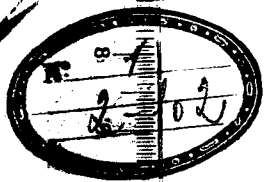

Cedula de Don Juan Aug. In
Donn Moreno Solo. Presid. te
y Virg Rector al Imp. Co-
legio de S. Ag. de Trana-
daño de 1748.

Museo
CB

A
27
317

N. 70950

ALEXANDRI

AB ALEXANDRO, IVRIS-

PERITI NEAPOLITANI,

Genialium dierum libri sex, va-
ria ac recondita erudi-
tione referti:

*Nunc postremum infinitis mēdis quibus antea squallebat
liber pulcherrimus, quanta fieri potuit diligentia per-
purgatus atque in pristinum nitorem restituit.*

*Hac Editione Accesserunt in eundem Alexandrum Animad-
versiones per Nicolaum Mercerium Rhotomagensem.*

DE LA LIBRERIA

DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.

E. 1.º C. 12. N. 8.º

PARISIIS,

Apud Michaëlem Sonnum, via Jacobæ sub
Scuto Basilicæ.

M. D. C. LXXVII

I. T.
Lectori S.

Quantum præstitimus in hoc opere emendando, tacentibus nobis poterat liber declarare, neque orationem meam desiderabat quod per se leniter inspicienti clarum atque illustre est. Non patitur tamen consuetudo communis omnium qui in libris emendandis operam aliquam navarunt, ne quantum hic effectum sit, recitare. Ergo sic habeto, non plus stercoris est stabilis Augiæ, quam ea hoc libro maculas sublatis fuisse: idque unius perversti exemplaris ope, e quo sepe integros versus descripsimus, qui flagitiosa librariorum negligentia prætermissi fuerant. Locos autem innumerabiles restitimus, veramque orthographiam, quæ in propriis maxime nominibus deerat, reposuimus: ut iam liber omnidoc-trina refertissimus, qui antea tanquam cæno oblitus ac deformatus, humilis & supplex iacebat, nunc beneficio nostro positus excelsus incedere, perque manus atque ora gentium fidem pernavigari.

Vale, ac frueri.

IURIS VTRIVSQUE PRV-
DENTISSIMO SENATV SPA-
IISSENSI primo Præsidi D. Petro Lyseto,
Ioannes Ferrerius Pedemontanus

S. D. P.

QUOD vos in isto honoris ac dignitatis fastigio positi, tanquam iuris quidam Coriphæi ac Vertices, provincie præstatis: ut eam pravus moribus extirpatis, quam optimis legibus formetis, Præsides idem maxime, atque æquissime: id nos pro mediocritate nostra in re literaria iam multos annos si non ut dignum est, præstamus, sedulo conamur certi, nempe ut ex optimis quibusque autoribus, dum ad præla reuocantur, in mille exemplaria transfundendi, mædis repurgatis, illos ad germanæ ac nativæ lectionis integritate reformemus: quod ut ne pluribus documētis probare nitamur, quæ apud non paucos Bibliopolas testatissima sunt paucis ab hinc mēribus cū Alexadri ab Alexadro iurisperiti Neapolitani cōmētarij, quos Geniales dies inscripsit (ab eo puto, quod genialibus diebus, a feriis feriæ sunt, ea quæ in his tractat, maxime conveniāt) redimprimendi essent, ego ab Ioanne Roigny, viro in excudendis optimis autoribus per diligentem, rogatus ut recognoscere, multa in his pudenda errata, facile pro nostra inde fessa librorum lectione sustuli, m. ign. v.

opinor, ab his gratiā initurus, qui id oçq̄ quod subinde in-
ter molesta negotia contingit, non ociose transigere solēt.
Quā ego gratiā hi tibi omnē acceptā referāt velim, am-
plissime vir, parūa quidem illā fortasse, sed quā nouo ali-
quo ingenio mei factu propediē auctiore facere Deo bene
uiuāte confido, vt apud te nuper vltro me facturū rece-
pi. Nam qua me benignitate ac facilitate (vt es hominū
humanissimus) cum adoleſcētulis meis admisiſti, du que-
relā nostrā ad te de hisce calamitatibus quibus maximē
premur, supplices deferremus, puto nihil esse in nobis
debere, quod non tibi posthac in perpetuu debeamus. Nā
quum tot pragmaticorum iam ad fastidium vsque exer-
citi cautionibus, nusquam sine inuenerimus, tu vnus tan-
dem, vt iuris & equi idem peritissimus & seruantissi-
mus viam nobis pro tua bonitate aperuisti, qua semel ius
nostrum obtinere possumus, nempe vt tuis, si causā nostrā
merita semel a prudēte aliquo & optimi iuris gnaro pla-
nē sis edoctus, & causā nostrā apud amplissimum ordinē
istum vertatur, equissimam sententiā pro iure & equo
pronuncies. Id quod si fit, in tuto nauigamus. Nec enim nos
hic aliud, quam iure ac moribus iudicari postulamus: tā-
tum, ne aperta calumnia, vel extortis nescio quibus fauo-
ribus, ne dicam vi & rapina spoliemur. Pupillorū ac vi-
duariū causas Deus iudicibus semper voluit esse commen-
datissimas. Iam verō quorum pupillorū causam tuemur?
Adoleſcentulorum certē nobilissimorum, qui que nō alio
in patriam hanc sunt animo, & florētissimū Galliæ re-
gnū, quā eorum auunculus, nempe vt pro eo animā
profundere non dubitent. Ac merētur (ni prorsus fallor)
multis quidem nominibus, vt si aliunde eis prospectū nō
esset, vel publicē, vel certē regiā munificētia alerētur. Sic
enim Franciæ amorem, non secus ac maiores ipsorū vnde

genus traxere induerunt, vt ab omnibus bonis & hic
alibi in rebus suis equissimis merito iuuari promerentur.
Sed quid diutius hic immoror. Ignosce quaeso, vir am-
plissime iustissimo dolori meo, & quam personam susti-
neam, expende, nempe pupillorum horum iam pedagogi-
tātum, sed auunculi & penē parentis dixerim. Nec enim
eos aut prodere aut deserere certū est, erga quos multis iā
annis paternis quendā affectum indui. Præterquam quod
etiā si nulla tali necessitudine mihi coniūcti essent, debe-
bā tamē ego eis hic non deesse, cui res & causa hæc omnis
est notissima. Non enim minus in culpa est magnorū vi-
rorum iudicio, qui in fontes iniuste opprimi patitur, cum
tueri possit, quam qui iniuriam vltro affert. Quanquam
non ego minus hic periclitor, quam mei, vt qui nō modō
fortunas meas penē omnes in horum tuitionem impēde-
rim, sed etiā ere alieno grauissimo eorū causa me obstri-
xerim. Sed hæc iam missa facio, in tua equitate iudex æ-
quissime totus acquiescens. Ad Alexandrum redeo, quē
tibi eo chariorē fore spero, quod similis professionis homo
ad te tanquā hospes, iuris peritus ad iuris peritissimum, ad-
de & seruātissimu, venit: qui te colloquis suis tam va-
riis tamque eruditis domi a seriis feriatū vel serio oble-
ctare possit. Animi enim quā corporis oblectamēta po-
tiora semper existit, et ea maximē semper audire iuuat,
quæ & rara sunt, & auditu iucundissima, quibus totus
hic noster scætet, vt nulla pagina sit nō admirationis ple-
na. Accipe igitur Præses amplissime, hoc quicquid est mu-
nuscūli nostri, qua soles frōte cætera, dum nouas tibi stre-
nas ex hortulo nostri ingenij concinnamus, & causæ no-
stræ, quod equum & bonum patietur, fauorem tuū ac-
commoda. Vale, pupillorum dulce decus & præsidium.

QVAE DE AVTORIS VITA
ex hisce commentariis colligere licuit.

DE Alexandro hoc, nihil à recētoribus
Βιογράφοις scriptum cōperitur, cum ta-
men eorum tempore vixerit, quorū
vita à diuersis conscripta sunt: ni-
mirū Frā. Philelphi, Geor. Trapezuntij, Ioan.
Platinae, Iouiani Pōtani, Theodori Gazae, Ni-
co. Perotti, Do. Calderini, Hermolai Barbari,
Pauli. Cortesij, Raphaelis Volaterrani, quos
partim Romae praelegētes audiuit, partim of-
ficio sibi deuinxit partim etiam quaestionibus
propositis (vt fieri solet inter doctos) exercuit.
Philelphum iuuenis senem obseruauit, illūque
Romae M. P. Ciceronis Tusculanas quaestiones
summo artificio praelegentē audiuit. Nicolaum
Perottum & Do. Calderinum scribit sua aetate
Martialis apophoreta magna aemulatione Ro-
mae in scholis eodē tēpore praelegisse. Professi-
one fuit iuriconsultus, in qua eo vsque progres-
sus est, vt & in agro Neapolitano, & Romae
causas saepe defēderit: vbi & edes ostētis vmbra-
rumque illusionibus infames se aliquādo inco-
luisse scribit, ac in agro Vaticano praediolū ha-
buisse. Tandē vbi in iudiciis gratia & corruptioni-
b⁹ omnia transigi videret, patronisque contra
vim potentiorū nihil amplius praesidij esse: reli-
cto foro, & causarum actionibus, in mitiorib⁹
studiis aetatem consumpsit: satius esse ducēs, vt
ipse de se inquit, modico ciuilique cultu con-
tentum viuere, quā bona animi turpi qua-
estu pessimo exemplo foedare.

AD ILLVSTREM AN-
DREAM AQUAVIAM,

*Ducem Adriae, virum eloquentiss. Alex-
andri ab Alexandro, iurisperiti
Neapolitani, in suos Genia-
les dies praefatio.*

GENIALES meos, & à seueris
studiis lucubratiunculas, suc-
cisiuis temporibus excogitatas,
an dicarē tibi Dux inclyte, diu
incipitē cogitatione & dubia
mente in vtranque partem di-
stractus sum. Cū enim aetate nostra te inge-
nio & facundia propē singulari videamus, quid
dignum eruditione tua, aut satis exploratū pro-
batūque, homo ego tumultuarius, in litibus &
foro versatus, apud te afferre possem, hās itabā:
Nūquit ex agro ieiuno & exilio, poma Alcinoō
(vt aiunt) aut Florae ferta dare tentarem, vt quod
Phormioni Hannibal, id tu mihi aliquando ob-
iectares? Rursus cōmentatiūculas meas, quales-
cunque forēt, cuius patrocinio tutō committe-
rem potius quā tuo, habebam neminē. Solus
tu mihi occurrebas, cuius ingenii praestantem
vim, & dicenti facundiā noscitabamus: cuiusq;

præter familiæ genus inclytum præterque auitâ
gloriam, fortunæque & animi dotes, etiâ acie iu-
diciū examullim de studiis bonarū artium &
omni antiquitate, sæpenumero factum audiera-
mus. Accipias ergo opusculū & iocos meos, qui-
bus quâdo à foro & negociis ociū & quies erat
quandoque ab incutſu calamitarum, & ſæuiētis
fortunæ procellis respirare potuimus, cū amicis
interdū ludere ſolebamus: quibūſque mores &
exempla omnis vetuſtatis, veterumque illa inſti-
tutio auorum tam circa honores & magistratus,
ſenatuſque conſulta, rēque bellicā & militarē,
quā circa quæ ſacrâ, cæremōnias, cultuſq; deo-
rum: quātumque à noſtra religione, qua rectē im-
buti ſumus, quæque nobis ſanctiſſima & prou-
identiſſima conſtituta eſt, illa diſcrepent, liquidò
tibi innotēſcere poſſit: opus ſanè operoſum: non
quò iudiciū cenſuramque tuā, quæ penſicula-
ta nimis & acris eſt, quā nos ſubire formidamus
experiar: ſed quo patrociniū mihi aduerſus ca-
uillantes, ſi qui fortalſe ſunt, paratum inueniam.
Siquidem hæc aliquibus non probari, & fortalſe
nō nimis docta aut exculpta viſum iri, haud dubi-
to. Id tamē qualecunq; ſit, tu boni equique cō-
ſules. Nam & ſi tuo graui & firmo iudicio dignū
opus nō ſit, rudibus ſaltem ad capiendum maio-
ris operis incrementum, & quandam vetuſtatis
imāginē, vitandūque inquirēdi laborem, cū
omnia ex pluribus ſtudiis collecta, cōplecti me-
moriam non ſit, fortalſe proderit. Legentes tantū
quæſo meminerint, homini in foro verſato, & tu
multuariis iudiciis ferè peſūdato, qui nec curis,

nec negotio vacat, animo etiam tam variis actio-
nibus occupato & impedito, quæ maximè a quie-
te doctrinam auocant: vt quid dignum auribus,
diligentèrque exploratum, aut ſatis grauiter pen-
ſitatum, in medium adferre poſſit, non facilè da-
ri. Adde quòd antiquitatis omnis ratio cognitio-
que, & ſi quod eſt vetuſtatis exemplar apud au-
tores multiagos, Græcos & Latinos, quos vndi-
que conquiſitos, quoad facere potui, euoluimus
ſparſim & intercisè detrufa, nec in promptu ex-
poſita ſunt. Adde cauſarum & negociorum, pri-
uatum publicarūque rerum ſolicitam curam
quæ ſapientis quoque animum in diuerſum tra-
hit. Sed qualecunq; hoc muñuſculum futurū
ſit, id à te peto, vt meum erga te ſincerum
animum, fidēmque, & ſedulum in o-
mni fortuna obſequium, ſaltem
teſtari videatur: quod ita ac-
ceptum iri à te, etiam
atque etiam po-
ſtulo. Vale.

LIBRI PRIMI GENIALIVM DIERVVM CAPITA.

Caput 1.

Locus ex Tranquillo de testamento Cæsaris in natali Iouiani Põrani inuicem discussus Pagina 1.

Caput 2.

Qui reges vel principes apud varias gentes cognomenta ex suo nomine posteris reliquerint 3

Caput 3.

Quæ potestas, quantumque ius aduersus reliquos magistratus tribunis plebis Romæ fuit 5

Caput 4.

Quid verbum, sino cum negandi aduerbio apud iureconsultos designet, & quam vim habeat in edictis 7

Caput 5.

Ex quot militibus decuria, centuria, manipulus, vexillum, turma, cohors & legio, à Romanis scribi consueverint 7

Caput 6.

Ex quibus causis dictator apud Rom. olim, & quare fieri consuevit 9

Caput 7.

Locus ex Terentij Phormione elucidatus, & vetus senatusconsultum à Græcis ad Romanos deductum 10

Caput 8.

Spero te amaturum fore, vel amandm fore, veterum autoritatibus Latine dici licere, contra opinionem quorundam grammaticorum 11

Caput 9.

Pleraque veterum Romanorum cognometa, quibus de causis indita & denominata fuerint 12

Caput 10.

Quare partus ancillæ, cuius fructus legatus fuit, in fructu non sit, cum reliquorum animalium cõtrà fuerit 15

Caput 11.

Miracula de somniis apud nonnullos cognita & cõpõ-

ta, & quæ ipse expertus fuit

Caput 12.

Quæ forma castrorum, qualisque disciplina olim fuit, & quot portæ in Romanis castris esse consueuerunt. 17

Caput 13.

Quot cognominibus Fortuna dea apud Romanos cognominata, & quibus templis donata fuerit 19

Caput 14.

Quoties opima spolia, cæsis hostium ducibus, Romæ relata fuerint, & quoties Iani templum clausum sit 21.b

Caput 15.

Verbum liberorum & parentum in edictis prætorum quos comprehendat, & an ad omnes in infinitum extendatur. 23.b

Caput 16.

Quæ & quot curiæ Romæ fuerint, & verbum Curia sine adiectione nominis, quam curiam designauit 23

Caput 17.

Quæ fuerint Romanarum trium nomina, & unde dicta denominataque sint, & quæ apud externos celebrantur 24

Caput 18.

Historia de Scipione Asiatico, & morte Æmyliani Scipionis, quæ incerto autore fuit 27.b

Caput 19.

Quanta & quàm varia iurisconsultorum opinio fuit de suppellectili, & quæ suppellectilis nomine comprehenduntur 28.b

Caput 20.

In qua ætate milites à Romanis legi consueuerunt, & quæ fuerit disciplina militaris, quodve iurandum 29.b

Caput 21.

Dissensio inter duos ludi professores, super verbo inuenio & reperio, cõtrà obseruationes grammatici cuiuspiam 33.b

Caput 22.

Ex quibus victoriis olim C O S S. deinde sequuti duces triumphare consueuerint 34.b

Caput 23.

Disceptatio Fracisci Philelphi cum grammatico, an Ci-

I N D E X

Sincero aliquando ludum aperuerit 37.b

Caput 24.

In quo gradu cognationis apud plerasque gentes matrimonialia licuerint, & quam diuersi mores in contrahendis nuptiis fuerint 38.b

Caput 25.

Quid sit artemon apud iureconsultos: & quod dicatur plumbum in ripa positum, de quo ambigitur apud multos 41.b

Caput 26.

Quod esset collegium fratrum Arualium Romae institutum, quive Salij sacerdotes, & quot societatum genera fuerint 42.a

Caput 27.

Quot lictores apparitoresque habebat dictator, quot C O S S. aut praetores, quaestoresve, quive secures habebant 44.a

Caput 28.

Quot regium diadema tam apud Romanos, quam apud exterarum nationum gentesque fuerit, & quae insignia 46.b

Caput 29.

Quae fuerint auspicia quae à pullis emissis à cauea caperentur, & quae secundos euentus, quaeve infortunia afferrent 48.b

Caput 30.

Pithagoras, Parmenides & Zeno philosophi, tum Ennius & Neuius, Pacuuius, Accius poetae, unde originem duxere 49.b

LIBRI SECVNDI GENIALIVM
dierum Capita.

Caput 1.

Locus ex Propertio ab Accio Sincero Neapolitano in conuiuio familiari commodè emendatus 51.a

Caput 2.

Qui quaestores Romae, quotque fuerint, qualisque potestas & munus erat, aut iurisdictio 53.a

Caput 3.

CAPITVM.

Quid responderit super controuerso iure testamenti, in quo fundus seu aedes filiae legatae fuerant 56.a

Caput 4.

Quae deorum aedes extra urbis pomerium sitae fuerint, & ex his quae in urbem postea receptae 56.b

Caput 5.

Quae solennes caeremoniae more Romano in sponsalibus olim & nuptiis esse consueuerunt, & quae apud externos 57.b

Caput 6.

Immane exemplum Tulliae supra corpus patris, ambulantis, & filij Eucratidis idem facinus admittentis 61.b

Caput 7.

Tertia errata interpretis epistolarum familiarium Ciceronis commodè explanantur. 62.a

Caput 8.

Quot Romae pontifices, quodve officium, & quae fuerint insignia, quibusque legibus maximus pontifex astrictus erat, & quid apud externos 63.a

Caput 9.

Mirra exempla à compluribus experta de umbrarum figuris, & falsis imaginibus, & quae ipse didicit atque expertus fuit 67.a

Caput 10.

Quae sint pedamenta apud iurisconsultos, cuiusve generis, & quid buprestis, & pityocampa 68.b

Caput 11.

Qui Romani duces ex oppidis & prouinciis vi subactis cognomen desumpserunt, & de Scipionum familia, & quid apud externos 69.a

Caput 12.

Quid sit triplex forum, de quo in Martiale fit mentio, quae ue fora olim Romae fuerint, quae ue apud externos praecipua 71.a

Caput 13.

Quae multa militares maiores, & quae minores militibus & ob quae delicta inferri solebant 72.b

Caput 14.

Quae solennia in Herculis sacro ad aram maximam seruabatur, & quae apud externos, quaeue ara Herculis Romae

ma fuerint	75.b
Caput 15.	
Quo tempore primū prætores creati ceperunt, & quod us, quæve illorum potestas fuerit	77.b
Caput 16.	
Locus ex Ciceronis oratione pro Milone, quando delicta non colummata, ac si perfecta fuissent, puniri debeant	80.a
Caput 17.	
Quod Theophrastus sensit quibusdam viperarum moribus tibicines medici, probatum experimentum	80.b
Caput 18.	
Qui vici, viæ, vel cliui præcipui Romæ fuerint, & unde nomina originis sumpserint	82.a
Caput 19.	
In quibus membris in homine insit religio quædã, propter quam illa sanctè coli debeant & obseruari	83.b
Caput 20.	
Quibus finibus, quæque mensura, iter, actus, aut via constant, & quid pes, cubitus, palmus, iugum, diplostron, stadiumve sit	88.b
Caput 21.	
Miraculū de homine, qui plus in mari quàm in terris degubat, maximæque equora velocissimè tranabat	90.a
Caput 22.	
In quibus deorum sacrificiis victimas aut hostias antiquo more cædere non licebat	91.b
Caput 23.	
Nunquid quod lege Falcidia cautum est de quarta bonorum hæredi debita, possit voluntate testatoris comminui vel tolli	94.a
Caput 24.	
Loci ex Iuvenale parū ab interpretibus diligenter habiti, contra nonnullorū opinionem explanatur	94.b
Caput 25.	
Varie apud diuersas gentes puerorum institutiones, & infantibus Romanis quæ documenta fuerint	96.a
Caput 26.	
An inter auguria sternutamenta sint, & offensiones pe-	

dum, & quæ illorum prædictio fuerit	102.a
Caput 27.	
Quæ potestas proconsulis foret, quive erant proconsules, & an idem iuris quod consules haberent	102.b
Caput 28.	
Licere vti accusatio casu nonnunquam in verbis loculis contra regulas grammaticorum	105.a
Caput 29.	
Equester ordo quādo primū coeptus fuit, quæque ipsius ordinis potestas & officium atque insignia fuerint	105
Caput 30.	
Quid sit charta opisthographa apud iureconsultos, de qua Vlpianus mentionem fecit, & quot chartarū genera fuerint, & quid cæsarius apud eundem Vlpianum	108.
Caput 31.	
Solere magnos successus ex infima fortuna, & futuras calamitates plerunque signis præmonstrari	110.a
Caput 32.	
Par exemplum Tarquinij Superbi & Trasibuli Milesiorum tyranni, ac dextri Tarquinij & Zopyti Assyrij	111.a

TERTII LIBRI GENIALIVM dierum Capita.

Caput 1.	
Quid dicatur idem apud philosophos, & quid, idem à iureconsultis, discussum cum Hermolao in conuiuio familiari	212.a
Caput 2.	
Gentium diuersarum mores in condendis humanisque corporibus defunctorum, & qui Romanorum vsus fuerit	114.b
Caput 3.	
Consularia comitia per quos fiebant, quæve potestas consulis, quantumque ius & quæ dignitas foret	116.b
Caput 4.	
Quæ sint sigillaria, verbum sæpius repetitum apud Scæuolam iureconsultum, tertio de legatis	120.b
Caput 5.	
Quæ delictorum poenæ maiorum criminum apud diuer-	

fas gentes more, & legibus fuerint constituta, & quæ minorum 12..b

Caput 6.

Locus ex Ciceronis oratione pro milone explanatur, & quæ regis, quæque atria Romæ fuerint 121

Caput 7.

Quo apparatu, quibusque caeremoniis apud veteres delectata corpora igni tradebantur, qualisque pompa ex equiarum foret 123.

Caput 8.

Miraculum Tritonum & Nereidum, quæ variis in locis tempestate nostra comperta fuere 133.b

Caput 9.

Qui xystici, quive thymelici apud iureconsultos dicti sint, quodve officium, & quid nomina designarint. Item qui intelligatur per aquæ aspersores in sacris certaminibus apud iureconf. & quid pancratiastes & pancratiarium 134.b

Caput 10.

Locus ex Iuvenale de trulla quid designet, ex authoritate iurisc. & aliorum testimonio explanatur 134.a

Caput 11.

Exempla frugalitatis patrum, & quam parco victu contenti fuerint, & quam luxu vitæ inuaserit 137.a

Caput 12.

Quæ sint puræ & lectæ hostiæ in deorum sacrificiis, & quæ victimæ quibus diis dicatæ fuerit 140.a

Caput 13.

Quæ origo censorum, quæve potestas, & ex quam parvis initiis in quantum magnitudinis deuenit 144.b

Caput 14.

Quid sit apud iureconsult. conaculariam exercere, quid catadromus, quid cloaca, sphæristerium, & quid hypocausta 147.a

Caput 15.

Solere futuras calamitates multo ante signis præmonstrari, & miraculum quo vastitas regni Neapolitani prædicta fuit 148.a

Caput 16.

Qui duumviri, triumviri, quinquemviri, septemviri, decemviri

viri, quindecimviri, & centumviri fuerint. 149.b

Caput 17.

Quoties contra ambitum illorum qui appetunt magistratus, pluribus legibus à Romanis obuiam itum sit. 153.a

Caput 18.

Idus cuiusque mensis apud veteres Romanorum maxime festas & feriatas fuisse, & quid apud exteros. 154.b

Caput 19.

Defensio Vlpiani desinientis instratum quid esset, & quid differt pulsare à verberare, contra grammaticum illum falso accusantem, 156.a

Caput 20.

Quibus legibus Romano ciui data immunitas fuerit, ne vapularet: & quæ iura competant dominis in seruos, & patronis in libertos. Item in exilium mittendi ratio apud diuersos 157.b

Caput 21.

Qui Iudi apud Romanos frequentes fuerint, qui apud exteros, quæve sint nuces occellatæ apud Tranquillum. 161.a

Caput 22.

Quæ vota olim solennia fuere apud Romanos, & quæ apud exteros, quive vota concipere, & quomodo soliti sint. 163.a

Caput 23.

Consueuisse Romanos illorum bona quos maximis criminibus damnarant, publicare, & quæ porticus Romæ insignes fuerint. 166.b

Caput 24.

Quam multiplex annus apud diuersas gentes fuerint, & qui annus Romanis, quodve principium anni sit. 167.b

Caput 25.

Qui topiarij apud iureconsultos dicti sint, & legato fundo instructo an veniant topiarij, & quæ feruorum species apud eosdem. 170.a

Caput 26.

Trium summorum virorum somnia pares exitus habuisse, quive somnia qualia viderant, vera fuisse experti sunt. 170.b

Caput 27.

Qui rex sacrificulus olim apud Romanos foret, quòdve illi nomen, & quæ sacra obiret. 172. a

Caput 28.

Thufci vnde duxerint originem, quæve duodecim vrbes fuerint quarum consilio bella gerebantur. 173 a

QVARTI LIBRI GENIALIVM dierum Capita.

Caput 1.

Locus ex Martiale cum Ioanne Veneto discussus, dum caloris incommoda sub ymbra fraxini propulsarent. 174. a

Caput 2.

Quæ apud Romanos fuerint militaria signa, quæ apud externos, quòve pacto educi consueverint, & quid tesera, quid vexillum sit. 177. a

Caput 3.

Quæ fuerint Romanis comitia centuriata, quæ curiata, quæ tributa, & quæ calata. 181. a

Caput 4.

Quando primum ædilitas cœperit, & quot fuerint ædiles, & qui curules, & qui plebeij. 185. b

Caput 5.

Iudicium ignavi iudicis super controuerso iure perperam iudicantis, haustum aquæ per fundum alienum non deberi. 187. b

Caput 6.

Quanta seueritate à Romanis contra licentiam magistratum, & quoties occisum sit. 188. b

Caput 7.

Qui ordo in disponendis aciebus, & quæ norma militiæ apud Romanos olim seruari solita fuerit, & quæ apud externos. 190. b

Caput 8.

An sapienti vxor ducèda sit, & quæ ad propagandam sobolem indulta commoda a Romanis fuerint. 194. b

Caput 9.

Ingens miraculū rerum quæ in Germania & Britannia

tam ex vitibus quàm fluctu maris proueniunt. 198. b

Caput 10.

Locus ex Iuuenale declaratur, & quotuplex apud veteres libertatis genus fuerit, qualiterque ciuitas amittebatur vel dabatur. 200. a

Caput 11.

Qui fuerit modus consulendi senatus, & vbi haberi, & quo pacto suffragia ferri solerent, & quid apud externos. 205. b

Caput 12.

Quæ origo sacrorum Lupercalium sit, & quomodo celebrati, quandoque coli solerent, & quàm variæ deorum effigies fuerint. 211. b

Caput 13.

Quæ vitia ex loci natura, aut cæli climate, quibusdam gentibus ita innata sint, vt illa habeant propria & perpetua. 213. b

Caput 14.

An sit idem deprecari quod recusare, contra quorumdã grammaticorum opinionem. 215. b

Caput 15.

Triplex quæsitum super nonnullis verbis iuriconsultorum subobscuris, quis sit illorum significatus, quæve pecunia olim fuerint. 216. b

Caput 16.

Quæ portæ vrbs Romæ præcipuæ fuerint, & vnde nomina sumpserint, & ex quibus causis cognomena. 219. a

Caput 17.

Quo ritu, quibusque ceremoniis hostia apud præscos diis immolabatur, & quomodo fiebant sacra, & quid apud externos. 221. a

Caput 18.

Quæ militibus operâ in bello nauantibus militaria dona ab imperatoribus olim dari solita fuerint. 227. a

Caput 19.

Delusiones dæmonum malorū à multis expertas fuisse qui diuersis imaginibus homines deluserunt. 231. a

Caput 20.

Quando dies tam apud Romanos quàm externas gētes

- incipiat, & qui dies atri, quæ fausti sint 231.b
 Caput 21.
- Locus Martialis in distichis elucidatus, in quo plerique
 interpretes grammatici lapsi sunt. 235.b
 Caput 22.
- Exempla legis Iuliæ & Papiæ, quibus quæ lege Iulia in
 dulta erant, lege Papiæ fuere prohibita. 236.b
 Caput 23.
- Quod ius quæve potestas dictatoris Romæ & exteris
 fuerit, & à quibus dici & quanto tēpore debuerit. 237.a
 Caput 24.
- Quid mina, quid drachma, quid assis, denarius, sestertiū
 & talentum apud gentes diuersas valuerit. 241.a
 Caput 25.
- Quæ theatra Romæ fuerint, & qui circi, quorūque ex
 tent vestigia, & quæ penitus conciderint. 243.b
 Caput 26.
- Qui fuerit medius vnghis, & infamis digitus, quibūque
 digitis quæ fuerint qualitates & nomina. 245.a

QVINTI LIBRI GENIALIVM
 dierum Capita.

Capit 1.

- Locus ex Martiale, apud Gabrielem Altitium in cō
 uiuiō familiari inuicem discessus. 247.a
 Caput 2.
- Quod plebis tribuni à primordiō vrbis fuerint, quæve
 potestas, & qui consulari potestate, & qui tribuni æra-
 rij. 249.a
 Caput 3.
- Quonam modo per feciales inirentur fœdera, aut bella
 indicerentur, & quid ab exteris seruatū sit 251.b
 Caput 4.
- Pleraque veterum prænominā vnde deducta fuerint, &
 denomināra, & de Nonis Caprotinis quæ tradantur.
 255.a
 Caput 5.
- Quid sit apud iureconsultos heliocaminus, quid zeta &
 vnde deductū nomen & denominatū. 256.b

Caput 6.

- Quando primum interregnum cœptum fuerit, & qui-
 bus de causis interreges Romæ creati consueuerint.
 ibidem. Caput 7.
- Sacrificium Latinarum quomodo in Albano fiebat, &
 quæ erant feriæ, quive populi ad sacrum cōuenirent.
 258.a
 Caput 8.
- Qui ludi Olympici, qui Pythij, qui Isthmij, & qui Ne-
 mei olim apud Græcos, & qui Circenses Romæ fue-
 rint. 259.b
 Caput 9.
- Mira exempla quæ in montibus & lapidibus hodie vi-
 suntur, vnde originem & causas duxerint. 264.a
 Caput 10.
- Quam varium & multiplex iusiurandum apud diuersas
 gentes fuerit, & per quos deos iurare consueuerint.
 266.a
 Caput 11.
- Quid sit exedra, quid menianum, de quibus apud iure-
 consultos mentio frequens, & quid embamma. 268.b
 Caput 12.
- Quot virgines Vestales, quæve illarum disciplina & in-
 stitutum fuerit, quæve afficiatur pœna incesti dānara.
 269.a
 Caput 13.
- Ex quibus veteres captare auspicia solerent, & auspicio-
 rum quæ prospera, quæve piacularia sint. 272.a
 Caput 14.
- Quid senserit Hieronymus Porcarius de iniquo iudice,
 quibūque modis litigantes frustreret & deludat 276.a
 Caput 15.
- Quæ in sermonibus quotidianis vulgata proueria a-
 pud Romanos in vſu fuerint, & quæ apud exteros fre-
 quentia 277.b
 Caput 16.
- Qui primus legem theatralem Romæ tulerit, & quot le-
 ges plebē ab optimatibus postea distinxerint. 280.a
 Caput 17.
- Quid apud Scæuolam iurecōsultum sit Hierosiarthus,
 quid sit calix diatretus. 283.a
 Caput 18.
- In quo discretus ordo plebeius à patricio fuerit, & in
 bb. iij

- quo patricius à senatorio, quòdve discrimen in vestibus apud diuerfas gentes. 283.b
- Caput 19.
- Qui numerus augurum, quæue potestas aut ius quòdâ fuerit, & quomodo auguria captarentur. 292.a
- Caput 20.
- Qui essent equi funales in Tranquillo, contra nonnullorum interpretationem probabilis opinio. 294.b
- Caput 21. & 22.
- Qui fuerit apud veteres cœnandi vsus, quæue hora prædij & cœnæ quòtque singulis lectis cœnitabant, & quid apud externos. 295.a
- Caput 23.
- Quæ ipse dictu admirabilia de umbrarum figuris noctibus fert singulis Romæ expertus fui. 301.a
- Caput 24.
- Qui cultus domorum quondam fuerit, & quare maiorum imagines in postibus, & arma in atrijs & vestibulis haberent, & quid de exteris. 302.b
- Caput 25.
- In extis inspiciendis quæ prospera, quæue dira sint, & quæ boni, quæue mali prænuucia. 306.b
- Caput 26.
- Consualia, equitia: & Iudi Apollinares quando à Romanis fierent, quòve modo Diti sacra fiant, & quo tempore. 308.b
- Caput 27.
- Quæ sacra expiationis causa à Romanis seruabantur, & quibus ex causis fierent, quæue apudter exos. 310.b
- Caput 28.
- Quæ affinitas cum Sex. Tarquinio Superbi filio, & quæ Collatino cum Bruto, & Lucietjæ cum vtròque fuerit. 314.b

SEXTI LIBRI GENIALIUM

dierum Capita.

Caput 1.

Locus ex tertio Ciceronis de Officijs, quid vëditor emptori præstare teneatur, cū Sigismundo in suburbano discussus. 316.a

- Caput 2.
- Quæ maxima fuerint oracula, quæue templa celebria apud plerâsq; gentes in magna religione & cultu 131.a
- Caput 3.
- Qui fuerint legati consulum vel prætorum, quæue iurisdicctio aut illorum potestas sit. 321.b
- Caput 4.
- Qui magni dij qui cômunes, aut indigetes dicti, quæue deorû cognometa, & Iunonis Romæ templa fuerint. 324.b
- Caput 5.
- Ex quibus oppidis quibusque regionibus aut terrarum oris ingenuo clari & præcipua doctrina viri plures euasere. 328.a
- Caput 6.
- Quo apparatu, & qua pompa, quantòque omniû studio olim Romani triumphos agerent, quis ordo seruari & quæ in triumpho fieri consueuerunt. 319.a
- Caput 7.
- Responsum Raphaeli Volaterrano, quare legû & causarum studio intermisso, in his mitioribus studijs oblectaremur. 334.b
- Caput 8.
- Quæ sit bona dea, & quæ a veteribus illi sacra fierent, quidve Rubigalia, Floralia & Vinalia forent. 335.b
- Caput 9.
- Tantû & Quantum cõparatiuo nõnunquam coniungi, ademq; pro domo sæpe apud authores inueniri. 337.b
- Caput 10.
- Quæ lege duodecim tabularû vtiliter & cõmodè quæue parû cõsultè, & nimis seuerè scripta videbantur. 338.b
- Caput 11.
- Sacrum septimòtium in quibus locis vrbis, fieret quive septem colles vrbis sint, quæue in illis præcipuæ dignationis loca forent. 344.a
- Caput 12.
- Qui flamines primi Romæ fuerint quòdve flaminis officium, quibusque essent cæremonijs addicti. 347.a
- Caput 13.
- In quot cohortes, manipulos, ceturias, decuriasque phalanx diuidatur, & quæ illius descriptio fuerit. 349.b
- Caput 14.

INDEX CAPITVM.

Res sacrae, religioſae & ſanctae quae cenſerentur apud ve-
teres quibusque ſacrum aut ſanctū facere licuit. 351.a

Caput 15.

Locus Cicronis ex Catone maiore de lege Vaconia,
quae eſſet & quae Furia & Falcidia, explanatur. 355.a

Caput 16.

Quid reſpoderim Hieronymo Maſſiano cur in eodem
forem ſtatu ſemper, cum ad honores admitterentur
alijs. 356.a

Caput 17.

Quibus ex cauſis ouare ducibus licebat, & in quibus o-
uatio differt à triumpho. 356.b

Caput 18.

Qui erant tribuni militum in Romanis caſtris, quaeve
potestas & officium, foret aut iurisdictione. 357.b

Caput 19.

Qui ludi ſcenici, qui megalenſes, qui Taurij, Compita-
lirij, Iuuenales & Honoratij fuerint. 359.a

Caput 20.

Qui eſſet vrbis praefectus, quodve officium, quarumque
rerum cognitionem animaduersionemque haberet.
361.b

Caput 21.

Miraculum de homine qui extruſus eſt carcere, ruſusque
in eū intruſus, inferna ſe loca adiuſſe enarravit. 367.b

Caput 22.

Quod militum ordine, cuiuſve generis milites in Roma
na militia olim militare conſueuerunt, & qui apud ex-
teros. 369.a

Caput 23.

Quid ſit lex, quid plebiſciturum, ſenatuſve conſultū, quid
praetorum edicta, vel reſponſa prudentum. 376.a

Caput 24.

Qui primi de plebe ad dictaturam, conſulatum, & praet-
uram, aliouſque magiſtratus euecti fuerint: & de epho-
tis, quae tradantur. 369.a

Caput 25.

Quas acies, quouſve exercitus, qui duces parua manu
proſtigiarint, quae ve flumina Xerxis exercitus epota-
rit. 380.b

Caput 26.

Quid variae gentes de diis ſenſerint, & quam impia &
deſeſtanda ſacra apud exterarum gentium fuerint. 382.a

FINIS.

INDEX RERVM AC
VOCVM, NON QUIDEM OM-
nium, ſed ſcitu maximè dignarum, in ſex Ge-
nialium dierum Alexandri ab Alexandro li-
bros, oſeroſiſſimè per Bart. Laurentem con-
geſtus, fideliffimèque iuxta ſeriem alphabeti
digeflus. :

MEMINERIT LECTOR LITERA

a, numeris adiecta, priorem folij paginam,
b, poſtteriorem indicari.

A

Bios inſula quae	ſit	141.b
30.a	Abrogari quae leges poterant	
Abdomina à qui	37.b	
bus et cur epu-	Abrogatio legum quando aut	
lis interdita	quomodo fieret	354.b
138.b	Abscindere aurem amicitiae cau-	
Abieſtis armis plauſum facere	ſa ubi frequens	42.2
quid	176.b	
Abii & Caluii Syris qui qua-	Abſiſſi, Romae olim qui, &	
leſque habitii	quomodo habitii	256.a
214.b. 221.b	Abſentes aedilitatem qui naſſi	
Abluendi cadaveris & vigen-	186.b	
di & veſtiti mos olim quis	Abſentibus quando triumphus	
128.a	decerneretur	329.b
Abluendorum inſuntium mos	Abſentiu ratio ubi nulla	
olim quis	181.a	
99.a	Abſinthio marino qui maxime	
Abolle quorum veſtes	vtantur in ſacris	223.a
286.b	Abſolutionis noſula ſeu liſera	
Aboriginum rex quidem, ubi-	apud Romanos quae	124.a
nam Romae caſus & ſepul-	Abſque mola ſalfa & igne nul-	
tus	lum fieri ſacrum	225.a
345.b	Abſque philoſopho ubi nullum	
Abraam à quo ethnico impera-	ſiat ſacrum	225.b
tore inter Lares cultus	352.a	
352.a	Abſque comu in bello cuiuſ-	
Abſolute comu in bello cuiuſ-	modi	32.b
32.b	Abſque Ioni quid immolare	
Abſque Ioni quid immolare		

INDEX

cima mulcha 124. a
 abydeni molles 214. b
 abydus quorum regit 127. b
 academia Athenis quid 135. a
 acadimus fons quid miri presta-
 re solitus 267. b
 acena quid 74. b
 acarnanes vt paruulos suos insti-
 tuant 97. b. vñ annum metian-
 tur, 168. a
 acca Larentia que 42. a
 acca Larentie cur instituta sa-
 cra 42. a
 accendendi ignis in sacrificio mo-
 res qui 225. b
 accensas faces gestare, quibus in
 ludis familiare 365. a
 accensi qui 8. a. 73. a
 accensus quis, & quod eius of-
 ficium 44. b
 accessus ad inferos proximus, v-
 bi olim creditus 130. b
 accit Sinceri laus 51. a
 accipitris efflicio Aegyptiis quid
 87. a
 accipitrem necasse, Aegyptiis
 quantum nefas 14. a
 accipitres qualia adferre omnia
 putentur 127. b
 accius poeta tragicus, quomodo
 & vnde natus 50. b
 ac uba li in conuincio mos 297. a
 accusatori horæ ad dicendum
 prescripte quot 209. b
 accusatori suscriptores aut sug-
 gestores in diuicdo adesse 125. b
 accerra quid 128. a
 acriabulum quot sit drachmaru
 90. a
 achei quot & quales summum

magistratum gerentes habere
 soleant 117. b
 achæorum de imperatore suo in-
 stitutum quod 4. a
 achaicus conuentus ex quot con-
 stiterit ciuitatibus 173. b
 achaicus quis qua de re cognomi-
 natus 69. a
 achates annulus quis 246. b
 acherfites vnde dictus 70. b
 acherusius specus quis 130. b
 achilles cuius occisor 5. b
 achilles apud quos vel nominari
 vetitus 77. a
 achilles quantum donis ab Aga-
 memnone donatus 229. a
 achyllis asyrium vbi 159. b
 achilles mentionem facere vbi ca-
 pitale sit 335. b
 achilles preceptores qui 100. a
 achilles templum non intrari ad-
 auitus 76. b
 achilles super morte Patrocli
 quantum luctus 11. b. 128. b
 achillem qui vt deum colant
 326. a
 aciei collapsa ac dissipata instan-
 tande ratio 193. b
 aciei disponende modi seu forme
 quales ac quot 190. b
 aciem catenis qui colligēt 193. b
 aciem ex occasione oblata pru-
 dens dux dirigit 190. b
 aciorum vulgaris apud Roma-
 nos ordo quis 190. b
 acieru instruedaru alia atque
 alia ratio 182. b. & deim.
 acilii de Antiocho triuiphus quis
 335. b
 acinacem qui & quomodo pro-

ALPHABETICVS.

deo colant 382. b
 acinaces quorum proprii 370. a
 acino vne passa quis poeta ali-
 quando strangulatus 329. a
 acor quis quorum deus 383. a
 acradina Syracusis quis 335. a
 acreæ Veneris templum quibus
 adire vetitum 321. b
 acrocorinthus quid 345. a
 acrocorinthu qui haberet, quid
 habere dictus ibid.
 acron dux à quo victus 21. b
 acronis error 126. a
 actuarii quomodo orationes qua
 tumuis praecipitatas excipere
 soliti 106. b
 actus proprie quid sit 88. b
 actus quadratus 89. b
 actus quadrati duo quid 88. b
 actus in comædiis ac tragædiis
 quod tantu seruare soliti 359. b
 acuris lapidibus cur forum à Ca-
 tone stratum 72. a
 ad auri fodinas & lapidicinas
 condemnati 122. b
 adad sine Adadus quorum deus
 326. a
 adagia à ciuitatum moribus sup-
 ta 205. a
 adagioru aliquot paucis explica-
 torum catalogus 277. & 278. b
 adagium sceleratum inter patro-
 nos causarum quod 277. b
 adamas perpolius in medio mar-
 more vbi repertus 26. b
 addicti quales serui dicerentur
 255. b
 adespotee qui dicti 159. a
 adiatorix quo in triumpho, &
 quanto Augusti luctu occisus

332. a
 adiciales cœnae quae 151. b
 adipales coenae quae 347. b
 adlecti patres qui 205. b
 administrationibus quae regio
 partita 104. b
 ad myrrum canere 97. b
 ad rogum deferri solita 131. b
 ad pollinctum emere, adagium
 132. a
 adolescentiae Maiae qui immo-
 lent 99. a
 adolescentes vbi in sacris flagel-
 larentur 226. a
 adoneus quis, quibus sit deus
 372. b
 adonia Athenis sacra que 264. b
 adonis que dea vocata 327. a
 adoptiones irritae quae 64. a
 adopiini filij quorum ferrenti no-
 mina 255. b
 adorari reges vbi & quomodo
 solent 85. a
 adorationem qui imperatores
 aut exegerint, aut respuerint
 95. a
 adorea quid 227. a
 ad palum exerceri 31. b
 ad praepositionis vis. 105. a
 ἀδαγεος ἠλεως quid 278. b
 acranus quorum deus 326. a
 adriaticum mare vnde sic dictu
 173. a
 adscripti qui 170. b
 adsciti in imperium ibid.
 adscripti milites qui 371. a
 ad triarios rem redisse quid
 279. b
 aduenae seu peregrini quam in-
 nisi quibusdam 203. a. b

aduenas qui pro hostiis mactare soleant 369. b. 203. b
adulta Iuno quibus propitia precipue habita 60. b
adultus Iupiter quibus potissimum inuocari solius *ibid.*
adulter viroque oculo priuatus 176. b
adultera vbi pro supplicio omnibus exponi solita 176. a
adultera vbi viro liceat punire non uxori adulterum 176. b
adulterium perinurio grauius 176. b
adulteria qua potissimum lege coercita 175. b. & deinceps
adulteria vbi vel impunita vel ignota 176. a
adulteria vi vindicent magi 176. b
adulterii apud diuersos quam diuersa pena 175. b. & deinceps
adulterij suspectam quomodo Hebraei experiri aut punire soleant 176. b
adulterine Lysimachi literæ quomodo à Pyrrho deprehensæ 84. b
adulterij deprehensi ignibus cõbusti 176. b
adulteri quàm grauius à Cæsare Tiberio puniti 176. a
adulterorum Athenis pœna quæ ibid.
adulterij opportuna sacra quæ 336. a
adunci nasi indicium 85. b
Aedæacus cur Iouis filius habitus 77. b
Aenea quo signo militari vsa

acclon quid 297. a
aedes deorum Romæ quales 50. b
aedes Herculis Romæ quam vtriarum 76. b
aedes Iunonis Romæ quot 327. r
aedes sacras dicere quorum fuerit 150. a
aedes quomodo & singulariter & pluraliter vsurpetur 338. b
aedes sacras de caelo tangi, quid auspicii sit 272. b
aedes sine sacella in Capitolino collo quot 344. a
aediũ sacrarum cura penes quot esse soleat 145. a
aedificia in publicum porrecta demoliri quorũ fuerit *ibid.*
aedificiorum apud diuersos ratio quàm diuersæ 305. a
aediles an fuerint sacrosancti 187. r
aediles in Thessalia qui qualesve fuerint 186. b
aediles plebis 185. b
aediles primum creati, qui quales & quot fuerint 185. b
aediles quibus potissimum incumbere solerent 365. a
aedilium munus quod 186. a
aedilium potestas nimia coercita 185. a
aedilibus animaduertenda quæ 185. b
aedilitas quando cepta *ibid.*
aedilitas quibus interdita 186. r
aedilitas honor quantus *ibid.*
aedilitatis repulsam passus, ac postea imperium adeptus quis 186. b

Aedilitatem cum alio magistratu iungi licuisse 186. b
Aegira urbs vbi 173. b
Agriensia vaticinia quæ tantum sanguine potu edantur 322. b
Aegisthus quàm mirè fabuletur enutritus 110. b
Æγος Iuno 141. b
Aegyptus in quot prefecturas seu regiones partita 104. b
Aegyptus quando primum & à quo in prouinciam redacta 5. b
Aegyptus quid præ ceteris regionibus proprium habuerit 106. b
Aegyptij cuiusmodi in bellis vsu signis 177. b
Aegyptij vxoribus subsunt 196. a
Aegyptij & Athenienses quomodo scenus inhiuerint 11. a
Aegyptij quomodo sacerdotes eligere solui 66. b
Aegyptij quorum animalium figuris, affectus hominum indicarint 87. a
Aegyptiorum annus 168. a
Aegyptiorum cum sororibus incestus 38. b
Aegyptiorum dea 326. a
Aegyptiorum regum cognomina 5. a
Aegyptiorũ luctus in morte regis 128. b
Aegyptiorũ vota in morbis puerorum 164. b
Aegyptiorum ridiculus in sacrificiis mos 226. a

Aegyptiorum sacerdotum sanctitudo quanta 221. b
Aegyptiorum sacre Romæ vtrius 88. a
Aegyptiorum iudices 152. b
Aegyptiorum lex de vino regibus dando 137. b
Aegyptiorum regum cultus 47. b
Aegyptiorum sacra 92. a & 141. r
Aegyptiorum literæ, duarũ sunt generum 109. a
Aegyptus à capra educatus 110. b
Aegyptiis principes deorum qui 324. b
Aelij Cati consulis abstinentia quanta 139. a
Aeliorum quanta aliquando Romæ modestia & frugalitas ibidem
Aemylia tribus vnde dicta 26. b
Aemyliani Scipionis res gestæ quante 28. a
Aemyliorum origo & etymologia quæ 14. b
Aeneas quod militare signum, vixerit in Latium 277. a
Aeneæ regia quæ 127. b
Aeneus taurus, quorum fuerit olim militare signum 177. b
Aenobardi vnde dicti 13. a
Aelius canendi modus qualis 178. a
Aequanimitas, cuius aliquando tessera 179. b
Aequimelium quid 167. a
Aequinoctiales horæ quæ 134. r

Aer purus aut crassus ubi 214
 Aerem, rerum omnium principium quis asserat 264. a
 Aere graui qui ad quid uerentur 235. b
 Aerarium à Cesare expoliatū, quid fuerit diues 55. b
 Aerarium militare ibidem.
 Aerarium Romæ in cuius dei æde fuerit & cur 55. a
 Aerarium sanctius ubi & quod ibidem
 Aerarij cura à quibus ad quos translata 55. a
 Aeraria diuersorum populorum ubi quondam fuerint 55. b
 Aeraria extra urbem quibus in oppidis Romani habuerint 55. a
 Aere dirui qui 73. b
 Aere fuso, num signato, qui in commercijs utantur 217. b
 Aere graui quomodo uerentur Romani in emptionibus 218. a
 Aerei nummi in Latio inuentor quis ibidem
 Aeris quantus in Macedonia prouenit 204. b
 Aes grane 218. a
 Aeschines orator cuius 318. b
 Aeschylus quo in certamine, à quo, quanto cum mærore uictus 364. a
 Aesculapius pro deo cultus 325
 Aesculapio quid immoletur 141
 Aesculapij phanum extra urbem quare — 57. b
 Aesculapio que tantum animalia offerantur 141. b
 Aesopi patina quanti constiterit 218. a
 Aestatem auream uouere quid sit 163. b
 Aestate quomodo prandere solent 138. b
 Aestiuus annulus quis 146. b
 Aes ubi seminetur & crescat ut frumentum 199. a
 Aetas admittendorum in senatum que 211. b
 Aetas consulum aut aliorum magistratum que tantum fuerit 120. a
 Aetas fungendi magistratus, apud diuersos alia atque alia 190. a
 Aetas militiae ascribendorum olim que 30. a
 Aetas muneris publici praestitura que 189. a
 Aethiops fortuitus occursum quid quibus praesignari 276
 Aethiopes quid seu quantum Dario tributi penderent 204. a
 Aethiopes quomodo & quam diuense à reliquis nationibus scribere soliti 109. a
 Aethiopes quomodo puerorum indolem experiantur 97. b
 Aethiopes quo pacto mori ac sepeliri soleant 15. b
 Aethiopum amictus militaris, cuius sit coloris 31. a
 Aethiopes noxios ut puniantur 123. b
 Aethiopes promiscuo concubitu miscentur 41. a
 Aethiopum quarundam celeritas 90. b

Aetne incendio quis se, ut deus haberetur, iniecerit 326. b
 Aetne filium se quidem mentitur 71. a
 Aetoli natura quales 214. b
 Aetolorum concilium quale 259. a
 Aetolorum in praelio mos quis 360. b
 Affectus mouere in iudicio Athenis prohibitum erat 123. a
 Affinitas Sex. Tarquinij & Colatini quantæ 315. a
 Affixos sudibus homines, qui quomodo diis immolarent 39. b
 Africa quid 179. a
 Aedibus, ubi aedes olim celebrantur ubi 21. b
 Agamemnonis praeceptor quis 100. a
 Agauri quorum numen 326. a
 Agathocles in epulis moderatio quanta 298. b
 Agema alia que 8. b
 Ager Romanus ubi terminantur 10. a
 Ageronalia festa que 336. b
 Agesilaus obesum militem notauit 75. a
 Agesilaus quem Lycurgi legem abrogari 125. b
 Agesilaus qua de re accusetur 194. a
 Agesilaus rex quam pueriliter cum filiolo ludere solitus 16. b
 Agesilai apothemata 11. b
 326. b
 Agesilai pia sententia & laus 211. b. 364. a
 ἀγγεῖος quos Persæ vocant 46
 Agerum in Quirinali colle nominatum que 346. b
 Agis rex quo aliquando consulerit 160. a
 Agis in Hilotas quid decreuerit 18. b
 Agidi regis ornatus militaris 31. a
 Agidis regis quantum in scaenatores odium 1. b
 Agillina, cuius olim regionis urbs, & quo deinceps nomine dicta 163. b
 Aglaia que 248. b
 Agmina Germanorum in praелиis qualia 350. a
 Agna cui deae sacra 141. b
 Agon, qualis aut quorum in sacrificijs vox 125. a
 Agon quid 337. a
 Agonales dies qui ibidem
 Agonia quid ibidem
 Agonensis porta Romæ que 346. b
 Agones in sacris qui 225.
 Agonius collis Romæ quis 346
 Agurranomi Graeci qui 286. b
 Agradiana porta ubi 221. a
 Agrarij triumuiui qui 151. a
 Agricolarum dij qui 325. a
 Agricolarum uota 165. b
 Agricultura quam fuerit olim honesta 138. b
 Agrigentini quales Platonis 305. a
 Agrigentini quam studeant seu insaniant equis 353. a
 Agri male culti ac arati poena olim que 138. b

Agrippa unde dicti 15. b
 Agrippa Herodi quæ auis regni
 portenderit 274. a. b
 Agrippa, Scithis qui quatuor
 putemur 204. a
 Agrippina qualem in senatu a-
 liquando locum adeptæ 20. a
 Agrippina quot lictores iribui
 45. b
 Agrorum lustrandorum ratio
 quæ 31. a
 Agrorum metiendorum alia ra-
 tiõ quæ alia ratio 74. b
 Agydij qui 314. b
 Agyleus quis deus, & cur dictus
 ibidem
 Acaris asylum ubi 159. b
 Aiax qui quod cum Hectore pu-
 gnasset, adeptus 219. a
 Aij dei ara ubi 85. b
 ἀστυρία Græci qui 238. a
 ἀρτοφάγος quæ dea cognomi-
 nata 14. b
 ἀνορτα vicisse quid 278. b
 Alubandus i quam ridicule simu-
 lacra fingant 213. b
 Alabandus quorum deus, 226. b
 Ale diis appicte 213. b
 Alalcomenus quam apud se deam
 natam iactent 326. b
 Alano habitum imperatorum
 primus usus 228. b
 Alarj qui 350. a
 Alarum diuersa apud Græcos
 nomina 8. b
 Alaudam quæ quam legionem
 nuncuparit ibidem
 Alba creta quorum pedes illine-
 rentur 152. b
 Alba vestis quibus gemibus sit
 vestis lugubris 128. a
 Alba in veste quæ ludos specta-
 rent 364. b
 Albanorum in sepeliendo consue-
 tudo quàm ridicula 115. a
 Albanorum reges quo cognomi-
 ne appellari 4. a
 Albi quid præ se ferant 86. a
 Albi lapidibus qui quid notent
 233. b
 Albi scutis qui vterentur
 369. b
 Albi vestibus ubi tantum mu-
 lieres, nigris tantum viri v-
 rentur 291. b
 Albo gallo quis semper sacrifici-
 care soleret rex 141. b
 Album pontificis & laicorum
 63. b
 Album prætoris 78. b
 Albunea dea quæ 325. b
 Albus color cui tempori dicitur
 263. a
 Alcibiades quo in bellis nauati-
 bus usus signo 179. b
 Alcibiadis in clypeo insigne qua-
 le 369. b
 Alcibiadi exitium suum quomo-
 do præsignatum 233. a
 Alexus poeta cuius, & quid pri-
 mus inuenerit 328. b
 Alces à quo quibus in ludis pu-
 blicitus exhibite 362. b
 Alcmemon cuius discipulus 50. a
 Alcmion quibus ubi 220. a
 Alea quibus & quando vetita
 162. b
 Alea qui principes quàm maxi-
 mè delecti 161. b
 Alexander Epirota quale ha-
 buerit

buerit aliquando Dodona
 vaticinium. 319. a
 Alexander Indum nauigans,
 qualibus nauium signis usus
 179. a
 Alexander Macedo per quos
 cõuexit vestibus usus 198. a
 Alexander orbis musico ad
 furorem accensus 178. a
 Alexander quid exercitij ocio-
 sis militibus imposuerit 32. a
 Alexander quos potissimè mi-
 litie adscriberet 30. b
 Alexander quot Februarij
 die & natus & mortuus est
 233. a
 Alexander Seuerus quæ mul-
 ta introduxerit noua vesti-
 galia 204. b
 Alexander Seuerus quæ se ob-
 lectare solitus re 161. b
 Alexander apophthegma 19. a
 Alexander in desertis seueri-
 tas 73. a
 Alexander contra Darium vi-
 ctoria inaudita 381. a
 Alexander dies natalis quis
 155. b
 Alexander imaginè in annulis
 qui olim tulerint 87. b
 Alexander in annulo signum
 quod, & quale ibidem
 Alexander præceptor quis
 100. a
 Alexander tabernaculum quo-
 modo ornari solitum 18. b
 Alexander vestitus militaris
 quàm fuerit insignis 31. a
 Alexander Seueri 11. b
 Alexander Seueri modestiasena
 superbia in triumpho 333. a
 Alexandri Seueri oblectatio
 per ocium singulare quoddam
 inuentum. 161. b
 Alexandria quot & quas ha-
 buerit regias 127. b
 Alexandria & alibi qui triu-
 pharint, non Romæ, quan-
 quam Romani 328. b
 Alexandria magnificètia quo
 modo ex auiibus predicta.
 274. b
 Alexandriam fastes Romanis
 cur non ingrederentur 46. b
 Alexandrinæ naues quo proprio
 vrantur insigni 179. a
 Alexandrini natura quales
 214. a
 Alexandrinorum vetus in cõ-
 scribendis militibus mos 30. b
 Alexandro Alexandrio quid
 Romæ aliquando monstri ap-
 paruerit 68. a
 Alexandro quæ aues interitum
 præsignarint 274. a
 Alexandro quid coacta Pythia
 responderit 318. b
 Alexicacos qui deus cognomi-
 natus 315. a. 77. a. 327. a
 Alia atque alia fuisse legiona-
 riorum prætorianorum, au-
 xiliarium vnius & eiusdè
 exercitus signa, 177. a
 Alia quibus ignota 296. a
 Aliena segetem pollicere, quæ
 lex quomodo venuerit 329. b
 Alieni eris cognitio penes quas
 esse soleat 145. a
 Alieni eris solutio quomodo et
 quàm rigidè exigi solita

343. a
 alieno milite an & quomodo
 Romani vsi 9. a
 alienum canem edes intrare
 quid portendat 275. b
 alista que quibus sic vocetur
 dea 327. a
 allium intrando restari qui so-
 leant 266. a
 allobroges cui Romano cogno-
 men dederint 68. b
 allobroges in cuius firint clien-
 tela 303. b
 allocutionis templum ubi 33.
 b, 148. b
 alogii reus apud Græcos quis
 196. a
 alopecia tribus 27. a
 alphenus cuius discipulus &
 eius de supellectili sententia
 29. a
 alphenus ex tonsore quâtes e-
 uaserit iuris consultus 378. a
 altaria terrestrium & infero-
 rum quâtes diuersè fierent
 222. b
 alteniis mons ubi, & quid ibi
 miri fiat 82. a
 altitudo certa domorum ubi
 quo, & cur prescripta 395. b
 aluum lusorium e gemmis pre-
 ciosissimis quis triumpho in-
 tulerit 331. a
 althea cuius Sibylla nomen
 149. b
 aluenses qui 170. b
 manus quorum deus 325. a
 mare cui intestino addicatur
 308. a
 amaricinum quid 278. a

amasis quomodo abynquoque
 vice ratione exigi iusserit
 145. a
 amasis Perse in Barcaos quan-
 ta perfidia 268. a
 amasis regis cuiusmodi in ocio
 oblectamta 161. b
 amasi quale à militibus impo-
 situm diadema 48. a
 amastris arx que 345. a
 amata que virgo suo nomine
 tacito, vocari soletet 270. a
 amatorius vultus quo colore
 insinuetur 86. a
 amatium non fuisse, ubi & qui-
 bus dedecus sit 96. b
 amazone quis in annulo pro si-
 gno vsus 87. b
 ambat uale sacrum ubi, & cur
 quando fieret 181. a. 312.
 b, 181. a
 ambitio Athenis quid intule-
 rit ibidem
 ambitio quanta Romanos ali-
 quando inuaserit ibidem
 ambitiosi quam soleant populo
 assentari 154. a
 ambitus quâtes variis legibus
 reus 15. a
 ambitus seu area templi alieni-
 us, quibus ceremonis cose-
 cretur 354. b
 ambrosii in preliis aggredien-
 dis mos 191. a
 ambrosia qui in sacris ornatur
 223. a
 ambrosialis victima que
 312. a
 ambustus, cuius Romani co-
 gnomen, & unde 14. b

ametridis (alii Amestridis) re-
 gine quâtes sceleratè & im-
 pium votum 166. a
 amici defunctorum se in rogû-
 tis aut vnde 111. a
 amicorum parandorum quâtes
 iura fuerint Persis 98. b
 amicos Romani quos nomina-
 rent 239. a
 amictus Gabinus quis 22. b
 amictus mortuorum, lanceos an
 lineos esse oporteret 128. a
 amictus regum aliquot, qualis
 286. b
 ammon à quibus maxime cul-
 tus 381. b
 ammonis effigies qualis 321. a
 ammonii oraculum ubi & quâtes
 olim celebre 321. a
 ammoniorum oraculorum peten-
 dorum ceremonie que 310.
 b, & deinceps.
 annemones in Gnido qui
 260. a
 amnestia 8. lex que 243. a
 anacharum carmen ubi potis-
 simum cani solitum 60. b,
 & 61. a
 amor erga uxorem insignis
 22. a
 amori & amicitie qui qua de
 causa ante prælium sacrifi-
 cent 191. b
 amori sue amouendi à sacris,
 qui 355. a
 amphiarauus quis, & quibus
 post mortem honoribus cultus
 320. b
 amphiarai templum & ora-
 culum quanti olim putatum
 ibidem
 amphichyonici conuentus po-
 puli qui & quot 259. a
 amphichyonum conuentus qua-
 lis aut vnde ibidem
 amphichyonum conuentus ex
 quibus conficeretur aut cõ-
 staret 171. b
 amphycipellum quid 136. b
 amphimaschalos quorum tuni-
 ca 190. a
 amphippi qui 372. a
 amphitheatra olim Roma qua-
 lia ac quanta. 244. a. b
 amphitheatrales togæ 285. b
 amphora vini una quis ali-
 quando habitus damnatus
 153. a
 amphorarum diuersitas que
 89. b
 ampliationis tabella que
 124. a
 amygdale quibus quotidianus
 cibus & panis vice sint
 158. a
 anacharxis in Athenienses di-
 cterium 208. b
 anachis dolus quis 325. a
 anacreontis quam mira mors
 329.
 ἀναγώστης qui dicti 111. b
 ἀναξελουπίηλα que 60. b
 analecta quid 236. a
 anandarus quorum deus
 326. a
 anasterton quis apud Athe-
 nas mensis 269. b
 anatis dea que 399. a
 anaximandri opinio de diu
 que 383. a

Anaximenes quid primus excogitarit 235.a
Anaxyrides quid 188.b
ancaria que seu quorum dea 327.a
ancilla serpentem emixa, quid portenderit 111.a
ancillarū vestes quales 287.b
anci martij regiarvrbis, et quid ibi Cicero aliquando passus 127.a
ancon quid loci Carthagine olim esset 122.a
ancora cuius olim regis in annulo insigne 87.b
ancora pro caduceo qui vsi 254.a
ancore imago in femore quibus natiua fuerit 87.b
ancylia vnde ferri solita 43.b
ancylium mouendorum, & condendorum consuetudo que 44.a
andramitis Lydorum rex quid primus fecerit 57.a
andria Crentensibus quid 267.a
andrimachidarum in locandis nuptiū filiabus mos 40.b
andronitiū, que domorum pars fuerit 304.b
Andronodorū quorum legislator 339.a
anemotis Pallas que, & cuius rei dominium habeat 164.a
anetis dea 40.a
anetistos que dea, à quibus sic appellata 327.a
anguri 46.a
angevona qualis dea & quomodo effingi solita 246.a
angiportus patricius 81.b
anguille effigies quid notet 87.a
angularum terrore qui olim castigarentur 100.a
angulus coronatas qui diis of ferre soliti 142.a
angulum in Syria mirabilis quedam natura 82.a
animaduersio dominorū in seruos qualis. 158.a
animaduersio in malos tutores aut filios cōsumaces ad quē pertineret 367.a
animaduersio in peccantē quare fiat 121.a
animaduersionem ordo in milites 75.a
animaduertere in reos aut facinorosos quorum fuerit 150.b
animalia ab Aegyptiis immolari solita que 141.a
animalia alia atque alia diuersis diis seu deabus sacra que 141.b
animalia hostiis apta 140.a
animalium figuris qui olim pro literis vsi 109.a
animalium pedibus qui pro versibus vsi 289.a
animas mortales esse qui philosophi opinati 383.a
aniensibus tribus quando ceteris tribubus addita 26.b
anio vetus & nouus, quales Romæ flusioli 346.a
anna Perenna qualis nympha

154.b.
annales maximi qui 65.a
annaria lex que 189.a
annarus rex quam fuerit luxuriosus 298.b
annularis seu medicus 246.b
annulus nuptialis cui digito inferi solitus 87.a
annulus pronubus 58.b
annulus sponse quis dicitur, & qualis fuerit ibide
annulo donari à rege apud Persas, quid 43.a & 88.a
annulo ferreo ubi promiscue rantur omnes 88.a
annulo quis digitus cur potissimum ornatur 87.a
annuli aurei quando è digitis olim deponendi fuerint 87.a
annuli signatorii 87.b
annulorum species 246.b
annulorum aureorum ius an aliquando promiscue Romæ fuerit 106.b
annulorum aureorum promiscuus vsus quando cæperit 87.a
annulorum ius quibus initio Romæ concessum 106.a
annulorum que in castris differentia 358.a
annulorum sculpturæ variæ 87.b
annulus qualia diuersi in sculpta seu infixa habuerint signa ibidem
annulos aureos quibus militibus gestare concessum 107.b
annulos quos & qui initio gestarent Romani 87.a
annus à diuersis gentibus quomodo metiri aut distingui soleat 167.b
annus cui dicitur 168.a
annus magnus quis ibidem
anni symbolum Aegyptiis quale ibidem
annum verum, qui tandem repererint 168.a
anni & tempora ut à tribuni pleb. numerentur, non à consulis, aliquando motum fuisse 250.a
anni quot sub tribuni sine consulis acti 251.b
annorum aliquot diuersorum catalogus 168.a, b
annorum numerus vnde Athenis, vnde Lacedemone fieri solitus 153.
annorum aureorum quibus danti solita 228.b
annone cura penes quos magistratus Romæ fuerit 186.a
annone prefectus quid curaret 367.a
an omnis Cesarum voluntas lex habenda sit 578.b
anonymi pueri ubi sint 99.a
an parvis ancille in qua vsus fructus legatus est, in fructu sit habendus 15.b
an sapienti vxor ducenda 194.b
anser cui proprie dicitur 142.b
anserem mortuum quis philas

sophus quam luxerit 333.a
anseris sacri ubi quondam Ro-
me aletur 341.a
anseribus qui vel utantur in
sacris, vel non 141.b
antae unde genitus 77.b
antae rei olim ubi fuerit 127.a
antenorae cuius decē edes
 337.a
anteriorē capillum qui & cur
abradant 290.a
antesignani qui dicti 369.a
antesignanis cedentibus quo-
modo acies mutaretur 192.b
antesterion quis quibus sit men-
sis 169.b
anthestis tribus quando ceteris
addita, & eius preroga-
tiva 26.b
antica regio auguribus que
 29.a
antichir quid 243.b
antidote 248.b
antidota contra venerem 181.b
antigonus rex quomodo Rome
occisus 126.a
antigoni de Pyrrho elogium
 28.b
antigoni regis insolentia & dia-
dema 48.a
antigoni regis praeceptor quis
 100.a
antimachus poeta quis ac cuius
 328.b
antiochia quorum regia 127.b
antiochius cadus quāti capax-
sit 89.b
antiochius quo nomine alam
miliū precipuum (si re-
esse scriptum) nominari

9.a. 374.a
antiochi apophthogma 378.b
antiochi in exercitu ornando
luxus quantus 107.b
antiochi sepulcrum 72.b
antiochi Soteris tessera que
 179.b
antiochia superbia inaudita
 71.a
antisteria quid 337.a
antisthenes quāto paruo contē-
tus vixerit 139.b
antistius quāto de nihilo repu-
diarit uxorem 196.b
antonini Caracalle exercitiū
 32.a
antonini Caesaris tessera qua-
lis 180.b
antonini cognomine qui impe-
ratores vsi 3.b
antonini Philosophi laus, in-
nocentia & integritas quā-
ta 78.b. 364.b
eiusdem lex 211.a
antonini Pii laus 11.b
antonius ubi aliquando praeter
morem de Parthis triūpha-
ris 329.b
antonius qua ludi specie, quo
omine, a quo victus 162.b
antonius orator cur ex multis
orationibus suis nullam edi-
derit 378.b
antonii in Aetliaco prelio si-
gnum navale quod 179.b
antonii in triumpho quanta o-
stenratio 3. 2.b
antonii tessera qualis 179.b
antouio que volucres suā pra-
signarint cladem 274.a

Antoniorū familia unde orsa
 12.b
antoniani sodales 43.a
anus ubi & quo auctore lu-
ctentur vulgò cum viris
 24.b
anymphi qui dicti 211.b
anyti ambitio quanta 154.a
aosis quale flumen 174.a
apauraea Athenis quid 360.a
apelles quo habitu ferunā de-
pinxerit 206.b
apene quid 261.b
aperto capite esse anteclo, virū
salubris 84.a
aperto capite semper incedere
quāto salubre 32.a
apes cuius aliquando infantis
ori infederint 274.b
apes quem olim infātem melle
aluerint 110.a
apes quid praesignare auguri-
bus dicantur 274.b
aphester Gnidius quid 206.a
aphete qui dicti 159.a
aphetor quid 66.a
aphri pastores quomodo vocen-
ant 165.b
aphrica cui cognomen dederit
 69.b
aphricanus minor quis 70.a
aphri discincti 33.a
aphri natura quales 214.a
aphri pastoris quomodo &
que vota facere soliti 165.b
aphricus vicus 82.b
aphrodisium iuramentum quale
 268.a
aphrodite que dea vocetur
 327.a
aphrorum deus quis 326.a
aphrorum vestes militares cu-
ius essent coloris 306.b
apis aut Serapis quid 321.a
apis, quibus maximè cultus
 383.a
apidis oracula qualia, et quibus
modis redderentur 321.a
apidi ex qua tantum aqua po-
tus exhiberetur 349.a
apium herba qualis 62.b
apium quibus in sacris adhibe-
ri solitum 310.b
appii coronae quales 161.b
apio in quibus ludis victor co-
ronaretur ibidem
apio opus esse, ubi olim prover-
bialiter diceretur 62
apobate quid ludi sit 162.b
apocimus quid 201.b
apocleii Etoliis qui 209.b
apocleii concilium Etoli quid
voent 206.a
apodele Athenis quid 148.b
apolides qui 170.b
apollo culicarius 21.a. Ery-
thibus ibidem
apollo & Liber apud quos eis-
dem & sacris & honoribus
colerentur 327.a
apollo & Minerva quibus gen-
itibus patrii dii sint 326.b
apollo quorum aliquando fuerit
tessera 179.b
apollo ubi natus & alius
 319.b
apollinis Smythi simulachrum
 213.b
appollinis cognomina quāto ef-
sent diversa 327.b

Apollinis simulchra in diner
 sis tēplis quān diuersa 319.a
 Apollinisstatua Neapoli ere-
 cta 51.b
 Apollinis templa Romē ubi
 quā multa 57.a
 Apollini quā variē apud Gre-
 cos litari solitum 140.b
 Apollinares ludicr, quando
 & à quo instiui 309.a
 Apollonius Tyanicus quid adis
 petere solitus 224.b
 Apoclonius Tyanicus Spartiis
 alcea interdixit 235.b
 Apollonio Tyanico unde &
 quān preciosus amicus 88.a
 Apollonium quis imperator cū
 Christo quomodo colerit
 352.a
 Apophthegmata aliquot infi-
 gnia 19.a. 23.b. 30.a. 101.b
 Apopsitis quid 101.b
 Apostasium quid 159.a
 Apostropha dea que 327.a
 Apotheosis quid 325. b326.a
 Apotheosis ceremonie seu ra-
 tiones olim que 325. b
 Apparāde expeditionis tēpus
 presinitum olim quod 180.a
 Apparitiones spiritū noctur-
 nas, non esse omnino negas
 301. b
 Apparitores qui, & ex qua po-
 tissimi natione fierent 44.b
 Appellationes à quo ad quem,
 quomodo vel licite vel illicita
 fuerint 367.a
 Appellationes omnes ad quem
 ma gristratū pertinerent ibid.
 Appudices conuiuii que 101.b

Aquæ ductū cura penes quos
 olim esset 145.a
 Aquæ ductus Roma qui &
 quot 95.a
 Aquæ & ignis quis olim in
 expiando vsus 314.a
 Aquæ man aria quid 29.b
 Aquæ qui attribuant 264.a
 Aquæ in certaminib⁹ qui qui-
 bus aspergere soliti 135.b
 Aquarū in periuros miracula
 ac vindicte que 267.a.b
 Aquarū in sacris vsus ac re-
 ligio quanta 223.b
 Aquas, quibus hostie asper-
 gerentur, humi posuisse pia-
 culum ibidem
 Aquila aurea cui anelata
 48.a
 Aquila in summo sceptri 48.b
 Aquila religione culta 177.a
 Aquila quando & quale omen
 ferat 273.a
 Aquile augurium qui impedia-
 tur 294.a
 Aquile militaris signi apud
 Romanos color quis 177.a
 Aquile seu fulminis nomina
 unde quibusdā data 70 b
 Aquile signū quān nobile a-
 pud Romanos, & unde illis
 allatum 177.a
 Aquilam qui tanquam numen
 adorarint 333.a
 Aquile centum quibus in sa-
 cris, & pro quibus offerren-
 tur 164.a
 Aquilii iurisperiti laus, & do-
 mus eius Romē ubi 346.b

in se. & dein.
 Aquilii cur sic appellati 13.a
 Aquilina fistula que 221.b
 Are duodecim fauo dicat. 23.a
 Ara ex solis dextris animalū
 cornibus constructa que 220
 Ara ex solis sacrificiorū cine-
 ribus constata que ibid.
 Ara maxima Herculis que
 & ubi 75.b
 Ara deorū apud quos pro asy-
 lis essent 159.b
 Arae Herculis varie 79.a
 Arae miserorum quomodo or-
 nentur 309.b
 Arae inferorum rarō accessu
 309.a
 Ararū diuersitas quāta 222.b
 Aras deorū tāgere, quid 166.a
 Arabia ad quid ab Alexandro
 Magno destinata 127.b
 Arabice reipub. diuisio que
 984.a
 Arabum abominandus quidā
 mos 41.a
 Arabum deus quis 326.a
 Abrabum in edificando luxus
 quantus 305.b
 Abrabum pontifices qui ornentur.
 66.b
 Arabum uxores 41.a
 Arabū pœna in adulteros 176
 Arabū sepultura quān sit in-
 honesta 115.b
 Aranea latiferi morsus ubi
 81.a
 Ara raphia Veneris quid miri
 habeat 321.a
 Arare à triumpho statim quis
 non erubuerit 139.a

aratri vel cōdendis vel euertē
dis vrbibus vsus quis 354.b
aratus quā grande aliquan-
do vōtū fecerit sed inhumā-
nū, & quomodo persoluerit
 165.
aratus quoties fuerit impera-
tor 4.a
arati satellites quot 371.a
arbores charitis faciendis appo-
sita que 108.b
arbores diuerse, diis diuersis sa-
crate que 223.b
arbores infauste que 223.a
arbores lanigerae 199.b
arbores maximas qui pro diis
venerati 382.b
arbitria principum quādo fue-
rint leges 378.b
arbuscula in Phasi cōtra adul-
terium medicina que 176.b
arbusta 68.b
arcades andum qui terminent
 197.b
arcadium pueri vt institueren-
tur 97.a
arcano concilio que gentes vsē
 209.b
arcarii qui 170.b
arcera quid 109.b
arceri à sacris qui soleant
 212.a
arces aliquod insignes seu oppi-
da instar arcium 343.a
archagatho medico qui Rome
primo datum 202.a
archelai regis super Euripide
luctus quantus 123.b
archemoro qui ludis qua de casu
sa instituit 261.b
archi Thessalis qui 238.a
archias (forfitan Architas) Ta-
rentinus qui se oblectare so-
litus 161.b
archidamus quā leui de cau-
sa quā grauius multatus
 279.a
archirofynes quis 66.b
archigetes quis à quibus cogno-
minatus deus 327.a
archilochus poeta cur à Lace-
demoniis eiectus 73.a
archinus Thebavis quid 238.a
archito (alibi Archytas) quo-
modo & à quibus aliquādo
captus 328.a
archytas cuius discipulus, &
vbi natus 50.a
archontes Atheniū qui & quot
 153.a
archōtum diuersa nomina que
ibidem
arcirma quid 109.b
arcium aliquot insignium cata-
logus 345.a
ardali ara vbi & qualis
 320.b
ardeo quid volatu portendāt
 273.a
archa Rome ante Telluris adē
cuius aliquādo fuerit dom⁹
 166.b
areopagite à quo constituiti
 206.a
areopagite quomodo sentēntias
ferre soliti 123.a
areopagus quid & vbi, ac quā-
tus eius honor ibid.a & b
areopagus quomodo & cur sē-
inculcē regeretur 344.b

aretia cuius filia & quā docta
& quid miri fecerit 329.a
aretia que cuius regionis vrbis
 173.b
argentum delinquatum vbi &
quomodo è terra fodiatut
 169.a
argentum & aurum quibus a-
liquando maximē iniusum
ac vile 218.a
argentum nationibus deuictis
tributi nomine impositum,
don aurum 243.a
argentum vbi primo signatum
 218.a
argenticelati pondo quod semel
in triumpho allati 335.a
argentei libras quot & inuitibus
transgredi non liceret 138.b
argenteo & auro qui theatra
ernauerint 281.b
argentatis rhedis vti quibus
olim indultum 210.a
argentam fuisse aquilam mili-
tari Romanorū, & cur 177.a
argentei nūmi vsus quādo pri-
mū Rome inualuerit 218.a
argees que simulchra veteres
appellarint 271.a
argess qui cur dictus 70.b
argilla quibus auspiciū condi-
ta, & vnde sic vocata 275.b
argiletum 82.b
argimpasa que quibus olim
fuerit dea 327.a
argini natura quales 214.a
argini quam Philippo aliquā-
do adulari 183.b
argiuorū moneta qualis 218.b
argiuorū post funis quā sita
ptuosa magnificentia 132.b
argorum factiones quot 218.b
argiroaspide (aut argyraspi-
de) qui dicti 369.b
aricie forum quid aliquando
passum 72.b
arietis capite qui pro galea in
bellis vsi 32.b
arietis exta quomodo in sacrifi-
cii coquantur 208.a
arietis in solio colore auspiciū
quale 275.b
arietem agris hostium immi-
tere, Græcis quid 214.a
arietes vbi sint sacro sancti
 212.a
aril qui & quomodo pugnent
 375.b
arimapsi qualibus vtantur fi-
stulis 222.b
arion equus quib⁹ in ludis quā
mire victor euaserit 262.a
aristander quid quomodo Ale-
xandro Magno diuinariē 173
aristavum summorum decussio
ne quid quidam tyrannus
innuerit 112.b
aristides qua potissimum re
gloriarī solitus 139.a
aristides cur in exilium actus
 157.
aristidis sapientia in vitanda
contentione 192.b
aristidis vestitus quis 289.a
aristide iustior, prouerb. 279.b
aristippus Socraticus quando
floruerit 329.a
aristo quis ac ciuitas 318.b
aristobolus vnde quis dictus
 70.b

Aristocratia quid 259.a
Aristodemus tyrannus quo astu
 oppressus 112.a
Aristodemi in optimarū filios
 edicium quod 74.a
Aristogitonis nomen cur servus
 inde prohibitum 171.a
Aristogitonis quā sanctū sue-
 rit *Athenis* nomen 150.a
Aristomenes quot centenarios
 hominum *uno* sacrificio ma-
 claris 83.b
aristomenis cor quale 307.a
*aristophanis in pœtico certami-
 ne iudicis, iudicū quā*
 mirum 264.a
aristophontes quā sepe cau-
 sam dixerit, *semper* absolu-
 tus 125.a
aristotelis pro Nicanore cuius
 modi votum 164.b
aristotelis vestit^o qualis 289.a
arithmetica ubi vulgō pueri
 docerentur. 101.a
arma, militum membra 18.
*armis legionibus in orbem in-
 gredi fas* non erat 181.a
arma quæ quibus vel concessa,
 vel vetita 369.b
armata dea que 367.a
*arma cōciliata Gallis, & quo-
 modo* fierent 254.a
armatos in concilium venire,
 quibus peculiare 208.b
armētia in quot gubernationes
 diuisa 214.b
armensis seu narimenses tribus
 26.a
armille quibus solis darentur
 228.a

lites pœna que 74.a
Artaxerxis pro salute uxoris
 votum 161.a
artemisia regina quā Xerxi
 honorata 210.b
artemisia trophœum 36.b
artemon quid sit 41.b
*artes principum ac plebeio-
 rum* quā distinclæ 263.b
artes fordide quæ, & quibus
 permittuntur *ibidem*
arterii seru^o qua de causa quo-
 modo dignè multatus 159.a
artemis que quibus dea 227.b
artibus diuersis quā varietate di-
 uersis afficiantur 215.a
*artificio incumbere, quibus for-
 didum* 284.a
artini in Epidaurō qui 206.a
artes liberales quæ vocantur
 apud grecos olim 97.a
artium magistri quanto in ho-
 nore olim 100.b
artium liberalium doctores à
 quo ciuitate donati 201.b
artolaganus quid 295.b
artopitesius panis *ibidem*.
aruales fratres qui, quot, &
 vnde dicti 42.a
arvine cur quidam nominati
 13.b
arulam super arā in sacris qui
 quomodo faciant 212.b
arundine qui rex cum pueris
 equitare solitus 161.b
arundinetum 68.b
arundinū fructu que gens vul-
 gō vocatur 138.a
aruspex quomodo cese hostie
 viscera rimaretur 225.b
arx Capitolio adherens, que
 quā aze fuerit 344.b
arymphici quanto quibus in
 precio fuerint 214.b
asarota quid 236.a
Asclpiades medicus cuius, ac
 quāuus 328.b
ascoliasmus quid 101.a
asculanorum dea que. 327.a
asiani molles 214.b
*asianorū in comportandis pre-
 ciosissimis quibusque in mili-
 tiam* mos 180.a
*asiaticarum gentium fortissi-
 ma olim* que 174.a
asitacoriū aliquot excellentiū
 ingeniorum catalogus 328.b
asiaticus quis Scipionū cogno-
 minatus 69.b
asiarche Trallianis qui 238.a
asina vnde quidam cognomi-
 natus 15.a
asinalis tribus que. 27.a
asinus ad tibiam seu hyam,
 quid 278.a
asinus atque asinarius quibus
 nominibus, quā cui victo-
 riam prediuarint 276.a
*asinus cui deo proprie immola-
 ri solitus* 145.a
*asinus leonē occidens, quale Ale-
 xandro Magno omen* 275.b
asini & regis vocabula quo in
 ludo mereri solita 192.b
asini nomine vocari, quantum
Aegyptiis probrum 245.b
asini vellera querere, quid 278
*asini Pollionis bibliotheca tem-
 porantia* 300.b 109.a
asinum que gens cui deo offe-

artaxerxis in delinquentes mī

rat 142.a
 asini quādo feriarentur 308.b
 asini quibus qua de causa in-
 uisi 178.b
 asini ubi nulli, ubi multi 245.b
 asisia que quibus dea 327.b
 asius canēdi modus, qualis 178
 asparagi spinas in sacrificiis
 cremare, quibus nefas 226.a
 asparago ubi sponsae coronan-
 tur 58.b
 aspendiorum nummi quales
 218. b
 asper cur dictus Trebonius 14
 asphalus quid 161.a
 as quid sit 2.a
 assari que oporteret, in sacris,
 que elixari 226.b
 affectatio candidatorum quan-
 ta 181.b
 asseres librarij & triunciales
 242.a
 asses quot singulis canis impē-
 dendi prefixi 138.b
 asses spōse iam cum viro con-
 gresse, quot ferendi 60.a
 asses unciales & semiunciales
 242.a
 aspidius quis dictus 342.b
 asis moneta qualis 222.a
 assueti prede & rapinis, inter
 milites qui haberentur 372.b
 assurgere cui quid 84.a
 assyrii quando potissimum se
 lauent 235.b
 assyriorum reges qui aliquan-
 do vocati 4.b
 assyriorum regum tiara 47.b
 assyriorum regū thesauri ubi
 recondita consueverint 55.b

astartes qui Persis dicti 46.a
 astarte dea quorum 326.a
 astrorum natura que 215.a
 astragali Grecis quid 161.a
 astragalizontes qui ibidem
 astrologorum aliquod insigniū
 catalogus 90.a
 astusine an violentia in hoste
 magis laudetur 37.a
 astutie singularis tyrannorum
 aliquot exempla 111.b & dein.
 astyngis seminiū quale & quos
 excitus sortitum 171.a
 astymphalissorum deus quis
 326.a
 astynomi Athenis qui 152.b
 asyla aliquot seruis ubi 159.b
 asyla apud spartam ibidem
 asylum bestiarum omniū ubi
 222.b
 asylorum aliquot recessio 159.b
 asylorum immunitas per quem
 seu quos sublata 160.a
 atabulo qui sacrificarint 164.a
 ataulphi Gothorum regis su-
 perbia 3.b
 atellanarum actores quo pri-
 vilegio donati 26.a
 atheas rex quam fuerit equorū
 studiosus 260.a
 athenas prophetissa 149.b
 athene cui vento sacra facere
 consueverint 164.a
 athene cedemne nunc que olim
 an alie & alie dicende 114.a
 athene in quot olim factiones
 diuise 108.a
 athene in quot ordines distin-
 ctæ 284.a
 athenarum aer purus 214.a

athenis quot cuiusque mensis
 die cui deo sacrificetur 140.b
 athenienses quam egrè quen-
 quam exterum ciuitate do-
 narent 203.a
 athenienses quomodo & quā piē
 mortuos sepelire soliti 116.a
 athenienses germanas suas u-
 xores ducebant 38.b. vrbana-
 nas 39.b
 atheniēsis mōeta qualis 218.b
 atheniensium in bene meritos
 condemnationes 257.b.
 dona que 229.b
 atheniensium in consultādo in
 felicitas propē fatalis 208.b
 atheniensium in faciendū votis
 ceremonie 164.b
 atheniensium lex de sepultura
 116.a
 atheniensium in Isthmis pri-
 uilegium quod 261.b
 atheniensium in literas hostis
 depressas modestia 85.a
 atheniensium in elocādū filia-
 bus mos 49.a. 60.b
 atheniensium magistratus quis
 esse solitus 117.b
 atheniensium magistratus qui-
 bus ministris seu insignibus
 incedere soleret 46.a
 atheniēsiū natura qualis 215.a
 atheniensium odium in Mega-
 renses 33.b. 203.b
 atheniensium militare signum
 quale 177.b
 atheniensium regum cognomē-
 ta que 4.b
 atheniensium senatus quantus
 203.b
 atheniensium summus magi-
 stratus quis 153.a
 atheniensium thesaurus ubi re-
 condi solitus 55.b
 atheniensium templum extra
 mœnia 57.b
 atheniensium vota 164.b
 atheniensium tribuum nomina
 27.a
 atheniensibus qui leges scriptas
 tradiderint 339.a
 athenio qui quantūque fuerit
 180.a
 athenionē vocare quid prae se
 ferat 180.a
 athenon qui dicti 383.a
 athenon quid 241.a
 athlete victi, quo pacem modo
 peti ostendant 194.a
 athletarum paria locique quo-
 modo per sortes disponerē-
 tur 260. b
 athletarum quā variae spe-
 cies 136.b
 athletarum statuæ quo habitus
 seu status fieri soleret 213.b
 athos, cuius vnus est vxor &
 filia fuerit 39.b
 atinum plebiscitum quid tri-
 bunis plebis permetteret 6.b
 atlantum mos in dandis nomi-
 nibus quis 99.a
 atomos qui rerum principia
 statuerit 264.b
 atrebat & Bellouaci vi cō-
 cilium aduocarent 211.a
 atri dies qui 61.a
 atris vestibus ubi tantū vi-
 ri vtantur, albis tantū mu-
 lieres 291.b

atrium ab **Asino** **Pollione** stru-
 ctum, quod 127.a
atria quae pars domus essent
 304.b
atria quid, & quâ varia 127.a
atria quomodo ornari & in-
 augurari solita 304.b
atriarii, qui. 170.b
Aurphe **Fortunæ** **edes** 20.a
attalida **tribus** quæ 27.b
attalus qui hunc germano **Eu-**
meni fecerit. 41.a
attalus quid primus instituerit
 198.a
attali regio ubi 127.b
attali **regis** **oblectamentum** in
 ocio 161.a
attecus quibus **diris** **M. Cras-**
sum deuoverit 195.b
attica **stuculosa** 89.a
atticum **talentum** quot **argenti**
libras valeret 242.b
attili qua de causa velui **par-**
ricida in **mare** deiectus 149.b
aurari **natura** **qualis** 247.b
auctylum **mos** **preliandi** **quis**
 275.a
auenti **anni** **quis** **collis** **Rome**
suum **debeat** **nomen** 346.b
auentinus **cur** **diu** **intra** **urbem**
non **admissus** ibidem
auentini **etymologia** ibidem
auentini **templi** **quæ** ibidem
auentino **monti** **quis** **nomen** **de-**
derit ibidem
auentinum **qui** **primi** **incolue-**
rint. ibidem
auerno **propria** **viclima** **quæ**
 141.b
auerruncus **deus** **quis** 21.a

ri **solitum** 10.b
Augustales **ludi** **qui** 365.a
Augustales **sacerdotes** **qui**
 147.a
augustarum **nomen** **quæ** **mu-**
lieres **sortitæ** 3.a
augustus **Cæsar** **per** **quos** **con-**
festis **vestibus** **usus** 108.a
Augustus **Cæsar** **quid** **nummis**
 suis **incurti** **iusserit** 219.b
Augustus **quàm** **infirmo** **fuerit**
indice 246.a
augustus **quanti** **senatores** **se-**
cerit 207.a
augustus **quo** **ludi** **genere** **ma-**
ximè **usus** 162.b
augustus **quos** **ut** **preceptor** **do-**
cuerit 100.a
augustus **quoties** **fuerit** **impe-**
rator 4.a
augustus **quoties** **Janum** **clau-**
serit 22.b
augusti **idibus** **quid** **fieret** 155.b
augusti **in** **annulo** **signum** **quod**
 87.b
augusti **in** **corpore** **quales** **eset**
notæ ibidem
augusti **in** **desertores** **stationu**
pæna **quæ** 18.b
augusti **in** **Pollionem** **petulan-**
tia **seu** **mordacitas** 60.b
augusti **nomen** **quo** **die** **Ocla-**
nus **adeptus** 154.b
augusti **porticus** 167.a
augusti **preceptor** **quis** 100.a
augusti **scelus** 197.a
augustiani **qui** 374.a
augusto **qui** **dies** **maximè** **fue-**
rint **suspecti** 233.b
augusto **quid** **à** **militibus** **ali-**

quando obiectum 249.a
animum **diuersarum** **auguria** **quæ**
 273.a.b
animum **&** **piscium** **millia** **quot**
una **cæna** **cui** **apposita** 298.a
animum **lanatio** (**actina**) **quibus**
honestæ **sepultura** 115.a
animum **omnis** **generis** **circumuo-**
latus, **quid** **Gordio** **portede**
 276.b
animum **prepetum** **felices** **quæ**
 273.a
animum **apud** **augures** **quæ**, **sive**
quot **species** ibidem
anula **locus** **in** **Parthenio** **quis**
 212.b
auletes **qui** **rex** **cur** **dicitur** 5.b
auletes **cur** **Ptolemæorum** **qui-**
dam **cognominatus** 5.b
aura **captandi** **auspicii** **qualis**
debeat **esse** 294.a
aura **seu** **tempestat** **nuptiis** **ad-**
uersa **quæ** 58.b
auratis **cornibus** **quæ** **viclimæ**
procedant 143.a
auræ **catenæ** **qui**, **cur**, **quem**
deum **vinxerint** 326.b
aurei **nummi** **Rome** **quando**
primùm **signati** 218.a
aureis **columnis** **vites** **alicubi**
sustentari 205.b
aurelia **porta** **quæ** 220.b
aureliani **Cæsaris** **quàm** **seue-**
ra **in** **rapacitatem** **militarè**
disciplina 338.b
aureliani **exercitium** 32.a
aureliani **in** **triumpho** **insolen-**
tia **qualis** 332.b
aureliorum **origo** **&** **etymolo-**
gia 14.a

aurea dextera minimo scabe-
re furoris signum 246.b
aureorum visorum pōdo quot
in triumpho vno aliquādo
lata. 331.a
aureos annulos gestādi ius qui
bis datum 107.b
aureū sceptrum cui sacerdoti
ferriliceret 349.a
aureus gallus lancea affixus,
cuius insigne 178.b
aureū sine au ferreus olim esset
annulus inuptialis 87.a
aureus quot drachmis constet
243.a
aurichalcum apud quos precio
sus auro 217.b
auricularum indicia 86.a
auricularis digitus quis 246.b
aurifera fluens que 174.a
auri fodinis donati qui 122.b
auri gestandi vsus quādo in-
ualuerit 107.b
auri vsum quis militibus in-
terdixerit, quisve indulserit
ibidem
auris ima cui dicata 87.a
aurium indicia que 86.a
auro quando signari cōptum
87.b
aurora lacerti qui 85.b
aurora qui solis litari 143.a
aurum in auribus ferres quid
86.a, & 291.b
aurum vbi proueniat seu na-
scatur in vitibus 198.b
aurum quis primus vestibus
intexere docuerit 198.a
aurū Tholosanū habere quid
279.b

auspex quis 184.
auspicādorū comitiōnis mos
quis 184.b
auspicatum semper & sacrifi-
catum oportuisse, antequā
fieret senatus cōsultū 207.
b, & deinceps
auspicū ē pullis capiendū ritus
49.b
auspicū tempora certa que
294.a
auspicū tristis signa in sacrifi-
cū que 143.a
auspicia dira quando sint feli-
ciora bonis 143.b
auspicia ex animalibus diuer-
sis diuersa 49.b
auspicia ex signis militaribus
que & quomodo capi so-
leant 177.a b
auspicia in conuiuiis sinistra
que 300.b
auspicia que quibus cedant
174.a
auspicia qui magistratus non
haberent 103.b
auspiciōrum aliquot amōratio
272.a
auspiciōrum genera quot &
que ibidem
auspicū eptimis que gerantur
194.a
auspicū quis preessent 65.b
autochilones qui dicantur
290.b
autographum quid 108.b
auxiliarios que cautione sibi
advicerent Romani 9.a
axauenici cognomen quis vsur
parit 60.b

B

319.a
Bactriani qui & quā hōr-
ridi 92.a
Bactrianismus quid 101.b
Bagoē nymp̄ha quam descri-
psit artem 149.b
Bagoii qui reges dicti 5.a
Balburā cuius conuentus oppi-
dum 173.b
Balbutiei insignia quādā e-
xempla & iucunda 351.b
Baleares cui Romano cognō-
mentum dederint 69.a
Baleares quā oderint aurum
& argēnum 217.b
Baleares quomodo infantes e-
ducerēt 97.b
Baleares quomodo preliantur
371.a
Balearium in elocandis virgi-
nibus mos 40 ib
Balueandi hora hyeme aut e-
state que 231.a
Baluea Agrippæ quot ibid.
Baluea Cūmana quā sint ce-
lebrā 67.a
Baluea patriciorum & ple-
beiorum distincta vbi 231.b
Baluea quando tantum late-
rent 215.a,
Baluea virorum ac mulierum
etiam inter ethnicos quosdā
distincta 135.a
Balueis qui imperatores plus
satis dediti fuerint ibidem
Balsamum quis in triumpho
primus ostenderit 33.a
Balteo argenteos quibus olim
ferre liceret 107.b
Bābinja Tygrani quid fuerit
d d ib

Babylon cuius regia 127.b
Babylon quāto singu-
lis diebus aliquando tributi
daret 204.b
Babylonis porte aliquot qui-
bis nominibus dicte 221.a
Babyloniarū mulierum tenu-
lentia impudentia lasciuia,
impudiciua quanta 300.b
Babylonii quam vase à Zo-
pyro circumuenti 11.b
Babyloniorum incestus infan-
dis 38.b
Babyloniorū scriptura 109 a
Tribunali 123.a
Babylonis quante cure sint
sceptra 48b
Baccho quid sacrificaretur
142.a
Bacchanalia Aegyptiaca tur-
pitudinis quante 263.b
Bacchanalia per totam Italiā
quando interdita 361.a
Bacchanalia quo aliquando
mensē fierent & quanta eo-
rum licentia 281.b. 263 b
Bacchanalium ministræ que,
ministri ve qui 363.a.
Baccharum apud Heleos mo-
res & orationes ibidem
Baccharum in quibus festis v-
sus ibidem
Bacchi cognomina varia que
327.b
Bacche apud Babylonem festa
qualia 363.b
Bacchylides poëta cuius 328.b
Bactrianorum legislator quis

- 56.a
 Bambycratii quàm execren-
 tur aurum & alia metalla
 217.b
 Barathrum quid loci Rome
 fuerit 122.a
 Barbe radende mos quando
 primum Rome introductus
 290.a
 Barbam apud aliquemponere,
 Longobardis quid 43.a
 Barbam primam, qui quibus
 consecrent 284.b
 Barbam iocere aut alere, qui
 bus sit luctus indicium 125.a
 Barbarorum vestes qualas
 284.b
 Barbata quibus cognominata
 dea 327.a
 Barbata Venus ubi 213.a
 Barchoi ubi. & quanta illorum
 in defunctos cru delitas 115.a
 Bachina factio 180.b
 Barritus quid 191.b
 Baxileus quis magistratus A
 thenis dictus 113.
 Basilice aliquot Romanæ que
 71.b
 Basilice domorum que, & quæ
 in usum ferent 303.
 Bassianus imperator cur ca-
 racalla dictus 205.a
 Bassani imperat. exercituum
 quod 32.a
 Basteraa quid 106.b
 Batani regem reces electum qui
 honorare soliti 48.a
 Batanis quoin honore equester
 ordo fuerit 106.a, in fi.
 Batavorum satellitio quis in-
 perator maxime fisis & vsus
 371.
 Batrachium forum ubi. 72.a
 Baucalium quod vasis genus
 136.b
 Beatus apud Scythas quis 98.b
 Bebuis quanta clade à Lygu-
 ribus casus 381.b
 Bebbs quis quibus in ludis de-
 derit 362.b
 Belgarum in consultationibus
 silentium & mos quis 208.b
 Belgarum vestitus quis 289.a
 Belides, cui vrbis portæ 221.a
 Belidum imagines ubi 167.
 Bellarierum aliquot apud ve-
 teres descriptio 295.b
 Belli crepa saltatio que 361.a
 Bellisarius an Rome iunim-
 phariti 329.b
 Belloni que 327.b
 Bellone ædes cur in urbem diu
 non admissa 56.b
 Bellone in adem quando sena-
 tus euocaretur 329.a
 Bellone pro tempore quid consul
 initio belli facere consueverit
 22.b
 Bellone quam ridiculè & im-
 maniter sacrificari solitum
 141.b
 Bellouaci vt concilium aduo-
 carent 211.a
 Bellum instum quod 253.b
 Bellum sine lachrymis, quid
 278.b
 Bellum illaturis, non propulsa-
 turis, dies atros obseruari
 232.
 Belli euentu incerto qui voue-
 rit Romani 163.a
 Belli sumendi initium ex cuius
 deidabatur eade 22.b
 Belli indictio qui olim fieri so-
 lita 44.a, 253.b
 Belli omen unde quidam au-
 spicarentur 191.a
 Bello victi, odiendi non sunt
 203.
 Benefactor unde quis aliquan-
 do cognominatus 71.a
 Beneficarii qui 273.b
 Beneficiorum satellitio quis
 maxime vsus 371.b
 Beneficium accipiens, quo de-
 beat esse animo 248.a
 Beneficium à quibus tanquam
 deus veneratum 383.a
 Beneficii memoriam quis habe-
 re debeat 248.b
 Bene meritis de repub. nemi-
 indonatus 229.a
 Bene precandi aut denouedi in
 sacris mores olim qui 312.a
 Beneficentis Fortune ædes
 20.a
 Bene valere, cuius aliquando
 fuerit tessera 169.b
 Berecynthia dea que 325.b,
 327.b
 Berecynthia seu magne matris
 ædes ubi 345.a
 Berenece quid Hierosolymis
 pro voto exoluendo fecerit
 165.a.
 Berofus quid primus inuenisse
 dicitur 109.a
 Beroso quid honoris apud Athe-
 nas exhibitum 50.b
 Bes quid 2.a
 Bestia pauperiem seu damnum
 faciens, cui & quomodo mul-
 tanda 340.a
 Bestia cum hominibus publice
 in pugna commissa 361.b
 Bestiarum pellibus vestiti, in
 Lybia quid signet 391.b
 Bestiarum simulachra, quibus
 Romani pro signis vteren-
 tur que 177.a
 Bestiarii 122.b
 Bestiis obitici quorum pena
 ibidem
 Beule virgis quis fasces con-
 starent 46.b
 Bibacitas quorundam quanta
 299.a
 Bibendi ratio apud diuersos o-
 lim que ibidem
 Bibere vinum, ubi capitale 137.b
 B b ienus quomodo adulterum
 deprensam punierit 176.a
 Bibliotheca Attali, qualis fue-
 rit chartiarum 108.b
 Bibliotheca Philadelphi quam
 fuerit insignis 5.a, 108.b
 Bibliotheca Pollionis 109.a
 Bibliotheca Pistrati ibidem
 Bibliotheca Ptolemei quando
 & à quo combusta ibidem
 Biblos quid olim veteres nun-
 cuparint ibidem
 Bibracte Heduis quid 345.a
 Bibulus COS. cuius ex quo fi-
 lins 315.b
 Bicarii quadravasis gemis 136.b
 Bicus quid vasis sit ibidem
 Bidental quid 272.b.
 Biduum & duas noctes qui a-
 liquando puando continua-
 d d iij

rint 299.a
Bifrons Ianus quorum monetæ
 incus 218.a
Bifrons quis deus efficitur 22.b
Bifronii acie qui pugnet 192.a
Bigmia quibus olim incisa
 222.a
Bige quorū numerorum nota
 224.a
Bigati nūmi qui 218. a. 2. 42. a
 fidu quibus positissimi in sa-
 crificio dimouenda 327.b
Bima pecudes quam sint sacri-
 ficia aptæ 141.a
Bina corda quibus sint auibuz
 307.b
Bini & bini summum magi-
 stratum gerentes apud quos
 olim essent 117.b
Bini reges apud quos olim si-
 mul crearentur ibid. & 238.b
Bionis in lugentes dicerentur
 festinum 128.b
Bipennis qui maxime rian-
 tur pugnando 375.b
Bis in bello errare non est ve-
 nia dignum 75.b
Bis nuptæ aut nupti, sacerdotio
 etiā ethnico inhabiles 222.a
Bithini Ionæ qui vocentur 52.a
Bithymia quam excellētia pro-
 tulerit ingenia 328.b
Bithynorū regū cognōmēti 43.b
Bithynorum tribunal de conspe-
 ctu solis 123.a
Bitumen in lustrado adhiberi
 quomodo soleret 314.a
Blemmyarum immanitas in sa-
 crificiis que 383.b
Blutium cuius regia 127.b
Boarium forum Romæ cuius
 dei adem habuerit 71.b
Bobutineses quomodo fuerint
 ciues Romani 202.a
Bocor quorū legislator 339.a
Boedromian quis quibus sit
 mensis 166.b
Boetici scythi quales 136.b
Boetii natura quales 214.b
Boetiorū cōuentus ubi 257.a
Boetiorum in contrahendissu-
 ptis mos 58.b
Boeus vex à quo Romæ occisus
 116.a
boiorū præcipua tribus quæ 17.a
Boiorū vestitus militaris quo
 fuerit olim colore 31.a
Bombix coa ut fiat 199.b
Bombicū mira nauisitas, vita,
 operatio & mors 199.b
Bona damnatorum quem in-
 sum conuerti solita 166.b
Bona dea, que 327.b. 338.b
Bona dea quo alio nomine aucta
 142.b
Bona dea sacra qualia 336.a
Bone dea templum quo fuerit
 in colle 346.
Bona fortuna cuius aliquando
 in clypeo insigne 269.b
Bona fortuna ades 20.a
Bona Porcena venalia procla-
 mari in auctioribus seruari
 quid 152.b
Boni viri officia que 28.a
Bononia qualis fuerit colonia
 202.b
Bonomienses in quorum essent
 Roma clicicela 503.b
Bonus enēus deus quomodo ef-

fingi solitus 213.a
Bonus maritus, quam præster
 magna in reg. viro 196.a
Boreas à quibus qua de causa
 voto honoratus 164.a
Bos a quibus pro deo cultus 29.b
Bos cuius lege cur immolari
 prohibitus 141.a
Bos fuluus cui propria victi-
 ma 142.b
Bos iugalis an ad sacrificia u-
 tilis fuerit 141.a
Bos quot cētusibus Romæ sem-
 per æstimatus 122.a
 218.a. 242.a
Bonis imaginem qui nummis
 olim incusserint 218.b
Bouē ex frumēto fictū qui cui
 aliquando obtulerint 143.b
Bouem seruare qui diceretur
 olim 157.b
Boues ad sacra unde peti potif-
 funum & quomodo farciri
 soleant 140.b
Boues præferoces ubi spōte à
 muliere se offerri sinat 143.a
Boum aures & cornua quibus
 in bello pro comis sint 32.b
Boum cornibus vna libare in
 fœderibus pægōdis quid 255.a
Boum cornua cur quo in tēplo
 suspendi solita 345.b
Bou crudis coruis quomodo qui
 busdam militia xpi 32.b
Brachia quorum vestis 288.b
Brachia cui dea sacra 85.a
 in fine
Brachia & manus inermes sen-
 dere, militia qui præ se fe-
 rat 193.b
Brachmanes qualibus ritus
 chartis 109.a
Brachmanes (aut brachmane)
 quanto sint Indis in precio
 214.b
Brachmanum in defunctos se-
 peliendos impietas quanta
 115.a
Brachmanum in puerorū indo-
 le experienda mos quis 97.b
Brachmanum impudens impu-
 dicitia in virgines pauperes
 40.a
Brachmanibus quot passim li-
 cuerit habere uxores 39.b
Branchidarum templum quod
 319.b
Branchus quis, & quam Apol-
 lini dilectus ibidem
Brassica à quo cunctis oleribus
 prelata 296.b
Brassica à quorum precibus
 296.b. in fine
Brassicam qui cur primò appo-
 nere soliti 296.b
Brasyde sententia quedā insi-
 gnis 194.a
Bresiloquentia Laconū 84.b
Britannia in vlla habuerint
 olim concilia 259.b
Britanni olim cuiusmodi ven-
 rentur edibus 305.b
Britanni quibus animalibus
 in epulis vel sacrificiis absti-
 neant 141.b
Britannorū impietas & libida
 impudens in sacris que 384.a
Britannorū mos quid à abomi-
 nandus circa uxores. 414
Britannorum quam ridiculus
 ad iii

vestitus 289.a
Britannorum vestitus militaris quo fuerit colore 31.a
Britomartis que dea cognominata 141.a
Britomartus à quo uicif 21.b
Brixiana Cremonæ oppidi porta 221.a
Bronchi unde dicti 13.b
Brutus primus cōsul, qui qualisve fuerit 315.a
Brutus quān fuerit Superbo propinquus sanguine licet depulfor ibidem
Bruti alicuius animalis loquutio quomodo expiatur 114.a
Bruti cum Lucretia affinitas que 315.a
Bruti de susfrustu anicelle, sententia que 15.b
Bruti nauis quo signo ab aliis internoscereur 179.a
Bruti in Egypto rrlis qualis 319.b
Brutiati tēplē & oraculi quamta fama ibidem
Bruti natura quales 214.a
Brutiarii 44.b
Brutiarii quales olim habitii 373.a
Brutorum familie proprium quid 315.b
Bubonisauspicia qualia 274.a
Bubone aut hypocēplū intrati, quid fieri soleret 112.a
Bubulcorum familia unde sic vocata 13.a
Buccina quomodo in pretorianis, & quomodo in cōsularibus castis uerentur 178.a
Buccinatores quando in bellis canere soliti ibidem
Bucephalo exequias quis aliquando curarit 353.a
Bulli cur i pectore hereat 86.a
Bulla patriciorum quid esset rei 284.a
Bulla quid & qui quando illis donaretur 99.b
Bulle definitio que 28.b
Bullam esse quid ibidem
Bullam in pectore qui gestaret 284.a
Bulenticum in theatris quid 281.a
Bupalus cuiusmodi fecerit For tunc simulachrum 10.b
Bupeciorum (si recte scriptū) familia unde sic dicta 13.a
Buphonis quis 66.a
Buprestis quid 69.a
Burri cur quidam dicti 11.a
Busris quas Thebas cōdiderit 320.b
Busris cur non uiantur tumbis 178.b
Busti alieni non uiolādi leges 353.b
Buteo qui & eius augurium quale 13.b. 273.b
Buueconis cognomen unde quidam Romæ nactus 13.b
Buxentinis cur ciuitas Roma aliquando negata 202.a
Buzigea familia que 66.a
Byblus, cuius aliquando fuerit regia 127.b
Byzantii à Turcis expugnāda prodigia que 148.b
Byzæna remeritas quid 279.a

Byzenus quis fuerit ibid.
Byssa Caribagimiquid 344.b
Byssus ubi & quomodo proveniat 199.b
Byssum induere nobiles soli poterant Indi 291.b
Cūdatū deferre, quid 254.a.b
Cadus quid 89.b. 136.b
Codifus quid 136.b
Cæci cur quidā Romæ cognominati 15.a
Cæcilii unde dicti 14.b
Cæcinnæ mira quedam ars 46.a
Cæcitate que aqua periueros afficiat 297.b
Calibatus cur & ubi olim mulctatus 145.a
Cælii montis templa & domus 345.b
Cælimontana uia 83.b
Cæli climate ingenia hominū variari 214.a
Cælum & Solem qui maximè coluerint 382.b
Cælum & Terra Varroni quid 324.b
Cere cuius regionis urbs, et quō alio nomine dicta 173.b
Ceremonie denariæ & tricennariæ quales 163.a
Ceremonie in augurādi regno que 47.b
Ceremoniam maximam Herculis araque 76.
Ceremonie nuptiarum 58.a
Cerice horæ que 234.b
Cæsar dictator quibusin iriūpho dictærit impetrus 333.b
Cæsar quid significet, & que familia cur sic dicta 15.a
Cæsar acerrimus castigatōr sediuosorum 73.a
Cæsar quibus nominibus præcipuas legiones appellari 8.b
Cæsaris ad Mndā Hispania

C

Aballatio quid, & quibus imprecari solita 155.b
Cabita cuius conuentus urbs 173.b
Cacogamia iudicia que 165.a
Cacoechnos unde quis dictus 71.a
Cadaver patris ubi feneratorum à filio olim exigereur 11.a
Cadaveri inhumato quo more iusta exhiberentur 309.b
Cadavera quomodo & cur quidā conuiuus inferrent 297.a
Cadavera quomodo primū Romæ humarentur 114.b
Cadavera quot diebus, priusquam sepelirentur, afferuari solita 128.a
Cadaveribus humanis que gentes uentantur 115.a
Cadmæa arx Thebanorū 345.a
Cadmæa uictoria quid 278.b
Cadmus quas Thebas condederit 320.b
Cadmus quid primus inuenerrit 109.a
Cadmi asyllum ubi 159.b
Cadua auspicia que 1273.a
caducei diuersarum nationum quales 264.a.b
Caduceum effigie anguinū cir-

necessitas quanta 19.a
Cæsaris dictatoris superbia
 86. b
Cæsares mensibus à se nomina
imposuerunt 169. b
Cæsaris contra Pompeium tes-
tera que 179. b
Cæsaris epulum triumphale,
quantum 334. a
Cæsaris in triumpho ostenta-
tio que 332. b
Cæsaris nomen quis imperator
recusavit 3. b
Cæsares ex provinciis à se sub
actis cognominati 70. a
Cæsares adorari se qui volue-
rint 85. a
Cæsares aliquot inter deos re-
lati 325. b
Cæsares an diadematis vsi
sint, & qui 48. a
Cæsares ex provinciis subactis
cognominati qui 70. a
Cæsares in populum pecunias
sparserunt 95. b
Cæsares qui quoties quotidie
balnearentur 235. a
Cæsares non vsi stellis, qui
 371. b
Cæsarium quis aliquando sca-
bellum regis Persarum fa-
ctus 383. a
Cæsones unde cognominati
 15. a
Cæsorum in bellis filii quid olim
adipiscerentur 229. a
Caia, quomodo unica litera
scribi solet 255. b
Caia & Caius, quibus olim
peculiaris nomina ibid.

calceorum species quarum ibid
calceis senatorum lunam adscri-
psisse, quid notaret 284. a
calculi ediscere soliti quoniam
Calenlus nigris qui dies notetur
 223. b
Calculus sententiam qui ferret
 208. a
Calda ablueri, castitati pro-
desse 264. b
Calda quomodo olim lauarentur
 235. a
Calderini cum Perosso simul
ita quanta ibid. b
Calendæ singule cui sacre
 156. a. 327. a
Calendaria sacra que 258. b
Calendaris que dea à quibus
cognominata 327. a
Calendis singulis quid regibus
Sparsæ dari solitum 156. a
Calicibus duobus potare, Scyt-
hæ quid 229. b
Calicis dispropinandorum ordo
quis 297. b
Calida lauare quibus à quo ve-
ritum seu diffusum 235. b
Caligæ militares quibus muniti
solita 32. a
Caligati qui 373. a
Caligatos quos semper esse por-
tuerit 33. a
Caligu non dicitur inueniri, quomo-
do crura regi solita 47. a
Caligula Cæsar Batavis ad
quid vsus 371. b
Caligula quam licentia feris
contra dominos permisit
 159. b
Caligula qualis & ante imperium
& in imperio fuerit 160. b
Caligula quas aues sibi vt deo
maclari iusserit 142. a
Caligule auaritia 204. b
Caligule canilus 24. a
Caligule insania 71. a
Caligule insolentia & despectio
in iurisperitis quanta
 378. b
Caligule iuramentum maximè
quod 267. a
Caligule que aliquando tessera
 179. b
Calistephanos quid 260. b
Calista femine qui vice panis
viuitur 158. a
Callæici quam effera & impia
gens 383. a
Callæici qui & vbi sint 69. b
Callicus quis unde cognomina-
tus ibidem
Callicralidis in Iones dicerentur
festiuum 160. b
Calliærii Cretibus qui ibidem
Calimachus cuius, ac quid scri-
psit primus, & quo tempo-
re 328. b
Callimachi impietas que 383. a
Calineos unde quis dicitur 70. b
callipiges quæ dea vocata 27. a
Calliærii Syracusanis qui 190. b
Caloni quis vsus, & que ety-
mologia 372. b
caçotechnos quis inter Græcos
cognominatus 71. a
Calpa quid 262. b
Calphurnia lex 153. b
Calphurni unde orti 12. b. 14. b
Calphurnius formix 83. b
Calpa fortuna que 20. a. b

calua: que dea cognominata
317.a
caluae ubi vulgo & mulieres
sunt, non solum viri 90.b
caluariam celare auro, & ex
ea bibere, quibus religiosi
383.b
caluatio natura qui laborent
296.b
caluum vellere, quid 278.b
cambyfis erarium ubi 55.b
cambyfis horrida in corruptis
iudicem pena que 113.a
cambyfis cum sororibus suis in
cestus 38.b
cambyfis somnii quale 171.b
cambyfi quale ex Brutiaco or-
culu datum responsum 319.b
camertes quot, quis, quare cui
tate donati 201.b
camelaria quid 147.b
camelarii qui ibidem
camelas qui in preliis usurper,
non camelos 376.a
camelis quid, milite videntur
375.b
camelos quis, cui seu quibus im-
molare soliti 141.a
camera. barbarum nauigium
199.a
camilla quid 60.b
camilli dictatura quam fuerit
longa 10.a
camilli triumpho quot 36.b
camilli qui dicti 223.b
camme callidus vindicandi ma-
riti sui fascinus 58.a
campani natura quales 214.a
campani Romanas uoces du-
cere aliquando pro munere

concessum 61.a
campavorum ala, quot equiti
fuerit, & quanti precii 9.a
campus martialis ubi 346.a
campus Martius unde dictus,
& cuius olim fuerit 166.b
campus ridiculi quis & ubi
57.a
campus sceleratus quis 61.b
canarii augurium quod 142.b
candaces queregine nominatæ
51.a
candelabrum tot lychmorum,
quot dies anni, ubi & vide
defixum 253.a
candida Alexandri fascia
Lysimacho fortuito imposi-
ta quid veri portederit 47.a
candidati in toga qui ludos spe-
ctare soliti 354.b
candidati cur sine toga ad co-
mitta venire iussi 153.b
candidatorum coercitio 154.b
candidatorum mos 181.a. 82.b
candidatorum supplicatio ac hu-
militas quanta 182.b
candys quorum regum diade-
ma 47.b
canendi studium, olim apud
Romanos quantum 101.b
canendi iurgia modus quam di-
uersus apud diuersos 181. 178.a
canere ad tibiam, quomodo o-
lim habitum 97.a
canere ad myrtum 97.b
canem diuersæ gentes quibus
immolarent 142.b
canem Romani cui immolent
212.a
canes, cuius templum non in-

gredi dicerentur 96.a
canes quam variè diuersis im-
molarentur 142.b
canes quem in usum & quam
impium apud Hyrcanos nu-
trirentur 115.a
canes quibus in templis tanquã
ediui fuerint 6.b
canes ubi dominorum regis se-
metipsos iniecerint 131.a
canes mortuos qui quasi homi-
nes luxerint ac sepelinerint
333.a
canibus obicere cadavera hu-
mana, ubi olim peculiare 115
canibus in triumpho quis im-
perator reclus 332.b
canibus qui pro satellitibus
aliquando usus 371.b
canibus regis cibum dare tri-
buti nomine, qui olim co-
acti 204.b
canicule sidus quo animali
placari solitum 142.b
canis cui deæ immolaretur
336.a in fin.
canis cui infanti aliquando v-
bera prebuerit 110.a
canis, cuius aliquando fuerit mi-
litare signum 177.b
canis è sacris eiectionis ratio 76.a
canis in talorum ludo quid 161.a
canis pragnans itineranti ob-
uia quid portendat 275.b
canis ubi aliquando loquutus
148.a
canis quibus gentibus ut rex
aut deus preest 321.b
canum multitudo ubi per aerem
ferri visa 148.b

canum pellibus qui diu cur or-
nentur 142.b
canopica cuius urbis porta 221
cantabrorum mira quedam a-
mythia lex 42.b
cantabrorum mos in puerperis
uxorum suorum 98.b
cantabri uxoribus doses dant
197.a
caterius in fossa, quid 278.a
cantherius quid 68.b. 278.a
cantica nuptialia apud Græcos
qualia 59.b
cantilene aliquot nuptiales a-
pud Græcos 60.b & 61.a
caparoniæ vestalis quomodo &
cur seipsam occiderit 271.b
capene porta quam multiplices
aquarum decursus 219.b
caper nauigii nomen in libra
179.a
capi galli castrati 68.g
capillata arbor que 2718.a
capilli tendendi aut tendendi
mos quam diuersis diuersis
291.a
capillis operiri cadavera cuius
olim fuerit iudicium 128.b
capillorum luxus quævis 281.a
capillum compositum que Pal-
ladi mitere 284.a
capillum pectore & barbam
Spartani quando potissimum
soliti 179.b
capillum defectum qui quibus
qua de causa voverent 164.b
capillus vestaliu quomodo aut
ubi afferrentur 271.a
capistro, quis apud Macedones
cingi solebat 33.a

capita bubula vicus quis 83. a
 capita hostiarum precisa suum
 lambere sanguinem quid
 308. a
 capita hostium qui foribus seu
 postibus affigere consueverunt
 304. a
 capita legis Iulie permulta
 175. b
 capita quibus in sacrificio ve-
 landa 222. a
 capita scutis subdere, Roman-
 nis quid signet 193. b
 capitales duumviri qui 150. b
 capitalia militum crimina 72. b
 capite apertoe esse, salubre 84. a
 capite aperto seu aperto quibus
 sacrificetur 74. a
 capite reuelato surgere 84. a
 capite censi qui 373. a
 capite censis quis imperator ma-
 xime usus ibidem
 capite minui, an ad heredita-
 tem admitterentur 343. a
 capite nudo qui prelientur
 375. b
 capite raso quos semper esse o-
 porteat sacerdotes 65. b
 capite velato an non velato sa-
 crificante esse necesse sit 376. b
 capitis indicium quomodo Ro-
 me ferretur 125. a
 capitis sanctitas & principa-
 tus 84. a
 capitolia extra Ramam plura
 344. b
 capitolini ludi qui 365. a
 capitolinus cliuus vbi 82. b
 capitolinus collis quis aetna &
 vnde dictus 344. a

capitolio quae seruarietur ibid.
 capitolum à quibus quoties re-
 stitutum ibidem
 capiones vnde appellati 13. a
 captiuantes qui dicti 225. b
 cappadoces libertatem à Ro-
 manis deprecati 104. b
 cappadoces naturales 214. a
 cappadocia in quot praetores
 seu satrapaeas partita 104. b
 cappari iurare soliti quis 16. a
 capra quem infentem aliqui in
 do lacte esse dicuntur 110. b
 capra quibus diis dicata 141. b
 capra vbi sacrificiis inepta ibi
 capra vbi sponte ad sacrificium
 prodeat è syluis 212. a
 caprae aspectus quid portendat
 275.
 caprae quibus diis aptè sacrifi-
 centur 142. a
 capram qui adorarint 383. a
 caprarum vbi in summo sunt ho-
 nore 212. a
 caprariorum familia quare sic
 appellata 13. a
 capricornum qui nummis in-
 cussentur 218. b
 caprifici lac quibus in sacris
 vsu fuerit 256. a
 capriliorum familia vnde no-
 men adepta 13. a
 caprini oculi quale de se pre-
 beant indicium 85. b
 caprinus pellibus quorum ar-
 cus ornari consueverunt 32. a
 caprotine Nonae quae, & quid
 in his Romae fieri consuevit 236
 caprotine quid 232. a
 capse qui Iugurtha reconditū

habnerit 56. a
 Casarii qui 170. b
 Capi quomodo in triuiphos ve-
 herentur aut ferrentur 331. b
 Captis vrbibus quid Romani
 facere consueverunt 152. b
 Captiui à quibus & inter quos
 lenissimè habui 204. b
 Captiui equi quomodo in triu-
 phis ducebantur 331. a
 captiuorum ex cruciati logo,
 qui quomodo augurari sole-
 rent 333. b
 Captiuorum sanguine qui lita-
 rent 384. a
 Captiuos qui in sacris mactet
 383. b
 Captiui quot cum imperatore
 iugulato sepelirentur 361. b
 captiui duodecim ad sepulchrum
 imperatoris iugulati tumu-
 labantur 361. b
 Capua quo auspicio condita
 273. b
 Capuae distincta fora quae 72. b
 Capus quid 68. b
 Caput extorum quod 306. b
 Caput hostie qui abscindendo
 exeret & abiiciat 225. b
 Caput in sacris velare 94. a
 caput quata hominis pars 84. a
 Caput reuelare cui quid ibid.
 Caput victime fluctu maris
 absorberi, quid 308. a
 Caput velandi ritum Aeneas
 primus inuenit 94. a
 Capitulanadi observatio 155. b
 Caracalla imperator quam ty-
 rannicè Papinianum occi-
 derit 378. b

Caracalla cognomen vnde 291. a
 Caracalla imper exercitatio
 assidua quae 31. a
 Caracalle incestus quis 39. a
 Caramanges persis qui 117. b
 Carano quae bestia qua felicit-
 tatem portenderint 275. b
 Caras quid Caribus primus
 tradiderit 273. b
 Carum mos in militibus sepe-
 liendis 116. a
 carbasis cuius proprium indi-
 cium. 35. a
 carbilius Romae primus ludum
 magister 100. a
 carbo quidam in adulterio de-
 prehensus castratus 176. a
 carbone candente qui cur bar-
 bam suam adurere soliti
 297. a
 carbone incenso quae sibi femi-
 na mortem consciscerit 313. b
 carbone mortuo sacrificare,
 quid pra se ferat 225. b
 carbone notari solitum quid
 124. a
 carcerum diuersa apud diuer-
 sus gentes cognomina 121. b
 & deus.
 cardaces quis, & quam furaces
 340. b
 cardimo qui vt pane vescitur
 138. b
 cardia vrbs quo auspicio con-
 dita. 307. a
 cares qualibus in bello comis vsu
 32. b
 cares quo fructuum genere po-
 tissimum abundant 138. a
 cares quot mensem stauerit an-

inno 168.a
caribus milites quomodo sepe-
liantur 116.a
caricis solis quis viciantur
 138.b
carina vie unde dicta 83.a
carina vrbs vbi seu que 137.b
carinasoli quod olim oppidum
dictum ibidem
carmane virgines quomodo
umbant 40.b
carinë infumie proponere, quâ
fuert olim periculosâ 34.b
carmenta nympa cuius mater
 219.b
carmenta quid prima immenif-
se feratur 109.a
carmentea que sacrificiâ 220.b
carmentalia que & quâdo fie-
rent 337.a
carmentalis porta quo alio no-
mine dicta. 219.a
carmentis phanum, & carmen-
talis porta vbi 55.b
carmina in triumphantes iaci
consuetâ, qualia 333.b
carminis ipsius a Grecis in sup-
plicando vsitati sississima ver-
ba que 310.b. & 311.a
carnea deæ quomodo sacrificia-
retur 93.a
carnea deæ sacellum vbi, & cui
ipsa rei pro sit 346.a
carnea victimales quâ varîe
coquuntur 226.a
caribus abstinentes, qui 221.a
caribus olim abstinnisse sub-
inde & ethnicos. ibidem
caribus ouilis non suillis, qui
sacerdotes vescerentur 349.a

caribus tantum, non pane que
natio vesci solita 138.a
caribus vesci quomodo &
quando Romani consuerunt
 296.a
carinus mensis quis 169.b
 224.a
carinus quis deus dictus 327
 233.a
carolus Gallus quomodo va-
stâ it regnum Neapolitanum
 149.a
charondas quas in quos pœnas
statuerit 165.b
charonde legibus qui vtrâ eur
 378.a
carpentum quid 109.b
carpicus quis imperator cogno-
minari noluerit 70.b
carruca quid 109.b
carrucis nomini mille quis pro-
fisci solitus 110.a
carrus seu carri quid 119.b
carthagine cur Grecum idio-
ma doceri veritum ibidem
carthaginensibus quâ odiosi
sunt peregrini 203.b
carthaginensium in dando mi-
lilibus annulos, mos 88
carthaginensium in luctus mos
 128.b
carthaginensium severitas in
magistratus malos, quanta
 190.a
carthaginensium summus ma-
gistratus quâ dictus 117.b
carthaginensium letitia rebus
feliciter gestis. 46.b
carthaginensium sepeliendâ mos
 114.b

cartha-

Carthaginis dea præcipua que
 326.b
Carthago in quot factiones di-
uisa 180.b
Carthago quando primum Ro-
manis tributaria facta 22.a
Carthago quomodo mortuos se-
pelire consuetâ 114.b
Carthæia insula que habuerit
excellentiâ ingenia 328.b
Cartibulum quid 295.b
Carvilius consul cui fortunæ e-
dem dedicavit 20.b
Carvilius Roga quid primus
Rome tentavit 196.b
Casa Romuli vbi & qualis,
quove fuerit recto 344.b
Casualudes quid 229.b
Casalmium Athenis quid ibid.
Casellum recentem tangere cui
licitum 34.a
Casiaca qualis vestis 287.a
Casorides & casorita quid
 220.b
Cassii quâ sint impii in senes,
& quomodo eos conficiant
 115.b
Cassii & bruti occisorum Cesa-
ris affinitas que 315.a
Cassii de regno affectato dam-
nati domus quid postmodum
facta 166.b
Cassii Alexandri Magni quo
fuisse ornati 32.b
Cassius iuriconsultus quis
 378.a
Castimonia ethnicorum sacerdo-
tum 22.b
Castitæ qualis ablutio condu-
cat. 364.b

Castinensi Veneri quid immo-
lari soleret 141.b
Castor viris ad iurandum pro-
hibitus 267.b
Castori & Polluci que dies sa-
cra 155.a
Castori & Polluci qui vota fa-
cere soliti 165.b
Castori & Pollucis ades vbi
 71.b
Castorium melos quale 178.b
Castra mouendi signi, quo can-
tu fieri solitum 178.a
Castrari adulteri vbi solerent
 176.a
Castrenses ludi qui 375.a
Castrensis corona qualis 228.a
Castris locandis quid præcipue sit
Cauendum 17.b
Castorij militarium apud Ro-
manos forma que ibidem
Castorij mutatio crebra, laudi
an vitio danda ibidem
Castromus quid sit 47.b
Cataldus quorum episcopus &
patronus, & quid prodigiâ
non ita pridem exhiberit
 148.b
Catalogi qui dicti 29.b
Cataphrati qui 371.b
Cataphratorum arma que &
quot ibidem
Cateia quibus proprie, & quid
 370.a
catene cur diis quibusdam inie-
cte 326.b
Catheon virgines qua lege aus
more nuptus dentur 40.b
Cati qui dicti 14.a
Cato censorius quoties accusa-
 ee

INDEX

Cato & absolutus 125.a
Cato quàm fuerit asiduus in senatu 207.b
Cato quibus ludis maximè de- dius fuerit 161.b
Cato quibus quàm maximè ho- stis 113.b
Cato quomodo humari volue- rit 114.b
Cato quomodo se oblectare so- litus 161.b
Cato quot latrones habuerit 371.a
Cato senex quomodo in ciuita- tem venerit 202.a
Cato Uticensis quid contume- lie Pompeio intulerit 125.b
Cato uxorem suam aliquan- diu alteri mutauit 41.a
Catone constantiorem esse quid 276.b
Catonis quo habitu incesserint 284.b
Catonis cautio aduersus defe- ctiones continuus Hispano- rum 74.a
Catonis lex pro dorso ciuis Ro- ma. 217.a
Catonis in scribas infideles se- ueritas 53.b
Catonis in seruos asperitas quanta 159.a
Catonis censorii qualis censu- ra 99.a
innocentia 125.a
& 145.b
Catonis de coercendo fœnore laus 11.b
Catonis de militibus nimio cõ- ductis diciturum seu canillus 375.a

Catonis de Scipione elogium 28.a
Catonis de sua uxore insigne testimonium 99.b
Catonis effigiem qui tyrannus in triumpho duxerit 371.b
Catonis in cundo pedibus dex- teritas ac laboriositas que 240.a
Catonis in docendo filio suo stu- dium quantum 100.a
Catonis in educandis infanti- bus diligentia que 99.b
Catonis in effeminatos Ro- monos scomma 195.b
Catonis capillus qualis 290.b
Cattorum in ferendis annulis mos quis 88.a
Catularia porta que aut vnde sic dicta 220.a
Catuli porticus 167.b
Catuli recens editi, quibus cœ- nis adhiberentur 142.b
Catulorum & perdicum pugna quis imperator oblectare se solitus 161.b
Catulus lactens cui pro qua re mactari solitus 142.b
Catum quid sonet 14.a
Caua adium & peristylia 303.b
Caucasii quàm Herculem ve- nerentur 77.a
Caucius quis, & cur sic cogno- minatus 69.b
caudex cur Appius dictus 14.a
caudis equinis qui super galeas militie vsi 32.b
caumeas ficus venales clamans, quale M. Crasso omen iule- rit 276.a

ALPHABETICVS.

Caenorum vestitus militaris, cuius esset coloris 30.b
Causaria missio que 374.a
Causarii qui 373.b
Causas qui multoties dixerunt & euaserint 125.a
Causiani quos deplorent, & quibus congaudeant 96.a
Causidici quomodo inter se con- spirantes, clientes inuicem emungant 276.b
Causidici munera dari vetita 343.b
Cautio in Pontifice eligendo seu admittendo que 64.b
Cautiones aliquot militares 32.a
Ceas seu Ceades quid carceris fuerit 122.a
Cecropia Athenis quid 345.a
Cecropia Minerva que 327.a
Cecropide qui 4.b
Cecropis cognomine qui reges vsi ibidem
Cecrops quorū prim⁹ rex 27.a
Cedendi vltro ac rursus instā- di arte qui vterentur 193.a
Cedendo seu fugam simulando qui maximè pugnent 375.b
Cedentis aut pugnam detre- ctantis confessio quid præ se ferat 193.b
Cedri succus quàm efficax in cõseruandis mortuis, & quàm noxius viuētib⁹ 114.b
Celeres à Romulo qui dicti 370.b
Celeris cognomen vnde 13.a
Celes quid 262.b
Celibaris quid 18.b

Celosta quid 229.b
Celta qui Herculem cognomi- nari 77.a
Celiberi quàm cuneo valeant 192.a
Celiberi quàm ridiculè decum sum ignouum colerent 385.a
Celiberarum puerperarū mos 98.b
Celiberi quomodo desererēt de- functos 129.a
Cenestella cognomē vnde 13.b
Cenenses, qui, & quid contra Romulum egerint 21.b
Censio hastaria 74.b
Censor quis filium suum reum capitis egerit & occiderit 146.a
Censorem bis eundem fieri noi- licuisse 146.b
Censores apud diuersas gentes qui qualesque fuerint 145.b
Censores à tribunus plebis in vincula coniecti qui 146.b
Censores in quos magistratus ius haberēt, in quos nō 144.b
Censores primi omnium crea- ti qui 144.a
Censuram altero mortuo, an li- cuerit in eius locum sufficere alium 146.a
Censuram munus quod 144.a
245.b, & deinceps.
Censuram origo, potestas, di- gnitas, officium 144.a, & deinceps.
Censuram auctoritas apud A- thenienses 144.b
Censuram potestas à quo pri- mum imminuta 145.a

Censura quanti olim apud Si-
culos habita 144.b
Censura quot amorum primo
quot dein fuerit 144.a
Censuram adipisci qui soleant
ibidem
Censuram quis aliquando vnus
ac solus præter morem gesse-
rit 146.a
Censura clari qui 147.b
Census quis quomodo diceretur
255.b
Census senatorius quantus
211.a
Centaurus navis insigne 179.a
Centenarie cæne que 163.a
Cæsima rerum venalium quo-
modo à Tiberio relaxata
204.b
Centum aureorum dotem Mas-
siliensibus excedere non per-
mittebatur 197.a
Centum boues, cætum oues, cen-
tum sues quo in sacro simul-
offerentur 164.a
Centum virales cause quoru so-
leant exercitium esse 152.a
centumviralia iudicia qualia
ibidem
centumviri carthagine soliti
esse 152.b
centumviri Romæ qui, quot, &
quomodo creati 152.a
centuria Pitamites & Laco-
nica Antonino quid 374.a
centuria que constat 350.b
centurie simplicis quadrupla-
res decurie quot ibidem
centurie quot legionem iustam
efficiant 9.a

centurias, peditum esse non e-
quitum 7.a
cæsurata comitia que & quo-
modo indicerentur 181.a
centuriata diuitum suffragia
183.b
centuriatis comitiis qui præes-
sent ibidem
centurio cui absque medio sub-
sit 9.a
cæiurio ordinarius quis 350.b
centurio primus quibus aliis
nominibus dictus 8.a
centurioni duplex dari, quod
pediti simplex daretur 334.a
centurionibus quis quotidie, &
præsertim manè, salutandus
359.a
capas qui pro diis habuerint
266.a
cepus à quibus pro deo cultus
383.a
cera defunctos qui & cur obli-
uant 115.a
ceram qui tributi nomine da-
rentur 119.b
ceræ discolors in suffragiis
12.b
ceramicus Athenis quid 229.b
ceramon quid carceris in Cy-
pro fuerit 122.a
ceramnia cuius regionis vrbs
173.b
cerberus vnde & cuius ope ab-
inferis eductus 77.a, &
vbi 130.b
cerceibus grauissima olim pæ-
na que 124.b
cerropitireum pro deo qui co-
lans 383.b

cercuria quid 179.a 275.a
cerre tabella quotuplices olim
& quales 108.
Cereales adiles qui 186.a
Cereales ludi qui, & cui dicati
364.b
Cerearum imaginum olim apud
Romanos in magnatum do-
mibus ratio que 303.b
Cereas dapes quis aliquando ex-
hibuerit 295.b
Cereos mittendi in Saturnalibus
mos vnde 93.a
cereris apud Athenas sacra que
355.a
Cereris & Alexandri effigie
bus quis pro insigni militia
vzus 177.b
cereris quàm diuersa sacra
322.a
cereris sacra quàm olim Græcis
& Romanis sancta 362.b
Cereris quid offerre fas aut nefas
199.b
cereri quomodo olim litatum
94.b
Cereris sacrum cur obscænis di-
Elis fieri solitum 356.b
Ceres quomodo effingi consuevit
213.a
Certaminis inuendi iudicia qui
solita fieri 178.b
Certaminum diuersorum apud
Græcos olim celebritas quan-
ta 262.a
certatores scenici quo habitu in
scenas prodirent 359.b, &
deinceps
Cerna à lupis fugata, libera e-
uadens, quale faceret omen

275.a
Cerna cui dea sacra 141.b
Cerna quem aliquando infantè
aluert 110.b
ceruleus color quibusdam inul-
sus 290.b
ceruleus seu venetus color cui è
pori dicatus 263.a
cervis in triumpho quis reclusus
332.b
Cerycium quid 254.b
cesarum in iristando cum na-
uis, & gaudento cum mor-
tuis, mos 96.b
cespius quis mons quare dictus
346.a
cestici ludi vnde & vbi insti-
tuti 365.a
Cethegorum familia proprium
quid 132.a
Cetrirum promontorium 55.b
Cetra quid 369.a
Cetrati qui ibid.
Choalemus vnde quis dictus
70.b
Chabria decumetum excipien-
do imperui commodum, quod
213.b
Chalicacon Sparte quid 160.a
Chalcidici pulli qui 49.a
Chalcidenses que aliquando in
Italia occuparunt loca 52.a
Chaldaicus annus quantus
168.a
Chalcus 242.a
Chaldei Babyloniorum 214.a
Chamepeus quis dictus 59.b
chaos qui stauerint 264.b
charnes 117.b
Charmis Isis sacerdos 66.a

Charondas quorum legislator
319.a
Charondas quas in quos pœ-
nas statuerit 114.a
Charonda legibus qui vteren-
tur 245.b
Charonia & Sacra cuius ur-
bis portæ 221.a
Chartæ ex quarum arborum
corucibus olim fieri solitæ
108.b
Chartarū diuersa genera quot
ibidem
Charatonite 104.b
Cheloni quales, seu quorum
nummi 218.b
Chelidoniarium mulierum mos
59.a
Cheromacha factio 180.b
Chie ministræ bacchanalium
363.a
Chii in quot factiones diuisi
180.b
Chii quomodo à seruis merce-
nariis oppressi 375.a
Chiliarchus Persis quid 238.a
Chilonæ unde sic vocati 11.a
Chiorum libertas olim que.
104.a
Chiorum mœnia nobilissimi la-
pides à Cicerone depicta
25.a
Chiorum moneta que 218.b
Chiorum natura 214.a
Chirodoxæ tunica que 284.b
Chirographum quid 108.b
Chironomia quod saltandi ge-
nus 361.a
Chius in ludo talorum, quid
161.a

chlamyde Alexandri ma-
gnæ quis in triumpho Romæ
usus 333.a
chlams quale vestimentum
279.b
chlana, cuiusmodi vestes, &
quorum victoriū præmia 13.b
in sine. 262.a, 276, 287.a
choe quis Aegyptiis sit mensis
159.b
cholargæ curia vbi 25.a
choenix quota modis pars 89.b
choreata qui dicti 27.a
choreæ quis Athenis cogno-
minatus 70.b
choragium thymelicum quid
125.a
chori & tibicinis quis quand
dōve in scenicis usus 360.a
chori, quale ludorum genus
quibus fuerit 365.a
chorios que Minerva dicta
327.b
chreocopia lex que 11.a
chrestus inter Græcos quis co-
gnominatus 71.a
chricæ Græcis quid 100.a
christo quantum debeant mor-
tales 380.b
christum cum Orpheo & A-
pollonio qui imperator ethni-
cus inter Lares suos coluerit
352.a
chironius quis Athenis mensis
169.b
chrysaorei Iouis in templum
caribus quid 259.a
chryseppi cum incestuosus con-
sensus 38.b
chrysius quis 242.b

Chryso aspide qui dicti 369.b
Chrysofotomos quis olim dictus
71.a
Chydorus fluuius quis, & à qui-
bus epotus 382.a
Chus 89.b
Ciacaes quid primus egerit
104.b
Cibaria anserum in Capitolio à
quibus curari solita 146.b
Cibi vulgares diuersarum na-
tionum qui 138.a
cibus puerorum apud Persas
quis 98.a
Cibus sponsi & sponse apud di-
uersos quis 60.a
cicadas qui cur capillis suis inne-
stant 290.a
Cicerie effigies quomodo in triū-
phis ferretur 332.b
Cicero an aliquando aperuit li-
terarium ludum 37.b
Cicero quando & vnde impera-
tor dictus 4.a
Cicero quomodo civitatem ade-
ptus 202.a
Cicerones vnde sic dicti 12.b
Ciceronis facetum dictum 25.a
Ciceronis domus quid post exi-
lium domini facta 167.a
349.b
Ciceronis loci aliquot declara-
ti 15.b. 62. a. b. 80. a. 126. b.
127. a. 135. b. 312. b. 355. a
Ciceronis lex de ambitu 154.a
Ciceronis præceptor quis 100.a
Ciceroni in exilium profecturo
quam sit vulgo commiseran-
tum 115.a
Ciceronis que auesarumnae suas
prediuarunt 274. a
Ciceroni quid ex publico pro a-
dempta domo additum 349. b
Ciceroni quid honori Romæ vl-
tra omnes contigerit 311. b
Ciceroni quid præ omnibus con-
sulibus negatum 240. b
Ciconia cuiusmodi auspicium ad-
ferre solita 375. b
Ciconia in sceptro, quorum regni
inlignes, & quid significavit
48. b
Ciconiam in Thessalia occidisse,
quantum scelus 124. a
Cicuriorum nomen, vnde 146. b
Cicuta aut venenum, vbi publi-
ca sit pœna 123. a
Cicuta sortitione qui castrentur
221. b
Cidaris quorum regum diadema.
47. b
Cidaris ac thiaræ affinitas 48. a
Cilices natura quales 214. a
Cilicium regis diadema quale
47. b
Cimbri mortuos quomodo lu-
geant 129. a
Cimbri quid pro ornatu galeæ
vsurparint 32. b
Cimbri quo cantu seu pulsu mi-
litiæ vsi 177. b
Cimbri quomodo turmas in acie
colligarent catenis 193. a
Cimbrorum quanta in sacrificiis
impietas 383. a
Cimbrorum militare signum
quod 177. b
Cimbrorum natura & vires
quales. 104. b
Cimiliarchium quod 55. b
e e iiii

Cimon quàm ridicula de causa
 Themistocli prelatas 101.b
 Cimonis erga patrem defuncti
 pietas que 116.a. 351.a
 Cincinnatus triumphalis vir
 quàm studiosus agriculturæ
 138. B
 Cincinnati cognomen 15.a
 Cincius quâ legem iulerit 153.a
 Cineres ex quâ ar. i nullis omni-
 no ventis dissolentur 321.a
 Cineres quorum in urbem refer-
 re, & in foro condere liceret
 116.a. & 352. a
 Cineres quoto à crematione dic,
 & qui colligere soliti 132. a
 Cineres eius qui triumphasset à
 rogo in urbem ferri & condi-
 licuisse 116.a
 Cingulum hominis cui deo sa-
 crum 58.a
 cingulum militare quibus apud
 Macedones vetitum 33.a
 cinna seruos ad pilcum vocans
 160.a
 cincia cuius deæ cognomen
 327. a
 cincia Iuno à quibus coleretur
 ibid. b
 cipro que dea à quibus cogno-
 minata ibid. a
 circe quo post apotheosin nomi-
 ne appellata 324. b
 circenses ludi cui deo sacri 359. a
 circenses, quales & unde dicti
 262. b
 circensium genera quot 263. b
 circensium ritus qui 263. a
 Circi ex aquilarym genere au-
 spicium quale 274.a

Circio vento cur Augustus vo-
 tum fecerit & sacram 164.a
 Circorum aliquot descriptio ac
 magnitudo que 244.b
 circumcisio quibus gentibus sa-
 miliaris 97.a
 circus auis qualis 273.b
 Circus maximus à quo primum
 designatus 180. b
 circum in capitis vertice qui so-
 lum nutriant 290. b
 Ciriba quorû regû regia 127. a
 Cistarius quid 109. b
 Cistum quid ibid.
 Cistia cuius urbis portæ 221.a
 Cistophori quorû nummi 218. b
 Cithara qui militia utantur
 178. b
 Citharædorum certamen publi-
 cum ubi & quale 262.a
 citharædis à consilio quis imp. se
 oblectare solitus 300.a
 cine Rom. artes indigna que
 201. b
 cinica corona unde fiat, quami-
 que fuerit olim honoris
 227. b
 cinile ius penes quos solos olim
 fuerit 65.a
 cinis Romanus quo tantum mo-
 do ad mortem damnari soli-
 tus 124.b
 cinis Romani privilegia que, &
 à quo sublata 157. a. &
 dein. 101 b
 cinunt Romanorum imagines
 quis primus in triumpho du-
 xerit 330.b
 cinium aliquod Romanorû tur-
 bulentorum exempla 167.a

civitas quàm liberaliter sine di-
 scrimine dari solet 202.b
 Civitas sine suffragio quibus
 data, ac postea cum suffragio
 201.b
 Civitatem id est, ius civis Ro-
 mani, an & quomodo quis
 amitteret 200.b
 Civitatem quàm parçè Romani
 initio darent 201 a
 Civitatem qui suam externis nõ
 communicarint 203.a, b
 Civitate donati, an et suffragio
 rium ius habuerint 202.a. b
 Civitate Achaici (lege cum at-
 tentione deesse videtur minus
 oppidi nomen) conuentus que
 & quot 173.b
 Civitatum aliquot exterarum
 ac veterum portæ quibus no-
 minibus dictæ 221.a
 Civitatum duarum an vnus &
 idem possit esse civis 200.b.
 in fine.
 Clades & victoria aliquot in-
 credibiles quantæ 380.b
 clandestina conciliabula cur &
 inter ethnicos vetita 185. b
 Clamor dissonus aut equalis in
 primo congressu, quid presi-
 gnet 191.a
 Clamoribus aut sibilis in thea-
 tro qui exploderentur 165. b
 Clarigatio quid 254. a
 Claris Apollinis vates que 329.
 Clarium, cuius fori nomen 71. a
 Clavota quid nominis sit 160.b
 Classium lustradarum mos quis
 313. b
 Clava caput hominis in sacri-
 ficio qui feriant, & postea
 cruci affigant 384.a
 Claudia tribus unde dicta 26.a
 Claudia Vestalis quomodo pa-
 tri suo triumphum stabilierit
 270.a
 Claudie aque que 346.a
 Claudius Cæsar quem mensẽ
 ex suo vocavit nomine 169.b
 Claudii somnium 171.a
 Claudius Centimanus cuius li-
 tere inventor dicatur 14.a
 Claudius quo maximè ludo vri-
 solitus 161. b
 Claudii Cæsaris tessera qua
 179. b
 Claudii de Pois trophæum 36. b
 Claudii imperatoris in senera-
 tores edictum 11. b
 Claudiorum familia unde Ro-
 mam venerit 14.a
 Claves portarum castrensiu in
 cuius essent custodia 358. b
 Clavi à dictatoribus pangi soli-
 ti, qui fuerint, & eorum ori-
 go 9. b
 clavi figendi cause ibid.
 Clazomena cuius regionis quale
 oppidum 173. b
 Cleander quam præfecturâ, quo-
 modo, sub quo gesserit 367. a
 Cleas quibus usus fuerit cha-
 ris 109. a
 Clearchus quàm mire seu divi-
 nitus humanus 353.a
 Clearchi quantus fastus 48.a
 Cleombrotus ad quod asylum
 confugerit 160.a
 Cleomenes cur amico & quam-
 leui de causa subitatus fue-

rit 140.a
 Cleonis opinio de legibus que
 354.b
 Cleopatra & Antonius quanto
 sibiaffectu deuincti fuerint
 42.b
 cleopatra quomodo in triumpho
 ducta 331.b
 Clepsidris quot hora finiretur
 234.b
 Clybarii Persis qui 372.a
 Climatibus variari hominis in-
 genia ac mores 214.a
 Clithenes quomodo diuiserit tri-
 bus Athenienses 27.a
 Clitellus boni admouere quid
 278.b
 clytella inuerfa quid olim Ro-
 manis signaris 255.b
 cliui Rome precipui qui &
 quot 82.a
 cliui urbis qui ibidem
 cluina auspicia que 273.a
 cloace quid sint, & quam mul-
 te Rome fuerint 147.b
 clodius cur a patribus ad plebe
 transferit 380.a
 clodii in censors sanctio que
 145.b
 clodii vnde originem habuerint
 14.a
 clætie statua vbi, & qualis
 83.b
 clælii vnde Romam translati
 255.a
 Cluacine Veneris templum vbi
 83.b
 Cluentiorum origo que 14.a
 cluere quid 83.b
 clusium cuius regionis ciuitas,

& quo alio nomine, dicta
 173.b
 clypeus qui vteremur 369.b
 Clypeorum insignia seu pictura
 que quibus olim fuerint ibid.
 Clypeus Minervæ vitelliana
 patine 298.a
 cu. Flauii scriba Appii facinus
 audax 185.b
 cneus vnde deductum 215.a
 cnei cornelius quam speciosus
 triumphus 333.b
 coci olim i.lem, qui & pastores
 138.a
 coclitis cognomen vnde 13.a
 coelibat' multatus 145.195.a
 Cœmeteria vbi & quomodo olim
 fieri solita 116.b
 coemptio nuptialis quomodo fie-
 ret 58.a
 Cœna exequialis 132.b
 cœne platonice 138.b
 cœne centenarie 163.a
 cœnaculariam exercere quid
 147.a
 cœnaculū quid sit 147.a.293.a
 cœne ferales 143.b
 cœnandi loca hyeme & estate
 quam diuersa 295.b
 cœnandi tēpus olim quod 299.a
 cœnis panes tantum adhibere
 soliti qui 296.a
 cœtus occulti etiam inter ethni-
 cos vetitū 185.b
 cogeonius Getis quid 241.a
 cogit ad comitia qui nequirent
 185.a
 cogitata peccata an & quomo-
 do punienda 80.b
 cognati & iulterorum quomodo

& a quo puniri soliti 176.a
 Cognomina aliena sumere, qui
 bus quando licuerit 181.b
 Cognomina aliquot Romanorū
 quibus de causis, quibusdam
 indita 12.b. & 70.b
 Cognomina ex appidis aut re-
 gionibus deuictis, quibus Ro-
 ma obuenerint 70.a.b
 Cognomina ex piscibus 15.b
 Cognomina Herculis quā mul-
 ta ac diuersa 79.a.b
 Cohors militaria que 8.a.350.a
 Cohors Polypio, Callistheni, E-
 phoro, Gorgia ex quot cōstet
 351.a
 Cohors sacra apud Athenas que
 & qualibus constaret ibidem
 Cohortis Peligene qualia tela
 370.b
 Cohortes circa latera qui quo-
 modo habere sueti 371.a
 Cohortes legionis iuste quot sunt
 9.a
 Cohortes scutata seu cetrata
 que 369.a
 Cohortes urbane quo a legiona-
 riis & pretorianis internosce-
 rentur 371.b
 Cohortium differentie 8.ab
 Cohortium militaria & quin-
 gentarie quanta variatio
 354.b & dein.
 Coi quam impie senes è medio-
 sustollere soliti 115.a
 Coire in templis publice in sacri-
 ficiis soliti, qui 382.a
 coitiones occultas facere non li-
 cere 185.b
 Coitus indiscretus apud quas
 olim nationes licitus 41.a
 Colabrisimus quid 161.b
 Colam quidam vrinator quan-
 tus 91.
 Colchi quot pueros & virgi-
 nes tribui nomine penderent
 204.a
 Colias in talorum ludo quid
 161.b
 Collatina porta cur sic dicta
 220.a
 collatini cum Superbo cognatio
 que 315.a
 Collega cōsulis quomodo fieri so-
 lebat 117.b
 Collegium augurum totum non
 aliquis aut duo indicaret
 293.a
 Collegium sacerdotale Rome
 primum quod 42.a
 Collem marium qui cur ma-
 xime quasi deum coluerint
 382.b
 Colles Parnasi qui & que
 318.b
 Colles Rome quot 219.a
 Collina porta Rome quo alio
 nomine dicta 220.a
 Collina tribus 25.b
 Colonia à municipis quo modo
 differant 202.a
 Coloniatarum genera quam diuer-
 sa ibidem
 Colonides via 83.b
 Colophon cuius regionis vrbs
 174.a
 Colophone quomodo oracula e-
 dantur 322.b
 Colorare barbam aut capillum,
 ambelle, 290.b

I N D E X

color deo gratus. quis 223.a
 calor vestium militarium apud
 diversos quâ diversus 30.b
 & deir.
 colores senatorum seu clipeorū
 quâ fuerint alii atque alii
 369.b
 colorum hominis phisonomia
 iuxta Platonem 86.a
 Colubros ab equis depasci, cr.e
 so quid 273.b
 Columba cuius auspicii quomo
 do sit 274.a
 columba cui deæ sacra 141.b
 Columba ubi aliquando vatici
 nata 319.a
 Columbam qui pro dea venera
 ti 384.b
 Columbas tabelliariorum vice
 fuisse 46.b
 Columelle unde quidam nuncu
 pati 13.b
 Columna lactaria 71.b
 Columnæ in defuncti memoriâ
 erigi solite ubi 132.b
 Come cura apud quos 290.a
 Carne detonsio & barbæ, luc
 rus indicia 128.a. in igne
 inieclio 131.a
 Comitia quorū auctoritate in
 dicebantur 185.a
 Comâ alere aut tondere apud
 quos quos indicet 228.b
 comam alere qui milites soliti
 178.a
 Comam qui nutriverent 190.a
 Comas in altum protentas quo
 modo scamine gererent 288.b
 Comati Galli cur dicti 290.
 Comatos quis imperator maxi
 mo deerit 291.a
 comedi ex vicinis aut combu
 ri quid apud quos licebat
 226.a.b
 Comere capita Spartanis mili
 tibz quid 179.a
 Cometis visis, quid fieri solitū
 311.a
 Comi in Gallis quid aliquando
 monstri horribilis visum &
 auditum 148.b
 Comica scena quomodo in thea
 tris fieret 280.b
 Comitia Cæsar cū populo quo
 modo partitus 183.a
 comitia centuriata 181.a qui
 his præessent 182.a
 Comitua illegitima 185.a
 Comituis primis repudiat, scilicet
 dis admissi 183.a
 Comituis diversa decernēibus
 quid fieret 183.a
 Comituis qui excluderēt 185.a
 Comitua consularia quomodo
 & per quos fieri solita 116.b
 Comitua illegitima quæ 183.a
 comitua per quos diversis de cau
 sis iudici solita ibidem & de
 incept 182.b
 comitua quæ in facile perturba
 rentur 182.b
 comitua intra urbem non habe
 bantur 181.a
 comitua quibus diebus fieri non
 licuerit 184.b
 comitua ut dissoluerēt 184.a
 comitua quocūque fulmine im
 pediri 272.b
 comitorum auspiciandorū mos
 184.b

ALPHABETICVS.

Comitiales dies qui 232.a
 Comitiatu tribuni qui 148.b
 337.b
 Comitii locus ubi, & eius ety
 mologia 83.a
 Comituis calatis quot tantū tri
 bus interesse solerent 183.a b
 Comituis consularibus quos in
 teresse decebat 183.a
 Comitorum gener a quot 181.a
 Comitiorū princeps quis 181.b
 commentaculum virga qualis
 222.a
 Cōmentarienses qui dicti 372.a
 in fi.
 Commercium sine pecunia quo
 modo fiat 217.b
 commissum ante matrimonii
 solemnitatem adulterium an
 si postea matrimonium fiat,
 diluatur 175.a. 176.b
 comodi superbia quâta 70.b
 Commodo Cæsari quomodo sit
 affutatum in mutandis mē
 sum nominibus 169.b
 commonitio peccatis quare fiat
 121.a
 commonitiorum sodalitas apud
 Ægyptios 41.b
 Communes dii qui 324.b
 Communitas vxorū quâ ex
 crabilis, & qui tamen philo
 sophi eam introduxerint
 176.b
 comædie in quibus ludis exhi
 beri solite 359.b
 Comædiarum genera quot ibid
 comædorū insigne quod ibid.
 Compedes Græciæ quæ & quot
 345.a
 Comperendini dies qui 232.a
 Compitalitii ludi quibus dis
 cur & quâdo instituti 360.b
 Compluriate vites 68.b
 Cōplurium ibidem
 Comis quis 101.a
 Concava saxa qui habitent
 305.b
 Conventus diuersorum instrū
 mētorum quid notare solet
 178.a
 Conceptiue ferie quæ 258.a
 Conche in mōribz unde 265.a
 Conchylia in marmoribus ubi
 inueniantur ibidem
 Concilium populi 184.a
 Concilia aliquot diuersarum na
 tionum quorū constiterint per
 sonis 206.a
 Conciliatrices. 167.b
 Conciliorum in diuersis regio
 nibz loca olim quæ 259.a
 Concinnare quid 316.b
 Concinnator litium quid ibid.
 Concio quomodo à consule, quo
 modo à tribuno plebis aduo
 cari solita 181.a
 Concionis aduocande signum
 quo cantu fieri solitum 178.a
 concionem libello legere licuif
 se 209.a
 Concionum habēdarum variis
 apud varios mos 208.b
 Conclamari vasa 8.b
 Conclamatio in fauore 132.a
 Conclamari ad arma, quid si
 gnificaret 180.a
 Concordiæ & Saturni templa
 ubi 82.b
 Concubere in epulatiombz qui

pro more habuerint 297.b
 concubinarum apud Persas ho-
 nos quantus ibidem
 concubinas in cōiunia qui ad-
 ducant, uxores non ite 300.b
 concubitus promiscuus 41.a
 concussu & crepitu armorum
 quid indicari solitum 180.a
 condiendorum defunctorū mos
 114.b
 conditio pacis aut fœderis cum
 hoste armato quibus vetita
 252.b
 confarratio 59.b
 confarrationis fœdus quàm sue
 rit sanctum 5.a
 cōfarrationis iure matrimoniū
 inire soliti qui 65.a
 confessio facturi rem diuinam,
 qualis inter ethnicos fuerit
 221.b
 confessio vel maximi sceleris a-
 pud quos veniam mereretur
 124.a
 confictus aggrediendi aut mos
 aut ceremonie que 190.b
 confederationes quibus mori-
 bus aquo diuersos fierent
 212.b. & dein.
 congiaria diuersa quomodo &
 a quibus data 303.a.b
 congiarium quid 303.a
 congiū quot amphoram faciant
 89.b
 coni à Cyro visi quales 32.b
 conidus centurio quàm mirum
 habuerit casidus ornatum
 ibidem
 cōiectura aliquot certa ex som-
 niis que 16.b

coniuges nudas ad templa du-
 cere soliti qui 384.a
 coniugii commoda 194.b
 coniugii ineundi rationes di-
 uerse apud diuersos 33.a.b
 coniugium inter diuersas na-
 tiones, an & quomodo ratum
 olim fuerit 37.b. & dein.
 conopios Epidauris qui 206.a
 conopides Hercules 77.a
 conficere sibi mortē qui laud-
 di, que probro duxerint 315.b
 conscripti patres qui 205.b
 consecrandi ceremonie que
 351.a
 consecrare quid iniussu populi
 illicitum ibidem
 consecratio alicuius rei, quibus
 verbis, ritibus aut causis fie-
 res ibidem
 consecrationis verba quàm o-
 portuerit articulata exprimi
 351.b
 consecrationis alicui interesse
 qui retarentur 355.a
 cōsiliū ara qualis, & ubi 309.a
 consilii sedes ubi 86.a
 consilio prauo pugnātis, etiam
 si feliciter pœna 190.a
 constantiam sanctius 209.b
 Constantia exempla mira 50.a
 Constantinus Maximus quanto
 & ab ethnicis & a christia-
 nis honore affectus 326.a.b
 consualia qui fuerint ludi
 308.b
 consualium ludi quales ibidem
 Consuetudine mala delectari,
 qui pro pessima re imprecati
 soleant 165.b

Consuetudo sepeliendi vulgari-
 sima olim que 11.b
 Consul cui immediate subsit 9.a
 Consul & censor poterant &
 pontifices esse 64.a
 Consul qua cautione seu pericu-
 lo adiri solitus 45.a
 Consul seu dictatorem creans
 117.a
 Cōsulares provincie que 104.a
 Consulatus cum plebe quando
 communicatus 179.b
 Consulatus ad plebem denolutio
 117.a
 Consulatus insignia olim que
 118.a
 Consulatus quomodo dari soli-
 tus 117.a
 Consulatum quis prius quam ci-
 uitatem adeptus 257.b
 Consulis officium quod ac pote-
 stas 118.b
 Consulis potestas, ius, dignitas,
 honos, maiestas, que 45.a.
 117.a.b. & dein 118.b
 Consuli ante finium honorem
 Consulatum abrogari licuisse
 5.a
 Consuli ius necis intra pomeria
 non dabatur 45.a
 Consules siue magistratu alio
 precedente creati 117.a
 Consulē à tribuno plebis in car-
 cerem duci potuisse 249.b
 Consulē unum legitime crea-
 tum aliquando alterius nomi-
 nandi ius habuisse 117.b
 Consules de plebe quando creati
 251.b
 Consules extra urbem & secu-
 ribus vsos cum fascibus 45.a
 Consules quot simul creati soliti
 117.b
 Consules ubi, quomodo &
 quando vota emittere soli-
 ti 565.a
 Consulū alter plebeius quando
 primum admissus 185.b
 Consulū vota post initum ma-
 gistratum, in Capitolio 169.a
 Consules quomodo sententiā ro-
 gabantur 209.a
 Consulū vter alteri præferre-
 tur aut vter fasces prius re-
 ciperet. 118.a
 Consulū quomodo imperia a-
 liquando ultra annum pro-
 rogarentur 120.a
 Consulibus in caput ciuis Ro-
 mani an & quomodo ius fœ-
 rit 118.b
 Consulibus statim à creatione
 quid agendum ibid.
 Consulandi inter pocula morē
 qui habeant 297.b
 Consus quis seu cuius rei deus
 308.b
 consusus pater quis 23.a
 Conopios Hercules ubi 77.a
 Conops quid significant 21.a
 Conubernium quid sit, & ex
 quot constet 8.a
 Contumelia à quibus vt dea cul-
 ta 21.a
 Conuentus clandestini vetiti
 185.b
 conuentus Hispania olim qui
 & quot 104.b
 Conuentum aliquot in diuersis
 nationibus loca que 258.b

*Commentum aliquot publico-
rum & celebrium descriptio*
173. b
*conuertens fortuna que olim di-
cta* 20. b
conuertentis fortuna ede: ibid.
*conuicta apud diuersos quibus
verbis fiant* 245. a
*cōicia instar iocorum quomo-
do in triumphantes iacren-
tur* 333. b
conuicti pœna que 343. b
*Conuiuia ferius veniens, quomo-
do plecti soleret* 301. a
*Conuiuia paucissimi & plurimi
in eadem mensi, quot* 296. a
*Conuiuandi ceremonie seu mo-
res geūibus diuersis olim qua-
les* 295. b
*Conuiuādo qui de magnis rebus
agere soleant* 253. a
*Conuiuatarum vnius mense nu-
merus apud diuersos quis*
299. a
*Conuiuia à quo cibo auspiciari so-
lita* 138. b
*Conuiuia quorundā quā long-
ga* 298. a
*Conuiuia cur post funus fieri so-
lita* 232. b
Corum mos in sacrificiū 76. b
*Copaidem coronas, am qui diu
offerre soliti* 142. a
*Copie magne à paruis deletæ
que* 380. b
copides dene 297. a
*Coponius quā leui de causa
ambitu damnatus* 137. a
 153.
Coralli qui galcas & scuta in

bello ornent 32. b
*Corallium qui vates proprie fer-
re soliti* 66. a
Corbana quid 56. a
*Corbes, onerariarum nauū in-
signia* 179. b
*Corbulonis in cohortem hosti ce-
dentem pœna* 74. a
*Corentorum cognomen quibus
datum* 14. a
Corculum vnde Scipio dictus
14. b
Corcyrium quid 179. a
Cordile, alias Crodile quid
28. b
Cordis auspicia qualia 307. a
*Cordis parui aut grandis omina
que* ibidem
*Cordi que potissimum vires in-
sunt* 308. a
Cordus cur quis cognominatus
15. a
Coræbi sepulchrum 72. b
Coriamos quid 246. b
Cor in exitu deesse quid 307. a
*Corinna quā fuerit insignis
patria, & quoties Pindari
publicè vicerit* 364. a
*Corinthi quot meretrices in quo
templo prostare solerent ibi.*
Corinthiaca moneta qualis
218. b
Corinthiorum sepultura 116. b
Corinthiorum tribus quot 27. b
*Corinthius quā sit nobilitata
meretricia* 279. b
Coriis boum qui pro nummis vsi
218. .
*Coriis piscium aut serpentum qui
pro vestibus vsi* 289. a
 corio

*Corio duro qui in preliis mu-
nrentur.* 272. a
Coriolani nomen vnde 62. b
 & 69. a
*Cornelia Gracchorum mater
quā à viro amata* 28. a
Cornelia tribus vnde 26. b
*Cornelius Gallus quorum pri-
mus fuerit pæses* 5. b
*Cornelius Sylla primus crema-
tus Roma* 114. b
*Cornelius Sylla legum Roma-
narum euersor* 157. b
*Cornicines quando militiae can-
nere soliti* 178. b
Cornicularii qui 372. b
*Cornicis augurium quo alio au-
gurio impediatur* 294. a
*Cornicis sepulchrum circa My-
ridis paludem quale* 353. b
Cornicum natura 58. a
Cornix à sinistra cuius, ominis
274. a
*Cornux nuncii vice cui regi
fuerit* 46. b
*Cornix quā olim felix nupti-
as contracturis auspiciū*
57. b
*Cornu dextrum qui preferant
sinistro, & contra* 192. b
*Cornu dextrum in quo disse-
rat à sinistro* 192. b
*Cornua & tube simul canētes,
quid innuere soleant* 178. a
Cornua in prelio que 350. a
Cornuta Venus vbi 141. b
*Cornuum cantus quid innuere
solitus* 178. a
*Coræbus quid primus in Olym-
pia assequutus* 260. a
*Coræbi sepulchrum vbi, &
quā illustre* 72. b
*Corolle coniuales à quibus
primum inueniæ* 296. b
*Corona ciuitas quo, auspicio cō-
dita, & vnde dicta* 275. b
*Corona que matrone donati
solite* 197. b
*Corona à Caligula excogitata,
quales* 228. a
*Corona à Vespasiano templis
dicata, quales* 223. a
*Corona sponzarum ex quibus
herbis fieri solite* 58. b
*Coronam triumphantis quis
quomodo in curru triumphā-
li teneret* 333. a
*Corone triumphantium quomo-
modo vel in curru, vel quō-
post triumphum ferretur ibi.*
*Corone triumphantium vnde
fierit soleant* ibid.
*Coronarum militibus dari so-
litarum species quot* 227. b
*Coronarum aurum cui quo-
modo daretur, & à quo tan-
dem sublatum* 334. a
*Coronate que victima proce-
dere soleant* 143. a
*Coronatas oues ante se agere
qui solerent* 357. b
*Coronatos epulari quibus fami-
liare* 296. b
*Coronatos incedere vbi &
quādo & quibus vulgò lici-
tum* 46. b
*Corporum defunctorum cura
varia apud antiquos* 124. b
*Corpora defuncta quo ritu e-
lim cremarentur* 127. b
 ff

& deinceps 162. b
 Corpora quo cōdebantur 119. a
 Corpora pro re an & quomodo
 addici debeat 243. a
 Corfi quā sunt crudeles 214. b
 Corticibus arborum qui pro re-
 stimentis vsi 288. b
 Cornini nomen vnde 13. b
 Coruncanus qui in ciuitatem
 venerit 202. a
 Coruncanis vnde in ciuitatem
 vocari 203. a
 Coruus, qualis supplicii locus a-
 pud Thessalos 121. b
 Coruus quid portendat 274. a
 Coruo Romani quomodo exe-
 quas fecerint 313. b
 Coruum pullos suos denotare,
 & in nidum reliquias ferre,
 quid 174. a
 Coryceum esse quid 279. b
 Corynephori cuius tyranni sa-
 tellites 371. a
 Corynephori qui à quibus ap-
 pellati 160. b
 Corytus quæ cuius regionis vrbs
 173. b
 Cosconius vicus 308. a
 Cosmi Cretensisbus quid 117. b
 238. a.
 Costi quid sint, & cur quidam
 sic cognominati 13. a
 Costi vinolentia quæ 366. a
 Costarum nomen vnde 14. b
 Cothurnus quid sit 278. a
 Cotrasibis quid 136. a
 Cotula quot uncias contineat
 89. b
 Coturnicum & gallinaceorum
 certamine qui ludere soliti

162. b
 Cotyle quid vasis sit 136. b
 Cotylam quot uncias faciant
 89. b
 Couinum quid 109. b
 Craffus ad Particū bellum pro
 ficiscens, quomodo ab Asteio
 execratus 165. b
 Craffus diues quæ ex re popu-
 larem gratiam aucupatus
 365. a
 Craffus orator quæ egregie se-
 mel in iudicio confusus 378. b
 Craffi domus Romæ ubi 346. b
 Craffi ambitio & arrogantia
 inuidiosa 3. b. eiusdem re-
 salutato quæ officiosa 94. a
 Craffo quid auspicii fuerit, cas-
 tra bis fulmine ici 272. b
 Cratere regio quibus daretur
 apud Scythas bibere vinum
 224. b
 Crateri militare insigne quale
 177. b
 Craterum ordo in epulis quis
 298. b
 Crates Diogenis sectator arbi-
 ter iurgiorum inter propin-
 quos 197. b
 Crateris paupertas quanta
 139. b
 Crathis fluii potusuales fa-
 ciat capillos 291. a
 Creandorum regum ratio diuer-
 sis nationibus quā varia
 238. b. & deinceps
 Creatio pōtificum à collegio ad
 populum per quem & quan-
 do translata 64. b
 Creditores quā olim seniores
 in debitores 343. a
 Creditum præstituta dite non
 soluentis, quā crudele apud
 Indos supplicium ibidem
 Cremandi cadavera Romæ mos
 vnde & cur introductus
 114. a
 Cremādi corporis mortui ritus
 ac ceremonie quæ 130. a. b
 Cremare corpora cur quibusdā
 fuerit nefas 382. b
 Cremari in fumere soliti qui &
 qui non soliti 130. b
 Creophagorum in circumciden-
 dis mulieribus mos 97. a
 Crepi quare dicti luperci 212. a
 Crepide quales calcei 289. b
 Creta notari, quid 124. a
 Creteses inter auxilia Roman-
 norū mercede sæpe militasse
 32. a
 Cretenfes aliquando aquilam
 gestasse 177. a
 Cretenfium imprecationes 165. b
 Cretenfium casus in bello 178. b
 Cretenfium mos in coniungen-
 dis matrimoniis iuuenum
 195. a
 Cretenfium in bello vsus quis
 31. b
 Cretenfium natura qualis 214. a
 Cretenfium pueri quid primū
 discere soliti 100. b
 Cretes nescire pelagus quid
 279. a
 Creticus Romæ quis & vnde
 cognominatus 162. b. 69. a
 Cretium dea præcipua quæ
 32. b
 Cretum præfecti quot 206. a

Criminis rei quomodo fiebant
 79. a
 Crimina ante ius scriptū quo-
 modo punirentur 339. a
 Criminum minorum militariū
 punitio cuiusmodi 73. b
 Crinem nodo sustringere, Sue-
 nis quid sit 291. b
 Crinium mutandorum astutia
 ibid. a
 Crinium in luctu detondendo-
 rum mos quis, & apud quos
 128. b
 Crinibus humum verrere, quid
 86. b
 Crizologus quis olim diceretur
 140. b
 Crobylon quid 48. b
 Crocodili à quibus vt numina-
 culti 49. b. 92. a. 133. a
 Crocodili effigies quid Aegy-
 ptii præ se ferat 87. a
 Crocoton vestis genus 40. a
 28. b
 Cræsi regia ubi 127. b
 Cræso quid portenti antequam
 à Cyro caperetur, oblatum
 110. b. 148. b
 Craffus quid vasis sit 136. b
 Croton quorum philosophorum
 parens 50. b
 Crotone salubrius esse, quid
 279. b
 Crotoniata quā miseranda
 clade à quibus ad interuic-
 tionem casi 380. a
 Crotoniata quid aliquādo con-
 tra Locreses voverint 165. a
 Crotonitarum quā confusum
 esset concilium 206. a

Cruci qui magistratus Car-
thagine affigerentur 190.a
Crucifigi in sacrificiis canes
vbi soleant 142.b
Cruenti & incruenti victorum
quàm diuersa premia 37.a
Cruorem mutuum lingere qui
qua in re soliti 112.b
Crupellarii Gallis qui 372.b
Cruri virique armillam enca
que femina imectant 288.b
Cruibus taurorum qui cui deo
sacrificent 340.b
Crustumenorum deus quis 327.a
Crustumenia tribus à quo nun
cupata 26.a
Crustuminiam vrbs vbi ibid.
Chrystallo inclusa solis imagi
ne, quis pro signo militie vsus
179.b
Cubitorum differentia 88.b
Cubitus quot palmis seu digitis
constet ibidem
Cuculli aut cucullus quorum ve
stis 277.b, 285.a, & 288.b
Cucurbitae exaresfactae quid vs
sus praestent 136.b
Cucurbita lanigera vbi 199.b
Cuique Iunonem & Genium
qui cur dederint 325.a
Cuiusmodi ali quando monstrum
in Epiro captum 134.b
Culeus quot amphorarum sit
89.b
Culiciarius Apollo vbi aliquan
do culus 21.a
Culmo que templa cur tegeantur
344.b
Culter sacrificii qualis 225.b
Cultrarii in sacris qui ibid.a

Culuro eodem vbi & diis im
moletur, & de noxiis suppli
cium sumatur 225.b
Cultus deorum quanta olim
impietate commisi 183.b
& deinceps
Cululli (alius cululi) quid
271.a
Cumae quàm vasa Aristodem
tyrannide liberatae 112.a
Cumatorum stoliditas quanta
214.b
Cumsi quando adulteras pu
niant 176.c
Cunctator cur quidam dicitur
14.b
Cunei in aciebus vsi qui 191.a
Cuneus Romanorum qui soliti
us fieri 193.b
Cupedis forum 71.b
Cupedia caieci tibicini 288.a
Cupido cum sagittis, cuius olim
insigne 365.b
Cupido quorum praecipuus deus
326.b
Cupressus arbor feralis 133.a
Cupressus cui sacra 222.b
Curatores viarii Athenis quan
ti precii fuerint 145.b
Curatores urbi quot praesuerint
267.a
Cur auhor huius operis relictis
causis forensibus quieti se de
derit 334.b
Curteis que dea 327.a
Curia per se, quid sibi valde
24.b
Curiae Athenarum quàm mul
tiplices 25.a
Curiae in decurias diuise ibid.

Curia olim Romae quot 24.a
Curiae & curiones Romae 25.a
Curiae veteres vbi ibidem
curiarum genera duo 24.b
Curias lustrandi ratio 313.b
Curia comitia que, & quo
modo indicereur 183.a
Curiae leges vnde latae 376.a
Curis singularis quot praepositi
flamines 347.a
Curarii vnde Romam vocati
255.a
Curiones quarum curiarum pra
positi appellati 25.a
Curiones vnde vocati 14.a
& 25.a
Curionis theatrum quale 244.a
Curiositas Aegyptiorum in di
gnescendis hostiis puris qua
21
141.a
Curius dentatus quàm vili &
parus victitarius 139.a
Carrus nuptialis 59.a
Carrules magistratus duos eo
dem anno habere non licebat
189.b
Carrum ex aduerso nitentem
quis vno digito repulerit
246.a
Carrus quis primum triumphat
rit 312.b
Carruum diuersa aliquot spe
cies seu vocabula que 109.b
Carribus que gentes in praeliis
vtantur 375.b
Cursandi circum altaria in sa
crificiis ceremonia que 226.b
Cursores aliquot insignes
90b.
Carporis nomen vnde Papyrio
obuenit 14.b
Cursores alatis pennis 46.a
Cursu qui valeant potissimum
90.b
Custodes legum Tyberio qui
237.a
Custodes seu laterones quot qui
principes olim habuerint
371.a
Custodie quomodo in trium
phis traderentur ad necan
dum 332.a
Cutes hostium qui quomodo tra
ctare consuevit 304.a
Cuitibus hostium pro veste seu
tegmine que vsi 31.a, 289.a
Cynthia L. Crassi oratoris pre
ciosi 136.a
Cynthiae arx que 345.a
Cynthia quid seu quantum
89.b
Cybele quo alio nomine dicta
325.b
Cybelem qui nummis incusse
runt 218.b
Cybeles cognomina diuersa
que 327.a
Cybeli porca sola immolari con
suevit 141.b
Cybelis sacerdotum ornatus, pra
esertim apud Suenos 68.a, b
Cybium aut cymbium quale
poculi genus 136.a
Cyborium quid ibidem
Cyclas quorum vestis 267.b
Cyclius modulus qualis & quo
rum 178.a
Cyclopes vnde geniti 77.b
Cyclopes apud Romanos quis
secundum quosdam cognomi
ff iii

narus 13.a 177.b
Ecyenus qualium nauis auspicio- rum sit 274.a
Cydonum laus 32.a
Cylibantum quid 29.b.
 & 295.a.
Cyllaræum quid 72.a
Cymbalis qui militie vantar 278.b
Cymbium vasis genus 136.b
Cynasarges 57.b. 77.a. 74.b
Cynofarges Athenis quid 135.a
Cynofurci qui dicti 27.b
Cypellum quid vasis sit 136.b
Cyphela quid vasis sit ibidi.
Cypriarum virginum impudici- tia 40.a
Cypriorum dea præcipua que 326.b
Cypriorum principu prerogati- ua Athenis que 27.a
Cypris que dea cognominata 327.a
Cyprius vicus quis, & cur ac unde dictus 61.b. 82.b
Cyrenensium mos in sacrificiis Saturni 93.a
Cyreneorum lex de locustis 124.a
Cyrus qualem hymnum quibus diis milites suos in ipso prælii adiu canere iuberet 161.b
Cyrus quanta strage à Tomyric regina occisus 380.b
Cyrus quo contra Artaxerxem (lege si vis, Astyagem colore in bello usus 31.a
Cyrus quomodo expositus & educatus 110.a
Cyrus quo militie vsus signo

177.b
Cyrus quomodo sepeliri voluerit 312.b
Cyrus quos & quomodo tabella- rios suos disponeret 46.a
Cyri calamitas quo portico præ monstrata 148.a
Cyri consilium de optimo milite diligendo 30.b
Cyri disciplina militaris 31.b
 74.a. & 191.a. b. 192.a
Cyri exercitium militare 18.a
Cyri imperiū quos habuerit fi- nes 312.a
Cyri in castris tabernaculū quo modo fieri solitum 18.b
Cyri quale de dario somnium, & quos euentus sortitum 171.a.
cyri tessera aliquando qualis 179.b
Cyro exitium per quas aues præ signatum 274.a
Cyripus unde quis dictus 70.b
Cyreneorum mos in educandis in- fantibus quis 98.b
Cythera Laconie insula quo o- nere premeretur 204.a
Cytheron mons ubi 318.b
Cyziceni cuiusmodi bouem Pal- ladi aliquando obtulerint 143.b
Cyzicenorū dea que 326.b

D

D Acisiani Cbandio qui 374.a
Dacorum in male pugnantis animaduersio qualis 74.a

Dactylorum quid 136.b
de Νεῦτον Grecis quid 66.b
Daduchus quid 66.a
Demonos Platonis quid 325.a
Demonum varie apparitiones 230.a
de Νουλαωνis quid 246.b
Dama quorum apud Syros no- men 160.b
Damiatrix & Damia quid 336.b
Damium sacrum quod ibid.
Damnandi apud Romanos quem varii modi 122.a. b
Damnatorum bona publicari solere 166.a
Damnationis nomla seu literæ que 124.a
Damnatorum corpora qui be- stis obiciunt, non sepeliant 353.a
Damnatorum consanguinei, li- cet infantes, ubi cum damna- tis ipsis plecterentur 123.a
Damnatorum pœna in decimū semper diem dilata 126.a
Damnatus voti quis 165.a
Dorici stateres quorum nummi 218.b
Darius quali in castris milita- ribus signo vsus 179.a
Darius quanta clade ab Ale- xandro victus 381.a
Darii primi felicitas ac soler- tia 171.b
Dario quo augurio regnum Persarum prædminatum 171.b
Damii cur semper candido ve- restitu abstineant 291.a

Danus & Geta quorum Athe- nis nomina 162.b
Dee à quibus potissimum in- rando restarentur 288.a
Dee nullam effigiem habentes que 219.b
Deambulare à cœna quis potis- simum solitus 300.a
Debitorum quam crudeliter ex- qua lege tractarentur 343.a
Decaduchus quid 152.b
Decas quid carceris Sparta fue- rit 112.a
Decedere cui de via, quid 84.a
decem vt figurentur 91.b
Deditorum seruitiū lenius eras seruitium apud Romanos quā captorum 160.b
december cui dee sacer 169.b
decembres idus cui rei sacra 155.b
Decem cohortes legionem instrā efficere 8.b
Decem ingri curru quis aliquan- do auarigaris, ac victor fuerit 292.b
decemmatrus 93.b. 155.a
decempeda 74.b
decemuirii Atheniensium qui 152.b
decemuirii quàm diuersi diuer- sis temporibus creati 149.b
 151.b. 338.b
Decemuiris creatis, quot annis Roma consulibus caruerit 250.b
Decemali exilio aut quinde- cennali qui plecterentur. 157.b

Dei ritus quid 246.b
Decimas fructuum Herculi vouebatur 165.a
Decima prede quomodo voueri soleat & exolui 165.a
Decime seminum ex agris quibus olim darentur 254.b
Decimianus Probo qui 374.a
Decimi preuomen uide 355.a
Decimus a queque immolandum uouere, quibus olim peculiare 166.a
Decius Brutus cuius filius ob adulterum matrem habuit 315.a
Decoloribus certa in theatris loca prestituta 282.a
Decor in scenis obseruatio quantita 359.b
Decretum Pontificium ratum quod 69.a
Decumana statio que 18.a
Decurie iudicum unde eligi solent, & quam variis nominibus appellat 106.a
Decurie phalaris quadruplari quot 310.a
Decurie quibus nominibus appellat 25.b
Decurios equitum esse, non pedum 7.b
Decimas quot centuria continent 350.a
Decurio quis 25.a. 282.b
Decurionatus quanti habitus ibidem
Dedicare templi aramue, quibus illicitum 352.b
Deditionis indicia apud diuersos quam diuersa 193.b
Deditiui qui dicti 205.a
Defuncti caput inuolare, illi hostias mactare qui soliti 310.a
Defuncti corpus aut urna tangere, uenerationis erat 84.a
Defuncti post finis erigi que soleant 132.b
Defunctorum corpora ut considerentur olim 114.b
ut comburentur 123.b
cum defunctis cremari solita 131.a
Defunctorum corpora quomodo oppignerari solita 343.a
Defunctorum manes qui deos tantum putant 310.a
Defunctos in fictilibus qui condant 265.b
Defunctus quis quomodo triupharit 332.a
Dei cognomen qui tyranni aliquid sibi arrogarunt 71.a
Deiecti de gradu ante finitum honorem suum, qui & cur 179.b
Deiecti de pote, qui dicti 185.a
Deificandi alique apud Romanos consuetudo que 325.b
Deicere de ponte, quid 299.b
Deiotari thesaurus ubi recondi soleret 55.b
Delatores a quibusdam quam digne tractati 237.a
Delatoribus que premia constituta ibid.
Delectu habendo qui primi nominari soleant 145.b
Deli quomodo & cur neque moriatur, quisquam, neque na-

scatur 320.a
Deliciosa oracula quanto reliquis omnibus apertiora 320.a
Deliciosa sortes quanti olim haberentur 319.b
Deliaci sepli reuerentia quantita ibidem
Delicta non consummata, quomodo punienda 83.a.b
Deos quam sancte ab Atheniensibus olim habiti 320.a
Delos quo alio nomine dicta 319.b
Delphica sibylla quibus temporibus uixerit 149.a
Delphica uasa que dicantur 29.a
Delphici oraculi laus 318.b
Delphici templi situs seu locus qualis ibidem
Delphin cuius olim in clypeo insigne 369.b
Delphini sub signo nati quales 90.a
Delphinus hominem uelens, quorum unum olim incusatus 218.b
Delphis quorum thesauri crediti 55.b
Delphos urbs que & ubi 318.b
Delubra olim celebra que 321.b
Deluicinus quoru deus 327.a
Delus ad quid a Grecis semper vsa 55.b
Demadis in Draconis leges quale apophishegma 124.b
Demaratus Corintho eieclus, Rome quid 238.b
Demarchus Neapoli quid 238.a
Demetria cuius dea festa 262.a
Demetrius quoru regia 127.b
Demetrii curiositas in uidentis sacris visu illicitis quantita 155.b
Demetrii erga patris flagitia pudor, quid patri profuerit 86.a
Demetrii libido quantita 39.b
Demetrii Poliorcetes in ocio studium seu oblectamentum quod 161.b
Demetrii tessera que 179.b
Demetrio quid honoris decreuerint Athenienses 169.b
Demiurgus quid 117.b. 238.a
Demiurgi Achaes & quot 206.a
Demochares unde dictus 70.b
Democrates Tarentinis quid 238.a
Democratia quid 239.a
Democriti ad imbres excitandos documentum 219.b
Demosthenes ad quid aliquando asylum confugerit 160.a
Demosthenes cur arges a serpenze cognominatus 70.b
Demostenes quam fuerit blefus 351.b
Demosthenis in clypeo cuiusmodi insigne 369.b
Demosthenis uestitus qualis 289.a
Demylis filius quomodo et quoties olympia uicerit 260.a
Denarius nummus 89.b
Denarius numerus quomodo per dextram insinuetur 92.b
Denariorum genera quam diuersa 241.b

Demiales ferie que 131.a
 dens in sternutando cui excu-
 sus 102.a
 dentati cuiusdam laus 1.b
 dentati cur quidam dicti 14.a
 dentes equi vno digito excutere
 solitus quis 226.a
 dentes nascendo qui habuisse fe-
 rantur 14.a
 deorum arce suarum arborum
 frondibus ornande, non alie-
 narum 224.b
 deorum cuique sue victime &
 sacra 140.b
 deorum dearmive nomina co-
 gnominata, potestates, differen-
 tie que 324.325.
 deorum extra vrbe templa que
 56.b
 deorum imaginibus naues insi-
 gnite 179.a
 deorum mater rhe.a 325.a
 deorum iuxta Varronem millia
 quot 324.b
 deorum nomina, in quorum sin-
 gulari tutelae vrbs esse, cur
 palam facere nō liceret 326.b
 deorum omnium simulacra Ro-
 ma vbi fuerint 344.b
 deorum que habitata in epulis ra-
 tio 297.b
 deorum ridicule imagines vbi
 92.a
 deorum simulacris cur vincula
 annexa 212.b. & 326.b
 deorum species Platoni quos 325.a
 depesta quid 136.b
 de ponte deicere 279.b
 depomani senes qui, & cur sic
 dicti 185.a
 depositū abiurantis poena 143.a
 de prepositionis natura 216.a
 deprecari quid sit 215.b
 & deinceps
 depressi extra ordinem à Sci-
 pione quomodo castigati
 32.b
 derbices quā seueri vel crude-
 les potius fontibus plectendis
 124.a
 derhicum in parentes pietas
 summa que & ea quā in im-
 pia 115.a
 decreta, quā monstruosa dea
 213.a
 deferentis aciem, & militare
 no entis, vbi eadem ratio
 146.a
 desertores quā seuerè à di-
 uersis imperatoribus puniiti
 73.a
 deseruisse signū militare, quan-
 tum scelus 177.b
 desides aut segnes vbi & quo-
 modo multari solerent
 144.b
 designatores in funebribus lu-
 dis qui dicebantur 361.a
 despectissimi inter milites qui
 372.b
 desultoriis equis duobus qui in
 preliis utantur 375.a
 deucalion & Pyrrha cessante
 diluio quod oraculum con-
 suluerint 316.a
 de via decedere 84.a
 deum vrbis nominare, nefas
 92.b
 demex quid
 demorari à crocodilo, quibus

magni muneris loco habitum
 383.a
 Deuotū à principe diis, qui tra-
 flarentur 166.a
 Deuotio que dicta 66.a
 Deuonendi ratio que & per-
 solutio 166.a
 Deutoruga qualis vestis 287.a
 Dextans quid 2.a
 Dexteriorem bige equum qui
 cui maclare soliti 142.a
 Dextra capitis pars quibus co-
 mata sit, non sinistra 290.b
 Dextra & sinistra regiones au-
 guribus que 293.a.b
 Dextra vtriusque data vbi nu-
 ptia iniuri solite 58.b
 Dextre autoritas 86.b
 Dextre religio ibidem
 Dextre digiti expansis effigies
 quid præ se ferat 87.a
 Dextre effigies apud Lingones
 quid innuat ibidem
 Dextre signū ferre, Syris quid
 254.a
 ad Dextram seu ad sinistram
 locari 86.b
 Dextras captiuorum qui quomo-
 do diis immolent 383.b
 Dextras dextris in fœderibus
 iungere, qui quomodo soliti
 253.b
 Dextro pede, nudo, non sinistro
 qui preliantur 375.a
 Dextrum an sinistrum in au-
 spicii felicitas 272.a
 Dextri cornu sinistro qui lon-
 ge præulerint 192.b
 Diachæi, Athenis 180.a
 Diadema Alexandri magni
 quod 47.a
 Diadema regū, cuiusmodi aut
 quale quid olim fuerit 47.a
 Diadema quorū insigne 64.b
 Diademata diuersorum regum
 qualia 47.b
 Diadematus, quis Rome qua
 de causa cognominatus 47.a
 Dialia cuius festa 143.b. 162.a
 Dialis flamē unde dictus 347.
 Dialis flaminis munera que
 148.b
 Diamantes que tribus dicta
 27.b
 Dians pareo cuius oppidi porta
 221.a
 Diane ades Rome viris cur
 inaccessa 167.b
 Diane Ephesie flamen qualis
 quōve nomine fuerit 349.a
 Diane nomen à quibus Miner-
 ue detur 327.b
 Diane Persice quid offerri so-
 litum 142.a
 Diane Persice phanū quā olim
 religiosum putaretur 321.b
 Diane quod animal dicatum
 142.a
 Diane sacra dies que 155.b
 Diane sacra nupturæ apud
 Athenas ebibant 40.a
 Diarectum quid 283.a
 Diarectus calix quis ibidem
 Dianus 89.a. 162.a
 Dibapha purpura que 286.a
 picande are seu statue mores
 Gracis qui 351.a
 dicenti in senatu, quā diu
 dicere continuo liceret
 209.a

I N D E X

Dicere ius ad aſſe, quid 279.a
 Dichalcha 242.b
 Dicondyli digiti qui 245.b
 Dictator è plebe primus quis
 239.a. 370.b
 Dictator quare apud quos fue-
 rit potestatis 239.b
 Dictator quibus de caſſis cre-
 aretur 9.a
 Dictator quomodo diceretur, à
 quibus, quo loco & tempore
 10.a. 116.b. 239.b
 Dictatoris etymologia que 139.
 Dictatoris iſtar qui qualeſ ve-
 fuerint apud exteros 238.a
 Dictatoris que quanta ve in om-
 nes etiam conſules poteſta-
 239.b
 Dictatori an & quatenus e-
 quo veli liceret 240.a
 Dictatori mulctam irrogare
 quis poterit 249.b
 Dictatori quot liſtores cum faſ-
 cibus & ſecuris a deſſe ſoli
 ti 45.a
 Dictator è à conſule ubicumque
 eſſe dici conſueſſe 9.b
 Dictatorem à populo, & è ple-
 be dictum aliquando fuiſſe
 239.b
 Dictatore creato, quorũ magi-
 ſtratum poteſtas eſſet 5.b
 Dictatores duo quando & qui
 ſimul qui fuerint 10.a
 Dictature inde Romæ tradu-
 eta 238.a
 Dictatura Ceſaris & Sylle
 qua'es 239.
 Dictature tempus preſtitutum
 quod 240.a

Dictaturam quot menſibus tan-
 tum gerere licitum 10.a
 Dictoria in Iuſtin triumphan-
 iacta quam ſæda 333.b
 Dicto veniam poſcere quando
 veteres ſolerent 280.a
 Dictyna que quib' dea 327.a
 Didonis ſoror quomodo à Ro-
 minus pro dea coli ſolita
 154.b
 Didymus cur teſticulis ſuſten-
 ſus 176.b
 Dies olim ſue brevis ſue longa
 quot ſemper eſſet horarum
 23.b. & dein
 Diei initia apud diverſos quã
 diverſa 231.b
 Diei partes olim que & quot
 234.b
 Diem dicere quid, & quomodo
 ſeu à quibus id fieret 125.a
 Dies atri 61.a
 Dies fauſti & infauſti qui
 231.b
 Dies manibus ſacri 232.b
 Dies matrimonio contrahendo
 liciti ſeu illiciti qui 61.a
 Dies quibus ſenatum haberi
 non liceret, qui 211.a
 Dies quot annum faciant Per-
 ſis 168.a
 Dies Sigilluriorum qui 121.a
 Dierum aliquot differentiæ
 231.b. & dein.
 Dierum obſervatio à quibus im-
 punè contempta 34.a
 Diebus aris & infauſtis nec
 ſacra acere licuiſſe ibid.
 Diebus ſingulis quis aliquando
 nonis annalis uſus 88.a

ALPHABETICVS.

Dies eodem eadem de cauſa
 huic letoſi illi triſtes eſſe 232.
 b & 233.a
 Dies eodem diverſorum anno-
 rum eisdem & fauſtos & in-
 fauſtos fuiſſe 234.a
 Dies octo culture agrorum ve-
 teres impendebatur, noui ur-
 banis rebuſ
 Diffaratio 59 b
 Differendæ ſententiæ noua
 iudiciſ Romanis que
 124.a
 Differentia inter voces ali-
 quot conſignificatiuas 156.b
 377 a
 Differentia reſtituſ patricii &
 Senatorii 286.a
 Difficultas quorundam prin-
 cipum in ſalutando aut reſa-
 lutando quanta 84.b
 Diffidii ara Romæ ubi 346.b
 Digamia quibus olim verita
 348.b
 Dignus mediis cur dicatur in-
 famis 345.a
 Dignito medio annulos qui det,
 qui non dent 246.a
 Dignum atollere, quid 146.b
 Digniti minimo i proximi offi-
 cium qued 87.a
 Digniti cui deo ſacri 85.a
 Dignitorum pedis nomina que
 245.b
 Dignitorum quinque ſuum eſſe
 cuique nomen 246.a
 Dignitorum ſingulorum Græca
 nomina que ibidem.b
 Digniti qui maxime valuerint
 ibidem
 Digniti micare qualis ludus
 162.b
 Digladiari à conuiuiis qui ſa-
 luti 300.a
 Digladiatorũ ſæna pugna cur
 Romæ admitteretur 361.a
 Dignus quicum in iunebriſ
 miſetur quid 279.a
 Diu à ſaliſ nominari ſolius
 qui 43.b
 Dii Germanorum qui 383.a
 Dii nocetes cur honorati 21.a
 Dii nuptiarum præſules 66.a
 Dii qui quibus in iurando te-
 ſtari vetiti 267.b & dein.
 Dii Romæ colli permiſi 186.a
 Dii Roma cieſti qui 88.a
 Dii variarum gentium quam
 varii 382.b
 Diis duobus vnã cellam non
 dicari 351.a
 Diis ſingulis ſua fuiſſe ſacra
 221.a
 Dimachæ qui 372.a
 Dindymenum oraculum quale
 319.b
 Dindymena dea que 325.b
 Diobolus 242.a
 Diocletianus quomodo deus fa-
 ctus 326.a
 Diodori ſententiã optima quam
 egregè præualuerit in ſenatu
 125.b
 Diæcetes quid 238.a
 Diogenes Cynicus quomodo ſer-
 uum fugitiuum caſtigari
 158.b
 Diogenes Cynicus ubi & cur
 in faciem ſepultus 116.b
 352.b

Diogenes quansulo contentus vixerit 119.b
Diogenis in victores olympicos dilectum quod 279.a
Diogenis restitus quis ibidem Diomedeā necessitas, quid 278.a
Diomedearum animum natura qualis 6.b
Diomedes quorum deus 326.a
Dion quem tyrannum postigavit 213.b
Diocletiani milites quales 384.a
Dionysia Athenis quid 365.a
Dionysiaci in Bisaltia templi miraculum quod 322.b
Dionysiarcbus quid 238.a
Dionysius à quo pulsus 33.b
Dionysius dialecticus, cuius 228.b
Dionysius ex quo magistratus ad tyrannidem venerit 76.b
Dionysius qua cavillatione sibi monarchiam diuinarit 208.b
Dionysius quàm rasè Syracusarum tyrannidem adeptus 112.a
Dionysius quorum Rome nomen 160.b
Dionysius tyrannus quas mulieres vno tempore simul duxerit 39.b
Dionysius tyrannus quibus se ludis oblectare solitus 171.b
Dionysii bibacitas quanta 299.a
Dionysii de iuramentorum fide qualis sententia 268.a
Dionysii effigies 213.æ
Dionysii tyranni candelabrum quot lychnorum 23.a
Dionysii tyranni satellites quales 371.b
Dionysii tyranni schola ubi & quis eius præceptor 38.a
Diorigijs Acheis quid 238.a
Dioscuris quàm frugale prandium exhiberetur 138.b
Diphilum quid 72.a
Diplethrum quid 89.a
Diplo cuius urbis porta 221.a
Dipondius quantum appendere 142.a
Dipylus cuius urbis porta 211.a
Discincti tessera 179.b
Dirinoxeni qui dicti 203.b
Discerpi homines ubi & quibus maculantur 383.b
Discincti, quomodo olim habitati 31.a
Disciplina militaris 29.b
Disciplina puerorum apud diuersos olim quæ 96.a. & deus
Discipline aliquot militares 19.a
Discipulorum aliquod insignium Papiniani catalogus 378.a
Discrimen vestitū esse quis philosophus viderit 288.a
Discorum iactui quæ olim virgines studebant 100.b
Disens quid 161.a
Dispensatores qui 170.b
Disphendomena quàm horribile supplicium 124.æ
Dissectio canis in sacrificio

Fortis quid 142.b
Disfidis coniugatorum sedandis magistratus peculiaris 197.b
Disfidium Marii & Scyllæ quo augurio præsignatum 274.a
Dithyrambus cuius dei hymnus 226.b
Diti quibus victimis sacrificetur 309.b
Diti quomodo votum fiat 166.a.b
Ditis & Proserpine ara ubi Roma fuerit 309.a
Diuersa anni principia quæ 169.a
Diuersorum ordinum in exercitu cur alia atque alia signa 371.b
Diuidendi regiones nomina olim diuersa quæ 104.a.b
Diuidere sententiam in senatu quid 208.a
Diuinationes ex cruciatu & laniatu hominum longo qui quomodo captarent 383.b
Diuites qua lege generosis prælati 281.b
Diuitiæ maxime olim habitæ quæ 139.a
Diuitiarum deus quo habitus pingi soleat 213.a
Diuitiarum ratio quanta 281.b
Diuortia qua cautela à quibus permessa 196.b. 342.a
Diuortii cause olim quæ 196.a
Diuortii faciendi ipsissima verba quæ 196.b
Dirarum imprecationes 165.b
Decli civitate donati 201.b
Doctorem & illustrium virorum ludi 161.b
Documenta militaria præcipua quæ 23.b
Dodona urbs quæ, & cuiusmodi haberit oracula 319.
Dodonei pontices illotis semper pedibus 66.a
Dodoneis prophetissa 149.b
Dodoneum oraculum seu templum quis diripuerit 319.a.b
Dodrans quid sit 2.a
Dolichus 162.a
Dolium nebulas humiditas emittens, ubi 219.b
Dolon quid sit 217.a
Domandorum equorum ars cuius ascribatur 308.b
domesticis laribus quin immolari solitum 142.a.b
Domi sua qui mortuos suos sepe pelirent 116.a
Domibus qui nullis urantur 305.a.b
Domiciliū plebis, Appio decemviro quid loci fuerit 122.a
Dominorum in seruos potestas 158.b
Dominorum in seruos crudelitas, quando & quomodo coercita 15.8.a
Domitius Enobarbus cuiusmodi exererit i propheta 37.a
Domitianus cui mensi suū indiderit nomen 169.b
Domitianus cuius deæ filius dici voluerit 224.a
Domitianus qua calumnia Pompeianum & Flauium Sabinum occiderit 160.b

Domitianus quo maxime ludo
 delectatus 161. b
 Domitianus geminaricastra pro
 hibuit 19. b
 Domitii A Enobarbi quam stul
 ta superbia 329. b
 Domitii Neronis protervia in
 adilitate quanta 146. b
 Domitiani in theatris in bian
 tes profusio 55. b
 Domitiani licet tyranni piun
 quoddam statutum 355. b
 Domitiani os quale 86. a
 Domitiani vesana superbia
 71. b
 Domorum apud diuersos figu
 ras seu structura quæ 109. a &
 deinceps
 Domus aliquot magnorum vi
 rorum publicæ 166. b
 Domus aliquot magnorum vi
 rorum quam fuerint humiles
 305. b
 Domus Athenis quid carceris
 fuerit 122. a
 Domus in Palatino quæ 354. a
 Domus aliquot Romæ spectris
 quam infames 67. a. b. &
 deinceps
 Domus tribunorum plebis cur
 semper pateret 6. a
 Dona olim amplissima que
 227. a & deim.
 Dona uxori dare, ubi & cur
 sponso retinuit 58. b
 Donabi sepulchrum 72. b
 Donatium quid 303. a
 Dorianum tribus quibus à
 Chysibene, nominibus dictæ
 27. a. b
 Doryphori serui 160. b
 Dorius canendi modus qualis
 178. a
 Dormientiis in stationibus ani
 maduersio olim que 18. b
 Dormire in utranque aurem
 quid 278. b
 Dormituriensibus regibus Si
 culis cubare & aurium can
 tus adhibebatur 279. b
 Doryxeni qui dicti 204. a
 Dos uxoria olim quæta 179. a
 Doso quis cur dictus 70. b
 Dotata cognomen que cur na
 ta 197. a
 Dotata ex publico illustrium
 virorum filie ibid.
 Dotes dandi aut recipiendi cõ
 suetudo diuersis gentibus que
 197. a
 Dotis uxorie alienanda an &
 quomodo vir haberet in ibi.
 Drachma quot obolis aut serui
 pulis constet 89. b. 241. b.
 Drachma pars uncie quotæ
 ibidem.
 Drachme quot Isilmiacæ,
 quot Olympico victori darentur
 261. b
 Drachmarum genera quam di
 uersa 241. b
 Drachmas quot inquilini A
 thenis tribui nomine darentur
 quod inquilinæ 203. a
 Draco palmes 68. b
 Draco cuius olim in clypeo si
 gnium 369. b
 Draco currus in se reflexus, a
 nimi symbolum 168. a
 Draco quinq; iugeru à quib⁹

pro deo cultus 49. b. 382. b
 Draconis effigie qui quem deum
 colant 319. a
 Draconem in exiis apparuisse
 quid 307. b
 Dracon & Solon legiflatores
 339.
 Dracon quales ediderit leges
 124. b
 Dracon quomodo & cur occisus
 ibidem
 Draconis in furta lex quam se
 uera 340. b
 Draconarii milites qui 177. b
 Draconeti narratio mira de
 monstro marino 133. b
 Druidæ natura quales 214. b
 Druidarum animaduersio gra
 uissima in fontes 124. b
 crudelitas quanta 363. a
 Druidarum superstitio omnium
 penè superstitionisissima 282. b
 Druidis initium anni quod
 168. b
 Druidis grauissimum suppli
 cium quod 124. b
 Druidis quæ secte in aliis reli
 gionibus adqueuntur 214. b
 Drusille matri quid Tiberius
 negarit 45. b
 Drusorij cognomen unde 13. b
 Duces hostium mortui quomodo
 in triumphis ferrentur 331. b
 Duci in triumpho solita quæ
 330. a
 Ducibus summis quæ darentur
 22. a
 Ducis prano consilio pregnantis
 pæna 190. b
 Ducum Romanorū temeritas &
 incisiua ut puniretur 190. a
 Duclii ad inferos & reducti mi
 rum quoddam exemplū 368. a
 Duclor ordinis primi, & du
 ctor popularium 8. a
 Duclores ordinum quanti ab
 Alexandro estimati 369. a
 Ductum in triumpho aliquanto
 post etiam triumphasse 330. a
 Ductus literarum à summo ad
 imum, & à dextra in leuam
 facere soliti qui 109. a
 Ducum summorum locus 18. b
 Duillii de prouocatione lex quæ
 189. a
 Dulopolis ubi & qualis 183. b
 in fine a
 Duobus equis merentes, quo alio
 nomine dicti 372. a
 Duo cum uno aliquando in cer
 taminiis commissi 264. a
 Duodecim fascies consulum quo
 modo per vices unus tantum
 consul haberet non simul u
 terque 118. a
 Duodecim horis quomodo dies
 omnis diuideretur 214. b
 Duodecim tabularum fragmenta
 aliquot 339. b & 342. a
 Duodeuigesimati qui 374. a
 Dupla regi Spartano cur darentur
 obsonia 297. a
 Duplaris decuria quot constet
 350. b
 Duplaris phalangis partes ibid.
 Duplex puniendi peccati causa
 111. a
 Duplicata extra quid portendat
 305. b
 Duumiri quot & quam va

rii diuersis temporalibus creati
 148.b. & deinceps
 Dui virorū munus quod 150.a
 Dux & rex inter Germanos
 quomodo quis fieret 239.a
 Dux prudens quomodo aciem
 ex tempore dirigere debeat
 190.b
 Dyasar sine Dyasares quorum
 deus 326.b
 Duchynna que dea 324.b
 Dyerota quid 179.a
 Dyme, cuius regionis seu conuē
 ius ciuitas 173.b
 Dymon quis deus 325.a
 Dynastes Paphlagonibus quid
 238.a
 Dynos quid 136.b

E
E Adēme Roma nunc que
 olim, an alia & alia dicen
 da 114.a
 Eantidis tribus prerogatiuum
 27.a
 Ebenum à quibus tributi nomi
 ne datum 243.a
 Ebenum in triumpho quis pri
 mus ostenderet 331.b
 Ebrietas quedam mira ac noua
 barbararum gentium 137.b
 Ebrietas quo edulio discuti pu
 tetur 296.b
 Elrij quam olim exofs, 137.b
 Ebrui princeps quomodo Athe
 nis plekti solitus ibidem
 Ebulis sententia de poculorum or
 dine lepida 292.b
 Ebulis rex quam nequiter ce
 lebs uiueret 40.b
 Ebutia lex in ambitiosos 113.b
 Echataua duarum esse urbium
 nomen 319.b
 Echataua quorum regia 117.b
 E celo anguria quomodo samā
 iur 242.a
 Echus Elidenfibus quid 167.b
 Ede ignis domine, cui deo in sa
 crificiis proloqueretur 225.b
 Edendi in conuiuio apud Indos
 mos quis 299.b
 Edicta pratorum quam rim &
 quando haberent 377.b
 Eadilum adilium ad uercato
 res proprie spectans, quod
 317.a
 Edansa 384.b
 Eduse à quibus sacrificetur
 99.a
 Effigies Iani quomodo fieri so
 lita 23.a
 Effigies sirpae quod singulis an
 nis in Tiberim deiecerentur
 271.a
 Effeminati natura populi effo
 sus uentos qui habitent
 352.b
 Effrenatis equis qui maxime
 pugnent 371.b
 Effundere uinum, aut uestes in
 quinare, quibus letum sit omē
 275.a
 Egeria 38.b
 Egerie que mulieres immolent
 98.b
 Egnatie nymphæ ara quid miri
 præ ceteris habere fabuletur
 226.a
 Eglyæ qui dicti 27.b

Θεοτύπηλαι Thebe que
 320.b
 elea seu Ilea urbs ubi 50.a
 elegos quis primus scripserit
 783.b
 elegie Propertii quando reper
 te, & quomodo deprauata
 52.b
 elementa quatuor cum sole &
 luna quales dii habiti 324.b
 elementorum commisionē qui
 olim statuerint 294.b
 elephantis in triumpho uesti
 qui 332.b
 elephantinis libris que decreta
 mandaretur 208.b
 elephantinos dentes qui tributi
 nomine darent 243.a
 elephantos in ludis à populo ho
 noratos fuisse 95.b
 elephantos quis primus in trium
 pho duxerit 321.a
 elephantorum pugnas qui quan
 do ederent 26.b
 elephantum quis cuius legionis
 vexillo inscripserit 177.b
 eleus quis deus dictus 327.a
 eleusa cuius regia 127.b
 eleusina & Leneæ sacra quam
 impia & ridicula 75.b
 elicio Ioui quid, cur, à quo dica
 tum 345.b
 eligendorum ex certo genere re
 gum consuetudo olim que
 338.b
 eli. uni (imò forte alieni) solda
 les quando inuenti 43.a
 elymos quid, & unde fiat 222.b
 embamma quid 269.a
 εμβλατο quid ibidem

emere ad pollinētū quid 131.a
 in fine
 emeritorum ætus 75.a
 emissarius palmes 68.b
 empedocles quāam insanierit ut
 haberetur deus 325.b
 empedocles uestitus quis 288.a
 emporitani natura quales
 214.b
 emporitanorum regio ubi ibid.
 emptiones ac uenditiones quo
 modo sine pecunia fiāt 217.a
 emptorem quatenus decipere li
 ceat 317.b
 emptori quid uenditio presta
 re teneatur 316.b
 encomia canere in conuiuio, qui
 bus peculiare 297.a
 encomion quid 35.a
 encotyle quid 136.b, 162.b
 endromis quorum uestis 285.a
 288.b
 ennius qua in urbe natus 50.b
 ennius articulare morbum bi
 bendo contraxit 299.a
 ennius quomodo sibyllas alicu
 bi sit imitatus 150.b
 enopia saltatio 361.a
 eses qui pro cuius dei simula
 cro adorantur 382.a
 enyaterius modicus qualis
 178.a
 epaminundas cur Themistocli
 antelatus 101.b
 epaminundas quam fuerit stu
 diosus paupertatis 138.a
 epaminundas reus, & absul
 tus 190.a
 epaminūde in dormientē uigile
 animaduerso scruera 18.b

Epinemedij Locri vbi 319. a
 Epaminunde præceptor quis
 38. a
 Epæon quid 43. b
 Epauvliadæ ex que 60. a
 Epharmioze ferui 160. b
 Ephebicum in theatris quid
 281. a
 Epheborum ludi qui 162. b
 Ephemerides quid 233. b
 Ephesie Diane templum quanti
 olim habitum, & quam pri-
 vilegiatum, & qua nocte cõ-
 bustum 119. b. 322. 323. a
 Ephesium Massiliensibus quid
 345. a
 Ephesus, quale cuius regionis
 oppidum 174. a
 Ephelq̃ quam fuerint nequitiosi
 289. b
 Ephialtes quam pauper & ab-
 stinens 119. b
 Ephialtis rogatio de testamen-
 tis quàm iniqua 241. b
 Ephori quales apud Lacedæmo-
 nios fuerint magistratus 379. a
 Ephori Spartani cui magistrat-
 us Romano assimilati 186. b
 Ephorum insolentia 379. a
 Ephorum in reges Spartanos
 calumnie inauertite ibidem
 Ephororū tribunal qui aliquã-
 do sederint impune 214. a
 Ephoros quis sustulerit 379. b
 Ephorus historicus, cuius 328. b
 Epicharis libertine in tormen-
 tis quantæ patientiæ 5. b
 Epicharmus cur ab Hierone
 multatus 99. b
 Epicharmus cuius discipulus
 50. a

Epicureis singulorum mensium
 festi dies qui 156. a
 Epicurus quãdo natus, & quã
 discipulis suis amatus 156. a
 Epicurus, quibus cuius sit dei
 cognomen 327. a
 Epicur^o vbi docere solitus 167. b
 Epicuri imaginē quomodo mul-
 ti olim usurparint 87. b
 Epicuri summa laus à summa
 frugalitate 138. a
 Epidauriorum inhospitalitas
 204. a
 Epidoropia quid 29. b
 Epinicion quid 36. b
 Epidium quid 352. b
 Epiphanes quorum regis cogno-
 men 5. a
 Epiporopia 33. b
 Epiredium quid 109. b
 Epirotarum coniugia 38. b
 Epirus quorum sit 319. a
 Epitaphium quid 352. b
 Epitalami^o hymn^o quis 60. b
 Epilius poeta quid primus inter
 Latinos inceperit 139. a
 Epixeli Atheniensis modicum
 & miraculum 31. b
 ἐπιπύλου Thebe que 320. b
 Epuladi mos diuersis quis 295. a
 Epulari in templis licuisse 226. b
 Epulis transfactis quid apud di-
 uersos fieri solitum 300. a
 Epulones qui & vnde dicti 151. b
 Epulū triumphale quale 333. b
 Equa leporem emica quando, &
 quid portenderit 110. b
 Equa quæ insamē aluerit ibi,
 Equa prægnate quis aliquando

Olympia viceris 260. a
 Equabus hermaphroditis in iri-
 umpho quis reclusus. 332. b
 Equibus qui cur in preliis vi-
 tur, non equis 375. b
 Equina iuba pro cristis usur-
 pate 32. b
 Equas que gens solum diis im-
 molet. 142. a
 Equas suas finibus suis eductas
 Elei miri faciunt 260. a
 Eques à cõsoribus quomodo no-
 tari, seu multari solit^o 144. a
 Equister ordo Romæ quis, &
 quando capius, & quantus
 106. a
 Equestris Fortune templū 20. a
 Equestris ordinis diuisio que
 10. b
 Equestribus statuis qui donati
 229. b
 Equi aliquot à Cesaribus hono-
 rificè tumulati 353. a
 Equi cataphrattorum cuiusmo-
 di lamini quasi plumis rege-
 rentur 372. a
 Equi figuram qui seruis inurat^o
 288. b
 Equi olim celeritate nobiles, qui
 & vbi 260. a
 Equi quando ferientur 308. b
 Equini capiti pelle cum auribus
 & iuba qui militiæ pro gal-
 lea vsi 31. a
 Equitandi studium Persis quan-
 tum 101. a
 Equitandi artem quis inuenerit
 309. b
 Equitatu que natio valeat, non
 pediatu 372. a

Equitatu qui valeant 215. b
 & 375. b
 Equites Augustani à quo pri-
 mum instituti 104. b
 Equites in pediatu mutabiles
 quando liberes 372. a
 Equites antelari senatoribus
 106. a
 Equites degenerarunt 106. b
 Equites quando se pediatibus in
 prelio miscant 193. b
 Equiti triplex premium cedere,
 vbi pediti simplex 334. a
 Equitia (id est torneamenta)
 vbi Roma fierent 346. a
 & 308. b
 Equitia cui & à quo instituta
 308. b
 Equitibus cur in bellis duo fue-
 rint equi 194. a
 Equitibus quid præter arma cõ-
 portandum 194. a
 Equitorum familia vnde sic ap-
 pellata 13. e
 Equitis Romani censum quan-
 tum esse oporteret 107. a
 Equitū in bellis exercitatio quo
 canu feret 178. a
 Equitum ornatus in ouatione
 357. b
 Equitum quanta & Grecis &
 Romanis differentia 372. a
 Equitum Ro. honor quantum &
 dignatio 106. b
 Equis castratis qui maxime u-
 tantur. 278. a
 Equis triumphantium qui qua-
 lesve insiderent. 333. a
 Equo descendere honoris causa,
 quibus quos oporteret 45. b

¶ quo vehi Persis, quid 291. b
 Equorū cadavera qui quasi ho-
 minum sepeliuerint 353. b
 equorum dea que 156. b
 Equorum nutritio à quibus pro-
 senissima imprecatione habi-
 ta 165. b
 Equos & iumenta tendere, apud
 quos quid indicet 128. b
 Equum qui cui deo immolaretur
 142. a
 Equum qui nummis incusserint
 218. b
 Equum vendere quis ex quatri-
 bu quem mutuo coegerit 26. a
 Equus October dictus 151. b
 Equus quibus diis sacer 192. a
 Equus Tiberij quid monstri o-
 stendere visus 31. a
 Erastriatus quis ac cuius 328. b
 Erebinthius qui deus dictus
 327. a
 Erbo quomodo immolari soli-
 tum 142. a
 erechtheum Neptuni delubrum
 vbi, & quid habebat miri
 322. a
 eremodiciū iudiciū quod
 217. a
 erignos quid ibidem
 erignis Aethiopyum, regis singu-
 lare quoddam facinus 66. b
 erithere qui dicti 159. a
 eroticus cuius deæ hymnus
 2. b
 eruditio puerorum apud Persas
 qualis 98. a
 erythiba quid 21. a
 erythibius Apollo vbi cultus
 21. a

erythraea sibilis 149. b
 esculus cui sacra 222. b
 elia sentia lex quid patrono a-
 demerit 158. b
 effedoni superstitio que 310. a
 effedonum quam abominandus
 in defunctorum corpora mos
 115. a
 effedum quid 105. b
 effei Hebreis qui 349. a
 eteobnades qui 65. a
 eiberica ala que 8. b
 edvaxus quid 366. b
 edvaxia quid ibidem
 euangoras quam egregè, ciuitate
 Atheniensis donatus 203. a
 euctia ara 40. a
 eϋ κόρυς vnde dictus 121. b
 eucnemus vnde quis dictus 70. b
 eucratis rex, quid, & quā dura
 à filio passus 61. b, & dein.
 eudemus vnde quis dictus 20. b
 eudoxi annus quid 168. &
 eudoxus quis quandōve fuerit
 328. a
 euelpidis Fortune tēplum 20. a
 euemeri Tegeatis impietas que
 383. a
 euergetes quotus Ptolemcorum
 5. a
 euergetes quid sonet, & vnde
 quis ita dictus 70. b
 euianes cuiusmodi Baccho fista
 celebrent 363. b
 eumeni satellitas seu custodes
 quot dati 371. a
 eumendibus quid & quomodo
 litaretur 143. a
 eumendibus vbi sacrum fiat
 309. a

Eumenis regia vbi 117. b
 Eumenis signa miliaria 177. b
 Eumolpidas publicis conciliis
 aliquando praesuisse. 206. a
 Eumolpis cuius deæ flamen ap-
 pellaretur 349. a
 Euidem honorē his ambire au-
 & quomodo liceret 189. a
 Euni Syri ars & audacia mi-
 ra 71. a
 Eunostiphanum quibus ingredi
 veritum 321. b
 Eunuchas' facere quis primus
 instituerit 97. a
 Eunuchis qui rex cur pro suel-
 litibus vreretur 371. b
 Eunuchum esse cuius oporteret
 deæ flaminem 349. a
 Euocati milites qui 375. a
 Euocatio manium vbi potissi-
 mum fieri solita 310. b
 Euocationes deorum quomodo
 fierent 92. b
 Eupator, cuius Mithridatis co-
 gnomē 5. a
 Euphrosyne que 248. b
 Euribiadis superbia intempe-
 stua 192. b
 Euripides in ludō talorum quid
 161. b
 Euripides tragicus quomodo
 ab Archelao rege luctus sit
 128. b
 Euripidis in sibi non sapientem
 senetia 279. b
 Europi regis oblectamentum in
 ocio quale 161. b
 Eustationus quale seu quorum
 Syracusis nomen 160. b
 Eutimus poeta quomodo vitus
 deficiatus 326. b
 Eutimus poeta quoties Olym-
 pia vicerit. 364. a
 Eutychus quidem nomine suo
 quid Augusto omonis tulerit
 276. a
 Exactio tributorū quo per ir-
 risionem Athenis nomine di-
 cta 122. a
 Exarchus Longobardis quid
 238. a
 Excellentium aliquot ac do-
 ctorum virorum catalogus
 328. a
 Exclusi comites Romæ qui
 185. a
 Excubiæ in cuius deæ sacris fie-
 rent. 336. b
 Excubiæ quo cantu militia in-
 dici soleant 178. a
 Excubiæ ante vallum ra-
 tio que 15. a
 Excubitores Alexander quot
 semper haberet 371. a
 Excusati qui dicti 281. a in
 prim.
 Execratio seuisima Lacedæ-
 monis que 165. b
 Exedra quid sit 268. b
 Exempla aliquot crudelium iu-
 dicatorum siue questionum
 335. a
 Exempla aliquot strictæ disci-
 plinae militaris 18. a
 Exempla parium coram iu-
 ris olim que 99. b
 Exemplum singularis senetia
 Tarquini & Trafsbuli par
 111. b
 Exequiarum pompa vt fieret
 gg iiii)

127.b
 Exequialis cœna que 132.b
 Exercitia diuersarum nationū
 quàm diuersa 211.a.b.
 Exercitia inueniuntis Rom. que
 162.a.
 Exercitia militaria diuersa
 31.b
 Exercitia puerilia Romæ que
 192.a
 Exercitus an crebra mutatione
 castrorum exercendus 18.a
 Exercitus educēdi iudicia quo-
 modo fierent. 178.a
 Exercitus in aère ubi & quan-
 do visus 148.b
 Exercitus amissi pœna aduer-
 sus ducem 190.a
 Exercitus lustrandi mos quis
 312.a
 Exercitus lustratio quomodo &
 quibus tantum animalibus
 fieret 141.b
 Exercitus magni ad internecio-
 nem cœsi quis 380.b. & dein.
 Exercitus vnus castra diuersa
 à quo vetita 19.b
 Exerius dextris incedere, quid
 194.a
 Exerio humero qui preliantur
 375.a
 Exilio plecendi genus quotu-
 plex 157.a
 Exilium qualis pœna ibid.
 Exilio sepe plecebantur præ-
 stantissimi ciues apud Athe-
 nienses. ibid.
 Exotica unguenta ubi olim ve-
 di prohibita 140.a.b
 Expeditionis apparanda tem-

pus 180.a
 Expeditionibus apti, sed preliis
 inepti olim qui 32.a
 Expendi mores quàm diuersi
 310.b. & dein.
 Expiandi seu purgandi species
 præcipua & quot 311.a.b,
 3.a
 Expositorum quorundam exem-
 pla miranda 110.b
 Expurgari quis quomodo diis
 sibi perpetuo iratis possit
 314.a
 Exquiliarum etymologia, & ca-
 pua eius quot 346.a
 Exquiliarum templa & domus
 que ibid.
 Exquilias quis præcipue inco-
 luerit & auxerit ibid.
 Exquilina porta que alias di-
 cta 219.b
 Exquilina tribus à quo reliquis
 addita 25.b
 Exquilina via 83.b
 Exta ab aquilis rapta, quam
 sint augurio felici 307.b
 Exta cruda in manus obtulisse
 Spartanis quid 86.a
 Exta hominum qui quomodo in
 sacrificiis rimarentur 383.b.
 & dein.
 Exta muta ac regalia que
 308.a
 Exta quomodo specialiter co-
 querentur ibid.
 Exta solennia depasci à serpen-
 te, quid sit 277.b
 Exteri Romæ ad magistratum
 prouecti 365.b, 207.a
 Exteri in senatū admissi 207.a

Externi in imperium adsciti
 203.a
 Externi milites an & quomodo
 à Romanis militia admissi
 30.b
 Externorum militum quantitas
 apud quosdam existimatio
 ibidem
 Exteros etiam Romæ trium-
 phasse 330.a
 Extus singulis suam inesse vim
 338.a
 Extorum inspiciendorum ratio
 olim que 306.b. & dein.
 Extorum nomine que intestina
 contineantur 306.b
 Extra ordinem de rebus dicere
 quibus liceret 208.a
 Extremos pueri capillos qui ia-
 culatores lapide tangerēt ex
 industria impune 371.b
 Exul quādo ciuitatem amississe
 conferretur 200.b in fine
 Exul quid Greci vocent 356.b
 Εὐμαχία ἑλοῦατες ἡσ ἡοδία,
 quid 278.a

F

Faba alba aut nigra in iu-
 dicio ferendo Grecis quid
 124.a
 Fabam quibus nec ferere, nec
 esse, nec aspicere liceret 349.a
 Fabas iacere aut assumere, qui-
 bus festus solitum 143.a
 Fabas qui in suffragando ute-
 rentur 208.a
 Fabia lex 153.b
 Fabius formice

Fabius unde cognomen maximi
 adeptus 25.b
 Fabius Rullus qua potissimum
 re Maximi nomen adeptus
 ibid.
 Fabij Gurgitis quàm fuerit in-
 signis censura 145.b
 Fabii unde appellati 11.b
 Fabricii abstinentia quantitas
 107.b
 Fabulino qui sacrificent 99.a
 Fabulinus deus quis 384.b
 Facies nuptiales è qua tantum
 arbore, & à quibus accendi
 tantum solite 60.b
 Faciem capere qua lex quibus
 vetet 339.b
 Facies duas eadem cernice pro-
 minentes, qui nummis olim
 inusserint 218.b
 Factio omnis forensis in quas
 tribus à Fabio Rullo coacta
 25.b
 Factiones aliquot diuersarum
 nationum quales 180.a.b
 Factiones Circensium quot &
 quales 263.a
 Factiones Græcorum potissime
 que 180.a
 Fagi corticem quibusdam reli-
 giosum esse 233.a
 Fagus ubi aliquando vaticina-
 ta 319.a
 Fagural ubi, et quid 83.a, 34.b
 Falacer quis vel deus, vel dei
 flamen dictus 347.b
 Falarica quorū propria 370.a
 Falcidia lex quid veteret 355.a
 Falcidia legis sententiā de testa-
 core sen legatio, exercitur 94.a

falcones cur quidam dicti 13.b
falconis auguria qualia 273.b
*falsum testimonium dicentis sup-
 plium, quod* 343.a
fama dea ubi culta 21.a
*fama & sit ubi vulgo mori se-
 nes cogantur* 115.b
*familia libertatis vindex ac pa-
 trona que* 189.a
*familiaritatis intima apud diuer-
 sos iudicia que* 42.b
*familiarum aliquot, ex quibus
 solis reges eligerentur nomina
 que* 238.b
*familiarum in conuiuiis celebra-
 bus munera que* 296.b
fannia lex 138.b
far ad sacrificia impurum quod
 140.b
*farina frumenti cuius urbis moe-
 nia designata* 274.b
*farris hemina aut quartarius
 quantum & quorum donum*
 228.a
*fari quo tempore vel liceat vel
 non liceat* 232.b
fas ad quid pertineat 377.a
fasces dictatoris quot 240.a
*fasces etiam vestalibus præfer-
 ri solitos* 270.b
fasces & lictores consulum quot
 118.a
*fasces licitorum ex qualibus virgibus
 fierent* 46.b
*fasces per vices modo apud hunc,
 modo apud illum (OS. finisse*
 118.a
*fasces et lauro quando magistratus
 anteferruntur* 46.a
*fastia candida diadema regium
 olim erat* 47.a
*fastiarum usus ante caligas quis
 ibid.*
*fuscinationes. quomodo olim re-
 pelli putarentur* 311.b
fusciolæ curules quæ 237.
fuscium summisio 46.a
*fufianus quis imperator sibi tan-
 quam deo mactari edixerit*
 142.a
*fusti dies qui, & unde dican-
 tur* 232.a
*fatentes crimina sua sponte ubi
 absolui solerent* 124.a
*fata omnia agi, qui philosophari
 323.b*
fauna dea quæ, & unde dicta
 336.b. 384.b
*fauicæ tribus incerta origo &
 infelicitas* 26.a
favianus qui dicti 212.a
fauualia quando agerentur
 155.b
fauis vxor quam fuerit casta
 336.a
fauo quid immolaretur 142.a.
 212.b
fauus qualis deus 326.a
faustidiana puellæ 46.b
*fax nuptialis quando faceret di-
 rum omen* 59.b
febris fauus quotuplex 27.a
febris fauus ubi 21.a. 82.b.
 345.a
februarius cui deo dicatur 169.
 a. 82.b. 345.a
*februarius quibus infelix ac sus-
 pectus* 233.a
februarii idibus quid soleat fieri
 154.b

*Februaria Iunoni quando, quo-
 modo & à quibus sacrum
 fiat* 212.a
*Februus cur & quando potissi-
 mum litaretur* 312.a
*Feciales quid ex Ferretrij Iouis
 ede sumere soliti* 22.a
*Feciales nude primum creati,
 & quot initio fuerint.* 231.b
Fecialium iuramentum 267.a
Fecialium munus quod 251.b
*Fecialium potestas quo termino
 circumscripta* ibid.
Fel cui deo cur dicatur 307.b
*Fel nigri canis & genitale sub-
 limine sponsi cur* 60.a
*Fel quibus animalibus qua in
 regione nullum* 307.b
*Feles à quibus ut dii culte
 383.a*
*Felices aut aliæ bestie prodiis cul-
 te, quam magnifice ab AE-
 gyptiis sepelirentur* 313.b
*Felicitas seu victoria, cuius
 aliquando fuerint tessere*
 179.b
*Felicitatis portenta aliquot mi-
 ra* 110.a. *infelicitatis ibid.*
 & deinceps.
*Felis morientis in AEgypto
 quantum lucus* 128.b
Fellis omnia qualia 307.a
Felli quæ vis tribuatur 508.a
*Femora & suræ equitum cur
 armis carerent* 372.a
*Fenestrae portæ nomen unde
 220.b*
Ferales arbores 133.a
Ferales cæne quæ 143.b
*Feralia cuiusmodi festa, aut
 unde dicta* 143.b
*Feralibus cænis qui apponiso-
 libum* 310.b
*Ferarum terrore qui capui in
 præliis regant* 375.a
*Ferculorum cænis selenibus
 inferendorum ceremonie quæ*
 296.b
*Ferculorum in epulis magnicus
 numerus seu multitudo quæ*
 298.a
Ferentarij qui 372.b
Ferentina porta unde dicta
 220.a
Ferretrij Iouis templum 21.b
*Ferretrij Iupiter unde cognom-
 inatus* 22.a
*Ferretrium cadaueris ferre so-
 liti qui* 122.b
Feria Idibus dicata quæ 154.b
Feriarum genera quot 258.a
*Ferina caro quibus quotidia-
 nus cibus* 138.a
Feronia quorum dea 200.b
Ferro calceo quis usus 288.a
Ferri in triumphis solita quæ
 330.b & deim.
*Ferro qui ventrem tantum &
 cernicem militia regant &
 tera nudi* 289.a
*Ferros annulos quibus passim
 ferre permittentur* 107.b
Ferula qui olim præferentur
 67.b
*Fescennini versus unde & qui
 appellati* 60.b
*Fastiæ magne licentiæ apud di-
 uersos quæ* 93.a.b
Festi dies qui 232.a in fa-
Festorum aliquot catalogus

336.b. & a
 festos dies ut exigent pueri
 138.a
 festum Fortis Fortune quando
 celebraretur 20.a
 fesule quàm olim celebres fue-
 rint augurati 292.a
 fibra quid 306.b
 fibræ gallinaceorum quales.
 308.a
 fibulas aureas quibus solum ha-
 bere permittum 107.b
 fichtilia aut marmorea edula
 quis aliquando exhibuerit
 295.b
 fichtilia quàm diis grata 226.
 fichtiis victimis quando uti li-
 ceret. 143.b
 ficibus qui maxime rectarentur
 138.a.
 fides optime ciuitates 295.b
 fidei dande in fœderibus barba-
 rici more qui 252.b & de-
 inceps
 fidei & Termini templa ubi 92.a
 fidei sacrum quomodo fieret. 92.
 fidei seruandæ tenacissimi olim
 populi qui 268.a
 fidei templum ubi 344.b
 fidenæ cuius olim regionis oppi-
 dum 173.b
 fidennis cognomine quis cur
 Romæ dictus 62.b. & 69.a
 fides quibus vel nulla vel parua
 263.a
 fides quomodo cui deur 86.b
 fidibus militiæ qui vsi 178.b
 fidibus sonare quanto olim in
 precio 101.b
 fidis Sabini dei templum ubi

346.b
 fidus quis seu quorum deus
 267.a
 fiduciaria tutela qua 342.a
 figura membri virilis à quibus
 Romæ qua religione culta
 155.b
 figure aliæ atque aliæ sceptris
 insculpta 48.b
 figure castrorum aliæ atque a-
 liæ 17.a
 figuris animalium qui pro lire-
 ris vterentur 109.a
 filamines qui primum, & vn-
 de flamines dicti 347.a
 filiabus coram castè se gerant
 parentes 99.b
 filiabus Aristidis quid honoris
 publicè exhibitum 197.a
 filie reges sacrorum quid habe-
 rent priuilegii 1172.b
 filie quibus in hereditatem suc-
 cedant, non filii 341.b
 filii immolandi impium votum
 frustratum 166.a
 filie ad vestæ sacerdotum cogens
 de, aut non cogende que
 269.b
 filicide pœnæ que 123.b
 filii in patrem execranda im-
 pietas 62.a
 filii ingenui ubi seruilia pati
 98.a
 filii parces mortuos efferrî ubi
 solerent 128.a
 filius patre viuo pecunia cur nõ
 cedenda 10.b
 filius patre alere non obnoxius,
 quis 340.a
 filios proprios Phryges rom-

dunt 98.a
 filo qui sacerdotes quomodo &
 quando vterentur 347.b
 filum punicem qui ferre pro pi-
 leo solii ibidem
 fimbrias pelliceas gestare qui-
 bus decorum 288.b
 fines imperii Rom. olim qui
 311.b
 firmatio matrimonii apud di-
 uerfos quomodo fiat 40.a
 fistulari species aliquot 222.b
 fistulus qui militia vsi 178.b
 filios defunctos qui patres non
 luxerint 133.a
 flagris qui vel in se, vel in alios
 inter sacrificandum seuiant
 226.a
 flamen Iouis seu Dialis à quo
 primum institutus, & quan-
 ta auctoritas fuerit 334.
 flamen nocentibus quandis sit
 asylum 349.b
 flamine an senatus & militia
 muneribus vacarent 248.a
 flamen Vulcanalis cui deo quo
 die sacrum faceret 336.a
 flamines curiales qui 347.a
 flamines in Cesarum honorem
 instituti, qui & quam diuer-
 si ibidem
 flamines qui & unde crearen-
 tur ibidem
 flaminibus quibus & quandis
 prouinciæ demandata
 348.b
 flaminibus tactu, nominatu, au-
 ditu illicita que ibidem
 flamica que, & eius munus
 quod 348.a
 flaminice amictus ac officia
 que 389.a
 flamine diebus festis visu nefas
 quid esset. 348.a
 flamine cui omnino iurare in-
 terdictum 268.a
 flamine nequa sine uxore esse li-
 citum neque mortua vna alia
 ducere 348.b
 flamine contra Gallos votum
 165.a
 flaminij de Gallis trophaum,
 36.b
 flaminij quàm speciosus trium-
 phus 320.b. 333.a
 flaminio que qua de causa pri-
 uati 334.b. 347.b
 flaminiorum familie proprium
 quid 347.b
 flaminis etymologia que ibidem
 flaminis prodendis causa dicta-
 rorem aliquando creati fuis-
 se 30.a
 flaminium non fuisse perpetuum,
 sed adimi ob demeritum po-
 tuisse 347.a
 flaminium insigne quale ibid.
 flaminium munus quod ibid.
 flamine ex cuius equi ore egre-
 di visa 31.a
 flammæum sponsa cuius esset co-
 lor 59.a
 flua comæ quibus accepta, qui-
 bus contempta 290.b
 flacei unde dicti 13.b
 flexumines qui 370.b
 flora que qualisve fuerit &
 meretricis & dea 337.a
 flora quo alio nomine dicta &
 quomodo ei vino licetur 142.b

Floræ & Salutis templum ubi 346.b
Floralia que & unde dicta & cur ac quando fierent 37.a
Florentinus quid nomine supellectilis comprehendat 28.b & deinceps
Florum in triumphis sparsio que 333.a
Fluclibus que natio parces suos operiendo sepeliat 115.b
Fluclib⁹ seu Neptuno quid nante obicere soliti 308.a
Flumentaneæ portæ que 220.b
Fluminibus qui mortuos tanquam sepulchro iniicerent 115.b
Flonia 384.b
Fluonia Iunoni à quibus immoletur. 98.b
Flusius pater quis 23.a
Flusij aliquot sacri 223.b
Flusij auriferi qui 174.a
Flusij à Xerxis exercitii epoti qui & quot 352.a
Flusiatilis canis pelle que natio pro galcis vsa 32.a
Flusiolorū seu rinulorum vrbs Rome catalogus 346.a
Focaneus 68.b
Focarij qui 170.b
Focis olim quid 303.b
Fœcunditatis miræ exemplum 59.a
Fœderate in Hispania ciuitates quot 203.a
Fœderate in Sicilia vrbes que 203.b
Fœderati quibus donis ornantur 239.b

Fœderis percutiendi mores ac tempus 252.a
Fœderum monumenta vbi aut quomodo custodiarentur ibid.
Fœdissima animalia qui prodiis coluerint 383.a
Fœmina quibus gentibus dimitur non vir 239.a
Fœmine comitius non intererāt 184.b
Fœmine que à quibus arcerentur ludis 260.b
Fœmine quot tantum vestibus uterentur in Aegypto quot viri 251.b
Fœmine vbi honoratiores quam viri 256.a
Fœminarū apud Germanos & spartanos autoritas quanta 210.b. item apud Celas & Gallos ibid.
Fœminarum de venustate publicum certamen vbi 262.b
Fœminarū hereditates quomodo coercite 355.b
Fœminarum intercursus infeste acies apud Trogloditas dirimuntur 210.b
Fœminarum ordo quomodo olim discretus 307.a
Fœminarum pugnas quis noctu commiserit 361.b
Fœminarum Romanarum nomina tantum quot 15.b
Fœminas etiam inter se in Olympicis certasse 250.a
Fœminas non dare cognomenta familiis 256.a
Fœminas qui principes publicis conciliis admiserint 210.b

fœminis cur nomina citius quam maribus inderentur 102.a
fœminis auri ornamenta, quod equitibus anuli 107.a
fœminis probrosos legata & lelicas quis ademerit 355.b
fœmine viclime vbi illucite 143.b
fœminini generis viclimas portiones esse quam masculini ibidem
fœneratorum aliquot libidinosæ crudelitas 11.a
fœnerator olim quanto grauius alicubi quam fur damnatus ibidem
fœni manipulus quorū olim signū 177.a
fœnum in cornu gerere, quid 279.a
fœnus quibus gentibus ignotum, & quibus exosum 11.a
fœnus quomodo paulatim abrogatum ibidem
fœta vulpes occurrens, quid portendat 275.b
fœtus animalium quoto à partu die ad sacrificia puri haberentur 141.a
fœtus biceps aut mancus in auspiciis quid 307.b
folijs palmarum scribas olim vsos pro charta 108.b
folliculorum ludus 161.b
follium ludus qualis & quorum sit 162.a
fons vno quotannis die vini saporem habens, vbi 32.a.b
fomanilis portæ que 220.b
fontes obliuionis & memorie vbi 321.b
fons cuiusdam mira natura 319.b
fons oleo manantis miraculum 18.b
fontium aliquot periuros vlciscētium miracula 267.a.b
fora aliquot apud ceteros qui cognominata 72.a
foraneæ palmes 68.b
fordicidia quo alio nomine dicta 142.a
fordicidiis quales tantum viclime cederentur 307.b
fore amandum aut amatum, an Latine dicatur 12.a
fores Iani quot 22.a
fores virgæ liclorum percuti, quid indicaret 45.b
forma domorum Rome qualis 304.b. & dein.
forme certamen publicum inter mulieres vbi 262.b
formice cui aliquando tritici grana dormienti ingesserint 110.b
formicas sanguinem viclime auferre quid 308.a
fornacalia cuiusmodi vel festa, vel sacra 140.b. 337.a
fornicarius quis 170.b
fornicata via 83.b
fornix Calphurnius & Fabius vbi ibidem
fororum Atheniensium cognomina 72.b
fororum Rome nomina que & quot 71.b

Fortuna mascula. 19.b
 Fortunis Fortune ades ubi
 20.b
 Fortuna mala quibus de causis
 olim culta 20.
 Fortune cultores seu despecto
 res. qui facti 21.a
 Fortuna cultus apud externos
 ibidem
 Fortuna dea quam diuersa fue-
 rint cognomina 20. & tē-
 pla ibidem
 Fortune quam varia simula-
 chra ibidem.
 Fortune male templū ubi 20.b
 346.b
 Fortune Primogenie templum
 ubi ibid.
 Fortune simulachrum in cubi-
 culo imperatoris 20.b
 Fortune tēpl'a Romæ ubi 17.a
 Fortunarum trium incerti no-
 minis templum ubi 20.b
 Forum Romanum ubi & quod
 7.b
 Fossarum pro castris latitudo &
 altitudo quanta 19.a
 Foveas qui quomodo habitent
 23.b
 Framea & scutum, ubi adole-
 scentium ornatus 285.b
 Framea quibus propria 370.a
 Fratres ubi præcedant filios in
 hereditate 341.b
 Fratris filiam ducere Romæ li-
 citum fuisse 39.a
 Fregella vicus 82.b
 Fremitus equorum à quibus ob-
 seruaretur 275.b
 Frigida qui tantum lanens
 235.a 226.a
 Fritillus quid 161.a
 Frons cui deo sacra 85.b
 Fronti quorum nota iniuri solita
 158.a
 Fronicius (forte rectis Frondi-
 tius) unde quis cognomina-
 tus 15.b
 Frontis indicia quam diuersa
 85.b
 Fromones cur quidam nuncu-
 pati 13.a
 Fructuum decima Herculi vo-
 uebatur 165.a
 Frugalitas Romæ olim que
 158.a. 133.a
 Frugalitatis aliquot in regibus
 exempla 298.a.b
 Frugalitatis exēplo inter Gre-
 cos olim quanta 139.a
 Frugem alienam noctu pauisse,
 qua lege fuerit capitale 341.a
 Fruges euocari & alio traduci
 quomodo solerent 339.b
 Fruges quomodo olim teri seu
 pinsi solite 138.a
 Frugi cognomen quis unde ade-
 ptus 15.a
 Frugum primitiæ cui offerren-
 tur 142.b
 Frumenti prouiso quorum ma-
 gistratum curæ incumberet
 18.a
 Fucato capillo quis imperator
 incidere solitus 290.a
 Fugatum capillum qui maximè
 oderint 291.a
 Fugato aut fugienti hosti que
 gens ex natura non instet
 193.a

fugientem

Fugientem exercitū qui possi-
 mum insequerentur ibid.
 Fugientes temere ex prælio quo-
 modo & à suis reprimen-
 tur. 193.b
 Fugitiui serui ubi aut quomodo
 seruitute eximerentur 159.b
 Fugulatis lacus ubi 346.b
 Fulcimentis vitium quousplicita
 68.2.b.
 Fulgetras adorare quid 272.b
 Fulguritatum ars à quo descri-
 pta 146.b
 Fulgurum species diuersa ibid.
 Fulmina dira aut felicia que
 272.a
 Fulmine ictos non curari in su-
 nere 133.b
 Fulmine icta quam sint religio-
 sa 313.b
 Fulmine quorum sepulchra ta-
 cta 153.a
 Fulminis auertendi ratio Gre-
 cæ que 272.b
 Fulminū genera tria que 273.a
 Fulminum iactus qui diu possi-
 dere crediti 311.a
 Fuluii Flacci laus à modestia
 330.a
 Fulvio quid à Catone obiectum
 229.a
 Fumus in die militiæ quid indi-
 caret 179.a
 Funales equi qui 294.b
 Funda qui maximè pugnent
 375.a
 Fundis quot & qualibus Ra-
 leares utantur 372.b
 Funditores qui ibidem
 Funebres aues que 273.a

Funebres ludi quales 131.b
 Funebres tunica regum Indorū
 & Aegyptiorum 132.a
 Funebris laudatio unde initiū
 haberit 131.b
 Funeralis lex que 130.a
 Funeris illustriū offerendi ritus
 119.a. 131.a
 Funera noctu non interdum effe-
 rebantur 130.a
 Fumere perfectio fieri solita que
 & quam diuersa 132. b, &
 deinceps
 Fungi qui quomodo in pumice
 conuertantur 265.b
 Fundos in cariosis nauibus na-
 tos viuas aues fieri 199.a
 Fumus offerendi ritus olim quis
 129.2.b.
 Furo quid olim verbi fuerit 12.a
 Furgā gestare soliti qui 158.a
 Furca qui quomodo plecterentur
 123.a
 Eurciferi qui & quomodo dicti
 158.a
 Fur diurnus aut nocturnus quo-
 modo tractari solitus 240.b
 Fures cui imperatori maximè
 iniuss 340.b
 Fures & sicarios qui quando
 inuicem committerent 361.a
 in fine
 Fures quam sint odiosi Scythis
 340.b
 Fures ubi & cui furta offerant
 320.b
 Furiarum templum 130.b
 Furia lege quid statutum 355.a
 furii de gallis triumphus quid
 333.b

furinalis flamen: à qua dea cognominatus 148.a
furorum etymologia 14.a
furtamiliam quomodo aliquando punita 74.b
furia per lancem & licium qua 340. b
furia quam scure è xii. tabulis puniuntur 340.a
furia quibus vel licita vel impunita ibidem
furio seu rapio qui vinam ibid.
furtum leuius quam scelus, quibus fuerit 11.a
furtum vel minimum, ubi capitale 12.4. b
furum dea que 165 b
furtibus inter se decernentes puella ubi & cui dea sacrificent 142.a
furtibus qui per centuriones castigantur 358.a
fusos in via torquere cur quidam feminis veterunt 198.a
futinus deus 40.a

G

Gabii à Tarquinio quam nequiter oppressi 111.b
 Gabii Mithridatis regia 127.b
 Gabini quam mirè aliquando victoria hostium potius 22.b
 Gabinus quem Ptolemaum in regnum reduxerit 5.b
 Gabusa porta que 220.a
 Gabrius Altilii lassus 247.a
 Gabyrus quorum deus 326.a
 Gades quibus pre vulgo deabus templa dicarint 21.a

Gaditani equites 107.b
Gaditanorum modorum & salrationum species quam varia 361.a
Gagneo qui sacrificare soliti 164.a
gais & nde dictum 255. b
Galatæ natura quales 114.a
Galata qualibus videntur tubis 178.b
Galatæ quid pro ornatu galearum usurparint 32.b
Galatarum tubæ in præliis inuentas 178.b
Galatarum in clypeis insignia que 369.b
Galatorum ridiculus in funere mos 131 b
Galbe imperatoris in furtivum fraus quomodo vindicata 21.a
Galba quomodo imperium prædiuinatum 307.a
Galbe & nde quidam dicti 13.a
Galbula avis que ibidem
Galæa cui regi pro diademate imposta 48.a
Galearum insignia apud diuersos diuersa 32.a
Galenus Cesar que aliquando fecerit vota 163.a
Galenus Cesar quales nûmos cuderit 218 b
Galenus in patrem captum scemina quod 382.a
Galenus vestitus qualis 286.a
Galeria tritus quando in urbem recepta 29.b
Caleria tritus prerogatiua 26.b
Galero albo quis flamen solis

Creteus 347.a
galerus cuius olim proprii fuerit insigne 64.b
gallia & Britannia in quot olim prouincias diuise 104.b
gallia in quot factiones diuisa 180.b
gallia quam à circio vento afflicta aliquando fit 164.a
galli comati 290.b
galli deo matri quomodo secando membra sua immolet 140 b
galli qualibus milite vestibus vsi 31.a
galli natura quales 214.a
galli quam honorent feminas 210.b
gale quam sumptuose ornarent galas scias & scuta 32.b
galli quid potissimum diis uocare se leant 165.a
galli quomodo homines in sacris mactare & excruciare soliti 383.b
galli mutuum in funere pecuniâ cur de-rent 130.b
galli in prælia incant 191.a
gallice mulieres iudices 210.b
gallina cui nationi in epulis & sacris interiecta 141.b
gallinacci pro conis apud quos fuerint 32. b
gallicæ quam habeant nobiles fibras 308.a
gallinaceorum & cornucopia pugna publica olim ubi fieret 262.a
galinaceum aliquando Persis vt regem præfuisse 321.b
gallinaceus quibus diis sacer 141.b
gallinarum canus quid mali præferre putetur 274.a
gallis natura insiti qui 214.a
gallegæci, quam mirè præsentur 375.a
gallorum contra Romanos votum quale, & e-conuerso 165.a
gallorum factiones duæ precipue 180.b
gallorum immanis in sepultura magnatum mos quis 131.a
gallorum in pingues odium atque lex 96.b
gallorum in pugna arma seu ornamenta que 375.b
gallorum in sacris impietas quæta 383.b
gallorum mos in doctibus constituendis 197.a
gallorum præposteri canus quid prædiuinent 274.a
gallorum plerique pro uallo castrensi quid habuerint 19.a
gallorum vestes quales 288.a
gallus nocti & laribus sacer 141.b
gallos duos qui nummis incutiant 218.b
gallos omnium sapissime victos fuisse & rebellasse 330.a
gamelia Iuno à quibus colerentur 327.a
gamphasantes, qui & quanto peregrinos odio prosequantur 203.b
ganges flumè à quibus vt deus cultus 325.b
ganges quam clarum fumens 174.a

Ganymedis lacus ubi 382. b
 Garamantes ferarum ritu in ven-
 nerem ruunt 41. a
 Gramanici nomen qui recusarunt
 69. b
 gardates Persis habitu qui
 374. a
 garus piscium non squamatorum
 ad quid utilis 221. b
 gaster quod vasis genus 136. b
 gasterium quid ibidem
 gaze cuius fuerit ararium 85. b
 gaze Persice quid sonet ibid.
 gaze quid monstri aliquando
 visum 129. a, 134. a
 gaze quid 255. b
 geganie familiae proprium quid
 14. a
 geganiij unde Romam deducti
 255. a
 geganiij unde vocati 14. b
 geio, quid 255. b
 gelonorum truculentia & orna-
 tus militaris 31. a
 gemea ala que 9. a
 gemmæ fel in exitu, quid 307. a
 geminus pater quis dicitur. 23. a
 gemma annuli immensis pretij
 87. a
 gemmarum usus in annulis quis
 & unde 87. b
 gemmiferi fluvij qui 174. a
 gemmis signare quando desitum
 87. b
 gemoniae scale cuiusmodi pœna-
 rum locus 122. a
 genca (si rectè scriptum) Antio-
 cho cuiusmodi ala 384. a
 genarum iudicia que 85. b
 genas radere que lex quibus re-

tet 326. b
 geniales dii qui 325. b, 384. b
 genialis lectus quemodo & cui
 ornari solitus 60. b
 genitalibus membris, sacrificium
 et diis olim fuisse 384. a
 geniti ex serva aut illegitimo
 coniugio, Athenis quales 238. a
 genitus quis iuratus, & an duo
 sint 321. a
 genitus neque frater de suo iuno
 325. a
 genies varia quam variis man-
 tur militia & instrumentis &
 ornamentis 375. a
 gentium diversarum peritia di-
 versa 25. a
 gentium maiorum dea que 324. b
 genu alterum alteri imponere
 in senatu, quam vitiosum
 109. a
 gentium in totam legionem ani-
 macuersio que 74. a
 gentium trilium pilæ 11. a
 genus hominis religio que
 86. a
 geometria celebres qui 215. a
 geometria ubi vulgo pueros do-
 cetur 100. b
 Georgius Trapezuntinus quid mi-
 ri aliquando videtur 134. a
 germania ubi 345. a
 germanici de Germanis vicibus
 irophetum 36. b
 Germanici nomen quibus men-
 sibus inditum 169. b
 Germanico quid ab Apide præ-
 ditinatum 321. a
 Germani ex cuiusmodi reb⁹ au-
 spicia sumant 275. a

Germani furibus non insensu
 340. b
 Germani pro vallo quid resur-
 pare soliti 19. a
 Germani pyras mortuorum quo-
 modo extruere soliti 137. a
 Germani quam fuerint olim hos-
 pitales 204. a
 Germani quibus ludis & quam
 care ludere soleant 162. b
 Germani quod signum nummis
 incusserint 218. b
 Germani quo in honore sacer-
 dotes habuerint 66. b
 Germani quo reges suos honore
 afficere fuerit 48. a
 Germani quomodo adulteras pu-
 nire soliti 176. a
 Germani quomodo lauce 235. a
 Germani quomodo in prelium
 ruant 191. a
 Germanis scænis olim ignotum
 fuisse 11. a
 Germanis non fuisse templa, &
 quid pro templis fuerit 223. a
 Germanis satellitibus qui Cæ-
 sares vsi 371. b
 Germanorum acies ut instrue-
 retur 102. a
 Germanorum nobilibus plures
 uxores licite 41. a
 Germanorum cõsultationes 208,
 b, & 209. a
 Germanorum dii qui 326. a
 Germanorum & Indorum se-
 pulchra qualia 352. b
 Germanorum in bellis insignia
 cuiusmodi 177. b
 Germanorum in conflictu disci-
 plina qualis 193. a
 Germanorum in dandis dotibus
 mos quis 197. a
 Germanorum in edificando mor-
 quis 205. a
 Germanorum in educandis pue-
 ris mos 98. a, 99. b
 Germanorum in prælio aggre-
 diundo mores qui 191. a
 Germanorum in sacrificiis tru-
 culentia quantæ 383. b
 Germanorum in sententiis reici-
 endis aut recipiendis mos quis
 208. b
 Germanorum in sponsalibus in-
 signis mos 58. b
 Germanorum legati quid aliquando
 Romæ in theatro fecerint
 282. a
 Germanorum ludus quam obsti-
 natus 162. b
 Germanorum matrimoniale ius
 quod 189. a
 Germanorum mos in infantibus
 recens natis 86. b
 Germanorum natura qualis
 214. b
 Germanorum scuta qualia 197. a
 Germanorum militum scuta a-
 mittentium punizio 73. a
 Germanorum seruitus qualis
 158. b
 Germanorum stipendia olim que
 374. b
 Germanorum vestitus qualis
 289. a
 Gerri qui, & quam crudeles in
 funere regis esse soleant 131. a
 Gerusia curia quorum fuerit
 24. b
 Gessa quibus propria 370. a
 h h iiii

I N D E X

Gestus Gallis qui 374.b
 gestans triumphantis quale
 quid fuerit 332. b
 gestus ad Sagram certius, quid
 278. a
 gestum chironomie quanta di-
 versitas 361.b
 gete Caesaris mirus in apparant-
 dis ferulis mos 298. a
 gete quam crudeliter manus vi-
 rorum expiunt 310. a. b
 getulici unde dicti 69. b
 gelippi peculatus quomodo pro-
 ditus 218. b
 gingivae tibie que 178. b
 gladiatores in quibus potissimè
 ludus exhiberentur 361. a. b
 gladiatoria munera exhibere
 quorum fuerit ab initio 54. b
 gladiatorius ludus quando ex-
 hiberi solitus, & quibus ei in-
 teresse vetitum 132. b
 gladiatorum munus quis primus
 Rome ediderit 361. b
 gladiatorii quis aliquando pro-
 hibuerit, & quibus tantum
 exhibere permissum 362. a
 gladio breviori qui pugnent
 371. b
 gladius & lanceas in sanguine
 hostie tingere quid 353. a
 gladius Hispanus malis 370. a
 gladius quibus olim proprius
 ibidem
 gladium secundis mensis exhi-
 bere quibus fuerit iniquum
 295. b
 glandium usus quibus frumentii
 loco fuerit 138. a
 glans ex aliena arbore in alie-

num fundum cadens, cuius sit
 340. a
 glastum quid sit 31. a
 glaucopis dea que 327. b
 glaucus quidam Demyli filius,
 quomodo Olympia vicerit.
 250. a
 glaucos às àdidas, quid
 279. a
 glires epulis cur interditi, & à
 quibus 139. b
 guidius senatus capitum quot
 105. a
 guidurgis quid 179. a
 guos cuius aliquando regni
 127. b
 gortatus quid dictus 70. b
 gortatus unde dictus 70. b
 gordani cuiusdam relictio de
 spectris 67. b
 gordii qualem eligere soliti re-
 gena 238. b
 gordium multe aves circum-
 lantes quid portenderint
 111. b
 gorgias Leoninus quàm falsè
 in Olympis irritus 291. a
 gorgonis mulieris Spartane ce-
 lebre aphorismus 195. a
 gorpas mensis quis 169. b
 gortyni qua afficiant adulteros
 pœna 176. b
 gracchi & Scipionis similitudo ac
 familiaritas 28. 1
 gracchi in deiectione de gradu pi-
 biscitum quod 189. b
 gracchi lex pro incolumitate ci-
 vis Rom. que 118. a
 gracchorum alter ubi & quomò
 do occisus 83. b

ALPHABETICVS.

Graculo quid esse cum fidibus
 quid 278. p
 gradinus quis deus cognomina-
 tus 56. b
 Græca fides proverbia 211. a
 Græca sacra Rome quæ dicta
 364. b
 Græca litera ubi & cur olim
 disci vetite 109. b
 Græcarum literarum inventor
 quis ibid. a
 Greci verecandiores ceteris na-
 tionibus erga cognatas 38. b
 Græcina capitis postulata, viri
 sui iudicio absoluta 197. b
 Grecis initium anni quod 169. b
 grecorum aliquot abstinentia
 quanta 139. a
 grecorum explicabili nexu cop-
 pulatorum mos 43. a
 grecorum mos in nuptiis 58. a. b
 & 59. b
 grecorum puerorum institutio
 97. a
 grecorum in condendis defun-
 cti antiquissima consuetudo
 que 116. a
 grecorum in furem ducit aut
 regis mos quis 131. a
 grecorum in obsidione Troie
 insignia quod 360. a
 grecorum more bibere, quid
 296. a
 grecorum mos audito sancto nū-
 cio 46. b
 grecorum mos in vouendo quis
 194. b
 grecorum natura qualis 214. a
 grecorum pœna in sacrilegos
 123. a
 grandævi etate ad comitorium
 suffragia non admittentium
 279. a
 grecofasis vsi Rome olim fue-
 rit 24. b
 grecus sermo quàm Rome in-
 uisus 211. a
 graminea corona cur & unde
 dari solita 227. b
 Grammateus 66. a
 grammaticæ Syris quid 297. a
 grammaticum cuius & quod
 poculi genus 136. b
 grammatophoros qui 46. a
 graphon quid 108. b
 gratie quot, & quomodo pin-
 gi solite 248. a. b
 gratiarum edes ubi ibid.
 gratitudinè naturaliter homi-
 ni insitam esse 248. a
 gratuitum balneum quis Rome
 exhiberit 135. a
 Grauedines quomodo leuari pu-
 tentur 246. a
 Gregarii qui habitii 374. a
 Gregario militi quid in castris
 habere vetitum 33. a
 Grex idem apud iurisperitos
 quis dicatur 113. b
 grues à recto stercere cursu, nau-
 is quid 272. b
 grues volantes à quibus tabella-
 ris superata 46. a
 Grypi Persis qui 85. b
 gurges cur quidam dictus 14. b
 Gutturium quid 29. b
 Gyala quid 136. b
 gygius canendi modus qualis
 178. a
 gyppi cultus militaris quæ sor-
 hb iiii

<i>didus</i>	31.a	269.b
<i>Gymnasia Athenis celeberrima que & quot</i>	135.a	
<i>Gymnasia quam olim agræcis culta</i>	100.b	
<i>Gymnæstæ quam impiè mortuos sepelire soliti</i>	115.b	
<i>Gymnastiarum in elocandis nuptiis virginibus mos</i>	40.b	
<i>Gymnastica discipline</i>	97.a	
<i>Gymnasium Hercules apud Athenas, quid</i>	77.a	
<i>Gymnæta quale Argivis nomē</i>	160.b	
<i>Gymnico certamine qui potissimum valeant</i>	215.a	
<i>Gymnopodia Spartanis quid</i>	365.b	
<i>Gymnosophistarum mos in funeribus defunctorum</i>	96.a	
<i>Gymnosophistæ in Aethiopiâ quales quantique putentur</i>	214.b	
<i>Gymnosophistæ quam sobrii sint, & quibus solum vescantur</i>	221.a	
<i>Gymnosophistarum in conivitiis consuetudo que</i>	267.b	
<i>Gymnæcium que domus pars fuerit Græcis</i>	304.b	
<i>Gymnæcia dea que</i>	142.b	336.d
<i>Gypso que gentes corpora sua militiæ illiniant</i>	31.a	

H

H Abentibus patrem superstitem, qui magistratus inieridicti	187.
H abere equum Sciammæ quid	

<i>facinus quale fuerit</i>	210.b	<i>Hastati qui</i>	390.a
<i>Hannibalis nomen seruis indici fuerit capitale</i>	106.b	<i>Hastati in qua aciei parte locandi</i>	190.b
<i>Hannibalis superbia</i>	64.b	<i>Hastatos qui sequerentur</i>	191.b
<i>Hannonis factio</i>	180.b	<i>Hebes quales tali</i>	85.b
<i>Hammonis in clypeo insigne</i>	369.b	<i>Hebetes que regio producat</i>	215.
<i>Harmoniū (forte Armeniorū) virgines nupturæ, quâ fœde se gerant ante nuptias</i>	40.a	<i>Hebræi ubi publicas pecunias deponere soliti</i>	56.a
<i>Harmodii nomen quam sit Athenis sanctum</i>	160.b	<i>Hebræis gratissima multa seu pœna que</i>	124.a
<i>& 171.a</i>		<i>Hebræis initiū anni quid</i>	168.b
<i>Harmoste qui dicti</i>	28.a	<i>Hebræorum pontificis ornans</i>	66.b
<i>Harmostes Spartanis quid</i>	358.a	<i>Hebrus quam inclytum flumen</i>	174.a
<i>Harmosyni Spartanis qui</i>	197.	<i>Hecate que dea</i>	327.
<i>Harpagones quid</i>	306.b	<i>Hecates sacra qualia</i>	226.b
<i>Harpastum quid</i>	162.a	<i>Hecateus cuius fuerit</i>	328.b
<i>Harpocrate in gemmis pro signis aliquos usurpasse</i>	87.b	<i>Hecatombas vouere quando solitum & quid sit, & quomodo fiat</i>	164.a
<i>Harpocrates cuiusmodi deus & unde natus</i>	88.	<i>Heclores præceptor quis</i>	100.a
<i>Hastribus quo die perierit</i>	20.	<i>Hecora em sacra</i>	222.b
<i>Hasta cruenta que, & quando propomi solita</i>	152.a	<i>Hedera quibus inuisa</i>	21.a
<i>Hasta publica que</i>	ibid.	<i>Hedera qui in sacris omnibus coronentur</i>	ibid.
<i>Hastæ fulutis que</i>	ibid.	<i>Hedera quis pro diademate videri</i>	48.a
<i>Hastæ in fines hostiū proiectio, quid præ se ferre</i>	254.a	<i>Hederae tacti cui illicitus</i>	348.b
<i>Hastæ puræ que</i>	228.b	<i>Hedui natura quales</i>	25.a
<i>Hastam dare vel adimere</i>	74.b	<i>Hedui quid primi ex peregrinis Romæ habuerint</i>	207.a
<i>Hastam mittere ad caducæum quid signet</i>	254.a	<i>Heduorum in sententiis dicendis mores qui</i>	208.b
<i>Hasta qui maxime præliantur.</i>	375.a	<i>Heduorum mos erga paruulos suos</i>	98.a
<i>Hastas inuicem permutare.</i>		<i>Heduorum summo magistratui quid non liceat</i>	6.b
<i>Macronis quid</i>	273.a	<i>Heleorum tribus quod</i>	27.b
<i>Hastas qui pro diis coluerint</i>	382.b		

helicon quibus sacer	318.b	heptaphonos que porticus dicta	167.b
heliocanninus quid	216.b	hera que dea cognominata	327.a
heliogabalus cui imperatori sine- ris deus	224.a	hera quarum Roma nomen	160.b
heliogabalus quam contempse- rit senatum	207.a	heraci qui dicti	27.b
heliogabalus quam turpia festa sine sacra instituerit	363.b	heracleoticis scyphi	135.b
heliogabalus quid ridiculi pri- mus fecerit	210.b	heracleum quod poculi genus	116.b
heliogabalus quomodo inquina- vit pretorii praefecturam	247.a	heraclitus quem sepeliendi mo- rem docuerit	114.b
heliogabali in secundis mensis luxus quis	290.b	heraclitus quo se ludi genere recreare solebat	161.b
heliogabali in triumpho petula- ria quantia	331.b	herbam dare quid	279.a
heliogabali in theatris profu- sio	95.b	herbam do, quid signet	194.a
heliogabali profusus in annulis usus	88.a	herbis quibusdam quosdam emas- culatos fuisse	221.b
heliopolis seu Thebe Aegyptiae a quo condita	320.b	hercine quae	170.b
heliopolitani Aegyptii qui qua- lesque aestimantur	211.b	hercules a quibus gentibus ma- ximè dilectus & cultus	77.a
heliotraperza cuius carceris no- men	122.a	hercules basilicus in talis quid	151.b
hellenes quorum reges dicti	11.b	hercules Conopins ubi cultus	21.a
helota quale Lacedaemonis no- men	160.b	hercules Gallicus quis	213.a
helote a spartanis qui habiti	203.b	hercules inuictus cuius aliquan- do fuit tessera	179.b
helote quam seruitute astricli	108.b	hercules quam diuersè à diuersis cognominatus	76.b
helote quis	86.b	hercules quam fuerit secundus	59.a
hemina quota sextarii pars	80.a	hercules quibus gentibus inui- sus	77.a
hemina quot drachmis constet seu cyathis	ibid.	herules quis quos ludos Pelopi instituerit	257.b. & dein.
hepar cuius rei sedes	380.a	hercules quot putati	77.b
		herculus cognomè qui vulgò me- ruerim	77.b
		herculus imago cuius militare	

fignum	179.b, 79.b	aut deuouere quid soliti	164.a
Herculis sacerdos in Tyro	366.b	Hermus quas regiones alluat, & cui fluuii mixtus in quod mare influit	174.a
Herculis sacra infanda	76.b	Herodes quam superbe causam apud Ayrcauum reus dixerit	125.a
Herculis signum ante triumphan- tem praetium	331.a	herodorus historicus cuius	328.
Herculis templum Roma ubi	57.a	herosibus quae animalia immo- lentur	141.a
Herculi derimam uouere quam olim faustum fuerit	161.a	herophyla cuius Sibylle nomen	149.b
Herculi & Cereri quot die qui- bus immoletur	142	heros cuius dei nomen	321.a
Herculis in Co. quam inepie sa- crificetur	76.b	herostratus qui nocte Ephesum Diana templum combusserit	233.a
Herculis quam impie à diuersis nationibus olim immolatum	ibi ten	hesio us cui poetae quo in certa- mine praetatus	364.a
Herculi qui potissimum vota sa- ceri solebant	161.a	Hesperum qui munitis incuitas	297.b
Herea cuius dea festa	162.a	hesus quorum deus	383.b
Hermea festi quae	93.a, 252	Heteromachalos quorum tuni- ca	290.a
Hermen Aegyptii quem uocet mensum	168.b	heturria conuictus ubi nam o im & quando seu quoties cogi solitus	173.b
Hermionensibus quid praeter mo- rem uulgarem uetium sit	110.a	heturica disciplina quomodo Ro- mani filios suos instituerant	292.a
Hermocrates quo auspicio urbe Cardian conluderit	307.a	hiaribus horrentium animalium qui pro cristis in bello usi	32.b
Hermodorus cur Epheso exacer- & quid deinde Rome meritus	289.b, 339.b	hiberorum diuisio olim quae	27.b
Hermogenis dissecti cor quale inuentum	307.a	hiberorum & Albanorum ga- lea cuiusmodi	32.b
Hermolai barbari laus	112.b	hiberorum mirus quidam ami- cicia mos	42.b
Hermothybies Aegyptii qui	374.a	hicetaria quid.	254.b
Hermothybium aut Hermothy- biorum stipendia quae	ibidem		
Hermunduri quomodo uouere			

*Hiclus Argivus quā in adu-
 ros legem tulerit* 175.b
Hierapolitani antri miraculum
 322.b
Hieratica charta qualis 108.b
Hierax cur quis cognominatus
 70.b
*Hiero ex quanta miseria ad
 quantam dionitatem perue-
 nerit* 110.a
Hierodi dascali qui 283.a
*Hieronis canes quid miri fece-
 rint* 131.a
Hierononii qui 283.b
Hieronymi Massiani laus
 356.a
Hieronymi Porcarii laus
 275.a
Hieronymi tyranni flagitia
 100.a
Hierophantae qui 283.b
*Hierophantae quomodo castra-
 rentur* 221.b
Hierophylaces qui 383.a
Hierostarchus quid ibidem.
Hilaria qui dies dictus 234.a
*Himmitus equorum qui in argu-
 riis maximè obseruent*
 275.a
Hippagori qui 372.a
Hipparchi qui 75.238.a
Hipparchia ala quae 8.b
*Hipparchus Bithinus quam
 fuerit excellenti ingenio vir*
 328.b
*Hipparchus quā seuis ty-
 rannus, & à quibus occisus*
 171.a
Hippia quae dea vocata 327.a
*Hippias cuius filius, & quon-
 tus tyrannus & quomodo ce-
 sus* 171.a
*Hippicum quot stadia faciant,
 & quid sit* 89.a
*Hippie dens sternutendo excuf-
 sus quid porenderit* 102.a
*Hippie philosophi paupertas
 quanta* 139.1
Hippie somnium quale 171.a
*Hippius quis deus cognomina-
 tus* 308.a
Hippoclidis desultatio 101.b
Hippodromia fori quod 72. b
Hippolyto quae crinem consecrēt
 284.2
Hippolytus quis 66.a
*Hippone de e quibus pro anima-
 libus vota fieri solita* 165.a
Hippone rex poeta cuius 328.b
*Hippopotamū quis Romae in qui-
 bus ludis dederit* 362.b
*Hippopotamus in imo sceptri
 quid significet* 48 b
*Hippofelino qui victores donari
 soleant* 262.a
hippotonus Iupiter ubi cultus
 21. a
hippotonos quis deus dictus
 77. a
hippotoxote qui 372.a, 386.a
*hircinus cornibus qui pro cristis
 vsi* 32. b
hirci cur pecudibus misceantur
 250. a
hircum qui adorarint 383. a
hircum qui cui offerant 141. b
*hircus quorum poetarū & prae-
 mium & victima* 354. a
hircus, nauigii nomen 179. a
hircus ubi ad sacra ineptus 141

*Hirpie familiae quales, & earū
 priuilegia quae* 322. a
hirpini unde dicti 275. a
hirundines cuius omninis sint
 274. a
*hirundines quibus nunciij vice
 fuerint* 46. a
*hirundinum & cornicum cer-
 tamen publicum ubi* 262. a
*Hissania in quot & quas pro-
 uincias diuisa* 104. a
*Hispaniae oppida Latio donata
 quot* 203. a
*hispaniae vniuersae ius Latii vn-
 de tributum* ibidem
*Hispanorum in praeliis agilitas
 quanta* 341. b
*hispanorum natua proprietates
 qualis* 214. a
*hispidum cor quibus aliquando
 fuerit* 307. a
historia antiquorum fabulose
 110. a
*histrionem quis perfectum prae-
 fectū pratorio creauit* 241. a
*histriones à quo Roma puls
 335. a*
*histriones quā chari Augu-
 sto* 26. b
*histriones quo studio ab Augu-
 sto culti* 135. b
histrionicum sedet in theatri quae
 250. b
histrionum species diuersae.
 135. a
*hircinus vicus ubi, & quid ali-
 quando passus* 83. a
*hodiococ quid signet, & quid
 conuicij pra se ferat* 245. b
*haedine chartae dicte olim bi-
 bli* 109. a
haedus cui deo offeratur 142. a
holographum quid 108. b
*holoserica veste quis primus u-
 sus* 286. a
*Homerus à quo aliquando poeta
 uictus* 364. a
Hemerus, qualis nummi nomen
 218. b
*homeri locus de rerum commu-
 tatione excessus* 219. a
homeri praeceptor quis 100. a
*homicida apud Memphis quom-
 modo traclaretur* 123. b
*homicidia inter Germanos qui
 luentur olim* 122. b
homicidii expiatio quae 223. b
*homicidii inter Romanos initio
 fana quae* 122. a
homo marinus 133. b
*hominem deuorum quomodo oc-
 cidere liceret impune* 166. b
*hominem occidens, modo legu-
 minis ubi absenti solatus*
 124. a
*hominum sacrū cur facilius occi-
 dere liceret, quam non sacrū*
 252. a
*hominem saginare ad sacra &
 inde mactare soliti qui* 384. a
*homines de rupibus aut speculis
 sacrificii causa qui praecipua-
 rint* 384. a
homines immolare diis qui soliti
 383. b. & deip.
*homines immolare quando Ro-
 ma vetitum* 384. b
*homines immolari & deuoceri
 quomodo soleant* 166. a
homines qui quomodo vel dii

vel demones fiant 325. a. b
 homines seniores ubi macilentur
 & edentur ut boues 111. a
 homines vini in simulachro in-
 geniti pro victimis excussi
 383. b
 homines vini Romæ sacrificii
 causa defossi 384. b
 hominis civilis officia que
 318. a
 hominis plus in qua quam homo
 degentis miraculum 91. a
 homo cuiusmodi læceatum iclu
 à Thracibus maclari solitus
 384. a
 homoloeli quomodo sædus inn-
 gant 269. a
 homoloide cuius oppidi porte
 211. a
 homotini Persis qui 396. a
 honesta mistio que 373. b
 honestas puerorum apud Persas
 quanta 58. a
 honorarium ius quod 377. b
 honorarii ludi qui 362. b
 honores & dignitates quam in-
 dignè quidam assequantur
 65. a. b
 honores summis viris in thea-
 tro quales exhiberentur
 ibidem
 honori quomodo sacrificetur
 94. a
 honoris & opis sacra ut fierent
 ibidem
 honoris templum ubi 57. a
 honorarii ludi qui 362. b
 hoplites quod ludi genus 162. a
 hora cuius deæ cognomè 325. a
 hora quorum dea, & qui vota
 illi facere soliti 165. b
 hora accusante & reo prescri-
 pte quot 209. a
 hora diei & vigiliarum quot
 234. b
 hora sponsalibus accommodæ
 que 58. a
 hora templum ubi 23. b
 horarum discrimina quomodo
 in castris fieri aut cani solita
 178. a
 horarum genera quot 234. b
 horas non semper equales fuisse
 ibidem
 horatius vnde Cocles dictus
 111. a
 horde quid 234. b
 hordales dies qui ibid.
 hordeacea fistula qui in sacrifi-
 ciis 222. b
 hordem pro frumento quibus ali-
 quando pæne nomine dauim
 73. a
 horicorum (si rectè scriptum) deus
 quis 326. a
 horminus modulus qualis, & quæ-
 do à Græcis vii solius
 178. a
 horologia olim qualia 234. b
 horologii cura penes quos Ro-
 ma esse solat 126. b
 horologii inuentor primus quis
 28. b
 horrea edes cur semper reuense
 327. a
 hortari quid ibidem
 hortensis quare sic vocati 13. b
 hortum colere, cuius regis dele-
 clamentum fuere 161. b
 horus quis Ægyptiis deus 383.

hosti, hostiser 66. a
 hospitales nationes que 204. a
 hostites quæm fuerint iniusti
 Spartani & aliis quibusdã
 203. b
 hostiis quot tantum diebus apud
 indos conuersari, liceret
 ibidem
 hostitibus quis equos pauerit
 278. a
 hostiis symbolum Lingoni qua-
 le 254. a
 hostitio aut amicitia renuciã-
 di mos olim quis 254. b
 hostium insignium aut legatio-
 rum peregrè venientium tra-
 ctatio cui magistratum com-
 missa 54. a
 hostia qua cautela cederetur
 225. a
 hostia vetustiori aut iuniori
 quando litari solium 143. b
 hostie cuique deo sue 222. b
 hostie diis ingræte, quales ibid.
 hostie maiores aut minores quo-
 modo ornarentur 223. b
 hostie solide que 141. a
 hostiarum genera quot 140. a
 hostilia curia ubi quondã Ro-
 me fuerit 24. a
 hostilibus laribus cur aliquando
 immolantur 142. b
 hostilium deuotio in bello quid in
 se haberet 163. b
 hastibus in fugam versis quid a-
 gendum 193. a
 hostiis spolia in qua domus par-
 te seruantur 304. a
 bestius parricida quomodo ple-
 xus 122. b
 hulceratus anes auspiciis inuis-
 les esse 291. b
 hulceroso auguri quid vetitum
 ibidem
 humana corpora ubi pro vallo
 usurpata 19. a
 humana victima quando olim
 immolari solita & desita
 93. a
 humana victima qui cui sacri-
 ficent 76. b. 213. b. 214. b.
 283. a
 humana vox quo ex simulachro
 aliquando edita 20. a
 humanis corporibus necessa-
 ria, in quo templo vendi so-
 leant 310. a
 humani sanguinis poculo qualia
 sædera iniri solita 252. b &
 dein.
 humano cruore qui cui licent
 383. b. & dein.
 humano sanguine cuius dei si-
 mulachrum abluu solium
 384. b
 humo tradere cadauera aut cre-
 mare, capitale ubi sit 115. a
 humorum sædus quoddam mi-
 rabile 42. b
 hyacinthia Spartani quid
 365.
 hyacinthino cono quis in bello u-
 sus 32. b
 hyacintho qui coronentur in sa-
 cris 223. a
 hyenas quis quibus in ludis ex-
 hibuerit 362. b
 hayarum tribus ubi fuerit & à
 quo dicta 27. a
 hyernorum pueri & educen-

itur	97.b	dere	273.a
Hiberni quam crudeli pietate parentes mortuos prosequan- tur	115.a	Ialemos quid	119.a
Hydropotæ mulieres ubi	137.a	Iani nomina diuersa	23.a
Hyeme quomodo olim pranderi solutum	138.b	Iani quotuplex in foro statua ibidem	
Hylea tribus que	27.b	Iani templa quot	22.b
Hymnorum species aliquot	216.b	Iani templum cur & pacis & belli index fuerit	23.b
Hyperparum pulchritudo quan- ta	263.a	Iani templum quoties clausum 22.a	
Hyperboles vltimus Athenis o- stracismum perulit	18.a	Iani templum ubi & cuiusmo- di fuerit	22.b
Hyperboræ qualibus videntur domibus	308.a	Ianua pontificis quo insigni di- nosceretur	64.b
Hyperboreorum quam detestan- dus in senio confectos mos	115.a	Ianua cur & à quo ferra diui- di iusse	305.b
Hyperbrea quid	135.a	Ianua sponsi quomodo ornari solita	59.b
Hypingos cuius deæ hymnus	216.b	Ianualis porta que	220.a
Hypocausta quid sint	148.a	Ianuarii idibus quid fieri soli- um	154.b
Hypocles Cumanus quas colonias deduxerit	52.b	Ianuarium & Februarii quis anno addiderit	168.b
Hyporchema quid	226.b	Ianuarius cui deæ sacer	169.b
Hypothyra quid	306.a	Ianus bifrons cuius nummi si- gnum	343.b
Hyrcanorum quam execranda in sepeliendis defunctis con- suetudo	115.a	Ianus quomodo & inuiti preca- tionis & finis esse solcat 224.a	
Histeria quale festum	141.b	Ianus quot aras Romæ habue- rit	23.a
I		Iapyges qui & ubi sint	50.b
Iaculis		Iapygi vento qui vota faciant	164.a
Iaculis & romphea qui potiss- imum pugnant	375.a	Iasoni Matassalani immeriti supplicium quod	335.a
Iaculum ab aquila è manu sa- tellitibus ablatum, quid porten-		Icaros digitus	246.b
		Iberorum (aliis Hiberorum) in sepeliendis defunctis quam crudelis ac mirus mos	11.a
		Iberorum	

Iberorum in pingues lex	96.b	Iecur geminum quid notet	306.b
Ibes Ibeis quid	238.a	Ieiunio qui inter ethnicos vaca- rent	221.b
Ibes seu ibides à quibus vt dii colerentur	382.a	Ieiunium quomodo Romæ ali- quando indiceretur	364.b
Ibidis sepulchrum in Aegypto quale	340. 2353.a	Iepes quid	283.a
Ibim occidisse in Aegypto, quã- tum peccatum	124.a	Ignauitorem muliere dici, quan- tum Persis conuicium	245.b
Ibis ubi itaque deus culta	92.a	Ignis nouus quotannis in aris Vestalibus calen. Martii ac- cendebatur	169.a
Icabeis Epicureis quid	156.a	Ignem deum qui precipue co- lant	325.a
Ichneumones à quibus vt dii culti	383.a	Ignem mans excipere quid	86.a
Icta seu tacta fulmine, quanti haberentur	353.a	Igni omnia constare, cuius asser- tio	114.b
Ichthyomantes qui	275.a	Igni qui rerum omnium princi- pium adscribant	264.a
Ichthyophagorum natura que 90 b		Ignibus quis adulteros punire so- litos	176.b
Ichthyophagorum sepeliendi mor- uos consuetudo que	115.b	Ignis à quibus vt deorum præ- cipuus veneratus	382.b
Idea dea que	375.a. 336.b	Ignis & aqua cur sponso & spon- se in limine domus tangendi 58.a	
Idea Platoni quid	113.b	Ignis in templis assidui qualis o- lim ratio	269.a
Idem diuersis legibus prohiberi & inberi	236.b	Ignis perurgit quibus olim gen- tibus in sacris esset	ibid.
Idè proprie quid dicendum	113.a	Ignis quod vel ex fumo vel ex flamma omen preberet	225.b
Identitas rerum secundum iu- risconsultos & physicos quã- diuersa	113.a. & dein.	Ignis sacer quas aliquando se- minas preibat	3.b
Idibus Martiis quid fieri sue- rum, & quomodo ea aliqua- do vocari iusse	154.b	Ignis sacer quibus olim præfer- ri solitum	48.b
Idomeneus ob impium vorum è Creta pulsus	166.a	Ignis sacrificii ex quibus lignis fieri vitium	221.b
Idos Aristoteli quid	113.b	Ignis ubi frequens damnatoris pena	124.b
Idus Iulii quibus diis sacre	255.a	Ignis Vesta extinctus, quomo- do	
Idus Martii quo alio nomine dice	232.b		
Idus singulorum mensium quam & cui solemnes sint	154. b. 156.a		
Iecori que proprie vis insit	308.a		

do resuscitari soletur 280.b
 & deinceps
 ignite iunice supplicium cuius-
 modi 125.b
 ignito ferro quis quomodo in fac-
 dere faciendo vsus 252.b
 ignobiles quibusdam qui 284.a
 ignominie solutio quomodo fie-
 ret 75.a
 ignominie nota qui afficeren-
 tur 76.a
 ignominiosa missio que 374.a
 ignoti dei ara 141.a
 ignotum deum qui colere soliti
 365.a
 ἐκ τῶν αἰώνων Grecis quid 180. a
 ἐκ τῶν αἰώνων quid 254. b
 illicet, cuius in sacris vox 227.b
 illicet, quando & ubi potissimū
 dici solitum 132.a
 ilienses cur Herculi sacrificare
 veterint 76.a
 ilienses quomodo à Romanis ho-
 norati 202.b
 ilium cuius regia 127.b
 illaqueatū hostem occidendi qui
 quem vsus habeant 375.b
 illegitimè nati, an ciuium nu-
 mero habendi 303.a
 illegitime nuptie que 61.a
 illegitimus filius an patrem ale-
 re teneatur 340.a
 illyricarum puerperarum forti-
 tudo 98.q
 illyrici quam aliquando Epi-
 daurus inuisi 204.a
 illyricus in quot provincias diui-
 sa 109.b
 ima cera 2.b
 imaginem Christi & Abraha

quis ethnicus inter lares habue-
 rint 352.a
 imagines deorum à quo vetite
 92.a
 imagines deorū ubi nulle 223.a
 imagines deorum ridicule apud
 Aegyptios 92.a
 imagines in circensibus deferri
 quomodo & que solerent 363.b
 imagines in defuncti memoriā
 ferri solite que 132.b
 imagines in funus producte
 394.b
 imagines principum & iudicū
 quomodo effigie nde 123.a
 imagines variorum deorū quo-
 modo pingi solite 212.b
 & deinceps
 imaginum olim in domibus Ro-
 mano quanta cura 303.b
 & deinceps
 Ἰουλιος Iupiter quis 219.b
 Ἰουλιος quis dictus 90.b
 immolandi iniurium à quo ani-
 malium genere sanctum 147.a
 immolans ubi nil de sacrificio
 gustaret 226.b
 immolantes ubi victima soli
 reserentur ibidem
 immolare, quota sacrificii pars
 225.a
 immunes à tributis inter Gra-
 cos olim qui 204.
 immisilus an ex aquilino ge-
 nere sit 272.a
 impares hostie quibus maclari
 solite 143.b
 imperatiue ferie que 258.a
 imperator quis aliquando dice-
 retur 371.a

Imperatores cum plebe balnea-
 ri soliti qui 235.a
 Imperatores oppressa repub qui
 dicti 4.a
 Imperatores qui quibus mensi-
 bus sua indiderint nomina
 169.b
 Imperatores etiam externi fa-
 cti 203.a
 Imperatores senatū honore pro-
 secuti qui 207.a
 Imperatores vide Cæsares &
 Augusti dicti 3.a
 Imperatoris officii quod 329.b
 Imperatorum aliquot frugalita-
 tas 298.a, & deim.
 Imperatorum aliquot vestitus
 qui 283.b, & deim.
 Imperatorum capita qui orna-
 rentur 85.a
 Imperatorum & ducum alii at-
 que alii ornatus in bello 31.a
 eorundem funus vt curaretur
 129.b, 130.a
 Imperatorum imagines quando
 nummis incudi cœpisse 218.b
 Imperatorum imagines pro qua
 re in bellis vii solite 177.b
 Imperatorum in theatris locus
 quis 280.b
 Imperatorum nomine qui libera
 republica vocati 3.b
 Imperii Rom. fines olim qui
 312.b
 Imperium stabile quod 111.b
 Imperiginosis templa ingredi
 vetitum 222.a
 Impetratiua auspicia que
 272.a
 Impetū excipiētis pictura 213.b

Impetus inferēdi aut excipiēdi
 consilium seu ratio que 191.a
 Impransum manere apud quos
 quem oporteat 297.b
 Impretatio pessima apud Græcos
 que 165.b
 Imprecationes dira quo fieri so-
 lite modo 165.b
 Impressiones improuise quomo-
 do fierent 193.a
 Impuberes pueros qui quando
 cui maclarent 383.b
 Impudicitia dea cur & à quibus
 culta 21.a
 Inarculum veteres quam vir-
 gam dixerint 172.b
 Inarime quid à terra motu pas-
 si 52.a
 Incediaria avis que sit, & cu-
 iusmodi auguriū ferat 274.b
 Incendiorum curam qui habe-
 rent 366.b
 Incenso mutādorū castrorum
 cur instituta 19.a
 Incestus machinarum valli, qui-
 bus & ubi pro vallo fuerit
 19.a
 Incestum facere quis dicatur
 176.a
 Incestus cum matre ac filia ubi
 licitus 38.b
 Incestus diuersæ species quibus
 genibus quotidiane 38.b
 Incestus matris & filii apud
 quos olim laudatus 4.b
 Incises in as, & in are literas,
 an & quomodo indifferenter
 dicatur 105.b
 Incruenta Aegyptiorum sacra
 92.a

Incruenta quorum deorum sacra
 61.b
 Indefinita edendi tempora qui-
 bus 206.b
 Index digitus quis 246.a
 Indi natura quales 214.a
 Indi ut sibi sp̄sas parent 40.b
 Indorum regum pompa 48.a
 Indi quot in tribus singulos po-
 pulos diuiderent 27.b
 Indi quàm sunt abstemi 137.b
 Indi vates 66.a
 Indi ut pueros suos instituunt
 97.b
 Indi ut in bellū prodiret 177.b
 Indigetes dii qui 325.b.384.b
 Indigetes Indorum qui 326.a
 Indus granissima in fontes p̄na
 qualis 124.a
 Indorū in sumire alicuius consu-
 tudo quæ 96.a.115.a.122.a
 Indorum in elocandis filiabus
 mos 40.a
 Indorum regum cognomen
 quæ 4.b
 Indorum regum sceptrā vide
 fiant 47.b
 Indorum res memoria non scri-
 pto ab ipsis teneri 109.b
 Indorum inhospitalitas 203.
 Indorum sapientes ut morian-
 tur 115.b
 Indorum vestitus quàm varius
 298.a
 Industria vestis 284.b
 Inebriandi absque potu modus
 quis, & qui hoc vterentur
 137.b
 Infames dies qui 61.a
 Infamū digitus quis 245.a
 Infans penè editus, in matris
 aluum reuersus vbi, & quid
 III.a
 Infantes apud quos non nisi la-
 cte materno alantur 109.b
 Infantes lacte alendi vbi depo-
 ni Romæ soliti 71.b
 Infantes nobilissimi à quibus Sa-
 turno immolaretur 383.b
 Infantibus vbi vena capitū la-
 na inuratur 97.b
 Infelicitatis portēta aliquot mi-
 randa 110.b, & deinceps
 Inferi quādo placentur 212.a
 Inferis sacrificandi mores &
 tempora quæ 309.b
 Inferni ostia 130.b
 Inferorum deorū aræ quomodo
 aut vbi stauerentur 309.a
 Inferorū hestie quales 222.b
 ad inferos descensus vbi pro-
 nus 130.a b
 Infinitati quis rerum omnium
 principium assignet 264.a
 Insula sacerdotis, qualis 224.a
 Ingens diuersarum gentium
 qualis 214.a
 Ingeniosos quale solum produ-
 cat 215.a
 Ingluuiē summe exempla
 300.b
 Ingrati dedecus quātū 248.b
 Ingrati vbi maximè odiosi
 ibidem
 Inhospitalitas aliquot nationum
 203.b
 Inhumatum cadaver, quod pu-
 tandum 309.b
 Iniice iniice, Aphris quid si-
 guet 180.a

Inici in pyram corporis mortui
 solita quæ 130.b
 Inimici non omnino tollendi
 180.b
 Initium anni quoties olim varia-
 tum 169.a
 Iniurato nemini militari lici-
 tum fuisse 358.a
 Inimicos boues cui immolarentur
 141.b
 In lente unguentū quid 278.a
 Ino quæ post apothecos dicta
 315.a
 In, prepositionis energia 105.b
 Insanī car quidam cognomina-
 ti 14.b
 Insanire per digitum, quid
 246.a
 In senum despuere, quid 280.a
 Insipuli qui abicerentur 353.a
 Insigne Iouis contra titanas,
 quod 177.a
 Insignia alia atque alia bene de
 rep. meritis concessa 210.a
 Insignia nummorum apud Ro-
 manos olim quæ 208.a
 Insignia peculiari diuersarum
 aliquot dignitatum 65.b
 Insomnia diuersorū quot exinus
 sortita 173.b, & deinceps
 Insomnia ferè contrarios enentus
 sortiri 172.a
 Insolentia magnatum quorum-
 dam singularis 84.b
 Insontes cognati reorū maiesta-
 tis etiam puniebantur 123.a
 Instauratio ludorum quoties
 & quàm ridicule opus esse pu-
 taretur 365.b
 Instratum quid sit 156.3
 Instrumenta castigandorū pue-
 rorum olim quæ 100.a
 Instrumentorum aliquot dome-
 sticorum catalogus 306.a
 Insulares eiusmodi militie vsu
 signis 177.b
 Insulares quo vestium colore mi-
 litie vsu 31.a
 Insula ab omni cede immunis quæ
 320.a
 Insularii qui 170.b
 Insulas aliquando regnauit
 pari 52.b
 Intercalandi mos olim apud di-
 uerfos quis 168.b
 Interceptor aliena litis, quis
 216.b
 Intercessio quibus potissimum
 competeret 249.b
 Interfici dies qui 232.a
 Interdicere igni & aqua 112.b
 Interdictorum prætoris auctori-
 tas quanta 377. b
 Inter os & offam multa cadere,
 quid 278.a
 Interpret tabularum XII.
 primus quis, & quid nactus
 339.b
 Interpretandi iuris ius aut fa-
 cultas, quorum esset 377.b
 Interreges qui, & quando pri-
 mum creati 257.b
 Interregnum quot dies duraret
 ibidem
 Interregum potestas ac munus
 257.b
 Inter rex à quibus & quando
 crearetur 267.a
 Inter sacrum & saxum, quid
 278.a

Inserula quale vestimentum 284.b
Insenio quid & quomodo significet 34.a
Inuentores literarū qui 109.a
Inuite ad Vestē sacerdotium que cogi poterint 269.b
Inuitamenta ad liberos procreandos in Perside & alibi quanta 195.a.b
Inuiti ad senatum venire qui vel cogerebantur, vel non cogerebantur 207.b
Insum que festa qui vocantur 211.a
Ioci in triumphis quomodo iaci soleant 333.b
Iocithoris caput desiderari in extis, quid 306.b
Iocus lepidus in Demetrium libidinosum 39.b
Iol cuius olim regia 112.b
Iolai templum quā mīra sanctitatis habitum 77.a
Iones quā sunt seruituti dediti 160.b
Iouis ferreii templum 21.b
Iouii sacerdos in Neræ 66.b
Iouis puluerii templum 92.a
Iouis seruatoris ara 160.a
Iones quem primi luxum adinuenierunt 139. b. iudem molles 214.b
Ionicus cavendi modus qualis 168.a
Ioum in psallendo & saltando peritū 101.a
Ioues à Varrone quot numerati 77.b
Ioui quibus potissimū anima-

libus litetur 140.b
Iouiani Pontani laus, habitatio, patria 1.a
Iouis inuocandi ritus 166.a
Iouis simulacrum apud Aegyptios 212.a
Iouis labradai simulacrū 213.a
Iouis filii qui dicti 77.b
Iouis filii quos se finxerit 48.a
Iouulos quid sonet 15.a
Iphicratēses equites qui 372. a
iphicratis disciplina 31.b
ippotrophii quid 165.b
iraceæ cuius vrbis porta 221.a
iracundi quo sint colore 86.a
irasci, cui inestimo tribuatur 308.a
ire in sententiam aliorum, quos senatores oporteret 207.a
irrisionis sedes vbi 81.b
irus quos ex se fontes emittat 174.
isauria cui cognomen dederit 69.b
isiaci sacerdotes quomodo vestirentur 66.a
isichias cuius nomen ibid.
isidem iurare quibus solis inter Græcos permittuntur 266.a
isidi quod animali sacrum 141.b
isidi propria victima que 142.b
isidis apud Suenos figura que 213. a
isidis quando à Romanis exalta 88.a
isidis sacerdotum religio ac ceremonie que 349.a
isidis sacris inaugurandorum ceremonie 47.b
isidis templa Rome quot 337.a

isidis dea que 326.a. 327. 280.a
336.a
Isidis à quibus maximè culta 383.a
Ismenias Thebanus quā vafre in adorando Persarum rege se gesserit 85.a
Ismenias Thebanus quomodo quosdam tibia sua sanarit 81.a
Ismenus quis deus dictus 327. b
Isocratis dictum de iustitia diffculter acquirenda, quod 277.a
Isomerina hore que 234.a
Isthmii ludi quales 261.a
Isthmiorum quanta olim celebratas & studium ib.
Istri ac Nili aquas qui reges inter gazas suas reconderent 224.a
Itali natura quales 214.a
Italici belli origo 201.b
Ite, missa est vnde deductum videri possit 227. b
iter quid sit 88. b
Iterduca cuius deæ cognomen 327.a
Ithome arx que 345.a
Ithometi Ioui quot centenarij hominum vno sacrificio mactati 383. b
iuba quorum deus 326.a
iuba in deserto pena 73.a
iube regia vbi 127. b
iuba equina fuerint quibus pro ornatu galeæ 32. b
iubenus (alij Vibennus) cui monti nomen dederit 345. b
iucundi labores acti, adagium

280.a
iudeorum & Aegyptiorum sacra quando ex vrbe exacta 88.a. & 186.a
iudeorū pontifex quā ab Alexandro honoratus 66. b
iudicandi ad mortē indicta causa Rome vsus quis 113. b
iudicandi noxios ad mortē consuetudo olim que 125. b
iudicium de nocente quo pacto fiebat 126.
iudicia mulierū inter quos admiffa 210. b
iudicia in quot ordines diuisa 95. b
iudicia olim Rome quā varia 251.a
iudicia quot modis eludantur 276. b
iudicij corrupti poena 123. b
iudicij mali mores 276. b
iudicium de haustu aquæ ex alie nisi fundis legato discutitur 188. b
iudicium iuramentum ante sententiam definitiuam 126. a
iulicij imagines quomodo Thebani effingerent 123. a
iudicium in iudicij qualia olim fuerint iuramenta 126. a
iuga Exquiliarum que & quot 346. a. b
iuge Iunonis ara & iucula quæ 327. b
iugalis Iuno vnde dicta 58. b
iugam cur Iunonem cognominant 82. b
iugarius vicus vnde dictus ibid.
iugera agri quod cuique olim ii iij.

Romac fuerint 139.a
 Iugeri minima pars quae 89.a
 Iugurum quid 88.b
 Iugulandae victimae ars quae 215.a
 Iugulati hominis exhausto sanguine exta tangere, quid 253.b
 Iugum 68.b.89.a
 Iulifew Iulij unde dicti 15.a
 Iuliae leges quam variae 175.b
 Iuliani Caesaris religio quae 211.a
 Iuliani Saluius & Didius qui 364.a
 Iulii Caesaris prodigialis 107.b
 Iulij Caesaris sonantia aliquot qualia 171.b
 Iulii & Augusti curiae 24.b.6
 Iulii idibus quid fieret 195.a
 Iulii unde in ciuitatem adsciti 203.
 Iulis insula quae 328.b
 Iulius Caesar cui pedes suis ostendunt praebuerit 86.b
 Iulius Caesar quibus idibus occisus 154.b
 Iulius quo ornatus solus ipse in bellis vteretur 31.a
 Iulus cuius deae hymnus 226.b
 Iumenta gregarij militibus in castris vetita 33.a
 Iumentum aliorum quam quovendum acceperit, ducens, an fur sit 340.b
 Iumentum iunctis emittere ster-
 cus, auspiciu quale 275.a
 Iunco amictu qui ornentur 189.a
 Iunianus Maius quam fuerit insignis somniorum conector 16.b
 Iunius mensis Mercurio sacer 169.b
 Iunii idus quibus festae, & quo alio nomine dictae 155.a
 Iuniores an in senatu sententiam rogarentur 2108.a
 Iuno unde iugalis dicta 58.b
 Iuno quae quibusdam dea putetur 327.b
 Iuno quam Romanis culta 327.a
 Iuno ubi nata, & praecipue culta 326.b
 Iuno veientana 66.a
 Iunoni quam diuersae ac impie sacrificaretur 327.b. & dein.
 Iunoni quod pecus sacrum 141.b
 Iunonis quam sunt varia nomina ac potestates 327.a
 Iunonis Reginae & Mineruae templa Romae ubi 345.b
 Iunonis vbiae quales 85.b
 Iupiter inuentur 75.b
 Iupiter belli socius tessera militaris 179.b
 Iupiter Latialis dici voluit Caius princeps 71.a
 Iupiter pappia Bithynis dictus 92.a
 Iupiter prodigialis 140.b
 Iupiter militaris 164.a
 Iupiter predator 165.a
 Iupiter venius 204.a
 Iupiter eiusdem forma ibid.
 Iuramenta diuersa apud diuersos fos
 Iuramenta iudicium sanctissis-

ma olim quae 126.a 202.a
 iuramenta magistratuum qualia 189.a
 iuramenta quibus gentibus nullius sint religionis 268.a
 iuramentis homines ita frustrari oportere, ut pueros talis, dionysij impia sententia ibidem
 iuramenti cognoscendi ius penes quem magistratum fuerit 144.a
 iuramento quis milites adigere soleret 358.a
 iuramentorum apud veteres forma quam variae 266.a. & dein.
 iuramentum legitimum militari quando ceptum 33.a
 iuramentum per depositam pecuniam quomodo fiat 341.a
 iuramentum pontificis 65.b
 iurandi mos apud Siculos quis 267.a
 iurandi per res seu creaturas quam olim diuersi modi 266.a
 iurare cui flamini nefas 348.b
 iurare totius exercitus nomine quomodo veteres solerent 33.b
 iurare quae gens neque cogat quenquam neque cogatur 228.a
 iurari a militibus olim solita 33.a
 ius ciuitatis late propagatum 103.a
 ius latii quibus datum 202.a
 ius, quiritium cui primo datum 339.a
 iure scripto qui non vsi 339.a
 iuribus diuersis eadem & edicti & interdici 236.b
 iurifconsultorum aliquot insignium catalogus 378.a
 iurisdictionis proconsulis quae 103.b
 iurifurandi militaris forma & ordo 33.a.b
 iurifurandi cognitio ad censores pertinebat 145.a
 iurifurandi modus ac verba apud diuersos quam diuersa 266.a
 iuris primaria diuisio quae 377.a
 ius ad quid pertineat ibid.
 ius iurandum a quibus & quam seuerè indicari solitum 145.a
 ius iurandum consulis cum magistratu defungeretur 120.a
 ius necis consuli ubi & ubi non esset 45.a
 iustitiae effigies qualis 213.a
 iustitiam solum inter vota petere soliti 224.b
 iustus quis Graecorum cognominatus 68.b
 iuuenales ludi qui & quomodo fierent 360.b
 iuuenales satyrici loca disciuntur 291.b.94.b.95.a.136.a.200.a.245.a
 iuuenca cui propria victima 142.a
 iuuenca quorum poetarum victimae 374.a
 iuuenula partus gemellorum,

ominis qualis 275.a
iuvenes ante prandium ubi &
quomodo quid boni fecerint, ex-
aminarentur 297.b
iuvenes forma conspicui apud
Eretenses ut ad matrimonium
coegerentur 195.a
iuvenes viuos defodere sacrifi-
cij ergo quibus peculiare
384.a
iuuentus Romana in quibus
se causis primum exerceret
152.a
iuuentutis aedicula ubi 344.b
iuuenum dea quae 165.b

K

K Axoçeria 204.a
κλυσις quid 245.b
κίρυξ quid 254.b
κινδάλισμος quid 162.b
κλεινος quid 66.b
κονίτι vicisse, quid 278.b
κωρα qualis supplicij locus
121.b
κωρατινί dicitur Graecis quid
211.b
κωρατινί per se posita quid in iudi-
cij signarent 124.a
κωρα quid 161.a
κωρατινί quae Graecis loca dicta
152.b
κωρατινί Graecis quid 295.a
κωρατινί pro 3 proferre solitus Demo-
sthenes 311.b
κωρατινί Lacedaemoniorum quondam
insigne in clypeis 368.b
κωρατινί quid in iudiciis significa-
rent 114.a

L Abarum quid, & quomo-
do pro vexillo usurpatū
178.a
Labdulum quid 55.b
labeones quare sic cognominati
13.a
labeonis de supellectile iudicium
29.a
laberio Mimo quid aliquando in
theatro acciderit 281.a
laboremus, cuius aliquando resse-
ra 179.b
laboriosi vota cui faciant
165.b
Labradai Iouis sepium 48.b
lac cui offerri solitum 141.b
lacaenatum quanta ad scenas
proclinitas 361.b
lacaenas solas viros parere, &
eis dominari 96.b. 169.a
lacedaemoniorum luctus rege
mortuo 128.b
lacedaemoniorum militum iura-
mentum 33.b
lacedaemonij noctu fontes plecte-
bant 123.b. eorum lex de reis
125.b
lacedaemoniorum concinnes
208.b
lacedaemoniorum luctus quam-
diu duraret 133.a
lacedaemoniorū calendae quam-
celebres 156.a
lacedaemoniorū confidentia ni-
mia contra Tegeatas ut fru-
strata 193.b
lacedaemoniorum & Atheniē-
sium perniciēs unde 203.b

Lacedaemoniorum senatus 206.
a
Lacedaemonij in quorum essent
Romae clientela 303.b
Lacedaemonij prelium iniuri
178.b
Lacedaemonij quomodo edu-
cent infantes seu pueros
97.a
Lacedaemoniorum in clypeis in-
signe quale 369.b
Lacedaemoniorum in approban-
dis sententiis confusio quae
208.b
Lacedaemoniorum peritia mili-
taris & ordo 8.a
Lacedaemoniorum trophaeum
37.a
Lacerna quale & quorum vesti-
mentum 285.a. 289.b
Lacernae albae usus quis & quā-
do esset 291.a
Lacinae Iunonis templum ubi
327.b
Laciniam adhaesisse, quid
275.b
Lacones quā pauca Arta-
xerxi & Philippo responde-
runt 84.b
Laconicarum nutricum con-
mendatio 99.b
Lacones comati 179.a
Lacencia centuria 374.a
Lacostae qui dicti 70.b
Laconum & Messeniorū con-
uentus ubi 259.a
Lactacem herbam ferre. Persis
quid 524.a
Lactaria columna quae & ubi
71.b
Lacte qui ut quotidiano cibo
uerentur 138.a
Lactis quibus in sacris usus
143.a
Lactisima quale saltationis ge-
nus 361.a
Lactucas qui cur primum ap-
ponant 297.a
Lactucini unde dicti 12.b
Lacus seu calicis Palicorum in
Sicilia mirum 267.a
Lacus stadiorum xxx. a cuius
vnius iumentis eporus 382.a
Lacidi philosopho quā fue-
rit quidam anser charus
353.a
Ladae cursoris miraculum 90.b
Lena qualis vestis 289.b
293.a
Lenati (alibi Lenates) unde
quidam dicti 13.b
Lestrigones unde 77.b
Lictari quibus epulis, non lice-
ret 132.b
Lesum fulmen cur feliciter dex-
tro 271.1
Lagus quorum rex 5.a
Limaechi paupertas quae 129.a
Limaechi in bis peccates dictum
75.b
Lamentationes funebres quis
Athenis sustulerit 133.a
Lamia meretrix quem regem
propē dementarii 39.b
Lamia cur quidam dicti 14.b
Lamij unde orium habuerunt
ibidem
Lamisus quis, & quid miri ha-
buerit 246.a
Lamyrus cur quis cognomina

tus 70.b
*Lanceam habere genituis no-
tis*, quibus olim familiare
87.b
Lanceæ quibus propria 370. a
*Lanceæ vestes quibus in sacris
inuisse* 223.b
*Lancinime an lineum oportuerit
esse moriū restituti* 128. a
*Lauificium mulieribus olim quā
fuerit decorum* 198. a
Lanigera arbores vbi 199.b
*Lauiste quos committerent vel
quomodo* 361.a
*Laois aphisis quis quibus dice-
ret* 227.b
Luperse quid 266.a
*Lapidare delinquentes, vbi con-
suetudo vulgaris* 123.b
*Lapidei pontes quando primū
Romæ structi* 64.a
Lapides auriferi vbi 265.b
*Lapideus populus vbi, & quis
sic dictus* 213.b
*Lapidibus qui passim damnatos
occidant* 124.a
Lapidibus qui quos obruant
122.b
Lapidicini damnati qui ibid.
Lapidum aliquot miracula
265.b
*Lapidum diuersæ species vnde
quotidie producuntur.* 264.b
*Lapidum iacidorum quam cer-
ti ac periti Indi* 372.b
*Lapis in Carysto quasi lana in-
textus, quid miri præ com-
munibus lapillis habeat* 132.a
*Lapis niger fabrefactus, cuius
dei figura* 213.a
Lapparum cognomentum vnde
13.a
*Laquearia cœnationum versu-
tilia, qualia Nero commin-
tus* 296.b
*Laqueis mulieres ex equis pu-
gnantes non gladiis* 375.b
Laralia cuiusmodi sacra 337.a
*Lar deus, cuius aliquando teste-
ra* 179.b
*Larces Tolummius quorum rex,
& a quo victus* 21.b
Larentalia quid 43.a
*Larentiæ Accæ vnde sacra in-
stituta* 42.a
*Lares cuiusmodi numina sint &
qui alias dicti* 325.a
*Lares in qua domoriū parte cu-
stodiremur* 302.b
*Lares quam ridiculè ornaren-
tur, & quid illis immolare-
tur* 142.a
Lares quomodo Platoni fierent
325.a
Larium cultus vnde cæperit
116.a
*Largitorem bonorum & malo-
rū alium atque alium esse
qui tenerent* 383.a
Laribus que dicerentur arma
373.b
Laribus quid ex conuiuio cedat
297.b
Laribus quod animal dicatum
141.b
*Laribus quomodo olim sacrifi-
catum* 93.b
Larium in larario cultus vnde
523.a. 338.b
Larium numerus AEgyptiis

quis 325.a
Larissa arx 345.a
Larua fora que 72.a
Lasanium quid 136.a
*Lastripii pondi quot C. Cæsar
ex arario rapuerit* 55.b
Lasthenis velocitas quāta 90.b
lata via 81.a
*Lateralis cochlilibus qui pro
chartis vsi* 109.a
*Lateres aureos quot C. Cæsar ex
arario sustulerit* 54.b
*Lateritios domus qui primi in-
uenerunt* 305. a.b
Latiar cuiusmodi sacrum 258.
Laticlaus equitū qualis 107.a
*Laticlaus quorum peculiariis
vestis* 210.a
*Latiarius habere, quid præ se fe-
rat* 202.b
*Latine ferie vbi, quomodo & à
quibus ageremur* 258.a.b
Latine litera vnde inuenta
109.a
Latinarum feriarum dies quot
28.b
*Latine tantum in senatu loqui
licuisse* 211.a
*Latine vbi nullum edi oraculum
liceret* 318.b
Latinis principes deorum qui
324.b
*Latino sermone vsi, quibus pro
munere impartitum* 109.b
Latinorum acies vt instrueretur
192
*Latinorum concilia vbi olim ha-
berit solia* 258.b
Latinorum deus quis 316.a
*Latitio suffragij à quo solum da-
retur* 202. a
Latomia, quid carceris fuerit
121.b
*Latrocinia honesta vbi habeant-
ur* 214.b
*Latrocinio natura dediti qui
ibidem*
Latrones qui milites olim dicti
374.b
Latruncalorū Indus quis 161.a
Laudædi mos Scythis quis 235.b
*Lauandi in bainis horæ præsti-
tute que ac modus quis* 225.a
Lauria munera 54.a
*Laudatio funebris apud Græ-
cos* 131.b
*Laudationes reorum vnde seu
quando sublata* 125.b
*Laudes deorum inter epuladum
quomodo canerentur* 216. b
Lauerna quorum dea 220.b
Lauerna qui vota facerent
156.b
Lauernalis porta que 220.b
Lauicaua porta que ibidem
*Laurea corona cur potissimum
in triumphis vteretur* 333.a
Laurea quis ouādo vsi 357.a.b
*Laureata iacula qui quādo fer-
rent* 46.a
Laureate litera que ibidem
*Laureatā seu vissatam esse na-
uem, quid indicaret* ibidem
*Laureati fascēs quando. [OSS.
pralati* ibidem
Laurentius Valla taxatus 12. a
34.a. 105. b. 156. a. b. 215. b
338. a
Laureola in mustaceis 278. b
Laureum quo in colle Roma

effect 345.b
 Lauriacensa auspicia que
 314.a
 Lauri in sacris vsus quis ibidem
 Lauro quibus in ludis qui coro-
 narentur 261.a
 Laurus qui sacra 222.b
 Lavitiae & luxurie genera qua
 varia 139.b
 Laxamathæ quam mirum ha-
 beant preliandi modū 375.b
 Laxamatharum virgines qua
 ratione umbant 40.b
 Leane in tormentis patiētia que
 & quis ei inde honor 50.a
 Lebetes enci ubi sponte nume-
 rosissimū sonum edant 319.b
 Lebetes quot quo in festo bi-
 ne sua sponte replerentur
 322.b
 Lecastrie quid meretriculæ
 229.b
 Lecce cognomen vnde 13.b
 Leche hostiæ que 140.b
 Lectica vsus quibus verius
 189.b
 Lecticarum muliebrium vsus &
 privilegium ibidem
 Lectus genialis 60.b
 Lecti in cœnaculis seu tricliniis
 quot 295.a
 Lecti in sumere defunctis strati
 qui 129.b
 Lectisternia quando & quomo-
 do fierent 311.a
 Leda post deificationem quo vo-
 cabulo dicta 325.a
 Legata quomodo distribueren-
 tur 2.b
 Legatarij qui dicti 3.a
 Legati absque imperatore qui
 triumpharint 323.b
 Legati consulum qui & vnde
 crearentur 322.b. & dein.
 Legati cur aliquando in ordinē
 redacti 324.a
 Legati externi quā civiliter o-
 lim ē publico tractarētur 54.a
 Legati in Aphricam privilegiū
 quod 324.b
 Legati legionum ubi crearentur
 ibidem
 Legati minus exteris quibusdā
 quanti habitum ibidem
 Legati Petrarum quomodo A-
 thenis excepti 194.a
 Legati quot vni imperatori ali-
 quando concessi 324.a
 Legatio libera que ibidem
 Legatis audiendis qui potissimū
 mensis destinatus 211.a
 Legatis etiā lictores fuisse 324.
 Legato seorsim absque consule
 triumphum aliquando con-
 cessum fuisse 323.b
 Legatorum ius quale 251.b
 Legatorum officium & auctori-
 tas que 323.a
 Legatos suscipiendi caeremoniæ
 Græcis que 252.a
 Legatum filio patrem fuisse 323
 Legatus militia cui absque me-
 dio subsit 9.a
 Legendi à conuiuii studio qui
 maxime tenerentur. 300.a
 Leges aliquot de conuiual 301.
 Leges aliquot de primitiis non
 inueneris in urbem 337.b
 Leges aliquot pro seruis contra
 dominos 158.b

leges aliquot theatrales 281.a
 leges constituendarum vestaliū
 que 269.b
 leges contra luxum quā diuer-
 se 139.b
 leges de publicandis proscripto-
 rum bonis quales & vnde
 late 166.b
 leges diuerse de danda aut adi-
 menda aut neganda ciuitate
 Ro. 201.a
 leges in feneratores 10.b.11.a
 leges pro tergo aut capite ciuis
 Romanique 157.b
 leges que demum ratae fierent
 376.b
 leges quā multæ contra am-
 bitum à diuersis late 153.a
 leges quomodo à iudicibus ini-
 quis aut indoctis oppriman-
 tur 334.b. & dein.
 leges quomodo & vnde initio
 fierent 376.1.b
 leges sanctas quā debeat esse
 breues 354.a
 leges scriptas qui primi propo-
 suerint 339.a
 leges sepulchrales que & quam-
 varie 352.b
 leges Spartanorum quales 39.a
 legibus malis constanter vi, me-
 lius esse quam bonis. incon-
 stanter 354.a
 legio & phalanx an idem sint
 349.b
 legio ex quot cohortibus fiat 8.a
 legio iusta 9.a
 legio tota per quem securi per-
 cussa 74.a
 legionarii à prætorianis & a-
 liis quomodo internoscerentur
 371.b
 legionarii qui 374.a
 legionem non semper eiusdem
 numeri esse 8.b
 legiones singulas suam aquilam
 habuisse inter Romanos
 177.a
 legionibus singulis quot præf-
 sent tribuni militares 92.a
 legionibus victricibus quomodo
 opulum exhiberentur 334.a
 legionis educende signum can-
 tu fieri solitum 178.a
 legionis etymologia 8.b
 legionum diuersa nomina ibid.
 legis actio quid 340.a
 legis X I I. tabularum decre-
 ta aliquot, qualia sint 339.b
 & dein.
 legislatores aliquot diuersorum
 qui 339.a
 legis vim que dicta seu respon-
 sa habeant 377.a
 legitime nuptiæ que 61.a
 legitimi milites qui 373.a
 legulei inepti qui 120.b
 legum bonarum occasio seu in-
 dicia que 354.a
 λειτῦροι qui 46.a
 leges quā nihil olim Trallibus
 habitis, & quā leui multa
 occisi 124.a
 lemmi cur Venerem non colant
 77.a
 lemmiorum deus quis 329.b
 lemmici quid 266.b
 lemonia tribus à quo nuncupa-
 ta 29.c
 lemuralia quot diebus quō ve-

menſe fieri ſolita 143.a
*lemuralibus quid offerri & qui-
 bus ſolium* ibidem
*lemures qui quomodo inxt.e Pla-
 tonem ſiant* 325.a
*lemures quomodo è domibus eiici
 ſoliti* 143.a
*lemuria (forte Remuria) quan-
 do agi ſolita* 61.a
lenæum feſtum 76.b
lenitas ſeueritatē vincit 125.a
leleæos Ionibus incuſis quis
 196.b
*leaodes olim Romæ quàm fue-
 rint contempti* 156.a
*lenonibus aliquando præſectu-
 ra vr̄bis commiſſa* 366.b
lenotia oppidum 173.b
lentiginoſi quàm olim inuiſi
 222.a
lentuli vnde ſic vocati 12.b
*leo cuidam dormienti ſudorem
 detergens* 116.b
*leo enſifer, cuius olim in annulo
 fuerit ſignum* 87.b
leonem qui nummis incuſſerint
 218. b
leonē qui pro deo colerent 382.b
 in fine
*leones centum quo in ſacro &
 pro quibus offerrentur* 162.a
leonibus in triumpho quis veſtus
 332.b
leonis aſpectus quid portendat
 275.a
*leontini quomodo à Phalaride
 retenti* 74.a
leonū pellibus qui pro conis uſi
 32.a
leonum pugnas qui quando ex-

hiberent 36. b
lepidi vnde muncupati 14.b
*leporem & currum qui nummis
 incuſſerint* 218.b
leporibus ubi inſunt iecora bina
 306.b
leporibus effigies EAgyp̄tiis quid
 87.a
lepra, cuius regionis vr̄bs 174.a
*lepræi quomodo adulteros pu-
 niant* 176.b
leptis quàm diues olim eſſet
 204.b
*lepus ad equa editus aliquando
 quid portenderit* 110.b
*lepus cui genti in epulis aut ſa-
 crificiis interdicitus* 141.b
lepus occurrens quid portendat
 275.b
*leſbiorum foditas venera quæ
 non dicenda* 39.a
lethe fons ubi 321.a
lethe amnis ubi & qualis
 130 b
lethe Perſis quid carceris eſſet
 111.b
leucothea quo alio nomine dicta
 325.a
leuſtrica pugna 192. a. in fi
leucus auis 253. it.
leniores pæne Romanis que
 126.b
*lex Camilli de maritandis or-
 dinibus* 145.a
lex contra ambitum prima que
 153.a
lex curiata 64.a
*lex de mortuis in vr̄be non ſe-
 peliendis* 116.a
lex funerals 110.a
 leges

Leges de cohibenda luxuria 139.b
Lex de maritandis ordinibus
 195.a
Lex de regendis ciuitatibus
 201.b
Lex Pupia 211.a
Lex Græcorum in tyrānos 80.b
Lex in celibes 195.a
Lex in prætores 377.b
*Lex Iulia de adulteris quomodo
 in quo caſu intelligenda* 75.a
Lex Pompeia de quaſtura 54.b
*Les quedam crudelis & illex
 in Co inſula* 151.a
*Lex quomodo vnius alicuius ob
 gratiam aliquando ad tempus
 abrogaretur* 367.
*Lex de veſtibus militibus pu-
 blicè dandū, vnde lata* 31.a
Libandi in conuiuii mos quis
 297j
Libare, quota ſacrificii pars
 225.a
Libellus repudii olim quis 196.b
*Liber quid, ſeu quæ corticis ar-
 borum pars* 108.b
Libri lintei 166.b
*Libera ſeruo mibens, quomodo
 olim habita ſit* 237.b
*Libere in Hispania ciuitates
 quot* 203.a
Libere in Sicilia vr̄bes que
 202. b
*Liberalis cauſa Romæ vt ex-
 pediriſſet eſſet quid proſpectū*
 204.
*Liberalitas quorundam princi-
 pum erga publicos ariium pro
 feſſores* 100.b
Liberalis hominis natura
 247.b
*Liberi qui parentes non alant
 quomodo iracundi* 339.b
*Libero quid præcipuè immola-
 retur* 141.b
*Liberiorum & parentum voca-
 bulo qui comprehendantur*
 23.b
*Liberos quatuor aut plures ha-
 bentis, priuilegium* 195.b
Liberos habere qui dicantur
 24.a
*Liberos ſolum & libertinos mi-
 litare conſueſſe* 373. a. b
*Libertas Indorum & Tapro-
 banitarum quanta* 158.a
Libertas minima que 205.a
Libertas minor ſeu media que
 204.b
*Libertas quibus ciuitatibus ſe-
 gentibus vel data vel edem-
 pta* 202.b
*Libertas ſeu licentia Saturna-
 liorum* 93.a
*Libertate donati quomodo triū-
 phantem ſequi ſolerent* 333.a
*Libertatem accipiens, quomodo
 ſimul & prænomen reciperet*
 255.b
*Libertatem emebant ſerui à do-
 minis, pecuniis fur̄tis & ra-
 pinis partis* 205.a
*Libertatem in luſu deponere ſo-
 liti qui* 162.b
*Libertatem ubi quis furandō
 amitteret* 340.b
*Libertatis atrium vnde ſtru-
 ctum* 157.a
Libertatis porticus ex domo
 k k

Cicronis facta 345.
 Libertatis templum à quo & ex
 qua pecunia structum 345.b
 Libertatum diuersitas, & inter
 Græcos quanta 204.a
 Libertatum species tres 290.b
 Liberti in funere herili 119.b
 Liberti ingrati quomodo noua
 seruitute afficerentur 159.a
 Liberti leuiter peccantes, quo-
 modo punirentur 159.a
 Libertinas ducere quibus veni-
 titium 236.b
 Lib erimi pro cinibus se gerentes,
 quid à Claudio passii 159.a
 Libertini quando ius suffragii
 habere cœperint 25.b
 Libertinus quis primus senatum
 inquinariis, & quis purgari
 207.a
 Libertorum annulo donatorum
 ius & conditio 80.a
 Libertorum bona ad quem quo-
 modo pertinerent 341.b
 Libertorum dea 200.b
 Libertorum insigne 59.b
 Libertus inter senatores duos
 medius ambulans colapho ces-
 sus 207.a
 Libitina ades quarum rerum em-
 porium 310.a
 Libitinaensis porta que 220.b
 Libo quam nequiter à Tiberio
 per fraudem circumuenit
 159.a
 Libra Italica quot unciiis seu de-
 nariis constet 90.a
 Libra quot chrysiis constet
 242.b.
 Libralis assis quantum appen-
 deret 242.a
 Libs, cuius olim regia 117.a
 Libycorum deus quis 316.a
 Libycus Hercules quis 77.b
 Libysinus quis quibus deus
 317.a
 Licentie magistratum quibus
 legibus, & quoties obuiatum
 188.b
 Licere principi, quodcumque li-
 buisset, Caracalla dictum 39.a
 Lichanos quid 246.b
 Lichas quid sit 88.b
 Licinia & Ebutia lex 155.b
 Licinia & Muria leges, cuius
 belli occasio fuerint 201.b
 Licini in Alabandæ scom-
 ma 213.b
 Licinijs qui & unde dicti 13.a
 Licium igni non obnoxium, ad
 quid olim præcipue usurpauit
 132.a
 Lictores cum bacillis tantum,
 quibus & ubi honoris causa
 permisi 45.b
 Lictores dictatorum quot 240.a
 Lictores in urbe quibus tantum
 permisi 45.b
 Lictores prætorum quot 79.b
 Lictores quis primus habuerit
 44.b
 Lictores unde dicti 44.b
 Lictores utrum singuli per se, an
 bini seu terni magistratum
 præcederent 45.a
 Licitorum munera que 44.b
 45.b
 Lienis (aliàs Iyenis) locus &
 omnia que 307.b
 Lienosi natura qui seu quales

ibidem 351.a
 Lienosi qui populi natura sint
 307.b
 Ligitai quomodo oracula ede-
 rent 322.b
 Ligna aru imposita, cuiusnam ul-
 tro arserint. 226.a
 Ligna delibrata seu decortica-
 ta, qui pro diis honorarint
 382.b
 Ligna magni ominis que 225.b
 Ligna quibus in aquis lapide-
 scant 265.b
 Ligna edulia 295.b
 Liguæ puerperæ quàm fortes
 98.b
 Liguæ natura quales 215.a
 Liguæ quotuplex diuisio
 ibidem
 Limen offendisse, quid 275.b
 Limi qui & unde dicti 13.a
 Lindi quam ridicule Herculi
 sacrificent 75.b
 Lineas tantum vestes que natio
 gerat 291.b
 Lingonibus ciuitatem quis de-
 derit 203.a
 Lingua qui milites multarentur
 75.a
 Lingue hostiarum quibus apud
 Græcos darentur 225.b
 Lingua mendacis ut punita
 342.b
 Linguas tostas quibus cur in
 cenæ sine apponere mos sit.
 265.b
 Lin caminibus qualibus in con-
 uuiuo quidam vterentur
 298.a
 Linteata cohors Sânitibus quid

351.a
 Linteis libri 166.b, 108.b
 Lintici quid olim inscriberetur
 108.b
 Linteorum thoracum quis olim
 usus 372.a
 Linteum sarisse oppositum, quid
 quibus militie indicaret
 178.b
 Litare, quota sacrificij pars
 225.a
 Litæ aureæ 46.a
 Litæ chartæque Phœnicum
 quales 109.a
 Litterarum diuersarum inuen-
 tores diuersi qui ibidem
 Litteras aut epistolas qui pyris
 mortuorum inuicerent 131.b
 Litterati serui qui 289.b
 Litteris instituendi ordo apud
 Romanos 100.a
 Litteris primum vsi qui 109.a
 Litteris qui cur inuarentur
 158.a
 Litis publicis per quos dies su-
 perfederetur 311.b
 Liturgi Atheniensium 45.a
 Lituus augurum qualis 291.a
 Lituus cuspidæ incurua, quibus
 sceptri vice fuerit 48.b
 Lituus quibus in bello peculiaris
 178.a
 Lituus quorum peculiare infi-
 gnium 64.b
 Litijs & Claudijs censorum quar-
 ta simulitas 26.a
 Linijs poëta quando floruerit
 328.a
 Lixæ quid dicerentur 372.b
 Lixæ cum virgibus ubi magistra-

tus preire soliti 46.a
Lixæ equitibus interuagari pro
hibiti 32.b
Loca augurandi certa fuisse non
fortiuita 293.b
Loca gentiliorum sepulchrorum
Romanorum 116.b
Loca populi & patrum in spe-
ctaculo discreta 280.a
Loca senatus vocâdi quæ 207.b
Locandi domos ratio alia atque
alia & quæ 147.a.b
Locari ad dextram, quid 86.b
Locationis leges penes quos esse
soleant 146.b
Lochia Alexandria promontio-
rius 127.b
Loci in conuiuio ratio quæ
199.b
Locrenses natura fuales 214.b
Locrenses quàm impia & ridi-
cula uia diis facere soliti
166.a
Locrensis monetæ qualis 218.b
Locrensiu aduersus Crotonia-
tas votum quale 165.a
Locrensiu mos in nuptiis 58.b
Locri Epizephirijs quanta cla-
de Crotoniatis affixerint
380.b
Locrorum inasperata ad Sagram
victoria quanta 278.a
Locroru nuptiæ ut fierent 40.a
Locrorum multiplicitas ac diffe-
rentia quæ 339.a
Locus honoratior in mensa quis
& cui dari solet 299.b
Locuste quorum sint quotidia-
nus cibus 138.a
Locustaru in Cyrenaica quanta

vis, & vllas eorum occidisse,
quantum peccatum 124.a
Longus vicus 82.b
Longobardoru mos in barba pri-
mæ lanugine ponenda 43.a
Locutiones bruiorum quomodo
expiarentur 314.a
Lora in sinu qui cur gestarent
44.b
Loricarum tegmina quàm apud
dineros diuersa 32.a
Lorum quorum insigne 99.b
Lotio antiquo qui balneiu vitan-
tur, non aqua 235.b
Lotionibus quot ac quàm assi-
duis qui sacerdotes vieren-
tur 349.a
Lozo qui pro pane vitatur 138.a
Lotomeira qui panes conficiant
ibidem
Lotophagorum sepultura quæ
115.b
Loris capillata quæ 271.a
Lucani quomodo pueros educa-
rent 97. a, eorum hospitali-
tas 204.a
Lucensibus cuiusmodi sacri ius
ciuitatis 202.a
Lucernas quis rex in ocio pro
voluptate fabricaret 161.b
Lucij Crassi magnanimitas
181.b
Lucij Parthenopæi laus 213.b
Luci prænomen quæ familia
cur semper vitaret. 256.b
Lucina quæ dea 327.a 384.b
Lucina Iunonis templum ac fe-
stum 346.b
Lucinæ quod hominis membrum
sacrum 85.b

Lucipores qui 255.b
Lucius vnde dictum 161.a
Lucos & nemora Germanis fu-
isse pro templis 213.a
Lucretiæ cum stupratore suo co-
gnatio quanta 315.a
Lucretius quo sub rege prefe-
ctus vrbs 366.a
Luctuosos diis supplicare, non
sacrificare debere 351.b
Luctus apud Spartam publicus
de rege mortuo quis 128.a
Luctus indicia apud diuersas
nationes quæ 128.a
Luctus indicia in publicis cala-
mitate qualia 201.a
Luctus publicus vt tolleretur
133.b
Luctus publicus cur lustro con-
stendo vitatus 312.b
Luctus publicus quibus in sacri-
ficiis omittetur 351.b
Luctus quibus non deberetur
132.b, & 123.b
Luctus tempore ornatus omnis
abiiciebatur 133.a
Luctus patrius vt minueretur
133.b
Luctus summi indicia & exem-
pla 111.a
Luctus tempus quot olim die-
rum esset aut mensum 132.b
& deinceps
Lucullus qua potissimè re adeò
ditatus fuerit 165.a
Lucullus qualem aliquando na-
uam Romam miserit 46.a
Lucullus quo ornatus solus ipse
in bello usus 11.a
Luculli laus ob fœnus expulsum

11.a
Lucumones qui 173.a
Locus Hercules apud Athenas
quam celebris, & à quo in-
ensus 77.a
Lucus Vestæ ubi 345.a
Ludibrius verborum cui deo sa-
crificetur 76.b
Ludicra sub conuiuio aut post
exhiberi solita quæ 300.a,
289.b
Ludicrum quinquennale triplex
quis instituerit 363.b
Ludiones quomodo à populo ho-
norati 95.b
Ludi ab edilibus potissimè cu-
rari soliti qui 365.a
Ludi Apollinares ubi extra vr-
bem fieri soleant 57.a
Ludi funebres ubi & quibus
soleant exhiberi 132.a, b
Ludi in Grecia quàm varij
365.a
Ludi magni qui, & quando in-
stituti 359.b
Ludi magister Rome primus
quis 100.a
Ludi per ediles ededi, qui 187.a
Ludi quàm leuibus de causis
pollui crederentur 365.b
Ludorum aliquot publicoru in-
ter Græcos ratio quæ 259.b
& deinceps
Ludorum aliquot pueriliu apud
Græcos, catalogus 162.b
Ludoru differentia & cura Ro-
manis olim quanta 359.a
Ludorum lusiorum species va-
rie 161.a, & dein.
Ludoru sibi vnde fieret 222.b

Ludorum venendorum consuetudo 163. a
Ludos singulis diis suos fuisse 359
Ludonicus Mithra quem prater equum in carcere excruciatum 335. a
Ludus literarius Ciceronis 37. b
 & deinceps.
Lulus saltatorius ubi publicè olim fuerit 101. a
Lugduni quid imperatores Romanum facerent 241. b
Lugdunum Gallis olim quid 259. a
Lugendi mos apud diuersos quæ diuersus 127. 128. & deinceps.
Lugendi tempora cur presinita 351. b
Lugubrium vestium color quis 129. b
Lumen in nauis prætoris quid innuere solet 179. b
luminaria quot & quomodo Scipio numibus distribuerit ibidem
Luminaria (rectius liminaria) domus auguralis semper patere oportuisse 291. a
Lumine qui non videntur nocturni 375. b
Luna à quibus culta 382. b
Luna ades quò fuerit in colle 345. b
Lune & soli quid Athenis libaretur 143. a
Lune noctiluce templum ubi 343. a
Lune quod animal sacrè 141. b
Lunaris annus quis 168. a
Lunule quæ sibule dicerentur 28. a
Luna in calcæis adscribere quid notaret 284. a
Lunulus in pedibus qui ferrentur 284. a
Lune sacrificantibus quid felicitatis obingat 195. b
Lupa quoties infantes aliquando aluerit 110. a
Lupæ quid 229. b
Lupanarium aliquot cognominibus ibidem.
Lupercal ubi 345. b
Lupercalibus quid immolaretur 142. b
Lupercalium origo, ceremonie, licentia quæ 211. b
Lupercorum impudentia, licentia, nequitia quanta 212. a
Lupiarum urbs ubi sita 50. b
Lupi effigie qui quem colant 319. a
Lupi rostrum in foribus villarum cur 60. a
Lupinum quis habuerit tertium pedis digitum 246. a
Luporum omnia qualia 275. a
Lupum auribus tenere, quid 278. a
Lupum qui vt Deum venerati 383. a
Lupus in fabula, quid 280. a
Lurconis lex in ambitioso 154. a
Luscina in cuius infantis ore aliquid cecinerit 273. a
Luscinae augurium quale ibid.
Lusitania qualis provincia, &

eius conuenus quot 104. b
Lusitani destinatòs morti quomodo occidunt 104. a
Lusitani qualibus videntur in bello galis 32. b
Lusitanorum in præliis arma & ornamenta quæ 375. a
Lusitanorum pœna in parricidas 122. b. 124. a
Lusitanos comam alere vt feminas 290. b
Lusitanum opus à quo imperator res descriptum 161. b
Lustrande urbis Romæ tempus & ceremonia quæ 312. a
Lustrandi res diuersas ceremonie olim quæ 322. a. b
Lustratio eorum qui fumeri interfuerant, quomodo fieri solita 132. a
Lustrationes quare aut quomodo fierent 312. 313
Lustricus dies quis 99. a
Lustris condendis quid precari soliti 312. a
Lustris quibus diebus fieri prohibuitum 314. a
Luxurie cohibende leges 136. b
Luxu qui prestant 215. a
Luxus mensarum Romæ quis 295. a
Luxus Persarum quantus ibid.
Luxus quando primum Romam inuaserit, quando Græciam 130. b
Luxus vestium apud Romanos 289. b
Lycæus cuius dei nomen 327. a
Lycabas quid 167.
Lycæum Athenis quid 135.
Lychini cognomen unde quis habuerit 70. b
Lychinus inextinctus in quibus olim templis seruaretur 269. a
Lyciacus conuenus ex quot olim constaret urbibus 174. b
Lycie sortes quæ 320. a
Lycii comam quanti fecerint 290. a. b.
Lyciorum in luctu mos 138. b
Lycium Peripateticorum 167. b
Lycius deus qui dictus 327. a
Lycopolita cur non videntur tuis 178. b
Lycurgi de sepeliendi more sententia 115. a
Lycurgi lex de dotibus mulierum 197. a
Lycurgi disciplina militaris 194. a
Lycurgi diuisio militaris 8. a
Lycurgi edictum quomodo in conciliis sententia dicerentur 208. b
Lycurgi in seruos immanitas 158. b
Lycurgi lex in cælibes 195. a
Lycurgi lex quadam à quo & cur abrogata 125. a
Lycurgi quæra ambitio 154. a
Lycurgi sacrificia qualia 92. a
Lycurgi leges 339. a
Lydia oppida clarissima quæ 174. a
Lydi natura quales 114. b
Lydi quid primi excegitasse dicentur 218.
Lydi qui olim dicti, & ubi 174. a

Lydi quos ludos qua de causa in-
uenerint 162.b

Lydis quid à Cyro imperatum
L74.a

lydijs canendi modus qualis
178.a

Lydijs ornatus quis 74.a

Lydorum in elocandis nuptum
filiabus consuetudo 40.b

Lyen que quibus fit dea 327.b

Lyeus (aubis lienis) defectus
quibus potissimum proficit
90.b

Lymios quis si deus 34.a

Lymire pisces ad quid præter
morem accommodi 49.b

Lymirorum in dinoscendu si-
lius ex promiscuo concubiti-
mos 41.a

Lyra quanto olim in precio ef-
fet 101.b

Lyrice musca que mulier di-
cta 364.a

Lyriceorum vatum victima que
ibid.

Lysandria templa 328.a

Lysandri cor pilosum 307.b

Lysias cuius discipulus & cuius
50.a

Lysias Pythagoreus cuius ali-
quando præceptor 38.a

Lysimachi canes quale quid a-
liquando fecerint. 151.a

Lysimacho quid candida Ale-
xandri fascia portenderit
47.a

Lysus fluvius à quibus aliquan-
do ebibitus 382.a

M. liere omen in sortibus
208.

Macedonia cui Romano
cognomē dederit 69.a

Macedonia in quot olim pro-
uincias diuisa 104.b

Macedonica phalangis descri-
ptio exquisita 350.a

Macedonica phalangis vsus
quis 350.a

Macedonum coniugia 38.b

Macedonum deus quis 326.a

Macedonum regia ubi, & que
ibid.

Macedonum lex quedam mili-
tarijs 35.a

Macedonibus triumphum eri-
gere vetitum 37.a

Macedonum regum diadema
47.b

Munera 107.b

Macedonum pœna in maiesta-
tis reos & sacrilegos 123.a

Macedonum dissentiendi mos
208.b

Macella vnde dicta sint 166.b

Macellus quidam cur supplicio
affectus, & cui rei nomen de-
derit ibid.

Macerane quorum dea 326.a

Machyles qualia habeant occi-
piti 290.a

Macra flumen 123.a

Macrianorum familia quid pro-
prium habuerit 87.b

Macrobijs Aethiopes quam mi-
ra fonte ac quam iucunde la-
uent. 235.b

Macrocher quis cur dictus
246.a

Maclari uxorem ad sepultu-
ram viri, ubi lex esset 131.a

Meandro flumio aliquando sa-
crificatum fuisse 382.b

Menades que 361.a

Menala fluvius (se recte scri-
ptum) à quibus aliquando
epotus 382.a

Menali montes quorum asylum
211.b

Meones ubi & qui 174.a

Magi Indorum quam rigide ac
religiose viuunt 221.b

Magi Persis qui 117.b. 214.b

Magi quid nuncupandis votis
addere soliti 164.b

Magia ubi, & quos olim pueros
doceretur 100.b

Magides quid 299.b

Magister equitum à quo nomi-
nari solitus 391.b

Magister populi oli quis 138.a

Magistri puerorum quales esse
debeant 99.b. & de in.

Magistratu fungendi etas
140.a

Magistratu in prouinciâ eun-
ti, quid à socijs exhiberi oport-
eret 175.b

Magistratu eundem quoto de-
mum anno eidem gerere lice-
ret 184.a

Magistratum ultra prescri-
ptu tempus gerentes, quomodo
à diuersis gentibus diuersè pu-
niti 190.

Magistratu fungentes defuncti
vi efferrentur 129.a

Magistratu fungetes apud A-
thenienses vino abstinebant
190.a

Magistratus finito honore ubi
insignia deponere soliti 71.b

Magistratus omnes cum plebe
communicati 170.b

Magistratus Romani regibus
externis quomodo prelati
45.b

Magistratus summi apud di-
uersos nomina diuersa 238.a

Magistratum apud diuersos
diuersa nomina que 117.b

Magistratuū inter se murus
honor & cesse qualis 46.a

Magistratum Romanorum or-
do 79.a

Magistratum violentia qui-
bus legibus & quoties com-
pressa. 188.b

Magistri militiæ apud Persas
10.a

Magistri puerorum quales ef-
se debeant 96.a

Magistro augurum quid soli
licuerit 293.b

Magnatū aliquot Rom. frun-
galitas & molestia 139.a

Magnetarches quid 238.a

Magni cognomen vnde Pom-
peio obtulerit 15.a

Magni dii qui, & cur sic dicti
324.b

Magonis nomen seruis indere
quis vetuerit 160.b

Magophonia que dies dicta
234.b

Magorum mira quadam com-
menta ad impediendum adul-
terium 176.b

Magorum commentum in nu-

prius eundis 67.a
 Magorum sepultura 115.a
 Maia dea que 336.b
 384.b, 350.a
 Maia quo alio nomine dicta
 99.a
 Maie & Mercurio quid quo
 mense immoletur 155.a
 Maiales qui 68.b
 Maiestas reus quomodo puni-
 retur 175.b
 Mai dies aliquot quibus vel le-
 ti, vel. tristes 232.b
 Maii idibus quid fieri solitum
 154.b
 Maiores & minores victime
 143. a
 Maiores natu inter augures, e-
 tiam consulis in eorum col-
 legio preferri 192.b
 Maiori gentium dii qui 324.b
 Maius cui deo dicatus 169.b
 Malacinus quis qua de causa
 dictus 286.a
 Male Fortuna tepla ubi 20.b
 Male tractationis actio uxori
 contra virum 195.b
 Maleoli matricide pœna 122.b
 Maledica sacra quorum 76.b
 Malici qui nuncupati 13.b
 Malco qui victimas cadant
 22.b
 Malum consiliū consultori pes-
 simum 280.a
 Malus nanis, an nauis pars di-
 cendus 41.b
 Malus apud Aegyptios crocоди-
 li typo exprimitur 87.a
 Mamerci unde orti 14.b
 Mamercio homini ditissimo cur

negatus consulatus 362.b
 Mamercorū etymologia ac ori-
 go 255.b
 Mammularum cognomen unde
 13 b
 Mamuræ domus ubi 346.a
 Mamurrius fiber quid artifi-
 ciosè effinxerit 43.b
 Mancipes qui sunt 107.a
 Mancipia egra quomodo libera
 fiant 15.a
 Mancipia aut pueros vendendi
 mos 339.b
 Mancipia qua de causa quibus
 adesse sacris non decebat
 76.a
 Mancipia quomodo diuersis pœ-
 nis & quibus affici soleant
 158.a
 Manduci effigies quomodo in
 triumphis ferretur 332.b
 Manes ad cœnam vosari soliti
 210.a
 Manes quales in Phrygia nomen
 160.b
 Manes quomodo expientur
 309.b
 Manes seruus fugitiuus quam
 leuiter, imò nihil à Diogene
 plexus 158.b
 Maneum deorum auspicia qua-
 lia 143.b
 Manibus pœnentare quotempore
 & cur illicitum 309.b
 Manibus qui cur non parentent
 310.a
 Manibus seu Dii quomodo vo-
 ca fierent 165.b. in. si. &
 deinceps.
 Manibus triumphantis quid seu

qua tenerentur 333.a
 manicatam tunicam ferre, Par-
 this quid 291.b
 manie deæ quomodo sacrificatū
 sit olim 53.a
 manius Papyrius primus rex sa-
 crosum 172.b
 manū unde dicti 255.a
 manilij unde orti 14.b
 manipulares qui 177.374.a
 manipuli centurie quot 350.b
 manipuli legionis instæ quot
 9.a
 manipulus foeni quomodo olim
 pro signo militari ferri soliti-
 tus 177.a
 manipulus leuis ex quot militi-
 bus cõstet, & cur sic dictus 7.b
 manipulus quot hominibus con-
 stet 350.b
 manium in sacris qualia sumi so-
 leant auspicia 143.b
 manlij Capitolini domus quid
 post dominum occisum facta
 165.b. 344 b
 manlij rei ac damnati nemo ex
 cognatis misertus 125.a
 manlius Imperiosus cur dictator
 factus 9.b
 mantius qua de causa senatu mo-
 tus 99.b
 manius cuius filius, quomodo
 deus 326.a
 manes qui semper adesse sensu-
 rui voluerint 208.a
 mantua cuius olim regionis ha-
 buerit principatum 173.b
 manubie Aemilij quam opime
 145.a
 manubie deorum cuius sint co-
 loris & cur Iouis tantum ru-
 brae 272.b
 manumissis plena libertas quæ
 do data 203.
 manumissi in quas tribus distri-
 buti 52.b
 manumissio quomodo fieri soli-
 ta 200.a
 manumitti apud proconsulem
 posse 104.a
 manus pectori admonenda in vo-
 to 166.a
 manum occidentis seipsum ab-
 scissam à cadauere quidam pro-
 iiciebant 115.b
 manum labris admoere, quid
 inuat 224 a
 manibus aram tenere in precan-
 do qui cogentur 225.b
 manum protendere, quid 246.b
 manus complicatis digitis effli-
 ctio, quid signet 87.a
 manus expedire atque efferre
 quid indicaret 180.a
 manus fidei sacra que 86.b
 manus Imperatori protentari
 à militibus, quale quid signet
 180.a
 manus in cœlum tendere quid
 86.b
 manu in osculatio 86.b
 maracanda querum regia 127.b
 marathonijs primi Iuninos hono-
 res Herculi dedere 75 b
 marathon civitas ubi 380.b
 marcelli imperatoris animaduer-
 sio in milites fugaces 74.b
 marcelli theatrū quale, & unde
 struendum 17.2.244.a
 marcelorum familia unde or-

14
M. Crassus diris execratus
 165.b
marcipores qui seu unde dicti
 255.b
marci pronomē cui familia interdicitum
 166.b
martii pronomē quibus insusum ac infame
 256.a
marcomanni quomodo regem eligere soliti
 138.b
marodonio quid olim Troezenē praeordinatum
 320.b
mare & nautas qui sacerdotes deestentur
 349.a
mares quibus sacris interesse non deceret
 336.a
mares Romani quot habuerint nomina
 15.b
marica cuius dea cognomen
 325.a
maricci cuiusdam insigne facinus
 71.a
mariani muli qui
 278.b
marij cadauer a Sylla effosum, & in Anienum missum
 114.b
martii cuiusdam somnium verū
 17.a
martii de Iugurtha ac Cimbris trophaea
 36.b
martii lex
 153.b. 201.b
martii satellites qui dicti
 371.b
marina aqua ad quid potissimum conducatur
 314.a
marina aqua qui cur vinum diluant
 296.b
marinos homines non esse fabulosos
 133.b. & dein.
maritandorum ordinum lex

145.a. 195.a
martii erga uxorem officium & contra
 195.b
martius uxoris privilegio ius
 279.b
martii mores, uxori legem esse
 191.b
martii ubi puerperarum instar decumbant & quare
 98.b
martius fuisse in uxores aliquod repudii ius, nullum uxoris in viros
 196.a
martius ferus & malus Spartae coercitus
 195.
martius ubi det uxori dotem non ab ea recipiat
 197.a
martius quid plebi restituerit
 117.a
martius quomodo civitatem uacellus
 202.a
martius quo solum signo militie primus usus
 177.a
marmaritimam herbam qui cui rei admiscere soliti
 164.b
marmorea adulia
 295.b
marmoris conche concrete ubi visae
 265.a
marthae rex quid miri habuerit
 46.b
maris cuius dei uxorem stupravit
 mars quale numen
 382.b
marforum pernecitas qualis
 90.b
marfye aliquando sacrificatum fuisse
 3.b
marfye pellis ubi olim suspensa videri soleat
 72.b
martiales ludi quos
 365.a
martialis aperius, ac minimē inuolutus.
 175.a

martialis locus discussus
 71.b
 274.b. 238.a. 235. b. 247.b
martii quān diuersa animalia diuersae gentes immolēt
 141.b
martii quod animal dicatum
 142.a
martii idibus quid fieri solitum
 154.b
martii unde (si recte scriptum) dicti & quibus id pronominis peculiare
 255.b
martii ades cur extra urbem fuerit
 56.b
martii ades ubi Romae
 344.b
martius cui dea sacras
 169.b
martius Coriolanus quid primū Romae passus
 125.a
martius mensis quān variē a diuersis olim habitus
 168. b.
 167.a. b
mascula progenies ubi in hereditatem succedit, non femina
 343.b
masculus picturas in quibus sacris abscondi oporteret
 336.a
masculini generis viclima ubi meliores quān femini, & ubi rursus contra
 143.b
masculis satellites, canes
 371.b
masse cur quidam nuncupati
 14.b
masse sylvorum regiae ubi olim fuerint, & quae
 117.a
massagetae cui solum deo sacrificent
 142.a
massagetae quo vestium colore militie vsi
 30.b
massagetarum in senes immanitas quanta
 115.a
masiliensium in morte alicuius consuetudo quae
 129. 213.a
masiliensium lex in seruos malos
 159.a
masiliensium senatus quot constitit personis
 206.a
masiliensium severitas ac honestas
 282.a
masurius Sabinus quid de Arualibus referat
 42.a
mater Augusti praegnans quān mirum habuerit somnium
 171.b
mater cuiusmodi fluuii
 174.a
mater deum quae sit
 327.a
mater ubi natalibus filij nihil conferat aut officiat
 238.a
matribus miseri somniantes
 171.a
materia domorum initio apud Romanos & alibi quae
 305.a
materia & species iuriconsultus quid
 114.a
mathematicorum nobilissimus quis
 328.b
matrem Romae quis primus occiderit, & quomodo plexus
 122.b
matres familiae in qua domus parte agerent
 304.b
matri liberorum trium quae fuerint privilegia
 195.a
matribus ipsis suos infantes alēdos esse
 99.b
matrimonia quoto cognationis gradu apud diuersos licuerint
 38.b
matrimonij commoda quae & quanta
 194.b
matrimonij ineundi tempus

apud Persas, quod sit 61. b
 maris deum effigies qualis
 213. a
 mairona que dicta dea 317. a
 mairona qualis (vaburpuidi-
 nem) membro virilis coronam
 Romæ quibus in sacris publicè
 imponeret 363. b
 maironæ cuiusdam somnia iricis
 mirum 17. a
 maironis in semitis viros cedere
 de via oportuisse 197. a
 maironæ quo beneficio func-
 trem laudationem adeptæ
 196. a
 maironæ (si diis placet) pudicæ
 quid Veneri in sinum offerre
 soleant 155. b
 matronalia festa quæ 169. b.
 & 361. b
 matronarum auro quando in-
 ops aerarium subleuatum
 196. a
 matronis quibus ludis interesse
 prohibitum 232. b. 282. b
 matrum stirpem vbi soboles se-
 quatur, non patrum 256. a
 matuta cuius deæ cognomen
 315. a
 matuta & mater deum, eadæm
 dea 141. b
 matutæ iunonis ara vbi 328. a
 matuta sacellum vbi Romæ
 71. b
 matutina tonitrua quid prefe-
 rant 272. b
 matutino tempore qui cur im-
 molent 224. a
 mauroorum deus quis 36. a
 mauroorum singulis quot permis-

se uxores 39. b
 mauroorum vestes quales
 289. a
 mausolo quid Lycii pro non ton-
 dendo capillo darent 290. b
 mausolo quos ludos quis insti-
 tuerit 363. bs
 m achlyes quàm ridiculè pillos
 vel alant, vel tondant
 290. a
 maxima apud Romanos olim
 multa que 12. a
 maximi cognomen quot Romæ
 habuerit 15. a
 maximini imperatoris exerci-
 tium 32. a
 maximini insipientia 86. b
 maximus pontifex quis 65. a
 maxacenorum in legibus du-
 bus interpretandis mos quis
 37. a
 mechiris quis quibus sit mensis
 169. b
 mecoenatis futilitas in repudi-
 da & reconcilianda uxore
 196. b
 mecoenatis horti Romæ vbi
 346. b
 mecoenatis in amulo signum
 87. b
 mecoenatis tessera qualis 179. b
 mecoenatis vestitus quis 286. a
 medi molles 214. b
 mediastini qui 170. b
 mediaticus Capuæ quid 214. a
 medici à quo ciuitate donati
 201. b
 medicina celebres qui 215. a
 medicus digitus quis 246. a
 medii dii qui 325. a

medimnus quot modis constet
 89. b
 medio digito aliquid indican-
 tes, quibus insanire putati
 246. a
 miditrina que dea 327. b
 meditritalia & dies Meditri-
 nales qui ibidem
 medix quid 238. a
 medorum Persarum reges plu-
 res habebant uxores 41. a
 medorum regum diadema qua-
 le 47. a
 medorum vestitus qualis 288. b
 megabyzus quis cuius dea sta-
 men 66. a. 349. a
 megaleses ludi qui, cui & à quo
 dicati 360.
 megatobyzus cuius nomen
 68. a
 μεγαλοί Τροι quid 324. b
 megarenfes quàm iniusti Athe-
 nis 33. b. 203. b
 megarenfes quo dicto à Plato-
 ne incusati 305. b
 megarensum curia quomodo à
 M. Antonio irrita 25. a
 megarensum mos in condendis
 corporibus 116. a
 megarensum tribus quot 27. b
 magasthenis in Italia colonie
 51. b
 magistranes Persis quid 238. a
 magistranes quorum fuerit sum-
 mus magistratus 117. b
 megulie dos quanta 197. a
 mel cui offerri solitum 141. b
 mel in conuiuiis quando exhibe-
 retur 138. b. 295. b
 mel optimum cuiate 261. b
 melanthus qua de re quàm ap-
 positè Gorgiam irriserit
 251. a
 meleridis stupiditas in nume-
 rando quanta 101. a
 melicerta qui 'deus, & quibus
 alis nominibus dictus 261. a
 325. a
 melici pulli qui 94. a
 melii domus post necem domini
 quomodo dicta 167. a
 μελιωοτης quid 157. a
 mellissa cuius nomen 66. a
 mellisse nympha inuentum
 quod, & cultus quamuis
 224. b
 melita via 83. a
 melite templum Athenis quale
 346. b
 melita que quibus sit appelle-
 tur dea 327. a
 mellaria quid 316. a
 melle qui defunctos oblinant
 115. b
 mellis repertor Cyrenensibus
 quid sit 93. a
 melophori Persis quid 371. b
 membra hominis religiosa que
 84. a
 membri rupta pæna que 343. b
 membrum Liberi quàm turpi-
 ter olim per agros & vrbes
 veclaretur 363.
 membrum, virile quo mense, quo
 cultu, à matronis Romæ ve-
 nerari, & quo deferri soli-
 tum 155. b
 membrum viri' quo in festo
 per forum plastro reberetur
 365. h

memmiorum origo que	14.a	spekti	232.b	omnia non signata	217.b	liceret	255.a
memmoris statua quam mira	213.b	mensēs quot annum constituunt	168.a	mercatores an ad magistratum admiuendi	190.a	meretricum vocabula aliquot diuersa	229.b
memoria Oihemi imperatori quanta fuerit	358.a	mensēs singuli quorum Casariū nominibus dicti	166.b	mercatorum deus ac festus dies quis	154.b	meridiana tonitrua quid indicent	272.b
memoria fons vbi	321.b	mensēs singulos sua habere numina	ibidem	mercatus frequens quoto semper die haberi solitus	138.b	meridiano tempore qui immolent	214.a
memoria locus vbi	246.b	mensēs argenteis quis primus Romę vsus	295.b	mercenario milite quomodo aut quando Romani vsi	374.b	meridiem versus qui orienti ibidem	214.a
memoria sedes vbi	86.b	mensis mille quis aliquando pransus	334.a	mercenariorum vilitas ibidem	374.b	meridies quomodo notari solitus	234.b
memoris signum apud Aegyptios quale quid	87.a	mensis secundis apud Gręcos qui exhiberetur	295.a	mercimonia apud diuersos quā diuersę fiant	217. b, & dein.	meritis quale sit scutum	369.a
memphis Aegypti regibus quid	345.a	mensis singulis seu lectis quot cęnare soliti	296.a	mercis commendende causa que dicuntur, an obligent	317.b	merocensium sacerdotum quantita olim auctoritas	66.b
menander à quo poeta quare aliquando superatus	364.a	mensis vnus quot conuiuias Gręcis adhibere satis	196.a	mercurei cognomina quām sint varia	327.b	meroces regine Candaces cur vocentur	5.a
mendacium qui maximē auersati	342.a	mensium adhibere satis	196.a	mercurei quām ridicula apud Gręcos imago, ipsis tamen gloriosa	213.a	meroitae regem delinquentem quomodo puniant	123.b
menelai præceptor quis	100.a	mensium dies quot apud Indos	168.a	mercurio qui dies Athenis sacri	1563.a	meroitarum dii qui	326.b
menelaus ex qua apud Lacedæmonem tribu	27.a	mensium diuersorum diuersa apud diuersos nomina	169.b	mercuriorum numerus quis	327.	meroitis quis qualisre imperet	238.b
menianum quid	68.b	menstruatis templa adire vbi vetitum	212.a	mercuriorum numerus quis	327.	meros cuius phalangis altera pars, & quot contineat	310.a
menidite cuius vrbis portæ	22.a	menstruum annum qui fecerint	167.b	mercurium non ex omni ligno fieri, cuius sententia	213.a	mesa Varia à quo in senatum admissa	210.b
menis rex cur à Thebanis excretatus	139.b	mensurarum aliquot nomina	79.b	mercurius quibus potissimum præsit	154.b	mesade Iudeorum regibus quid	346.a
menſe apud Indos in conuiuiis quomodo asſideatur	297.b	mensurarum castigatio, quorū muneris fuerit	186.b	merurius trismegistus vnde dictus	67.a	mesapii qui & vbi sint	50.b
mensa apud maiores inter res sacras habebatur	297.b	mentiendi quibus modus nullus	322.b	meretrices in cuius dea festo nudas per urbem cursitare, religiosum	337.a	mesius mensis quis	269.b
mensa & cibus primi seculi Romęuales	295.a	mentina vrbis quando instituta	26.b	meretrices qui qua de causa prostituerit Athenis prius	176.a	mesos dignus quis	246.b
mensalis Iuno vbi culta	21.a	mentis edicula vbi	344.b	meretrices quomodo incederent	287.a	messala vnde dictus	69.b
mensarii quinqueviri qui	151.a	mentula porrecta statuas quibus infestis publicè per vicos fierent	363.b	meretrices quot assidue in cuius dea templo famularentur & fornicarentur	384.a	messale præfectura qualis	366.b
mensarum in cęnaculis numerus, ac nomina que	293.a	mentum tangere & genua apud Gręcos quid	86.a	meretricibus quando prostare		messalina quomodo in triumpho vestita	333.b
mensarum species quām diuersa	29.b	mercari quomodo solitum pecuniæ				messeniorum olim insigne in clypeis quod	369.b
mensus vacuas tolli non licuisse	133.b					metris cuius & uxor fuerit & filia	39.a
mensēs cui dicari	168.a					meta in circensibusuales	263.a
mensēs quibusdam gętibus sum-						metagetion quis apud quos	

dicatur mensis 169.b
 Metallis damnare quid 221.b
 Metandorum castrorum ratio
 que 17.b
 Metapontina Iunonis templi
 columna virginæ 322.a
 Metapontinorum votū 163.b
 Metella Sylle vxor quā sum-
 ptuose fumerata 352.b
 Metellus cur diadematus di-
 ctus 47.a
 Metelli de Sertorio victo tro-
 phæum quale 36.b
 Metelli pontificis quantum labor
 in prolutione dictionis, opife-
 re 311.b
 Metellorum aliquot in patrem
 suum pietas quanta 341.b
 Metellus quas leges Creibus
 ademert, & quales dederit
 139. a
 Metellus quidam quā leui de
 causa uxorem occiderit 137.a
 Metia porta que 220.b
 Metia tribus vnde dicta 26.a
 Meticulosa somnia et curæ quo-
 modo auertantur 13.b
 Metii Suffetii quā horrida
 pœna 122.a
 Metius Pomposianus qua calū-
 nia à quo occisus 160.b
 Metreia quid dicatur 89.b
 Merretes quis vnde cognomi-
 natus 70.b
 Mezentiū quanta in viuos im-
 manitas 124.b
 Micorapeze quid 29.b
 Micros digitus quis 246.b
 Mida quale Phrygibus nomen
 160.b

Mile regis fortuna quanta
 110.a
 Midas in tessera quid 161.b
 Migrare ex veteribus domibus
 in nouas quo mense Romani
 solerent 234.b
 Milciades ex qua fuerit Athe-
 uensium tribus 27.a
 Milciadis de herfis ingens victo-
 ria 229. a & 380.b
 miles cui immediate subsit 9.a
 Miles obesus & prapinguis no-
 tatus 74.b
 Mileti factiones quot 180.b
 Mileus qualis Ionie ciuitas
 319.b
 Mileus quot quantorūque
 excellentium ingeniorum pa-
 rens 329.b
 Militararia stathmi quot 89.a
 Milichius quis quibus deus
 327.b
 Militares multæ 72.b
 Militare sacramētum in quot
 duraret annos 373.b
 Militares note 73.b
 Militaris disciplina seueritas
 74.a
 militararia dona quā varia
 217.a
 militararia ornamenta ad quid
 darentur 230.a
 militararia signa que fuerint
 apud Romanos 177.a
 militararia signa in qua aciei
 parte locari solita 192.b
 militararia signa quomodo seu
 qualia ex se auspicia præbere
 solita 177.a
 militaris quedā lex quomodo

inobedientes castigandi 358.a
 militaris poena, vnde solutio
 75.a
 militarium animaduersionum
 gradus 57.a
 milites Iulii Cesaris quā splen-
 didi 107.b
 milite in duas partes dissecto
 qui exercitum lustravit 313.b
 militemus, cuius aliquando tes-
 sera 179.b
 milites Alexandri cur barbam
 radere iussi 290.a
 milites Spartani comati omnes
 milites Leonide impexi 179.a
 milites olim quantum oneris
 præter arma secum ferre soliti
 31.a. & 194.a
 milites quoto atatis anno con-
 scribi soliti 29.b
 milites quot tribuno, quot duci,
 quot legato anteire decreti
 358.a
 milites Romani initio quot an-
 nos suis expensis meruissent
 374.
 milites Romani ubi pecuniam
 suam tempore pugnae depone-
 rent 180.b
 militia exautorati, quales habe-
 rentur 374.a. & 375.b
 militiae apti, nec tamen milita-
 re volentes à quibus multa-
 rentur 145.b. & dein.
 militiae idonei qui 29.b
 militiae ordo 9.a
 militiae Romanae vetus quoddā
 constitutum 32.b
 militiae vincula quae & quot
 30.a
 militibus in nauali bello quid
 præter soliti faciendū 194.a
 militibus præter modum auda-
 cibus vena soluebatur 75.a
 militibus quis quotidie, mane
 præsertim, quomodo salutan-
 dus 359.a
 militibus ubi virum interdicitū
 137.b
 militum ætas apud Persas 30.a
 militum capitalia crimina 72.b
 militum disciplina alia sub aliis
 ducibus 107.b
 militum bello peremptorum se-
 peliendorum quanta cura fue-
 rit Atheniensibus 116.a
 Eorum lau funebri 131.a
 militum nomina ignorare in ca-
 stris cui dedecorofum 318.b
 militum ordines ac species 191.b
 militum ordines olim quot 369.a
 militum vocabula diuersa 374.a
 militum ubi potissimum abundet
 138.
 mille paria gladiatorum quis
 in quibus ludus exhibuerit
 362.b
 mille passus 89.a
 mille sestertii vnum aureum cō-
 putari 242.b
 militia adolescentū quot à Tra-
 iano publicè erudita 100.b
 militia centum & decem ubi à
 decem militibus caesa 380.b
 militia deorum quot 325.a
 milliaria cohors quot constes
 50.a
 milliaria cohors quot equites &
 pedites contineat 8.a
 milliaria vasa quae 183.a

milliaria cohortis partes quae
 350.b
millibus viginti ac duobus tri-
clinio quis aliquanto epulatus
 334.a
millies eandem uxorem duxit-
se quis quo conuicio dictus
 196.b
milinae tibie quae 178.b
miluus qualia omnia prae mon-
straret 273.b
minallonum in quibus festus v-
sus 363.a
mini in lectu 129.a
minarum seu mnavi species ac
valores diversi 241.a
minas quibus leges tulerit
 339.a
minerua quorum dea, & unde
oriunda 326.b
minerua quorum in clypeis insi-
gne 365.b
mineruae cognomina quam sint
diversa 327.b
mineruae effigie qui pro signo
militari est 177.b
minerva quibus animalibus A-
thenienses annua solemnia fa-
cere solerent 141.b
mineruae oracula quae 85.b
mineruae quod animal sacrum
ibidem, & 142.
mineruae & Aesculapij sacra
 92.a
mineruae sacrum 93.b
mineruae Terrenalimago 213.a
mineruae templum Romae ubi
 82.b
minervarum numerus quis
 327.b

umina Romanis multa quae
 121.a
minimo prouocare, quid 246.b
minimus dignus cur sic dictus
ibidem
minimus pontifex qui 65.a
minio arena circi strata 281.b
minio in triumphus illini solutus
quis 332.b
minio qui corpora sua militiae
inficiant 31.a
minio cur statuae deorum illini
solitiae 21.b
ministri flaminum qui aut quae
 346.a
minimerus poeta cuius 528.b
minois regia ubi 127.b
minorum gentium patres qui
 207.b
minos cur filius Iouis putatus
 77.b
mimo quorum legislator 339.a
minuendi lectus legitimi causae
extraordinariae quae 133.b
minutia porta quae 220.a
minutius pro deo cultus Ibid.
minyae quam leui poena Tralli-
bis occidi potuerunt 124.a
mira quaedam de adulteriis
 176.a
mira quaedam de aquarum in-
periueros vindicta 297.a
mira quaedam de lapidib⁹ 265.a
mira quaedam de notis congeni-
tis 87.b
mira quaedam de venatu Her-
culis 77.a
mira quaedam de urinatore 91.a
mirabilia aliquot 199.a.b
mirabilia quaedam de regum

diversotum educatione prima
 110.a.b
miracula aliquot ex somnis ve-
re comperia 16.b. & dein.
miracula vitium in Germania
qualia 189.b
miraculorum orbis unum Thebis
ara Apollinis Spodij 320.a
miraculum fortitudinis in uno
manu digito 256.a
miraculum hominis ex carcere
in tartarum ducti & reducti
quale 367.b
miri quidam de caeside centu-
rioris cuiusdam 32.b
miri quiddam de Alexandro
Macedonum rege 31.a
miri quidam de cornice 47.b
miri quidam de cleastro 72.b
mirum quid de canum erga do-
minos amore 131.a
mirum quid de Cappadocibus
 104.b
mirum quid de columbis 46.a
mirum quid de Galba 21.a
mirum quid de muscis 261.a
mirum quid de Numenio &
Necopolono 35.a. 37.b
mirum quid de Prussia regis filio
 14.b
myricinus quis cur sic cognomi-
natus deus 326.b
miscellanei ludi qui 355.a
miscellos quos quis Lugduni pu-
blicè exhibuerit 361.b
miserabiliter criminofum vive-
re, quam cito occidi, maiori di-
scipline esse 71.a
miseri cordiae ubi ara statua
 211.a
missio quibus & quando dare-
tur 374.a
missionem dare qui qua cautio-
ne poterant 358.b
missionum genera quot 373.b
missus circensium quot 263.a
missum populi ut faceret apud
Gracos sacerdos sanctus my-
sterio 217.a
mithras quis dictus 66.a
mithridates Armenus quae per-
fidè à quo captus 252.b
mithridates Popenj quotius sue-
rit Mithridatum 5.a
mithridates quorum rex 4.b
mithridatis thesauri ubi adser-
uari conserunt 56.a
mithridatis uxores qui seipfas
interfecerunt 47.a
mitra aurea quorum regum in-
signe 48.a
mitra quibus sit & dei & dea
nomen 327.a
mittere legatos cum lana, quid
 254.b
mita quid, & quor scelis appen-
deret 241.b
mnemon unde quis cognomina-
tus 70.b
mnemonis regia ubi 127.b
mnemonium, alii Mnenonium
Susis quid 345.a
mnemosyne quomodo literae aut
quid 143.a
mnens bos ubi cultus 49.b
mnos, in Creta qui vulgo no-
minatii 160.b
modestini de sepellectile exst-
matio 29.a
modi comtabendarum nuptia-
 11.ii

rum olim quot 17. b. & deim.
 modiolus quæ vasis species
 136. b
 modiolus quota modii pars
 89. b
 modius quot chœnices contineat
 seu sefferia ibidem
 modus agrorum cuique præscrip-
 tus olim quis 139. a
 mœchandi occasio in quibus po-
 tissimum sacris fuerit 336. a
 mœchas à testamentis quis, li-
 cet tyrannus, bene exclusit
 355. b
 mœchus deprehensus impunè oc-
 cidebatur 176. b
 moenia Rome quot passuum mi-
 lia comprehenderent 219. b
 moenia seu muri einitatis quomo-
 do sint sancti 254. a
 moenium signandorum ratio seu
 ceremonie olim quæ 254. b
 moenia urbium sancta esse
 220. b
 mola salsa & farre quæ insu-
 cris aspergi solerent 227. a
 mola salsa quid & quomodo fie-
 ri solita 140. b
 molarum usus quandiu Rome
 incognitus 138. a
 mollior vite cultus à quo reper-
 tus putetur 139. b
 molonem Græcè declamasse in
 senatu Romano 221. a
 molossorum reges Pyrrhidae di-
 cti 5. a
 monadibus quæ natio diuisa
 104. b
 moneta aurea à quo primum in
 Perside percussa 218. a

moneta Iuno quæ 327. b
 moneta quandiu Romæ nulla
 343. a
 moneta tempore Homeri poeta
 qualis 217. b
 monetae etymologia quæ 327. b
 monetae Iunonis aedes ubi ibid.
 monetae officina 166. b
 monetae percussæ millia quot à
 Cæsare depeculata 55. b
 monetaria Rom. imperatorum
 olim ubi 243. b
 monetarum aliquot diversis gen-
 tibus peculiarium descriptio
 218. a, b
 monilia ferrea quæ mulieres
 gestare collo soleant 288. b
 monvocampi digiti qui 245. b
 monvocodilus digitus quis ibid.
 monogamos quos esse oportue-
 rit sacerdotes 348. b
 mons à quibus pro deo habitus
 382. b
 monstra quomodo expiarentur
 312. a
 monstri expiandi apud Athe-
 nas mos quis 314. b
 monstri marini Theodoro Gazæ
 visi descriptio 134. a
 monstrosi visus, quid fieri suetum
 311. a
 monstrose in bello visiones 31. a
 monstrosi aut defucluosi partus
 quomodo olim ablegati 98. a
 monstrosi unde giggi putati
 77. b
 monumenta pauperum & seruo-
 rum qualia 353. a
 monyma regia vi se interfecerit
 7. b

Mores pessimi quid tandem pa-
 riant boni 354. a
 Mores unde primum corrupti
 139. b
 Morichus deus 327. b
 Morientis spiritum quis olim
 excipere solitus 127. b
 Marionem quis rex per ocium
 pro delectamento agere sole-
 bat 161. b
 Marionis in triumpho & alibi
 usus quis 300. a, 332. b
 Morituros aut morientes fede-
 re ubi oporteat, non iacere
 28. a
 Mortalem deum unum, & al-
 terum immortalem qui colât
 383. a
 Morie mulctare qua tantum ra-
 tione licuerit ciuem Roma-
 num 125. a
 Morti deo qui templa dicaue-
 rint 21. b
 Morti destinati ubi absque mor-
 te plectantur 124. b
 Mortis autorem sibi neminem
 esse debere 315. b
 Mortis genus eligere ubi reis
 permissum 123. b
 Mortis & obfolutionis symbo-
 lia per literas 124. a
 Mortis supplicium lenibus de cau-
 sis quidam inferunt 124. a
 Mortis sententiam quæ litera
 notaret in iudicio 124. a
 Mortis in Aegypto qua ora-
 tione ante sepulchrum aut
 commendari aut vituperari
 soleant 131. b
 Mortis in Aegypto quum hu-
 mari confueverint 114. b
 Mortui noctu non interdum effe-
 rebantur 130. a
 Mortui ubi ambulare dicantur
 307. b
 Mortuis inferias dandi seu pa-
 rentandi tempora quæ 110. b
 Mortuo cui triumphus exhibi-
 tus 33. a
 Mortuos quæ gentes letitia pro-
 sequantur 96. a
 Morum degeneratio 153. b
 Morum prefectus quis 367. a
 Moschus Antimolus quam sue-
 rit frugalis 138. b
 Moses & Hebraei adorantes
 occidentem spectabant 224. a
 Mossynæci quomodo regem de-
 linquentem mulctent 137. b
 Mithona urbs quæ, & quid ibi
 Philippus Macedo 376. b
 Miquorum olim in clypeis insi-
 gne 369. b
 Mugile qui Athenis plecteren-
 tur 176. a
 Mugitus boum inter immolan-
 dum quid præsonet 143. a
 Mugonia porta quæ alias di-
 cta 219. a
 Mugonia unde dicta 210. a
 Mule cum curru, quibus olim
 nummis incussa 218. b
 Mule partus incerte nature
 quid aliquando portenderit
 110. b
 mule partus. quid portendat
 275. a
 mule ubi vulgo pariant 307. b
 multa pecuniarum certam apud
 Romanos fuisse sum-
 11. iij

<i>man</i>	121.a	<i>Mulieres seorsum à viris quibus</i>	
<i>Mulctarum differentia</i>	<i>ibid.</i>	<i>in sacris procedent</i>	311.b
<i>Mulctarum militarum differentia que</i>	72.b	<i>Mulierum Spartanæ quomodo</i>	
<i>Muli & equi quot à quibus tribui nomine dati</i>	243.a	<i>incedant</i>	53.a. eadem viris imperant 196.a
<i>Muli ubi nulli educuntur</i>	307.b	<i>Mulieres iosis esse criminibus quid sibi velit</i>	128.a.b
<i>Muliebres vestes cur quidam in luctu induant</i>	128.b	<i>Mulieres ubi circumciantur</i>	97.a
<i>Muliebri veste ubi sponsum indui oporteat</i>	58.b	<i>Mulieres ubi cum hircis cocant</i>	212.a
<i>Muliebris fortuna pharum ubi & cur edificatum</i>	20.a	<i>Mulieres ubi ex equis pugnent viri pedibus</i>	375.b
<i>Muliebris vestitus (discrimen</i>	287.a	<i>Mulieres ubi maioris auctoritatis quàm viri & dein.</i>	210.b
<i>Muliebrum calceorum species aliquot</i>	<i>ibid.</i>	<i>Mulierum olim munus solarum, panes facere</i>	138.a
<i>Mulieres an apud ethnicos castra sequi solite</i>	19.a	<i>Mulierum auctoritas apud Germanos in bello</i>	161.a
<i>Mulieres an & quando primum in senatum admittæ</i>	210.a.b	<i>Mulierum opus quod sit</i>	198.b
<i>Mulieres an & quomodo cum viris cœarent</i>	266.a	<i>Mulieribus augustis etiã custodes sine satellites fuisse</i>	371.b
<i>Mulieres cum feris publicè depugnasse</i>	362.b	<i>Mulieribus capita in sacrificiis velanda esse</i>	212.a
<i>Mulieres in charorum funere imicere in pyram solite quid</i>	130.b	<i>Mulieribus etiam lictores habere permissum</i>	45.b
<i>Mulieres in Tracia quàm viris qua de causa odiose</i>	77.a	<i>Mulieribus per quem deum irare interdictum</i>	267.b
<i>Mulieres nudas epulis intraducere, quale</i>	297.b	<i>Mulieribus qui reges pro custodibus vsi</i>	371.b
<i>Mulieres quedam Germanis ut deæ cultæ</i>	210.b	<i>Mulieribus qui se abstineant in Aegypto</i>	221.b
<i>Mulieres quando & cur primum in funere laule profectæ</i>	132.a	<i>Muliribus Ro. an prenomen & nomen fuerit</i>	15.b. 256.a
<i>Mulieres quibus in sacris mutuo & conuitiis incesere sacrum</i>	76.b	<i>Mulieribus templa interdicta que</i>	321.b
		<i>Mulieris à monstro marino stupræ prodigium</i>	134.b
		<i>Mulieris ebrium regem occiden-</i>	

<i>is premium apud Indos</i>		<i>Munera triumphantis qualia, & quibus exhiberi solita</i>	331.a.b
<i>Mulieris cadavera singula de non virorum in rogis addisoluta</i>	123.b	<i>Municipes qui qua de causa aliquando dicti</i>	202.a
<i>Mulierum in comitiis ratio nulla</i>	181.a	<i>Municipiis quibus daretur ibidem</i>	
<i>Mulierum in Hercis ludis cursus ac certamen</i>	262.b	<i>Munychia Athenis quid</i>	345.a
<i>Mulierum in incessu differentia olim</i>	291.b	<i>Munychionis (id est Ianuarii) vnde vigesimo die quid Athenis fieri solitum</i>	155.a
<i>Mulio quis in triumpho ductus, post de Parthis triumpharit</i>	198.a	<i>Munychionis nominis detur Athenis mensi</i>	169.b
330.a		<i>Murenarum cognominatio unde</i>	15.b
<i>Mullei quales calcei</i>	287.b	<i>Murenarum milia quot in vna cæna apposita</i>	334.a
<i>Mulspicillum quænti olim habitum</i>	137.b	<i>Muralis quis primus donatus</i>	224.b
<i>Multitudo quomodo olim puniri solita per decimationem</i>	73.1	<i>Muralis corona quomodo fiat</i>	227.b
<i>Mulus marianus, quid</i>	278.b	<i>Murani cognomen quibus regibus inditum</i>	4.b
<i>Mulus quorum sacrorum victima</i>	382.b	<i>Murem qui nummis incusserint</i>	218.b
<i>Mumartius sub Tullio Hostilio quam præfecturam gesserit</i>	366.a	<i>Mures candidi quid portendant</i>	275.b
<i>Mundanus annus quis</i>	168.b	<i>Mures quomodo Aegyptiis aliquando subsidium iulerint</i>	212.b
<i>Mundus phanum dei sanctissimi Diogeni</i>	92.a	<i>Muris ciuitatû edificia prinata cur non admoenda</i>	354.a
<i>Mundus parere quando putatus</i>	222.a	<i>Morium carius qui se vestiant</i>	289.a
<i>Mundus vniuersus quomodo & ubi per tres Saturni filios diuisus</i>	322.b	<i>Murtia que dea vocata</i>	345.b
<i>Muneris publici ætas</i>	189.a	<i>Murtia unde Ven' dicta</i>	245.a
<i>Muneris administrati ratio quâ do reddetur</i>	189.b	<i>Mus qui Pæotice vocetur</i>	218.a
<i>Munera militibus dari solita</i>	227.a.b	<i>Musei Sempronius adulterum ut puniuit</i>	176.b

*Musica cui aliquando pro ius-
qui fuerit* 369.b
Musicalyrica, Corinna 364.a
*Musice cuius templum non in-
grediantur* 76.b
*Musice quo ex quibus locis ad
tempus cedere ac reuerſi cre-
ditur* 261.a
Musica quarum festa 262.a
*Musicum Alexandria regia v-
na* 127.b
Musica à quibus viſuperata
101.b
*Musica quibus iniuſa, quibus
grata* ibid.
Musice honos olim quantus
101.b
*Musice studium apud veteres
Græcos quantum* 97.a
Musice omen quale 275.b
Muta exa que 308.a
Mutabilior cotburno, quid
278.a
*Mutatio caſtrorum qui olim in-
dicari ſolita* 18.b
*Muti qui, cuius in templo qua
de cauſa fierent* 77.a
Mutia, que à quibus dies dicti
232.b
Mutialis agger Rome vbi
346.b
Mutina qualis colonia 202.b
*Mutinino quomodo ſacrificent
mulieres,* 76.b
Mutionis porta que & vbi
220.a
*Mutuandi uxores ad tempus
apud quos olim ius* 41.a
Muumum mulos ſcabere, quid
277.b

*Mutum ſanguinem vino mix-
tum qui quando bibere ſoliti*
253.b
*Mybarum veſtes militares cu-
ius fuerint coloris* 31.a
Myodes deus qui 261.a
Myrnermus 328.b
Myriarum imperator qui 55.b
*Myrius Chryſe filius vbi &
cuiuſmodi habuerint araria
ibidem*
Myrica qui vtantur in ſacris
223.a
*Myreham Sabæi cur non offe-
rant* 225.a
Myriceus Apollo 327.a
*Myrrhinis virginis qui vatici-
nentur* 275.a
Myrtea corona cui daretur
357.a
Myrtea Veneris ara que
346.a
*Myrti due ante Romuli tem-
plum, quid portendere ſolite*
23.a
Ad myrtum canere 97.b
*Myrtum cuius templo cur in-
ferre non licuerit* 335.b
*Myrtum ſuffitionibus adhiberi
ſolitam eſſe* 314.a
Myrtus cui ſacra 122.b
Muſice adminiſtrationes 104.b
*Muſi quibus ceremoniis vone-
re quid ſoleant* 164.b
*Myſorum galea quo ſunt orna-
ta* 32.b
Muſteria Cereris qualia 362.b
*Muſteriorum magnorum &
paruorum ſolemnis dies apud
Athenienſes* 155.b

*v & λ quid ſignificarent in iu-
diciis* 124.a
N
*Nabaſeorum mos qui-
dam circa uxores abo-
minandus* 41.a
Norudem mos erga filios
98.a
Nenia cuiuſmodi ſit cautio
529.a
*Nenicæ templum cur extra vr-
bem fuerit* 57.a
*Naiadum in quibus feſti re-
preſentatio* 363.a
Naniſcor quid ſignificet 34.b
*Nandi quantum Rom. olim ſu-
dium* 31.b
Napatia cuius regia 127.b
*Napeſims quod fuerit ius ciui-
tatis* 202.a
*Nares totius populi quis rex a-
liquando abſciderit* 121.b
Narnienſium deus quis 227.a
*Narualorum pontifex quàm ri-
diculo ſit ornatu* 66.b
*Nauſimones quo morituros mo-
do ſtatere ſoliti* 115.b
Nafi iudicia que 85.b
*Nafi mutilatio quibus genibus
ſummi ſupplicii loco habita*
124.b
Nafiſco quàm oderit ſcenicos
360.a
*Nafiſca quid à ruſticis tribulus
paſſus* 25.b
Nafiſcæ cognomen vnde 14.b
Nafiſcæ cur quidam dicti 11.b
Nafiſca laus 69.b

*Nafones vnde quidam Romæ
cognominati* 13.a
*Nafoplectumur adulteri apud
puer. Egyptios* 176.a
*Nafuſi & nafum habere qui
dicantur* 85.b
*Natales quorundam dies qui-
bus maximè felices* 233.a
Natala vrbs Romæ dies quis
92.b
*Natalitia feſti quomodo ſerua-
rentur* 92.b
Natare qui olim diſcerent
97.a
Nati cum dentibus 14.a
Nati ſub Delphino 90.a
Nati ſub piſcibus 90.a
*Notionum aliquot ſingulares
patroni Romæ olim* 303.b
Nutorum Delphino ſub natura
90.b
Natos recens qui deplorant
96.a
*Natura opera dicti admirabi-
lia* 199.a
*Naturæ diuerſis genibus pro-
pria que* 214.a
Naturalis annus quid 168.b
Nauales duumiri qui 150.b
Nauales ludi quomodo fierent
364.a
*Nauali certamine qui ſingula-
riter præſent* 215.a
Naualis corona qualis 228.a
*Naualis prælii ſigna ſeu indi-
cia quo fieri ſoleant modo*
179.a
Naves luſtraudi ratio que
313.b
Naves ſingule quis ſeu quo-

INDEX

rum deorum imagines insculptas gererent 179.a
 Nautis Thesei quanto tempore Athenis conseruata 113.a
 Nautim insulis ornare in consuetu quid 177.b
 Nauis quibus diis uota facere potissimum soleant 165.b
 Numismatum sub Cyro stipendium quod 374.b
 Nautiorum cognomen unde 14.b
 Nautium insignia & nomina priuata que 179.a
 Nautium pro traiectu ad inferos quantum fuerit 130.a
 Neapoli cuiusmodi aliquando esse solere publicum certame 364.a
 Neapolitani in quorum fuerint clientela Rome 303.b
 Neapolitani regni excidium quo modo olim predictum 148.b
 Necessitatis templum ubi 23.b
 Necis potestas penes quem solum Rome fuerit 119.a
 Necti ob senus quando prohibitum 11.a
 Ne decima quidem Syracusanorum pars, quid indicaret 279.a
 Nesti dies qui 233.a
 Negligentes in re querenda, ubi & quomodo multari soleant 144.b
 Nemei ludi qui & quomodo instituti 261.b
 Nemeios locus quis 87.a
 Nemeios simulacrum quale 216.b
 Nemesis cuius dea nomen 325.a
 Nemesis dea qualis 246.
 Neocori Aliarci quod olim in clypeis insigne 369.b
 Neodome qui habitus 374.a
 Neomeme que sint 156.a
 Neoptolemi felices uictorie 37.a
 Neoptolemi militare vexillum quale 177.b
 Neoptolemus cuius filius 5.a
 Nepotes unde quidam cognominati 14.&
 Neptuno cur fel dicatur 307.b
 Neptuno ex quibus animalibus sacrum fiat 140.b
 Neptuno qui dies Athenis sacri 156.a
 Neptunus quorum olim insigne 359.b
 Neptunus quarundam nauium insigne 179.a
 Nequam homines, probos a se abigant 289.b
 Nequicquam sapere quis dicatur 179.b
 Nereis ubi non ita malis ab hinc annis uisa 154.a
 Nero Cesar quo habitu nummos se inuadi iusserit 218.b
 Nero gratiam popularem quo beneficio aucupatus 204.b
 Nero precipua legioni quod nomen dederit 8.b
 Nero qualem militibus dederit aliquando tesseram 179.b

ALPHABETIGVS.

Nero quam deditus fuerit ludis 261.a
 Nero quem mensum iusserit uocari Neroneum 169.b
 Nero quid in libertos ingratos stauerit 159.a
 Nero quid significet, & qui hoc nomine uocati 14.a
 Nero quod sacrum seu templum conscientia scelerum adire non ausus 364.b
 Nero quot ueliculis proficisci solitus 110.a
 Neroni mors quomodo profignata 275.b
 Neroni quando & quibus de causis supplicationes decerni solerent 311.b
 Neronis adilitas qualis 146.b & 126.a
 Neronis in iure dicendo mos 378.b
 Neronis in populum spectaculis inbianem liberatis 91.b
 Neronis in triumpho iactantia quanta 332.b
 Neronis quoddam statutum 189.a
 Nerfisia post deificationem quo uocabulo dicta 325.b
 Nerua quid in seruos dominorum delatores stauerit 159.a
 Neruarum cognomen unde 15.b
 Nestridia quod poculi generi 136.b
 Nestoris iribus que 27.a
 Nenia porta 220.b
 Nemi poeta quando & ubi natus 50.b
 Neuri qui, & quid pro diu colant 382.b
 Nicanor unde quis dictus 70.b
 Nicia in condendis mortuis cura 116.a
 Nicia nomen ad Syracusas stragema 19.a
 Nicias quam fuerit asiduum in senatu 207.b
 Nicolai Perotti laus simul & uituperatio 255.b. & dein.
 Nicomedum cognomen quorum fuerit 4.b
 Niconta asini uomen Augusto quid predictuarit 276.a
 Nidarion quid 48.b
 Nigri quid pre se ferant 86.a
 Nigrorum cognomen unde 13.a
 Nigrum albo qui preferant 224.b
 Nihil esse cum amaracino sui, quid 278.a
 Nili aqua AEgyptiis quam sancta 224.a
 Niliacus puluis ad quid olim potissimum conduceret 278.b
 Nimia edificia Rome quid Augustum timere fecerint 305.b
 Nimitas appellationes quis inhiuerit 367.a
 Niuus rubra ubi 299.a
 Niniubus resectis qui uinum diluerent 296.b
 Nobiles qui haberentur 284.a
 Nobilitas in Perside quare uulgo innotescat 261.b
 Nobilium ambitio in consula-

tu adipiscendo 117. a
 Nobilium à plebe inter barba-
 ros quale discrimen ibidem
 Nobilitas apud Germanos qua-
 ritus respectus 209. a
 Nobilitas filii quot uno sacri-
 ficio ubi mactati 283. b
 Nobilitas puerorum insigne quod
 99. b
 Nocte tantum coniugia iniri so-
 lita 59. b
 Noctes qui diebus preferant
 231. b
 Nocti quod animal sacrum 141.
 Noctis definitio que 341. a
 Noctis an interdiu funera ef-
 ferri soleant 30. a
 Noctis non interdiu, ubi & cur
 iudicia darentur 123. b
 Nocti pugnare quibus lege ve-
 nitum 375. b
 Nocti supplicium sumere de fon-
 tibus ubi iustum, ubi veni-
 tum 113. b
 Nocti tantum qui pugnant
 175. b
 Noctua quam diuersorum au-
 spiciorum habeatur 274. b
 Noctua quorum fuerit insigne
 177. b
 Noctuas cum facie Minervæ
 qui nummis incusserint 216. b
 Noctuas qui seruis inurant
 286. b
 Noctuas sub tectis latentes que
 fuerint 218. b
 Noctuas mittere Athenas,
 quid 279. a
 Nocturna balnea quis conces-
 serit 235. a

Nocturna sacramenta licite
 que 336. a
 Nocturna sacra quorum sceler-
 rum occasionem dent 336. a
 363. a
 Nocturna vigiliae quomodo à
 Paulo Aemilio ordinatae
 18. a
 Nocturni cæsus qua lege vetiti
 341. a
 Nocturni triumviri qui 151. a
 Nodus in serpo querere, quid
 276. a
 Nodus Herculanus cui singulo
 inuicti solitius 59. a
 Nolani quo iure fuerint ciues
 Romani 202. a
 Nomadum uxores communes
 176. a
 Nomen dei in quibus expiationi-
 bus subiceretur 314. b
 Nomenclator quis 84. a
 Nomenclatore qui candidati ve-
 terentur 181. a
 Nomina donatorum ciuitate,
 quomodo mutarentur 201. b
 Nomina quibus mutari solia
 107. a
 Nominibus quenque suis ve-
 nerari quam olim soleme
 81. a
 Nominis eorum qui in deos re-
 ferrentur mutandi ratio que
 325. b
 Nominum pueris indendorum
 varia apud diuersos consue-
 tudo 99. a
 Nomophylaces qui 283. a
 Nona Maij dies quibus maxi-
 me iniuria 233. a

Nonæ mensium omniumuales
 233. b
 Non esse cuiusvis adire Corin-
 thum, quid 234. b
 Nonij annulus quam preciosus
 87. b
 Nonij unde dicti 205. a
 Norcia quorum dea 327. a
 Nota genuine 87. b
 Nota notariorum apud Roma-
 nos olim quanto fuerint in
 vsu 109. b
 Nota seruis iniuri soliteuales
 158. a. 289. b
 Notis quorum frons signaretur
 158. a
 Noua via 83. b
 Nouæ legis auctor quam sit de
 testabilis 314. a
 Nouæ nuptiæ vestis 287. b
 Nouember cui dea dicatus
 169. b
 Nouembres menses Demetrio re-
 gi appellati 155. b
 Nouemviri Athenis qui 153. a
 Nouendiale sacrum quod
 310. b
 Nouercam quis duxerit Rome
 39. a
 Nouo antiquum abrogari
 312. b
 Nouocomenses à quo ciuitate
 donati, & à quo rursus pri-
 uati 101. b
 Nouissimum sententiam dicere
 ignominiosum 205. b
 Nouum vinum cui offerendum
 142. b
 Nox in quot horas aut vigiliis
 olim diuisa 234. b
 Nox media quomodo notaretur
 ibidem
 Nubarum rex seu deus quam
 ridiculus 321. b
 Nubentibus que dea precipue
 coleretur 327. b
 Nubere multis viris feminam
 olim ubi decueris 41. b
 Nubere semel tantum in vita
 quibus concessum 348. b
 Nubiles virgines ubi in fo-
 rum productæ auctionentur
 39. b
 Nuces oculatae 162. b
 Nuces spargere 59. b
 Nucibus ludere soliti 162. a
 Nudas ad templa ducere mu-
 lieres qui soleant 384. a
 Nudati, maxime praeliantes,
 qui 37. a
 Nudi qui quomodo pugnant
 375. b
 Nudis pedibus prodire, ubi olim
 vitiosum 288. a
 Nudis pedibus qui quantique vi
 semper incesserint ibidem
 Nudos certare in Olympis
 qui primum docuerint
 260. b
 Nudum vidisse hominem capi-
 tale Persis 88. b
 Nudos parentes conspicerenon-
 fas putatum Romanis
 101. a
 Nullius indigere & pauca ha-
 bere quis precaretur 225. a
 Nulla esse deorum templa 92. b
 Nullos esse deos qui olim sint a-
 pinari 383. a
 Numa cuiusmodi insisterit

sacrificia 140 b
Numa quomodo annum distinxerit 168. b
Numa quot filios & quibus nominibus habuerit 14. b
Numa Pompilij domus quousque Romæ duravit 346. b
Numa regia ubi olim Romæ fuerit, & quando perierit 126. b
Numa sacrificia qualia fuere 91. b
Numantia à quo deleta 28 a
Numantia cui cognomen dederit 70. a
Numatius Plancius cuius aliquando discipulus 13. b
Numenius quanta vno loco, non vno tempore, victorius potuit 37. a
Numerandi studium olim quale 101. a
Numerare gestu manus 23. a
Numeris quis principium rerum cunctarum tribuat 264. b
Numerus apud diuersas gentes quamulus tantum fuerit 101 a
Numerus milium Persis quomodo iniri soleat 31 a, b
Numide natura quales 214. a
Numidarum singulis quot essent uxores 39. b
Numidarum regum sceptrum 47. b
Numidarum tabernacula vnde fierent 18. b
Numidarum vestimenta militarum quo fuerint colore 30. b
Numidia cui Romano cognomē dederit 69. a
Numina in sacris præcipua que 224. a
Nummarij iudices 95. b
Nummi aurei & argentei inuentores qui 218. a
Nummi in suffragatores distributi 184. b
Nummorum aliquot nomina 89. b
Nummorum aliquot veterum propria nomina ac signa que 218. a
Nuncium letum ferentes coronati veniebant 46 b
Nundina dea que 99. b
Nundine quales aut quorum ferie 218. a
Nundine quot die haberentur 138. b
Nundinis quomodo olim balnearentur 235. a
Nuptia vnde dicte 58. b
Nuptie tribus modis contrahantur 58 a
Nuptie legitime 61. a
Nuptialis annulus qualis, & vtra manu ferretur 87. a
Nuptiarum alie atque alie apud alios ceremonie 39. b. & 57. b
Muptiarum inter ethnicos ceremonie que 57. b & dein.
Nurcia quorum dea 329. a
Nurices esse que debeant paruulorum 99. b
Nuus & signis ubi oracula reddi solita 323. a
Nyctegretum herba 164. b
Nyctilcin

nyctileia sacra que 363. a
nyctilopa quid 164. b
nympades cuius urbis porta 221. a
nymptharum in quibus ludis representatio 363 a
nympthides calcei quales 288. a
nyssa in Parnasso cui dicata 318. b

O

Onanis prætorie bruti insignie 179 a
Obedientie militaris memorabile exemplum 33 a
Obeliscus quibus aliquando nūmis incussus 242. a
Obesus miles quomodo multarentur 74. b
Obesi, probrosi apud Gallos & Iberos. 96 b
Oblationes modice & pie locui gratiores 166. b
Oblationes iniuste que 143. a
Oblatiua auspicia que 272. a
Oblongi oculi indicium quod 85. b
Obnubere quid 58 b
Oboli Grecis qui 242. a
Oboli quot siclum faciāt ibid.
Obolus quot contineat siliquas 89. b & 242. a
Obolus vnde dictus 242. a
Obruti ere alieno pœna & infamia que 343. a
Obsequēs latrones qui à quo imperatore dicti 373. b
Obsequentiæ Fortune templum ubi & vnde institutum 200 a
Observanda initio anni que 169. a
Observationes aliquot seu caulesim Circēsis que 264. a
Obsidionali quis primus donatus 218. a
Obsidionalis corona quanti olim habita 227. b
Obsistamia iudicia que 195. a
Obsistia ex auro quis fecerit 298. a
Obsistia sponsi que 60. a
Obsophagus deus quis 327 a
Obtestari per Solis iubar, Per sis quid 86. a
Obumbrare solem sagittis in præliando qui soleant 376. a
Occentus murium quid portendat 276. b
Occidentem versus qui orientem 221. a
Occidētem versus qui motus in sepulchro statuunt 116. a
Occidere bouem quam olim capitale 14. b
Occidionis templum cui adire vetitum 315. b
Occipus quibus natura criminum 290. a
Ocellate nices que 162. b
Ochi regis auaritia quanta 195. b
Oculus quo conuictio ab Aegyptiis affectus 215. b
Ceiosi quomodo olim multati 144. b
Ocium quibus sit honestum 28. a
Ocreses quam prodigiose Ser. Tullij genuisse dicatur 360. b
Oclacili vnde dicti 255. a

Octava cuiusque mensis dies, cui Athenis sacra 156.a
 Octauii matris famnium 171.b
 Octauii trophaum 36.b
 October cui dicitur 169.b
 Octobri mense quid Athenis fieri solium 155.b
 Octobribus Idibus quid miri Roma feret ibidem
 Octogenarii à quo in militiam coacti 30.b
 Oculi effigies Aegyptiis quid 87.a
 Oculis clausis qui pugnet 375.b
 Oculis pictis qui incedant 288.b
 Oculorum religio & indicia que 85.b
 Oculos & os morientes claudere qui solitus 127.b
 Odoramenta in pyris defunctorum iniici solita 130.b
 Odoratorum imbrum in theatris sparsio 95.b
 Odorum ac picturarum in scenis profusio quanta 281.b
 Odorum in triumphis vel accensio, vel sparsio que 333.a
 Oenandrum cuius sit conuentus oppidum 173.b
 Orosyros quis deus 327.a
 Offendo quid seu quomodo significet 34.b
 Offensiones pedum quid portant 102.b, & 275.b
 Offerre terram & aquam quid 194.a
 Officii aut muneris nomine salutare 84.a
 Ogcios Hercules quis 213.a
 Ogmios quis quibus deus 77.a

Oncemeli quid 137.a
 Ole ara quanti olim cultus 72.a
 Olea cui sacra 222.a
 Olea que turba coronantur 357.b
 Olea corona cuius rei premium 262.b
 Olea ramum offerre quid 274.a
 Oleam aut laurum comburere, vulgò quid præferret 324.a
 Oleastro qui coronantur 260.b
 Oleastrum arma peperisse 72.b
 Olena Tigrani aliquando quid 162.a
 Oleum & oleam perdere, quid 277.b
 Oleum in lustrationibus quomodo adhiberetur 314.a
 Olei in ore gestare, quid 279.a
 Oleum in silice dissecto ubi repletum 265.b
 Oleum optimum cuiate 295. b
 Olorium forum 71.b
 Ollus leuo datus est, quando & ubi proclamaretur 128.a
 Olympia campus ubi sit 259.b
 Olympias quid, & quod consistet annis 260.b
 Olympias regina fratri nupta 38.b
 Olympici ludii qui & ubi 259.a, & deinceps
 Olympici victoris premium 260.b
 Olympicorum ludorum varietas que ibidem
 Olympij Iouis imago qualis

21.a
 Olympionem esse, quanto olim fuerit honori 261.b
 Olympicorum imaginem qui Romanam transtulerint 261.a
 Olympicum templum ubi 321.b
 Olympus mons quam alius & quam multi hoc nomine montes dicti 318.b
 Omarii Iouis templum Sybaritis olim quid 259.a
 Omen belli unde Germani sumere soleant 191.a
 Omnia ex iecore que 306.b
 Omnia ex pedum offensione que 102.b
 Ominis boni indicia expullis 49.a
 Ominis mali signa ex pullis ibidem
 Ominis observatio ex sternutatione 102.a
 Ominum ex volucris peritissimi qui 273.b
 Oneara qui dicti 27.a
 Onerariae nauis lumina quot 176.b
 Onochonus fluminis à quibus aliquando epotus 382.a
 Onomadeus quis, & quam prudenter inimicos iulerit 180.b
 Onos pros aulos quid 278.a
 Onoupocon xitein quid 279.b
 Opalia festa que 336.b
 Operimenta linea equorum quam apud Romanos essent impetrabilia 372.a
 Operitanea sacra que 142.a
 Operio capite qui sacra facerent 85.a
 Opheltis quis dictus 261.b
 Ophentina tribus unde dicta 26.a
 Ophiuse herba natura que 124
 Opi quomodo sacrificetur 94.a
 Opi ut voneatur 165.a
 Opifera vox, cui quam difficilis fuerit prolatus 351.b
 Opigena que dea cur sic dicta 327.a
 Opilius Macrinus quantis adulterum pœnis afficere soleret 176.b
 Opilius Macrinus quibus honoribus sensim ad imperium venerit 376.e
 Opima spolia quoties Rome relata fuerint 21.b
 Opima spolia que & unde dicta 22.a
 Opiniones de principis rerum quam sint variae 264.b
 Opiniones gētium de diis quam diuersæ & ridiculæ & impia 382.b
 & deinceps
 Opiniones variae de longitudine anni 167.b. & deinceps
 Opis deæ cognomina que 336.b
 Opis aedes quot & ubi 337.a
 Opis edicula ubi 344.b
 Opis simulachrum quale 336.b
 Opis templum ubi 82.b
 ὀπίσθην quid 108.a
 Opistho come quid ibidem
 Opisthographa charta quid 108.a
 Opisthotonicus morbus quid 108.b

- Opiter cur quis cognominatus* 15.a
Oppidulis etiam & viculis singulis suos fuisse deos 327.a
Opprobriū uictis, quid 280.a
Ops dea que & quomodo illi uotum fieret 365.b, 324.a
Optima mater cuius aliquando ressera 179.b
Optimates qui dicti 182.b
Optimatum in theatris loca que 298.b
Optimi cognomine quis aliquando honestatus & gauisus 71.a
Optimi quique uiri quid olim Athenis passi 157.b
Optimum militem instar equi è longinquo petendum quis rex censuerit 30.b
Optimus maximus quis dictus 224.a
Optimus quis dicendus 318.a
Optimus uir quis aliquando Romæ habitus 69.b
Opuntii Locri ubi 339.b
Opuntiorum pontifices quot & quàm diuersa carent 66.a
Oris maritima in saxa mutabilis, ubi & que 265.b
Oracal quis quibus sit deus 327.b
Oracula ex somniis ubi olim citarentur 320.b
Oraculi Delphici cōsulendi & dandi ritus qui 318.b
Oracolorum omnium clarissima olim habita que ibid.
Oracolorum per insomnia ratio que 171.b
Oraxum quid sit 16.b
Orandum à diis quid 224.b
Orate unde quidam dicti 15.b
Orationes funebres 151.b
Orationes premeditatas è libellis recitare libuisse 209.a
Orationes non hominum esse & patronorum, sed causarum & temporum 378.b
Orca & fritillus 161.a
Orchestra quorum in theatris olim sedes 270.b
Orcini qui 170.b
Ordicalia festa que 142.a
Ordinem deserentis pœna 32.b
Ordines populi Romani quot 283.b
Ordinis primi ductor, quibus aliis nominibus dictus 8.a
Ordinibus in prælio dissolutis quid agendum 193.a
Ordo ciborum in mensa quis 138.b
Ordo equester quanti olim sue rit precij 109.b
Ordo ex quot militibus cōstet 7.b
Ordo instituendi in literis apud Romanos 100.a
Ordo magistratuum in re militari qualis 9.a
Ordo rogandi senatus quis 209.a
Orestes qua potissimum re à furore liberatus 314.a
Organum quid 41.b
Organa pneumatica que 306.a
Orgia que cuius festa 363.b
Orientem versus mortuos in sepeliendo qui statueret 116.a
Orientē versus qui orēt 224.a
Originarii qui 170.b
Origines rerum iuxta diuersos que 264.b
Oris læsi pœna que 343.b
Orinus quis deus dictus 327.a
Ornamenta imperii unde sumptserint Romani 173.b
Ornatus flaminis quis 348.a
Oronoli qui 283.a
Orphei quot 77.b
Orpheum quis quomodo cum Christo coluerit 352.a
Orpheus à quibus dispersus 77.a
Orthie phalangis usus quis 329.b
Orthius modus qualis et à quibus in bello usurpatus 178.a
Orygia cuius insule nomen 319.b
Oschophoria Athenis quid 155.a
Os Plutonium 130.b
Oscine aues quomodo auguriū facerent 273.a
Osculantū quotidianus usus, quando & à quo sublatus 137.a
Osculari amicos inter se, ubi & quomodo usurpatum 85.a
Osculum mulieribus quàm & cur simulatè daretur 137.a
Osti qui dicti 66.a
Ostries effugies 213.a
Ostridem qui iurando testentur 266.a
Ostiris à quibus maximè cultus 383.a
Ostiris Aegyptiis quis, & quomodo effingi solitus 312.b
Ostiris quale gesserit insigne 177.b
Ostiris quis quibus sit deus 327.a
Ostifer quis dictus 66.a
Ostibus humanis qui, quomodo in sacris usi 383.a
Ostibus piscium qui pro domorum materia uerentur 305.b
Ostensionales qui dicti 374.a
Ostenta è cælo, quomodo excipiuntur 311.a
Osia inferni que & ubi 130.b
Ostia urbs quando & ubi condita 312.b
Ostraca ad quid excogitata 157.a
Ostracismi finis in quo factus 158.a
Ostracismo quid 157.b
Ostrearius panis 295.b
Ostreis marinis qui domos construerent 305.b
Otho præcipue legioni quod dederit nomen 8.b
Otionem que res sola ad imperium prouexerit 388.b
Othonis ridicula quedam lex 281.b
Otitis quid 246.b
Otricularorum dea que 327.a
Ona & melinitio conuiui dari solere 138.b, 296.b
Onandi cause que 516.b
Onans qui primas urbem interit 357.a
Onanti an equis obuiā procedere seu comitari liceret 357.b
Onans ornatus & sacra 357.a
m m iii

Ouatia quibus concederetur 251. b. & dein.
 35. b
 Ouationis etymologia & pompa 317. b
 Osem aut pullum rapere quis imperator reuerit 358. b
 Oues coronatas ante se agere & post mactare qui soleant 357. b
 Oues quomodo lustrarentur 313. a
 Oucula unde quidam cognominatus 14. b
 Ouidii locus quidam excussus 34. a
 Ouilia quid loci Romae sit 81. b
 Ouilis pecoris hostia quam olim habita 140. b
 Ouioniu cognomen unde 13. a
 Ouis cui immolaretur 141. b
 Ouis quanti Romae vulgo estimaretur 122. a. 218. b. 242. a
 Ouorum putaminibus qui domos faciant 305. b
 Ouum in quoru ludorum popa numeraretur primum 364. b
 Oulanos 8. a
 Oxole qui & unde dicti 339. a
 Oxole quo monete signo utantur 218. b

P

Pacem petentes, quid offerre soleant 279.
 Pacis signa seu indicia diuersis die sa 194. a
 Pactolus quale flumen 174. a
 Pactorum faciendorum inter ethnicos rationes olim quae

251. b. & dein.
 Pacuuius quando & ubi natus 50. b
 Padus quam nobile flumen 174. a
 Paean & prosodia cuius olim dei hymni 226. b
 Pædonomus quid 100. b
 Paenon mos in defunctos 115. b
 Paenicus quis deus cognominatus 327. a
 Pati cur quidam cognominati 13. a
 Patos habere oculos, laudi ac vitio dandum 11. a
 Pagana quaedam lex 198. a
 Paganalia festa quae & 344. a
 Palemon quid dei sit, & quibus aliis nominibus dictus 261. a
 Palemonis apud Corinthi specus qualis 267. b
 Palaestra qui se quam maximè exercere soliti 100. & 162. b
 Palaestra qui valerent 215. a
 Palaestras qui nummis inciserent 218. b
 Palam cibum capere cur olim & quam in usu fuerit 138. 295. b
 Palamedes quem ludum repererit 161. a
 Palavia ludus 33. b
 Palaviar quid 344. a
 Palatii praefectura, quanti habita 367. a
 Palatina tribus unde instituta 25. b
 Palatini ludus qui 375. a

palatinus mons unde dictus & quam varia eius etymologia 345. a
 palatialis flamen à qua dea cognominatus 346. b
 pale quod ludi genus 162. a
 pales quorum dea 92. b
 pali unde sacra fiunt 313. a
 palibroti qui aliquando dicti 4. b
 palilia cuiusmodi sacra 337. a
 palatia quomodo seruentur 92. b
 palla quorum vestis 287. b
 palladium forum 71. b
 palladium quid, & à quibus custodiri solitum 271. a
 pallantis filia ipsam interemit 327. b
 pallantis Claudiorum liberti quanta superbia 84. b
 pallas quorum praecipua dea 326. b
 pallas enemiois 164. a
 palladis sacerdos 66. b
 pallium quibus peculiare 285. b
 pallor deus qualis 21. a
 palloris phana cui intra vrbes non essent 57. b
 palma vel palmus quot digitis constet 88. b
 palme quibus victoribus darentur 262. a
 palmata vestis quorum 286. b
 palmicum augurium quod 275. a
 palmitis qui raquam pane passim victitent 138. a
 palmyrensum reginae imperatoris nomina consecuta 4. a
 paludamentum quale Romanis

militibus publicè daretur 30. b
 paludamentum qualis & quorum vestis aut insigne 118. 289. 64. b
 paludibus qui sepelirentur 115. a
 pallus quid 31. a
 palisi ara Siculis quid 169. b
 pambæotica sacra quae 219. a
 pamenothus quis quibus mensis 169. b
 pamphilorum tribus quae 27. b
 pamphylis quem ventum colebant 164. a
 pan Aegyptiis quantus 212. a
 pan quis & quorum deus 165. b
 panacolum quid 259. a
 panagyræ festa quae 91. b
 panathenæa Athenis quid 260. b. 365. a
 panathenæica quouiplicia fuerint 262. a
 pantieratiastes quid 135. b
 paneratum quid 136. b. 162. a
 panlana porta unde & quo elio nomine dicta 55. b. 219. b
 pandemus cuius dea cognomen 327. a
 pandia cuius dei festa 262. a
 pandosia, regia enotriorum regum 137. b
 pandosum & Acherusium quis oraculo vitare iussus 119. a
 panebiorum reges quomodo humentur 115. b
 panegyres Athenis quid 259. a
 panisloco quam variis rebus variè vitantur 138. a
 panem gladio diuisum, quibus olim gustare solenne 58. a

Penemius Athenis mensis quis
169.b
 Pamenathus mensis Aegyptiis
169.b
 panes & paniceae mensae qua-
libus canistris inferrentur
296.
 penes facere quale aut quarum
aliquando opus 138.a
 panes sanguinis guttas ex se
emississe quid aliquando por-
tenderit 111.a
 Pan quod animal dictum
141.b
 Panonia sacra que 259.a
 panisci caput in diffisso saxo
quomodo inuentum 265.b
 Panium cuius cognomen 82.a
 Panonia in quot & quas pro-
uincias diuisa 104.b
 panos statua qualis 212.a
 panum genera quam varia &
Graecis & Romanis 296.a
 panse unde quam dicti sunt
13.a
 panthei sacerdotes 66.b
 panomini à quibus Roma
eiecti, & à quibus restituti
135.a
 Pappuerata vestis 286.b
 Pappueris candidi semen cum
melle & lactuca quando ap-
poneretur 295.b
 Pappuerum decussione quid
quidam tyrannus immerit
111.b
 Papeus Scyricè quid 92.a
 Paphia Venus que 327.b
 eius simulachrum 213.a
 Paphlagonia in quot & qua-

les partes diuisa 104.b
 Paphlagonum reges qui dicti
4.b
 Papia lex à quo abrogata
237.b
 Papiiones ex vermibus nasci,
& ex semine papilionum ver-
mes 199.b
 Papiinianus cuius discipulus &
quid suppellectilis nomine co-
prehendit 29.a
 Papiinianus quis quam uue fue-
rit 378.a
 Papiinianus quam innocenter
à quo imperatore occisus 378.
a. in si.
 Pappas Bythinis Iupiter dictus
91.a
 Papyraceos calceos qui gerant
340.a
 Papyria tribus unde dicta
26.a
 Papyriae tribus cum pollia tri-
bus simulatas quantas ibid.b
 Papyrianum ius quot 376.a
 Papyri sphaere ubi coronentur dii
211.
 Papyrii seneratoris nequitia
inuidita 102.a
 Papyriorum etymologiae 14.a
 Papyrius rex sacrificulus pri-
mus omnium factus 172.b
 Papyrus ubi nascatur, & quo-
modo temperetur ad inscri-
bendum 108.b
 Par impar Romae qui luderent
162.b
 Parabiston forum 72.a
 Paradrornides 115.a
 Paralus filius quam à pericle-

defestus 133.a
 paramesos digitus qui 246.b
 parantymphus quis 58.a
 parapapius quorum rex & qui
cognominatus 4.b
 parasanga quot stadiis constat
89.a
 parasitos ut saginauerit Helio-
gabalus 295.b
 parasitades unde quis dictus
70.b
 parasitismos, que quorum pena
176.a
 pardalis pro forib⁹ affixa, Phry-
gibus quid 301.b
 parasorum pelles quomodo in bel-
lis vsue 32.a
 parentalia quomodo seruentur
143.a
 parentandi mos quam diuersus
309.310.
 parentes aut cognatos defunctos
comedere, ubi summa pietas
115.a
 parentum exempla coram filiis
99.b
 parentum & liberorum appella-
tione qui continentur 23.b
 parantum manes qui primitus
caenarum impariant 297.b
 parere quid significet 31.a
 pars uictima quibus diis offerre-
tur 143.b
 paria aliquot magistratum se-
inuiçè respicientia que 240.b
 parianorum deus precipuus quis
326.b
 patris quomodo educatus 110.b
 pariturae mulieres quò ex Delo
commigrarent 120.
 parma qualis colonia 202.b
 parma quid 369.a
 parrnesius quis ac cuius 50.a
 parrnesius mons qualis 318.b
 Parochus 59.a
 paroenius modul⁹ qualis 178.a
 parona quid 679.a
 patrici quaestores qui & quot
54.a
 patriciae quam horribiliter in
Aegypto plecterentur
122.b
 parricidij poena que Ibid.
 parricidius seu parricidius qua-
stor quis 45.b
 partes sacrificij que & quot
221.a
 parthenope cuius filia, & cui
urbis nomen dederit 51.b
 parthenope quam miserè patrii
nostrorum memoria afflicta
148.b
 parthi quam seuerè punirent a-
dulterium 176.b
 parthi qualibus in bello tympa-
nis vsi 178.b
 particorum regum abominan-
dus quidam mos 4.b
 parthorum sepultura quam ex-
ceranda 115.a
 parthorum reges quid in uotis
emittendis adhibere soliti
194.b
 parrium domus ordo seu dispo-
sitionis qualis 304.b. & dein.
 parrium phalangis catalogus
350.a
 parius recens edii cura Roma-
nis 99.a
 paribus deformibus aut mon-

strosis quid fieret 98.a.312.a
patre Foriune ades à quo, dica-
ta 19.b
patientes aues videre quid por-
tenderet 274.b
pusiubea que 248.b
passus proprie quid sit 88.b
pastophorum quid 66.a
pastorum deus quis 165.b
patatorum factio Athenis
 180.a
patreum oraculum & templum
quale 320.a
pater quando mundus dicitur
 252.a
pater à filio execrabiliter subla-
tus 62.a
pater patrus quis, & quod
eius munus 254.a
patre, cuius regionis vrbs 173.b
patres initio quot in senatum
lecti 205.b
patres conscripti *ibid.*
patres plurimorum liberorum
quam honorati olim 195.b
patres vbi filios suos ante quã
septemnes sint non videant
 98.a
patri filium vouere seu deuone-
re quondam licuisse 165.a
pater qui filium occidisset pœna
 122.b
patrii dii qui 326.384.b
patrios deos qui non haberent
 326.b
patris quanta olim in filios pote-
stas 319.b
patriciatus ordine donati qui
 210.a
patricii ad plebem qui quomodo

do & cur transferint 380.a
patricii qui dicti 205.283.b
patricius quomodo ad plebem
transfere licuerit 211.b
patricius vicus 82.b
patrocli cadaver quorum capillis
& cur opertum 128.b
patroni clientem destituentis pœ-
na que 342.a
patronorum ius in clientes 158.
 b. & deus.
patrous deus quis dictus 327.a
patruus pater quis 32.a
paucia habere & nullius indi-
gere, precatio Apol. Tyani
 225.b
paucitatem legum qui philosopho
maximè probaris 354.a
pauli Aemilii filii quos, & quid
ipsis acciderit 70.a
pauli Aemilii infinium milita-
re 18.a
pauli Aemilii, manubie quam
opime 145.a
pauli Aemilii in uxorem suã re-
putiatam dixerim quod
 176.b
pauli Aemilij vel magnificentia
vel superbia 79.b
pauli Basilica vbi, & quanti te
xata 71.b
pauli de supellectile sententia
 29.a
pauli Aemilij lex 147.b
pauli Aemilij lux 13.b
paulus Aemilius quantum ex
Macedonia auri Rome intulerit
 331.a
paulus Aemilius quo beneficio
populum Romanum affece-

rit 145.a
paulus Cortesius 107.a
paunos quis inter Romanos si-
bi vt deo immolari iusserit
 142.a
paunos surrepti quas quidam
pœnas dederit 74.b
paupertas quando primũ Roma
probro haberi cœpta 139.b
paupertatis dea succellum vbi
 21.a
paupertatis laus 139.a
paupertatis phana cur extra vr
bes fuerint 57.b
pausanie insolentia 166.a
pausanie frugalitas que 295.
pausania quam mirè aliquando
de Lydis victoria potius
 23.b
pausania quomodo morte mul-
ctatus 161.a
pausica qui olim plecterentur
 158.a
peccicij qui 50.b
pectus cui deo sacrum 85.a
pecudum sepultura quam quibus
olim religiose 353.a
peculium castrense 107.a
pecunia vnde dicta, & à quo pri-
 mum facta 218.a
pecunie Atheniensis nomina a-
liquot assigna *ibidem*
picurie quomodo in populum à
Cesaribus sparset 95.b
pecuniam ludere quibus tantum
ludis licuerit 162.a
pecuniam suam pugne tempore
vbi deponeret milites 180.
pecuniam mortuo in oculis qui
adderent 145.a
pecuniosi qua lege nobilibus pre-
lari 281.b
pedalii qui 224.b
pedamen quid 68.a
pedatii senatores qui 106.a
 207.b
pedatio quid 68.a
pedes cui deo sacri 85.b
pedes ire Persis quid 291.b
pedestri certamine qui potissimũ
valeant 215.a
pedestria auguria que 275.a
pedibus incedere, aut equo vehi
quantum intersit apud Per-
sas 191.b
pedibus nudis esse & coma ion-
sa sacrificantem oportuisse
 223.a
pedibus que secum ferenda
 164.a
pediatu qui valeant & equita-
tu 375.b
peditum in bello cantus seu in-
strumentum musicum quod
 178.a
pedum offensio quid portenderet
 102.a
pedum osculatio 86.b
pediorum factio Athenis 180.
pegasum qui nummis incuterent
 218.b
pegmata quanta in triumphis fer-
ri soleant 330.b
pegmata, quid 306.a
peium Phrygie Deiotaro quid
 55.b
pelargus cur quis dictus 78.b
pelisga que dea cognominata
 327.a
pelagiticum que pars Athenarum

INDEX

rum dicta 349. a
 pelatae qui dicti 160. b
 pelias quomodo educatus 110. b
 peligna cohors quae 370. b
 pellena cui⁹ regionis urbs 173. b
 pelles boedinae bibli quondam di-
 ctæ 109. a
 pellex cuius deæ aram tangere
 vetabatur 200. 328. a
 pellibus diuersarum ferarum qui
 maxime in præliis utantur
 375. a. b
 pellibus ferarum qui pro vesti-
 bus utantur 289. a
 pellices velut pignora charissi-
 ma qui in militiâ secum fe-
 rant 180. b
 pellicis quid in sacris vetitum
 214. b
 pelopidas quàm pauper & ab-
 stinens fuerit 139 a
 pelopidas quoties imperatorem
 gesserit 4. a
 peloponesi factiones quæ 180. b
 peloria festa quæ 93. a
 pelta de caelo cui in manus dela-
 pta fabuletur 43. b
 pelta quid 369. a
 peliarum duodecim custodes qui
 43. b
 peltari qui 369. a
 peltastæ qui dicti ibid.
 penates ab Aenea aduecti, quid
 fuerint & ubi custodiarentur
 271. a
 penates dij qui 324. b
 penesta qui vulgo Theſſalis di-
 cerebantur 160. b
 penna variis distinctæ colori-
 bus, quibus pro cristis fuerint

32. b
 pensa tractare ubi sit virorum
 opus, non mulierum 198. a
 pentapharmacum quis primus
 excogitarit, & unde confite-
 rit 298. a
 pentathli qui 162. a
 pentathlon seu pentathlus quid
 162. a. 262. b
 penula quorum vestis 286. a
 penulæ quando sumerentur
 291. a
 penulis quibus uti permissum
 210. a
 peplum Minervæ quando fer-
 tur 260. b
 peplum quo imperatores Græ-
 corum donarentur, quale &
 quid 36. a
 per discessionem quomodo senten-
 tia ferretur 208. a
 per quàm diuersas res à diuer-
 sis iurari solitum 268. a
 perdicum & catulorum pugna
 161. b
 perdicibus alicubi esse corda bi-
 na 307. b
 perdicum Bæoticarum præſer-
 tia in aere meta 212. b
 perduellionis diem dicere quid
 150. b
 peregrinatio magnorum aliquot
 virorum, qualis 328. a.
 & dein.
 peregrini quàm odiosi quibusdã
 203. a. b
 peregrinis nomina Romana quis
 interdixit 201. 203. b
 peregrinos urbem Romanam u-
 surpantes quis secuti percussæ

ALPHABETICVS.

rit 201. b
 peremptalia fulgura quæ
 272. a
 perenna unde dictum 154. b
 perenne cur & quando sacra
 ferent ibidem
 perfecta hostia quando dicere-
 tur 22. b
 perfidie qui populi maxime de-
 dit 268. a
 perficasse faciem qui dicere-
 tur 86. a
 pergamenarum chartarum usus
 & appellatio 108. b
 pergamini thesauros suos qui rex
 reconderet 57. b
 pergamus cuius olim fuerit re-
 gia 127. b
 periander (si rectè scriptum) qua
 de causa lapidatus 55. a
 periantri laus simul & tyrani-
 nis quæ 111. b
 pericles quid primus fecerit
 112. b
 pericles è qua fuerit curia
 25. a
 periclis cognomen Olympius
 71. a
 & contra suam ipsius legem co-
 natus 203. a
 & de filij morte luctus 133. a
 & lex 203. a. & trophæa
 quot 36. b
 periclis sententia de trophæis
 37. a
 peripatetici ubi philosopharen-
 tur 167. a
 periuri quomodo olim quasi di-
 uinitus deprehenderentur &
 punirentur 267. a
 periurij pœna quæ 343. a
 perniciosus cuius quis 227. b
 perperna consul externus, de
 quo Roma triumpharis
 330. a
 perperna quomodo prius con-
 sul quàm ciuis Romæ fuerit
 217. b
 perse an vnquam Romæ serui-
 erint 160. b
 perse patris percussorem nobis
 putabant 122. b
 perse quomodo vrbes in curias
 diuiserint 27. b
 persepolis quorum regia 127. b
 persarum pueri qui dicerentur
 100. b
 persarum in bellum profecturo-
 rum mos 31. a
 persarum regum mos 31. a 41. a
 diadema 48. b
 persarum mos erga paruulos suos
 98. a
 persarum serui ut tractarentur
 158. a
 persarum arma qualia 369. b
 & deus precipuus quis. 91.
 an incestus cū sororibus qui-
 tidianus 38. b. & in sepelien-
 dos mos 115. a. insignia mi-
 litaria quæ 177. b. milites
 quàm essent alstemij 137. b
 natura qualis 214. b. quanta
 apud Marathonem strages
 380. b. & vestitus quis 288.
 b. fora duplicia 72. b
 persarum tribus 27. b
 persas captiuos quis imperator
 nummis incusserit 218. b
 persas, ebrios de rebus maxi-

mis consultare 208.b
 persis charissimum quid 180.b
 persis nulla templa 92.a
 pertinacis Caesaris tessera quæ
 179.b
 pertinax Caesar quàm modicè
 canaret 198.a
 perungilia in quibus ludis fie-
 rent 364.b
 perusia cuius regionis vrbs
 173.b
 per quot palmis seu digitis con-
 fect 88.b
 pescennij seueritas in milites
 74.b
 pescennij frugalitas quanta
 107.b
 pessimonia dea quæ 325.b
 pestifera extra & fulgura
 272.b 306.b
 pestilentia quomodo aliquando
 Romæ sedata 9.b
 pestilentia secundæ causæ dicta
 solem creati solitum ibid.
 petalifismus quid quibus esset
 157.b
 petaminarij qui sint 90. a
 in fin.
 petauri ludus quis 162. a
 petauristæ qui ibidem
 petere militia vt liceat defun-
 ctos sepelire, quid præ se fer-
 ret 193.b
 pelisij lex in ambitum quæ
 153.a
 petisij cuiusdam quàm verum de
 Pompeio somnium 171.b
 petoritum quid 109.b
 petreie effigies in triumphum
 332.b

petreij satellites qui 371. b
 petreij simulachrum quis tyrant-
 nus in triumpho duxerit 336.b
 331.b
 pheacenses rei naualis perij
 198.a
 pheacisij qui dicti 66.a
 phemius prophetissa 149.b
 phaeonion in quem fluium præ-
 cipitatus 291.b
 phæus color qualis 129.b
 phalangis descriptio ac partes
 350.a
 phalangitæ qui ibidem
 phalangium non eundem semper
 fuisse numerum 350.b
 phalanx ex quot constaret
 ibidem.
 phalaridis in Zenonem tyrannus
 quæ 48.b
 phalaris animaduersio in Leon-
 tinos 74 a
 phalerina tribus quando veteri-
 bus addita 26.a
 phaliscus quid 101.b
 phana aliquot sanctissima olim
 quæ 311. b
 phaneus cuius dei nomen 327.a
 phanionas quos Græci vocent
 46. a
 phara oppidum vbi 173.b
 pharaones qui dicti 5. a
 phaselite qui sint 141. a
 phasidis fluius arbores quale su-
 darent unguentum 40. a
 pherecydes qui primus inuenisse
 puetur 109. a
 phalia quæ vasis species 136. b
 phidisia quæ quorum festa
 297.a

philadelphus laus & parricidia
 5.a.b
 philadelphus unde quis dictus
 70.b
 philæphi contentio de ludo liti-
 rario Ciceronis 37. b
 philæna quæ alias dicta 325.b
 philinus Epicureus quàm fuerit
 frugalis 138.a
 philopamenes quoties imperato-
 rem gesserit 4. a
 philippæis incussa signa quæ
 218.b
 philippi Macedonis equitatus
 fortissimus 215.b
 philippi Macedonis tabernacu-
 lum vbi & quomodo fieret
 18.b
 philippo quæ dies quàm maxi-
 mè sancta 233. a
 philippus Caesar quàm solemnes
 ediderit iuæos 362. b
 philippus vbi alteri oculum sa-
 gitta perdidit 376.a
 philetor Græcè quid 86. b
 philolæus cuius discipulus 50.a
 philolæus quorum legislator
 339.a
 philomator quis rex dictus 5.b
 philomenes cui aliquando xati
 palmam publicè præripuerit
 364.a
 philomenes quorum reges dicti
 4.b
 philonides quàm insignis cursor
 90.b
 philopator quis rex dictus 5. a
 philosophus apud Galatas sem-
 per adhibebatur sacris 225.b
 philosophi communitatem vxo-
 rum introducentes, qui sint
 176.b
 philosophi deum nullum esse di-
 centes, qui 383.a
 philosophi Græcis quomodo in præ-
 cio fuerint 214.b
 philosophi quàm diuersa de
 rerum principijs, senserint
 264.a
 philosophica vestis quæ 286. b
 philosophorum aliquot vestitus
 qualis 289.a
 philyra quid 108.b
 phiton quis rex cognominatus
 3.a
 phoca quale oppidum 174. a
 phocion quàm acerbos habuerit
 militia delectus 30.b
 phocionis ira, mors, sepultura
 paupertas, magnanimitas
 203. b. 353. a 4. a. 139. b.
 181. b
 phæbades vbi & quomodo res-
 ponsa darent 318.b
 phæbe cuius deæ nomen 327. b
 phæbo qui dies sacri 156.a
 phælus cuius dei nomen 327.a
 phænicæ qualibus olim & liti-
 ris & chartis vsi 109.a
 phænicum virgines quàm im-
 pudicè doctem mererentur
 40.a
 phænicopteros quis Rom. sibi vt
 deo mactari iusserit 142.a
 phænicum sacerdos quàm sple-
 dide incidere sœtus 64. a.
 64. b
 phænicum regum habitus 40. a
 phorinus cuius occidendi auctor
 5.b

phrenas Graci quid vocent
306. b
phrenetici quomodo vocum con-
centiu respiciant 18. a
phryges natura quales 214. b
phryges quam odiant fures
124. a
phrygum reges maximi 47. b
phrygum mos in sepeliendis sa-
cerdotibus 115. b. in reliquis
116. a
phrygie dea quomodo sacrificat-
retur 141. b
phrygiata vestis vnde inuenta
286. b
phrygiones qui dicti 198. a
phrygius canendi modus qualis
178. a
phthorica Thebe quae 320. b
phylactus quis magistratus
127. a
physiognomia ex oculis 85. b
phyttos vnde quis cognominatus
70. b
phyrii qui 249. b
piaculare sacrum quomodo à
Lydis fieri solitum 313. b
piacularis avis auspicium quod
274. a
piacularis porta vnde dicta
220. a
picea arbor qualis 13. a
picientes quomodo propter sa-
cus cum Hannibale multati
373. a
pici marisj auspicium quale
274. a
picula senca qui gestaret 369. b
picloris nomen Fabio vnde
14. b
pictura celebres qui 215. a
pictura certamen publicum vbi
262. a
picturas inuersas qui imp. quo-
modo vendicaret 300. a
picum qui cui offerent 141. a
picumno à quibus sacrificetur
99. a
picumnus 384. b
picus à sinistra, cuius argurij
274. a
pietas, cuius aliquando ressera
militaris 179. a
pile ludus quis, & quorum sue-
rit 161. b
pilani qui 190. b. 370. a
pilarum differentia quae 161. b
pilarum & effigierum huma-
narum in comitis suspensio
vnde 95. b
pileati qui pugnent 375. a
pilentum quid 109. b
pilosum capiti detractum, ac rur-
sus impostum ab aquila quid
273. a
pileum in hasta propani quid si-
gnificaret 180. a
pilosus qui habuerint corda
307. a
pilum quid, & quibus proprium
190. b. 370. a
pilumni qui & vnde dicti
13. a
pilumno à quibus immolaretur
99. a
pilumnus 384. b
pinarij vnde orti 14. b. &
75. a
pinciana porta quae 220. a
pindarus à qua poëti. quoties
publici

publicè victus 064. a
pindarus quomodo ab Alexan-
dro honoratus 304. b
pindenissus vbi & quid sit
62. a
pinei qui victores coronarentur
261. b
pingis qui ducit honori 291. b
pingendi ars quam olim cele-
bris 97. q
pingues ad militiam inepti 30. a
pinus cui sacra 222. b
pyra quibus frumenti loco sint
158. a
piscani quod haberent ius cini-
tatis 201. a
piscatori ludii qui 365. a
piscet auspicijs viles qui 49. a
piscet non squomosi, quibus coenis
interdicti, & cur 132. a
piscet quales qui cœi) etiam si ne-
get Hen. Agrippa) immolarent
242. a
piscet qui proditi colunt 382. b
piscibus etiam tangendis qui absti-
nerent 349. a
piscibus qui anguerentur 275. a
piscibus qui vi pane vitulent
118. a
piscium sub signo nati, quales
20. b
pisci ius Iupiter 252. a
piscida quae afficerent adulteros
ignominia 176. a
piscistrati statum quoddam pium
219. a
piscistratus cuius esset curie 25. a
piscistratus quam astute tyrannide
arripuerit 112. a
pisciones vnde dicti 12. b. 138. a
pisonis cuiusdam vinolentia
366. b
pistores quandiu Romae nulli
138. a
pistores vnde dicti ibidem
pistoris Iouis ara quae 344. b
pistorium forum Romae vbi 41. b
pistrino qui plecterentur 158. a
piraci qui dicti 27. b
pitamites centuria Antonino quae
374. a
pitaneta cohors 8. a
pithicos geron ouc aliscetai, pro-
uerb. 279. a
pithecusa insula quando & quis
facta 51. a. b
pitho quae quibus vocetur dea
327. a
pithagia quale festum 337. b
pittacus temulentos qui multaret
137. b
pittaci cognomen quale 137. b
pitiuita quomodo sisti putaretur
97. b
pityocampa quid 69. a
pitys ibidem
pius vnde quis cognominatus
13. b
placentarum aliquot genera
296. a
placètia qualis colonia 202. b
placentinorum quod ius cinitatis
ibid. a
placita principum quando pro le-
gibus haberi cœpta 379. b
plagiolos quid, & vnde stat
222. b
planci vnde vocati 13. b
plancipedes qui in scenam prodi-
rent 359. b

plataenses in parentationibus
 mœcipia nō ad nirebāt 76.a
 plataensiu primipi verita quae
 178.a
 platinae latus ac studium 134.b
 plato quam leuem delictis omni-
 bus poenam statuerit 112.b
 plato quantum arh. t. i 135.b
 plato quorum legislator 339.a
 plato quo tempore vixerit 328.a
 pla. onis de mulctis constitutum
 122. b bellaria 295. b cocina
 133. b sententia de principiis
 rerum 354. a magnitudo quo-
 modo prænunciata 274. b o-
 pimo de laribus & lemuriibus
 325. a pia quaedam sententia
 315. b ridenda opinio 176. b
 eiusdem physiognomia ex colo-
 ribus 86. a
 plastrum quid 109. b
 plauti & Ploti vnde dicti 13. b
 plautus ubi & quomodo sbyl-
 lus imitatus 150. a
 plebe qui non comprehendantur
 377. a
 plebei: cōsules primi qui 379. b
 plebeii ludii quales 264. a
 plebeii magistratus quibus illici-
 ti 377. b
 plebeii qui dicti 283. b
 plebeii Patriciorum patrocinio
 nitentantur 302. b
 plebeius consul primus quis 12. a
 plebeius quomodo à censore nota
 retur 14. b
 plebiscita que seu quid 377. a
 plebiscita auersa 189. b
 plebiscita quos teneant 206. a
 plebiscitorum & legum differen-

tia 377. a
 plebs quando consulatus exclusa
 117. a & quando rursus poti-
 ta ibidem
 plebs quemodo per clientelas di-
 uisi 303. b
 plebendi fontes Spartani mores
 qui 123. b
 plethrum quid 80. a
 plotii foeneratoris inhumanitas
 ac requiritur quantā 11. a
 plumbeis libris quid inscribere-
 tur 108. b
 plumbo resolto qui necarentur
 111. b
 plumbum in ripa positum, quid
 41. b
 pluralitas uxorum quibus geni-
 bus familiaris 39. a. b
 plutarchi locus excutitur 47. a
 pluri effigies 213. a
 pluri factio 180. b
 plutioni propria victima quae
 14. b
 plutonii quae tonitrua tributa
 272. b
 plutonis templum ubi, & cuius-
 modi 23. b. 309. a
 plutonium os quid, & ubi 130. b
 pluuia lapidea quomodo exspirare
 tur 310. b
 pluuie excitanda modus 219. b
 pluuus Iupiter quis ibidem
 polulorum urdo quis 298. b
 podisimus quis 101. a
 pœcile Athenis: quid 167. b
 pœna à quibus ut deus culis
 382. b
 poena fontis quotō post latā sen-
 tentiam die sumi solita 126. a

poenae aliae atque aliae in delin-
 quentes statuae 12. b
 poenae duae teterrimae & inau-
 ditae in fontes 124. a. b
 poenae militares miores 73. b
 poeni rubram vestem tabernacu-
 lo ducis protendunt 178. b
 poenorum mos in pituita pueris
 sistenda 97. b
 poenorum deus quis 326. a
 poetarum certamen seu ludicriū
 quis instituerit 363. b. & dein.
 poetarum victima quae 364. b
 poetico in certamine praemium
 victoris quale 262. a
 polemarchus apud Aetolos vnde
 dictus 153. a
 polemarchos Athenis qualis fue-
 rit magistratus 13. a
 poletem Epidaurii quem vocent
 204. a
 poli Corinthiaci Pegasus num-
 mis suis incudebant 218. b
 politia optima quae 239. a
 pollex quid, & vnde dictus
 245. b
 pollia tribus quando caerere ad-
 dita 26. a
 pollicem premere; iungere, ver-
 tere, quid 245. b. 280. a
 pollicibus inuicem arctissime ex-
 pressum sanguinem inuicem
 cōiurantes lambere quid 253. a
 polliniflores qui 130. b
 polliniflura quid 132. b ad pollin-
 iflum emere ibid. a. in fine
 pollionis bibliotheca qualis
 109. a
 pollionis apophthegma 61. a
 polloi cagarthoi, quid 222. a
 polluere ludos quae & quom vnde
 ria olim putarentur 365. b
 pollus histrio quom fuerit excel-
 lens 15. a
 polluta loca fulminibus ferē sim-
 gi 272. b
 pollux virique sexui ad iurandū
 communis 268. a
 polycrates vnde dictus 70. b
 polycratis quis qua de causa am-
 citia renunciari 254. b
 polyhistor vnde quis dictus
 70. b
 pomoerii proferendi qui soli ius
 haberent 354. b
 pomoerium sanctum quod 354. a
 pomona dea quae 346. b
 pomonalis flamen quis ibid.
 pomorum deus & dea qui ibid.
 pompa in funere olim quae
 129. b
 pompa triumphalis quot aliquā-
 do dies duraret 532. b
 pompeius de regio diademate sa-
 xatus 47. a
 pompeii contra Caesarem tessera
 qualis 179. b
 pompeii curia cuius morte infa-
 mis 24. b
 pop. ij erga Possidonii reueren-
 tia & modestia quantā 45. b
 pompeii frons & os quale 85. b
 pompeii in triumpho superbia
 332. a
 pōpeii lex in ambitiosos 153. b
 pompeii in annulo signum 87. b
 pompeii modestia 3. b. 45. b
 pompeii nomen cui legionis fuerit
 in clypeis insigne 369. b
 pompeii theatru quale 244. b

INDEX

pompeij magni triumphus 35.b
 pompeij i trophæa 37.a
 pompeio clades quomodo praenotata 274.b
 pompeio quid pr. e omnibus Romæ contigerit 35.b
 pompeius Magnus, à quo & per quos fraudulenter occisus 5.b
 pompeius quàm leui de causis affectu regni suspectus 47.a
 pompeius qui in re à Cesare de imperiis taxatus 191.a
 pompeius qui appellavit præcipuam legionem 8.b
 pompeius quid contra legem à se latam fecerit 125.b
 pompiliiana curia 24.b
 pompeij Attici domus ubi 346.b
 pompeij de supellectile sententia 28.b
 pompeiorum nomen unde 14.b
 pompeius Læus quid (si diis placet) aliquando inuenerit 116.b
 pomptina tribus quando cœperit 26.b
 ponderum aliquot nomina 89.b
 pondus quid 243.a
 pons olim sacer habitus quis 64.a
 pontia tribus unde dicta 26.a
 ponticorum regum nomina que 5.a
 pontifex maximus quis 63.a
 quibus præerat 65.b
 pontificis admittendi cautio 64.b
 pontificatus quibus cum magistratibus simul esse poterat 64.a
 pontifices an immunes fuerint à contributione pecuniaria 65.a
 pontifices initio creati soliti qui 64.b
 pontifices minores qui dicti 65.a
 pontifici ad videndum illicita que 65.b
 pontifici maximo iurare quomodo liceret 268.a
 pontificis insigne 64.b
 pontifici maximi munus 63.b
 pontificis honor quantus 64.a
 pontificum numerus apud Romanos olim quantus 63.a
 pope in sacris qui 225.a
 popilij Læus forte factum 13.b
 14.a
 popysma quid 272.b
 popularia sacra que 337.a
 populus comitiarum princeps 181.b
 populi concilium quod diceretur 184.a
 populi auctoritas apud Lacedæmonios 206.b
 populi prærogatiua potissima que ibidem
 populi purgandi seu lustrandi mos quis 313.b
 populo qui comprehendantur 377.a
 populorum in Albano conuenire solitorum catalogus 259.b
 populus alter lapideus Romæ 213.b
 populus cui sacra 222.b
 populus Rom. in quot turmas diuisus 181.a
 porca cui immolari solita 141.a

ALPHABETICVS.

porcalis tribus que 27.a
 porcia Catonis filia ut seipsam interemerit 315.b
 porcia lex & Sempronia 157.a
 porcii unde in ciuitatem allelli 201.
 porcius nomen unde 13.a
 porcus quibus diis sacer 142.a
 porcus ex omni seroforum numero sacerdotibus debeatur 65.b
 porticoi qui 342.a
 portopion Apollo ubi cultus 21.a
 porrici hostia quando diceretur 226.a
 portum à quibus numen habitum 366.a
 portæ castrorum quod esse debeant 17.b
 portæ urbis Rome quot 219.a
 portæ urbium cur sancte non sint 354.b
 portarum apud exteros cognomina aliquot propria que 221.a
 portarum castrensium nomina que 17.b
 portarum Rome multiudo ac nomina 119.
 portena miræ felicitatis 110.a.b. & infelicitatis ibid. & deinceps
 porticus centenarius seu miliarie que 161.a
 porticus Ro. quam varia fuerint 167.a
 porticum apud diuersos nomina que ibidem
 portis quot Roma initio conuenit 219.a
 portoriti noua statuere quibus potestas fuerit 145.a
 portuensis porta 210.b
 portunus deo qui ludi fierent 261.a
 portunus quis deus 325.a
 portus rex quale gesserit militie signum 177.b
 portus quis sit mensis 169.b
 portunus quantus à Pompeio reuerentiæ affectus 45.b
 portum teneri in dedicando, ubi necessarium, & ubi non necessarium 351.b
 portunus qui & unde dicti 15.a
 255.a
 postica regio auguribus que 293.b
 postliminius 200.b
 postueria dea 211.a. 384.b
 postueria à quibus immolantur 98.b
 postularia fulgura que 275.a
 potandi ratio in conuiuiis solennibus que 896.b
 potina 384.b
 potinæ deæ qui sacrificent 99.a
 potitius qui, & que sacra curarint 71.b
 potitiorum genus quis extinxerit ibidem
 potoniensis fontis in Bœotia miliarium 312.b
 potores insignes 299.a
 potus veterum quis esset 137.a
 precenterie tibi que 178.b
 preclauca porca que 141.a
 premitator quid 348.a
 prætium quales olim habuit

33.a
 præcipientes, cuius satellites dicti
 371.b
 præcipui quibusdam dij qui
 324.b
 præconam honos apud Athenienses
 206.a
 præconis error inde renunciandi
 mortis multatus 182.b
 præco & accensus unde fieri cõ
 fuerint 44.b
 præcones à quibus honoribus pro
 hibentur 39.a
 præcones in vendendis captiuis
 quid proclamant 152.b
 præconis officium 44.b
 præde decima ut uoueretur
 165.a
 prædator Iupiter ibidem
 prædicere in contractibus vendi
 torum quæ oporteat quæ non
 317.a
 præfatio in sacris olim quæ
 222.a
 præfecti & reges bini apud La
 cedæmonios 117.b
 præfecti ex quibus fieret 366.b
 præfecti in Olympio quot & quo
 modo 260.b
 præfecti uigilum cura quæ
 150.b
 præfecti urbis officia quæ
 365.b
 præfectorum & Romæ & ali
 bi quanta diuersitas ibid. &
 366.b
 præfectura prætorij à quo &
 quibus traderetur 241.a
 præfectura urbis intermissa
 quoties & reuocata 366.a

præfecturae origo quæe ibidem
 præfecturam urbis qui sub qui
 bus regibus gesserint ibid.
 præfectus castrorum cui sine
 medio subsit 9.a
 præfectus latinarum quis 366.b
 præfectus urbis ad quid creare
 tur 165.b
 præfectus urbis sub Romulo
 quis 366.a
 præfixæ quid olim in luctu sa
 cerent 119.a. 130.b
 prægnans sus quàm sit sacrifi
 cius apta 142.a
 prægnans sus quibus quo die
 maletur 336.b
 prægnantes uictime quibus iã
 tu sacris maletur solitæ 307.b
 prægnantibus Romani quibus
 deabus sacrificarent 98.b
 præclaudi instrumentis seu or
 namentis quàm diuersis diuerse
 uiuantur 375.a. & dein.
 præmia uictoribus in ludis dari
 solita quæe 260.b. & 261.a
 prænestini quod debuerint ius
 ciuitatis Rom. 202.a
 prænomina quare instituta
 255.a
 prænomina Romana unde, &
 quomodo scribi solita ibid.
 præcipites aues quomodo auspi
 cium faciant 273.a
 præpotens quæe quibus dea uo
 cata 317.a
 præses Aegypti primus quis 5.b
 præsidet, finio honore, qua cau
 tione ex provincia discedere o
 portuerit 189.b
 præsidiales provincie quæe 104.a

præsidio decessisse, capitale semper
 fuit 71.a
 præsidium licentia in spectaculis
 edendum quomodo & à quo
 repressit 189.a
 præstanda in uendendis rebus
 quæe 341.a
 præstitit qui diis dicti 325.a
 præsul inter salios qui appella
 tus 42.b
 prætextæ & hulla donabantur
 pueri Romani 99.b
 prætextæ quorum fuerit uestis
 282.b
 prætextatus cui cognomen da
 tum 14.a
 prætores bini ubi imperitauerint
 79.b
 prætores legati non indigentes
 qui 324.b
 prætores quando primum creati,
 & illorum uis, potestas, nu
 merus, officium 77.b. 78.a
 prætoris in castris porta quæe
 17.b
 prætorie nani quot Scipio lu
 mina dederit 179.b
 prætoriales provincie quæe
 104.b
 prætoriani milites qui 370.b
 prætorianorum autoritas & uis
 quæe ibidem.
 prætoris in urbe lictores quot
 45.a
 prætoris manus etiam apud ex
 teros fuisse 79.b
 prætura Aemylj Pauli quàm
 præter morem splendida ibid.
 prætendi in propatulo mos cur
 introductus 295.b
 præuendi seu cænandi gestus
 uarij 296. 297.
 præuidij tempus olim quod
 299.a
 præuinus equus quàm religiosè
 uimulatus 353.b
 præuinae factioni in Circensibus
 quæe imperatores maximè
 dediti 263.b
 præcia militiæ olim maxima
 quæe 227.b
 præciosarum rerum in theatris
 profusio 95.b
 præhendere & in carcerem mis
 tere, iribuni plebis esse 6.a
 præbiterorum aliquot Romæ
 indigna supplicia quæe 335.a
 priami regia quæe ubi 117.b
 priapo quod animal immoletur
 142.a
 priapum & Venerem quis cui
 dederit pro tessera 179.b
 priami milites 374.a
 primas post consulem seu impe
 ratorem in castris quis habe
 ret 314.a
 primipilus quis diceretur 8.a
 primipilus quod ex vexillis cõ
 stet ibid.
 primitiæ rerum Laribus da
 bantur 142.b
 primogeniæ Fortunæ templum
 ubi 20. a
 princeps reipub. optimus quis
 192.b
 princeps senatus, quis aut quo
 modo legi solitus 209.a
 principalis uia in castris quæe
 18.a
 principatum summorum quàm
 n n iij

diuersa apud diuersos voca-
bula 238 a
principes eorum secundum a-
lios & alios qui 34. b
principes milites qui, & quem
in acie locum tenent 191.
 370 b
principia rerum secundum di-
uersos que 246. a
principis imago apud Theba-
nos 125. a
Principium anni olim quod
 168 b & dem.
Principum aliquot insigniū pre-
ceptores insignes qui 100. a
prisciā de talento paruo &
magna sententiā 242. a
pristis nauigiū insigne 179. a
Prinata principum decreta quo-
modo estimanda 378. b
Prinata templa uerita 351. a
Prinatim consecratum, sacrum
non esse ibidem
Prinilegia publica aut priuata
senatorum 210. a
Prinilegium eorum qui ius Latii
habent 220. b
Prinilegium filiarum aliquot ma-
gistratum Rome 151. b
pro, quid significet. 306 b
Probro notius qui haberetur
 75. a
Probus Cesar ultimus omnium
imperatorum triumphans
 329. b
Probus Cesar quot ante impe-
rium donis ornatus 228. b
Prochyta quomodo insula facta
 52. b
Proconsul quis & quomodo cre-

aretur 103.
Proconsul & propretor auspi-
cia non habebant 103. b
Proconsul sine prouincia ibidem
Proconsulare officium cui primo
oblatum ibid. a
Proconsulares prouincię olim
que 104. a
Proconsularis honor quando in-
terciderit ibid. b
Proconsulatus insignia que
 103. a
Proconsulatus triumphus ibid. b
Proconsulis fasces quot ibid.
Proconsulis imperium non nisi
extra Romā uoluisse ibidem a
Proconsulis intra urbem impe-
rium quando ualeret ibid. b
Proculius cognomen unde 15. a
Proesse contra uenenum que
puentur 297. a
Prodicus Cæus quā fuerit im-
pius 383. a
Prodigiū Iupiter quali sacri-
ficio placetur 140. b
Prodigiū ex fascibus laureatis
 46. b
Prodigia ex pontificum decreta
enunciata sæpius procurata
 65. b
Prodigiorum sepultura qualis
 353. a
Proditores quomodo sepeliren-
tur ibid.
Profecturis in bellum quid pub-
lice solium præstari 118. b
Profecturis in militiam Rome
quid fieret 31. a
Profecti dies qui 252. a
Proscitentium uias mos 93 b
Professio infantium recens nā

torum apud Romanos 99. a
Professoribus artium stipendiū
constituta 100. a. b
Prohibiti ex Olympicis ludis qui
 260. b
Proiecta ædificia que 268 b
Proletarij qui 373 a
Promacrus portando quid ab A-
lexandro meritis 199. a
Promethea, cuiusmodi uel ludi
uel festi 262. b
Promethæus à quibus uinculus,
& à quo soluitur 77. a
Promiscua balnea ubi 135. b
Promontoriū Pulchri Scipionis
quale fuerit omen 276 a
Promptuarij cella quid quibus-
dā loci fuerit 12. b
Promulsidaria uasa 137. a
Prona qui corpora sepeliunt
 352. b
Pronubus seu pronuba que 58 a
Pronatio uti aut affectus moue-
ret orator ubi uerius 123. a
Propertii locus discussus 52 b
Propertius falso nauia putatus
 52. b
Prophete Iouis in Creta, quam
sobriè uinxerint 221. b
Prophetisse aliquot insignes a-
puđ ueteres 144. b
Propinatio in sacris quomodo fi-
eret 225. a
Propretores qui 144. a
Propria diuersis olim arma que
 370. a
Propria Fortune templum 20. b
Propudium ubi sit conuiuij vo-
cabulum 245. b
Propulsare iniuriam nullo non

die licere 234 a
Proquestores qui 104. a
Prora & pruppis qui 278. a
Prorari nauis qui nummis in-
cussert 233. b. 218. a. 243. b
Proscita 21. a. 384. b
Prose à quibus olim immolare
tur 98. b
Prose orationis inuentor quis
 109. a
Proscribere qua ratione censori-
bus solis non liceret 145. a
Proscriptorum bona qua lege pu-
blicata 167. a
Prosceleni qui fuerint 284. a
Proserpinæ propria uictimæ
quæ 142. b
Profodion quid 226. b
Prospere Fortunæ templum ubi
& unde dicatum 20. a
Prostituta quantum uictigalis
Caligulae darent 264. b
Protogoras quorum legislator
 319. a
Procuria quod sacrum 242 a
Prothyrum quid 306 a
provincia prima omnium facta
 202. b
provinciae inter consules quo-
modo pariri soleant 118. a
provinciae quā diu à præsidi-
bus obtineri decretae per Iul-
Cæsarem 189. b
provinciarum diuisio ac disse-
renuia olim quæ 104. b
prouocaciones à quo tyranno in-
hibita 189. a
prouocacionis iniqua multa
quæ 189. b
pyriænes qui 117. b

prytanium 2. a
 psillendi & saltandi studiū quibus probro obiectum 101. b
 psammetychus quo disposuerit exercitium modo 192. b
 psaphon quorum & quam ridiculus deus 3. 6. a
 psylli quomodo puerorum indolem experiuntur 98. a
 pterā Babylonis quid 34. a
 πτεροφῶπυς quos Graeci vocent 109
 prisana quā sit salubris 295. b
 proembarorum rex seu deus quam ridiculus, nempe canis 321. b
 prolemae bibliotheca quos voluminum fuerit 148. b
 prolemae cum sororibus suis incestus 33. b
 prolemae qui reges dicti 5. a
 prolemaeorum origo successio & interitus 5. a
 prolemaeorum ultimus quis & quem occiderit 5. b
 prolemus Lagus seu Lagi filius, quis factus sit. 5. a
 publica loca locare quorum olim fuerit 145. a
 publice feriae quae 308. b
 publicani quanto olim in precio fuerint 107. a
 publicani qui dicti ibidem
 publica iribus acceptatio 26. b
 publicola quā auxerit senatum 205. b
 publicola quid primus Rome fecerit 131. b
 publice lex de pronocatione quae 189. a
 publicole pro ciue prouocāte le 183. b
 publicum hospitium, quid carceris à quibusdam dictum 122. a
 publicus seu Publicius vicus vnde dictus 83. a
 publicopotes vnde dicti 255. b
 publicus Minographus quo incertamine victor fuerit 363. b & dein.
 pudicitiae patriciae sacellū 71. b
 pudicitiae status à qua solū tangi licita 82. a
 pudicitiarum plebeiae & patriciae arae vbi ibidem.
 pudor & balneando apud Romanos olim quantus 101. a
 pudori deo ara statua vbi 21. a
 pudoris sedes quae 81. b
 puella marina cui non ita multis ab hinc annis visa 134. a
 puella ad cuius dei aram flagellarentur ad necem 383. b
 puella quomodo olim docerentur 100. a
 puella vbi & quomodo radantur 290. a
 puellatoriae sibi quae 178. b
 pueri apud Persas quid discant 98. a
 pueri grandisculi apud quos olim educarentur 99. b
 pueri in quorum deorum templo ad necem flagellarentur 381. a
 pueri irimis minores non lugēdi 132. b
 pueri nouem annorum miraculum pernicitatis inaudite 90. b

pueri puellaeque in caenis vbi seu quomodo sederent 296. a
 pueri qui, & an si moriantur lugendi 132. b
 pueri in literarum studio negligentēs ut pleclerentur 100. a
 pueriles aliquot ludī 161. b
 puerorum diuersae apud diuersos institutiones 96. a. & deinceps.
 puerorum officium olim quod 138. b
 pueros in senatum venire solitos aliquando esse 210. b
 pueros militiae quis adscripserit 30. b
 pueros recens natos varij varie tractant 97. b. 98. a
 pueros quis deus vexare putatus 99. a
 pueros quinquies mille Traianus publice ali crudiri que iussit 103. b
 puerperae vbi viris decumbentibus ministrant 98. b
 puerperū & puerorum apud Graecos ratio quae 99. b
 puerum qui cui deo mactent 383. a
 pugione breui qui maxime praeelementur 375. a
 pugnandi praecepta quis primū Romae tradiderit 30. a
 pugnare extra ordinem iniussu duci quam stricte inhiberitum 33. a
 pulchrorum familia quae Romae fuerit 14. a
 pulla veste, conuiuij interesse 301. a
 cur illicitum 49. a
 pullarii mentientis poena ibi. a
 pullarius quis 291. a
 pullis vestibus interesse ludis illicitum 31. a
 pullis vestibus quae natio militiae vsa 49. a
 pullorum è cauea emissorum auspicia 49. a
 pullorum Melicorum quantum olim honor ibid.
 pullum amiculum Pompei quid portenderit 276. a
 pullus vnde Fabius dictus 14. b
 pulmonis locus & munus, & vniuersa quae 307. b
 puls vnde Romani olim viciuauerint, quomodo fieri solita 133. a
 pulvere quid significet 156. b
 pulve non pane, quam diu Romani vixerint 29. a
 pulvere inspergi qui soliti 278. b
 puterij Iouis templum quale 92. a
 pulueris Puteolani natura 265. b
 puluararia in lectisterniis deorū quid 311. a
 punctis suffragandi mos quando & à quo introductus 182. a
 punctos esse in facie, Tracibus qui sit 291. b
 puniceas vestes militiae habere quibus nationibus proprium 30. b
 puniceum paludamentum Aethiensiū 179. a
 puniendi aut occidendi facinoro-

vosos Rome modi quam diuersi 121. b
 Puniendorum delictorum ratio diuersa 80. b. 121. a
 Punicio multisudinis 73. a
 Pape à quibus cui dea offerri solite 57. a
 Pupas Veneri que mitterent 28. a
 Pupilla tribus unde dicta 6. a
 Pupinia seu Pupina tribus unde dicta ibidem
 Pura an impura sint animalia quomodo exploretur 140. a. b
 Pure hostie que ibid.
 Purpura Megalensis que 360. a
 Purpuram induere quibus licitum 284. b
 Purpureum velum in navi 179. b
 Pustulis seu vomicis que aque periculosos ledat 267. b
 Puteolani in quorum Rom. clientela 303. b
 Puteolani pulueris natura quam mira 262. b
 Puzolanis quomodo ciuitas adempta 202. a
 Puteorū aliquot miracula que 322. a
 Puricole quid loci Romæ & ubi fuerit 349. b
 Pygme quod ludi genus 261. a
 Pyloros in Amphichyonibus quid 173. b
 Pylaius conuentus quis 336. a
 Pyre pro mortuo exiitende ratio 110. b
 Pyra quibus frumenti loco fue-

rint 138. a
 Pyraica cuius verbis porta 211. a
 Pyramides equis qui erigant 333. a
 Pyramneum inuentum unde 116. a
 Pyrensum tribus quot 27. b
 Pyrophorus quis 21. b
 Pyrrhi apophthegma quoddam insigne 101. b
 Pyrrhi Epirote qua ex re gloria singularis 1. b
 Pyrrhi in annulo signum 87. b
 Pyrrhi pollex dexteri pedis quā habuerit virtutem 245. b. & deinceps
 Pyrrhi regia ubi 127. b
 Pyrrhica saltatio 361. a
 Pyrrhida qui reges dicti 5. a
 Pyrrho exitium à quibus anibus presignatum 274. a
 Pyrrhus quā habuerit in re medicinam 142. a
 Pyrrhus cuius filius 5. a
 Pyrrhus quid precari à diis solitus 224. b
 Pysi anachia Athenis quid 167. b
 Pythagoras que aliquando animalia immolari 141. a
 Pythagoras quam religiose arā Spodij honorarie 320. a
 Pythagoras quo tempore floruerit 318. a
 Pythagoras unde ortus, & eius peregrinatio 46. b
 Pythagore discipuli aliquot preclari 48. b eorum silentium 100.

Pythagore sacrificia qualia 91. a
 Pythagore vestitus quales 289
 Pythagorei quomodo suos sepelirent 114. b
 Pytheum quid 319. a
 Pythia in fasto die ab Alexandro vaticinari coacta quid dixerit 318. b
 Pythia, vates, & festa ibidem
 Pythijs Bithyni diuitie incredibiles quante 381. a
 Pythijs ludi qui 261. a. 319. a
 Pythijs Spartanis qui 39. a
 Python que vrbs cur dicta ibidem.

Q.

Quadi ex quorum duntaxat genere regem eligere soliti 338
 Quadrans quot contineat uncias 2. a
 Quadraginta & quinque annis maiores, emeriti 75. a
 Quadrantal quot sextarios habeat 89. b
 Quadranti quod signum incusum 218. a
 Quadrata stola quorum vestis 288. a
 Quadratam initio Romam factam esse 219. a. 45. a
 Quadratas fuisse aras 222. b
 Quadrato agmine qui prelium ineant 192. a
 Quadrige ex asinis quam olim Rome charæ 263. a
 Quadrige quorum nummorum nota 242. a
 Quadrigas agere ubi sit studium 10. a
 Quadrigati nummi 218. a. & 242. a
 Quadrigris Rome distensus quis 122. a
 Quadringētia sestertia quos olim habere oportuerit 107. a
 Quadringenti aliquando senatores ad ferrum exhibitii 361. b
 Quadringenti leones aliquando publice exhibitii 362. b
 Quadrupedum auspicia qualia 275. a. b
 Quadrupes anis vnus tantum dici ubi in arbore nascatur 199. a
 Quadruplaris decuria quot consistet 350. b
 Quadruplaris phalangis partes que ac quot ibidem
 Quadruplator quis 216. a
 Quadruplatores qui & unde dicti 236. b
 Que ciuitates in Albano cōuenire soleant 259. b
 Que diis vonere solita 163. a
 Que diuersis legibus & inbeantur & veterentur 236. b
 Que fores intus, qua foris aperirentur 305. a
 Que gentes neminem pro sceleribus occidunt, & qua tamen fontes pœna afficiant 124. a. b
 Que gentes pueros recens natos desceant 96. a

Quae in triumphis licita auxilium ferre 16.a
Quae oppida seu regiones clarissima ingenia protulerint 3. 8 b. & dein.
Quae potissimum gentes Romae gregatim vendi solitae 161.a
Quae quibus auspicia, si discordarent, praferrentur 194.a
Quae quibus diis & deabus animalia offerenda 140. a. b
Quae vrbes delibescere facillime iumentur 306.a
Questiores qui 54. b
Questio de arca & adium vsu legato non inutilis 16. a
Questiones aliquot incunde verum identitate 113. b
Questiones proponere conuuiuiis qui imperator solitus 300. a
Questionum exercendarum causa dictator creatus 9. b
Questor parricus quis 45. b 4. a. b
Questores initio quot, & quoties sensim multiplicati 53. a
Questores principis candidati qui 55. a
Questores quomodo & à quibus eligerentur 53. b
Questores urbani 53. b. eorum munus 54. a
Questores praetorum vicarij 79. a
Questoria in castris porta quae 17. b
Questorium munus an legato-ris muneris praestes 324. a
Questorum genera diuersa 53. a. b
Questorum officium 53. b
Questura Casoni quam studiose gesta ibidem
Questura sancti quid potissimum facere soleant 152. b
Questura quam fuerit diuinus magistratus 512. a
Questura quando inuenta 53. a
Questura Atheniensium quantum honor 55. a
Questurae honor quantus 45. b
Questuram, aditum fuisse ad reliquas dignitates 54. b
Questus Romae interdictus quis 73. b
Qualibus victimis diis maxime placentur 166. b
Quam diuersa populi ascensionis auctoritas apud diuersos 206. b
Quam diuersis effigibus Apolo olim cultus 319. a
Quam diu militiae adscriptos militare oporteret 373. b & deinceps
Quam diu pop. Ro. sine legibus vixerit 38. b
Quam impia & ridicula ethnicorum quorundam vota 164. b. 166. b
Quam leni de causa quidam Romae triumpharint 34. b 35. a
Quam solerter acies instructurur 192. a. & dein.
Quanta & turpitudine & impudencia quibusdam olim sacris inesset 363. b

Quanti olim balnearetur quisque 366. a
Quanto & tanto, Latine quomodo utenda sint 328. a
Quanto studio Romani auguria atque sacrificia curare soliti. 102. b
Quantum seu quanti olim fenervari licitum 11. a
Quarta Aprilis dies, Athenis olim qualis 232. b
Quartadecima Iunij dies Atheniensibus qualis ibidem
Quartadecimam qui 174. a
Quartani qui dicti ibidem
Quarum arborum folia Veneri resistere putentur 221. b
Quater quotidie edentes, qui olim habiti 300. b
Quaternio Pythagoreis quid 166. b
Quarum ueri cur creati 111. a
Quatuor anni partes quibus coloribus indicentur 263. a
Quatuor modi iudicium omne subverti 276. b
Quatuor mensibus annum qui terminent 167. b
Quatuor sibylle praecipuae quae 1. 9. b
Quatuor vsque tantum qui olim numerare soliti 101. a
Quercus altissima, Iouis signum 213. a
Quercus vbi responsa seu oracula dedisse ferantur 319. a
Querculena porta quae 220. a
Querculanus quis collis Romae dictus 346. a
Querno iurico qui victimas caedere assuerint 225. b
Qui bene aut male cõtempserint pullorum auspicia 49. a
Qui consulum ante legitimum tempus adepti 120. a
Qui dii è Roma exacti 88. a
Qui imperatores Ianum clauserunt 222. a. b
Qui miram in tormentis patientiam exhibuerint 50. a. b
Qui patres filios mortuos nõ luxerunt 133. a
Qui precatio ab hostibus aliquid petissent 37. a
Qui quantumque viri inter salios esse gloria duxerint 44. a
Qui quo die nati eodem & mortui sint 323. a
Qui reges sinistrum sibi in acie cornu sumpserint 192. b
Qui sine vllis antea magistratibus administratis cõsules facti 117. a
Qui soli initio consules fierent ibidem
Qui summi duces semper aperto capite incesserint 84. a
Quibus aqua agris aliquando curari putarentur 223. b
Quibuscum duraxat foedera irent Romani 212. b
Quibus & qua de causa triumphare permissum 34. b. & 35. a
Quibus ex publico domus structe 345. b
Quibus in sacris sedendo epularetur quibus stando 76. a
Quibus nationibus praeter Romanos praetores fuerint 79. b

Quibus patricij à plebeis distin- guerentur	284. a
Quibus pro rebus vota fieri so- lita	163. b
Quibus rebus solis matrimonium dissolueretur	58. b
Quibus terrarum oris proximus olim ad infernum putatus sit accessus	130. b
Quibus tantum locis senatum conuocare licuerit	307. b
Quibus tantum ludis pecuniam ludere licuerit	162. a
Quibus veritum fuerit adesse sacris	222. a
Quid & quantum cenare sole- rent olim Roma	138. b
Quid faciendis votis apud di- uerfos adhiberi solitum	164. b
Quid pontificum olim precipue interesseret	63. a
Quietis templum ubi	57. a
	220. a
Quincunx	2. a
Quinda ubi, & quid Macedo- num regibus fuerit	55. b
Quindecim dierum supplicatio cui aliquando decreta	311. b
Quinquaginta	ibidem
Quindecimuri apud exteros	152. b
Quindecimuri quando & cur creati	149. b
Quingente drachme cui victori statue	261. b
Quingentaria cohors ex quot pedibus simul & equibus constet	8. a

Quingentaria quota milliariae pars	350. b
Quingentarie manipuli quot ibidem	
Quinquagenaria cohors quanta fuerit	8. a
Quinquagenarij à quibus olim non lugerentur	132. b
Quinquaginta dierum supplica- tiones qui aliquando meriti	311. b
Quingularia unde dicta	93. b
Quinquatrus minuscule que	15. a
Quinque milibus consilia- riorum que gens utatur	206. a
Quinque tantum lapidibus que insigne structum olim tem- plum	318. b
Quinquennale certamen Nea- poli olim quale	364. a
Quinquennale ludicrum quale	56. b
Quinquennales ludi qui	262. b
Quinquennales ut essent magi- stratus, quis aliquando insti- tuerit	146. b
Quinquennalis bos quam cui sit insignis victima	141. a
Quinquertiones qui	162. a. & 2. b
Quinquertium Latinis quid	262. b
Quinqueniri cur creati, & qua vari fuerint	151. a
Quinquivirorum eis Tibe- rim & ultra officium quod	151. b

Quinta

Quinta natura seu essentia à quibus introducta	264. b
Quintadecima Iulij qualis	233. a
Quintana statio que	18. b
Quinternionibus que regio di- uisa	104. b
Quinternionibus quot præse- cltura apud ludos diuidatur	366. b
Quinti prænomen unde	255. a
Quintij unde, & familie eorum proprium quid ibidem	
Quintilianij qui dicti	212. a
Quintilis cui deo sacce	159. b
Quintilius quas ob res dictator factus	9. b
Quintus Cincinnatus cur aliqua do dictator factus	10. b
Quintus Tubero quam leui de causa prætura deiectus	140. a
Quirinalia, cuiusmodi & quo- rum festa	140. b
Quirinais collis unde dictus	346. b
Quirinalis montis ades ac templa ibidem	
Quirinalis porta unde dicta	219. b
Quirinus post apotheosin dictus Romulus	325. b
Quiritia Iuno que	25. a
Quiritium ius cui primum ex- terno datum	202. a
Quis populum Romanum tributo dando liberarit	145. a
Quis regiones in prouincias di- stribuerit primus	104. b
Quo ornatu seu habitu morui olim sepelirentur	116. a

Quomodo Romani olim peruices absque stipendio militarent	374. a
Quorum piscium garrus veneri resistat	221. b
Quorum virorum filia ex pu- blico dotata	197. a
Quos magistratus simul aut eo- dem anno gerere non licuerit	189. b
Quot cuique genij	325. a
Quot dies agricultura, quot re- bus urbanis olim impende- rentur	118. b
Quota Februarij die qui magnij viri nati	233. a
Quotidiana etiam miranda vi- lesunt	199. a. b
Quotidianus diuersarum gentium cibus quis	138. a
Quoties & quando vnus tan- tum consul Rome creatus	119. b
Quoto etatis anno cuiquam magistratus gerere licuerit	120. a
Quoto anno semine, quoto ma- res puberes fiant	102. a
Quoto demum anno, qui consul fuisse, iterum consul esse po- terat	189. a
Quoto die pueris nomina inde- rentur	90. a
Quoto post consulatum anno, idem rursus consul fieri lege poterat	118. a

R.

R Litera, in quibus nomi-
nibus Saceram expu-

I N D E X

lerit 14. a
Quis quàm non potuerit proferre 351. b
Radiorum solatium differentia que 224. b
Ramus oleæ sacræ alba lana coloratus qua in re adhiberi solitus 14. b
Rana, cuius in annulo fuerit signum 87. b
Rane ubi non coarant 307. b
Ranarum & talparum exta qualia ferant omina 308. a
Randus quid 220. a
Randusculana porta que ibid.
Raphælis Volaterrani laus 334. b
Regalia exta que 308. a
Raphanus qui per obscæna plebsi soleant 176. a
Rapis quis imperator vestit solitus 139. a
Rarana cuius oppidi porta 211. a
Raso semper capite qui sint 349. a
Rastrum aut vomerem furari ubi capitale 124. a
Rate leges Romanis que 352. a
Rates quibus nummis incussæ 218. a
Ratio administrati muneris quomodo reddi solita 189. b
Ratio vite quomodo ab uno quoque exigii solita 115. a
Re ad Sagrâ gesta certius quid 278. a
Receptivius servus quis 170. b
Receptivius canedi signum quo instrumento fieri solitum 178. a
Recusare quid 216. a
Redemptor causarum quis 216. b
Redhibitioni in mercato quando locum sit 317. b
Rediculi dei templum ubi, & cur sic dictum 157. a
Reducis Fortune ædes 20. a
Referendi alicuius inter deos ceremonie olim que 326. a
Regalia exta que 308. a
Reges Aegyptij quàm temperantes vini 137. b
Reges Spartanorum primi in expeditionibus, & novissimi in recessu 192. a
Reges Aegyptij morientes ut vulgo lugeri soleant 128. b
Reges bini, ubi 117. b
Reges è sacerdotibus ubi aliquando eligi consueverunt 66. b
Reges externi quomodo à magistratu Romano præstantur 41. b
Reges quis currui sui præ ferocia iungere solitus 323. a
Reges quomodo & ubi passim sepeliri soliti 116. a
Reges ubi & qua causa occiduntur 115. a
Regi Aegyptiorum mensura bibendi certa prescripta 137. b
Regi sacrorum proprium quid 12. b
Regem temulentum occidit mulier quid præmi ferret 137. b
Regia olim quot seu que Romæ fuerint 16. b
Regie apud exterarum gentes 117. a
Regia Persarum ubi potissimum esse solita 127. b
Regia stirpe qui non sit ubi nemmo dominari sinitur 239. a
Regiarum aliquot apud diversas gentes assignatio 127. a. b
Regibus appellatis à senatu que turba presidij & honorum causa daretur 371. a
Regimen civitatis, tributorum exactio 122. a
Regiminum trium optimum quod 219. a
Regina que dea dicta 327. a
Regina Iuno que 327. b
Regina sacrorum que, & quid eius privilegium 172. b
Regine ubi regibus ipsis honoratior 47. b
Reginarum Aegyptiacarum amictus qualis 288. a
Regionum ab auguribus in celo notatarum nomina que 293. b
Regionum diversitas, ingeniorum diversitatem facit 214. a
Regis nomen qui sacerdotes habuerint 66. b
Regis sacrorum officium quod, & quis eam dignitatem primus adeptus 172. b
Regium nomen quibus olim maxime inuisum 48. a. 239. a
Regium nomen qui in Grecia primum adepti 239. a
Reges delinquentes inedia mulctati 137. b
Reges supplicio affecti 126. a
Rege Spartanorum defuncto, ceremonie 128. a
Rei voti & damnati 165. a
Regni inauguratio quomodo fieri solita 127. b
Regum aliquorum superbia aut modestia quanta 84. a. b
Regum capita quo insigni ornantur 85. a
Regum diversorum diademata seu insignia 47. b
Regum eligendorum diversis populis mores qui 238. b
Regum pueri apud Aegyptios 100. b
Regum reges, & maximi reges qui habitati 47. b
Regum sepeliendorum mos 116. a
Reorum fasces 125. b
Rei non in saur reorum in iudicio qui venerint 125. a
Rei quorum seu cuius solitus iudicio Romæ olim damnarentur ibidem
Reip. hostilia molientium poemna olim que 123. a
Relegare in insulas quid 122. b
Relegatio olim Romæ quam rara 160. b
Religio aquile militaris apud Romanos quanta 177. a
Religiosis prætextu ocium sectantes & luxus, à Masiliensibus exacti 145. a
Religio quedam in membris hominum 83. b
Religiosa vestis que ac qualis 223. b
Religiosus quis quomodo fiat locus 352. a
Reliquatores qui dicti 11. a
Reliquie fulminis quomodo tractari solite 272. b
Remonii quis locus & ubi 345. b

ALPHA B E T I C V S.

vi solita 46. b
Regum aliquorum superbia aut modestia quanta 84. a. b
Regum capita quo insigni ornantur 85. a
Regum diversorum diademata seu insignia 47. b
Regum eligendorum diversis populis mores qui 238. b
Regum pueri apud Aegyptios 100. b
Regum reges, & maximi reges qui habitati 47. b
Regum sepeliendorum mos 116. a
Reorum fasces 125. b
Rei non in saur reorum in iudicio qui venerint 125. a
Rei quorum seu cuius solitus iudicio Romæ olim damnarentur ibidem
Reip. hostilia molientium poemna olim que 123. a
Relegare in insulas quid 122. b
Relegatio olim Romæ quam rara 160. b
Religio aquile militaris apud Romanos quanta 177. a
Religiosis prætextu ocium sectantes & luxus, à Masiliensibus exacti 145. a
Religio quedam in membris hominum 83. b
Religiosa vestis que ac qualis 223. b
Religiosus quis quomodo fiat locus 352. a
Reliquatores qui dicti 11. a
Reliquie fulminis quomodo tractari solite 272. b
Remonii quis locus & ubi 345. b

INDEX

remuria quando agantur 212.a	tata 378.a
remus & Romulus ubi alii 345.a	resurrectionem mortuorum quis philosophus quasi per transfur- nam aduocetis 252.b
renes cui dea sacri 86.a	reticentia in venditione quomo- do mulctanda 341.a
reor dicendi pro se hore prestitu- re quot 209.a	rens non comparens in iudicio 126.a
reor nou comparente capitis accer- sio, qui olim fieri solitum 126.a	rens non conuictus nec pretoris iudicio condemnatus an puniri possit 125.b
reorum cognati ubi cum ipsis reis plectantur 123.a	rens quod pre accusatore priui- legium habere soleat ibid.
reorum habitus seu sordes quales 121.a	reus voti quis 165.a
reperio, quid significet 34.a	reus sacrificulus seu sacrorum quis & cur creatus 172.a
reperire unde compositum 34.a	rhadamanthus quid Assyrius pri- mus intulerit 109.a
repetundarum lex à quo prinu- lata 14.b	rhadamisti perfidia callida que 253.b
reposita 60.a	rhamensis Fortune templum 21.b
repudiū causa que, & quam sub- bunde leues 196.a	rhamnusia dea que 246.b
repudium à quibus quam vel pu- nium, vel egrè latum ibid.	rhamumena porta que 220.a
repudium cum vxore quis Ro- me prius fecerit 196.b	rhadiarum vrbs ubi sita, & cu- ius patria 50.b
repulsam additatis passus, con- salatum tamen adeptus 186.b	rhea dea que, & quo alio nomi- ne dicta 321.a, 327.a
rerum oculis oblatarum auspicia qualia 275.b	rheda qui 109.b
respicens Fortuna ubi templum habuerit 20.b	rheua insula que 320.a
respondendi de iure facultas, à quo dari solita 377.b.	rheginis natura insulam quid 214.a
& deinceps.	rhegionorum moneta qualis 218.b
responsa exteris legatis Romæ in senatu Latine reddebantur 210.b	rhetorum stipendia 100.b
responsa prudentum spee pro le- gibus habita fuisse ibid.	rhinoceros quibus ludis exhibi- tus 362.b
responsio principum per libellos quomodo fieret, & à quo vi-	rhodi statue quot 213.b
	rhodiorum mos in nuptiis 90.b
	rhombi figuram qui in acie ef-

ALPHABETICVS.

fangant 192.a	romani in quot ordines diuisi 283.b
rhomphea quorum sunt arma 370.a	romani ludi qui, & quibus alius nominibus dicti 359.a
rhoxanorum galeæ, thoraces & scuta vnde fieri solita 30.b	romanorum caurio in externo milite assumendo 30.b
rica quid 349.b	romanorum impietas, crudelitas & stultitia in sacrificiis quat ta 384.b, 378.a
ricinus quorum vestis 237.b	romanorum insignissime victo- rie & clades; 81.a, b. & dein. romanorum quot millia in triu- pho vno semel pilcata ducta 333.b
ridere quo possimum intestino fiat 308.a	romano um præcipuus deus quis 326.b
ridica quid 68.b	romanum ciuem in triumphum ducere non licebat 36.a
ridicula vxorum ad tempus mu- tuatio inuicem maritorum 41.a	romanorum pudicitia 39.a.
risus Sardonius quid 279.b	101.a frugalitas 138.a
risci seu aque ductus Romæ quot 346.b	romani vxores suas inuicem v- suarias dabant 41.a
robigalia festa vnde & cur in- stituta 337.a	romani regis cultus 48.a
robigo quando sacrificetur ibid.	romanorum mos & ceremonie post editum infantem 99 a. in prin.
robigus deus 21.a	romani pueri quas literas primi docerentur 100.a
roboreæ frondes quam Druidis familiares 221.a.	romani quomodo noxios plecle- rent 121.b. quomodo funera cu- rarent 129.a
de robore & saxo qui deice- rentur 121. b. nisi rogatus ne- mo dicere in publico confessu lege Lycurgi permittebatur 208.b	romanorum civium prærogatiuum in supplicio capitis 114.b. in fi.
rogi lustratio quomodo fieret 313.b	romanula porta que 220.a
rogis amicorum qui seipsos inie- cerunt 131.a	romilia tribus ex quibus instituta 25.b
rogo funerali inferri solita que 130. 131.b	romphea quorum telum 370.a
roma initio tribus tantum portis contenta 219.a	romphi quid 68.b
roma aliquot mensibus magistra- tus non habuit 154.a	romula porta que 220.a
romanus pop. in tres tribus diui- sus 25.a	

Romuli abstinentia à vino 137. a
Romuli ex vulturibus augurium quod 273. a
Romuli lituus qualis 293. b
Romuli nomen cur non usurparint reges seu imperatores Romani 4. b
Romuli nutrix que 42. a
Romuli templum ubi, & an unquam apertum 23. a
Romulus sub quo rege prefecturam Romæ gesserit 366. a
Romulus & Remus quomodo expositi & alii 110. a
Romulus post mortem quo nomine dictus 325. a
Romulus quo die mortuus 256. a
Romulus quomodo animam ordinavit 168. b
Rorarii milites 8. a. 369. a
Rostij histrionis excellentia 15. a
Rostius color cui temporari dicatus 263. a
Rostria quid, & ubi, & unde sic appellata 24. a
Rostratae navis quot lumina Scipio dederit 179. b
Rostratam coronam primus quis accepit 228. a
Rota ubi & olim frequens noxiarum poena 21. b
Rozani qui, & quomodo pugna re soliti 375. b
Rubedo faciei Syllanae quid præ se tulit 86. a
Rubere genas quid ibidem
Rulicundi quid præ se ferant ibidem

Rubigalibus quid solitum offerri 142. b
Rubor aurium quid præ se ferat 86. a
Rubra vestis apud Pænos tabernaculo dulcis prætexta, quid 178. b. & 179. a
Rubris scutis qui uterentur 369. a
Rudiariorum etas que 29. b
Rudimenta tyronum 31. b
Ruffi unde quidam dicti 13. a
Ruffi tribuni qui 357. b
Rugitum asinorum quomodo equitatis Scythiarum aliquando suggestus 245. b
Rullus unde dictus 14. b
Rumine quid offeratur 142. b
Rumine sacris vinum inferre quale sit 142. b
Ruminales hostiæ que 141. a
Rumon quis locus dictus 309. a
Russata scuta qui ferrent 369. b
Russatas vestis militiæ genere quibus gentibus peculiare 30. b
Rustica vinalia que 337. b
Rusticae tribus quid peculiare habuerint 25. b
Rutilii unde sibi nomen hoc adepti 13. a
Rutilius consul quid primus instituerit 30. a
Rutilii tribuni qui 357. b

S.

Sabates lacus cui tribui nomen dederit 26. a
Sabatina tribus quando reli-

quis addita ibid.
Sabathus Aethiops quomodo sonet plectere solitum 124. b
Sabbis prophetissa 149. b
Sabina herba quam in dedicationibus necessaria 351. b
Sabine quando seu quibus ludis raptae 308. b
Sabinarum raptarum numerus ibidem
Sabinarum privilegium Romæ 193. a
Sabazius quis deus vocatus 327. b
Saca dies unde dictus 232. b
Sace quomodo sponsa certent 40. b. qualibus galcis vitantur 32. b. 375. a
Sacciperium quid sit 60. a
Saccularij qui 170. b
Sacea festa que 93. a
Sacerdos Herculis in Tyro quâ honoratus 56. b
Sacerdotes in Mæree omnes propter superstitionē sublatae 66
Sacerdotes à philosophis ubi eligi consueverint 66. b
Sacerdotes in Phrygia quâ mire sepeliri soliti 115. b
Sacerdotij estimatio que 65. a
Sacerdotij Saliorum dignitas 44. a
Sacerdotiis duobus eidem simul præesse licuisse 294. a
Sacerdotio triplici qui vsi 65. b
Sacerdos Romæ confessionē penitentis furis quomodo prodere coactus 335. a
Sacerdotes esse non poterant bis nupti 348. b
Sacerdotum capilli quibus tantum cultris toderentur 148. b
Sacerdoti castitas apud ethnicos quanta 221. a. b
Sacerdoti apud Germanos authoritas 66. b
Sacerdotum Iouis insolens ac superbum imperium in reges ibid.
Sacerdotum comitia propria que 184. a
Sacerdotum dignitas quanta 66. b
Sacerdoti quorundam quâ ridiculus sacrificandi mos. 336. b
Sacra Apollinis 15. a
Sacra diis maximè grata quanta 166. b
Sacra è cænaculo despicere quomodo vetaretur 26; b
Sacra ex herbis 92. a
Sacra ex quibus in votis concipiendis 164. a
Sacra Iunonis quàm sint varia 328. a
Sacra sine sanguine, quorum deorum sint 91. b
sine vino 142. b
Sacra via ubi & unde dicta 83. a
Sacramento militari nõ adscriptis, quid in bello vetitum 33. a
Sacrarum litterarum scriptores apud Aegyptios qui 347. a
Sacratae leges quales 377. a
Sacratus homo & res sacrata, quàm essent dissimili priuilegio 322. a
Sacres qui dicti 141. a
sacri homines alij apud alios

214. b
 sacrificans, quo more circum-
 agat se in orbem 222. a
 sacrificium à Numa constitu-
 tum 140. b
 sacrificia abominanda & cru-
 delia olim quæ 333. b
 sacrificia aliquot diversorum
 diversis 140. b. & dein.
 sacrificia capite aperto 94. a
 sacrificia triumphantis quæ
 333. b
 sacrificio interdicere, quanta
 Gallis pœna 124. b
 sacrificulus rex 127. 145. a
 sacrificuli quidam nude & cur
 eicli 113. a
 sacrilegorum pœna quæ 124. b
 sacrificiosus ubi 345. a
 sacri interesse aut præesse qui
 prohibiti 355. a
 sacris qui præessent 65. b
 sacrorum ethnicorum quanta
 olim turpitudine & impietas
 382. & dein.
 sacrorum sciendarum mos quis
 221. b
 sacrorum Isis inauguratio
 47. b
 sacrosancti magistratus qui &
 qui non 39. b. 187. a. 249. b
 sacrosancti tribuni plebis quo-
 modo 180. a
 sacrosanctum quomodo quid
 feret 354. a
 sacrum à matronis tantum quod
 feret 364. b
 sacrum in privatis adibus fieri
 solitum quod 336. a
 sacrum quid 355. a

sadraca cui? olim regia 127. b
 saga quales vestes 289. b
 sagares quibus proprij 370. a
 sagaria quid 147. a
 sagis vii in Libya, quid 291. b
 sagitta in viâ 68. b
 sagittandi exercitium, & peri-
 ursum qui 376. a
 sagittariorum arma, usus, pe-
 ritia ac utilitas quæ 370. b
 371. b
 sagittarius quorum nummis
 incussis 218. b
 sagittarium quatum quibusdam
 nationibus studium 376. a
 sagittas in cistam mitti ante
 regium tribunal, Persis quid
 31. a
 sagmina quales herbe 254. b
 sagorida Dionysio quid 237. a
 sagum purpureum quorum a-
 miclus 287. a
 sagum vel sagus quorum vestis
 285. a
 sagumiorum ante sui delatio-
 nem portentum quod 111.
 sais quæ quibus dea 327. b
 saiani quomodo reges suos se-
 pelirent 115. b
 sal omni sacro adhibebatur
 140. b
 salapia ubi sita 50. b
 sale empti a mancipia qui habe-
 rent 161. a
 salem cibi qui non adhiberent
 349. a
 salem qui cur primo apponeret
 297. a
 salentini qui sunt 50. b
 salernitanis cur civitas admi-

pta 201. a
 saletes, quæ Minerva dictæ
 317. b
 saliaris sacerdotij dignitas &
 æstimatio quanta 44. a
 saligenis virgis qui diuinarent
 275. a
 salij qui, quot, & unde inuenti
 43. b
 salinator quis cur cognomina-
 tus 14. a
 saliorum curia ubi 24. b
 saliorum insigne quod 43. b
 eorum tripodiam & carmina
 ibid.
 saliorum sacra & festi dies
 44. a
 salina ieiuna ad quid utilis
 315. b
 salinum haurire poculum, cuius
 esset pœna 300. b
 saltandi in templis & circe a-
 ras mores qui 225. a
 saltandi species varia 101. a
 saltare apud quos olim in precio
 maximo esset ibidem.
 saltatio à Suctonio Troie no-
 mine dicta 261. a
 saltationes qui olim dicerent
 101. a
 salve & vale supremum ut con-
 clumaretur 122. a
 salustiani horti quales & ubi
 346. b
 saluandi consuetudines quæ
 84. a. 302. b
 salutaris digitus quis 246. a
 salutaris porta quæ 220. a
 salutem precari in sterputando
 102. b

saluis edes cui aggeri nomen
 dederit 346. b
 salut isedes ubi 210. a
 sabico grauiora pati, quid
 280. a
 sambulos ubi, & quid ille miri
 acciderit 77. a
 sameæ (si rectè scriptum) navis
 figuram qui captiuus inure-
 rent 289. b
 samena quid 179. a
 Sami Polycrati regia 127. b
 samie Iunonis templum, miraculo-
 rum septem vnum esse 322. a
 sannites legioni præcipue quod
 darent nomen 8. b
 sannites quo ornati seu colore
 militie vsi 31. a. 32. b
 samaites quot triumphorum oc-
 casione de derint 330. a
 sannitum in elocandis nuptum
 filibus mos 40. a
 sanam esse oportuisse victimam
 308. a
 sannarij Aethiopia laus 52. a
 sancta loca quæ 354. a
 sancte leges quæ ibid.
 sanctiones quomodo consecren-
 tur ibidem
 sanctior senatus quis & quibus
 esset 209. b
 sanctitatem antiquitate, sensim
 augeti 351. b
 sandaliarius Apollo & vicus
 ubi & unde dictus 83. a
 sandalium quid ibidem
 sandonichem (foris sardoniche)
 quis cur annulo inclusam ge-
 reret 87. b
 sandox, quod male indicat,

quomodo à Dario punitus 123. b
 sandracotti qui dicti 4. b
 sandracotto quid miri obtigit 110. b
 sanguine leges scriptæ 124. b
 sanguinem quibus aris inferre non licuerit 320. a
 sanguinis victimarum tenuis aut crassi omina que 308. a
 sanitatis simulachro quid que offerre solite 284. a
 sanqualis an ex aquilarum genere sit 273. a
 sanqualis porta que 220. b
 sapere & timere cui potissimum intestino ascribantur 308. a
 sapientium paucos in sua patria sepultos esse 328. b
 saporis arrogantia quanta 84. b
 & in imperatorem Ro. contumelia 382. a
 sappho poetria cuius 328. b
 sapphus imaginem qui nummis inuenerint 218. b
 sapphina quorum precipua tribus 27. a
 sarapis quis cur dictus 71. a
 sardis Cræsi regia 127. b
 sardis cuius olim regionis metropolis 174. a
 sardarum regum honos 47. b
 sardonichis gemmæ proprietates 87. b
 sarisophorus quid 350. a
 sarissæ quid, & quibus proprie 370. a
 sarissas utraque manu torquere quis docuerit ibidem
 sarmate quo pugnae genere pos-

issimum valerent 192. a
 sarmatarum regmina in bellis qualia 372. a
 sarmenta ubi sponte sua ingnem super ar. us conciperent 226. a
 saron quid 236. a
 sarracum quid 109. a
 satellibus qui olim vel reges vel tyranni vsi 371. a. b
 sacrorum familie Thebanae proprium quid 87. b
 satrapes que regio diuisa 104. b
 satrapes in Cappadocia quid 238. a
 saturnio in atrio quomodo tube lustrarentur 93. b
 saturnalia qui olim seruarentur 93. a. 138. b
 saturni & Manie sacrum 93. a
 saturni edes Rome ubi 55. b
 saturniale ac oculi cur quatuor putati 213. b
 saturni effigies 212. b
 saturni templa cur nusquam in Aegypto intra vrbes essent 57. b
 saturnia porta vnde dicta 55. a. 219. a
 saturno quomodo ante & post Hercule sacrificaretur 93. a
 saturnus & Ops qui quibus putati 324. b
 saturnum bis in die fieri, recordis esse 301. a
 satyrica scena quomodo fieret 280. b
 satyrorum in quibus festis fieret representatio 363. a.

sauromate sub vxorum imperio erant 195. b
 sauromate quid tantum diis patriis offerrent 142. a. de sauo & robore qui deicerentur 121. b
 scaea cuius vrbs porta 221. a
 scaem quid fones 13. b
 scaenola quo ludendi genere & oblectare solitus 161. b
 scaeuolae nomen vnde 13. b
 scalae anulariae vicus ubi 83. a
 scalae Gemoniae ubi & quid 121. b. 22. a. 345. b
 samander à quibus copiosus 382. a
 scaphium quid 136. a
 scaptia tribus vnde dicta 26. b
 scaptia vrbs ubi ibid.
 scarabaeos pro diis cultos esse 383. a
 scauri theatrum quam capax 244. a
 scaurorum cognomen vnde 13. b
 scelerata castra que dicta 61. b
 scelerata porta quae 61. b. 219. a
 sceleratus campus ubi ibidem
 sceleratus vicus huius dictus ibidem
 scelere diuitias & honores potius quam virtute adipisci 256. a
 senarum in theatris diuersitas quae 280. b
 sceni ludi cui deo dicati 359. a. b
 scenici ludi quando primum & cur facti ibidem

scenici quales olim Romae, quales in Graecia habitii 137. b
 scenophori Graecis quis 372. a
 scepsis cuius regia 127. b
 scepsira diuersorum regum qualia fuerint 47. b. 48. a
 scepsira quanti apud Babylonios habitia 48. a
 Schœnus quot stadia contineat 90. a
 scillis, quantum urinator 90. b
 scipio Aemilianus à quibus veneno sublati 28. b
 scipio quid sit, & vnde id cognominis quibusdam datum 15. a
 scipio Nasica repulsam à rusticis tribubus tulit 25. b
 scipio quo se oblectare solitus 161. b
 scipio infamia notatus 96. a
 scipionis animaduersio in milites extra ordinem deprehensos 32. b
 scipionis Aemiliani laus 28. a. 70. a
 scipionis Asiatici accusatio & liberatio 27. b
 scipionis de Mario vaticinium 28. b
 scipionis imaginem quis tyrannus in triumpho, duxerit 330. b. 331. b
 scironi qui sacrificarent 164. a
 scirophoria Athenis quid 265. a
 scita suffragiorum qui & quot custodirent 181. a
 scellum quid 297. a

Scobrorum regem videre, omne
 quale 275.a
 scommata in triumphatōes tor-
 queri solita 311.a
 scorpiones latiferi ubi 82.a
 scorta ex castris ubi & unde e-
 xacta 19.a
 scortorum nomina varia
 229.b
 scoimus unde quis dictus
 70.b
 scriba olim Rome qui 53.b
 scribarum apud Macedones di-
 gnitas quanta 53.b
 scribendi seu literas ducendi mo-
 dus quā diuersis 109. a.re
 liqua vide scilicet indict. lite-
 ra
 scribis non licuisse fieri aediles
 189.a
 scrofe cognomen unde 15.a
 scrupulum quot pedes faciant
 89.a
 scrupulus quot siliquas contineat
 245.b
 scurrā vsus quis 300.a
 scuta quibus darentur 369.a
 scuti amissi pœna 33.b
 scutiis quantum & hastis Aegyp-
 tii preliarentur 375.b
 scuti qui nullis in preliis vicer-
 unt sed nudi pugnarent
 370.a
 scutorum diuersitas quanta
 369.a.b
 semula quot uncias contineat
 89.b
 scutula vestis quorum inuentum
 286.b
 scutum amittens, quā olim

execrabilis inter Germanos
 222.a
 scutum amittentis pœna
 75.a
 scythus quod vastis genus
 136.b
 scythæ quā mirè inebriantur
 128.b
 scythæ quā mirum caduceato-
 rem Lario miserint 137.b
 scytharum domos stabiles nullas
 esse 305.a
 scytharum horribilis in sepelien-
 dis cadaveribus mos
 113.b
 scytharum in aduenas odium
 quod 203.b
 scytharum mos in amicis parau-
 dis 98.b
 scytharum præcipuus deus quis
 324.a
 scytharum virtutes & vitia cō-
 munita quæ 214.b
 scythis maximum irascentium
 quod 261.a
 scythis scire quid 298.a
 scythites quis quibus deus
 327.b
 scythotauri aduenis infensi
 203.b
 seculares ludi qui, & quotō
 quoque anno fierent 309.b.
 362.a
 secularium ludorum autor rare-
 monia, celebritas & origo
 306.b.361.a
 seculum Gallis quid 168.b
 secundarum mensurarum initia
 quæ & apparatus 295.b
 secundarius panis qualis ibid.

securis post exactos reges a faci-
 bus amota 44.b
 securis Iouis 48.b
 securis etiam prætori extra vr-
 bem antelatas esse 45.a
 securis fascibus alligata qui sibi
 voluerint 121.b
 securis in vrbe quibus tantum
 prelata 45.a
 securis quibus regibus loco scep-
 tri fuerit 48.b
 securim qui nummis incuterent
 218.a
 securium abieclio post reges exa-
 ctos à quibus introducta
 44.b
 sedendo aliorum opinioni acce-
 dere quomodo licuerit
 209.b
 sedentes qui epularentur
 297.a
 sedes singule singulis conuiuiis
 ubi fuerint 296.a
 sedigiti qui nuncupati 13.
 seditionis signum 180.a
 seforii quomodo filias suas nup-
 tui locarent 40.b
 seianns equus 276.b
 seifachtheia lex quæ, & quid ea
 vox sonet 11.a.343.a
 seplasis, cuius oppidi platea
 211.a
 selecli dii qui 325.a
 selencus vini osor 137.b
 selenci in annulo signum quale
 87.b
 selencus quid miri obtigit Pelle
 226.a
 selni temeritas & calamitas
 71.a
 semel militia adscriptum, an &
 quomodo scilicet permissum
 30.a
 semel tantum qui quotidie ves-
 cerentur 299.b
 semestris puer ubi locutus
 148.a
 semidei qui dicti 77.b
 seminares aut monstrosi partus
 quomodo tractarentur
 312.a
 semibolus 242.a
 semiramidis contra viros pro v-
 xoribus lex quæ 195.b
 semiramis quomodo expulsa &
 alita 110.a
 semis quid 2.a
 seminuncia ex quot siliquis con-
 stet 89.a
 semodium quid faciat ibidem
 semoni Sango quæ ades dicata
 345.b 345.b
 semonis sangi sacellum ubi,
 346.b
 sempronia lex & Porcia
 157.a
 sempronia in maritum inuidia
 & scelus 28.a
 semuncia 89.a
 sempronius Mista quo mæ-
 cibus affecerit supplicio
 176.b
 sempronius quā dilexerit vxō
 rem suam 28.a
 sempronius quā leui de causa
 vxorem repudiari 132.b.
 196.b
 senaculum basilica in qua senio-
 res assidebant 71.b
 senaculum (alibi senatulum)

mulierum quis confisuerit
 170.b. 218.b
 senator à censore quomodo nota
 reitur 144.a
 senatores tyronum magistri à
 quo facti 30.a
 senatores initio creati quot
 205.b
 senatores pauperes quomodo à
 quibusdam imperatoribus ha-
 bitii 211.a
 senator sexagenarius onere
 reip. exemptus 207.b
 senatores pedarij 106.a
 senatores electi non statim sus-
 fragabantur, sed in sententiam
 ibant 207.a
 senatores mortui vt efferebantur
 129.a
 senatorius ordo per Appium
 Claudium inquinatus 207.a
 senatorium census 211.a
 senatores qui & à quibus fieret
 207.a
 senatores quomodo & à quibus
 domum ducerentur 211.
 senatores quot Romæ simul ali-
 quando ad ferrum exhibiti
 361.b
 senatores sub Iulio Augusto Ce-
 suribus quot 205.b
 senatoris in theatro locus quis
 280.b
 senatoris ius 299.b
 senatoris insignia que 210.a
 senatoris officium quod
 206.b
 senatorum honos quantus ac des-
 pectus 207.a
 senatum quibus diebus haberi

non licuerit 184.b. & 211.a
 senatus à Bruto quantum & e
 quibus ampliatus 106.a
 senatus in prodigijs curandis v-
 bi & quomodo haberetur
 314.a
 senatus auctoritas quanta
 205.b
 senatus cogendi aut conuocandi
 ius penes quos tantum fuerit
 207.b
 senatus diuersarum gentium ex
 quot constarent personis ibid.
 & deinceps.
 senatus princeps qui legeretur
 209.a
 senatus quoties per menses sin-
 gulos haberetur 211.b
 senatus consultum quomodo vel
 suppressi vel publicari solita
 209.b. 210.b
 senatus consulti in fœneratores
 ipsi verba 10.b
 senatus consultum quid, & quomo-
 do demum ratum fieret
 377.a
 senatus consultum in candidatos
 154.a
 senatus consultum quomodo fie-
 ret 208.a
 senectæ dea sacellum vbi 21.a
 senem saltare quid 278.b
 senes à quibus apud Romanos mi-
 litie adscripti 30.b
 senes quam misere tractentur à
 quibusdam populis 115.a
 senes deponiani 185.a
 senes vbi vulgo precipitentur
 ex altissimis rupibus in mare
 115.a

senio in talis quid 161.a
 senatorum apud Germanos res-
 pectus quis 209.a
 senis decrepiti figura ad quid in
 triumphis ferretur 332.a
 senum miserabilis conditio a-
 pud barbaros quosdam 115.
 a.b
 senones hominum publicè ce-
 sum quomodo sacrificarent
 314.a
 senonibus urbem inuasuris
 quid miri Romæ factum
 148.b
 senonium conuentus quam ef-
 fet aliquando immanis
 256.b
 sententia in noxios quomodo
 ferretur 126.a
 sententia dicende ius nō omni-
 bus in senatu fuisse 207.a
 sententia in orbem ferēda mos
 quis 277.a
 sententiam rogandi aut ferēdi
 à quibus diuersis mos quis
 208.b. & dein.
 sepeliendi mos olim quis & quā
 diuersus 111.b. 352.a
 sepelire viuos cum mortuis ami-
 citiæ causa, quibus vulgare
 42.b. 43.a
 sepelire in vrbe aut domi aut
 iuxta templa, vbi licitum vel
 vet sum 116.a
 sepeliri in vrribus, qua leges
 quando venuerint 352.a
 sepeliri quos non deceret 353.a
 sepeliri sine pompa qui ethnici
 voluerint 119.a
 septa quid loci esset 83.b
 septem conuiuium, nonem con-
 uicium faciunt 296.a
 september cui deo sacer 169.b
 september quibus initium anni
 168.b
 septemmatris 93.b. 155.a
 septemviri epulorum qui 151.b
 septima cuiusque mensis dies cui
 olim sacra 156.a
 septimiana porta que 220.b
 septimi unde dicti 255.a
 septimius Cesar quantum vno
 digito valuerit 246.b
 septimontium sacrum seu fe-
 stum quomodo & vbi fieret
 342.a
 septimix quid 2.a
 sepulchra aliquot insignia 72.
 sepulchra hostium an religiosa
 habenda 353.a
 sepulchra in parentando quo-
 modo ornarentur 310.b
 sepulchra operosa que genes
 cur asperrate 352.b
 sepulchrales canes, qui, & vbi
 olim vulgo habitii 115.a
 sepulchrales coronæ que
 261.a
 sepulchri licet diruti sanctita-
 tem in ipso solo manere
 353.b
 sepulchris fulmine tactis quid
 honoris haberetur 353.a
 sepulchris qui cibi quando in-
 ferrentur 143.b
 sepulchris singulis quot conde-
 rentur 352.b
 sepulchrorum genera & diffe-
 rentia apud Aegyptios quot
 ibidem.b

sepulchrorum ratio que ibidem
 sepulchrorum ubi maior cura
 quam domorum 305. a
 sepulchrum dirutum Hanni-
 bali quale omen 276. a
 sepulchrum Roma in foro quis
 primus adeptus 312. a
 sepultura indigni Aegyptiis
 qui 353. a
 sepultura intra urbem, ubi pro
 honore daretur 219. a
 sepultura ubi extra, ubi iura
 urbes fuerint 116. a. b
 sepulturae apud Aethiopes
 quam fiant sumptuose 352. b
 sepulchrorum Graecis cura que
 313. a
 sepulturae necessaria ubi ven-
 derentur 310. a
 serapidem Athene in cuius gra-
 tiam quam sacrum habue-
 rint 88. a
 serapidi qui sacrificetur 92. a
 serapidis formae que 321. a
 serapidis statua quam mire ac
 fabre facta 213. a
 serapis à quibus cultus 383. a
 serapis & Isis qui quibus ha-
 biti 324. b
 seraphis phana in Aegypto cur
 non nisi extra urbes fuerint
 37. b
 serapis quando Roma exactus
 88. a
 serapis quomodo pingeretur
 213. a
 sereno romisse quid 273. b
 seres quam vident exteros
 203. b
 seria tribus nomen unde
 26. b
 segiorum origo que 14. a
 seribus unde proueniat sericum
 199. b
 seorum mercimonia 203. b
 serici panni vsus quando pri-
 mum emerferit ibidem
 scripiti quomodo plechtari sou-
 res aut damnatos 124. a
 serò sapere Phryges, quid
 299. b
 serpens quando latravit 148. a
 serpens ab ancilla editus, quid
 prodigij attulerit 111. a
 serpentem per impluuium deci-
 disse, omen quale 175. b
 serpentis auguria aliquot ibid.
 serra quis esset in vrbe locus
 309. a
 serram qui nummis incusserint
 218. b
 serrane familie proprium quid
 13. a
 serrane fistulae quales 222. b
 serrani unde dicti 13. a
 serrati quorum nummi 218. b
 sertorii in cohortem unam qua-
 lis aliquando animaduerso
 74. a
 seruare bonum Graecis qui di-
 cerentur 117. b
 serui adscripti qui 200. b
 serui è quibus sacris ciecli
 76. a. b
 serui in Saturnalibus velut li-
 beri agebant 93. a
 serui capti ad regum impera-
 torumque statuas confugi-
 entes 159. b
 serui frugi Iones, liberi nequa
 160. b

160. b
 serui quomodo libertate dona-
 reuntur 290. a. b
 serui in caenis dominorum ubi
 aut quomodo sederent 296. a
 serui iniuste uincti, que praeter
 solium modo relaxarentur
 158. b
 serui quam rigide à Lycurgo
 puniti 158. b
 serui quando primi militie ad-
 scripti 373. b
 serui à quo ciuitate donati
 201. a
 serui Germanorum ut traclen-
 tur 158. b
 seruis vilioribus barbam radere
 inhibuitum 290. a
 serui quomodo à dominis ple-
 cterentur 158. a
 serui quomodo per furta liberi
 fierent 205. a
 serui trans mare aduecti, quo
 signo venum proponerentur
 152. b
 serui ubi cum dominis mortuis
 concremarentur 131. a
 serui tullij in quo delubro quale
 simulacrum 20. b
 serui ubi in nulli 158. a
 serui ut in questionem dedu-
 cantur ratio 159. b
 serui tullij natalis dies quis
 115. b
 serui tullij quam prodigiosa
 conceptio 360. b
 seruilia apud diuersas gentes
 nomina que 160. b
 seruilia cuius adultera, & cu-
 ius mater 315. a. b
 seruilij lex 157. a
 seruilij unde Romam transiit
 255. a
 seruiliorum superstitio inaudita
 241. b
 seruilios cur falso tribuunt ple-
 bis putatus 6. b
 seruis comam alere ubi vetitum
 290. a
 seruis militibus quomodo Au-
 gustus vsus 373. b
 seruis que vestes vetitae 289. b
 seruis unum tantum fuisse no-
 men 255. b
 seruitus lenior deditis quam ca-
 ptis 160. b
 seruitus ubi durissimas ubi rur-
 sus nulla 158. a
 seruius tullius cuius fortunae e-
 dem dicarit 19. b
 seruius tullius quam nefarie à
 filia sua traclatus 61. b
 serum senatus quam turbulen-
 tus 20. b
 seruorum apud diuersos nomi-
 na propria que 160. b
 seruorum dies festus quis 155. b
 seruorum nomina 160. b
 seruis ubi comam nutrire nefas
 esset 289. b
 seruorum species quam diuersae
 170. b
 seruus cur triumphanti in cur-
 tu assideret 333. a
 sesamis arx ubi 345. a
 sesostris perulantia quanta
 331. a
 sesostris trophaea 37. a
 sesquipies quae cubitos faciant
 88. b

sestertia modij quot 89. b
 sestertiorum genera quam di-
 uersa 242. a
 sestertium Romanum 243. a
 sestertius quot drachmis aut
 asibus aut libris costet. 242. b
 seta hostiarum qua primum in-
 iicerentur igni 225. a
 seu cuiusmodi sit dictio 56. a
 seueri Caesaris que erga Chri-
 stum & Abraham religio
 352. a
 seueri imperatoris quanta la-
 boris patientia 32. a lenitas
 in criminosos 73. a
 seueri Septimij tessera que
 179. b
 sexa fortuna templum 20. a
 sexagenarij an militiae adscri-
 bendi 30. a
 sexagenarij senaroris priuile-
 gium Rome quod 207. b
 sexagenarijs ducere uxores,
 unde vetitum, unde uero per-
 missum 226. b
 sextarius 93. b. 155. a
 sexcenta millia modiorum fru-
 menti quotidie Xerxis exer-
 citui uix sufficisse 381. a
 sexcentorum hominum capita
 quis aliquando uouerit 165. a
 sexcentos aliquando equites ad
 ferrum exhibitos fuisse 361. b
 sexta Februarij qualis 233. a
 sextans quid 2. a
 sextarius 89. b. 90. a
 sextarij Italici uncia quot
 89. b
 sextarios quot congios haberet
 ibidem

omnes donis honestatus 228. b
 sicis duabus qui quomodo muni-
 rentur 370. a
 sich sexaginta quot obolos pari-
 ant 241. b
 sicule mense que 301. a
 siculi quando & quomodo Cete-
 ri ac Proserpine sacra face-
 rent 365. a
 siculorum deorum quis 326. a
 siculorum natura que 214. b
 siculorum regum honos 47. b
 siculorum reges quibus cantibus
 ad somnum inuidentur 178. b
 sienlorum regum diadema 47. b
 sidera à quibus ut diu culta 382.
 b. & dein.
 sigillaria quid 110. b
 siginni qui & ubi 101. a
 sigismundi Fulginatis laus
 16. a
 signa aliquot quibus diuersi re-
 ges in amulis uti fuerit 87. b
 signa militaria hostium deuicto-
 rum quomodo in triumphis fer-
 rentur 330. b. & dein.
 signa militaria seu vexilla ubi
 in pace recondentur 55. a
 signa quot & quam diuersa Ro-
 mani militie usurparent
 177. a
 signa seu note ac figure aliquot
 Aegyptiorum quibus sensus
 & alia quedam effingunt
 87. a
 signis quam diuersis diuersa na-
 tiones in bellis utse 177. a. b
 signo aquile qui ante Romanos
 uti 177. a
 signorum ingens numerus Rho-

213. b

di
signorum militarium ante pre-
lium & in prelio locus quis

177. b

sileni in quibus festis repraesen-
tarentur 363. a

silenii deus quis 88. a

silenii indicendi signum qui mi-
litiae fieret 178. asilenii quantum haberi oportet
rer arcanorum senarus 209. bsilentium, quorum esset olim ru-
dimentum primum 100. b

silicernium quid 131. b

silique quot drachmam faciant
89. bsilique quot obolum faciant
2. 1. b

silones unde dicti 13. a

silus quid significet ibidem

sini nasi indicium 85. b

sini qui & unde dicti 13. a

simia senex non facile capitur
quid 279. a

simia ubi pro deo culta 92. a

simiae in cuius deae templo sole-
nibus diebus saltarent 174. asimois à quibus aliquando epo-
nitis 382. a

simonides quis ac cuius 328. b

simonidis felicitas quam
329. a

simonidis inuentum quod 109. a

simpularis decuria quot constet
350. asimpularis phalangis partes que
ibidem

simpulum aut simpunium 225. a

si mulachra apud ethnicos quam
uare fierent 212. b. & 213. a

simulacrorum auersores Perse
 223.a
simulacris cur haste affingantur
 382.a
*simulacris deorum vincula an-
 nexa* 212.b
simulachra quibus diis nulla
 269.b
*sinciput expilare, quibus venu-
 stum videretur* 288.b
*sinciput qui olim raderent, non
 occiput* 200.a
sinai quomodo mortuos sepeliunt
 116.a
*sindonib⁹ qui quomodo pro char-
 tis vsi* 109.a
*sindorum mos in sepulchris mili-
 tum* 116.a
*sine patre quem esse, quomodo
 duabus tantum literis innue-
 reitur* 255.a
sine puluere vincere, quid
 278.b
singulus quo putaretur lenari
 246.a
*sinistra ex vultuibus omina
 qualia* 273.b
sinistræ adsidere, Cyro quid
 86.b
sinistram attigisse, quid 87.2
*sinistram capitis parrem qui tā-
 tum raderent, non dextram*
 290.b
*sinistrū cornu in preliis qui dex-
 tro preferrent* 152.a. in fi.
*sino cum negatione, quid signifi-
 cet* 7.a
sinoris quid 262.b
*sinorix quam vafre ab ea cuius
 virum occiderat, vltus* 58.a.b

siphax quam lo & à quo victus
 20.a
siphisimus quid 101.a
siphones quid 306.a
*sirpæ effigies à quibus & cur
 & quam. o in Tibrini deice-
 reniur* 155.a
sirpus pro sceptro à quo vsus
 48.a
siscythia lex que 11.a. 3. 43.a
sistro qui in bellis vterentur
 178.a
sistrum quid sit 316.b
sisymbrio ubi sponsæ coronentur
 58.b
sitiines 129.a
*sitones ubi & eorum dominium
 quale* 239.a
siuula quid 182.a
siuuli qui dicti 255.a
*σικυαλισται seu σικυαλιζαι,
 quid* 241.a
smerdus quid à fratre perperbus
 171.b
similacris hederæ contemptus quis
 223.a
sobrius vicus 82.b
*sobrini filiam ducere an licitum
 sit* 39.1
sociani Galli qui & Soldani
 42.b
*societatis intima mira quedam
 iuris* 42.a. b. & deim.
socios Romani quos putarent
 239.a
socratem iurare soliti qui 266.b
socrates per quid iuraret
 ibid.a
*socrates quam abstinens esset &
 & paruo contentus* 139.b

socrates quota Februarij natus
 231.a
*socrates quid precandum docue-
 rit* 224.b
*socrates quo se oblectare solius
 ludo* 161.a
*socrates uxorem suam amico ali-
 quantum mutuat* 41.a
*socratis vestitus, & uxores vno
 eodemque tempore quot* 278.
 2. 39. b. 282.a
*socrum genero nequaquam apud
 Romanos copulari licuisse*
 39.a
sodales Titii 43.a
*sodalitates Idæe matris quando
 inuenta* 43.a
*sodalitatum variarum inuentio
 ibidem*
sogdianorum regie quæ 117.b
*sol à quibus olim maximè vene-
 rat* 382.b
sol & luna qui habitii 325.a
sol quomodo pingeretur 213.a
sol quorum signum militare
 177.b
solaria quomodo distingueretur
 234.b
solaris annus quis 168.a
*soldani, al. soldanii apud Gallos
 qui* 42.b
solæ purpureæ quarum calcei
 287.b
solæe quid ibidem
solennia sacra 310.b
solennia vota 164.b
solii quod animal sacrum 142.a
*solibus duobus visis, quid solitum
 fieri* 311.a
solidus integer quis 241.b
solis ac Spei templa ubi 81.b
*solis imago crystallo inclusa su-
 per tabernaculum Darij*
 179.a
*solis quam sunt diuersæ apud di-
 versos effigies* 213.1
solis templum Persis quod 81.b
*solitavitilia quæ, & quomodo
 fierent* 312.a
solon à quibus in exilium actus
 157.b
*solon cur parricidis poenam nul-
 lam statuerit* 123.a
solon quomodo mensus sit annū
 168.a
*solonis institutum de viro spon-
 sam adiuro* 60.a. de oratione
funebri 131.a. de lamentatio-
 nibus tollendis 133.a.
de repudiis 196.b
*solonis aduersus adulteria reme-
 dium quale* 176.a
solonis aliquot leges 10.b.
 41.2. 89.a. 141.4. 76.b. 197.a.
 203.a
*solutioni quot dies præstitueren-
 tur* 342.a
somniphylaces Graecis qui
 371.b
somnia plerumque vana, quæ
 172.a
*somnia quomodo & in quibus
 templis ad diuinandum capia-
 rentur* 320.b
somnia quomodo purgarentur
 313.b
*somniis ad sepulchra qui diuina-
 re solerent* 275.a
*somniorum aliquot verorum des-
 criptio* 16.b

Somniorum ratio quæ 171.a
 Somno ubi immolaretur 320.b
 Somnum fugantia & concilia
 ariana, quæ 321.a
 fontes in Aethiopia quàm præ-
 ter morem vulgarem punire-
 tur 123.b
 Sophocles per quid iuraret
 266.a
 Sophocles quem poetam quo in
 certamine vicicit 364.a
 Soricis occentus quem deponere
 dictaturam coegerit 275.b
 Soricis occentus quid impediret
 294.a
 Sororum incestus apud quæ gæ-
 tes licitus 38.b
 sortes coniuales Heliogabali
 quales 300.a
 sortes diuinatorie ubi & à quo
 primum sitæ 21.b
 sortiendi de ordine dicendi per
 literas consuetudo 208.b
 sortiendi inter athletas de colle
 ga loco mos 260.b
 sortitio de loco inter duces in mi-
 litiis, quando fieret 192.b
 sortitio tribunorum in iure di-
 cundo quomodo fieret 251.a
 sospite Iunonis ædes ubi 328.a
 sospidii versutia quæ, & quomo-
 do deprehensa ac plexa
 111.a
 Soter unde quis dictus 70.b
 Spado in vite quid 62.b
 Sparte factiones quot & quæ
 180.b
 Spartane tribus præcipuæ quæ
 27.b
 Spartane mulieres sole viros

parium 196.a
 Spartanarum virginum exerci-
 tium 100.b
 Spartani extrane urbem an in-
 tra, cæmeteria habuerint
 116.a
 Spartani regis mortui quomodo
 lugerentur 128.b
 Spartanis peregrinitas iniussa
 203.b
 Spartanis singulis singulas tan-
 tum licuisse habere uxores
 39.b
 Spartanorum de classis præfe-
 cto institutum quod 40.a
 Spartanorum perfidia quanta
 268.a
 Spartanorum difficilem pugna
 initorum mos 179.a
 Spartanorum factiones 180.b
 Spartanorum quanta ad Ther-
 mopylas victoria 381.a
 Spartanorum regii potestas quæ
 228.b
 Spartanorum vestes militares
 cuius fuerint calor 30.b
 Spartanorum mos in infantibus
 recens natis 96.98.a
 Rege mortuo 128.a
 Sparus quibus proprius 370.a
 Spathe Galatorum quales ibid.
 species aliquot luxus 139.b
 species hominum aut animalium
 diis tribui vetuit Lycargus
 92.a
 Spectaculis & vestales, licet re-
 ligiosus, interfuisse 271.b
 Spectaculis quam dediti Roma-
 ni 280.b. & deim.
 Spectaculorum primitiæ qui &

unde inciperent 319.b
 Spectare aut celum aut terram
 quæ hostiæ deberentur 125.a
 Spectri apparitio 67.a
 Spectrorum exempla aliquot
 230.a
 Spei templa Rome quot & ubi
 57.a
 Spenticius quid 295.a
 Sphere ludus quis 162.b
 Spheristerium quid sit 146.b
 Spheromachia quid 162.b
 Sphincte quid 229.b
 Sphingis imago quibus fuerit
 militare signum 177.b
 Spicas ex segete carpere quis mi-
 litibus interdixerit 358.b
 Spicea corona alba quorum in-
 signe 42.a
 Spiculis breuibibus qui pugnent
 375.a
 Spira unde fiant 296.a
 Spirituum illusiones non esse o-
 minino febrosas 230.a
 Spithama quid sit 88.b
 Spithamei quales construerent
 domos 305.b
 Splen quibus deficiat cursores
 infiores 90.b
 Splene laborantibus quis rex o-
 lim mederetur 141.a
 Splenem pecoribus alicubi esse,
 alicubi non esse 307.b
 Spleni quæ vis tribuatur 308.a
 Spodij Apollinis ara quam mi-
 ra 330.a
 Spolia opima à quibus relata
 21.b
 Spolia qui venderi solita & ex-
 oyii 165.a
 spoliis hostilibus quomodo vel
 templa vel priuata ædes or-
 narentur 304.a
 Sporo de Popoi qui dicti 252.a
 Sponsa ubi veste virili utatur
 60.b
 Sponsa unde dicta 58.a
 Sponsa ad virum proficiscens
 ceremonie 59.a
 Sponsus & noua nupta quibus
 vestibus induerentur 58.b
 Sponsi obsonia ad sponsam in-
 gressuri 60.a
 Sponse apud Indos quanti mer-
 centur 197.a
 Sponsalium etymologia 58.a
 Sponsalium dirimendorum for-
 mula 196.b
 Sponsalibus accomodate horæ
 58.a
 Sponsam lugeri à viro, qui, ne-
 fas arbitratu 133.a
 Sponsi capus qui Athenis orna-
 retur 59.b
 Sponsi obsonia ad sponsam in-
 gressuri 60.a
 Sponsiones à diis quibusdā qua-
 les & cur exactæ 326.b
 Sponsus ac sponsa omnis cur &
 quando non suis appellaren-
 tur nominibus 58.a
 Sportula saluantiū quæ 302.b
 Sp meli domus, Aequineliūm
 dicta 167.a
 Spurij qui dicantur 255.a
 Squamosi tantum pisces qui-
 bus cænis & cur inferrentur
 122.a
 Stabilinus quis deus 384.a
 Stadium quid 89.162.a

Stagnis qui mortuos vt sepul-
 chro immittant 115. b
 Standone an sedendo sententiae
 dicerentur 209. a
 Stanneos nummos qui percussere-
 rint. 218. a
 Stantes prandere coacti milites
 qui 19. a
 Stantes qui epulentur 297. a
 Stasimon quid 225. b
 Stata sacrificia quae 210. b
 Statano qui immolarent 99. a
 Statanus quis deus 384. b
 Statarij qui 372. a
 Stater quid seu quantum 89. b
 Stateris auri & argentei va-
 lor 242. b
 Stathmus quot parasangas con-
 tineat 89. a
 Statij Romae qui ferè dicti 160
 Statio tribunorum in castris v-
 binam esse soleret 358. a
 Stationum castrensium diuersa
 nomina 18. a
 Statuae feriae 258. a
 Statius poeta quibus in ludis
 aut vicerit, aut victus sit
 363. b
 Statoris Iouis templi vbi 346. b
 Statuaria celebres qui 215. a
 Statuarum diuersis in locis mul-
 tudo olim quanta 213. b
 Statua aliquot de vestibus
 289. b
 Statua Augusti theatralia
 quae 282. a
 Statumen quid 68. b
 Stella marina rulpino sangui-
 ne illius, ad quid magi vsi
 60. a

stellatina tribus quando in ur-
 bem recepta 26. a
 Stephanophori Graeci qui 66. a
 349. a
 Stephophori qui 283. a
 Sternuamenta quid aurgurij
 faciant 102. a
 Stesichorius in taxillis quid
 161. a
 Stesichoro insati quae auis quale
 tulcrit augurum 273. b
 Stielius quale seu quorum olim
 Romae nomen 160. b
 Stigmata foeminae cur inureren-
 tur à viris 77. a
 Stillicidiorum lex quae 340. a
 Stipem cogere quibus per quos
 dies liceret 360. a
 Stipendia militum olim quae seu
 quanta 374. b
 Stipedia militum Ro. vt seque-
 strarentur 180. b
 Stipedia puerorum magistris pu-
 blicè à quibus tributa 106. a
 Stipendiarum in Hispania ciui-
 tates quot 203. a
 Stipendium in diuis singulos ini-
 tio quantum, ac deinceps quam
 & quotius variatum 374. b
 Stipendium quae geetes nõ darent,
 sed praedā tantum militibus
 concederent 374. b. & dein.
 Stipendium quando primum
 Rom. militibus dari coepit
 374. b
 Stipes olim quales 242. a
 Stipis in populum spargēda mos
 quis 95. b
 Stipite perforari à summo ad
 imum, vbi olim noxiorum pra-

na 125. b
 Stripie qui hostias macerant
 225. b
 Stoa quid 167. b
 Stoici vbi philosopharentur
 ibidem
 Stola longa quarum vestis
 288. a
 Strolones qui dicti 12. b
 Strabones vnde quidam cogno-
 minati 13. a
 Stragula quid sit 156. a. b
 Strataeque quae regio diuisa
 104. b
 Stratonis discipulus quis rex
 fuerit 5. a
 Streniae facellum vbi 83. b
 Striculis vestibus vti Germani
 quid signet 291. b
 Strigiosorem equum habentis
 multa 73. b
 Strobilus quid 101. b
 Strophium quid vestis fuerit
 287. b
 Struppi quid 31. b
 Struthiocameli pennis qui mili-
 tiae vsi 32. a
 Studia puerorum olim qualia
 & quotius deim.
 Studia quae quibus post conti-
 nium peculiaria 300. b
 & dein.
 Studium siue insania quorundā
 erga equos, quantum 165. a
 353. a. b
 Stulti vbi diiudicaret olim sen-
 tentias sapientum 208. b
 Stuprator vestalium quomodo
 puniretur 271. b
 Stygia Proserpina quae 327. b

stygia in Arcadia qualis aqua
 267. b
 sua qualiacumque sint, profer-
 re honestius esse quam aliena
 364. a
 sua cuique deo ac deae sacrificia
 & victimae 140. b
 suadela quibus potissimum pre-
 esset 56. b
 sualis tribus quae 27. a
 suauitatio uxoris coram filia,
 quam senatu mouerit 99. b
 sub corona & de lapide empti,
 qui 152. b
 sub hasta publica vendere, quid
 ibidem
 sub pileo vendendi mancipia
 ius quod ibidem
 sub testio qui nunquam religio-
 nis ergo degerent 221. b
 subcollari honoris causa soliti
 qui 48. a
 subditi pontifici qui 65. b
 subitariae legiones quae 180. a
 sub icij pontis cura cui olim
 Roma incumberet 64. a
 subscriptores qui essent 121. b
 subsellia equitibus & senatori-
 bus in theatris discreta à
 plebe, quot 281. a
 subselliorum in theatris orna-
 tus qualis ibid. b
 substitutio pontificis qui fieret
 65. a
 subuicula qualis vestis 284. b
 subulcis omnibus vbi templa in-
 gredi vetitum 222. a
 suburra via 83. a
 suburrana tribus quando &
 à quo instituta 25. b

succedendi ius inter matrem & filiam quae lex non admittat 343. b
 successio regni apud Aethiopes quam insolita 341. b
 successus magnos ex magna calamitate qui olim adepti 120. a
 successus aeger cui vico nomen dederit 83. a
 sudorem militarem quam probavit Cyrus 31. b
 sus sacerdotibus & sponsalibus adhibetur 142. a
 sues quibus vel accepti vel immisi 141. b
 suetonij locus discussus 1. b
 & deinde eiusdem laus 2. b
 sueni quomodo capillum gerant 291. b
 suillum pecus immolandi initium Romae fuit 141. a
 susus vel suffes Carthaginensibus quis 117. b. 238. a
 suffecti tribuni qui 317. b
 suffibulum qualis & quarum vestis 271. a
 suffimine quo populus olim creditus purgari 132. a
 suffitio quid expiationis esset 132. a
 suffocare victimam qui soliti 225. a
 suffragandi ius quibus tantum senatoribus esset 207. b
 suffragandi rationes quam diuerse 182. a. b
 suffragatoribus cur aliquando nummi decreti 184. b
 suffragij latio à quo daretur 202. a
 suffragia alia atque alia diuersis comitiis lata, quomodo poterant derarentur 183. b
 suffragia ferendi mos quis 208. a
 suffragia in iudicio equalia, pro reo facere 125. b
 suffragia plebis ubi potissimum valuerint, & ubi contra diuitum 183. a. b
 suffragia quomodo ferrentur 182. a
 suffragij ius longè aliud fuisse atque ius civitatis 201. b
 suffragiorum scita qui servarent 182. a
 suffragiis paribus reus absoluebatur 125. b
 suisibus qui semper abstinerent 141. b
 suillorum familia unde sic dicta 13. a
 suillum pecus primum omnium sacrificiis adhibitum 141. a
 sulfur cur lustrationibus adhiberi solitum 312. b
 sulfuris in sacris usus quis 153. b
 sulphurij seruus ob proditum dominum quomodo plexus 152. a
 sulphurij tribuni pleb. lex quae, & quomodo ab ipso violata 112. a
 sulphurij flamen qua de causa, sacerdotio priuatus 348. a
 sulphurij quam leui de causa uxorem repudiavit 196. b
 summanus quis, & quae illi tonitrua iradita 272. b

Summenius (rectius Summannus) 122. a
 quid 229. b
 sumptuariae leges quando sint a brogata 140. a
 supellex quid, & eius nomine quae res continentur 28. b
 super ignem nudis pedibus ambulantes ianoxie 312. a
 superbo Tarquinio quid ominis vultures attulerint 273. a
 supercilia cui deae sacra 85. b
 superciliorum indicia ib.
 superiorum ara quomodo fieret 222. b
 superiorum hostiae quales ibid.
 superstites quomodo vna littera notarentur & qua 124. a
 superstitiones variae & impiae inter ethnicos olim quae 182. b. & deinceps usque ad finem libri
 supernacanae aures quae 273. b
 supina cor quis corpora humari voluerit 352. b
 supparo quae naues pro insigni soleant uti 179. a. in fi.
 supplicationes apud Graecos quomodo fierent 311. b. & deinceps
 supplicationes ob futiles causas decretae cui & quae 311. b
 supplicatione quando, cur & quomodo fierent ibid.
 supplicia noxiorum apud diuersos quam diuersa 121. a. & deinceps
 supplicia posteriorum Romanorum quam crudelia 125. b
 supplicia unde seu quare dicta 122. a
 supplicio efficiendi in Aegypto quomodo paulo ante mortem tractarentur 123. b
 supplicium de regibus sumptum 122. a
 supplicium gestus apud diuersos quam diuersi 86. a
 supremum Salve & Vale quomodo olim diceretur 132. a
 surarum cognomen unde 13. a
 suras cur Romani inermes in praeliis seruarent 372. a
 susa quorum aerarium ac regia 55. b 127. b
 sutor ultra crepidas, quid 278. b
 sutrinus quod esset ius civitatis 202. a
 sutrinorum dea quae 317. a
 sybaris quorum olim regia 127. a
 sphaeranae aquae potus quales faciat capillos 291. a
 sybaritarum in conuiuiis illecebrae quae 300. a
 sycephanta, nomen quam probrosam 245. b
 syginnorum virgines quomodo nuptium locentur 40. b
 sylla qua aliquando usus reserata 179. b
 sylla quam legem à se latam ipse infregerit 352. b
 sylla quibus & dederit pro libito & ademerit civitatem Romae 201. a. b
 sylla quid sua felicitati deesse conquestus 344. b
 sylla quid Sulpitij seruo fece-

INDEX

vit	159.a	syrorum regum cuius	47.b
sylla quomodo dictaturam arripuerit	239.b	syriorum diademata	ibid.
sylla quot creavit senatores	206.b	syria quorum vestis	287.b
syllabam etiam legis transgredi, ubi capitale	124.b	syriaca quid	262.a
sylla de Archelao trophæi quale	36.b	syrorum à quoto anno mastuli, à quoto scæminæ tributum darent	204.b
syllæ in annulo signum quod	87.b	syrorum deus	316.a
syllæ quid primo Romæ factum	114.b	syllitia quid	297.a
syllæ serpens quid portenderit	275.b		
syllarum appellatio unde	15.a		
syllæ in mari rubro	265.b		
syllano quibus pro animalibus vota fierent, & que	165.b		
syllano quid immolaretur	141.a		
syllanus, quis & quàm noxius deus	96.a		
syllii qui reges dicti	4.a		
synagoga	350.b		
synæpocrotæ quales qui dicti	42.		
syndi quomodo mortuos sepeliât	116.a		
syngrapha quid	108.b		
synthesibus qui quando videntur	291.a		
syracusana deliciae que	301.a		
syracusani in quorum fuerint clientela	303.b		
syracusani natura quales	214.		
syracusani Hercules quam eharus & cultus	77.a		
syri natura quales	214.a		
syri quàm impensè coluerint Fortunam	21.b		

T.

T Litera quæ aliquando numerum significavit 23 a

T litera quid tribuni ple. vellent 6.b

T seu A per se posita, quid in sententiis ferendis signarint 113.a

Tabella in triumphis quales preferrentur 330.b

Tabellaria lex que 182.a

Tabellarij publici à quo qua de causa institui 204.b

Tabellariorum nomina diuersa 46.a

Tabellarum cercarum usus olim quis esset 108.b

Tabellis sententiam qui ferrent 114.a

Tabernaculorum castrensium materia olim que 18.b

Tabernacula sua milites abituri incendunt 19.b

tabule publice in cuius dei templo Romæ seruarentur 55.a

tabularum duodecim seueritas in filios quanta 339.b

tacita senatus consulta que 209.b

ALPHABETICVS.

taciti Cesaris edictum pro dominiis contra seruos quod	159.b	tangere flamines que vetarentur	348.b
taciturnitas in sacris quàm necessaria	222.a	tantali aqua quàm sit Indis reliciosa	253.a
tacitus Cesar cui mensi suum indidit nomen	107.a	tantum & quantum quomodo usurpentur	338.a
tapocis quid sit Græcis	109.	taprobani nulli serui	178.a
tenarij quem deum præcipue coluerunt	326.b	tapyræ mutare quando volunt uxores	41.a
tagus quàm celebre flumen	174.a	tarantati qui	81.a
talchearum in elocandis filiabus consuetudo	40.b	tarantula quid	ibid.
talenta non ex pecunia percussa	243.a	taras cuius filius & quorum numerus incussus	218.a
talentorum genera quàm diuersa	242.b	tarentina moneta qualis	ibid.
talentum Atticum quot constet festitiis	ibid.	tarentini molles	214.b
talentum quot aureis constet	241.a	tarentinorum præsul & summus patronus quis	148.b
tali aurei quorum ludus	162.b	tarentum quis locus in urbe Roma fuerit, & unde dictus	209.a
talis qua in re liceat	343.b	tarentum quorum philosophorum mater	50.a
talionis lex quàm rigida	342.b	tarpeia rupes, cuiusmodi torture aut poenæ locus	121.b
talis quomodo ludi solitum	161.a	tarpeius mons unde dictus	344.a
talparum fibre quales	308.a	tarquinii Prisci sceptrum	48.b
tampbiliana cuius domus Romæ dicta	340.b	tarquinii, que cuius olim regionis ciuitas	173.b
tanæra cuius regionis urbs	319.b	tarquinii Superbi callidum & tyrannicum factum	111.b
tanaro Laconia inferni ostia	130.b	tarquinio Prisco quod ex aquila augurium captum	273.a
tanauilis lana, colus & fusum	198.a	tarquinio superbo quid prodigiis obuenerit antequam exularet	148.a
tanauilis quanta castitas	58.a	tarquiniorum ager quid Romæ pestea factus	166.b
255.b			
tanauilis regina solertia			

tauri quos cum regibus viros se-
 peliant 43.a
 taurorum Scytharum mos
 ibidem
 tauri vnde quidam cognominati
 13.a
 tauri ludi qui, & cur sic vel di-
 cti, vel institui 360.a
 taurina caro quam insalubris
 360.b
 taurina porta vnde dicta
 219.b
 taurus qui cui immolent
 142.b
 taurus cui dea sacer 141.a
 taurus cui proprie dicatur
 142.b
 taxila quorum regia 127.b
 taxiles qui reges vocati 4.b
 taxillorum ludus qualis 161.a
 taxilorum impudentia in virgi-
 nes egentes nuptui iradendas
 40.a
 taxilorum in condendis cadaue-
 ribus humanis quam pius mos
 115.a
 tede ligni sudor quam efficax
 114.b
 tegetati de Lacedaemonis quan-
 ta & quam insperata victoria
 193.b
 tegeatum superbia quanta
 192.b
 telephus Herculis filius expositus
 110.b
 telia Graecis quid 297.a
 telluris invocanda mos quis
 166.a
 telluris templum ubi 83.a
 tellus à quibus coleretur 382.b

temenituda cuius oppidi porta
 221.a
 temperantia summae exempli
 300.b
 tempegati quid solitum immola-
 ri 142.a
 templa auguribus dicata quae
 272.a & 42.b. 293.a
 templa clarissima olim quae 3.8.
 b & deim.
 templa etiam in castris apud eth-
 nicos fieri solita 18.b
 templa publica esse debere
 351.b
 templa sine recto, quibus olim diis
 fierent 92.a
 templa ubi nulla 223.a
 templum ab uno eodemque bis
 inueni impossibile, cuius &
 ubi 322.a
 templum iuxta tabernaculum
 ducis 18.b
 tempora conuocandi senatus quae
 207.b
 tempora Graeci vnde numerent
 2660.b
 tempora prauandis & cœnandis
 olim quae 299.a
 tempora sacrificiis maximè ido-
 nea quae 214.a
 temporales hora quae 214.a
 tempus apparandae expeditionis
 180.a
 temuleus duplici pœna castigã-
 dos censebat Pittacus siquid de
 liquissent 137.b
 teneatica cuius urbis porta
 221.a
 teneidae mulieres quam olim pul-
 chritudine nobiles 263.a

Tenediorum deus quis 326.b
 Tenediorum in Achillem odium
 quantum 77.a
 Tenediorum in adulteros lex
 quam seuera 176.a
 Teneus deus quis 326.a
 Teneis templum quibus adire ne-
 fas 335.b
 Tepecon quid Graeci vocent
 109.a
 Ter Olympia vincenis quãtus
 olim fuerit honor 261.b
 Ter aduersus patronum peccans
 libertus apud Massilienses
 renocabatur in seruitutem,
 quarto peccans liber abibat
 159.a
 Terfex in iactu taxillorũ, quan-
 ta victoria 161.b
 Ter solum in vita latere, ubi
 statutum 231.b
 Terentij locus quidam elucidat
 10.b
 Terentina tribus incerte origi-
 nis 26.a
 Terminalia festu quae 92.a
 Termini sacrum quale, & tem-
 plum 91.b. 92.
 Termini templum ubi 344.b
 Terra volut matri corpus ex a-
 nime reddendum esse 33.a
 Terra motui quis deus praesit,
 ignorari 314.b
 Terra motum Romae nullũ, nisi
 mali alicuius praenunciũ fu-
 isse ibidem
 Terremotus quomodo expia-
 rentur ibidem
 Terra quale votum voverit a-
 liquando Ariaxerxes 165.a
 Terre quomodo sacrificetur
 92.b
 Terra simulacrum quale 213.a
 b. 219.b
 Testa quorum locorum nomen
 283.b
 Testera in militia 178.a
 Testera à a atque alia signifi-
 catio 179.b. 180.a
 Testerae frumentaria à quo in
 populum sparsa 95.b
 Testera lusoria quales 161.a
 Testera militaris quale quid sit,
 & quam diuerse dari soleat
 179.b
 Testeram in castris vnde alij &
 alij peterent 358.a
 Testiculus aliquando suspensus
 qua de causa quis 176.b
 Testamenta quibus custodienda
 iradi Romae solita 270
 Testamenta ex duodecim
 tabulis lex quam aequa
 341.b
 Testamentorum genera quot
 184.a
 Testamentum militare quomodo
 fieri solitum ibidem
 Testandi de bonis ratio apud
 Germanos nulla 341.b
 Testantium vetus mos 2.b
 Testatoribus qua lege minimum
 permissum 343.b
 Testatori quid quae leges vel
 concedent vel negent 355.b
 Testatori Solonis lege quid per-
 missum 341.b
 Testudines qui vt deos honora-
 runt 382.b
 Testudinibus qui vulgo victi-

tent ut pane 138. a
 Testudinum in laminas sccliarum
 mensis quis primus Romae
 usus 295. a
 Testudinum putaminibus quae
 sensim vestiri cepta ibidem
 Testudinum testis qui domos co-
 struant 305. b
 Testudo quorum nummis incul-
 sa 218. b
 Tetracina quorum nummus
 ibidem
 Terraconus quid 101. a
 Terrag. nus lapis quorum deus
 213. a
 Tetrapolitani conventus oppida
 quae 173. b
 Tetrarchis quae regio diuisa
 104. b
 Tetricorum domus ubi 346. a
 Tetricus a quo victus 36. a
 Teuceri qualibus utantur in bel-
 lo cristis 31. b
 Titera quod symbolum esset
 124. a
 Thala & Capsa quid Inguirthe
 fuerint 55. b. in fine
 Thalasio quid sit 59. b
 Thalsius quis fuerit ibidem
 Thales astrologus quis cuiusve
 fuerit 328. b
 Thales quomodo animum distin-
 xerit 268. a
 Thales quomodo mortuos sepe-
 liri iusserit 14. b
 Thales ubi sepulchrum habere
 voluerit 72. b
 Thalesis camillatio seu tergiver-
 satio de non ducenda vxore
 194. b

Thargelion mensis qualis 233. a
 Thasij quali vino libarent
 143. a
 Thasiorum vna quam mire &
 diuersae naturae 321. a
 Theaira quibus rebus qua pro-
 fuse ornarentur 281. b
 Theatrales Indi quales, & a qui-
 bus ederentur 362. b
 Theatrialium origo 361. a
 Theatris qui arcerentur 282. a
 Theatrorum quanta cura apud
 Romanos & profusio 280. b
 282. a
 Theatrorum Romae olim quanta
 multitudo ac celebrietas 43. b
 & deim.
 Thebani quo vicerentur aliquan-
 do signo militari 177. b
 Thebani natura quales 214. b
 Thebani ut animum metirentur
 168. a
 Thebanorum sinistrum cornu 192. a
 in fine.
 Thebanorum aer crassius 214. a
 Thebarum diuersitas quae
 320. b
 Thebis Bæotius dii patrii qui
 326. b
 Their Aegyptiis quid 168. b
 Themistocles a Spartanis quali
 corona donatus 228. a
 Themistocles ex qua fuerit A-
 theniensium tribu 27. a
 Themistocli quam leui de causa
 quidam prelati 101. b
 Themistocli victoriam de Xer-
 xe quae auii praesignaris
 274. a
 Themistoclis aexeritas in vi-
 caria

tanta contentione 192. b
 Themistoclis exilium 157. b
 Themistoclis sepulchrum ubi &
 quam insigne 72. b
 Themites quis deus 327. a
 Themiotheta 79. b
 Thensa quale quid 109. b
 Theodori cuiusdam inaudita co-
 stantia 50. b
 Theodori Cyrenaei superstitio &
 impietas quanta 383. a
 Theodoricus Gothus quo maxi-
 me tempore placidus esse so-
 lebat 16. b
 Theodorus Gaza quid aliquando
 monstri in Peloponeso vide-
 rit 334. a
 Theodosius imperator qualia a-
 liquando fecerit vota 163. a
 Theophanes quis ac quantus o-
 rator 328. b
 Theophrasti laus, & sententia
 de remedio viperini morsus
 81. a
 Theophrasto fructus diuitiarum
 maximus quis 365. a
 Theopompus a quo in sacrificio
 mactatus 383. b
 Theopompus historicus cuius
 328. b
 Theopompus quo in certamine
 palmam tulerit 264. a
 Theoxenion, quid 162. a
 Therani quos defunctos luceant
 aut non luceant 132. b
 Therastie Vestalis quid a popu-
 lo datum 270. a
 Therme oim Romae qua mul-
 ta ac sumptuose 235. a
 Thermarum cura penes quos
 fuerit 186. b
 Thermopylae quorum vel clade
 vel victoria illustres 380. b
 Theryclia quid 136. b
 Thesauri diuersorum populorum
 ubi reconditi 55. b
 Thesauri publici diuersarum
 nationum ubi olim suo ha-
 bitu ibidem
 Thesaurus quid apud Messe-
 nios loci fuerit 121. b
 Thesii sepulchrum quod habue-
 rit privilegium 160. a
 Thesii tonsura quae 284. b
 Thesius quid Atheniensibus boni
 contulerit 4. b
 Thesimophora quid sonet
 266. a
 Thesmotheta quales Atheni-
 si fuerint 153. a
 Thespiensium ordines quos
 284. a
 Thespiensium precipuus deus
 quis 326. b
 Thesprostius ager ubi sit 51. b
 Thessala fides quid 268. a
 Thessali in quos factiones diuisi
 180. b
 Thessali qua potissimum re pre-
 sent 215. b
 Thessalorum regum cognomen
 4. b
 Thetes qui dicti 160. b
 Thetidis pedes, argenti 80. b
 Thentates quid deus 317. b
 383. b
 Theutones quibus modi galeis ve-
 rantur 32. b
 Theutus quorum deus 336. a
 Thyas cuius nomen 66. a

Thiatis quis quibus sit mensis
169. b
Timoleon Syracusanis quis
209. b
Thoraces equorum apud Roma-
nos olim quales 372. a
Thorax regis Amasis linteus,
quàm fuerit mirus ibidem
Thracæ mulieres ut nubât 39. b
ut cum maritis tumultentur
131. a
Thracæ ut pueros instituant
97. a
Thracum numerus 101. a
Thracum luctus in funeribus
nullus 133. b
Thracæ quomodo mortuos ef-
ferrent 129. a
Thraciæ in quot prouincias à
Romani partita 104. b
Thracum deus quis 316. a
Thracum in congaudendo mor-
tuis & congemendo recens
natis consueudo quæ 96. a
Thracum in Orpheum amor
quantus 77. a
Thracum militaris color quis
31. a
Thracæ multitudine uxorum
gaudent 41. a
Thracum sapientes quàm mirè
mori & sepeliri soliti 115. b
Trasibnli Milestij uasrum ac
tyrannicum consilium III. b
Thucydides cuius fuerit proge-
niei 27. a
Thure & libi magis gaudet
Iupiter quàm hecatombis
166. b
Thurij cui vento vota persolu-
runt 164. a
Thuriorum lex de matrimoniis
Thuriorum tribus quot 27. a
Thus quis tributi nomine darent
243. a
Thufci uici appellatio unde
82. a
Thuscorum ciuitates excellen-
tiores quæ & quot 173. b
Thuscorum origo quæ & ety-
mologia 173. a
Thusculanis quis de sua ipsius
patria urbe triumpharit
330. a
Thya cuiusmodi festum 322. a
Thyas, bacchi sacerdos 66. a
Thybis, quis quibus sit mensis
169. b
Thyemele quid 135. a
Thymelici qui ibidem
Thymocrestia Gallis quid 372. b
Thymuchi Massiliensib⁹ 206. a
Thymnos diis immolari 142. a
Thyosti Græcis qui 173. a
Thyra quid 306. a
Tiara quale regum diadema
47. b
Tibareni qui & ubi 98. b
Tiberij imperatoris lex de sæ-
nore tollendo 11. a
Tiberij præceptor quis 100. a
Tiberij statuæ ubi pro axilo
fuerint 160. a
Tiberius quàm ne per se iura-
retur, restiterit 367. a
Tiberius Cæsar quàm oderit
Græcissimum 211. a
Tiberius Cæsar quàm refuge-
rit mensi alicui suum idere
nomen 169. b

tiberius Gracchus quomodo occi-
sus 28. a
tiberius quàm gratos habuerit
delatores 237. a
tiberius quàm legi cauillationē
inulerit 159. b
tiberius quibus asylius ius abro-
gatum restituerit 160. a. b
tiberius quid contra luxum ten-
tarit, & tamen miserit
140. a
tibia in quorum funere usurpa-
ri solita 119. a
tibia phrygia quàm uarium e-
dere soleat sonum 178. a
tibia sacrorum unde fierent
222. b
tibiærum genera quàm diuersa,
& qui illis militiæ uti soleât
178. a. b
tibicines militiæ quando canerēt
178. a
tibicines quomodo aliquando Ro-
ma expulsi, & eò reduci
154. b
tibicines quomodo uiperarum
morsibus medeantur 80. b.
& deinceps
tibicinum festus dies quis, &
quàm ridiculè transigi solitus
154. b
tibiis in bello usi qui 178. a
tibiis quàm parce, & quando
tantum Indi uerentur.
ibidem
tibiis qui præsent 215. a
tibiis solis qui quando uerentur
257. b
tibure fuisse ararium populi
Romani, & cur 55. 2. u. sine
tiburis quo iure ciuitatem adep-
ti 202. a
tigranes quomodo suum diade-
ma ante pedes Pompeij proie-
cerit 47. a
tigranes quorum regum cognō-
mentum 5. a
tigranes quot fuerint ibid.
tigranis insolentia quanta
331. a
tigribus in triumpho qui re-
ctus 332. b
tigrides in triumpho quis uulerit
331. a
tiliæ frondibus qui ominentur
275. a
τίλλαι Φάλαργοι quid 27. b
timere à somno, quid portendas
172. a
timolcon auctoritas apud Sy-
racusanos 119. b
timoleontis dies natalis, quibus
& festa & funsta 233. a
timolus seu Tmolus quos & qua-
les se fontes emittat
174. a
timonium Alexandriæ 117. b
timor deus quis 21. a
timoris sacellum à quibus erectū
379. b
timoris templa cur extra urbes
fuerint 57. b
timothei tibicinis in docendo mos
quis 97. b
timotheus ex fortunato quam in-
fortunatus 21. a
timotheus quo casu Alexan-
dum ueluti furentem ad ar-
ma concitasse solebat 178. a

trinitus aurium quid presentia
tur 87.a
Trinimabula & tympana mili-
tia qui resurpent 177.b
tyrtaum poetam cur Spartani,
alioqui inhospitalis, civitate
donarint 303.b
τῆς τῦδα quid 222.a
titan quis dies cui dictus 213.a
titan quis quibus sit deus
327.a
titiæ aues quæ 43.a
titiensis tribus quo alio nomine,
& unde dicta 25.b
titiij sodales unde dicti 43.a
tiushenidia Persis quid 297.b
tituli unde dicti 255.a
titus unde dictum *ibidem*
tityri in quibus ludis represen-
tarentur 363.a
titius unde genitus 77.b
toga Gabina quæ fuerit 22.b
toga qualis seu quorum fuerit
vestis 285.a
toga quando sumeretur ab ado-
lescentibus *ibidem*
togarum diversitas quanta ibi-
dem, & 286.b
togati serui Helio gabalo dicti
senatores per contemptum
207.a
togis qui vterentur soli 285.b
tolgus cuius regia 117.b
tomyris quanta strage
Cyrum
& Persas occiderit 380.b
toparchiis quæ regio diuisa
104.b
topiarij qui & unde dicti
170.a
tonando, quid ridiculi Thraces
facere solerent 272.b
tonderi apud Indos maxima poe-
na 124.a
tondendi capilli mos quando in-
troductus 290.a
tondendi in luctu mos quibus sit
ibidem
tonderi ubi & mulieribus & vi-
ris peculiare 290.b
tonitrua diurna cui deo attri-
buerentur 272.b
tonitrua quæ quod portant
ibidem
tonitrus vim auertere quomodo
Græci solerent *ibidem*
tormenta inaudita noxiorum
Rome quando inolererint, &
qualia 126.a
tormentorum in morte destina-
tos horribilia aliquot exempla
ibidem
torquati cognomen unde 13.b
torquibus quibus Romani, qui-
bus exteri donarentur 228.a
tortus aut vinculus, an vnquam
civitatem adipisceretur 201.b
tor, quis Aegyptiis sit mensis
169.b
trabea quàm fuerit diuersa
286.b
trabea quorum vestis 118.b
286.b
trabs in monte cum lapidibus
concreta 265.a
traduces quid 68.b
tragelinus, cuius apud quos sit
mensis nomen 169.b
tragica scena, quomodo fieret
280.b
tragoedi premium quod 364.a

tragoediam primus quis dederit
96.a
trabatius quàm fuerit doctus et
excellens vir 378.a
trecentos ex ordine equestri in-
dicis senatoribus quis adiece-
rit, quis rursus ademerit
250.b
trecentos leones quis aliquando
publicè exhibuerit 362.b
trenalis Minernæ simulacrum
quale 213.a
tres liberos habentis, privilegium
195.a
tres viri inter sacerdotes adsci-
ti qui 151.b
treniri quali cantu seu vultu
prelium ineant 181.b
tria cappa cacista, in quas natio-
nes uictum 214.a
triarrii qui 70.191.b.256.a
triarrii quos sequantur, & qua-
les fuerit 191.b
triarrius ad rem redisse, quid si-
gnificaret 279.b
trifasia cuius urbis porta 221.a
triatrus 93.b.155.a
triballi quomodo copias suas di-
uidere soleant 192.a
tribubus singulis augures prese-
ntos fuisse 292.a
tribunal apud Bithynos ubi sta-
tui solitum 123.a
tribunatus militari qui admite-
rentur 156.b.159.a
tribunatus plebis quomodo tan-
dem aucltus, & a patribus ap-
petitus 250.a
tribuni erarii manus seu ius
quod 95.a
tribuni erarii qui 250.b

tribuni comitiati 184.b
 tribuni cōsulari potestate quam
 do creati, & quot 250.b
 tribuni militares quot aliquan-
 do simul fuerint ibid.
 tribuni militum quam haberent
 potestatem, & unde crearen-
 tur 357.358. & deinceps
 tribuni plebis aduersum quos ni-
 hil possent 251.a
 tribuni plebis imperium extra
 urbem quousque valeret 6.a
 tribuni ple. initio quot 249.a
 tribuni plebis mulctati qui
 250.a
 tribuni plebis officium 95.a
 tribuni pleb. quando primum
 creati 56.b
 tribuni plebis quando senatores
 effici cœperint 6.b
 tribuni plebis quomodo, si delin-
 querent, castigarentur
 380.a
 tribuni qui dicti 8.a
 tribuni singularum legionum
 quot 357.b
 tribunitia potestas quàm grata
 Cæsaris quibusdam fuerit
 250.a
 tribunitia potestas quàm inso-
 lens, & quàm à Sylla commi-
 nata 249.b
 tribunitiae potestatis honor quã
 ius 380.a
 tribunoplebis an & quàm diu
 abesse urbe liceret 6.a
 tribunoplebis intra curiam fre-
 quenti senatui adesse illicitum
 6.b

tribunoplebis quando & ubi li-
 flores concessi 45.a
 tribunorum militarium genera
 quot 357.b
 tribunorum militarium officia
 quae 30.a.357.b. & dein.
 tribunorum pl. an vlla fuerit cō-
 tra dictatorem potestas 6.a
 tribunorum pl. & aedilium po-
 testas in censores 146.b
 tribunorum ple. autoritas quae
 & quanta 56.b. & deinceps
 tribunorum pl. potestas initio
 quae, & vltra quot passus ex-
 tra urbem non esset 250.a
 tribunum pl. neminem patre su-
 perstito esse posse 6.b
 tribunus maior ac minor quis
 350.b
 tribunus militaris cui immedia-
 te subsit 6.a
 tribunus plebis delinquens quo-
 modo & à quibus corrigere-
 tur 249.b
 tribus Athenarum quot 27.a
 tribus Augusto peculiariter.
 additae quae 26.a
 tribus Iberorum quot 27.b
 tribus Indorum quot ibid.
 tribus Latini populi xxxv.
 25.b
 tribus mensibus qui annū metiā
 tur 167.b
 tribus quae olim dictae 8.a
 tribus quaeque in quot curias
 diuisa 25.b
 tribus Romanae olim quot &
 quae numina earum ibid.
 tribus Thuriorum quot & quae
 27.a

tribus urbanae 25. b
 tributa comitia quae 184. a
 tributum seu vitasim quae co-
 mitia fieri solita ibidem
 tributo dando quis Romam li-
 berarit 145. a
 tricemalia vota 163. a
 tricepsos Romae quid 346. b
 Trichalca 242. a
 Triclinorū millia xxij. vno die
 quis instructa habuerit 334. a
 tridentem qui nummis suis in-
 cutiant 218. b
 triennales ludii qui 262. b
 triens à quibus pro deo cultus
 243. b
 triens in os sepeliendi cur olim
 ingeri solitus 130. a
 triens quid 2. a
 trienti quae signa incussa 218. a
 trieteris quid 168. b
 trigemina dea quae 317. b
 trigemina porta vnde dicta
 220. b
 trigilia porta quae ibidem
 triginta aliquando dies conti-
 nuos ludii tantum impensos
 fuisse 362. b. in fi.
 triginta annorum castitas qui-
 bus virginibus praescripta
 270. a
 triginta dies ad olim militi ap-
 parandū se expeditioni pre-
 stitii 180. a
 triginta indices Aegyptii quo-
 modo creati soliti 152. b
 trigon quid loci sit 148. a
 trigonia porta vnde dicta
 219. a
 trinundini leges ferri, quid
 376. b
 Triobolus 242. a
 Triorchus cuiusmodi praebeat
 auspicia, & quid sit 273. b
 Tripatina antiquorum 296. b
 Triorchis quid 13. b
 Tripitili Iouis columna aurea
 qualis 321. b
 Triplex apud Martialem forū
 quid velit 71. b
 Triplex Iunoni sacrum ubi &
 quomodo simul fiat. 328. a
 Tripodes quid 29. b
 Tripudius quomodo aut qualia
 fiant auspicia 274. b
 Tripudium animum 49. a
 Trismegisti laus 67. a
 Trismegistus quibus leges iule-
 rit 339. a
 Triua cuius regionis urbs
 173. b
 Triuicum optimum quod 295. b
 Tritonis cuiusdam seu hominis
 marini apparitio 134. b
 Triuortex Bruuii quid 345. a
 Triumphalis porta quae 220. b
 Triumphalis statua quibus da-
 retur 229. a
 Triumphalium virorum prin-
 legia ibid. b
 Triumphandi cause exiles ab-
 rogatae 35. a
 Triumphandi cause quibus in
 locis tractari solita 329. a. b
 Triumphandi leges 35. a. & dein.
 Triumphantes vitrum ire in ur-
 bem pedibus, an veli consue-
 uerint 36. a
 Triumphanti ipsi proxime pre-
 ferri solitum quid 351. a

Triumphanti quis coronam supra caput sustentaret 333. a
 Triumphanti senatus quid exhibere solitus 334. a
 Triumphanti equis qui veherentur 294. b
 Triumphanti ornatus quis 332. b
 Triumphantium aliquot insolentia quæ ibid. & dein.
 Triumphare de ciue Romano quando primum & cui permissum 35. a
 Triumphare procōsulæ quomodo & an potuerint 103. b
 Triumphi ceremonie ac pompa quæ 330. a. b
 Triumphi Græcorum qui 39. a
 Triumphii prerogatiua quid esset 311. b
 Triumphi Romæ quot acti 330. a
 Triumphorum ab initio causæ quæ exiles 35. a
 Triumphos aliquando à populo, non senatu, decretos fuisse 326. b
 Triumphos qui recusatint 317. b
 336. a
 Triumphum petenti quæ primum factu necessaria 319. a
 Triumphus quanti olim habitus sit 34. b
 Triumphus quibus etsi meritis quæ de re negatus 35. b
 Triumviri capitales qui, & cur ac quando creati 150. b
 Triumviri quomodo ius dare soliti 151. a
 Triumvirorū diuersitas quanta 350. b

Troas in quot principatus diuisa 104. b
 Trogillorum porta, ubi 221. a
 Troglodytæ quam ridiculè mortuos sepelire soliti 115. b
 Troglodytæ quid vulgo bibant 137. a
 Troglodytarum abominandus in elocandis virginibus mos 40. b
 Troglodytarū pernicitas quantitas. 98. b
 Troiam quid saltationis Suetonius vocarit 361. a
 Troianorum in clypeis insigne quod 169. b
 Troianos aliquando aquilam gestasse pro insigni 177. a
 Tromentina tribus quando in urbem recepta 26. a
 Trophæa qui reges quæ de causâ, etsi meriti, non ponant 37. a
 Trophæa quibus statuerentur & quo loco 36. a
 Trophæorum diuersitas quanta ibidem
 Trophæum Fabij ad Rhodanum quale ibidem
 Trophæum quid ibidem
 Trophoniæ antrum egressi, quales semper essent 321. a
 Trophoniæ templum ac oraculū ubi & quale 320. b
 Trossili qui dicti 370. b
 Trulla quid sit 136. a & dein.
 Tryphon, cuius regis cognomen s. a
 Tuba à quo qualis inuenta, & quomodo primum fieri solita 178. a

Tuba in quorum funere adhiberetur 129. a
 Tuba quibus fieret peculiare in bello signum 178. a
 Tuba quæ de causâ quibus gentibus inhibita ibid. b
 Tuba sacrorum ubi lustrarentur 127. a
 Tubarum cantus quid indicaret 178. a
 Tubarū lustratio qualis 313. b
 Tubero quæ supellectilis appellatione comprehendat 29. a
 Tuberorum laus à frugalitate & modestia 139. a
 Tubulustria quid 313. b
 Tubulustrium quid 93. b
 Tuditanorū cognomen unde 13. b
 Tudites quid sint ibidem
 Tuison quorum deus 326. a
 Tullie in putrem flagitiū quantum 61. b
 Tudianum quid loci fuerit 122. a
 Tulli Hostilij turme 25. a
 Tullij unde Romam translati 255. a
 Tulliole (credat qui vult) corpus ubi inuentum 116. b
 Tumultus indicium 180. a
 Tumultuaria manus quæ ibidē
 Tumultuarij milites qui 373. a
 Tunice regum in funere cremātorum quales 132. a
 Tunice rubræ symbolum militia quid portenderet 178. b
 Tunicam sine manicis gestare, Parthis quid 291. b
 Turci belli portenta horribilia quæ 148. b
 Turderani Hispanis quæ ueneratione habiti 214. b
 Turma quadrata 8. a
 Turma quot equites contineat 7. b
 Turma immortalis apud Persas quid 371. b
 Turmis quot populus Rom. aliquid quando distinctus 181. a
 Turpitudine nequissima in quibus olim festis exercebatur 363. a. b
 Turtur marina quorum sit militare signum 177. b
 Tutanus quorum deus, & qui vota illi faciant 165. b
 Tutela fiduciaria quæ diceretur 342. a
 Tutelares dii urbium nominandi non erant 92. b
 Tutelares dii quomodo euocantur 326. b
 Tutelaris magistratus quis, & unde creatus 78. b
 Tutor quis esse non poterat eius pupilli cuius bona ad ipsum post obitum illius rediuerent 342. a
 Tutores quomodo & ex quibus constituerentur ibidem
 Tutunum, qualis sit, ornatus 349. b
 Tybarenorum quanta erga hostes iustitia 254. b. in fi.
 Tybius quid nominis sit 160. b
 Tychis deus quis 323. a
 Tympana Parthorum qualia 178. b
 Tympanis qui in sacris rian-

tur 222. b
 Typhoni cuiusmodi boues Aegyptij immolent 141. a
 Tyranmidis specimen quoddam insigne 367. b
 Tyrannorum aliquot fastus inauditus 84. a. b
 Tyrannorum aliquot callida & tyrannica facta 112. a
 Tyrannorum filij apud Græcos qualiter tractarentur 80. b
 Tyros quis quibus sit deus 317. a
 Tyrorum in consultationibus mos 208. b
 Tyrorum sacerdos quanto in honore fuerit 66. b
 Tyrones inter quos, & in qua aciei parte locarentur 190. b
 Tyrones qui 370. b
 Tyronum ætas que 29. b
 Tyronum congressus primum 190. b
 Tyronum institutio 31. b
 Tyrunculorum custos ac magister 30. a
 Tyrrhenum mare vnde id nominis adeptum 173. a
 Tyrrhenus cuius filius, & cui regioni nomen dederit ibid.
 Tyrrens postea cur à Lacedæmonis ciuitate donatus 203. b
 Tychi euripos quæ 20. b

V

V Acatio militiæ & immunitas quibus daretur 218. b
 vacca à quibus & ubi pro dea coleretur 49. 382. b
 vacca cui veneri immolaretur 141. b
 vacca prægnans à quibus instar puerperæ obseruaretur 321. b
 vaccaei quàm persequantur fures 124. a
 vacci prata 167. a
 vale supremum vt conclamaretur 132. a
 valentia quæ scilicet quorum dea 327. a
 valeria de promocatione lex quæ 189. a
 valerianus Cæsar quàm miseranda seruitute afflictatus 382. a. b
 valerianus qui appellari summam legionem 8. b
 valerorum etymologia 14. a
 valgorum cognomen vnde 13. b
 valerius Soranus cur occisus 92. b
 valetudinis remedia quomodo & ubi ex diuinatione captarentur 322. a
 valla notatus 156. a
 valla quantus grammaticus vnde, Laurentius valla 338. a
 valli crassitudo 19. a
 vallum castrense vnde, & qui fieret 18. b. & deus.
 vanni qui quibus in sacris vsus 363. a
 vari vnde quidam dicitur 13. b
 varro quo nomine appellari precipuam legionem 8. b
 varroni principes deorum qui

324. b
 varroni quantus olim habitus honos 109. a
 varronis de Bacchanalibus illustre apophthegma 363. a
 vasa conclamari 18. b
 vasa, quibus vna conuiuus inferrentur, quæ 298. b
 vasa in conuiuus ventri leuando idonea qui haberent 297. a
 vasconum in preliis mos quis 375. a
 vasorum conclamatio, cuius esset indicium 18. b
 vasorum zinariorum species aliquot 136. b
 vitarum cognomen vnde 13. b
 vaticana porta quæ 220. b
 vaticinandi mos inter sibyllas olim quis 150. a
 vaticinij sedes cui sit intestino 306. b
 vaticinij vnde dicitur 13. b
 ubi quo senatu prælium inirent 181. b
 veltigal furari, quibus summè capitale 124. a
 veltigales inter Græcos olim qui 204. a
 veltigalia noua instituendi qui bus ins esset 143. a
 veltigalia per quos constituerentur 187. a
 veltigalium novorum ac fardorum inuentores qui 204. b
 velturam facere 147. b
 velticulorum genera quàm diuersa 109. b
 veltiones qui 21. b
 veltij, quale cuius regionis oppi-

dum 171. b
 veionis templum 21. a
 veionis quis deus postatus 212. b
 veioni quid immolaretur 142. a
 veionis simulachrum ac templum 212. b
 velandicapiti ritum Aeneas primus inuenit 94. a
 velina tribus quæ & vnde dicitur 26. b
 velites qui & vnde dicitur 370. b
 velum aut signum deponere in prelio nauali, quid inuatur 77. b
 vena è quo digito ad cor pertinet gat 87. a
 vena quibus militibus solueretur 76. b
 venalem qui sanguinem habere dicitur 132. 361. b
 venatidum ludi cui sacri 345. a
 venas qui prestarent 215. a
 vendèdi captiuos aut res captas mos quis 152. b
 vendendi hominis mos ac verba quæ 340. a
 venditor emptori prædicere quæ debeat, quæ non debeat 316. b
 venifici in Perside quàm horribiliter occiderentur 124. b
 venenatas herbas plantare cui regi pro delectamento fuerit 161. a
 contra venenum quæ præsumenda in mensa 297. a
 veneno sublatis 28. b
 venerem in carminibus, salia-

INDEX

viii nominari nefas	43.b	minimè dedecet	297.a
venerem reprimenda quæ		venus genitrix, cuius aliquando fuerit tessera	179.b
221.b		venus in Lemno coli cur vesita	77.a
veneres quot	77.b	77.a	
venerem iusurandum quale		venus in belis quid	161.a
268.a		venus vbi præcipue culta	329.b
veneri in Attide quàm nefariè sacrificaretur	76.b	venus cornuta	141.b
veneri quàm diuersè immolare tur	141.b	venus verticordia	57.a
veneri quid ridiculi, ea tamcn dignum, Romane matrone offerrent	155.b	ver sacrum quomodo lo voueatur & quid in se comprehendat	163.b
veneri quod animal dicatum	141.b	verba localia cum accusatiua quomodo construuntur	105.a
veneris cognomina quàm sint multa	327.a	verbene in sacris vsus quis	212.b, 313.b
veneris Erycinæ & Caluæ ediculis & ara vbi	344.b	verbenarius	254.a
veneris Hericinc (alias Erycinæ) templum extra urbē cur	36.b	verberare quid sit	156.b
veneris effigies quàm varie ac ridicule	213.a	vergovretus Heduis quid	238.a
venete factioni in Circeusibus quis imperator maximè de-		vermiculi sericum nentes, quàm mirè nascantur, neant, ac in-	
ditus	263.b	tereant	199.b
venetorum deus quis	326.a	verne qui, & unde dicti	163.
venox quis cur appellatus	15.a	veronica Mithridatis vxor vs seipsam interfecerit	47.a
veni à quibus vi dii culti	164.a	verpus digitus quis	246.a
ventidij Bastii fortuna ac virtus quanta	330.a	verrem qui cui maclarent	142.a
ventidii triumphus qualis	323.b	verruca quid sit	146.
ventis qui vota fecerint	164.a	verrucosus quis cognominatus	ibidem
ventis vbi & quando, à quibus & cur ara extraxit	194.a	versura seu versura quando venita	11.a
ventrem lenare in conuiuio vbi		vertens annus	168.a
		verticorda quæ dea, & cur sic dicta	57.a, 327.a
		vertina quando & cur epulis interdicit	134.b

ALPHABETICVS.

verummalia quæ & quando a-	45 b
gerentur	337.a
verummi edes vbi	82.a
veruex vbi & cur idibus Ianua vii immolaretur	154.b
vesparum examen quid portendat	274.b
vespasiiani auaritia	204.b
vespasiiani dicacitas quanta	300 a
vespasiiani seueritas in milites qui se viuos capi permitteret	74.a
vespasiiani in foenatores edictū	11.b
vespasiian ^o quas regiones in pro uincias redegerit	104 b
vespasiianus quo maxime tempore affabilis esset	161.b
vesper, noctis an diei pars	234.b
vesperna quid	299 b
vesta quid esse credita	269.b
vesta quomodo aut quid libaretur	142.b
vesta templum quale, & qui adiretur	269 b
vestales de scelere conuictæ, quomodo aut vbi occiderentur	271.b
vestales incesti damnatæ quæ ibidem	
vestales initio quæ & quot	269.b
vestales vnde vel institutæ, vel Romam translatae	ibid.
vestali etiam fasces præferri, & à consulibus de via cedi	270.b
vestalibus etiam lictores fuisse	
vestalibus per quid tantum in rare licitum	271.a
vestalibus quot religionis suæ anno licuerit nubere	270.b
vestalis ignis quotannis nouis accendebatur Calend. Mart.	169.a
vestalis ignem Vestæ extingui sinensis poena	ibid.
vestalium honos ac dignitas ibidem	
vestalium officium, cura ac religio quæ	270.a
vestæ quàm vili Epaminondas vteretur	139.a
vestes etiam diis vota	163.a
vestes è regionibus vbi nomen habeant	287.a
vestes militares apud alios aliaæ atque aliaæ	30.b. &
deinceps	
vestes sacrificantium quales	223.a
vestes senatoriaæ quales	210.a
vestibula domorum quid	302.a
vestibulariis diis vbi sacrificaretur	314.b
vestibus qualibus Romani vsi	284.b
vestibus quot vti Solon permisit	288.a
vestimenta regum diuersorum qualia	287.a
vestimentorum aliquot nomina quæ	ibidem
vestitus anguris in angurio occu pati quis	293.b
vestitus Caesarū aliquot, quæ	

lis 285. a
 vestitus feminis interdicitus
 quis 287. a
 vestitus virilis ac muliebris discrimen olim quod 291. b
 vestium furta qui tyrannus non puniret 340. b
 vestium induendarum exuenda vnde religio que 155. b
 vetulonia cuius olim regionis ciuitas, & quid Romæ dederit 173. b
 veturie tribus priuilegium 26. b. 182. a
 veturio à sceneratore quid in tentatum 11. a
 tentata Ceres que 327. b
 vexilla militaria diuersarum gentium qualia 177. b
 vexilla singula singulis turmis manipulis, cohortibus fuisse ibidem
 vexillares cohortes ex quibus legerentur 371. b
 vexillum ex quot hominibus fiat 8. a
 via proprie quid sit 88. b
 vie aliquot insignes lapidibus strata extra Romam que 145. b
 vie sacræ apud Athenas & Mylasus 83. a
 vie urbis Romæ que 82. b
 viarum apud Indos purgatio diuinitio & cura que 145. b
 viarum Romæ nomina, & celeberrima que 82. & 83.
 viarum verrendarum cura ad quos magistratus spectaret 186. b
 vias qui curarent 145. b
 viatores cui deo vota nuncupet & supplicent 165. b
 viatores regii qui 44. b
 vicarij consulum qui 79. a
 vicarij prætorum qui ibidem
 vicarius dictatoris quis ibidem
 vicarius seruus quis 170. b
 vicennialia vota 163. a
 vicissimarium aurum quod 55. b
 vicorum Romæ cognomina que & vnde 82. a. b
 victi quam fuerint Athenis & Sparte contempti 203. b
 victima vna an duobus seu in certis diis offerenda 143. b
 victime fictitiæ 43. b
 victime fœminine potiores 143. b
 victime maiores quomodo offerrentur, & quomodo minores 143. a
 victime tempestiue que 141. a
 victimaris qui 225. a
 victimarum carnes quam diuersè à diuersis torrentur 226. a
 victoria incruentia à quibus maxime laudata 37. a
 victoria tacita que 194. a
 victoria, tessera militaris Castri 179. b
 victoriæ aedes vbi 345. a
 victoriæ & clades Romanorum maxime que 381. b. & deinceps
 victoriam incruentam laudabant Lacedæmonij 37. a
 victoriarum & cladum maximarum catalogus 380. b

victoriatum, quales nûmi 218. a
 victorius quid olim publicè honoris habitum 109. a
 victorum in Olympiis celeberrimum catalogus 260. a
 victoris in Heræis præmium quale 262. b
 victum, quo in certamine laudem victoris scribere oporteret 363. b
 victus hominum quam diuersus 138. a
 victus tenuis incurdissimus 138. a
 vicus Athenarum præcipuus quis 83. a
 viduæ cuius matrimonium non deuitandum 145. a
 viduæ intra quot à mariti morte dies nubere vetitum 133. a
 viduæ quoto ad summum mense post viri mortem alij nubere licuerit 198. a
 vigesima prima cuiusque mensis dies, qualis 232. b
 vigesimani qui & vnde dicti 374. a
 vigesimarum vestigal quis sustulerit 204. b
 vigiliæ noctis quot 234. b
 vigiliæ quo canus militiæ indicerentur 178. a
 vigiliarum castrensium vices qui fierent 18. a
 vigiliarum horæ quot 234. b
 vigiliam præfecti officium quod 366. b
 viginti duobus ferculis vna in cæna quis aliquando vsus 298. a
 vigintiuiratus, qualis fuerit magistratus 152. a
 viminalis colles Romæ vnde dictus 346. b
 viminalis porta Romæ que, & quo alio nomine appellata 219. b. 346. b
 viminalis templa ac edificia 346. b
 vimineos toros qui aureis commutarint 295. a
 vina diis libanda, que 143. a
 vinalia que & quotuplicia 337. b
 vinculis suis quibus hostem vincere vellet, qui ipsi aliquando vincili 193. b
 vinculis per quot dies vincula adimerentur 314. b
 vinculum in sacris vbi nihil esse deceret, vbi contrarij oporteret 223. b
 vincula fontium qui seruaret 251. a
 vinculis suis nexi Lacedæmonij 191. b
 vincula curæ deorum simulachris annexa 212. b
 vindelicis, quis quomodo Romæ ouans ingressus 357. b
 vindemissa cuius nomen 8. b
 vindiciæ secundum libertatem aut seruissimam quomodo darentur 340. a
 vendicta qualis virgula, & vnde sic dicta 200. a
 vini abstinentia apud Persas 98. b

vino curas reprimebat *Cato* nō
 mergebat 298.b
 vini consuius exhibendi ratio
 que ibidem
 vini diluendi ratio *Græcis* que
 olim fuerit 296. b
 vini puri aut dilui bibendi cæ-
 remonie que 297. b
 vini vsus mulieribus olim *Roma*
 interdicitus 117.a
 vini bibæ mulieres quomodo a-
 liquando *Rome* multitate
 ibidem
 vino abstinere, apud *Hebreos*
 maxima multa 124. a
 vino cui deo sacrum fiat 141. b
 vino madentes *Græci* quomodo
 perungant 297. a
 vino madentes *Perse* de rebus
 maximis decernunt 208. b
 vinum non nisi certa subtaxata
 mensura crebatur *reges Aegyptij*
 237. b
 vino mancipia qui mercarentur
 91. a
 vino qui vel abstineant, vel
 parcissime utantur 221. a
 349. a
 vino quorum magistratibus
 qua de causa abstinendum
 190. a
 vinum in quibus sacris lac ro-
 cetur 142. b. 336. a
 vinum optimum cuiate 295. b
 vinum quibus in sacrificiis li-
 tari aut non litari solitum
 142. b
 violentia phanum vbi 23. b
 vipere solo habitu letales aut
 minus letales vbi 82. a

nes quasdam quanta 40. a
 virginum *Spartanarum* exer-
 cicia 100. b
 virginum vestes proprie que
 287. b
 virgis qualibus que nationes in-
 auspando videntur 275. a
 virgisi qui cederentur 121. a &
 205. a
 virgulta quibus in aquis lapi-
 descant 265. b
 viri excellentes quomodo dissi-
 rent 325. a
 viri in lectica uxoris privilegium
 quale 289. b
 viri quibus in regionibus sub-
 fini dominio vxorum 195. b
 viri seorsum à fæminis quibus
 in sacris quomodo procede-
 rent 311. b
 viri vbi infantium recens nato-
 rum curam habeant, non
 puerperæ 98. b
 viriani *Lusitani* arrogatia tro-
 phæa 37. a
 Viridianus quis seu quorū deus
 327. a
 viridomarus quorum dux, & à
 quo victus 21. b
 viridis color cui tempore dica-
 tus 263. a
 virilia qui & quare sibi ampu-
 tarant 221. b
 virilia adulteris vbi execaren-
 tur 176. a
 virilis Fortune templum à qui-
 bus frequentaretur 20. a
 viriplacæ edes vbi 345. a
 viriplacæ sacello quid potissimum
 tractaretur 197. b
 viris inaccessa sacra 336. a
 viri per quem deum *Rome* iu-
 rare vetitum 267. b
 virium plus quam ingenij qui
 habere dicti 214. b
 virtutes gentium diuersarum
 naturales que 214. a
 virtutis ades vbi 220. a
 visitate *Fortuna* templū 20. a
 visceratio quid 258. a
 viscerationes post funus exhi-
 beri solita que 132. a
 visceribus quibusque sua vis
 inest 308. in fine
 viscus qui pro deo colant 214. b
 viscus in quercu, quibus olim
 quantum fuerit numen 382. b
 visiones monströse in bello 31. a
 visiones aliquot diuersorum, qua-
 les habuerint successus 171. a
 vite sue rationem vbi reddere
 quisque compelleretur 144. b
 vitellio pontifici quid ominosè
 acciderit 64. a
 vitellio quam mirum *Vienne*
 obuenerit prodigium III. a
 vitellius precipue legione quo
 indiderit nomen 8. b
 vitellius quanta aliquando cæ-
 na exceptus 298. a
 vitellius recusatus *Cæsaris* no-
 men resumit 3. b
 vitem aut centurionis manum
 inters cadendum tenentis pæ-
 na que 358. a
 Vites aliquas in *Germania* au-
 rum proferre 198. b
 vites quibus preferrentur à li-
 ctoribus in castris 318. a
 vitibus *Romani* milites cede-

bantur 205. a
 vitia diuersarum regionum naturalia que 214. a. b
 vitia quibusdam regibus cogno-
 mina dedere 70. b
 vitibus hedera ubi preferatur
 223. a
 viribus qui cederentur 32. b
 205. a. 358. a
 vitigineus columnis quod tem-
 plum sustentaretur 322. a
 vitiligina: oves qui dicti 26. b
 vitium folia contra quid ve-
 medio sint 221. b
 vitrea Fortuna 20. b
 Vitree Fortune simulachrum
 ibidem
 vitro qui mortuos adseruaret
 115. b
 vitruuij Vacci edibus quid fa-
 ctum 167. a
 vitruuius cuius basilice archi-
 tectus 6. a
 vitte quarum & quotuplices
 sint 287. b
 vittati cognomen unde 13. b
 vittatus quis aliquando vulgo
 dictus 47. a
 vitula quam fuerim laudate in
 sacrificiis 140. b
 vitulari quid 311. b
 vitulina de arbi coleretur 21. a
 vitulus ex fonda boue casus,
 quando & pro quo offerretur
 313. b
 vine sepulta vestales 271. b
 vini dij ascripti qui 325. b
 vini mortuos in funere cur se-
 quantur 130. a
 Vinos defodere, ubi sit piuum ac

familiare 166. a
 viuos mortuis colligando, quis
 cruciari solitus 224. b
 viuos quis deus uictus 327. a
 vlna quid 88. b
 vipia bibliotheca 209. b
 vlpiani honor, & despectio
 378. a
 vlpium forum 71. b
 vltimus triumphatum Cæsa-
 rum quis 319. b
 vitro ardentia ligna aris impo-
 sita, scilicet 246. a
 vlysses que animalia cui deo li-
 tare solitus 140. b
 vlyssis in clypeo vsque quod
 369. b
 vmbilicus orbis Delphos 318. b
 vmbraclulis vii quibus permis-
 sum 210. a
 vmbraclulæ à fronte protectum
 que gestarent 288. b
 vmbraclum apparitiones nõ esse
 omnino fabulosas 67. a. 148. b
 vmbraclum diuisio que 234. a
 vmbraclia cur quinquenniali exi-
 lio mulctata 138. b
 vna tantum veste qui vterentur
 288. a
 vicia quot scrupulis constet
 89. a
 vicia asis quot 2. a
 vicia pars quota, sextula 89. a
 vndemselimani qui 374. a
 vnguentarij à quibus aliquando
 abieci 140. a
 vniones in auribus ferre, quid
 & que solerent 86. a. 289. b
 vnus dei esse hostiam vniam
 222. b

vnus imperium melius esse,
 quam vel paucorum, vel plu-
 rimorum 239. a
 vnus tantum viri aut vxoris
 quam quemve oporteret esse
 348. a
 vnunguli sues ubi 307. a
 vocatores principis qui 302. a
 voces ignominiosæ apud diuer-
 sos que 245. b
 voconia lex que, & quam duras
 in mulieres 355. b
 vocum tomere auditarum omi-
 na qualia 276. a
 volaterra, cuius regionis vrbs
 173. b
 volones qui dicti 373. a
 volscina tribus origo qualis
 26. a
 volsinienses virgines vt nube-
 rent 40. b
 volsiniensium dea que 327. a
 volturna quorũ olim dea 173. b
 volucres diuersæ qualia ferrent
 aussicia 271. b
 volucres quadrupes 199. a
 voluntarios milites quos qui
 nuncuparunt 373. b
 voluptæ sacellum ubi 211. b
 voluptatis plus experiebatur E-
 picurus in tenui victu 139. a
 vomere in conuiuijs ubi rece-
 ptum 297. a
 vomerem furari ubi capitale
 124. a
 vopisci qui & unde dicti 15. a
 voti damnatus, & voti reus,
 differunt 165. b
 vota solemnia 164. b
 vota extremorum casum 166. b
 vota Aegyptiorum pro pucrijs
 egrotis qualia 164. b
 vota Græcorum ibidem
 vota aliquot mutua seu recipro-
 ca à quibus quomodo facta
 165. a
 vota quam diuersa per diuersos
 festi solita 163. a & dein.
 voti faciendi aut exoluendi ra-
 tio seu modus quis 163. a
 voti rei 165. a
 votorum conceptio penes quos
 olim fuerit 64. 163. b
 votorum concipiendorum care-
 monia que 166. a
 votorum irrevocabilitas que
 163. b
 vouendi, regibus Persarum &
 Ponti ceremonie que 164. b
 vox de Mausolo audita 4.
 Neroni quid portendit
 276. a
 vox incerta Gallos aduenter
 dicentis, ubi olim anãtia
 148. b
 vrana que quibus habita dea
 327. a
 vranae quomodo Athenis sacri-
 ficaretur 143. a
 vranus quorum deus 326. a
 vrbanæ tribus 25. b
 vrbs sine magistratibus ob sedi-
 tiones 154. a
 vrano pratori quot tantis dies
 vrbe abesse liceret 79. b
 vrbs dei nominare nefas 92. b
 vrbes Persiæ quomodo diuide-
 rentur 27. b
 vrbes quomodo in triumpho du-
 cerentur 130. b

INDEX

urbicus vicus 82. b. 83. a
urbitates quod ius civitatis a-
depti 202. a
urbium lustrandarum quam
varie & impie ceremonie
313. a
vramandi artifices summi olim
habiti, qui 235. b
vrinatores aliquot insignes 90.
b. & dein.
vrna cuius dimidium sit 89. b
vrne quot Italiam, & quot
Atticā faciunt amphorā 89. b
vrnarum que mensa dicta
295. a
vrnarium quid 29. b
vrnarium quot amphorae faciūt
89. b
vrsa quem infantem aluisse fe-
ratur 110. a
vrsmis pellibus qui super galeas
aut loricas vrsi 32. a
vrsoa cenium qui aliquando pu-
blice ad venandum dederit
362. b
vrura à quo Spartae extermina-
ta 11. a
vruram odibiliorem quam fur-
tum quibusdam gentibus fuis-
se 11. a
vrusfructus legatio quomodo
iuxta Manilium & Scaevolā
intelligenda 15. b
vr caciae nubes, quid 280. a
vrtae quorum aliquando regia
127. a
vrtaensium senatus, capitū quot
206. a
vrtraque manu qui iacularentur
376. a
vrnam ex vineis legere quis mi-
nibus non concesserit 38. b
vrulcani aedes cuius magistratus
concilium esset 6. b
vrulcani aedes cur diu in urbem
non admisa 56. b
vrulcani vxor que putata 248. b
vrulcano quid voveri, & quomo-
do exolui soleat 164. b
vrulcano quomodo sacrificaretur
142. a
vrulcanus quorū præcipuus deus
326. b
vrulcanus vbi educatus & præ-
cipue cultus 77. a
vrulgius vbi abstemium & reges
enopote 137. a
vrulpam factam obuiam habere,
quod omen sit 275. b
vrulpes stipulis alligatæ accensa
flamma, quibus in ludis curre-
re coactæ 309. a
vrulpina pelle qui pro casside vrsi
32. b
vrulpis effigies Aegyptiis quid.
indicer 87. a
vrulpium pellibus qui se tegant
289. a
vrulsinenses quid aliquando foe-
ditatis in filiabus suis passii
40. b
vrulsinium cuius regionis vrbs
173. b
vrulvres cuiusmodi aliquando
auguria præstiterint 273. b
vrulvribus defunctos homines
obiacere, quibus gentibus fa-
miliare 115. a
vrulvrius in salorum ludo quid
161. b

ALPHABETICVS.

vrulturum alas in vestibulis ha-
bere quid 304. b
vrulua epulis quando & cur
interdicta 139. b
vrulvix capitis & fame postulata
iudicio mariti absoluta
197. b
vrulvix erga maritum officium
& contra 195. b
vrulvix aliene corruptor vt pu-
niretur in Attide 176. a
vrulvix suam ad tempus alicui
mutuare, vbi olim licuerit 41.
vrulvix pontifici quantæ oport-
eret esse castitatis 65. b
vrulvix b. nas vrnas aedes incolere
Lycurgi lege vetitum 39. b
vrulvix alibi aliter maritos de-
functos lugent 128. b
vrulvix à viris deserit, quis nefas
putaris 133. a
vrulvix necatæ ob vinum potum
137. a
vrulvix plures quando primum
vni permissæ apud Romanos
39. b
vrulvix plures habentes, aliis
prælati 195. b
vrulvix privilegia & honores
195. b
vrulvix que & vbi marito mor-
tuo commoti solite 151. a
vrulvix vbi emanantur 35. b
vrulvix vbi sunt communes
176. b
vrulvix apud Germanos, viro
mortuo, alteri nubere negatū
197. a
vrulvix que contra virum actio
detur 195. b
vrulvix sororum, sed mortuæ, Ro-
manis ducere licuisse 39. a
vrulvix repudiata desiderio qui
quantis que vir aliquando ex-
tabuerit 196. b
vrulvix nullam fuisse repudiandæ
viri potestatem 196. a
vrulvix vbi cum maritis defun-
ctis cremantur 131. a
vrulvix vim inferentes, qui o-
lim habiti 195. b
vrulvix delicta vbi aut quomo-
do iudicarentur 197. b
vrulvix imperio vbi subsint vrsi
195. b

X.

X Ambius historicus cuius
328. b
Xenarchus à bibacitate meire-
tes dictus 70. b
Ximios Iupiter qui 204. a
Xenophanis acre in Aegyptio
scomma 226. a
Xenophanis de rerum principiis
opinio que 264. b
Xenophon quo vestitu vrsus
289. a
Xerxes quantum cladis ad Ther-
mopylas à paucis admodum
Spartanis acceperit
380. b
Xerxi neminem staturo aut for-
ma præstitisse 238. b
Xerxis qui natalis fuerit dies
313. a
Xerxis ab ominanda lustrandi
exercitus ratio 313. b
Xerxis impietas quantæ 319. b

INDEX ALPHABETICVS.

Xerxis in Babylonios poena que	74.a	zenobia regina imperatoris no- men adepta	4.a
Xerxis visio quem exitum for- tita	171.a	zenocrates quid bibendo meri- tus	299.a
Xystarchus quid	134.a	zenocrates quis ac cuius	328.b
Xystos quid	ibide	zenocrati quanta olim fides ha- bita	268.b
Xyſtici qui dicti	ibidem	zenodotium vrbs à quo subacta	
Y.			
Ypocaeſtai quid ſit	148.a	3.b	
Z.		zenone conſtantiorem eſſe, quid	
		279.a	
Z In ſortibus qualis habita		zenones cõplures fuiſſe	50.a.b
liſera	124.a	zenonis conſtantia aduerſus Phalarim	ibidem
Zama cuius olim regia	127.b	zenonis iuramentum quale	
Zamolxis quorum deus	326.	266.a	
384.a		zenonis ridicula quedam opinio	
zamoliſis quorum legiſlator		176.b	
339.a		zenonis veſtitus quis	289.a
ze, quem olim numerum ſigniſi- icaret	23.a	zephyrij Locri quid primi fece- rint	339.a
zeleucus Locrenſis quomodo a- dũlteros puniret	176.b	zoroaſtes quorum legiſlator	
zeleucus Locrenſis quàm ſit a- uerſatus vinum	137.b	339.a	
zeleucus quibus Locris quas ſcripſerit leges	339.a	zeta quid loci ſit	256.b
zelozypia Parthorum quanta		zetera ſeu Xititis quid	11.a
304.b		zeugma vbi, & quid Aſyriis aliquando fuerit	56.a
zeno cuius diſcipulus, & cuius		zonam ſponſe quis ſoluere con- ſuerit	59.a.60.b
50.		zopyri & Tarquiniĩ facinus ſeu perfidia, par que	111.b
zeno quid in veſtitu prohibuerit		zymite quid	296.a
288.a		zone meſura in habitu obeſo- rum puerorum aut mulierum apud Gallos & Iberos	96.
zenobia à quo victa	36.a		
zenobia qualibus in triumpho catenis vincita vehetur	333.a		

ALEXANDRI AB ALEXANDRO IVRIS PERITI
Neapolitani, Genialium dierum liber primus.

Locus ex Tranquillo de testamento Caesaris, in natali Iouianus Pontani inuicem discussus.

CAPVT I.

*Iouianus.
Pontanus.*

ACCERSSEBAT plerūque nos in hortos amœnissimos, vbi arbutulas habebat Iouianus Pontanus, in nostra Partenope, vir memoria quidē nostra, omnibus bonis artibus atque omni doctrina præditus: cui præter ingenij mansuetudinem, quæ plurima in homine fuit, munditia verborum, & compositus ille sermo, ad omnem ingenuitatem plurimū accessionis faciebant. Illōque cōueniebamus complurisculi, quibus bonarum artium studia, eadēque disciplinæ, atque non absimilis discendi facultas erat. Derinebat demulcebātque nos vir ille fandi dulcissimus, egregia quadam & illustri oratione, sermonēque perquam lepido & venusto, totos plerūq; dies: tanta in eo comitas, tantusque lepos erat. Fortē autem, cum natalis sui diem annum Decembrio mense, vt solebat, cum amicis celebrare vult. euenit vt & nos vnā cum reliquis mihi coniunctissimis, Primis ab eo tenebris acciti, apud eum conueniremus. Quo cum venimus, benignē quidem & comiter accepti, ad focum cōsedimus, festiuissimisque colloquiis noctis particulam

cum mira suavitate traduximus: cum interim Iouianū florenti quadam facundia, & sermone quā castissimo de literarum disciplinis differenter, animo seriō & audenter exciperemus: quo sermone desito, cum iam mentas & cœnam instrui iuberet, cæterisque nimis in tempestiuum cœnandi tempus esse videretur: Quin ergo, inquit optimi iuuenes dum cœna apparatus, dumque obsonia esui matura fiunt, aliquid per hoc otium legimus? Iussitque mox adferri sibi Suetonij Tranquilli Cæsaris vitas. Aderat inibi adolescens tunc quispia læta indolis, atque a literarum cultu non abhorrentis: huic mandat, vt diui Iulij vitam, donec maturū cœnandi tempus foret, nec turbidè, nec ambiguè legat. Accipit ille cupidus & libens, atque disertè admodum legere incipit: cum nos interea ea lectione demulsi, legentis verba, & compesitam illam dicendi breuitatè, summa cum attentione captaremus: cumque ad calcem lectionis ventum foret, ancipiti sententiæ, & aperta verborum significatione, de testamēto Cæsaris, in hæc verba ipsum loquutum offendimus: Sed nouissimo testamento tres instituit hæredes, sororū nepotes, C. Octauium ex dodrante, L. Pinarium, & Pedium ex quadrante, reliquos in ima cera, C. Octauium etiam in familiam nomēque adoptauit: plerisque percussorum in tutoribus filij, si quis sibi nasceretur, nominauit, D. Brutum etiam in secundis hæredibus. Populo hortos circa Tyberim publicè, & viritim trecentos sestertios legauit. Quibus perlectis, puerū subsistere Iouianus iubet, & ad Dētatū cōuersus, iuuenem, qui, vt mihi videbatur, in cognoscēdis rebus lectione multa exercitatus erat: Quid tu, inquit, Dentate sentis de hoc quadrante, & dodrante, in quib⁹ hos hæredes scriptos autor hic memorat: Cumque ille hæreditatis quotam esse partem asseueraret, in qua illos institutos a Cæsare arbitraretur: Proba, inquit Iouianus, hic & vera sententiā est: sed inops admodū & ieiuna: plus ego desidero. Et me intuitus, rogat nunquid nostro iure ciuili (in quo multum operæ per id temporis impendere videbamur: aliquid de istiusmodi partibus tradatur? Tum ego: Memini, inquā, traditū memoratūque apud nōnullos veteris disciplinæ autores, præcipuè

apud nostros iureconsultos fuisse, omnem hæreditatē quantacunque esset, si morientis supremo iudicio nō esset diuisa, tum ab ipso iure in duodecim partes omnem illud patrimonium partiri, quas quidem partes omnes in vnum collatas, assem pleræque antiquitas dixit: singulas verò distinctim diuisas, vncias appellauit. Itaque si te hæredem in vncia institueres, in duodecim partes diuiso pri⁹ toto asse, hoc est, omni patrimonio & fortunis meis: vnica tantum pars tibi institutionis iure deberitur: cum verò te hæredem in assem effecero, solidam hæreditatē & integrum patrimoniū, nullis diminutis partibus transferri volo. Hæ autem duodecim vnciæ, quæ assis appellatione continentur, propria nomina a veteribus iureconsultis, singulæ nactæ sunt: nam præter vnciā & assem ea pars, quæ sextans appellatur, duas totius assis partes, hoc est, duas vncias habet, quadrans verò tres. Cum ergo hic in quadrante hæredes institutos L. Pinarium & Q. Pedium videamus, quin ex duodecim vnciis integro Cæsaris patrimonio diuiso, tres tantum vnciæ, hoc est, quarta totius hæreditatis pars, his duobus debeat, in dubium non venit. Deinceps est triens, id est, tertia pars totius assis: quæ quor enim hæc continet vncias, quincunx verò quinque. Semis autem dimidium illius habet, quod asse continetur, quæ quidem pars sex vncias ex toto asse vendicauit: quippe cum totus as in duodecim vncias diuidatur, quod dimidiū illius est, sex vncias, id est, semissem efficiet. Septunx autem septem consequitur vncias, bes octo, dodrans verò nouem. Cum igitur in dodrante (vt Tranquillus hic refert) C. Octauium Cæsar testamento hæredē fecerit, ex duodecim vnciis, in quas Cæsaris hæreditas diuisa fuit, hic in dodrante institutus, nouē consequetur. Reliqui verò duo, L. scilicet Pinarius & Q. Pedius, quadrantē, id est, tres vncias ex integro asse, & quartam totius hæreditatis vendicabunt. Inter hos ergo & illū duodecim vnciæ, & tota Cæsaris hæreditas diuisa fuit. Sextans autē decē signat vncias, deunx verò vndecim. Quod a Iuuenale non inscitè, vt arbitror, dictū est: Vnciolam Proculius habet, sed Gillo deinceps.

Totum enim assem diuisit, cum ex duodecim vnciis alteri vnciā, alteri vndecim vncias patrimonij tribuit. Est

Hæreditas omnes in xij. partes diuisa.
As.

Sextans. Quadrans.

Triens. Quincunx. Semis.

As. Septunx. Bes. Dodrans.

Dextans. Deunx. Inuenalis locus. Saty. i.

quidem, inquit Iouianus, ita vt dicitis, satisque de quadrate & dodrate, deque vncia & asse, vt à iuris studio explicatū accepimus: sed vnū illud etiā me angit, in quo ancipitem cogitationem iam diū duxi, sepiusque in hoc quærendo fui. Nam cum tres hæredes institutos autor hic dicat, plures postea nominauit, Caium scilicet Octauium, Quintum Pedium, & Lucium Pinarium: demum adicit, reliquos in ima cera, hoc est, vltima testamenti parte scriptos fuisse. Etenim si totus as, inter eos quos modò nominasti, absumptus est: quid reliqui sit q̄ istis debeatur, nõ equidem video: totus enim as, vt modò dixisti, totam absumit hæreditatem, & dodras cum nouem signet vncias, quadrās verò tres, duodecim vncias & totum efficiunt assem. Neque est præterea quod ex defuncti bonis amplius asse, hæredi scripto debeatur. Ergo aut frustrabūtur peculio Cæsaris isti reliqui in ima cera adiecti, aut alia quædam hæreditas obuenienda est, vt istis etiam satis fiat: quorum alterū si asseueras, profectò perperam & absurdè dixeris. Neque ego Tranquillum vel sincerissimū scriptorem tam inconsideratè loquutū arbitror, vt plusqua oporteat aliquid in scribèdo addiderit: siquidem tam circuncisus in explicālis adnotādisq; rebus fuit, vt arguta breuitate pleraq; poti⁹ perstrinxisse, quàm aliquid plus iusto addidisse videatur. Tū ego, est, inquā, quod dubitetur. Neque abnuerim, quin locus hic perobscurus forsā videatur plerisque: qui tamen, probabili ratione reddita, clarus & expositus fiet. Tres enim Cæsar testamēto suo hæredes fecit, ex toto videlicet asse. Siquidè dodrans & quadrans, duodecim vncias & totū efficiunt assem. Et quod asse distributo, reliquos in ima cera instituit, equidè denotat, non in noua quadā hæreditate hos admittendos fore, sed postquā in vniuersum bona sua inter hæredes partitus fuit: in ima cera illos qui in singulas partes iure legati admittendi fuerāt, nominasse: quæ quidè legata, quanuis toto asse distributo, nõ extra hæreditatē sunt, sed à scriptis hæredibus, atque ipso asse debētur. Etenim scriptus hæres, qui assem assequitur pro quantitate bonorum in quibus institutus est, legata quoque distribuet. Vetus enim est testatium mos (quod ipsum apud iureconsultos lege sancitur) vt

primo testamēti capite hæredis fiat institutio, siue vnus siue plures sint, qui in vniuersum bona ex defuncti voluntate capiant: sequenti capite & in ima cera, secundi hæredes, legata, & reliqua testatoris voluntas, & dispositio ponatur: siue aliquos onere grauat, aut si quibus dari fierique oportere, testator pro sua voluntate arbitrat⁹ est: qui non hæredes, sed legatarij dicti. Siquidè non bona in vniuersum, sed legata & res singulares capiunt. Idq; ex integro asse, atque ex toto patrimonio deducitur. Et hoc Tranquillum nunc dicere arbitror. Nam cū primo capite testamenti Cæsar tres fecisset hæredes ex asse, in ima cera, & vltimo capite reliqua posuisse, quæ ascriptis hæredibus debentur, Caiumque Octauium in familiam nomēque adoptasse, secundos hæredes & tutores nominasse, populo hortos publicè, & viritum trecetos sestertios legasse. Quibus verbis vltro citroque ad multam noctem habitis, animaduersum est, obsonia iā præmatura & præcocta esse. Mox in aliud tempus dilatis sermonibus, ad natalem Iouiani diem celebrandum, cuius causa veneramus, ab ipso admoniti diuertimus.

Legatarij.

Qui reges vel principes apud varias gentes cognomena ex suo nomine posteris reliquerint.

CAPVT II.

NON apud Romanos solū, sed apud externos quoque obseruatū accepimus, vt ab eo qui de sua republica bene meritus fuit, posteris duces cognomēta accipere operæ precium ducerent. Nam de Romanis principib⁹ nemo ambigit, quin à diuō Iulio & Octauio reliqui imperatores, Cæsares & Augusti dicti cognominatique sint. Credo equidè, quòd de hærio illorū post funera tenerētur, & tanquā in posteris eadem indoles futuræ virtutis eniteret: ita eodè sibi nomē adoptato, ipsi quoq; ad præclara facinora obeunda inuitarentur. Mansitque sequitis imperatoribus cognomen Cæsaris & Augusti: Quod nõ ipsis modò, sed vxoribus, fororibus & filiabus communè fuit. Siquidem Liua postquam nupsit Octauio, Augustæ nomē tulit, & Agrippina postquā Claudio coniugata fuit. Senatus quoq; frequenti curia vxori lo-

Cæsares, Augusti.

Augustæ mulieres.

Ima cera.

Tranquilli laus.

Legata.

De iure testat. l. 117. m. 1705.

rorique Traiani, cognomen Augustarum dedit: & Vitellius matri, & Faustinae uxori Antoninus: sic Iuliani vxor & filia, Augustae appellatae sunt: quibus hoc etiam honoris triburum est, vt illas quandoque sacer ignis praeret quem mox sequuti Caesares, pro maiestate imperij, more Persarum regu & Indorum, sibi vendicarunt: tametsi Vitellius oblatum sibi Caesaris cognomen recusarit, Augusti vero distulerit: quod postea deploratis rebus, quum hostilibus armis premeretur, dimissum reuocauit, & Caesarem se dici voluit: donec post seriem annorum, haud longo interuallo, Romani principes Antonini cognomen assumpsere. Naque a Pio Antonino, Antonius Philosophus, vir omni laude dignus: deinde Commodus, Caracalla, Geta, Heliogabalus, & alij ex Caesaribus fama illustres, Antonini nomen sibi adoptarunt: voluitq; Severus Imperator, vt Romani imperatores, sicut Caesaris, sic in posteru Antonini nomen ferrent, hoc suae posteritati longe clarissimum fore arbitratus, Mox succedenti aevo, collapsa re militari, Atalpus Gothoru rex, Roma debellata, eo vesaniae processit, vt quemadmodum Caesares, sic in posteru Romanos principes Atalpus cognominari destinarit: a quo instituto, sicut a pluribus alijs, postea desitum est. Nomen vero imperatoris, praetoribus olim magnaru laudum titulum fuit: quippe hoc honore velut insigni munere, milites summos duces honestabat: iisque praecipuus honos habebatur semper. Postea nisi illos quorum ductu & auspicio confectum fuisset bellum, & sub quibus decem hominum millia vno praelio cecidissent, aut saltem duo milia, quae postea consuetudo increbuit, vel denique mille occubissent, aut praecipua victoria potius essent, nullos imperatoris nomine dignos putarunt. Propterea Marco Crasso quod vrbem Zenodotium trans Euphratem, imbelli certamine & incruento Marte vicit, & ob id imperatoris nomen sibi arrogauit, magna inuidia fuit, quod non multo negotiatum nomen vendicasset. Pompeius, quod in Africa Domitium superasset, quodq; ex viginti millibus hostium vix tria millia effugissent, toto conspirante exercitu imperatoris nomine fuit honestatus: qui licet se imperatorem saluari permiserit, nunquam tamen

epistolis aut chirographis hoc nomen usurpauit. Iulius Caesar. C. Caesaris pater, quod Syllanis temporibus multa Samnitum & Lucanorum millia ad Elefiam interfecisset, ab exercitu imperator fuit appellatus. Mox diuus Caesar, post pericula depulsa, praenomen imperatoris sibi arrogauit. Deinde Augustus Tiberium & Claudiu Drusum priuignos hoc nomine nobilitauit. Bello quoque Germanico fuis fugatisque hostibus, Tiberio Caesar & Tito expugnatis Hierosolymis, moles victor imperatoris nomen dedit, & trophaum posuit. Cicero quoque, quod Parthos ad Amanu profligasset, & Metellus quod Sertorium viciisset, imperatoris nomina tulere. Fertur tamen Curio ad Vticam, quod eius opera conductis comitatibus, omnium rerum copia abundaret exercitus, imperatoris sibi nomen assuuisse. Et Scipio bello ciuili inter Pompeium & Caesarem, vt pecunia a prouincialibus cogeret, se imperatorem dixisse. Demum Caesares, ne in crimen inuidiamque inciderent, imperatoris nomen tanquam titulum mitem & honestiorem, abrogato regis vocabulo iteru & saepe desumpsere. Quare Augustus semel & vicies fuit imperator dictus, & sequuti principes hoc cognomento per sepe nobilitati sunt. Quod etiam apud Graecos fuit usurpatum: quippe Phocion vigesimum imperator dictus est: Aratus decimum & septimum imperatoru gessit, Pelopidas ter & decies, Philoemenes octauum: quem apud Achaos intra annu bis gerere non licebat, sicut apud Spartanos bis eundem clausis praefectum fieri lege vetabatur. Sola mulier Zenobia Palmyrensis regina, quum orientis regnum tueretur, armata in virili veste exercitui praefuisse, & imperatoris nomen tulisse dicitur, cuius auspicijs pleraque egregie gesta in hostes fuere: sed non solum Romanos, verum eos qui Albæ regnarunt, qui ante Romulum per annos trecentos fuere, idem obseruasse proditum est. Constat enim a Syluio Ascanij filio, qui secundus ab Ascanio suscepit Albæ regnum reliquos Albanoru reges per ordinem successione Syluios cognominatos fuisse. Siquidem Aeneas Albanorum rex, & Latinus, & Capys & Capenus, & Tiberinus, ac reliqui deinceps, quandiu regnum Albæ stetit, Syluij cognomen a illo meruere:

*Ignis sacer
praecebat*

Antonini.

Atalphi.

*Imperator
ror.*

*Imperator
res qui vo
catis*

*Caesares
tandem im
peratoris
nomen sibi
assumpsere
runt.*

*Achaeoru
& Sparta
noru mos.
Zenobia.*

Syluij.

Murani. Sicut Latinis regibus à Murano qui in Latio regnavit Murani cognomen inditū ferunt. Quæ quidem res accipitem mihi animum sæpe agit, cogitatioque subit, cur non exemplo Albanorū & Latinorū, idem quod in imperatoribus, etiā in regibus veteres Romani factitarūt, vt à conditore vrbis Romulo reliqui post illū reges fœlix faustumque nomen acciperent: cū præsertim ipse vrbis conditor, bonis artibus parum firmatumque regnum, inter omnia inimica infestaque longè illud maius auctiūsq̃ reliquerit. Sed hanc quæstiūculam relinquamus, quibus huiuscemodi indagare ingeniū abundè & negociū est. Parthos quoque idè obseruasse, vt regū cognomenta ferrent, multi prodicere. Etenim Arsaces Scythæ, vir fortis & strenuus quū premēte inopia, latrocinii obnoxiam inuentam ageret, coacta exulum manu, quos Parthos nuncupant, deuisito Seleuco & Mandragora, in regem Parthorum assumptus, illud ita instituit, formauitque, vt diem victoriæ tanquam natalem libertatis, multis post tēpētatibus solennè celebrarint: qui postquā fato functus est, tāto honori ipsius memoria fuit, vt celebre ad posterōs reges cognomen Arsaces ex suo nomine reliquerit. Nam & Parapatius, & Mithridates, & Pharnaces, & qui post illum regnarunt Parthorum reges, cognomen Arsaces sibi posterisq̃ illustri titulo propagatum adoptauerunt. Quorum posteros parum legitimè regnare dixerunt, nisi ex matris incesto & filij cōcubitu editi forent. Quin etiam apud Indos hunc aliquando morsè inoleuisse accepimus. Nanque Indorum reges, alios Palibrotos alios Sadracoctos, nonnullos Taxiles, sequente nomine in quēcunq̃ imperium trāsiret ob eximiam in bello virtutem denominatos ferunt. Bithynos quoque ob prioris Nicomedis claritatem, qui militiæ & domi clarus fuit, Nicomedis cognomen regibus indidisse putāt: sicut à Cecrope, qui Athenis regnavit primus, reges Atheniensium Cecropidas nuncupari. Hic enim omnem multitudinem in oppida duodecim digestā partitus fuit, quam Theseus obuiam eundo periculis, ne hostium præda forent, velut vnius corporis atomos, in vnam vrbē postea sociavit & coëgit. Et Paphlagonum Philomenes, Thessalorum Hel-

Ienes ab Hellena, & Assyriorū reges Tigranes dicti cognominatique sunt. Cū enim Seleucidarum imperiū ab Alexandro ad septuaginta supra ducentos annos prouectum fuerit, Tigranis cognomen à primo illo, qui Assyriis præfuit summæ iustitiæ temperamēto, posterius desumpsere, ita vt per ea tēpora quatuor supra decem Tigranes reges denominati ferantur. Quin etiam à Neoptolemo Achillis filio, qui Pyrrhus dictus est, reges Molossorum Pyrrhidae, cū ea loca tenuissent, & Pontici Mithridatis nomina sumpsere. Is enim cū quo pop. Rom. multiplex bellum gessit, à primo Mithridate sextus adnumeratur, quem Eupatorem vocitarunt. Fuitque literis proditum, reges Persarum qui spadones in regnum ascendi fuere, Bagoios nuncupari. Et in Meroë, quod Candaces præcipua mulier regnum tenuisset, reginas in posterum Candaces cognominari: eaque obseruatio constans & per diu mansit. Nec me præterit, Ægyptios quoque reges eandem cōsuetudinem vsurpasse, vt in pleraque historia est. Siquidè cū antea Pharaones dicerentur, Ptolemæus Lagus gregarij militis filius, qui Ægyptum armis sibi vëdicarat, post res cum Antigono compositas, cum quo multiplici bello & immodica simultate confictatus est, Ægypti regnum quandiu vixit, moribus & disciplinis mirificè instruxit ornauitque. Is igitur iam grandis natu, in morbo absumptus est, magno de se, vt de tam bene merito principe, desiderio relicto, cuius memoriam Alexandrini tanta charitate prosequuti fuere, vt Philadelpho qui post eum regnavit, & reliquis Ægypti regibus ab illius nomine Ptolemæi cognomenta indiderint. Nam & Evergetes, qui Philadelpho successit, & Philopator, qui Tryphon & Epiphanes, & Philomator, & alter Evergetes Phiton appellatus, & Lagus, & Auletus Ægyptiorum reges, ab illo Ptolemæi dicti cognominatique sunt. Hic enim Philadelphus Stratonis discipulus fuit, omni doctrinæ genere clarus, qui cū viribus attenuatis, infirma valetudine laboraret, mirro discendi studio affectus, nobile illam omnium sermonibus celebratā bibliothecam, conquisitis vndique exemplaribus, omniumque linguarū voluminibus construxit, pulcherrimū sanè regiæ opulentia monumentū

*Tigranes.**Pyrrhidae
Mithrida-
tes.**Bagoi.
Candaces.**Pharaones
Ptolemæi.**Ptolemæi.
Philadel-
phi biblio-
theca.*

Ptolem. quæ ad primum Alexandrinum duravit bellum. Quem
Philomator & Philo- Philadelphum, Philomatore & Philopatorē ob neces
lor & Philo- parentibus & germanis fratribus illatas, per antiphrasin
lupator un- & irrisionem vocitarunt: sicut Euergetē, quod deorum
da dicti. simulachra à Cambyse disiecta restituerat quasi benefi-
Pto Euer- cum: & Auleten diffamatissimum, quod super cætera fla-
getes. gitia & dedecora, choraulam & tibias exerceret. Hunc
Pto. Au- enim Auleten ob similitatem Ægyptij regno exegere:
letes. Ptol. qui Romam exul cū venisset, a senatu populōque Ro-
Auletes mano benignè exceptus, in Ægypti regnū ab Aulo Ga-
exul r sti- binio reductus & restitutus fuit. Postquam Alexandrini
mus ab Cleopatrá & Ptolemæum puerum regno præfecere: sed
A. Gabi- mota seditione à factione alterius partis, Cleopatra in
nio. Ptol. byria exultauit, atque ex illo Ægypti regnū penes pue-
puer. rum stetit. Hic est enim Ptolemæus ille puer, qui Pom-
 peium Magnū ex Pharsalo fugientem, ministro Achilla
 & Photino miserāda nece affecit: ex indēque Alexandri-
 norum res, vrgente fato, in peius magis ac magis ruere
 visæ sunt. donec Augustus terra marique victor, AÆtiæ
 prælio superatis Alexandrinis Antonioque & Cleopa-
 tra, quam matrimonio sibi deuinxerat, victis necatisque,
 Ægyptum omnem stipēdio superimposito prouinciam
 effecit, quam primus Romanorum Cornelius Gallus
 præses administravit. Tunc primū sub præsidibus ha-
 beri cœpta est, atque ex illo finis regum Ægyptiorum
 fuit.

Que potestas, quantumque ius aduersus reliquos magi-
stratus tribunis plebis Romæ fuerit.

CAPVT III.

Tribuni **T**ribunos plebis, quos plebe à patribus discedente,
plebis quā- & ad sacrum montem secedente, sacrosanctos sibi
do creati plebs creauit, nec iuri dicundo, nec postulatis ciuiū no-
primum. scendis, sicut alios magistratus, sed vt auxilij latio ad-
 uersus consules esset, & illos qui insolenter in plebē in-
 sultarent, vtque præsidēs libertatis custodēsque forent,
 creatos accepimus. Ideo nec in sella curuli sedere, nec
 purpuratos incidere, nec lictorē vt cōsules prætorēsque,
 sed viatorē habere illos satis constat. Causa autem hæc
 est, quod tribunus plebis, populi Romani magistratus
 non est: propterea cū consulum, prætorum & ædiliū,

reliquorūque magistratum, creato dictatore, iurisdic-
 tio cesset & cōnieat, solos tribunos plebis in potesta-
 te esse liquet. Ex reliquis præterea magistratibus, cū *Tribuni*
 multi vocationem & cognitionem habeant, apud tribunos *plebis po-*
 nos tantum prehensionē esse absque vocatione, memo- *testas.*
 riæ datum est. Prehendere enim tribuno plebis licet, &
 in carcerem mittere, iure sacrosanctæ potestatis, etiam
 consulem, prætorem, censorēque M. Drusi exemplo,
 qui tribunus plebis, Philippum consulem, quia concio-
 nantem interpellarat, præcipitem egit in carcerem, ita
 vt non modica vis sanguinis è naribus efflueret. Etiam
 ab iniuria quæ coram fieret, inhibere, multāque indi-
 cere consuli, dictatori; & reliquis magistratibus tribu-
 nus pro imperio poterat. Intercessionem quoque aduer-
 sus reliquorum potētiam magistratum, apud tribunos
 plebis tantummodo sunt. Contra verò dictatoris imperi-
 um, à quo non est provocatio, tribunis intercedendi
 facultas non est, quāuis pleriq; contra dictatoris iussum,
 tribuni intercessionem valuisse contendant. **Q**ui fabij e-
 xemplo, qui cum magister equitū esset, & in eum, quod
 contra vetitum pugnasset, L. Papius dictator animad-
 uertere vellet, M. Fabius pater, qui ter consul dictatō-
 que fuerat, tribunos plebis & populum appellauit, qui
 intercessione sua, etsi precariam præstitissent opem, reū
 tamē supplicio exemere. Ego autem cum id aliter com-
 pertum non habeam, tribunitiam potestatem semper
 dictatoris imperio cessisse, ausim asseuerare: ab vnōque
 tribunorum ad reliquos tribunos prouocare licere, ipsō-
 que intercedere posse, non est cōtrouersia. Neque enim *Tribuni in*
 leuis est vnus tribunus in prohibēdo potestas. Siquidem *prohibendo*
 vno aliquid fieri negante, nihil cæteri, etiāsi plures nu- *potestas.*
 mero sint, decernere valent. Id tamen lege cautum erat,
 ne vltra mille passus ab vrbe ad tribunos prouocatio
 foret. Ideo siquid sublata intercessione tribunorum, per
 populum agi vellent, extra urbem vltra mille passus
 comitiis indictis, & senatu euocato, decernebant. Tunc
 enim sine imperio tribunus censebatur. Capitis etiam
 diem dicere dictatori vel consulibus, postquam abiire
 magistratu, & reliquis magistratibus dum in honore
 sunt, tribunorum potestatis est. Illud certè satis constat,

neque tribuno plebis diē integrū ab vrbe abesse licere, ne auxiliij latio cum opus fuerit, ciuibus desit: sicut Heduis in more fuit, vt qui summum gerit imperium, finibus excedere non possit. Neque eum qui partem superstitem habeat, tribunū plebis esse oportere. Propterea Seruilius, qui tribunatū gesserat, falso tribunus esse creditus est: quod patrem quem obiisse mortem opinio inualuerat, viuere constabat. Quin & illud animaduertimus, tribunis quoties oportere visum fuit, habendi & dissoluendi senatus, nonnunquā, ne consularia comitia fiant, intercedendi ius potestatemque fuisse. Ipsis tamē cum frequens haberetur senatus, intra limites curiæ adesse non licebat: sed postis ante curiæ fores subsellis, quæ ad populum pertinerent, senatuscōsulta excipere: quæ si probarent. T. literam subscribere solebant. Si autem minimè rata esse vellent, poterat senatusconsultum per intercessionem tribunicias impediri. Tametsi æuo posteriore, tribunum frequenti curia, de his quæ ad populum pertinerent, senatum sæpe consuluisse, ibique subsellia habuisse, inter exempla inueniamus: donec Atinio plebiscito tribuni plebis senatores effici meruere. Post etiam plebem consulere, & rogationes & populum ferre, ac super his leges promulgare, quæ plebiscita dicta sunt, tribuniciæ potestatis esse nemo dubitauit: quod quidem concilium in æde Vulcani frequētes habuere, ibique si qua turbulenta confusio esset, in qua consulto opus faret, plebeios aduocare, & concione frequentissimo concilio habere assueuerāt. In quo tēplo canes pro ædituis esse, & sacrilegiis tantū adlatrare, fama ferebat: sicut apud Ætā in Vulcani templo canes lucū & templū asseruare dicūt: & in Daunia, Achaiā. Mineruæ delubro atque in Creta Dictæ matris æde, canes enutriti traduntur: qui Græcis subbladiuntur, barbaros verò insectantur. In sinu quoque Adriatico Diomedæ aues Græcis mites, Barbaris verò insectæ sunt. Hoc etiā notatū est, tribuni plebis domū cuius patere, forisque illi per diē perque noctē reclusas esse oportere. Cuius rei causam querentibus nobis, illud probabile visum, quod congressus faciles ad se præbere, & neminem aditu arcere debet. Nā soli tribuno, noctū pariter & die cuius opē imploranti

Canes in
templis pro
ædituis.

Diomedæ
aues.

præsto esse, & ius auxiliij sui expedire, atque à cuiusque magistratus nimia potentia plebem tueri fas est.

Quid verbum sino, cum negandi aduerbio apud iureconsultos designet, & quā vim habeat in edictis. CAP. IIII.

Arguebat quispiam negligentiam colonū suum, quē partiarium habebat, quod cum fundum suburbanū in agro Neapolitano, vt vetus illius regionis mos est, colendū locauisset, in lege locationis ita scriptum fuit: Vt colonus fundum bene coleret, bene irrigaret, bene stercoret, neque quēpiam iniussu domini in fundū ingredi sineret. Cum postea dominus poma & fructus arborū clam sublato, & ex iis nihil ad iustā magnitudinē crescere, quin furto subtractum foret, reperisset: coloni negligentiam incuriamque acerbe atque acriter apud iudices criminatus est, quantumque sua interesset, tanti litæ æstimari poscebat. cumque colonus secundū locationis legē se neminem admisisse, aut in fundū ingredi fuisse contēderet, cōtra stabat fundi dominus, vehementique obiurgatione colonū incessabat, cum nō modò non admittere quēpiam, sed etiā euigilare atque attendere ne quis ingrederetur, debuisset. Quibus iurgiis ad multam diem protractis, tandē secundū domini postulata iudices litē dedere, quantumque domini interesset, tanti litem contra colonū æstimarūt. Sed cū post immodicas alterationes sedatæ res & cōpositæ viderentur, ambōque & colonus & dominus discessissent: percontatus ego sum iudices, quibus rationibus adducti, contra colonū litem æstimassent: nam pacto sterile videbatur, si neminē permissu suo in fundum ingredi fuisset: atque idē secundū pacti legē potius absolvendus quam condemnandus fuit. Tum ex his vnus literis homo multis præditus, cōprobata quæstione: Verbum, inquit, sino, in conuentione positū, si cū negandi aduerbio ponatur, nō solum hanc habet vim, vt quis cōtra facientem prohibere debeat: sed vt impensè operam det, ne ob secordiam negligentiamque secus fiat: quod nisi factū fuerit, culpa commissa est. Debuit ergo colonus iuxta conuentionē deductam in chirographo, non solum ingredi volentem prohibere: sed enixè dare operā, & fundum ita custodire, ne quid ob secordiā furii damnæ dominus patere-

Sino cum
negatione.

tur: quod quia molliter fecit atque neglexit, iure multatus fuit. Et ne, inquit, me hoc tantu aſſeuerare putes, poterit apud te multu ſidei feciſſe Alphan^o iuris publici priuatiſque peritus, qui de hac quaſtione, de qua tu modu quaeris conſultus, ita reſpondit: (tum ibi libellum mirandae vetuſtatis e ſinu depromit, corroſis ia & ſenio labentibus literis: In eo ita ſcriptu fuit) Redemptor ſyluane caedito, neue ſindito, neue deurito: neue quem findere, caedere, vrere ſinito. Reſpondit Alphenus, locatore potius id videri voluiſſe, vt redemptor no ſolu ſi que caſu vidiffet Sylua caedere, prohiberet: ſed vt curaret dare operam, nequis caederet. Quod cum legiſſemus, tum plane animaduertimus grauitet ſimul & vere litem aſſimamam & iudicamam fuiſſe.

Ex quoz militibus decuria, centuria, ordo, manipulus, vexillum, turma, cohors & legio, a Romanis ſcribi conſueverint

CAP. V.

In antiquis annalibus illorum qui in re militari docti Romani moris & iuris fuere, interciſe ſcriptum inuenimus, militum ordines in acie inſtruenda, alios minores, nonnullos maiores deſcriptos fuiſſe: quod facilius cuius ordinis quiſque miles, cuiuſque manipuli eſſet, & ſub quo duce militaret, dignoſci animaduertiſque poſſet. Ideo imperatores ſingulas ceturias ex centu peditibus, decurias vero ex decem equitibus ſcribere ſolitauerunt, vt hac militum deſcriptione diſtinctior acies & inſtructior fieret. Ordo autem minor centuria, maiorque; decuria, ex ſexaginta militibus conſtat, cui praerat vexillarius, plerunque centurio; aut ordinis ductor. Manipulus leuis ex viginti militib⁹ & turba ſcutatorum ſit, Perſis ex vigin-tiquatuor, militeſque manipulares appellati. Huic etia centurio praerat, quem manipularem vocitarunt. Manipulos vero quindecim ſuis interuallis diſtinctos, in prima acie velut fortiſſimum robur plerunque Imperatores locarunt. Leuiſque manipulus dictus, quod haſtis miles gaſſiſque, non armis grauioribus muniretur. Turma quaſi terma, triginta equites, hoc eſt tres decurias, & decuriones tres veuſto more recipit, qui honore praſtant & ordine. Ex tribus enim centuriis, Ramneſi, Tatiens, & Luceti, (quas a prima origine ad belli pacisſque

ff. local. in lege loca-tionis.

Centuria. Decuria.

Ordo.

Manipulus leuis. Turma.

munia Romulus inſtituerat) viginta equites ſingulis conſiciendis turmis ſcribere ſolitus fuit, exque ea lectioe turma conſtituta. Sed turma ex equitibus, ceturia ſit ex peditib⁹. Has quoque tribus veteres nuncuparunt, & qui his praſunt, tribuni vocati Primpil^o ex tribus vexillis conſtat, qui centurione habet, cui primipili nome, qui ordine primus erat: ſiquidem ceturio primus, & primipilus, ac primi ordinis ductor, idem fuit peſtque ductor popularium, in Romanis caſtris ſape meruit, & ordines duxit Vexillum ex centu octoginta tribus hominib⁹ ſit. Horu primu triarios habet veteranos, & ſummæ virtutis milites: ſecundu rotarios, fiducia paulo minoris: tertiu vero accoſos, qui minimi roboris, vel in ſtote locati, primos congreſſus excipiebant, vel in poſtremam aciem reiciebantur. Cohors alia millitaria, ea mille quingentos pedites, equites vero cetu triginta duos habet. Cuius generis cohortes ex lecto milite conſtabant, ad ſubita belli, quod lapſa aciem repararet ſeruare ſoliti ſunt. Aliae quingentariae, quas ex quingentis quinquaginta peditibus, equitibus vero ſexaginta ſex plerunque deſcribere. Ex quibus nonnullae conſulares, aliae praetoriae, aliae urbanae, multae legionariae, pleraeque auxiliares dictae. Cuius generis cohortes numero dece, iuſta efficiunt legionem. Tametſi cohortes quinquagenarias apud Latinos, Sannites & Hernicos, & apud Camertes ſexcentoru militu quadoque deſcriptas legamus, quas in ceturias: ceturias vero in contubernia, nonnunquam duces diuiſere, vt decem militibus vno tabernaculo deſcribitur praeflet vnus, qui cotubernij caput foret, ipſaque cohabitatio cotuberniu dicta. Cyrus tamen cotubernia pro numero centurionu diuiſiſſe fertur, ſinguliſque tabernaculis centu milites cohabitare iuſſiſſe, qui vno conuictu viueret, & ſub eode Centurione militarent Lycurgus vero ad maximos conatus, turmam quadratam ex quinquaginta equitibus fecit, quam & lauer vocitauit: qui etia equites ac pedites in ſex tribus diuiſit, quaru quaelibet tribunu militu, & quatuor praefectos manipulares habuit, quinquagenarios octo, duces turmarum ſedecim. Ex quibus tribubus aliquando tres, nonnunquam ſex turmae pro neceſſitate conſtituebantur. Inter caeteras fuit Spartaee cohors Pitanea praeci-

Centuria. Tribus. Tribuni. Primpilus.

Vexillum Triarii. Rotarii. Accenſi.

Cohors: millitaria.

Quingentaria cohors. Conſulares. Praetoria. Urbana.

Legionaria. Auxiliaries. Quadragenaria.

Turma quadrata.

Pitanea cohors.

Legio.

pui roboris, quæ ultimo discrimini, & ad extremos casus seruabatur. Et tamen si ceteriæ, decuriæ, turmae, cohortes, equitatus pro uoluntate, proque arbitrio sæpe auctæ & immunitæ, nonnunquã duplicatæ fuerint: idem tamen nominis, quauis mutato militû numero, sortitæ fuerit. Legio autẽ non vno semper eodẽque ex numero fit: sed pro robore, proque militari multitudine, modò maior ampliõrque, modò exilior esse consuevit sapiusque numero & genere variavit. Romulo primùm regnate, legio ex peditû tribus milibus, equitibus verò trecentis fieri cõcepta est: quam quòd ex lectis militibus cõfecerat, legione appellari maluit. Aucta mox ciuitate aduentu Sabinorum, & crescente imperio, sex millium peditum, equitû sexcentorû, legiones fieri cõceptum. Plutarchus autor est: cuius testimonio amplissimo mouer, nisi quòd à C. Mario primùm, cum aduersus Cimbro moliretur arma, sex millium & ducentorum peditû, equitû verò trecentorû descriptas fuisse T. Liuius memorat. Scipio deinde cui Aphricano fuit cognomen, cû in Aphricã traiceret, duas Canensis exercitus legiones ita supplēuit, vt singulæ sex millia & ducentos pedites, trecentos haberent equites: sæpiusque i describẽdis legionibus variatû fuit, vt modò quatuor milliû peditum equitû verò trecentorû legiones fierent: modò quinque millia peditum, equites trecenti in singulas essent legiones. Quibus Romani duces ob varios euentus nomina indidere. Siquidem C. Cæsar Martiam & Alaudam præcipuas nuncupauit, decimã maximo in honore habuit: reliquas verò à numero dixit. Nero ad Caspias portas ducturus, sex milliû militum legionem fecit, quam phalangẽ magni Alexandri appellauit. Otho præcipuæ legioni, auxiliatricis nomen dedit: Vitellius, rapacis: Varro, vni vernaculæ: Pompeius, gemellæ, quòd ex duabus vnã effecerat: Hadrianus Mineruiã, alij primigeniam, nonnulli classicã, plerique Italicã, septimã, Galbianam, geminã, Vindemissam: alij Claudianam vocitarũt: Valerianus fœlicẽ, Samnites linteatam. Græcis verò Hipparchia ala fertur præcipua, quæ ex quingentis duodecim cõstabat equitibus, & alia agema: Macedonibus Etherica, Apud Romanos Scriboniana & Singularium. Antiochus

In legionibus idescribendis variatum.

Legionum diuersa nomina.

Legionis præcipue variæ appellations. Græcorum ale.

imagia. ἀρχία.

ehus Gemeã, mille equitum alam vocitauit. Inter quas ala Campanorum, ex quingētis ferẽ equitibus multum anteisse fertur. Illud planẽ constat, veteres Romanorum perrarò, & nisi contra maximos conatus, plus quatuor legionum exercitus scripsisse, atque in iusta legione centurias sexaginta, manipulos triginta, cohortes decẽ ponere consueuisse. Quòdque iure militari præter descriptos singulis legionibus milites, qui Romani vel Latini nominis erãt, semper auxiliaries ex sociis ciuitatibus finitimis, aut externis, peregrinæ iuuentutis sub disciplina & cultu Romano, & auctum voluntariis agmen iungi consueuere. In quo id seruatum est, ne vnquam amplior numerus auxiliariorum ex peregrinis copiis, quàm ciuium foret: tametsi à prima origine Romani semper suo milite, nullo externo adiuti militarint. Quòdq; singulis quatuor legionibus, tribuni militum feni ac deni præfecti centuriones, decuriones, & legati seni ac deni præfecti centuriones, decuriones, & legati præesse consueuere. Est quoque illud animaduertere, lege militari sancitum, vt milites subist centurioni, centurio tribuno, tribunus præfecto castrorum, præfectus gistratum legato, legatus consulis pareat imperio. Consul autem, & magister equitum, sicut reliqui magistratus dictatoris iussui & potestati subest. Claudius verò Cæsar militiam natam legionis daret: quam militarem institutionem à Lacedæmoniis fluxisse crediderim, à quibus reliqua Græcia armorum duces, velut rei militaris expertissimos, petebat. quibus in more fuit per gradus maiores duces minoribus præesse: & ne turbatis imperiis confunderentur, munia distinctã mandare multis. Nam cû rex apud eos summum gerat imperium, post regem fuerẽ duces: proxima dignitate tribuni, post tribunos centuriones: deinceps decani. Ita vt cum gerendarum rerum cura & procuratio multis incumberet, in exercitu vix quispiam mediocri prudentia vir sine honore aut imperio foret.

Iusta legio

Singulariũ legioniũ ca-pita.

Ordo maturo tribuno, tribunus præfecto castrorum, præfectus gistratum legato, legatus consulis pareat imperio. Consul autem, in re militari.

Militia ordo.

Lacedæmoniũ duces rei militaris peritis simi.

Ex quibus causis Dictator apud Romanos olim, & quare fieri consuevit.

C A P. VI.

Dictator rescur creatur.

Dictatorem, à quo prouocare non licebat, quẽque summum Romæ imperiũ tenuisse certum est, non

modò laborante repub. & trepidis in rebus, cum ad de cõmuni libertate ageretur, metusque de summa rerum esset, quod vltimum erat consilium: sed ex variis euentis, diuersisque rerum causis creati solitum accepimus: Nã & clauis figendi, & senatus legendi, aut magistratus coercendi causa nonnunquã quæstionibus exercendis plerunque comitiis habendis, sicut res tempusque postulabant, etiã florente republica, & procul à belli tumultu, creatũ fuisse liquet. Constat enim ciuitate morbo laborante, cum vis pestilentiæ & insanibilis perniciës, tabesque ciuitatis ita per omnium capita peruagata esset, vt nec ope diuina, nec humanis cõsiliis leuari posset, quodidieque variis morbis corpora affecta caderent: ex seniorum memoria repetitur, pestilentia quõdam fixo à dictatore clauo decessisse. Idẽd C. Genutius, & L. Æmilio Mamerco consulibus, & sæpe aliã, cum graui morbo ciuitas affecta esset, senatus L. Manliũ imperiosum dictatorem clauis figendi causa dici iussit, qui dictator dictus, clauũ pauxit, isque clauus dextro lateri ædis Iouis Opt. Max. in Capitolio fixus fuit. Post quẽ cum Romæ de beneficiis quærerent, & aliquot matronæ dånatæ forent, eaque res prodigij haberetur loco: vt mentes alienatæ, sui cõpotes fierent, simili memoria ex annalibus repetita, clauis figendi causa dictator creatus Cn. Quintilius fuit, qui fixo itẽ clauo, cum eo piaculo ciuiũ mentes sui cõpotos fecisset, discordesque animos conciliasset, dictatura se abdicauit. Eos autem clauos fuisse æneos notãque numeri annorum quibus tunc tempora designabãt, habuisse, idque à Vulsiiniis emanasse ferunt: quibus in vsu erat, clauos indices numeri annorum habere fixos in tẽplo Nurciæ Hetruscæ deæ. Comitiorum verò causa, siquandò neuter consulum bello abesse poterat, vel morbo aut alia necessitate comitiis præesse nequirent, senatum absentes C O S S. dictatorem, qui comitiis præesset, dicere censuisse, sæpe compertũ est. Dicebat enim consul dictatorem comitiorum causa in castris, vel vbi terrarum erat, cum ipse à bello auocari cõmodo reipublicæ non posset. Quæstionibus quoque

Clauis figendi cause.

L. Manlius clauo fixo pestem sedauit.

Cn. Quintilius clauo fixo menses alienatas sui compotes fecit. Comitiorum causa.

Quæstionibus exercendis causa.

exercendis creati dictatorem, argumento est, quod Sp. Melio imperiũ populi Romani affectante, cum nullius

imperio magistratus cogi posset, senatus vt nefarios ipsius conatus reprimeret, vtque clãdestinas insidias à capite & ceruicibus dimoueret, dictatorem creati exacta ætate Q. Cincinnatum voluit: qui re explorata, sumpto de reo supplicio dictatura se abdicauit. Et cum occultas principum coniurationes consiliaque clandestina Capuæ fieri percubisset, senatum quæstiones veri inquirendi causa decreuisse, dictatoremque quæstionibus exercendis dici censuisse, multi adnotarunt. Nec me præterit, legendi quoque senatus, cum patres in demortuorum loco suffici, ordinemque senatorium suppleri opus foret, vt esset qui nouos legeret senatores, quique senatum sufficeret, plerunque dictatorem fuisse. Quo tẽpore illud euenit, vt duo simul dictatores, quod nunquam antea factũ, crearentur, Marcus scilicet Iunius, qui castris dictator tunc præerat, & M. Fabius Buteo, qui ordinem senatorum, eò quod multi bello ceciderant, sufficeret legeretque. Quamquam & feriarũ causa, cum terra prodigia nunciarentur, propterea que ferie indicendæ forent, vt esset qui ferias indiceret, quique ludis Romanis, aut quadrigis mittendis præesset. Nonnunquam vt illorum contumaciã cohiberet, qui functis honoribus, magistratu abire, vel senatus dicto parere nollent. Interdum, qui flaminem proderet, dictatorem fuisse legimus: qui quidem magistratus non Romæ tantum, sed & Alabæ, & Lanini, & in toto serẽ Latio summus erat. Id quoque non prætereundum, quod siue belli gerendi, siue cuiusuis muneris exequendi causa, dictator dictus foret, quis creatus virum consularem, quique cõsularum antea gessisset, & nocte silente, atque in agro Romano (is autem Italia terminabatur) dici licuisse: nec vltra sex menses ante Syllam dictaturæ munus quempiam exercuisse, præter Furium Camillum, cui iam exacto semestri, cum confternata republica laborarent ancipiti metu, ne tumultus vrbanus fierent, neve vrbe relicta Romani Veios migrarent, senatus in annum dictaturam inuito prorogauit: atque hic Camillus fuit, qui vindex maiestatis Romanæ, dictatura quinquies, triumpho quater potitus est. Consulatum verò nunquam attingit, tamen si lege veteri de dictatore creãdo primum lata, id sancitũ fuerit,

Legendi senatus gratia.

Dictatores duo simul creati.

Ferias indicendi causa.

Contumaciã cohibendi causa.

Prodendi flaminis gratia.

Dictator quis creabatur, & quo tempore & loco.

Quandiu, Furius Camillus.

vt nisi consulares viri, quiq̄ue consulatum antea gessissent, nulli dictatores haberentur aut fierent.

Locus ex Terentii Phormione elucidatus, & vetus senatusconsultum à Grecis ad Romanos deductum.

CAPVT VII.

LEgebamus aliquandò, dum pueri essemus, Terentij Phormionem, vbi adolescens filius virginis amore perditus, mentitus se proximum genere, puellâ absente patre vxorem duxerat, lege coactus. Demum reuersus pater, seruum, cuius suauis nuptias confecerat, quòd indotatam duxisset atque ignobilè, iurgis afficiebat, quû leui mercede inhonestas nuptias effugere, & filium ab ignominia redimere potuisset. Hoc erat, si dotem virgini dedisset, vt dote contenta alium puella virum quæreret, filium verò dimitteret: aut si pecunia deesset, mutuum sumeret vel fœnore. Cui seruus in hæc verba respondit, *Hic dixit pulchrè, siquidem quisquam crederet, Te viuo.* Quid sibi vellent, quòd viuo patre neminem filio crediturum pecuniam seruus respòdebat, non satis tûc acceperamus: sed quum post aliquot dies in eandè lectionè, vt fit, incideremus, animaduertimus vetus olim senatusconsultum fuisse, quod primùm à Solone veteri lege sancitû, inde ad nostros deductum fuisse arbitror: quo cautum fuit, patre viuente, filio qui sub patris iure est, credi pecuniâ non licere: & qui credidisset, petitionè non habere: ne filius familiâs ære nexus alieno, vt creditû redderet, vel necè patri machinaretur, aut aliundè eam inhonestius quæreret. Sed cum ipsius senatusconsulti verba non haberemus, incidimus fortè ad id temporis, cum hæc dictaui, in pluscula legum cõmentaria, quæ ex naufragio erepra, naua quispiam Româ aduexerat: ea cum emendi studio inspiceremus, illud ipsum senatusconsultû, quod diu impèsa opera quæsieramus, casu inuenimus. Verba verò ex eo senatusconsulto hæc sunt: Placere ne cui qui filiofamiliâs, mutuum pecuniâ dedisset, etiam post mortem parentis, cuius in potestate fuisset, actio petitiõque daretur: vt scirent, qui pessimo exèplo fœnerarent, nullius posse filiofamiliâs bonû nomen inde expectata patris sui morte fieri, & infra. Cum enim fœneratores magna licentia pro arbitrio fœnera-

Senatusconsultû infœneratores.

rent, cautum fuit primò duodecim tabulis de modo credendi, ne quis plus vnciario fœnore fœneraret: mox tribunitia rogatione ad semuntias fœnus redactû, deinde ad semissem, postea ad trientè, demum L. Genutius tribunus plebis tulit ad populum, ne vllò modo fœnerari liceret. Post aliquid verò tẽpus, Sulpitius trib. plebis, vt credèdi modum præfiniret, legem tulit, ne quis ordinis fenatorij vltra duo millia drachmarum æs alienum conficere, qui postea decedens, cõtra legem à se latâ, trecentas myriadas æris alieni cõstasse inuentus est. Diuus deinde Cæsar etiâ certum modum credèdi præfiniuit, Tiberius verò vt fœnus tolleretur omnino disposito per mensas millies sestertio, cauit vt singulis facultas creditum accipiendi fieret in triennium sine vsuris, si debitor in duplum populo cauisset. Postremò pluribus plebiscitis, non modò fœnus, sed vetita versura fuit, cautumque perpetuo senatusconsulto, ne filiofamiliâs credere liceret. Causam ferunt fuisse, quòd Cælius Plotius fœnerator T. Verurium nexum & addictum, ob reliquum fœnoris non redditi, stuprare voluit, & verberare affectit. Sicut de Papyrio traditur qui Publum nexum ad libidinem pellicere conatus fuit, quæ causa traditur fuisse, vt nexi soluerentur, ne in posterum quisquâ neçteretur. in qua quidè re, adnotare succurrit, apud iureconsultos, Reliquatores dici, qui integrum æs alienû cum fœnore non exoluissent, sed partem aris alieni & fœnoris deberent: fuitque Athenis magistratus, cui Zeteta nomen, apud quem si quis integrum æs debitum non soluisset, conueniri lege poterat. Indis verò & Germanis fœnus ignotum fuit: & pleræque gentes odio illud inexpressibili prosequuntur, adeo vt cum furem dupli, fœneratorè quadrupli damnarent: feruntque Ægyptios & Athenienses, cum hæc contagio mali latius serperet, pluribus decretis cauisse, ne ob fœnus corpora adiudicari vel addici possent, neque super corporibus fœnerari fas foret, nec citra debitoris facultatem sœuire, quæ lex Sisachthia & Chreocopia dicta, adeo vt Lycurgus è tota Sparta fœnus & vsuras exterminasse dicatur, cumque omnibus Ægyptus esset obruta fœnore, fuit lege sancitum, vt ita demum mutuum pecuniam accipere liceret, si ca-

Fœnus quo pacto paulatim abrogatum.

Credebatur non vltra duo millia drachmarum.

Cel. Plotius fœnerator.

Reliquatores. Zetetas.

Fœnus exorsum.

Lex Sisachthie & Chreocopia.

Agis.

dauer patris fœneratoris daretur pignori, penes quẽ ef-
fer potestas paterni sepulchri debitoris oppignorati In-
ter cæteros fertur Agis Atheniensium dux ad eò fœnus
exorsum habuisse, vt omnium fœneratorũ tabulas igne
supposito in foro concremarit, quo igne nullum clarius
lumen vidisse Agesilaus dixit. Laudaturque Antonius
Pius & Alexander Seuerus, quòd Romæ fœnus trienta-
rium constituerint, cum nonnullos fœnoris causa agro
paterno auitòque exutos comperissent: semissem verò
induxerint, & abrogarint. Lucullus quoque ad eò fœne-
ratorum licentiam cohibuit, vt omnem Asiam fœnore
demersam liberarit. Sicut Catò qui in fœnore coërcen-
do asperior & durior, ex tota Sicilia fœneratores exegit,
illamque are alieno obrutam, in pristinum decus resti-
tuit. Hoc quidem senatusconsultum iam longo abusu
obliteratum, diuus Claudius fœneratorum licentiam
coërcens, ne filiis familiaris pecuniam fœnori darent, se-
uero edicto seruari mandauit. Diuus deinde Vespasianus
cum censuram ageret, saluti partium & liberorum
consulens, illud denuò ex longo intervallo reuocauit.
Non ergo in seipso seruus ille respondebat, neminem fo-
re, qui viuo patre filio pecuniam crederet, cuius petiti-
onem actionemq; lege & senatusconsulto non haberet.

*Spero te amaturum fore, vel amandum fore, veterum autori-
tatis Latinè dici licere, contra opinionem quorundam
grammaticorum.* CAP. VIII.

Commentatiunculas suas nõ inuenustas adolefcẽs
quispiã ingenio & lingua præstabili, dũ posteritati
& gloriæ seruit, apud nonnullos eiusdem disciplina vi-
ros lectitabat, non equidẽ, vt videbatur, laudis indipen-
dẽ gratia, sed vt graui illorum iudicio subnixus, libe-
rius consultiusque, si quod in eis delictum, si quòdve
mendum esset, castigaret: eorũque explorata senten-
tia, nonnulla in vulgus emittebat: multa vel tollebat è
medio, vel corripiebat. Aderat inibi familiaris me^o quis-
piã, honesti ordinis, Latinæ eloquentiæ & veterũ litera-
rum non ignarus, qui cætera quidẽ minimè visus asper-
nari, vno verbo se offensus dicebat, quod in posterum
nihil in eum scripturũ fore, ille dixerat. Minus Latinè
(inquit) dictũ est, scripturũ fore, sed aptius conuenien-

tiusque dicendum fuit, scripturũ esse. Siquidem verbum
fore, cum tempus quod futurũ est designet, cum parti-
cipio in rus, vel in dus, quòd pariter futurum tẽpus desi-
gnat, minimè conuenire, perindeque haberi ac si dicas
scripturũ futurum esse: quæ oratio, vt probe nosti nihil
habet gratiæ vel dignitatis. Quòque minus dubites, in-
quit ille, hoc senserũt multi eruditi: quorũ sententiã iu-
diciũque minimè aspernaberis. Statimque ad nos at-
tulit obseruationes grammatiçi hominis nõ incuriosũ, in
quibus ad hanc sententiã scriptum, definitũque inue-
nimus: Fore, cum vim participii habeat, cũ nomine, non
cum participio iungi oportere, ne duo simul participia
confundantur. Itaque dicendum, spero te amatorẽ fore.
vel amaturũ esse: non autem amaturum fore, vel aman-
dum fore: venturũ esse, non venturum fore. Et ita dici
scribiq; oportere maxime cõtendebat. Quòd cum le-
gissimus, tenuit nos admiratio istius doctoris, equidem
diserti, & tamen inconsiderati, qui præcipiti ductus sen-
tentiã tã asseueratẽ contendere auderet, id quod longè
secus à doctissimis sæpe vsurpatum meminimus. Si-
quidem T. Liuius facundissimus autor, secundi Punici
belli octauo, Et acturũ se, inquit, per populũ apertè fo-
re, si senatus aduersaretur. Et alibi, Libenter facturos fo-
re, vt ludi maximi fierent. Et rursus. Eò quoque mitten-
dos fore legatos, dixit. Et septimo de Macedonico, sub
pellibus habendos milites fore. Q. Curtius, Senescendũ
fore tantũ terrarum vel sine imperio obeunti. Quibus
astipulatur Plinius naturalis historiæ secundo, Quid
fore putandũ est: inquiens: & pluribus exemplis quibus
omnis historia refera est, quæ trita & peruulgata in
quæstione minimè dubia referre nõ necesse habeo. Præ-
terque veterum autoritates, rationes adduci possent, qui-
bus ita dici conuenire facillè contenderim, ex arbitratu
eruditissimi viri. Cum enim substantiuum olim verbum
fuerit suo, atque eius infinitiuum fore fuisse, futurum
esse, & eiusdẽque verbi nonnulla tempora retinuerim-
us, ad eò vt forem, antiquum, & essem recentius dica-
mus: quia prohibet etiã fore atque esse, simul custodi-
ri, perindeque amaturum fore dici, quòd amaturum esse.
Sed cum nos autoritatibus veterum inniri debeamus,

Fore.

Laurẽius
Valla sa-
natũ lib.
I. ca. 28.

Fno.

quibus hæc comperta fuere, que pro ratione sunt, frustra in re cōfessa & explorata rationē & adminicula nō necessaria inquirimus. Si qui tamen sunt ita Latinæ linguæ curiosi, aut animo tā agresti & duro, quibus veterū autoritas non satis sit, poterunt ab his qui istiusmodi res cōquisitius indagant, quibūsq; ista consecrari curæ fuit, hæc atque his similia perferunt.

Pleraque veterum Romanorum cognomenta, quibus de causis indita & denominata fuerint. CAP. IX.

Verum profectō est, id quod à multis traditur, veteres illos non infimæ plebis homines, quorum bona fortiq; opera populus Romanus vsus fuit, ex re rustica, in qua multum diuque versati fuerant, clari nominis cognomenta sumpsisse. Ex qua re coniectari licet, fortes illos atque acri ingenio viros, quicquid à reipublicæ muneribus otii & laxamenti habebant, id plerunque in exercendis agris & colendis frugibus ponere consueuisse: neque sementes terræ iacere, neque vites amputare, aut agros stercoreare, vel irrigare, fastidio vnquam duxisse: quæ nunc probro ducimus, dedecoriq; & turpitudini damus. Eiusmodi fuisse Pisones, quod in pisendo frumento longo vsu fuerant exerciti, vel à pifso legumine: hi enim Calphurniorum profapia à Numæ originem duxisse feruntur. Cicerones & Lentuli, alteri ob ciceres, alteri ob lentas eximè cultas, generosum familiæ nomen inuenere. Fabios quoque à fatione fabarum sunt qui autument denominatos: tamen si ab Hercule prognatos, & ab fouea dictos nonnulli ferant. Sicut Antoniorū familia, quæ Romæ imperitauit, Antonem Herculis prognatum, autorem stirpis nuncupat. Lactucini, quod lactucas colerent, & Hortensii, quod hortorum studio tenerentur. Stolones quoque à pampinatione & cura arborum quod curarent ne fructes, quos stolones vocat, ad caudices arborum nascerentur, nobilia cognomenta inuenere. Ex qua familia Licinius ille Stolo, primus de plebe consul, quia filium emancipando, fraudem legi fecerat, qua verabatur vltra quingenta agri iugera possidere, sua lege damnatus est. Pulumnos, quod pilum cōterendo frumēto idoneū cōmenti sunt, dictos accepim^o. Et Serranos quod agros

fererant, vel quod serenti fuerat delatus honos. Cuius familiæ propriū erat, scæminas nullo tempore linea veste uti, sicut Cethegis distincto amictu & exerto brachio incedere: & Flaminiis, nisi sacrorum causa è sua domo ignem efferri. Suilli verò, Bubulci, Bupecii, Caprarii, & Porcii, Quinii quoque Caprillii, Equitii, & Tauri, à *Suelli, Bubulci, Bupecii, Caprillii, Equitii, & Tauri*, quibus claros illustresque viros militia domique multos fuisse, fama vulgavit. Rursus ex corporis vitio, aut *prarii* Porcib; iactura magis quàm honestamento plures dicti cognominatiq; sunt, quos recensere & breui perstringere, de quibus meminisse potuimus, non pigebit. *Strabones, Pæti, & Cæci*, ex oculorū vitio cognomenta Tauri, inuenerunt: tamen si pætos habere oculos, laudi plerūque *Ex corporis vitio* datum sit: sunt enim ad lasciuiam proniores. Sicut *Licinii & Limi* alteri quod paruis oculis nascerentur: alteri, quod limis oculis intueretur. Horatio illi qui *Thuræi, Cæscorū* copias detinuit solus quod alterum in bello *amiculū, Cyclopem*, mox lapsa cōsuetudine, pro Cyclope *Coclitem* appellatū ferat. A simis verò naribus vel *re-* *li, Simi,* pandis, Silos & Simos: à superciliis, Silones: à labiorum *Silones,* magnitudine, *Chilones & Labeones*: à naso *Nalones*, ab auribus mobilibus, *Flaccos*: à capite, *Capitones*, à *Labeones,* fronte *Frontones*, dictos accepimus: sicut à colore, *Bur-* *ros, Nigros, Ruffos, Aquillos & Rutilios.* Dixere autem *Flacci, Cæ-* *silos,* naribus sursum versus repandis: *Silones* verò, qui *Frontones,* præmimenti supercilio forent. *Galbas* quoque à calore *galbulæ* auis credunt denominari. Est enim passeris *ge-* *Barri, Ni-* *nus* luteis pennis, tamen si à galbeo indumento aliqui *di-* *ctos* asseuerent. Et *Lappas*, ab inculto capite: & *Suras*, à *Aquilii,* surarum neruositate: & *Halas*, à fædo oris habitu: *Cos-* *lib; Galbæ,* *lib; Galbæ,* *Lappæ, Su-* *xere,* genitos inspicimus. Sicut *Ænobarbos* ab æris *re, Hale,* millimo capillo, multi dictos volunt. *C. Mutius* vir *Cossi, AE-* *rus* genere factusque cum *Porcenâ* gladio impeteret, quod scribam pro rege obruncarat, à clade dextræ *manus,* quâ sibi ad ignem deflagrauit, *Scauolæ* nomen *tulit.* Inde cognomentū *Scauolæ* multis Romæ factū est.

Pisones.

Cicerones.
Lentuli.
Fabii.

Antonii.
Lactucini.
Hortensii.
Stolones.

Pulumni.
Serrani.

Plauti. Saut enim Græcè lauū designant. Plautos etiā & Plo-
Ploti. Plātos, quod supra modū pedibus planis essent, Plancius ve-
ci. *Panfe.* ro & Panfīs, à vola pedū pariter id nominis fuit: cuius
Valgi. Va familia numeratur. Numatius Plancus, vir prætorius &
ri. *Variæ.* consularis, qui sub disciplina Ciceronis euasit orator
Vatinij. summus. Sic Valgi, Vari, Vatiæ, Vatinij & Scauri, quod
Scauri. varias haberēt furas, aut crura pedum intorta, vel quod
Scaurovū talis præminētioribus forent: In Scauris enim adnume-
familia rantur præcipuæ nobilitatis viri: quorū familiā in Scau-
quando ex ro Mamerco qui maiestatis reus causam dixit, extinctā
similit. *Vit* fuisse volūt. Ex Metellis vni, quod frontē vitæ ligatus
ausus. Ce- ambularet, Vittrato: alteri, quod funebres ludos & visce
ler. *Pius.* rationē sine mora exoluēdos curauit, Celeri nomen da-
Falconis. tum: tertius, quod à Furio tribuno patris reditū exora-
Sedigitii. uit, Pius cognominatus est. Falconum, quod pollices pe-
Tuditani. dum introrsus curuatos falconis instar haberent. Et Sed-
Malici. digiti, quod senis plerūque digitis & Tuditani, quod
Bronci. malleo simili capite nascerentur, cognomen gentilitiæ
Capelle. stirpis inuenere. Tudites enim mallei, à rundendo dicti
Cenestelle. sunt. Sic Malici & Bronci, alteri quod magnis malis &
Columelle. buccis tumidioribus essent: alteri quod ore sine labiis
Aruinæ. nascerētur. Capellas quoq; à capillorum hirsutie dictos
Nasice. volunt. Et Cenestellas, à caluitie: Columellas, à proceri-
Māmule. tate: Aruinas, à pinguedine: Nasicas, ab adunco naso &
Leccæ. Māmulas quasi papillosos, ab ipsa re denominatos fe-
Ex fortu- runt. Leccæ quoq; in exhausta libido, & obscænis amor,
ne casibus gentiliū nomē dedit. Quinetiā ex variis fortunæ casibus
 multos clara nomina sumpsisse inuenimus. Valerio tri-
 buno militū cum ad singularare certamen à Gallo prouo-
 catus descēdisset, quod pugnāti in galea coruus infēdis-
 set, Coruini nomen factū. Et T. Malius, quod præualidū
 hostē cominus trucidasset, induuiāq; hosti torquē de-
 traxisset, Torquati nomen assumpsit. Druso quoq; à duce
 Druso pugna singulari victo, clarū familiæ nomē datam.
Buteones. Rursus Buteones dicti, quod auctori familiæ, cum classi
 pfectus à portu soluere, Buteo ausis fœlici omine in-
 sedit: quo augurio insignē de hoste victoriā tulit. Ea enim
 triorches, quod treis habeat testes, nuncupatur. Et Læna
 tos quod eo vestis genere utebantur, quæ *λαναί* dictæ.
 Quorū M. Popili⁹ Lænas princeps familiæ fuit, qui cōsul

& flamen, cum lænam indutus sacrum facere, orto pa-
 trū & plebis tumultu, vr erat amictus, in forum processit,
 magnificāque oratione seditionē cōpressit, & rixā seda-
 uit. L. Salinatori, quod in censura ex salaria annona
 nouum vectigal statuisset, sal cognomentū dedit. Ex Sa-
 binis verò Claudios, auctore Appio Claudio gentis prin-
 cipe, qui cū multitudine clientū Romā cōmigravit, de-
 ductos ferunt: ex qua familiamulti insignes nobilitate &
 honoribus, cōtra furores tribunitias, pro patribus perpe-
 tui defensores extiterē. Huius generis Appius Caudex
 cognomentū fuit, q̄ primus classem extra Italiam duxe-
 rat, & nautali prælio pugnare docuerat. Dixere autē caud-
 dicem, lignorum aceruum cōpactum & cōglutinatū, vnde
 & codices. Ea autē Appiorū familia ab Apij corona,
 quā L. Appius in Achaia ludis Numæis meruit, originem
 duxisse fertur: cui postea Neronis dixere nomen, quod
 Sabina lingua fortem designauit & strenuū: ex qua non-
 nulli patricij, alij plebej, plebeia Marcellorum, patricia
 verò Pulchorum fuit. Aurelios quoq; ex Sabinis, quod
 publicè his Romæ locus datus foret, vbi Soli sacra face-
 rent, à Sole nuncupatos ferunt, prōque Aufeliis Aurelij
 dicti sicut Valesij, Fusij, & Papyrij quondam, nunc Vale-
 rij, Furij, & Papyrij, R. primū litera inuētæ. Is enim Clau-
 dius Centinianus, seu Centimanus fuit, q̄ librū in iure
 ciuili conscripsit, & primus R. literā Latinis dedit. Papy-
 rius, à pedū pernecitate, quā victor omnium suæ ætatis equa-
 liū fuit, Cursoris nomen accepit, alteri, ob loquendi ta-
 cendique in ætate prætextata prudentiā, Prætextati no-
 mē datum. Præter hos Cati, qui & Corculi, quod vsu &
 sapientia præstaret, nam catū Sabini acutum dixere. Et
 Curiones à curis, quibus macilentiores erant, denomi-
 nati sunt. Ex qua gente tres præcipui oratores, lumē to-
 tius senatus atque imperij fuere. Dentatos quoq; quod
 solido osse vice dentium armarentur, dictos putant, quo
 modo Prusij regis Bithyniæ filius, fuisse fertur. Quan-
 quam plerique aliter sentiant, auctorem scilicet gentis,
 cum primum in lucem editus fuit, dente nato prodit-
 se, sicut de M. Curio, & M. Carbone traditur. Rursus
 Clodij & Cluentij à Cloante. & Memmij à Mnesteo, à
 Sergesto autem Sergij, sicut à Nautæ Nautij, & Gega-

Salinator:

Claudii.

Caudex.

Appii.

Nero.

Marcelli.

Pulchri.

Aurelij.

R. literæ

inuentor.

Cursoris.

Prætexta-

tus.

Catus, &

Corculus.

Curiones.

Dentati.

Clodij.

Cluentii.

Memmij.

Sergij.

Nautij.

Geganij. nij à Gia, Troianis ducibus, qui *Æneæ* comites post euerſum Ilium, huc applicuere, illis progenitoribus gloriantur. Fuitque propriū Nautiorū familiæ vt ſacerdotes Paladis fierent, & ſacra tractarent, quod princeps familiæ palladium Romā attuliſſe ferebatur. Sic Manilius à Manilia Telegoni filia, quā Tuſculi genuit, & Cæcilius à Cæculo Prænæſtis cōditore. Et Lamios à Lamo, q̄ Formiis imperauit, & Calphurnios à Calpho Numæ regis filio, oriundos ferūt. Quatuor enim Numa filios genuit qui omnes honeſtarū familiarum nomina dedere: Calphum, ex quo Calphurnios: Pomponem, vnde Pomponios: à Pino autem Pinarios, & ex Mamercō Mamercos fluxiſſe putant. Calphurniorum familiam illuſtraſſe dicitur L. Calphurnius Piſo Frugi, qui tribunus plebis Repetundarū legē tulit primus, & promulgauit. Amylia gens Mamercū Pythagoreum autorē ſuæ ſtirpis nuncupat: cui propter eximiam humanitatē, quōdque animo eſſet æquiſſimo, cognomen Amylos inditū ferunt ſicut à lepore Lepidi, & Cicurij manuſueti appellati. Scipio Naſica, à maioribus naribus, & ob morum tēperantiam Corculum. Contrā verō Trebonius, quōd eſſet ingenio impotens, & moribus diſſicillimis, Aſper dictus eſt. Sic Cotæ ab ira, & oris toruitate, quōd acres foret: & vehementes, & Inſani, quōd natura intractabiles, atque Maſſæ, quaſi fures, & Lamæ, quaſi voraces, cognomena inuenere. Fabius verō Maximus ex morū clementia, & quōd nihil illo eſſet placidius, Oniculæ, idē, quod Hannibalē mora fregit, Cunctatoris, & à verruca, in labiis, Verrucoſi nomen accepit. Eſt enim verruca, præminens caro ſeu tuberculum. Alter, quoniam ſordidæ intemperantiæ foret, proſuſa largitione patrimonium prodegerat, Gurgitis: ſicut Nepotes, qui attritis facultatibus vino, alea & ſcortis patrimonium exhaufere, appellati. Tertius, quōd ſalutis ædē pinxit, Piſtoris. Alius Ambuſtus cuius filia Licinio Stoloni nupſerat. Ex qua familia, q̄ nullū contigit, vno velut tendere tres principiis ſenatus fuere, Fabius ſcilicet Ambuſtus, Rutilianus, & Gurges, præcellenti ingenio viri. Is autē Ambuſtus, quod adoleſcens ictus fulmine deſlagrauit, idēque Pullus, poſtea Rullus nominatur. Fuit quoque Fabius cognomento

Venox, qui cenſor cum Appio Claudio, ob inquiſitas aquarū venas, Venocis nomen accepit. Et alter Rutilianus, cui primū ob virtutem Maximi cognomē datum, qui magiſter equitum à Papirio dictatore penē ſecuri percuffus eſt. Duos enim Maximos populus Romanus præcipuē cognominauit, Valeriū, qui plebem patribus conciliauit, & hunc Rutilianū poſt quem Pompeius, aſtipulante Sylla Magni nomē accepit. Nec me præterit, Cæſones, quōd cæſo matris vtero in lucem produiſſent, ſicut Cæſares, quōd eſt Iuliorum familiæ cognomentum, vel quōd cum cæſariē naſcerentur, ſeu quōd auus C. Cæſaris elephantem occiderat, qui punica lingua Cæſar dicitur nomina inueniſſe: cuius familiæ proprium dicunt fuiſſe, vt ſacra Apollinis curæ habeant, eiſque miniſtri ſiant. Iulus verō, à prima barbæ lanugine plerique dictos autuant: ~~ἄλλο~~ enim Græci primā in mento dixere lanuginem, & Agrippas, quōd contra naſcentium legem, pedibus prius ex vtero emerſis, nati eſſent, quaſi agrē partos nūcupari, quod omen inſelicitatis fuit: ſicut qui ex vtero haud magno negotio & proniori partu eſſus foret felix auguriū aſſert. Et Vopifco, cum ex gemellis vno defuncto alter ſuperuiueret: & Proculus, qui ſoris agente patre: ac Poſthumos, qui poſt patris obitū nati eſſent: & Cordum, qui ſerō & poſtremus: atque Opiter, qui patre mortuo, auo viuo editi foret, dictos exiſtimarūt. Cornelius qui Scipionum nomen propagauit, quōd patrem lumine orbem pro baculo regeret, velut haſtili nixum, Scipio fuit appellatus. Et Cincinnatus, quōd eſſet capillo incompto: & Roſcius, quod exactæ virtutis & cōſummatiſſimus foret. Cū enim Roſcius Gallus hiſtrio nulli ſecundus ſupra omnem memoriam abſolutiſſimē minimum ageret, ſicut Pollus apud Græcos, ſi quem virtute præcipuum & artibus præcellētem videbant, Roſcium, hoc eſt, miræ & perfectæ probitatis nūcupabant. Sic Piſo quōd in omni re commodus foret, vtilis & fructuoſus: Frugi eſt cognominatus. Scroſæ verō & Aſinæ vnde ſint cognomen, vulgo proditum eſt: ſiquidē alter cum vades daret, aſinam onuſtam auro in forum duxit: alter ſuppoſita vxore puerpera, quā depeculatus fuerat, ſcroſam ſe non habere mentitus fuit: ſeu quod Varro tradit,

*Venox.**Maximi.**Cæſones.**Cæſares.**Sacra A-**pollinis.**Iuli.**Agrippæ.**Vopifci.**Proculi.**Poſthumi.**Cordus.**Opiter.**Cincinnati-**us.**Roſcius.**Pollus.**Frugi.**Scroſæ, &**Aſinæ.*

qui primus genti nomen propagavit, cum quaestor in Macedonia relictus foret in castris, hostesque impressionem facerent, palam vociferatus est, celeriterque illos, ut serosa porcos, dissecturum, quod & fecit: unde nomen assequi meruit. Prodrinumque memoriae est, Cornelium Rufum quod ex praescripto librorum Sibyllinorum ludos fecerat, Sibyllam primo, mox annis intercedentibus, Syllam appellatum, posteris nomen propagasse. Et militem, quod fronte coronatus, militaria gessit facinora, Fronticij nomen dedisse. Sed iam longius euecti sumus, quam statueramus. Itaque ne longius legentes fatigemus, neve pluribus moremur studiosos, de his haecenus dixisse satis sit. Hac quoque non fuerit ab re meminisse, pleraque cognomenta Romanis ex piscibus fuisse indita. Nam Murænas & Oratas, vel quod piscium eius generis vivaria quam amplissima habent in magno fœnore, vel quod eo edulio præcipuo vescerentur, plerique dictos volunt. Tamen si Murænam à nervoso corpore, sicut Neruam à fortitudine, multi denominari dicant. Fœminam quoque Romanas duo tantum nomina ferre, mares verò tria, sæpius quatuor, prænomen, cognomen, agnomen, & nomen, idque nobilitatem generis monstrare: quodque rarerent mulieres prænominibus utebantur, mares verò frequentissimè. Nanque cognomen & agnomen mulieri non dabatur. Quod nobis, cum frequenti lectione id observaremus, ita esse propemodum visum fuit.

Quare partus ancille cuius usus fructus legatus fuit, in fructu non sit, cum reliquorum animalium contra fuerit.

CAPVT. X.

Inter contentiones forenses quodam summa dissensio fuit, an partus ancillæ in qua usus fructus legatus est, in fructu sit habendus, ita ut in eo sicut in ancilla, usus fructus maneat. Vetus quaestio fuit inter consultissimos viros P. Scævola, & M. Manilium, à quibus Brutus summæ autoritatis vir, qui inter iuris peritos multum longèque præstitit, & M. Cicero iure meritoque dissentit. Verba Ciceronis de finibus bonorum primo, si recensere ea quis vellet, ascripti: An partus ancillæ sit in fructu habendus, differretur inter principes civitatis P. Scævola, & M. Manilium: ab usque M. Brutus dissen-

tiet, quod & acutum genus est, & ad usus civium non inutile, nosque ea eorumque scripta, reliquaque eiusdem generis & legimus & legemus: hæc qua vitam continent omnem, negliguntur. Haecenus Cicero, Manilius & Scævola, in fructu ancillæ partum esse dixere, ea de causa, quod sicut in cæteris animantibus, quæ in manu mancipioque sunt, illorum sætus in fructu est. Si quidem pecudum legato usufructus soboles ex pecudibus postea natis suffecta, perinde accedit legato, & in fructu habetur, ac si vna cum pecore legata fuisset. Ita ancillæ legato usufructu, pari exemplo partum ancillæ in fructu esse voluere: plerisque iure consulti in hanc sententiam concessere, à quibus tamen Brutus gravis autor in primis, certioribus argumentis dissentire haud immerito visus fuit: cuius sententia postea obtinuit. Non enim sicut in sobole pecudis pecus enatum nexu obligatur, & in fructu est, ita ancillæ partum in fructu esse, aut in ius ditionemque venire censuit. Quippe pecore legato, ipsum pecus & sobole tanquam pari nexu obligatam accedere, & in fructu esse cõsentiant omnes. Sed in fructu hominis, homo inquit, esse non potest, permagnique interesse an pecus ex pecore, vel homo ex serua nascantur. Cum enim ex serua natus sui potes non sit, nec alieni iuris aut ditionis fiat, sed in seruitio & famulatu domino ita additus, ut sine domini iussu permittente in ius alterius venire, aut mancipio, nexuque obligati non possit, ideo ancillæ partus in ius ministeriumque usufructuarij non venit, sed velut mancipium domino additur. Quod in pecore enato secus dici convenit. Si quidem pecus enatum, cum in manu & fructu sit, vna cum pecore legato tanquam adiectum perinde manet, ac si vna legato esset. Aptissimè commodissimèque Brutus, magno ut fuit ingenio, ab homine pecus seiunxit: sed sicut hoc peracri iudicio non ineptè ab altero discrevit, & diuersum arbitratus fuit: ita causam ego tam variæ decisionis à veteribus iurecõsultis libetè quaesierim, cur a reque usufructu legato, si in ea insula erecta foret, ea postea demolita id eadem area mihi usufructum manere Paulus & Ulpianus censuerunt, non autè è contra: nam quædiu usufructu legato, illis demolitis, licet altere suffecte sint,

Sylla.

* fronde

Fronticij.

* Frõdiij.

Cognomina ex piscibus.

Fœmine

duo, mares

autem tria

aut quatuor

nomina habent.

Ciceronis

locus.

in eis tamen mihi nullum manere vsum fructum, constans omnium opinio fuit. Et tamen rationis huius diudicandæ non prompta animaduersio foret, constituit tamen grande discrimen subesse, quod demolitis ædibus solum & area quæ prius fuit, manet, in qua mihi vsum fructus incolumis & certus est: ædibus verò demolitis, quamuis alteris inibi suffectis, non eandem censei conuenit. Ideo cum aliæ, nõ eandem dicantur, vsum fructum propterea non debent, iure meritòque putarunt.

Miracula de somniis apud nonnullos cognita & comperta, & que ipse experiri fuit.

CAPVT. XI.

Iunianus Maius conterraneus meus, vir bene literatus, in exquirendis adnotandisque verborum & sententiarum viribus multi studij fuit: & præterquam quod in erudiendis iuuenulorum animis, imbuendisque doctrina pueris, castigatissimæ disciplinæ, somniorum quoque omnis generis ita verus coniector fuit, vt ipsius responsa diuina ferè monita haberentur. Ad eum memini cum puer adhuc essem, & ad capiendum ingenij cultum frequens, apud eum ventitarem, quotidie somniantium turbam, hominèque celebri fama & multi nominis, de somniis consultum venisse. Declarabat definiturque ille, non breuiter aut subobscurè, vt plerique sed expositè atque apertè anigmata somniorum, siue boni, siue mali prænuucia: aptè, vt iudicium factum à veridico diceres. Multi quoque illius monitu, vitæ interitum, nonnunquam animi ægritudines vitarunt. Sed quod illi interprete Iuniano assequerentur, animaduerti quosdam haudquaquam summæ nobilitatis, sed homines tenuissimos & fortis infimæ, absque villo in terprete assequutos, & somnio tantum præmonitos, imminentem cladem aut futurum exitium, & pleræque incommoda vitasse, verissimamque, qualia futura viderant, somnia extitisse: quod genus Græci *τελευτα*, hoc est, visionem dicunt. Nuper in Vesuuiuo meo familiaris meus quispiam fuit, homo alioqui exiguæ sortis obscurus & egens, sed tamen spectatæ fidei, & exempli recti, qui ouium greges custodire solitus, cum esset grauior annis, & valetudine non bonâ, eam curam vnico quem

quæ habebat, filio delegarat. Accidit, dum procul à stabulo ipse & filius sub paruulo lare noctu decubarent, ouem quandam à lupo circumuentâ, sibi in somniis obuersari, illiusque dentibus opprimi & lacerari visam: quo somnio expergefactus senior, filii qui vnâ decubabat, excitauit, vt quæ ad gregem properè accederet, acclamauit: namque ouem, cuius etiam nomè referebat, a lupo circumuentam dilaniari dixit. Qui cum illic excitatus pergeret, eandem, quam pater prædixerat ouem, a lupo lacerari atque opprimi inuenit, verissimamque, & quale pater prædixerat, in somnium expertus fuit. Matrona insignis, multi & celebrati nominis, dum Neapoli degerem, referre mihi solita est, quamcūque in somniis imaginem vidisset, eandè sibi postera luce repræsentari. Eaque magnæ admirationi apud reliquas matronas fuit, quod sapius quæ sibi die euentura erant, somnio monita, futura prædiceret. Sed præ omnibus quæ notauerim, res est memoria & admiratione digna, quam ego nuper expertus sum, & re probaui. Iacebat in lectulo Marius alumnus & cliens meus, cuius ego ingenium & animi iadolem sæpe demiratus sum. Is cum per quietem matrem defunctam efferri, & funus apparari vidisset, grauissimos gemitus & lugubres querelas, quauis somnio confusus, edebat: quem cum excitari iussissem, & causam tam luctuosi gemitus requisissem, retulit matrem vitam functam, sibi per quietem visam efferri, & funerari. Obseruaui ego diem, & tempus quo species hæc obseruata fuerat, notauit. Haud multo post nuncius defunctæ matris ad me venit: à quo cum diem requisissem, conuenit, ipso die, quo mater per quietem efferri visa fuit, illam è vita excessisse. Quibus exemplis admonemur, vt esse præscita quiescentis animi, & diuinationes, humanæque mentis prælagium, quasi vaticinium futurorum diuinitus mortalibus datum per somnia, credamus.

Que forma castrorum, qualisque disciplina olim fuit, & quot portæ in Romanis castris esse consueverit.

CAPVT XII.

Quibuscumque castrametadi scientia, & idonea castris loca eligendi, nota & perfecta cognitio fuit, cuius reigloria Pyrrho Epirotæ præcipua fuisse traditur, quique

militaris disciplinae praecepta diligenter exequuti sunt, hoc annotasse literis accepimus, ut pro loci qualitate vbi castra metanda forent, proque angustia & latitudine, aut militari multitudine, ita se duces castris capiendis insinuunt. Sed neque eadem figura & habitu, neque eisdem in locus semper castrametari oportere, recte arbitrati sunt. Siquidem modò quadrata, modò trigona, plerumque rotunda, ex disciplina Lycurgi, qui ita castrametari docuit: nonnunquam lunata, & hemicycla castra habere interdum planis & patentibus capis, nunc arduis & acclivis in locis, plerumque demissa valle, nunc in colle edito, & summo iugo castra comunire: nonnunquam terram situ difficili, & impedito saxis praeruptissimis loco munito, ut si qua maior vis ingruat, milites in tuto sint: & sicut loci natura tempusque paritur, castra & munitiones extendere: ut opportuna aquatio, ne siti & lassitudine conficiantur: ut lignorum, ut pabuli copia sit: ne comaeatu, neve re frumentaria prohibeantur, haud paruum munimentum esse putare. Praecipue cavendum, ne collis aut iugum imminet, unde prospectus castrorum, & subita incursio fiat, neve sylva densa, aut later fossa, vel sinus occulti iaceant, unde laterbrae hostium & insidiae parari, aut tacito speculatu pericula oriri possint. Portae quoque castrorum, ut pro amplitudine pauciores potius, quam plures construatur, esse cum facilius, tum etiam vtilius, idque percommodum fuisse & salutare. Tamen si in Romanis castris multiplices aliquando portas nonnulli exemplis adnotarint: quod ideo servatum est, ne quid eruptionem subitam in hostes demoretur, utque omnibus portis effusus equitatus, vno impetu in hostes diversi irumpant. Sed tamen vbi amplissima erunt castra, & quantumvis late fusa, ibi quatuor ad summum portas constitui convenire: minora vero & angusta, duabus contenta esse debere, omnes ferme consentiunt: Quarum sicut nomina distincta, ita dissimilia fuerunt munia. Prima enim Pratoria, quae & Quaestoria dicta est: siquidem in Romanis castris, & Praetorium ducis, & quaestorium fuit, prout praetor, aut quaestor castris & legionibus praerant: quae vel orientem solem spectare, vel e conspectu hostium dirigi consuevit. Quod eò fit, ut siquando ad arma conelamatum foret, sine

Castrorum alie atque alie figure.

Quid praecipue cavendum in castris locanda.

Portae castrorum.

Quare multiplices portae in castris Romanis.

Diversis castrorum portis, diversa nomina tributa.

tumultu extra castra contrahi multitudo, & explicari ordines, signaque educi possint. Etenim vbi acie decernendum erat, illinc cohortes educi, & copiae admovei solebant. Vbi etiam militum statio composita, instructaque ad subitos conatus esse debebat, cui etiam Principali nomen datum. Altera a tergo castrorum Decumana, eo quod ampla & patens: ex qua desertores, & facinorosi, in quos iure militari animaduertendum erat, educuntur, & poenis coercentur. Tertia Principalis, ex qua principes & summi duces velut ex postico, siquando vsui foret opem suis laborantibus ferre, ordines tedere, & milites educere consueverat. Via quoque quae ad portam ferebat Principalis dicta est. Quarta post praetorium, Quintana dicitur: quippe per eam comaeatus in castra conuehi, & rerum utensilium copia venalis exponi: inde etiam merces ad usum militaris multitudinis, quaeque bello vsui forent, importari & exportari solita. Hoc quoque inter exempla relatum est: quod & Fabius Maximus, & plerique imperatores praecipiebant, exercitum itineribus, & locorum mutatione crebro fatigari, potius quam vno in loco in castris federe, esse cum tutius, tum ad disciplinam militarem nobilius. Id quod Cyrum apud Xenophontem nouimus factitasse. Quantumvis nonnulli, castrorum crebra mutationem praeseferre turpem fugam, & exercitus alienationem, duxere. Fuitque praepro militari obseruatum, ut vigiliam vicis tubae in castris per interualla significati: & siquando hostes in conspectu sint, pro portis castrorum singulae stationes, & expeditae cohortes, dispositis excubiis, instratis equis frenatisque, pro vallo excubent, ut omnia militari custodia vigiliisque tuta firmaque sint, ne paratis insidiis, & omni aditu praesepto, nudata custodiis stationibusque castra hostes adorianatur, & necopinantes inuadant, caedibusque & rapinis pateant. Paulus vero Amylius, ut attentius custodire contra somnum repugnarent, nocturnas vigilias sine armis fieri, & inermes milites vigilare iussit: quod multi postea duces exequi magno studio curauerunt. Tamen si veteri exemplo stationes vigiliaeque diurna nocturnaque munia ab armatis in castris fierent: ita ut ferant militem, quia vallum non accinctus gladio, & alium, quia pugione tantum accinctus foderet.

Castrorum locus.

Statio Principalis. Decumana Statio.

Via Principalis. Statio. Quintana.

Exercitus crebro excercendus.

Vigilie in castris.

Arma mi- capite luiffe. Arma enim veteres membra militum duxe-
litum mem- re. Ferturque Epaminudas, cum custodias stationesque
bra. circuiret, vt disciplinam ex epulis stabiliret, sopitum militem
Animad- gladio transfixisse, asserens, quod quale inuenerat, talem
uersio in reliquerat. Augustus quoque manipulares milites sta-
dormientes tionem deserta, & ceterationes morte multauit. Caius ve-
in statio- ro Caesar, vt ad subitos conatus disposita praesidia habe-
nibus. ret duas saepe legiones pro castris excubare iussit, vtque
Alia disci- in disponendis castris, tendentium ordinem, & descripta
plina. suis quaque partibus loca, ac iusta itinerum interualla
distincta sint: vtque tribuni militum in principiis iura
dent: indeque milites signum petant, ac in stationes &
vigilias eant: etiam vt in pratorio imperatoris tabernacu-
lum, quod Augustale dicitur, tendant, ibique pro tribu-
nali sedere, classicumque apud eos cani, quotiesque dimi-
candum foret, pugnae signum ab his tribuni petere de-
beant. Cyri vero tabernaculum apud Xenophontem hyeme
pariter atque aestu orientem versus, aut in castrorum me-
dio, quod locus munitissimus foret, statui consuevit. Ea
enim regio summis ducibus dabatur. Alexandri Magni
tabernaculum statuae circuncingebant: in quo traditur
mirum, cum ad oxum amnem statueretur, fonte manantis
olei scaturisse. Philippus autem pro vallo castrorum non-
nunquam in conspecto maxime tumulo tabernaculum
fixit. Quae quidem ex corio, & pellibus, modo ex saccis aut
ciliicis pilis contextis costruebantur. Numidae ex cala-
mo & stramento, Nomades centurionum in star rectoria in-
teiebant, multi ex tabulis & cratibus: fuitque more noui-
tio seruatum, vt in principiis castrorum, aut iuxta taber-
naculum ducis templum vel adiculae simili euo plo mil-
lites costruant, intra quam signa & aquillam veneraretur &
seruarent: vnde cum opus esset, extra castra educi pos-
sent. Illud quoque notatum, per exploratores centurio-
nesque, Romanos duces prius explorato & praeniso lo-
cum castris, ante capere consueisse: quotiesque motis ca-
stris loca mutanda forent, militari more vasa prius con-
clamari, & colligi: vtque itineri sarcinas aptent, admo-
neri, ne quid ignari imprudentesque praepropera festi-
natione praetermittat. Vallumque castrorum ex cespite
aggesta humo, aut mole & aggere contra fluminum impe-

tus: nonnunquam ducta ingenti fossa vel lapidum conge-
stis molibus: plerumque arboribus obiectis, pro mate-
ria superebat, a tyronibus, praefecti castrorum iussu, com-
muniri. Quae quidem fossa saepe fuit duodecim pedum, *Fossa duo-*
& si detur occasio, latitudine quam amplissima, ne quis *denum pe-*
illa & munitiones transcenderet. Vallum vero tanta cras- *dum.*
situdinis, quod nullo telo, nulloque tormeto traici pos- *Valli cras-*
sit. Quae quidem munimenta, siquando hostis propinquus *sissido.*
foret, firmis stationibus dispositis, vt armati inermes &
operi intentos tuerentur, fieri solebat. Germani tamen, *Germa &*
& Gallorum pleraque gens, pro vallo dispositos habe- *Gallorum*
bant currus mutuo nexu? Romani in magno discrimine *vallum.*
nouo munimenti genere, chitellas & coniectas sarcinas *Vallum Re-*
pro aggere opposuere. Caesar ad Mundam, cum materia *manerum.*
deficeret, castrorum hostium factis aggeribus, & huma- *Vallum ex*
norum corporum strue castra vallauit. Nicias vero dum *humanis*
ad Syracusas sedet, cum esset pro vallo pugnandum, in- *corporibus*
cendio machinarum, quibus castra vallauerat hostium
vim propulsauit. Quodque in castris Romanis postquam
vallo fossaque comunita sunt, equo insidentem militem, *Alia di-*
nisi cum acie dimicandum foret, haud facile perspectum *sciplina.*
esse: neque longius a tubae auditu, nisi imperatoris aut
tribuni iussu, militi extra munimenta abire licuisse: qui
contra fecerat, in cum militaris animaduersio erat. Id-
que ideo cautum ne vagi milites solutiore cura obam-
bulantes, in hostili solo temere progressi, cedibus essent
& periculis obnoxij. Quodque mulieres in castris inter- *Alia disci-*
esse, aut cum militibus turpi consuetudine versari non *plina.*
decebat. Mulieres enim castra seque apud maiores mag-
nae turpitudinis erat, & seuerissimae animaduersionis.
Quare Scipio Amylianus maximus imperator, & qui
imperatorias artes callebat, bello Numantino collapsam
militiae disciplinam, & dissolutum morem in omne licen-
tiae genus, eiecit multis millibus scortorum restituisse
fertur, ad opusque milites traxisse, stantisque pran-
dere coegisse, & cocti nihil vesci. Metellus in Africa la-
sciuentem exercitum, & prauis moribus institutum,
corrupta castrorum disciplina, emendauit. Alexander *Alexandri*
quoque Macedo, depulsis pistoriis & cocis, ad pran- *apophtheg-*
dia, itinera nocturna: ad caenam, cibi vinique parca- *m. 2.*

*Abituri
tabernacula
incendebant.*

*Domitianus
geminari
castra
prohibuit.*

tem se habere dixit. Quibus disciplinis imbuti milites, in fide & officio mansere, sapissimèq; fuisse perspectum quod in quibus locis hostes castra metati fuerant, inibi Romani exercitus eadem castra operibus septa habere, tunc præcipuè, quum hostium vestigiis inhærendo, illos haud faciliè assequi poterant. Quod ne fieret salubri consilio prouisum fuit, vt abiturii milites vetera tabernacula & munitiones incendant: nequando illa hostium receptus forent. Erat quoque vetus constitutum, vt quoties duo simul consules prætorèsve contra hostes, duos consulares exercitus, multàsque legiones ducerent, quò facilius tanta multitudini præessent, diuisa castra, copias, & præfidia haberent, & munia belli partirentur, ne confusa imperia & decreta ambigua forent. Quod æuo succedente à Domitiano vetitum fuit: is enim geminari legionum castra prohibuit, sub vnus imperio, & vnis castris satius regi milites arbitratus. Horum castrorum formam in locis compluribus etiam nunc extare, vallicque & fossarum altitudines, & egregias munitiones summo munimento relictas, nos recentissima memoria vidisse, & singulas portas adnotasse, quæ species illius veteris instituti, magnum nobis documentum fuit, libenter meminimus.

Quot cognominibus Fortuna dea apud Romanos cognominata, & quibus templis donata fuerit.

CAPVT. XIII.

*Fortuna
mascula.*

*Parua
fortuna.*

INter numina plerâque quæ veteres habuere, olim à Romanis Fortunâ eximie cultâ, scriptum in antiquitatibus & traditû est. Idque ex eo coniectari licet, quòd plures illi ædes fuisse, ac diuersis nominibus deâ denominari, vulgò proditû est. Primus enim Ancus Martius Fortunam virili cognomento dedicauit: vt verò plures certiorèsque, Seruius Tullius Paruæ Fortunæ adè consecrauit primus. In qua æde signum sua prætexa ornatum dedicasse, & longo tempore mansisse incorruptum auctores tradunt. Causam fuisse crediderim, quod tenuis ipse & parui cultus, vt tum res erant, quòdque ex capua natus, Fortunæ beneficio regnum assequutus foret, propterea tēplo illam sacrasse, pròque dea coluisse, tanquam gratiam meriti ferret: quàm quidem ita cu-

mulatissimè retulit, vt non vna æde illam recepisse aut consecrasse satis fuerit: siquidem regnû assequutus, Fortis Fortunæ, Primigeniæ, & Mascula, mox Prosperæ, & Virilis Fortunæ templa eundem erexisse fama vulguit. Quod quidem Fortis Fortunæ templum extra pomerium fuisse in hortis à diuo Cæsare populo legatis iuxta Tyberim, mox Tiberij tēpore dicatû: Primigeniæ verò in colle Quirinali auctores memorant: quam ædem Domitius prætor vrbanus postea dedicauit, licet alterâ Primigeniæ ædiculâ Publius Sempronius consul secundo Primigeniæ bello vouisse, & voti reus dedicasse feratur. Eximie Fortunæq; veterum monumentis, eundè Seruiû Primigeniam & Obsequentē fortunâ in Capitolio sacrasse, illamque Obsequens præcipua religione coluisse. Prosperæ verò in foro boario fuit: Virilis autem Fortunæ templum extra urbē ad Tyberis ripâ, in quod mulieres quæ dabatur nuptiis, frequentes ventitabant, & corpore inuelato singula membra, ne quo morbo vitiòque affectæ forent, aut labe aliqua tenerentur, detegebât. Aucto postea imperio, cum de Veientibus Caruilius consul triumphasset, arisq; grauis trecenta nonaginta millia in ærariû detulisset, de reliquo, q̄ ex manubis & omni prada exactum fuit, Fortis Fortunæ ædè, propè illâ quæ à Seruio Tullio dicata fuerat, faciendam locasse, T. Liviûs auctor est. Cuius dies annua octauo Cal. Iulias celebrabatur quo tēpore Hasdrubal petiit, & Masinissa Siphacem bello vicit. Muliebris verò Fortunæ phanum Latina via, III ab vrbe miliario, in quo loco Coriolanus matris precibus siue imperio adactus, ab vrbs excidio tēperauit, Romæ consecratû dedicatûq; haud fermè quisquam est qui ignoret: cuius simulacrû nō semel humanâ emisisse vocem ferût. Fuisse quoq; Viscatæ Fortunæ templû, quòd Viscatæ eius illecebris multi capiantur, denominatæ: quin etiam Equestris: iuxta lapideum theatrum ad quod Q. Fuluius Equestris. Flaccus ex Lacinia Iunonis templo marino eas tegulas detulit: quæ mox ob religionem eodem relate fuere. Ac Bonæ, Reduci, Euelpidi, & Atropheæ, necnon Conuerrenti, Beneferenti, Propriæ, Virgini, & Seyæ fortuna: Seyæ templa, non vno tempore constructa multi assererant. Tameñ equestris fortunæ ædem Romæ nullam fuisse:

*Fortuna
diuersa
cognomina.*

*Prosperæ
Virilis.*

Muliebris.

Viscatæ.

Equestris.

Seyæ.

aliqui cōteadāt, nisi apud Antiū. Hanc ædem Fortunæ Seyz à Seruio Tullio antea erectam ex phengite lapide mirifico opere Nero princeps instaurauit, ita vt foribus opertis diurna ibi lux videretur: in qua Seruij Tullij simulacrū tecto vultu toga superiniecta, diu mānisse dicitur, quasi vt lateret Fortunæ dedecus, quod serua natus imperitaret. Cōuertens autē Fortuna, quod homines iudificatur, quodque per omnia humana agit, ac paruis momentis magnas facit mutationes, in eodemque vestigio nūquā diu stat, dicta denominatāque est, quæ à Græcis τὴν εὐνομίαν quasi æstuans dicta. Legitur quoque Fortuna Calua, quā sub tecto nominare, religio non finit: & Fortuna Respiciens, cuius ædes iuxta tēplum Iouis Victoris erat. Et Fors Fortuna, quæ ædē trans Tyberim habuit: & Fortuna Propria, cuius delubrū in Palatio est, & ad portam Collinam fuisse tres Fortunas de quarum nominibus ambigitur: ædem quoque Fortunæ intra portam Carmentalem, & malæ Fortunæ in Exequiliis, vbi facellū Larium fuit, sub idē tēptis dedicatas inuenimus. Hæc, quæ intra portā Carmētalem sita erat, quandoque incēdio absumptā, triumuiui reficiendis ædibus à solo collapsam refecere: illā verò quæ in Exequiliis, non vt opem ferret, sed ne obesset, sicut Febris phanū, & pleraque numina Romani persancitē coluere. Eius verò simulacrum manu altera cū cornu copiæ, altera gubernaculū geminū Versans effingebatur. Nōnulli habitū femineo furenti similē, cæcā & exoculatam super volubile saxum effinxere, quod nullo delectu opes ad malos & indignos conferat, quodque vaga, inconstās, & instabilis foret. Quare Apelles Fortunam sedentē effinxisse dicitur, eodē quod nunquā staret: sed quos fouisset indulgerent, mox de gradu deiceret. Aliqui sine pedibus illā exculpserunt, sed manus & pennas tantū adhibuere, vt si manus porrigeret, pennas comprehendere nō sineret. Bupalus verò Fortunæ simulacrū fecisse dicitur primus, polum habēs in capite & altera manu cornu Amalthææ. Alij vitream, quod puncto temporis frangitur, statuere Fortunam. Cuius simulacrum ex auro fabricatum velut sacratissimum in cubiculo imperatoris poni, & post obitum in successoris tabernaculum transferri Spartianus memorat. Fuitque

*Conuertēs
fortuna.*

*Calua.
Respiciens.
Fors for-
tuna.
Propria.*

Mala.

*Fortuna
simulacra
diuersa.*

*Fortuna
simulacrū
in cubiculo
imperato-
ris.*

obseruatū, illos qui Fortunā religiosè colerent, magnis sæpe incrementis auctos, qui verò minimo cultu, aut despectui habuissent, pluribus incōmodis fuisse dehonestatos. Propterea Timotheus Cononis filius, quod fortunæ successus sibi adscriberet, neque illi, vt par erat, gratiam ferret, licet magnus imperator, de gradu deiectus & in fœlicis pugna victus, atque in exilium actus fuit. Galbæ quoque, qui Fortunam Tusculanæ torque fraudarat, illumque Capitolinæ Veneri dedicarat, in somnis Fortuna queri visā est, quod se promisso fraudasset, breui se quoque erepturam quod dederat, interminata est, quod mox fuit sua morte subsequūtū. Sed quod de Mala Fortuna & Febris, idem de Postuerta & Prosa, quarum Romæ duæ aræ fuere, ac de Vaioue, Timore & Pallore, atque Auerrunco & Robigo diis, dictum accepimus. Si quidem huiuscemodi numina, ne quid obessent, neve aliquid afferret incōmodi, Romani persancitē habuere, quos cane & oue placabat. Fuit enim Vaiouis ædes inter Capitoliū & arcē inter duos lucos. Febris verò phanum triplex, vñū in capite vici longi, alterū in palatio, tertiū iuxta Mariana monumenta, cuius adhuc extare vestigia plerique afferunt. Quæ numina à Græcis originē duxisse crediderim: quippe Athenienses Cōtumeliæ & Impudicitia aras sacrarūt, vt à contumeliis & probis auerterent. Lacedæmonii, Morti & Timori, atque aliis affectibus tēpla dicarūt Misericordiæ quoque, Pudori, Famæ & Appetitioni Athenis visuntur aræ. Romani vitulinā deā, quod letitiæ præflet, magno cultu semper habuere. Etiā paupertatis & senectutæ apud Gades sacella ostenduntur. Et Oetæi Hercule Conopiū, ne prouincia infestā culicibus redderet, venerati sunt. Nā culices Oetæi conopas vocāt. Sicut de Appolline Culicario proditū est, qui in Attica colebatur, quod infestos culices ex agris propulsaret & Hippotonus Iupiter apud Erithreos & Erythius Apollo apud Rhodios habentur maximi Erybitam enim Rhodiū rubiginem dicunt. Bæotii quoque Appollini Pornopioni sacra facere dicuntur, ne muribus prouinciam redderet obnoxiam. Apud eos enim mus pornopios nuncupatur. Et tamen si Fortunæ præcipuum numen Romæ fuerit, non minus

*Fortune
cultores &
despectato-
res.*

*Dii nocen-
tes.*

*Vaiouis tē-
plum.
Febris tem-
pla.*

*Vitulina
deā.*

*Hercules
Conopiū.*

*Apollo cul-
licariū.*

*Iupiter hi-
pobonus.*

*Apollo E-
rythius et*

Pornopiū.

*Fortune
cultus. quod
exteros.*

tamen apud alios culta celebrataque est. Nā Ferentāno in oppido, & in Algido, atque Antij, Equestris Fortunæ templum, & alterū Prænestæ fatis vetustū, & multa religione inclitū vīsebatur, vbi sub imagine duarū sororum colebatur, ex quo consulentibus certa edi oracula putabant: vbi Sortes primum à Numerio Suffio sitas fuisse fama fert, sicut Lyciæ fons sortes antiquissimis characteribus, quibus futura prænoscentur, emittere traditur. In Eubœa quoque Rhamnis vrbs fuit, in qua Fortunæ templum habebatur maximum, & multis cæremoniis sacrum. Præ cæteris autem Syri fortunam impensius coluisse feruntur: cuius simulacrum ad Orontem summo ingenio & arte, vt Pausanias ait, à Sicyonio Eutyclide effectum erat: sicut Athenis in Prytanio simulacrum ἀγαθὸς ἰσχυρὸς supra omnium sæculorum memoriam insigne colebatur.

Quoties opima spolia caesis hostium ducibus Romam relata fuerint, & quoties Iani templum clausum sit, aliâque sciis non indigna. CAP. XIII.

Opima spolia, quæ regibus ducibûsq; hostium caesis Ioui Feretrio in Capitolium ferebantur, ter solū à Romanis ducibus qui fortem strenuamq; operā reipub. nauarunt, delata fuisse cōperimus. Prima Romulus vrbis autor & parens de Acronē Ceninensium duce post raptas Sabinas detulisse fertur, quo tempore Iouis Feretrij templum dicauit. Fuere enim Ceninenses ex Sabinis, Latino propinqui, qui vnâ cū Crustumis & Antēnatibus ob raptarum contumeliam contra Romanos primi sumpserunt arma. Iouis verò Feretrij templum fuit in vertice Capitolini montis, exiguū sanè & angustum, sed religione sanctum, & propter vetustatem longè primum. Neque magno pōst interuallo Cornelius Cossius dux ea tempestate inclitus secunda detulit spolia de Larte Tolumnio, rege Veientum, quæ acie vicit, & manu confecit. Veientes enim gens Hetrusca fuere, cum quibus & Romanis multiplici bello, & propè assiduis cladibus de imperio sæpe dimicatum est. Tertia Claudius Marcellus manu strenuus & bor us imperator, de Viridonsaro Gallorum duce, seu Brito Marto apud Claudiū victo, opima spolia reportauit. Cum Gallis enim

& Romanis ad internecionem, & sæpe Marte atrocissimo dissensum est, sed hi Insubres fuere, accola Alpium, qui post Senones arma contra Romanos tunc & sæpe alias moliti sunt. Feretrius verò Iupiter, vel à ferendo, seu feriendo dictus, quasi vt ducem dux fereret, se propitio & iuuante effectum sit. Ex cuius æde siquando fœdus ferire aut pacem Feciales inire vellent, sicut ex Capitolina arce verbenam & gramen cum terra euulsam, ita lituum & lapidē silicem, quo fœdus percurrent sumere mos erat. Opima verò, vel ab opibus, vt ait Varro, vel ab inuicto opere, cum victoribus tantum laudis accesserit, nomina sumpserunt, seu quod fidei propi^o est, opima ampla dici, sicut opimam prædam, & opimum bouem dicimus. Hæc nisi duces, regēsque, quorum auspicio res geruntur, suis met corporibus dimicantes, hostium ducibus detraxerint, nec emque & exitium intulerint, haudquā opima dici voluere. Fuere qui crederent Ioui Feretrio spolia opima, prima trecētis assibus: secunda Marti, octoginta: tertia Quirino, assibus centum, ex commentariis Numæ præmio constituto, fuisse consecrata. Sed admonuit me huius rei mentio, venitque mihi in mentē id quod veterum monumentis extat, ter quoque templū Iani, pacatis vndique populis, ocioque & pace compositis, quadiu Romana res steterit, clausum fuisse. Ex qua re coniectari licet, Romanos à gerendis bellis, & strepitu armorum, parum ocij & laxamenti habuisse: atque ideo militari vsu assiduo, manu promptos, fortēsque bellatores euasisse. Semel à Numa templum Iani clausum fuit, per id tēpus quo Romæ regnauit, annis ferè IIII. & XL. quo tempore Ianum ad inihum Argileti indicem belli pacisq; consecrauit, cum populus Romanus tranquillam pacem ageret, & à belli tumultu homines ad deorum cultum curamque reuocaret. Iterum post primum Punicum bellum, cum ad Ægades insulas nauali prælio contra Carthaginenses fœlici victoria pugnatum est, ab vrbe condita annuo fere quinquagesimo, acto cum Carthaginensibus fœdere à Luctatio Marco Attilio & Tito Manlio COSS. Quo tempore diutimo bello fractis animis, vectigalis & stipendiaria populo Romano Carthago facta est, sed breui tēpore: tertio im-

Feretrius Iupiter vnde.

Opima spolia vnde dicta.

Iani templū quoties clausum.

Carthago vectigalis pop. Rom.

perante Cæsare Augusto, post bellū Actiacū, Antonio & Cleopatra victis profligatisque, pace terra marique parta cum tot dissonas gentes nationesque societate & fœdere iunxisset: & a civili dissensione, assiduiusq; cladibus populus respirasse & quietis imaginem sumpsisse visus foret. Qui tamē ter Ianū clausisse dicitur post Actia cam victoria: primò, quo tēpore Augustus fuit consalutatus: secundò, post Cantabricā: tertio, cū a cunctis orbis partibus res pace composuisset. Post quos Nero princeps, & deinde Titus Cæsar, euerſa Hierosolyma, & bellis confectis, Iani templū clausisse feruntur. Quod quidem templū ad infimū Argileti, mediū circa forum, cōtra Capitolium fuit, forma quadrata, haud multæ amplitudinis. Siquidē cū Iani simulachrum & aram tēto clausisset, nō multum vltra spatij occupauit. Et sicut duplici facie & bifrons effingebatur, sic binis vtrinque foribus munitum erat, vt alteris orientē solem, alteris occidentem prospectaret. Ipsum deinde ad forū Trāsitorū translātū memorant, captisq; Faleris quatuor portarum fuisse extructū, quod Iani simulachrum cū frontibus quatuor, multo æuo vetustū, ibi erutum fuisse dicerent. Aliud quoque Iani tēplum ad forum Olitorium cōspicuum fuit: quod C. Duillus, qui triumphum naualem egit, primus extruxisse fertur. Ad hoc templum, bellum suscepturus consul, frequentē fenatū, primoribus patrū ac militibus comitatis, accedebat. Ipse incinctus ritu Gabino, solemni more fores templi recludebat. Is verò amictus erat toga super tergū sic reiecta, vt lacinia reuocata hominem cingeret. Qui habitus vestitusque ex eo sumpsit ortū, quod Gabini cum operarentur sacris, repentino hostium incurſu, vt erāt incincti zonis, ab aris ad prēlium profecti, insignem de hoste tulere victoriam. Quod compar fuit cum eo quod de Pausania autores produnt, qui cū extra militum stationem sacrum faceret, Lidos repente incurſisse, & sacrificij apparatus disieciſſe: ipsūque & comites, vt erāt inermes loribus profecutos Lydos fugasse: inde institutum mansisse, vt Lacedæmonij in ephēbos flagis desæuirent. Inde ē columella, quæ pro Bellonæ templo sita erat, hastam cōsul iaciebat: sicque acerrima bella & maximæ pro aris fo-

Templa
Iani.

Templi Iani
binae fo-
res.

Belli susci-
piendi ini-
tium.
Toga Ga-
bina.

Belli indi-
cendi cere-
monie

effique, pròque imperio indicebat. Eius verò simulacrum cum clauis effingebatur & virga: dextra, trecentenarij: sinistra, sexagenarij quinarij numeri figuram, quod diebus annus terminabatur, manu significās: quippe veteres gestus manus modò dextræ, nunc sinistra, & digitorum depressione, aut circumflexione, sæpe annos dinumerarunt. Siquidem digitus minimo proximus complicatus, senarium ostēdit numerum: circulare digitus sinistra, modò decem, nunc triginta: palma porrecta, XL. superiore verò digito depresso, LX. significari tradunt: Centenarium verò numerum de sinistra trāsferri in dextram: & iisdem digitis quibus in læua, sed non eundem numerum designari. Aliusque gestus alios numeros figurauit. Nōnulli Ianum ita effinxere, vt in dextra T, notā haberet CCC. in sinistra verò, ZE, LXV. denotarent. Cui etiam duodecim aras (quot mēſibus annus claudebatur) Romæ dicatas Varro significat (sicut in agro Lanisſeo) iuxta Magnesiā, portus Achiuorum duodecim habuisse aras: & iuxta Ilium Lecti ara xij. diis dicata ferebatur. Dionysius tyrannus iunior, vt notam dierum totius anni traderet, in Prytaneo Tarentino fixit candelabrum, in quo tot succendebatur lychni, quot anni dies erāt. Persici quoque reges, trecentos sexaginta quinque iuuenes puniceis velatos amiculis, pro numero dierū totius anni qui lateri altarent, promptos & expeditos habuere. Ipse autē cū solennia exhibentur, in præfatione sacrorū, variis nominatur nominibus. Nam & geminus pater, Iunonius, Cōsuuius, Quirinus, Parutius, & Flusius, pro multiplici potestate dicebatur. Cui⁹ in foro statua triplex fertur fuisse ad vnā conuenire creditores, ad alterā qui scenus redderent, ad tertiam qui locarent. Sed præter Iani templum, quod pacatis vndique populis claudebatur, fuit Romuli templū in Quirinali, omni tempore clausum, quod pate fieri non decebat: quasi arcanum haberi vellēt, an humo tectus, an inter diuos relatus fuerit: tametsi Varro post Rostra Romuli sepulchrum fuisse dicat: quod inter antiquissima vrbis monumenta adnumerat. Ante cuius ædem, testante Plinio, duæ myrti fuere, vnā patria, altera plebeia: quæ pro augmento vel damno senatorij ordinis vel plebeij, modò fecundè, redundabant,

Iani simu-
lacrum.

Numerare
gestu ma-
nus.

Iani diuer-
sa nomina.
Iani tri-
plex statua
in foro Ro-
mano.

Romuli tē-
plum sem-
per clau-
sum. Myr-
ti due ante
Romuli tē-
plum.

Plutonia templum. nunc detrimento languabant. Apud Heleos Plutonis templum semel annis singulis aperitur, & quāvis patens, nulli ingredi fas erat. Corinthi quoque Necessitatis & Violentiae phanū fuisse ferunt, a cuius lumine arcerentur omnes. Contrā verò, ædem Horæ perpetuò apertam Romani voluere, illiusque aditum patere omnibus. Cur autem indicem belli pacisque Ianum potissimum ferant, variata memoria est. Sed tamen in diuersum autores trahant, illa nobis ratio potior & præstabilior visa, quòd cum sub præside Iano temporum ratio vicēsque habeantur, idēque & bifrontem fingi, & tam anni principium quàm finem Iano dicari conuenerit. Sic temporum qualitas, siue bellum, siue pax futura esset, sub ipsius præsidio & tutela foret. Apertus, ut omnia hostilia esse, & cūcta bello ardere, velut cōtra hostes profecto deo: clausus verò, tranquilla pace vigere, & ab armorū strepitu procul esse designaret.

*Plutonia
templum.
Necessita-
tis & Vio-
lentiae tem-
plum:
Ianus cur
& belli &
pacis index*

Verbum liberorum & parentum, in edictis prætorum quos comprehendat, & ad omnes in infinitum extendatur.

CAPVT XV.

IN edicto prætoris de in ius vocando, scriptum est: Prætor ait, parentum, patronum, liberos, parentēque patroni patronæue, in ius sine permisso meo ne quis vocet. Quærebatur apud iuris studiosos, qui tūc animo vacuo & soluto in foro conuenerant, cum prætor coerceat hoc edicto illos, qui se prius non adito, parentum aut patronum, parentēque, aut liberos patroni, in forum vel iudicium traxerint: num is qui auum paternum, qui supra parentem est, vel qui nepotes patroni, aut pronepotes, qui inferiores sunt, sine permisso prætoris in iudicium vocarit, pariter in edictū cōmittat, perindēque multandus & coercendus pœna sit. Quod est dicere, num patētis nomine, aut liberorum, superiores supra patrem, aut inferiores vltra filios cōprehendantur edicto. Anceps quæstio fuit inter veteres iurisperitos, & diu in vtrāque partem agitata, plerisque arbitrariis in cōsularibus edictis, & tribunitiis rogationibus tanquā diuersa dici liberos, nepotēque. Multis contra opinantibus, maximēque antiquorum opinionē probantibus, qui censuerunt pa-

rentis nomen ad tritauum vsque extendi: liberos verò ad trinepotes: vltra hos posteriores nuncupari: ex ascendentibus verò, maiores. Nos postea cum in legum controuersis versaremur, admodū eleganter in Cassij commentariis in hanc sententiā scriptū definitumque inuenimus: qui legem duodecim tabularū interpretatus, tam in senatusconsultis, quàm prætorum edictis nomen parentis ad superiores, & liberorum ad inferiores ad vtrumque sexum, & in infinitum extēdit. Nec modò liberorū, sed natorum nomen ad idem produci: liberōsque habere non eum dici solum, qui plures, sed qui vnicum habeat filium. In cuius sententiam reliquorum iurisperitorum opiniones postea concessere. Caius tamen Caligula cū nullum rapinis modum faceret, posteros nō vltra filios extēdit, nequiter cauillatus est. Lampridius verò in Alexandri vita à vulgi sermone non diuersus, parentis nomine non superiores modò, sed cognatos affinesque comprehendit censuit. Ex quibus sine controuersia liquet id de quo verbis disceptabatur, pari mūlta afficiendum, qui auum paternum, qui supra parentem est, vel patroni nepotes, qui inferiores sunt, in forum vel iudicium traxerit, quàm qui parentem, aut patronum, vel patroni filios, inconsulto prætore in iudicium vocauerit.

Liberos habere qui dicuntur.

Quæ & quot curiæ Romæ fuerint, & verbum curiæ sine adiectione nominis, quam curiam designauit.

CAP. XVI.

DEambulabā aliquando Romæ cum Pomponio Læto, viro literarum & locorum veterum exquentissimo. Cūque antiquitatis studio ruinas vrbis & veterum monumēta, quicquid visendū esset & memorabile, scrutaremur: in ruinis templi Pacis, grandioribus literis extātibus, effractum ibi marmor legimus hac inscriptione: IN CVRIA HOSTILIA. Quærebat à me Pōponius, vbinam curiam Hostiliam quondam fuisse crederem. Cūmq; me arbitrari apud Rostra Hostiliā curiā fuisse, ibique Tullum Hostilium regem, curiā iuxta Rostra construxisse (autore Varrone) respondissem, Rostra autem in foro esse Romano: siquidem ex rostris nauium

Curia duo vni generis.
 Antiatum suggestum in foro extractum legimus, in quibus clarorum virorum imagines, qui reipublicæ nauarunt operam, pro immortalis gloria sæpe statui & coli solebant. Fuisseque duorum generum curias, vnum, in quo sacerdotes res diuinas, sacra, & cæremonias, cultusque deorum curarent: alterum, vbi senatum de rebus publicis, & ad populū pertinentibus cõsulerent. Quid tu, inquit Pomponius, cum simpliciter curiam nulla cognominis adiectione apud autores legimus nominari, de qua intelligi oportere censet? Statua enim Porſennę accipimus iuxta curiam fuisse: sed de qua intelligi deceat, nõ sanè definitum est. Nam & Calabrā, curiam legimus iuxta Capitolium, quæ casā Romuli fuit proxima, quā sine calatione aperiri non licuisse scribit Varro. Et veteres curias, vbi pontifices de sacris sacerdotiisque, & religione deorum, deq; cæremoniis consulebant. Et Pompeij curiam, in qua senatus frequens est haberi solitus, ibique Iulius Cæsar idibus Martiis coniuuratorum manibus oppressus interiit. Et aliam cognomento Pompilianam, nouitia denominatione: & diui Iulij, quæ Iulia dicta est: & Augusti curiam, quam in comitio ipsum cõsecrasse memorant: in quibus templa per augures, ne prophana essent loca, nõ edita senatusconsulta irrita forent, inaugurata fuere. Et Cerusiam, quæ seniorum dicta, & Octauia, sicut Leucadiam ac Saliorum: siquidem Salij propriam habuere curiam. Atque omnes denique curias suis nominibus notatas definitasque videmus. Sed quia nullo nominis cognomento frequenter curiam apud autores legimus, de qua intelligi conueniat, equidem dubito. Tamen si me opinio non fallit, inquit Pomponius memini Asconium Pedianum dicere, Rostra ad comitiū, prope iuncta curiæ fuisse: nulla propria denominatione exprimens curiam, licet aliò translata, & noua postmodum facta sit. Ex hoc arbitror, inquit, id quod necessario redūdat, cum in rostris olim curia Hostilia fuerit, vt Varro & autores tradūt: cum simplici nomine curiam absque cognomēto enunciari videmus antequam aliò translata foret, de Hostillia, quā ibi legimus fuisse, intelligi oportere. Ad hanc curiam ad dextram supra comitiū Græcostasis erat, statio legatorum exterarum gentium & nationum.

Ad

Ad quā si iniuriā questi venirent, aut mandata haberent, accedentes prætolabatur, & subsistebant. Athenis multiplices fuere curiæ, inter quas Cholargea præcipuæ nominationis, quod inde Pericles oriundus foret: & Phylaidarum, ex qua Pisistratus: & alia magistratuū curia, vbi iura dabant, quod Prytanium dictum est. Megarenses verò cum eorum curiam, in qua Timalci tumulus fuit, inter mira & memoranda ducerent, tanquam quid visendum & mirificum, propter maximas substructiones Marco Antonio ostēdisse dicuntur. Mox seiscitantes quid de illa sentiret, arbitrati miris illam laudibus eius testimonio celebrari futilem & nullam pensū iudicauit. Cui haud abſimile est quod de Chiis proditur: qui cum ex Chio marmore versicoloribus maculis, vrbis muros tanquam quid mirum Ciceroni ostentarent: magis mirum fuisse, si ex Tiburtino marmore illos construxissent, allegauit.

Quæ fuerint Romanarum trium nomina, & vnde dictæ denominationeque sint, & quæ apud exteros celebrantur.

CAPVT XVII.

TRibus Romanas, quas quinque & triginta fuisse constat, vnde dictæ, quæque singulis nomina fuerint, quia subobscura quæstio est, nec satis obuia, in Vesuuiño meo, dum ruriagerem, indagare visum fuit. Romulum vrbis conditorē, in tres tribus populū diuisisse, Titiensem à Tatio, Ramnensem à Romulo, & Lucerē à Lucumone: singulisque illarum Tribuum præfuisse, & quaque tribum in decem curias paritum esse, illisque decuriones præposuisse, ita vt triginta essent curiæ, Dionysius autor est. Rursus singulas curias in decurias, præfectosque illarū decuriones dixisse, vt in sua quisque curia sacra facerent, suamque arā haberent: vbi Iunō Mensalis, quæ Quiritia dicta est, colebatur: feriasque obseruarent, ac ex raptari nominibus decuriis nomina fuisse, multi asseuerāt. Tullus verò Hostilius in honoribus & magistratibus dandis fecisse dicitur turmas, sicut erāt Athenis curiæ, quæ vice trium rogarētur. Aucta mox ciuitate, & latius propagato imperio, tribus simul constitutas, & numero auctas, vt postremo quinque & tri-

Curiae multiplices Athenis.

Prytaniū.

Ciceronis dictum.

Ro. populū in tres tribus diuisi.

Curia.

Decuria.

Decuriones.

Iunio Mensali.

Quiritia.

ginta fuerint. Ac ex locis quibus ducere originem, aut à conditoribus, nomina tulisse autores tradūt: ita vt post pugnam cum Latinis ad Regillum locum, tūc primū triginta vnā tribus Romæ factas inueniamus, Ascitiis deinde nouis ciuibus, ad quinque & triginta illas propagasse facile crediderim. Romilia ergo tribus, quæ & Quirinalis dicta, quod à Romulo instituta, ex his quos in ciuitatem ascierat ex agro quem de Veientibus ceperat, & ex Sabinis: & Titicis siue Titia, à Tito Tatius dicta nominataque sunt. Procedente mox tēpore, quum Tarquinius Priscus, tres adiecit tribus veteribus vellet, auguriō detentus est, quo minus faceret. A Seruio Tullio post classes cōturiāque conditutas, Suburrana, Palatina, Exquilina, Collina, quas vrbanas appellauit, & à parte cōptæ vrbis nominauit, additas fuisse memorant. In quas manumissos si reipublicæ Romanæ participes esse uellent, vt vnā cum ciuibus censerentur, distribuit. In has quatuor vrbanas. Quintus Fabius Rullus omnem forensē factionē postea excretam, cēsor cōegit: quod ad eō pōpulo gratum dicunt fuisse, vt ex hoc Maximi nomen allequi meruerit. Proditum tamen memoria est, temporibus Syllæ, libertinos ex factione Carbonis, & bello sociali Latinos populos in quinque & triginta tribus diuisos, ius suffragij habuisse. Lapsis inde tēporibus, cum Cn. Mālius tribunus plebis, homo summa temeritate, perniciosissimas leges ferre vellet, vt libertinis in omnibus tribus ascribi & suffragari liceret: ita à Cn. Domitio pratore truci oratione contractus fuit, vt sublata rogatione turpissimè destitit. Demum Clodius tribunus plebis, dum insensis animis patricios infectatur, vt libertini qui in tribus solum tribus suffragia ferebant, in vrbanis quoque quæ ingenuorum sunt, suffragia possent, legem tulit & promulgauit: quod aliquandiu mansit. Præterque has vrbanas relinque rusticæ dictæ, à quibus transire ad vrbanas, Romano cui fuit probo datum. Est tamen literis proditum, Scipionem Nasicā, licet moribus spectatissimū, à rusticis tribus adilitatis repulsam tulisse, quod cādidatus dum obuiis manus daret, & suffragia ambidibus tulit. ret, rustico opere duratas manus illis obiectaret, Ab Ap-

Romilia
tribus siue
quirinalis.

Suburra-
na.

Palatina.

Exquilina.

Collina.

Urbane

tribus.

Fabius vn-

de Maxi-

mi cogno-

men adep-

tus.

In xxx v

tribus La-

tinus pop-

diuisis.

Libertini

in vrbanis

suffragia

bantur.

Tribus rus-

tice

Scipio Na-

sica repul-

sam à rusti-

cis tribu-

bus tulit.

pio verò Claudio, cum ex Sabinis magna clientum manu Romam cōmigraret, Claudiam tribum, & Lemonia à pago Lemonio, qui extra Capenā via Latina fuit, dictas memorant. Sic Pontia, Crustumina, & Scaptia ab oppidis, quorum ciues in urbē asciti fuerant, dictæ nominataque sunt. Ea enim vrbs Scaptia in agro Campano fuit, Crustuminiū in Sabinis. Post verò incensam à Gallis urbem, cum Camilli opera ciuitas restituta foret, quatuor ex nouis ciuibus, qui in ciuitatem asciti erant, tribus additæ sunt, quas ex locis nominatas facile crediderim. Hæc fuere Stellatina, Sabatina, Tormentina, & Armenis, quas etiam vrbanas appellari audio: sed hæc Scaptia & Sabatina, quæ & Fabiana dicta est, peculias quondā diuo Augusto fuere: atque ideo cum in campum descendere, nequid à quoquā desiderarent, pluribus ab eo muneribus donatæ sunt. Armenis, seu Narniensis, ea tribus fuit, in qua cum Lilius censor nomen ferret. Claudius Nero, cum quo censurā frequentē iurgis egit, quod non syncera fide secum rediisset in gratiam eundem Liliū equum vendere iussit, reddens rationem: quippe Lilius citato nomine Claudij in Pollia tribu, ob veterē similitudinem prius equum vendere cōegerat. Sabatinam verò, à lacu Sabate nuncupatam voluit. Papyria quoque, Pupinia & Pupilla, ex suis progenitoribus vocantur. Quāuis Pupinia ab agro Pupinio dicta est non immerito existimatum. Metiam à Metio oppido claro & periet isto, cuius memoria inter mortua est, quidam dici opinati sunt. Hic Metiam Marcus Lilius Sallinator in censura cum cæteras tribus ararias fecisset, quod se vt nocentē condemnasset, & postea consulem censorumque fecisset, solā multa eximit, & sine noxa reliquit. Phalerinam, & Ophentiam, Lucio Flacco, & Lucio Plautio cōsulibus additas tribus accepimus. Sed Ophentina ab Ophente fluuio dicta est. Sic Volsinia, Terentina, & Fucia: quarū sicut loca originis ob vetustatem intercederunt, ita nomina originū abolita, memoria oblitterata sunt. Sed Fuciam pluribus cladibus insignē siquādo in comitiis prima rogabatur, velut tristis omine infamē & detestabilem, omnes abominadam putasse, autores memorant. Constat enim hanc Fuciam

Tribus.

Claudius,

Lemonia.

Crustumina.

Scaptia.

Stellatina

Sabatina.

Tormentina.

Armenis,

seu Narniensis.

Sabatina.

Papyria.

Pupinia.

Pupilla.

Metia.

Phalerina

Ophentina

Volsinia.

Terentina.

Fucia.

Fucia in

comitiis

primum

rogata est

ob infamē

et detestabilem

appellata.

tēpore captæ vrbis, quo ad Alliam fœdè pugnatum est, & Caudinæ pacis, & ad Cremerâ infœlicis pugnæ, quo pericula & terrores respublica perpessa est maximos, primam rogatâ fuisse. Ideo siquando rogabatur prima, tristitiam & calamitates, exitialeque omen adferre credita est. Neque ignoto Mentinâ, Polliam & Galeriam haud lōgè post additas tribus, cæteris adnumerari: quas ex locis nomina sumpsisse, haud dubiè existimari.

Mentina.
Pollia.
Galeria.

Hæc enim Pollia tribus fuit, quæ cū Flaviâ rogationem de pœna Tusculanis irroganda, quorum consilio defectiones à populo Romano fiebant assidue, omnes tribus antiquassent, sola verberandos necandósque, eorūque bona iure belli publicanda censuit, quòd tam ægrè Papyria tribus tulit, vt neminem ex Pollia candidatum, Papyria quæ Tusculanis prior erat, ad honores euchi passâ fuerit. Quo autem tēpore lex de ambitu à Caio Petilio lata est, Pomptinam & Publiciam, mox Anthesin & Velinam adiectas tribus fuisse cōstat. Hæc enim à Velia edito vrbis loco, seu à Velino lacu, cuius incolæ in ciuitatē asciti fuerāt, denominata fertur: quāuis Velinam cū Exquilina in vrbē vno tempore ascitas, Liius tradat. Sed Anthesis iuniorum plerunque fuit, cuius in dādīs nominibus fors prærogatiuæ plurimum valuit. Præter quas fuere Aniensis, Aemylia, Sergia & Cornelia, ex claris Corneliorū & Aemyliorum familiis ductæ, quorum autores nomina familiarum dando tribus, ad posterorū famam nominis transfere. Sed Aniensem Marco Fulvio Pato & Tito Manlio Torquato C O S S. tribum veteribus additam inuenimus. In Aemylia autē, vt Formiani & Fundani: in Cornelia, vt Arpinates nomina ferrent, quandoque rogatione promulgata cautum fuit. Præter quas erat prærogatiua iuniorū & seniorum, quibus Veturia & Galerix nomen. Namq; ex ipsis centuriis factio irerum delectu ex iunioribus &

Pomptina.
Publicia.
Velina.
Anthesis.

Aniensis.
Aemylia.
Sergia.
Cornelia.

Veturia.
Galeria.

Atellanarum actorum privilegium.
Histrionū privilegium.

senioribus, præstatiores ætate & dignitate, in proprias centurias seligebāt: quarum in ferendis suffragiis erat prærogatiua, & primus honor. Hoc tamē dicere ausim, actores Atellanarum hoc priuilegio datos, ne tribu in qua ascripti erant, à censoribus amouerentur: sicut Augustus Histriones immunes verberū fecit, & ne flagel-

lis cæderentur, edicto inhiuit. Quòdque ex quinque & triginta tribubus in comitiis siquando rogarentur, quæ plures in eandē sententiam irent, cæteris præualuisse: eamque tribum cuius in ferendis suffragiis prærogatiuæ fauor inclinauit, & quæ primo suffragabatur, cū ipse autoritatē omnes tribus facillè sequantur, tantum roboris habuisse, vt pro quo candidato suffragium tulerit, eum aut ipsæ comitiis, aut in proximum annum ad honores prouexerit. Illud quoque non est ab re dixisse, Athenis decē tribus, quarum suffragiis pacis bellique tēporibus respublica steterit, à regibus qui imperitarunt, nomina sumpsisse: singulasque tribus in decē genera distinctas fuisse. Ex quatuor enim tribubus, in quas olim ciuitas diuisa fuit, Clisthenes decē effecit. Næque à Cecrope, qui primus regnauit, tribus Cecropis dicta, sicut Egis altera, tertia Erichthis: Panthionis, Athamantis, Antiochis, Leontis, (ex qua Themistocles fuit) Oenis, Eantis, Hippocoontis: quibus per subsequentes reges duæ additæ, Antigonis & Demetriæ, ab Antigono & Demetrio: qui ex suis nominibus decem veteribus illas adiecere. Hanc Eantidem ferunt, quum fortiter contra Mardonium & Persas pugnasset, illòsque turpi fugasset fuga, ab Atheniensibus hoc proprium tulisse, vt soli illius tribules Spargiticis nymphis, seu victoriæ faciunt quotannis impena publica. Post quas fuere Alopecia, Athenonea, Pæanica, Decelenis, Sphecia, Acharnas, Agralenta, Alimufos (ex qua Thucydides) & Laycias (vnde Milciades) mox illis prioribus adiectæ, ex quibus iudices qui iura darent in foro deligebantur. Eratque cōstitutum, vt nisi Cypriorū princeps, tribus Atheniensium nemo sorte educeret. Thuriorū quoque vrbis in decē pariter tribus diuisa fuit, quas ex gentibus quæ in ciuitatē ascitæ fuerant, denominarunt. Siquidem ex Arcadibus, tres Arcadica: reliquæ verò, Bœotia, Amphictyonida, Dorida, Lyda, Athenaida. Euboida, & Nesfortis, nomina tulere. Ferturque idē Clisthenes tribus Doriesium, ne forent eadem Sicyonijs, quæ Argiis, diuersis nominibus notauisse. Nam præter tribum suam, cui Arche nomē erat, reliquas ludibrio habitas, ex brutis appellauit. Quippe Hyatas, id est, suales, aliquibus

Tribus decem Atheniensium.

Fantidis. tribus prærogatiuæ.

Tribus decem Thuriorum.

Oncatas, hoc est aſinales, reliquis Chœreasitas, hoc est, porcales, nomina indidit: quibus mox aliud dixere nomina, hoc est, Hyleas, Pâphylos, Diamantes & Eglyeas. Helei verò, cum XII. tribus forent, poſtea bello Arcadico parte agri amiſſa, in octo relapſi ſunt: rursus reſtituto agro, eò venire, vt X. fierent. Traditū quoque eſt, Corinthios, poſtquā in vnam ciuitatē aſciti fuere, in octo tribus diſtinctos fuiſſe, quarū nomina prodita nō ſunt. Et Pyrenſes, inita cum Atalo ſocietate, de noua tribu Attalida X. veteribus adiicienda cōueniſſe, quod poſtea ſubſequutū eſt. Sparta verò A Egidā & Pitana præcipue tribus fuere, ex qua Menelaus oriūds fuit. Sicut apud Boios tribus Sappinia. Perſæ autē vrbes in quatuor ſepe curias diuiſere: Vnā pueri tenebant, & qui erant atate imbelli, ad primam vſque lanuginem: Alteram adoleſcentes primo flore ætatis, quibus ad militare munus ſatis erat virium & roboris: Tertiam ætate matura viri: Quartā ſenio affecti, qui nullo impliciti negotio militiæ muneribus vacabant, vitāqne ocio exigebant. Hiberos quoque apud Albanos in quatuor genera diuiſos cōperimus: vnū ex optimatibus, ex quibus delignantur reges, ſecundū ex ſacerdotibus, tertiu ex agricolis & militibus, quartum ex plebeiis & popularibus. De Megarenſibus verò traditū eſt olim in quinque tribus omnem regionē diuiſiſſe, vt diſtinctio ordinis fieret: ex quibus alij Heraci, nonnulli Firaci, alij Megarenſes, plerique Traſpodicei, vltimi Cynofurci dicti. Indi autē non per ætates & tempora, ſicut Perſæ, ſed per munera & artes, ſingulos populos in ſeptem tribus partiti fuere: in Philoſophos, agricolas, paſtores, artiſtes, milites, ephoros, & conſiliarios: qui licet eſſent pauci, & ſeueriſſimis moribus aſtricti, tamen examuſſim facta regum penſitabant, & certa lege examinabant.

Historia de Scipione Aſiatico, & morte AEmyliani Scipionis, quæ incerto autore fuit. CAP. XV III.

Scipio Aſiaticus peculiaris accuſatus.

Scipio cognomento Aſiaticus, ſuperioris Aphricani frater, poſt ſuperatū Antiochū, & Aſiam bello victi, peculatus crimine accuſatus a tribuſus plebis quadoque

fuit: cūmq; in carcerem duceretur, Tiberius Gracchus tribunus plebis (qui antea quòd de Repub cum Aphricano diſſentiret, in ſenſus Corneliorum genti fuerat) interceſſit, eūmq; ne in carcerē mitteretur, inſubuit: cuius rei beneficio amicitia inrer eos cōciliata & aſſinitas fuit. Siquidem ſoleſſi die quum Ioui epulum in Capitolio libaretur, Corneliam filiam maturam viro ei deſponſam dedit, quam ille tā cupidè dilexit, vt duobus anguib; deprehēſis in cubiculo, quū haruſpices reſpondēcat, mare angue dimiſſo fore vt Cornelia mortē obiret, ſcæmina autem ſe occaſurū: maluerit Titus Sempronius marem potius extinguere, quā illa morte obita ſupereſſe. Ex hac Cornelia Sempronius duodecim filios ſultulit: qui omnes mortem obiere immaturam. Ipſe que haud multò poſt, duobus conſularibus & triumphis pariter clarus, ac cenſuræ honore inſignis, moritur, ſuperſtitibus Tiberio & Caio Gracchis, ſummis oratoribus, præcellenti ingenio, & ſuorum temporum eloquentiſſimis: ac Sempronia filia: quos ex Cornelia genuerat. Sed Tiberius cū legem agrariam turbulentiſſimam, iniuſtam patribus contra ſenatus decreta tuliſſet, nouāque alias haud minus pernicioſas ferre contenderet, duce Scipione Naſica concurſu hominum interfecit. Caius verò Gracchus tribunus plebis, dum improbis concionibus Rempub. vexat, actūque ſua tueri, neque abrogari patitur, duce Opinio conſule ſerui manu caſus occubuit. Sempronia autem Scipionis AEmyliani (cuius ſumma dignitas, magnæque res geſte fuere, qui ob Carthaginem & Numantiam funditus euerſas, minor Aphricanus, & Numantinus cognominatus eſt) coniugium ſortita fuit, cum qua non modica ſimilitate & penè diſſida, quòd eam ob morū prauitatem exoſam haberet, aliquandiu vixit, venitque in ſuſpicionem ipſius necis, quæ fuit autore incerto, non minimam cauſam præbuiſſe. Quanquam de Caio Graccho, & Fulvio Flacco eius familiari, pariter ambi dubitarique videamus.

Amor er-garxorem.

Tiberij Gracchij mors.

Sempronia cum Scip. AEmyl. coniugium.

Hic enim Scipio, licet maximus imperator, tanta fuiſſe traditur abſtinentiæ, vt annis quatuor & quin-quaginta, quibus in humanis egit, nihil dicatur emiſſe, nihil vendidiſſe, nihil ædificaiſſe, atque in tanta re-

Scipionis AEmyl. abſtinentia & frugalitas.

rum affluentia & opibus, quibus Carthaginem & Numantiam deleuit funditus, haud plus tribus & triginta argenti libris, auri verò duabus, reliquisse. Qui tribunus adhuc militum, dum stipendia faceret, magnum Catonis futuræ magnitudinis testimonium tulit. Siquidem interrogatus, qualis inter primores iuuenum videretur Scipio: hunc solum sapere, ceteros verò velut umbras ferri respondit. Quod compar fuit cum Antigoni dicto de Pyrrho: quem magnum futurum virum, si senesceret: & Scipionis de Mario, quem proximum post se imperatorem, professi fuerunt. Is quoque cum ab Appio Claudio competitore in censura conuiciis iactaretur, quod ciuium nomina ignoraret: curæ sibi fuisse potius, ne à quoquam ignoraretur, quam multos nouisse, respondit. Illud planè constitit, post Æmiliani necem, homines de Sempronia vxore, quoquo modo merita, nec minus de Cornelia focru, tanquam eum veneno interceperint, propalam loqui solitauisse: idque non incertis autoribus probari. Hæc nos de Gracchis, propter harum rerum studiosos, quò facilius innotescerent, non omittenda putauimus.

Quanta & quam varia iurisconsultorum opinio fuerit de suppellectili, & que suppellectilis nomine comprehendantur.

CAPVT. XIX.

Suppellex.

Quid sit suppellex, quidve suppellectilis nomine comprehendatur, variè inter iurisconsultos dissentium est, pugnantiaque studia inter eos, opinionis quæ fuere, aliis alias res suppellectilis appellatione designantibus: omnes autem ita definire, vt domesticum patrisfamilias instrumentum rerum ad quotidianum vsum paratarum suppellectilem esse dicant. Quæ autem res huiuscemodi sint quotidiani vsus, quas in suppellectili adnumerari conueniat, sententiæ variarunt, magnaque inter eruditos, & perpetua dissensio fuit. Pomponius, vir, vt in illa quisquis atate, consultissimus, domesticum patrisfamilias instrumentum, quod neque auro, argentove facto, aut vesti annumeretur, suppellectilem definiuit. Florentinus inter iurisperitos auctoritate non minori, præter hæc, animalia excepit: itaque equi, boues, gallinæ, anseres, & cætera hoc genus,

Catonis de Scipione elogium.

Scipionis apophlegma.

Pomponius l. 1. ff. de suppel. legata. Florentinus l. 2. ead. titu.

quæ pecorum numero habentur, quanuis in quotidiano vsu forent, in suppellectili non haberi censuit. Paulus autem iuris æque peritissimus, vasâ ænea vulgaria, quæ proprio sunt loco sita, capsasque vel armaria quibus uestes librivæ continentur, etsi quotidiani vsus causa parata, in suppellectili adnumerari negauit. Alphenus, qui Seruii Sulpitij discipulus fuit, illa quæ ad artificij aliquod genus seorsum pertinerent, & nomen sui generis separatim haberent, in suppellectili nõ haberi dixit: itaque pugillares & codices, tum fabrilia arma & militaria iuxta Alpheni sententiam, in suppellectili non sunt. Tubero negauit ea quæ in penu forent, præterea argentum, vestem, mundum muliebrè, & alia ornamenta, instrumentum agri vel domus, suppellectilis appellatione contineri: reliqua verò quæ in quotidiano essent vsu, in suppellectili adnumerauit. Papinianus autè Scauolæ discipulus, cui in aduocatione fisci successit, magnæ apud Seuerum auctoritatis, mensas argenteas vel eburneas, argenteasque lectos, & argentea candelabra, legata suppellectile deberi dixit: argentum tamen escalæ vel potorium, in suppellectili esse Modestinus negauit: fuitque sententia Labeonis, quæ deliciarum magis, quam vsus causa parantur, quæque in eximio cultu forent, inter suppellectilia nõ censeri. Myrrha verò quæ vescendi causa parata sunt, licet in deliciis forent, in suppellectili tamen adnumerari. Sed in hac questiuicula, quia vulgaris ferè & protrita est, nimirum immorari, nullum operæ precium fuerit. Illud certè dixisse haud piget, in suppellectili contineri mensas, trapezophoras, delphica, subsellia, scamna, lectos etiã excultos geminis & auro, culcitras, stragula, & thoralia, quibus lecti thoriue inferuntur: non autem vehicula: nam illa instrumenti viatorij esse Florianus ait. Præterea pelues, quamuis argenteas, candelabra, & craterem etiam argenteum, myrrhina, crystallina aut vitrea escaria, vel potoria, lucernæ quoque & trullam. Adde vasâ ænea vulgaria, quæ proprio non essent loco affixa, & si quid paratum foret quotidiani vsus causa, præter illa quæ modò excepta fuere. Ex quibus datur intelligi id de quo dissensio erat, quid verbo suppellectilis dici comprehendique oporteat. Sed quia de escario argento & del-

Paulus l. 3. eod. tit.

Alphenus l. suppellect. eod. tit.

Tubero l. labeo in pa. eod. tit.

Papinianus l. Legata. eod. tit.

Modestinus l. cum quidam eo. Labeo l. qui vestem eod. & seq. l. de trapez. tit. eod.

*Delphica
vasa.*

phicis mentio est, non omittendum, literis profutum esse, Delphica dici vasa, quorum nulla mutata forma, varius & multiplex vsus foret: nanque ita erant fabricata, vt duplici facie diuersis vsibus inferirent: siquidem Delphi vasa elaborata artis habuere, ita vt poculorum vicem prestarent, & clypeorum loco vsui essent. Trapezophoras vero mensas fuisse ornatu magno, quae effectis imaginibus sustinebantur, quales hodie in vetustis marmoribus saepe visuntur quippe mensarum species apud veteres multifarias legimus, scilicet trapezas, quas magidas Graeci vocat, & tripodes, & microtrapezas, in quibus modica parabatur coena, & epidorpias, vt vna rium & cylibantum, & alia mensarum genera, si cui illa prosequi libeat. Inter escarium vero argentum etiam aquae manaria, id est, vasa abluendis manibus accommodata, quae Latini gutturnia vocant, Pomponius de auro & argento legato contineri putauit.

*Trapezo-
phora.*

*Microtra-
peze.*

*L. in argen-
to. § si. ff.
de aur. &
argen. leg.*

In qua etate milites apud Romanos legi consuevere, & quae fuerit disciplina militaris, quod de instruendum.

C A P V T X X .

*Tyronum
& rudia-
rioru etas.*

Q Vi de militari disciplina libros posteris reliquere, eos haud ferè quenquam minorem septem & decem annis, aut sex & quadraginta maiorem, militiae & tyrocinio adscribi voluisse constat, idque à Seruio Tullio vetere censore cautum fuisse primum, quod quo subsequente à Caio Graccho lege sacrata sancitum fuit. Causa autem haec est, quod citra eam aetatem aut supra, velut immaturos, aut praeduros & effortos, militiae rudimentis minimè idoneos putarunt. Ideo vetus constitutum erat, iuuenes, nisi post pubertatem, & primo flore aetatis, dum per aetatem laborem militarem ferre possent florentes viribus & eos ex urbana, sapius agresti iuuentute rusticis operibus duratos, militari sacramento & muneris adigere, singulosque militiae per numerum in iuniorum tabulis adscribere, qui Catalogi dicti, illisque ex corporis habitudine, si apti militiae, si lato pectore, si ceruice erecta, si fortis & strenuus; quae species, qualisque vigor, & quod robur virium foret, internoscere, vt illo-

*Catalogi.
Habitudo
corporis in
militiam
adscriben-
dorum.*

tum forti fidelique opera Respublica vti possit. Nam nimis pinguem, deformem aut mancum, desidem aut vecordem, tanquam minus vtilis militiae non adscribebant, quippe Cato Censorius pinguem militem, velut Respublicae incommodum, iure inceffuit, cuius inter guttur & inguen, cuncta subventris dominio forent. In qua semel adscriptus, nisi propter demerita exautoratus foret, ipso nolente, delerit nequibat. In quo id sedulo cauebatur, vt primum militiae vinculum putarent, sacramento religionem, secundum singulorum amorem, velut inexplicabilem nexum, cum his qui vna mererent, tertium, deserendi nefas. Quibus ad militiam admissis, primo anno Tyruncucustos sub quo disciplinam ediscerent, & magister sub loruncucuius imperio tyrunculi acuerentur, publice dabantur, stos & mane expertes operum militarium arma tractarent. Diuus Iulius equites Romanos, aut senatores armorum peritos, sub quibus militiae nescij erudirentur, magistris dedit: quorum praecipis imbuti, peristando & peruigilando militare rudimentum deponeretur, legesque pugnandi, & praelij normam ac dictata internoscerent. Primumque Publius Rutilius consul, collega Cnei Manlij, è ludo Cornelij Scauri, doctoribus accersitis, plagas vitandi & inferendi militibus praecipia dedit. Inde ne temerè & sine arte pugnarent, vtque tyrones sub disciplina essent, & militariibus imbuerentur praecipis, tribunis datum negocium fuit. Quos optimis disciplinis institutos, tandem militiae adscribebant. Apud Persas vero magistri rei militaris grandiori aetate fuere, nec citra annum quinquagesimum, sub quibus parata instructaque acie, parèe primum & modicè, mox exactissima cura militiam ediscebant: apud quos iuuentus à vigesimo ad L. annum militare cogitur: ultra vero arma tractare vetitum. Siquidem lex militaris etiam Romanis à quinquagesimo anno militem non tangebatur. Apud alios inoleuit mos, vt post annum quadagesimum militiae tyrocinio neminem adscriberent post quinquagesimum vero militare desinerent, hisque velut perfunctis militia, missio daretur. Quod Scytharum legibus cauebatur ne hominem sexagenarium militiae admitterent. Aegyptiis in more fuit, vt Calasiries, qui praecipui

*Militiae
vincula.*

*Tyruncu-
custos sub
loruncu-
cuius imperio
tyrunculi acuerentur,
publicè dabantur,
stos & mane
expertes operum
militarium arma
tractarent. Diuus
Iulius equites Romanos,
aut senatores armorum
peritos, sub quibus
militiae nescij erudirentur,
magistros
dedit: quorum praecipis
imbuti, peristando &
peruigilando militare
rudimentum deponeretur,
legesque pugnandi,
& praelij normam ac
dictata internoscerent.*

*P. Rutilij
praecipia
pugnandi.*

*Tribunorum
numeri.*

*Magistri
militiae acie
pud Persas
grauissimi.*

*Aetas ty-
ronum &
rudiariorum
apud dis-
cipientes.*

Calasiries.

*Senes in
militiam
adscripti.*

habentur milites, à nullo doctore, sed à patre solú militiæ præceptis erudirentur. Phocion vero vt Athenienses nimis bellicosos à belli furore delectu acerbò cohiberet, quod libentes & cupidi appetebant, lecta iuuentute etiã octogenarios emeritis stipendiis coëgit dare nomina. Camillus contra Latinos & Volscos magna mole dimicaturus, seniores quibus aliquid virum superesset, in sua verba iuratos centuriauit. Romani quoq; bello Herulico, & sæpe alias, seniorum cohortes, post emerita stipendia quinetiã libertinorú ad militiã exciuerunt. Et Marius magnæ partis milites seniores, qui multa stipendia meruissent, & capite censos, sacramento asciiuit. Quod Alexâder Macedo fecisse dicitur, vt ducturus cõtra Dariũ, veteranos peritos belli militiã adscriberet. Non sic Conon, qui vt exercitũ suppleret Atheniensium, pueros immaturos annis, quibus vires nõ suppetebant & senes legit. Milites verò in castris, nisi Romanos ciues, vel Latini nominis, leuiũ tamen armorũ auxiliares externos, sacramento Romani adigere solitauerunt. Cõtra verò Cyri consiliũ fuit non modo ex ciuibus suppleri milites, sed velut optimos equos è longinquo quæri oportere. Idem apud Alexâdrinos vetusto more seruatum est, vt nullos milites nisi peregrinos militiæ admittant. Proditũq; memoriã est, in scedere quod cum Romanis & Antiocho iãtũ est, caueri ne milites sub ditione populi Romani cõducere, aut voluntarios habere liceret. Inter auxilia tamẽ minor, in legionibus longè maior militum numerus adscribi affuevit. Sed tamen legionariorum & arma grauiora, & disciplina fuit seuerior: auxiliariorum verò minor, nec tã exactã diligentia: quibus in prælium euntibus, præter saga togãsq; & rectã tunicã, albũ aut rubrũ paludamentũ, quo socios ab hostibus internoscerent, publicè dabatur: Aphris verò, Caunis, Numidis, aliæ vestes Lacedæmonis, & Messagetis, in bellũ profecturis, ruffa habitusque tas vel puniceas ferre vestes moris erat: vt eo argumentum in militiã toto vulnera & sanguis effusus non innotescerent, cõfidentiusque & sine pauore dimicaret: id quod apud Persas in vsu fuit. Nãque Artaxerxes ducturus cõtra Cyrũ, milites rubro sagulo ornauit, Cyrus albo. Agefilaus quoq; ita copias instruxit armis, vt omnia ærea punicea vi-

*Romani
externis mi
litem inca
soris nõ ad
mittabant.*

*Aliæ atque
aliæ vestes
habitũsque
in militiã
proficiscen
tium.*

deretur. Thraces pullas induti tunicas, in acies prodeunt: contra Mybæ & Æthiopes cãdido amictu, Samnites discolori veste præliantur, nonnunquam candida. Boij & Insulares auratis sagulis, Galli virgatis cum torque aureo Britani glasto infecti. Est enim fullonia herba, quæ atro colore inficit, & hominẽ decolorem facit. Geloni hostiũ cutibus ornati, quò truculentiores visu & aspectu formidabiliore essent. Æthiopes dimidiatũ corpus minio, dimidiatum gypso solent illinire. Fertur Caius Cæsar, vt in conspectu bellorum cunctis innosceret, ad prima signa nouo colore amictus, & diuerso armorũ habitu insignis prodissit. Et Lucullus cum thorace squamoso, & amictu purpureo præliari. Gylippus verò maximus imperator, sordida veste & semilacera, ac cultu neglecto cõspicius erat. Agis quoque Lacedæmoniorũ dux à gregario milite nihil differebat: sicut Agefilaus, qui cultu corporis vili exultabat, exercitu autem ornato. Contra Alexandrũ Macedonẽ, insignem cum regio habitu, tum Siculo amiculo, & imeo thorace, duplicata ac ferrea casside, auro, & gemis arma honestabat. In quo illud traditur mirum, dũ in India præliatur, concussis armis, visum barbaris lumen infundere, & monstrum ante se agere. Quod compar fuit cum Epizelo Atheniensis, qui (vt tradit Herodotus) in pugna Marathonia dum præliatur, visum monstrum, quod ante se conspiciendum, occidere nisus, luminibus captus perpetuò mansit. Etiam Tyberius equus in conspectu belli ore flammam interdum emittere visebatur. Caius tamẽ Gracchus legẽ tulit ad populum de vestibus publicè militibus dandis, sine stipendio diminutione. Inde institutum, vt singulis militibus saga togãque in hybernis dentur: præualuitque mos, vt in bellũ profecturi Romani milites singuli i tabulis describantur: vt illorum qui prælio ceciderant, nomina reuersis innoscerent: vtque in delectu conscribendo, primus miles bono omine tanquam inde saustum felixque auspicium futurum sit, conscribatur. Id enim boni ominis esse, & prosperos euentus facere putabant. Apud Persas eualuit mos, vt profecturi in bellum, in cistam ante regis tribunal singuli singulas sagittas immitteret, mox reuersi, quisque repeteret suam, vt ex remanenti-

Gladium.

Imperatorum & ducũ alii atque alii ornati in bello.

Visiones monströse in bello.

Lex de vestibus publicè militibus dandis.

In bellum profecturi.

bus illorū qui praelio cecidissent, numerum internoscerent. Hi ergo in castris militiam edocti, hyeme pariter atque aestu diebus singulis mane & post meridicm, locū tenere, signa se qui, ordinem seruare, fossam fodere, figere vallū, militari gradu incedere, & alia militaria facere quotidiano vsu ediscēbāt. Nā ducibus, centurionibus & tribunis praeceptū curandū erat, in locis vbi statua habebant, cogere tyrones milites, cum primū merere cōpissent stipendia, ne sine consilio sine imperio in hostes tēderent, per turmas hinc inde crebrō cōcurrere, decurrere, clamare, locum tenere, imperiū seruare, iussū exequi, seq; in orbē colligere, cuneū facere & phalangē, vt sequi signa, & pati tardū, aestus ac vigiliis assueferent, ne pulsi loco cederent & in acie quisque agnosceret ordines suos: ita vt vsu quotidiano nō minus ipsi sibi praescriberent quid factū opus foret, nec hoc incitante vllō, nec imperante, quā ab aliis ediscerēt. Quae disciplina praecipua Iphicrati traditur, vt sine ducis opera milites ita institueret consistere in acie, vt peritissimē dispositi viderētur. Iactu quoq; disci, cursu, saltu, iaculatione, & lucta inuicem contendere mos erat. Nadi quoque post solitas exercitationes iuuetutis Romanę summū studiū in militari rudimento fuit, aliāq; opera iusta militaria, quibus quasi simulacris pugnae animos corporāque tāquā ad verum bellum acuebant. Ad palū quoq; exerceri, aut iaculis & sagittis ferire, non unquā fundis & lapidibus, disciplinae militaris erat. Fuit enim palus cubitorum trium, quem tyrones suto & clauo velut hostē petere, in eūque ictus & plagas inferre solebant. In quo id cauebatur imprimis, ne dū ad palum ictus intendunt, ipsi hostiū telis pateat: proinde oportebat animo eos & corpore intentos esse non magis ad inferēdos, quā ad cauendos declinandōsq; ictus: cui ludo Palaria nomen. Arcu quoque & sagittis plerunq; Cretēnsibus & Cydoniis exactissima cura milites instruebatur, sicut apud Graecos palaestra. Cyri verō disciplina fuit, vt milites semper opus facerēt, & nunquā exercita iuuetus, nisi sudore prauiō, cibūsumerēt. Quinetiā neq; praedebat neque cōenabāt vnquā, nisi sudasset pri^o, & militaria obiuisset munera. Agefilaus quoq; in gymnasio, ne ocio sene-

Tyronū in-
finitio.

Iphicrates.

Ad palū
exerceri.
Palus.

Palaria lu-
das.
Sagittādi
exercitiū.
Cyri disci-
plina mili-
taris.
Agefilaus.

scerēt milites, exercitationis & virtutis cuiusq; praemia proposuit, leuibūque praelis experiēdo assuefecit. Qui etiam Persarum regum mos traditur, vt cursus & pugnae dona militibus proponant. Alexander verō Macedo, ne ocio milites lasciuiarent, certatibus virtutis praemia Chiliarchas dedit. Prae ceteris Aurelianus Caesar nullum reliquit vacuū diē, quin se pilo, sagittis ac militariibus armis exerceret. Et Maximinus senior, quamuis grandis natu campestrium exercitationum supra modū labores subiit. Antonius quoq; Bassianus Caracalla, praeterquam quod se cū militibus exercebat, iter semper onustus armis pedes fecit. Id quod de Seuero scriptū accepimus, vt hyeme leua & gelida aperto capite per niues & pruinas, per montes syluasque cursitaret, in patientia laboris, & victus abstinentia supra fidem assuetus. Quibus documentis redactō in disciplinam milite, posito rudimento, & continuo vsu firmato, legiones conscribebāt. Praeterque milites peregrinae militiae, inter auxilia Cretēses saepe militasse accepimus. Hi enim terrestri nauaque praelio ad insidias, furta & rapinas populando asfuerunt, excursiones maximas facere promptissimi sunt, in praelio verō segnes: Cydones verō fortissimi, sicut Homerus inquit, illorūque caprinis pellibus ornati plerique literis adnotarunt. Idēque à Iuuenale versibus mūdis significari crediderim, dum inquit:

*Tu frue. e. scabie mali, quod in aggere rodit,
Qui tegitur parma & galea: metūesque st. gelli,
Discit ab hirsuta iaculum torquere capella.*

Notat enim illa veteris disciplinae rudimēta, quib⁹ tyromiles in emittēdis iaculis apud suū cōtationem instrui solebat. Quinetiam Romanae militiae fuit, leuis armaturae milites atq; equites, lonicas & galeas vrsinis pellibus tectas, quō truculentiore visu foret, in acie deferre: sicut Graecorū veteres, pelles flumiatis canis pro capitis tegumento vice galeae detulere, quināsque iugas & caudas in galeis, aut pēnas struthiocameli: nonnunquam leonis pellē p conis apud Romanos fuisse cōstat, more Aethiopum, qui pelles equorum capitum cū ipsis auribus & iugibus deferretes, nonnunquā pardorū pellibus leonūque amicti, acies subeūt & praeliātur. Thracibus in more fuit,

Persarū re-
gum mos.
Alexādrī
Maced.
Aureliani.
Maximini

Anto. Ca-
racalla.
Seueri.

Cretēses.
milites se-
pe inier au-
xilia Ro-
manorum
Cydones.

Iuuenalis
locus.

Galearum
& lorica-
rū insignia
apud diuer-
sas gentes.

è pelle vulpina cassides ferre, sicut Albanis & Hiberis cū ferinis galeis pugnare. Rhoxani nō modò galeis, sed thoracibus & scutis ex frudis boum coriis vti solebant. Apud Græcos autem, Homeri testimonio, equinā iubæ pro cristis fuere. Pyrrho & Philippo hircina cornua, Hæmonis arietis caput. Achæis penæ variis distinctæ coloribus. Alij rubriascristas supra cassidē deferebant. Cimbri & Theutones horrentium hiatiibus animalium contexere galeas. Abradate Persarum duci conus hyacinthinus erat. Cyrus cassidibus æneis & conis albis milites ornauit. Cares gallos gallinaceos pro conis habet. Alexandri cassidē cristata iuba & penæ candidissimæ circumcingebat. Nōnūquā insigne fuit Epiporropa. Galli non modò scuta, sed corrallo ornabat galeas. Galatæ partim cornua, partim quadrupedum habuere effigies. Samnites cū pinnis mutalibus digladiatur, in prælio verò cristatis galeis: sicut Lusitani, & Sacæ Sythica gens, quib⁹ neruatis cristatisque galeis pugnare in vsu est. Teucris, Mysi, & Thraces super æneas galeas bouis aures & cornua apponūt. Inter cæteros Coidus centurio, bello contra Mylos ferrur miraculo fuisse, quod poculū supra cassidē, modò suscitans flammam, modò remittens deferebat. Eratque Romanæ militiæ vetus constitutū ne miles sine commeatu ab signis abeat, nève præsidio decedat, nève locum relinquat, aut è castris effugiat, neu descendat longius: sed explorato, & sub signis atque subsidiis positus, non modò in acies prodeat, sed lignatum & pabulatum vadat: omnia denique velut si corā hoste, cauta præuisaque sint. Vtque milites die simul ac noctu, iuxta parati instructique ad nutum imperiumque præsto sint: qui contrā fecerit, aut ignominia notaque afficiebatur, aut seuera correptione capite luebat: tametsi nonnulli delicta huiusmodi lenius vindicarint. Nanque Æmylianus Scipio, licet grauisissimus exactor disciplina, quē militem extra ordinem deprehēderat, sustiario plectebat, eumque vulgato ad rem militarem exemplo, si Romanus ciuis esset, vitibus, si verò externus, sustibus cædebat. Est quoque lege militari sancitum, ne lixæ permixti cum equitibus vagentur: nève frumentum publicè datum miles vendat: aut prædas pecorum vel mancipiorum

Militiæ
Romanæ
veteris con-
stitutum.

Scipionis
animadu-
er-
sio in mili-
tes extra-
ordinē de-
prehensos.

piorum vino cōmutet: nève gregarius miles in acie vel castris seruum aut iumentū habeat: neu quis, vbi tribunus militū fuisset, postea ordinum ductor esset: nec qui ordines duxisset, miles postea fieret. Vtque milites manipulares, qui sub disciplina militant, semper cincti caligati que sint, quæ quidem caligæ multiplicibus clauis manitæ erant: distinctos enim, velut ignauos & militia: minimè aptos putant: præcinctos vero, fortes & strenuos. Quare Macedonū lex erat militaris, vt qui miles hostē non occidisset non militari cingulo, sed capistro cingeretur: quod apud Carthaginenses seruatum legim⁹, vt distinctos, postremos homines duceret: tametsi Aphrotrū peculiaris feratur mos, fluxa tunica & distinctos incedere. Quinetiam vt in expeditionem ituri milites, arma & vallū, nec non vtrē, sollem, scutum, gladiū, tum siquid ad vsū velint, interdū plus dimidiati mensis cibaria, absque seruorum aut iumentorum ministerio numeris ferat, antiqui moris & exēpli fuisse. Illud quoque animaduertimus, nemini in Romana militia extra ordinem, etiā in prouocantem, contra imperium, pugnare licuisse: idē Macedonibus, quibus iniussu ducis aut arma capere, aut in ordines ire vetabatur, quodq; nisi militari sacramēto miles adscriptus foret, hostē gladio petere, aut militare minimè fas erat: perindeque in eū militaris animaduersio fuit, qui hostē militia: sacramento nō adscriptus occideret, aut qui classico reuocatus, tardius pareret, quā qui ciuem aut sociū iniuria occidisset. Ideo laudatē Cyrus dicitur militē, qui cū hostem interfecturus gladium eduxisset, classico receptū audit, ictus cohibuit, & hostē dimisit. Sed prius sua sponte decuriati equites, cēturiati pedites, sacramēta mutuo præstabant. Paulo deinde Æmylio, & Terētio Varrone consulibus, tunc primū, quod nunquā antea factum, per tribunos militū à voluntario sacramento ad legitimū iusiurandum milites adacti fuere. Quod quidē imperator præstare tenebatur primus, suo mox ordine subsequēbantur legati, deinde tribuni, deinde cēturiones, postea decuriones, mox præfecti castrorum, demum milites: quod singulis annis Calendis Ianuariis denuo præstatur. Iurabāt enim per deos solenne iusiurandū: postea

Distincti.

Macedonū
lex milita-
ris.

Aphri di-
scincti.

Sua quis-
que onera
ferebant.

Pugnare
extra ordi-
nē iniussu
ducis nō li-
cebat.

Sacramēto
militari nō
adscriptis
hostē ferire
aut milita-
re fas non
erat.

Iuramentū
legitimum
militare.

Iuramentū
militaris
forma.

Fortiter.

in acta principum se iussu cōsulum conuenturos, neque è castris, eorum iniussu, quaesitis occasionibus abituros, non fugæ formidinisve causa extra ordinem recessuros, nisi teli sumendi, vel hostis ferendi, aut ciuis seruandi causa. Neque in exercitu propève decē passuum millia, pluris argetei nummi futurum facturos, extræque hastâ, ligna, pabulum, vtram, sollem, siquid quod pluris esset, nacti fuissent, id omne ad cōsules delaturos, aut dominis reddituros. Nonnunquã alio sacramento milites adactos cōperimus, tunc cum ingens subeunda dimicatio foret & in extremum discrimen res venit, vt nisi victis, debellatis, fuisque hostibus victores forent, se ad castra nunquã redituros iurarent. Tum illud notatū est, quod si ab vniuerso exercitu iusiurandum consuli præstadium esset, satis fuisse, si c. turio vel tribunus exercitus nomine, conceptis verbis, sublimi voce iuraret omnibusque multitudine & singuli milites cōmuni conspiratione & consensu in eadē verba silentio in se quisque iuret. Hocque iusiurandum, ac si concepta verba singuli expressissent, perinde tenere, atque sanctum & illibatū haberi. Apud Lacedæmonios verò milites hoc etiam iuramentū præstare soliti sunt eisdem cum imperatore amicos inimicosque habituros, vtque honorum malorumque firma consensus inter eos & fœderatio esset. Neque omittendum quod de Atheniēsis memoria proditum est, qui cum propter quotidianas contentiones, & violatum ius gentium, infensi Magarensibus & animo hostili essent: quoties milites solito militari sacramento adigebant, hoc etiam iusiuradum illos subire coëgisse, se intra militiæ tempus quotannis quoquo modo possent, Megarensium agros sineque infesto exercitu inualuros, & peruastatis agris, nihil intactū relicturos, atque in eos omni clade belli grassaturos.

Dissensio inter duos ludi professores, super verbo, inuenio & reperio, contra obseruationes grammatici cuiuspiam.

CAPVT XXI.

AMbulabamus in littore dum Neapoli essemus, æstiuo anni tempore, cum iam aduerserasset, ego & Iunius Antonius, & plerique studiosi paribus disciplinis dediti, qui illuc otiani causa aduenerant. Cūmq̃ue

duos ludi literarij professores, super verbo reperio & inuenio, graui contentione inter se iurgantes disceptantesq̃ue videremus, libuit eorum disceptationi interesse. Atque ex his alter, cum inuenire diceret esse, impeso labore rem diu quaesitā allequi reperire verò, rem nō quaesitam, sed forte oblatā, nascisci, idque Ouidij autoritate, qui in suo maiori carmine dum Inachum natā Io quaerentē facit, post longos & irritos labores his verbis illā affatur, Tu non inuenta, reperta es. Quos ipse versus sic explicabat, vt diceret, te ego cum diu quaesierim, nō inueni, sed casu oblatā comperi. Ouidij ergo de significato verbi cōtra illum diiudicare asserbat, qui verbū reperio casus facit, non operæ. Quoque minus dubites, inquit ille, habes Latinae linguæ doctorē non ignobilē: Laurentiū nec moras, cōmentatiunculas quædam grāmatici hominis Vallamio non incuriosi, quas secum adduxerat, e sinu togæ deponit, in quibus ita scriptum erat: excogitare consilij est, reperire verò fortuna. Vnde Ouidius, Tu non inuenta, reperta es. Hæc cū ille & pleraque legisset, reclamabat alter doctorem istum nec verba nec mentem Ouidij intelligere quisse, labique errore manifesto. Siquidē reperire, est cum labore aliquid quaesitū allequi, deductū ex re & pario, parere enim est cū labore quaerere: vnde pecunia parita, cum labore quaesita dicitur: imò eundem Ouidium, quē in medium ille adduxerat, eodem versū significantius contra demonstrare: Tu non inuenta, sed reperta es, inquit, quasi, ego te non casu & fortuna nactus sum, sed studio & labore quaesitā reperi. Quod & alio versu eundem exploratius significare aiebat, Exanimantque artus primò mox ossa requirēs, Repperit ossa tamē. Præterque hanc Ouidij autoritatē, idē apud autores probatissimos vsu continuo obseruari. Q. Curtius: quippe Euphrates, inquit, altū limū vehit, quo penitus egesto vix sufficiens operi firmo reperiūt solū. Et idē: Quia duces asseruati profugerāt, misit qui cōquirerent, nec reperti. Suetonius in Cæsare: Idque eo studiosius facerent, quòd aliquantum vasculorū operis antiqui scrutantes, reperiebāt. Vides, inquit ille, reperire esse operæ & consilij, non autem fortunæ? Atque alter cum contra tenderet, & voce immodica obstreperet, eadem scriptus

GENIALIVM DIERV

& quadā nugalia repetēdo, cupidus ego istius doctoris mentē planē perspicere, accipio libellū à manibus magistrī, atque in eo lego pleraque nimīū audacis doctrinæ & cōfidentis. Nāque eō processit, vt singulos fermē veterū probatissimos, quorū vestigiis nobis inniti operæ precīū est, à præscripta à se lege & dicēdi norma dissidentes, taxare non fuerit veritus. Præter quæ in eo admiratus sum, offendo & nāciscor ferē idē esse quod reperio, quod procul à vero esse apertē liquet. Etenim si reperire est aliquid impenso studio inuenire, vt est modō ostensum: nemo ferē quisquā id in verbo nāciscor & offendo inueniet. Siquidē verba hæc haud dubiē sub casu & fortuna sunt. Propterea qui rem exquisitius pensabit, inueniet nācisci id frequētius notare, rem scilicet fortē oblatā, data occasione assequi & habere. T. Liviū tertio ab vrbe cōdita: Pacuuius, inquit, Calanus malis artibus nactus opes. Idem, castris ponendis dispersos nactus. Cæsar idoneam tempestatem nactus dixit, id est, assequutus. Id quod Festo Pompeio autore scientissimē probatur, qui verbo nanciscor, significatum assequendi potius, quam inueniendi, in suis cōmentariis tribuit: & plerisque veterum autoritatibus, in quibus si nancisci inuenire dixeris, profectō absurdē & imperitē loqueris, Hęc & pleraque in eo cum legissem, cum me iam rēderet, librum restituo, atque illos inuicem altercantes disceptantēsq; relinquo.

*Ex quibus victoriis olim consules, & deinde sequenti
duces triumphare consueverint.*

CAPVT XXII.

Cause triumphorū à prima origine exiles.

Veteres Romanos olim non ex quibuscūque victoriis triumphare cōsueuisse, sed cum bellorū & victoriarū causæ eo munere dignæ viderētur, triumphos egisse accepimus. Causæ verò triumphorū licet à prima origine exiles fuerint atq; tenues, quippe quia exiguis viribus & parua manu rem agebant: postea, aucto dilatōque imperio, maiores certiorēsq; fuēre, vt ad triūphi munus quisquā aspiraret. Cum Veientes olim Tarquinienēsq; pro Tarquiniiis cōtra Romanos mouissent arma, & velut æquo Marte vtrinque pugnatū foret, quod vno plus Hetruscorū in acie cecidisset, nec hostium quisquā po-

stera die in conspectu erat, digna res triumpho visa fuit. Itaque Valerius consul, quāuis collega morte sublato, de Veietibus Tarquinienibusque triumphum egit. Et P. Valerius, & T. Lucretius consules cum infesto exercitu in agrū Sabinum profecti primō vastatione, mox prælio ita hostium opes afflixissent, vt nihil inde rebellionis timeri posset, triumphantes vrbe inierē. Quinetiam ex deditis & nō captis vrbeb⁹, aut hostibus suis & auersis, stāte dictatore, à cōsulibus sæpe triumphatū est. De Priuerno & Pometia, deque Sabinis & Samnitibus, etsi nō vi captis, sed in ditionem acceptis, triumphare licuit: proptēque auersos & palatos hostes, Claudius Petilius cōsul, dictatore Q. Seruilio Hala, de Tiburtibus & Gallis triumphauit. Et Cornelius & Bebius consules, quod Ligures Apuanos non expectātes bellum in ditionē acceperunt, & ad duodecim millia in alias terras traderunt, de Liguribus velut acie victis triumpharunt. Procedente mox tēpore, cum propagato imperio cum hostibus validioribus, magnis vtrinque viribus bella agerentur, cautū fuit, ne cui triumphū, nisi quinque hostiū millia cecidisset, & iusta acie magnas copias fudisset, decernere liceret. Cuius rei fidē apud quætores, vt quid laboris exhaustū, quidve cædis, noscerent, amplissimo testimonio facere oportebat. Idq; non ab re visum. Erat enim triumphus ingens honorū cumulus, quem multi duxerunt maximū vitæ bonum, quo nisi magnis conatibus deuictis perduellibus, victores bello duces honestabāt. Vtque nisi pro aucto imperio, nō pro recuperatis his quæ bello amissa erant, triumphus cuiquam decerneretur. Quinetiam nisi suo ductu & auspicio, ac in sua & non aliena prouincia, eaque pacata, & nullo manente bello, imperatores hostes profigassent & vicissent, triumphare nemini licuit. Ideo Liuio & Nerone C. O. S. S. deuicto ad Metaurum Hasdrubale, Liviū, qui in sua prouincia rem gesserat, de Hasdrubale & Pœnis iustissimē triumphauit. Nero autē, qui potior victoriæ causa fuit, quod in aliena prouincia suppetias collegæ dederat, o-uans in vrbe vectus est. Exque duobus cōsulibus eadē prouinciā sortitis, contrāque eosdem militantibus, vni triumphum decretū, quod hostes susus egerat, eiusque

*Triumphorū
cause exiles
abrogata.*

*Triumphus
quibus ad-
mittetur.*

ductu & auspicio parva victoria fuerat, alteri negatum legimus, L. Valeria Potito & M. Manlio C O S S. quod contra Æquos in Algido prosperè rem gessissent, Valerio triùphus, quod perseveratior in hoste persequendo, instado, vrgēdoque fuerat: Manlio verò, vt ouans urbem iniret, à senatū datum est. Fuitque animaduersum, quod tamen victis, fufis, fugatisque hostibus, res triùpho dignas imperatores gessissent, si tamē neque dictator, neque cōsul aut prætōr exercitui præfuisent, neque legitimum haberet magistratū, cuius ductu & imperio victi essent & profligati, triumphare nemini fas erat. Propterea L. Cornelio Lentulo, magnis rebus gestis, negatus triumphus fuit, quod proconsul Hispaniam provinciam non consul obtinuisset. Tamen Scipionem proconsulē, & cui sæpe prorogatu imperiū fuerat, de Hannibale & Pœnis: & in Cn. Manlium de Gallogræcis, Paulūque Æmylium de Ingaunibus, & Pōpeium Magnū de Sertorio, proconsules egisse triùphos legamus. Perrarō enim alicui triùphare permissum fuit, qui sine legitimo magistratu, & sine iusto imperio rē gessisset: præter Pōpeium Magnū, qui tamen in senatum per ætate admissus non fuisset, eques Romanus adhuc, id quod cōtigit nulli, deuicto in Africa Domitio, triùphauit: cui hoc ferunt præcipuū cōtigisse, quod è tribus oris partibus speciosos egerit triùphos: sicut Camillo, qui tres triùphos vnā egit, triplici victoria ouans. Sed nec eū qui magnis perpeffis cladibus, & nimium cruenta victoria esset potitus, tanquam lugubri, & parui cōpendij, quod multis funeribus non multis cōmodis rempublica affecisset. Propterea Valerio consuli, victori contra Gallos, ob cladē exercitus, negatus triumphus fuit: cum magis dolor ciuibz amissis, quam victoria hostibus fufis præualuisset. Nec eum qui exercitus Romā non deponisset, nisi perdomitā pacatāque provinciam successori dedisset, more maiorum. Est tamen memorię proditum, nonnunquā stantibus consulibus prætozem qui in sua provincia res gesserat hostēque fuderat, etiā sine consulibus triumphasse: duosque consules de eisdem hostibus parva victoria triumphantes urbē inisse. Neque negauerim, non semel, sed pluries in eodem magistratu, &

Pom. M. a. eques ad- huc trium- phauit.

Camillus tres trium- phos vnā egit.

cōtra eoslē hostes, propter res feliciter gestas, magnis sæpe dacibus triùphare permissum: quodque a principio urbis, nō curru triumphali, nec equo vehi triùphantēs, sed pedibus incedere assueuerant. Postea equo vecti demū curru quadriiugo triumpharunt. Tamen Romulum de Acronē Cenensium duce, curru quatuor equorum triùphasse Dionysius asseuerat. Ac ex duobus imperatoribus in magistratu positis, illi qui in supremo gradu est, soli triùphare permissum. Ideo cōsul cum dictatore aut prætoze non triùphat, ne minor potestas maiori æquata videatur, nève auspicia quæ maioris magistratus sunt, cū minoribus infundantur, licet dictator: & magistrū equitū vnā triumphasse sæpe legamus. Illud denique ex annalibus constat, Romanū ciuem, quanuis reipub. perniciosum & infestū, si bello victus foret, in triumpho deferri non licuisse: quodque si contra piratas, seruos aut fugitiuos, vel aliud genus hominum Romano nomine indignum, bellatū foret, tanquam belli causa erubescenda, quanuis parua victoria, aut hostibus fufis, auersisque nemini triùphare licere, Cōtra verò ciues bello victos, quia lugubris victoria est, ipseque dux minimè imperator censetur, licet bene gerēta rei occasione data, neque ouare, neque triùphare, vel supplicationes cuiquā decernere dū reipub. stetit, vnquā permissum fuit, nisi post aliquod ætates, cum Aurelianus Augustus de Tetrico viro senatorio (quem in oriente vicerat) & Zenobio muliere triùphauit. Apud Græcos verò seruatu diu est, vt qui imperator hostē fugasset, trophæo donaretur: qui occidisset, aut funditus euerisset, triùpho, vel encomio & peplo. Fuisse autē peplo, velum in quo qui facinora gesserat fortia, singula egregiē gesta, atque acerrima prælia & maxima effingere, illudque pro immortalī memoria exponere palmā, & tēplis dicare assueuerant, scriptores produunt: in quo deorū imagines, sæpe clarissimorum virorum gesta effingebant. Quare Athenienses Antigoni & Demetrii imagines cum Ioue & Pallade effinxerunt in peplo. Nonnulli peplo eximij candoris vestem sine manicis aureis, distinctam clauis, fuisse autumant: quam quinto quoque anno apud Hylem mulieres sex & decem

Triùphan- tes initio urbis pedi- bus incede- bant.

Ro. cinē in triumphū ducere non licebat.

Græcorum triumphū. Peplum.

Encomion. Iunoni contexebat. Encomiō verò carmen in victoris laudem editū ad immortalitatem, quo ipſius reſgeſtæ magnificæ, illuſtri præconio canebatur, quod epiniciō vocant: trophæū verò monumentum dixere nunc marmoreum, modò æneum, cum inſcriptione & titulis: auro perpetuo duraturis. Nonnunquā, ſi materia non ſupperebat, lapides in ingentē cumulū aggerēdo, vel in ingē arborem exciſis ramis, ibi quæ hoſtium ſpolia ſtatuēdo, in memoriā poſteritatis, bonis & fortibus viris pro trophæis erigebant. Tametſi qui primi ex Græcis æneum au lapideam ſtatuere trophæum, non magnopere probati fuerint, quòd regnum tantum nominalliſ inſcriberent, nec militū operam aut fortitudinē, quibus victoria parta fuerat, annotarent. Fuitque moris in locis quibus cum hoſtibus decertaſſent & viciſſent, aut aliqua inſigni clade aſſeciſſent, ibi victores duces pro monumento laudis cū ampla inſcriptione trophæum ponere, & fortiū factōrū poſteris dare memoriā. Quare Pericles nouies pro patria victor, trophæum poſuit. & aliud Ageſilaus inter Anthracem Nartheriūmque erexit. Lacones, quòd Perſas parua manu viciſſent, porticum Perſicam de manubiis trophæi loco extruxere. Idem contigit Fabio AEmyliano, qui ad Rhodanū deuictis Gallis ex candido lapide velut monumētum magnę laudis trophæum tulit. Sylla contra Archelaum potitus victoria, fixit ſtemma, in quo Martem, Victoriā, & Venerē, & ſe venuſtū inſcripſit. Murius verò de Iugurtha & Cimbris duplici eſt trophæo donatus. Metellus autē deuictō Sortorio aureū ſibi poni iuſſit. Quod & Flaminius de torquibus Gallorum aureū ſtatuit, cūm elogiiſ monumentorum cladis illatæ. Claudius quoque deuictis Boiſ, ex torquibus Gallorum vnum magni ponderis in Capitolio donum poſuit, index victoriæ & triumphī. Sicut Octauius, qui ex auro roſtratæ columnæ in foro trophæum fixit. Germanicus verò deuictis nationibus inter Rhenum & Albim, congeriſ marmorū, ſtructis mobilibus, Tiberio ſacravit. Proditūmque memoriæ eſt, Artemiſiam, deuicta Rhodiæ trophæi loco duas ſtatuiſſe imagines æneas, vnam Rhodō ciuitatis, alteram illi ſtigmata inuicentem pro æterna memoriā dedecoris, igno-

miniæque acceptæ. Mirūque prædi de Numenio Antiochi duce, qui cū in Arabia, æſtuante vadaſo & reciproco mari, prælio nauali cōtra Perſas victor fuiſſet: mox aſtu reuerſo, pedeſtri certamen ibidem victor, gemina trophæa Ioui & Neptuno poſuit. Sicut de Neoptolemo Mithridatis duce traditur, circa Mæotim æſtate nauali pugna, hyeme verò equeſtri, glacie concreto mari iſdem in locis victoriā tuſiſſe. Conuenitque inter peritos rei militaris, quòd tametſi duces foeliciter rem geſſiſſent, & inſigni victoria potiri eſſent, ſi tamen precariō ab hoſte aliquid petiſſent, nec trophæo donarentur, nec encomio. Viriatus autem Luſitanus hanc meritaris laudem tulit, vt potius victoria contra Romanos, trabeas & conſulares falces triumphī loco in mōtibz figeret. Sic Pompeius, deuictis Hiſpanis & Alpinis gentibus, trophæa in Cyrenæis iugis, qua in Hiſpaniam iter eſt, excitauit. Et Domitius AEnobarbus, ac Fabius Maximus contra Allobroges, turres, fixis hoſtilibus armis, erexere. Inter ceteros memoriæ proditur Sefoſtris Agypti rex, ſi cū hoſtibus qui magno certamine dimicaſſent, & præſenti animo reſtiſſent, rem geſſiſſet: ibi trophæū cum coleis & virili membro erigere: ſi verò remiſſo & languido animo, per ignauitiā ſegneri victi, aut nullo negotio pulſi eſſent, contra eos mulieri genitali conſtituto, tanquā in deſides & ignauos, trophæum ponere conſueuiſſe. Apud Lacedæmonios verò, contra. Nā qui dux fortiter dimicaſſent, & cruento Marte, magnāque hoſtiū clade viciſſet, trophæi loco gallum diis immolabat: qui verò deditione & pacto, nec nimium cruenta victoria potitus, belli mala vitafſet, bouem: vt ſignant, magis decere imperatorē (iuxta Periclis ſententiā) conſilio & aſtu, quā gladio aut multo ſanguine fuſo, victoria potiri. Neque prætereundum, quòd tametſi ponēdi trophæa, rebus proſperè geſtiſ, apud Græcos frequens vſus foret: regibus tamen Macedonū fuiſſe vetitum, ne illa erigerent: quippe cum Caranus deuictō Cifſeo rege, trophæum poſuiſſet, noctu veniens leo illud euertit & difecit: inde velut fœdi oſtenti malique ominis, vetitum eſt, ne in poſterum reges Macedonum quæſitiſ victoriis trophæa ponerent.

Qui precario ab hoſtibus aliquid petiſſent.

Sefoſtris trophæum.

Lacedæmoni victoriæ am in cruentam laudant. Periclis ſententiā.

Macedoni b^o trophæū erigere vetitum.

FRACIVS Philelphus, ætatis suæ homo doctus & fortunatus, inter sui æui poetas famâ carmine primùm auspiciatus est: à principibusq; qui eo tempore floruerunt, magnis honoribus & re familiari auctus & honestatus fuit. Cuius vitia inuentis adoleſcentiæ, postquam deſerbuere cupiditates, cū iam ætate matura ſeneſceret, magnis postea virtutibus emendauit. Is cū æuo ingraueſcente celebris famæ haberetur, & optimatū rogatu, acceſſiſſiq; Romi aduertisset, experiri, credo volēs quantum dicēdo valeret, Tuſculanas quæſtiones Ciceronis publicè in ſcholis legere aggreſſus eſt. Ad eū quotidie cōcurſus ſtudioſorū iuuenū & clari nominis profeſſorum frequēs fiebat. Ipſeq; inter legendū firma etiā tūc voce & latere, nouis & exquisitis eloquentiæ generibus præcepiſſique diſcipulos imbuebat, exploratōq; iudicio ſingula dicendi genera, & philoſophorum ſcita multo cū nitore & cultu penſitabat & rimabatur. Eum ego adoleſcentulus ſenem inter ceteros cōæuos meos colui & obſeruaui: cūmq; ad eum nos quoque uentitarem, memini ipſum inter legendū dicere, Ciceronem cū eiufmodi quæſtiones ſcriberet, conuentū ſuæ ætatis ſtudioſorū habuiſſe, ludūmq; literarium quaſi aperuiſſe: & pleraque hoc genus ſatis ſcitè & eleganter, vt mos ingeniūmq; eius fuit, nō ſine multo ornatu in ſcholis recenſere. Cūmq; peroraſſet, & à lectione, vt fit, diſcipuli apud eum ſe colligerent & fabularentur, ipſeq; illa eadē ſæpius repeteret: anima duerti quempiã grammatikū florentis ſacundiæ, cuius nomen libens prætereo, eius doctrinæ æmulum, qui ipſum pernicali odio proſequebatur, ſepèq; apud ſtudioſos illū in inuidiã criminēq; uocabat, ſingulāq; nō modo dicta factaque, ſed uerba & nutus obſeruabat, cōtradiceret: quæque ille dixerat, uera eſſe pernegare, neque apud autores inueniri, Ciceronē ludū aperuiſſe, aut ſcholas ſtudioſorum habuiſſe, aſſeuerare. Cūmq; Philelphus, mitis vt erat & placidus, nō rhetorū ſcholas, in quas homines paſſim

Ludus Cicerois.

uentitaret, ſed tamē aliquos præſtatis ingenij uiros, ſtudioſos diſciplinārū Ciceronē edocuiſſe, & quaſi ludum aperuiſſe diceret, idque teſtimonio probari illius ad Patum epiſtola, qua ſe Dionyſiū ſuperiorē imitari dicit, qui cum Syracuſis expulſus, Athenas cōmigraret, ludū inibi aperuit: ſe pariter habere diſcipulos aſſeuerauit. Hæc & pleraque cū ille diceret: contrāque eū alter inſectaretur, & iam nō cōtentione, ſed clamoribus & prope dimicatione rem agerēt, nec res ſiſti uideretur poſſe: excandēſcens Philelphus, tanta indignatione exaſit, vt illū indoctiſſimū omnium indoctorū uocaret. Tandem cōmuni diſcipulorum amicorūmq; interceſſu, deſiſta ira & ardore illo animorū, cōpoſita controuerſia, & liſ dirempta eſt. Sed cū poſtea in ipſius Ciceronis multiplici lectione verſaremur, inuenimus id ab eo apertius ſignificari. Naque ad Volumnium Caſſium ſcribes, Caſſium & Dolabellam ſuis auriſus ſui aſſeuerat. Ad Patum quod, Veniunt qui me audiunt quaſi doctū hominem, quia paulò ſum quam illi, doctior. Et ad Papyriū Patum. Hircium ego habeo, inquit, & Dolabellā, dicendi diſcipulos, cærandi magiſtros: puto te audiſſe illos apud me declamitare. Vatinius quoque ad Ciceronem de Catillo inquit: Defenditur à Q. Voluſio tuo diſcipulo. Quod & M. Fabius de Calio & Panſa teſtatur: qui omnes à primo ætatis gradu Ciceronem in diſciplinis bonarum artium ſectati fuerunt. Sed quod de Cicerone, idem nimirum de Socrate, Platone, & Ariſtotele, aliſque doctiſſimis uiris, qui ſciētia præcelluere, accepimus, qui bonis diſciplinis iuuenū animos imbuendo, æternā ſibi gloriā peperere, ſuiſque diſſertationibus & documentis diuerſarū opinonum ſectas inuenere. Ante omnes Pythagoras Samius iuuenū æmulantium ſtudia, ſcholāſque ſophiſtarū in Italia habuiſſe fertur, plurēſque diſcipulos reliquiſſe magna & expertæ uirtutis. Sic Thebanum Epaminundam Lyſias Parthagoreus, Ariſtoteles Theophractū, & Syracuſanū Dionyſium Plato erudiuit. Perarēque eximius aliquis ingenio & doctrina inuentus eſt uir, cuius nō aliqua monumenta ſtudioſorū madata literis, aut aliqui diſcipuli ſapiētiæ præceptis aucti & imbuti, uelut hæreditaria munera poſteritati relicti fuerūt.

In quo gradu cognationis apud plerasque gentes matrimonia licuerint, & quam diuersi mores in contrahendis nuptiis fuerint.

C A P V T X X I I I I.

Inter omnes constare video, licuisse quondam passim & nullo delectu aut modo, veteres coniugiis affinium cognatorumque copulari quod tamen non æquè apud omnes seruatum est. Nam etsi apud nonnullas Indorum gentes, Arabas, Persas, Mauris que, qui iuxta Bactrianos sunt, ac Magos & Babylonios, quorum hoc institutum fuit, cū quibus Chryssippus sentire visus est, filios matres ducere vxores, & cū parentibus stupro coire, atque ex eis sobolem gignere passim licuerit, idque inter eos coniugium nullis fuerit legibus vetitum: tamen apud reliquas vbi que gentes, tam immane scelus lege & moribus sub graui documento interdictum fuit: nefas scilicet existimantes, filios cum matribus turpi amore commisceri, ferarum ritu: quod dictū auditūque; scdum & pendum est. *Ægyptij* verò sororum moribus coniugiisque implicari, & cum his passim matrimonia inire solitauerunt. Quippe Ptolemæus, vt sororis, quam miro amore deperibat, coniugium sortiretur, & suam libidinem exleret, passim id licere permisit. Itaque vt dirum facinus, & notam turpitudinis nefariæ velamento matrimonij obnubilaret, omnibus id permitti voluit. Id quod Persis quoque licuit Nam Cābyfes duas sorores, cū desiderio ferre non posset, & Darius Sayram iisdem genitam & parentibus cōnubio sibi deuinxere. Idem *Epirotæ* & *Macedones*: siquidem & Ptolemæus Ceraunicus Arfinoën duxit, & Olympias Pyrrhi filia fratris coniugio potita fuit. Contra verò omnis ferè Græcia, qui inter priuatas necessitudines cum sororibus commisceri interdictum habuere: nefandumque putauerunt eodē parente genitos inuicē incestis nuptiis detineri. Tamen si Atheniensibus germanas ducere vxores, crimini datū non fuerit: quippe Cymon Elpenicen duxit, & ex illo traditum, impunè cum sororibus coniugari. Persis quoque legitimum fuit: neque pudendum visum est, non modò sororibus sed & filiabus commisceri. Nanque Artaxerxes Athosim atque Mestrim filias iustæ vxoris loco habuit: & alij impunè

id factitarunt, quod Græci & pleraque gens improbum nefandumque existimarunt. Præ omnibus verò Lesbij *Lesbij*, fædisimè Veneris fuisse traduntur: apud quos nihil syncreti erat aut incontaminati: adeò vt ne capiti quidem parcerent, & omni fæda libidine se inquinarent. Apud Romanos verò tam informia coniugia lege & moribus *Romani*, interdicta fuere apud quos licet cum affinibus, cum quibus summa erat necessitudo, cōiugalem inire copulam esset lege vetitum, ea de causa, vt nouos affines agnationibus familiarum, multasque propinquitates & clientelas mutuis affinitatibus sibi adficerent cognationis iure: tamen cum sobrinis, aut defunctæ vxoris sorore vel mortui fratris vxore copulari nõvetabatur. Cæcilius enim Metelius, vxore defunctæ, illius sororem desponsam tulit. Et Brutus Porciam sobrinā, nulla prohibente lege, desponsauit. L. quoque Crassius ex defuncti fratris vxore filios eduxit, & propagauit. Ex descendentibus verò ad neptes vsque cōiugia Romani vetuerunt, id quod *Fratris filiam ducere* etiam plebiscito cautum fuit. Sed fratris filiam ducere vxorē, licet antea lege vetaretur, subsequētis inde temporibus passim id licere principes voluere, postquam *licebat Romanis & Græcis*. Claudius Cæsar rem defuetam vsurpauit, vt Agrippinam, cuius amore deperibat, sibi vxorem desponsaret. Idem apud Græcos licuisse comperimus. Nanque Alexandrides sororis filiam sponsum duxit: ex qua Doryeum, Leonidem, & Gleobrotum genuit: quod succedenti auro à Nerua fuit seuera constitutione inhibatum. Proditus tamen memoriæ est Antonius Caracalla, præter instituta maiorum, nouercam Iuliam vxorem duxisse, nuptiasque incesto primus polluisse, causatus, principi quodcumque liberet, impunè licere. Et licet soctus genero copulari nullis auspicijs posset, sobrini tamen filiam vxorem ducere nullæ leges uetuere. Scipio enim Nasica Africanus maiorem filiam nullo prohibente iure sibi desponsauit: quod alij frequentes factitarunt. Procedente mox tēpore, Valentinianus Cæsar, vt soboles passim propagaretur, gentesque affatim redundarēt, duas simul vxores ducere licere, duobusque impunè coniugiis cōmisceri lege sacrata sanciuit: quam legem Iulius Cæsar decreuisse dicitur, vt liberorū quærendorum causa, quot vel-

Vxores let quisque vxores ducere, facultas foret. Id quod apud Siculos & Athenienses in vsu fuisse quandoque inuenimus. Siquidem Dionysius vno simul tempore cum Doriade Locresi & Aristomacha Syracusana nuptias celebravit. Et Demetrius Antigoni filius, atque Euripides poeta duobus simul coniugiis nihil veriti sunt copulari. Socratem quoque tradunt simul Xantippen & Myrtonem Aristidis neptem habuisse vxores. Ipse vero Demetrius tam inexhausta libidinis fuisse fertur, vt postpositis armis & omniparratu belli contra Megareses, Lamiae prostituta amore accessus, inferuiret: vt haud immerito Lyfimacho ostentanti vulnera quae cum leone mira magnitudinis pugnas, passus fuerat: ipsius legati respondisse ferantur, quasi alludentes. Demetrium quoque meretricis Lamiae in collo notas & vulnera dentibus in sista exhibere potuisse. Proditum vero memoria est, Athenienses, vt exhaustam iuuentutem belli cladibus repararet, decreto cauisse, vt vrbanam ciues ducerent, & ex altera liberos tollere non verentur. Apud Spartanos duas simul duxisse, crimini fuisse datum satis constat (sicut aliqui contra vetitum pessimo id exemplo factitarint) Lycurgi lege, qui bonas vxores vnas ades incolere, atque in eadem domo habitare, non permisit. Brachmanes, Numidae, & Mauri, pro modo facultatum vxores habent, itaque multis denas, plerisque vigenas habere permillum est. Reges quoque Persarum & Assyriorum, plures, quibus ciuitates pro redimiculis & muliebri mundo largiuntur, habent vxores. Sed sicut apud diuersas gentes, nationesque disparis gradus affinitatis cognationisque, quibuscum iungerentur, definiti fuerit: ita mores obscenos & sordidos ritus, ac foeda quaedam solennia in contrahendis nuptiis, pleraeque gentes dispari obseruantur modo. Quippe Thraces mulieres nupturae, non parentum arbitratu, sed praemiis nubunt. Virgines enim quae forma precelebant, a viris precio exhibitio, & certa subtaxata pecuniarum summa emebantur. Contra vero deformes & minus decorae precii merebantur viros quibus nubarent. Babyloniis & Assyriis peculiare fuit, nubiles virgines ad forum in vnum cogere, circumstanteque virorum turba, per praeconeum singulas auctionari: vt quae com-

Athenienses vrbanam ducebant vxorem. Spar:ani. Brachma. Numidae. Mauri. Persarum & Assyriorum reges. Ritus diuersi in contrahendis nuptiis. Thraces. Babylonijs & Assyr.

placita foret, precio exhibitio, aut datis vadibus, sponsa duceretur. Apud Traxilos, Brachmanesque siqua propter inopiam virum nancisci non posset, in forum virgo producebatur: & classico euocata turba pudibundis- que ostensis & reuelatis, cui complacita erat, nuptui dabatur. Bæotius & Locris nihil erat in sponalibus firmum, nisi sponsus & sponsa in ara Eucliae virgini dicata prius libarent haud aliter, nisi more solenni antea libassent, matrimonium esse rati. Qui mos Romae quandoque inualuit: siquidem olim ruptura in sinu Futini dei sedere cogebatur. At apud Indos, nisi nubentes vnguento quod ex arboribus Phasis fluminis distillat delibuti foret: neque matrimonium, neque cognationis iura legitime contrahi putarunt. Sicut Atheniensibus nulla dabatur nuptui, nisi prius Dianae sacra obisset. Nam vestem induebat, cui crocoton dixere nomen neque initiari poterat decennio maior, vel quinquennio minor. Samnitum institutio talis erat, non cuiuis homini nuptui locare filias, sed decem diligebantur quotannis virgines ex omni turba: quae totidem magnae indolis iuuenibus darentur, compare voluntate, vt si a suscepta vitae institutione, aut a bono honestoque decederet per ignominiam illi virgo adimeretur, alterique locaretur. Proditum quoque memoria est Phoenices virgines in Iustis & Iupanari vulgo questum facere in phano Veneris in oppido Sica: exque eo quaestu meretricio dotem parare, & ita virum nancisci: de reliquo vero donum Veneri exhibere. Quod apud Cyprios vsurpatum fuit. Nam virgines nupturae, ad littora descendere, & cum hospitibus commisceri, vulgatoque corpore quaestum facere solebat, donec dotes, quibus virum nanciscerentur, sibi compararent. Armeniis lex est, vt virgines in phano vetustissimo & sanctissimo Aneidis deae prostituantur: vbi ipsius statua ex solido auro sita erat, quam Antonius expulauit: quibus emeritis, cuiusuis praecipui hominis coniugium sortiri fas erat, nemine abnuente, aut tale coniugium detrectante. Inde vero maximum decus arbitrati sunt, siqua virgo eleganti munere, aut insigni dono priscae artis digna foret. Quibus in more fuit, vt parentes nubiles filias in coetu praestantissimorum iuuenum producant:

Traxili & Brachma. Bæotij & Locri. Eucliae ara. Romani. Fvini. Indi. Phasis fluminis. Atheniens. Crocoton. Samnites. Phoenices. Sica. Cyprij. Armenij. Aneidi. Indi.

exque illis virum sibi deligat: qui fortitudine, cursu pugna, aut specie corporis ceteris antestaret, nullaq; dote exhibita, quem sibi illa virum delegerat, sponsum abducebat: quippe cum non genere aut nobilitate, sed libeter cum viris insigni corporis forma iungantur, vt species maneret ad posteros. Quod & Catheorum dicunt proprii fuisse, vt sponsa sibi virum deligat: sed vt eo federe iungatur, vt viro defuncto eadē pyra oppetere cogatur.

Cathei. Segoregiorū vetus erat mos, vt paratis instructisq; mensis inter epulas virgo introducatur: & cui ex cōiuiuis aquā dederat, eū sibi virū delegisse videbatur. Sicut apud

Segoregi. Talcheas Libycam gentē, vbi multi vnam expectant, apud futurū focerum instructis epulis corā sponsa scommata iactitant, fabellas & iocos: cuiq; arridet mulier, illum sibi delegisse censetur. Nonnunquā posita virgine, in victoris prēmium decernebant. Indi luctatione & pugnis, victorq; premiū sponfam abducebat. Item apud

Talchee. Sacas eximas Scythiē gētes: namq; hi solebāt pro sponsa cum riuali pugnis decernere, victusq; velut deformatus ignominia, pudibundus & mœrens, in latebra degere, & alterius aspectum lacrimis vitare. Circa Mæotim gens est, Laxamatas vocāt, apud quos virgo nisi qui hostem confecisset, nuptui dabatur nulli. Et ex Carmanis vxorē ducebat nemo, nisi qui hostis caput ad regem detulisset. Apud Syginnos Persicam gentem, mulier aurigandi perita, quemcunque vult virum ducere, ius habet. Troglodytæ verò fœminas viris desponsas primis noctibus cognati affinesq; producunt, illasq; se promiscuis adulteris parere sinunt: postea perpetuā pudicitia ascripta, seuerissimis pœnis, vel minima coniectatione, si deliquissent, coercerantur. Quem morem Gymnesiarum incolis, Balearibus, & Lydis inualuisse legimus.

Indi. Tradunt quidam Andrimachidis in Aphrica populis vsum multa secula viguisse, vt virgines nupturas regi in primis offerant, vt illarum pudicitiam ante solennia nuptiarum delibaret. Quod à Volfiniensibus quandoque seruatum legimus, vt seruili pressi dominatu, ingenuas filias seruis delibandas darent. Ebulibus verò insulis rex imperare dicitur, qui sine spe coniūgit, in quamcunque

Sacas. Aethiops. cōmotus fuerit, vsuariā capit. Apud Aethiopes pleraque gens

gens solēns nuptias non nouit, quia passim & indiscreto concubitu miscentur. Garamantes quoque nuptias non nouere, sed ferarum ritu passim in Venerem rure licebat. Quod quidem à barbaris frequens vsurpatum est, qui turpi coitu se immiscetes, expertes tori genialis fuere. Inter quos Lymihini populi traduntur vulgato concubitu connubia habere promiscua, filiosq; e citos post quinquennium in vnum coactos, suū quemque similem agnoscere, & pro filio educere. Neque omiserim quod traditum est apud Persas Medōsque, reges quam plures habere vxores, mulieres verò quampluribus nubere: quæ autē paucioribus quiaq; viris nupsisset, agrestis habebatur & sordida. Thraces quoque honori ducunt multiplici coniugio & numero vxorum gloriari: sicut Germani, qui licet singulis vxoribus contenti sint, non biliores tamē plures habere vxores pro decore familiarē & maiestate putāt. Apud Arabas, Nabathæos & Britannos in vsu fuit, vt consanguineis cognatisq; omnibus vna vxor sit, ad quam per vices quisque suo ordine admittitur: ingressurūque ad eam baculum pro foribus ponit: alterius verò cōgressum pro adulterio luit. Ac ne nimium multa complectar, néve vltierius barbaros ritus morēsque recenseam, de his hactenus dixisse abunde fuerit. Illud vtique verū est, quod à Græcis & Romanis pariter factitarum nouimus, vt vxorē quam quis duxisset, etiam sublati liberis alij dare vsuariam, ex qua liberi gignantur, mox illā vendicare & legibus, & moribus permissum fuisse. Sic Cato Martiam vxorem amico dedit, & dabant. Socrates Xantippem. Atq; alij id sæpe factitarunt: quem morem apud Lacedæmonios Lycurgi lege, Tapyratque, & plerasq; gentes inualuisse, documenta sunt: qua cauetur, vt ad senioris vxorem, iuuenis florenti ætate, tollendæ prolis causa admittatur: legibus verò Solonis lancitur, vt orbæ puellæ qui sunt genere proximi, nubant, vtq; si maritus ad rationem Veneream minus potens foret, mariti propinquus illius vxorem nanciscatur. Quare Attalus Asiæ rex, cū falsus rumor inualisset, Eumenem fratrem morte sublatum fuisse, protinus illius coniugem vnā cum regno sibi vendicauit: deinde Eumene superstite, vxorem illi simul & regnum restituit.

Quid sit artemon apud iureconsultos, & quod dicatur plumbum in ripa positum, de quo ambigitur apud multos.

CAPVT XXV.

*Iaboleni lapsus.
L. Malum.
ff. de verb. signifi.*

M Alum, nauis esse partem, licet pleraque naues sine malo sint: artemonem verò non esse nauis partem, Iabolenus ex autoritate Labconis, in primis magni & docti viri, de verborum significatione notauit. Quæsiui ego à iure consulto maximo temporū nostrorū, claro in iudiciis & foro, quid esset artemon, qui quasi additamētum, non pars nauis à iureconsulto censeretur cūmque ille ex opinione interpretis, artemonem gubernaculum seu clauum nauis diceret esse: rufus quæsiui ab eo rationem tam variæ decisionis, cur malus nauis pars sit, cūm pleraque naues sine malo sint: gubernaculum verò pars nauis ceneri non debeat, cūm extorto gubernaculo nauis haud dubiè fluitaret, & incommoda fieret, arbitriumque moderandi deperiret. Quippe sicut gubernaculum, sic malus nauis facilè demi & addi, figique & refigi potest: plūsque operæ & negocij gubernaculum nauis, quam malus præstat. Cūmque ille subdubitare aliquandiu visus, non facilè obiecta dilueret: tandem dixi, à nostris interpretibus pleraque minus commodè & verè definiti: ob quæ non solum imperiti legum & rudes, sed & docti in dissonos sensus dilabuntur: multiplicique añecti errore, veros significatus non planè percipiunt. Non enim gubernaculum nauis artemon fuit, vt falsò illi opinati sunt, quippe gubernaculum non esse nauis partem dicere, est improbiūsimæ insipientiæ, sed artemon trochleæ genus tractorium est, quod ἐπιγυριον Græci vocant, quo fune ductorio per orbiculos traiecto, & actò in gyrum, vt nostri moris est, facili ductu importantur onera vel exportantur: vulgòque, quantum coniectura assequimur, organum dicitur. Is autem artemon, nauis pars non erat, cūm non navigationi, sed oneri inferendo machinà cōmodè constructa fuerit. Iterum idem Iabolenus plumbum quod pro regulis tecto appositum foret, ædium partē esse ex autoritate eiusdem Labconis asseuerat: Quod verò in ripa tegendi causa locaretur, contrà esse dixit: quo fit, vt vendita domo vel legata plumbum quod esset in ri-

*Alciatus artemonem aliter definit.
Vide eius cōment. in tit. de verbo signifi. l. malum Artemon quid verè significet.*

pa, venditioni aut legato non accedat. Quid esset plumbum in ripa, sæpe à iuris professoribus quæsiui. Et tamen nonnulli inani opinione ferantur, ipsèque legum interpretes aliqui facundissimus, ingenuè se id ignorare fateatur: animaduerti tandem plumbum quod esset * in * Hypo-
ripa tegendi causa, illud dici conuenire, quod tecto de-
stinatum, necdum appositum, aliquo in loco relictum, Alciatus
donec tecto apponeretur, commendatumve fuisset: esse
sequè in ripa id commodè dici, quod parieti inhærens
erectū, ita subsidet ne humi iaceat penitus, vnde vulgo
arripere dicunt. Id autem plumbi quod ita hæsit, & sub-
sidet, in ripa esse dictum est. Fuit ergo opinio Labconis,
quod tamen regulæ plumbeæ quæ in tecto sitæ erant,
ædificij pars forent: illas tamen quæ sepositæ muro ad-
hæserant, vt paulò post apponerentur, ædificij partem
non esse licet ad eum vsum destinatæ, vt pro regulis tecto
inferrentur. Itaque legata domo aut vendita, plumbum
quod in ripa ita situm erat, venditioni aut legato non
accedere, legitime putarunt.

Quod esset collegium fratrum Arualium Romæ institutum, quævis Salis sacerdotes, & quod societarum genera fuerunt.

CAPVT. XXVI.

Primum sacerdotum Romæ collegium, fratrum Arualium fuisse multi asserunt. Hoc enim sacrū à principio originum Romulus instituit primus. Nam cū legibus armisque urbem muniuisset, ne religio in bene instituta ciuitate deesset, vndecim fratres Aruales constituit sacerdotes, sequè duodecimum. Fratresque ideo appellauit, quasi mutua charitate & fœdere nexi forent. Refert tamen Mafurius Sabinus, Accam * Larentiam Romuli nutricè, duodecim eduxisse filios, & cū vnū fato amississet, in defuncti locum Romulum asciuisse: ipsumque & ceteros Aruales appellasse fratres, quod focij essent & ferè pares, agrestis & pastoritia sodalitate coniuncti. Horum insigne fuit spica corona alba, infula alligata, quam, dum operantur sacris, singulos gestare solèni more decebat: quo insigni ab Acca Larentia donati primum fuere: sique honor perennis illis perpetuò mansit, ita vt nullo successu vel casu tanta societas

*Primum collegium Romanū. Fratres Aruales cur dicti. Romulinū trix. * al. Larentia, & ita deim. cepti.*

GENIALIVM DIERV M

nisi vita finiretur: tantaque fuit amplitudinis, vt etiam ab hostibus captos, & in extrema fortuna, aut exules, quanuis nullo postliminio redemptos honor hic comitaretur. Apud Aequitanos verò Solduni dicti sunt, quorum societas erat, vt iisdem vitæ commodis opibusque promiscuo vsu fruantur: siquid autem aduersi contingere, eisdem casus, eandemque fortunam, ac etiam vitæ interitum, vnâ subire cogentur. Quod ab Ægyptiis vsurpatum legimus, quibus amicitia genus & sodalitium fuit cui nomen *συναποδοτικόν*, quasi cōmorientium, qua nulla sanctior, firmiorque fuit: quo genere Antonius & Cleopatra, cui plus nimio se addixit, mutuo affectu deuincti fuere, hac lege copulati, vt si fatale quippiam aut diri casus alteri cōgisset, alter tanquam pœnæ focius, eundem fortunæ exitum esset laturus, focique & comites essent fortunarum & calamitatum.

Apud Hunnos tale fœdus inexplicabili nexu contrahebatur, vt viginti viri generosi spiritus, eisdem sacris initiati, vnâ comites essent consiliorum & voluntatum: eo vinculo, vt in conuictu frequenti & contubernio maneat, & ne punctum quidem temporis vacuum relinquat prosperaq; & incommoda mutuis officiis ferant ad supremum diem: morte autem obita, superstites defunctum efferant, & comitentur. Hiberorum verò mos fuit, vt amici in familiaria iura assueti, principi se deuocent, vitæ mortisque; vltiores: quique ita in cohorte amicorum deuoti erant, omnium consiliorum secretorumque participes fiant, & si quid timendum accidisset, omnes casus, & fortunæ minas, atque vnâ mortem oppetere cogantur. Qui mos Cantabris fuisse traditur, vt pro amicis & fœderatis sociali fide se immolare, atque interire non dubitarent, in signi testimonio mutua charitatis & perpetui amoris. Ex Socianis quoque Gallorum gente, sexcenti ex primoribus, Solduni vocati vnâ cum rege viuunt & commoriantur: nefas putantes, superstitem principi suo esse. Apud alios verò intimi familiares qui manus, mens, lingua, & oculus, atque aures principis vocantur, in eodem cultu & conuictu sunt, rei nullius ignari, & amici principis, qui arcana consilia & abditos sensus soli cognouerunt. Ab Æthiopibus serua-

rum, est vt familiares in regis societate per omne obsequium insinuati, vnâ cum rege ad supremos annos uiuant consociati & fœderati, qui summū inter amicos locum tenent, & si qua corporis parte rex mancus fieret, eodem mēbro se deformet, eoque morte sublato, sponte intereat. Tauris apud Scythas cum regibus præcipue gratos, & qui magno in honore fuissent, ex amicis sepelire in vsu fuit, cui rex tanquã pignus amoris autem abscindere solebat. Apud Græcos vsurpatū est, vt cum aliqui in explicabili nexu copulatur vno pallio inuicem se operiat, & morte obita eodem tumultur: quo significabant, duo simul corpora concordibus animis & vna mente teneri. Priscis autem Longobardis maximū fuit amoris vinculum, apud aliquē ponere barbam. Is enim intimo fœdere astrictus erat, apud quē lanuginem quispian depositisset, sicut apud Persas donari annulo a rege, fœdus inexplicabile & summi amoris vinculum putabatur. Huic ergo Larentiæ quæ Flauia dicta est, mense Aprilii solennes dies & sacra ab Anco instituta, Romani assidue celebrant: quæ Larentalia dicta sunt, & decimo calendas Ianuarias, qui dies Ioui feriatius erat. Cui Martis flamen, plerumque pōtiffices in Velabro, vbi Larentiæ ara & statua erat, sacrum anniuersarium facere, ad eiusque sepulchrum Decembri mense conuenire frequentes, & dare inferias solebant, quod populū Romanum decedens hæredē fecerat. Cuius rei causa, eius dies inter factos relatus fuit. Statimque die flamen Quirinalis illi quotannis sacrum facit. Huius postea exemplo inter Romanum & Tatum inita societate, retinendis Sabinorum sacris, sodales Titij à T. Tatio, vel à titiis auibus, quas obseruant augures, denominati sunt: Post quæ, sodalitates, Titij, Titij aues, sacris Idæis magnæ matris receptis, Romæ sub idē tempus inuentæ, veluti publica munera habita sunt, sicut Augusti sub Tiberio Augustales, qui numero quinque & viginti ex primoribus vrbis, sorte ducebantur: quos Tiberius Augustales. Iulii genti sacrauit. Et Antonini temporibus Antoniani sodales mox Æliani, & Aureliani, & demum Faustianæ puellæ ad imaginem antiquitatis nuncupatæ, qui in principis comitatu inexplicabili fœdere vincti erant, & post funera illi flamines & sacerdotes consecra-

Solduni.

συναποδοτικόν.

Hunorum fœdus.

Hiberi.

Cantabri.

Sociani. Solduni.

Æthiopi.

Tauri.

Græci.

Longobardi.

Persæ.

Larentalia.

Sodales Titij, Titij aues.

Augustales.

Sodales.

Antoniani.

ti. Sed cum à Romulo hoc sacerdotium primū institutū ferant, quin reliqua sacra Numa summus religionū cultor obiuerit, nulla controuersia est. Nam & Pontifices, Flamines, Salios, atq; Augures ab ipso inuentos tradunt. Fuere enim Salij Martis sacerdotes numero duodecim ex patriciis, liberi & ciues, & qui neutro parente orbiati essent, à Numa seu Tullo Hostilio bello cōtra Fidenates (vt Liuius autor est) voti causa nuncupari, qui postea numerum Saliorum duplicasse fertur, ita vt quatuor & viginti, belli pacisque temporibus collegio cooparentur: cuius sacri causā hæc & origo fertur: Cum enim regnante Numa, morbo & afflatu noxio ciuitas affecta esset, eaque lues nullis sacrificiis aut piaculis sedari videretur posse, peltam æneam è cælo, in qua Romanorum fata sita erant, in manus Numæ decidisse ferunt. In qua cum vrbs salutem sitam crederent, ne inuentu facilis, & ob id furto exposita esset, alias vndecim elaboratæ artis eadem facie mensuræque à Mamurrio fabro, ne dignoscī posset, constructas dicunt fuisse: illatq; in Martis sacratio asseruasse, illarumq; custodes, Salios vocasse: quorum princeps præsul, alter vates, alius magister, qui præsidebant, dicti. Illorumque insigne tunica erat punicea, & genum in pectore tegmen, quod supra tunicam versicolore in diebant: tum balthæi, & æneæ galeæ: quibus ornati Martio mense, cum tripudiis tibiam, solenni q; saltatu cœlestia ancyliæ eiusmodi ferentes, culti ornatiq; prodibāt: ipsique gladiolis illa percutientes cum gressu & gradu cōposito, pulsu pedum ad sonum vocis modulato, per Capitolium & forum, p̄que urbem incedebant. Inque eo tripudio Mamurrium fabrum, qui tam exactè illa molitus esset, in nominis memoriā sempiternam, ac pennatas impennatāsque agnas pro spicis & aristis & Lucecium Iouem, Ianumque deorum Deum, aliōsq; deos, excepta Venere, quā in carminibus Saliaribus nominare nefas erat verbis subobscuris, Marti consecratis, quæ nec mutare licebat, ritu priscae religionis, in fine carminum refererebant. Post aliquot verò atates, imperatorum nomina suis carminibus Salios adnotare constitutum fuit: vt illorum quoque memoriā sempiternæ gloriæ mandarent. Quare Germanici nomen Saliari carmine

Salij.

Petra calidus delapsa.

Insigne Saliorum.

Tripudia Saliorum & carmina.

Venere in carminibus Saliaribus nominare nefas erat.

& mox aliorū principū, intercurfu temporum, celebrata fuere, quo tēpore Flaminica dialis vxor capillū pectere, antequā ancyliæ cōderentur, vetabatur: quorum sacra & festos dies cœnis sumptuosis, & comestationibus cū cātu & symphonia oppipare celebrare soliti sunt: in quib; futiles coronas & alia cōiuuiis oblectamēta adhibebāt. Hique dies religiosi & sacri māsere in posterum. Quod sacerdotiū quanti fuerit, licet æstimare, q̄ nisi ex patriciis ad hunc honore admittebatur nemo: & nisi liber & ciuis, parimus & matrimus foret. Quōdq; Appius Claudius triumphalis, Scipio Aphricanus, & L. Bibaculus inter Salios esse, & hæc sacra attrētare, gloriæ duxere. Et Titus Vespasianus, quod numero Saliorum fuisset cooprat, gratias egit. Antoninus quoque Philosophus natus octo annos, ab Adriano Cæsare inter Salios adnumerari laudi duxit, velut magni splendoris munus ferret. Erātque constitutum vt qui consulatum, aut præturam, aliūve magistratum gereret, ancyliæ ferre, & inter Salios esse cogi nequiret. Præter quæ, etiam apud Latinates, Salios Martis sacerdotes fuisse: & in facris Herculis ad magnam aram, Salios sacrorum ministros cum cantu psallere consueisse comperimus. Et tamen Martio mēse ancyliæ deprompta è Martis sacratio prodirent, siquando tamen gentibus nationib; que iustumq; bellum per faciales indicebatur, ancyliæ in eodem sacratio, aut in curia Saliorum cominuere moris erat, quasi eo motu Martem è sua sede exercitum, eōq; propitio & volente, arma expediti, legiones conscribi, exercitus apparari, atq; omnia hostilia esse designarent: qui dies religiosi & infames habiti sunt, quibus antequam cōderentur, spōsalia inire, peregre proficisci, aut pacis fœdera tractare, vel aliquid publicæ priuatæve rei inceptare, velut mali auspicij, tristisq; maneret exitus, ominosum fuit.

Saliorū s: 2
era & festi
dies sumptuosi.
Sacerdotiū Saliorum dignitas.

Belli indiciō.

Quot lictores apparitoresque habebat dictator, quot consules aut prætores, quæstoresque, quiue secures habebant, & qui non.

CAPVT XXVII.

Qvod Romul^o parto regno cū sella curuli trabeaq; & reliquo ornatu se augustiorē fecisset, tum

maximè duodecim licitoribus insigne fecerit, qui fasces securèsq; velut insignia maiestatis præferrent, à multis est memoriæ mandatum. Nonnulli Tullium Hostilium Romanum regè, primo purpuratum cum licitoribus & fascibus in publicum prodisse ferunt. Sed perpendimus non lictores modò cum fascibus, & securibus, sed apparitores quoque regem præire consueisse. Fuere enim apparitores ministri regij, qui astabant lateri, & corporis stipitatores erant: ut si quando opus esset, ad imperium nutumque regis præsto forent. Præter quos fuere viatores in regio comitatu, qui quoties senatus cogendus esset ex agris Senatores aduocarent, contumacèsq; citarent & arriperent. Quippe cum prisca temporibus proceres ciuitatis morarentur in agris, si quando conciliu publicu cogendum erat, à villis accerfebatur in senatu: ex quo qui eos euocabant, viatores dicti: quique ex viatoribus ligandi cædendique ius habebant, lictores nominati sunt quibus iussu regis delinquentes vincire, nudatèsq; virgis cædere, & si crimè exposceret, securi percutere, negotium erat. Ideo lora in sinu gestantis, regi apparebant quibusque mandatu erat, facinorosis & delinquentibus crura & manus ligabant, ut post verbera nouissimo exèplo afficerent. Præter quos fuit accensus & præco, qui dicto consulis alteriusve magistratus ad imperium nutumque præsto essent. Accensus, ut ad concionè: præco, ut ad comitia quiritès aduocaret. Quod munus vt esset expeditius, libertis dari consuevit, sicut ministrorù & apparitorum. Brutariis, coactis seruilia exhibere, pro eo quod bello Punico secundo post cladem Cannensem ad Hannibalem defecissent primi. Sed cum post exactos reges, C O S S. creatis, omnia insignia quæ apud reges erant, populus consulis concessa voluerit, Brutus & Valerius Publicola, qui assertores & vindices Romanæ maiestatis fuere, cum statuissent: non formidolosum & feru, sed mitè & plebi percharum efficere Consulatum, utque offensionè & inuidiã vitarent, in publicu prædeuntes cum eisdem quibus reges insigniis, secures à fascibus dimouerunt: & cum solis fascibus ad populum concionati sunt. Inde mansit in posteru, ut cum duodecim fascibus, totidem lictores, sine securibus consuli præirent. Hæc

*Lictores,
Apparitores.*

Viatores.

*Lictorum
munus.*

*Accensus,
Præco.*

Brutariis.

*Secures ab
iectæ post
exactos
Reges.*

enim fuere insignia summi honoris & imperij consularis. Illis ergo magistratibus secures cum fascibus in vrbe præferrebantur, qui sine prouocatione summi imperij tenebant, ut dictatori, & decemuiris, à quibus ad maiestatis tribunal prouocatio non erat. Dictatori ergo pro honore summi imperij, quod plus iuris & maiestatis habebat, quatuor & viginti lictores cum fascibus & securibus, & apparitores, qui summouerent turbas, præstabant: consulis in vrbe duodecim lictores cum fascibus res. Vide tatum, demptis securibus: foris verò, ut in decreta sibi prouincia, aut quum castris & legionibus præssent, fasces cum securibus, vnique lictores apparitorèsq; præcedebant. Idque ideo cautum, ut prouincia perniciosi hominibus purgare, illorumque audacia & temeritati obuia ire, flagitiisque & dedecora pœnis & damno multare valerent. In vrbe enim consuli cum securibus esse ius non erat: quippe suprema potestas, & ius de nece cuius consuli intra pomeriũ non datur. Obseruatumque fuit, ut inter consulem, & proximum licitorè, nemini officij causa nisi consulis filio aditus esset. Prætori verò in vrbe non duodecim ut consuli, sed lex tantummodo lictores apparere solent: extra verò vrbe, aliquando cum securibus apparuisse inuenimus. Paulo tamen Æmylio in prætura priuilegio honoris duodecim secures apparuisse ferunt, ut consularè maiestatem in prouincia præ se ferret. Tribuni autè plebis solum viatorè, apparitorèque à prima origine sine licitore habuere: qui etiã libertini erant quippe cum Tiberius Gracchus in tribunatu libertis apparitoribus primus usus fuisse dicatur. Postea verò quem prouincias sortiri cœpere, & illis cum imperio præesse, etiam lictores habèdi tribuno facultas data est. Quæstores verò, ædiles, duumviri, & minores magistratus qui prehensionè & vocationè non habebant, in vrbe nec licitore utebantur, nec viatore: tamen prætorè duodecim secures cum fascibus, & quæstorè, licitorè, & fasces quadoque habuisse legamus: quod in prouinciis, quas sortiti prætores quæstorèsq; fuerant, non autem intra pomeriũ id licuisse apparet. Extra vrbe enim his uti fascibus & licitoribus interdum cum securibus licebat, ut sceleris & perfidiæ pœnas à facinorosis expeterent: in vrbe verò minime

*Ius necis
intra po-
meria cõ-
suli nõ da-
batur.*

*Prætori
in vrbe
quot lic-
tores.*

*Tribuni
plebis vi-
ator & ap-
paritor.*

*Questor
parricis,
qui & Par
ricidius.
Lictores cū
fascibus in
vrbe habe
re quibus
permissū.*

nisi quaestores parrici forent, quibus pro imperio & maiestate cū crimina vindicarent, in vrbe lictores cū securibus saepe praelati sunt. Marcus tamen Liuius Drusus dum quaestor Asia obtineret, nullo licitore aut alio insigni honorū vti voluit, ne quid seipso insignius prouincia haberet. His ergo quorū erat maius imperiū, & maxima auspicia, quique cū ad eunt magistratus, Vestæ & penatibus rē diuinā faciūt, vt dictatori, cōsuli & pratori, passim lictores cū fascibus in vrbe habere licuit. Dictatori etiā cū securibus, ceteris verò qui minima auspicia habebāt, licitore vti non licuit, nisi quaestori parricio, vt percensuimus. Fuitq; vetus constitutum, vt praefecti prouinciarū & praesides, senatoribus ex claris maioribus & inclytæ familiae, peregrè agētibus quò cōspēctior dignitas & honoratior foret, plerunq; in prouincia lictores cum bacillis darent: vtque reges externi aut fœderati in prouincia populi Romani venirent, magistratus Romanus aut praes illi cū licitoribus & fascibus praeret. Mario enim pratore Asiam obtinente, & in eā profecto Mithridate, semper cum fascibus Marius praecessit Mithridate. Qui quidem lictores non his modò magistratibus, sed & Vestalibus & sacerdotibus, mox Caesaribus & summis imperatoribus cū virgis laureatis, & Augustis mulieribus pro muliebri fastigio praecessere. Quare Agrippinae matri Neronis, perpetuo senatusconsulto lictores duo tributi fuere, & Flaminium Claudiale. Contra Tiberius Drusillae matri decerni licitorem minimè passus fuit, licet Augustus illam in familiam nomēq; Augusta testamēto asciuisset. Illud quoq; obseruatū est, vt cū lictores iussu Consulū alique è domo euocarēt, fores ad iū virga percuterēt, quasi eo signo publicā adesse personā innotesceret. Si cui tamē ob claritatem dignitatemq; deserebant, virga fores percuti vebant. Cū enim Pompeius Magnus Possidonis domum summi sapientiae professoris esset ingressurus, fores virga percuti vetuit, & fasces summisit. Et siquādo dictatori, cōsuli, aut pratori praerent, pro imperij maiestate obuiū quēque semita cedere, denudare caput, & obsequii honorisque causā equo descendere iuberent, obuiamq; turibam virga subsisterent, & summouerēt, Apud Athe-

*Lictores cū
bacillis.
Regibus
externis
praefectū
licitoribus
& fascibus
praebuit.
Lictores cū
virgis lau
reatis.
Lictores fo
res virga
percutie
bunt.
Lictorum
munus.*

nieses & omnē ferè Graciā, vt discrimē personarū notaretur, magistrat' nō lictores, sed lixas simul & virgas habuerūt vice licitorum, quos *λαλιγγες* nuncupant. Fertur verò Germanicus, Athenienses locios & fœderatos vno licitore velut praecipuo munere donasse. Neq; praetereūdū, in occurru maioris magistrat', minores summittere fasces consueuissē: vt signarent honori deferre, & imperio parere. Quare Valerius Publicola in suspitionē affectati regni adductus dū cōcionatur, fasces populo summisit: scilicet populi quā cōsulis maiestate & iura, potiora arbitratus. Lictoresq; cum fascibus saepe paludatos cōsuli etiā paludato in prouinciā profecturo praere solere: quae quidē paludamenta tunc sumebāt, cū in expeditionē aut decretā sibi prouinciā cōsul iturus esset. Paulo tamē Amylio pratori in Hiberiā profecturo albū paludamentū, ac lictores ministrōsq; albatos cū modico comitatu tributos comperimus. Sine autē licitoribus proficisci in prouinciā, aut consulibus profectis lictores in vrbe mansisse, religioni est & prodigij loco habitum. Fuit quoq; receptus mos, vt quoties insigni victoria consul potiti essent, ob res prosperè gestas laureatis fascibus praeratis incederent, literasque laureatas Romam mitti, aut nuncios cū iaculis laureatis aduenire, nauemq; laureatā aut vittatā, foelicis victoriae nunciū esse: ac lieta & magna significare tunc, quū depulsis & dissipatis copiis hostes victi essent & profligati, animaduersum est. Victo enim Mithridate, & fugato duplici praelio, lauro ornatā nauē, & bellico apparatu instructam, vt in victoria mōs erat, Lucullus Romā misisse dicitur. Ipsis verò nunciis tabellariis, Graeci *Πελοποιες* dixerunt nomen, quoniam erectas pinnulas gestarent: quod Aelius Verus fecisse dicitur vt cursoribus alas pennatas imponeret, illōsq; ventorū nominibus appellaret: quādōq; *Φαλαγγες* & *Ζεφυραλλοφίγγες*, Persae *αγγαυος* & *αγγαυος*. Proditūque memoriae est, columbas tabellariorum vice apud maiores saepe fungi solitas: quippe Cæcina Volaterranus hirundines victoriæ nuntias habuit. Cyrus verò per interualla locorum tabellarios ita disposuit, vt fatigati recentes, & nocturni diurni succederent: adeo vt volatēs grues superarent. Quod & Xerxes fecisse dicitur, vt cursores inui-

*Athenienses
lixas &
virgas loco
licitorum
habebant.
λαλιγγες
Summissio
fascium.*

*Fasces lau
reatis.
Literalau
reata.*

*Tabellario
rū diuersa
nomina.*

*Colubarū
& hirundū
num ars.*

*Tabellariū
Cyri perin
terualla lo
corum.*

*Cornix
liras perfe
rens.*

cem succedentes haberet dispositos. quos neque imber neque noxa a cursu dimoueret. Inter alios Marthes Ægypti rex proditur cornicem habuisse, cui cursoris vice literas perferendas dabat. Nec ab re fuerit meminisse, ex viridi lauro fascium Luculli, Pompeij fasces languentibus foliis lictores exornare, concessit mox victoriæ omen fecisse. Sicut Superbus Tarquinius, ne suum ducem Latini agnoscerent, nève discreta insignia haberent ex Latinis Romanisque fascibus manipulos miscuit, singulósque ex binis fecit. Ipse tamen Pompeius, licet se imperatorem fuerit appellari, nõquam tamen in fascibus insignia laurea coronæ detulisse legitur: quo exemplo arguitur, imperatorem fascibus laureas apponi consue-

*Græcorum
mos audito
fausto nun-
cio*

*Carthagi-
nenses.*

*Betulla vir-
ga.*

te, quo iustum imperium & legitimus triumphus notaretur. Apud Græcos vero vetusto more receptum est, vt si quid faustè & feliciter nuncij afferrent, coronati aduentarent: ipsique ciues sæliciter accepto nuncio in communis signum lætitiæ coronati incederent ouantes gratantésque. Carthaginenses, rebus feliciter gestis, præcipuum lætitiæ genus habent. victimas cædere, ludos celebrare, munera mittere. Quóque fascibus, quos præferbant lictores, Betullas virgas maximè commodas duxere. Itaque ex illarum virgis, tum propter candorem, tum propter tenuitatem publicos fasces, qui magistratibus præirent, effecere. Atque illud animaduertum est, quod tametsi ad reliquas prouincias præsidēs & magistratus cum lictore & fascibus irent: tamen Alexandriæ consulares fasces accedere, aut urbem inire vetabatur: quòd diuinis carminibus & vaticinio prædictum esset, tunc demum Ægyptum fore liberam, cum ad eam Romani fasces aduentarent. Tametsi Romani magistratus libera & fœderata oppida, velut sociali fide copulata, plerunque sine lictore aut fascibus adirent.

*Quod regium diadema tam apud Romanos, quàm apud exte-
ras nationes gentisque fuerit, & quæ insignia.*

CAPVT XXVIII.

*Paulus.
Cortesium.
Plutarchi.*

APud Paulum Cortesium virum doctum, & mihi per familiarem, legebatur Luculli vita ex Plutarcho in qua expeditionem & prælia contra Mithridatem à Sylla

primùm mox à Lucullo suscepta, multa cum sacundia locus in verborum refert, cum quo multiplex, variũ & inexpiabile bellum fuit: quòque modo fufus & profligatus, quĩ de consciscenda morte cogitaret, repentinè incursionis metu, ac subito malo perterritus, eunuchum ex cubiculo ad sororem, & duas vxores, Monymam & Veronicam, vt in tãto discrimine, ne cunctarentur sibi vel honesta morte consulere, antè quam victor hostis adueniret, misisse dicit: & dum alij alio letho absumerent illarum alteram animo consternatam, diademate detracto, quod capite gestabat, & collo circumdato, suspensio vitam finire voluisse: alteram veneno mortem sibi consciuisse, & qualia in magnis discriminibus & summæ fortunæ casibus euenire solent: in eandem sententiam multa cõmodissimè aptissimèque enarrat, Atque hæc cum legerentur, quidam vir curiosus & haud illiteratus, qui vnà aderat, quonam modo potuisset, quispiam diademate quod capite gestaretur, suspensio vitam finire, demirabatur: quippe diadema regiũ ex auro gemisq; constare dicebat, neque illo efficere potuisset quenquã, vt laqueo deperiret. Quæ cum dixisset, multique idem sentirent dixi aliud fuisse sententiæ & opinionis meæ, diademæque regiũ tam Romanis quàm exteris gentibus, candidã fasciam esse respondi: quod insigne à Libero patre inuentum Plinius notauit: ideo crimini datum Pompeio fuisse quod vlcis velandi causa, crus fasciæ circumcingeret, tanquã regiũ sibi diadema vendicaret, nihilque referre, qua in parte gestaretur, illi obiectum esse tametsi feratur veteres, quòd caligis non vterentur, crura fasciis alligasse femoraliaq; & tibialia habuisse. Et Lucius Metellus quòd vlcis causa frontem fasciæ circumdidisset, Vitati seu Diademati cognomen tulisse. Tigranes quoque Armenius cãdidam fasciam insigne regiũ ante Pompeij pedes adiecisse dicitur, velut dominationi cederet, & omni publico munere se abdicaret. Quin Alexander memoratur, cum desiliens equo casu Lysimachũ vulnerasset, mēdēdi vlcis causa diadema sibi detraxisse, (nam candida fasciæ erat illòque Lysimachi vulnus alligasse. Quod omen illum futurũ regē designauit, sicut euentus docuit. Idque apud autores assiduis exēplis parere. Medis verò,

*Diadema
quid.*

*Pompeius
iuxta.*

*Metellus
Cidaris.*

Cidaris. Persis & Armeniis regibus; cidaris cum carulea fascia albo distincta, vel tiara, amictusque purpureus quadrangulari figura. Interdum candys, quod Persarū Lydorūmque insigne regum erat, pro diademate fuit. Quos quidem reges antequam scepra inirēt, sacris initiari oportebat: qui modus erat, vt vestē quam gustavit Cyrus, primū induerent, mox terebinthum & caricas gestarent, poculumque lactis ebiberēt: sicut initiatos sacris Iūdis, fores edis aperire, arcanosque libros euoluere, aqua ablui, ad sacra deduci, duodecimq; stolis primò mox ipsi deapicta veste indui decebat. Quis quidē tiara pileus erat, ex qua redimicula, quibus maxilla velantur, defluebant, qua Phryges in solennibus utebantur sæpe. Quod quidem diadema Armeniorū reges, nisi à Romanis, assumere non poterant. Nanque experimēto cognitū erat, barbaros malle Roma petere reges quā habere. Persici reges obseruarūt ex myrrha & labizo odorata, capiti insigne regum ferre, palāmque picturata & auro distinctā induere. Numidis regibus sceprū in sinistra, & cādida in fronte vitta, insigne est regale habitum. Macedonū regum clamys, chausia, & crepida, ad diadema. Assirorum verò tiara diademate obuoluta, & tunica purpurea, & partim alba, quam nisi rex induere nemo poterat. Sardis quoque curru vehi, & rectā ferre tiaram solis regibus dabatur. Apud Siculos purpurea vestis, argēteus baculus, & purpura gemmis extructa cū diademate. Phœnicibus, Syris, & Cilibus, chlamys cū crepidibus, & candicans diadema. A Egyptiis autem regibus, nūc leonis, nūc tauri, aut draconis efficti imaginem, aut ignem, arborēve effictā supra caput ferre, principatus & regij dominatus insignia fuere. Tamesti regni cura & procuratio illis penes regias vxores fuerit, quibus plus quam regi honoris, obsequiūq; tributum est. Nonnunquam diadema aspidis imagine distinctum, A Egyptiorū regnum spectatissimū insigne fuit. Parthis duplex diadema amplissimū decus regum dicunt esse, quippe quorum reges magni, & regū reges habebantur: sicut Phrygum reges adeo processere, vt regum maximi nomina ferret. Darij diadema fuit purpureum albo distinctum, quod mox Alexander vsurpauit ferre. Syrij quoque stolam & sceprum pro regio

diademate habuerunt. Apud prius verò seculum reges tenuisse hastas, quas scepra nuncupant, pro maiestate, proque diademate fuisse proditum est. Ferunt milites in exercitu Pharnacis, tumultuaria coacta manu latiore illi scyrypum, dum ipsum in regē assumunt, pro diademate dedisse. Sicut amasi, dum concionatur, pro regali ornamento galea data est. Bataui & Germani, regem quem delegere, attollere humeris, & scuto exceptum subcolare per vices pro regio fastigio obseruarunt. Romanis autē regibus diadema, trabea & purpureus amictus, domi quadrangularis, sed semicircularis, insignia regij dominatus fuere. Sequutōsq; postea Cæsares, diademate minimē vsos cōperimus: imò omne decus regum, vt inuidiosum, deuitasse: quippe nomen regum alibi magnū, Romæ verò intolerabile fuit. Frequens enim apud eos laurea capitis decorū, & distincta radiis corona, ac purpurea chlamys, insignia imperij fuere. Tamesti post tēporum interualla ex Cæsariibus Aurelianum Cæsarem, præter mores institutāque maiorum, diadema vsurpasse, eoque insigni primū vsū fuisse legamus. Demum eò velantiē processum fuit, vt lequiti Cæsares sacrum ignē, qui tantum regibus Persarum mos erat, velut imaginē imperij sibi præferri sinerent, eoque præcipuo insigni & singulari ornatu vterent. Ferrus Clearchus Heraclensium tyrannus, cum effluxē fuissent opes, eò processisse, vt successu cōtinuæ felicitatis supra spem humanā insolens, se Iouis filiū diceret: superque cætera flagitia & dedecora, aureā aquilam sibi præferri sineret: purpureāque vestem, aureā coronam, & cothurnos excellenti cultu instar tragicorū regum, pro insigni haberet, hanc regalem existimans palmā, velut eò ornato argumēta sui generis non ambigua fide demonstraret: & Antigonus, quo Liberij patrem referret, insolētī dominatu eò vanitatis excessisse, vt hederā capiti suo pro diademate, pro scepro thyrsū gestaret. Indi verò reges pro regio ornatu habēt, vt cum foras prodeūt, aurea mitra pluribus gemis distincta, & sindone amicti, tympanisq; & tintinnulis præcedentibus, conspicui fiant. Quod autē de cidari diximus, nō abnuent illa ab tiara haud multū abesse, sed specie ferē pari, neq; inuenuita fuisse. Præter que

*Scep: rū scy
pus latior
loco diade-
matis.*

*Bataui &
Germani
Romani
reges.
Regis no-
men Rom.
intollera-
bile.*

Ignis sacer

*Clearchi
fastus.*

*Antigonē
insolentia.*

Indi.

*Cidaris &
tiaræ affi-
nitas.*

Crobylum. fuere capitis insignia Atheniensibus, quòd crobylum
Cordile. uocant, Cypriis quod cordylen, ierfis Nidarion, ÆEgy-
Nidariu. ptiis fasciolum non regium, sed clarorum virorum &
 principum. De regali autem sceptro illud memoria: pro-
 ditum est, externorum rerum sceptra in summo ciconiã
Ciconia & in imo hippopotamum habere effectum: quo argumen-
Hippopota tus in summo regem iustitiam obsequi oportere, atque feritatem
nus insigne & indomitas libidines, ne ira deficiat, emollire significa-
regii exter- bant: quòd ciconia summã pietatis, hippopotamus vio-
norm. lentissimum animal foret. Lydiã verò reges sceptri loco
Securis Io- securim habuisse feruntur, sicut Labradeus Iupiter in
uis Labra- Curia pro sceptro & fulmine securim ferebat. Roma
des. nis verò regibus lituus cuspe incurua, qui etiã virga
Lituus. auguralis erat, sceptri loco est habitus. Tarquinio Prisco
Aquila in sceptrum fuit eburneum, in summo aquilã figuram ha-
summo sce- bens, & corona aurea, quam vsque ad extremum tulit.
pri. Indis autem nisi ex ebena sceptra sumere non licebat.
Indi. Quorum reges cum iura dabãt, aut exteros legatos ad-
 mittebant, tunc capillum pestere, atque ornari solebant
 eximie, Babylonij verò tanto studio sceptra prosequuti
 sunt, vt extra domum sine sceptro prodire, aut conspici
Babylonij. nefas ducerent: in quibus diuersas effectas species figu-
Figura a- rasque habebant: quippe mali rosa vel lilij, aut aquilã,
lie atque alteriusve auis in summo insignia ferebant. Hoc diade-
mae in sce- ma apud exteros hodie videmus in vsu frequẽs, vt ima-
priis. ginem præ se ferant antiquitatis. Nam candida fascia
 velut regio insigni caput obuoluti, regalem præ se ferunt
 maiestatem. Non ergo mirum, vbi in summa despera-
 tione & diffidentia, Mithridatis vxor nihil prolatãdum
 rata, cum mortem oppeteret, si arrepto diademate & in
 signi regio, quã fascia erat, eodem collo alligato, vitam
 finire voluisset.

Quæ fuerint auspicia quæ è pullis emisiss è cauea captarentur, &
quæ secundos euentus, quæve infortunia afferunt.

CAP. XXIX.

INter auspicia quæ veteres maxima cura, cultuq; obser-
 uarunt, annotauere annales, nõ parũ estimationis fuit
 se pullos, quib' è cauea emissis plus dabatur. Et tametsi
 antiquo

antiquo augurum decreto omnis auis tripudium face-
 re possit, tamen inter eas præcipui fuere pulli Melici &
 Chalcidici, quibus tantum honoris tributum est, tan-
 tumque fabulosa vetustas religionis adscriptit, vt nisi
 his præmonentibus, comitia non haberent: nullos ad
 honores proueherent: nulli prouincias demandarent:
 non senatum consulerent: non bella vel paces inirent:
 nihil denique domi forisque agerent, quod ab his non
 præditum velut Deorum monitu, magna cura pensita-
 rent. Hæ enim quasi internuntia Iouis & interpretes,
 futura præmonere dicebantur, quibus pullarius præ-
 erat: quotiesque de promouendo negotio, aut re ex-
 quenda pullos consultum ibat, imperato de more silen-
 tio, pulsem illis ante caueã aut offam obiciebat: exã-
 que tempus consulendi summo mane & primo diluculo.
 Quòd si oblata escã cauea pulli non exirẽt, aut se-
 ro progressi escã non attingerent, retrõve cederent,
 vel occiderent, aut non vescerẽtur, seu planctũ alarum
 alimenta resugerent, aut euolarent penitus, omen ma-
 gni terroris & sollicitudinis, tristissimisque euentus ad-
 notabant. Tunc enim pullarius quasi monitu fatorum
 exitus animo præsumens, diem prælij, aut rei exequen-
 dæ tempus diffundebat. Quod nisi paritum fuisset, ex-
 tremum exitum & perniciem plerunque attulere. Ti-
 berio Graccho, qua die in turba cæsus occubuit, pulli
 non addixere, sed emissi è cauea, retrõ cessere, euentu tri-
 stissimo, qui mox consequutus est. Et Claudius Pulcher-
 moturus aduersus hostes, non pascentibus in auspican-
 do pullis, per contemptum religionis inito nauali præ-
 lio, terribili strage cum omni classe profligatus, pœnas
 dedit insignes. Sunt tamen exempla, delusa religionem
 & contempta auspicia felices euentus & successus ple-
 runque habuisse fortunatos. Papyrius enim Cursor, cum
 à pullario admoneretur ne cum Samnitibus prælio de-
 cerneret, ouillis non addicentibus, sciliciter dimicauit.
 Et Flaminius Consul moturus aduersus hostes, contem-
 ptis auspiciis, fortiter pugnavit & vicit. Si autem pulli
 è cauea egressi, obiectam pulsem aut offam volenti ani-
 mo depasti essent, ita vt illis vescentibus frustum ab ore
 decideret, & terram pauiret, quod tripudium faceret

*Ritus aus-
 picij capie-
 di a pullis.*

*Signa ma-
 li ominis.*

*Indicia bo-
 ni ominis.*

solistimum, rem haud dubie fortunari, & auspicia secunda esse, letisque successibus & spem mirificam praesignarunt. Sed quod de pullis apud Romanos proditum est, idem in Lycia in Apollinis fonte, & in Medorum lacu ad Neptuni aquas Lymira pisces facere tradunt: ubi a consulentibus euocati, ad autum veniunt: qui si obiectas carnes diriperent & pascerentur, felicitia protendere, & praesens auspiciam facere, imperiumque breui futurum interpretabantur. Contra si caudis abegissent, aut aspernati cibum refugissent, tunc luctus graues & dira ac pestifera augurati fuere. In Epiro quoque in templo Appollinis draco colebatur: & in Aegypto Apis bos in phano antiquissimo & sanctissimo, intra septa magna religionis, in quibus coniectura diuinæ mentis & praedictiones futurorum putabantur. Sicut in Memphi vacca, & in Heliopoli Mneus bos, atque in Arsinoe crocodilus. Hicque porrectam escam accipientibus aut auerfantibus, felicitia auguria & exitus fortunati, nonnumquam magna infortunia & repentinum incommodum praedici & praemonstrari, fuitque obseruatum in omni augurum responso, ut si pullarius, seu quivis augur qui auspicatur, cuique monita Deorum praedicere, & de augurio respondere, ac portenta interpretari cura fuit, tacitum ferret quod diu vulgari voluissent: haud aliter contraheretur nefas, quam si occulenda divulgaret, & abdita palam faceret. Si verò augurio fallaci mentiri ausus fuisset sinistrumque pro dextro, vel quid prodigij foret, contra denunciasset: non id illi qui de auspicio consultit, sed in ipsis pullarij vel auguris caput, qui tam improbè mentiri ausus esset, quicquid fuisset infortunii recisurum.

Pythagoras, Parmonides & Zeno philosophi, tum Ennius, Paucinus, Accius & Nennius poëtae, unde originem duxere.

C A P X X X.

Pythagoras.

QUOD de Pythagora Samio veteribus monumentis memoriae, & literis proditum est, his etiam Genialibus adiciere non dubitavi. Siquidem hic Samo relicta, ex patrio & natali solo primo in Aegyptum, mox Babyloniæ ad Persarum magos contemplantosque

siderum motus, originemque mundi spectandam profectus est. Inde Creta Lacedæmonemque, ad cognoscendas Minois & Lycurgi inclitas ea tempestate leges, contendit: quibus instructus tanquam ex mercatura bonarum artium Metapontum & Crotonem venit: ubi suis monitis præceptisque tantum processit, ut populum in vitia lapsum, ad frugales mores modestiamque reuocaret. Ibi quoque Architam primò & Epicharmum, mox Philolaum & Alcmeonem, deinde Zenonem, Parmenidem ac Lyfia suæ disciplinæ sectatores habuit: qui eius monitis doctrinæque imbuti, diuina mente & consilio viui euasere, luménque & ornamentum suæ reipublicæ fuerunt. Sed Archytas & Lyfias ex Tarento, Alcmeonem & Philolaus Crotoniarum, ubi quòdam magna Græcia fuit: Parmenides verò & Zeno ex Elea Lucaniæ vrbe, quæ post Silarium iuxta sinum Possidonitatem sita est oriundi fuere. Eam plerique Eleam dixere, alij Ileã, quæ à Phocensibus colonia deducta fertur. Hic enim ille Zeno fuit dialecticæ primus inuentor, cuius pleraque exant egregiè dicta factaque, qui Pythagora præceptis imbutus, cum Phalaridi tyranno homini seuo & sanguinario ob crudelem dominatum necem machinaretur, ut ciues ab impotenti seruitio tollerent, & arcano consilio detecto, captus ab eo in omnes cruciatus laceraretur acerbis quaestionibus, quòd conscios coniurationis non detegeret, nullis terroribus adduci potuit, ut affines culpæ & conscios facinoris palam faceret: sed vultu intexto, & quadam sublimi constantia ea præsentia animi fuit, ut singulos tyranno intimos familiares, quanquam infontes, coniurationis capita esse diceret: quibus sublatis, multitudinem seuientem magnifica oratione ita impulit, ut facto impetu lapidibus eum obruerint. Sed quod de Zenone, idem de Theodoro, qui in Hieronymum Hieronis filium, iuuenem omnibus flagitijs inquinatum propter turpitudinem sordisque vitæ coniurauerat, scriptum accepimus. Is enim quum tormentis per omnia exempla cruciaretur, quæ fortissimi viri patientiam vincerent, ea fuit constantia animi, adeoque fortis & magnus, ut omnes socios facinoris supprimeret: tyranni verò alumnos & familiares, re-

*Leæne con-
stantia.*

lut sceleris ministros & eodem crimine pollutos, per-
carnifices & tortores ad supplicium tradi fecerit. Leæ-
na quoque quamvis mulier, cum per omnes crucitatus
vexaretur à tyrannis, nunquam adduci potuit, vt con-
silia Harmodij & Aristogitonis tyrannicidarum detege-
ret. Ob quod meritum simulachrum illi Athenienses e-
rexerunt Leænam æneam, cui ob taciturnitatem linguam
addi veterunt: sicut Beroso astronomo, ob vera quæ
prædixerat vaticinia, in gymnasio statuum lingua au-
rata effinxere. Cui non absumilis Epicharis libertina fer-
tur, quam in coniuratione Pisoniana iussu Neronis per
omnia fœda exempla cruciatâ, non verbera, non ignes,
non torquentium ira pervincere potuit, vt se conciam
fateretur. Fuit quoq; alter Zeno philosophus insignis,
& alij nominis eiusdem fama illustres. Sed quia Tarçti
mentio & Ileæ facta est, admoneror etiâ Rhodiæ in

Ennius.

Appulis sitæ vrbs, quæ multi nominis & famæ non mi-
noris habitæ sunt. Ex his enim Ennius poëta oriundus
fuit: tamen si ex Tarento ortum nonnulli credant. Ea
enim vrbs à Tarenao haud multum distans, citra Brun-
dium in mediterraneo sita est, vbi Lupiæ & Salapia
oppida fuere. Salentini autem hi sunt, qui extimam o-
ram Italiæ, & Chersonesum circa Iapygiam incolunt,
qui Mesapij, Calabri, Iapyges, Peceucij, & Appuli com-
muni nomine appellantur. Fuit iisdem temporibus Pa-
cuvius tragediarum scriptor, Brundisij in agro Salento
Ennij sorore genitus, & Accius tragicus libertinis
parentibus, haud multum ætate distantes: simul & Ne-
vius poëta, qui ex Campania, vt frequens opinio est ori-
ginem sibi vindicavit.

Silentini.

Pacuvius.

Accius.

Nevius.

LIBRI I. GENIALIVM
dierum finis.

ALEXANDRI AB ALE-
XANDRO IVRIS PERITI
Neapolitani, Genialium die-
rum liber secundus.

*Locus ex Propertio, ab Accio Syncero Neapolitano in
convivio familiari commode emendatus.*

CAP. I.

ATVRNALIBVS cum ego & familiares
mei cõplusculi sub idem tempus Neapoli
conueniremus, cumque à forensibus nego-
ciis feriarum causa aliquando quies foret.

*Accius.
Syncerus.*

ad Accium Syncerum, virum ingenij cultu
& facundia singulari, cum quo mihi peruetus consue-
tudo fuit à puero, nonnunquã ventitabamus: cum eõq;
vel honestis deambulatũ oculis, vel sermonibus lepidissi-
simis, id quod erat temporis, ad multã sæpe diem confe-
rebamus, quotidianõque eius cõgressu & assiduo comi-
tatu perfruebamur. Accipiebátque nos homo ille sua-
uitate insigni plerunque nouo epigramate, aut elegiis,
versibus mundis & graphicè factis, multo cum nitore.
& cultu, nonnunquã festiuissimis epulis, & latiore con-
uictu, cœnæque nõ vulgari nec protrita, sed aut veteris
cucurbitæ ferculo cum lactucæ thyrso minutim cæso, &
acino vuæ passæ insperso: aut olëtibus pomis, anni frĩ-
gore seruatis, & sicu sicca Sinuessana cum rosaceo ex
Petrino suo, quæ ipse appellabat Petrinia. Velut fuit il-
la die, cum mihi & plerisque doctis viris cœna exhibi-
ta, Sanaxario ex Aethiopia bonæ frugis liberto, scitissi-
mo adolescenti, quem libertate & gentili cognomento
donauerat, liberalibusque disciplinis instruxerat, ita vt
cuius ingenio non impar videretur, demandauit, vt

Propertij elegias a se pluribus in locis castigatas, summissim lenitèrque catarèt. Quod cum ille cupidè faceret, versufque ad tibiam modulis dulcissimis scita & canora voce canere inceperet, nòsque & proferentis verba, & concentù, numeròsque admodum suaves summa cum voluptate captaremus: & iam millibus modulatis versibus, ventum esset vbi Cynthiam Baiis demorantè, diu abuisse cònqueritur, his verbis:

*Ecquid te mediis cessantem Cynthia Baiis,
Qua iacet Herculeis semita litoribus:
Et modò Thesproti mirantem subdita regno
Proxima Miseno aquora nobilibus?*

*Propertij
locus discus-
sus.*

Accius carminibus pausam fieri iussit, & ad me conuersus: Quid tu, inquit, qui orbis sitù tà diu legèdo perferatari, Misenu aut Baias cum Thesproti regno còmmune habere vidisti? Nunquid in memorià venit, Thesprotiù agrum in Epiro iuxta Chaones & Acarnanes, aut) sicut Herodotus ait) Ambraciis & Leucadiis proximù longè à Cumanò abesse: Quid enim isto in loco hic poëta senserit, qui regno Thesproti aquora Miseno proxima subdita esse dixit, cum tanto maris terrarumque recessu discretà sint, non equidè intelligo, Neque enim Thesprotios in Cumanù venisse, aut in Italian colonias deduxisse, vel armis nouas sedes còquisisse, vnquã, quod meminim legi: nisi tu forte qui meliore memorià es, aliter sentis. Cumque me id arbitrari respòdissem, quod pleriq; studiosi sensere, vt poëta loci còfinio & quasi còmercio ductus, cum ex Chalcidè & Eubœa profecti, multum in ora maris possent, latèrque fines propagassent, illòsque Cumanum tenuisse, & illuc colonias deduxisse, autores tradant: siquidem Hypocles Cumanus, & Megasthenes Chalcidèsis multo emèso mari huc colonias deduxere, moniti oraculo: quippe cum nullà colonìa sine consilio deorù Græci tràsmitterent: vel, vt multi ferunt, duce Parthenope. Eumeli filia, quæ solù Neapolitanum delegit, colubæ auguriù sequuta: cuius rei monumentù Apollini statuã Neapolitani erexere, columba humero insidèrè, quã ipsa inspicere & adorare videbantur. Thesprotiùmque agrù ab Eubœa haud multù distare certù sit, quasi ad hoc alludens poëta, subdita regno Thesproti

*Apollinis
statua Nea-
poli erecta.*

aquora Miseno proxima affirmarit: scilicet quia ex Chalcidè Thesprotis proxima & Cumais profecti, agrum Miseno finitimum, hoc est, ipsas Cumas tenuerunt, propterea loca subdita videri: solerèrque non ignobiles poëtas loca & recessus circumscribere, illaque non expòsitè & apertè, sed quasi per tegmenta & figuras obliquis orationibus denotare: idque sensisse doctos viros, itaque versus interpretatos fuisse dixi. Nunquam, inquit Accius, quod ego scio, tam hispida & agresti aure Propertius fuit, vt cum Chalcidè aut Cumas dicere contenderet Thesprotium agrum quasi finitimum illorum loco nuncuparit, quò præsertim nulla societas aut communio cum Thesprotiis agro Cumanò fuerit: còstetque, si omnes sinus, promontoria, litora, insulas, & vrbes maritimas, ac maria vasta, & terræ insula ex omni antiquitate percensere velis Thesprotios magno litorù flexu & multiplici sinu longè à Chalcidè Eubœæ & Cumais abesse, nec ita finitimos, vt forsan arbitraris. Neq; ego huius poëta præstantis ingenij vim, hos nitidissimos & mundissimos versus optimè editos tam abstruso & recondito significatu verborum conculcasse putarim. Etenim si Chalcidenses & Heretrienses ex Eubœa classee huc aduectos Cumas condidisse, & pulcherrimã Campaniã oram, ac loca Miseno proxima tenuisse fama fert, sicut Iapygiã, Phalisco, Nolam & Abellam tenere, cur loca Miseno finitima potius Thesprotiis quàm Chalcidensibus, quàm Heretriensibus subdita dixerit, equidem ignoro: cum & hi veri incolæ sint, & longè aptius conuenientiùsque fuit istos, quàm illos, cù quibus nullum erat commercium, nominalle. Verum, inquit Accius, si versus istos bene pensitare, & verba ac sensus aure attentè rimari volumus, non Thesproti, vt communis error habet, sed Prochyta à poëta scriptum fuisse facile contenderim. Idq; ita esse, in quoduis pignus vacarim, non aliter scriptù carmen ab eo editumve fuisse. Sed hic error ita aliquibus insedit penitus, vt diuelli haud facile queat. Quod tamen ita esse, inclinat animus probabili argumento, cum Prochyta & Pithecusis à continente aritu marino auulsas, quandoque circumfluunt mare insulas fecisse, liquidò constet, sicut Capreas, Leu-

Prochyta insula.

colia, Syrenes, & Oenotrias: seu quod multi tradunt. In arimen motem fuisse, qui motu terræ disclusus à continente, Prochyta fecit insulâ, angusto freto interfluente, quæ Græcis ab effusione dicta est. Ipsamq; & Pithecusas disclusas motis partes, proximas Cumanorû finibus, tanquam moles obiectas ante agrû Cumanû & Misenum existere, antiqua monumenta annaliû prodidere: quod & nunc videre licet. Subdita ergo Prochyta regno Miseni proxima æquora poetam dixisse crediderim, cum ipsa litora facili traiectu apta & coherentia sint: quippe cum ante ipsam paruo freto distincta iaceant, propterea subdita videri potius, quam Theprotios, cum quibus nullû commercii fuit, extimos & remotissimos intellexisse. Insulas quæq; regna nuncupari, Vergilij testimonio probatum est se primo Æneidos, dum inquit: Fertur Theleboû Capreas dum regna teneret. Huiusque erroris illud quoque specimen est: quod alio in loco cõmuni opinione, pudendo errore receptû erat, nauitâ hunc poetâ fuisse: quod quidem ita fuit in confesso. vt in eius vitæ cõmentariis plerique id pro certo posteris tradere non dubitarint, vt altero versiculo constare videbatur:

In sole regna subinde nuncupantur.

Propertius falsè enauita fuisse existimatus.

Locus alius Propertij.

Propertij elegiæ quâdo & ubi reperit.

Et quannis nauita diues eram: quo imperitius dici profectò nihil potuit, cum neque hoc vsquâ gentium tradatur, vt elegantissimus poetâ & honestissimus, vitæ genus poetarû studiis piacularare & portentosum, nauitæ munus cõcupiuerit. Et portenti ac prodigij simile est, hæc cõmentata in tanti ingenij viro opinari. Sed quod à vero minime ab est. mendum etiâ in hoc versiculo facillè, inquit, ostendimus: si quidem ubi legebatur *perperâ*, Quannis nauita diues eram, Non ita diues eram, dicendum fuit. Huius quoque rei haud improbabile documentum videri, quod Iouianus Pontanus vir multæ eruditionis, antiquissimo firmabat testimonio, Propertij elegias patrum nostrorû ætate, & se adolescentulo primùm in lucem prodiiisse, cum antea incscita temporum incompetæ forent & incognita: opusque obliteratum, & longissimo æro absumptum, corrosis & labentibus literis in cella vinaria sub doliis inuentum apparuisse, & cum libelli vetustate, verbis & nominibus absumptis longo situ & senio, quod in diuturna obscuritate latuerant,

veram lectionem assequi nequirent, effectum vt mendosi inde codices prodirent: paulatimque discuti errores, & corrigi cõcepti sunt: nec tamen effici quisse, vt posteris omnino integri inoffensiq; darentur. Ad hunc modum Accius Syneerus noster scitè admodum apud complufculos qui aderamus, sermocinabatur, itaque mendaces libellos deprehendebat, errorèsque diiudicabat, ac perpenso iudicio vitia rimabatur.

Qui questores Rome, quòtque, quailsque potestas & munus erat, aut iurisdicctio.

CAPVT. II.

ORigo quæstorum antiquissima est, vt Pomponius *l. i. ff. de off. Romulo*, & Gratianus scribunt: quippe à conditore vrbis sic *quest.* Romulo, deinde Numa Pompilio, vt nonnulli putant: *Questorû* vt verò plures certiorèsque, à Tullo Hostilio quæsturam *origo.* primò inuentam fuisse autimant. Sed sicut hoc incertis autoribus traditur, ita exploratum est, Valerium *Primum* Publicolam, qui cum Bruto consul fuit, cum Saturni ædem *bini quæ-* & ararium condidisset, duos quæstores qui publicæ pecuniæ præessent, suffragiis populi creati voluisse. *stos crea-* *ti.* autem hi, P. Veturius & M. Minutius, qui primi ex patribus quæsturæ munus curiatis comitiis cepere. *Quæ* res cum bene & prosperè Reipub. cessisset, & plebs cum patribus tumultuaria quæsturæ se participem fore contenderet, eò deducta est, vt ex duobus quatuor quæstores fierent: duo qui vrbis negociis & ærario præessent: *Deinde* duo, qui consulibus ad belli ministeria præstò forent: *quatuor.* liberumque esset, vt hi possent populi suffragio ex plebe vel patribus creati: quo tempore tanto certamine in quæsturam plebs inuasit, vt ex quatuor vix vni patricio, Fabio scilicet Ambusto, locus relictus foret. Interiecto deinde tempore, quo Picentes assiduis cladibus fatigati in populi Romani societatem asciti sunt, quæstorum numerus auctus fertur, vt seni crearentur. *Max seni.* Coniectari licet, quod auctis populi Romani vestigalibus, & quæstu vberimo ex prouinciis proueniente, illorum numerum qui id munus exequerentur, quibusque curatio hæc demandaretur, augeri oportuisse: donec Syllana lege intercurfû temporum, ultra viginti excreuisse dicuntur. *Tandem ultra viginti.* Quid autem quæstorio muneri conueniat, se-

paratim & interciscē autores tradunt. Nam consules prætorésque in prouincijs præfecturi, singulos quæstores, quorum curæ captiua præda, & quicquid auri argentiq; inde adueniret, appellum adnumeratumque demandaretur, apud se habebant. Quorū munus erat, vectigalia populi Romani in prouincia exigere, stipendia præbere militibus, singulaque accepta expensaque rationibus inferre: multas quoq; pecuniarias tam Romæ quam in prouincijs exigere, & in publicas tabulas notare: omniumq; rerum pecuniarumque notas & illustres rationes dare: illisque confectas & consolidatas absolutasque per suos scribas in arariū deponere. Quos quidem scribas maximæ prohibitatis, nequid fraudis dolive admitteretur, huic muneri adscribebant: tamen si scribæ officii Romanis mercenarij fuerit, nec magni testimonij aut precij. Macedonibus contra apud quos nisi viri expertæ virtutis, magnisq; rebus gestis, & præ cumulo magnæ gloriæ admittébantur. Si quidem Eumenes Cardianus scriba Philippi regis fuit: & alij viri illustres hoc munere velut amplo honore honestati fuere. Cato verò in quæstura ministros & scribas rationibus obnoxios, grauiter increpitos, quod parum integra fide aræ persoluisent, factum in modum vexasse, & magistratu deiecit dicitur: qui tam accuratè quæsturam gessit, vt vnus ex quæstoribus quotidie ad arariū veniret primus & rationibus confectis recederet postremus. Hos enim quæstores à principio consules eligebant, nonnunquam sorte ductos accipere coacti sunt: donec eum quoque honorem populus suffragijs tribunitijs, quibus libitum est, demandauit. In qua re id obseruari meminimus, vt antequàm consul prouincia decederet, quæstori magistratu abesse nõ liceret. Alij verò quæstores dicti, qui prouincias decreto senatus sortiebantur: qui etiam ius dicere, lictores habere, & munera belli obire, ac magistratus insignia in prouincia ferre poterant: quibus & mandata imperia, & exercitus commissos, illorumque ductu & auspicio egregie bella gesta, prouincias administratas & perdomitas, hostes victos & profligatos, atque exercitus fufos & multiplici clade affectos legimus. Præter quos vrbanj quæstores fuere: qui et si nullo imperio fungeretur, quippe qui nec

vocatione nec reprehensionē haberēt, nec sella curuli, vt pleriq; magistratus, neq; licioribus aut viatoribus insignes forent, & apud prætorem possent à priuato in ius vocari: negotiosa tamen & plena sollicitudinis administratio fuit. Nam & ararij, & vectigalium pop. Romæ curæ gessere: tum si quid pecuniarum publicè vel priuatum erogari, vel ararium cõdi deberet, quæstorum curæ demandabatur. Cùmque exercitus scribi, & in campum legiones duci oporteret, signa militaria à quæstoribus ex arario promebantur: eaque ad consules in expeditionē ituros mittebantur. Quinetia regibus & legatis ex vltimis oris terrarum Roma profectis publici hospitium & munera, quæ lautia dicta sunt, sæpe commeatus largè & hospitaliter, & vestimenta per quæstorē vrbanū publico nomine præstabantur: ipsiq; ac comitibus ne quid rerū deeret, vrbanj quæstoris curæ mandabatur, Qui tamen non omnium gentiū legatis hæc munera præbere solitauerunt. Nā si quæ incognita legationes aduentarent, antequàm admitterentur, exploratores minorésq; magistratus profecti obuiā, qui quæ petentes venirent, in primis inquirebant: inq; de Apollinis extra vrbem senatu euocato, postulata noscebant: quos, si videbatur, admitti iubebat. Et si socij essent fœderati, aut bene de Reip. meriti, quò honoratius exciperetur, his obuiā prodire, illisq; liberali & largo viatico, ac comi hospitio iuare, benignè inuitare, comitatūq; & copia rerum omnium cumulare, nonnunquam apparatus excipere epulis per oppida perque municipia solebant. Sed quū lapsis post temporibus, propagato latè imperio, legati sociorum ab exteris & vltimis gentibus vrbe quotidie adirent: quum vix tot commeatibus populis sufficeret, cautum fuit, vt sublato sumptu & viatico, legati regum, municipiorum & coloniarum, vndeunque Roma profecti, ædem Saturni petant in primis, ibique apud præfectos ararij nomina dare, & literis ascribi debeāt: vt quum cõmodum foret, noscendis singulorum postulatis senatus detur, & post madata singulis in prouincijs profectus consulatur. Quinetia absentibus cõsulis comitia quæstorē vrbanū habere posse, nõ est cõtrouersia. Præter hos fuisset, quæstores patricos, qui & patricidij dicti sunt, apud patricidij.

Quæstorū
officium

Scribæ
quæstorum.

Cato in
scribas in-
fideles.

Quæstores
à quibus e-
ligebantur.

Alij quæ-
storū gen^o.

Quæstores
vrbanj.

Quæstorū
vrbanorū
munus.

Quæstores
patrici sui-
se.

multos cōperimus, tāta dignationis, vt capitis reos agere & maiestatis postulare, diēq; perduellionis ad populum dicere, capitales res quærere, & de fontibus quæstiones habere possent. A quæstoribus Cæsonè Fabio & Lucio Valerio dies dicta perduellionis Cassio fuit. Et ab Aulo Cornelio & Seruilio quæstoribus M. Volsio, quod falsus haud dubiè testis in Cæsonè fuerat, diē dictam accepimus: qui postea seuerâ correctione damnati

suorum facinorū poenas dedere. Hos etiā licitorē & viatorē habere & ius dicere liquet: qui & quæstiores dicti: quā iurisdictionē triumviri capitales postea sibi vendicarunt. Quos quidē parricos Syllæ tēporibus ad viginti numerum propagatos, vt de fontibus poenas exigent, auctores memorant. Per quos ius quotidie dici, & senatū suppleri voluit. Est quoq; illud animaduertere, quod licet quæstura ex minoribus magistratibus in urbē foret, eius tamen dignationis erat, vt quisq; egregius & bonæ indolis adolecēs, ex illa gradu ad reliquos honores faceret. Nāq; hinc aditū reliquis adeundis magistratibus auspicabatur: siquidē primis experimentis quæsturæ initiati, qui nullis antè honoribus vsū erant, inculpatæ vitæ testimonio, ad adilitatē, mox præturā, & demū consulum euehebantur.

Quinetiam tanto honori quæstura fuit olim, vt viri consulares, magnisque honoribus functi illā gerere indecorū non putarent. Cum Marco Valerio Volesi nepote Titus Quintius Capitolinus, qui ter consul antea fuerat, quique amplissimis magistratibus insignis erat, quæsturam gerere non dubitauit. Cato quoque triumphalis senex quæsturā ita gessit, vt consularis potestas quæstorio ordinis adiuncta videretur.

Quod & lege Pōpeia cautū fuit, vt deinceps quæstiores nihil viri consulares suffragio populi crearentur. Fuitque inde seruatum in exercitu, cum pro re consilium capiendum erat, vel acies duces congredi parant, vt quæstiores vnā cum legatis & senatorij ordinis militibus, tribunis militaribus, & primorum ordinum centurionibus, consilio aduocentur. Cūmq; antea quæstiores designati gladiatoria munera exhiberent, quod illis erat hoc munus à principibus datum, postea Neronis tempore senatusconsulto cautum fuit, ne deinceps quæstiores exhibebantur.

Lex Pompeia de quæstore munere.

Quæstiores initio gladiatoria munera exhibebant.

bendi gladiatores ad ferrum necessitate polluerentur. Nec præterierim quæstiores principis candidatos ultra præscriptos cæteris adnumerari: quorum munus erat, acta senatus & principis perscribere: orationes imperatorum, & libellos ad senatum missos cum postulatis recitare, & mandare literis: dictandisque epistolis & legedis assidue vacare. Quare orationes principū, senatusq; edicta ad militum cōciones, per quæstiores saepe perscripta, lecta, & audita fuisse legimus. Tamen si Nero princeps missas ad senatū orationes, præterito quæstoris officio, per consules recitasse pro concione: & Vespasianus orationes in senatu quæstoris vice frequenti curia retulisse dicatur. Sed cūm quæstura annu^o magistratus foret (quippe finito anno, ex legis præscripto, reditus, quæstorij permittebatur) quosdam tamen prorogato imperio, cōtinuo triennio ararij curam, & quæstura, munus gefisse comperimus: donec lapsis tēporibus, desito quæstoris officio, curā ararij à quæstorib^{us} vrbanis ad prætorios prætorisq; ac præfectos ararij, lege promulgata ab Augusto translata fuit. Is enim ex numero senatorum præfectos ararij delegit primus: deinde sorte ducti fuere ex numero prætorum: quam Claudius Cæsar à præfectis ad quæstiores rursus deuolui iussit. Deinde Nero curā tabularum publicarum à Vespasiani ad præfectos transferri voluit: donec ad Vespasiani tempora peruenit, est, quibus rursus à prætoribus cura ararij gerebatur. Apud Athenienses verò amplissimus magistratus quæstura fuit: quam cūm gereret Periander, grauissimam cōtraxit offensam, quod parcius frumentū populo impartiret, proptereaque accusatus, & à plebe pro concione lapidibus obrutus fuit. Cur autū in æde Saturni ararium esse vulerint, licet varia opinio dissentiat, illorū sententiæ accedo magis, qui censuerunt id quod nonnulli tradunt, & ad fidē pronius est, Valerium Publicolā, qui Saturni ædē construxit, loci opportunitate ductū: quū omni aditu præsepto vndique præruptus & ab accessu munitus locus foret, eandem Saturni ædē aris publici, legūmque & senatusconsultorum, tabularūque publicarum, & signorum militarium sacrariū esse voluisse. Præter quod Saturni ararium, Nemis quoque & Tibure, sacrarum

Quæstiores principis candidatos: et quod illorū munus.

Quæstura annuus magistratus.

Aerarij cura à quæstoribus ablata.

Quæstura apud Athenienses. Periander aëdæ Saturni, & quæstura.

Nemis & Tiburetiâ pecuniarum thesauros ad incertos belli euctus, si exter-
na vis ingrueret, longo tempore seruari accepimus. Il-
fuit ararium lud quoque non ab re fuerit meminisse, in eadem Satur-
Aerarium nix defuisse sanctius ararium intentionis curâ: in quo
sumptus aurum vicefimarium, quod ex vicefimis exigebatur, ad
cesimariu vltimos casus & in extrema fortuna populi Romani ser-
auru Incê uabatur: quod incêfimarium, ab aliis quoque cimiliar-
simarium, chium dictum est. Ex quo Caius Cæsar primo ingressu
Cimiliar- civilis belli, laterum aureorum sex & viginti millia percus-
chium. sisse verò monete, pondo trecenta millia, quod erat tot
Aerarium triumphis partum cõgestumq; & laeserit pondo cen-
militare. tum & vndecim protulisse fertur. Post quæ legimus gra-
Saturni æ- rium militare cum vectigalibus nouis ab Augusto edi-
des vbi sita tum: vnde prompta pecunia stipediis sufficeret. Eadem
Carmenis verò Saturni in faucibus Capitoliũ fuisse constat, qui
Phanum. mons Saturni dictus, vbi Carmentis phanum, à quo
Porta Car- Carmentali portæ nomen datum: vbi quoque Saturnia
mentalis. porta, quæ Pandana, eo quòd semper pateret, dicta est:
Saturnia in qua æde Senaculũ fuisse autores memorat. Apud Gre-
porta. cos illud fuit notatum, Myniã, Chryse filium, qui My-
Pandana. niis imperitauit, cõdendis pecuniis thesauri locum mu-
Delus belli niuissile primum. Tum si quando conspirante Græcia, cõ-
fedés. muni consilio bellum gerendam foret, in Delo insula,
quam sedem bello delegerat, collatas pecunias ad belli
opus tanquam ararium deponere consuevit: idque
quantum opinione auguror, ideo visum, quòd difficilis
aditu, & arcis in modum munitissimus locus foret. Car-
tus quoque & belli consilia in eiusdem insula templo,
nonnunquam apud Olympia habebant: deq; rebus ma-
ximis de concilij sententia decernebat. Athenienses ve-
rò Delphis thesauros omni ætate intactos habuerunt.
Atheniensi Lacedæmonij pecunias publicas in thesauris nõ cõge-
thesauri. re: veriti ne violentiores custodes nacti illas expilarent.
Lacedæmo- Macedones in oppido Quinda iuxta Tharsum, omnem
nioru Ma- gazam & pecuniam ad belli opus deponebant, Syracu-
cedoni, Sy- sani in Labdalo castello munito, Assyrij autem Suis,
racusanor- Cambyfis ararium, oppidum Gaza in Palæstina fuit.
rum. Nam Persæ gazam ararium vocant. Deiotari verò in
Affyrioru Peio Phrygiæ, Lysimachi thesauri Pergami seruabatur:
Cambyfis. aliquando in Ceturzi promotorio, Iugurthæ in Thala &

Capſa Numidiæ. Persarum reges barbaras opulentias in *Persarum*
montibus ponunt, Hebrai in Thrace & Tauro Hicri- *regum.*
cûtis: nam sacrum thesaurum, corbanã vocant. Tigranis *Hebræoru*
in Bambinsã & Olena, Mithridatis in petra Armenia. *Tigranis.*
Babyloniurum autem regũ in Zeugma vbe iuxta Eu- *Mitrida-*
phratem, velut arce tutissima, tributorum thesaurus & *is.*
ararium esse consuevit. *Babylonio*

Quid responderit super controuerso iure testamenti, in quo sur-

rus seu ædes filie legatæ fuerant CAP. III.

A Pud tribunalia iudiciũ, cum in foro & iudicii ver-
saremur, ibiq; affideremus vt postulata cognosce-
rẽ, testamentum exhibitum est in hæc verba: T. Sempronium
filium honestissimum, ex asse mihi heredem volo
Septiciæ verò filia: mea: impuberi, cum viri potens erit,
fundum suburbanũ, seu a des meas quæ in via lata sunt,
do, lego, vt hac dote contenta, Aelio Campano nubat.
Cumque filia potens viri dotem sibi à Sempronio apud
iudices dari postulare, & lege ageret, tamque ad fundũ
suburbanũ quæ a des admitti peteret ex legato, idẽoque
ad iudices cõciscenda litis gratia venisset, Sempronius
contra renitens reclamabat, & Septiciæ alterum tantum
deberi ex testamento, vt siue ad fundũ, siue ad ædes ad-
missa fuisset, amplius ex legato peti nõ posse aiebat: cũ
testamenti verba non vt vtrunq; dari, sed ad alterum ad-
mitti designarent, illamque si alterum fuisset assequuta,
ad aliud iure legati admitti nõ decere. Cumque ad mul-
tam diem iurgijs clamoribũsque obstrepere, & infinita
cõtentiõ, atque inexplicabilis difficultas patronorũ esset:
tanđ post immodicas altercationes, cõsulorũ ego à iu-
dicibus super hoc iure cõtrouerso quid sentirem, testa-
mentum & tabulas mihi exhiberi iussi: quo prolato, cum
postulata cognouissem, discussõ iure quod in cõtrouer-
siam venit, & testameti verbis maturè pensitatis, vtũq;
Septiciæ deberi, & tam ad suburbanum fundum, quam
ædes, iure legati admitti posse respondi: quippe cum pa-
rentis arbitrium tam super fundo quam domo Septiciæ
cõsuluisse appareat, & hoc ex testamenti verbis liquere. *Dictio seu,*
ultima dis- Dictio enim seu, vltima dispositiois appõsita, i qua om-
positioi- ne motum rei est, & testatoris volũt as sita apparuit: *positioi-*
non disiunctiua, sed coaugmẽtatiua est: illamque copu- *appõsita.*

Tex in l si quis ita legauerit. ff. de auro & arg. lega. ergo male locis exprimitur de leg. 3. lare verius quam desuingeri: propterea vtrunque simul comprehendere dixi. Et hoc habere rationem explicatam ex perpetua legis dispositione, quam Paulus iureconsultus libro iuris ciuili tertio de legatis aptissime profequutus fuit: qui de hac controuersia consultus, ita respondit: verba Pauli ex eo libro hæc sunt. Vxorî meamundum, ornamenta, seu quæ eius causa parauî, do, lego, placuit omnia deberi: hoc enim verbum seu, ampliandi legati causa positum est. Quibus perlectis, iudices secundum ipsius postulata Septicia litem dedere.

Quæ deorum aedes extra vrbs pomœrium sita fuerint, & ex his quæ in urbem postea receptæ.

CAPVT IIII.

Aedes vulcani cur diu in vrbe nō admisse. **Q**uod aedes Vulcani à Romulo primum extra pomœrium constructa, in urbem diu admissa non fuit, causam hanc ferunt fuisse, vt is deus procul incendiis arceret: nève confinio & quasi cōtagio, vrbi quæ incendiis exposita erat, discrimini aut noxæ foret. Quos enim deos vi sua veteres obesse sunt arbitrati, in urbem diutius non admiserunt. Hac de causa aedem Bellonæ & Martis extra Capenam quarto ab vrbe milliario constructam ferunt, vt à ciuium mentibus intestinas clades, ardoremque conferendæ manus, à ciuili cruore ad hostiles pugnas auocarent, vtque domi iugi cōcordia quietè viuerent, illos veluti fomenta præliorum iatra urbem esse noluerunt. In hac aede Bellonæ summus ducibus, qui fortem strenuamque operam reipub. nauarant, post res gestas magnificè, senatus sæpe dari, ibique de triûphis, deque victoriâ cōsuli mos erat. Martis verò aedem, qui Gradivus dicitur, Appia via quindecim stadiis ab vrbe: & alteram Quirini cognomento, quasi sedati & tranquillî, intra pomœrium fuisse, multi meminerunt. Sic Veneris Erycinæ templum extra portam Collinam magna mole constructum ferunt, cum porticu insigni, quod deuicta Sicilia Marcellus fundasse dicitur, nè libido inualesceret. Vtque luxuria à matribus familiâs abesset procul, ideò ab vrbe semorum extra pomœrium locauere. Ad hæc aedem siquando circus maximus Tyberis alluione inundaret,

Veneris Erycin.

daret ludos Apollinares sæpe celebratos cōperimus: in quâ virgines aetate adolefcente Veneri pupas velut puerilia rudimēta offerre tradunt. In ea quoque intercursum tēporum, Veneris Verticordæ simulacrum, quod homines ab effusa libidine auerteret, dedicatum fuit. Sed quæ fuerint aedes deorū extra vrbs mœnia præcipuæ, traduntur Iouis & Fauni atque Æsculapij phanum in insula Tyberis, quam ab Epidaurō aduectus, sedem sibi delegerat. cū agra valetudine vrbs oppressa, & latè vis morbi peruagata foret: seu quod feruente morbo foris habitare salubrius ducerent. Næniæ quoque sacellum, quod cātū querulo funeribus præesset, pari exemplo ab vrbe semotū, extra portam Viminalē stauerunt: sicut phanū Quietis via Lauicana, & Rediculi extra portā Capenā, quod secundo Punico bello constructum fuisse cōstat. Cū enim Hannibal urbem oppugnaturus, iter Anienē & mœnia Romana caltrametatus foret, quod nulla benigerdæ rei occasione data, & spe vrbs potiundæ abscessisset, fatum vrbs & propitij dii illius mentem ab oppugnanda vrbe auertissent, & inde parū feliciter rediisset, Rediculo deo phanum ibi constructū ferūt, dictūque est Rediculi, quod visis quibusdā & ostentis inde dederit, nullo edito negotio redierit. Vltra quod campum Rediculi extra Appian ad secundū lapidē fuisse dicunt, in quo Hannibal castrametatus fuerat. Aedem quoque Apollinis extra portā Carmentaliē, sicut aedem Honoris cum araqum Q. Maximus dedicauit, & collapsam M. Marcellus restituit: atque Herculis tēplum diu mansisse extra Collinā plerique asserunt. Sed hæc Apollinis aedes inter forum olitorū & circum Flaminiū fuit. Næque in altera extra pomœrium legatis exterarum gentium, antequam admitterentur, senatus dari consuevit. Tēplum quoque muliebris Fortunæ, Latina via, quarto ab vrbe miliario ad fossas Cluillas, quod inde Coriolanum vrbi excidiū minitantē maternæ preces auocauere, quodque mulier vbi laborati præsidio fuit, & Virillis ac Fortis Fortunæ tēpla iuxta Tyberim pariter extra pomœriū fuisse liquet: in quo muliebris Fortunæ tēplo, solas muliebris litare aut sacrificio admitti seruatiū est. Aedes præterea Spei extra portam Carmētalem fuit: & altera in fo-

Ludi Apollinares. Pupa Veneri offerre bantur. Venus verticorda.

Næniæ sacellum.

Quietis et Rediculi phanum.

Campus Rediculi.

Aedes Apollinis. Hercules templum.

Fortuna muliebris. Virilis et fortis Fortunæ tēpla.

Spei aedes.

ro olitorio. Hanc ædem extra Carmentalē secundo Punico bello incendio deflagrasse. à triuivris postea restitutam: Illā verò in foro olitorio sub idem tempus fulmine ictam fuisse, quo tepore Hannibale Italiā peruastante, respub. intestino malo laborabat, & cuncta bello ardebant, multi prodidere. Quæ res vastitatem Italiæ & imminens excidiū, quo terra marique imperium agebatur & fluctuebat, haud dubiè designauit. Apud Athenas verò Cynosarges Herculis téplum, gymnasiū & lucus, extra vrbis mœnia visebantur. Apud alios Timorē, Pallorem, Paupertatē, & Senectam, tanquā noxia numina, procul à ciuitate arcere, nisi quod Spartæ Timoris templum iuxta eorū tribunal Ephori locarent, cum rēpub. nulla re magis quam metu corrigi putarent. Alij Æsculapij templa extra vrbis mœnia statuere, quòd foris degere salubrius ducerent. Ab Ægyptiis autem perpetua cōstitutione seruatum est, vt nunquam Saturni templa aut Seraphis intra oppida admittant: sed velut peruigiles & excubitores deos, extra pomeriū & in suburbiiis sedes habere sinant, tanquam illorum numine & fauore validis septi præsidiiis forent: proque aris focusque & deorum templis, ac solo in quo nati essent, excubarent: illorūque ministerio & opera ab hostili incurfū & clandestinis in fidiis se tutos adnotarent.

Quæ solennes cæremoniæ more Romano in sponsalibus olim & nuptiis esse consueuerunt, & quæ apud exteros.

CAPVT V.

Nuptiarū solēnes cæremoniæ, quæ ritu Romano in sponsalibus adhiberi solent, quas nostri maiores festo coniugij die seruare consueuissent, quasque veruſto more prætermittere non licebat, has ferme accepimus. Vbi enim virgo necessitudinis causa futuro viro spondebatur, ipso sponsaliorū die, signatoribus & auspiciis duobus nuptias castas & legitimas auspicabantur noctu, nonnunquam die luce prima: in quo id cauebatur in primis, ne motus cæli aut terræ fieret, neue turbatiore cælo, & die inquieto fœdus inirent. Hæc enim præcipuè nuptiis aduersari putabant. Auspicatissimū verò signum esse cornicē, maximæque fidei & inuolati fœderis indicium facere. Ea enim cornicū societas est, vt ex duabus

fociis altera extincta, vidua altera perpetuò maneat, quod de Lyncibus proditur, vt post amissam coniugem alij non iungatur. Qui tū pro marito auspicabatur, auspex, idemque paranympus, qui pro vxore, pronuba dicebatur. Tunc qui sponsam ducturus erat, illā sibi in coniugem dari solenni stipulatione postulabat: qui vero daturus, illi vxorem futuram spondebat. Qua de causa mulier, sponsa (autore veruio Sulpitio) & ipsa conuentio, sponsalia dicta sunt. In qua sponsione nec propria nomina sponsi sponsæ experimere fas erat: sed vir Caius, virgo vero Caiæ dicebatur. Castum Caiæ Cæcilie coniugium, quæ Tanaquil dicta, Tarquinium Priscum coniugem sortita fuit felici nomine vsurpantes. Idque sacrificio perfecto & consulto deorum numine, primo diluculo & matutino. Siquidem prima & secunda hora sponsalibus olim & nuptiis dabatur. Nonnunquam per coemptionem nuptias cōtraherent, ita vt mulier, an ei materfamilias esse vellet, à viro: inuicemque vir an ei paterfamilias esset futurus, à muliere iogaretur: quo genere sponsaliorum, vir & vxor inuicē in bonis & fortunis omnibus succedebat. Mulierque in mariti familiā vt filia, & sui hæredis loco admittebatur. Quippe cū tribus modis cōtraherent nuptias, vsu, coemptione, & confarratione: per coemptionē vxor in viri familiā transferre, quare materfamilias dicta, quæ in mariti manu & mancipio sit: vsu vero & confarratione minimè, quæ quidem confarratio solis pontificibus dabatur. Tameſi fortitione nonnūquā vxores ductas, sponsalia & imita inueniamus. Stipulatione ergo facta & sponsione sequuta ignem & aquā in limine apposita vterque tangere iubebatur, quæ etiam noua nupta aspergitur: quasi eo fœdere inexplicabili vinculo, & mutuo nexu forent copulati. Hæc enim elementa sunt primæ naturæ, quibus vita victusque communis constat, & quibus qui exortorres ab hominū cœtu futuri sunt, interdici legibus solent. Apud Græcos vero & Macedones panē gladio diuisum, sponsū & sponsam cū inuent sponsalia, gustare solenne fuit. Apud Galatas, vt ex eodem poculo vir & vxor bibant. Quare Camma Galata cū viri mortem illatam à Sinorige vlcisſi vellet, dissimulato dolore, sponsalia cum eo inire finxit,

Atheniensium templum extra mœnia. Timoris. Palloris. Paupertatis.

Saturni et Seraphis templa.

Cæremonia nuptiarum.

Cornix.

Auspex Paranympus. Pronuba. Sponsa. Sponsalia.

Prima & secunda hora sponsalibus accõmoda.

Nuptia tribus modis contraherentur.

Cæremonia.

Græci. Macedones. Galatæ.

Coii. venenatumque poculū illi propinavit: quo hausto, Si-
norix, & ipsa læta quod vita virū esset, mortem obiuere.
Cois autem in more fuit, vt spōsi cū inuent spōsalia,
muliebri veste induātur Romulus quoque in commu-
nitione panis & aquæ matrimonij fœdus inisse traditur.
Alii. Ab aliis est vsurpatum, vt vltra purpurea candido distincta,
aut veste versicolori, sicut apud Latinos vsus erat,
Iuno iuga-
lis. noua nupta sponsum; amicitantur, aut iugū pariter sub-
cant: quare Iuno iugalis dicta, quasi æquissimo iure, &
concordibus animis inuicem necerentur, societasq; &
cōmunicatio vitæ coita foret. Vel caput obnubāt, vt ve-
teribus mos erat, vnde nuptiæ. Persæ autē & Assyrij, ac-
cepta inuicemque data dextra, fœdus matrimonij in-
eunt. Nihil enim apud illos fide antiquius erat. Apud
Hetrusci. Hetruscōs in coniunctione nuptiali, viri sublimes por-
cam immolant, quasi diis testibus illud bene cessurū, &
futurū inuolabile. Quod quidem dirimere non licebat,
nisi diuortio, morte, captiuitate, vel seruitute. Dona ve-
rō & munuscula virum ab vxore, vel cōtra accipere, le-
gibus erat & scripto iure vetitū: nefas existimātes, quo
legitimos amor coniunxisset, donis videri potius allici,
quā coniugali amore conciliari. Annulus tamen sponsæ
dona vxore dare
prohibitū.
Anulus
pronubus.
Germani.
Germanorū fertur nos non improbandus, vt spōsū cō-
placitæ mulieri, quā ducere animo destinauit, dotē det:
qua exhibita, frenatū equum & boues, scutū, gladium &
arma, tanquam pignus amoris, vxori mittat. Cū verō
sponsa ad virū ire parat, in ipso nuptiarū celebri officio
seruatū est, vt rectā tunicam & purā togā vestiāt, verbe-
næque, quæ Veneri dicata est, & floribus herbisq; a se
lectis corollā texat, eamq; sub amiculo deferat. Id quod
Loereses. Loeresibus in vsu erat, vt matronæ ex lectis floribus nec-
tant coronas. Nā empta gestare ferta, vitio dabatur. In
Ætoli. Bœotia vsurpatum est, vt sponsam obtegentes, asparago
Græci. coronent: apud Græcos autem sifymbrio, capūtq; hasta
Celibaris. gladiatoris, quæ in corpore mortui stetitset (quæ celi-
baris dicta est) comat ac frontem & comam discriminet.
Opinari licet, quasi fortes ea de causā viros se geniturā

ominetur: aut quod sponsi disciplinae se subditā fateatur.
Debere enim vxores sub viri disciplina esse & corrigi, *Flammarum.*
seuerissimis exēplis veteres voluere. Flāmeo etiā caput
velabat, pudoris causa, quod lutei coloris erat, quo ma-
tronæ spectatæ pudicitia tegebatur. Quodq; eo flaminica
vtebatur: cui diuertere a viro nō licet, ideo sine diffi-
dio matrimonij fore opinati sunt. Id tamē apud Sparta-
nos in more fuit, vt virgines innuptæ & quæ nullo con-
iugij fœdere iunctæ essent, facie inuelata & aperta: *Spartani.*
nuptæ verō, nisi velata parte oris, & opero capite, foras nō
prodirent. Chelidonis quoque mulieres, quæ se alienis
viris collocassent, dimidiū faciei inuolare ius erat, vltra
Chelidonis. reuelare vetitum. Sēque cingulo cingebat ex lana ouis
contexto, quod Herculeo nodo victum, nemini, nisi
in geniali toro, & dum sacrum nuptiale sit, soluere per-
mittitur, ominis causa scilicet, vt in sobole gignenda, e-
ducedisq; liberis sicut Hercules, fœcundus foret, eo
argumento, quod illū eximia fœcunditatis (quippe qui
septuaginta ex se liberos reliquit (fuisse dicūt. Zona quo-
que nouā nuptā circūcingi quæ nuptiarū, die a viro sol-
uebatur, nōnulli seruat. Mox nuptiali mundo cōpta, in
*Zona solu-
tio.* pelle lunata sedere iubebatur: eiq; pelle sub pedibus
strauere, sanē vetustū morē, quo pellibus veteres vsi sūt,
significātes. Lusitanis verō, in roseis tantum ornāmētis
Lusitani. spōsas locare permittitur, quibus omnes vtūtur pariter,
alterius generis nō licuit. Cūque ad virum profectura Cere-
monia nupta egredi vult, ipsum limē trāscēdere sua spon-
*monia dum
te, aut vestibulū tāgere non sinūt: sed quasi raptā & in-
sponsa ad
uitam è gremio & sinu matris, trāscēdere limina volūt, virū profi-
videlicet nisi coacta, suos relictura, aut proprios lares
ciseretur.* exitura non fuisset: vel quia vbi delibandus flos marita-
lis erat, inuitam ingredi videri volūt. Ipsa verō domum
egressa, præcedente tibicine, & eo qui canit Hymenæū,
officio frequēti affiniū stipata, colum comptā secum de-
fert, & fufum cū stamine: duo verō patrimi & matrimi
pueri, eā tenentes deferunt: tertius verō anteit, qui facē
accēsam præfert ex pino alba, quā præluente ad virum
nupta deducitur. Apud Græcos verō (vt Paulsanias ait) *Græci.*
media locatur in nuptiali curru, sponso & necessario af-
fimi iuxta comitātē, quē parochū vocāt, cuius axem pro

*Chamæpus
Rhodii.*

*Nocte ini-
bant con-
iugia.*

*Confarra-
vio.*

*Diffarra-
vio.*

Græci.

*Nuces spar-
gebantur.*

*Sponsæ
Thalassæ.*

*In Menæ-
driis, & a-*

*pud Aristo-
ph. in amb-
repetium.*

*Nuces qua-
re sparge-
bantur.*

*Athenien-
ses.*

*Ianua
sponsæ or-
nata.*

foribus incēdebant, vt signarent illa ibi perpetuū man-
surā, neque vlla tēpestate inde recessura. Quod si curru
spōsa nō subuehitur, sed pedibus mariti domū peteret,
Chamæpus dicebatur. Apud Rhodios noua nuptia per
præconē in mariti domū aduocatur, & eo proclamante
in thalamū admittitur. Eam verò facie ideo accensam fer-
rūt, quia nisi sub noctē, & in tenebris præcis seculis ini-
re cōiugium non licebat. Alio deinceps far tostū præfe-
rente, scilicet quia nihil cōfarrationis fœdere in sponsa-
lib? religiosius fuit. Ideo in dirimendis nuptiis, & si quā-
do vir ab vxore diuertere cōtendit, diffarrationem fieri
accepimus. Eandem verò facē sub lecto viri posuisse, aut
in sepulchro cōbueandam curasse, fœdū erat auspiciū,
& omē exitiale, maximāque facere infortuna creditū.
Fuit quoq; Græcorum mos, vt cum spōsa ad viri domum
traducitur puer spinis & glāde querna obfusus, canistrū
panibus onustū deferat, sponsaq; præcedens passim clā-
mitet, ἐφύγοι χαλκός, εὐεργὸν ἀμεινον: quod est dicere, effugi
malū, inueni bonū, quasi post frugales mores, te & hon-
oribus auctior sit. Dumq; ad virū vadit, intrāti domum
nuces inglādes flagitant, easque pueri iaciunt, & passim
feliciter dicūt, Thalassūmq; modulatis carminibus clā-
mitant, sicut Græci *ὕμνη δὲ ὑμῆρα δὲ ὑμῆρα*, qui fœlices con-
iugio fuere: quē morē inoleuisse opinati sunt, quasi fœ-
licem, vt Thalassū, cui Sabina virgo honestæ formæ in
raptu contigit, sponsum futurum ominentur, dignāmq;
esse quæ Thalassio viro admodum fortunato nubat, his
vocibus significari. Varro tamē perhibet, signū lanificij
esse Thalassionē, quem veteres quassillū seu calathū la-
nificij aptū nuncuparūt Nuces verò spargunt, vel quia
iactu tripudiū excitant, vel quòd gemino protēctæ ope-
rimēto. fœtus suos multipliciter muniunt, similia in fœ-
ribus nouæ nuptiæ augurati. Athenis verò in ualuit vsus,
vt sponsi caput caricis & palmarum fructibus, legumine
& colybiis inspergant: quod & seruis nouitiis, cum pri-
mū dominorū aedes introissent, fieri vsurpatū est. Spō-
sus verò illā domi operiens, in qua sedes erat cōiugij fu-
tura, paratu magno ianua lana cingit & coronat: multā-
que lauro exornat, postēsq; que vittis laneis primū à no-
ua nupta attingi & ornari, oleoq; & adipe suillo vel lu-

pino inungi iubet: ne quid perniciosę pestis in domum
irreat: quod magorū cōmentum fuisse dicunt, vt felle
nigri canis suffitas domos, & genitale sub limine defos-
sum habeant, contra mala medicamenta & amatoria
maleficia maximē proficere arbitrati. In foribus verò
villarū, lupi rostrum, ne quid deperirent, nēve mala fas-
cinationo in domū irreperet. Alij stella marinam vulpi-
no sanguine illitā, ne quid periculo foret aut noxæ, de-
fixere. Ipsa autē cū viro congressa primū, treis ferebat
alles, ex quibus vnū viro dabat, velut imaginaria em-
ptione sibi sponsum precio quæsiuerit: alterū quem in
pede haberet, in foco lariū ponebat, quē accensum, plu-
ribus onabant coronis: tertīū, quē in facciperio, in com-
pito vicinali paulo post resignabat. Dixere autem vete-
res facciperiū, maiorē crumenā, & nummorum recepta-
culum. Ac epulis instructis, vt porcū mactarent sponsa-
liorū, dic, deducto ex Hetruria more: vt quē sponso bul-
bi cū nucleis pineis, erucæ succo, & pipere in nuptiali
cœna dentur obsonia, seruatū est. Plerique papaueris
succum lacte & melle dilatū exhibuere. Apud Persas,
nisi adefo malo, aut cameli medulla, ingredi ad nouam
nuptiā non licebat, neque alio vesci cibo illa die fas erat.
Babyloniis vir & vxor non miscerent nisi thymiamate
præguftato. Solon verò nisi malo Cydonio epulis ad-
hibito, viri thalamum sponsam ingredi vetuit. Repotia
autē postridie nuptias, apud nouū maritum propiores
affines latiore conuictū percolebant, qua die noua nu-
pta in viri domū libertatē auspicari, & dominam agere
simul, & rem diuinā facere assuerat: quo tēpore clauem
spōsæ dari ad signandū partus facilitatē, in more fuit.
In cœnis verò nuptialibus Naucratarum obseruatū
est, ne quis ouum aut melita inferret. Apud Carthagi-
nes, vt thygnorum concisis caruib; vescantur. Et in
Lepta Libyæ, vt postridie nuptias ollā sponsa ad sponsi
matrem petiū mittat, quam illa asperius abneget, eo-
exēplo iurgiorum auspiciū augurati. Apud Græcos,
vt postera die à nuptiis, pater mittat sponsæ nuptiale
munus, quæ ἐπιύλια δῶρα vocitabāt. Nāque ingenuus
puer, specie liberali, candida amictus toga, cū ardenti
face præibat: longo mox ordine succedebāt, qui mundū

*Magorum
cōmentum.*

*Cum viro
congressa.*

Sacciperiū

*Sponsæ ob-
sonia.*

Persæ.

Babylon.

*Solomis in-
stitutum.*

Repotia.

*Naucrati-
cæ.*

*Carthagi-
nenses.*

Athenienses
frugaliores
*ἀσχελοῦ-
πῆλαι.*
Romani.
Camillum.
*Lectus gen-
nialis.*
Spartani.
*Zone solu-
tio.*
Græci.
*Dii coniu-
gii presi-
des*
*Fescennini
versus.*
*Augusti in
Pollionem*
*Fescennini
versus.*
*Pollionis
apophteg-
ma.*

muliebrē, deinde qui aurū & gemmas, deinde qui vasa & pelues, qui pectines & alabaitos, qui sandalia, & demum reliquā supellectilē ferebāt. Parcius tamen apud Athenienses. Nā Solon treis modō vestes, & quādā modici precij vasa non elaboratē artis, sponfam ad virum ferre iussit. Præter quæ fuerē dona quæ domesticis cōferebant, & amici, cūm primūm sponfa reuelata facie visenda se præberet, ἀσχελοῦπῆλαι dicta. Romani obseruarūt, vt nuptialia munera fœceri generis nō mittant, q̄ erat lege veritū: sed vas artis eximīe, q̄ Camillum dicunt, vbi mundus & iocalia vxoris erant, opertū in nuptiis ferant. Genialis præterea lectus, duobus culcitris in Genij honorem parabatur eximīe, ad quem noua nupta quinq; fascibus noctu admittebatur: quas ab ædilibus accendi, & ex pino arbore fieri erat auspicatissimū, & fortunati euentus, cūm ex hac arbore in raptu vabinarum pastores faces accēditilē ferantur. Spartanis, Lycurgi lege, spōsam rasis crinibus in veste virili, pronuba patente cubiculo constituit solā, cui spōsus exolvens zonā in tenebris primos cōgressus capit. Quas quidem faces pronubæ, & quæ vni semel nupserāt, ante cōgressus coniugales nouæ nuptæ deferebant. Græcis verō nubiū matribus tenere faces in nuptiis negotium datur, quod *ἡδυσχαι* dixerit. Simulque carmina & Fescenninos versus, atque sacrū hymnū, quem epithalamium vocant, decantare, atque in his quique deos precari solebant, vt nouæ nuptæ volētes & propitij adessent, prœlemque secundarent, Iouē adultum, Iunonem adultam, Venerem, Dianam, & Suadelam. Nanque hæc numina coniugiis prællē putabant: quas etiam pronubas nouam nuptā ad virum comitari, & domū deducere nonnulli tradunt. Dixere autem Fescenninos, à Fescennio Capania, vel Sabinorū, vt carmina nuptialia inuenta, & posteris memoriæ data sunt primum: ea quidem fuerunt procacia, & lasciuia, licentia coniugali, in nuptiis decātari solita per ludum iocūmque, amores, gratias, & mistos leporibus lusus continentia: quos Augustus in Pollionem scripsisse, eūmque mordaciter taxat. se fertur: quibus quod non responderet, increpatus Pollio, se non facile dixit in eum scribere, qui posset pro-

scribere. Græcis verō amœbaum carmē in nuptiis modulatis vocibus canere, solenne fuit: quod festo nuptiarum die Thetidis & Pelei, deos decantasse ferunt. Plato in Gorgia cantilenam in conuiuio decantari prodidit hoc tenore: Formosum esse & diuitem, ac bene valere, summum existimari bonum. Athenis verō inconditum carmen canebatur: Bonos ama, timidos repelle, sciens timidorum paruam esse gratiam. Illud autem non præterierim, nuptias legitimas illas haberi, quæ inter Romanos ciues, aut cum eo cui princeps populūve ciuitatem aut connubia dedisset, contrahuntur: quo iure nati liberi, in familia & potestate sunt: cū impare verō, aut si Romanus cum peregrina, vel Latini nominis muliere, aut serua vel barbara iungeretur, nullū fuisse ius nuptiarum necessitudisque. Itaque nati liberi, sub patris iure aut familia nō erant, sed matre sequebatur: tamen si tradatur, in Græcia, & Apulia, & Carthagine, seruales sæpe nuptias curari. Quod quidem connubium vt maneret ad posteros, sociis & bene meritis, ac finitimis, nō nunquam externis dare solitaerunt. Siquidem Campanis vt Romanas ducere liceret vxores, natiq; liberi vt iusti hæcres forent, fuit olim pro magno munere datum: sicut Alatinati, Verulano, & Ferentinati. Neque enim cum Romano & peregrino connubium esse censuere. Naque impares nuptiæ, aut sine testibus, ac patre non iubente, legitimæ non sunt. Idque senatuscōsulto Romæ cautū fuit, vt si Romanis Latinas vxores ducere cōgisset, aut Latinis Romanas, nisi essent iuris & arbitrij, siue Romæ degere, vel in patriā redire vellēt: atque innuptæ puellæ vt matrem sequantur. Quodque virgines publicis festis non dabātur nuptui, viduas verō nubere fas erat. Ac mēse Maio, quo Lemuria, vt occisi Remi vmbra placaretur, instituta sunt. Et dum ferolia seu parçtalia fiunt, ac diebus impuris, ac quibus ancylia in templo Martis nondū condita sunt, vel festis diebus, & mēse Iunio, nisi post Idus, quæquam nuptiis copulari religiosum erat. Quinetiam animaduersum est, postera die à Nonis, Idibus, vel Calendis, vxorem spōsamve ducere Romanis non licere: sed eos dies velut tristi omine infames & detestabiles cēseri: quoniā hi dies atrī decre-

*Amœbæ
carmen.*
*Camilena
in cōiuiuis.*

*Nuptiæ le-
gitimæ. l.*
nuptiæ. ff.
*de ritu nu-
ptiæ. & in-
stit. de nu-
ptiis in
prin.*

*Nuptiis
quando ce-
pulari fas
erat.*

Lemuria.

Dies atrī.

Perse.

to pontificū habentur: quibus legiones educere, aut acies cum hoste cōmittere, vel quicquā publicæ rei agere, religio non sinit. Persis verò nuptias contrahere, aut maritale coniugium inire, initio verni æquinoctij tantummodo permittitur: reliquo anni tempore non licet.

Immane exemplum Tullie supra corpus patris ambulantis, & filii Eucratidis idem facinus admittentis.

CAPVT VI.

DE Tullia Seruij Tullij filia, nequissima scœmina, quæ Tarquinio superbo nupta fuit, inhumana crudelitatis memorandum facinus, & post homines natos inauditum accepimus. Cùm enim furis eius Tarquinij æquè ferox agitatus, regni cupiditate improba Seruium Tullium focerum, vt ipse regno potiretur, interficiendum curasset, præteruehens ipsa carpentino in festis furis agitata, & muliebri spiritu inflata, supra patris defuncti corpus, vulneribus & plagis affecti & cruentati, insedere non dubitauit. Ob cuius inhumanum scelus, & rei scditatem, loco tanquam nefario & consecrato, Scelerati nomen factum. Sanè detestabile facinus nominis diritate execrantes. Fuerat enim Cyprio nomen vico in quo hæc gesta sunt, postea sceleratus dictus: Cypriusque nuncupatus, quod cùm locum eum Sabini insedisent, boni ominis causa Cyprium, hoc est, bonum appellatur. Scelerata quoque porta, quæ Carmentalis olim fuit, subinde dicta est. Cùm enim C. C. & V. I. Fabij vno agmine inde egressi, contra Veientes ad Cremeram acriter dimicantes, ad vnum procubissent, portæ vnde egressi sunt, Sceleratæ nomen indidere: scilicet memoria detestandi facinoris, indignitatem rei posteris relinquentes. Castra quoque in quibus Claudij pater Drusus graui morbo afflictus, & tristi fato sublatu fuit, quia intempestiua morte præuentus, acerbo funere decessit, Scelerata etiam dixere, quanta eum charitate milites pro sequuti fuerint, turpi conuitio; & infando nomine significantes. Fuit quoque Sceleratus campus iuxta Collinam portam, in quo Vestales incesti damnatæ, viuæ defodi consuevere. Sed

*Sceleratus vicus.**De hoc, ca.**18 huius libent.**Scelerata porta.**Scelerata scitra.**Sceleratus campus.**Eucratidis.*

quod de Tullia est modò dictum, haud ab simile facinus in Eucratidem, qui Bactris imperauit, admissum accepimus: siquidē cùm Demetrii ingentes copias parua manu fudisset, Indiāque exterminato hoste, magno consilio subiecisset: dum Bactra peteret, à filio impuro & flagitioso, quem socium regno acieuerat, vt solus potiretur regno imprudens ex insidiis occupatur, turpique nece in via trucidatur: qui patris cæde non contentus, pari scelere & audacia per corpus vulneribus affecti, currum agere, & sanguine inspersus paterno, insepulturn abicere non dubitauit, ausus facinus quod in nulla vnquam Scythia tyranus admisit. Tantis sceleribus mortales vesana regni cupido cepit, vt effrenato furore caeci, ad cædem & cruorem agantur præcipites. Fuere autem Bactriani iuxta Sogdianos & Hircanos, horridis ingentis, haud procul à Scytharū gente: quippe Tanais ab Scythiis illos diuidebat, bellicosissimi, & rapto viuere aucti.

Bactriani.

*Tria errata interpretis epistolarum familiarium Ciceronis com-
modè explanantur. CAP. VII.*

TRibus erratis lapsum offendimus virum sanè eruditum, epistolarū familiarium Ciceronis interpretem nō infacundum, cuius scripta vulgo innotuere. Primo illa ad M. Cælium epistola, in qua verba sunt Ciceronis: *Oppugnauit quinque & viginti diebus, aggeribus, vineis, turribus, oppidum Pardenissum munitissimū, tantis operibus, vt mihi ad summā gloriam nihil desit, nisi nomen oppidi.* Quid sibi Cicero vellet his verbis, non satis assequi videbatur: cùm nomē oppidi nihil censeret aliud, quàm ipsam oppidū: ac si diceret, ad summā mihi gloriam nihil deest, nisi vt oppidū quod oppugnare adortus sum, deniq; expugnē. Quod tamē lōgè abesse à vero intellectu apparet. Quid quæso nomē oppidi cum ipso oppido commune habuit, aut quid tā insolens, aut à Ciceronis facundia tantum abesse potuit, quàm verba planè exposita, poetico sensu, & quasi figuris circūscribere, aut coloribus infucare? Quod tamē aliter intelligi oportere ex cōtextu verborum liquere arbitror. Cùm enim ex oppidis vi capu-

Ciceronis locum.

gnatis imperatores plerunque nomina ferrent: quippe cum ex Coriolis Martius Coriolanus, & ex Fidenis Sergius Fidenas, atq; ex Creta victa Metellus Creticus dicti sint: quæ sibi cognomenta in testimoniū maximæ & expertæ virtutis rerūque gestarum gloriæ adoptarunt: sic Cicero cum spem haud dubiam potiūdi haberet oppidi, & cognomentū ex Pindenisso asseuerat: videlicet sicut Aphricani, Numantini, & Cretici illi nomina tulere, sic ex Pindenisso ipse cognomentum ferat. Rursus alia ad eundē Cælium epistola, his vitur verbis: Mea verò officia ei non defuisse tu es testis, quoniam, vt opinor, comicos accidit Phannia. Quod ille in Terentiano Phannia nō posse accommodari aiebat: sed alium quendā fuisse Phanniā, de quo sentiret Cicero, qui in notitiam nomēq; non venit. Quæ verba si pensitare quis volet, atque ingenij acie non obtusa rimari, etiā ad Terentianum Phanniam saluo sensu accommodabit. Cum enim Phannia ille Terētianus, Chremetis frater fuerit, & Crito Andrius inopino aduentu opportunē introducatur aduenisse: quo significatē de Phannia Chremetis fratre & filia Glycerio, in notitiam venit, ipsamque filiam sibi esse cōpertum habuit: pariter Cicero per opportunē comicum Phanniam aduenisse dicit, hoc est, aliquid secreti consilij, quod nondum emerferat, produisse in lucem, quo sicut in Phannia Terētiano Glycerium Chremetis filia, & Phanniæ neptis apparuit: sic ipsius opera opportunē sit intellectū, Ciceronis officia illi non defuisse, & se de Appio benemeritum significari. Tertid ad eūdem Cælium Ciceronis verba sunt: Vt or ætatis vitio, velim ita sit: sed tamen togam prætextā texti apio, puto te audisse. Quid verba signarent, haud perspicuē capere visus fuit. Dicebat enim his verbis id notari, quasi meā togam mœrore circumdedi, cum apium amarum esse conset, quod animo affictō & iacenti esset. Id tamen aliter intelligi conuenire, qui sensum eruere volet, haud dubiē animaduertit. Cum enim apiū funeralis herba fuerit, exque apij corona defunctorū tumulos ornari, atque in ludis funebribus apio coronari victores proditum sit, meritō, inquit, cū tot calamitatibus Respub. opprima-

*Alius locus
Ciceronis.*

*Ciceronis
locus alius.*

*Apium
funeralis
herba.*

tur ob immodicas simultates & ingructia bella, cum in atrocissimos fluctus Reipub. inciderim, ipsique cadenti nihil opis afferre valeam: meam, inquit, togam prætextam quæ magistratum decet, texti apio, hoc est, funere: quasi eō indignationis venerit, vt cum vltierius labentē Respub. ferre nequeat, deq; illius interitu crucietur & sollicitus sit, sibi iam in extremo vitæ curriculo mortem proposuerit quam pro Repub. libenter subiturus fuit: quod est dicere, si Respub. morietur, se nolle viuere. Sicut Afinius Pollio ad Ciceronem: Nam nec Reipub. deesse volo, nec superesse, inquit. Ideo togam prætextam, quæ prætoriam & cōsularis est, apio, hoc est, funere texerit, quod etiam Græco est prouerbio vsurpatū, vt in mala valetudine & rebus accisis & deploratis, apio opus esse dicant. Quos intellectus, qui rem allequi volet, ex verborum contextu planē redundare perspiciet.

Paromia.

Quot Romæ pontifices, quodve officium, & quæ fuerint insignia, quibusque legibus maximus pontifex astritus erat, & quid apud exteros.

CAPVT VIII.

Non sordidum neque obscurum apud veteres olim nomen Pontificum fuisse traditur. Nā quum inter sacerdotia à Numa instituta, ipse se pontifex in primis: vt verō alij, Marcium M. filium ex patribus Pontifici legisset, postea interiectis temporibus, collegium pontificum ad quatuor, mox à tribunis plebis rogatione promulgata, ad octo auctum fuit: mansitque hic numerus longo æuo inuiolatus, donec Sylla ad quindecim collegium ampliauit. Inter quos maximus pontifex, *ge. Pōr. max.* nere & dignitate præcipuus erat, & aliorum longē princeps. Horum igitur fuit, religiones & cæremonias publicas priuatāsque, sacra & res diuinas sanctissimē tueri & interpretari, illaque omnia exscripta signatāque habere, vt quibus aris, quibus diis, quibusque hostiis, quibus diebus, & ad quæ templa sacra fierent, perspectum haberent: ne qui Romana sacra negligenter, peregrinōsque ritus adsciscerent, aut deorum cæremonias turbarent. Ad quos tam de cælestium deorum sacrificiis, quam de funeribus, iustisque exhibendis, placandisque manibus, ac supernis infernisque diis, de sepulchris &

votis ritè exoluendis, de feris, de religione, pietatè, sanctitate, carmonis deorum, & de què fide & iureiurando, sacrificiisque solennibus, plebs quoties videbatur, tanquam ad antistitem deorum immortalium, ceremoniarum & sacrorum consultum ibat. Ipseque maximus pontifex preces supplicationisque deorum, cum pontificali carmine prære, comitia habere, diesque feriatis indicere quo quisque Deo ritu, quòve die colatur, quibusque precibus aduocetur, & quid quaque die operis fieri, vel non fieri publicis feriis conueniret, edocebat. Eundemque pontificem maximum, singulorum annorum res gestas & memoratu dignas, diurnis actis mandare literis, illasque non solum monumentis tradere, sed in albo proponere & referre, vt populo exscribendi potestas fieret, solitum esse traditum est: Quod Album non apud pontifices modo, sed penes senatores, iudices, prætores, decuriones, ac citharædos & centurias fuisse constat. Denique apud Cæsares & omnes magistratus qui coërtionem habebant, album fuisse apparet: in quo singula constituta, decreta, & mandata publicè edicta proponebantur. Quare Alexandrum Seuerum imperatorem, illorum, quibus magistratus delegabat, nomina in albo proponere accepimus, vt vitia virtutesque innotescerent: & quo quisque honore dignus foret, populi iudicio exploraret. Ac non solum Reipub. sacra ceremoniasque curare, sed de rebus quæ ad religionem pertinent, iudicia ferre: contumaciæque minorum magistratuum vindex esse, sacrificantes obseruare, piaculæque iræ Deum cõquirere, ne secus quam præscriptum esset, sacra fierent, nève incerta auspicia, aut turbata religiones aduersus mores institutæque maiorum obseruarentur. Vtque super impetranda venia, venerandisque diis iusta solennia exhibeantur, cauere debebat. Tum religionis arcana, & diuinas traditiones cognoscere, & siquid religioni minus verè adscriptum esset, religione liberare, aut numinibus obligare: de Vestalium capite discernere, & ferre sententiã, quæ sacra, quæve prophana essent, diiudicare, nève quis praua religione populum aligeret, maximi pontificis officium & munus erat. In quo fuit obseruatũ, vt nunquam inausulta die & ominosa col-

*Pontificis
maximi
munus,*

Album.

legium consulat, quòd dirũ foret, & auspicij mali. Quare Vitellio principi, quòd pontificatum maximum adeptus, decimoquinto calendis Augusti, die cladibus infigni, collegium consuluerat, magno exitio fuit. Tum si pons publicus collaberetur, illũ rescicere, vnde illis nomen factum. Is enim ligneus erat, & nullo ære aut ferro compactus, quem sacrum illi æstimarunt: ita vt in aliqua parte labentem, nisi cæsa victima & sacrificio, perfecto, rescicere non liceret: diũque Romæ lignei pontes fuere, donec post interualla temporũ ab Æmilio quæstore lapideus cõstructus fuit. Vota etiam solennia quibus verbis concipi, quibusque pecuniis exolui deberet, pontificum decretis cauebatur, illorumque arbitrato vel exolebantur, aut non ritè emissa denuò concipiebantur. Quod si quis sui iuris arrogandus foret, quæ causa adoptionis, quæ ratio generis quæ dignitas, quæque essent sacra, apud pontifices lege quærebatur: quæ lex curiata dicta est. Idque ideo cautum, ne qua calumnia, neu quis dolus compositus in arrogando sui iuris homine ahiberetur: ita vt adoptiones contra ius pontificum factæ, aut sine collegij decreto, nullæ & pro irritis forent. Et quauis proprium sacerdotis esset, nec imperia, nec magistratus gerere, nec equo vehi, aut trinoctio ab vrbe abesse: poterat tamen idem consul vel censor potior esse & pontifex pariter religioni & Reip. præesse, ab vrbe trinoctio abesse, æquo vehi, vel pedibus ire. Crassus Licinius pontificatum maximum & consulatum, mox censuram præturamque simul gessisse, & Lilius pontifex pro prætore ordinibus præfuisse traditur. Ipsum tamen qui simul consul foret & pontifex, ne Reipub. aut sacrorum deferatur cura, nève longius ablegaretur, extra Italiam sortiri prouinciam non decebat ex senatus decreto, postquam idem Crassus prætor & pontifex, cui belli summa commissa erat, quod nunquam antea factum fortitus Asiam, ab Aristonico Attali fratre prælio victus, occubuit: donec post interualla temporum, extra Italiam sortiri prouincias cõpere. In tantumque honoris culmen pontificatus, & cõ excellentiæ creuit, vt Cuiusmodi hanc Cn. Cornelio prætori, quòd Marco Æmilio Lepido pontifici maximo conuicium facisset, multa dicta fuerit, rificij.

*Pontifices
vnde dicti.*

Lex curiata.

Consul & censor potior esse & pontifex pariter religioni & Reip. præesse, ab vrbe trinoctio abesse, æquo vehi, vel pedibus ire. Crassus Licinius pontificatum maximum & consulatum, mox censuram præturamque simul gessisse, & Lilius pontifex pro prætore ordinibus præfuisse traditur.

Cuiusmodi hanc

ipsumque regie dignitati proximum crederent. Nam & lictor apparebat, & curuli regia sella ac lectica insignis erat, qua ante vestibulum conspicuam habere assuebat: ad cuius fores pro splendore dignitatis, viridis laurus effixa videbatur. Cumque ceteri honoribus functi, ratione administrati muneri reddere cogentur, pontifex tamen maximus pro maiestate gestu honoris, ratione dare minimè cogi poterat: ipsique pro imperio & potestate, quòque plus dignitatis ferret, cum galero esse, & carpèto, ut reliquis sacerdotibus, ingredi licebat. Quippe pontifici proprium insigne erat galerus, sicut lituus auguribus, paludamētum imperatoribus, diadema regibus. Et quum in capitolum nulli fas foret carpento vestiri, solis pontificibus sacerdotibusque Tarpeium ascendere carpento licuit. Ad eumque siqui noxij confugissent, ea die à pœna immunes erant. Ideo non vulgares, neque obscuros, sed qui nobilitate generis & multo splendore illustres foret, quique autoritate & opibus antea ceteris, ad pontificatum admifere. Diuque Romæ pontifex, qui antea curuli sella non sedisset nemo creatus fuit: donec lapsis temporibus, etiã qui nullos curules gesserant magistratus, ad pontificatum admifere, Primus enim T. Coruncanus ex plebe homo pontificatum maximū meruit, quo tempore M. Attilius Regulus primo Punico bello graui supplicio excruciat, pœnas dedit. Et deinde M. Drusus, quod antea contigit nulli, tribunus plebis simul & pontifex creati meruit. Postea ex plebe & patribus nullo delectu aut discrimine admitti cœpere. Cumque ad collegium pontificū pertinere, in demortui locum alium cooptare, Cn. tamen Domitius Tribu. pl. offensus collegio, quod se in numero pontificum non cooptassent, ius subrogandorum pontificū sacerdotumque à collegis ad populum transtulisse fertur. Ipsèque pontifex maximus primus populi suffragio, aliique deinceps creati cœpere. Sunt verò qui credat, Licinium Crassum de cooptatione collegarum ad populi beneficium transferenda, legem tulisse primum. Inde comitia à populo pontificibus creandis sæpe indicta fuere. Id tamen in admittendo pontifice sedulo cauebatur, ne quem eligerent, quicuiquam ex collegio inimicus foret: hique per collegium admiffi,

Pontificis
insigne.

Qui ponti-
fices crea-
rentur ini-
tio.

Cautio in
admittendo
pontifice.

admiffi, capi dicebantur. Atque licet vetus fuerit constitutum, in demortui pontificis locum alium nominari, si tamen exacto anno pontifex mortem obiisset, in eius locum alterius nominatio non erat, licet alterum suffici cooptari que oporteret. Tunc enim pontificis nominationem fieri necesse putarunt, quum nondum exacto anno morte obiisset cõstaret, postea verò nõ licebat. In locum enim T. Octacilij Crassi pontificis maximi, quia exacto anno mortuus fuerat, alterius nominatio nõ fuit. Tamen et si in locum viuentis pontificis alium substitutum legamus. Claudius verò Cæsar tanti sacerdotium fecit, ut in cooptandis sacerdotibus neminè nisi iuratus nominaret. Est tamen memoriæ proditum, ut si quid ad religionem pertinens inter pontifices discreparet, variatis sententiis, vbi aliud alij sentiunt, id satis fuisse crederet, stabili que sententia esset ratum, quod tres pontifices communi decreto statuissent. Et licet à collationibus multi ferat sacerdotes immunes, sunt tamen ex epla, pontifices & sacerdotes pecuniam per bellum cõferri solitam in stipendium contulisse, illamque quæstores sæpe exegisse, frustra que pontifices tribunos appellasse, quum se ob sacerdotium immunes dicerent. Sed præter hos qui collegio cooptabantur, fuere pontifices minores. Nam scriba pontificum, qui fastos & cõmentarios habebant, fidelem custodiam rerum gestarum, qui annales maximi dicebantur, quique illis ministri aderant, quod omnis tui gesta mandabant literis, minores pontifices dicti sunt: à quibus in curia Calabra Iuoni singulis calend. sacra fiunt: nouamque lunam obseruare, & quot dies à calend. ad Nonas superessent, referre solent, ut populo causas feriarum in rege sacrorum recipiendi facultas foret. Ad quorum collegium etiam interpretandi iuris, & an posset lege agi, quæque competere, actio in iudicis, declarandi ius spectauit & pertinuit. Quippe ius civile inter sacra cæremoniisque multa secula abdutum, solis pontificibus patebat. Ex his quoque minoribus distinctio gradus fiebat. Nã qui primus collegio ascitus erat, maximus: qui verò vltimus, minimus dicebatur pontifex. Illud quoque verum est, solos pontifices nouo more coniugale copulam sacrae con-

Pontificis
nominatio
quando
fiebat.

Substitutus
pontifex in
locum vi-
uentis.

Sacerdotij
estimatio.

Decretum
ratum pon-
tificum.

Pontifices
& sacerdo-
tes collectio
nibus pecu-
nia. ius con-
tribuebantur.

Pontifices
minores.

Pontificum
minorum
numus.

Pontifex
minimus.

*Pontificis
vxoꝝ casta
& innocēs
Quę pōri-
fici videre
nefas.*

*Pontificum
iuramen-
tum.
Pontifex
max. qui-
bus præ-
erat.*

*Per ponti-
ficem enun-
ciata pro-
dicia.*

*Pontifex à
sanguine
purus*

*Pontifex
& augur
simul
Sacerdotiū
triplex
Porcus ex
omni scro-
farum sæ-*

apud maioreſ tribus modis fierent, vſu, coemptione, & confarratione, confarrationē ſolis pōrificibus dederunt, quū aliis modis per cæteros contrahantur. Animaduerſum quoque eſt, pontificis vxorē ſingularis exempli & magni documētū eſſe oportere, vt ſicut ab omni noxa & libidine ipſe mundus erat, ita vxor caſta & innocēs maneat. Quodque pontifici maximo cadauer videre nefas fuit, ne quid trite aut lugubre oculis acciperet, multo magis ſi homine inſepultum reliquiſſet. Si tamen in occurſum cadaueris imprudens incidiſſet, interpoſito velamento, ne viſum offēderet, ſaluis cæremoniis prodire poterat. Cui etiā per liberos, iurare non lice' at, per deos autem permiſſum fuit. Quodq; ex octo pōrificibus pontifex maximus reliquis præeſt & propē dominatur, cui rex ſacrorum, augures & omnes flamines, ac Veſtales virgines parent, quibus mulctā indicere, & pœnam inrogare poterat. Cuius arbitratu publica & priuata ſacra gerantur, Veſtalēque virgines ad ſacri & æterni ignis cuſtodia, qui in penetrabilis Veſtæ colebatur eligebantur, ipſiſque curæ cuſtodiaque mandabantur. Atque ex decreto pontificū enunciata prodigia ſæpius procurata fuere, licet augurum propriū munus foret. Namque augures auſpicium, pontifices verò ſacris præſuere. Cū enim C. Seruilius pontifex maximus L. Corneliū Dolabellam inaugurare vellet, nec ſe magiſtratu abdicaret, & propterea comitiis indiſtis illiſ populi iuſſu cogeret, quia fræda tēpeſtate comitia turbata fuere, religio fuit ex illo pontificibus inaugurangi, indēque inaugurare deſere. Neq; ſolum ab omni ſanguine puras manus pontificem ſeruare decuit, ſed ne participem quidem aut conſcium alicui ſ necis fieri. Eundēque duplici ſacerdotio functum ſæpe animaduerſum eſſe. Si quidem Q. Fabius Maximus, & pontificatum & auguratum vnā geſiit: aliique vtrique ſimul ſacerdotio præſuere. Ex Cæſariibus verò C. Cæſar auguratum ſimul & pontificatum, Galba autem ſacerdotium triplex geſiſſe dicitur: id quod à regibus Spartanorum uſurpatum fuit. Nā quum primum in eam aſſumpti ſunt dignitatem: priuilegio honoris præcipui, Iouis cæleſtis & Lacedæmonij ſacerdotio funguntur, quibus ex omni ſcrofarum ſœtu porcus debebatur, vt ſi

diis immolare vellent, nunquā victima deeſſet. Eſt quoque literis prodiſ, apud Græcos vnum virum aut ſceminam nonnunquā ſacris præſuiſſe: apud Opuntios duos, quorum alter deorum, alter dæmonum ſacrificia curat. Indiſ verò ſolis ſacerdotes numero diuerſi ſunt, & nunc plures, nunc pauciores cooptatur. Aegyptiis plures, qui eandē traditionē atque auita & paterna ſacerdotia & exteror. imperia filiis tradunt, qui poſt regē ſecundi ſunt. Apud Archieron alios autē pontifices diuerſo iure & nomine cenſentur. Nā Græci pontificē ſummum, archierofynen vocant, ad quē ius & moderatio ſacrorū pertinet. Babylonij Chaldaeum Iſidijs ſacerdotē grāmatae, alium Miſthrae, Sicyonij Charniū, quorum collegiū, paſtrophorum nuncupāt. Delphiſ quinq; pōrifices per omnem vitam ſacri erant, Hoſij, qui Hoſij dicti: quorum primus qui hoſtiā immolabat, hoſiter: qui verò edebat oraculum, Aphetor nuncupati ſunt: qui vnā cum prophetiſ ſacra obabant, diuināſque prædictiones & cæremonias, & quo cultu, quibūſq; exercitiſ fierent ſacra, prædicebāt. Apud Athenienſes Daduchus maximus erat ſacerdos, Herculis ſtephanophorus, Palladiſ Ereobutades, à Bute propagati, ex qua familia longo tempore ſacerdotio præſuere, ſicut Buzigia familia à Buzige heroe, qui Atheniſ diu ſacerdotium tenuit. Et poſteri ex Cyra & Myrta in Paphia Veneriſ Iuno templo ſacris cæremoniis præſuere. Quod de Veientana Iunone prodiſ, quam niſi certi generiſ ſacerdos atreſtare nemo poterat, Clazomeniſ Palladiſ ſacerdos, Iſiachus: Bacchi verò, Thyas nomen habet. Polici Ioui ſacerdos, Buphonus: in Troezenē, Hippolytus nuncupatur, Apud Cretenſes matris magnæ ſacerdos, Meliſſa: Ephēſæ Dianæ, Megalobyzus, qui eunuchus erat. Alexandrinorum atq; Athenienſium Phæcaſij, quibus candida ſolum ferre calceamēta licet: ex quibus antiſtes ſacrorum purpurā induit. Dodonei verò oraculi pōrifices, Phæcaſij pedibus ſemper illotis erāt, qui tanquā ſacroſancti ſuper nudā humum cubare coguntur. Iſiaci, linea ſtola amicti ſunt, capite raſo, calceiſ papyraceiſ, ſiſtrum tenētēs, aut ramū abſynthij marini, vel nuceſ pineaſ, & Anubin ſupra caput deferentē. Sicut Indi vates tanquam religioſiſ ſum, coralliſ ferebant. Et Cybeliſ ſacerdotes, flagrum,

Panthei. & matrem Deum colentes iuxta Sueuos, formas aprum quo insigni ab hostibus tuti sunt: Panthei sacerdotes omnium duces sunt, quibus causarum iudicia & publicarum rerum arbitria tribuuntur. Apud Hebræos pontifex festis diebus mitra gestat, cum nebride auro distinctâ, aut tunicam talarem, & cothurnos cum tintinnabulis, quæ maiestate decorum, tanti Alexander fecit, ut venerabundus venienti occurreret, & velut sanctissimum numen adoraret. Fuitque animaduersum, Bellonæ, Cybelis, & Ifidiis sacerdotes eadem sacra obire, iisdem pro cæremoniis teneri. Sed Cybelis sacerdos variis coloribus fucatus, & faciem pigmento delitus, oculoque obunctus, cum mitella & crocoto, lineo calceamento ante simulachrum deæ incedebat: cui erat proprii cum tintitu cymbalorum & sonitu tympanorum sacrum facere Arabum verò pontifices lineas vestes induunt, mitras gestant cum sandalio. Apud Pedasios Palladis sacerdos sacram barbam nutrire cogitur, neque erasa incedere fas erat. Albanis ceremoniarum antistes ea fulgebant dignitate, ut post regem haberetur secundus: In Aritia Artemisifæ Dianæ sacerdos rex vocatur. Idem in Cappadocia Bellonæ phanum obtinuit: & in comanis Ponticis tantæ dignationis erat, ut annis singulis bis diadema gestaret. In Zela quoque tanti imperij fuit, ut suprema fulgeret dignitate. Traditumque est, in Meroë Iouis sacerdotes adeò superstitione impleffe animos, ut nonnunquam misso nuncio necem regi Ethiopiarum demandarent, nullo detrectante, aut mandatum iustionem ve abnegante: donec ad Erganem regem peruertum est, qui omnes occidit, & sacerdotium sustulit. Apud Germanos nulli verberare, aut vincire, vel animaduerrere nisi sacerdoti permisissum. Narualis iuxta Sueuos præfedit pontifex, qui muliebri ornatu ingreditur semper: Fuitque memoriæ proditum, Trallibus regiam regibus destinatam, illi quoque qui summum gerebat sacerdotium, priuilegio honoris dari. Sicut in Tyro Hercules sacerdos, qui cum infula & purpura incedit, post regem proxima dignitate fungitur. Apud Ægyptios qui sacra ministrant sacerdotes, capite rasi sunt, quum apud alios comati incedant: à quibus est usurpatum, ex philoso-

phis sacerdotes, & ex sacerdotibus probatissimum in regem eligere. Vnde Mercurius Trismegistus, id est, terræ maximus, nomen tulit, quod Philosophus maximus, sacerdos & rex maximus esset. Apud Phœnices Solis sacerdos, veste auro & purpura varia manuleata, ad imos pedes fluxa incedebat, & tanquam splendoris signum, & amplissimi honoris prærogatiuam, coronam ex auro gemmisque ferebat.

Mira exempla à compluribus experta de umbrarum figuris & falsis imaginibus, & quæ ipse didici atque experius fui.

C A P V T. IX.

Profectò rem mirificam, & dictu æstimatùque admirabilem de umbrarum figuris & falsis imaginibus, quæ homines varia specie & aspectu vano plerumque illudunt, familiaris meus quispiam modò mihi enarrauit: quod equidem fabulosum aur commentitium videri posset, nisi grauior esset ingenij & præstabilis hominè doctrinæ: ipsiusque virtutis & non ambiguae fidei plerisque in rebus multa & magna documenta forent. Refert enim, quod Romæ quondam ipsius amicus diutino & graui morbo ægrotabat cum quo coniunctissimè vixerat: & quia corpore inualido affectoque esset, valetudineque minus prospera vteretur, visum est ad illa apparatusissima balnea quæ Cumis sunt, vegetandi corporis & animi leuadi causa proficisci: cum ferè constet, homines ex ancipiti morbo, locorù mutatione & sereniore cælo plerumque leuari. Hi ergo cum fidis aliquot comitibus Cumas quum iter intenderent, & aliquantulum viæ emensi foret, æger quum esset & vita & spe tenui, vi morbi coalescente, & labore viæ, in hospitium in quod fortè diuenterat, suum obiit diem. Is ergo amicus qui vnà accesserat, quantum prouideri hominis diligentia potuit, pro loco funere satis amplo illum efferri, rem diuinam fieri, atque in honorato vbis loco sepulchro condi curauit: ibique cum mœstos aliquot habuisset dies, curatis rebus omnibus, ipse & comites Romam, vnde digressi fuerant, reuerti cœpere. Sed cum aliquantù viæ remensis essent & nocte appetente in vnum quod viæ proximum fuit, hospitium diuertissent, ibi se animo & corpore fatigatum quieti dedisse. Cumque solus degeret, & adhuc

Mercurias Trismegistus vnde Phœnices.

vigilās foret, fert repente amici nuper defuncti imaginē summo pallore & macie, ac eo ferme habitu oris, quali illū cūm ægrotaret, dimiserat, ad se accessisse: quem quā fuisset intuitus, & præ timore nec animo nec mēte satis constaret. quifnā esset, interrogavit. Ille autē cūm nihil respondisset, exutis, vt videbatur, vestibus, in eodē quo ipse iacebat lectulo, se collocavit, ac propē accessit, quasi eum amplexibus petiturus foret. Alter verō cū propē iam metu exanimis videretur, ad lectuli spondā secessit, illūmque propē accedentē abegit: qui cūm se abigi expellit; vidisset, fertur in eum toruo & minus familiari vultu inspexisse, resumptisque mox vestibus illum e lectulo surrexisse, cinctūmque & calceatū inde abeuntem nunquā apparuisse. Quo timore familiaris ille percitus, subita vi morbi correptus, ac propē ad internecionem grauisima valetudine oppressus fuit. Ferebat etiā dum in lectulo cū illo luctaretur, nudū illius pedē vsq; adeo gelidū ac rigentem attrectasse, vt nulla glacies illius frigori cōparari potuerit. Equidē memorabile hoc, & cuius mirum videri possēt, nisi peruulgata res esset, ædes quasdā Romæ euentissimis ostētis ita infames, vt nemo illas incolere ausus fuerit, quin variis vmbrarum illusionibus & tetrīs imaginibus, noctibus ferē singulis inquietetur. Gordianus amicus meus spectatæ fidei homo mihi retulit, cūm Aretū ipse & familiaris suus iter vnā intenderent, & à semita, vt sit, lōgē deuiassent, loco infami & deuio, vbi ne vestigium quidē apparebat humanū, per ardua & propē inuia diuersis tramitibus aberrare cōpisse: ibique cūm nec oppida aut vicos, neq; aliquid culti viderent, sed nemorā rārum saltūque inuios & inaccessos, omniāque vasta, muta, & deserta ab humano cultu peragrarent, in quibus ipsa solitudo terrebat animos: vergente iam ad occasum die, fessos labore ac via confedisse. Cūmque hominis vocem audire procul visis fuissent, ad illā propius accessisse, hominē obuios, quos de via interrogaret, dari sibi arbitrari. Nec mora, in proximo iugo trium hominū imagines immanes & formidabiles vltra humanum modum, nigris & demissis tunicis, in veste lugubri funestāque, barba capillōque summo illo horribili facie cōspexisse: qui cum voce gestūque

ad se, ipsos aduocarent, ac iam propē esset vt illuc accederent, illos interim ingenti mole corporis lōgē humana maiores apparuisse, atque alium specie non absimili nudum & nullo amictū vestitu, mirificos edentem saltus gestūque indecoros cōspexisse. Quo timore cōternati, propere fugā cepere: viāmque ardua & precipitem emens, vix rusticū cuiuspiā vile hospitiū vbi reciperentur, inuenere. Sed quod ego certum habeo, & satis certa probatione tradiderim, profectō haud minus est. Cūm Romæ ægra valetudine oppressus forem, iacerēmque in lectulo, specie mulieris elegati forma mihi planē vigilantī obuersatā fuisse, quam cūm inspicere diu, cogitabundus & tacitus fui, reputans nunquid ego falsa imagine captus, aliter atque res esset, aspicerē. Cūmque meos sensus vigere, & figura illam nusquam à me dilabi viderem, quænam illa esset, interrogavi: quæ tum subridens, & ea quæ acceperat verba respondens, quasi me planē derideret, cūm diu me fuisset intuita, discessit.

Que sint pedamenta apud iureconsultos, cuiusve generis,

& quid buprestis, & pytiocampa.

CAPVT X.

Cūm in legū cōmentariis versaremur, & rusticorum l. velui. ff. prædiorū seruitutes scrutaremur, inuenimus Vlpianus de seruit. num ex Neratij sentētia censuisse, rusticā seruitutē posse consistui, vt pedamenta ad vineā fulciendam ex vicini prædio mihi sumere liceat. Quæsiui ego à iureconsulto, qui omiſsa modestia multa sibi ineptē arrogabat, quid pedamenta essent, quibus sumendis ex alieno seruitus constitui poterat. Atque ille in re vulgari cūm diu cogitabundus hæsitasset, haud multo post, nescio quæ inuolucra verborum, & falsarum opinionum ineptias, ambiguos magis quàm veros sensus denotantia profudit, quibus nihil veri animaduerti cognoscique potuit. Et tamen si pedamen munimen esse & palum quo vitis caduca fulcitur, neminē fallit, vnde pedatio dicta: tamen id triplicis generis fuisse animaduertimus. Nam & pedamen, & ridicam & statumē eiusmodi fulcimenta nuncupari, Cato assueerat, Græcè charax: quare pedamento sultæ vites, characatæ dictæ. Sed pedamen quodlibet fulcimen esse cui vitis inhæret, ridicam ex querna

Pedatio.

Charax.

Pedamentum.

Ridica.

Sattuenm.
Arundine-
zum.
Traduces.
Romphi.
Arbusta.

arbore, aut ex iunipero, olea, vel cupressu plerūq; fieri, tamen si nullo discrimine ex his quoq; cōponi pedamen opinio fuerit: statumen è palis & peritica: quod verò ex arūdinibus pedamentū sit, arundinetū. Quod autem natiuū ex arboribus in arbores, traductis vitibus, nonnulli traduces, quidā romphos, pleriq; arbusta dixere, quas in Transpadana Italia ex cornu, populo, tilia, acere, orno, carpino, & quercu frequenter arbustari tradunt. Quare multi in eadē atq; in Capano agro harum plātaria instituunt: quæ si recto ordine digesta fuerint per aqua interualla quaquauerfsum, in quincuncē metata dicuntur. Intēq; vites simplici iugo porrectū ordinē, cantheriū, transuersamq; hastam inter pedamentā, qua vitis innititur, Cato & Varro iugū: quadruplex verò iugum, à canis ædium cōpluuium, vnde compluuiatas vites dixere: palmitē verò pluribus annis duratū, & quasi emeritum, draconē: qui in bifurco mediis inter duo nascitur, focaneum: qui verò per tabulata scandit ad superiora, emiffariū dictus est: superior pars malleoli, sagitta: surculū autem qui nihil affert fructus, appellant, spadonē, quasi sterilem. Ea verò iuga in agro bene culto, plano & minus ventoso, altiora: in arido & gracili, ac ventis exposito, humiliora fieri oportere Plinius notauit. Tamen si cantherium equum dici cui testes adempti sunt, neminem præterit: sicut veres castrari, Maiales fiunt, & gallici, capi. Ex quo licet intelligere, vt ex tuo fundo pedamenta ad vineā fulciendā mihi sumere liceat, posse cōstitui seruitutem. Cēsūtque Paulus iurecōsultus, quod tamen si ex tuo fundo pedamenta sumere licere, in fructu sit, tamē hoc ius capiendi, apud legum, peritos seruitutem non vsum fructum putari. Rursus aliū celebri fama iura Romæ profitentē, in auditorio professorum interrogauit quid esset quod Vlpianus legē Corneliam de ficariis interpretatus scripsit, pigmentarios si cui uelere dederint pityocampas aut buprestim, legis Cornelie de veneficiis sanctione teneri. Quid essent pityocāpa, & quid buprestis, vt me doceret, quæsiui. Cūque ille portenta verborū longē à fide deuia effudisset, quæ quī pudendi sunt erroris, referre non necesse habeo: paulo post dicti petrus, se hoc ignorare ingenuē asseuera-

Catherius
Iugum.

Dracon.
Focaneus.
Emiffariū.
Sagitta.
Spado.

Catherius.
Maiales.
Capi.

Leius de S.
alii ff. ad
leg. Corn.
de sicca.

uit. Nos autem perscrutati verbi significatum, animaduertimus pityocampas erucas esse, seu teredines virulētas, viru exitiali, quæ in pinis sæpe nascūtur arboribus, vnde illis nomen factum. Nam πῖτος pinus est, & εἰλην eruca: quippe erucas Græci εἰληνας dicunt, veneni præsentissimi. Buprestis verò animal inuentu rarum in Italia, simillimū scarabæo, qui inter herbas fallit sæpe boues: quo deurato ita concitantur rabie, vt actæ in furorem, terrorem afferant, pauloque post rumpantur, ex quo perniciosa virus confici dicunt, quod fœdissimē vexat: contra cuius exitium præsentaneo remedio Græci succurri prodidere, & Plinius autor est. Qui ergo tantifacienoris conficius, vel buprestim, vel pityocampas, aut monstrifici quid veneni ad necem properandam dederit, eum iudicio capitali & pœna legis Cornelie teneri, iura & leges voluere.

Pityocāpa.

Buprestis.

Qui Romani duces ex oppidis & prouinciis vi subactis cognomēta desumpsere, & de Scipionum familia, & quid apud exteros.

CAP. XI.

Consueuiste Romanos ex oppidis vel prouinciis captis aut vi subactis plerūq; cognomēta ferre, memoriam datum est. Martium Coriolanum, quod forte strenuamque operam reip. nauasset capto Vollcorum oppido Coriolis, Coriolani nomen sumpsisse ferunt. Et Sergium Fidenatis, ex bello quod ad Fidenas gessit. Ex tribus verò Metellis, vnus deuictio Iugurtha & vi subacta Numidia, Numidici: alter Q. Cæcilius, L. Metelli filius, ex Macedonia, Macedonici: tertius ex Creta, Cretici cognomēta sumpsere. Fuit quoque Metellus Balearicus, ex deuictis Balearibus cognominatus. Sed Numidicus, L. Luculli auunculus fuit: Macedonici, Metellum Balearicum plerique filium, nonnulli fratrem dicunt. Creticum verò & alium Dalmaticum, eiusdem Macedonici filios fuisse nulla controuersia est. L. quoque Mummius delecta Achaia & Corintho, Achaici cognomen tulit. Sed Corinthi superatæ prima laus Macedonici fuit. Is enim omnem Achaiam ita bello affixit, vt rebus accisis Mummius superueniens, leuicertamine expugnatam Corinthum victoriae suæ ad-

Coriola-
nus.

Fidenas.
Numidicus.
Macedonicus.
Creticus.

Balearicus.

Achaicus.

Messala.

scripserit. Messana quoque in Sicilia, & Isauria in Cili-
cia bello domita M. Valerio & P. Seruilio, Messalæ &
Isaurici cognomenta dedere. Is enim Seruilius vir acer
fuit & strenuus, qui in Ciliciam cum imperio profectus,
illâ collatis signis, vi atque armis domuit: Lyciâq; vrbes
clarissimas iulto prælio vicit. Isaurus primum bello ag-
gressus imperio adegit. Victor denique triumphum ex
hostibus, & Isaurici cognomen reportauit. Ex Allobro-
gibus quoque Fabius Allobrox, & ex Caucis Germani-
ca gēte Gabinus secundus Caucius, atq; ex Callectis Bru-
tus cognomento Callectus, & ex Getulis Cossus Getuli-
ci nomina sumpserunt. Callecti enim vterioris Hispaniæ
populi sunt, duri & agrestes, qui extrema & montana in-
cultâ ac difficiles saltus & impeditos ad Oceanum inco-
lunt. Ideo bellacissimi & subactu difficillimi fuerunt. Fer-
tur tamen Q. Tarnius, qui Garamentes vltra Æthiopes
horridos & incultos bello vicit, ob modestiâ, & vitandæ
inuidiæ causâ, Garamantici cognomento abstinuisse.

*Scipionum
familia.**Aphrica-
nus.**Asiaticus.*

Scipionē præterea Aphricanum, qui dux fatalis contra
Hannibalem fuit, Aphrica superata, & Carthaginensibus
bello victis, Aphricani cognomen tulisse, & alterum ex
deuictio Antiocho & Asia subactâ, Asiaticū cognomina-
tum inuenimus. Sed hic Asiaticus frater Aphricani fuit,
quorum alter P. Scipio, nomine a se victæ gentis Aphri-
canus: alter L. Scipio frater, Asiaticus dictus est, qui
C. O. S. aduersus Antiochū primus Romanorū in Asiam
signa intulit: cum eoque consule Aphricanus frater le-
gatum se gerens, pariter profectus est, illiusque ductu &
auspicio pleraque egregiè gesta in holtes fuisse. Victo
deinde Antiocho, & pace Eumeni cōcessa, ob Asiam vi-
ctam Asiaticus cognomen reportauit. His enim duobus
fratribus, Aphricano scilicet & Asiatico pater fuit. P. Sci-
pio ex Corneliorū gente, cū quo primum Hānibal Pœ-
nus signa in Italia contulit: cuius fuit Cn. Scipio frater,
summi ambo imperatores viri ornatissimi, qui paucorū
dierum intervallo in Hispania cæsi occubuerunt. Sed ex
Publico hi duo quos dixi, Scipiones, Aphricanus sci-
licet & Asiaticus, filij extiterunt: ex Cn. autē P. Cornelius
Nasica ortus fuit, qui vnus vir optimus à senatu iudica-
tus, matrem Cybelē ex Pessinunte suscepit, Tyberiuq;

Gracchum seditiones in vrbe molientem interemit.
Fuit quoque & alius Scipio cognomento Æmylianus,
prioris Aphricani nepos adoptiuus, qui ob Aphricam &
Numantiam bello domitas, minor Aphricanus & Nu-
mantinus appellatus est. Sed hic Æmylianus quem di-
co, minimè ex Corneliorum gente propagatur, sed ado-
ptiuus in nomen & familiam venit. Siquidem cū Sci-
pio maior Aphricanus filium haberet natura admodum
tenui & imbelli, vnde & valetudinarius vocatus, quod
non ea vis animi foret, vigorque, nullòsque liberos su-
stulisset, ne discederet sine liberis, hunc Æmylianus Lu-
cij Pauli filium, vt multi credūt, ex filia nepotem, in fa-
miliam nomēque adoptauit. Fuerat enim Scipioni A-
phricano vxor filia Pauli Æmylij, qui consul ad Cannas
ne tantæ cladi superesset, in conflictu belli casus occu-
bit, ex qua vnicum filium tulit, filias verò duas, quarū
altera Scipioni Nasicæ, altera Tiberio Graccho nuptæ
fuerunt Æmylio verò Paulo quatuor filij extiterunt: duo in
adoptionē alterius familiæ dati, Scipio videlicet & Fa-
bius: duo in potestate retēti, quos ex altera coniuge su-
stulerat. Horū alter quinque diebus ante triumphū, quē
speciosissimū de rege Persæ & omni Macedonia habuit.
alter tertia post triumphum die, adhuc impubes mor-
tem obiit immaturam. Hic ergo Æmylianus ex reli-
quis Pauli Æmylij filiis iunior fuit gloria militari illu-
stris: qui Aphricani nepos adoptiuus, auitæ virtutis me-
mor, prouocatores barbarum tribunus adhuc militum
occidit. Cum patre aduersus Persam acriter pugnans, e-
gregia facinora gessit. In Aphricâ deinde cum exercitu
profectus tertium Punicū bellum confecit. Carthaginē
& Numantiam funditus euertit. Parta deinde victoria, &
rebus confectis, cognomentum Numantino & minori
Aphricano inditum fuit. Horum postea exempla secuti
Cæsares, ex prouinciis quas vi & armis subegerunt illu-
stria cognomēta ob immortalē gloriam tulerunt: sepe
populi decreto, non nunquam acclamatione senatus. Si-

*A Æmylia-
nus.**Aphrican-
minor &
Numanti-
nus.**Cæsares ex
prouinciis
a se sube-
gatis cogno-
minati.*

*Carpicus.**Azauceni-
sus.**Optimus.**Commodi
recordia.**Extrema.**Græci.**Ab habitu**fortuna, et**reb⁹ gestis.**A vitii.*

Parthici, Armenici & Germanici, sicut Sarmatici, Aphrici diuersis titulis cognomenta cepere. Fertur tamen Valeriano Cæsari, quod promptus ad arma & bellicosior esset, milites militari studio manu ad ferrum nomen iudidisse: qui postea in imperio delatum, Carpici cognomentum refutauit. Alexander verò Seuerus imperator, licet imperatoris, patris patriæ, & magni cognomenta tenuerit, asserens magnis rebus gestis ea sibi nomina parare oportere: tamen ob deletos Azaucenos, Azaucenici cognomen sumere non dubitauit. Traianus ante contra Parthos victor, Parthici appellationem non accepit. Cui cum multi deferrentur honores, reliquis posthabitis sola Optimi agnominacione gauisus fuit. Commodus verò eò vecordia processit, vt pro Commodo, Hercules & Iouis filius dici maluerit, quod sibi postea in inuidiam perniciosamque cessit. Apud Græcos non ab oppidis & prouinciis, sed à rebus gestis magnificè, Soter & Callyneos dicti: à forma & specie corporis, Pythos & Cypippus: ab excellentia crurum, Eucnemios: à virtute, Euergetes & Philadelphus: à fortuna & felicitate, Eudemos: à multiplici victoria, Nicator: ab vibium expugnatione, Polycrates: à fortitudine, Acherontes, aut Aquilæ vel fulminis nomina fuere: qua re Pyrro ab Epitrotis Aquilæ nomen inditum: à multiplici doctrina, Polyhistor: ab optimo consilio, Aristobulos dicti. Quibusdam regibus liuor & vitium, nonnunquam ignauia & nequitia cognomentum dedit: quippe Antiocho regi Macedoniae, quod multa promitteret, parum efficeret, Doso: Ptolemæo, Lamyro ob vitæ turpitudinem nomen fuit. Antigonus quoque à rapacitate Hierax, & à genui magnitudine Gonatus. Alij à verborum obscuritate, Scotini, & ab amentia Choalemi, atque ob fletos mores Laconistæ notam nominis tulere: sicut Xenarchus Rhodius à bibacitate, Metretes: & Atheniensis Diotinus, Chone, hoc est, infundibulum, quod illo apposito affatim hauriret. Demochares verò ob procacem linguam: Parthasades, & Demosthenes, ob morum feritatem, Arges serpentis nomine appellati sunt. Inter quos Varro sophistæ à forma nasi ciconiæ comparis, Pelargus nomen factum. Nonnullis verò ob claritudinem, Lychni-

dixere nomen, sicut Artaxerxi, Mnemoni, quod memoria valeret; Pericles summus orator ob dicendi elegantiam & sermonis magnitudinē, Olympius: Dion, Chrysothomos: Phocion ob frugalitatem, Chrestus seu bonus: Cleomenes & Ptolemæus, Benefactor nuncupati, Aristides ob morum sanctitatē. Iusti: Callimachus propter studium miræ artis, Calothechnos, sicut alter ob artis calumniam Cacotechnos sumpserunt nomen. Alcaeus tamen Pittacum Sarapodam, quod latos haberet pedes, cognominauit, Anthiochus verò Syriæ rex, elatus supra modum hominis, cum vanum titulum vendicaret, cognomento Deus dici voluit: sicut apud Romanos Domitianus, & Caius princeps, qui Optimum Maximum, & Latialem Iouem se dici iussit. Proditus tamen est Mariccus quidam è plebe Boiorum, cum Dei nomen sibi arrogasset, & non spernendam manum perditissimorum asciuisset, quos ingentibus promissis corruerat, ita vt in Romanos ferret arma, postea captus & occisus, falsi inditi nominis grauissimas pœnas dedisse. Sicut Seluus ignotus homo, quæ se Aetnæ filium mentitus erat, quem loca circa Aetnam cum perditissimis & facinorosis prædaretur, à Romanis captus, in ludo gladiatorio ictibus bestiarum occisus fuit. Cui haud absimile est quod de Euno Syro proditur, qui cum nuce iuglande in os inclusa ignem euomeret, simulans se deæ Syriæ numine afflatum, apud seruos & infimam plebem diuinus habitus, primò duo hominum millia in Sicilia spe rapinarum asciuit, mox effraëtis carceribus ad sexaginta millia coegit, Manliumque & Lentulum prætores iusto prælio vicit & profligauit. Deniq; a Romanis coercitus, post multas clades suæ temeritatis meritas pœnas dedit.

Quid sit triplex forum, de quo in Martiale sit metio: quæve fora olim Romæ fuerint, quæve apud exteros præcipua.

CAPVT XII.

Domitium Calderinum virum disertum & studiosum vidimus aliquando, dum Romæ ageret. Interpretabatur tunc Martialis epigrammata, in quibus hos versus meminissimus legisse:

*Causas, inquit, agam Cicerone disertius ipso,
Atque erit in triplici par mihi nemo foro.*

Martialis Quos ille in scholis cum suis sectatoribus sic definiebat
locus à Do vt tria fora Romæ esse diceret, in quibus iudicia redde-
nitio de- rentur, Latinum scilicet, Romanum, & vetus: quòd in
prauatus. còmentariis à se editis referre non dubitauit. Sed quum
legissemus fora multiplicia Romæ, in quibus forensia
negocia & iudicia acurrerentur, Romanumque forum,
Latinu quoq; & vetus dici, tenuit nos admiratio, quòd
vir ille ingenio alioqui, exculso strictim & inexploratè
rem non prætereundam, pertransierit. Nam & Romanu
forum in comitio legimus inter Capitolium & Palatiu,
vbi Rostra, ædes Saturni, Castoris & Pollucis tèpla fue-
re, quod Latinum forum dictu est. In quo Romani ma-
gistratus, finito honoris tẽpore, imperij insignia dimit-
tere assuerant: ad quod populus frequens conueniebat,
sicut ad comitium senatores, ibique Pauli basilica mille
& quingentis talentis exacta, quæ mox Fuluia dicata
fuit: licet aliam optimam in qua senaculum erat, quòd in
ea semores assidebant: & aliam Iuliam, cuius cõstruen-
dæ præfectus Vitruuius fuit: & aliam Portiam, quam
Cato Censorius magna mole cõstruxit, basilicas fuisse
legamus. Alterum verò Cæsaris forum dictum est vbi
Veneris templum ab eo extructum ferunt. Et Augusti
forum quòd cum æde Martis vltoris Augustus sua im-
pensa instruxit, ornauitque. Verus quoq; forum boariu
legimus, in quo ædes Herculis rotunda, matris Maturæ,
& Pudicitæ patriciæ sacella. Ibi etiam bos ex ære Aegi-
netico fabrefactus. Quintum fuit olitorium, iuxta quod
ædes Spei & Pietatis, quæ Marcus Acilius Glabrio dũ-
uir dedicauit. Iunonis Maturæ & Fauni tèpla fuere vbi
lactariam columnam fuisse Pompeius memorat, in qua
infantes lacte alendos deponebant. Forum quoque Cu-
pedinis, macellum appellari, quod cupedinarium dicitur
cuius generis in Thesalia & omni Græcia frequentia
fuere. Præter quæ Piscariu & forum Neruæ, cui Tran-
sitorio nomen erat, pisforium in Auentino, & Vlpium, &
Palladium. Sed Piscarium iunctum Boario dicunt fuisse
secundum Tybrim iuxta Iani templum ad Ianiculum,
quod quidam Iunoniu vocant, sicut fora publica iuxta

Forum Ro-
manum.

Comitium
Basilica o-
pima, In-
lia, Porcia
Foru Cæ-
saris.

Foru Au-
gusti.

Foru vetus
Foru bo-
arium.

Forum oli-
torium.
Coluna la-
ctaria.

Foru Cu-
pedinis.

Piscarium.
Pisforium.

Vlpium.
Palladiu.

Veneris phanum & alia, vt Traiani, vbi columna integra
mirabili structura hodie superest, iuxtaque forum Ner-
uæ & forum suarium, à sequentis principibus præcipuis
operibus ornata. De foro autem veteri, quod in eo cau-
sæ acitarentur, quantum cõmemini, nec reperitur quic-
quam, nec traditur, nisi vnu idemque Romanum, ve-
tus, & Latinum forum dicantur. Sed quod nos senti-
mus, quòque probabilius putamus de triplici foro, pro-
fecto sic est: primum forum Romanum iuxta comitium
fuisse, in quo de iure cõtrouerso responderi solebat: cum-
que Cato Censorius, ne populus litibus assuesceret, acu-
tis lapidibus sternendum putauit: quem postea Marcel-
lus Octauia Augusti sorore genitus, quo salubrius disce-
pantes operam forensi labori darèt, velis inumbravit.
Constatque Iulium Cæsarem, cum ius quotidie seueris-
sime diceret, alterum de manubiis vnà cum aede Veneris
genitricis, magnifica impensa & profusis sumptibus cõ-
struxisse, cuius aream supra festertium millies, & immen-
so constitisse autores tradunt: ipsumque suo nomine im-
posito, Cæsaris appellasse, in quo iudicia etiam redde-
bantur. Tertium diuus Augustus inter publica opera
præcipuè foru cum aede Martis vltoris cõstruxisse ferunt
cum porticu duplici, vbi Apollo eboreus videbatur: fori-
que extruendi causam fuisse, hominum iudicioru &que
multitudinem, quæ videbatur (vt Traquilli verbis vtar)
non sufficientibus duobus foris, tertio indigere, quod
Augusti nuncupatur. Ex quibus sine cõtrouersia liquet,
triplex de quo quærimus forum, de Romano, deq; Cæ-
saris & Augusti foro, in quibus lites acitari, & iudicia
reddi cõsueant, non de aliis intelligi oportere. Succur-
rit tamè in hac re notare, Spartæ forum Clarium vocari:
apud Iones, Panium: Argis gymnasium, quod Cylla-
rauium dixere. Athenis aliud, quod Ptolemæu: & apud
Samos & Alexandrinos duo fora, Larua nuncupari. Athe-
nis quoque Diphilum & Ceramicum, atque Helicæum,
quod erat omnium maximum, & Delphinium, & Palladi-
um pro foris fuisse, aliæque ignobiliora, vt Parabi-
ston maius quasi absconditum & Trigonum. Fuit quo-
que Parabiston maius, in quo vndecim considebant
iudices: & aliud forum, vbi Olæ ara, quam præcipuè

Foru vet'

Quid per
triplex fo-
rum apud
Martiale
intelligen-
dum.

Fora apud
extraneos.

Donabise-pulchrum. Athenienses colunt, & Batrachium, & aliud Puniceum, à coloribus: & in Thesalia liberū, arque in Pyrao Hipodromia, & Capuæ Albanum. Celebratur inter cætera Arginum forum sepulchro Donabi, qui insigni prudentia & astu præcedentes reges anteisse fertur: in quo lupus æreus cum tauro pugnans fatum Pyrho regi prædixit: & Magnetum sepulchro Themistoclis: sicut forum Antiochia, Germanici funere insigne fuit: & Megarensium, sepulchro Corcebi in quo mirū proditur, vt oleaster longo ævo suspensā diu arma intra corticem admisserit: mox incisa, ocreas & galeas peperit. Et Celenarū, vbi Marlyæ pellis detracta ab Apolline, appesa viscebatur. Mirūque prodi de Ariciæ foro, ingenti chafmate in profundum hausto, magno & exitiali portento calamitatis futuræ. Tradunt Thaletem in loco Milesij agri vili & contempto sepeliri voluisse, prædiuinantem animo, in illo Milesiorum forum celebre quandoque futurum. Apud Persas verò fora duplicia fuere: vnū, quod liberū vocat, in quo honorati & præcipuæ nobilitatis viri principem locū tenebant, vbi regia erat: alterū, in quo mercenarij & negotiatores, aliæque humilis turba diuertebant. Capuæ quoque fora distincta fuere: alia plebeiorū quum plebs à patribus dissentiret, alia nobilium. In quibus enim nobiles erant, ne essent in contubernio sordidissimorum, ad illa infimo ordini accipere non licebat.

Quæ multæ militares maiores, & quæ minores militibus, & ob quæ delicta inferri solebant.

CAP. XIII.

Facit ad hoc cap. non omnes. ff. de re mili.

Capitalia crimina militum.

MVLTA militares nonnullæ maiores, quæ capitis supplicio luebantur, plerque minores, prout grauius aut leuiter delictum esset, facinorosis & delinquentibus militibus, necessario ad rem militarem exēplo, à ducibus inferri solitæ sunt: quibus sanciuerunt militaris imperij disciplinam, vt ignauus & cõtumax miles, prout seignis, negligensque, aut affinis culpæ fuisset, ita acri & seверо iudicio, vel leuiori pœna notaretur. Nā desertores, seditionos & fugiuos, aut si loco, statione vel præsidio cessissent, tergæve dedissent, aut è castris effugisset, tanquā

pestimo facinore adstrictos, capitali pœna plectere solebant. Nonnunquā vbi multitudo obnoxia foret, aut res turbarū ad palum deligare, aut securi percutere: reliquæ verò multitudinis decimū quæque sorte ductum ad supplicium petere, peruulgata pœna fuit. Cæsar verò quum cõueniret in cæteris, seditionosorum & desertorum acerrimus inquisitor, & punitor dicitur fuisse maximus. Traditur Alexander Macedo quandā castelli custodiæ præpositū, ob desertam stationē nece multauisse, alterum desciscensē sagita cõfixisse. Appius tamen Claudius humanius agens, ex his quos loco cessisse nouerat, decimum quenque in conspectu exercitus fuisse percuti iussit. Iuba rex asperior & durior, desertores qui loco amisso in castra aufugerant, cruce affixit. Inter cæteros Aufidius Cassius memoriæ proditur, nouo exēplo multis desertoribus manus detrucasse & pedes, asserēs maiori disciplinæ fore, miserabiliter criminosum viuere, quā occidere. Seuerus autē imperator, exactor alioqui grauis, vrbanas cohortes, quod neci Pertinacis consenserat, satis habuit, militaribus insignibus exutos, nudos destituere & dimittere, Antiqui tamē moris erat, vt qui aciē reliquissent, aut infrequētes ad signa cõuenirent, fustuario plecterentur, Præsidio verò decessisse, semper capitale fuit. Si quæ verò cohortes signa fœdè amississent, nisi noxā cuius arguebatur, purgassent, in eas more maiorū quandoque capitali supplicio, plerunque leuiori pœna sauitū est. Quare pro frumento hordeū dare, vel extra vallū sine tentoniis relinquere, nonnunquā milites in prima acie inducere, aut districtis gladiis distinctos destituere, variisque ignominia afficere solebat vt his cõtumeliis coerciti, intentius madata exequerentur, deincepsque ad subeunda pericula paratiores forent. Eos verò qui pugnā detrectassent, aut secessionem fecissent, qui que erāt fugæ & pavoris insimulati, qui que segnes & cunctabundi arma cepissent, leuissima nota erat iureiurādo adigere, non aliter quam stantes, quoad stipēdia facerent, cibū potūque capturos: aut traditio pugillarum, quos taciti statim legerēt: quæ leuior censebatur nota. Augustus tamen decimā legionē contumacius parentē, cū ignominia rotā dimisit.

Punitio vbi multitudo peccasset. Cæsar.

Alexander.

Appius. Claudius.

Iuba.

Aufidius Cassius.

Seuerus.

Antique moris punitiones.

Minorum criminum puniitio. Aere diruti. *Notati in politia.* *Græci.* *Archilochus à Lacedæmonii eiectus.* *Germani.* *F. Maximus.* *P. Scipio.* *Aphricanus posterior.* *Paulus.* *Aemilius.*

verò, & leuioris noxæ criminis, vel locum & ordinem in acie mutare, vel stipendium anni differre militibus, neque his ara procedere, qui are diruti dicebatur, aut inpolitia vel infrequentia notare, vel citra comoda stipendiorum exautorare, vel locum in quo tenderet in castris, adinere: illòsque sine pellibus tabernacula habere, vt humi & sub diuo accubaret, vel ne in oppidis hybernate, inhibere solebat. In politia autem & in frequentia notabantur hi, qui rudibus & parum nitidis armis, vel strigoriosi equo & macie affecto utebatur, quique predicto ad pugna die, occasionibus quatit, contumacius parat: quæ mora excusabat, si funeris paterni, vel sacrificij gètilis auspiciue, aut morbi fontici, vel feriarum causa, ad constituta diem non adessent. Qui verò arma alienasset, aut illa amisisset, propter inertiam turpitudinem, æquè ac desertor morte luebat. Apud Græcos verò, militari erat iure cautum, vt qui miles scutum in acie amisisset, capite lueret: qui verò gladium, leuiori pœna notaretur: quia maioris disciplinæ, se ab hoste tueri & prestare incolumem, quam cum sua pernicie hostem perdere, semper summi duces putauerunt. Quod Scipionis AEmyliani verbum fuit, malle se cum seruare, quam multos hostes perdere. Quare Lacedæmonij Archilochum poetam vrbe egerunt, quod carmen scripserat, in quo fluere visus fuit, fatius esse arma quam vitam in acie amittere. Germanis quoque qui scutum amisisset in bello, à publico concilio & sacris arcebat. In transfugas verò velut maiori crimine obnoxios & patriæ ac ciuium proditores, capitali pœna plerunque sæuitum est. Hi enim semper venia indigni fuerunt, sicut prodicionis infimulari. Quannus Q. Fabius Maximus illorum qui contra religionem iurisiurandi ad hostes transfugerat, dextras amputari mandauit, hoc animaduersionis metu sub disciplina & in officio fore arbi tratus. A publico tamè Scipione in perfugas & fugitios fuit acerbè cõsultum. Siquidem ex Romanis qui rupto imperio ad hostes transfugerant, in crucem efferri: nominis verò Latini securi percussus iussit. Posterior Aphricanus transfugas bestias obiecit, Paulus AEmilius elephantis. Germani arboribus suspèdunt, ignaui & imbelles palude mergunt. Qui verò captiui in hostium potestate

sua desidia venissent, his arma & ordo militum mutatus fuit, vt equites in peditu, pedites in funderitorum alas transcriberet: vtq; locum extra castra assignatum, vallò & fossa non cõmunirent. Quare Domitius Corbulo à Nerone in Armeniam missus, duas alas & tres cohortes, quod hosti cesserant, extra vallum sine munimento tendere iussit. Artaxerxes Medum qui transfugerat, & rursus rebellarat, pro insigni ignominia iussit scortum capite circumferre nudum. Qui etiã summis ducibus, siquid deliquissent, ignominia loco detractas vestes flagellari, & pro capite depilato tiarum depilari iussit. Titus Vespasianus tã seueræ disciplinæ fuit, vt militum ab hostibus captum, qui solutus vinculis ad castra refugerat, ultra militare non siverit, nec illi arma crediderit, quod viuis ab hostibus capi permisi ferit. Sertorius verò, vt disciplinam ex cõpulis stabiliter cohortem propter obscõnitate morum & immodicas rapinas ad vnum interfecit. Daci cum male pugnant, hac fuere ignominia notati, vt cubites capita loco pedum ponere, & ministeria vxoribus præbere cogerentur. Xerxes quoque vt Babylonios, quorum ductu defectiones ad hostes fiebant assidue, reprimere, cani edicto uti arma non ferrent, sed caponem indulgeret, tibiis palleret, & scorta alerent. Sicut Leotini, ne res nouas moliretur, à Phalaride cõuiuis & violentiæ relicti sunt. Cyrus quoque Lydis superatis, cum essent insidiæ & danosi, imperasse ferunt, vt dimissis armis, iocis & nequitia vacaret, talarumque tunicas ferrent. Ideo Lydus ornatus, molis & parum virilis habitus: quod de Aristodemo tyranno proditur, qui optimatum filios, ne quid contra se moliri possent, calamistratos incedere, & tortis crinibus ornari talarum pictasque tunicas induere iussit. Cato autem in Hispania contra cõtinuas defectiones salubri remedio prouidit ne descisceret, vt oppidorum mœnia sub idem tempus dirui iuberet. Seuerius Romani: nam legionem licentia corruptam, quod Rhegium in cuius præsidio erat, occupasset, Genutius cõsul hominum quatuor exautorauit totam, & in foro percussit. Sæpius verò exiliu, vt relegati & capite minuti procul à lare senesceret, & ita ignominiam finirent, ignaui & contumacibus datum competitum. Marcellus autem, milites à quibus orta esset fuga,

Domitius Corbulo.

Artaxerxes.

T. Vespasianus.

Sertorius.

Daci.

Xerxes.

Phalaris. Cyrus.

Lydus ornatus.

Cato.

Genutius cõsul.

Marcellus.

quique pauore signa reliquissent, sequenti pugna inter primas acies frequenter induxit, vt quod ignominia acceperant, aliis praeliis periculo expiaret. Fuit illa etiam nota ignominia non parua, quali Calphurnius Piso cōsul, & demū Octanius Augustus affecit milites, vt tunicatos discinctosque per torum diē cum decēpedis plerunque cespitē portantes, ante pratoriu stare, vel obsoleta toga & tunica discincta, nudis pedibus ante principia adesse iuberēt, vel vt fossam fodere discincti cogentur: vt eo habitu & specie deformi in omnium conspectu prae se ferret insignem memoriā flagitij ignominiaque accepta. Est autē decēpeda, lignum quo latifundia metiuntur, & in partes diuidunt, oblongū pedibus decem. Tameñ diuerso quisque more agros metiri soleat: quippe in Aegypto aestuaria & fossas funibus metiuntur, aut passibus, in Hispania iugis, in Cāpania versibus, circa Persidem schoenis alij para sangis: alibi peritica, cui nomen Acana: agricolae iugeribus, nonnulli stadiis metiri solent agros, campōque. Lucius verò Calphurnius cōsul, haud abfamili exēplo praefectum equitū, quod arma hosti tradidisset, laciniis abscissis, discincta tunica, & nudis pedibus ad principia per omne tempus militiae adesse iussit, Fertur Palscēnius Niger, ob subtractum gallinaceū cōmanipulones hac affecisse ignominia, ne focū facerent, nēve cocti quid obsonij sument, sed pane & frigidis vescerentur. Tyberius verò nimis seuerē: nam pratorianum militē ob subtractum pauonem capite puniuit. Militē verò militiae gradu deicere, aut exautorare, vel equum illi adimere, ipsūque vitibus aut virgis cadere seu equos detrahere, vel hastas dare iubere, quae cēnsio hastaria dicta est: haec & eiusmodi, non pro leui noxa, sed pro acri delicto, magna animaduersionis loco à ducibus adferri solita sunt. Hastas dare iubebantur milites, quibus propter probra ignauit & luxuria, hasta adimebatur. Etenim sicut glorię causa fortes viri donabantur hasta pura, hi qui primū victores in praelio fuissent: ita ignauis & contumacibus adimebatur. Hoc notabat, tanquā spes merendi stipendia illis adpra foret. Quinetiā militi obeso & praepingui, quod cutē nimis bene curasset, & nimia sagina grauis

Ignominia.

Decēpeda.

Agrorum apud alios alia dimensio.

L. Calphurnius.

Pescennius Niger militum. Tyberius.

Censio hastaria. Hasta dare vel adimere.

Milites obesi.

esset, aliquādo equum ducēs adēmere? id. quod magnū Agefilau fecisse legimus. Augustus tamē his qui maiores quōque & quadraginta annis equū retinere nolent, reddēdi equi gratiā fecit, illōsque velut emerita militia dimisit. Apud Thuriōs lex erat militaris, vt contumax miles, desertor, vel trās fuga, muliebri veste amictus, ob ignominia vincitus teneretur. Spartanis tā seuerā militiae disciplina fuit, vt miles qui in acie scūtū amississet, capite lueret. Eidem probro milites, aut ignominia notabant. Qui probro notabatur, eū nemo igne, nemo alloquio impartiuit. Ignominia notabatur, qui fugax esset, desertor aut trās fuga. Apud Aegyptios qui milites ordines reliquissent, aut dicto non parerēt, vel iniussi in castra rediissent, de gradu deiecti, ad inferiorē redibant statum. Si verò ducis consiliū hostibus palā fecissent, lingua multabatur. Fuitque moris apud Syracusanos, vt hipparchi, hoc est, equitū praefecti, militum nomina in tabulis scriberent, illorū qui in acie ordines deseruissent, vt post praelium poena notarētur. Quod & Xerxes fecisse dicitur, vt virtutis & ignauit cuiusque testis & spectator esset. Cyrus autē quem militē extra ordinem inuenit, quique prodicionis causa dedisset terga, capite puniuit. Nec praetermittēdus est Agefilau, qui quum in bello Peloponessiacō quosdā Afiaticos in veste mūda & nitida, corpore verò desides videret & ignauos, ea affecit ignominia, vt vestibus nudatos, per castra incedere cogeret, illorūque amacula fortibus viris, quorum in bello virtus enituit, dono daret. Hoc quoque loco poena militaris fuisse traditur: iubere ignominia causa militibus audacioribus, qui nec animi nec cōsiliij satis haberent venā solui, quae non tā poena, quā medicina fuit, vt superflua sanguinis parte deflata, se magis intra gyrum rationis continerent. Illud quoque noatndū, quod inter animaduersiones militares leuissima est admonitio, castigatio minor, depraēta maior, ignominia maxima. Ideo milites in quos lege militari, castigatione aut admonitione animaduersum est, nō propterea ignominia notari erāt. Quōdque milites quāuis graui ignominia affecti essent, si tamen ad officij redeures, semel atque iterū bene nauatā reipublicae operā praestitissent,

Agefilau. Augustus. Emeritiorū aetas. Thurij. Spartani.

Ignominia notati Aegyptij.

Syracusani.

Xerxes.

Cyrus.

Agefilau.

Militibus praeter modum audacibus venae soluebatur. Ordo animaduersionum in milites.

Ignominia solutio.

singulâque aut binâ ex hostibus spolia retulissent; aut digno aliquo facinore flagitij labem aboluissent, tunc demum vno atq; altero felici prælio priori culpa correctâ, & oblitterata memoria dedecoris, noxa atq; ignominia soluti, & in eo quo prius erât gradu restituti, pristinam dignitatē, & honoris gradum, qui bus antea functi erant, quandoque recipere. Notatūque & illud est, perraro bis delictū imperatores venia dignum putasse: quia iuxta verbū Lamachi summi ducis, non est in bello bis errare, vbi si quid offenditur perperâ temeritate vel inscitia, emendari non potest: parvâque in bello offensa, magnarum sæpe rerum momenta facit.

Lamachi
dictum.

Quæ solennia in Herculis sacro ad aram maximam servabantur, & quæ apud exteros, quæve ara Herculis Romæ fuerint. CAPVT XIII.

Ara maxima
Herculis.

Iupiter in-
ventor.
Marathonij.
Potitij.
Pinarij.

App Claudij
facinus.

POST urbem conditâ Romulū vrbis autorē sacra Græco Herculi, ara illi tecta, quæ maxima dicta est, vt ab Euandro constituta erât, fecisse, eaque posteris mansisse, literis proditum est, Quæ ara ante Romulum religiosissima fuisse traditur, eamque ipsum Herculem Iovi inuentori, si emissas boues reperisset, dedicasse fama vulgavit. Hoc enim sacrum Euiader instituit primus post Marathonios, qui primi diuinos honores Herculi dederunt: Potitij & Pinarij, qui ex clarissimis familiis ea loca incolabant, ad sacrum adhibitis. Traditūque memoria est, Potitios sacris præstitisse: & propitiato deo, extis solennibus depastos: Pinarios verò extis adedis ad reliquâ dapem venisse. Inde institutū mansisse, ne extis solennibus vescerentur in posterū: ipsique Potitij, eorumque posterij, ab Euandro edocti, multis post tempestatibus antistites tēpli, sacris & cæremoniis præferere: donec sublata Potitia gēte, seruis publicis tradita sunt. Appius enim Claudius censor, sublato Potitiorū genere, cui ad aram maximâ familiare id sacerdotiū fuit, seruis quos docuerat, sacra delegauit. In quo id traditur mirum, vt triginta puberes, qui reliqui Potitiæ familie manserāt, cum omni stirpe intra annū extincti fuerint, Ipsæque Appius huius autor facinoris, ob hoc admil-

sum, in extremum vitæ exitum penè lapsus sit: & siue casus, siue consilio deorū immortalium, luminibus abatus, calamitosam vitam egerit. Fuit autem hæc ara in Capitolij faucibus, iuxta Carmentalem portam, & forum boarium: in qua proprium erat, vt iuuenus, indomitus sua Herculi victima mactaretur: cui, & Fauno, viam profecturi sacrum facerent. In qua propria quædam huic aræ debita solennia præter aliorum instituta mansere, quæ præterire non erat fas. Siquidem in ea prætor, aut pontifex qui rem diuinam facit, sola lauro, nec alia coronatur fronde. Cùmque mulieribus adesse sacris, & rem diuinâ facere omnibus ferè liceat, Herculis tamē sacrificio adesse, vel exa tægere, aut vesci, aræve admouere manus, aut solennia videre, religio non sinebat. Et cum in sacrificiis deorū, qui rem diuinâ facit, capite operto nomina adire, adorantēque veste ad caput obducta sacris interesse debeant: apud aram Herculis maximam, dum sacra fiunt, dumque litatur, omnes capite aperto & inuclatos esse decet. In qua præter aliorū morem, nec lectisterniū fieri, nec puluinar suscipi poterat: in quibus quoque sacris seruati legitur, vt sedentes epulis vescantur solennibus, quū in cæteris stantes & saltabundi vesci soleant. Cùmque in omni precatone qui vota effundit sacerdos, Vestam & Ianum, aliōsque deos præscriptis verbis, & cōposito carmine aduocare soleat illos tamē qui ad aram maximam sacrum faciunt, alium quem Herculem Deum aduocare non decebat: quippe cū in Herculis templum deorum nemo admittatur, neque alterius dei aram effigiēve, sicut in cæteris phanis, videre fas est, ita more tradito, vt manē simul & vespere ad aram maximam sacrum fiat, quum in cæteris matutinum tantummodo tempus hostiis immolandis dicatum sit. Fuitque obseruatum, vt ab eiusmodi sacris nedū serui & liberti, sed & canis arceatur, sicut ab Arce Atheniensium, vbi Mineræ, & à Delo, vbi Dianæ templum fuit, arcebatur, quoddam impurum & procax animal esset. Neq; fas visum, sacra Herculis qui libertatem impartiuit, quique ex seruitute gentes exemit, nisi liberos attractare. Quoddam Platensis in vltu erat, vt dum manibus illorum qui pro Græciæ libertate ceciderant parentant, arcebant.

Ara Herculeæ locus.
Sacrificij.
Cæremonia solennis in ara Herculis obseruari solite.
De hoc ca. 19. & 22. huius lib.

Canis facris eiectus.
Platensis in parentationibus, mancipiarum qui pro Græciæ libertate ceciderant, arcebant.

Coi. & supremum exhibent officium, mancipia procul arceant.
Lindorum Cuius exemplo Coi re diuinam Iunoni exhibentes, a solenni
sacra ma- epulo seruos abegere. Traditum vero est Rhodi, Lindi
ledica. incolas nouo ritu Herculi immolare: nam maledictis ludibriisq;
Sacra E- verborum Herculi litant, iunctis bobus. Si quid
leusina & vero honesti probique in sacrificio prolatum dictum ve
Lenæa, fuisset, tanquam ominosum sprete religionis crimen erat.
maledica. Idem in sacris Eleusinis quæ magna dicta sunt factita-
 tum cõperimus, in quibus mulieres mutuis probris cõ-
 uiciisque se incessere, & maledictis solent conuiciari. Et
 in festo quod Lenæum Athenienses vocat, scæda cõuicia per-
 risum & iocum inuicem poetæ iactitat, & contumeliis se la-
 cessunt. Apud Coos autem sacerdos muliebri veste ami-
 ctus, & mitra caput ornatus, Herculi sacrum facit, & vi-
 ctimam cadit, sicut in Attide viri ornato muliebri, mulie-
 res virili, Veneri rem diuinam faciunt. Cui persimile est,
 quod in Mutinini facello mulieres togis pretextatis ve-
 latae Romæ sacrificant. Nonnulli coturnice, vt Phœni-
 ces, plerique humana victima, vt Carthaginenses, Her-
 culi litant. In Pantheo quoque; statis diebus in sacris Her-
 culis mactabatur homo, scædo facinore & perniciali ex-
 emplo. Fuitque literis proditum, ab ignavis vota Hercu-
 li & preces cõfusas nõ exaudiri, quod soli strenuo & per-
 uigili prosperos successus faceret, & propicius foret. Sed
 præter hanc aram fuit alia Victoris Herculis in foro boar-
 io, qui triumphalis dictus est, cuius statua ab Euandro
 sacra triumphali die, habitu triumphali ornabatur. Alia ad
 circum maximum Cereris, & Herculis qui custos co-
 gnominatur, à Sylla ex prædicto Sibyllinorum carminum,
 vt multi autumat, erecta & cõstructa. Templum quoque
 Herculi iuxta Tyberim mirabili structura olim fuisse
 legimus, in quo ex decimis sacrum fit, vbi duæ aræ, & exq;
 earum altera mulieres degustare, ex altera viros tantum
 vesci fas erat. Ad portam quoque trigeminam Hercules Vi-
 ctoris cognomento fuit, atq; in eodem boario foro ædes
 Herculi rotunda præcipue admirationis, ad quam nec tane-
 nes nec muscas ingredi opinio est, sicut Achillis ædem
 ante Borysthenem nulla ales ingreditur. Fuit præterea
 Hercules cognomento Oliarius, & Hercules Cubans.
 Fuisseque Herculi & Musis cõmunem aram in circo Fla-

minio, à Fulvio Nobiliore ex censoria pecunia constru-
 ctam, mox à Martio Philippo Augusti tempore sacrata
 fama vulgavit. Sed præter hæc templa, quæ in summa re-
 ligione & cultu maximo fuere, fuit Hercules Conopios
 ara com-
 apud Oetæos, ab Erythræis Hippotonos, à Celtis Og-
 myos, ab aliis Alexicacos, quasi depulsor malorum cogno-
 minatus. Feruntque templum Iolao nepoti ab Hercule
 cõstructum, tantæ maiestatis incolis fuisse, vt si à solitis
 deficeret sacris muti euaderent: rursus si sacra se perfe-
 cturos vouerent, in pristina restitui sanitatem. Præcipue
 vero admirationis apud Persas colitur Hercules in mō-
 te, cui nomen Sabulos, qui per quietem sacerdotes mone-
 re dicitur, et equos venatui sustat ornatos: qui quum per
 nemora & saltus diu vagati fuerint, nullo rectore nocte
 redeunt ad stabula vacuis pharetris, mox omnes saltus
 feris confossis constratos reperiunt, ita vt multo venat-
 u incolæ dicentur. Apud Athenas vero Cynosarges tem-
 plum Herculis, gymnasium & lucus, maximi nominis
 erant, quæ Philippus impotenti ira deuastauit, & incen-
 dit. Hoc etiã licet animaduerrere, ab Iliensibus Herculi
 sacra celebrari vetitum, quod Ilium Hercules olim de-
 populatus esset, eum propterea odio prosequunt pernicia-
 li. Sicut apud Thracas, mulieres tato flagrant odio, quod
 Orpheum discerptum à mulieribus dicerent, vt viri vxori-
 bus stigmatam inurerent, in Orpheum vitonem. Et Lemnij
 cum Vulcanum colant, quod apud eos enutritus foret, Vene-
 rem quod Marti se miscuisset, velut adulteram ad eum con-
 templerunt, vt nemo illi sacrum faceret. Tenedij quoque;
 Achillem, quod Tenedum deuastasset, ita insensum ha-
 buere, vt supplicio afficeretur, si quis restituito templo
 Achillem nominasset. Contrã vero Syracusanis Hercu-
 lem proptum numen, & maximi cultus fuisse, quod ope
 Proserpinæ Cerberum ex inferis eduxisse dicerent. Cau-
 casij etiã produntur Herculeum summis percolere hono-
 ribus, quod Prometheum vinculum exoluisset: Ioui & Mi-
 neruæ insensum, pleni persuasionis, tanquam Prometheo sa-
 tisfaciant, quod igniferis sagittis aquilas & illorum ni-
 dos incendant, fortisque euascent & depopulentur. Fe-
 runt Sibas circa Indum, ad eum Herculem velut gentis au-
 torẽ coluisse, vt pellibus amicrentur, vt Hercules, cla-

Herculis
& musarum
ara com-
munis.
Tep. Her-
culis ab Io
lao cõstru-
ctum.
Hercu. culi
us apud
Persas.
Apud A-
thenienses.
Herc. Ili-
ensib. inui-
dit.
Mulieres
apud Thra-
ces odiose
viris.
Sic Venus
apud Lem-
nios.
Et Achil-
les apud
Tenedios.
Syracusana
ni.
Causiæci.
Sibe-

Tyrrij.
Gaditani.
Hercules
plures.
Ioues 300.
Orphei 5.
Veneres
quatuor
Iouis filij.
Neptuni.
Monstrosi.

Hercules
qui appel-
lari.
Hercules
Libycus.

uas gererent, illasque bobus & equis inurerent. Sicut Tyrij & Gaditani Herculem magni nominis instar habuere. Fuitque memoria proditum. Herculem non unum fuisse, sed plures. Nam præter Tiryinthium, etiam Argium, Thebanum, Libycum, Cretensem & Aegyptium legimus. Denique Varro Hercules tres & quadraginta, ac Ioues trecentos enumerat, Cicero sex fuisse dicit. Graeci verò Orpheos quinque fecere, & Veneres quatuor. Sicut enim præstantissimos & summa prudentia viros, Iouis filios, vt Aeacum & Minoa, & semideos qui à Ioue genus ducunt: ferocissimos. Neptuni tanquam è mari genitos, vt Cyclopea & Læstrygones: monstrosos verò & ignobiles, è terra editos vetustas nuncupauit, vt Tityum & Antaum: ita omnes vlti vario & solerti ingenio fortissimum aliquod facinus gessere, vel periculis subleuandis hominibus proficere, aut alicuius ingenuæ artis autor vel princeps foret, à maioribus Herculis nomina tulere. Sed quod de Libycò Hercule dictum est, meminisse oportet quod hic Libycus, Aegyptius nuncupatur, qui Nilo natus, Phrygiæ literas primus inuenisse, & per manus posteris dedisse traditur.

Quo tempore primum prætores creati cæpere, & quod ius, quæue illorum potestas fuerit.

CAPVT. XV.

PRODITUM memoriæ est, ab ortu vrbs ad annum ferè trecentesimo & nonagesimo, prætorem qui ius in vrbe diceret, nullù Romæ exstitisse. Fuerat enim hoc cõsulis munus, & illorum qui in summo erant magistratu, super iure controuersio respondere. Sed quia à iure dicendo, ingruente bellorù tumultu, persepe eos auocari oportebat, prætore ac proprio magistratu qui ius in vrbe diceret, opus esse visum fuit. Igitur quo tempore tribuni militum cõsulari potestate esse desiere, quum iam de cõsulibus ex plebe creandis magnis cõtentionibus agitari cõptum esset, eaque res inuisa patribus infamisq; haberetur, neque aliter sedari videretur posse, tum primum leniendæ multitudinis causa, vt cõsul etiam de plebe fieret, à patribus est impetratum, inuicemque ipsa plebs, vt prætor vnus ex patribus crearetur, qui ius in vr-

be redderet, haud dubie assensit. Fuit enim is Spurius *Sp. Furius*, Furius Marci filius primùm prætor ex patribus, eique *primus prætor*. vt aliquibus honoris insignibus conspicuus foret, curulem sellam, vt cõsuli dictatoriq; & eadem auspicia esse voluere. Nec diu apud patricios honos iste mansit. Namque haud diu post Q. Publius Philo primus de plebe aduersante senatu prætor factus est: cõmunicatæque tam prætura, quàm cõsulatus cù plebe fuit. Sed cum prætorum *Prætorum* res magis ex vsu Reip. viderentur, ita breui illorum numerus *numerus* auctus fertur, profectò vt mirum sit quàm faciliè *auctus l. 2.* coaluerint. Quippe latius propagato & aucto imperio, *deinde ff.* quo tempore Atilius Calatinus primo Punico bello *do ori. iur.* ètate extra Italiam duxit exercitum, cum obire tantù *Prætor vr-* munus solus non posset, duo prætores creati, ex què his *banus &* alter vrbanam, alter peregrinam iurisdictionem sortiti *peregrinus* fuere. Et quia plerunq; vsu veniebat, vt vrgentibus hinc *Prætores* inde hostibus, & multiplici bello ingruente, ferro & ar *provincias* meis decernendum foret, prætores sicut cõsules, prouin *sortiit.* cias sortiri, hisque & exercitibus cum imperio præesse cæpere, ibique non solum ius dicendo, sed armis imperitando imperium exercere. Ipsi enim licet ad ius dicendum cretis non tamen à belli cura vacatio dabatur. Qui tamen in imperio essent, iura tamen prouinciæ sine decreto senatus aut populi iussu mutare non poterant, Neque diu post, primo Punico exacto bello, cum Galli transalpini in Italiam irumperent, quatuor præ *Prætores. 4.* tores creati lege Bebia fuere: quæ iubebat, à ternis ad *Lex Bebia.* quaternos creati licere. Mansitque hic numerus ad primum ferè Macedonicum bellum: quibus & belli summa commissa fuit, illorùmque auspiciis egregiæ res gestæ plerunque sunt. Tunc quoque additis prouinciis & *Prætores.* magno incremento rebus auctis, cum M. Caro Sardiniam obtineret, seni Siciliaque & Hispania imperio accreuisent, magisque in dies prætores ex vsu forent illorum numerus auctus fertur, vt seni crearentur. Post temporum verò curricula quibus Cornelius Sylla Remp. in dominatione vertit, cum plures de parricidiis, de sicariis, de falsis leges tulissent, vt essent qui eas tuerentur, quatuor qui de criminibus inquirerent, veteri numero adieceret, ita vt decem crearentur. Mox Iulius

Prætores
æ.
Prætores
xii.
Prætores
xvi.
Prætura
candidati
xii.

Prætores
decem
et
octo.

Magistra
tus iuvela
ris.

Prætorum
in iure di
cūdo iuris
dictio quā
lata fuerit.

Cæsar numerū ampliavit: nam præter hos annona & rei frumentariæ præfecit duos, ad inuehēdos cōmeatus, qui frumētarij seu Cereales dicti: quibus vt ne quid cōmeatus frumentique vrbi deesset, præuidere præcauerēque negotium erat. Et mox alios, qui ærarij curā agerēt, adiecit. Diuus deinde Augustus sedecim expleuit numerum, tamen si præturæ candidatos duodecim ab Augusto editos, autores sint: quē numerū non excessūrum Tiberius iureiurando firmavit. Demum diuus Claudius alios cōstituit, quid efficiētū voluntates tuerentur, & de fidei cōmissis ius dicerēt, quos fidei cōmissarios vocauit: quo tēpore ad decem & octo prætores, quod nunquam antea factū, excreuit numerus. Et cum pupillis tutores à consulibus antea poscerentur, Marcus Antoninus Philosophus, omni doctrina homo eruditus, cuius pleraque extant egregia facinora militaria, vt diligenti disquisitione tutores pupillis darentur, proprio magistratui eā curā demandauit, qui Tutelaris dictus est. Deniq; nullo præfinito numero tot fuere, quod expedire reip. visi sunt: quod lege prætorica cauebatur, cuius verba subieci: *Iuris disceptator qui priuata iudicet, iudicari ue iubeat, prætor iuris ciuilibus custos esto: huic potestati parento: quoscumque senatus creuerit, populis que iusserit, tot sunt: & infra. Quam lata autem in iure dicendo prætorum iurisdictionis fuerit, multis documentis ostenditur. Nam & bonorum possessionē dare, & ad defuncti bona heredem admittere, nō nunquam ius constituere, & vetus abrogare poterat: seruos manumittere, iudices delegare, tutores pupillis minimè iniurios cōstituire: dolo vel metu lapsis, aut vi deiectis subuenire: de fide, de que iureiurando: tutelæ, mandati, pro socio, fiduciæ: de que empro, vendito, locato, conducto ius dicere, suæ cognitionis erat. Lætos quoque immatura ætate vel sexu, in integrū restitueret: edicta proponere, legē ad populum ferre: ne ue probitas aut innocentia fraudi cuiquā esset, cauere debebat.*

Idque in sabulis dealbatis, quæ album prætoris dicebatur. In antient. de litigiosis. §. lubemus. col. 8. quorsum etiam spectat locus, si quis album prætoris corrupisset, &c.

Hæc Iac. Ophalius.

Quintiam ferias concipere, ludis præesse, quadrigis emittendis signum dare, aquæ ductu curā gerere, ædem dedicare, de gestis cuiusq; magistratus disquirere, duū uiros & decem uiros creare, bonis interdicerere quæq; ad disciplinā publicā pertinere, curare & prospicere: tum criminolos reos facere, officij prætoris erat. Rei autē criminis fiebant, vt accusator criminolosum in ius ducat, & na quomo apud prætoem reum agat, his verbis: *Atio tē prouinciam depeculatum fuisse, aut crimen aliquod admisisse. Tunc si reus tacuisset, tãquam in conuictū lis dabitur: si verò esset inficiatus, inquirendo crimini præfixo die: a prætoe accusatio constituebatur, & tunc in reū, vt noxam cuius arguebatur, dilueret, lege agebatur. Denique illud receptum est, absentibus cōsulis: & in prouinciā profectis, habēdi senatus prætori Romę ius fuisse, comitiū. quæ præsidendi, rebus quæ ad rempub. pertinent, cōsultandi, vrbi præessendi: atque idem ferē iuris quod cōsules habere, nulla controuersia est. Nec me præterit, Prætor e- memori datum esse, non modò super priuatorum cau- riam mino- ribus ma- gistratibus Itaque tam plebeios & humiles, quam ædiles & quæsto- ius dicebat res, reliquosque magistratus, qui nec uocationem, nec prehensionem habēt, apud prætoem in ius uocare cuius potestas est: quos in uincula duci iubere, pro imperio & potestate & legitimis pœnis afficere poterat. Fertur quo que Octauius Augustus hoc munus prætori urbano dedisse, vt popularium litigatorum appellationes cognosceret, prouincialium uerò cognitionem consularibus uiris ipse delegaret. Si tamen ipsi prætores prauē quid deliquissent, ex consulo senatus nonnunquam prætura deiecti fuere. Nam & P. Lentulus prætor & alij magnis criminibus circumuenti, abdicato magistratu, de gradu exturbati, malè administrati muneris pœnas dedere. Mois præterea fuit, vt sicut dictatores magistratos equi- Ordo ma- gistratum gerere, & quoties oporteret, munia obire possent: sic præ Ro. tores quæstorū ope niterentur. Itaque prætores quæsto- ribus parentis affectu, & conuictissimorum loco esse, ve- prætorum nisti iuris fuit. Tamen si prætores sicut cōsules nō modò vicarii.*

Rei crimi- do fiebant.

Prætoris potestas ab sentibus cōsulis.

Prætor e- riam mino- ribus ma- gistratibus ius dicebat

Prætores de gradu deiecti.

Ordo ma- gistratum gerere, & quoties oporteret, munia obire possent: sic præ Ro. tores quæstorū ope niterentur. Itaque prætores quæsto- ribus parentis affectu, & conuictissimorum loco esse, ve- prætorum nisti iuris fuit.

Prætori quæstorē, sed legatum vnum plurēve in provinciâ *urbano pl^o* buisse, ipsiſque quoties abessent, legionum & exercitus *decē diebus* curam demandasse, compertum sit. Illud quoque nō ab *urbe abesse* re fuerit meminisse prætorem vrbānum plus decem cō-
nō licebat. tinuis diebus Roma abesse non licere: ipsiſque nō duo-
Lictores decem, sicut consuli, sed vt inferior magistratus notar-
prætoris. tur, sex tātummodo lictores cum fascibus Romę in pro-
 uincia verō sibi decreta, pro maiestate imperij, etiā cum
 securibus præire. Paulum tamen. Æmylium cūm prætor
 in Hiberos duceret, cum duodecim lictoribus præturā
 gessisse autores tradunt. Credo equidem, vt dignitas cō-
 sularis adiuncta prætorię videretur, vtq; plus maiesta-
 tis inesset, ideo duodecim lictores præter præscriptū Æ-
 mylium in provincia habere senatum voluisse. Fuitque
 animaduersum, prætorio viro, & qui fuisset prætura fun-

Toga præ-
texta præ-
torum.

Prætorii
dignitas a-
pud exte-
ras gentes.

ctus, toga prætexta vti licere: eundēque Æmylium nō
 in purpura modō prætexta, sed trabea candida & mini-
 stris dealbatis, atq; in equo albo præturam gessisse. Neq;
 præterierim, non prætoris & munus non Romę tantū,
 sed apud Latinos populos & Siculos, atque in Sannio,
 & Campanos, exterāsque gentes præcipuum fuisse. Nā-
 que Ægyptiis loco censoris erat, cui portoria exigendi
 munus impendebat. Achæis bini prætores longo tem-
 pore imperitarunt, mox vnum acceperē. Apud Macedo-
 nes, Saguntinos & Syracusanos domi forisq; iura dabāt.
 In quo magistratū: cūm esset Dionysius, gradum ad ty-
 rannidē fecit. Apud Thebanos summā imperij tenebat.
 sicut fuit Epaminundas: & nisi presente eo magistratus
 eligi nequibant. Sardium prætor de bellis consultabat
 & fœdera inibat. Ætolis, cūm de bello aut quouis nego-
 cio senatum consulisset, dicendæ sententię ius nō ha-
 bebat, Epirotis & Atheniensibus prætor, thesmotheta, &
 belli dux, singulis annis sortitō creabantur. Is autem si-
 quando bella mouēda, & armis decernēdum foret, mili-
 tum delectus habere, legionēsque & turmas cōscribere
 solebat: quam præturam Nicias cum Pericle aliquando
 gessisse fertur. Nonnunquā Atheniēs decem prætores
 militię præfecere, qui per vices castris & legionibus im-
 peritarunt. In quo magistratū cūm esset Aristides, Mil-
 ciadi cessit: ne in pugna Marathonica aduersus Darym

Darij præfectum in dissidium veniret, quum multitudi-
 ne prætorum patrię discrimen impendēret.

Locus. ac Ciceronis oratione pro Milone, quando delicta non
consummata, ac si perfecta fuissent, puniri debeant.

CAPVT XVI.

CVM Ciceronis orationē, quam pro Milone magna
 cura & summo ingenio elaboratam in foro dixit
 multo cum verborum pondere, & nitore, quandoque le-
 geremus, in quā ad exaggerandam inuidiam, Clodij ser-
 uum in eade Castoris cum fida, vt Pompeium trucidaret,
 deprehensum dicit, in hæc verba ipsum loquutū offen-
 dimus: Nisi quia res perfecta non est, ideo puniēda non
 fuit: quasi exitus rerum, non hominum consilia, legibus
 vindicentur. Minus dolendum fuit, re non perfecta: sed
 tamen puniendū certē nihilominus. Hactenus Cicero.
 An semper, inq; omni negotio praua hominū consilia,
 quæ exitū sortita non sunt, perinde legibus vindicanda
 sint, ac si cogitatum facinus esset admissum, in cōgressu
 æqualiū tūc me præsentē quærebatur: vt siquis cum telo
 hominis occidēdi causā deprehēsus, ipsum non occide-
 rit: vel qui venenum parauit, hominē non necauerit: an
 tanquā necē intulerit, perinde multādus & coercend⁹
 pœna sit. Rursus, si extra cogitationis fines peccatū non
 excessit, vt quia mente conscelerata quis agit facinus,
 illudq; adhuc opere non inceperat, neq; actu exequu-
 tus est, an nihilominus pari supplicio afficiendus fuerit.
 Et quātum intelligi ex veterum monumētis dabatur, di-
 stinguī oportere putant: vt si homo magnū aliquod sce-
 lus, aut extremū facinus patrare inceperat, vt quia deo-
 rum templa funestis facibus incēdere, phana depecula-
 ris, sacra prophanare, patriam, parentes, Lares, focosque
 hostibus prodere, necem parenti aut principi parat, aut
 eiusmodi damnata crimina, in quibus magna calamita-
 tes, aut fœdum exitium futurum est, proculdubio leges
 inceptum facinus, ac si consummatum esset, puniri vo-
 luerunt: nec solum autores sceleris, sed facinoris con-
 scios. Non enim secus censuere eum qui tam atrox dir-
 ūmve facinus moliri ausus fuit, quicūq; ad tam exitiāte
 scelus animum induxit, pei: de affici oportere, ac si il-
 lud opere consummasset. Idque exemplis parēre, quōd

lex Iulia in mœchos animaduertit, ac fures & proditores æquè punit, qui adulterium furtumve patrarunt, quâ qui id inceptarunt, etsi crimen non perfecerunt. Ideo Græcis lege cauetur, vt tyrannorum filij velut facinorosi conscij parentum crimina luant, & haud secus morte exiliique mulctentur, scædâque in eos exempla iræ inuidiâque exerceantur, tamen si Romana lege caueatur secus: quod in leuioris noxæ criminibus, & vbi non est tâta sceleris magnitudo, aliter statutû est. Tunc enim delinquentes peccato nondum absoluto, non vsque ad cõ criminibus obnoxij fiunt, nec sceleri ita se obligant, ac si operâ executû esset, Sed prætoris arbitrato pœna modò maiore, modò minore, pro noxa, & quoad vsque ad facinus progressum fuerit, puniri oportet: vt nec à pœna immunes fiant, nec tam seuera legum disciplina, quam qui effecere, puniantur. Idque Ciceronem sentire nunc arbitrari, quum legibus hominum consilia, non euenta rerû, vindicari dicit: vt quia immanissimo reatu obnoxius fuit, qui cum sica Pompeij trucidandi causa deprêsus fuerat, in quo totius reip. salus, & maiestas imperij periclitabatur, haud dubiè pœna detestabili dignus erat, tamen si illud non consummasset, tanquam eo casu foret, quo hominum cõsilia incepta, ac si exitum sortita fuissent, pœna cõcreetur. Non sic autè vbi cogitationis fines crimen non excessit. Tunc enim cogitato, necdû incepto facinore, quia intra cordis arcanum facinus retinetur, neque satis apparet nequitia, quoad vsq; deducta est etsi Deo obnoxius fiat, qui scelus quâuis minimum animo præsumit: tamen crimen conceptum aut cogitatum facinus legibus pœnâ non meretur: quippe voluntates (vt Cato inquit) neque legibus, neque pœnis fiunt obnoxia. Huc pertinet illud Iuuenalis: *Nam scelus intra se tacitus qui cogitat, vllum Facti crimen habet*: scilicet Deo obnoxium inuisumque fieri, qui læsa conscientia, infandum facinus animo agitauit.

*Quod Theophrastus sensit, quibusdam viperarum morsibus tibi-
cines mederi, probatum experimentum.* CAP. XVII.

Theophrastus philosophus præstabili vir sapientia, Academiæ post Aristotelè successor, in reb⁹ physicis & mathematicis magna doctrina & estimacione fuit.

Eam

Eum literis mandasse accepimus, quibusdâ viperarum morsibus cantus tibiaram aut fidicinum, atque alia organa artis musicæ modularè adhibita, aptissimè mederi: quod & Asclepiades medicus literis prodidit qui phreneticos mente imminuta & valetudine animi affectos, nulla re magis quam symphonia & vocum concentu ac modulis respiscere, & sanitate restitui censuit. Ferrur quoque Ismenias Thebanus plures Bæotiorû ischiadicos, & coxendicum dolore laborantes in centione tibiarum bonæ valetudini restituisse. Tanta hominis naturæ cum harmonia consensio est. Quod cum credi vix posset, nuper id nobis quum casu ad id incidere mus, pro explorato & cõperto fuit. Siquidem à tarantula, id est, phalangio percussos, quos vulgo Tarantatos dicunt, haud aliter ex ancipiti morbo cõualefcere vidimus, quam si tibiçè vel citharista iuxta eos diuersos modulos incinat, vt pro veneni qualitate, ita harmonia & audiendû illecebra capti, venenum illud vel ex intimo corpore dilapsum effundant, aut sensim per venas diffusum dilabatur. Tarantula enim aranei genus est, dirû animal, tactu pestilens: eâ si casu spectes, futilem & sine noxa putabis: & sanè reliquo anni tempore minimè perniciofa aut exitialis, vix aliquid neruorum aut virium ad nocendum habet. Cùm verò æstu anni flagrantissimo, assiduo sole Apuliæ campos, vbi peculiare hoc malû existit, torrei cõceptum est, tum maximè seu afflatu noxio, seu æstu accensa, morsu virulento pestiferam perniciem affert: cui tâta malo vis est, vt quæcunque morsu percusserit, nisi celeri remedio succurratur, aut stupor exitialis primò, deinde certa nex subsequatur necesse est: aut si qui fortè vitæ damnnum euaserint, veluti ab alienati mente & seminiui, continuo stupore & hebeti sensu oculorum auriumque affecti, vitam miserabilem ægerimè ducant. Huic pesti & tam præsentî malo quantum prouideri humana diligentia valuit, vnum hoc salubri remedio esse compertû est, si proinus tibiçen aut citharista varios cõcinat modos. Tunc enim morbo eiusmodi percussus, qui moribundus, & sermonis & oculorû sensus amiserat, qui que nec ingredi, nec fari, neq; aliquo sensu frui valuerat, mox vbi tibiam aut citharam adnotam propius audit, illo miti

Phreneticorum cõcentu respiscunt.

Tarantati.

Tarantulas

Græcorum lex.

Iuuenalis Satyr. 13.

sono & cōcentu captus & demulſus, velut ē graui ſomno excitus, oculos attollit parūper, mox ſe in pedes erigit, ac ſeſe recipiens, paulatim pro modulo & pulſu ſonorum, ſeruata pfallendi lege ingreditur. Tunc enim inaugeſcente ſono, quaſi permulſis animis & cōfirmatis exultabundus maximo niſu atque impetu in ſaltus geſtūſque, nec indecoros, neque a pulſu citharæ diſſonos erumpit: ita vt etiam rudes & ignaui, pfallendi modos docti in ludo videantur. Memoria repeto, dum per loca illa diutino ſitu ſqualida, & ardore ſolis feruentia, cum aliquot comitibus iter intenderē, vndique oppida & vicosa, alia tympanis, nonnulla fiſtulis, pleraque tibicine circunſonantia audiſſe: cuius rei cauſam quaerentibus nobis relatum eſt, tarantula morbo affectos vndiq; per oppida curari. Cūque eius rei gratia in pagū quendam diuiteremus, inuenimus adoleſcentē morbo cuiuſmodi affectū, qui velut repētino furore ictus, & mente abalienatus, corporis motu non indecoro, & manuū pedūmq; geſtibus ad tympanū pſallebat non incōcinniter, vt quē vehementius modos acciperet, quaſi illo pulſu demulceri animus & leniri dolor videretur, ſenſim & placidē aures tympano admouere, mox caput, manus & pedes crebro motu cōcutere, & demum in ſaltum ſe attollere videbamus. *Quæ res quum ludo & riſu proſus digna viſa foret, interim is qui tympanū pulſabat, ſonitu parūper intermiſſo, pauſam fecit. Atque illum morbo affectum, vbi præcentio illa quieuit, velut artonitum, ſtupētique ſimilē, repente animo linqui, & omni ſenſu deſtitui cernimus. Ruſus reſumpto tympano, vbi primūmodulos audiuit, priſtina vires reſumere, & acri⁹ in choreas inſurgere ſpectabamus. Creditum eſt, quod à vero non abhorret, vim illā veneni virulento morſu & ſanie cōceptam, harmonia & vocum concentu per totū corpus diſſundi, atq; inde fato neſcio quo dilabi & exinaniri. Ideo illos qui morbo cuiuſmodi laborarunt, ſiquid reliquiarum reſiduum fuit, quod penitus curatū non ſit, ſiquando ſono extrinſecus vel concentu illorum aures affici contigerit, veluti mente cōſternatos, toto corpore & animo cōcuti, ac manibus pedibūſque geſtire cōpertum eſt, donec vis illa tabifica penitus extincta fue-*

tit. Nos etiam quædā araneorum genera & Scorpionū, *Aranea*
præcipuē apud Albanos & Hiberos gigni, literis mandatum legimus, lethiferi morſus quibus affectos homines tam diu inſiciunt tabe, vt quodaſi ridendo, non nullos ſtendo, alios diuerſo animorum habitu mortem oppetere compellant. Illud tamen proditum memoriæ eſt, in Arabia viperas minus eſſe lethales, nec morſus lethiferi, quod odoratis depaſtæ, virulenta non ſunt. In Phœnicia verò, & omni Aphrica tractu truculentiores, & vel ſolo halitu afferre necē, & in Syria angues neceſſitos quidem, Syros attingere: in peregrinos autem; iſtu perniciali iras acuere. Contrā verò in Altenio Carriæ mōte ſcorpionēs aduenis innocuos eſſe: incolis verò pernicioſos & inſeſtos.

Qui vici, via, vel eliuſi præcipui Romæ fuerint, & vnde nomina monte.

originis ſumpſerint. CAP. XVIII.

ADuerti ſæpe animum, ſicut fora, ita & vicosa urbis præcipuos, partim à conditoribus, nonnuquam ex variis euentis nomina ſumpſiſſe: plerunque qui loca vrbis incoluere, ad poſteros denominationes ex ſuis nominibus tranſmiſere. Thuſcum vicum ideo dictum fuerunt, quod cum Porſenna rex vrbis caſtra admouiffet hoſtiliter, & repentinas incurſiones faceret, neque vt admitteretur effugere quiſſet, re inſecta inde diſcedēs, contra Aricinos admouit cōpias: vnōque prælio fuſi Hetruſci, laſſitudine & vultūribus ſaucij, Romam petiere: vbi maiore cura habiti & culti in calamitate, amore vrbis locum quem incolerent, petiere, quibus in vrbe datus eſt, quem Thuſcum vicum appellarunt. Sunt qui credant Cælium Iubenium Hetruſcum bello egregium, cū expedita manu Romulo contra Latinos præſidio veniſſe: cūque in monte Cælio loca editiora tenuiſſet, poſt Cælij obitum, ne quid moliri poſſent, in æqua deducti, inſima vrbis coluiſſe, à queis Thuſco vico, vt ait Varro nomen datum. Ea autem fuere inter Capitolium & Palatium loca iuxta Comitium ſtudiorum ſermē quatuor, prope Velabrum, quantum à foro ad circū maximū latitudinis eſt. Ex vico enim Thuſco & Velabro per boariū forum in elium publicum ſteſtebatur, atque in ædem Iūnonis regiæ, ibique ædem Vertumni fuiſſe aurores

Argiletū tradunt, qui deus instar magni numinis apud Thufcos, & multo in honore fuit. In capite enim vici Thufci, inter circum maximum & Auentinum, Argiletū & sepulchrum Argi visebatur. Patricij autem vici nomē dictum accepimus quod regnante Seruio Tullio, quem timor incelsisset patres, ne quid Romana nobilitas moliretur, locus in vrbe semotus, quē incolerent, datus fuit, quem patricium, quod ea loca patricij tenerent, vocatum ferunt. Præter quē fuit angiportus patricius ad adē Dianæ, ad quem viros ingredi religio non finit. Cyprium verò dictum autumant, quod quum Sabini locum infedissent, boni ominis causa Cyprium, hoc est, bonū nuncuparunt, cui postea propter Tulliaē inhumanū scelus, quod infando facinore carpentum supra defuncti patris corpus egerat, Scelerati dixere nomen. + x summo enim Cyprio vico eunti dextra in Vrbicum flexebatur: inde ad Exquiliās iter erat. Sic vicus Aphricus, quod in eo ex Aphrica diuertebant hospites, quique obsides dati erāt, denominari cœpit. Et Fregellā, quod ea loca Fregeā ciuitatis hospites incolerēt. Iugarium verò dixere ab ara Iunonis Iugæ, quæ præcipuo ibi honore colebatur. Iunonem enim Iugam vocant, quod iungere matrimonia & nuptiis præesse putarunt. Hunc iugarium in infimo Capitolini montis prope Æquimeliū & templum Fortunæ fuisse, iuxta aedes matris magnæ indubia argumenta sunt: quibus in locis etiam Opis & Minervæ aedes erant. Sobrium autē vicum, vel quod nulla ibi caupona foret, aut vinaria officina: vel quia lacte, non vino, Mercurio litabatur, nomen vendicasse Pompeius, autor est. Vicus verò longus, sicut via lata à latitudine, sic à longitudine nomen fecit. In eo enim Febris phanum, & ara Pudicitiaē plebeiaē, quam Virginia Auli filia nupta plebeio, templo sacrauit, esse traduntur. Nāque aliam patriciæ Pudicitiaē ad adē Herculis rotundā in foro boario fuisse vulgarissimū est. Cuius Pudicitiaē signum præterquam ab ea quæ vni nupsisset, castissima matrona attingi, aut in æde litari nulli permisum fuit. In via verò lata, lacus Ganymedis Solisque & Spei ac Fortunæ tēpla in magno fuere cultu. Præter quos erat clius Capitolinus, ex quo ad æqua vrbis ex Capitolio descensus pa-

tuit, iuxta quē Saturni & Cōcordiæ tēpla, haud longē ab æde Iunonis Monetæ: & alter Publicus seu Publici ad Publiciis ædilibus, qui locum statuerunt vel quod publica impensa constatus foret, sicut via publica, sira apparent. Pèrque hunc clium publicum ad Velabrum, & boarium ac piscarium forum ex Capitolio atque arce descēsum paruisse, & inde in Exquiliās iter esse tradunt. Nam clium Vrbicum, iuxta quē Seruius Tullius habitauit, & Publicum vicum, ad quem lacus Fagutalis, Fagutalque Iouis sacellum, in quo fagus arbor sacra visebatur, pariter in Exquiliis fuisse proditum est. Fuit quoque clius proximus non incelebris, ad quem Florales Iudi celebrati plerumque sunt, & vicus Colconius & Histrius qui, vt multi autumant, à conditoribus nomen vendicatur. In hoc vico Histrio secundo Punico bello aquarum magnam vim erupisse T. Libius memorat. Legimus quoque Sandaliarium vicum ab Apolline Sandaliario cuius effigiem ornatam sandalio quod est calcamenti genus, in quarta vrbis regione auctores ponūt. Sicut in sexta regione malum punicum fuisse memorant, & ad Capita babula, ad Pirum & Scalas anularias. Sed quod de vicis, idem de viis dictū accepimus. Nam Carinās à Cerione dictas Varro significat, iuxta quas tēplum Telluris, & Pōpeij domus. Hæ enim & Suburra celebres & primæ viarum habitæ. Hanc verò ab agro Succulano, vel quod sub muro Carinarum foret, denominari tradunt. Post quas via sacra non minoris celebratitatis & famæ adnominatur: siquidem per eam frequens in Capitolium iter erat, per quam triumphalis pompa, captiua præda, & holiūm spolia, subactis gentibus & nationibus domitis, solenni apparatu triumphandi procedebant: eamque sacram nuncupari, quod inter Romulum & Tatium ictum in ea fœdus fuisse tradunt. Quāuis in comitio inter Romanos & Sabinos percussum fœdus, atque ideo à cōuentu Comitium veteres appellasse contendat. Nonnulli quod per eam sacra in arce quotquot mēsis deferri, indēq; augures captare auguria solerent, dici opinati sunt. Cuius cognomenti etiam Athenis viam fuisse legimus, quod Eleufina sacra eiā ca peragerent. Et alia Mylasæ in Caria eiusdē nomi-

Clius Publicus.

Clius Vrbicus. Fagutalis.

Vicus Colconius & Histrius.

Vicus Sandaliarius.

Via Carinæ.

Via Suburra.

Via sacra.

Sacra cur dicta. Comitium.

Via sacra apud Athenas.

Mylasæ.

Tigranes. literarū, adulterinas Lyfimachi literas deprehēdit. Nam quū Ptolemæus Pyrrhum epistolis filium salutaret, in adulterinis quas Ptolemei nomine Lyfimachus destinabat, regē nuncupavit. Tigranes autem, quod à Lucullo non rex regum salutaretur, quasi coarguens imperitiā suam, ipsum pari modo retaxavit. Namq; ad eum vt imperatorem scribere contumaci epistola recusavit. Cui haud ab simile est, q̄ Menecrates Iupiter cognominatus, cū literas ab Agesilao hoc tenore accepisset: Menecrati rex Agesilaus felicitatē: quasi conuicio affectus foret, rescripsit. Menecrates rex Agesilao sanitatē. Dario quoque, quū se regem ascripsisset, neque idem nominis Alexandro impartisset, Alexander rescripsit, vt de cetero meminisset, se non tantum regi, sed & suo scribere. *Cassander.* Cassander verò quum omnibus libellis & epistolis rex salutaretur, tantæ moderationis fuit, vt nunquā sibi regiū vsurpari nomē, sicut Porus Indorū rex ab Alexandro victus, in posterum nunquā se regem appellari sustinuit. Contrā Perfes Philippi filius, quū rebus deploratis & verso regno supplex ad Consulē scriberet, tantquā in altiore fastigio positus, se regē ascribere nō dubitavit, Inter ceteros proditur Hannibal eō insolentiæ processisse post victoriā ad Cannas, vt nulli ciuiū suorum nisi per interpretē responsum aut salutem dederit: Et Pallas Claudij libertus, eius proteritiū fuisse, vt non modò nulli ministrorū salutē impartierit, sed ne vocē quidem cū familiari cōmunicant. Fertur tamen Sapor Persarū rex, quum ad Constantiū scriberet, Imperatorem, Solis & Lunæ se fratres dixisse. Et Artaxerxes quum minacibus literis vrbium excidia: vastationes agrorum, cædes & incendia Lacedæmoniis interminaretur: Spartanos Laconico more vnico verbo respondisse, scilicet, vt faceret. Cui haud ab simile est, q̄ quū Lyfander post multiplicia bella ad Ephoros scripsisset, Captæ sunt Athenæ, Ephori suo more paucissimis responderunt, Sat est capi. Philippo quoque Macedonū regi, iniqua postulanti Lacedæmonij rescripserunt, his tantum verbis, *De eo quod ad nos scripsisti, non. Sicut iterum quū Spartanos fines ingressus quæsiuisset, verum vellet amicum an hostem se venire: idem re-*

scripserūt, id est, neutrū. In qua quidem re Atheniensium moderatio adnotanda succurrit, qui quū Philippi hostis literas, quas an olympiadem scripserat, intercepissent, eas inuiolatas reddiderunt, ne tori genialis & secreta coniugij panderent. Verum aliter quum diis immortalibus honores dabant, fieri seruatum est. Tunc enim capite operto & velato sacra facere & numina adire mos erat: vt deorum honore longē dispares ab his qui dantur hominibus, magnāq; in eo vim diuinitatis ostenderent, quum semoto visu a rerum conspectu, religiosē & venerabundi diuina peragerent. Ideo in sacris velare caput, & veste operti, antiqui moris fuit. Regum quoque capita insigni fascia ornari, sicut imperatorum aurea corona vel lauro: quoniam ea pars corporis sanctior in homine est, propterea hi insigne bonorum & diadema esse voluerunt. Persarū mos erat, vt si pares essent, osculo impartirent quos honorabant inferiores verò salutando, potentiorum genas manu tangerent, Cognatos tamē, reliquosque necessarios, vbi diutius abfuissent, aut longius essent absuturi, se inuicem osculari frequens vsus erat: quod à Romanis vsurpatum inuenimus, vt cognatis obuiam factis frontē suauentur. Apud Persas, Medos & Indos, reges adorari, & in salutando homines toto corpore procidere, inuenimus. Quare Thebanus Ismenias iussus Artaxerxē adorare, ne cōtra decus faceret, prolapsus anulum sustulisse, & ita adorantis speciem præbuisse dicitur. Id quod Romanis longē est habitum nefas, nisi quod C. Caligula cū Cæsares salutaretur prius, adorari se iussit capite velato vt deum. Mox Diocletianus socordia intolerabilis, contra instituta maiorū, idē exequi ausus fuit, Apud exteros verò Cyto Persarum regi, adorandi cultū primum delatum cōperimus, cui proximū diis immortalibus honorem decrevere. Quod mox Indi & posteri reges exequi magno studio curauerunt. Id quod Octauius Augustus & Alexander Severus præcipue detestati sunt. Nam si quis inter salutandū flexisset caput aut assentaretur blā, foras detrudi atque exigi iusserit. Frontem verò cōperimus tradunt. Sicut enim Tunoni brapectus Neptuno, cingulum Marti, renes Veneri, Fron-

*Honos in deos.**De hoc**sup. ca. 1. 4. huius lib.**& ca. 2. 2. Caput sanctior pars**in homine.**Oscula impartiri.**Adorari reges.**Oct. Aug. & Alex. d. 1.**Seuerus adorationē**repudiaris*

pedes Mercurio , digitos Mineruæ cõsecrauit antiquitas: ita frõs Genio dicata fuit: quippe deũ venerãtes, frõtem tãgere, & indita ad frõtem manu, numina adire solebãt. Quare Põpeio Magno frontis honorẽ , & os probũ, velut maximum naturæ munus, tribuerũt. Ipsa enim leueritatis & clemẽtiæ index est. Ideo minorẽ frontem venustum facere & mitẽ, remissum & quietũ, multi censuerũt. Cõtrã frons magna, seges: parua, mobiles: rotunda, iracũdos: lata, mẽte flexibiles designauit. Quod etiã carmine Homerus profectus fuit, ut singulos mẽbris honestaret deos. Naque Iunonẽ facit cãdidas vlnas habere, Aurora roseos laertos, Mineruã oculos glaucos, Thetidẽ argẽteos pedes, Heben verò talos pulcherrimos. In oculis quoq; religio fuit, in quibus imago & natura hominis, ac tacitus sermo mentis maximẽ exprimitur. Vt enim cauda leonibus, aures equis animorum iudicia præstãt: sic oculis hominũ mentis imago apparet: nã cordis nunciij sunt. Ex his enim virtutes vitiaque agnoscimus, iratũ vel propitium animũ, lætũ aut affectũ perpendimus. Dignitatẽque oris exhibere cõsueverunt, vitamq; à morte distinxerũt. Hos osculari & amplecti, ac præcipua charitate prosequi solemus. Refert verò Aristoteles, caprinos oculos, & modicẽ cõnuientes, aut paruos, morum præstare indicium optimorũ: cõtra oblongos, pessimos notare: cãdidos & protentos, impudentes: carnosos, versipelles: mobiles, incõstantes. Nasum quoque, morũ facere indicium multi arbitrãtur. Ideo Persæ adunco naso (quos grypos vocãt) præcipuẽ honorãt, quod talẽ fuisse Cyruẽ crederẽt: simos verò mites facere & gratiosos, In eo enim irrisõnis sedes est: quare nasuti, & habere nasum irrisores dici. In superciliis autem notatur fastus, qua parte negamus vel annuimus. Ea quidẽ porrecta, molles significant, nimis deflexa, austeros: inflexa, derisores: demissa, maleuolos: nã si quem fastidimus, truci supercilio designamus. Ideo Romanæ mulieres supercilia Lucinæ consecrarunt, quia inde lux ad oculos fluit. In genis autem est sedes pudoris. Has enĩ quũ pudet, primũ rubore suffundi videmus, pudibundũq; animũ ex illis pẽstamus. Quare in pueris rubere genas, & ingenuo pudorẽ affici, probitatis signũ est: in his enim

pudor, integritas, & virtus ostẽditur. In quo proditum memoriæ fuit, populũ Romanũ tantum pudori tribuisse vt Philipõ regi Macedoniæ pluribus criminibus impetito, nihil aqũe profuerit, quam Demetrii filij pudor, in senatu obiecta minime diluere valentis. Domitiano verò Cæsari crebra oris cõfusio pro modestia putabatur, quũ esset summa immanitas. Ideo qui pudorem abiecere perficuisse faciẽ dixit. Cõtrã in auriculis rubor: nam la scã cõscientiæ & admixta turpitudinis signũ est. Magnas tamẽ auriculas, stultũ designare voluerunt, & loquacẽ: mediocres verò, mores optimos præmonstrare. In auribus mulieres binos ternũque vniones aut quẽchos ferre, nobilitatis signum fuit: sicut in Oriẽte viris gestare aurum. Sylla tamẽ tunc maximẽ truci sentus fuisse dicitur, & aspectu minaci, quũ eius faciem rubor infestaret. Plato verò homines rubicundos dixit animo sos nigriores, viriles: albos, deo deuotos: mellei coloris & decoloris vultus, nimirũ amatotes. Tametsi cõmuniterur adagio iracũdissimos esse stauos, rubetẽsque. In pectore autẽ sedes esse cõslij: ea propter præextratis bullam pendere pro pectore, quod vbi sedes erat cõslij, ibi cordis insigne maneret, multi prodidere. Hominis præterea genibus quandã esse religionẽ & pietatẽ nouim⁹. Etenim supplicates, & qui pie exorare aliquid volunt, deorũ hominũque genua amplectuntur, manus apprehendũt ad genua procumbũt, illãque tanquã sacra suppliciter venerãtur & colunt, in his numẽ & sedẽ miserationis esse arbitrati. Quãuis apud Græcorũ antiquissimos, in supplicãdo mëtũ attingi, & altera manu genua apprehẽdere, aut oleã ramũ vel amẽta suppliciu offerre, vsurpatum sit. Et apud Molossos cũ regis prole ad sacrariũ cõfugisse, cũq; sedentẽ erexisse: Spartanis cruda exta in man⁹ obtulisse: certis, p Solis iubar obtestari, vel manu ignẽ excipere, & si voto caderet, se in aquã iniecturũ interminari: apud Scyrhas & Latinos populos supplicẽ in Lare sedere tacitũ aburationis & maximum supplicãdi genus notabatur: sicut Græcis, humi inter cineres cõsiderare ad ignem. Erãtq; Macedonũ mos, si quid suppliciter exposceret, seminundos, & interiori tãtum amictos tunica, obtestari: quod à Romanis quoque vsurpatum

Frons minor.

Frons magna.

Frons parua.

Frons rotunda.

Oculorum religio.

Physiognomina ex oculis.

Ex naso.

Ex superciliis.

Ex genis.

Ex auribus.

Platonũ ex coloribus physiognomina. cõtus sedes cõslij. Genua.

Supplicum gestus apud diuersos.

Mentum attingere.

Dextera religio.

meminimus, vt nudo pectore, & deiecta toga ab humeris, deprecetur genu nixi, nonnunquam humi deiecti, quæ infima obrestatio putabatur. Siculorum verò & Græcorum inualuit mos, squalida veste, capillo & barba promissa, illunice & squalore obritos ad miserationem adducere: pedibus quoque obuolui, & humum veterem crinibus, aut passis protensisque manibus obtestari, præcipuè supplicandi genus fuisse multi prodiderunt: Sicut manus in cœlum tendere, à diis opem exposci vel puluerem crinibus spargere, intimum doloris signum notabatur. Et quoque in dextris religio: eam porrigimus, si quid data fide futurum pollicemur. in ipsa enim fidem sacratam Numa Pompilius voluit sacratumque Fidei instituit ad quod flamines curru arcuato manu ad digitos inuoluta solenni pompa vehi iussit: magno argumento illam in dextris sanctam sacratamque, & propterea minimè violandam ratus. Apud Persas quoque, si quid firmum illicitumque volebant, illud dextræ & fidei pignore sanciebant: itaque nihil apud eos fide antiquius fuit. Ad dextram verò locari, præcipuè apud Aegyptios, magnus est honor habitus: in medio verò maximus. Quod æquè apud Romanos seruatum est. Idem apud Aphros Numidisque. Etiam in dextra magnam viro inesse auctoritatem maiestatemque, hoc argumento notari, quum tumultuante multitudinem dextra cõpescimus, aut indicere silentium pacemque manu protenta afferre significamus. Inde non principum statuas pedestres equestrisque ad hoc cui dextra porrecta inspiciamus. Marius quoque quum in Romano maxima clade sæuiret, quos seruare voluit, dextra porrecta, aut salute data, incolumes fecit. Refert tamen Xenophon, Cyrum singulari prudentia viros adhibitos conuiuas, quod honoratius exciperetur, in sinistra locare solitum, eamque partem velut cordi affinem, digniorem duxisse. Legimus quoque victrices dextras imperatorum, ob fortia facinora milites deofsculari, apud Romanos patris moris fuisse: pedes verò nunquam nisi quod de Maximo proditur, tantæ perfidiæ regnasse, vt in salutationibus sibi pedes ofsculari siverit. Tameñ Iulius Cæsar Pompeio Pœno agenti gratias, pedem cum focculo aurato ofculandum dedisse legatur. Fuitque apud Lingones seruatum

Ad sinistra locari.

Dextera auoritas.

Ad sinistra locari.

Cyrus Manuum deofsculario Pedum ofculatio.

vt dextræ effigies hospitij symbolum ferret, & incolumitatis tesseram. Sinistram verò attigisse ominosum erat, & infortunij loco habitum. In ima verò aure memoriæ sedes locabatur: ideo si quem facti alicuius admonebat, aut attestari in iudicio volebant, imam aurem veteres tangebant: propterea tinnitu ferunt aurium, absentium de nobis sermones præsentiri. Quare Aegyptij qui per notas & figuras sensus effingunt, si quæ memoriæ significabant, leporem aut vulpem auritis auribus, quod summi essent auditus & insignis memoriæ, effingebant: si verò malum, crocodilum: si velocem, accipitrè: si inuidum anguillam, quod cum piscibus esset insociabilis: si iustum, oculum: si liberalem, dextram manum digitis passis: si auarum, iisdem compressis marmoris insculpebat: Etiam cum veniam sermonis à diis poscimus, proximo à minimo digito secus aurem locum Nemeseos tangere, & os obtingere solemus: in eo venam quandam tenuissimam vsque ad imam cordis penetrantem peruagata opinione arbitrati. Ideo in spõsalibus & solenni die nuptiarum, digitorum minimo proximum annulo excolebant, & velut pignus amoris præcipuum ducebant, vt is in summo honore foret, quo duce mutuus amor vsque ad cordis imam penetraret. Sed meminisse patet, hunc annulum nuptiale, non ex auro, sed ferro veteres coniugibus dono dare consuefse: quem quidem prior ætas in sinistra ferebat: crediderim, ne vsu attereretur, quod erat proprium nuptialis annuli: reliquos verò, siue ex ferro, siue auro, quacunque manu deferre licuisse, eisque veteres non ornatus, sed signandi causa vsos fuisse, populumque Romanum sine hoc insigni longo tempore steterisse, solitumque primò legatis ad exteras gentes profecturis, annulum aureum velut insigne munus dari: hiique foris aureo, domi ferreo utebantur. Postea iudicibus & equestri ordini, hisque quibus & auro paterno festertia CCCC. census fuisset, ferreos primum annulos, deinde aureos dari ceperunt: qui initio quo insigni equester ordo à senatorio discretus noscegestabant. Idemque Lacedæmoniis in vsu fuit, quibus ferrei annuli frequentes fuere. Mori que fuit aureos annulos in luctu & funeribus, funestisque casibus Reipub. deponi, & ferreos sumi. Scilicet arbitrati sine auro in luctu sibi.

Memoria sedes in ima aure.

Digitus à minimo proximus.

Annulus nuptialis.

Annulos ferreos qui initio gestabant. De hac re annuli frequentes fuere. Mori que fuit aureos annulos in luctu & funeribus, funestisque casibus Reipub. deponi, & ferreos sumi. Scilicet arbitrati sine auro in luctu sibi.

Gemmaris
usus in an-
nulis inde.

esse oportere: in quibus imperatorū & principum, aliorūque quos colebant, & præcipuo honore prosequerentur, aut maiorum imagines efficias exculptasq; habebant. Primi enim, saxi fragmentū ferro inclusum geminæ loco gestasse feruntur: superior Aphicanus sardonycem, quod sola gemmarum ceram non auferret, Polycratis annulo celebratam, Lentulus aui figurā, Africanus filius patris effigiem insculpsit annulo. Augustus Octavius Sphingis, mox imagine Magni Alexandri, nonnulli Harpocrate & Ægyptiis diis vsi sunt. Notaque est Pythi gēma, in qua Apollo & musæ cum suis insignibus non effictæ, sed natiua specie visebantur. Et annulus Syllæ, in quo traditus Iugurtha infepultus erat. Celebratur quoq; rana Meccænatis, & infifer leo Magni Pompeij in gēma, & Seleuci annulus fatalis, in quo anchora efficta visebatur, cuius imago in femore posteris familiæ natiua apparuit: sicut Thebis habere lanceam, genitiuis notis Satorū nomini & familiæ datū erat. Inter quos fertur in brachio. Daorum, notam originis quarto quoque partu regenerari. Et Augustus corpore maculoso in modum & ordinē cœlestis visæ notas habuisse. Præ cæteris autē magnis effertur laudibus Nonij senatoris annulus gemma XX. milibus sestertiis taxata, propter quam ab Antonio proscriptus fuit. Proditumque memoriæ est, Macrianorum familiam hoc habuisse propriū, vt Magni Alexandri imagines tam viri quam feminae in annulis deferant, & reliqua supellestile effictas. Ipse tamē, denictō Dario, quas destinabat in Asiam literas, Darij annulo imprimebat: quas verò in Europam, suo. Quibusdam verò Epicuri imagines non in annulis modo, sed & in poculis habere, magnæ curæ fuit, hoc fausti omnis generi & nomini suo esse arbitrati. Claudij verò Cæsaris principatu: compertum est, non gemma signare, sed auro: quod violare signis gemmas nefas ducerent. Quomodo Commodus Imperator signo Amazoniæ signasse dicitur, donec securis temporibus passim id insigne apperi cœpit. Annulorūque frequens vsus fuit & promiscuus, ita vt Romani milites sine defectu, & demum libertinæ cōditionis homines, quin etiam fœminæ & extrema mæcipia, quod antea non licuit, annulorum

Note gem-
mæ.

Nonij se-
natoris an-
nulus.

Epicuri
mago in
annulis.

aureorum iure donarētur. Qui enim libertus eo mune-
re donatus erat, velut ingenuus censebatur vivens, ita
vt haud secus quam quiuis liber, magistratus & hono-
res gerere, & reliqua ingenuorū munia obire possiet: mor-
te autem obita, hereditatis & honorū partem, vt qui libet
libertus & seruitute exemptus patrono dare cogebatur.
Erātque constitutum, vt qui libertus annulo donaretur,
exploso veteri nomine, equestre assumeret. Apud Per-
sas verò donari annulo à rege, amicitia signum erat, eo
argumento illos in intimam sodalitatē, & vinculum
maximi fœderis admittere significantes. Atheniensibus
autē, etiā seruis nequissimis ferreo annulo signare per-
mittitur: sicut Babylonis, qui annulo signatorio vtun-
tur omnes. Apud Catos licet fortissimus quisque annu-
lum ferret, ignominia hoc ducebatur loco, tanquam
vinculo nexus foret, nisi aliqua hostili cade eo se exol-
uisset. Carthaginenses pro numero expeditionum mili-
tes donabant annulis pluribus. Nec fuerit alienum me-
minisse, Heliogabulum singulis diebus variasse
annulos, eundemque nunquam bis induisse. Atque A-
pollonium Thyanē annulos ab Iarcha dono datos, in-
stantis numinis habuisse, ita vt singulis diebus per vices va-
riari, maximorum secretorum particeps fieret. Sed quia
de Harpocrate mentio facta est, non omittendum, hunc
Deum inter numina Ægyptiorum reputari, qui ex Ili &
Osiride natus, quoniam præmaturo partu editus erat
tanquam mutus & elinguis, præsul silentij & taciturni-
tatis habitus est: ideo digito obfignante ora effingeba-
tur. Fuitque animaduersum, hunc Harpocratem, Sera-
pidem, & Isim, Pifone & Gabinio COS. S. quum reli-
quos in capitolium admisissent deos, euerfis illorū aris
Romanos exegisse, illōsq; diuinis coli honoribus ve-
tuisse: sæpèque actum in senatu fuisse, de Ægyptiorū &
Iudæorum sacris cæremoniisque vrbe pellendis, quod
turpium religionum & nouarum superstitionum causa
& seminariū forent. Athenienses verò Sarapidem à
Ptolemæo acceptum, non solum in urbem introduce-
re, sed magnis percoluere honoribus, cuius templa in
Mēphi vetustissima visuntur, ad quæ nec peregrino, nec
sacerdoti, prius quam Apim se pelissent, ingredi fas erat.

Annulorū
aureorum
iure dona-
tus liber: ut
habebatur
ingenuus.
ac nomen
mutabat.
Sas à rege
donari an-
nulo.

Helioga-
bali in an-
nulis va-
sitas
luxus.

Harpocra-
tes.

Quibus finibus, quaque mensura iter, actus aut via constent, & quid pes, cubitus, palmus, iugerum, diplolethrum, stadiumve sit.

C A P V T. X X.

*Inst. de ser-
uis. in prin.
Iter.*

Actus.

Via.

Ale. in l.

*Mile pas-
sus. & l.*

quamm.

*ff. de verb.
sign.*

Actus.

Iter.

Palmus.

Lichas.

Palma.

Lichas.

*Spithama
maior.*

Passus.

Pes.

Cubitus.

Cubitus

Aegypti

Cub. regius

Vlna.

Prediorum rusticorum seruitures apud iurecōsultos, qui iura finium, possessionum, aquarum, itinerumque notauerunt, has esse nouimus. Iter, Actum, Viam, & Aqueductum. Iter esse constitit ius eundi per fundum alienum hominis tantum: Actum, hominis & iumentum: Viam verò, hominis, iumentum, & vehiculi. Sed qua mensura, quaque finitione iter, actus, aut via constet, nec expressit, nec satis apertè illorū documentis traditur. Quò verò in nonnullorum autorum lectione versaremur, qui hæc compertius traderent, inuenimus lege duodecim tabularum, viam in potrecto, octo: in anfractu, pedū sexdecim constitui: illiusque dimidium, hoc est, pedes quatuor, actui tribui debere, siquidem actus latitudinis pedum quatuor, longitudinis pedum viginti supra centum definitus est: iter verò, dimidium quod actus, hoc est, pedes duos tantum latitudinis habet. Etenim quum palmus ex quatuor digitis constet, prout Sidonius & alij metiti fuisse isque quater multiplicatus pedem efficiat, ex quatuor palmis, hoc est digitis sedecim, pedem constare nemo dubitauit. Nonnulli licham quatuor digitorum, palmum verò (qui spithama dicitur) duodecim effecerunt. Est autè spithama, mensura manus expansa à magno digito ad minimum, quantum protendit palma. Sed si pollicem tantum explices & indicem, lichas nuncupatur. Maior verò spithama in duodecim partes diuisa, duos efficit pedes & quadrantem. Passum verò nonnulli quinque, alij sex pedum, siue quatuor cubitorum describere. Pes autem cum dimidio, cubitum facit: illū namque ex sex palmis, hoc est, quatuor & viginti digitis confici, Aegyptiumque cubitū Samio parè esse, consentiunt omnes Regius verò cubitus, quam communis, tribus digitis habetur maior. Si autem ambas explices manus, & in longū protrahas à pectore linea deducta, vlna dicitur. Rursus qui mensuras & interualla scrutati sunt dunt actus quadratos, iugerum efficere volunt. Iugerū enim dixerunt, quod iugo boum vna die exarari posset: qui

qui iugerū modus in longitudinem XL. & CC. pedibus in latitudine verò centum viginti definitur. Actus verò quadratus ita præfinitus est, vt ex quoquo latere pedes centum viginti efficiat. Hunc nonnulli plethrum, nam duo plethra singulis iugeribus tributa sunt: duo iugera diplolethrum: diplolethrumque, stadij tertiam partem esse, atque ex sex iugeribus stadium effici voluerunt. Quod quidè plethrum nonnulli longitudinis pedum centum definire. Iugerique partem minimam, scrupulum dici, qui decempedum longitudinis simul & latitudinis habet. Cōmuni tamen dimensione, stadium passibus centum viginti quinque: diaulon verò, mille & ducentis pedibus longitudinis metiri solent. Græci tamen curricula stadiorum ducentis passibus in terris Græciæ communiter fecere. Sunt qui tradant stadium quater multiplicatum, hippicū: octies verò, mille passus efficere, Tametsi hippicum, mensuræ genus esse multi contendat: quippe quum omnis ferè Attica siticulosa sit, & effossis vtatur puteis, Solon lege sanxit, vt ex publico puteo ne homines sitirent, ad hippicum haurire liceret. In spatij verò, sicut quatuor hippicum, sic duodecim stadia dolichum efficere haud dubiè liquet. Ex hoc igitur tanquam ex fonte si quis metiri vult, & vterius progredi continua spatia addendo, in infinitum vsque procedet. Siquidem ex scrupulo ad sextulam, & à sextula ad siciliquum, & inde ad semunciam, & demum ad vnciam, & vltra progredi possit. Etenim decem pedes quum vndique quadrant, scrupulum efficiunt. Ex tribus verò scrupulis, hoc est, pedibus triginta, sextulā effici: eam verò sextam partem opinantur vnciæ. Est enim æris minima pars. Sex autem scrupulos siciliquum conficere, qui vnciæ quartam efficit partem, drachmas scilicet duas: & ex duobus siciliquis, id est, duodecim scrupulis semunciam: necnon ex quatuor & viginti scrupulis vnciam effici volunt. Sed præter hæc fuerunt parasanga & stathmus. Hanc parasangam multi ex triginta conficiunt stadiis. Stathmum ga. verò, quatuor parasangas penè conficere, haud dubium esse, ita vt ex centum viginti stadiis stathmū effici dicent, & hunc quindecim miliarium spatij efficere. Persæ verò schoenos & parasangas diuersis efficiunt modis:

Iugerum
Iugum.
Actus qua
drans.
Plethrum
Diplolethrum
Stadium.
Scrupulus.
Diaulon.
Hippicum.
Mile pas-
sus.
Attica
siticulosa.
Dolichum.
Scrupulus.
Sextul.
Siciliquum.
Semunciam.
Vncia.
Parasanga.
Stathmus.

quippe Persicam parasangam alij sexaginta stadiorum, nonnulli ex trecentis quadraginta effecere, prout cuique commodum fuit, & pro voluntate. Mensurarum verò alius modus est. Nam quatuor chœnices modii faciunt: chœnica semodium, Medimnus autē ex sex modis constat: Atheniensis verò ex septē, qui duas amphoras & nonaginta sextarios parit. Modius, duo & viginti sextertia: modiolus, quartā modij habet. Culeus, viginti amphorarum capax est: vrnarium, quadraginta, octo autē congiij amphoram efficiunt. Sed tamen amphorarum alia minoris mensura, vt Italica: alia duplo maioris, vt Antiochica censentur. Italica enim vrnarum duarum fuit,

Chœnix.
Medimn^o.

Modius.
Modiolus.
Culeus.
Vrnariū.
Amphora.

Cadus.
Metreta.
Araba.

Congij.
Sextarius.
Quadrantal.
Vrna.

Cotyla.
Stater.
Scutula.
Cotula.
Vncia.
Cyathus.
Chus.
Pondera.
Drachma.
Obolus.
Siliqua.
Scrupulus.
Drachma.
Nummus
argenteus.
Denarius.
Vncia.

Artica trium, quæ cadus & metreta dicitur. Cadum tamen à Græcis pro amphora saepe accipi legimus. Nanq; Antiochius cadus amphoram capiet: Italicam. Artabarum verò vna Medica est, altera Ægyptiaca, capiens modios tres Italos, & tertiu alterius. Singuli tamē congiij sex sextarios habēt, heminas scilicet duodecim, quip pe duæ heminæ sextarium cōplent. Quadrantal autem octo & quadraginta sextarios capit, quod amphoram Italicam nonnulli dicunt esse, cuius dimidium vna dicitur, quæ ex quatuor & viginti sextariis fit. Italus verò sextarius, viginti vnciarum fuit, cotylarum scilicet duarum: quippe decem vnciæ cotylā efficiēbant. Apud Arabes verò sextarius medium continet vnciæ: est enim nomen ponderis, qui à Græcis stater dicitur: is enim Latinis semuncia facit. Scutula septem habet vncias, cotula quandoque sex: ea enim sex recipit cyathos, siquidē vncia & cyathus eiusdem æstimationis fuere. Cyathus verò Atticus decem drachmis appendebat: cōmunis, duodecim, qui efficit vnciā & semissem, quæ est sextarij pars duodecima. Alij sextā partem sextarij, cyathum capere dixerunt. Chus verò, qui Græcè χυς, cotulas octo habet. In ponderibus autem drachma sex obolos facit, obolus sex siliquas, Siliqua verò & scrupulus idem æstimatur. Ea enim apud Romanos minimum habuit. Drachma ex tribus scrupulis, hoc est, decē & octo siliquis constat. Post drachmam nummus erat argenteus, qui fit ex scrupulis quatuor, hoc est, drachma & scrupulo, qui etiā denarius dicitur. Post hūc vncia ex octo drachmis vel sex

denariis prodiit. Et post vnciam libra Italica, quæ ex duodecim vnciis, hoc est, denariis duobus & septuaginta, siue drachmis nonaginta sex constare dicitur. Hemina verò ex sexaginta drachmis fieri volueret: est enim dimidium sextarij: habet enim cyathos sex, sicut cotula Acetabuli autem mensura, heminæ quartam efficit partem, hoc est, drachmas quindecim. Communis tamen habet opinio heminam dimidium sextarij esse, & acetabulum ex octo & decem drachmis constare. Sed tametsi mensurarū & ponderum pro gentibus & nationibus varia dimensio sit, eaque nec definiti, nec explicari satis valeat: tamen sextariam minoris mensuræ fuisse, argumentum est, quod Hannibal Italia pulsus post acciās Carthaginensium res, tantæ abstinentiæ dicunt fuisse, vt nunquam sextario vini indulserit, parcissimo enim vini poculo contentus erat. Et quia singulas mensurarum species exequi longum esset, ne pluribus morer, de his hæcenus dixisse abunde fuerit. Illud tamen annotare succurrit, quod licet schœnum ex duabus & viginti stadiis, nonnulli ex triginta, varia opinione, constare dicant: & Herodotus schœnum sexaginta stadiorum scribat, & ex dimidio parasangam: tamen ex stadiis quadraginta, hoc est, passibus quinque milibus schœnum verum confici, communi opinione, quæ longè præstantior fuit, receptum est.

Libra.
Hemina.

Acetabulum.

Sextaria.

Schœnum.

Miraculum de homine qui plus in mari quàm in terris degebat. maximæque æquora velocissimè tranabat.

CAPVT XXI.

VI siderum motus, statūsque & intervalla ac certos constitutosq; cursus & recursus, illorumque vires & qualitates mensuralesque solis ac terræ animo metati sunt: inter quos apud Græcos Berosus, Eudoxus Gnidius, Aristoteles, & Empedocles: apud nostros, Aratus, Iulius Firmicus, M. Manilius, & alij clari sapientiæ autores quos fama vulgavit, periti cœlestium, qui diuinas prædictiones, decreta stellarum, ac vim fati potestatemque subtili inquisitione collegere, hoc inter cetera adnotarūt, illos qui sub delphini sidere in lucē editi fuissent, pedaminatio esse, hoc est, præcipua pedū pnicitate

Nati sub delphino.

valere: prorsus vt admirabile videatur, quàm pernici cursu, & quàm voluceri meatu magna spatia terrarū breui interuallo emensi fuerint. Quauis plerique physici rerum non ignari, quod his splēdēficiat, propterea cursu valere contendant. Constat enim, quanto minor in corporibus splen foret, tātō perniciores homines esse. Hinc Ladas ille cursor apud autores tantopere celebratus, memoria dignus fuit: qui longum itineris spatium cursu tam citatissimo emensus est, vt nulla pedum vestigia extarent, ita vt sēpe visum falleret. Quod verum falsum ne fuerit, nōnullis ambiguum est. Philonides quoque Alexandri Magni cursor, qui *μαγρόδρομος* dictus est, pernici cursu valuisse fertur: cui adnumeratus est Lathenes Thebanus pernicitatis eximiae, ita vt ab Choro Thebas vsque cū equo cursore contenderit, & victor fuerit. Inter quæ nimirum maiori miraculo visum est, quod Plinius notauit, annos nouem genitum puerum, à meridie ad vesperam quinque & septuaginta passuum millia præcipiti celeritate cōfessisse. Quod penē à fide deuium & dictū mirabile, quantū vix credi dicique possit, plerisq; visum est. Inter cæteros productur Marsi populi, singulari fidere sero fato geniti, vt præcipua pedum leuitate cæteris præstent, ingentiq; spatia vix credibili celeritate peragerent. Tradunt quoq; Troglodytas & extimos Æthiopes natiua quadā pernicitate tantum valuisse, vt fugacissimas feras rapido cursu assequi non dubitarent. eos quoque qui sub piscis astro, certo cursu stationibusque sideribus constitutis editi essent, nando plurimum valuisse, & præcipuos natatu nonnulli tradunt. In his quoque lienis defectus multum profuissē creditur: nam quibus deesset lien, natatu plurimū valere cōtendunt. Horū præcipui sunt Ichthyophagi, Troglodytis proximi, ceu maris beluæ immēsos tractus natatu peragrātes. Inter quos Scyllis quidā Sicyonius proditur apud Græcos omnium ea tēpēstate maximus vrinator, qui ex Aphetis Artemisium vsque octoginta ferē stadia natatu breui spatio peregit. Nostra verō ætate nonnulli exitere memorādi & multi nominis, qui nando ingens maris interuallum & maxima æquora emensi fuere. Ex omnibus autē quos nostra vidit ætas, recētiore memo-

*Ladas.**Philonides.**Lathenes.**Pueri nouē annorum miraculosa celeritas. Marsi.**Troglodytae.**Æthiopes. Nati sub piscibus.**Ichthyophagi. Scyllis Sicyonius.*

ria nouimus quempiam haud sanē ingenitæ nobilitatis, sed extremæ fortis hominē, qui nauticā operam exigua stipe locare solitus, sēpissime piscatu victū quaeritabat, qui ab Enaria (quæ inter Pithecusas è conspectu Neapolis insula sita est) Prochyta vsque, quod intermedij pelagi est stadiorum fermē quinquaginta naufrago nonnunquam & fluctuante pelago, ac tēpore anni difficillimo, eadē die nando measse, & nonnunquā remeasse inuentus est. Quod quū vix credibile videretur eundē pluribus ad spectaculū effusis, quō res testator esset, proptissimū sui periculum fecisse: & quū in Enaria se præcipitē in mare dedisset, lebum post sequentem longius ipsum nantem obseruasse, donec terrē apulsus, ad Prochyta in columis elapsus est. Sed super omnia quæ post hōminum memoriā vnquā audita, quæq; ab autoribus prodita sunt, quod à Iouiano Pontano relatum audiuimus, dictū mirabile, & supra omne miraculū fuit: siquidē patrum nostrorum memoria, Gatane homo fuisse traditur, cui nomen Colani inditū ferunt, cognomēto piscis, singulari fato seu fortuna genitus qui plus in aquis degere quàm in terris victitare solebat, eumq; diebus singulari mare & aquas petere necessum habuisse: ibique naturæ vi & necessitate coactum diutius degere consueffe: alioqui dicebat fore, vt si ab aquis abesset diu, quasi respirare, & ducere vitā nequiret, idq; sui exitij mox causam fore asseueraret. Quod illi quo fato aut sidere euenit in ambiguo plerique omnes reliquere, eumq; tantum nādo profecisse, vt haud secus quàm marina belua, maxima pelagi interualla, spatiaque immensa quingentorum & vltra stadiorum, scēda tempestate & reluctantis aquis, excellenti vi & velocitate, natatu peragraret. Notūmq; & illud est, dictū mirabile, quū medio cursu naues plenis velis per æquora ferrentur, violentissimis interdum tēpēstatibus, per vastum & apertum mare, intērq; agitationes fluctuum & turbines, huic natanti obuiam fuisse: ipsumque nantē ab vndis nauas suis nominibus aduocare solitum: & quia omnibus notus erat, nauas subitæ rei miraculo percitis, lætissimis animis illum in naui excipientes, vnde veniret, quōve iter intenderet, & quantū pelagi nando emensus foret, quan-

Colan vrinator.

etisque tempestates tulerit, sciscitari consueſſe, ipſumque Colan ſingulis omnia ſignificaffe: mox cū ſociis in nauim prañſum aut potum, poſtquam acq̄uiſſet, mandata ad ſuos, quid illis dici ferriſſe uellēt, & quid faciendum arbitraentur, à ſingulis accepſiſſe: nudūmque ut erat, è nauim medio iam pelago curſum tenente, ſe præcipitem in mare dediffiſſe: mox Caietem, modò in Salentina, Brutia & Lucana littora, modò in Siculos fines, & nã tale ſolū, ad quod frequens uentitabat, in columen nãdo perueniſſe, mandata quæ à nauitis acceperat, ſingulis neceſſariis & affiniſſis ſignificaffe. Idque non ſemel facere conſueſſe, donec feſto annuo ſolemnique die in Siculo fretò effuſa multitudinè ad ſpectaculum, in portu Meſſanæ, ut aiunt, experiri credo uolens, quantum præcæteris uirinando ualere: dum patenam auream munus nãtantibus tunc à rege in mare deiectã, ab imò eripere conatur, quum ſe in mare merſiſſet, dum illius ſtudio profunda exquirat uada, diu expectatus, ab imò maris fundo, in quod ſe deiecerat, nunquam emerſit, neque poſtea inuentus apparuit. Creditur in concauas illius pelagi cauernas, quibus totus illè ſinus referus eſt, incidiffiſſe: ipſumque in imas voragine uorticibus rapidis ſemel delapſum, quum ſe recipere uellet, & ad ſuperiora niti, reuerti nequiſſe: cūmque diutius reſtictatus, reſpirare nequiret, inter occurſantes ſcopulos uandique inundantibus aquis oppreſſum, uitam exuiſſe.

In quibus deorum ſacrificiis uictimas aut hoſtias antiquo more cedere non licebat.

CAPVT XXII.

Sacra ſine cæde.

Termini ſacrum incruentum. Numæ inſtitutum.

Farina hornea.

IN deorum ſacrificiis ſeruatur eſt, ut non omnibus diis uictimas aut hoſtias caderēt. Nam in quibusdã ſacris cæde uictimarū abſtinetur. Si quidē in Termini ſacro nihil animatū ſacrificari olim mos habuit, quia eum deum ueluti paciſ custodē, à cæde immunē eſſe uoluerit. Primus enim Numa Pōpilius Terminū & Fidem tēplo ſacrauit, incruentūmq; ſacrū inſtituit, ac lege ſanxit, ut qui Terminū exaraffet, ipſe & boues deo ſacri fierent. Libo ergo, & farina, ac fruge, & mola falſa, ut ferē omnia Numæ ſacra ſuere, Terminò apud præſcos litabatur ſubdiuo. Fuit enim Numæ inſtitutū, ut ſine farina quæ horna

eſſet, id eſt, huius anni, ſacrū nullū fieret. Apud prius uerò ſeculū, herbas aut fructus manu excerptos, pro holo-^{Tribula-}cauſto diis conſecrabant: illarūque exhalatione & fu-^{ſtriū Iani.}mo ſuperis litabant. Quo exēplo Pythagoras nihil animatū diis immolandū cenſuit: ſed uſque ad farinam & mel, terraque fructus & flores offerendū. Quod etiam Lycurgū feciſſe legimus, qui tenuiſſima & nullo paratu *Sacra ex Lacedæmoniis ſacrificia inſtituit*, ex herbis & his quæ herbis apud parabilia in promptu ſunt, nequãdò difficultate parandi ſeculū prius. omitterentur ſacra. Nullaque ficta apud eum uel picta *Lycurgi ſa imago fuit*: quippe hominum aut animalium ſpecies era frugadiis tribui ueruit. Templum uerò in quo colebatur, de-^{Lycurgo}lia. ſuper patens foramen habuit, quia nefas duxerunt, Ter-^{à Lycurgo}minū deum paciſ & iuſticiæ cultodem, ſub tecto cōſpici. ^{prohibita.}hyperæthra & ſub diuo ueteres extruxere. Quod à Græcis Termini ſæpe ſacritatū nouimus, ut hiſ diis hyperæthra templa cō-^{templū a-}ſtituant, ſicut ædes Iouis Puluerij in Attica ſemper ſine perium. tecto erigebatur. Græci uerò Mineræ in ſumma parte Tēplū Io-^{uis pulue-}rdium ſine uictima ſacrificant, Æſculapio in montibus. ^{rui.}Apud Perſas nulla dicabantur templa diis, quia cum So-^{Minerue}lem præcipuum numen & deorū maximū colat, mundū ^{& Æſcul.}uniuerſum illi tēplū eſſe dixerūt. A Bithyniſ uſurpatum, & ſacra, legimus, ut adoratur, montiſ cacumina cōſcendant, & ſacra, ſine tēplis Iouē Pappam ſalutent, ſicut Scythæ Papeum. Apud Per-^{ſas nulla tē}quæ etiã Diogenis opinio fuit, qui mundum phanum ^{pla Bithy-}dei ſanctiſſimū exiſtimauit. Ægyptiis uerò, licet templa ^{ni.}marmore & auro eſſent elaborata, luxu ingenti & mira-^{Lupiter}te, tamē deorū imago erat deridicula. Nã Simia, Ibis, ^{Pappa.}uelpiter ^{Diogenes.}vel Crocodilus, aut aliæ id genus peſtes magorum & ^{Deorū ima-}Ægyptiorum portēta, pro diis colebantur. Fuere autem ^{gines ridi-}Termini & Fidei, templa iuxta ædē Iouis Optimi Ma-^{cule apud}ximi, in Capitolio primum à Numa conſtructa, cui ſa-^{Ægyptios.}crum feſtis Terminalibus in agris, ſexto ab urbe milia-^{Feſta Ter-}rio ſub patenti cælo fieri ſolebat: cui feſti nomē, in qui-^{minalia.}bus ex lapide ſcilicet uel molar, nonnunquã ex truncis ^{Ægyptio-}oleagineis ſacrificabilibus Terminus erigebatur ^{rum ſacra}Ægyptiorum quoque erat iſte mos, nō pecudibus & ſanguine uictimarum, ſed præcibus & thure placare deos. Ideo Serapin non cæde animalium ſed uerbenis, coroniffique

& panificiis placabāt. Quod Numā Pythagoræ præcepta sequentē, in suis sacris instituisse nō ab re fuit: quāvis procedēte tēpore agnam aut suem, intermisso more prisco, in sacris Terminalibus cædi seruātū sit. Palilibus: quoque intētori cura custoditur, ne qua mactetur hostia: quod eū diē qui patriæ natalis erat, a cæde & sanguine decet esse purū. Fuit enim is dies XII. cal. Maij, quo fausto & felici omine vrbs fundamenta iacta sunt primū: quo die mos erat vrbilia purgare, transilire flāmas, sapa & milio sacrum facere, Geniales dies agere, cœnas apparare, à litibus abstinere: quæ prosperos successus decernebant. Deum verò in cuius tutela vrbs foret, nec nominare, nec quærere licebat: cūmq; nominasse, aut quæsiuisse, noxæ futurū erat. Ideo Valerius Soranus mortis supplicio pœnas dedit, q̄ nūminis nomen in cuius præsidio vrbs esset, efferre in publicum ausus fuisset. Idq; ideo cautum, ne euocationes quæ ab hostibus ad placandos deos qui vrbibus præsunt fieri solent, contra deos præsidēs vrbs Romæ fierēt. Festa tamē Palilia etiā ante vrbē conditā à pastoribus qui proxima vrbs incolēbāt, celebrari solita inuenimus. Pales enim dea pabuli & pastorum est, quā pleriq; Vestā, alij matrē deum nuncupant, cui pro partu & prouentu pecorum, lacte & libo sine victima litabatur, eiq; Palilia dicauere, qua diē vr̄bem à Romulo conditā fuisse tradunt. Nec solum vr̄bis natalē, sed singulorū dies natalitios, pulte, fritillo, mero, libis floribus & thure, sacra Genio, sine animali hostia, læti libentēsq; concelebrarunt: quibus diebus effudisse cruorem, aut animal mactasse, mali portēti erat, & fœdi auspicij namque erant hilaritatis & latitū pleni dies. Terræ quoque sacrum fieri nō victima, sed frugibus, floribus & lacte, pleriq; decere putant. Etiā solenne Fidei sacrum sine cæde & sanguine victimarū idem Numa instituit, eiq; albo panno velatos sacra facere, & ad id sacrum flamines curru arcuato, manu ad digitos inuoluta v̄shi iussit, solenni pompa, magno argumētō, quo fidem tutandā & in dextris sacratā sanctūmq; ostenderent: idq; propterea asserunt, q̄ dextra iuncta, denariū numerū qui sacratissimus est, efficiat. Suffimenta quoque ex faba miliōq; aspersa mulso diis offerri absque vi-

Palilia.

Deum vrbis nomina-
re nefas.

Pales.

Natalitia
festa.Terra sacrum.
Fidei sacrum.

Decem.

ctima, quo tēpore vr̄x calente prælo premuntur, sape notatū est. Et Carnæ dex, quæ visceribus humanis præesse, & vitalia fouere credebatur, sacrum à Bruto institutum posteri seruauerūt, vt pulte fabacea & lardo absque victima sacrificetur. Hic enim quū excors putaretur latentē animū nimiū diu reconditum, suo tēpore detexit. Quas quidē fabas, nisi post Iulias cal. adultæ fotent, sacris adhibere nō licebat: vires nanq; corporis his maxime augeri cōstitimariq; opinati. Quam deam in monte Cælio sedē habere, illiq; cal. Iulij sacrum fieri voluere. Saturno quoq; & Maniæ humanis victimis, quod licuit antea, postea admonitu Herculis, animali hostia sacrificari delitum est: ideo ad aram Saturni accensis luminibus sacrum fieri cœpit, vnde cereis militandis in Saturnalibus mos inoleuit, qui apud Cyrenenses aliter seruabatur. Nam Saturno rē diuinā facturi, sicis ornantur: placentisq; militat, quod mellis repertorē esse ducerent. Maniæ verò, quæ mater Larium fuit, in compitalibus à Bruto instituta, vt omnis antiquitas fabulata est, nō humana victima, vt olim, (nam pro familiæ incolumitate antea pueros mactabant) sed aliorū & papauerū capitibus supplicari cœptum fuit: in quibus sacris serui interesse, & exæquato omnium iure, sublato discrimine liber an seruus esset, vt in Saturnalibus, vnā cum liberis sacrificia in cōpitis facere, & comessari, ac largiori potui indulgere, assueuerant, vt hac comitate obstricti in dominorum obsequiis paratiores forent, odiāque inuicem offensionēsq; dimitterent. Quippe festis Saturni diebus, seruos ingenuorum ministeria occupare, pileos sumere, & à liberis nullo discrimine differre, stipēque inuicem dare & iunera missitare, seruatum est. Regna quoque sortiri inter æquales, & tanquā reges imperitare, magistratus purpurā induere, reliquos in veste candida diem concelebrare. Qui etiam mos cum Græcis & exteris cōmunis fuit. Nāque apud Babylonios Sacea appellatur festa, quibus quinque dies ferui dominis imperitabant: ex quibus vnus, stola sumpta, dominabatur. Apud Thessalos Peloria, Cretenses Hermea, anniuersarios dies festos habent, quibus exæquato iure serui & hominūq; socij & penē pars, communi libertate fru-

Carnæ.

Saturni &
Maniæ.Cerei in Sa-
turnalibus
missi.

Cyrenenses.

Serui in Sa-
turnalibus.Sacea fe-
sta.Peloria.
Hermea.

Panagyra. untur. Sicut Throezenis panagyra, in quib⁹ serui cū dominis pari exēplo vsuūt. Thebanis verò ludi musici Saturno dicati erant Saturnaliorū loco. Ideo in compitalibus manet constitutū, ne humano sanguine sacra polluerent, vt que pilas & effigies viriles & muliebres ex lana in compitis suspēderēt. Laribūque tot pilas, quot essent seruorū capita, & tot effigies quot essent liberi, noctu pro victimis darent: vt si quod periculū familiæ immineret, aut triste fatū, hōc sacrificij genere expiarent. Sicut mense Maio, quum prius de ponte sublicio in Tiberim homines mitterēt, qua de causā flaminicā tristem esse, & animo afflicto cōuenit, quæ nec eo mense lauat, nec aliquo cultu vitur: postea ab Hercule admonitas, nō homines, sed hominū effigies Vestales abiicere cōpisse, quæ triginta numero fuere. Gasta quoque mola, & sale tuso, & in ollam fictilem cum aqua immisso, eadem virgines sine victima sacrū facere solebant, ceteri farre, & vino, in quibus sacris asellū panibus coronatū adhibuere. Lari quoque familiari Cal. Idibus & Nonis, corona in foro indita, pro aris focisque, proque familia non sanguine victimarū supplicatur. Quæ quidem sacra ex hordeacea pulre, libo, farre, vino & thure, cum sale & salino sunt fieri solita: cui etiā particulas cœnarū & singulorum fructuum primitias sacrarunt. Ignem enim familiarem fauilla & cineribus excitatum, sanctissimis cæmoniis taciti adorabant. Fuitque antiquorum mos, vt profecturi viā, simulacrū dei tanquā Larem familiarem & Fortunæ comitē secum ferant, cui festis diebus thure & melle vota effunderent & supplicarent. Etiā in Quinquatris Mineræ, prima dies sine victima aut cæde fuit, quod illa in lucem primum editam fuisse putant: quinquatrumque ideo dixere, quod diem quintum post Idus festum haberent, sicut Triatrum, Sexatrum, Septemmatrum, & Decēmatrum. Quindam, quod quum quinque diebus operarentur sacris, & reliquis omnibus victimas cæderent, atque exercitis ensibus pugnas committerent & digladiarentur: prima die velut pacata & festa, à victimarum cæde abstinerent. Vltima verò Tubulustrium dicta, qua in atrio Saturio tubæ lustrabantur agna, Iano quoque libo & placenta, ac mola salsa, non-

nunquam thure & mero: Ceteri autem lacte, vino & melle, sine victima sape litatum est. Hoc quoque adnotare non pigebit, quod quū in reliquis sacris qui rem diuinam facit, veteri instituto capite velato immolet, & adorantes vestem ad aures vsque attollat, vt se humiliores exhibeant diis, vel ne quid inter sacrificandū triste auribus aut oculis accipiant: Saturno tamen sacra facientes, velut veritatis cultori, capite aperto immolant & in uelato. Honori quoque & Opi ex vetere instituto dū sacrum fit, semper aperto capite & sine velamento sunt. Apud arā quoque Herculis maximam, omnes aperto capite supplicere vetusto more seruaturū est: vel quia ipsius dei, qui capite aperto est, habitum imitari nō liceat: vel quod magis adducor vt credam, vt ante Æneam, qui ritum velandi capitis inuenit primus, aram maximam fuisse, vetustissimasque illius cæremonias signarent.

Nunquid quod lege Falcidia cautum est, de quarta bonorum heredi debita, possit voluntate testatoris comminui vel tolli.

CAPVT XXIII.

Verba legis Falcidie, quibus modus legatorum prefinitus est, hæc fuere: Quicumque ciuis Romanus post hanc legem rogatum, testamentum faciet: is quantum cuique ciui Romano pecuniam iure publico dare, legare volet, ius potestatisque esto: dum ita detur legatū, ne minus quam quartam partem hereditatis eo testamento hæredes capiant. Eis quibus ita datum, legatūve erit, eam pecuniam sine fraude sua capere licet: sique hæres qui eam pecuniam dare iustus damnatus erit, eam pecuniam debet dare, quam damnatus est, & infra. Cū ea legis verba in conuentu iurisperitorum legerentur, presente me, quærebatur, nūquid quod hac lege sancitum est, vt non minus quarta hereditatis parte, testamento hæres capiat, possit voluntate testantis ita comminui vel tolli, vt si omne patrimonium & totum assem legatis distribui iusserit, ita vt nihil, aut minus quarta parte scriptus hæres ex bonis capiat, an id contra legem factum, ius ratūque foret. Cūmq; nonnulli è grege patronorum censerent ex Scæuolæ sententiā licere cuius non infano, præter legum solemnitate,

*Cereris.**Caput in sacris velare.**Sacrificia capite aperto.**Honoris & Opi.**Tex. ex. l. r. §. quicumque. ff. ad l. falcidiam.*

ita vt volet testari, si modò id vellet haberi legitime factum, palamque id antea testatus esset, plurimumque in eo momenti, fore: quippe quum ipsa decedentis voluntas, lex planè censetur: & hoc Pomponium iure còsultum, hanc legem interpretatum, censuisse; contenderet, decernentem testatoris voluntatem, qualiscunque foret, ad omnem successionis speciem extendi oportere: multique in eius sententiam irent, & velut cunctis obuium id palam fateretur nos contra sentire visi fuimus. Nam Papiniani responsa relegendes, hoc ipsum improbasse animaduertimus, atque respondisse in hæc verba: Priuatorum pactionibus, legi refragari non decere. Itaque trienti quæ per legem ex defuncti bonis debetur, neque per testatorem æstimationem minui, neque ius quod debetur, auferri posse: ne videlicet testator scriptos hæredes aditione ludificatus foret. Quæ sententia quum diu nobis infedisset, tamen refutari & dilui potuit: quippe quum in eadem lectioem, vt sit, incideremus animaduertimus minus probabili, nec vero iudicio, sed falsa nos duci opinione, nouissimòque iure multis post seculis edito, contra priscorum decreta lecus cautum fuisse: atque abrogata Papiniani sententia, ex placito principum lege edita sancitum esse, vt si testator trientem dari hæredi inhibeat, totumque æstem legatis absumi volet, vt pro voluntate de bonis disponere, illaque sicut libitum est, & quâtam partem volet, cuius legare ius potest, & fore: liberum esset hæredi scripto, si nimum tenuit sibi consultum esset, minusque commodi tot legatis distribuendis, hæreditatem allaturam putaret, aditione abstinere, & ius succedendi abnuere. In quam sententiam, quæ notior & probabilior fuit, nouissima iurisconsultorum opiniones postea concessere.

Loci ex Iuuenale parum ab interpretibus diligenter habiti, contra nonnullorum opinionem explanantur.

CAP. XXIII.

Dessus ego à forensium causarum contentione, & iudiciorum strepitu, aliquando vacuus cura & labore ad hæc mitiora studia nostratia, velut in aliquod op-

portunum diuersorium, me recipiebam: & quoscunque, aut veteres, aut nostri æui libellos nactus eram, in his legendis perscrutandisque, aut verborum & sententiarum viribus pensitandis exercebat. Cùmque, vt sit, in cuiuspian non equidem indocti, nec spernendi auctoris comētarius super Iuuenalis satyris, quos nuper ediderat, & posteritati tradendos curauerat, fortè incidissem, super his versibus Septimæ: *Rara tamen merces, quæ cogitatione tribuiti Non egeat*: in hanc sententiam ipsum locutum offendimus, vt diceret, apud tribunos plebis agi necesse fore, & post impensos labores erudiendis pueris, ludimagistrum in iudicio experiri oportere, vt mercedem laboris & impensæ doctrinæ assequatur, idque Iuuenalem in fine satyræ apertius sentire, dum inquit: *Et quum se verterit annus, Accipe victori populus quod postulat aurum*: tanquam post lites iudicio à tribuno plebis diffinitas, tandem populus aurum quod petebatur, victori magistro & mercedem tradi postularet: Qui sensus etsi à multis mira persuasione receptus, quàm obsonus sit quâq; pudendo errore coarguat imperitiam interpretis, nemo mediocri solertiæ vitæ ignorauit. Vbi enim, quæso, apud autores compertum fuit tribunalum plebis iuris cognitionem, aut in ius vocationem, apud suum tribunal Romæ habuisse, ita vt an stipendium magistro debeatur, suæ cognitionis & arbitrii fuerit? Non enim vt de controuerso iure cognosceret, aut super eo diiudicaret: sed vt à maiorum magistratuum iniuria tenuem plebem defenderet in re præsentis tribunitiam potestatem inuentâ veteres voluere. Prehendere enim licebat tribuno, & in carcerem mittere, non autem super controuerso iure diiudicare, quod omnes annales & omnia monumenta vetustatis percaluere. Præterea quid imperitius dici potuit, aut tam præposterum, quam vt in exactione vilis stipendij populus, tanquam si plebs aut plebiscitum, aliquid rogaretur, interesse debeat, ita vt rogatione promulgata, an stipendium magistro debeatur, decerneret? Sed quod est vero propius, quodque ab auctore non absonum putamus, profectò sic est, vt poëta non de tribuno plebis, qui iuris nõ habet cognitionem sed de tribuno arario, apud quem leuiores expènduntur causæ, in-

Iuue. locus in fine satyræ septimæ

Trib. arar.

I. quod de bonis §. 1. ff. ad leg. Falcid.

Aus. sed cum testator. C. ad le. Falcid.

tellexisse credatur. Etenim liquere arbitrator, leues & nūmarios iudices, tribunos fuisse ararios caufarū que cognitione habuiffe in minimis: arippe ab Aurelio tribuno plebis rogatione promulgata, iudicia in tres ordines diuifa fuere: fenatores, equeftrem ordinem, & tribunos ararios quorum cognitio in minoribus fuit caufis: ideo in fubfellis, non pro tribunali ius dicebāt. Raram dicit ergo mercedem quæ cognitione non egeat tribuni, non plebis, apud quem nulla erat iuris cognitio, fed ararij, qui de minoribus caufis ius reddebat, intellexiffe probabile eft: quod & nos sentire falua fide poffumus. Rurſus quod dicitur in fine fatyræ, *Accipe, victori populus quod poſtulat aurum*: neque de rogatione populi aut ſcito plebis, quod illi aſſueuerant intelligi arbitramur: fed vetuſtum potius morem præſignari, qui apud Romanos in ſacris certaminibus inoleuit frequēs. Fuit enim antiqui moris, vt qui in theatro præſtabant munera, multitudi- ni effuſæ: od ſpectaculum ſtipem ſpargerent, victorēſque certaminum, & multarum palmarum gladiatores, ære collato & ſtipe donarēt. Quinetiā non ludiones modò, ſed elephantos, & eos qui incertaminibus fortiter quid aut dignum laude geſſerant, à populo collatione ſtipis & aſſibus donari legimus. Conſtatque populum Romanum ſpacio Poſthumio & Quinto Martio C O S S. primum ſtipem in ludis ſpargere cœpiſſe. Nam drachma grandinis in morē, atque odorati imbres inſtar pluuiæ, & alia miſſilia effuſæ ſpangebantur. Quod ſequuti Cæſares, opulentiſſe vberiuſque ad leniendam multitudinem ſancitarunt. Siquidem C. Cæſar nummos non mediocriſ ſummæ effuſit in populum. Nero teſſeras frumentarias aurum, argentum, gemmas, margaritas, naues, inſulas, agros, veſtes, tabulas pictas, mancipia & iumenta miſſilia dedit. Domitianus cum omne genus rerum in theatro ſparſiſſet, & pars maior inter popularia decididiſſet: ne indonati abiret ſenatorius & equeſter ordo, per ſingulos cuneos quinquagenas teſſeras pronunciauit. Hellogabalus verò aurea & argentea pocula, ac veſtes magni cenſus in plebem ſparſit munuſcula. Multi quoque ex theatro miſſas à ſinu columbas fecere, quæ cum per caueam diu volaſſent, reuertebantur ad domi-

Verſus poſtremus e- iuſdem ſaty- ræ.

Stipis ſparſio in popu- lum.

Populi in iudicantes.

Cæſa. in po. pecu- nias ſparſerunt.

nos. Fertur tamen Scipio infamiæ notam ſubiſſe, quod pecuniam in populum ludis publicis icceſſet, velut iſtis muneribus aurum popularem aucuparetur. Quæ quide cum in diripientium manus mittebantur, non ſine diſcrimine & rixa in concurſatione & tumultu allequi poterāt. Itaque optimus quiſque cum primum miſſilia induci viderent, ne quid diſcriminis in conſpectu turba eli ſi paterentur, è ludis excedebant quæ apud autores monumentis teſtata clariffimis comperta ſunt. Poſt emenſum ergo annum, & edocendis pueris labores impoſtos, Accipe poëta inquit, mercedem, qualem victori in ludis populus poſtulare ſolet: ac ſi dicat, vilem aſſem, & nimis tenuem mercedem, qualis eſt ſtipis exigua quæ à populo in ludis poſtulatur, cum ære collato victor à plebe donatur, conſequeris. Quod nos quantum ingenij captu aſſequi poſſumus, lectioni magis conuenire, & vero ſenſui congruere putamus.

Varie apud diuerſas gentes puerorum inſtitutiones, & in- ſantibus Romanis qua documenta fuerunt.

CAPVT XXV.

Quam variè apud nationes exteræ & gentes vltimas pueri poſtquam in lucem editi eſſent, educarentur, quæque inſtitutio fuerit, à nonnullis literis memoria proditū eſt. Siquidem apud Thracæſque ac Cæthas & Cauſianos, aſſuetum erat, vt puero in lucem edito circumdari cognati aſſinèſque, puerum lamententur, & aſſinè iaceant, ac recensentes calamitates & vitæ incommoda, cui tantum reſtet malorum, quæ mox ille paſſurus aduenit, pectora plangant. Idem in funere exultantes iubilant, ſcilicet cui defuncto omnibus incommodis & infortuniis quæ vita fert, ex hac luce & imminæntibus malis, atque omniſ ſæuitia fortunæ tandem excedere datum ſit. Quod ab Indis quoque ſeruari meminimus. Nam Gymnoſophiſtæ & Brachmanes caſtè & piè viuentibus mortis diem natalem vitæ ducebant. Spartanos Lycurgi legibus inſtitutos, infantes primum editos, vt labore firmetur, rigidiffima aqua fouere, nudòſque in paciētia laboris enutrire, nihilque ſomni cauſa

Scipio in ſa- famie nota- ius.

Thracæſ. Transi. Cæſæ. Cauſiani.

Indi.

Spartani.

sternere, prodium est. Nec non cibi potionisque modo præfinito, cum æqualibus in sobrio cõuictu, inque eodẽ sodalitiõ & societate studiorum, humili cultu educare, duraque & horrida disciplina seuerissimis moribus assuesfacere, nequa vitia mentem adhuc rudem inficeret, nève moribus incompositi euaderent, illis magnã curã fuit. Quare prouerbio increbuit, solas Lacanas viros parere. Quod à Cretensibus & Germanis vsurpatu fuit, vt pueri ab incunre adolescentia calores & frigora pati assuesceret, vtque vilibus tecti amiculis, hyeme pariter atque aestu eodem cultu incederent: & postquam satis virium assequuti videbantur, vt militiã per ætatem patientes forent, non in munditiis, ne langueret animus, sed in laboriosis exercitationibus, currendo, algendo, æsttuando, famem sitimque tolerando, arduasque & perdifficiles vias peragrãdo, exercebant: ac pugna simulacris, in quibus verbera & plagas dare & accipere cogebant. Quinetiam fuit Lacedemoniorum mos solennis, vt agrestes quos Hilotas vocant, quã maxime possent, vilio ingurgitent, ad potumque & crapulam appellent, iolosque vino madidos & distentos in cœtum adolescentium iuuenum introducant, vt iuxta Anacharsis & Platonis consilium, temulentia trpitudinem intuentes, quasi pertaxi ignauiam, à vino & luxu promptius absterent: ac tam tetri aspectus, tamque dedecoris nõ solũ pigeret, sed puderet. Tantãque disciplina fuit at iuuenũ corpora ne lasciuerent, statis diebus apud Ephoros exhiberent, nudosque inspicerent, vt si quid insolita pinguedinis contraxissent, parsimonia & victus abstinentia emendarent. Ad aram verò sic verberare afficiebantur, vt plerisque sanguis manaret ad necem. Apud Gallos quoque & Iberos zonã mensuram habent magistratus quã si capere non posset mulier succi plena, aut puer obesus magno afficitur probro. Quibus amatores, imitatorisque virtutum & adolescentium bonã indolis permisi fuere, vt laudati & donati facilius ad res magnas & magno viro dignas se accingerent: qui etiam Cretensium fuit mos, quibus non fuisse amatos iuuenes, est ignominia datum: ex quibus amantem *Φιλότης* dixere, amatum verò *κασιός* Quorum exemplo Lucani liberos à prima

*Prouer-
bium.
Cretenses
& Germa-
ni.*

*Lacede-
monii.
Hilota.*

*Galli.
Iberi.*

Cretenses.

Lucani.

à prima infantia sine veste aut ministerio feruili, in duritie & parsimonia educabãt in syluis, in quib' præda venatica erat cibus, potus verò fontiu liquor. Colchis, Aethiopes, Troglodytae, Aegyptii, Syris & Phœnicibus, pudenda editorum infantiu circumcidere in vsu erat, hoc non mediocriter vitã cõmodis cõducere arbitratu: quo cõmento labes corporum & eluiones diluuntur: putabunt, seu, quod multi putãt, vt diuersitate noti fierent, vel vt omne arcanũ & pudendum facinus inueltum fieri ostenderet. In Arabia ges est, Creophagos vocant, quibus nedũ viri, sed mulieres Indaicẽ excindi solebant, sicut de Andramite Lydorũ rege, qui primus eunuchas fecit mulieres, sermo proditus est: quo exemplo in Aegypto aliquãdo mulieres excindebantur. Arcades verò pueri, tum Lacedaemonij & Thraces, quanquã ferum genus, à teneris insuescunt inter prima rudimenta in modulis & cantibus versari, musicãque artes & vocũ cõcentus ediscere ad annum xxx. velut hoc amplissimũ iuuenti munus darent: qui nõ didicisset, rudis & ignauus, atque infamia nota iniustus putabatur. Græci verò adolescentes, musicã & poetica, liberalibusque potius vacabant disciplinis: in quibus excellere pulchrũ putabant. In his enim tribus artibus, quas liberales vocant, literis, palæstra, & musica, plus operã & studij contenterent. Nec minore studio primã adolescentia iuuenes imuebant, vt præter literas & gymnasticas disciplinas, iuxta Aristotelis præceptum, quod ad reliqua munia firmiores esset, etiã natate discerent. Et tamen canendi ad tibiã ars libero homine indigna prius visa foret, ad eãque sola macipia admitteretur: quo mox succederet tãti fuit honoris, vt ad illã nisi liber & ingenuus admitteretur nemo. Sicut pingedi ars primũ Sicyone, mox per omnẽ Graciã tanti fuit studij, vt pueros ingenuos picturã tanquam præcipuã liberalium artiu, in primis edoceret magistri, perpetuo interdecto, ne ad illam macipia admitteretur: indoctusque & omnium postremus habebatur, quisquis huius artis nescius aut expertus foret. Platonis quoque institutu erat, vt iuuetus musicã disciplinis inter primas artes instruat, vt grauiora studia honesta voluptate lenirent. Id quod Pythagoras cõsuevit,

*Colchi.
Aethiopes.
Troglody-
tae.*

*Aegyptii.
Syrii.*

*Phœnices.
Arabes.*

*Andramis
Lydorũ*

*rex castra-
uit mulie-
res.*

*Arcades.
Laceda-
monii.*

Thraces.

Græci.

*Artes libe-
rales.*

*Gymnasti-
ce discipli-
ne.*

Natate.

*Canere ad
tibiã.*

*Pingendi
ars.*

Musica.

qui repentinos motus animi, & mentis perturbationes, nulla re magis quam vocum cōcentu mulceri putauit. Cuius tāto studio Græci affecti fuerē, vt etiam ad myrtum canerent, cantōrque cantōrē myrto tradito inuitaret, quod postea prouerbio increbuit. In qua Timothe⁹ tibicen multū floruisse proditur, qui duplicē mercedē exigebat ab his quos ab aliis magistris malē institutos acciperet, quōd hī prius delectōdī quam erudicōdī erāt: a rudibus verō & ignaris, simplicē. Pænorum verō mos patrius erat, editorum infantū venas capitis lana succida inurere, destuentēque pituitā hoc modo sistere, quod salutare experti aduersus morbos hoc tanquā peculiari remedio se munuere: Aethiopes quoq; ab ipso natali die, editos infantes in fronte inurunt, & stigmatē notant, quo capitis & oculorū humor exiccetur. Quinetiā in Hybernia, quæ in penitissimō Oceano extra terras insula sita est, cultu indomito & fero, pueri ita aliti educatīq; sunt, vt inter arma & cædes versentur assidue, matrēque natura immites, ingenio barbaro, primos cibos edito infanti gladio admouere ferantur. Tenet fama, apud Baleares matres infantes pueros ab ipsiis vitæ incunabulis his disciplinis assuefacere, vt nisi oblatum cibū baculo aut funda petierint prius, cibo vesci prohibeant. Quē vsū vetustissimū apud Cadurcos, Acarnanes, atque Aethiopes inualuisse legimus, vt saxa ingētia fundis intorquere, aut sagittas & iacula ingētis ponderis vibrare à teneris edificāt. Idoneos autores habeo, Aegyptios impuberes filios apud se alitos & educatos his disciplinis exercere, vt nisi centum octoginta stadia prius cōfecerint cursū, vesci cibo nullo modo sinerent: quos à pueritia & primis annis nudis pedibus ingredi iubebāt, ne delicatior cultus corpora emolliret, eneruaretque. Indi & Brachmanes edito infanti curatorem & vitæ magistrū custodēmq; adhibent, vt sub legibus & magistratibus, bonis disciplinis formatus, salutaribus exēplis erudiat. Apud quos infans in lucē editus, post mēses duos in mediū producitur: & cuius indolis & formæ sit, publico cōcilio decernitur: vt ex faciei & corporis specie, si pace vel bello bonus, & an vita sit vel morte dignus, iudicetur. Et si cuius indoles probaretur, bonis

illē formabatur doctrinis: qui verō minus, morte afficiebatur. Id quod apud Spartanos erat Lyncurgi lege sancitū, vt speciosus puer & forma liberali, publicē educari: mācus verō & deformis in loca vasta & prærupta exponi, vel in vltimas terrarū oras ablegari deberet. Idē legibus Romuli à primo ortu vrbs constitutum ferunt, vt si mancū quid editum, aut monstrificū fuisset, statim à partu in flumen aut mare exponatur. Prodūt Aethiopes editos pueros, quū paulū processere, super aues quas diuersi generis educant, sublimes imponere, eosq; cuius spei futuri sint, periculo internoscere. Nā si volātes intrepidi manēt, velut generosos & se dignos magna educant cura: si verō cōsternantur animo, & trepidi pauēt, tanquā degeneres in loca deserta exponūt & abiiciunt. Quod de Pylis quoque proditū est, qui partus obiiciēdo serpētibus, si illi asti manēt, an suæ originis sint, experimēto internoscunt. Nonnulli Indorum gentes pueris adolescentibus, etiāsi magnæ fortunæ & amplis opibus forēt, pro seruis vrebātur: vt eam sortē experti, quātum decus libertatis foret, agnoscerēt. Quod cū Cretensibus & Laconibus cōmune assueuerant fuisse, vt ingenuos filios seruilia exhibere cogerēt. Phrygibus verō familiarē fuit, proprios vendere filios in eximio ætatis flore, & seruilem in modum educare. Nabathæis quoque adolescentēs ingenuos seruilia præstare officia cōsanguineis, assidua exempla sunt. Persæ autem editū infantem ante septennū in conspectu parentū non adducūt. Alij nisi post pubertatē filios à parentibus conspici non sinunt: qui mos apud Heduos plurimāque Gallorū & Germanorum gētes frequens fuisse traditur. Quod ita institutum non ab re fuit: scilicet, vt si quid grauius accidisset, aut si qua calamitas & aduersi casus puero euenturi forent, illos parentes qui ipsorū cōspectu tam diu caruerunt, facilius ferāt. Eosdēmq; Persæ apud se educatos tā sanctis moribus imbuebāt, vt illorū disciplina nihil addi videretur posse: siquidem per omnes ætatis gradus hæc illis rudimenta fuere, iustitiam colere, & æquū ab iniquo dignoscere: tum iaculari, equitare, arcu & cursu cōtendere, & præcipuē vera loqui. Cibus verō tam frugalis & modestus, aduersus famē & sitim tantummodo

Spartani.

Romulus.

Aethiopes.

Pylis.

Indi.

Cretenses.

Lacones.

Phryges.

Nabathæi.

Persæ.

Hedui.

Galli.

Germani.

Persæ.

paratus, vt iuuetus nasciturio, pane, aqua & sale, velut exquisitis valde obsoniis vesceretur. Tantiq̃ pudoris fuere, vt pro lege seruantur, ne in publico aut spererent, aut nasum emugerēt: neve in cōspectu parentum, nisi iussi cōsiderent. Et quum natalē diem festum singuli & præcipuum habeant illis, tamen etiā indulgentissimi patētes vino abstinere velut immani scelere præcipiebāt. Vtque nullis errorū maculis notarentur, nudos cōspici viros, nec fas, nec ius esse dicebāt. Itaque nudū conspiceret hominē ac si immane scelus admittū foret, capite luebatur. Scythis verò à patribus traditur mos non improbādus, vt iuuenes ephebos plurimos sibi amicos cōparare, velut firmissima vitæ præsidia, iuberēt. Is enim habebatur affluēs & beatus, qui pluribus familiaritatis vultus foret: pro certo arbitrati, in rebus deploratis & afflictis, nulli vnquā satis fuisse amicorum. Romanis verò prævaluit vsus, vt quæ vterū ferunt, antequā edatur partus, Postuertæ & Prosa, quibus duæ aræ dicatae erant, ne partus perueri fierent, neve scetus, præpostere exiret, immolarent, Egeriæque nymphæ, & Fluonia Iu noni sacra facerēt: quia putabant illarū ope conceptū egere, & fluorem sanguis cohibere. Cuius rei causā apud Tibarenos inoleuit mos, vt mariti post vxoris puerperium capite obuoluto tanquam ipsi enixi fuissent, in lectulo decūbant, ea accubatoine vxoris labores & ventris profluvia cohiberi arbitrati, Fuere autem Tibareni iuxta Cappadoces, quī in risu & iocis atque indulgētia fortunæ versari solebat. Idē Thracibus & Scythis, Cantabris & Celtiberis propriū, vt puerperæ viris ipsarum vice decūbentibus ministrēt & fabulentur. Apud Athenienses præcipiū edulium puerperæ brassica dabatur, velut parturiētī commodissimū: mox stolis initiatorū, infantem obuoluere, ad valetudinē mirè proficere putantes. In Cyrno mulier puerpera editæ prolis nullam curā gerit, sed vir domi abditus, infantilis educationis curā atque onus fert. In Lyguria quoque & Illyrico mulieres tā patientes laborū sunt, vt post puerpuriū minimè decūbant: pregnantēque inter opus enixas pueros domū referre tradunt: quos non peperisse, sed inuenisse credas. Cūque infans editus primā lucem hausisset,

*Vini abstinentia.**Nudum videri hominem capite tale.**Scythæ. Amici.**Postuertæ. Prosa.**Egeria. Iuno Fluonia.**Tibarenorum maritorum mos.**Thracibus. Scythæ. Cantabris. Celtiberis. Athenienses.**Cyrnei.**Lygures. Illirci.**Romanorum mos &*

Romanis erat in vsu, vt ab obstetrice except⁹ humister neretur, quasi diuinationē futuri exitus inde auspiciati: lectōque Pilumno & Picumno in ædibus parato, ita augurabatur, vt his præsidibus diis vitalis foret: neve Sylvanus in domū irrepere valeat, quē vexare pueros opinio erat, ad fores editum tres viros qui perugiles domū circuiret, aduocabant, quorū primus limen securi, alter pilo feriebat, tertius verò scopis euertebat: mox nomen & tēpus editorum filiorū apud præfectos ararij publicis actis testarentur & scriberēt. Quæ quidem in Saturni arde tanquā publica monumenta seruari proditum est. Deinde cum cibo & potu eum initiarent, Edusæ & Porina sacra facerent. Eodēque Adolescentæ Maiæ, quæ farua dicta est, ac Scarano & Fabulino more patrio immolarēt. Fuitque receptus mos, vt in testudineis alueis, aut ex tergo marinarū testudinum factis, calda pueros abluerēt, mox oleo & butyro perungerent. Spartani quādoque mero abluabant, quod vino admoto resoluū ægritudines putarēt. Nonnulli sale & aqua. Galli prægelido amne, vt à teneris calores & frigora pati ediscerēt. Idē Thracibus Scythæque. Fertur tamen Cato Cenforius tā accuratè procurandis liberis studuisse, vt nisi se spectante nunquā infantem abluī, aut velamentis obuolui fuerit: neve pueri recēs editi è cunis fortè deciderēt, & terra corpuscula afflitarētur, culcitra iuxta cunas vendique sternerent, vt inde excepti innoxij fierent. Maribusque nono die postquā in lucem editi fuissent, sceminis verò octauo, nomina imponerent, nonnunquam septimo, qui dies lustricus nomen habet. Quod teste Aristotele iudeo cautum, quod ante septimum pluribus infans casibus expositus manet. Ab Atheniēsis verò & omni ferè Græcia, decima à natali die infanti nomē indere seruatum est. Apud Troglodytas fuit patris moris, vt non hominum, sed arietis, pecoris aut ouis imponat infanti nomina, quod bruta, quorū ope victitabāt, suos genitores ducerēt. Atlantes verò Africæ populi, nulla infantibus indere nomina consueuere: sed velut bruta anonymi fuere. Diuis autē Antoninus philosophus, natos liberos apud præfectos ararij profiteri, & tertio die à partu nomina ferre iussit. Nono verò die nomina in-

*ceremonia post editū infantem. Sylvanus pueris infestus.**Spartani.**Galli.**Thracibus.**Scythæ.**Cato Cenforius.**Quoto die infanti nomen dabāt Romani. Dies lustricus.**Athenienses.**Troglodytæ.**Atlantes.*

fantibus induere, antiqui moris fuisse, illud exēplo est, & Nundina dea apud Romanos magnæ religionis erat: ipsūmq; infantē editū in gremio & sinu matris ac ipsius lacte educari potius quā apud cōspitas matricēs alii permitterēt, cū ingenuitas à matre sola, nō patre proficiscatur: aut si permisissent, magna cura præcipuas illi nutrices Laconicas, velut educationis magistras, admouerēt: cū propter lactis & educationis vitia sæpe infantes degenerasse cōpertū sit. Quod aquē Germanis est habitū nefas, apud quos mater filium suo lacte alit, nec nutrici educadū delegare licet. Græcorū verò inualuit mos, vt quinto die à partu, mulieres comites puerperij, manus abluāt, & puerū laribus circumferāt, polypōsq; & sepias munuscula à cognatis ferāt. Deinde cū puer paululum processisset, prætexta illum donabāt. Romani, & bulla: ea enim erat aurea, in signe nobilitatis, figurā cordis habēs, vt signaret, eam atate alterius cōsilio regendā: quā primū à Prisco Tarquinio donatū eius filiū tradit, quē in prætextæ annis hostē dicunt occidisse. Hac Romani pueri honestē geniti & liberaliter educati patricij, aut illorū qui equo meruissent, filij postea vsi faere. Lorū verò erat in signe libertorū, plebeiorum & pauperum. Propius vero est, quod fœdere icto cū Sabinis & Tatō cautū fuit, vt bulla prætextæque per eas rēspēstas Sabinorū ornatu, raptarum filij vterentur. Fūisset antiqui moris, vt parentes bonis exemplis artibusque honestissimis liberos educerēt. plerūque apud patros, ne nimia parentū indulgētia lasciuiurēt. Maximāq; dabatur opera, ne quid insolens aut perniciosū, nēve quicquā quod minus esset decorum, corā infante pater faceret aut diceret: nēve vir mali exāpli, qui seruilibus vitiis imbueret animos, in cōiuctu esset: magni enim interest, quos quisque audiat domi, quibuscum loquatur puer. Quate Cato censor tanti exēpli fuit, vt Mālium senatu mouerit, & interdiū præsentē filia vxorem suauiasset: asserens se à sua nunquā nisi cūm tonare, præ timore complexum esse. Et Hieron. Epicharmū comicum multastē & pœna affectisse dicitur, & coram filia lasciuos edidisset versus. Tum vt socij consiliofū, magistrisque & comites puero probatissimi darentur, qui acuerent iuuen-

tutem ad studia & bonas artes. Nam prauis impulsoribus multos degenerasse cōpertum est. Quod etiā à Græcis summo studio seruatum meminimus, vt dum puerilis ætas prona esset ad vitia, magistros adhiberent probatissimos, magnæ & expertæ virtutis, quorum conuictu & domesticis disciplinis exēplisq; formarentur. Sic Achilles Chirona & Phœnicē, Agamemnon Nestorem, Hector Polydamanta, Telemachus Menelaum, Alexander Aristotelem, Antigonus Zenonē, atque alij vitæ magistrōs habuere non pœnitendos: sicut Augustus Apollodorū Pergamenū, Tiberius Theodorum Gadareū, Homerus Prognopidem, Virgilius Silonē, Cicero Diodorū, qui illos egregijs artibus instructos ad bonā frugē prouexere: quorum doctrina, integritate & fide, magni postea viri euasere. Primus enim Carbilij proditur, qui iuuentuti Romæ ludum aperuit: eius Carbilij libertus, qui vxorem repudiavit primus. Cato verò Cæforius tam sanctē filium edocuit, vt non alium quæfuerit magistrum: sed seipsum quia pater erat, filiis exhibuerit præceptorem, Augustus quoque Octauius, Caium & Luciū, quos sibi filios ascieuerat, non alterius, sed sua ipsius doctrina imbuit: itaque literas & natate illos scientissimē docuit. Vtque in ludum literarium non solum ingenui pueri, sed & virginēs nondum adultæ, literis & bonis disciplinis formandæ ventitarent. Eligebaturque aliqua matrona insignis, spe & atate virtutis, toto generi propinqua, aut vir grauisimæ disciplinæ, cuius sanctitate & moribus tota familia & infantilis cognatio bonarum artium cupiens imbueretur. Apud eūque in domo honestissima Hetruscas primum literas, mox Græcas, & haud multò post circumscriptas sententias, quas Græcias Græci vocant, ediscebant: deinde studia liberalia, & animi cultum. A quibus si quid esset offensum, prætextati angillarum tergore, pueri ferula, à parentibus verò leuionibus flagris vel plagis, aut puerili verberē pledebantur, quibus exciti disciplinis, ad virtutem vegetabant animos corporaque. Quod apud Thuriōs & omnem ferè Græciam lege cauebatur, vt pueris cum primū adolecerent, magistrōs studiorum doctos atate & vsu, in primo tyrociniō publica impensā præficerent. Vtque plures

Carbilij primus ludimagister Romæ.

Cato Cæforius filij instruxit.

Aug. Octauius filios ascieuit edocuit.

Virginēs aduadum literarum adibant.

Ordo instituendi in literis apud Romanos

Quo instaurantur ne gligētiōres.

Thuriōs Græci.

Stipendia professoribus constituta.

Thufci. vnus curæ & difciplinę mandarentur, qui magifter effec-
Maſſili- & comes, ſicut de Thufcis & Maſſilienſibus traditur. Idē
enſes. apud Iberos Sertorius fecit, vt magiſtris ſcientiſſimis,
Iberi. qui artes docerēt liberales, ingenuoſq; educarēt, ſtipen-
Sertorius. dium de publico daret. Alexander Macedo multis milli-
Alexāder. bus puerorū ex Perſide magiſtros dedit, qui Græca inſti-
Veſpa- tuta mores, militaremq; diſciplinā præciperēt. Quod de
ſtanius Veſpaſiano proditum eſt, vt Græcis Latinisq; rhetoribus
Anthonius annua centena daret: & de Antonino Pio, qui rhetori-
Pius. bus per omnes provincias annua ſalaria conſtituit. Tra-
Traianus. ianus quoque adoleſcentes ad quinque millia bonæ in-
 dolis ex omni imperio ſelectos publicè ali: & parentis
 affectu paribus diſciplinis erudiri curauit, ex præcepto
 Lycurgi, qui ingenuis adoleſcētibus virum præeſſe vo-
 luit peritū ac vigilante, ex his qui ſummi eliguntur ma-
 giſtratus, quē pædonomum nuncupauit. Perſarū verò
 pueri nō literas, quemadmodū cōſuetudo fert, ſed iuſtū
 ab iniquo ſecernere, & qua pœna improbus homo di-
 gnus, qui pace vel bello bonis, & quę ſit turpis & hone-
 ſti diſtinctio, in ſcholis edocebat Ægyptij geometriam
 & arithmeticā, puerū verò regium magicas artes edoce-
 bant in primis, tanquam ſtudia ſanctiora. Ea enim erat
 diuinorū ſcientia, qua imbui regū filios voluere, quoniā
 ad magnæ fortunæ cultum ingenia excitaret. Qui moſ
 Perſarū regū frequēs fuit, vt magicis artibus imbuerentur.
 Spartanæ verò virginis nōdum adultæ, in diſcorum
 iactū, curſibus & palęſtra exercentur omnes nudæ: quod
 ſtudiū à Laconibus, qui ſummi palęſtræ fuerūt, exco-
 lebatur in primis: id quod Plato non improbauit, cen-
 ſuitque vt non modò puellæ, ſeu & anus luſtarentur cū
 viris, vt patientes laborū facilē res arduas ſubirent: quo-
 rum ſtudio in poſterū aded affecti ſunt, vt gymnafia &
 palęſtras, quibus tota Græcia dedita erat, ita occupaffe
 animos tradant vt pro fortibus militibus ſe bonos palę-
 ſtritas & athletas dici potius exoptarint. Apud Pythago-
 reos, diſcipuli licet diſciplinis imbuantur bonis, illis ta-
 men annis quinq; obſtinato ſilentio tacendū erat: quip-
 pe primū rudimentū erat tacere & meditari. Cretenſiū
 pueros cogebant magiſtri in primis leges, mox deorum
 hymnos atque egregia ducum facta modulatis vocibus

mandare memoria. Apud Siginnos, qui Perſicè viuunt *Siginni.*
 quadrigas agitare, erat puellare ſtudio. Nondum enim
 adulta virgo quadrigas flectere & circumagere magna
 facilitate callebat: quibus hoc erat priuilegio datum, vt
 quem vellet ex iuuentute in virum deligere liceret. Tā-
 ta porrò Romanæ verecundiæ obſeruatio & morū ex-
 pla fuere, vt nec pater cum filio pubere, nec locer cum
 genere lauaret: nudòſque conſpicere parentes, ducerēt
 nefas. Hoc tamen ad memoriam inſigne eſt, quod quā-
 uis pueri tam caſtigatæ diſciplinæ forent, vt omnis eſſet
 vita plena grauitatis: calculum tamen ediſcere, & com-
 putationibus dare operam, in vſu fuit Romæ non im-
 probando, tanquam inde redundaret ingenij ratio ex-
 ctiſſima. In quo id fuit animaduerſum, ſolos Thracas ad
 quatuor vſque numerare didiciſſe, Græcos & barbaros
 ad decem, Albani verò vltra centum cōputare non no-
 uerunt. Mirūmq; prodi, Meletidē aded vecordem fuiſſe,
 vt vix toto ingenij captu ad quinq; numerare diſceret.
 Veteres verò Romanorum vltra centum millia nume-
 rare neſciuiſſe multi aſſeuerant. Tum ſaltationis gene-
 ra, & motus Ionicos Romanam iuuentutem ediſcere,
 quandoque in vſu fuiſſe. Si quidem Iones pſallendi nor-
 mam, & molles ſaltus primi inueniſſe traduntur. Itaque
 ingenuos pueros, etiam ſenatorū filios, ſchola egreſſos,
 ad ludum ſaltatorium frequentes cōmcare, & cum cro-
 talis, neruorūmq; & tibiaram cantibus ad numerum
 certo motu pſallere, antiquæ diſciplinę fuit. Quod apud
 Græcos, Perſas, atq; ludos, dignum laude & exquiſitę ar-
 tis fuiſſe, Homero teſte probatur, qui inter cætera ludi-
 cra liberalia, ſaltationem ponit. Quippe ſaltare habent
 Perſæ & equitare præcipuum. Lacedæmonij quoque ſal-
 tationem tanquam ad bella vtilem, vt greſſu compoſi-
 to incederent, inter quotidianas diſciplinās habuere. Et
 monij, vt concinna fieret motio in congregandis hoſtibus,
 pueri nudi ſaltare didicerunt. Quare Epaminundas & Epaminū-
 ſaltaffe & cantaffe dicitur probè. Quas etiam per genera
 & modos diſtinxere: vt podiſmus & ſiphiniſmus modus, Modi
 comus & tetracomus in hoſtium cōgreſſu fierent. Aſco-
 ſaltandi ſaliſmus verò Baccho dicatus erat, vbi in theatro ſuper
 vires obunctos vno pede ſaltant: Colabriſinus Phali-

*Romanorū pudor.**Ariſtmeticā diſce-**bant pueri**Romani**Et quare**Thracum**numerus.**Græcorum**barbarorū.**Albanorū.**Meletidis**vt vix toto**ingenij captu**ad quinq; numerare**diſceret.**ſupiditas.**Romani.**Iones.**Ludus ſal-**tatorius.**Perſæ.**Lacedæ-**monij.**vt concinna**fieret motio**in congregandis**hoſtibus,**pueri nudi ſaltare**didicerunt.**Quare Epaminundas**& Epaminū-**ſaltaffe & cantaffe**dicitur probè.**Quas etiam per genera**& modos diſtinxere:**vt podiſmus & ſiphiniſmus**modus, Modi**comus & tetracomus**in hoſtium cōgreſſu**fierent. Aſco-**ſaltandi ſaliſmus**verò Baccho dicatus**erat, vbi in theatro**ſuper genera.**vtres obunctos vno**pede ſaltant: Colabriſinus**Phali-*

cus, Bactriasmus, Strobilus, Apocinus, & Apofisis, aliâq; saltationū genera, diuerso quæque gestu & modo erant in quotidiano magis vsu frequentia. Ea tamen saltatio non vbiq; & passim, sed in tempestiuo conuiuio deliciarum causa siquando præstabatur, laudi fuit. Quippe cantus & saltatio, Homero teste, conuiuij appendices sunt, modesta tamen non impudens, qualis fuit Hippoclidis, qui apud Clisthenem futurum socerum, dum in tempestiuè saltat & gesticulatur, illum desaltasse matrimonium Clisthenes dixit. Appius quoque Claudius vir triumphalis, & Gabinus, M. Cæcilius & Licinius Crassus optimè saltare gloria duxerunt: sicut fidibus sonare. Discebant enim fidibus antiqui apud magistros & artifices: nam Decius Sylla optimè cantasse dicitur, & Cato Censorius simpliciter cantare, non seruire duxit opus.

Hippoclidis desaltatio. Fidibus discebant veteres.

Musica honos.

Lyra post æenam.

Themistocles.

Cimon.

Epaminundus.

Musica vi superata à quibus.

In tantumque honoris culmen apud veteres musica processit, vt illam sacris & publicis cæremoniis adhiberent, cum in deorum paluinaribus & epulis magistratum fides præcinerent. Et apud Græcos idem musicum vates & sapientes erant. Apud quos post cœnam circumferebatur lyra, quam cum recusasset Themistocles, est indoctior habitus. Cimonque & Epaminundas, quod fidibus scirent, antelati fuere. Canebat enim veteres ad tibiam clarorum virorum laudes & virtutes, tamen si principibus hoc fuerit probro datum. Quare verbum Philippi fertur in Alexandrum, debere ipsum pudere, quod tam pulchrè caneret. Et Pyrrhus, an Caphias vel Pytho melior musicus videretur, interrogatus, Polyperconta meliorem ducem respondisse fertur. Scipio tamen Æmylianus Romanæ iuuentuti, quod in ludum histriorum ingenui pueri venirent, & cum sambuco & psalterio canerent & psallerent: & Cicero Gabinio consulari studium saltandi, vt probum obiecit. Domitianus quoque in censura ciuem Romanum senatu mouit, quod choreis plus nimio indulgeret, Id quod Ægyptiis seuera fuit lege inhibitum, apud quos pueri nec palæstræ vacant, nec musicæ. Quod de Alcibiade proditur, qui musicam tanquam ingenuo indignam, odio profectus fuit. Contra Pythagoræi: nam tanti musicam fecere, vt excitarentur ad lyram, & quietem capturi, sono

Musica laudata.

inuitarentur. Inter puerilia verò rudimenta, hastilia iam *Exercitacere*, sudem torquere, equum agitare, arma tractare, *Romèntia puenans* iuuentutis peculiare fuit. Cur autem citius *fœmiorum*, nis, serius verò masculis inderent nomina, credo pro *fœminis* pterea visum, quia fœminas citò pubertatem assequi *curcius* compertum est. Ideo veteri lege cauetur, vt mulieres *quàm* duodecimo, mares verò quartodecimo anno atatis *puisculis* inderentem assequi censerentur. Eo enim tempore iura *remur nomina* publica masculis pubertatem definire.

An inie: auguria sternutamenta sint, & offensiones pedum, & que illorum predictio fuerit.

CAPVT. XXVI.

ESSE inter auguria sternutamenta & offensiones pedum, in naturali historia Plinius notauit, quæ symbola dicta sunt. Plerique contra: nam sternutamenta non facere auspiciū censent: sed quum captatis auguriis superueniunt, illa rata facere, siue boni prænuncia sint, siue mali: qualiaque prædicta, præuisaque fuerant, affirmare & probare sermonis veritatem putauerunt: Homeri exemplo, qui Penelope malum proci futurum ab Vlyssè referente, Telemachus facit sternutasse. Et Xenophonte ad milites concionate, sub idem tempus sternutans quidam, omen fecit felicissimum, ita vt totius dux militiæ crearetur. Themistocle verò ad aras sacrificare, à dextra sternutans homo, augurium fecit, quo præcipui captiui immolarentur. Hippia quoque dum sternutat excullus dēs, magnū augurium fecit calamitatis futuræ. *Salutē precari in sternutamētis.* Inde apud veteres incussa fuit religio in sternutamētis bonum omen & salutem precari: quod Tiberium Cæsarem mirificè exegisse dicunt, vt si quid infandi dirique immineat, ea precatione & salute auertatur. Aristoteles autem, quod è capite hominis tanquam ex arce ducunt originem, quæ pars diuina & sanctior homini est, propterea prodeuntem inde spiritum, tanquam signum augurale & diuinum numen, nos venerari decere censuit. *Observatio* Ea quidem apud eos qui ista peruestigare adorti sunt, omnis ex mira obseruationis fucere. Nam si essent matutina, ne sternutamenta ominari, & rei inceptanda irritos conatus facere: none.

si verò meridiana, firmissimi auspicij esse, præcipuè à dextris, arbitrati sunt. Sæpe tamen symbolū veritatis, & prognosticū liberationis facere ab insidiarū metu, & voluere. Fuitque animaduersum, inter epulas medio accubitu, sternutamēto reuocari ferculū: si nō postea gustetur aliquid, inter dira, & certissimo exitio haberi. Sed tamen de sternutamēto variata opinio sit, offensiones tamen pedum infausti semper ominis fuisse, ac portēti & prodigij mali, vulgo proditum est. C. Gracchus qua die ciuili seditione oppressus fuit, domo egrediens, ita pede limea offendit, vt non parua vis sanguinis efflueret. Neroni quoque in expeditionē Alexandriā profecturo lacinia surgenti adhæsit. Crassi etiam filius contra Parthos proditurus in aciē, ita pedē offendit, vt humi profiratus concideret: quos omnes vehemēti discrimine & immani strage oppressos, atque indignissimā fortunā expertos satis constat. Patētque abundē exempla, quæ singula exequi longum esset. Illud tamen annotare succurrit, adeo Romanos olim in magnis minimisque rebus auspiciōrum euētus atque omnia obseruare solitos, vt ab inceptandis profecturisque negotiis leui suspitione auguriorum velut tristia portenderent, & magna infortunia facerent, auocarentur. Nec modò auspicia, sed sacrificia, ludōsque solennes ita obseruarunt, vt ob minimas sæpe causas illos instaurarent & rescerent. Sacrorum verò cæremonias tam sanctè coluerunt, vt ex leui offensione idem sacrificium trigiesis instauratum, & denuo ac sæpius procuratum fuerit.

Omen ex
pedū offen-
sione.

Quæ potestas Proconsulis foret, quæue erant Proconsules, & an idem iuris quod consules, haberent.

CAPVT XXVII.

Quoties instātibus curis mihi animus laxatus fuit. Sæpenumero quæsiui, quæ potestas Proconsulūm foret, illorū quibus finito consulatu, prorogatū esset imperium. Et dum quæro, ab autoribus traditum memoratumque inueni, quòd vbi finito magistratu annuo, non expediret consulē prouincia decedere: illi, ne sine honore esset, imperiū sæpe prorogari, vt eam prouinciā Pro-

consul, non vt consul administraret. Continuabar prorogabatque illi senatus imperiū, nonnunquam populus sine senatu, ex autoritate tribunorū plebis. Nā si in decernēda prouincia senatus aduersaretur, tribunus ad populū ferebat, plēbsque scisciebat, & ex scitu plebis & suffragatione populi proconsulatū decernebat: idque quod à populo scitum erat, ratū firmūque manebat. His ergo à populo vel senatu prorogabatur sæpe imperiū ad sex mēses, modò ad annum, aut donec debellati hostes, vel reuocati à senatu forent, prout ex rep. esse videbatur. Publius enim Philo consul narratur primus cui prorogatum imperium fuisset, & ex eo proconsulare officium cepit pro munere dari. Scipioni deinde Africano in Aephricā profecto, ne finito consulatu incōmodo reip. prouincia decederet, imperiū cōsulare, donec debellatum esset, prorogatum fuit. Nonnunquam stantibus cōsulib⁹ si qui in prouincia tumultus aut motus oriretur, plurēsque prouinciæ oporteret præesse, nouos proconsules senatus, nunc iisdem, nūc finito consulatu incōmodo reip. creauit, ipsisque plerunque legiones & exercitus cōmisit & mandauit: poteratque non modò consuli, sed prætori proconsulare munus dari: sicut exemplis pluribus extat. Sempronio enim Graccho, & Q. F. Maximo C O S S. quum Hannibal Italiam omni clade belli peruastasset, Claudius Marcellus ex prætore proconsul designatus vires Hannibalis multis præliis ita fregit, & comminuit vt faciliè vinci posse documentum daret. Quin & illud animaduersum est, easdē legiones atque exercitus quibus antea consules præfuisse, ipsis proconsulibus prorogato imperio demādari, vel nouos comparari contra repentinos morus, quibus hostibus obuia ire, & magnis opibus rem gerere possent. Habebatque proconsul proconsulatus insignia eadem, quæ & consulatus. Nam & hastores, fasces, secures, pretextam, curulēque sellam in prouincia sibi decreta velut consul retinebat, quibus insignibus pro imperij maiestate, próque splendore dignitatis conspicuus erat: nisi eam adiret prouinciā, in qua consul præsens foret, aut è prouincia decedens Romam aduētaret. Tunc enim finito honore, sine imperio aut insignibus erat. Proconsuli enim portam Romæ in-

Proconsul.

Proconsulis insignia.

gresso minuebatur honor, priuatúsque & sine imperio censebatur. Neque enim proconsulem habere imperiũ, vbi vnã esset consul, consentaneum erat, nisi par illi imperiũ delegatum fuisset. Tunc enim & consularia ornamenta & potestas vtriq; erat par. Hoc tamen intererat,

Proconsul & propretor auspicia non habebant.

Acquatuum imperium proconsuli cũ consule.

quod proconsules & propretores auspicia nõ habebant: quippe inauspicati erant, quũ cõsules pratorésque auspicia habent maxima. Si tamen consul in prouinciam veniret, in qua proconsul degeret: ipse quã licitoribus & fascibus consuli obuiam ire, & velut priuatus equo descẽdere, & obsequiũ præbere debebat. Quod verò æquatuum imperiũ proconsuli vnã cum consule fuerit, pluribus patet exemplis. Nam & cum T. Claudio cõsule, qui Aphricã prouinciam sortitus erat, P. Cornelij Scipionis qui illam proconsul administrabat, æquatuum imperium fuit: & quum vrbs ab Hannibale admotis hostiliter legionibus premeretur, metúsque de summa rerum esset, Q. Fuluium proconsulem Capua profectum, ne ei minueretur imperium, quoddã urbem inisset, ex æquato cum cõsulibus imperio, vbi præfuisse legimus. In urbem tamen reuersus proconsul, potestatem consulibus eorum vices gerere, vbi preesse, senatum habere, comitia futuris consulibus indicere, & si in prouincia sibi decreta quid triũpho dignũ gesserat, etiã de victis hostibus triumphare. P. Philo proconsul, & cui prorogatum imperium sæpe fuit, Græcis in Campania debellatis, qui rupto imperio desciuerant, de Palæpolitans simul & Græcis triumphũ egit. Et Seruilius proconsul de Cilicib⁹ & Isauris, quod indomita ingenia debellasset, triumphasse fertur. tamen si proconsulẽ non gerere magistratum legitimum, & ideo triumphare minimẽ posse, plerique assueverẽt. Fuit tamen animaduertitum, proconsulem sine prouincia nonnunquã, vt milites in officio haberet, & obsequetes imperio, à senatu creatum exercitui præfuisse. Qui etiã Legatum & Quæstorem, quorum cõsilio niti, quibúsq; adiutoribus & ministris tã in administrãda prouincia, quã in gerẽdo bello vti posset, sicut consul, habebat. Illud etiã non præterierim proconsuli sex tantummodo fasciũ insignia præire, apud nõnullos scriptis mardatũ fuisse: licet alijs duodecim fascēs, licitorésq; & eadẽ

Proconsulũ potestas in vrbe cõsulibus absentibus.

Proconsulũ triũphus.

Proconsul sine prouincia.

Fascēs proconsuli sex tantum.

insignia honorũ proconsuli sicut consuli apparere argumentis assueverent. Quæ quidem insignia statim atq; vrbem ingressus est, proconsul accipit: contentiosam verò iurisdictionẽ, nisi in decreta prouincia non exercet: voluntariã autem, vbique. Quippe manumitti apud eos tã liberi quã serui vbique possunt: apud legatum verò proconsulis, non possunt. Hoc tamen interest, quod proconsul in decreta statutãq; sibi prouincia iuris tantũ dicit: consul verò, etiã extra prouinciã & vbiq; dicit: quodque ante successoris aduentũ, legatũ dimittere non debebat proconsulẽ: id enim lege Iulia repetundarum vetabatur. Fuitque memoriã proditum nõ cõsulibus modo prorogato imperio vltra tempus finiti honoris proconsulare iurisdictionem fuisse: sed & consulem designatum ante cõsulatum proconsulare imperium gessisse. Siquidem Nero Cæsar, & alij designati consules ante initum honorẽ sæpe proconsulare imperium gessere, & prtores pratura functi, & quæstores post quæstura munus ex senatus decreto prouinciam præfuerunt vltra præscriptũ, qui non prætores aut quæstores, sed propretores proquæstorésque dicti nominatiq; sunt. Eundẽque propretorem & cõsulis legatũ fuisse simul, proquæstorẽque cõsulis propretore prouinciam præfuisse, ibique insignia pratoria, aut quæstoria habuisse, multiplici exẽplo probatum est. Illud quoque admonitu non inuitile duxerim, quasdam prouincias proconsulares fuisse, ad quas soli mittebantur proconsules, quasdam consulares, nonnullas præsidiales, plerãque pratorias, quibus consules, præsidēs, pratorésque præfecti erant. Nã Carthago proconsularis erat prouincia. Numidia, Libya, & Asia citra Taurum, & Cyrenæ, consulares. Tripolis, & vtraque Mauritania, atque Ægyptus, sub præsidibus fuere. Cyprus, Iberia, Sardinia, Sicilia, Illyricus, Achaia, Creta, & Bythinia, pratoria. Sardiniam & Corsicam, olim pratorias, postea sub præsidibus fuisse comperimus. Soli verò Massiliensēs & Nemausensēs ab onere prouincialis pratoriæ feruntur immunes. Cũque omnis Hispania in sex prouincias diuidatur, ex his Bæthica & Lusitania consulares fuerunt, reliquæ sub præsidibus.

l. i. & 2. ff. de of. prat. & leg. & l. obseruare co. titu. Consul in quo à proconsule differas.

Propretores, Proquæstores, Prouincie, proconsulares, præsidiales & pratoria.

Hispanie prouincia.

dabantur iura: Gaditanum, Cordubensem, Actisaramura, Hispalensem. Lusitania vero in Emeritensem, Pacensem & Scalobitanū. Norici & Pannonij in quatuor provincias Valeriam, Sueuiam, Dalmaticam, & Mesiam. Cappadocia in decē præturas, postea in satrapeas diuisa fuit. Armenia magna pars in duodecim gubernationes. Catramotitæ qui iuxta sinum Arabicum incolūt, in quatuor monades. Paphlagonia in tetrarchias. Mysia in administrationes, Ægyptus in præfecturas & regiones, Syria in toparchias, Thracia in stratageas, Troas in nouē principatus. Indi in sex quinterniones, singulas præfecturas diuisere. Nonnulli in satrapeas, sicut Laodiceam. Alij in ethnarchias, multi in tribus, plerique in classes aut centurias partiti fuere. Gallia, Aquitania, & Britannia provinciarum decem & octo numerantur, ad quas præsidēs mittebantur, quas Cæsar in provinciarum formam redegit primus. Macedonia septē provincias habuit, totidē Illyricus, Thracia sex. Augustus Galliam & Ægyptum, Claudius Cappadociam, Cæsar Archelao vita functo, maiorem Cappadociam Romanorum provincias fecit. Proditur tamen Ciaxares primus Asiæ populos in provincias distribuisse, & in suum quemque ordinē distinxisse, hastatos, sagittarios, & equites. Nero Cæsar potum Polemoniaco & Alpes Cottias, Polemone rege vita functo, provincias fecit: & nationes Alpium maritimas in ius Latij transfudit. Ferrus verò de Cappadocia mirū, quod cum liberi essent, libertatē à Romanis deprecari sunt: asserentes illam se ferre non posse, & sub regibus esse malere. Vespasianus Achaia, Lycia, Thraciam, Ciliciam, Comagenem, Rhodum, Byzantium, & Samum libertate adpta provincias fecit: Traianus Daciam, Mesopotamiam, Assyriam, Arabiam, & Armeniam. Fuitque hæc dignitas apud Romanos in vsu frequens, maximè que splendoris: donec temporis interuallo, post Hadrianum imperatorem, & ordo & honor proconsularis desiere. Siquidem M. Antoninus imperator provincias ex proconsularibus consulares aut prætorias potu belli necessitate fecit: ipse verò Augustus pacatas imperij provincias & ab hostili tumultu otiosas, populo Romano regendas dedit, sibi que tumultuantes & operosas, aut hostium incursionibus inquietas desumpsit:

Norici & Pannonii.
Cappadocia.
Armenia
Charamotitæ.
Paphlagonia.
Mysia.
Syria.
Troas.
Indi.
Gallia.
Aquitania.
Britannia.
Macedonia.
Illyrici.
Thracia.
*Cappadocia libera-
tem depre-
cati.*
*Proconsu-
lari digni-
tas quando
desit.*

desumpsit: ad quas modò proconsules, præsidēs aut præfectos cum imperio, modò præsidia & exercitus, nonnūquam legiones & auxilia destinauit. Tyberius quoque Achaia & Macedoniam onera deprecates proconsulari imperio exemit, sibi que illas regendas adiecit.

Licere vti accusatio casu nonnumquam in verbis localibus, contra regulas grammaticorum.

CAPYT XXVII.

ADhibitus sum in concilium, magis quam in concilio & in causam de scedi potius, quam in causa, dici cū frequētius tum ornatius, sæpenumero videmus: fuitque hic sermo veteribus non frequēt modò, sed cōcinnus & elegans. Titus Liuius de Macedonico bello: Si ex quo traiecimus in Græciam, adhibitus essem in conciliū. Idē: Si semel, inquit, in causam descēderit, nihil integrū futurum sit. Et alibi: In euentum eius vrbs positū, sperni ab vniuersa gente Thessalorum, aut timeri. Et rursum: In quæ conciliū dedi. Et de Macedonico octavo: In ædem Hercules signū ipsius dei positū, & seiuges equi. Quem dicendi modum habuisse propriū & perpetuum ausim cōtendere. Quinetiā illud animaduertimus, vrbs localibus per accusandi casum eūdem frequenter vsū: cōtraque grāmaticas regulas nouo exēplo multa vsurpasse, vbi minimè cōuenire putaretur, quæ oratio à regula Latinitatis procul abesse visa est: tamen rectè & probabiliter dici, in eaq; magnum fuisse orationis ornatū, cuius patere potest. Quippe de Macedonico bello: Lucius Cornelius consul, inquit, relicto ad exercitum Claudio legato, Romā venit. Idē. Quæ pro Chalcidēsisibus ad Euripti fretū dicta erant. Cæsar commentario quinto: Allobroges, inquit, crebrò ad Rhodanū dispositis præsidis. Cicero ad Catonem: Cū ad Cibistra quinque dies essem cōmoratus, & pleraque quæ frequenti lectione obuia sunt, ex quibus satis explorum colligi potest: cū in exercitu, in castris, in Cibistris, grāmatici omnes dicendum cōsentirent. Quod tamen non inelegāter dici sæpenumero videmus. Nam præter euphoniæ sonum, qui aptior cōuenientiōrque fuit, cū præpositionem ad, accusandi casui adiecit, eius eā vim virtutemque animaduertimus, vt prope locum rem agi, certissima obser-

Verba localia cum accusatio.

uatione designet, vt proximis modò autoritatibus ostēsum est. Quod enim Cæsar ad Rhodanū disposita præstidia habuit, aut Cicero ad Cibistra fuit commoratus, vel quod T. Linius ad exercitum dicit legatū reliquisse: id signat, iuxta Rhodanū, exercitum, vel Cibistra: vel per solœcisimi modum dici grammatici volunt: & in primis Diomedes, vt è cælo descendere in tertis. Aut quādam magis intentionē, ac vim, & penitus atque altē fuisse penetratū in rem de qua agimus, exprimere cōtendimus, & tunc in, præpositio, accusatiuo apposita: expressius id significauit, vt superiore exordio & primis probatorum autoritatis percensuimus. Huius rei admonuit me liber obseruationum grāmatici cuiuspiam quæ in manus meas venerit, in quibus ita scriptū legimus: In marmore incisa sunt literæ, in gemma, in lapide, in ligno: non in marmor, gemmam, lapidem, vel lignum: contra verò, in æs incisas literas dicimus, non in ære: cum longè secus cōtra iustius grāmatici opinionem, crebrò apud auctores vsurpatum inueniamus. Nam in lapide vel ligno, aut lapidē vel lignum, & in ære vel in æs incisas literas passim dici licere, plusculis exemplis apparet, maioremque vim per accusandi casum exprimi, & penitus atque altē fuisse penetratū, demōstrari. Plinius iunior ad Traianum: Quæ vos inquit, patres cōscripti, nequa interiret obliuio, & in publica acta mittenda, & incidenda in ære censuistis. Plinius item naturalis historiæ quarto & trigesimo: Vtus, inquit, æris ad perpetuitatem monumentorum iā pridem translatus est tabulis æreis, in quibus publicæ constitutiones inciduntur. Cicero quoque actione sexta in Verrem: Id non modò tunc scripserunt, inquit, verū etiam in ære incisum nobis reliquerunt. Ex quibus apparet, per accusandi & auferendi casum, in marmore & in æs, ac in marmore & ære incisas esse literas, Latine dici licere: sed cum accusandi casum ponimus, videri expressius atque altius rem fixam designari: quum verò ablatiuo vtimur, leniter & in superficie, & non penetrari funditus, significari.

Equestris ordo quando primum cepit, quæque ipsius ordinis potestas & officium atque insignia fuerint.

Rectè & condignè quidam existimauerūt cum duobus ordinibus, plebis scilicet & senatoris, Romæ à principio editi fuissent: equestrè ordinē, qui mediū teneret locum, postea adiici cœptū esse: quibus purpura, vt patriciis & senatoriis, vt non licebat: ius tamen annulorū aureorum, quo insigni à plebe fecerentur, & mediū ordo notabatur, publicè tributum ferūt. Quod quidem ius non equitibus modò, tanquam bellicæ virtutis insignes, sed & senatorib⁹ & militia primoribus datum fuit.

Is tamen ordo etsi senatorio minor, magnæ tamen amplitudinis vigorisque habitus est: quippe erat auctus amplissimis honoribus, & senatorio penè par. Nam cum à principio originum eiecto Tarquinio, & depulso metu regio, in libertatē se vrbs vendicasset, Brutus primus ex equestri ordine senatū suppleuit, trecentosque delegit senatores, quorū consilio & autoritate niterentur. Lapsis deinde temporibus, Caius Gracchus Tiberij frater, & haud multo post Linius Drusus tribunus plebis vberiori compendio eum aliquando ordinē cum senatorio cōfundere decreuerunt, vtque plus dignitatis ferret, vt in senatum venire, & sententiā dicere liceret, lege sacra, deinde plebiscito sanxerūt. Quibus etiam equitibus tributum est, vt tameris à senatoribus in senatū allecti non essent, pro eo tamen quòd magistratus & honores gesserant, in senatum venire, & suffragari, ac sententiæ ius habere possent, qui sunt pedarij appellati. Quinetiā equites supra senatores extulerunt, & velut principes plerunque antelati sunt. Nève iudicia quæ penes senatores erant, illius tantum ordinis forent, idem M. Linius, vt aqua parte penes senatum & equestrē ordinem diuiderentur, legem promulgasse fertur: quæ diu sancta & incorrupta mansit: quæ res magnarū sæpe diffensionum & dimicationis perniciose causa & seminarium fuit. Ipsaq; decuræ iudiciū, quæ ex ordinē equestri deligebatur, mox pluribus discretæ nominib⁹ fuisse. Quippe alij tribunj æris, alij selecti, nonnulli appellati sunt iudices: quibus postea noogeni additi ab omnibus secreti: quibus scita suffragiorum in comitiis custodire negociū erat: qui tameris iudicium, non equitū nomina ferent, tamen equestris fuisse ordinis, & inter equites

Ius annulorum quibus iniitio concessum.

Amplius ordinis equestris. Senatus ex equestri ordine à Bruto suppletus.

Senatores pedarii. Equites antelati senatoribus.

Decuræ iudicij variis modis nominatae. Al. decem. Lii.

adnumerari, haud dubiū est. Namq; & annulo vt equites, vt ebat̄ur, & eadē habebāt honoris insignia, iisdēque fungebātur muneribus. Ad quos aliquem ex nouis ciuibus, & cui haud multo tēpore ciuitas data esset, admitti nō decebat, quia nefas duxere ciuē nouitiū inter equites adnumerari. Tametsi Hānibalis tēpore, quo Italiam omni clade belli peruastabat, ius annulorum aureorum fuisse promiscui vsus Plinius asseuerat. Hic etiam ordo quandoque diuisus in plures species fuit nominibus variis: ex quibus qui ampliori prarogatiua illustres erant, petræ cognomentū tulere, plerique Fabiani, aliique alio nomine censi. Deniq; Nero Cæsar ordinē Augustanorū equitū instituit primus, reliquis per eū ordinibus offensis, & ferē destitutis: quōque plus dignitatis ferrēt, seruatū est, vt multæ prouinciæ per solos equites Romanos præsidiū loco regerētur. Nam & Cappadociæ, & Ægypto, & aliis plurib; diu equites Romani præfuerunt. Inter quas Ægyptus hoc propriū tulit & peculiare, vt ad eā nemo senatorij, sed equestris tantū ordinis præfere accederet: quorū decreta diuus August; perinde haberi iussit, ac si Romæ magistratus, aut reges, cōsules, prætoresve illa censuissent. Cūque imperatores ius populo dicerēt, fuit constitutū, vt equites cum senatoribus vnā diiudicādis causis consilio adessent: ita vt eorū arbitratu iura & cōtrouersas diffinirēt. Tantique splendoris fuit, vt præfecturā prætorij amplissimū munus continua serie ad Titū vsque ab ordine equestri administratā legamus: quinetiā res Cæsarū & negocia procurare, iam diu equestris nobilitas cēsebatur. Et quū defluxis moribus, equites Romani magno abusu pātomimis aggrogarentur, illorūque latera cingerent: Tiberius Cæsar equestrem splendorē illorum contagio pollui arbitratus, ne equites Romani prodeūtes eorū latera tegerent, edicto vetuit. Tametsi legamus Augusti tempore equites Romanos ad scenicas operas prodiisse, & Neronē equites, vt operas arenæ promitterent, præmiis donisq; adegisse. Cōtra verò Caligulam: nam equestrem ordinē, vt scenæ deuotū, assidue proscidit, & conuiciis affecit. Cæpitque mox in senatuscōsultis post populū Romanū equester ordo adiici, ita vt senatus populūq; Romanus & eque-

Ius annulorum promiscuum. Equester ordo diuisus.

Equites de generariis.

ster ordo, publica decreta edictaque testarentur. Eoque dignationis ordo processit, vt Mecænas equestri gradu velut amplissimo fastigio cōtētus, ad senatoriū trāsire nō curarit. Cui postea sequuti Cæsares, laici clauū distinctum tamē à senatorio, velut honoris ornamentū tradidere. Cautūque fuit, ne quis huic ordini ascisceretur, neve ius annulorū aureorū daretur, nisi ipse ingenuus, pater & auus ingenui forēt, cuique selestertia quadringenta, quod Peculiū equestre habirū est, cēsus fuisset: quod etiā Tiberij edicto cauebatur. Fuere qui crederent, auri ornamenta fœminis mediū quandoque ordinē fecisse, stolāque à plebeiis diuisisse, vt sicut annulus equitibus, ita auri cultus fœminis mediū ordinē designaret. Apud Romanos verò slos ordinis equestris Fabius Rutilianus inter ornatissimos fuisse proditur, qui magister equitū cum Papyrio Curfore aduersus Sannites militauit. Quo tēpore perpetuo senatuscōsulto cautū fuit, ne cui pater, auus, aut maritus eques Romanus fuisset, quæstum sui corporis faceret, aut indignis artibus se pollueret. Et tametsi publicani antea huic ordini asciti essent (siquidē principes equestris ordinis olim publicani fuere: hōsq; equitum Romanorū, publicanorū ordine cōtinebatur) postea deprauatis moribus, paulatim mancipis & scribæ pro cōcione ab imperatoribus, velut præcipuo munere, aureis annulis donari cœpere. deinde libertinos hoc iure donari, & ordini aduocari cœptū. Fuere enim mancipis, qui prarogatiuam inter publicanos habebant. Qui verò vectigalia redimebant, publicani dicti. Demum vilissima mancipia, seruitute exēpta, in hunc ordinē asciscere, & equestri dignitate ac prætorij ornāmētis honestare, vsus inualuit. In qua reseruatū est, vt sublatis explosisque veteribus nominibus, quos ad equestrē splendorem aduocabāt, ingenuorū veterūque Romanorū nominibus nuncparēt, ne quid nota nominis obsoleto collato honori officeret. Apud Chalcidenses verò tanta peculi habita est, vt qui essent locupletes, equitū nomina ferrēt. Cretēs quoque equitū ordinē, & vetustate & dignitate longē præcipuū, in magno pretio habuere. Achæis equester honor velut præcipuo semper munere præcelluit: sicut Germanis qui Batau dicuntur.

Laticlavus.

Quadringenta selestertia peculiū equest.

Fœminis auri ornāmēta, quod equitibus annuli.

Fab. Rutilianus.

Publicani equestris ordinis.

Plura cap. 19. huius libri.

Mācipis. Publicani.

Nominis mutatio.

Chalcidenses.

Cretenses.

Achæi. Germani.

Capuenses. Et Capuæ equitibus plerunq; est honos habitus, quibus ciuitas data est, quòd bello Latino à Romanis non descuissent. Maximæ verò celebritatis apud Gaditanos hic ordo fuisse traditur. Siquidem vno censu quadringenti Gaditani bello egegyij huius ordinis censi traduntur. Qui etiam numerus in equestri dignitate Patauij fuisse proditus est. Illud tamen præcipiendū non negauerim, non cuiuscunque militi annulos aureos passim deferre licuisse: quia nisi ex primoribus militum, aut re magna & æstimatione forent, aut præfectus, centurio, decurio, aut tribunus, exercitui præessent, vel à principe aut prætore aureo annulo donati fuissent, illis impunè uti non licebat. Ferreo enim militibus passim uti permittitur. Què morè Persæ vsurparunt, quibus neque aurum zonam, aut monile, neque annulum nisi regis munere collatum, deferre licet. Post temporum verò interualla non modò annulli aurei, sed diuersi generis munera velut ampla præcia, militib' dari cœpere. Quippe Aurelianus imperator gregariis militibus, vt per omne temp' militia fibulas haberent aureas, priuilegium dedit. Seuerus vitra aureos annulos, etiam domesticas concubinas largitus fuit: quibus delinimentis militum animos emolliuit & enervauit. Apud Macedones chlamys & apex aureus munera regia fuere. Sertorius pictas chlamydes militi dona impartiuit. Alexander Macedo vsum Persicæ stola. Vestusto tamè more in Romanis legionibus solis tribunus aureas fibulas habere: gregario verò, aut manipulari, balteos aut phaleras argento decoras ferre permittitur. Ferturq; Iulius Cæsar milites tã cultos habuisse, vt etiã auro & argento politis armis ornaret. Tameñ Brutus in Philippis tribunus fibulas aureas vt probrū obiecit. Nō sic Spartacus, qui dū cōtra Romanos molitur arma, omnē auri argentiq; vsum militi interdixit. Præceteris Fabricius censori taxæ abstinentiæ, & tã castigatæ disciplinæ fuit, vt summos duces plus quàm pateram & salinū ex argento in castris habere, edicto inhiuerit: Et Pescennius Niger tantæ seueritatis, vt summoto omni argento in vasis ligneis milites vesci iusserit. Contrà vero de Antiocho proditum est, qui tam prodigæ luxuriæ exercitum duxit, vt præter fræna & monilia, phaleras &

armillas atque ephippia, galeas & arma, etiam claus aureos crepidis subiectos, & argentea vasa ad spurcissimos vsus, reliquàmque supellectilem ex argento auròque intertextam, militibus ferre permiserit.

Quid sit charta opisthographa apud iureconsultos, de qua Vlpianus mentionem fecit, & quot chartarum genera fuerint, & quid cistrarius apud eundem Vlpianum.

C A P V T X X X.

Quidam inter caustidicos patronus disertissimus, & in literis non postremi nominis, adiuit me, atque alteram cum quo in foro deambulabam, iurisperitum humana parua æstimationis virum, natura tristi admodum & recondita, cuius nomen libens prætoreo, ne què videar incescere: & petiit ab eo edoceri, quid sibi vellent. *I. Charta.* Vlpianus de bonorum possessione secundum tabulas, *ff. de bono. possess. secū. tabul.* ubi inquit chartæ appellationem etiam ad nouam chartam referri, & ad delecticiam: proinde si in opisthographo quispiam testatus sit, posse hinc peti bonorum possessionem. Quid esset opisthographum, significari sibi postulabat. Cùmque ille respondere cunctaretur, & incertus animo fluctuaret, putare se nihilominus dixit, ex interpretis autoritate, opisthographam dici chartam, in qua descriptæ impensæ ad calculos referuntur, vna cum tributis & debitis: afferens quandam verbi deriuationem deridiculam, & alia nugalia, quæ cùm sint perspicuæ fallitatis, referre non necesse habeo. Nec multo post, questione deposita, cùm ad alios sermones diuertisset, quasi tacita confessione victus, non sine pudore digressus est. Quo digresso, quid ego sentirem de opisthographo, petiit à me ille seriò explanari. Dixi ego satis lique, verbi originem è Græco deductam, & quantum assequi poteram, opisthographam dici chartam, quæ vtraque facie & diuerso latere scripturæ admovebatur, hoc est, intus & à tergo: quæ plerunq; non specie libelli erat, sed voluminis instar torquebatur, quo more prisca scripta edidisse feruntur, deductum nomen από τῆς ὀπισθεν, quod post & retro significat, καὶ χαρτῆς, quod est scriptura. Qui igitur tam à facie quam

à tergo scripta exarabant, in opistographo scripsisse ferebantur. Plinius innotior: Electorum commentarios centum sexaginta mihi reliquit opisthographos, hoc est, etiam tergo scriptos. Unde morbum opisthotonicum dicunt illorum, qui ceruicē retro flexam habuere: sicut opisthocomae, qui comas retro ferre consueverunt, qualis Hectoris coma dicitur fuisse. Fuit enim apud veteres chartarum diuersa genera. Nam & syngrapha, & opisthographa edebantur scripta. Syngrapha enim uno, opisthographa utroque exarantur latere. Quod verò testatoris manu scriptum erat, holographum: quod priuatim, chirographum: quod autem quisque sua manu scripsit, autographum. Præter quæ fuit hieratica ex biblo in Aegypto frequens, sacris tantum voluminibus dicata. Hæc fuit à principio ex cortice platani, fraxini, aceris, & populi albæ: item fagi & vlmis, aut (sicut Vlpianus censuit) ex tiliâ, philyra, & papyro. Liber enim, interior pars est corticis quæ ligno cohæret, in quo ante usum chartarum exarabatur scripta, vel in palmarum foliis, ut Plinius notat, fuitque antiquissimi moris, publica monumenta plumbeis voluminibus: priuata autem linteis describi: in quibus nonnunquam publica. In papyro autem perraro publica frequentius priuata edebantur. Is enim in palustribus Aegypti frequens erat, qui intertextus farina glutinabatur. Erant quoque tabellæ cera illitæ, in quibus monumenta literis nonnunquam mandari legimus, aliquando duplices, plerumque triplices, aut quincuplices colore diuersa. Nam & luteæ erant, virides, crocæ, purpureæ. In triplicibus epistolas, in quincuplicibus honores & magistratus: in duplicibus si quid esset arcanum & subticendum, interiorēscque animi notas magis adnotabant. Philyram verò corticē esse tiliæ Græci asseuerant, in qua notas verborum & sensa mandari literis sæpe proditum est. Post quas chartæ hœdinæ (quas pergamenas vocant) fluere. Pergani vrbe Troadis primum inuenta: ubi quum Attalus & Eumenes imperitarent, nobilē illam omnium sermone celebratam bibliothecam, conquisitis vndique exemplaribus, hœdinis chartis construxisse feruntur. Nam alia Ptolemæus Philadelphus, plus ducatorum millium voluminum in Alexandria dispo-

ὀπισθογραφῶν

ὀπισθογραφία

Chartarum genera.

Syngrapha.

Holographum.

Chirographum.

Hieratica.

Autographum.

Papyrus.

Liber.

Librorum.

ff. de leg. 3.

Tabellæ cereæ.

Philyra.

Chartæ hœdine.

Attali & Eumenus bibliotheca.

Ptole. bibliotheca.

fuit. Quam M. Antonium Cleopatram largitum fuisse, nonnulli ad primum durasse bellum cum Augusto, asseuerant: quæ mox incendio absumpta fuit. Romæ autem. Asinius Pollio vatum libris cōseruandis bibliothecam dicauit primus: in qua M. Varonis imaginem adhuc viuentis, pro cumulo magnæ gloriæ posuisse fertur: sicut Victorino ob doctrinæ magnitudinem, viuenti statuum populus in foro posuit. Apud Athenas Pysistratus illius exēplo bibliothecam fecit. Meminitque Herodotus, prisca cōsuetudine hœdinas pelles biblos nuncupasse veteres, quod aliquando bibliorum inopia eiusmodi pelles scripturæ adiuuarent. Brachmanes literas non ceris, nec libris, sed in fœditibus fullaris coloribus effinxere. Babylonij verò cōtilibus laterculis mores, leges, atque instituta tradidere. Quare Cleantes quod à Zenone audierat, in tegula esse adnotauit, Phœnices animalium figuras literarum loco insculpebant lapidibus. Ab his enim profectus Cadmus literas Græciæ intulit, quæ eadem mansere semper, & cum literis sermo, licet Pelasgica lingua sæpe mutata & abscissa fuerit. Sicut Assyriis Rhadamantus, Aegyptiis Memnon & Anubis, Phrygibus Hercules, Latinis verò Carmenta & Pelasgi, aut ab Corinthio Demaratho profecti, vel (ut putant alij) Simonides & Berofus primos characteres edidere. Quauis Aegyptios per animalium figuras primū sensus mentis effinxisse, & antiquissima monumenta mandasse literis, nonnulli ferant. Alij Assyrios, qui notas literarum docuerint, arbitrantur primos. Nonnulli Ionum characteres à primis originibus editos, omnibus versutatis nuncios fuisse putant: sicut Pherecydē Syrum Profam orationem inuenisse, Proditumque memoriæ est, Aegyptios literas habuisse vstitatissimas, quas singuli discunt quas verò dicunt sacras, interiores & recōditas soli sacerdotes norunt à parentibus traditas, qui etiam ex omni æternitate rerum gestarum sensa effinxere. Atque Aethiopes perplexo scripturæ genere vsos, ut non ex lateribus digestis ordinibus, (ut mos communis habet) sed à summo ad imum literarum ductus exararent, quod τρυφον Græci appellant qui cum septem characteres habeant, illorum singuli quatuor re-

Asinii Polliōnis bibliotheca. Pysistratus.

Brachmanum scriptura. Babyloniorum.

Literarum inuētores.

Aegyptii animalium figuris sensa exprimebant.

Pherecydes profæ inuētor.

Aegyptiis recōditas soli sacerdotes norunt à parentibus traditas, duo genera.

Literarum.

Aethiopes

cupiunt significatus. Atque Aegyptios à dextra in sinistram, contra Græcorum morem, ductus disponere. Atque Indos absque vsu literarum, omnis xui res gestas & memoratu dignas Pythagorico more memoria tenuisse: illasque à parentibus traditas per manus posteris dedisse: qui tamé haud multo post in sindonibus scribere inceptarunt, totasque paginas monumentis rerû gestarum impleuerunt. Fuitque apud Carthagienses vetus constitutum, ne quis Græcas literas aut idioma disceret, cum arcana illorum consilia & abditos sensus linguæ commercio & per occulta colloquia Dionysio prodita intelligerét. Romanis quoque per signa ac paruas breuésque notas, multarum literarum sensa colligere, per notarios vsus inualuit, adeo vt quauis citato sermone editas in foro orationes per notas facile actorij exciperent, ac sensa & verba intelligerent. Quinti etiam Romani principes lectores apud se habebant, quos *ἀναγνώστας* dixere, cum ipsi occupati, lectioni vacare non valerent: qui etiam vsum Latini sermonis nonnullis coloniis pro manere impartiuerunt. Quippe Cumanis à populo Rom. tributum fuit, vt publicè Latinè loqui liceret, vtque præconibus Latinè vendendi auctiōnandique facultas foret. Rursus quæsiuit sibi explanari, qui esset cæsarius de quo apud Vlpianum & legum peritos frequens mentio fit. Dixi ego cæsarium dici, qui vehiculum duceret, & quasi auigaret. Cisium enim vehiculi genus esse aperetliquet. Cicero in Antonium secunda Philippica: Inde cisio celeriter ad urbem venit, capite inuoluto. Etenim vehiculorû curruumque diuersa fuisse genera, non vna facie, apud autores legitur. Nam & essedum & petoritum, cisium, carruca, carpentum, pilentum arcera, plaustrum, rheda & sarracum, epirhedium quod barbarum est, carri, couinum, & arcirma, licet diuersi generis, omnes tamen vehiculorum numero fuere. Petoritum enim gallicum fuit, rotarum quatuor. Pilentum veneti coloris, quo matronæ vectabantur caste, quas postea basternas dixere: couinû Britannorum, e sedæ Belgarum, thensa deorum ex argento, carruca Germanorum & Gallorum, arcera infirmorum: erat enim plaustrum tectum vndique. Eas

Indi.

Carib. gre. cas literas discere pro hibium.

Leitores apud Romanos.

Latini sermonis vsus pro munere datus.

linè queritur. i. prin. ff. locati.

Cæsarius. vehiculorû genera. diuersa.

Petoritum. Pilentum. Couinum. Thensa. Arcera.

quidem carrucas etiam in Italia frequentes fuisse comperimus: quippe Nero Cæsar nunquam minus mille carrucis iter fecisse proditur, lógo semper agmine impedimento incedente. Censuitque iureconsultus titulo locati, quod si cæsarius, dum præterire contendit cæteros, cisium euerit, & seruum quassauit vel occidit culpa non liberari, sed in eum ex locato ius dari & agi licere.

Vlpianus loco præscripto.

Solere magnos successus ex infima fortuna, & futuras calamitates plerunque signis præmonstrari.

CAP. XXXI.

VT omnis antiquitas fabulosa est, his qui in magnis discriminibus positi admirabiles exitus habuere, aut ex inopi calamitosaq; fortuna regiu fastigiū & imperia quassuere, quod res admirabilior videretur, commita miraculi nō semel affinxit, vt qui ex grauibus periculis postea erepti forent, maiestate & cura numinû, non casu aut fortuna seruati viderentur. Romulum & Remû ex Rhea Syluia & Marte genitos cum exponi in profluentem Amulius iussisset, à lupa distentis vberibus alitos plerique omnes tradiderunt. Quod cōmentum fabulæ ab exteris nostri mutuati sunt. Nam Cyro Persarû regi, cuius latè imperium valuit, cum ab Astyage expositus & pãlsus infans foret, canem vbera præbentem, illumque à feris defendentem pastor gregis inuenisse traditur: quæ res futuram ipsius magnitudinem haud dubie portendere visa est. Nec vana prædictio fuit: quippe qui rerum gestarû magnitudine paruo imperij spatio omnes reges antecesserit. Hieronem Syracusanû, quod ex ancilla editus fuerat, in syluis expositum apes cõgesto in os melle aliquandiu aluere: qui mox omnes asperitates superuadens, rãtum ingenio & virtute valuit, vt ob multa rei militaris facinora, regnum Syracusis, & omnia ornamenta virtutû paulopost assecutus sit. Hic est enim ille Hiero, qui præcipua & constanti fide rem Romanam iuuit, vnôque tenore amicus populi Romani & fidissimus cultor perpetuò mansit. Pari exemplo traditur Semiramis circa Syriæ stagnum infans ab avis.

Fabulose antiquorû historia.

Romulus & Remus à lupa nutriti.

Cyros à cane.

Hiero ab apibus.

Semiramis ab avis.

exposita, ab auibus diu alita & educata, magno prælagio futuræ fœlicitatis, quæ mox sublata à pastoribus, post varios casus, regia coniunx fieri, & latè imperitare meruit. Midæ quoq; regi Phrygiæ quæ obdormisceret, fomicæ, quæ tritici grana in os congessere, diuitias & opes immodicas illi futuras euidētissimis ostentis adnotarūt.

*Midæ.**Habib à cervæ.*

Habib Tartessorum rex, magnis difficultatibus infans agiratus, tandē inter feras à cervæ alitus, & haud multò post laqueo captus, post subactas gentes & domitas, sæuientes fortunæ minas experiri desuit: qui deinde regnū assequutus, documenta egregij principis dedit, summòque iustitiæ temperamento illis gentibus præfuit. Quod

*Telephus.**Pelias ab equa.**Paris ab ursæ.**Ægyptus à capra.**Sandrocostus.*

commentum de Telepho Herculis filio, qui aui iussu in syluis expositus fuerat, veteres prodidère: Sicut Peliâ ab equa, Paridem ab ursæ, Ægyptum à capra enutritos fabulati sunt. Ad eò ex gravibus periculis ereptis, futuræ signa fœlicitatis quandoque fuere prænumicia. Rursus Sandrocosto, qui haud multò post Indorū rex fuit, quū Alexandro inuisus infestusque, sæuitiam fugiēs, per vastas solitudines curis & insonniis fatigatus languente corpore iaceret afflictus, solusque obdormisceret, leo horribilis & pertimescendus sudorem dormiēti deterfit lingua: quod ostentum ex omni scuitie fortunæ illum emeritum, & mox imperij præpotentem designauit. Sicut

*Gordius.**Lysimachus.*

Gordium dum cōductis bobus agrum coleret, aues omnis generis circumuolantes illum ex infima fortuna ad summum honoris culmen processurum ostenderūt. Mitto Lysimachum, & alios quos referre multum operæ esset, qui sæuientis fortunæ minas & miserabiles casus, ac vim fati potestatemque mira virtute superarunt. Sed sicut post calamitates magnis prælagiis multi fœlices euentus sortiti fuere, ita incipientem fortunam, & infandas strages ac præfens excidium veluti magna fortis humanæ documenta, nonnullis præmonstrare fata voluerunt.

Portenta infœlicitatis futuræ.

Quo tempore Cræsus Lydorum rex à Cyro subactus, regno pulsus fuit, semestris filius in crepundio articulatè loquutus fertur, magno ostento & pernicioso. Xerxe expeditionem in Græciam parante, equaleporè enixa, & mula quæ incertæ naturæ partum edidit, cruenta bella stragèsque, & memorandum illud excidium, quæ

postea præcipitantibus fatis secuta sunt, præmonstrarunt. Saguntis quoque, quo tempore Hannibalis excidiū passa est, inter magna & assidua monstra, fatis constat, infantem è matris utero penè editum in ipsum matris aluum reuertisse. Quod prodigium, quasi diuinitio futuri esset, teterrimum bellum & fatale excidium, ac imminens fatum quo ad internecionem funditus euerfa est, haud dubiè ostendit. Est quoque in exemplis, excisos panes Syllæ temporibus, manantis sanguinis guttas fuisse, canesque & alia id genus animalia rugitu miserabili lugubres voces dedisse, bellum ciuile & intestinas clades, tantumque cædis, quantum postea effusum est denotasse. Inter quæ ancilla quæ serpentem enixa est, Maricum portendisse bellum dicitur. Multasque eiusmodi in medium afferri possent, vt taceâ Tarquinium, aliosque innumerabiles, ac mille portenta, quibus maxima & cruenta bella, ac inuidentes fortunæ casus, euentusque tristissimi variis prodigijs prædictionibusque præfita fuere. Ita profectò est, vt quæ futura quandoque sunt, multis signis quasi multò antè præuisa, monitu impulsiveque Dei declarentur. Et quod fatis debentur, siue anceps malum, & aliqua temporis atrocitas, siue certa spes & indubia salus futura sit, nobis potentis signis que denunciatur: quibus fata imminencia & tempestates sedulò vitari possunt & caueri. Sed quod de Gordio legimus, cui aues circumuolantes auspiciū fecere, id nimirum Vitellio principi exitio fuit. Nam Viennæ pro tribunali sedenti, supra caput & humeros residens gallinaceus, tantumque scædarum auium superuolans, vt nebras penè afferrent præfens periculum & futuras calamitates quibus ad internecionem diis hominibusque insensus redditus est, non cæca existimatione præmonstrauit.

Par exemplum Tarquinij superbi, & Thrasibuli Milesiorum tyranni, ac Sexi Tarquinij & Zopyri Assyrii.

CAPVT XXXII.

Quod de Tarquinio superbo scriptum legimus aliquando, qui odio inexpiabili diis hominibusque insensus, regno pulsus fuit, quū Gabios olim opprimere vellet dolis, quia nuncius filij dubiæ fidei videbatur, ne

secreta sui consilij panderet, in hortos quibus deambulabat, illum adduxisse. Et quum nihil responderet, summa papauerum capita baculo decussit: quo aringmate quid vellet pater, filius intellexit. Idem de Thrasybulo Milesiorum tyranno, non mitioris perfidia scriptum accepimus. Quum enim à Periandro Corinthio nuncio cõsultus foret, quid sibi agendum putaret, vt omni suspitione procul & metu vacuus imperitaret, quasi elinguis foret; nihil aliud retulisse fertur, præterquam quòd nuncium Periandri haud exploratè fidei virum, in segetem messi maturam adduxit, summásque frumenti aristas baculo decussit, nullo verbo reddito, eodem nuncio anxie prosequente, & quid vellet, Periandro referri expectante. Quo factò intellexit sagacis vir ingenij, vt si ciuibus dominari & tyrannide potiri cuperet, principes ciuitatis & summa capita rerum, quibuscunq; modis posset, è medio tolleret, tacitísque ambagibus sublatis potentioribus, illum regno potiturum depulso metu, affirmauit. Atque híc Periander fuit, qui tyrannos, si diuitibus dominari cuperent, amore potius ciuú & charitate, quam armis stiparentur, monuit & suauit. Non enim parua dixit munimenta, beneficentiam & studia hominum ad perpetuitatem. Sed in hoc stratagemate, quod de Sexto Tarquino legitur, cuius fœda vitia, & fœdiore libidines fuere, quòd odio & dissidio patris simulato, ob suorum morum difficultatem, superbúmque ac immodicum imperium, fugam fecisset, Gabiòsque infestam Tarquinio gentem petiisset, ab illisq; exercitui præfectus fuisset, vno atque altero prælio prosperè rem egisset: tunc demum creditam sibi vniuersam rem Gabinam, sublatis de medio primoribus patrum, haud difficulter, nec magno certamine in manus Tarquinij tradidisse. Haud ab simile factum, sed pari exemplo, eisdémque cõsistis dolis, rem gestam apud Persas inuenimus. Nanque Assyrij cum à Dariò descuissent Babyloniámque vrbe præualidam occupassent, difficilisque expugnatio foret: iam magna rerum difficultate. Zopyrus quidam ex optimaribus homo callidus & veterator, ex omni barbarie ad omne facinus promptissimus, animo inuerecundo & astu barbarico, truncis auribus & naso; lacero corpore, &

Imperium stabile.

Tarquinij iunioris reclusa.

Zopyri factum.

facie deformata scædam in modum, singulare genus fratris commentus fuit. Quippe simulans se à Dariò tam fœdè cæsum, quum illo oris dehonestamento conspicuus foret, Assyrios & Babyloniám petiit, asserens sibi nullum nisi apud Darij hostes receptum tutum putasse. Inde ab Assyriis benignè exceptum, turmis equitum præfectum dicunt fuisse, vno atque altero prælio contra Darium prosperè rem gessisse: & cum ex composito victor fuisset, tunc postquam dux totius militiæ constitutus fuit, vniuersum sibi creditum exercitum, ipsamque Babyloniám valido præsidio munitam, in Darij manus haud multo negotio dedisse. Pysistratus quoque memoratur callido astu & vasto ingenio, vt Athenarum dominio potiretur, lacero & deformato corpore, pluribus sibi illatis vulneribus & plagis, in forum produisse, & clamore querulo, magnisque fletibus incensam multitudinè aduocasse, ea sibi vulnera ab inimicis illata palam vociferatus: & cum custodes corporis, manus iuuenum audacissimorum accepisset, tyrannidem Athenis magno scelere & perfidia inuasisse. Neque ab simili exemplo Dionysium, qui Syracusas flagitiosus occupauit, pari audacia & astu idem factitasse accepimus. Nanque dolosis consiliis se multorum insidiis appeti asseuerans, propè concionatis in modum per infimas obtestationes apud populum peruenit, vt sexcentos circa latera armatos sumeret: quo agmine stipatus, graui & superbo dominatu patriam occupauit. Adeo perniciosis exemplis & velana cupidinè mouentur homines, vt quod virtute nequènt, callido astu & malo facinore assequantur. Pròditur memoria iuuenis inter ceteros non ignaui spiritus, ex optimatibus, quos Aristodemus tyrannus extorres fecerat, hoc consilio vsus, vt patriam ab impotenti seruitute liberaret. Nam corpore plagis affictò, vt fides haberetur, ad Aristodemum uenit: & quos fidiissimos habebat, exciuit, illòsque in saltus inuios & inaccessos ubi dispositæ erant insidiæ adduxit, quibus debellatis, & tyranno occiso, Cumas seruili iugo liberauit. Sossis verò Syracusanus, homo versuti ingenij, nouandi res occasionem nactus, quum similibus dolis sanguine scædatus, & veste lacera, lamentabili voce contra Dionem multitudinem

Pysistrati dolus.

Dionysij in occupanda tyrannide ars.

Sossis.

GENIALIVM DIERV
exciret, consilio parum celato, postquam dilicuit fraus,
tanquam molitor nouarum rerum, & vulgi turbator, A-
thenis iudicium subiit, & intestinae fraudis poenas luit.

LIBRI II. GENIALIVM
dierum finis.

ALEXANDRI AB ALE-
XANDRO IVRIS PERITI
Neapolitani, Genialium die-
rum liber tertius.

*Quid dicatur idem apud philosophos, & quid idem
à iureconsultis, discussum cum Hermo-
lao in conuiuio familiari.*

CAPVT I.

HERMOLAVS Barbarus amicus meus
summus, perquam fuit literis homo orna-
tissimus, bonisque disciplinis & ingenuis
artibus excultus, ac præter ingenij ama-
nitatem, quæ plurima in homine fuit, do-
ctrina quoque curiosa & eleganti. Ad eum quotidie,
dum Romæ ageret, complures viri bene literati, atque
in studiis doctrinarum magistri, sapientiæque doctores
facundissimi, exercendi animi causa frequentes ven-
titabant. Accipiebaturque singulis ille, aut noua lectione
auctoris non vulgati, nonnunquam quaestiunculis ex
philosophia minimè procacibus & petulantibus, sed
placidis & ingeniosis, ac pro æstimatu cuiusque festi-
ma quadam argucia animum lacescentibus: ita vt ipsius
con-

consuetudine & sermone quotidiano semper quisque
doctior & lepidior fieret. Fortè verò cum festa soleniq;
die ad cœnâ ab eo inuitati nonnulli ex nostratibus boni
adolescētes studia humanitatis professi, & nos vnâ trās-
actis negociis conueniremus, excepit nos ille cœnula
admodū lauta & frugi, nō prodigis epulis, & paratu ma-
gno, sed parco, breui, & parabili cibo, & vt tenui conui-
ētū, ita summa voluptate comitateq; mutuos ipse ser-
mones mistos cōiualibus iocis, in longū protrahebat.
Cūque inter cœnandū, sicut solebat in cōiuiuio fami-
liari, iuuenis quispiam lætæ indolis, & haud illiteratus,
Thesei res gestas nuper è Plutarcho in Latinum versas,
scitè admodū & venustè lectitaret, quòq; pacto in Cre-
tam delatus, Labyrinthi errores & Minotauri monstra
superarit, reuerſoq; vt Atheniēses ob res fortiter gestas,
dies festos dedicarint: & alia permulta, vt ingeniu faci-
diq; eius fuit in extollendis venditandisq; Græcorum
rebus, plusquā satis est, profusa: Hoc quoq; legebat, na-
uium qua in Cretâ Theſeus delatus fuerat, ad Demetrii
Phalerei tēpora Athenis seruata custodiri. Et quia lōgo
æuo absumpta materia fuit, lignis antiquioribus detra-
ctis, nouisq; coaptatis, diu mansisse. Eaque cū eadē The-
sei nauis diceretur, apud philosophos aliòsque physica
studiosos, an eadē esset nauis, an verò altera, ancipitem
quaestionē incidisse. Cūq; hæc & pleraque ex Plutarcho
in hâc sententiâ ille legisset: Morosa, inquit Hermola[?]
& quæ nihil habeat cōtrouersia: quæstio hæc inter philo-
sophos agitari cōpta fuit. Cui enim non explicatū est,
vbi materia non e adē subest, quæ prius erat, & si loco il-
lius altera suffecta sit, minimè eandē rem dici oportere?
Cōstat enim, nauium quæ demptis tabulatis & tignis ex
noua materia coaptata est, non eandē esse. Siquidē cum
quid idē esse dico, illud ita demū esse idē putandū est, si
nihil ei additū detractūve sit. Nauis ergo quæ veteri
dēpta, & noua coaptata materia, facta est, quia non eadē
materia nūc est, quæ olim fuit, eadē omnino dicēda non
est. Cūque me, qui vnâ adērā, quid de istiusmodi re iu-
dicij haberē, potissimè interrogaret: respondi meminisse
me in cōplurium iuriscōsultorū libris secus lōgē atque iureconsul-
ipse censeret, scriptū legisse, quos omnes cōtra sentire, *Idem apud*
Idem, *Idem apud*
tos. l. mor-

110. ff. de
iudiciis &
est textus
Pauli.

atque isti opinioni aduersari haud dubium fuit. Namque Alphenus iuris ciuilib & veterum literarū impense doctus, haud immeritō existimauit, vbi iudiciū coram vno pluribūsvē agitari cōceptum fuit: si illis fato profunctis alij suffecti sint idē iudiciū conferri: & populū eundem esse qui nunc est, & qui ab hinc centum annis fuit. Nauim quoq; quæ mutata veteri materia noua suffecta est, non aliā, sed eandē decere existimari. Quod si aliter dicimus, vtique foret, vt nos qui immutatur quotidie; iidem nō essemus, qui ab hinc anno fuissēmus. Quinctiā, si longius euagari libet, inueniemus Vlpianum magna virū autoritate, qui ob excellentē doctrinā, Aurelij Alexandri imperatoris sacri scriuorū magister fuit, & POMPONIVM pariter iuris scientē & peritū, literis prodidisse: Si grex mihi testamēto legatus esset, isque ad eō immutatus est, vt ne ovis quidē quæ scripti legati tēpore fuit, hodie superfit, sed omnis ex sobole postea nata suffect^o sit, eundem gregē dici, atq; ideo legatum testamēto deberi, quia cū quid loco alterius sufficitur, idē existimari haud dubiū est. Atque hoc, in quā apud veteres iurisperitos ita in confesso fuit, vt exploratius nihil esse possit. Cūmq; Hermolaus me fuisset intuitus, veluti fateretur quod assereram: Esse, inquit, arbitror vt dicis, etsi mihi hæc sententia omnino non probatur, cui prorsus non accedo: & cū ista sit veterum iurisperitorum opinio, vt modō dixit, aliquid obniti non auderem, si penitus vera foret. Nā quod asseueras Vlpianū & iureconsultos sentire, facilis est & expedita distinctio, id quod asserūt conferri in casibus per te modō explicatis, non tamen vt in omni re, omnique negotio idem statuendum censeam. Nā si altius rem intueri volumus, profectō referre arbitror, cū quid idē esse dicimus, an illud eiusdē substantiæ & formæ, an verō alterius dicamus. Formam verō à substantia abesse non ignoras, quas à vestris iurecōsultis materia & speciē appellari audio, quam Aristoteles *αἰδός* nuncupat, Plato *εἶδος*: nonnulli materiam, plerique causam & formā. Cū ergo aliquid idē esse dico, hoc apud physicos ita receptū est, quod est vero propius, tunc demum illud idē dici oportere, si eadē materia subest quæ prius fuit, & forma seu species immutata non est: idque

l. grege. &
l. si grege.
ff. de leg. 1.

Idem apud
philosophos &
physicos.

posse internosci, quōd mutatio formæ vel substantiæ diuersam non eandē rem facit. Nauis ergo quæ tignis detractis ex alia materia coaptata est, & grex noua sobole suffectus, sic populus & alia hoc genus, quia materia seu nauis substantia non eadem est, quæ olim fuit: quippe quia illa dēpta, alia suffecta est: licet forma vel species nauis, gregis, populi, eadē subfit, eandem rem non esse haud dubie efficit: quū diuersa materia vel forma dissimilem rem, non eandē efficiat: alioqui dicendum foret, eadē nunc Athenas esse, quæ quōdam fuere, eandē Carthaginē, eandem denique Romam, vrbes præualidas olim & populōs præpotentes: nunc (vt vides) ita incendiis & ruinis deformatas, vastas, & infrequentes, vt illarum vix memoria aut vestigium extet. Vestri verō iureconsulti rem aliter intuentes, licet materia rei mutata, si altera illius loco suffecta sit, dummodo eadem species maneat, eadē rem dici putant: credo quia nihil officit aut repugnat, quare illud ex cōstitutione iuris idē conferri nō debeat. Etenim si in demortui loco suffectus est iudex, vel si testamēto quispiam gregē legauit, seu quid aliud arbitrere, licet quod prius erat, mutatum sit, & aliud illius loco suffectū: quia non propterea mutata testantis voluntas probatur, ex qua iuris constitutio pendet, eandē rem cōferri proculdubio facit. Vbi enim ratio legis inest, ibi idem esse iudiciū, bonū & æquū est. Quod apud physicos, qui rem acutius intuentur, & magis hæc ad viuum resecant, cū sint rerū scientissimi, & artium periti, non ita receptū est. Leges enim quod probabile est, quantumque æquitas & ius suadet, sequuntur: physici verō, quantum veritas & ratio necessario conuincit, efficiunt. Ex hoc igitur effici cogiq; potest id de quo disceptabatur, nauim quæ mutata veteri materia, ex altera coaptata est, quia non eadem substantia subest quæ pridem fuit, licet vestri iuriscōsulti aliter sentiat, tamen secundum physicas rationes eandem non esse, nec conferri: quia mutata materia vel substantia, diuersam, vt dixi, non eandē rem facit. Hæc Hermolaus admodum facundo, vt erat, ingenio, multaque cum elegantia verborum, apud complures qui aderamus, dum cōuertant nobis daret, scitē subtiliterque disterebat.

Gentium diuersarum mores in condēdū humanisq̄ue corporibus defunctorum, & qui Romanorum vsus fuerit.

C A P V T I I.

Romani initio humi condebant, non cremabant corpora.

Cornelius Sylla primus crematus Romae.

Thaletis mos sepeliendi.

Heraclyti. Carthaginiensis, Syrorum & Aegyptiorum.

Condita corpora.

Succus cedri.

Teda.

Pythagoraeus sepeliendi mos. Lycurgi sententia de

Romanos olim ab ortu vrbis defuncta corpora humi condere neque cremare consueuissent, illud argu- mento est, quod Numae Pompilij corpus in arca lapidea post multa secula à Cneo Terētio in Ianiculo inuentū, vetustissimi autores tradunt. Postea quum longinquis bellis defunctos erui cognouissent, vt igni cremarētur, decreto sanxerunt. Primus ex patriciis Cornelius Sylla traditur, qui decedens igni se cremari voluit, veritus talionē. Nam ipse corpus Marij & eruta ossa subuertit, & in Anienem misit. Inde māsit diu defunctos cremādi consuetudo: à qua sequitis temporibus dum Antonini Caesares imperitarent, desitum fuit. Tunc enim illo more abrogato, denuō corpora humi cōdere cōpere, ex in- stituto Thaletis, qui cūm omnia ex aquis cōstare dicat, defunctos terrae mandari iussit, vt humore dissoluantur. Heraclitus verō igni, tanquam ad originem suam reuer- tantur: quippe cūm omnia ex igne cōstare diceret. Car- thaginensēs verō cūm prius terra obruerent fato defun- ctos, postea à Dario admoniti, mutato consilio igni tra- didere. Apud Syros & Aegyptios condendi & non cre- mandī corpora, medicataque cadauera asseruandi in lo- culis, vetustum morē inualuisse accepimus. Condebant enim cadauera myrrha, aloē, cedro, melle, sale, cera, bi- tumine & resina, odoribus & vnguentis delibuta. Ex suc- co enim cedri exanimū corpus seruari, sicut viuētia corrumpi, haud dubiē perspectū est. Sudore quoque li- gni tedae concisae & furnis adactae, apud eosdē mortuos delibutos, seruari prodiderunt, ita lineamentis integris, vt viui apparent: quod ab exteris regibus vsurpatum accepimus, vt eorum corpora non cremarent, sed dif- ferta odoribus tumulo inferrent, aut humi conderent. Intantumque odores ad defunctos pertinere creditum est, vt quanuis cremarentur, vnguenta tamen & odores flammā iniicerent. Pythagorai non vnguentis, sed folijs populi, myrti, & aloēs stipati, humi mandabantur, sicut M. Cato condi & humani voluit. Lycurgū legimus nihil cum mortuo, sepeliri mādasse, sed puniceo amictu vela-

tum, & olea fronde circumdatum, terrae mandari voluit. *sepultura.* fe. Albanis pecuniā cū mortuis sepelire in loculis mos *Albanorū.* erat. Taxillis, Brachmanis, & Iberis, vulturibus defuncta *Taxilorū.* corpora obiicere. Barchaïs, quae apud Colchos & Ibe- *Brachma-* ros gens est, agnatos morbo extinctos, velut ignauos & *rum.* degeneres igni tradere: in bello autē absumptos, tanquā *Iberorum.* fortes & strenuos, obiicere vulturibus. Parthi & Magi *Barchaeo-* procul à nostro orbe siti, honestissimā sepulturam vulgo *rum.* autium aut canū laniatus putauere, nudaque tantum ossa *Parthorū.* quae supererant, terrae mandare assuerant. Sicut apud *Magorū.* Hyrcanos, quorū horrida & inculta vita est, aliāsq̄ gen- *Hyrcanorū* tes indomitas, canes pro sepulchro fuere, qui sepulchra- *canes sepul-* les dicti. Hoc affluentī cibo nutriebant, & suos quisque *chrales.* canes parabat in vita, à quibus mortuus laceraretur, atq; *Persarum.* hoc eximium & solēne putabatur funus. Persae fato de- *Assyriorū.* functos scera circumlitos, vt maximē diuturni essent, do- *Essedonū.* mi cōdebant. Assyrij in melle, regum verō in paludibus. *Indorum.* Humi verō tradere, aut igne cremare, capitale fuit. *Massage-* Esedonū traditur mos, vt parentū funera cantibus pro- *tarum.* sequantur, mox cōtibus propinquorū aduocatis, quod dictū auditūque scōdum est ipsis cadaueribus immixtis ouillis carnibus, vescantur. Id quod ab Indis & Massage- *Indorum.* tis vsurpatum ferunt, quorum prodigiosa immanisq̄; na- *Massage-* tura est: nā senio confectos in frustra cadere, illorumq̄ *tarum.* carnibus immixtis pecudibus vesci assueuere. Id quoque *Derbicum* apud Derbices Persicā gentem, & cum Hybernīs efferatis *& Hyber-* hominibus commune fuit, vt parentes & affines qui *norum.* succubare, comesse, pietatis maximāq̄; potestatis mun- *Hyperbo-* dus putarent: quod Chryssippus philosophus probauit, *reorum.* & literis prodere non dubitauit. Fuitque proditū, eosdē *Lex in Co-* Derbices in more habuisse, viros certā progressos aeta- *de morte* tem, more hostiarū immolare ad aras, mulieres verō se- *irroganda* nefcentes praefocare. Tradunt Hyperboreos illos peni- *senibus.* tissimos, qui in extimo orbe tractu siti sunt, homines ri- *P iij* gentis barbariae, & omni humano generi infociales, eos qui longo aeo vixerunt, post epulas & familiare conuiuiū sertis redimitos, ex rupe abrupta in mare dare praecipites: quae lex in Code insula ad Hellepontum fuisse traditur, vt supra LX. annos nati, aconito vitam finire cogantur, ne ipsi desides & ignaui, fortū virorū cib-

Caspiorū.

*Scythia
mos.*

Phrygia.

Nasamomum.

Thracum

Indorum.

*Aliorum
quorundā.*

Aethiopiū.

Pæonum.

*Ichthyophago-
rum.*

*Troglody-
tarum.*

*Gymnastarum
incola-
rum mos.*

Arabum.

*Panebio-
rum.*

Saitanorū.

*Lotophago-
rum.*

*Athenien-
sium.*

ria absumerēt, locūque & partes aliorum occuparent, Quod de Caspiis quoque memoriae proditū est: nā filij parētes septuagenarios domi clausos, aut in loca inculta & deserta, intimāque solitudines expositos, vel fame enectos, siti & inopia cōficere, celebre funus putarūt. In Scythia gens est, quæ parentum cadavera inter niues & glaciē truncis affixa arboribus detineant, illa terrē mandare, pro scelere próque flagitio arbitrati. In Phrygia mortuos sacerdotes non defodiunt, sed super lapidibus decē cubitis erectos, sublimes constituunt, sicut Nasamones, qui sedentes mortuos statuebāt. Thracēs quoq; fama est & Indos, atate cōfectos illos præcipuē quibus studium sapientia fuit, incensis rogis mortē oppetere, & sine aliquo funerū apparatu, latos se in flāmas iniicere, non refūgere, nec formidare. Alios inibi homines in alio tractu orbis intonsos & incultos, vltra Arabēs & Æthiopes, parentes & sibi coniunctissimos, in litoribus, ita vt fluctibus operiantur, sepelire, ipsōsq; Æthiopes ad certos annos vitam producere, qua exacta, diuerso quisque fungatur fato, exanimāque corpora vel in flumen deiicere, vel vitro operta, ita vt integra spectentur, & posteris spectaculo sint, asseruare. Pæones in stagna, Ichthyophagi in mare defunctos abiiciūt. Troglodyta poliuri virgīs, mortui cervicē cū pedibus alligantes, esse runt: deinde cadaueri lapides aggerentes, cornu capræ inibi ridentes apponunt, hoc pro exequiali pōpā, próq; funere existimantes. Quod à Gymnastiarū incolis vlturpatum legimus, vt incisa & defecta cadauera in vnam imponant, defuperque ingentia saxa accumulēt. Arabum verò mos proditus est, vt regum & summorum dum elata cadauera in loca tetra & inculta stercore obruant, ac cæno & sīmo aggesto terræ imponāt. Panebij, siquando rex moritur, corpus quidem defodiunt, caput verò auratum in templo augustissimo cōsecrant dicantque. Sicut Saitanis reges qui impetarunt, intra septa tēpli sepelire assuetū erat, hoc sepulturae genus optimū, & pietatis vltimū officium astimātes. Lotophagis nulla sepulchrorū habetur cura, sed defunctos in mare deiiciunt, parū referre arbitrati, igni, terra, vel aqua dissoluantur. Apud Atheniēses & omnem ferē Græciam cor-

pora nō cremare, sed terræ condere, & sepelire cū funebri veste. Phrygibus verò igni imponere, antiquissimos mos fuisse proditur. Sed in humanis corporibus Athenienses orientē versus, Megarēses & Phœnices ad occidentē vertere solebant. Aphri verò vt Græci sepeliunt, Maxima autē sepeliendorū cadauerū cura Atheniensibus fuisse fertur, præcipuē bello peremptorū, ita vt qui illos inhumatos relinquerent, quouis supplicio dignos putarēt. Idcirco summos duces quia cælos nauali pugna in mare deiecerant, grauius pœnis & capitis supplicio afficere: quibus cū peremptorū corpora assequi nequirēt, illorū ossa & disiecta mēbra passim strata exquirere, & humo tegere, defunctōsq; in acie, tumulo publicē extructo quotannis pro concione laudare, magnæ curæ fuit: adeo vt Nicias cū exercitu iter faciēs, ne duorum militū inhumata cadauera relinqueret, totū subistere agmen, donec humarētur, iusserit. Et Cimon Milciadis filius, vt pater sepulchro conderetur, captiuum se præbere non dubitauit. Traditū quoq; est, Cares morte sublatos milites, armatos sepelire: & Sindos tot pisces in sepulchris mittere, quot hostes cōfecisset, qui humaretur. Sicut Iberi pro hostiū intersectorum numero tot obeliscos apponūt, hoc insigne testimonium virtutis & expertissimū decus arbitrati. Cōdebant enim pisci corpora vel arcis lapideis, vel fictilib' cum funebri tunica: quia nudū iacere cadauer, pro flagitio erat. Reges verò externis differtos odorib', in mōtibus sepeliūt: vnde deductū, vt illorū sepulchris pyramides apponant, aut colūnas. Romani verò in domibus quas singuli incolebāt, dolis aut vasculis: qua ex causa lares, quos domesticos vocāt deos, colere cœperūt. Postea lege duodecim tabularū, ne in vrbe sepelirētur, neve vrerētur, graui fuit documento sancitū, cuius verba sunt: In vrbe ne sepelito, aere vrito. Cineres tamē eius qui triūphasset, aut imperatoris qui hostes bello domuisset, vel armis temp. auxisset in vrbe ferre licebat: quibus hoc honoris causa, vt in foro cōderentur, tributū est: licet apud Spartanos secus locē seruatum sit, Lycurgi lege, quibus, & in vrbe, & secus deorum templa sepelire permittunt. Nō sic Atheniens: nam in campo extra vrbem tumulus erat, in quo

Phrygum.

*Megaren-
sium,*

Phœnicū,

Aphrorū,

*Atheniensū
in sepeli-
endis corpori-
bus cura.*

Nicias.

Cimon.

*Cariū mos
Sindorum.*

Iberorum.

*Corpore
quò conde-
bantur.*

*Romano-
rum.*

*Lex de mor-
tuis in vr-
be non se-
peliendis.*

*Spartano-
rum.*

*Athenien-
sium.*

*Corinthio-
rum.
Dio Cynici
sepulchrū.*

*Loca gen-
tilitiorū se-
pulchrōrū
Romanorū*

*Tulliole
corpus in-
uentum.*

columnę extabit, in quibus defunctorū nomina per sin-
gulas tribus, qui illic cōditi erāt, continebātur. Corinthi
quoque extra urbē maximorum virorum monumenta
fuere. Inter quæ Diogenis Synopenfis, quę canē Græci
cognominarunt, sepulchrum vifebatur. Reliqui verō in
agris quisque suis, aut in fundo suburbano, seu auito &
patrio solo ex senatusconsulto Cneo Duillio COS. Ro-
mæ humari consueuere. In quibus sepeliendi licet toto
generi & familia eius esset à principio, postea vt in fa-
milia ius sepulchri non descēderet, recentiore cura pro-
uisum fuit. Frequentius in Flaminia aut Latina via, ac
suburbis & anfractibus viarum, Romanorum gentilitia
sepulchra fuere. Ibique Calatini, Scipiones, Seruilij, &
Metelli, aliorumq; honestissimæ familiæ cōdebātur: ad
quæ vasa singulini operis, nonnunquam arma militaria,
ensēsque & libellos, aliæque quæ defuncto cordi in vita
fuerāt, quorūque efficaci studio tenebatur, ferre, & eod-
em sepulchro tegere assueant, vt ea quæ viui dilex-
rant, vnā cōderentur. Memini dū Romæ agerē, in vetu-
stis sepulchris, quæ in via Appia plurima videntur, inter
ædificia hortōsq;que, intēque coagmenta lapidum, eru-
tum cadauer fuisse, multo æuo vetustum, adolefcentulæ
mulieris facie, capillo, oculis, naribus, & reliquis linea-
mentis prorsus integris & incorruptis: nisi q̄ vestigia li-
quaminū & vnguētorū quibus delibutū fuerat, appare-
bāt: recētē specie, inscriptione nulla, qua nomē defunctę
innotesceret. Pōponius tamē vir, vt in ea ætate, veterum
literarum impēte doctus, Tulliolā M. Tullii Cic. filiam,
de cuius obitu ad Seruīū Sulpitiū sunt epistolæ, aut Pri-
scillam Abascantiæ, de qua Sylua Papinii extat, fuisse au-
gurabatur. In quibus argumentis asseueraret, cum nulla
inscriptionis vestigia extarent, prorsus nescimus.

*Consularia comitia per quos fiebant, quæ re potestas consulis,
quam ius & quæ dignitas foret.*

CAPVT III.

*Comitia cō-
sularia per
quos fiebāt.* **C**omitia Consularia nouis consulibus creandis, nō
modo per Cōsules haberi, sed per interregē, non-
nunquam absentibus Consulibus, alterum Consulem,
cuius erat fors, vt comitiis præesset, ex provincia euo-

uari, aut si morbo vel necessitate impediti, cōmodo rei-
pub. auocari nō possent, dictatore dīci, qui comitiis præ-
esset, sæpe rescriptū est. Dicebat enim dictator Consulē
ex patrū decreto, nonnunquā ex opinione sua, illum cui
militares & ciuiles artes, ac imperatoria cōsilia forent,
quique è republica magis esse videbatur. Tamet si dicta-
torem comitorum causa aliquado se consulē creasse, &
in magistratu fuisse legamus, qui comitiis habitis dicta-
tura se abdicabat. Eadem verō comitia Consularia, non
solum cum vtunque Cōsulem fieri, sed cum altero de-
functo collegam cooptari oporteret, sæpe indici haud
dubiū est. Ipsiq; comitiis plebē interesse, ac centurias
& tribus in campum aduocari frequenter inuenimus:
quāuis sine plebe per patres clientēsq; patrum plerūque
habita legamus. In quibus etiā absentes non modō pa-
tricios, sed plebeios Consules nominari licuit. Tamet si
æuo succedente ex longo intervallo nobilitas ad eō con-
sulatū inuasit, vt soli patricii penes quos maximæ diui-
tiæ fuere, eiecta plebe, ad cōsulatū assumerētur. Adeōq;
plebs obnoxios summisit animos, vt nulli plebeio ad ca-
pessendos consulatus, & intermissum honorē vendican-
dum animus fuerit: à qua impotentia nobilitatis post
aliquot annos, virgēte belli discrimine, patricii desuere,
tunc cum percussa nobilitate, Caius Marius nouus ho-
mo bello Iugurthino consul factus, plebi Romanæ in-
termisum diu consulatū restituit. Et tamet si nisi qua-
stura, ædilitatem & præturā per gradus antea gessissent,
ad consulatū nulli admitterentur: plerunque tamen eos
qui nullos antea curules gesserāt magistratus, quibūsq;
mandata honor non fuisset, Consules creatos inueni-
mus. Caius Claudius Cento comitorum causa dictator
dictus, P. Seruiliū Quinti filium Galbam, qui nullum
antea honorem gesserat, Consulem creauit. Et Pompe-
ius Magnus ex senatusconsulto legibus solutus, prius-
quam alicui magistratu præfuisset, Consul factus est.
Quorum nomina, postquā comitiis relati erāt Cōsules,
in fastis & annalibus (vnde tempora & annos Romani
designabant) in primis annotare soliti sunt, ex quibus
turpissimorum Consulū propter flagitia & dedecora,
sæpe nomina inducebantur: id quod actis testabatur.

*Consul se
dictatorem
creauit.*

*Nobilium
consulatus
ambitio at-
que inua-
sio.*

*Cōsulatus
ad plebem
resolutio.
Consules si-
ne magi-
stratu alio
præcedente
creati.*

Collega cōsulis. Is verò qui Cōsul dictus designatūque fuerat, antequā magistratū iniret, collegā sibi sæpe nominabat, q̄ è re-
pub. videbatur, vt postea similitatibus, vna mēte, consi-
lio ac virtute, nec sædo certamine, & per dissidiū, quod
praua ambitio solet, respub. ageretur, vtq; ex voluntate
sua Consul quem maximè appeteret, collegam haberet.
Nonnunquā senatus collega dixit. Sæpius verò ipsis comi-
itiis duò fuere creati Consules cōmuni studio votōq;

Consules bini apud Romanos. Erāt ergo Romæ bini Cōsules potestate pari, sicut apud
Iberos bini delignantur reges: alter qui iura daret, alter
qui populis præsetet & Carthaginensibus duo annui re-
ges præfuere, qui Suffetes dicti. Aliquando iudiciū ordo
præfuit, qui rerum & personarū ius habebāt. Et Lacedæ-
monii bini præfecti, mox bini reges nomine magis quā
imperio, ex Procli & Heristenis familia primò, postea
ex Eurytionis & Agidis: demū ex Heraclidarū genere,
pari iure & imperio non dissimili imperitauerunt: tametsi
Lycurgus reip. curam per ordines diuiserit, Quod apud
Achæos simile accepimus, vt binos prætores annuos si-
bi præficerent, qui publicas res simul & iudiciā curarēt:

Lycur per ordines reip. Spar-tacæ curā diuisit. Achaei. aliquādo decē, quos *δυναστος* vocabāt. Athenienses ve-
rò post eiectos triginta tyrannos, qui plures quā mille
quingētos ciues indemnatos necauerūt, neque sinebāt
cognatos funerib; adesse: decē qui præsetent, per Thra-
sylvulū acceperunt: mox ipsis à Paulania eiectis, Prytanes
numero quinquaginta præfuere, quæ pars decima sena-
tus erat, quorum numerus quingentorū fuit. In quo ob-
seruatū est, vt nemo ex genere Athamantis natū maxi-
mus, Pritanes fieret: qui etiā Rhodi summus erat magi-
stratus. Apud Chaones autē annui magistratus ex pri-
moribus ciuiū deliguntur. Armoniorū Megistanes, Cre-
tensiu Cofmi dicti sunt: sicut Persarū, Magi & Carama-
ges, qui loco prætoris erāt. Bæotii vndecim summe re-
rū præerāt, qui pacis belliq; tēporibus ius dicebant. Qui
quidē Cōsules, etsi pari honore essent, non tamen simul
insignia cōsulatus, aut imperiū habebant. Nam postquā
Iunius Brutus, eiecto Tarquinio & regibus extermina-
tis, cum Collatino Consul creatus est, licet omnia iura
& insignia quæ apud reges erant, populus Consulibus
concessa voluerit, tamen ne duplicatus terror videretur,

si apud vtrunque consulares fasces videret, cautum fuit
vt apud alterum, cum videlicet qui imperium haberet, *Fasces vi-
cissim apud
alterū dum
taxat cōn-
sulem.*
fasces essent. Ideo alternis mensibus, modò ad vnum,
modò ad alterum Consulem fasces transire voluere.
Idemq; sequentis temporibus, dum imperium & respub.
stetit, seruatum est. Sed tamen quo mense fasces nō ha-
bebat, accensus apparebat Cōsuli, lictores verò sequebā-
tur: quod intermissū, diu postea Cæsar reuocauit denuò.

*Viri prius
darentur
fasces.* Et quāuis Consuli antiquiori fasces darentur prius, ve-
luti canitiæ & annos venerantes: postea lege Iulia cautū
fuit, vt ei qui plures liberos quā collegæ haberet, aut si
numero pares essent, qui maritus foret, præferretur: aut
si omnia essent paria, antiquior fasces acciperet. Eos ta-
men qui secundum gereret Cōsulatum, alteri nouum
ineunti præferri haud dubium est. Erant ergo Cōsulatus
insignia, duodecim fasces, lictores totidē, purpura præ-
texta, curulisque sella. Quineriam eum qui antea Cōsul
fuisset, iterum & sæpius Consulem creati: & qui dictatu-
ram gessisset, in Cōsulem assumi posse, nemo dubitauit.

*Cōsulatus
insignia.* Q. tamen F. Maximus legem tulit ad populum, ne intra
annos decem eundem Consulem resciri liceret, quam le-
gem consensu tacito abrogatam, Sylla iterum promul-
gavit. Creatis ergo Consulibus prouinciæ nominaban-
tur, vt eas vel ipsi inter se compararent, fortiter vire:
quos ire ad bellum, quos præse exercitibus oporiteret:
vel si in deligendis prouinciis non cōueniret, extra for-
tem senatus decerneret. Quod lege Curiata cauebatur, *Provincia
rum sorti-
tio inter
consules.*
vt senatus contra legem Curiatam sine sorte prouincias
designaret: aut si senatus auerfaretur, per populum agi
poterat, vt extra ordinem consuli prouincia daretur: ta-
metsi vtrunque Consulem in eandem prouinciam cum
exercitu profectum quandoque legamus. Optionem ta-
men deligendæ prouinciæ extra ordinem collegæ dari,
aut suam sortem permutare cum collega absq; decreto
senatus, antiquo more non licebat. Ad quas profecturi
Consules, si casus hostiis & sacrificio perfectus non faci-
lè litarent, sæpe diffuso tempore ire supersestium est. In-
ter quas fuere minores prouinciæ, pauci momenti, & se-
rè de famatissimæ, vt syluarum colliumque, ne com-
pingendis nauibus materia deesset, & frequens ad *Provincia
minores,*

omne genus operum materia suppeteret. Consules vero nominatos, ab ipso inito magistratu legiones cum collega partiri, ac Iouis Optim. Max. templum adire, senatum habere, eumque de provinciis, deque omni statu reipub. consulere, Latinas ferias indicere, Iunonisque Sospitæ & Ioui Latiali solenne sacrum in Albano facere: in quo carnem Latinis populis dividere mos erat, sæpe per spectum est, indeque auspiciato ad vora nuncupanda in Capitolium ire, votisque nuncupatis, paludatos vel traebatos in veste regia, prosequentibus primoribus patrum in provincias quique suas proficisci: & prius quam ad hostes ducerent legiones, ad populum concionari de provinciis, de administratione belli, & quam spem de se polliceri possint, referre solitos invenimus. Ex omnibus quoque magistratibus solos Consules, dictatores, prætoresque, consularibus auspiciis creatos, antequam ad eam magistratus, Lanuij Vestæ & penatibus rem diuinam facere tradunt. Quibus in bellum profecturis militaris suppellex consulari maiestate digna scribæ, librarij, præcones, apparitores, muli & tabernacula publicè dabantur. Quæ quidè paludamenta mox sequuti Cæsares sibi desumpserunt. Diuus verò Augustus proconsulibus profecturis in provinciis, pro mulis & tabernaculis certam pecuniam subtaxari iussit. Alexander verò Seuerus ituris præsidibus in provinciis, mulos, equos, vestes & coquos publicè dabat: in quadruplum illa reddituris deposita administratione, vbi malè se gessissent. Athenienses verò duces in bellum prodituri, sertum ex olea sacra sumere, & vas aquæ ferre iuebantur. Erat igitur consulis officium, domi forisque, ac belli pacisque temporibus toti reip. consulere, inque custodienda regèdaque reipub. totis incumbere viribus, omni denique studio, consilio, fide, grauitate, & robore animi, pro commodis reip. pugnare. Itaque in exercitu si quæ obeunda essent expeditiones, legionibus præerant, & summi imperatoris officio fungebantur. Et in vrbe tam de provinciis quam de magistratibus, de fœdere, pactionibus, gerèdisque bellis militibus scribèdis, comparandisve: deque statu, dignitate, commodisque reipub. de communi salute ciuium, & spe bonorum, deque legatorum postulatibus, senatam

Paludamentum & traebæ vestes consulares.

Cōsules, dictatores & prætores in bellum profecturi.

Athenienses in bellum prodiituri. Consulis officium.

consulere debebat: deque omnibus his singulorum sententias rogare. Sed citra senatus aut populi autoritatem, soli decernere non licebat. Ipsorum tamen consilio, magistratu amouere poterat, & de gradu deicere etiã prætorem, censorèque: vel aqua & igni interdicere, aut exulem esse iubere, bella suscipere, supremum ius habere. Quod lege magistrati cauebatur in hæc verba: *Consules regio præsumpto imperio, hisque præsumto, iudicando, consulendo, prætores, indices apparento, militia summum ius habento, nemini parento, iussa bis populi suprema lex esto, eundemque magistratum, ni interfuerint decem anni ne quis capito, ciuitatem annali lege seruiuo, duella iusta iuste geruiuo, sociis parento, se & seruos continèto, populi que sui gloriam augento, domum cum lau-de redemto, & infra. Nonnunquam sine consulto senatus, Consulam Consul magistratu amouisse compertum est: siquidem Flaccus Consul Thermum, prætorem inconsulto senatu honore priuauit & fascibus, Diem quoque dicere tribuuo plebis & reliquis magistratibus pro imperio poterat. Eundemque ab omnibus magistratibus comitatum & concionem habere, deque consilio senatusconsultum facere, & ne fierent inhibere, atque si è reipub. videbatur, dictatorem dicere posse, nulla controuersia est. Cùmque honorum finis sit consulatus, totiusque imperij maiestatem gerat, legatis vndeconque in curiam admissis, solus ex autoritate senatus respòsa dabat, legemque ad populum ferebat. Is tamen quum de capite ciuis agebatur, pœnam capitalè mve noxam inferendi ius non habebat lege edita qua cauebatur, vt à Consulibus (ne per omnia regiam potestatem sibi vendicarent) impune prouocatio esset, nève in caput ciuis Romani, nisi populi iussu, animaduertere possent. Tunc enim qui noxæ capitis reus, sceleris coarguitur, ad populum produci debebat, & dicta causa ex populi iudicio de capite ciuis cognitio dabatur. Nam soli dictatori & populo ius de nece ciuium datum est. Tametsi legamus Opimium Consulem contra instituta maiorum primum dictatoriam sibi vim vsurpassè, Caiumque Gracchum, & Fuluium Flaccum, aliòsque ciues, absque iudicio populi necasse. Si tamen Consuli senatus permitteret) quod in summis reipublicæ casibus, & magna mole periculo-*

Consulium de capite ciuis nullum ius.

rum fiebat) vt caueretur, ne quid respública detrimenti caperet, tunc de nece ciuium decernendi, illósq; omnibus modis coercendi, belli gerendi, domi forisq; summum imperium habendi ius dari censebantur. Ipsi tamén Consuli Romanum ciuem, etiam senatorem, in carcerem duci iubere, & multam irrogare facultas erat. Quod si quis parum iusto iudicio multam, irrogatam,

Consules in ordinem re dacti, atque de gradu deiecti.

aut indigno iniuriam factam querebatur alterius Consulís opem implorare, ad eúmque prouocare licebat, ipsique collegæ intercedendi, inhibendique ne quid secus fieret, ius erat atque potestas. Quod si quæ causæ pratoriam excederent cognitionem, de his quoque apud consulem iudicium esse perspicuum est. Et quauis tanta potestas Consulís foret, eoque excellentiæ & fœlicitatis creuerit, vt totius reipub. & imperij summam gereret: si quid tamen impotenti animo contra rempub. molitus fuisset, poterat ei ante tempus finiti honoris consulatus abrogari, & de gradu deici, sicut multis exemplis perspicuum extat. Q. Cincinnatus dictator, L. Minutium consulatu abire iussit, & imperium illi abrogauit, quod eius ignauia castra hostes obsederant, & penè expugnata. Fuitque literis memoriæ proditum, quod in prouinciam profectus Cõsul cum exercitu, inde decedere, aut præsidium dimittere, vel in aliam prouinciam duce re iniussu senatus minimè poterat, idque lege Iulia sub graui documento vetabatur, ne Consuli sua sponte bella gerere, aut in regionem prouinciãque sibi non decretam sine autoritate patrum & iussu populi accedere liceret. Quod tamen apud Spartanos reges secus fuisse constat. Illis enim in quacumque prouinciã regnũ, ve suo arbitratu bellum gerere, copiasq; deducere permittitur, etiam sine consulo senatus. Hoc quoque memorie datum est, post binos C O S S. quos ab initio ex-

consulibus iniussu senatus prouincia discedere non licebat.

Spartanorum reges. Penes unũ consulẽ imperium cõsulare.

ctis regibus cõtinua serie creatos nouimus, semel apud unum imperium consulare stetitisse, tunc cum urgente dissidio Pompeij & Cæsaris, senatus ne quid respub. detrimenti caperet, unicum Consulẽ Cneum Pompeium dicere coactus fuit, Iterum Syllæ temporibus, Cinna interempto, solus Carbo gessit consulatum. Quinctiam illum proditum est, Consulẽ in initio creatum, ne magi-

stratum iniret, præterquam religione, etiam senatusconsulto vetari: & si inisset, vi atque imperio se consulatu abdicare, donec alter ritè suffectus esset, iubebatur: *Insuperantibus quibus mandandum se in magistratu contra leges nihil egisse, & magistratu de*

quodque Consul abiturus magistratu, peracto honoris tempore concionatus ad populum, solenissimum iustumque in magistratu contra leges nihil egisse, & magistratu de

Infirmitas consulibus qui magistratu de

quantum ratione prouidere potuit. ex sui animi sententia nihil deliquisse, conceptis verbis publicè præstabat.

Ætas consulum.

Quod quidem ne quid præposterè dicatur, aliquo præcunte sæpe exhibebatur, concionæque dimissa, cum in genti comitatu & gratulatione ciuium stipatus patrum frequentia domum deducebatur. Illud quoque non omitendum, quod licet imperium consulare annuum esset, nullique nisi exacto quadragesimo & tertio ætatis anno consulatum capere antea licuerit: pluribus tamen citra eam ætatem si quod dignum operepretium reipub. præstitissent, cõsulatum gerere permissum fuit. Nam & Valerium Coruinum in tertio & vigesimo ætatis anno, ante legitimum tempus ad consulatum promotum legimus: & Mario iuniori, Scipioni Africano, Pompeio Magno, & Octauio Augusto, aliisque ducibus, ob singularem rei militaris disciplinam, & ob candorem ingenij ante tempus, consulatus, aliisque honores delatos cõperimus. Neque enim ætatis magnam habebant rationem Romani, quo minus suffragatibus meritis, dictaturas & consulatus, aliisque honores meritis ciuibus demandarent. Quos enim amplissimis ornamentis dignos putarunt, satis annorum & ætatis habere duxerunt: tametsi L. Iulius tribunus plebis, Q. Fuluius Flacco & Mælius Acidino C O S S. rogatione ad populum tulerit, qua declarauit, qui, & quibus annis nati, quemque magistratum peterent caperentque. Fuit præterea literis proditum eos qui suo anno consulatum peterent perraro sine expulsa ad præscriptos honores admissos.

Notandum hoc.

Qui verò seriùs quam per ætatem liceret, sine expulsa plerunq; ad Cõsulatum promotos. Consulibusque in prouinciam profectis, & cum hostibus bella gerentibus, etiam ultra annum, & donec debellatum cum hostibus, aut à senatu reuocati forent, imperium sæpe prorogari: quos tamen non esse consules, sed velut perfunctos magistratu,

Consulare imperium prorogari.

proconsoles nominari, ipsosque interim falces & lictores habere, quoad sibi proconsulare duraret imperium, satis compertum & cognitum est.

*Quæ sint sigillaria, verbum sæpius repetitum apud Scævola-
m iureconsultum, tertio de legatis.*

CAPVT IIII.

VERBA Scævole iureconfulti libro iuris civilis respo-
sorū tertio de legatis, hæc fuere: Pater familias ita
legavit, lances numero duas leues, quas de Sigillaribus
emendari volo. Is de Sigillarib⁹ leues quidem non eme-
rat: lances autē emptas habeat, & dictauerat testamen-
tum ante triduum quam moreretur. Quæsitum est, an hæ
lances quas emptas de Sigillaribus habuit, legato cede-
rent quum nullas alias de Sigillaribus emerit, nec lega-
uerit, Respondi secundum ea quæ proponerentur, deberi
eas quas de Sigillaribus emisset. Hactenus & Scævola.
Quæsiui ego à viro docto, multi nominis inter caudicos,
quid esset dicere, lances quas de Sigillaribus emam,
dari volo: sique de Sigillaribus, leues quidem non eme-
rat, ac sæpius repetitum nomē de Sigillaribus, quid de-
signaret. Atque ille quum Sigillaria vasa esse diceret ad
vsum nescio quem preparata, informia & impolita, &
quædam nugalia ex autoritate interpretis, demum
post multa deblaterata verba, quum se quoque in con-
textu verborum, & eruendo sensu abstruso dubitare diceret,
haud multo post natus nescio quam occasionem, & causatus
sibi negocium esse, non aliter explicatione dubio quod
quærebam, discessit atque abiit. Cuius illecebra
admoneor, vt pessimè cum his actū magno opere cen-
seam, qui prætermisso Latine lingue nitore, & cultu ver-
borum, se protinus ad legum interpretamenta præcipites
tradunt, magno errore nimis properæ festinationis.
Siquidem hoc primum docēdi sunt, quonam modo vim
ac sensa verborum, & iuriconsultorum mentem planè
percipiant, vt si quid in controuersiam venit, non præ-
posteros sensus, sed proprios assequantur significatus.
Sigillaria enim vicum esse Romæ celebrem, vbi venum
res venales exponebantur, ibique vasa præcipua, signaq;
exquisita

*l. penul. §.
pater ff. de
leg. 3.*

*Legum stu-
dio relicto
linguæ La-
tine nitore,
incepti
plerumque.*

exquisita artis ex ære argentoque fabreficij solebant, vnde nomen factum loco, notum ferè & peruulgatum est. Suetonius in Caudio: *Essedum argenteū*, inquit, *sumptuose fabrefactum, & venale ad Sigillaria redimi*, incidique coram imperauit. Idem in Nerone: *Sporum Romæ circa Sigillaria comitatus est*. Aulus Gellius lib. 5. Noctium Atticorum: *Apud Sigillaria forè in libraria ego & Iulius Paulus pœna confedebamus*: & pleraque eò pertinentia exempla, ne exequar singula, quæ omnium sermonibus celebrata sunt. Huc pertinet quod dies Sigillariorū Saturnalibus adiectos legimus, quibus imagunculæ & simulacra venalia in Sigillaribus proponebantur: quæ pro suis capitibus in sacellum Ditis Romani deferebant. Fuit ergo Scævola opinio, testatorem qui lances quas leues de Sigillaribus se empturum promiserat, legasset & morte præuentus non emisset, sed emptas de Sigillaribus antea habuisset, licet leues se empturum promississet: tamē ne testatoris voluntas irrita fiat, illas quas de Sigillaribus prius emisset, quale scūq; forè, legato accedere voluisse.

Quæ delictorum pœna maiorum criminum apud diuersas gēs more & legibus fuerint constituta. & quæ minorum.

CAPVT V.

PLATO in Gorgia, & philosophi plerique non ignobiles, duplicem puniendis peccatis putāt esse causam, vnam cōmonitionis, alteram animaduersionis. Comonitio delinquentis causa fit, quū ei qui peccauit, vel pecunia, vel leui coercitione multa dicta est: quod eò fit, vt deinceps qui deliquit, ad bene honesteque viuēdum præptior & emendatior fiat. Ea pœna per leges inferri solet, quum leuiter delictū fuit: vt si iudici aliquid præcipienti contumacibus paritum est, vel si prætoris dicto quis audiēs non fuit. Animaduersio verò, nō ipsius qui pœna afficitur, sed reliquorū qui supersunt, gratia adhibetur: vt metu pœnæ ne simili exēplo fiant, reliqui eadē noxa deterreantur. Nam delictū quo impunitus, eo effrenatius fit: quia nisi fuerit vindicatum in noxios, proposita impunitatis spes mortalium animos criminibus inuitat. Ea animaduersio inferitur in viros facinorosos, & magnis criminib⁹ obnoxios, vt in reos sacrilegij, ma-

Cap. 4.

Dies Sigillariorum.

Duplex puniendi peccati causa, Comonitio.

Animaduersio.

iestatis, parricidij, peculatus, alióque nefarios & conceleratos, qui propter aliquod inauditum facinus pœnas scelerum iure & lege perfoluunt. Hinc est quod pro excessu, pœnæ à legibus constitutæ sunt, aliæ bonorum, aliæ relegationis, nonnullæ membrorum, pleiæque capitales: vt pro criminis qualitate, legum iudiciorumque pœnis coërceantur, aliquando exquisitis tormentorum supplicis in aliquo publicè scuitum est. Etenim qui in Deum, aut principè, parentes, aut patriam delinquit, vt qui patrios Lares, focósq; & deos penates, quiq; deorum delubra, sepulchra maiorù prodere, phana peculiari, parentes occidere non verentur, non vulgari pœna sed nouis exemplorù modis afficiendos, iura diuina & humana voluere, posteris docum: to futuros, vt qui ita affectos viderint, ne ipsi pari crimine obnoxij fiant, deterreantur. Indicant hoc Romanorum secures fascibus alligatæ: quippe qui leuiter peccâtes, flagris & fustibus: qui verò grauius deliquere, capitali pœna plectere soleant. Hæc enim Romanis peruulgata poena fuit, vt leuiter delinquentes, nudatos virgis cæderent, aut in latomias darent: qui locus erat custodiæ destinatus, iuxta Tullianum & forù piscariù, à Tatquinio Superbo primùm institutæ. Vel si grauioribus criminibus obnoxij, capitalia autè fuissent tergo & capite luerêt, vel de saxo & robore deiicerent. Erat enim rupes vasta in Tarpeio foro superflans: aut si ita essent nefarij & cõscelerati, resoluti plùbo necarent, vel vno tractos in scalas Gemonias darent præcipites, exemplo Theffalorù, quibus locus supplicio destinatus erat, cui nomè corui, ex quo noxij agebantur in præceps, vnde frequens illud apud Aristophanè, *es vox coruæ*. Peris verò carcer fuit nomine Lethes, & domiciliù cineribus refertù, ad quod nisi moriturus accedat nemo. Syracusis quoque Latomiæ, opus ex solido saxo in mirandam altitudinem depressum, & omni aditu obsepto munitissimù. Apud Messenios carcer Thefaurus nomine, locus sub terra quadrato saxo, in quo Philopœmenes necatus fertur tam immanis fuit & saeuus, vt neque ventum, neque auram acciperet. Romæ barathrum dixerè noxiorum custodiã. Athenienses saeuissimum carcerè, Domum nuncuparunt, sicut tribu-

Alia atque
alie pœne
pro facin-
ris magi-
tudine.

Romani.

Latomia.

Rupes in
foro Tar-
peio.

Coruus.

Lethes.
Latomia.

Thefaurus.

Barathrù.
Domus.

torum exactiõne ciuitatis regimen, miti nomine indignitatem rei tẽperantes. Quo exemplo Appius decemuir carcerem quem cõstituit, domicilium plebis nuncupauit: alij prompturiam cellam, nonnulli publicum hospitium dixerunt. Sparta Decas erat locus in carcere ad pœnam ædificatus, vbi dånatos mortem oppetere cogebant. Et spelunca quã Ceadas vocarunt, quasi pallorem & lacrymas, terræ caliginis & diri aspectus: sicut apud Romanos Tullianù. Carthaginensibus verò Ancon-terriculum fuit domicilium, & apud Cyprios Ceramon. Sicut Aethiopibus Macrobiis Heliotrapeza noxiorù locus erat. Fuere autè Scalæ Gemoniæ in Auentino, iuxta templum Iunonis reginæ, quod Veis captis Camillus dedicauit. Vnde autè dånatos supplicis afficiebant, Sextricium vocarunt, præter quas Latomias, Albæ quoque custodiri noxios tanquã loco munitissimo sæpe notatum est. Et quanuis à principio, originù seuerissimum de Metio Suffetio sumptù supplicii legamus, qui quadrigis distentus, in diuersa discerptus fuit, tamen illud velut immitte, præterque legum humanitatè, in exemplum deductù non est. Quinetiam multæ pecuniariæ certus fuit modus præfinitus, què transcendere minimè fas erat: quippe de multarù æstimatione, tam à cõsulis bus quam à tribunis plebis, sæpe senatusconsulto, sæpe populi rogatione cautù fuit, quibus maxima erat multa triù milium & viginti assù, quia plus triginta nobus & duabus ouibus quẽpiam multari non decebat, æstimabaturque bos centussibus, ouis verò decussibus: minima verò, oue taxabatur vna. Sæpius verò Romani reges homicidij conscios arietis damno multabãt, quã in sacrificijs deorum expendere consueuer. Siquidem prisca paupertas ex noxiorù bonis sacra diis exhibuisse fertur: quare supplicia dicta: cautumque fuit, ne quis multam indicendo, bouem prius quam ostè nominaret: vt innotesceret, Romanis mitiores semper placuisse pœnas. Apud Athenienses verò seruatu inuenimus, vt multas in arã Iouis Seruatoris dedicarent: quã semel illatam remittere nõ decebat, licet pœnas iure debitas, pecunia redimere fas foret, Platonis exẽplo, qui singulis delictis denariam multã constituit, vt pro criminis

Decas.

Ceades.

Tullianù.

Ancon.

Ceramon.

Heliotra-
peza.

Scalæ Ge-
monie.

Sextriciù.

Multæ pe-
cuniariæ
summa a-
pud Romæ-
nos.

Homicidij.
multa.

Multa a-
pud Ashe-
nenses.

Platonis de
multa cor-
stium.

Germani. excessu decuplum pœne penderetur. Germanis quoque homicidium certo pecorum numero luebatur: leuiora verò crimina, pecoris, vel equi dano. In metallū vel ad insulas in perpetuū vel pœnito delegare, aut aqua & igni interdicerere, seu ad bestias dāmnare, frequens etiā Romanis pœna fuit. Illis enim aqua & igni interdicebatur, quibus cōmercium societāsque hominū, ne quis eos vrbe menā, tecto, aut lare reciperet, vetabatur. Ad bestias dānabantur nequissimi serui, aut hostes infestissimi, plerunque homines perniciosi & immanes, qui ob multiplicia crimina defectionēque indignitatem suere, quibus in theatro vt cum immanissimis beluis depugna rent, negocium datū est: qui bestiarum dicti, Nonnunquā ob crimen dānatos, auro effodiendo, aut lapidicinis veteres destinarunt, vt vinciti opus facerent perpetuū, vel pœnito. Illi verò qui flagitiis vel tam effers moribus cooperiti fuere, quique eam capitale noxā ausi, vt his legum vulgaris pœna non satis foret, vel ad bestias dānabantur, vel exquisitis tormentorū suppliciis, & vltimis cruciatibus puniebātur. M. Malcolus, matre interempta, Romanorum primus parricidij dānatus, in furo culco, in mare pœnitus fuit. L. deinde Hostius, post secundum Punicum bellū, parricidij insimulatus, pari supplicio necatus & concruciat, pœnas dedit. Māsque hæc pœna in parricidas ad hæc tēpora: culco enim gallus gallinaceus, simia, & vipera cum homine in suitur, & in flumē vel mare detruditur: vt in rixa infensorum animalū, & fœda lateratione corporis, ob tanti sceleris inmanitatē diro cruciatu vulnerē interimatur: vtque ab omni elemēto repudiatum cadauer, irrequieto labore & perpetuis fluctibus agitur. Aegyptij adeo parricidas insectati sunt, vt eos per singula mēbra acutis calamis impeterēt, mox minutissimis idibus cōsauciatos super spinarū aceros cōburerent. Si verò pater filium occidisset, vt continuo triduo circa defuncti corpus genitor assiduus filij spectator esset, sanciuerūt: nulla iustiore pœna, quā facinoris cōscientia ipsum puniri arbitrati. Lusitani parricidas sinibus eiectos saxis opprimunt. Persæ patris occiforem nothum putant. Iulius verò Cæsar præter præscriptas legibus pœnas

parricidas bonorum omnium damno multauit. Solon & Romulus nullam in parricidas statuere pœnam, quod neminem tam nefarium & consceleratum æstimarunt, qui tantū facinoris admitteret. Apud Græcos pœna in sacrilegos statuta fuit seuerissima, vt pœcipitati vel immergi aut combusti pœnas darent. Macedones verò parricidas & maiestatis reos qui in principē aliquid moliti essent obruūt saxis, nec modò facinoris reos, sed omnium sunt deuota capita, qui illos quouis gradu contigissent. Quod si quis in rempub. hostilia molitus esset, vetus erat mos, vt furca ceruici inserta nudum per cōpita & vicos ducerent, virgūque ad necē darent, mox de saxo pœcipitem agerent, aut vno tractum in Gemonias deiicerent. Apud exteros autē in animaduertēdis facinoribus dispares mores ritūque fuere. Nā quos Areopagitæ capitis agebant, tacentes ipsi & nulla truci oratione aut efferati odio sententiis afficiebāt: ipsique litium coutrouersias noctū & obscura luce, nūquam die iudicabāt, vt procul ab omni affectu, qui animo in diuersum agit, tantummodo facta cognoscerēt, personas non viderēt. Quare Thebani vt incorruptam iustitiam signarent, nec variari gratia, iudicum imagines sine manibus: principis verò, sine oculis in foro proposuere: vt signis ostenderēt, iudices affectibus capi non oportere: causaque definita, dānatos: vnde civis pœnis afficiendos tradebant, quibus publica pœna frequēs, cicuta erat, aut venenum. Is verò Areopagus, Athenis vicus cum templo Martis, in quo primus capitis iudiciū latum est, fuisse dicitur. Apud quos fuit lege cautū, vt qui causam dicit, nec procerio vtatur, nec ad miseratōnē aut inuidiam adducat: quippe mouere affectus per pœconē prohibebatur orator: ne cui plus in misericordiam quā in causā spei esset. Bithynis ē conspectu Solis tribunal erat, quod illum tanquam sacro sanctum, causa diiudicanda præesse dicerent. Apud Babylonios vbi reges iura dabant, quatuor aues ē tecti culmine pendere dicunt: quæ fortunæ varietatem, & ne se supra hominem efferret, admonerent. Cambyfes verò in sede vbi iudex per sordes iniuste iudicarat, ipsius detractum corium in lora concidit, & tribunal ornauit. Fertur Da-

In sacrilegos. Greci. Macedones.

Qui in re-pub. hostilia moliti essent.

Externa. Areopagite.

Iudiciū & principis imago apud Thebanos

Areopagus

Bithyni.

Babyloni.

Animad- rarius Sandocē Æolidis præfectū quod pecunia corruptus
uersio in inuistē iudicaret, cruce affectū. Nero quoque edicto
corruptos iudices. Ne patroni causarū mercede aut muneribus pa-
traciniis adessent. Tantūque Areopagus fuit, vt Heroas
Areopagi & semideos illuc in iudiciū aduocatos dicerēt, & Pisi-
estimatō. stratus in eo iudiciū subire non dubitaret. Qui post alia
quot a tates quū propter cōtinuas clades & belli mali
Lacedæmo ferē destitutus esset, Cimon Atheniensis in pristinū illū
niū noctu, splendorem lucēmque restituit. Lacedæmonij quoque,
fontes ple- quos mortis supplicio dignos putarunt, noctu, non die
tebant. plectere cōsueuerūt. Causas verō iudices occlusi, nimen-
Roma. cō- nem videntes, ex clamore cōtionis iudicabāt. Quod a-
stitutum. quē apud Romanos ferē cōperimus, quibus ante horā
decimā de absente iudicare ius nō erat, nequē intra tri-
Macedo- gesimū diem fortiri dicā, quod lege Rupilia vetabatur.
nes. Tametsi noctu sumere suppliciū de nocente nō liceret,
Homici- quia nota esse supplicia ad aliorum emendationē publi-
dium apud censem censuere. Macedonibus saxis opprimere delinquen-
Memphi- tem, antiqui moris erat. Apud Mēphitas homicidij reus
tas. ab oppidis & cōmercio hominū exterminabatur: donec
In Meroe a Gymnosophistis expiatus, in patriū solū & Lares pro-
rex. prios restitui merebatur. In Meroē verō siquid rex de-
Supplicio liquit, nulla afficitur pœna sed cunctis auersantibus, &
apud Aegy- quotidianum congressum negantibus mœrore & tabe
ptios. conficitur. A Ægyptiis fuit in more, vt hi de quibus sit
Mentū erat suppliciū, ceruices fune inexas tenerent, &
frænata ora, vt eo insigni pœnas luitari notarentur: pridē
que quam darentur neci, munuscula & cœnā ex reg-
gis mensa acciperent. Quem vsūm Cæsarem temporibus
inualuisse legimus, vt quos morte afficere volebāt,
illis exquisita obsonia & partē cœnæ mitterent: si verō
indicta cāsa supplicium sumendum foret, tradito li-
bello, supplicium cadēque demanderent, vt hoc imperatæ
necis prætextus & signū foret. A Æthiopū traditur
mos, vt delinquentes aureis catenis vinciantur: & quos
morti destinassent, per lictorem signum mortis illis rex
Mitteret: ipsique accepto signo, protinus mortem sibi
consciscerent eo genere lethi, quod quisque delegerat:
quod apud Romanos quandoque inoleuit, vt in capi-
tionis signi- tis iudicio, per θ seu x in vnam coniectas literas, signum

mortis & capitis supplicio afficiendum notarent: per τ *bola per li-*
 & α, absolutionis: per λ verò & ρ, prolationis, & diē dis- *teras.*
 fundi, quum parum sibi liquere de causa significarent, *Z in forti-*
 quæ ampliacionis tabella dicta est. Z quoque in forti- *bus.*
 bus inauspicata fuit, & mali euentus. Nonnulli in no- *Z in forti-*
 menclatura militum per τ superstitēs, per θ defunctos *bus.*
 in acie tribunos annotare prodiderunt. Alij calculo crea- *Per cretā*
 tæ absolutionis: carbone verò, condemnationis symbol- *& carbonē*
 lum indicantur: tametsi iudices Romæ per tabellas ple- *Graci per*
 runque ferre iudicia inueniamus, quæ semel definita re- *fabam albā*
 uocare non licebat. Apud Græcos autem alba faba in *& nigram.*
 fortibus auspicata fuit, & boni euentus: nigra verò, ma- *Lusitanj.*
 li. Lusitani destinatos neci lapidibus obruunt. Nonnullæ *Seriphij.*
 circa Caucasum gentes, etiam pro criminibus maximis *Indi.*
 nullum morte afficiunt, sed exilio mulctant, vrbēque & *Hebræi.*
 agro exterminant: quod in Seripho insula fieri adnota- *Athenien-*
 tum est. Apud Indos qui maximi criminis reus agitur, *ses.*
 hanc luit noxam, vt à rege tonderi iubeatur, qua pœna *Tralliani.*
 nulla insignior fuit: sicut Hebræis vniò abstinere maxi- *Ob leue cri-*
 ma censetur mulcta: fuitque Atheniensibus quādoq; *men capitis*
 lege sancitū, vt qui maximi criminis reus agitur, si fate- *supplicium.*
 retur admissum, impunitate donaretur. Atque Trallia- *Cyrenai.*
 nis, vt qui Minyam aut Lelegem occidisset, si legumi- *Vaccæi.*
 nis modium defuncti cognatis exoluisset, eadē expia- *Phryges.*
 tus foret. Alij pro leui excessu mortis pœnā inferebant. *Indi.*
 Quare occidisse ciconiā in Thessalia, aut ibim, vel acci- *Derbices.*
 pittē in Ægypto, capitale fuit. In Cyrenaica lex erat, vt *Disphen-*
 desertoris pœna teneretur, qui ingentem vim locusta- *domena.*
 rum, aut earum fœtus non debellaret. Nam plerunque *bus alligato, lilis repentē laxatis, laceram corpus in di-*
 jllarū tanta exoritur vis, vt quicquid herbidum est: ablu- *Q iiii*
 mant. Vaccæis quoque si quis vel minimum ex alterius *Vaccæi.*
 agro eripuisset, capite luebat: sicut Phrygibus rastrum *Phryges.*
 aut vomerem subtrahere. Et Indis qui vēctigal furatus *Indi.*
 esset, capite plectebatur. Derbices quoque Persarū gens, *Derbices.*
 in rebus diiudicandis adeo seuerissimi fuere, vt pro mi- *Disphen-*
 nimis sæpe causis iugularent: apud quos fœda supplicia *domena.*
 & inhumana delinquentibus sunt dari solita, præsertim *bus alligato, lilis repentē laxatis, laceram corpus in di-*

uerfa distraheret. Aliudque non minus calamitosum & vltimū humanorū, vt duabus scaphis fabrefactis, ibique homine occluso, ita vt manus & caput extarent, tetro odore, & immunda tabe, ac longo cruciari hominē conficerent. Apud Græcos quoque in noxios sæpe fœdē sœuitū est. Nam ignis & rota, nouissima fuere exempla, & frequens supplicii noxiorū. Leges etiam Draconis tam seueræ disciplinæ fuere, vt pro leuissimis causis mortis pœnam inferret. Quare verbū Demadis proditur, Draco nem nō aramēto scripsisse leges Lacedæmoniis, sed sanguine: qua seueritate tantū cōtraxit inuidiæ, vt in theatro apud Æginā, populari tumultu omnīū conspiratione iniectū multæ vestis præfocaretur. Athenienſes quoque olim dānabant reos, non si totā simul legē, sed vel si vnā syllabā transgressi fuissent. Neq; prætereundum, quod quidā Æthiopū rex fecisse proditur, vt delinquentium crimina nō mortis pœna, sed nasi mutilatione puniret, vt eā oris turpitudinē veriti, circumspēcti a criminibus abſtinerent. Inter cæteros proditus est Persarū rex quidā, qui quum ciuili tumultu, fœdo esset conuictio iactatus, ad eō exarsit, vt totius populī nares rescinderet.

Apud Druidas verō & Cereres Galliarum populōs, sacrificio interdiceret, grauiſſima pœna notabatur. Eos enim quibus ita interdictum erat, inter impios cōſcēlera tōſque habebāt. Fertūque in elephātina Æthiopiā sacri legos hac pœna mulctari, vt ophiuſam herbā bibere cōgātur, qua pota ita terroribus & falsis imaginibus afficiebantur, vt mortē sibi cōſciſcerent. Et in Perside veneficos plecti, vt in amplo lapide caput impingeret, rursusque alio superinducto illud effringerent. Apud quos fama est, delinquentes ante regiā expectare iudicium, ibique pro criminis excessu suppliciiū pati. Neque præmittendus Sabatus Æthiops, qui criminis reos non morte, sed victos cōpedibus operi delegādo plectebat: aut Mezentius, qui viuum corpus putido cadaveri colligando, immaniſſimo cruciari necabat homines. Apud præſcos verō Romanorū, vbi quis noxiū & exitiale crimen admiffisset, nisi diē ad populū dicta, & reo de crimine accusato & conuictō, diēq; constituta causā dictio- nis, causāq; populī iudicio probata legitinē, supplicium

Græci.

Leges Draconis seuerissime.

Athenienſes.

Druidae & Ceretes.

Æthiopes elephātini. Ophiuſa herba.

Venefici in Perside.

Sabatus.

Mezentius. Rom. ciuū prerogatiuum.

capitis de Romano ciue fumere non licebat. Dicebatur enim dies ad populū a magistratibus aut a tribunis plebis, quibus ius dicēdi diē data facultas fuit: nōnunquam siquidē Lucullus cum nullū magistratū gefisset antea, Seruilio auguri peculatus diem dixit: & M. Cotta, virili toga assumpta, Cn. Carbonē reum postulauit. Eoq; producto ad populū accusatoribus testibusq; adductis, si noxæ capitali & vero criminis locus erat, de reo suppliciiū sumebatur iudicio populī. In qua re mos erat, vt tam ipse reus qui capitis accersitur, quum ad populū producitur ad iudicij diem, quā amici & necessarii, quique proximi aderant, priuſquā in suffragia tribus irent, squalida obſoletaque veste, fletus & sordidatam, barbā capillūmq; summittant, & pœnā deprecantur: vt eo ſqualore & habitu deformi populū ad miserationem pietatēmq; adducerent. Legimus in iudicio M. Manlij, quum causam ad populū diceret, ne coniunctos quidem sanguine in capitis dimicatione & dubiis rebus vestē mutasse. Et inter clara nomina reorū, Appiū Claudium, quū a tribunis plebis dicta illi dies esset, non modō facie reorū non fuisse, sed tanto spiritu & tam cōtumaci vultu causam egisse, vt manente ferocia animi tribunos perterrefaceret. Contrā verō, quum in exilium Cicero ageretur, præter senatū vniuersum ultra viginti millia hominum sordidas vestes & fœdum corporis habitum induisse, vt ob illius calamitatē se quoque functo & in ignauo dolore esse ostenderent. Fertur tamen Scipio Æmylianus, quum esset sibi dies dicta ad populū a Claudio Asellio tribunopleb. & reus causam diceret, in discrimine mortis præter reorū morem barbā rasitauisse, & nitida veste fuisse: & Cato Censorius amplissimum innocentia testimonij talisse, quod ab inimicis quinquagies criminis postularus in foro causam dixit, & iudicium votis absoluit semper. Sicut Aristophōtes Athenis nonagies & quinquies causam dixit: & victor fuit. Herodes verō quū apud Hyrcanum accusaretur, ad causam dicendam purpuratus, & armorum septus præfidiū in forum venit, & iudicium euasit. Primumque pop. Romani iudicium post exactos reges de Martio Corialano fuisse traditur, & C. Galba, qui quum

Diē dicere aliis quibus concessum.

Reorum sordes.

M. Mælius App. Claudius.

Cicero reus

Scipio Æmylianus.

Cato Censorius.

Aristophones. Herodes.

Primum pop. Rom. iudicium.

in collegio sacerdotum esset, iudicio populi condemnatus fuit. Inde ut iudicio populi de capite Romani civis decerneretur, consuetudo mansit. Quinetiam non solum de civis Romani capite, sed nec de bonis, nisi ex decreto senatus, & populi placito, aut eorum qui ius dicunt, omnibus sententiis statutum fuisset, decerni lege nihil poterat. Ipsi tamen qui reus agebatur, ne imparatus & insciens accederet ad causam, cuncta quæ ab accusatore mouenda erant, per eundem debent innotescere & significari, ut diluendi criminis & obiecta purgandi facultas foret. Accusatori vero subscriptores ad erant, qui ea quæ accusationi conferrent, summissus suggerebant & præbant. Reo quoque laudatio iudicialis seruabatur, ut si crimen obiectum dilueret, aut merita præualerent, amici ad miserationem populum flecterent & circumagerent. Quod deinde Pompeius lege lata fieri vetuit, laudationesque solitas pro reis vsurpari prohibuit: qui quum Numatium Plancum in iudicio laudaturus postea accessisset, Cato qui iudex aderat, aures manibus obstrasse fertur, dicens, laudationem quæ lege à se lata fieri prohibuerat, lege auersante audire nolle, quod legum ipse lator & euerfor esset. Lacedæmoniis quoque Lycurgi lege cauetur, ut nisi in conuictum, & prætoris iudicio condemnatum, nulli pœna noxæ merita inferatur. Quam legem Agesilaus, cum de reo omnium nequissimo sumendum supplicium foret, quod in patriam coniurarat, abrogauit: ne diu negotium discutiendo, pœnam iure debitam frustraretur. Fuitque constitutum, ut æqualibus votis super vindicando facinore in diuersa trahentibus, pro reo iudicium staret: quod videbatur æquissimum: id quod sæpe ab Atheniensibus factitatum est. Nam quum de extinguendis Mitylenis suffragatores paribus votis dissentirent, Diodoti sententia peruicit, quia lenior. Et quamuis veteribus Romanorum mitissimas placuisse pœnas legamus, lapsis postea temporibus, à principibus quos nulla satietas pœnarum cepit, multa iræ atque inuidiæ fœda exempla edita inueniuntur, vltimisque cruciatibus & crudelibus suppliciis sæpe in noxios vindicatum. Nam & tunica fomentis igneis illita, ad palum deligati adurebantur, vel grandi stipite à

Reus præmonitus.

*Subscriptores.
Laudatio iudicialis rei.*

Lacedæmonij.

*Vbi ad quarerēt suffragia, reus absolutus iur.
Thacydides in sermo.*

Romanorum supplicia crudelia.

summo ad imum adigebantur, ut igne accenso, crudeli cruciatu excarnificati irerent, præterque equuleos, fidiculas, ergastula & cruces, circumdatosque corporibus igneis, lacerationes membrorum, & incurfus bestiarum. aliosque enectos veneno & fame & dictu fœdiora exempla, quæ exequi longum esset, conspectus sumptum fuisse supplicium de regibus autores memorant. Namque Antigonum Iudæorum regem Antonius indicta causa, quod ante id tempus nulli regum contigit, securi percussit: & Agrippa Bogum Maurusiorum regem, Antonij partes sequutum, supplicio affecit. Fuitque propterea magistratus apud Cymæos, quem Phylactum vocant, cuius erat munus, in frequentem senatum venire, regesque manu apprehensos, de quorum iudicio agebatur, detinere: donec de illorum præmio aut pœna patrum decreto statueretur. Quod si is qui reus agitur, & capitis accersitur, prædicta die in iudicium non venit, vel domo abest mos Romanus erat, ut ante fores ædium nomenclator tuba illum ad causam dicendam quatuor diffinitis in locis citaret: neque ante faserat in eum capitis iudicium dari, aut de noxio supplicium sumi, quam discussa causa, crimine probato, & reo conuicto, ne inauditi & indefensi perirent. Iudices verò, qui pro excessu criminis litem daturi erant, conceptis verbis se nihil habere, nihil precibus dare, solennissimum iusiurandum præstare cogebantur, quod mox deprauatis iudiciis fieri desitum est. Hoc quidem iusiurandum apud Ægyptios sanctius præstatur, in hæc verba: Ut ne regis quidem minæ, aut iussa à recto bonoque illos deducerent, aut transuersos agerent. Apud Athenienses iusiurandum iudices præstant se secundum leges sententiam duros, & causam definituros. Iudicium verò de nocente sic fiebat, ut prætor tribunal in primis ascenderet, noxio post terga ligarentur manus, missis præconio silentium fieret, legitima deinde prætoris preferrentur verba classicum ad spectaculum postea caneret, suppliciumque de noxio sumerent. Quod plerunque non statim sumebatur: quippe senatusconsulto Tiberij tempore, & per alias constitutiones actum fuit, ut damnatorum pœna in decimum semper differretur diem.

Supplicium de regibus sumptum.

Phylactus.

Reus non comparens in iudicio.

Iudicium iuramentum solenne ante sententiam definitiuam.

Iudicium de nocente quo pacto fiebat.

Locus ex Ciceronis oratione pro Milone explanatur, & quæ regia, quæque atria Romæ fuerint. CAP. VI.

Cum Romæ in gymnasiū literariū, quod pleriq; eruditorū cōuenerat, nos quoque laxandi animi causa quādoque ventitaremus, doctor ibi quispiā, Tullianæ lectionis ut ipse aiebat, professor, ingenio alioqui exculto, sed suæ laudis plusquā satis esset vendicator, multo auditore circūdatus, Ciceronis orationē quam pro Milone inscripsit, magno ingenio elaboratā, publicè apud cōpluseulos lectitabat eiusque dispositionē & constitutionē, cōmunēque locos, singulāque partes & colores, aliāque oratorix artis documenta, disciplināsque rhetorum, per numeros nouis & exquisitis modis ex intimo artificio adnotabat. Cūque verba ex ea lectione percēferet, quibus Cicero, quantū potest maximè, Clodium in inuidam crimēque adducit eūque infesta oratione insectatur his verbis: *Hæc sicca longo in ueruallo conuersa rursus in me est: nuper me quidem, ut scitis, ad regiā penè consecit.* Sic ipse explicabat, ut diceret, hanc regiā fuisse in colle Quirinali, ubi Numam Pompiliū habitasse autores tradunt, quodque in eo sedem habuerat, ideo regiā & atrium Numæ ibi fuisse, & de hac Ciceronem intelligere assererat. Atque hæc & pleraque in hanc sententiam quum ille dixisset, tenuit nos admiratio istius doctoris, tam inconsideratè & perperā loquētis, id quod errore manifesto procul à vero esse liquidò constat: siquidem non ubicunque Romani reges belli pacisq; temporibus habitauerunt, illic regias, aut atria cōstruxerunt. Tullus Hostilius primo in Velia, mox in Exquilis aedes habuit: & Tarquinius Priscus supra nouam viam, Seruius Tullius etiam Exquilias incoluit: & tamen nullas iisdem in locis regias habuisse feruntur. Sex enim aut ad summū septē Romæ fuisse regias, cōpertum habemus: vnam ad ædem Vestæ iuxta forū, quā Numa incoluit, ibique atrium regiū fuit: eamq; regiā longo tempore præcipuam fuisse cū religione, tu antiquitate, multi prodiderunt: quæ postea incendio Neronis vnā cum æde Vestæ deflagrauit. Alteram in Cælio monte, ubi Tullus Hostilius, quod frequentius incolere-

Regie 6.
aut 7. Romæ.

tur, regiā ædificauit. Tertiā in Sacra via, in qua Ancus Martius sedem habuisse fertur: de qua Ciceronem nunc intelligere Asconius sentit: quippe inter seruos Hispei & Milonis pugnam inibi commissā, & Ciceronem opera Clodij vitæ periculum adisse tradit: quāuis Acron perperam aliter sentire visus sit. Aliāmque in Pompeij theatro, quod in cāpo fuit, fuisse memorant. Iuxta theatra enim regias fitas per sepe inuenimus, sicut Marcelli theatrū, quod regiā habuit, ad quam quatuor columnas magnitudinis miræ ex theatro Scauri trāslatas Plinius notauit: & Pauli regiā ad Curtium lacum, & alā in Sacrario. Fuit enim theatrum Marcelli ab Augusto, sed alieno nomine, conditum, quo tempore à M. Agrippa plura & egregia Romæ constructa fuere. Hic enim fuit ille Marcellus Augusti nepos, ex Octauiā sorore & Marcello genitus, cui filiam Augustus paucis ante diebus quā morte sublatuisset, desponsauit. Neq; assentior his qui atrū in colle Quirinali vnā cum regiā conditum fuisse dicunt: siquidem omnes ab Asinio Pollione atrium Libertatis in primis constructum volūt, quod in templo Libertatis conspicuæ magnitudinis erat. Postea interiecto tempore Gracchorum pater in Auentino ex multatitia pecunia illud amplius erexit: in quo bibliotheca Græca Latinaque visebatur: quod intercurso temporum penè collapsum Sex. Helius Patus & C. Cornelius censors restaurarunt. Ea quidā atria ædificij genus fuere continens mediam arcam, in quam ex omni tecto pluuia recipitur, columnis quadrisariā per singulos angulos dispositis, & epistylis. Fuit quoque atrium publicum in Capitolio, & atrium Scauri, in quo maximæ columnæ ex præruptissimis faxis collocatæ feruntur: & aliud Pompeij, quæ postea ipsius curia facta est. Legimus quoque atrium regiū iuxta forum piscariū: & duo atria, Meuium & Titium: quæ Porcius Cato in Latoniis fecit. Et atrium Vestæ: & Saturnium, in quo sacrorū tubæ aqua lustrabantur. In colle verò Quirinali, quod regia aut atrium fuerit, nec traditur quicquam, nec inuenitur. Neque omittēdum, plures regias velut regalis opulentiæ monumenta, apud plerasque gentes laudibus celebrari. Nam Cirtha & Vrica Massæfylorum regiū regiæ fuere:

Cicero explicatus.

Acronis error.

Atrium Libertatis.

Atria quod genus edificiorum. Atria diuersa Romæ.

Regie a: pnd exteras gentes.

sicut Sybaris Colchorum, Libs Antæ: Iol Iubæ & Zama, Pergamus Eumenis, Cynaræ Byblus, Gnosos Minois, Deiotari Blutium, Halicarnassus Carix principū, Eleusa Archelai, Napatia Cādacis, regix fuere: Darij verò regia fertur Sadracæ in Assyria. Parthorū Susa, vbi hyemē agūt. Ecbatana & Persepolis, vbi astatem: quā Alexander iniectis fascibus incēdit. Indorū regū Taxilla. In Ægypto Abydis. Tigranis Artaxata olim Medorū nunc Parthorum, Memnonis regia Susis, Attali Trallibus, & Sardis Cræsi regia visēbatur, quā Geruasīa fecere. Cyri autem regia Babylon fuit, quam Susis ante ferre statuerat.

Perfarū re Tametsi Perfarū mos foret, in mōtibz regias facere, in *gie in mō-* quibus thesauros & antiquissimas gazas congregabāt: vt *ribus. Vide* illas velut amplissimū virtutum monumentum posteris *sup. lib. 1.* relinquerent. Mithridatis autem erat Gabiis, & Oenotriorum regum Pandosix: Macedonum Demetrias. Iliō Priami, Scepsis Æneæ, Tolgus Pyrrhi: Alexandria verò tres habuit regias, vnam Lochiam promontorium, alteram Timonium appellauit Antonius. Musæum quoque pars regiarum erat. Etiam in Antiochia Assyriorum regum regia ferebatur: sicut Sogdiana gentis in Maracāda: Sami: Polycratis. Alexander autem Macedo præcipuē Arabiam, quā sedem imperio delegerat, totius imperij regiam destinauit.

Quo apparatu, quibusque ceremoniis apud veteres defuncta corpora igni iradebantur, qualisque pompa exequiarum foret. CAPVT VII.

Quo ritu, quibusque ceremoniis defuncta corpora & exequiarum pompa fuerit, a multis sæpe autoribus intercisē perscriptū est. In primis obseruatū fuit, vt proximus sanguine morientis corpus dum trahit animam, amplexus, exhalātis spiritum osculo exciperet, statūmque hauriret: mox decedētis oculos & ora clauderet, vsque ab Homeri temporibus vsitatū: nefas existimātes, quæ viuētibz decedentium oculos spectari, tametsi lege Meuia (vt Varro significat) ne filij parentibus oculos sigillarent, cautum fuerit. Nasamones verò præcipuē curant, vt morituros, quum agere incipiunt animam, sedentes constituant, ne cubantes spiritum exhalent. Post

Nasa mones.

quæ defuncti corpus per interualla conclamatum, propiores affines calda abluerē, deinde vnguentis vngere, candidōque amictu induere, ac diebus septem seruare solebant, ara constituta, vbi odores incenderent, quæ acera dicta est. Græcis verò septemdecim diebus corpora antequam cremarentur, totidēque noctibus seruari mos erat. Qui quidem amictu non ex lana, sed lino intexebatur, Ægyptiorum exemplo, apud quos lanæ vestes, nec cum cadauere sepeliuntur, neque in aëdes deorum importantur. Id quæcque à Græcis vsurpatum fuit, vt veste alba cadauer, coronisque ornarent, & pæna canentes, sepulchro inferrent. Die verò octauo per præconem indicto funere, ne fraudarentur solenni honore supremi dies, vt homines ad honestādas exequias conuenirent, his verbis, O L V S letho datus est proclama-

Græci.

Spartano- mabatur. Apud Spartanos erat constitutum, vt rege de- *riū ritus re-* functo, equites obitum regis enunciantes cursitantes, sæ- *ge defuncto.* minaq; crinibus passis & libero cōquestu, tinnitu ollas

pulsent a neas, quibus nec nocte nec die quies. Tūc auditō regis obitu, in omnem formam lucus concedi permissum erat mulierēsq; proxima affinitate, in veste candida & capite aperto, ritu Romano eiulātes, funus celebrare. Filij verò recto capite, in veste pulla parentes esse ferre consueuerē. Apud Græcos fœminæ virique in cādida veste cum coronis, amplissimi viri exequias proficuntur, & velut in publico luctu complorant proficue. Quod fuit in more Syracusanis, qui candido amictu velati & frōde coronati. Thymoleonē extulere, cui perpetuos honores, atque in foro in sepulchrum decreuerē: sicut Sicyonij Aratum in veste alba & coronis sepulchro intulere. Argiui quoque in luctu albas vestes aqua ablutas induunt, & in candido amictu funus comitātur. Ægyptij atque Assyrij funera obsiti squalore & sordibz, ac cæno oblitī, capillum summittentes, & barba detonsa: Milesij verò, erasis capitibus, plangere consueuerunt: Luctus in- qui mos apud barbaros inoleuit frequens, vt in funere & cassibus aduersis iuuenes tonderent comā, barbā ipsi detonsio es ponerent, & vxorum capita deglabrarent. Persæ quoq; detonsis coniugibus & liberis, lacera veste, lugubri vlulatu, corpora efferebant: qui etiam in funere clarorū vi-

Filii parē- tes effere- *bant.*

Alba vestis lugubris *apud quos.*

Luctus in- *quia comā* *detonsio es* *barba.*

Græcorum Romanorum mos. torum seipfos, equos, & iumenta ſondebant. Apud Græcos conuenit, in luctu viros comas alere, barbam capillūque ſummittere, mulieres verò tonſis crinibus eſſe: quem morem à Romanis uſurpatum legimus, vt ſorores defunctis ſtaturibus & matres filiis orbatæ, in acerbo funeris luctu, cum flebili uociferatione deſonſos crines corporis imponerent: qui moſ antiquiſſimus uſque ab Homero traditur: apud quem Patrocli cadauer operitū amicorum capillis ſuperiectis fuit: & Achilles ſlauā comam in defuncti Patrocli funere manibus ſecuit. Quippe ea lugenti aptiſſima putantur, quæ indecora, nec uſitata ſunt. Cuius rei cauſa, in Lycia affines & propinqui in funere muliebres veſtes induunt, vt eam veſtibus deformitatem pertæſi, citius à lachrymis abſtineant. Macedonibus aſſuetum erat, vt crines tonſi defunctos lugeant, Nanque Archelaus Macedoniae rex Euripidē tragicum intimum familiarem crimē tonſus luxit, In quo facetiſſimum illud Bionis proditur, perinde lugētes capillū euellere, quaſi caluitio mœror leuaretur. Carthagineſes in luctu comas & ora lacerat, & vbera plangunt. Idem Græcis in uſu fuit, vt in luctu capillum manu diſcindant, & comam vellant, vtque defuncti vxor in ſtenu oculos corrumpat, quaſi hoc munus morietis foret. Aegyptiis quoque traditur moſ, vt in obitu regis ſinguli capita luto deturpent, & nudatis mammis mulieres, uiriq; peſtora plangant, atque in deſormi illuuię, ſeptuaginta duos dies cibis animantium, uino & omni paratu abſtineant: ac recenſentes regis virtutes, crebris eiulatibus luctum renouēt. Si verò felis moriatur, in luctus & mœroris ſignū, ſola ſupercilia eradāt. Apud Lacedæmonios obitu regis enunciato, Spartiatae ſerui & mulieres, ingenti coacta manu, laceratis crinibus, abſciſſa veſte, cū uocibus & ululatu frontes manu plangunt, & capite cōuerberato, interitum miſerantes, eum fuiſſe optimū regem, uoce ſignificant: quem morte ſublato, omni genere honorum, uelut diuinum cumulari Lycurgus lege ſanxit. Ideo præualuit moſ, regum & optimatum in funebri pompa, ubi dolore in teſtino præmuntur, vt decoris immemores cinere caput aſpergant, faciem deturpent, tunicam diſcindant, humi iaceant, comam vellāt.

Contra

Contra verò Thraces: nā defunctos cum cantu & luxu, laſciuāque geſticatione, patrium carmen canētes, efferre ſoliti ſunt. Maſſiliēſes quoque nullo dolori indulgētes, funera cum neceſſariis adiecto conuiuio celebrant. Cimbri & Celtiberi, ſi qui in acie mortē opetūt, gaudio exultant ſi autē morbo affecti decedunt, in ſqualore & luctu ſunt. Pellibus quoque ueſtiri Romanos diebus luctus, & qui funus facerent, cuiuſque cura & procuratio funeris erat, prætextā pullem induere, apud multos inuenio. Solites etiā illorū corpora qui magiſtratus & honores geſſerant, in prætexta purpurea, togāque cōſulari uel ſenatoria, uirōſque triumphales in tunica Iouis: plebeiorum verò in toga plebeia aut pallio efferre, & cum eiſde illa cremare, ſæpe cōpertum eſt. Lecto igitur conſtrato purpura aut linteis ſplendentibus, & in eo defuncti corpore legato, poſt ultimā conclamationē, tibiae præcedente, qui nāniam funebre, quæ laudes defuncti & facta recenſebat, tum pudorem, integritatē & fidē, non ſaltatundus, vt olim, ſed ſtans Phrygio modulo caneret, funus procedebat. Is enim modus erat ad mœrorem accommodatio: quod ideo inſtitutū ferunt, quaſi in illas æternas amœnitates, ac in ſedes & concilia piorum poſt funera recepti uideātur: tametſi multi hoc funeris ſolenne, & omnē apparatū prætermitti iuſſerint. Quippe M. Aemilius Lepidus princeps ſenatus decedēs præcepit filiis, vt ſine linteis, ſine purpura & tibiae funus ſibi facerent. Et Atticus Pōponius, multique clari uiri ſine pompa funeris efferri uoluerunt, præſciſq; quæ luctui præſent, aduocare, uel precio cōducere ſolebant, quæ cātu & funebri carmine lamentarentur, uitāque & præclara geſta, ſummāſque virtutes non ſine miſeratione laudarent. Nonnunquā mimos qui perſonas eſſingerēt, ac facta dictaque representarent, adhibebant. Quas quidē nānias Græcis in luctu ſæpe decantari inuenimus, qui apio coronati, defuncti laudes recenſere carmine, quod Ialemon uocant, & res memoratu dignas clario præconio celebrare aſſuerant. Senatoribus verò & patriciis atque ſummis ducibus, tuba: minoribus & plebeiis, exequali tibia canebāt fidicines. Quam tibiā nō in funeribus modò, ſed in ſacris, in ludis, & cōuiujs adhibebant.

R

Thraces.

Maſſilienſes.

Cimbri.

Celtiberi.

Romani.

Quimagiſtratus aut honores geſſerant.

Ritus efferendi funus.

Nānias.

Qui ſine pompa contentiſſerunt.

Præſciæ.

Nānias.

Idæuos.

Senatores.

Patricii.

Plebei.

Imperatores. Imperatoribus etiam pluribus tubis cœstum clagentibus, quod à Caribus & Phœnicibus deductū autumant, qui in funebri Pōpa breuibus tibiis lugubre canētibz, vti consueuerunt. Deferēdi verō feretrū, propinquioribus virilis sexus dabatur munus. Itaque filij parentes, & fratres sorores elatas funere deferēbāt, nōnunquā ferui libertate donati, plerunque senatorij, pratorij & consularis, quique amplissimis honoribus functi erant, imperatorum & consulariū virorum feretrum detulere. Quare Pauli Æmylij, qui de Macedonia triūphauit, legati Macedonum: & Syllæ dictatoris feretrū, senatores & sacre virgines extulerunt, Et Metello filij tres cōsulares, duo triūphales, vnus censorius, & alter prator lectū subiere. Dūmque effertur, insignia honorum quos gessisset, vt fasces, secures, lictores, armæque & dona militaria, coronæque omnis generis quas in vita meruisset, vexilla atque vrbiū dona & legionū, spoliæque hostium, ac muna quæ quis daturus erat, expressioque cera vultus, & decora maiorū, totiūque familiæ longo ordine simulacra, & gentile stēma præferēbāt ab vltima origine, quāto cū poterant apparatu. Quare C. Cæsar in amita funere. Marij statuas pro decore familiæ detulisse fertur. Et Tiberius in Drusi funere originē Iuliæ gētis, Æneam, omnēsque Albanorū reges, Romulum & Appiū Clausum, cæterāsque Appiorū effigies longo ordine produxit. Ferūt quoque Iuniā, quæ Cassio nupta fuit, viginti clarissimarum familiarū imagines, velut indicium splendoris & vetustatis familiæ, in funere præcessisse: inter quos Manlios & Quintios Cassiūmque & Brutū. Nonnunquam, vt ampliore efferrentur funere, plures defuncto strauere lectos, qui instrati in pompa funeris anteibant: sicut de Sylla, cui sex millia, & Marcello, cui sexcentos prælatos legimus. Tum si qui ab eo serui manumissi & libertate donati fuerāt, illi præcipue, qui fide insignes à domino cogniti forēt, herilem interitū miserātes, pleni lachrymarū elatum corpus præcedebant pileati, aut alba lana capitibus velatis: qui quanto plures erant, tanto plus nominis laudisque dedere, quod familiam totā decedens dominus tantis muneribus cumulasset, ac libertatis precio affecisset. Nonnunquā illos qui rasis capiti-

Lecti defuncto strati.
Liberti in funere herili.

bus triūphātis currum fuerant prosequuti, eiusdē defuncti corpus pileatos in pōpa funeris præcessisse inuenimus. Q. Terentium Culleonē, quem Scipio Aphricanus seruitio exemerat, quique triūphantis currū capite raso fuerat prosequutus, eiusdē elatum corpus pileatum præisse memorant: post sequente proximorū affiniū & amicorū turba, lugētis habitu, capillo demisso, in veste pulla aut cærulea, vt Cato significat. Quum enim adolescentis lescētis funus facerent, cæruleū frequentes induēbāt. color. Apud exteros verō phæus color sumebatur ia luctu. Apud exteros Nanque Antiochus, audito fratris obitu, purpura deponens, phæum induit, qui inter albū & nigrum fuisse color traditur. Nonnunquam senatu vniuerso & magistratibus cum vexillis, interdū equitum turmis, siquidē regū aut imperatorū funus efferrent, comitātibus. Funeris enim hæc lex erat, vt præcedente pōpa funebri, viui sequantur, tanquā haud multo post morituri. Interim lectulo plerique flores & corollas iacere, nonnulli vnguenta & odores, alij dono cumulare, idque noctu & obscura luce: ideo ardētis faces adhibēbāt. Nam die funus efferretur, non licuit: quod Demetrius rex cauit edicto, vt ante lucē vel post crepusculum efferantur corpora: die verō nō liceret. Sæpe tamen imperatoris aut ducis, qui occubisset in acie, funus milites quantum poterant militariū studiis celebrarūt. Ea pōpa fuit, vt aimatē instratæque legiones in turmas & cēturias cum vexillis militariibus inuersis aut abiectis militiæ insignib⁹ defunctū comitētur, phaleræque equis detrahāt, ensū mucrones & lancearū cuspides humi deiectos ferant, & rogam iustrent. Id quod apud Græcos etiam seruati meminimus. Rogo igitur extructo, & pyra cupressio circumdata, propter grauē cremati corporis nidore, ne tetro odore abigerētur proximāte, ac desuper defuncto corpore locato, illius oculos antequā cremaretur, patefacere, & cœlo ostēdere mos erat. Apud alios trientē in os defuncti, tanquā nautū imponere: quæ apud inferos dari pro portorio opinio fuit, & vana superstitione creditum: quod apud Hermoniensēs vetabatur, quia pronus inde ad inferos descensus erat, quasi nautō non indigerēt obituri: sicut circa exitum Syriū fuit Lethe athnis, & in Epiro atque

Interdum non efferretur.

Pompa sine nebris Imperatoris aut ducis qui in bello occubisset.

Cremandi corporum mos & ceremonie.

Trientē in os imposuimus.

Acherusius Heraclea pōtica Acherusius specus, quem vsque ad inferna patēre dixerunt, & contra Laodiceā os Plutoniū, **Os Plutonium.** in quo omne animatum moritur, & in Tanaro Laconiaē inferni ostia, & spelunca per quā Cerberum educunt, & **Inferni ostia.** Furiarum tēplum esse ferebatur. Gallis verò mutuā inuicem pecuniā dare, quam apud inferos post obitū redderent, in vsu erat, Præfica assistēte, & lamētabili carmine populū rogo circumdatū ad complorationes & lachrymas prouocante, populo etiā largis fletibus, & pari cōploratione respondente. In quo luctū quādam ad miserationem canebantur carmina, & versus ad tibiā cum laudibus & lachrymis, pietatē, humanitatēque & defuncti interim miserates. Eam verò pyram pro dignitate & honoribus, quibus in vita functus erat, & prout amplissimos magistratus & imperia gesserat, modō maiorem, modō minorem extruxere. Fuitque lege duodecim tabularū cautū, ne de lignis politis extrueretur: donec per funerum ministros, qui pollinctores dicti sunt, corpus igne supposito cremabatur. In qua extruēda id seruatum est, vt præter arida ligna, papyrum quoque, quōd facilius cremetur, nonnunquam crocum & vinum affatim apponāt. Germanis struam rogi nec veste, nec odoribus cumulare licet, sed sua cuique arma & suus equus adiicitur rogo. Corpora verò clarissimorū virorum, nisi excellentissimis lignis certi generis, concremari sine vilo funebis solēni permittitur. Dūmq; igne accēso corpus ardet, pro dignitate, proque opibus, quibus quisque potens erat, ita amici & affines, quique coniunctissimi aderant, quæ chara habebāt & præcipui cultus, cum gemitu & questu miserabili, in luctus & grauissimi doloris signum, ignibus iaciebāt. Itaque multi vestes triūphales, ensēque & balteos, nonnulli arma militaria: mulieres verò, ne studio vincerentur, ornamenta sua, armillas, zonas, mundūque muliebrem, vittasq; virginalis comæ: alij retortos cincinnos & torques, ac bullas prætextasq; liberorum flammæ indidere: thurāque, vnguēta & odores omnium generum, quos lancibus ferebant. Quare multos copia odorū ad pyrā exaninatos, & præter infinita odoramēta, in funere Syllæ, statuā iustæ magnitudinis ex odoribus absumptam cōperimus. Quæque de-

functo charissima, & cordi fuisse arbitrabantur in vita, quarūque rerum mirū & efficax studiū fuerat, vt scuta, gladios & arma, canēs, dilectos equos, lusciniās, auēscque ad eundem rogam trucidatos, vt vnā cum defuncto cremarentur, igni tradebant: plerique verò seipfos. Vnde exemplis palam factum nouimus, multos accēsis dominorū rogis doloris impatientes, vel violentas sibi manus intulisse, aut igni pariter absumptos esse. Quod etiā de canibus, qui charitate dominorum in flāmas se inferere, memoriæ proditū est: Nam Hieronis & Lysimachi canes, accēsis rogis dominorū, in flāmas se iniicisse, & vno incendio arsiisse tradunt. Qui etiam erat Græcorum & Æthiopum præcipuus mos, vt comas & rogum dissecent, corporūque & igni imponant: boues & pecora, equosque & canes in ignem mittant, vinūque & oleum fundāt. Vtque rege morte sublato, familiares, & qui cum eo cōiunctissimē vixerant, charitate principis vim vitæ sibi ad rogam afferāt, vnāque morte intereant. Indorū peruulgata historia est, vt viro defuncto, quæ charissima cōiunx in vita fuerat, eodem igne absumatur, vnāque cōcremetur. Thracibus & Getis erat iste mos, vt viro defuncto, præcipuē dilecta cōiunx, maximo cultu ornata ad tumulum duci, & à propinquiore mactari, eodēque tumulo humari debeat. Gallis verò, vt serui clientēque cum dominis patronisve vnā crementur viuētes, eadēque pyra intereant. Gerri Scythica gēs, defuncto rege, in tumulo vbi cadauer odoribus delibutum erat, præcipuā concubinarum, pincernam, cōquum, agafonē, ac ministrum, vnā tumulare, equosque & L. ex ministris ad rogam præfocare assuērant. Græcis verò vsurpatur, vt imperatore aut duce fato perfunctis, funus efferatur solenni pompa, & apparatu regio: captiuę & milites circa rogū digladiantur, ouēscque & boues mactentur. Vtq; in omnem formam luctus cōcedatur, equi virique tondeantur, propugnacula & mœnibus diruantur, tēpla lapidentur, aræ subuertātur. Laræ abiiciantur, partus exponantur, cibo abstineāt, ignis extinguatur, atque in pōpa funeris, magistratus, sacerdotēs, pueri atque iuuenes cum trophæis, coronisq; & armis militaribus funus prosequantur. Cœnas quoque ferales

*Amici se
in rogu cō-
iucientes.*

*Coma rogo
iniecta.*

Indæ

Thracēs.

Galli.

Gerri.

*Græci in
fimere du-
cis aut im-
peratoris.*

Ad rogum ad ferri solita apparari & crateres lacte, vino & sanguine, nec nō mella & crocum ad rogum inferri solita inuenimus, vt vnā cum defuncto cremētur. Fuitque amoris Galatarum, vt defuncti familiares & affines, inscriptas epistolas ad rogum cōiiciant, velut apud inferos mortui illas mox lecturi forēt. Funebremque laudationē optimates & grādes natu, aut proxima necessarii in honore positi, de laudibus defuncti habere, ac solenni laudatione illius facta dictaque, & totius vitae cursum, maiorūmq; laudes recensere assuerant. Primus enim Valerius Publicola, mortuo Bruto, supremas ipsius laudes accurata oratione prosequutus fuit. Inde institutum, vt clarorū virorū in funeribus solennis laudatio esset. Nā & Appii decēviri defuncti laudationē sequitur tēporibus plebs æquis auribus audiuit. Et Scipionē in funere supremo, vt hominē diuinū, Maximus cōmendauit. Fuitque in vsu apud Ægyptios, rege defuncto, antequā iusta dētur, per sacerdotem qui proximā tenebat dignitatē, omnē vitæ seriē, & ipsius dicta factaque, & an fuerit fortissimē præliatus, an verō segnis & deses, ex alto suggestu in maximo omnium conuentū perlegi & recenseri: & si vitia præualebant, honore funeris priuari, atque insepultum cadauer abici. Si verō virtutes præcellerēt, omni honore cumulari, vnguentis deliniri, & laudibus celebrari. Reliquos verō cuiusque fortis homines, ita laudari, vt sine vlla opum fortunarūve mentione, solam religionem, iustitiam, pietatēmq; cōmendarent. Apud Indos verō multa secula viguit mos, vt quum moritur quispiam pro foribus domus, magistratus cui hoc munus impēdebat, antea dictā vitā morēsq; describat: vt vitia laudēsq; innotescant omnibus, & palā fiant. Fertūq; Fabius Maximus præ ceteris vnus, qui in fauere filij intestino dolore affectus, oratione non infracta ad populum ipsius laudes magno spiritu disseruit. Quod à Græcis simile quoddam accepimus, vt defuncti laudes solenni oratione & lōgē petito proœmio prosequātur. Proditūq; Prim⁹ Pericles fuisse, qui carmine & laudibus eos qui in bello Peloponensiaco pro patria occubuerant, prosequutus fuit. Alij verō Solonem Græcis funebrem orationem primū inuenisse ferunt. Et quamuis à principio viroꝝ tantum gesta, nec

mulieres laudare cōsueſſent: quia tamē Camilli tēpore collatū aurū, vt se pop. Ro. à Gallis redimeret, dederūt, cautū fuit, vt in earū funeribus, sicut in viroꝝ solennis laudatio esset. Nono verō die reliquias defuncti & cremati cineres, mater, soror & propinqui, affinesque nigra in veste & effusis comis, aut pōtificis & sacerdotes, nonnunquā primores patrū perfuncti honoribus, tunicati & discincti, lotis manibus & nudis pedibus, ossa à cinere separare & colligere, eaque lacte & vino lauare, & deos manes aduocare: Græci vino & vnguento inspergere solebant, cūmq; odoribus effusi in lachrymas, in vna cōdere, & linteo ventilare. Fuitque seruātū apud Indos & Ægyptios, regum funebres tunicas, quod cineres cremari à reliqua fauilla distincti iaceant, ex licio, quod igni nō absumitur, cōficere eaque ad rogum defunctum corpus induere. Quippe in Carysto lapis nascebatur, qui velut lana intextus, nullo igne adurebatur. Tunc postquā defuncto cōclamato, & nomine deplorato, satis lachrymarū luctūsque fuerat, ipsique ter aqua aspersi & lustrati erant: omni munere absoluto, supremū Salue & Vale, tāquā nunquā eos visuri ultra, cōclamabāt: & à præficia feralibus officiis iustisque perfolutis, post lamēta & conclamationes, I L I C E T dicebatur: qua voce missum populum faciebat. Quisq; funus prosequuti, quisq; comites fuerāt, velut supremo functi officio, ad proprios lares reuersi, aqua aspersi, ignē supergradiebātur, hoc se piaculo ex funere expiari arbitrati, quod expiationis gen⁹ suffitionē dixere: cuius rei causa ferias sæpe indixerūt, quæ Denicales dictæ. Græci verō aqua lustrātur pura, eadēq; expurgātur, in qua torem ex altari extinxissent prius. Scythæ post funus amicos expiētes, epulū præbebāt: cadauer comitantibus. Peracto igitur funere, vbi à luctu quieuit animus, viscerationē & ludos funebres, plerūq; gladiatorios, munerāque, Græcis Gymnica certamina & equestria in defuncti memoriā populo dari seruātū est: nonnunquā nauis curtus, & naumachiam. In qua visceratione fuit institutum, vt omnia carius vānirent: quare ad pollinctū emere, sermo percrebuit. Fertūque Nnmæ edictum ne pisces qui squamosi non essent, ad pollinctum emere fas

Mulieres etiā in funere laudare licet.

Cineres colligēdi mos.

Tunica funebres regū Indorū, & Ægyptiorum. Licium.

Illicet. Lustratio post iusta funeris absoluta. Suffitio. Denicales ferie. Visceratio nes & iudi funebres.

*Emera ad
pollinctum.
Pollinctu-
ra.*

*Silicernii.
Athenien-
ses
Argini.*

*Ludorū fu-
nebrum
apparatus.*

*Imagines
& colūne
in memo-
riā defun-
cti erecte.*

*Lacedæmo-
nii.*

*Tempus lu-
ctus et qua-
rat edefim-
cti in defle-
ri erat, aut
contra.*

foret scilicet ne nimis magno in funeralibus cœnis mer-
carentur obsonia: quā cœnā pollincturā dixere: In qua,
etsi nihil deesset, omniāque affatim suppetereēt, letari ta-
men minimē decebat. Fuitque institutū, vt per vini ci-
bique lenimen, defuncti desiderii leuaretur. Præter quā
erat cœna exequalis, quæ senibus & his qui multam
ætate processerat, dabatur: in qua præsi, discedetes post
supremū officii, alter alteri vale dicebat: quā Silicerniū
vocāt. Athenis per funeri præfectos epulū apud defun-
cti maximē necessariū affari cōsuevit. Arguerā verō in-
stitutū fuit, vt defuncti darsim statim ab excessu Apollini
sacrificet, & trigesimo post die Mercurio, Apollinis
que sacerdoti hordeū dent ignemque extinguat, & rur-
sus accendant, carnēque victimarum percoquant, quibus
postea vescuntur. Eos quidē ludos apparatus magnifico,
continuis x. diebus, in hisque gladiatorū paria, qui vene-
nalem sanguinē habebāt, Romani exhibere: ad quos
intromitti matronas nefas habitum. Idque adeo vsū &
moribus interdictū fuit, vt P. Sempronius vxori, quod lu-
dis funebribus interfuisset, repudiū dederit. Domi quo-
que, & in loco celebri, defuncti imagines in memoriam
posteritatis, plerunque cereas aut marmoreas, vel ænea-
s columnas quoque cū trophæis & titulis, ac magnifi-
centissimis decretis publico cōsilio erigere, & res gestas
monumentis in scalpere, leuandi desiderij causa, antiquo
more seruatur est. Quas etiā iniurias cœsis ciuibus sempi-
terno æuo duraturas, publico decreto crexerūt, vt gratiā
bene meritis ferret. Apud Lacedæmonios, his qui in
re militari facinora gesserāt fortia, statuas & columnas
pariter cū elogiis post obitū dedere. Rege verō defun-
cto, ipsius simulacrū ita vt viuus appareret, in toto pur-
pura & auro instrato effuxere. Tempus verō luctus, vt
erat à Numa constitutū, posteri seruare: qui puerū tri-
mo minorem, nec lugeri, nec plangi voluit. Id quod in
Thera vna ex Cycladibus seruatur legimus: in qua pue-
ri citra septenniū, aut homines vltra quinquagesimum
annū indefleti fuere: quilli rapti immaturo funere, vix
primū vitæ limen attingissent, isti autē satis diu vixisset.
Neque vltra menses decē, ælios parentū, aut vxores vi-
rorū mortem deflere statuit. Quod lugendi tempus, pa-

tri & filio, æquē fratri & sorori cōmune esse voluit: vltra
verō non licuit, ne luctu indeflecto, & lachrymis nun-
quam desinentibus domus & familia funestarentur: ita-
que post annum parentes filiorum, & fratres sororū fu-
nera deflere vetuit: ab eo enim tempore lamentis par-
cere iussū est. Tametsi nullum lugendi tempus viris
legitimū fuisse nonnulli credant, annūque feminis.
tantum præfinitum ad deplorandum: masculis nō itē, *Qui non lu-
xerūt filios
visa defun-
ctos.*
intra quem alteri nubere non licebat, & concepto nec-
dum edito partu, verabātur. Marcus tamen Antoninus
philosophus, ne vltra quinque dies lugerent Romani
filium sibi morte sublaturū, summæ spei adolescentem,
edicto inhibuit. Quintus verō Maximus filio consula-
ri, & Lucius Paulus duobus paucis diebus amissis, & M.
Cato, mortuo p̄tore designato filio, non luxerunt.
Marcus quoque Bibulus consul, quum toto consulatu
domi delituisse, quo die de obitu duorum filiorum cer-
tior fuit, in senatum venit, & munus consulare obiuit.
Quod de Anaxagora & Xenophonte traditur, & Asinio
Pollione, qui quo die filium amisit, in conuiuio luxit.
Contra Pericles, quum animo in fracto semper fuisset,
amisso Paralo filio, magnitudine doloris victus, lachry-
mas vberes dedit, & eiulatus nunquam desinentes. Fi-
lios verō minores decennio, tot mēsis quot annis vi-
xissent, à parentibus lugeri statuit. Sed nec vxores à vi-
ris, nec sp̄sōs lugeri fas putauit. Tempore verō luctus *Luctus tem-
pore orna-
tus omnis
abiicieba-
nol.*
matronæ purpuram aurūque deponunt, atrāsque ve-
stes induunt, & in pellibus degūt: nec illa resumere, do-
nec eluxerunt, licet. Viri autē senatorij laticlauū & an-
tillū aureos exuentes, pullas vestes sumunt, barbā ca-
pitiūque fumittūt. Piceas quoque & cupressos, veluti *Picea &
cupressus
arbores fe-
nales.*
ferales arbores & Diti sacras, in lugubri domo patricio
ram, amissis fratribus, liberis & propinquis, apponere
vt lapide Lesbio extractas domos incolat, quod subtri-
sti effect aspectu. Atheniensibus Solon flebiles lamenta-
tionis, & cætera dolorem testātia, velut inania, & nihil *Athenien-
ses.*
vitæ proficientia, sustulit. Lycurgus verō Lacedæmo-
niis xi. dierū spatium luctum terminauit. Quod à Thraci-
bus & Massiliensibus vsurpatū legimus: qui quotidia-
Thracēs.

Luctus patriis minuenti cause. nas lachrymas & funesta omnia, ac sordes lugubres in funere inhibuere. Luctus autem & mœror patrius intra lugendi tempora ob plurimas minuitur causas, vt si liberi nascerentur, si pater aut filius, frater aut vir, ab hostibus capti reuertissent: aut cum prior affinis, quàm qui lugeretur, domi natus foret: vel si puella dabatur nupti. Publicus verò, si lustrum fieret, aut vota soluerentur, vel sacra Cereris instarent. His enim casibus domū aut familiam in squalore & sordibus esse non decebat.

Publici.

Notandum hoc. Hoc quoque notare contentus sum, neque puerum minorem septennio, priusquàm omnes geniti dentes forent: neque fulmine ictos, qui vita functi essent, rogis imponere, aut corpora cremare: neque hominem vita sublātū, sevis publicis efferre licuisse. Quòdque quoties plura cadauera & aceruata corpora vrerent, aut incendi curarent, solitos esse funerum ministros, denis virorū corporibus singula muliebria adiacere, vt vnus adiumento cætera facilius deflagrarent.

Miraculum Tritonum & Nereidum, que variis in locis tempestate nostra comperta fuere.

CAPVT VIII.

TRitonem & Nereidas, hominēsque mari genitos, quos marinos appellant, præter quàm quod apud Pliniū naturalis historia nono legeramus, nostra quoque tempestate cōspicuos fuisse, multa documēta sunt. In memoria mihi est, cū adolescentulus ego in porticu nostra Portanouensi Neapoli quandoque diuertirem, Draconetum Bonifacium Neapolitanum, patriciæ gentis & inçlytæ familia virum, vt in homine militari, faciendæ florentis, & multarum rerum cognitione clarum, tūc senectæ venerabilem, & debilitate pedum inualidum, in conuentu maximo, præsentē atque audiente me, referre solitauisse, se dum in Hispania militaret, maximum hominem vultu & corpore prorsus humano, absoluta similitudine pubetenus, postremis verò in piscem desinentibus, vidisse, in melle ex vltima Mauritania & Oceani finibus ad regulos sub quibus stipendia faciebat, & honestum ordinem duxerat, pro mōstro al-

Homo marinus.

latum. Fuisse autē facie hominis vetusti, capillo & barba hispido atque hirtio, colore caruleo, statuta procerā & maiore humana. Alis quoque tenui cartilagine, quibus marinos fluctus secabat, & mēbrana passim interlucente munitum. Et hanc rem non sibi tantum, sed plerisque summæ nobilitatis viris, notam & compiscuam fuisse, dicere. Sed ne quis hoc vanum aut cōmentitium fortasse putet, Theodoros Gaza vir Græca facundia clarus, & philosophiæ præceptis imbutus egregiè, apud Iouianum Pontanum, ad quem frequens venitabat, complurēsque nostrates, scitè admodum & luculenter ratiocinabatur, se dum in Peloponesso ageret, & fœda maris tempestate oborta, durissimo tempore anni, nonnulla piscium monstra procellæ ad litus illisisset, inter cætera vidisse Nereidem in litore, fluctibus expositam, viuentem iam & spirantem, vultu haud absimili humano, facie quoque decora, neque inuenusta specie, corpore squamis hirtio ad pubem vsque, nisi quod cætera in locustæ caudam desinebant: ad quam properè visendam cū frequens concursus fieret, ipsæque & nonnulli è propinquis oppidis vicini affinesque eò se contulissent, illam frequenti turba circumdatam, mæstam & animo consternatam, vt ex vultu coniectari erat, in litore iacentem, crebròque suspensio fatigatā conspexisse: mox cū à tam frequenti corona inspiceretur, seque in sicco destitutam videret, piæ dolore gemitus spirantes & lachrymas vberes dedisse: cuius misericordiā motus ipse, vt erat mitis placidusque, cum turbā decedere de via iussisset, ipsam interim * brachiis & cauda, quo maxime modo poterat, humi reptatē, plautim ad aquas peruenisse. Cūque se præcipitem magno nixu in mare dedisset, ingenti impetu fluctus secare cœpisse momentòque temporis elapsam ex oculis, nusquam apparuisse. Georgius quoque Trapezuntius vir multi nominis, & magnæ eruditionis, aperta professione referebat amicis, se cū haud procul à litore in fonte quodam spatia retur, puellam conspexisse eleganti forma vndis extantem pubetenus, & quasi lasciui ret, subinde emergentem summergentēque se, quoad usque se conspectam intelligens, haud amplius apparuit. Sed super omnia in

Nereidæ Theodoro. Gaza visa.

* *Brachiis.*

Geor. Trapezuntius.

nostro auro haud absimile factum accepimus in Epiro, profecto exemplum inter pauca memorabile, quod nonnulli prodendum posteris putarunt, & actis quoque publicis testatum est. Ad fontem iugis aquae, ad quem mulieres ex oppidulo aquarum veniebant, Tritonem seu marinum hominem è spelunca, quam forte ibi nactus fuerat, observare solitum, siquando solam ad aquas accedentem, aut per litus obambulante[m] mulierem videret, ipsam ex vndis & spelunca leni gressu tacitisque vestigiis desilire, & à tergo accedere, ac vi cõpressam mulierem ex insidiis adoriri, & ad mare concubitus causa arripere, arreptamque sub vndis deferre consuevisse. Quod cum apud loci incolas percrebuisse, diligentius marinum monstrum observasse, & cum diutulè laqueos illi intendissent, haud multò post dolo captum, & laqueis vincitum cepisse: cumque cibo abstineret, extra aquas diutius vivere nequisset, igitur tandem & tædio ad extremam tabem venisset. Tenet fama, Veneros eos, & flagrantissimè mulierum amafios esse: propterea oppidi incolas edicto inhibuisse, ne quæ deinceps ad fontem mulier, nisi viris comitata, accederet. Hæc nos & eiusmodi ab his qui diuersa maria penetrarunt, & eadem monstra placidis aquis colludentia vidissent, & in occursum nauis, exertis capitibus ab vndis occurrisse, & voces audisse referebant, plerunque accepimus.

Qui Xystici, quive Thymelici apud iureconsultos dicti sint, quodve officium, & quid nomina designarint. Item qui intelligantur per aquæ aspersores in sacris certaminibus apud iuriconsultum, & quid pancratiastes & pancratiarum.

CAPVT IX.

Ioannes
Platina.

CV M Ioanne Platina viro docto & antiquitatū studioso, pro familiari consuetudine sæpe deambulabamus, & omnes antiquitates, veterumque monumenta atque ruinas vr̄bis explorabamus. Dumque in veteri sepulchro inter semituta vestigia in Quirinali, literis mirandæ vetustatis situ & senio obliteratis, epitaphium legercmus inscriptum his verbis: L. T H E N E D O R V S

X Y S T I C V S , P A R I D I T H Y M E L I C O B E N E M E R E N T I F E C I T . Quarebat Platina qui Xystici essent, quive Thymelici, nunquid artis nomina vel cognomenta forent. Cumque meminisse me apud autores, qui xystici dicerentur, legisse quodque in xystis vel gymnasiis nudi exercebantur, athletas xysticos dici respondissent: xystos autem longuas fuisse porticus ampla latitudine, & gymnasium ubi ambulationes essent, & arbores plerunque digestæ: in quibus Athleta hybernis sæpe temporibus luctabantur: quas Græci hypathras seu paradromidas dicunt, instar illo- rum quæ in Attica fuere gymnasia. quæ tria vel maxime memorantur, Lyceum, Cynosarges, & Academia. Qui autem thymelicij essent, mihi non succurrere, neque in mentem venire inasseuerarem: tum Platina quasi admirans, ait: nunquid nostro civili iure aliquam de thymelicis mentionem fieri adnotassem. Nam de xysticis satis sibi liquere, pugiles fuisse, vel ex eo quod in xystis & longis porticibus exercebantur: vel quod hastis dicerentur, à Græco verbo *ευστις*, quod est hasta: quare xysticos ludiones, quod hastis depugnarent, velut gladiatores, & xystarchum qui gymnasio præset, nuncuparunt: thymelicos verò, eiusdem generis pugiones seu histriones fuisse se arbitrari. Siquidem Græci histrionicâ, thymelen nuncupant: *θυμηλιν* enim scenam dixerunt: *θυμηλικούς*, scenicos & histriones: & nisi quid se fallat, de his apud iureconsultos in edictis prætorum mentionem fieri aiebat. Fuere, inquit athletarum & histrionum species multifaria: nam & gladiatores, & pugiles, & thymelici, & pancratiasta, xystici, pantomimi, palæstritæ, & arenarij, sicut Thraces, sequutores, & retiarij, omnes athletarum, histrionum, & comædorum numero habentur licet pantominos à Domitiano sublatos, mox à Nerva restitutos, demum à Traiano eiectos: histrionisque à Tiberio, & deinde Nerone ob plurima flagitia Italia pulsos legamus. Thymelicum verò choragium apparatus esse scenarum & histrionum, quos omnes inter artifices adnumerari, neminem fugit. Et pleraque hoc genus memoriter & expedite, ut suus mos erat, veterum testimoniis exemplisque referebat. Cum

Xystici.
Xysti.

Hypethra.
Paradromide.

Gymnasia
tria in A
tica.

Thymelici:

Athletarum
& Histrionum
species
varia.

Thymelicum
choragium.

verò nos hac admonitione attentiores facti, in legum commentariis versaremur,prehendimus apud Vlpianum titulo de infamiis,thymelicorum,xysticorum & athletarum,quod tunc non commemoramus, mentionem haud dubiam fieri:thymelicósque & xysticos,inter athletas,& eos qui in theatrum prodirent ad eðendas in scena operas, adnumerari: id quod Platina fuerat praeclare arbitratus, censuissèque iureconsulto, quòd pugnandi causa in arenam prodirent,& ludicram facerent, non propterea infamiæ crimen aut notam incurrere.

Cuius verbis admoneor, vt verum esse censeam, quod apud Ciceronem refert Æmylianus, artem ludicram & scenas quandoque Romanos probro duxisse, genúsque hoc hominum tanquam scurras improbissimos tribu amouere voluisse. Quare sub Tiberio, in opera scenæ prodiiisse, famosa nota censebatur. Quod etiam senatusconsulto fuit vetitum, cautúmque seuerè, ne equites Romani ludo & arena polluerentur. Tametsi feratur Augustus athletis cõseruasse priuilegia & ampliasse, cõstitutionemque in his rebus magistratibus inhibuissè, ita vt in eos animaduersionem non haberent. Græcis verò prodiiisse in scena inter athletas, honori fuit, nec probro datúm est: quippe cum Plato summus fuisset athleta, post multiplices victorias se philosophiæ dedit. Verba verò

Vlpiani ex responsis Sabini & Cassij hæc fuere: Athletas omnino artem ludicram non facere: virtutis enim gratia hoc facere, & vile videtur: vt neque thymelici, neque xystici, neque agitadores, neque qui aquam equis spargunt, cæteraque eorum ministeria qui certaminibus prælunt sacris, aut deseruiunt, ignominiosi, Ex quibus liquet, thymelicos & xysticos a iureconsulto inter athletas adnumerari. Sed quia de pancratiaste, & his qui in sacris certaminibus aquam equis spargunt, mentio fit, qui fuerint hi, & an inter ludiones recepti, adhuc ambigi dubitarique potuit: cum præsertim nullam de his qui aquam in certaminibus spargunt, mentionem fieri apud veteres, quod meminere, sciam: nisi eos dicamus fuisse, qui in stadio dispositi, equis sponte cærentibus quòd velocius metam contingerent, aquam per vices spargere, itaque illos ad cursum impellere sole-

rent. Pancratiasten verò eum dici volunt, qui luctator simul & pugil foret: quippe cum alij pugiles, alij luctatores forent, is qui vtroque teneretur studio, pugna scilicet & lucta, pancratiasticus nùcupatur: & vbi exercètur, pancratium, Censuitque Vlpianus ad legem Aquiliam, illum qui dum exercetur, in colluctatione vel pancratio, aut pugilatu alicuem oppressit vel occidit, Aquilia ne. S. si quis in colluctatione, vel pancratio, aut pugilatu, dum exercetur, a-

lius alium occiderit, Aquilia tenetur.

Locus ex Iuuenale de Trulla, quid designet, ex auctoritate iuriconsultorum, & aliorum testimonio explatur.

CAPVT X.

Trullas pocula esse & vasa potoria censeferi, haud immeritò plerique existimarunt. Idque quod à Iuuenale dictum est de trulla, de quo apud eruditos controversia est, non id credi decere, quod vulgò putatur: vt de vase in quo alui proluues effunditur, intelligatur, eum id aliud sortitum nomen sit, & à doctissimis scaphium & lasanum dicatur, veròque autoris sensui non satis conueniat: sed de vase potui parato intelligi oportere constat, illudque quam syncerissimè à poëta dictum fuisse.

Laudare paratus,
Si bene ructans si rectum minxit amicum,
Si trulla inuerso crepitum dedit aurea fundo.

Locus Iuuenalis Satyr. 3.

In quo illum significare haud dubiè putamus, qui postquam calicem exhausti, in ipso fundo, ructu aut sibilo crepitum facere more detestabili non fuit veritus, vbi idem crimen bis arguere satyricæ dignitatis fuit. Vel de eo, qui postquam vini calicem hausit, id quod remansit ita elidit in pauimèto, vt resonaret. Quod insolentissimi animi, audacis & petulantis, nimiaque securitatis fuisse liquet: què ab usum apud compotiores & h elluones impuros, qui scortis vinòque madidi & epulis distèti erant, Græcis inualuisse multi adnotarunt: ita vt ludus inde coniuualis foret, quem cottabasin appellarunt, cum residuum potum in æneas phialas iactarent: qui si sonatior creperet, se ab amica redamari, & mutuo affectu teneri putabant. Quod esse probabile, & ab autoris sensu

Cottabasis.

Qui in sacris certaminibus aquam aspererent.

Ciceronis locus. Scenici infames apud Romanos.

Scenicorù honos apud Græcos.

L. Athletas. ff. de his qui no. infra.

non alienum, ex contextu verborum liquere putamus. Id verò quod de trulla diximus, inter pocula censerì, scìtè admodum à Scævola lib. 1. de legatis definitum est in hæc verba: *Scia dulcissime populum aureum quod elegerit, fidei heredum commissio ut darem: quero cum in hereditate non sint nisi tulle, scyphi, medioli, phiale, an Scia de his speciebus eligere possit.* Respondi, cum omnia potui parata, pocula dicantur posse. Plinius septimo & trigésimo historici naturalis: *Titus Petronius*, inquit, *vir consularis, inuidia Neronis, myrtinam trullam CCC. festertis emptam fregit, ut mensam eius exheredaret.* Cicero in Verrem VI. actione: *Erat*, inquit, *vas vinarium ex una gemma pregrandi trulla excavata.* Horatius quoque in Satyris.

*Qui Veientanum festis potare diebus
Campana solitus trulla, vappamque profestis.*

Ex quibus licet æstimare trullam inter pocula & vasa potui destinata censerì sicut scyphus, mediolus & phiala, & quã Varro dixit depeftam: Tametsi scyphum Herculis cantharum Liberi poculum legamus: quo Marius post Cimbricam victoriam potasse assidue dicitur. Fuit quoque heracleum, Herculis poculum, sicut nestorida, quo Nestor utebatur: & grammaticum Homeri carmine celebratum: quẽ in Dianæ tẽplo affixa Capuẽ visebatur. Notatumque fuit, inter scyphos, Bœotios palmam tulisse qui Heracleotici dicti: & Alexandrinas cucurbitas, cũ exarnerint, ad vsum vasorum præcipuas fuisse. Fertur L. Crassus orator duos habuisse cyathos Mentoris manu, C. festertis emptos quibus ob pudorem nunquam vltus fuit. Et Cornelius Macrus in sacris propinare electrina patera quã in medio Alexandri vultum, in circuitu verò breuibus signis omnem historiam & bella cõtinebat. Præter quã vinaria vasa à Græcis celebrantur, cossus, bicus, gaster, gasterium, bicarium, cypellũ, amphicypellum, cyphela, & quod hodie seruat nomen baucalium, diuersorum generum. & cymbium navis instar: præterea dactylorum, ex proiecturis digitorum nuncupatũ, guala, dynos, cyboriũ, coryle, encoryle, cadus, & cadiscus & theryclia non incelebres, quibus Dionysius libasse fertur. Id autem quod populari sermone de trulla secus dictum est, ab eruditis haud immeritò perperam iudicari.

Succurrit

Succurrit tamen in hac re notare, quod Pomponius iureconsultus de auro & argento legato memoriã prodidit, legatis vasis etiam scrutellas & promulsidaria contrineri: in quo animaduertimus, promulsidaria, vasa quibus *datia vasa* multam continetur, nuncupari. Et licet Græci *οἰόμελι* & *οἰομέλεο* *μελίχοτο* mulsum vocent, Vlpianus tamen de vino & *μελίχοτο* oleo legato, vini appellatione putat mulsum non contineri, *οἰόμελι* verò contineri.

Exempla frugalitatis priscorum, & quã paruo victu contenti fuerint, & quando luxus primum urbem inuasit.

CAPVT. XI.

Prisce frugalitatis & abstinentiẽ, qua veteres vsi fuerunt, multa & magna nobis documenta sunt. Siquidem & vini vsus ad eò mulieribus interdictus fuit, vt vinum bibisse perinde esset, ac si in adulterio aut graui crimine deprehensa, capitali iudicio plectenda foret. Inoleuitque vsus, vt cognati affinesque mulieribus osculum ferrent: scilicet, an vinum bibissent, vt ore exploarent. Idem Massiliensibus & Milesis, pluribusque Græcorum & barbarorum gentibus apud quos hydropotã fuere mulieres: nec mulieres modò, sed & viri abstemiij. Apud Troglodytas licet reges mulsum bibant priuilegio honoris, vulgus tamen abstemium est, & aquam potat cum paliuro. Quod & viris æquẽ Romã criminofum fuit, ad annum vsque trigésimum: seruo verò interdictum penitus, nisi sacrorum causa solennibus festisque diebus. Quem osculandi quotidianum vsu postea Tiberius Cæsar edicto inhibuit. Legimus Romulum vrbs conditorem, quòd in conuiuium vinum non biberet, à conuiuiis increpitum. Et Quintum Coponium, quòd vini amphoram ei cuius suffragio magistratum petebat, dono dedisset, ambitus fuisse condemnatum. Proditurque memoriã Egnatius Metellus vxorem, quòd vinum biberat, fuisse necasse. Et Cneus Domitius mulierem, quã visa est plus vini bibisse, quã valetudinis causa deceret, dotẽ multasse. Et matrona magna natu, quòd clauẽ cellæ vinariæ resignasset, inedia mori coacta. Lucius quoque Papyrius imperator aduersus Sãnites dimicaturus, victori Ioui pocillum mulsum pro re magna votũ fecisse dicitur. Bibebant enim mari-

Vini vsus mulieribus interdictus.

Troglodytae.

Vxorẽ necasse ob vinum potitum.

Depefta.
Heracleũ.
Nestorida
Grammaticũ
poculum.
Heracleotici scyphi.
Cucurbitæ
Alexandrina.

Ebrii exo-
si. num aut passum, sapam aut defrutum, aliaque eius generis potu dulcia. Adeoque eos qui se vino ingurgitarent, osos habebant, ut sequuntis temporibus censors tanquam indignos qui honores & publica munera gererent, senatu amoverent, notaque & ignominia perfringerent. Indignum enim videbatur, illos qui ingenio temulento & marcido forent, quique libidinum maculis notarentur, ad rempub. accedere, aut de publicis consultare. Quod etiam Cretenfes, Lacedaemonios, & Carthaginenses taciturne nouimus, qui militibus, ne efferos militum animos insolentiae aduoluerent, in omni militia vini potum interdixere ex instituto Platonis, qui etiam magistratibus, donec in honore essent, uinum inhibuit. Id quod penes Athenienses criminofum erat, quibus ebrius princeps morte mulcebatur. Et Pittacus temulentos, si quid deliquissent, duplici poena puniri curauit, ut formidine supplicii a vino promptius abstinerent. Quinetiam Aegyptiorum lex erat, ut certa uini subtaxata mensura regi quotidianis ferculis daretur ultra quam excedere non licebat, ne sui impositus, per occasionem & licentiam turpitudini & fordidibus vacaret. Sicut proditur de Mossynaeis ultra Carambiu flumen, qui regem quem delegere, si quid praeu deliquisset, totius diei inedia mulcebant. Apud Locrenses Seleucus, uinum usque admodum auersatus fuit, ut etiam morbo affectis dari inhibuerit, cauisque, ut qui uinum biberet, capite luere. Indi admodum abstemij fuere, ut nisi sacrorum causa, uinum bibere nulli fas foret: quibus erat constitutum, ut si temulentum regem mulier occidisset, hoc donaretur munere, ut successori nuberet. Persarum quoque milites admodum abstemij traduntur, ut pane & aqua sapius uictitarent, panis condimentum & obsonium, famem esse dicitur: quibus tamen semel annis singulis inebriari permissum erat. Proditumque est, Scythas cum inebriari gaudeant, & abstemij sint: si quando ebrietatis dulcedine capi uellent, ne contra constitutum facerent in igne coniectis herbis & fumo hausto, haud aliter quam uino epoto, madidos fieri. Quod de Thraeibus traditur, qui epulantes focos ambiunt, herbarum semine ignibus iniecto, cuius nidore capti ebrios imitantur, & tanquam uino affecti temulenti iacent, sicut nepenthes succo delibutis

Aegyptiorum ex.

Mossynaei ci.
Seleucus.

Indorum constitutum.

Persarum milites abstemij.

Inebriandi ratio absque potu apud Scythas, Thraeces &

tristitiam discuti putarunt. Babylonij quoque incenso arborum fructu, & fumo hausto ita ebrii redduntur, ut triputiis & cantibus exultent. Indos ferunt ex fructu arundinum quae mel gignit, aut uino ex dactylis, atque Aegyptios potu de frugibus inebriari. Quinetiam populum Romanum multa secula non pane, sed pulte uictitasse: *Romanorum frugalitas.* pistoresque per annos ferme sexcentos usque ad Persicum bellum nullos Romae fuisse satis constat. Fiebat enim puls ex aqua frumeti & fabarum, aut hordei farina, quam in sacris & oblationibus deorum pro uictima adhibuerunt: qui quidem pistores tostum panem lautioribus coquere solebant, reliquae multitudini far, ideo quod far pinsebant, pistores dicti. Quippe cum veteribus molarum nullus usus foret, sed fruges igne tostas in pilas coniectas pinserent: unde & Pistones dictos uolunt: id enim molarum instar erat. Fuitque uetus mos, ut iidem essent cocci & pistores. Capis mox temporibus haud longo intervallo, panes facere, opus fuit mulierum. Ante uero fruges cognitae, gentibus plurimis glandes fuere frumenti locolitur pyra Argaeis & Tiriathiis, ficus Atheniensibus quibus Carae admodum abundant, ut illis enutiantur pecora: milium Maoticis & lotometra, ex cuius semine conficiunt panes: Medis amygdala, Ichthyophagis pisces, Aethiopicis locustae & arundinum fructus, Germanis farina caro & pabulum pro pulmentario cessare: Chelonomphagis testudines, cardamum uero Persis palmulae autem Carmanis & Babylonis. Aegyptij ex loto diu uictitauerunt, Alani carnibus, non pane uescuntur. Nomades & Getarum pars, lacte. Indis autem calistiae semen cibarium fuit: quorum reges oleribus & palmulis plerumque uictu quaesierunt, ciborum affluentiam uelut inuitamenta ignauiae auersati. Epicurus quoque summus uoluptatis assertor, uictu frugali & modesto contentus, aqua & polenta, aut pane hordeaceo uictu quaesuit, contraque paupertatem inuictum animum gessit: non quod uoluptates auersaretur, sed quod in tenui uictu se plus uoluptatis experiri aiebat: cuius rei argumentum uest, quod oleribus & pomis ac uilibus cibis, quibus uiuendum cessuit, liberos refarsit. Inter quos proditur Philinus quidam tanta abstinentiae, ut nullo cibo nisi lacte uictitaret, *frugalitas.*

Babylonios.

Romanorum frugalitas.

Pistores.
Pistones de dicti.

Panes, mulierum opus.

Glandes.

Argaei.

Tiryathiij.

Athenienses.

Carae.

Maoticis.

Medi.

Ichthyophagi.

Aethiopes.

Geruli.

Chelonomphagi.

Persae.

Carmanij.

Babylonij.

Aegyptij.

Alani.

Nomades.

Indi.

Epicuri frugalitas.

& Moscus Antimolus sophista solis caricis vesci solitus. Pueris quoque & iuuenibus, vt verecundiores essent, in magistrorum & affinium conspectu foris cœnitare: viris autē, vt frugalitatis & parsimonix documenta darent, propalam cibum capere consuetudo fuit, torūsque illis ex vltua palustris fiebat aut stramento, hycmēque ad forum, ætate verò in propatulo & sub dio, neque vltra nouem singulis lectis cœnabant, illōsque lautioribus vesci cibis non sinebant. Nā carnis aridæ, aut lari pondo tria, & salsamentorum librā quotidianis serculis apponere criminofum erat. Siquis vltra apponeret, lege plectebatur. C. Fannij cōsulis lege, ante tertium Punicū bellum introductum est, ne quid volucrum præter vnam gallinā, quæ altilis nō esset, apponeretur. Vtq; modus cœnarum luxuria non difflueret, singulis diebus præterquā Saturnalibus, & Romanorum ludis, vel plebeis, denos asses, qui domosticis cœnis impenderēt præfinit. Tantæ que frugalitatis fuere, vt mensam quanuis parçā, omnino vacuā tolli non sinerent: sed ad cōhibendū appetitū semper aliquid reliquiarū quod postera die cœnam iuaret, superesse voluerant. Ouūque & mel initio conuiuij ministrari, in secundis verò mensis poma simul & mel dari cōsueuere. Quam victus parsimoniā Athenis quoque seruari tradiderūt. Nam Dioscuris in Prytaneo prandiū parabatur: in quo nisi oliuæ, caseus & porrum, dabatur obsonium. Et à Platone in lautissimis cœnis, sal oliuæ, caseus, porrum, atque olera tantum ex agris iubētur apponi. Ac festis diebus pueri modesti cum verecunda gravitate maiorum laudes carmine decantare, grandioresque natu summo obsequio vereri, illōsque à conuiuiis domum reducere solebant, militia & colendis agris ad eò intenti, vt illustria inde cognomena ferrent: agrumque malè colere, aut minùs arare quam veterere, censoria nota putabatur. Cūque octo dies cultura agrorum impenderent, nonum vrbanis rebus & nundinis destinarunt: tamen si priori æuo, frequentiores Romanis nundinas & tertia quoque die mercatu frequenti nonnulli conuenisse dicant. Q. Cincinnarus ab aratro ad dictaturam vocatus, postquam domitis hostibus triumphans urbem inuit, licet non ex imperij maiestate,

Lex Fannia.

Saturnia.

Ratio ad ministrande mense.

Dioscuri.

Cœne Platonicæ.

Agricula apud veteres.

aratum tamen sumere, & agrum colere non dubitauit: Curius dentatus cū à Samnitum legatis adiretur, rapa *Frugalitas* sibi parare obsonium inuētus est, cui duos calones in carnis *exempla* stris fuisse asserūt, cū summā imperij gereret. M. verò apud *Ro-* Antonio consulari VIII. seruos, Carboni VII. & M. *Ca-* manos. toni cū in Hispaniam Consul duceret. III. solum ministrasse. Fertur quoque *Ælius* Catus consul, cū in scitilibus cœnaret, legatos *Ætolorum* vasa aurea offerentes repulisse. Atq; *Epitus* poeta, qui primus Latinorum heroica atigit, ad eò victu fuisse tenui, vt in *Auētino* domuncula & vnus ancillæ ministerio cōtentus fuerit: nec tamen id sibi turpe quicquā aut dedecori putauit: siquidem paupertas tunc solida laus censebatur, & vera virtus. Quam rem estimare licet, quòd *Æliorū* familiam, & *Tuberonum*, cum decem & septē eiusdem cognominis lares incoluisse, eundemq; agrum *Vicetanum* arasse, ex que eius fructu victitasse legimus. Modūque agrorum vltra septē iugera excedere, aut denas argenti libras viro triumphali in supellectili esse, perniciosū erat. Intra bina enim iugera possidere satis visum, ita vt decē millia grauis æris, maximas putaret diuitias. Quinetiam ad eò parci fuere & tenues, vt non minus crimini darent, indomitas cupiditates non refranasse, aut paternam non seruasse paupertatem quam ingētes maiorū facultates largi *paupertatis* gitionibus abligurisse: multiq; oloribus legumj nibusq; *cōseruatio.* contenti, absq; esu carniū sæpe victitarint, documenta frugalitatis & abstinentie insignem memoriam posteritati exhibentes. Quam etiam Græcis solidæ laudis & vere commendationis fuisse multi adnotarunt. Legimus *Exempla fru-* Thebanum, *Epaminūdum* tot victoriis clarum imperatorem, ad eò diuitiarum abstinentissimum, vt vnica veste *galitatis a-* *pod Græ-* contentus siquando vetustate collapsam refarcire opus *cos.* foret, domi clausum se teneret, quē Thebani publica impensa & ære collato ob inopiam extulerunt. *Aristides* se magis gloriari paupertate publicè testabatur, quam reliqui diuitiis. *Hippias* quoque philosophus *Elæus*, ad id inopix deuēnit, vt vestē, annulū, crepidas & foccos, quæque cultus erant necessaria, ne quid temporis deperiret, suis manibus elaboraret. De *Lamacho* fertur, quoties ab

Atheniēſibus dux creabatur, pro pallio & crepidis mutuum ab amicis pecuniā ſumere, cum vnde compararet, non eſſet. Crates, Diogenes & Antifthenes, aliique produntur philoſophi, abiectis diuitiis, pera & baculo contenti. vixiſſe. Phociō, Pelopidas, Socrates atque Ephialtes, pauperrimi & in cultu tenuiſſimo vixere, omnium tamen oprimi atque iuſtiſſimi. Adeoque luxuriā & molliorem cultū deteſtati fuere, vt Thebis columna in templo ſtatuta fuerit, in qua dire executionis in regē Meruini, qui molliorem vitę cultum inuenit, continebantur. Poſtea paulatim frugales mores defluxere, paupertasq; probro haberi cępit: luxurięque peregrinę inuitum malū ad effemmandos animos, ab exercitu Aſiatico in urbem primū inuectā, mores inſecerunt: ſicut aurum Perſicum, fugato Mardonio Athenienſi animos labefactauit, & dira tabe inſecit. Inde ille cbrę libidinum, & rerum ſecundarum luxus in omnem licentiam graſſati. Primiq; Iones, vnguenti coronatiſq; & ſecundę mēſe conſuetudinem inuenere. Tum veſtis ſtragula, menſaq; ac citharę eburneis pedibus inſidētes, inæſtimabili cęlu comparatę: epulęq; lautiores, & præter epulas pſaltrię, ludiones, & alia conuiuii oblectamenta inuenta ſunt. Hinc peregrina obſonia, remotorumq; liorum piſces, & magno cenſu cōparatę dapes, ſerculęque ſeſtertium millies æſtimata, & gulę nouiſſima irritamenta alięque exquisitiſſima condimenta, & vertris prodigia inuenta ſunt, vt niſi quis illa appōneret, ſordidus & parum lautus haberetur. Adeoq; luxus excreuit, & eō proceſſit luxuria, affluentibus diuitiarum copiis, vt obſonia lautiora, maiotēſq; epularum ſumptus, & magnas effuſiones edito coercere, & luxurioſos apparatus pluribus legibus inhibere neceſſe fuerit. Hinc Fānia, Orchia, Didia, Oppia, Cornelia, Ancia & Iulia, leges ad cohibendam luxuriam victus veſtitutęque, & cenarū immodicos ſumptus latę ſunt. Hinc cenſorum editis, vultus, vertina, abdomina & glires epulis & cōuiuii inhibita. Quod & Lycurgū factitaſſe nouimus, qui conuiuiorum apparatus & menſas lautiores, velut cupiditatū inuitamenta ſanctio nibus inhibuit: ſępiūſque abrogatis legibus nouę poſtea editę fuere. Et quanuis Antiocho rege victo, P. Li-

Vnde corrupti mores primi.

Leges ad cohibendam luxuriam.

cinus Crasſus & Iulius Cęſar cenſores, nequis vnguenta exotica venderet, pœnis inhibuerint, exemplo Lacedæmoniorum qui vnguentarios vrbe exegeret: & quantus M. Antonius, & L. Flaccus, quod legem de cœrcēdis epularum ſumptibus antea latam Duronius tribunus plebis abrogafſet, ſenatu eum amouerint: tamen. Quælius Tubero prætura deiectus fuit, & deſpectui habitus, quod in funere Aphricani populum Romanum publico epulo hædinis pellibus & teſtis Samiis, ac lectis ligneis excepiſſet, quod incultram parſimoniā in rebus publicis non exhoriuiſſet. Sicut de Cleomene fertur, qui amicorum cuidam ſubiratus fuit, quod hoſpites iure nigro & pane igni durato, Laconico more ad epulas admiiſſet. Licet Cato ſenior quod pellibus hædinis in publico epulo pro ſtragulis vſus eſſet, non mediocrem laudem tulerit: quod frugales mores & cōtinentiſſimos exemplo iuuaret. Fertur tamen Tiberius Cęſar, quū de coercendo luxu legē ferre vellet, nec cœrceri immodicos ſumptus videret poſſe: ſatius duxiſſe omittere quod allequi nequiret, quā tentare turpiter quod poſtea nō efficeret. Siſti deinde res non potuit, quominus tacito conſenſu deſtitutis moribus, ſumptuaria omnes leges abrogatę fuerint, quum nullus eſſet ſumptibus modus, luxuſque & ignauia nullis præſcriptis finibus in voraginem & gurgitem vitiorum ad nefas omne vſque adeo proceſſerint, vt diuina & humana prophānarint, populōque ſimul & plebi grauem perniciem attulerint.

Quę ſunt purę & lectę hoſtię in deorum ſacrificiis, & quę victime quibus diis dicatę fuerint.

CAPVT XII.

IN ſacrificiis deorū fuit pōſticalis obſeruatio, vt duobus hoſtiarū generibus diis ſacra ſiant: vno, in quo cū litabatur, volūtas dei per exta exquirebatur: altero, in quo ſola anima deo cōſecrabatur, q̄ hoſtia animalis dicta. Hęc fręquentes fuere, ouis, ſus, capra, bos, gallina, & aſer, quas cū immolabāt, niſi purę eſſent & lectę, ad rē diuinā nō proficere putabāt. Fuitq; opinio, poti⁹ ex hædis & agnis, quia mites ſunt, quā ex gallinaceis, ſuiſq; & tauris, quoniam animo abundant, deos conſuli, & ſu-

Unquęta-
rii à La-
cedamoniis
iecti.

Leges ſum-
ptuaria
paulatim
abrogatę.

Duo hoſtia-
rū genera.

tura prænosci. Ideo omilli pecoris hostiã nō ab amplitudine, sed quia animi est placidioris, pōtiffices maximam duxerūt. Leæ autē dicitur, hostiæ, maiores & vberius depasta, quæ claudæ, morboſæ aut vitioſæ nō sūt, (quia prænosci, nisi ex sanavictima, futura nō possunt) quæ vexã aurē, vel caudã aculeatã, aut linguã nigrã non habent. Numa Pōpilius deos fruge colit, & mola falsa supplicari instituit, quã molam ex farre, sale & aqua cōpositam, sine qua nullũ sacrificiũ ratũ celsiuit. Atque id far, nisi tollũ esset, ad rem diuinã nō esse putum statuit. Ideo Fornacalia & religiosos dies, ac ferias quibus far in fornacibus torrebãt, seruari iussit. Græci verò nō far, sed hordei primitias, libũque & placetas ex hordeo diis offerri, hordeũque sale inpersum, in primis arã infundi satius duxere, sine quo, salus caremoniis, nullum sacrũ fieri poterat, illique qui primitias eiuſmodi colligebat, crithologo dixere nomē. In quib⁹ Fornacalibus qui non fuerant feriat, qui in sua tribu, vt erat cōstitutũ, sacrum nō fecisset, in Quirinalibus sacrificio expiare cogebatur: idcirco Quirinalia stultorum ferias dixerunt. Atque omnibus ferē diis sua victimæ, & sua sacra cōstituta sunt, quæ præterire & transgredi non erat fas. Nãq; aliena hostia dii non placantur. Quippe Ioui tauro, verre & ariete sacra facere non licet: quia soli Neptuno, Apollini & Marti taurus immolatur. Tametsi flaminis vxor omnibus nundinis Ioui arietem mactet, & triumphi die Ioui taurus hostia dicata sit. Et apud Homerũ Vlyses immolauit Ioui arietē. Iupiter verò prodigialis mola falsa & thure placatur. Neptuno pleraque gens de nigro tauro, Trœzenij de fructũ primitiis sacrificat, Græci de cruribus taurorũ: Vlyses ariete, apro & tauro litatur. Athenis autē licet octauo die mensis eiusque Neptuno sacrũ fiat, nō tamē de tauro semper. Neque Apollini semper Græci tauro, sed multiplicis generis victima sacrificant. Nanque Homero teste, alius tauro, alter ariete, aliquis hircō sacrũ fecit. Ex bobus verò, vitulis & pecudibus, laudatissimæ vitulæ ad deorũ placamenta habentur. Ideo Ioui à flamine omnibus Idibus bos candidus, & ex agro Falisco vel Menania immolatur. Nãq; illos ad victimas faciunt, & deorũ seruāt supplicio. Bos

Leæ hostia.

Sacrificiũ à Numa cōstitutũ. Fornacalia. Græci.

Crithologus. Quirinalia. Sue cuique deorũ victimæ & sacra.

Iupiter prodigialis. Sacra Neptuni.

Vitula.

tamē iugo subactus, sacrificio nō est purus. Fortus verò bouis trigesimo die, pecoris septimo, suis verò nisi decimo à parte die puri habetur: idē sacres dicti. Creditũque est, bouem quinquennalē, inſigne Ioui victimã: & pecudes cum bimæ sunt, sacrificio maturas fieri. Lege autem Solonis de boue nulli deo sacrificari licet: quia cū animal sit innocuũ, & agrorũ cultui deãtũ, in sacris, mactari vetuit: quippe veteribus tantã venerationis erat, vt æquē capitale esset bouem quã ciuem necasse, Ægyptii boues ruffas Typhoni mactant, Arabes pingues camelos in are ignoti dei: sicut nupturæ virginibus camelis sacrificant: Heroibus verò tauro, capro & ariete litat. Fertur tamen Pythagoras præter se instituta & præscripta quandoque bouem Musis, Ioui autem gallũ albis plumis immolasse. Solida vitilia, nisi castis tribus hostiis, tauro, ariete & verre, pura non habentur: sed tamen vt hi omnes solidi firmique sint. Nã vitulos ad aras humeris hominũ allatos, & claudicantes, & cuius cauda ad articulũ suffraginis nō pertingit, non lire animaduersum est. Idq; apud Ægyptios seruari tantis caremoniis, vt linguã boui exerē so, & caudæ pilos explorãdo, si vel vnũ pilũ nigrũ repeterint, hostia tanquã impurã nō admittit. Græcis autē tauri au puri sint, farina explorantur, caper ciceribus, capra frigida aqua. Ruminales quoque hostias nisi bidentes fiant, non esse puras consentiunt omnes. Ambaruale verò sacrũ, nisi de porca fœcunda & grauida, aut vitula, fieri non cōsuevit. Est autē sacrũ ambaruale, cū arua & segetes solenni victima lustrantur. Eam victimã maturis frugibus ter circum arua ducere cōuenit, omnēsque post eam clamantes sequi: ex quibus vnus querna ornatus fronde, cū solenni saltatu, cōposito carmine Cereri decantabat laudes: ac postquã lacte, vino & fauo libassent, antequã fruges moterent, porcã Cereri immolabant: quæ prædicanea dicta est. Fuitque memoria proditum, a suilli pecoris genero immolandi initium Romæ primũ factũ: eo argumento, quod sus fœderibus & sponsalibus adhibetur, & in initiis Cereri mactatur. Et quamuis in sacris Cereris vinum adhibere nefas sit, in hoc tamen sacro de vino libasse pontificales libri nō vetarunt: quam quidem immolari ab eo qui mor-

Bos iugalis Victimæ. rēpestiue.

Lex Solonis de boue non sacrificando.

Heroibus quibus animalibus libabatur. Hostia solidæ.

Ambaruale sacrificium.

Porca prodicanea. Immolandi initium. Rofas generæ suillo.

Cybeli por- tuo iusta fecisset, crimen admitti putabatur. Deorum
ca immola- quoque matri nullū sacrū nisi de porca, fieri permissum.
haur. Et lustrari exercitū nisi fue, oue & tauris qui puri essēt,
Exercitius nō erat fas: qui postquam ter circū instructas acies ducti
lustratio. erant, precedente pōpa, &gressu cōposito, Marti immo-
Galli. labatur. In sacris deæ Phrygiæ, quæ Matuta & mater deū
 dicta est, cui Galli exēcti membra fecabat, cymbala pul-
 santes, porcā tanquā impurā hostiā Romani non
Sacerd. admiserē: apud cuius ædem supplicātes, filiis bonā ex-
Bellona. optare verētur matres, nepotibus nōvtique. Bellonæ sa-
 cerdotes non animali hostia, nec victima, sed suo cruo-
 re sacrificant: gladios enim districtos vtraque manu te-
 nentes, humeros sibi & lacertos tanquam phanatici dis-
 secant: hoc sanguine litari & crimina expiari putantes,
Ægyptiū. ita vt pro vulneribus stipes recipiant. Ægyptii Lunæ tā-
 rum & liberū suem, reliquis diis boues mares, vitulōsq;
Britanni. & anseres immolant: captam tamen, aut hircum nullo
 modo. Contra verō Britanni, quibus leporē, gallinā &
 anserem in cœnis apponere, aut diis offerre lege veta-
Iupiter A- batur. In Mytia Abbreani Iouis tēplum est, in quo suū
brexianus. comesse aut mactasse, scelus erat infandū & piacularē.
 Idem apud Phœnices, quibus per omne tēpus suis ab-
 stinere præcipitur. Fertur verō in Thesalia Castinienis
Hysteria. Veneris phanum fuisse, & aliud in Sida Pāphylie, & in
 Aspēdo Argiuorū, & Argis, in festo quod Hysteria di-
 citur in quibus præter instituta morēsque aliorum, sues
 mactare licet, cum in cæteris nullo modo fas sit. Solum
 apud Tuscos in Ægypto, vbi Venus coraua collebatur,
Æsculapio vacca Veneri immolabatur: & in Nitriotica præfectura,
 ovis. In Æsculapii sacris nisi capræ & gallinæ immola-
 tur: hæque ad rem diuinā luteo rostro & pedibus, pura
 non sunt: nigræ verō & imparibus digitis, idoneæ. Astris
 & stellis volucres dicatæ fuerūt, Isidianæ, gallus Nocti
 & Laribus, nōnunquam porcus sicut equus Soli & Mar-
Animalia ti, Lunæ taurus, Iunoni agna, Veneri columba, & capra
alia aliis Pani & Mineruæ, Dianæ verō cerua. Quanquā Libero,
diis dicata vino melle & lacte, interdū capro & hircō sacrū fieri no-
Libero. uimus. Mineruæ verō nihil caprini generis, sed vaccam,
Minerua. aut boues iniuges: & Iunoni apud Lacedæmonis caprā
 immolari, quare & ἀρνόφαγος dicta Græci verō Mineruæ

iuuencā sape indomitā auratis cornibus mactarūt. Pyr-
 rhus tamen dū splene laborantibus medetur, albo semper
 gallo sacrificauit. Soli verō in Apollonia oue, Pani &
 Syluano porco, nōnunquā lacte litabatur: Fauno agna
 vel hædo, Priapo asino. Obseruatūq; à Massagetis est, vt
 reliquis diis posthabitis, Soli equum immolent: sicut à
 Saurōmatis, vt equas diis patriis inactent. C. tamen Ca-
 ligula cō vesania processit, vt sibi tanquā numini sacro,
 falianos, phœnicopteros & pautones mactari iusserit. A-
 thenienses tamē annua solennia Mineruæ, nō capra, nec
 boue, sed tauris & agnis exhibere solent. Persicæ verō
 Dianæ boue lampadis caractere notata: tēpesti autē,
 pulla. Tradit quoq; in parte Africæ Mineruæ sacrum fieri,
 vt sine victima puellæ inuicem sustibus decernant.
 Persicæ quoq; equum Marti, Carmani asinum, Lusitanni
 hircū, Latini picū, Lacedæmonij equū, frequētius canē,
 Sabelli taurū immolabāt. Romani equū dexteriorē bi-
 gæ, Galli cisalpini verrē, diuerso quisq; consilio ritūque,
 ita vt à Phaselitis, quæ in Pāphylia ges est, piscibus sal-
 sis Marti & diis immoletur, & à Bœotiiis copaide coro-
 nata, ab aliis thynno. Ad Opertanea verō sacra, nigra
 gallinæ nō videtur pura. Fuere autem sacra Opertanea,
 quæ seorsum ab hominū cōspectu in aperto sūt. Cereri:
 Appollini & Baccho capris sacrum fieri decere nōnulli
 putant: sicut Veioii, quæ Appollinē dicunt, ritu Romano
 capra immolatur. Herculi & Cereri duodecimo calend.
 Ianuarias, sues, panibus, & mulso sacrū fit: si tamē sus pre-
 gnās sit, aliter nō habetur pura. Et in Fordicidiis, nisi pre-
 gnate boue pōtiffices litare nō solēt: qui etiā dies ī Fastis
 Ordicalia dicuntur. Lares canū pellib; ideo ornātur, quia
 domus fidi custodes sunt, & alienis formidolosi, domesti-
 cis verō blandi, atq; ad nocturnos strepitus solliciti, sicut
 canes, qui florib;, & fertis, thure & fruge coluntur: quorū
 ædes in cōpō Martio ab Æmylio Regillo p. tore dicata
 fuit. In quorū sacris id custoditur, vt libertini sacerdotes
 sint, qui Augustales dicti, nihilque de sacrificio extra æ-
 des mittatur foras, sed intra domesticos Lares omnia ab-
 sumāt sicut cum sacrum Vulcano fit, quod Proteruam
 dixerunt, nisi victima, & quodcunque superest igni de-
 tur, sacrificiū pollui putabant. Domesticis verō Laribus

Soli.

Pani.

Syluano.

Fauno.

Priapo.

Massage-

re.

Sauronma-

re.

Athenien-

ses.

Persicæ.

Dianæ.

Tēpestati.

Minerue.

Opertanea.

sacra.

Baccho.

Veioii.

Herculi.

Fordicidia

Ordicalia.

Lares.

Sacra La-

rium.

Proteruam.

Domesti-

cis Larib;.

Gynæcia.

rerum dabantur primitiæ, sæpe etiã porcus: tamen hostilibus Laribus, quod ab his hostes arcerentur, sæpe immolauit antiquitas. Gynæcia Romani pro his qui domi nascuntur, canem immolant: sicut Græci Proserpinæ, & Dianæ Sabæi. Est autem Gynæcia, quã Romani Bonam deam vocãt, quæ ex corruptibilibus generationes facit: cui quum res diuina sit, optãt nemini bonũ euenire qui domi nascatur. In Lupercalibus canem immolari mense Februarii, quia lupo canis infensus est, & in expiationibus cane litari legimus: atque ad placãdum Caniculæ si dus frugibus inimicum, etiam mactari canes: quas, si rufæ non sunt, puras non putarunt: quod sacrum, canarium auguriũ nuncupant. Pro frugibus quoque & pecoribus, vt rubigo auertatur, lactenti catulo sacrum fieri conuenit. Idq; Rubigalibus per Quirinalem flaminem factũ extra urbem fieri, in quo luper exta canis thus & merũ infunderemus erat: quos etiam catulos recẽ editos, tam in adiciãlibus quã deorum cœnis sæpe adhibere. Apud Lacedæmonios Marti immolabatur canis. Et Bœotii, cane in duas partes dissecto per medium, iræ expiatio fuit: idem & Caribus, vt exta canis diis offerre in vsu haberent. Viuas etiam canes cruci affigi, atque inter ædes Iuuentutis & Sumani, singulis annis ansere insidente ferri vulgo proditum est: quæ crux nisi ex sambuco fieret, sacrum ritẽ fieri minimẽ putarunt. Isidi anser propria victima dicata est, Plutoni taurus, Proserpinæ iuuenca & bos fuluus Averno. Vlysses verò apud Homerum ariete & oue nigra Erebo scificauit. Sed nec tementem administrari, nec oues tondere, nisi catulatio prius fieret, vllò modo licuit. Vinum in sacris Cereris adhibere nefas est. Primitias verò frugum Cereri, vinum verò nouum Baccho dare conuenit: quibus vesci, priusquam sacerdotes illa libassent, minimẽ fas erat. In sacris deæ Ruminæ inferre vinum expiatione dignũ fuit: quippe illi sacrum facientes hostiæ lac non vinum inspergebant. Et in sacris Floræ, quam Bonam deã nuncupant, cum vinum libant, lac fuisse dicunt. Vestæ quoque non vino, sed de Numicio flumine libatur, quibus diebus mense Iunio molæ frumentariæ & asini fertis & pane coronantur: ad cuius templum iuxta forum nisi

*Lupercalia.**Caniculæ sideri**Pro frugibus.**Marti.**Bœotii.**Ceres.**Isidi.**Plutoni.**Proserpine.**Averno.**Erebo.**Sacra cere**vis absque**wino.**Ruminæ**Floræ.**Vestæ.*

nudo pedo accedere non conuenit: sicut in ædem Dianæ apud Cretenses, quã Britomartam nominant. Proditumque memoriæ est, Romulum nunquam vino in sacris, sed lacte libasse. Athenienses quoque Mnemosynæ Auroræ, Soli, Lunæ & Vranæ, non vino, sed aqua melle diluta scificant. Vbi verò in sacris vina libare diis necessum erat, ex Græca & impurata vite, seu fulmine tacta, aut quæ vulneratis pedibus calcata immunditiæ polluta fuerat, aut iuxta quam homo laqueo pepederat, quæque circumsisis vinaceis profuxerat, vina libare diis infaustum erat. Thafis verò, nisi vino libaneo odore thuris diis prolibabatur, & in Asopo in æde Eumenidum nisi multo libare, & pro coronis floribus vt permixtum, Victimæ maiores dum immolantur, auratis cornibus procedunt: minores, coronatæ offeruntur. Est quoq; obseruatum, vt si cum vinum hostiæ fundendum foret potius molam aut fruges in caput spargerent ordine præpostero aut si cum hostiã ad aras ducerent, vehementius fuisset reluctata, ostendissetq; se inuitam altaribus adiuueneri, vel ab ara aufugisset, vel percussa mugitum dedisset, aut in aliam corporis partem quã oporteret, cecidisset, piacularæ sacrum & triste auspiciũ faceret, quasi inuitis diis offerri videretur. In qua re animaduertere licet, apud Hermionenses bonæ præferoces facili ductu à ministra sacrorum peruicta muliere, sponte ad sacrificium duci & immolari. Iones tamen contra instituta morisque sacrorum, tunc maximẽ hostiam litare, & diis gratiam fieri putabant, cum inter immolandum taurus mugitus daret, Funestamque familiam, aut hominẽ funere pollutum, nec ædes deorum dedicate, nec publica sacra facere posse liquet, nisi in Lemuralibus & Parentalibus: in quib; inferiis diis dare inferias vsus obtinuit: quo tempore ædes deorum clausæ iacent. In Lemuralibus fabam noctu iacere vsurpatum est, Lemures se ex domo eicere clamantes, quam nigram esse conuenit: ipsamque lotis manibus, & pede nudo per ora versare & post terga reicere, arisque rinitum facere, vtque Lemures fabis redempti, domo abirent, noctes orare. Idque Maio mense tribus noctibus fieri, donec solutis resigone animis. manes expiãtos ducerent. In Parentalibus

*Qualia vina libabatur diis.**Thafis. Eumenides.**Maiores et minores victimæ.**Signa tristes auspicii. Hermionenses. Iones.**Lemuralia**Parentalia.*

Canes fer- rales. affumere fabas vsus obtinuit, sicut in priuilegiis cicer. Ac ferales cœnas, lentisque & offas ad sepulchra illo- rum ferre quibus parentare ius erat: qua etiam Feralia à ferendis epulis dicta sunt, quas in defunctorum sepul- chri super nudam silicem apponebant. Notatumq; fuit in omnibus sacris, fœminini generis victimas esse po- tiores itaque si per marem litari non poterat, fœmina succindanea dabatur, non econtrâ. Nam si per fœminam hostiam minimè perlitatum foret, succindaneam adhibe- ri non licebat. Apud Ægyptios secus, quibus fœminam hostiam immolare est habitum nefas, barbaris quoque circa montem Caucaſum, & apud Derbices Perſicam gentem, fœmininum animal victimam dare, aut eius carnis vesci, sub graui documento vetabatur. Si tamen primis hostiis non litassent, aut si primùm negli- gentia vel casu non rectè initum aut curatum sacrum foret, illas denuò augeri & sepius ad expianda numina permittitur, donec rite perlitatum animaduertent. Il- lud quoque non omittendum, consueuisse Romanos pro- rebus quas citò expediri cuperent, ætate grandioribus hostiis: vbi verò rem augere vellent & produci, iuniori victima sacrificare. Vnamque hostiam nunquam duo- bus diis aut incertis, sed certo numini immolare super- isque impares, inferis vero pares. Quotiesque aliquid inuentu rarum aut difficile sacrificio adhiberi oportet, illud cera vel pane effictum apponere satis, simula- craque eiusmodi ficta & commentitia, ac si ipsa res re- presentaretur, eandem vim vigorèmq; habuisse: id quod à Græcis obseruatum comperimus. Cum enim Cyziceni nigram bouem Palladi quotannis immolarèt, & præſsi obſidione, bouem comparare nequirent, ex frumento illam effluxere, eoque pacto perſoluto voto, numen expiarunt. Athenienſes quoque in festis Iouis Milichij, quæ Dialia vocant extra urbem sæpe non ver- ras victimas, sed commodè effictas obtulere. Vtque si pro infantibus immolandum foret, non grandis, sed mi- nor hostia mactetur. Notatumque & illud est, in deo- rum Manium sacris auersa & tristia auspicia, aut dira & nefanda, magis fausta & foelicia esse, itaque in his sa- cris potius est non litare, quàm litare.

Que origo censorum, quæve potestas, & ex quàm paruis initiis in quantum magnitudinis deueniret. CAPVT XIII
Censorum origo licet à paruis initiis orta, eò tamen creuit ad tantumque fastigium deuenit, vt morum disciplinaque Romanæ, decoris dedecorisque discernere, vetricaliisque, & publicorù locorù priuatorumq; arbi- trium sub illius cura & potestate foret: totiùsque reip. circa morum disciplinam supremum ius haberet. Eere enim M. Geganio Macerio iterum, & T. Q. Capitolino quinto C O S S. primi censes suffragiis populi creati Papyrius Æmproniusque: tamen Seruium Tullium, à quo iura militiæ constituta sunt primum censorem fuisse nonnulli credant, quòd pop. Romanum primus censuisset. Qui magistratus etſi à principio quinquennalis, postea à Mamerco Æmylio dictatore cautum fuit, vt annua & semestris censura foret. Cuius rei causa ipse Æmylius, quòd veterem censuræ statum citra præfini- tum minuisse, à proximis censoribus tribu motus, & ar- rarius factus est. Ad quam licet à principio admitteren- tur patricij solum, postea P. Philone dictatore alter cen- sorum, deinde Q. Pompeio & Metello C O S S. vterq; ex plebe censes creati. Demum eò dignationis venit, vt nisi clari illustresque post triumphos & cõsulatus illam expeterent. Hi ergo censendi populi & lustrati faciendi causa ab initio creati, eò processere, vt maximarum mi- nimatarumque rerum, præcipuè circa morum disciplinã cogitationem, animaduersionemque haberet. Nam de iuramento cognoscere, & in periuros animaduertere, epularum sumptus cohibere, senatores legere & coop- tate, summoris indignissimis, & honestissimis allectis: prin- cipei senatus constituere, immeritòsque propter turpi- tudinem sordisque vitæ, senatu vel tribu amouere, no- tisque & ignominii afficere, aut in Ceritum tabulas referre, etiam adilem quaestorèmq; tum illos qui a- grum malè colerent, aut incuriosè haberent, perditòs- que & profusos nepotes, parùmque honestis moribus, viuentes, aut verbis inciuilibus loquentes, aratios face- re, censori & potestatis erat, In quo id fuit seruatum, vt moris è senatu notas ascriberent, & demerita notarent, quod lege censoria cauebatur, cuius verba ascripsi:

Censes primi.

Censura ini- tiis quin- quennalis postea an- nua.

Censorum munus.

Censores populi soboles familiasque censent, pecuniasque & vrbis
 templa, vias, ædificia, vrbisque tuentor: populi que partes en
 tribus distribuunt, & pecunias in civitatis ordines partiunt, e
 quorum pedumque prolem distribuunt, celibes esse prohibent,
 mores populi regunt, probrum in senatu ne relinquunt: bini
 sunt, magistratum quinquevium habent, reliqui magistratus
 annui sunt eaque potestas semper esto, & infra. Referebant
 enim censores in Perium tabulas, illos quos ignomi
 niæ causa suffragiis priuabant. qui quidem censores ci
 ues sic notabat, vt qui senator esset, ob crimen eiiceret
 tur senatu: qui eques, equum publicum videret: qui ve
 rô plebeius, in Cerium tabulas referretur. Observatum
 que, vt quem censores senatu amouerent, nota quocumque
 & ignominia perfringerent: eaque que ad publicam
 disciplinam pertinerent, lege edita stauerent. Denique
 eò dignationis venire, vt omnium magistratum prin
 cipem locum tenerent: ad eamque nisi viri consulares
 & maximis functi honoribus, admitterentur nulli.

Censores
 in quos ma
 gistratus
 censent.
 Siculi.

Carthagi
 nenses.

Argi.

Negligens
 multatus.

Quinetiam vitam singulorum & mores inquirere: ex
 ceptisque consulibus, præfecto vrbis, rege sacrorum, &
 Vestalibus virginibus, circa disciplinam morum in om
 nes magistratus censere & animaduertere poterant.
 Quæ censura apud Siculos quoque magni nominis
 fuit: nam cum omnes Siculi ex censu tributa conferant,
 omnis potestas æstimationis faciendæ censori permittit
 tur. Hanc etiam institutionem Carthaginensibus fuisse
 accepimus, vt illi præfectum morum & vitæ magi
 strum habeant: quem ferunt in Hamilcarem animadu
 uertisse: congressumque cum Hasdrubale tunc in primo
 flore ætatis vetuisse, quia multi obloquebantur, quod
 parum integra fama essent. Apud Argos verò, si quis in
 re querenda negligens foret & remissus, aut si desidio
 sum & segnem videret, rationem vnde victum quære
 ret, apud magistrum qui loco censoris erat, reddere co
 gebatur. Quod Arcopagite Athenis sæpe exequuti sunt,
 vt quid quisque Atheniensium ageret, & quo quæstu vi
 ueret, magna cura inquirerent. A Nabathæis seruatum
 legimus, vt negligens & remissus, qui opes paternas mi
 nuisset pœna multaretur: cui verò res esset auctior, do
 naretur præmio. Id quod Draconis lege cauebatur, vt
 qui

qui ocij damnatus esset, capite lucret. Amasis quoque
 Aegypti rex, inter cætera constituta, præcipua lege cau
 uit, vt vitæ ratione prætor à quocunque exquirat, vt si
 quis turpi quæstu viueret, velut facinorosus noxâ lue
 ret. Quam legem solû imitatus fertur, præcipue cauendo
 , vt qui malis artibus degeret cuique ocio periret dies
 pœna afficeretur. Cuius rei causa Massilienses, vetes sac
 rificulos, qui quæstus causa sacra circumferrebat, suis
 oppidis exegere, ne religionis prætextu ocium sectaren
 tur & luxum. Quinetiam de paupertate, orbitate & cœ
 libatu querere & contumaces plectere, censorum munus
 erat. Furius Camillus quum censuram ageret, vt exhau
 ste civitati propter assiduas bellorum clades, ciues sup
 plicem, legem de maritadibus ordinibus tulit, qua inter
 cætera pœnis coercuit illos qui viduarum nuptias, qua
 rum viri bello ceciderat, deuitarent. Eos verò qui ad se
 ductem cœlibes peruenerant, æra pœnæ nomine ad
 ærarium ferre iussit. Quam legem Q. etiam Metellus
 Numidicus iterum in censura promulgauit. Aedes quo
 que sacras, vias, aquæ ductus, & loca publica faciendâ
 locare, aut aquarum fluxus dare & inhibere poterant. Si
 quidem Carthago Censorius aquam publicam, quæ in pri
 uatas domos & hortos deriuabatur, inhibuit, & porre
 cta in publicum ædificia demolitus fuit. Vestigialia quo
 que & portoria noua statuere, vetera exigenda manda
 re, illaque publicanis & cõductoribus locare non veta
 bantur. Ea tamen proscribere, nisi Romæ & tacito po
 pulo, eiusque placito & assensu, ac publico præcone
 cõsulto, & nisi calend. Martii, quibus vestigialia loca
 rentur, censori facultas nõ erat. In quo fuit animaduersum
 post Pauli Aemilij triumphum, quem de omni Macedo
 nia habuit Perse deuicto, vsque ad Hireium & Pansam
 consules, populum Romanum vestigialium collatione &
 tributo vacasse. Is enim tantum auri & argenti ex manu
 leuarit. Etiam de ære alieno cognoscere, censoriarum pote
 statis erat, Animaduersum tamen est, de nulla re censo
 res, quam de iureiurando seuerius iudicare consueisse,
 quodque posteriores priorum decretis plerunque non ste
 tere, sapiusque illa resciderunt & antiquarunt. Post ali
 quos

Sacrificuli
 à Massiliensibus
 cœcili.

Lex Ca
 millii de ma
 ritandis or
 dinibus.
 Cœlibatus
 multatus.

Proscribere
 vestigialia
 soli cen
 sori non li
 cebat.

Aemilij
 manubiarum
 opime.

De ære a
 lienando.
 De iureiurando.

Censorum
 potestas di
 minuta.

Censorum potestas diminuta. quot verò ætates Romani nimia potestate esse rati, mucronem censoriũ multis remedijs retulerunt, & ne impune insoleceret, censura extenuatis viribus, grauibus edictis coerciti sunt. Quare P. Claudius in tribunatu plebiscito sanxit, ne quẽ censores notarẽt, nisi antea legitime accusatus, & vtriusque censoris iudicio dånatus foret: in tantũ, vt Metello cõsori, quod minus iuste pœnam irrogasset, aqua & igni interdictum fuerit. Diuus verò Claudius, dum censuram ageret, illũ nisi sua voce & sine patrocinio vitæ rationẽ reddere passus fuit. Clara quoque censura fertur Appij Claudij, & Claudij Plãcij, qui viam Appiam è Roma Brundisium strauit, & aquã quæ Appia dicta est, inuehendam curauit. Tameñ C. Græcum in tribunatu vias perpurgasse, & itinera imperuia muniuisse, singulisque miliaribus lapideas columellas statuisse, & Scaurũ A Emylum vsque Sabatios, M. que Lepidum, & C. Flaminium in consulatu Ariminũ vsque, & deinde in Aquileiam strauisse legamus Iulius quoque Cæsar cõmissa sibi Appiæ cura, dum illius refectioni vacat, magnas opes effudisse fertur: quã postea collapsam Augustus sibi muniendam desumpsit, reliquis triũphalibus viris delegatis, quas præcipuis operibus ornarunt. M. verò Aemilius cõsul pacatis Liguriibus, viã à Placentia vt Flaminia cõmitteretur, Ariminũ vsque strauit: & Flaccus in censura viam per Formianum motẽ perduxit. Fuit quoque inter celebres Latina & Valeria, altera vsq; Sinuessam, altera ad Marsos. Nam Salaria & Nomentana haud multæ lõgitudinis per Sabinos cõstratæ sunt. Indis fuit in vsu vt per consularios purgenrur v:æ, quibus per dena stadia singulos lapides locare, & diuerticula ac distantias adnotare negocium erat. Athenis verò viarũ curatores vniuersẽ ferẽ ciuitatis administrationẽ habebant. Magni quoque exẽpli censura fuit Fabij Gurgitis, qui licet defamatissimus, postea ætate grauis, cõsuras seuerissimis moribus egit: sicut L. Lentuli, qui reputarũ accusatus, haud multo post censor sanctissimus euasit. Præ cæteris M. Catonis censura apud omnes ordines plus nimio tristis & vehemẽs habita est: quare præcipua flagrauit inuidia, quod iniucto animo esset, & inflexibili. Illud quoq; notarũ est,

Censura clari.

Indi.

Atheniensis.

Censorum munus & potestas. solere censores novos milites, & eos qui supra septimũ & decimum annũ equo merere debuissent, nec militassent, ærarios facere. Quare M. Attilij, Reguli, & P. Cuij Philonis præclara censura numerata, quod iuuenum Romanorũ duo millia, qui Hannibale Italiam peruastante, quadriennio militiam detraissent, inter ærarios retulerũt, suffragioque & comitis priuarũt. Eis quoque qui parum idoneẽ militarent, munũsẽ facerẽt, equum adimere, illiusque arma & equum vedere: alios ætate & viribus habiles ad militiã cogere, & sacramẽto adigere, aut equum publicum dare, officij censoris erat: quod à Solone olim constitutũ ferunt, qui eadem pœna afficiendum putauit eum qui militare nollet, & qui aciem desereret, quive in acie timidus & ignauus esse. Eriã equitatum recensere, alios qui legitima stipendia fecissent, militia missos facere, aut numeratis stipendiis cum laude missionem dare, vel equum deferre illis qui militaria munera obiuissent: nonnunquam si crimen exposceret, reum capitis agere poterant: quippe M. Fabius censor seuerior & durior, Fabium buteonem filium furti insimulatum capitis reum egit, & vltimo affecit supplicio. Et quãuis qui cõsulatus, dictaturas, & alios gesserant magistratus, ad censuram admitti solerent, plerunque tamen ex ædilitate, qui nec prætor, nec consul fuisset, gradum ad censuram fecisse cõperimus, præcipue quum anteaacta vita plena grauitatis foret. Crassus Licinius, qui nec præturam antea nec cõsulatum gesserat, ad censuræ honorẽ ex ædilitate euectus fuit, quam vnã cum pontificatu gessit. Ac licet ex duobus consulibus altero defuncto, collegæ subrogãdo haberentur comitia, alterque consul in defuncti locum cooptaretur: tamen ex duobus censoribus altero desito, alium subrogari non licebat. Quod C. Iulio censore mortuo, L. Pappij Curfor, ne abiret magistratu, M. Cornelium Malaginesem collegam sibi subrogarat, religio inuasit, & piaculare fuit, quia eo lustro à Gallis vrbs capta est, ne in demortui locum censor subrogaretur. Itaque cõsore vita functo, collegã magistratu abire oportebat. Quãuis Appius Claudius Cæcus, cõtra mores institutãq; maiorũ, collegã se magistratu abdicãte, solus censuram generam egit.

De hoc itẽ lib. 2. c. 13.

Censores ante consularium.

Notandum hoc.

Appius Claudius Cæcus solus censoriam egit.

*Tribunorū
pleb. & a-
delium in
censores po-
restas.*

re non dubitavit. Hoc quoque adnotasse non pigebit, quòd licet omnibus magistratibus circa morum disciplinam censura præmineat, tamen tribunatui plebis & ædilitati illam quandoque cessisse constat. Ideo P. Furio & M. Atilia censoribus, ab Appio Metello tribuno plebis, quòd questorem eum proximo anno tribu amoverant, & ararium fecerant, diem dictam, ipsosque in vincula duci iussisse comperimus. Nec in minus de P. Sernonio plebis tribuno, qui Appiū Claudium censorem, nisi collega intercessisset, in vincula duci iusserat, compertum est: quod profectò non fecisset, si id sibi iure sacrosanctæ potestatis facere non liceret. Quanvis postea consensu senatus res discussa fuerit, ne tribunatio furori censura obnoxia foret. Fertur tamen Domitius Nero, Neronis auus, dum ædilitatem gereret, aded procax & animi immodicus fuisse, vt L. Plancum censorem via sibi cedere coegerit. Illud quoque non præterierim, quòd inter opera celsoria in primis cibaria anserum, qui per uigilem curam gerūt in Capitolio, quòd olim fuere urbis custodes & imperij: Iouemque miniadum: ex vestigalibus verò lacus Lucrinus eruedus boni omnis causa, locari consuevit: quibus censoribus incumberebat locationis leges dicere. Sicut Athenis Apodectæ, qui collationibus & vestigalibus præerant, quorum iudicio quicquid cõtrouersæ erat in publicis collationibus, decernebatur. Quòdque cura horologij inter opera censoria nõ in postremis erat. Aque in delectu, censionefve, primi Valerij, Silirini, & Statorij priuilegio honoris nominantur. Quòdque hi qui censoria nota antea notati fuere, licet cefores possent creari, & quo minus crearentur, censoria nota minus officiat: tamen hi qui censuram gessissent, quanuis laudabiliter, iterum censesores creari, aut ad munus ceforium admitti nullo modo poterant. Idque exemplo C. Getæ, qui à L. Metello & Cn. Domitio censoribus senatu motus, & ignominia notatus, haud longo post interuallo, oblita memoria dedecoris, & permullis ciuium amicis, ad censuram euectus fuit. Illud quoque non ab re fuere dixisse, Tiberij tempore magnis contentionibus actum in senatu, vt non modò censura, sed reliqui magistratus quinquennales

*Domitij
Neronis in
ædilitate
& procacitas.
Censuram
munera
precipua.*

Apodectæ.

*Censorem
bis eundem
creare non
fas erat.*

forent, & nisi quinquennio singulo comitia magistratum fierent: quæ res primùm dilata, mox perpetuo silentio obliterata fuit.

Quid sit apud iureconsultos cœnaculariam exercere, quid catadromus, quid cloaca qui spheristerium, & quid hypocausta.

C A P . X I I I .

IN circulo iurisperitorū mutuo sermocinantium præsentente me, quæsitum est à notæ facundiæ viro, quid sit cœnaculariam exercere. Siquidem ab Vlpiano, titulo de his qui deiecerunt, dictū fuit: Siquis cœnaculariam exercens modicum sibi hospitium retinuerit, residuum verò pluribus locauerit, si ex eo cœnaculum deiectū effusumve quid fuerit, omnes teneri, quum ex mediano cœnaculo deiectū probaretur. Et tamen si nonnulli diuersa sentirent, ancipiti contentione distracti, dixi ego, quantum cõminisci potuit ex Varronis autoritate, cœnaculum, superiora ædium, ad quæ scalis ascenderetur, dici: quæ pars inquilinis, & his qui domos conducerent, locabatur. Fuitque moris prisici, vt plerique ex ædibus modicum qui sibi reciperent, superiora verò domus inquilinis locarent, fuisse enim Romæ ædificia frequentia, pluribus cœnaculis constructa, edita in altū, quæ postea ab Augusto certa sub taxata mēsurā cohibita sunt, multis testimonijs probatur. Cœnaculariamque exercere eum dici, qui eiusmodi negocium ageret, locarēque inquilinis domorū cœnacula consuevit. Græcis verò contrā: nā superiora domus & altera penetrabilia sibi recipiebāt: ad inferiora autē vestibula, & sub porticu. Homero teste, hospites diuertebāt. Censuit ergo Vlpianus, si cœnaculariam exerceas, hoc est, curam gerens eiusmodi cœnacula locandi, modicū quid ex hospitio sibi retinuerit, residuumque pluribus locauerit, si ex cuius cœnaculo deiectū quid esset, in noticiam non venit, omnes qui incolerent, vna actione teneri, cõtrāque singulos agere licere: dicique cœnaculariā à cœnaculis, sicut sagariam à sagis, de qua iureconsultus sexto & decimo digestorū libro mentionē fecit, quando f. saga, & id genus vestimenti mereatur quispiā, quòd pluris distrahendo lucrū

si verò. §. sed si quis. ff. de his qui deiecerunt.

Cœnaculū.

Cœnaculariam exercere quid.

Cœnacularia.

Sagaria. lib. 17 ff. pro socio. l. cū duobus. §. quidam sagariam.

Camelaria faciat. Sic camelariã dixere camelorũ curationẽ, & *Camelarii*, melarios camelorũ curatorẽs, quod munus personale est: de quibus apud iureconsultos de muneribus fit mentio frequens: & qui uesturis victũ quærabant, uesturã facere dixerunt. Rursus querebatur quid significet illa *Labronis* verba de actionibus empti, dum inquit: *Quod si periculosa rem antea seruus facere consuevit, ut si per catadromum curreret, vel in cloacam se demitteret, utque vendito à se seruo id imperasti, quod sine periculo exequi nequibat, consuit Paulus teneri venditorem ob necem damnũve si quam in perniciem alligataverit seruus incurrisset.* Quid catadromus, & quid esset cloaca, querebatur. Respondi catadromũ decursionẽ dici, spatiumve in quo agitentur præcipiti cursu, *ἀπό τῆς δεξιᾶς*, per quem seruus currendo, vel in cloacam se demittendo, nimirum vitæ periculum adibat. Quippe curru vel equi impetu, dum incautius subit, obteri, vel in cloacam mergi poterat. Fuisse enim cloacas Romæ in ingentem altitudinem depressas, receptaculum omnium purgamentorum vr̄bis, à Prisco Tarquinio primũ, mox à Superbo, & demum interiecto tempore à M. Agrippa profusus sumptibus, & magna mole constructas, autores tradunt: per quas septem amnes quasi sub vr̄be pensili solida structura raperent omnia, & auferret: ad quas non sine vitæ periculo descensus erat. Neque dubium quin seruus vix sine noxa per catadromum currere, vel in cloacas descendere poterat. Tertia fuit quæstio, quid signent illa Vlpiani verba, titulo mādati, quibus Aurelium hospiti suo medico mandasse dicit, ut in hortis suis sphæristeriũ & hypocausta, suæ valetudinis causa, Rauennæ construat. Quid esset sphæristerium, & quid hypocausta, ambigebatur. Cũque censerent ex interpretis autoritate, locum amicum dici sphæristerium, hypocausta verò subterraneum, & alta imperitissimè: tandem quum certaretur sententiis, ex Plinij & aliorum autoritatibus cõpertum est, sphæristerium locũ fuisse circularẽ, qui plures capiebat circulos, & spatia variis lufibus distincta, à sphærica figura dictũ, demulcendi laxandique corporis, & animi remittendi causa, à summis viris & magnis honoribus functo, intra cedes, nonnunquam in thermis extructum. Erant enim loca

deambulationi, quieti & cursui, tam lacte, iaculationi & palæstræ accommodata: Sicut trigon locus triquetro similibus, vbi pila exercebantur & ludo, Græcis frequens erat. In hoc enim ad valetudinem tuendam diuum Vespasianum remisso à negociis animo membra desfricare solitum Suetonius memorat: & Alexandrum Sæxerum, teste Lampridio, in sphæristerio luctari & currere, ac mollior exerceri accepimus. Hypocausta verò cubiculum Hipocaudici vndique oclusum, in quod aër non admittitur, sed stagnans accenso, seruore atque aestu vaporat intus, nec foras diffunditur calor, dictum *ἀπό τῆς ὑποκάτω*, quod est succendere, quasi vaporarium, quod caloris asseruandi causa fit. Consuitq; Vlp. tertio de legatis, qui quid com-burendi causa, siue ad balnei calefactionem, siue ad diarrætarum hypocausta paratum foret, ligni appellatione cõ-lega. 3. tineri. His enim hypocaustis propter frigora, quibus maximè obnoxij sunt, Germanos, & eos qui gelidissimã plagam incolunt, ac loca assiduo niuis casu inaccessa, vti frequenter inspicimus: in illisque versari duro tempore anni, ibique epulari, ac serua & iocos agere. Hodièque eiusmodi hypocausta in nostro orbe, Germanorum more, in difficultate hyemis ac gelida & niali die à multis incolij videmus.

Solere futuras calamitates multo antè signis premonstrari, & miraculum quo vastitas regni Neapolitani prædicta fuit.

CAPVT XV.

Solere Deum immortalem quum aliquid diri vel aduersi imminet, id portetis & prodigijs futurũ ostendere, venturãsq; calamitates signis minisque caelestibus præmonstrare, & ipsi nouimus, & à non contemnendis autoribus relatũ accepimus. Quo tempore Tarquinius regno pulsus fuit, satis cõstat imminens exitium canẽ loquutum fuisse, serpentẽque latrasse: quo portento perniciem & exilium sibi mox futurũ ostensum est. Cræso Lydorum regi, quando id cõcidit regnum, natum filium semestrem articulatè loquutum, diro & prodigioso euentu, fatalem calamitatem quæ postea sequuta est, præsignasse dicitur. Gallis etiam Senonibus ad vr̄bem prop-

zantibus in noua via, vbi Alloquutionis postea templū fuit, vocem auditam quę Gallos aduentare diceret, inter exēpla relatū est. Sed ne infinitas species, & nimis vetera ab vltima origine percensere videar, patrū nostrorum memoria euidētissimis ostentis, antequā in Ponto Byzantium ab immanissimis Turcis terra mariq; oppugnarentur, quo excidio quanta calamitas, quantumque vulnus Christianę Reip. illata fuerint, nemo ignorauit: cōpertum est, apud Comum ceterioris Gallię urbem, virgente ad occasum die, ingentem canum multitudinem per aëra ferri: postque diuersorū pecorum aimenta, species peditū primò leuis armaturæ: deinde hastatos scutatosque subsequi, equitēsque in turmas diuisos ingenti instructa acie profequutos, horis fermè tribus imaginē aduentantis exercitus præbuisse. Demū corpore procerō immanem & formidabilem hominē supra quam dici possit, veluti exercitus ductorem, terribili equo insidentem, processisse, aliāque ludibria oculorū per inane apparuisse, ingentiū malorum prænuncia, donec nocte appetente, visio omnis illa dilapsa est. Quæ ostenta futurū excidium, eadē & calamitatē, quæ postea vigentibus fatis sequa sunt, præsignasse nemo dubitauit. Sed quod nos recenti exemplo experti vidimus, profectò haud minus est. Quū florente fortuna Ferdinādi primi regis Aragonij, vrbs Neapolitana & regnum nullis adhuc belli calamitatibus premeretur, satis constat Catalūm sanctum virum, qui adhuc annis mille pontifex vrbi Tarentinæ præfuit, quémque patronum Tarentini ciues venerantur & colunt, nocte intēpesta ministro sacrorum cuiuspiam tunc sacris initiato, & in castra religione educato, semel arque iterum in somnis apparuisse, ac monuisse, vt libellum à se conscriptum, quem in abdito loco viuēs abdiderat, in quo diuina arcana scripta erant, effodere, & protinus ad regem deferri curaret, qui quum parum fidei somnio dedisset, eadē sibi per quietē sapius obuersata specie, quum primo diluculo solus moraretur in templo, ipsum Catalūm qualis erat olim dū in vita ageret pontificia veste & insula amictū, eidem ministro planè vigilanti apparuisse, & prædixisse, vt postera luce quum primū posset, libellum à se cōscriptum, in abdito

*Visio belli
Turcici.*

S. Catald^o.

loco quē in somnis prædixerat, conditum, effodere & regi deferre ne cunctaretur, penā, nisi fieret grauiter cōminatus. Postera luce solenni pompa ministrū cum populi comitatu ad latebram, in qua longissimo æuo libelli latuerat, processisse: eumque plumbeis tabellis obsignatum, & clauis obseratum inuenisse, satis constat. In eo certum est, futurum regni excidium, miserias, calamitates, & luctuosa tempora, atque instantia mala quæ postea sequuta sunt, regi prædixisse. Id quod experimento docti, magna mercede persolutum vidimus. Siquidē tanta vis diuinę prædictionis fuit, vt haud multò post ipsum Ferdinandum seu Deum ira, seu fato insuperabili, quod vitari non potuit, in primo belli apparatu è vira constet excessisse, Carolūque Gallorum regem ingenti coacta manu, innumeris copiis Neapolitanum omne regnum inuasisse. Alfonsoque Ferdinandi primogenitū, post patris obitum vix regno assumptum regno orbatū, turpi fuga velut in exilio diem suum obiisse. Mox ipse filium Ferdinandum iuniorem summæ spei adolescentem, miri erga omnes studij & fauoris, cui rursus regnum debebatur, misero & fatali bello implicatum, in ipso ætatis flore immatura morte præuentum, occubuisse. Postea Gallos & Hispanos cōmunicato imperio, & æquato regni iure, fugato Frederico altero prioris Ferdinandi filio qui mox regno successerat: admotis hostiliter legionibus, & ampliore exercitu denuò regnum inuasisse, sacra prophanāque occupasse, bonorum direptiones fecisse: vrbes, villas, vicōsque omni belli clade peruastatos multa foeda & indigna passos. Oppida quoque & municipia cædibus & rapinis plena, prouinciāsque hostilem in modum conuassatas, & in extremum discrimen adductas, incendiis & stupris, ac siquid vltra malorum est, patuisse, eundemque regem nondum functum fatalibus inalis, post euersam domum, & tot vrbium clades, cum coniuge & liberis regno depulsum, domo & fortunis relictis, in inimicorum manus supplicem venisse, ibique morbo & tabe confectum, è vita tandem excessisse: donec ad hæc tempora, in quibus formidare non desinimus, & an satis piamenti & pœnarum adhuc pensum sic, ignoramus, peruentum est.

Duumviri. Qui duumviri, triumviri, quartumviri, quinqueviri, septemviri, decemviri, quindecimviri, & centumviri fuerint.

CAPVT XVI.

De. *Viri.**Quinde-*
*cimviri.**Sibylle li-*
*bri.**Athenis.**Sabba.**Phaenias.**Dodonis.*

DVumuiros sacris faciendis, qui carminū Sibyllæ & factorū pop. Ro. placadæque & avertedæ deum iræ, antistites erant: quique quoties prodigia nunciarentur, adiri solebant: à principio binos fuisse accepimus, à Tarquinio institutos: quorū alterū M. Attilium, quodd arcana Sibyllæ promulgare & palam facere ausus fuerat, velut parricidam in sūtum culeo, proiecit in mare. Lapsis deinde tēporibus, à Sextio & Licinio trib. pl. cautū fuit, vt pro duumviris sacrorum, decemviri crearentur, quinque patrum, quinque plebis: mansitque hic numerus ad Cornelii ferē Syllā, quo tempore quindecimviri, qui sacris faciendis, supplicationibus & lectisterniis præfessent, quique placamenta deū & expiationes edicerent, officiaque cæremoniarū exequerentur, librorūque & carminum Sibyllæ curam agerent, primū creati sunt. Quiquidem libri à Tarquinio superbo ære magnoempti, ad Cornelium vsque Syllam māsere incolomes: tunc enim incenso Capitolio, quū omnia perflagrarent, ipsi pariter absumpti fuere. Siti enim erant in Capitolinā Iouis tēplo, in arca lapidea, loco subterraneo, magna cura studiōque feruari. Tametsi ad Augusti tempora superfuisse, eosque sub Palatini Apollinis basi conditos fuisse, Suetonius autor sit, vbi nā cum Martiorū carminibus, & Bagoes nymphæ, quæ Thulcis artem scripserat fulguritatum, seruabantur. Eam verò Sibyllā putant Erythræam, cui nomen Herophila. Alij post Herophilā Erythræam vixisse arbitrati sunt, quæ mulierum prima cecinit oracula. Fuit enim Alexandri tempore. Nā Delphicā ante Troiana, bella vaticinaram, & pleraque Hōmerum operi suo carmina accommodasse ferunt. Alij Cumanam, quæ Amalthæa dicta est dicunt fuisse. Præter quas fuere vaticinio insignes mulieres, vna Athenais nomine: apud Hebræos Sabba, apud Chaones Phaennis, Dodoneis Pellæ, sicut Syllarum nomen non assequutæ. Nam Syllarum quatuor præcipuè nomen vendicarunt, Erythræa, Samia, Ægyptia, & Sardiāna:

quibus postea adiectæ, Iudæa Cumāque: quæ mente concita & numine afflatæ, euentorū consequentiā carminibus prædixere. Erātque mos vaticinandi, vt ex primis literis cuiusque versus vaticiniū contexerent: quod Plautum & Ennium in quibusdam versibus fecisse memorant. Quibus postea libris Gabinius, M. Octacilius, & L. Valerius legati ex cōsulto senatus Erythras profecti, mille versus eiusdem Erythrææ summa cura conquisitos, in eodē sacrario collocarunt: qui vnā religiosè culti concelebratique sunt. Mox Augustus, in censo Capitolio, bello sociali, dato sacerdotibus negotio, per omnem Samū, Ilium, & Erythras, Aphricam, Siciliā & Italiā conquiri omnia Sibyllæ carmina, & quantū humana ope fieri posset, vera discerni & interpretari iussit. Et demū quū de libro Sibyllæ relatu ad patres fuisset, quem Caninius Gallus recipi inter cæteros eiusdem vatis iusserat, summa ope Tiberius restitit, & ne reciperetur, effecit. Et quanuis decemviris sacrorum alij superadditi sint, ita vt ad sexaginta excreuissē dicantur, semper tamen, quindecimviri dicti nominarique sunt. Creabat enim eos senatus, vel quando oportere videbatur, consul. Quinetiam ex scito plebis, duumuiros populū creasse, plerunque compertum est: qui nisi patricij essent, in numero eligi nequibant, & nisi post obitum, alium mutari aut cooptrari non decebat, ab omnique vrbano munere & belli cura immunes erant. Hi ergo & sacras ædes dedicabant, & obsecrationes expiationesque ad placandas auertendāsque deorum iras procurabant. Tum si tetra prodigia nunciarentur, aut monstra, in dubiis Reipub. casibus, iussu senatus ad libros tanquam adytū adibant, illorūque iussu quæ decteta erant aut prescripta, velut ex oraculo monita, fiebat. Etiam lectisternia curare, & ex prescripto librorum, ludis Apollinariibus aut secularibus præesse, templa dedicare, ludos celebrare, vota concipere, supplicationibus sacrificiisque solennibus præfici solebant. Præter quos fuere duumviri, quibus hoc munus incumbebat, vt sacras ædes dicerent autore senatu, aut facerent, faciendāsve locarent, aut rescicerent. Hos quoque ex scito plebis, non nunquam à consule, sæpe à prætore creatos cōperimus:

Duumviri
forum mu-
*nici.**Duumviri*
*electi.**A plebe.**A consule.**A prætore.*

*Duumviri
municipio-
rii & Na-
uales.*

*Capitales
duumviri.
Diem per-
duellionis
dicere ad
populum.
Triumviri
capitales.*

*Praefectus
vigilum.*

*Triumviri
coquirede
pecuniam
sa creati.
Triumviri
legende in-
uenturis et
militiae ido-
neorum.*

eòq; absoluto negotio, ab iniuncti muneris cura quiesce-
bāt. Et duumviri municipiorū, & alii *Nauales*, quibus nau-
aliū pōp. Ro. quotiēsq; instrui classem vel refici oportebat, vtq; naualibus lociis implerentur, comēatūq; & armamentis instruerentur, negotium dabatur: nec non aqua ductū, deriuandarūq; aquarū, coloniarūq; deducēda qui curam ageret, quiq; id muneris exequerentur, sepe duumviros fuisse comperim⁹. Et alios *Capitales*, qui perduellionis diem ad populū dicerent, & in facinorosos animaduertent, à principio originum creatos. Diem verò perduellionis ad populū dicere, erat aliquē capitis accusare, vel mortis pœna reū agere. Hos quoq; leuiori pœna coercere, vel fustibus cadere posse, aut in carcerem duci iubere, nulla controuersia est. Præter hos fuere triumviri etiā capitales, postquā Curius Dentatus de Sannitibus triumphauit, tunc primū Romæ creati, qui de criminibus pariter cognoscerent, & in facinorosos si quid scelere & perfidia deliquissent, animaduertent: qui vigilias per urbē disponere, & ne qui nocturni cœtus fierent, obseruare: neu qui molitores nouarum rerum hostilia auderent, prospicere debebāt: quæ cura, lapsis tēporibus, ad Præfectū vigilum translata est. His quoque, vt carceribus latomiariū intentior cura ageretur, carcerisq; custodiam haberent: vtq; neci destinatis mentā Ianonia, machæra, & supplicii instrumenta præsto forent, cura procuratiōque impendebat: vt quum in reos animaduerti oporteret, ipsorum interuentu fieret. Qui tamen si facinorosos capitis agere & punire possēt, virgines tamēn, aut immaturas puellas, licet maximorū criminum reas, & pœnæ capitali obnoxias, triumvirali iudicio afficere nō poterant: quorū cura consiliōq; non modò incendia, sed cōiurationes eladestinxit, & intestina urbis mala sæpe depulsa sunt. Nec me præterit, post Cannensem cladem, propter ingruentē ærarii, & militū inopiam, triumviros conquirendæ pecuniæ monetales seu mensarios creatos fuisse, æris, argenti, atque auri flatores: quorum munus erat, numismata probi auri & argenti, iustique ponderis examinare: & alios legendæ iuentutis, qui militiæ idoneos per oppida conquistos ascriberent: quod quidem ingruente bellorū tumul-

tu sæpe fieri animaduertimus. Quo enim tēpore ad Cānas magna clade pugnatū est, cōsternata repub. trium-
uiris darum negotium fuit, vt non ingenuos modò, sed *Triumviri*
seruos ære cōemptos, & mancipia ad quatuor & viginti *sucrii re-*
millia sacramento adigerent. Etiam sacris requirendis, & *quirēdis, et*
ædibus reficiendis quandoque triumviros præfuisse ac- *adibus re-*
cepimus, sicut reip. constituendæ, & legendi senatus: *ficiendū.*
aliosque recognoscendi turmas equitū cum fide curāq; *Triumviri*
ab Augusto institutos, plerunque assignando agro in *recognoscē*
colonis & municipiis: quique vigilias circuirent, & in- *dis turmis*
cēdiis occurrerēt: qui nocturni appellati, quod noctu p *Triumviri*
vrbem excubias agerent, triumviros creati animaduer- *nocturni.*
sum est. In qua re proditum memoriæ fuit, M. Militium, *Triumviri*
Cn. Iollium, & L. Sextium triumviros nocturnos, quod *nocturni.*
in sacra via ad extinguendū incendiū præsto non fuis-
sent à trib. pleb. increpitos, multam exoluisse, qui etiā *Triumviri*
supplendi senatorum numerū, immeritōsq; amouendi *ius supplē-*
plerunque ius habuere. Et si quando ius dicebant, nō in *di senatoriū*
tribunali sella curuli, sicut consules prætorēsvē, sed in *di senatoriū*
subsellis velut tribuni & quaestores, iura dabant. Quo- *numerum*
tūcque per senatū populūque ager dandus vel diuidi- *habuere.*
candus, aut coloniarū deducendæ forent, triumviros qui *Iura in sub-*
agrarii dicti sunt, plerunque præfuisse compertum est: *sellis da-*
tamentis agrum Pontinum quinqueuiros diuississe, & per *bant.*
vigintiuiros ad decemuiros agrum Capuæ & Sannii di- *Agrarii*
uisum, ac veteranis præmia assignata legamus. Proditū *triumviri.*
tamen memoriæ est, cum trib. pl. ferrent ad populū de
decemuiris cum imperio creandis, vt quicquid agri pub-
lici per Italiam, Syriam, vel Asiam esset, plebi diuide-
retur, legemque promulgare contenderent, Ciceronem
summa ope restituisse, & velut rem pestiferam rogationē
antiquasse, eòsq; magnifica oratione sic fregisse, vt victi
obmutescerent. Quartumviros verò creatos accepimus *Quartum-*
illos, quibus deducendarum coloniarum, aut si quid no- *uari.*
uum nunciatum foret, vt curarēt ne damno respub. affi- *Quinque-*
ceretur, obque varia negotia munus mandatū erat. Præ- *uari.*
ter quos fuere quinqueuiri agris diuidūdis, muris, turri-
būsq; reficiendis, sæpius vt plebē funebri pecunia leua-
rēt: vtq; æs alienum pro his qui soluendo non essent, de
publico soluerent: qui mensariū nuncupati: quæ res quæ-

tum ad patrum plebique conciliandos animos profuerit difficile dictu est. Quippe quum esset plebs obruta fornore, pecuniis in foro positis, vim ingentem aeris alieni dissoluerunt. Post quos vsu exigente, quinqueuirii creati Tyberim & vltra Tyberim, qui possent vespertinis horis vices magistratuū gerere, quin magistratus ad id temporis in foro esse non deceret. Denique quoties aliquod munus factu difficile reipub. impendebat, in quo præcipua aliquorum opera fidesque exquirebatur, vbiq; multū studii curæque opus erat, modò duumuiros, nunc triuuiros, aut quartumuiros, quinqueuiros, sexuiros, aut decemuiros creauerunt: quorum ope consiliòq; inuincta munera sæpe exequuti sunt. Ipsique negotio absoluto, pro quo dicti creatique erant, ab iniuncto munere quiescebant. Fuitque animaduertitur, quòd si decemuiros locandis vectigalibus (quod plerunq; vsu veniebat) Romani præfessent, his vbiq; vectigalia distrahendi, potestas erat, quum aliter nisi Romæ à censoribus vectigalia locarentur. De septemuiris epulonum traditum accepimus, quod hi à principio tres viri fuere, asciti inter sacerdotes, quibus togæ prætextæ ius datum, vt pontifibus. Hi fuere C. Licinius Lucullus, T. Romulus, & P. Porcius Lecca, qui legem de creandis primū tulere, quos propter sacrorum multitudinem, vt ludorum epulare sacrificium cōficerent, pontificis sacris præesse voluere. Qui tempore procedente, septem creati fuere. Et quia sacris epulis præerāt, cœnarūque pontificum, quæ adiciales dictæ sunt, curam agerent, ipsique epulas Ioui principi deorū cæterisque diis indiceret, Epulones appellati: qui si qua iusta & solēnia sacris deessent, ad pōtīfices referabant: deque illorum consilio sentiæque, sacra & omnia cæremonias decernebant. Horum filix, ne inuitæ Vestæ sacerdotes fiant, sicut auguris & pontificis maximi, aut quindecimuirii sacrorū, veteri priuilegio immunes erāt. Præter hos fuere decemuirii, sub titulo æquandarū legū à principio sine prouocatione creati, mox alii litibus diiudicandis, qui loco prætorum in vrbe ius dicebant. Quippe quum belli munia prætoribus deferrentur, & ob id, vrgente armorum tumultu, ab vrbe auocarentur: ac iudicia Romæ deessent, illis in expeditionē profectus

Quinqueuirii cū Tyberim.

Quinqueuirii vltra.

Septemuirii epulonum. Tres viri inter sacerdotes asciti.

Adiciales cœna. Epulones inde dicti.

Quindecimuirii epulonū filix. Decemuirii. Decemuirii. Quibus diu dicendis loca prætorū.

decemuiros qui litibus diiudicandis, & noscendis singulorum postulatis præsto forent, præfecerunt prætorū loco: cui magistratui Adrianus ante imperiū præfuisse dicitur. Post quos fuit vigintiuiratus causis diiudicandis, quod munus magnæ indolis iuuenibus cōferri solebat. Illinc enim gradu ad reliquos honores auspicabantur viri excellenti ingenio & doctrina. Ad quod Tiberius Neionem Germanici filiū promoturus, quòd quinquenio maturi pereret quā per leges liceret, illum senatu comm. elauit & veniam petiit. Et centumuirii amplissimū iudiciū, qui iura populo aliquandiu dixere: à quibus nulla erat prouocatio, quorū iudicia centumuirialia dicta. Ex singulis enim tribubus terni iudices selecti, populo ius dicebāt. Et quamuis ex quinq; & triginta tribubus, supra centū superessent quinq; vsus obtinuit, vt ipsi centumuirii, eorūque iudicia cētumuirialia dicta sint. Qui omnes quum iura daturi erāt, hasta posita in vnum coibant: illorumque iudicia in duas hastas diuisa erant: ideo centumuirialis hasta sermonibus celebratur: qui de hæreditatibus, testamentis, vltucapionibus, tutelis, gentilitatibus, agnationibus, alluionibus, nexis, mæcipiis, & stillicidiis quam maximè ius dicebant. Qui quum propter turbulentā cōfusionē in longissimum lites traherent, perraròque causas deciderent, diuus Vespasianus ex tot iudicibus selegit quosdam, qui breui curriculo, nec longo circuitu causas definirent. Domitianus quoque centumuirialia decreta & constituta velut ambitiosè edita, rescidisse fertur. Tārique exempli fuere, vt Romani adolescentes primæ indolis experimenta à causis centumuirialibus auspicarentur. Et cum antea ne nobilissimis quidem pateret aditus nisi à consulari viro magno fauore producerētur in foro viri præclari, magnaque eruditionis: postea deprauato vsu obtentum est, vt ad declamandum transfirent pueri extremæ fortis nullo discrimine aut delectu, in quibus nec facundia esset, nec eruditio. Præterque hastam cētumuirialē, mos erat militaris, vt si qua ciuitas vi subacta hostili incurfu diripiēda foret, à duce exercitus edito in loco hasta poneretur, quæ significatione illam non deditione & pacto, sed tanquā vi captā diripi licere, & in bona & personas grassari designabat: quæ hasta cruenta nūcupatur,

Vigintiuirii.

Centumuirii.

Centumuirialia iudicia.

Centumuiriorum iudicia.

Centumuirialis hasta. Zafius in l. 2 ff. de ori. iur.

Inuētus in causis centumuirialibus primū se exercebat.

Hasta cruenta.

Nā captas, non, deditas vrbes diripi veteres voluere. Tū
 fiquando bona proſcriptorum, hoſtiūve manubiæ aut
 præda venales forēt, vectigaliæve locarentur, vſus obti-
 nuit, vt haſta poſita publicæ, quæ publica dicta eſt: ſicut
 bello capti, quod coronati, & ſervi ære comparati, quod
 ex edito lapide enunciabatur venales, ſub corona & de
 lapide empti dicebantur, & qui turmatim vaneūt, in ca-
 taſta. Fuitque moris vetuſti, vt hiſ qui trans mare adue-
 cti venales forēt, quod à reliquis mæcipiis dignoſceretur
 alba creta pedes illinirent. Obſervatumque, vt de ſeruis
 ſub pileo venditis, emptori venditor nihil præſtaret, ne-
 que euictionis iure teneretur, tanquā inſignia forēt mā-
 tipia & probatiſſima. Vtque præcones & qui bona pro-
 ſcribunt, bona regis Porſenæ venalia ſingulis auctioni-
 bus proclamāt, ex eo ductum quod diſcedens ab vrbe
 Porſenna caſtra cōmeatibus reſerta populo diripienda
 dediſſet. Præter quas fuit haſta ſalutis, vbi in ſumma in-
 opia ad leuandam famem haſta poſita publicè frumentum
 vānit. Græcis verò vbi venalia producantur mæcipia,
 cycli: vbi verò conſcendūt, vt eſſent conſpicua om-
 nibus, trapezæ dictæ ſunt. Ac licet à principio quaſtura
 functi, centumuiros aduocare, & ad iudicia cogere con-
 ſueſſent: Auguſtus tamen cenſuit, vt poſt poſitis quaſto-
 riis viris, decemuiros designarentur, qui illos in vnū co-
 gerent, & ius dicere iuberēt. Illud ego non præterierim,
 apud Carthaginienſes centumuiros de numero ſenatorū
 fuiſſe aſcitos, qui rerum geſtarum & bellicæ adminiſtra-
 tionis rationem à ducibus exigerēt. Et ab Ægyptiis tri-
 ginta iudices ex præcipuis ciuitatib⁹ eligi ſolere, ex qui-
 bus optimū eligebant, qui totius collegij caput & prin-
 ceptus foret: Et in Algado in tēplo Dianæ quindecimuiros
 tam diuinis myſteris & ſacrificiis ſolenibus, quā reſ-
 poſis dandis præſſe. Et Athenis Arnophagon religio-
 ſiſſimū & ſummū iudiciū haberi: in quo ſenatus & po-
 pulus vna coibant, quo tempore à triginta tyrannis pe-
 nē in extremum diſcrimē adductæ ſunt. Deinde exactis
 tyrānis, decemuiros rep. adminiſtrarunt, quorū cuique
 Decaducho nomen erat. Poſt hos Aſtinomi præſuere
 numero decem, quinque in Pyreō, totidem in vrbe: qui-
 bus cura pſaltriarum imminebat & tibicinum. Mox no-
 uemuiro-

Sub haſta
 publica vē-
 dere.

Sub coro-
 na & de la-
 pide empti.

Trās mare
 aduecti il-
 limi.

Sub pileo
 venditi.

Haſta ſa-
 lutis.

Quaſtura
 functi.

Centumuiros
 apud Car-
 thaginienſes.

Triginta
 iudices Æ-
 gyptiis.

Quinde-
 cimuiros.

Arnophago-
 non.

Decemuiros
 apud Athe-
 nienſes.

Decadu-
 chus Aſti-
 nomi.

uemuiros magiſtratum præcipuum fecere, qui ſorti-
 to creabantur annis ſingulis, quos Archontes nuncupa-
 bant: inter quos primus Archon, primarius Archontium
 & longè princeps erat: à quo Athenienſes, ſicut Romani
 à conſulibus, & Lacedæmonij à tribunis, annos & tem-
 pora dinumerabant. Eum honorem, qui ſummus erat
 magiſtratus, Hadrianus Cæſar dum Athenis ageret, &
 mox Galenus geſiſſe fertur, Secundus, à regia dignatio-
 ne βασιλεύς: tertius à belli ductu πολέμαρχος: reliqui, à le-
 gum latrone ἑταίροβέτα dicti ſunt, ætate & vſu docti,
 qui domi iura dabant, querelas accuſationeſq; cognof-
 cebant, de que controuerſiis æquo examine decernebāt.
 Ætolis verò polemarchus claudendarum portarum &
 vitis curam gerebat, clauēſque noctu detinebat: inter-
 diu autem cuſtodiis portarum aſſidebat.

Nonēuiros.
 Archōtes.
 Athenienſes
 ab archon-
 tibus.
 Romani à
 conſulibus,
 Lacedæmo-
 nis à tribu-
 nis numera-
 bant annos
 & tēpora.
 βασιλεύς.
 πολέμαρχος.
 ἑταίροβέτα
 ταλ.

Quoties contra ambitum illorum qui appetunt magiſtratus,
 pluribus legibus à Romanis obuiam itum ſit.

CAPVT XVII.

POſt vrbeſ conditam lōgo tempore nullam de am-
 bitu legem fuiſſe latam, multorum literis proditum
 eſt: ſcilicet quia in dandis magiſtratus, & conferendis
 honoribus, priſci Romani non largitione & ambitu, ſed
 vera virtute nitebantur: proptèrque res egregie geſtas
 domi militiaeq; meritos ciues prætura, ædilitate & con-
 ſulatu, ampliſſimiſque honoribus honeſtabant. Prima
 lex contra ambitus illorum qui magiſtratus appeterēt,
 per tribunos plebis lata fuit, quo tempore poſt dece-
 muiros tribuni militum conſulari poteſtate reip. præ-
 ſuere, qua ne cui album in veſtimentum petitionis cau-
 ſa quenquam adire liceret, cauebatur. C. deinde Petilius
 tribunus pl. legem tulit ad polum, qua largitiones illorū
 qui honores pecunia mercantur graui dāmo & pœ-
 na multauit: fuitque ſeueriſſima diſciplina & ſub gra-
 uis cenſura lex ſeruata, qua ambitioni & cupiditati ob-
 uiam ſæpe itum eſt: ita vt inter exempla relatum ſit, Q.
 Coponium, quod vini amphoræ ei cuius ſuffragio magi-
 ſtratuſ petebat, dono dederat, ambitus condemnatum
 pœnas fuiſſe. Cincius deinde legem tulit muneraleſ, qua
 grauiſſimis pœnis affectis eos, qui à quouis candidato muneraleſ.

Prima Ro-
 me lex co-
 tra ambi-
 tum.

C. Petilius
 lex.

Cincii lex
 muneraleſ.

Alia lex. munus suffragii causa, domumve acciperent. Inde cautum, ut in petendis honoribus candidati sine toga ad comitia descenderent: ne pecuniis in sinu reconditis tribuū suffragia mercarentur. Sed cum quotidie hoc malū serpere videretur magis, & ambitus, petentium coerceri oporteret, Paulus Æmilius consul legem tulit, ad populum, qua ne cui suffragii causa munus dare liceret, multiplici pœna interdixit. Postea lege Calphurnia his qui mercede corrupti, aut munere deliniri candidati obuiā essent, quique precio illos sectarentur: aut si prandium ad captandos animos, aut quid muneris exhibitum foret, præter pœnas legibus constitutas, etiam pecuniaria multa: dicta fuit. Id quod Fabia lege cauebatur, qua præfinitur numerus sectatorum prosequentium in comitiis candidatos, pœna adiecta, si quis plus advocaret: quam legem Marius etiam in suo tribunatu contra illos qui tribuum suffragia ambirent, severissimè tulit. In tantumque ambitus honorum inhibitus fuit, ut Licinia lex & Ebutia, non modò illi qui de nouo creâdo magistratu ad populum ferret, sed nec ipsi collegæ & affini curationem potestatemve demandari, graui documêto sanciuerit. Demum Marius in consulatu denuo ita ambitum osum habuit, ut aduersus Cottam collegam, & Metellum tribunum pleb. legem promulgaret, ne quis largitione aut donis magistratum honorève assequeretur. Mox Pompeius Magnus quum vnicus esset consul, aliâ per tulit, qua pernicacem illorum cupidinem, qui magistratus appetere, graui censura multauit. Mansitque diu Romæ hæc vitæ integritas & obseruantia disciplina, vt procul ambitione officium & virtus plurimam censuram asstimaretur: adeò vt post longa tempora Catonem ambitus diem dixisse illis qui largitiones fecerant, pro miraculo fuerit: qui vt obuiâ effrænatis cupiditatibus iret, se quibuscunque qui honores mercarentur, pecuniâque aut pollicitationibus ambirent, diem ad populū dicturum iureiurando firmavit. Postea vsque adeò mores degenerarunt, itaque ambitio hominum mentes peruasit, vt sine discrimine nullo pudore aut modestiâ assequendis honoribus propalâ largitiones fierent: neque præturas, consulatus, aut potestates mercari turpe duceret:

palamque candidati quum ad comitia descenderent, diuiores haberent, & magistratos curiarum, proque assequendis honoribus magis in tribus pronunciare, & pecunias deponere, ac per sequestre spargere in turbas non formidaret. Et ne quid turpitudinis deesset, manus & operas clientum & comitum audacissimorum ad vim & seditionem paratas haberent, ita vt seditionissimo cuique, temeritatique & audaciæ præcipuus locus foret, quum populus mercede corruptus, atque alii potentia amicorum fulti, per cædes & dimicationem, perque omnem licentiam & audaciam, falces, imperia, sacerdotia & triumphos darent: & non iusto suffragio, sed armis lapidibusque pro lagitore certarent. Tantâque exarsit ambitio, vt ex hac turbuleta confusione, octo ferè mensibus *magistratibus obsequiis.* urbem inter populares procellas patrum & plebis certamina, dum seditionibus vacant, sine lege, imperio, sine honoribus diu caruisse magistratibus legamus: quæ quidem res non mediocri damno dedecorque fuit. *Athenienses.* Qui morbus Athenas quoque peruasit. Nam cum antea in corrupti mores fuissent, primus Anytus Anthemionis filius largitionibus immodicis pecunias erogasse, & suffragia mercatus fuisse dicitur, perniciali exemplo magnæ turpitudinis & dedecoris inde subsequuti. Deinde Lycurgus ambitiosæ largitionis maius testimonium fecit: nam donato singulis magistratibus talento, rex Spartæ creatus fuit. Donec M. Tullius, & mox diuus Iulius, deinde Augustus, nequa occasio fraudi patèret, inter ceteras quas tulerunt leges, seuera correptione ambitus illorum qui largitionibus suffragia captabant, inhibere. Et deinde a Lurcone tribuno ple. vt qui nimmos in tribus pronunciaisset & dedisset, quoad viueret, annua tertertia pœnæ nomine singulis tribubus pendere cogere, salutari edicto cautum fuit. Sed quum effrænata cupiditas nondum obuiam irent, corruptionesque suffragiorum nihilominus immodicæ fierent, senatusconsulto prouisum est, vt candidati ante inita suffragia, nec conuiuentur, nec munera mittant, neque pecunias deponant. Quibus edictis, legibus & senatusconsultis, vix tandem ambitus illorum qui honores peterent, postquam diu permagati sunt, compressere.

Idus cuiusque mensis apud veteres Romanos maximè festas, & feriatas fuisse, & quid apud exteras.

CAPVT XVIII.

Inter festos celebratōsq; dies, quos in honore deorū vetus religio sanxit, Idus præcipuè solennes semper fuisse accepimus. Nam præterquā quòd omnes Idus

Ioui feriatas, & à flamine diali bouem immolari singulis Idibus perspectū sit: tamen præcipuè quædam erant festus dicatæ. Idibus dicatæ, quas veteres coli obseruarique iussērunt, vt illas prætermittere, & insolennes relinquere, ducerent nefas. Nanque Idibus Ianuarii tibicines festum diem agere multa licentia & lasciuiā, muliebrique habitu per urbem vadere solebant. Causa verò traditur, quòd cum honoribus amplissimis essent honestati, his postea exuti, vno agmine Tybur concessere: quibus reuocandis libertus operam dedit, qui apparatis epulis, quasi rem diuinam facturus, illos muliebri ornatu, ita vt compti paratique erant, vino & epulis madidos carpento Romam reportauit: mansitque ad posteros festa dies annua, vt eo habitu triduo vagantes per urbem pèrque forum cum cantu & tibia incederent. Qua die, ob Augusti victoriam, quòdque Augusti cognomen Octauio

delatū fuit in templo Ioui Opt. Max. veruex à flamine immolabatur. Idibus Februarii in Tyberis insula, vbi Fauni ædes erat, Romani rem diuinā & sacrū annū fecerunt. Idus verò Martias ad Annam Perennā, quòd commodè amare & perannare liceret, festas genialēsque obseruarūt, largioribus poculis indulgētes. Ea enim nympha soror Didonis credita, in Aricino seu Laurente sedē habuisse fertur, quā à perpetuitate Perennam nuncuparūt: quæ Idus infauitæ & ominose postea fuere: placuitque illas parricidiū vocari, quia illis diuus Cæsar coniuratorum manibus cæsus occubuit. Idib. April. victori Ioui Q. Fabius ædē, quam bello Sabino vouerat, cum quibus cruento Marte & intestinis sæpe cladibus dimicarū fuerat, dedicauit: eaq; dies festa in posterum haberi cœpta.

Hæc enim ædes in palatio fuit magno sumptu & mole constructa. Maii verò Idibus mercatorū festus agebatur dies, quæ ea Mercurio, qui mercimoniis præest, natalis foret: quòdque Appio Claudio & P. Seruilio COSS.

ædes illi dicata fuerat, qui mensis mercimoniis facer in posterū semper habitus. Quippe eo mense mercatores Maia Mercurioque sacrū facere, & suem prægnatē immolare, seque & merces ex Mercurii fonte ad Capenam Iustrare assuerāt, ita magnos & vberes quæstus facere opinati. Hanc ædē ad Circū maximū constructam dicunt fuisse, præcipuo opere, & magno impedio: quo etiam die scipeas effigies de ponte Sublicio Vestales in Tyberim deiecitæ prodūtur, cū prius homines cōfuesissent. Idibus Iunius alter tibicinū dies anniuersarius agebatur festus: Idibus Iunius quæ die tibicines qui sacris præcūnt, per urbē vadere solent, & ad ædē Mineruæ cōuenire solēnt fuit: ipsaq; Minusculæ quinquatrus, quòd diem quintum post Idus feriatum habent, appellatur sicut triatrus, sexatrus, septematrus, & decematrus: quo etiā tēpore inuicti Iouis ædes dicata fuit. Idus autē Iulias equitum tunnæ festa fronde & olea ornata, in cāpo Martio instructæ, tāquam qui congregati acie parāt, trabeati celebrāt magnis cæremoniis, vt fuit à Fabio institutū. Nā prætoriam cohortes instructæ tanquā in hostes tenderēt, & eques cōpositus per turmas, in armis stabāt: in qua pōpa Germanici imagine præcedēte, equitum turmæ sequebantur instructæ, tum militaribus donis, quibus in testimonium virtutis ob fortia facinora donati fuerant: eadēque dies, quòd populus Romanus ducēs cōtra Latinos mira felicitate potitus fuerat, Castori & Polluci sacra fuit & celebris: ferturque origo antiquissima, quæ tunc Castoris ædē votam Latino bello, L. Æmylio & Cæsonē COSS. in foro vbi visi fuerāt, senatus dedicauit. Et ex illo traditum, vt solenni apparatu pōpā à templo Matris deum extra urbem, ad forū vsque procederet: inde trabeati & olea coronati equites, ab ædē Honoris ad Capitolium irent. Quem transfectionis morē diu intermissum Octauius reuocauit: cauitque ne quis in trāsuehendo (quod antea Athenienses licuerat) ab accusatore detraheretur. Qui mensis Athenienses quocumque festus erat: quippe Nonis Iulii ochoria celebrat: in quibus olea ramum pane fici, cotyla mellis, & fructuum primitiis onustū, per ingenuos pueros foribus appendūt ciuitatis. Et mensis monychionis vnde vigesimo die, equester ordo pariter Ioui solenni

Idib. Aug. more prodibat cum pompa. Idus verò Augusti serui & m̄cipia atque omnis famulatus festas obseruârūt, quod Seruius Tullius ancilla genitus, in lucē tūc editus fuisse: quo tēpore vxoribus caput lauare sc̄licet faustūq; putabatur. Sicut apud Indos quū rex capillos abluit, festū celebrant diē donāq; inuicem missitant, & diuitias ostētant. Qua die serui & seruæ æquato iure, & nullo discrimine liber an seruus esset, cū dominis colludere, & festos dies Romæ agere solebant: qui dies etiam pro naturali magni Alexandri apud plerosque esse censebatur, propterea religiosus & sacer Diar. æ habitus. Nam facibus accensis, in nemus Aricinū, vbi erat Dianæ templū, ab vrbe discurrebant. Quo etiā mense res celebrata sermonibus proditur, vt matrona virilis membri figuram diuinis percoleret honoribus: quam extra portā Collinam ad ædem Veneris cum pompa sacrorū deferebant, Ægyptiorum more: mox à castissima & spectata pudicitia matrona prater matronale decus, in sinu Veneris locaretur. Idus quoq; Octobres festas fuisse tradunt, quo tēpore in Martio cāpo equum qui October dicere tur, immolari seruatum est: cuius caput vt ex eo sanguis manaret, protinus in regiam deferre, mox cauda descēta, illius cruore aīa spargere, & in Reginorū locum deportare, illūq; panibus redimire assueant, de quo inter Suburranos & Sacrauiēses magnis contentionibus non sine discrimine certabatur. Ab Atheniensibus verò seruatu est, vt mense Octobri magnorū mysteriorum decimo quarto cal. Nouembris solennis agatur dies & Liber pater in Eleusinam ex vrbe transfinitatur. Nouebri verò parua, Iunio autem rursus magna celebrentur mysteria, quæ Cereri sacra erāt: parua Proserpina. In quibus maximè cognitū est, vt quā quis induit vestem initiatus eam rē amplius exueret, donec lacera & petrita foret. In aliis mysteriis traditur mos, vt vestem in qua quispiam initiatur, tēplis & numinibus dicaret. Quæ quidem mysteria cū alieno tempore intueri nefas esset, Demetrius rex, vt illorū particeps fieret non suo tēpore, Ianuariū & Iuniū menses Nouembrē appellauit. Idus verò Decembres solennes fuisse nonnulli tradūt, quod in cursu equorū victorem dexterioris bigæ sacrum Marti immo-

Idib. Indi.

Membriū virile. matronis honorum.

Idibus Octobris.

Magnorū & paruorum mysteriorum solennis dies apud Athenienses.

Calēd Nouembris.

Idibus Decembris.

larent. Nonis Faunalia & Fauni festa peruiugili anni-
uersario colebātur Rom. Athenis verò decima & octaua ipsius mēsis die, Æsculapij erāt sacra & festa. Quod Æsculapii autem dictum est Idus Ioui, calendas Iunoni sacras esse, scire licet certis autoribus traditum esse, Epicureos E' i' x' d' ay. singulis mensibus statos dies habere feriatos, quas Ica-
das nominant hoc est, vigesimam cuiusque mensis lunam. Nam: quod ea natus Epicurus foret, quā tam sanctē habuere, vt illius imagine non modò annulus, sed poculus ferrent insculpta. Et ab Atheniensibus octauā cuiusque mensis Neptuno festā coli & feriari: à Græcis verò, singulis calendis deos venerari: sequentem post calendas diem semideis & heroibus tribuere: qui etiā statutos dies mensium certis numinibus consecraverunt. Siquidē neomenia quæ apud nos calendæ sunt, & septima mensis Phæbo, quarta Mercurio, octaua Theseo dicatæ fuere, Apud Lacedæmonios autē singulis calendis totius anni, vini quattarius, & farinæ medimus, ac singula pecora regibus velut magistris sacrorum, Apollini mox immolanda, dabantur.

Nonis.

Epicureorum.

Athe. Neptuno.

Græci.

Lacedæmonii.

Defensio Vlpiani definentis instratum quid esset. & quid defineri pulsare à verberar, contra grammaticum illum falsè accusantem.

CAPVT XIX.

Hesterno die familiaris meus in dicendo prōptus & audaculus arguebat Vlpianū iureconsultū, ex auctoritate doctoris grammatici, cuius libelli vulgo innotuere, q̄ malè definiisset instratum quid esset, cū omne vestimentū esse diceret quod iniicitur, quod Vlpianus auctoritate Labeonis affirmat. Non enim vestimentū esse instratum dixit ille, neque stragulā vestē pro hominis vestimēto, sed pro lecti operimento tantū apud auctores inuenti: & pleraque in hanc sententiam adduxerat. Cuius dicta quū per cupidè legeremus, mitū in modum auctoris incuriā admirati sumus, qui licet abunde multa discernisset non ineptē, in nonnullis tamen perlicenter profatus est. Quippe cū stragulam non modò pro lecti operimēto accipi, sed pro hominis vestimento

Vallam notat Elegam. lib. 6. cap. 46. l. instrati. ff. de verbor. sig.

Instratum.

apud autores sæpe legi inspiciamus. Vlpianūq; signatè & verè loquutum, qui instratū, omne vestimētū quod iniicitur, definiuit. Tranquillus in Nerone: Funeratus est, inquit, Nero impensa CC. millium, stragulis albis auro intextis, quibus vsus calēdis Ianuarii fuerat. Pompeius Festus grammaticorum longè eruditissimus, qui verborum proprietates virèsq; admodum pensitauit. *Vestis*, inquit, *generaliter dicitur, vt stragula, vt palliū, tunica, vel penula*. T. Liius tertio de Macedonico bello: *Et quam tibi viro liceat purpura in veste vti stragula*. Paulus quoque iurecōsultus ex pellibus vestes confici dicit, cum & tunicam, & stragulis pelliceam nonnulli habeant. Ex quibus, stragulam vestem hominis designare, indubitata exempla sunt. Rursus eūdem Vlpianum taxauit, quòd ex autoritate Ossij iureconsulti cēsuit, pulsare & verberare eò differre, quia verberat quis cum dolore, pulsat verò sine dolore: propterea Vlpiani definitionem inuidiosè criminatur, tanquā possit aliquis cū dolore pulsari, & sine dolore verberari: additq; verberare esse verberare cedere, quod est instrumentū longū & exile, qualis est virga, & pleraq; eò pertinētia. Sed cum istius auctoris venia dixerim, Vlpiani mens aliò spectat: quippe si mentē ipsius pensitamus, proculdubio intelligemus illū verberari dici propriè, qui animale corpus verberare affligit: ipsūmq; signatè & appositè loqui, qui hominem vel pecus verberatū dixit, nō pulsatū. Quam verò ad rē sensu carentē ictus inferuntur, tunc pulsare dicimur, non verberare, vt pulso ostium, lanā aut vestē: verbero hominē, vel pecus. Neque illi assentior qui dixit, verberare esse verberare cedere, hoc est, fuisse longo affligere: nam & pugnis & lapide verberatū quempiā latine dicimus, sicut fuisse vel baculo: idque Terentij testimonio vel maximè apparere. Leno enim in Adelphis quū se verberatū dixisset, mox designauit quo verberare esset affligtus: *Vsq; adeo*, inquit, *mibi pugnis os fregit*. Aul. Gellius noctium Atticarum, *Pro delectamento*, inquit, *habuit manu sua verberare*. Tametsi verberari rem animam sensu carentē, apud autores plerunq; vsurpatū legamus. Plinius decimo quarto historię naturalis: *Campisæ vintæ*, inquit, *expōsita in cadis sub diuo verberari*. Sole, Lu-

Verbero.
Pulso.

na, imbre, ac ventis, aptissimum, & alibi, *Carthago in Africa exercetur habitu maris, & verberatur imbre*. Et pulsari rem animatam, & sensus participè quandoque comperimus. Suetonius in Galba: *Vt inter conuentum matronarum correcta iurgia, inquit, & manu pulsata sit*. Quod non propriè & signatè, sed quasi per metaphoram accersitum crediderim, Si tamen certis verbis & vera finitione signatis eloqui volumus, pulsatum illud verè dici, quod sensu carens crebro ictu percutitur, siue ostium, aut pallium, siue quid aliud dixeris: verberatum verò hominem, aut animal quod verberare afficitur, dici cōuenire, prout Vlpianus præclarè censuit, apud autores probatissimos certum atque confessum est.

Quibus legibus Romo civi data immunitas fuerit, ne vapularet: & que iura competant dominis in seruos, & patris in liberos. Item in exilium mittendi ratio apud diuersos.

CAP. XX.

Seruilis Consul traditur primus, qui legē tulit ne quis ciuē Romanū vincitum clausumque teneret quominus edendi nominis ei potestas foret. Et cum primò in ciues Romanos verberibus animaduerneretur, sapiusq; innocētes ob factionē & gratiā propius inuidiæ forent, & pœnas luere immeritis, Porcius Cato pro tergo ciuū ne cui impunè insultare liceret, legē tulisse fertur: qua si quis verberasset necessitè Romanū ciuem, graui iudicio mortis cruciatus, bonorūque & exilij pœnis mulctari saaxit. Quā legem Sempronius consul aliis latens nouisq; additis pœnis cōfirmavit, quæ Porcia & Sēpronii dicitur: quibus legibus de ciue Romano si quis capitis acquireretur, populi iudiciū erat, quod fuerat duodecim tabularū lege sancitū, vt de capite ciuis nisi Centuriatis comitiis decerni nihil posset, sed nec tolli de ciuitate, vel à solo patrio relegari, aut in exiliū agi, nisi dicta causa, & Centuriatis comitiis poterat: quodem triplicis generis erat, auctore Martiano. Aut enim omnium locorū interdicebatur accessus præter vnū, vel in insulā deportabatur: aut sicut Claudius Cæsar quosdam mulctasse dicitur, vt ultra tertium lapidem ab vrbe pleclendi,

Seruilii
lex.Lex Cato-
nis pro ter-
go ciuium.Lex Sem-
pronii &
Porcia.Lex 12. ta
bularum.

nus exilio

Cor. Sylla
legū Rom.
euerfor.
Exilij lex
apud Athe-
menses.

εργασι-
μῶν.

Seruare bo-
uem.
Ostraca ad
quid exco-
gitata.
Athenien-
sum in be-
ne meritis
condemna-
siones.

Syracusana.
πταλι-
μῶν.

egredi vetaret: qui etiam sanxit, & hi quibus prouincia interdicitū esset, vrbe quoque summouerentur. Cūmque apud exteras gentes solū vertere, & in exilium agi, pro supplicio minimē dari soleret, quia non pœna exilium erat, sed supplicij diffugiū, ne pœnas iure debitas luerent: solis Romanis pro maleficio exilij pœna fuit: quas postea leges Cornelius Sylla, oppressa republica, quam in dominationē vertit, abrogauit. Quippe inter graua & acerba plurima, primus Romanorum sine populi iudicio ciues morte multauit. Atheniensibus verò Clisthenes exilij legē tulit primus, qui haud multo pōt sua lege damnatus, pœnas luit. Deinde exilio quindecennali, aut decennali, nouarū rerū molitores multare, inuuluit mos: quod genus ostracismi dixerunt, ab ostraco siue testula, per quā suffragia ferebant. Qui mos talis erat, vt in testulis nomen audacis & pncipiosi ciuis, cuius potentiā formidabant, comitiis inscriberent: & cuius plures erant testæ in vrnā coniectæ, is de concilij sententiā ab aris fociisque proiectus, vt à ciuiū arceretur aspectu, quindecim aut decem annorū exilio solū vertebat. Fuitque constitutū, vt ita damnati, Arginam exularum irent, vbi bos erat æneus magnitudine visenda: quare qui illic exulabant, seruare bouē dicebatur. Quæ comitia nisi supra sex milia ciuium concilio ad iudicij diem conuenirent, nulla atque irrita erant. Ea quidem ostraca, nō plebeiōrū atque ignobilium causa, sed ad retinendā nobilissimorū potentiā cōmēnti fuere, vt extorrens lare & patria quasi in exilio consensescerent. Quare Athenienses egregios ciues & benemeritos sapius ob virtutē, ne quis amplius emereret, testula ablegarunt. Siquidem p̄ter Theseum, quem in Scyrum exegerunt, Solon lator legū, Aristides, quo nemo iustior, & Themistocles, alijque ob illorū magnitudinē, in exilium acti sunt: Milciadem verò mori coegerunt. Id enim optimo cuique Athenis vsu veniebat, vt in exiliū ob eminentiā virtutis pelleretur. Syracusanis verò petalismi exilij genus fuit, quo efferentis se ciuis audaciam virtutemque comprimerent. Hi enim non testula, sed in oleę frondibus suspecti ciuis nomē inscribebant: & cuius folia plura existerēt, illius conspicuā magnitudinem quinque-

nali exilio multabāt. Fuitque finis ostracismi in Hyperbole ignobili, & minimæ fortis viro, qui vltimus hoc exicisimi. Iij genere exterminatus fuit. Postea C. Gracchus incolu C. Gracchi mitati ciuiū cōsulens, ne quid in eos grauius cōsulere-lex. tur, alia sacrata lege fanciuit, vt qui in magistratu & honore positus ciuē absq; populi iudicio necasset, in eū populi animaduersio foret quā legē sequuti principes, sc̄piterna cōstitutione sanxerūt. Insuper statuerūt vt citra Alia lex. senatus auctoritatē, de nece Ro. ciuis decernēdi nulli facultas foret. In eos verò qui Romani nō sunt, ne imput- Lex de his nē insultare liceret, pluribus legibus sanctionibusque qui Ro. ci- obuia itū est: vt lege Iulia de vi, Cornelia de sicariis, & ues non es- Aquilio plebiscito, pœnis multifariā constitutis, quibus sent. singulorū indemnitatibus salubriter consultū fuit. Su- Dominorū per seruus quoque, ne in eos grauius a quo domini ani- in seruos maduererēt, pœna sunt cōstitutæ. Siquidem nequā & potestas & cōtumax seruus, vt plaustri lignum cui affigitur temo, animaduerc quæ furca dicta est, in collo ferat, & eo quasi iugo sub-fo. actus, manibus post terga reuinctus, per ora omnīū cir- Furca. cūferatur, à singulisque furcifer appelleret, vel, vt vincit Furcifer. pedes & manus incedat: nonnunquā pausicape, qua ori Pausicape. manus admouere prohibētur, opus faciāt: aut candenti Xota frō- lamina, vel literis frontē & ora inurantur, & vultus in- u iusta. scribātur: vt que neruo & cōpedibus coerceatur, hac de- formi nota, velut insigni animaduersione affici solebāt: vt ea ignominia affecti, maior illis verecūdia esset ad facinus. Pistrino quoque detudi seruos, & dānari mācipia Pristinū. infida, vel notis barbaricis inuri, vt ob improbitatē insignes foret. Tum post verbera & cruciatus, vinculis, nuditate, fame, siti, & cōpedibus, numelisque, catenis, neruis, pedicibus, boiis, & si crimē exposceret, cruce & lamina feruile in modū affici, vetus peruulgata pœna fuit. Apud Petras verò consuerū erat, vt si seruus ære cocm- Persarum ferui. ptus aufugisset à domino, vincētus cōpedibus opus faceret. si autem spōte reuertisset, & fateretur admissum, flagellis cæderetur. Ipsi enim nullā fuisse seruitutem, auctores produnt: quippe cūm nullā manumittantur apud Indis & Parthos, nullāque mancipia dempto seruitutis iugo li- Taproba- bera fiant. Contra apud Indos & Taprobanæ incolas, nis nulli quibus nulla fuit seruitus, omnēque vna ingenuitate serui.

Babilonij. tenentur. Babylonii facinorosi serui & contumaces: per
crines trahebantur, vt facinoris admissi pœnas darent.

Germani. Germanis verbere seruū afficere, aut vinclis coercere
habetur nefas: apud quos laxior seruitus erat, & liberti-
nis penè par: quippe sibi acquirunt serui, & peculium
habent. Proditum tamen est, Hilotas à Spartanis bello
subactos, cum rebellassent, ab Agide perpetua seruitute
damnatos, vt dominis illos manumittere, aut extra Spar-
tanos fines venundare non liceret. Diogenes verò, Cy-
nycus Manem seruū, cum aufugisset, non modò verbe-
re non affecit, sed liberum ire iussit, ac dimisit: turpe
existimans Manem sine Diogene viuere posse, non au-
tem Diogenem sine Mane. Contrà Lycurgus apud Spar-
tanos seruorum petulantiam tam seuerè cohibuit, vt fa-
cinorosos seruos dominis interficendi ius daret.

*In seruos quatenus scire liceat, est in l. C. de emendatione ser-
uorum, & in tit. Insit. De iis qui sui vel alieni iuris sunt.*

Hæc Omphalius.

Diuus Pius. Deinde tam diuus Pius quæ sequuti principes super domi-
norū potestate in seruos, salubriter cōsuluerunt, ne do-
minis plus æquo scire liceret, nève iniusta impetia do-
minorum noxæ forent, nève domini seruos quotidianis
verberibus afficerēt, sed loris caderēt. Quibus constitu-
tionibus cauetur, vt in eum qui suum occidisset seruū,
haud secus pœna diceretur, quā qui alienū necasset. Di-
uus quoq; Hadrian⁹ seruos à dominis occidi vetuit: sed
si quid deliquissent, prætoris iudicio pœna affici præce-
pit, ita vt Vmbriçia matronā, quæ in ancillas supra modū
sequeret, in quinquenniū relegasse ferat: quod magis è re-
pub. ducerēt, per mulcèdo tractandòq; seruorum animos

*** Proferri.** * mites fieri quā verbere. Et tam ab his qui mæcipio ad-
dicti aut. ære coempti sunt, quàm his qui manu emissi li-
bertatem meruerunt, debita iura dominus patronisque
assertoribus cōstituit. Nā iura patronatus post libertatē
impensum seruo, dominis incolumbia esse voluit, quæ ex
certis causis patronus dominus sue amittebat. Siquid è
libertū seruūmve optimè meritum, dum famis pericolū
diret patronus non aliud, aut si iniuitus libertatē dedit,
lex Ælia Sètia & diuus Pius ius patronatus patrono, &
dominiū domino ademit. Quod & Claudius Cæsar san-

xit, vt ægra & affecta mancipia si exponerentur, ab omni
famularu & seruitio immunita forent. Itē si ad iusurandū
libertum patronus adegit, ne nūbat, nève vxorem ducat,
cum ad ius patronatus lex pariter non admittit. Tamen si
lege Iulia de maritandis ordinibus, hæc iuramēta postea
inducta & remissa fuerint. Fertur propterea Cato senior
malè audisse, tanquam asperior & durior, quod ægra &
affecta mancipia velut bruta animalia senio debilitata,
domo exigeret, & victum negaret. Contrà verò aduersus
malè meritos, impuros & flagitiosos libertos, aut si dela-
torem summisissent, vel patroni nomen detulissent, seu
manifesti criminis rei foret, patrono ius reuocandē liber-
tatis, & vniuersā promerita abrogandi lege donabatur.
Quod ab Atheniensibus decretis edictisque cautū erat,
vt contumax ingratusque libertus sub mancipio esse, & apud Athe-
nienses in statu nuncuparunt. Seruos verò libertate donatos,
La-
cedæmonij aphetas, & adespotas, atq; eritheras dixerūt.
Massiliensibus libertus ter doli admissi reus aduersus pa-
tronum velut mæcipium seruire cogebatur, per singulas
vices libertate rescissa: si quā verò offensam quarto ad-
mississet, domino imputabatur, & inultus ibat, quod to-
ties deceptus patronus, quartò se ei credidisset. Claudi⁹
verò Cæsar libertinos qui se pro ciuibus agerent, publi-
cauit: illos verò qui ingrati notarentur, reuocauit in ser-
uitutē: qui etiam libertū, quod patrono delatorem sum-
miserat, vt de statu faceret quæstionē, seruituti addixit.
Quod Nerone quoque imperatē seruātū est, & frequētī
senatu obtentum, de manumissis propter ingratitudinē
in seruitutem reuocandis. Nerua Cæsar seruos à quibus
dominos accusatos reperit, velut ingratos iussit occidi.
Quod in seruo Arretij proscripi pop. Romanus fecisse
proditur, quem velut ingratum in seruitutem reddidit
denuò, quod proscripito domino bona & liberos occu-
pauit: sicut Sylla de saxo deiecit seruum Sulpitij domini
proditorum, vt sibi gratificaretur. Diuus autem Seuerus
cauit edicto, ne serui delatores dominorum audiantur.
sed pœna mulctentur seueriori. Si verò leuiter offendis-
sent, aut cōtumeliam conuiciūque fecissent, vel dicto
minus audiētes forent, ultra vigesimum lapidem in ter-

*Catonis in
mancipia.
asperitas
Patronus
in liberum
ingr. sum.*

*Edictum
Athe-
nienses in
libertos in-
cedæmonij
aphetas.
gratos.
Apostasiū.
Aphetæ.
Adespote.
Eritheræ.
Massili-
enses.
Cl. Cæsar.*

Nero.

Nerua.

Sylla.

*D. Seuerus
Liberti qui
leuiter pec-
cassent.*

rami orámve Campaniæ relegãdi, domini arbitriũ erat, vel vt ferrum traderet: tum vt amplexus hominũ vitarent, & à foribus domini arcerentur. Fuitq; aliquando in vsu, vt de seruis in dominos nec quæstio haberi, nec iudicium dari posset. Quod Tacitus Cæsar cauit edicto, vt ne maiestatis quidem causa cõtra dominorũ capita serui admitterentur, aut per eos inquirerent magistratus. Nec solũ serui in dominos, sed nec patroni in cliẽtes testimonium valuit: quod à Romulo primũ edita lege cautum. Propterea Tiberius, vt contra Libonem per seruorum quæstiones inquireret, fraudem legi fecisse dicitur, quod illos emancipari, & deinde per tormeta inquiri iussit: donec post temporum curricula Caius imperator seruis, si quid quereretur de dominis, passim accusandi, & cõtra eos lege agendi facultatem dedit. Est tamẽ obseruatum, vt si que ex seruis dominus de ergastulo aut vinculis relaxaret, catenas à manibus pedibũque quibus vincus fuerat, quandoque incideret, vt vincloꝝ pars in corpore maneret: quo argumẽto signabant seruum minus iustẽ vincũ fuisse, neque iustã seruitutẽ seruissẽ, nullũque ius patroni domino cõpetiissẽ, illũque p̃stinã libertati, ac si nunquã vincus fuisset, restitutũ. Et tamen si seruos profugos leges suscipi vetarẽt inuitis dominis, tamen qui capti bello ad imperatorũ regũque statuas confugissent, velut ad asyly, nexu soluebatur, & immunes erant: in eos enim manus iniectio non erat. Nanq; Ephesi tẽplum Dianæ id iuris habuit, vt ad illud confugientes, m̃cipio soluerentur. Quod Alexander ad stadium produxit: postea ab Augusto sublatum, ne proposita impunitatis spes facinoribus causam daret. Primum enim Cadmus dum Thebas conderet, asylym aperiuisse fertur, ad quod fugientes sine discrimine serui aut liberi, ab omni pœna tuti erant. Nonnulli à prognatis Hercules asylym Athenis primõ institutum ferunt, ad quod à patribus oppressis confugere fas erat. Post quod in Rethæo litore fuit Aiakis asylym & in Sigæo Achilles quorum exẽplo Romulus & alij asyly aperiuerẽ, quod accedentes impunitate donabatur. Apud Molossos, Samothracas, Crotoniatas & Messenios ac plerosque, ad deorum aras confugisse, pro asylo habitũ est: velut Isha-

Taciti Cæsaris edictum.

Tiberius.

Setthi capti ad regum imperatorũque statuas confugientes. Dianæ Ephesie tẽplum. Asylym.

centibus Iouis Seruatoris ara: delictis enim non voluntariis refugium esse aras putauerẽ. Atheniesibus Thefei sepulchrũ id iuris habuit, vt serui ad illud confugientes nexu soluerentur. Et Spartæ Chalcicecum Mineruæ tẽplum ad quod Pausanias fugiẽs, obstructo aditu, morte multatus fuit: & aliud Calchiceon, ad quod Agis confugit. Et in Tænero Neptuni fanum, ad quod Cleombrotus: & in Calauria insula in Egæo etiam Neptuni tẽplum, ad quod Demosthenes quum aufugisset, ab omni violenta incursione Archiæ m̃sit illæsus: arq; in Thracia Dianæ tẽplum inter Clitorium & Cynathã, & in Aspẽdo Pamphylia, Tyberij statuæ pro asylo fuere: sicut Dianæ Leucophriæ oppressis perfugium inuiolabile fuit. Palladis quoque tẽplum velut asylym Lacedæmonij venerantur, in quo nocentes etiam capitis damnati, incolumes fiunt. Et in Aphrodisio & Papho Veneris, apud Stratonicensis Iouis & Triuiæ tẽpla, Siculis Salisciarum, in Peloponneso Hermonia fanum sacrum Cereris & Proserpinæ, in Epheso Artemisiũ, Pergami ædes Aesculapij, in Græcia Calydoni Palladis tẽplum, tantẽ dignationis fuere, vt capitalem fraudem ausi, aut pecunia iudicati, qui ad illa confugissent, noxa pecuniæque exolveretur. Apud Scythas qui ad Riphæos cõfugissent, tanquam sacrosanctos, sui iuris & arbitri erant: sicut in Ægypto in Osiridis asylo iuxta Saim: & in Conopo Herculis tẽplo, ad quod serui confugientes, si iniuriati forent, opprimi aut vi cogi non poterant. Traditũque memoriæ est, in Libya oppidũ fuisse, ad quod si quis seruus lapidem importasset, liber & sui potens erat: & Dulongin in eadem id iuris habuisse, vt qui seruus ad eam aufugisset, omni nexu solueretur, Cinna verõ ciuili manente bello cum per præconẽ edixisset, vt serui ad eum confugientes velut ad asylym liberi forent, illõsque ad pileum vocasset, magnas seruorum & perditissimorum manus coëgisse fertur. Sed cum propter asyloꝝ immunitates multa facinora admitterentur magna licentia, Tiberius Cæsar, ne impunita essent crimina, immunitates asyloꝝ abrogauit, & exoletum morem antiquauit, qui tamen Samiæ Iunoni & Aesculapij delubro ius veteris immunitatis ob religionem restituit. Neque

Iouis Seruatoris ara Thefei sepulchrum.

Cinna.

Immunitas asyloꝝ per Tiberium abrogata.

*Sernorum
nomina.*

omittendū, seruis apud Romanos Stacij, Dionysij, necnon Stichi & Heræ frequens nomē fuisse: sicut Athenis Dauus & Geta. Cū enim Daci antea Dauī dicerentur, ad Istrī fontes bello subacti, Atheniēsis serui erūt, inde seruire nomen Dauī & Getę posteris reliquerunt. Apud Syros Dama, in Paphlagonia Tybius apud Phryges Manes & Mida seruire nomen fuit. Lacedemoniorū serui peculiari nomine Helotæ, Argiuorū Gymnetæ, Cretensium Epharmiotæ, Clarotæ & Mnotæ dicuntur: Thesalorum Peneestę, Syracusanorū Eustatoni, Mariandinorum serui Doriphori, Sicyoniorū Corynephori appellati sunt. Pelatæ verò & Theres, liberorum quidē nomina fuere illorum qui coacti inopia, seruilia præstabāt, sicut Callicyrij in Creta, & Syracusanis Arotæ & Callyrij. Præ cæteris autem Iones præcipui inter seruos habiti, & velut insignia mancipia nobilitati sunt. Quare Callicratidis Lacedæmonij verbum fuit, qui interrogatus cuiusmodi sibi viderentur Iones, facetissimè respondit, frugi seruos, liberos vtique malos. Quod Agēfilus de Asiaticis iudicauit: & vulgè de Caligula proditum est, nec seruum meliorē, nec deteriorem dominū fuisse. Athenienses verò Harmodij & Aristogitonis, qui Hippiam interfecerūt, velut deuota nomina libertati, tanti fecerunt, vt lege sanxerint, ne illa seruis indi liceret. Quo exemplo Domitianus Metiū Pōposianū, quod nomina Magonis & Hannibalis seruis indidisset, supplicio affecit, tanquā clarissimorum virorū nomina seruili cōtagio polluisset: præter quæ constans obseruatio Romanis fuit nimium diu seruata, ne cuius Romanus quiuis crimine obnoxius relegaretur, donec haud magno interuallo id seruare desiere. Primus enim L. Lamia Romanus cuius à Gabinio consule relegatus fertur, & post eū plures legū iudiciorūmq; pœnis affecti: fuitq; animaduersum, ciuilibus bellis captos, velut hostes in prædam verti, & venum ire non licuisse, semperq; leuius seruitium apud Romanos deditis, quàm captis fuisse. Græcōsq; perrarò seruitutem seruasse: quare illorum nullus mercatoribus dabatur locus, sicut Persarum qui nunquā Romæ seruire, nisi sub Alexandro Seuro imperatore, licet mox adhibito precio ad suos redditi sunt. Ponticōsq; & Lydios seruos aut

*Iones serui
præcipui.
Callicratidis facera
responsio.*

*Romani
cines non
relegati.*

*Leuius seruitium de
ditis quàm
captis.*

Phrygios gregatim Romæ venire: Thracibūsq; peculiare esse sale coempta mancipia habere, sicut Lemniis in emptamancipia.

Qui ludis apud Romanos frequentes fuerint, qui apud externos, quæque sint nuce ocellatæ apud Tranquillum.

CAPVT. XXI.

LVdus calculorum veteribus præcipuus fuisse traditur, qui & latrones dicti: hi enim in duas diuisi turmas erant, colore diuersi, quorū alij milites, alij hostes. Horū lusuf erat, vt turmis instructis velut qui congregi acie parāt, hinc inde sub hostium imagine procederent, ac præscripto sine, quoad quisque progredi debeat. Ita cauere oportebat, vt dum hostem quisque inuadere nititur, alterius non pateat incurisibus: qui etiam ex gēma fuere, viris & mulieribus frequens, à melioribus & summis honoribus vel maximè cultus & celebratus: quam Palamedes inuenisse proditur, ad comprimendas otiosi exercitus seditiones. Post quos fuere tali eburnei sex angorum æquali latitudine, tessera verò quatuor: naque esserant figuræ ex omni latere quadratæ, quas Græci *κόβυς κόβοι* vocant. Sed tamen in iactu tesseras vtiebantur tribus, talis verò quatuor: in quibus figuræ effictæ, vicem numeri habebant, sed quinarius numerus non erat in talis sicut in tesseras. Tali autem, astragali Græcè dicti: & astragalizontes, talis ludentes. Geminum verò quadratū, hoc est, octo laterū, dixere Asphalum. Taxillorū ludus ex octo punctis vel figuris constabat: inter quos vnus Stesichorius nomine, hoc est, octonarius, præcipuus erat. Qui quidem turricula, seu quæ dicebantur orca vel fritillus, super patēti tabella punctis distincta iactabantur, ne lusoris manus iactū falleret, & non casu, sed fraude confisterent. Talorum verò canis damnosus, senio medius & anceps: siquidem modo lucra, nonnunquā damnū afferebat. Is verò quaternarius numerum facit, chius verò ternarius, Venus autē quæ summū cōtinet numerum, multum lucri affert: semperque scelicet exitu ludū terminauit. Hæc enim cani opposita, colias dicebatur: tricenariumque absoluebat numerū: Euripides verò quadragenarium. In talis quoque legimus Vulturium & Herculem basilicum, quæ an signa fuerint vel numeri, du-

*Latronum
ludus.*

Tali.

Tessera.

Astragali.

*Asphalum.
Taxillorū
ludus.*

Stesichori.

*Canis.
Senio.
Chius.
Venus.*

*Colias.
Euripides.*

Midas. bitatur adhuc. n tesseri Midas fortunatissimus erat. In taxillorum iactu ter sex summâ Græcis afferunt victoriam: tria verò, summum damnum. Qua quidem alea Porcius Cato lusisse fertur animi laxandi causa, & Augustus effusè, Domitianus & Claudius, qui etiam lusorium conscripsit opus. Inter reliquos Theodoricus Gothorum rex, cum in alea vinceret, fertur indulgentissimus fuisse, eaque momenta domesticos promerendis gratiis captare solitos, sicut cum Vespasianus in balneum transfret. Quibus quidem tesseri aptissima fuisse ligustra Plinius notauit. Fuit quoque apud veteres ludus pilæ & folliculi, præcipuæ cõmendationis, & magni studij, quo & Iulius Cæsar, & Octavianus, & alij clari viri illustresque, exercendi corporis, & animi vegetandi causa studiosissimè luseret. Quo etiam Scæuola iureconsultus, remisso à negociis animo, lusisse proditur, nonnunquam tesseri aut calculis. Quod de Dionysio tyranno traditur, vt pila & folliculo assiduè luderet Reliqui verò clarissimi duces, aut sapientia professores non improbandi animi, diuersis studiis iocisque remisere. Quippe Socrates dum animo vacaret, cum pueris minutis & face liberali, iocari assuebat: & Scipio Aphricanus conchas mari legendo sæpe remisit curas: & Cato Censorius cum verna & famularum animum relaxauit: qui etiam qua die tulit repulsam, in conuiuio lusit. Quod de Archyta Tarentino proditur, vt cum pueris & seruitiis lusus agitaret. Heraclitus quoque Ephesius quum à negociis quiesceret, astragalus lusisse fertur. Et Attalus Asia rex hortum pro deliciis coluit, nonnunquam fundendis stauis ocium occupauit. Memoratur Alexander Seuerus imperator per dies festos perdicum & catulorum pugna se oblectasse, & Amasis Ægypti rex post seria morionem egisse, & magnus ille Agefilaus cum infante filio arundinè ascendisse. Neque prætereundum quod de Demetrio proditum est Poliorcete, qui post negocia bellicas machinas: & de Europo Macedonia rege, qui in ocio lucernas fabricauit. Parthorum quoque reges, quum ocium superaret, cuspides acuisse feruntur. Et Dionysius iunior cura belli solutus, plaustrum, mensas & sedes mira arte compinxit. Attalus verò Philomator pro

oblectamento habuit, elleborum, aconitum & cicutam, venenosasque herbas plantare, vt fructum inde legeret. Sed tamen pila iuuenum lusus erat, frequens in Martio campo fieri solitus, exque his altera paganica, trigonalis altera, in qua sinistra vsus præcipuus traditur. Namque illius impulsu magis quàm dextræ ludus agebatur, cuius erat vsus vel maximè in corporis motu & agilitate, vt sciret aptè pilam iacere atque excipere, modò incurere, modò recurrere. Armis quoque & equis, tum hasta, claua & pila, lucta, venatione & cursu exerceri Romanam iuuentutem vetus consuetudo fuit: pariter fudem torquere, equum agitare, arma tractare, sicut iactu disci, cursu, saltu, iaculatione vel castu: quos ludos pentathli dixere, & ludiones pentathlos seu quinquationes. Eratque senatusconsulto cautum, vt nisi his ludis pecuniâ ludere liceret. Græcis verò octo fuere ludi, quibus iuuentus exercebatur impunè: stadium, diaulus, dolichus, hoplite, pygme, pancratiũ, pale, & halma, hoc est saltus. Præter quos fuit harpastum, quod volubili rotunditate in solo iactatur: qui ludus Polluce autore fiebat, vt iuuenes in geminas diuisi turmas, intra lineas seu metas consistenter, harpastoque posito in medio quisque contenderet vt intra gyrum alterius lineæ immitteretur: quod si contingeret, victores erant: & discus. Fuit enim instar pilæ æneæ, quæ brachiorum viribus excepta, & in altum missa, exercebat corpora animosque, ita vt quantum quisque viribus præstaret, maximè eniteretur. Namque is fortior, & præcipuo robore habebatur, qui illum ultra signatum gessisset scopum: sicut halteres: Erant enim circuli figura non sphaerica, sed dimidia longiore, in quibus digiti inseri possent, quos facilibus brachiis rotabant: & nunc iactando, nunc rotando ludus committebatur. Fuit quoque petauri ludus admirationis præcipuæ, cum per circulos quispiam veloci cursu transuolat, corpore ita librato, vt circumum non offendant: vnde petauristæ ludiones dicti. Follis autem ludus remissior & ignauior habitus: eo enim senes imbelli ætate ludere solebant. Horum autores Lydosuisse ferunt, qui vt famem, qua premebantur, facilius ferrent, in miseris hoc solatij inuenerè, vt ludo tempora

Pila iuuenum ludus.

Exercitia Romanorum: πενταθλος.

Ludi quibus pecuniâ ludere licebat.

Græce iuuenum ludi. Harpastum.

Discus.

Halteres.

Petaurii ludus. Petauristæ. Follis ludus.

Sphere ludus. transfigerent. Apud Græcos frequens ludus erat *Sphere ludus*, qua qui vicisset, rex dicebatur & imperabat: victus verò, asinus, & victoris mandata exequabatur: cui *Spheromachia* nomen, quo in gymnasio iuuentus exerceri consuevit, Spartanis palaestra, Atheniensibus præter palastram, quam primi inuenere, erat equester ludus, quem dixerent apobaten, quo Phocionis filius sæpissimè lusit, & victor fuit. Proditurq; Germanorum mos peculiaris, vt cum omnia lussissent, nihilque pecuniarum superesset: in lusu extremo de libertate contendere: victusque in alea, seruitium patit, & addicivictori velut mancipium patiebatur. Apud quos frequens ludus erat, vt nudi iuuenes inter gladios & infestas frameas se inuicè iactarent, illasque saltu transfiliant illæsi. Græcis quoque iocus erat, cui nomen encotyle, qui victi vincetium genua manibus excipientes sublimes deserunt, & alius cindalifimus apud plebem frequens, quem clavis exercebat. Nucibus verò, & par impar, vel coturnicum & gallinaceorum certamine, quo ludo Antonius & Octavius lussisse, & melioribus omnibus victor abiisse fertur: aut turbine, vel micantibus digitis, nonnunquam ocellatis nucibus Romæ ephēbi pueri ludere solitaere. Nummis quoque in sublime iactatis caput vel nauim petere, vt quod tunc fortè eueniret, & petitis responderet, id victoriam daret: aut dormientibus oculos & ora pingere, frequens erat puerorum lusus. Quæ quidem nucis loco alex fuerunt nondum adultis, quibus in Saturnalibus ludere permissum, sicut iuuenibus alea, reliquo anni tempore vetabatur. Parthorum verò pueris ludus erat aurei tali, quibus certo anni tempore indulgere licebat. Sed quod modò est de ocellatis nucibus dictum, memini doctos viros super nucibus ocellatis eiusmodi quæ essent, ancipitem diu cogitatione duxisse, variisque in opinione versari, & alios nucis auellanas, alios amygdalas putare, neque satis certam ferre sententiam super Tranquilli verbis, quibus Augustum laxandi animi causa cum pueris facie liberali ocellatis nucibus lussisse dicit. Quod verò nos sentimus, & probabilius putamus, id est eiusmodi, vt nucis ocellatas, nucleos, quos in Persicis pomis sitos inspicimus, dica-

mus esse, quibus per sæpe ludere nostrates pueros hodie videmus: dictasque ocellatas, propter ocellos & foramina quibus muniuntur vndique. Neque de amygdala & auellana vel oscilla, sicut error habet, sed de Persicorum ossibus, quibus tunc ludebatur, & nunc frequens puerorum lusus est, intelligi conuenire, credimus exploratè & non ambigua sententiæ fore.

Quæ vota olim solemnitas fuerit apud Romanos, & quæ apud exteros, quæque vota concipere, & quomodo soliri sint.

C A P V T XXII.

Qui mos vetustus in votis nuncupandis olim, quæque solemnitas concipiendorum fuisset, multi variè exequuti sunt. In primis obseruatum legimus, vt simul ac consuli aut imperatori cui belli summa commissa erat, de euentu belli incerta spe fluctuanti, votum vouere collibitum esset, si id inconsulto senatu, aut citra populi auctoritatem faceret, de manubis vel hostium spoliis, aut si non sufficerent, sua impensa exoluere teneretur. Vouebantur enim sapius templa adæsvē deorum: idque diis, aut statuar, quibus numina placari, aut expiari crimina putabant. Nonnunquam multi pocillum pro magno munere diis votum inuenimus. In quo fuit seruatum, vt velato capite, & veste caput opertum imperator, prætor aut consul votum effundat, illudque conceptis verbis suscipiat. Quos quidem ludos plerunq; imperatores vouerunt ex anno imperij computatos, vt scilicet totidem dierum ludi fierent, quot illi annis imperio præfuisent. Ideo Galenus Cæsar deuictis Syris in Asia, decennalia vota celebrauit. Theodosius vicennalia & tricennalia sicut denariæ cæremoniæ & tricennariæ, quarum sacra adituris, decem aut triginta diebus obseruantia præcipitur. Et centenariæ cænx à centenariis sestertiis: & vasa milliaria, apròsque milliarios à ponderibus dictos comperimus. Porticus quoque centenariæ & milliariæ dicimus, à passuum longitudine dimensas. Vestes etiam coronasque ex auro & geminis, plerunq; numinibus votas, & voto persoluto dicatas inuenimus: quæ quidem vota pro imperij æternitate, nonnunquam pro salute ciuium verbis solennibus concipi solebant. In quo id seruatum est, vt nisi tertio die

De belli euentu.

Ludi diis, aut statuar. Is erat L. Papyrius, de quo supra ca. 11. Velato capite ludi ab imp. voss.

Cæremoniæ denariæ, tri cenariæ, &c. Cænx centenariæ. Porticus centenariæ. Vota pro quibus concipiébantur.

post calend. Ianuarias, pro salute principis votum concipiatur, vt que solenne iusiurandum nuncupationibus votorum præstetur. Etiam pro itū & reditu, proque incolumitate principis, iacere stipem ad lacum Curtij, aut ludorum celebritas apud Romanos votum fuisse compertum est. Quotiesque pro principis incolumitate concipiebatur votum, Tiberio imperante id seruatū est, vt in votorum nuncupatione Neronem, Drusumq; diis commendarent. Quæ verò dicitur, consul aut prætor vota suscipiebat, non aliter nisi verbis conceptis, præeunte pontifice maximo, ne quid præposterè dicatur, concipi poterat. Et incerta quoque pecunia, & quæ non extaret, votū concipi posse plerūque animaduersum est: si tamen semel votū emissum foret, illud denuò irritum facere non licebat. Quòd si incerta pecunia fuisset, pro qua votū conciperetur, eaque bello vsui non esset, illam reponi, nec cum alia misceri oportebat: quod nisi factum esset votū non ritè emissum, nec religione vouentè exolui putarunt. Quòd si Ver sacrū in magnis Reip. casibus votū vouendū foret, illa infixa religio animis fuit, vt nisi ex autoritate collegij pontificū votū fieret, non votum, sed incōsulta pollicitatio censeretur. Hoc enim antequā emitteretur, patribus renūciari, & populi iussu, ac cōsulto senatus, arbitratiq; pontificū fieri debebat, aliter ritè factū cōceptūmve esse minus cōsuere, illudque à prætore vel cōsule, aut pōtifice maximo emitti pereram. In hoc enim voto quicquid ex suis, ouibus & agnis inter calend. Mart. & Idus Maias apud quemque narum editūmve fuisset, voto contineri dixerunt: pueros quoque & puellas, qui inter hæc tempora editi fuissent, haud dubiè voto comprehendit. Sed quia immolare eos turpe ducerent, hoc piaculari sacro expiarunt, vt adultos velarent, velatōsq; extra fines exigerent, qui vernæ dicti sunt, quo periculo liberi religione putabantur.

Pro principe.

Vota, quæ dicitur, consul, aut prætor suscipiebat.

Ex incerta pecunia.

Vota ex autoritate collegij pontificum.

Vernæ.

Metapontinæ.

Iurisconsultus eos seruos qui neque empni, neque aliunde acquisi, sed domi & ex ancillis nostris nati sunt, vernas appellat. I. seruis urbanus. §. Si alij verni. ff. de legat. 3. & l. cum supernis. Cod. de rei vend.

Cuius instar Metapontinos votum vouisse ferunt: nam votū compotes auræam æstatem Apollini deuouerunt,

quod esse arbitramur, verberimum & quæstuosissimū animum deo & numinibus consecrari. Fuit animaduersum, vt sacrū antea votū, & post temporū interualla persolutū, religione vouentè, & populū exoluisse, ritèq; exolutum videri. Præter quæ hecatombas vouere Græcis & Romanis antiqui moris fuit olim, quū pestilenti contagio & graui morbo laborarent: quod à Laconibus primū inuentū fuisse dicūt. Cuius voti obseruatio talis erat, vt centū aræ vno in loco aggesto cespitè fierent: in eisq; cētum boues, centū oues, centūmque sues vno tēpore immolarent. Si verò imperatorū votū esset, cētum leones, centūmque aquilæ vnā mactaretur. Fuitque cōstitutum, vt cūm hecatombæ vel publica vota soluebatur, populū luctus & mæror desineret. Næque in luctu vouere, est mali auspicii & detestabilis. Est quoque memoriæ proditū, non diis tantūm, sed & ventis vel sancto numini vota persoluta. Quippe Augustus Circio, ne Galliam rapidè infestaret, votū exoluit, & sacrū fecit: cuius tanta plerunq; vis erat, vt tecta auferret. Calabri Iapygi, Apuli vento Arabulo, Athenæ Scironi, Pamphylii Gagneo, ne incolas tabe afficerēt, néve arua depopularentur. Præcipuè Thurii magno affecti beneficio, Boreæ vti deo vota persoluerūt, quòd Dionysij classem, quā ad eorum excidium parauerat, vehemētor coortus, funditus euertisset: sicut Xerxe in Græciā innumerabiles copias duceant. Delphicum respondisse Græcis oraculum ferunt, vt ventos precarentur sibi auxilio adesse: qui aræ vêtis extructa, illos propitios habuerūt, tota ferè hostiū classe demersa. In agro quoque Sicyonio ventis extructam aram legimus: cui quotannis noctè vnā vota effundunt, vt lenita vis venti desineret, cūm turbine ventorū, villæ, arbusa, fruges passim deuastaretur. Et apud Methonē Palladi Anemotidi templū dicatū est, ne violentiores perflantes loca deuastarent. Ponti verrò & Persarum regum vouendi modus erat, vt in excelsis iugis & summo vertice montium pyram construant, alteramq; desuper breuiorem: ipsèque ad pyram ligna rex inferat primū, Iouique Militari lac & mel inspergat: & postquam vinum, mel, & odores infuderit, velut propitiato deo, vota enunciet: pulmentōq; præparato, quod astāti

Hecatombas vouere. & quædo, & quod dii genus sacris fecit.

Vento vota persoluta. Arabulo.

Thurii.

Aræ ventis extructa.

Pallas. Aræ iugis.

Rerū pōtiti & Persarum vouendi modus.

*Græcorum
mos vouē-
di.*

bus datur, pyræ igne inferat, quo incēdio æfluante aëre, vix illuc accedere permittitur. Græcis verò frequēs vsus erat, vt statuas lōgo æuo duraturas diis vouerent. Quippe Nicanore ægrotante Aristoteles vota fecit pro incolumitate, statuas se, Ioui Seruatori vnā, alteram Iunoni Sospitæ dicaturū: qui loti, & pura veste amicti, in superiore domus thalamo plerunque vota effundunt, & diis supplicant. Athenienses verò quū in aureis & argenteis vasīs diis propinassent, & Pæana cecinissent, tunc demū sanctissimis cæremoniis cælum suspicientes, vota nuncupabant. Ea autem ex primigeniis agnis, nōnunquam ex hobus qui iugū nō subiissent, frequētia fuere. In quo fuit seruatu, vt ramus ex sacra olea alba lana coronatus in emissionē votorum adhiberetur. Sicut Parthorum reges & magi, qui nyctegretum quē nyctilopa dicitur, herbam coloris hyfcinei vt spinæ folia adhibebant, magnis sæpe laudibus celebratā: qua non adhibita nullum votū ritē concipi arbitrati sunt. Qui cū deos euocabant, marmaritimam herbam, quæ in desertis petris & saxis præruptissimis nascitur, admiscebant. Apud Ægyptios verò, pro pueris morbo affectis vota concipiebant, vt si deus voto adisset, defectum capillum diis dedicarent. Mysis nisi immolato prius equo & litato, extrisq; de pastis, vota concipere non licuit. Inter solennia autem vota fuisse traditur, quoties exercitus duces de spoliis hostiū Vulcanorum votum fecissent (id enim soluebatur) vt suis fugatisq; hostibus, scuta, gladios & arma, spoliāq; nonnunquam bellorum machinas, currūsque & inutiles naues, vno in loco aggerant, pyrāque extructa, circūstante populo & frequentissimo exercitu, velut disposita acie, dux more patrio discinctus, Vulcano, Marti & Palladi incendat: ipsēq; dux indutus purpuram, primus ardentem faciem fumere, ambāsque manus in cælum tēdere, deinde in pyram summittere debeat, toto circū exercitu exultante, & percussis armis plaudente: pyrāq; & armis exustis, sacra & rem diuinam faciant: tamen arma militaria non exuri, sed belli more cremari solita legamus. Apud Hermunduros, inter solēnia vota belli duces sacrare diuersam acie, illāmque Marti & Mercurio deuouere cōsueuerūt: quo voto equi, viri, spolia & machina, & cun-

*Athenien-
sum vota.*

*Sacra ex
quibus in
votis con-
cipiendis.
Parthorū
reges &
magi.*

Ægyptiū.

*Mysi.
Solennia
vota.*

*Hermun-
duri.*

Et bello quæsitā occisioni datur, Artaxerxes pro vxoris salute, Terræ votū faciens; se illā attacta humo solenni prece adoraturū promisit: & Berenice, vt Deo vota solueret, nudo pede, & abrafo capillo Hierosolymis ante tribunal supplicauit. Nōnunquā frequens apud veteres votū fuit, vt decima prædæ & spoliōrū, quicquid ex hostibus captū fuisset, Ioui & diis deuouerent: quare Iupiter prædator nūcupatus: sicut Camillus captis Veis votum vouisse dicitur. Id enim soluebatur, vt prædæ parte diuendita, donum diis & numinibus dicarent. Qui mos Gallorum fuit, vt belli iure quæsitā, plerūq; verò partem Marti deuouerēt: in quo id erat cōstitutū, vt diuina ope implorata, is plus spei ferret, & propitios facilius haberet deos, qui maiorē prædæ partem diis deuouisset. Quæ tempestate Crotoniata aduersus Locreses, graues testatāsq; inimicitias habebant. bello dimicaturi, cū decimā prædæ Appollini vouissent, Locrenses vt voto vincerēt, nonā deuouere: & cū Galli Aristonem duce contra Romilitarēt, deq; hostium prædā aureū torquem Marti promississent, Flaminius, vt voto vinceret, de torquibus Gallorū Marti trophæū posuit. Aratus verò Sicyonius cum CCCCC. hominū capita, ne ab aduersariis voto vinceretur, se deo immolaturū vouisset, voti cōpos, exoluerē votū Thesfalico dolo recusauit. Fuitque ouentium mos, vt qui cōpotes voti fuissent, quo potiora fumerent, veteribus persolutis, nouis se obligaret votis: vtq; pater qui solus autoradi potestaté habet, votum filii nomine concipere, ipsumq; numinibus obligare possit. Decimā quoq; fructuum Herculi passim vouerit: votūmq; effundi solere Romæ, in vsu cōperimus: quod auspiciatissimū duxerūt & fortunatissimū. Quæ de causā Lucullū peritū Romani moris & iuris, quod decimā Herculi vouisset, Consulatum postinimum magistratum votum in Capitolio. Rei voti & damnati.

*Artaxer-
xes.
Berenice.*

*Decimam
prede par-
tem diis vo-
uebant.
Iupiter
preparator.
Galli.*

*Decima
fructuum
Herculi.*

*Consulatum
postinimum
magistra-
tum vota
in Capito-
lio.
Rei voti
& dam-
nati.*

Calumitorum & iniuria fecerunt & imprecaciones da quispiã pateretur indignè, voti & iprecationis *genus* maximũ erat, vt positis humi genib⁹, ambas palmas crebris ictibus solo inculceret, aut torrè ignitũ ianux apponeret, illicque obuianci delibatis sacris, madente lachrymis sinu, deos superos, atque inferos, cælũ noctẽmq; cõtestas, necẽ, exiliũ, dirasque calamitates, furiali carmine imprecetur: & sœua quædam numina aduocans, illum cũ omni stirpe & gente, caput, domum, fortunas deuouere, & prætereuntes execrari debeat: quæ imprecatio dici nõ potest quam miri & efficacis studii sit ad vim diuinitatis cõmouendã. Quibus diris Atteius tribunus ple. execratus M. Crassum ad bellũ Parthicũ prodeuntes, magno pòst exitio consequuto. Cretensibus verò acerbissima censetur imprecatio, omnibus votis expetere, vt hi quos deuouemus, mala consuetudine delectètur: qua imprecacione nulla est efficacior ad excidium properandum: tanquam qui in abusum semel lapsus fuisset, amplius emendare facinus & ad frugales mores reuerti nequiret.

Charondas Ideo Charondas graues pœnas sanxissè fertur, ac omni *Spartano* supplicio dignos putasse illos, qui cũ malis assuescerent. *rum i πρω* Apud Spartanos inter sœuissimas execrationes fuit *πρωφα* πρωφα, quàm caballationẽ recẽtiores vocant. i. equorũ *Opi voti* enutritio, eò quòd magno staret impendio, & homines *conciendi* lauari captu ad perniciem duceret. Nam morbus alendi *ratio.* equos non pauperes, vt aiunt, sed arua frumentifera festatur. Extatque in veteribus monumentis quod qui *Opi dea,* quæ terra dicta est, votũ cõcipiunt, sedentes votũ *effundere,* inq; concipiendo terrã tangere debeãt. Vtq; *pro bouum incolumitate agricolæ* Syluano vota persoluũt, farris, adorei, lardi, ac pulpæ & vini pro equis *Hippone:* Castori & Polluci nauæ, & qui naufragiũ timet. *Fures.* Qui verò laboribus anguntur, Tutano: fures Lauernæ, *Iuuenes.* Iuuenes Horæ: sicut pastores Pani deo pro pecoribus: & qui viã profecturi sunt, Herculi supplicent. Syluano quoq; in singula bouũ capita adoreo, lardo, & vini sextario, subtaxata mensura, votum fit. Ferunt pastoritios *Aphrorum* Aphros inter vota, & primitiarũ loco, aurẽ pecudis præcidere, illamq; ceruice aduersa supra domũ abũicere: pro noctibus verò sarta, vnguenta & coronas Veneri aut Cupidini dona ferre. Cũmq; diis manibus & Diti concipi-

cipitur votũ, quæ deuotio potius dicta est, ouibus tribus atris Telluri Iouique sacrum fit: in quorũ precacione quærè diuinã facit, cùm Tellurem inuocat, manibus terram tagit: cùm verò Iouem, sublati in cælum manibus precacionem peragit. Cùm autẽ votum effunditur, manus pectori admouere præcipitur: aliter votũ non ritè concipi, sed pollui sacra inexpressibili religione putarũt. Animaduersum tamen est, pontificũ decreto caueri, vt si ab exercitus duce diis manibus quispiam deuotus & cõsecratus foret, neque is in acie cecidisset, vt Diti satisfiat, signum septem pedes altum in terram defodi oportere: *Deuoti à* vbique signũ effossum fuisset, illic hostias immolari nõ *duce exer-* licere. Et tamen si res deo deuotas nemo sibi asciscere *cius.* queat, hominem tamen deo deuotum, aut diis cõsecratũ occidere permitti impune, eãque cædem capitali nõ *deuotum* xæ non haberi, tanquam illius anima non ad nos, sed ad *occidere im-* deos pertineat. Illud quoque inter autores cõuenit fuisse *pune lice-* apud Gallos inter cõsecelatas preces & nefaria vota, *bat.* quæ nec more nec iure concipiuntur, frequẽti in vsu, vt *Galli.* in magnis discrimenibus & extremis casibus homines se diis immolaturos, Romanis ferro se digladiaturos, aut pro alterius salute se & caput suum deuoturos, nonnũquam in scenam se prodituros, & histrionicã saltaturos: apud *Græci.* Græcos decimum queneque Apollini Delphico daturos. Locrensibus, virgines se prostituturos: apud alios, *Locretises.* descẽtũ crinem diis oblaturos: & apud Persas: viuos homines defossuuros vouerẽt. Quare Ametris Xerxis vxor, *Ametridis* vt gratiã diis referret, quod in vita diu processerat, quatuordecim illustrium Persarum liberos sub terrã viuos defodisse, vt votum persoluisset dicitur, tanquam his votis & diis imprecacionibus dii immortales & caelestia numina placentur. Ipsis enim defodere viuẽtes, vulgato in vsu fuit. Idomeneus verò Cretensium rex, cũ naufragus ex voto cõsecelato filium sibi obuian factum immolare diis vellet illũque perditum iret, à Cretensibus pulsus, & patria eiectus fuit. Pausanias autem Lacedæmoniorum dux, ad Plataeas victor contra Mardonium, eũ de manubiis tripodem aureum Delphis votũ soluisset, suũque nomen inscriberet, Lædæmonii peracti insolentiam, epigramma induxerunt, & ciuitatum

Ceremonie in votis concipiendis.

Græci. Locretises.

Ametridis votum.

Idomeneus

Pausanias

*Hæmonis
responsum
de Lacedæ-
moniorum
frugalibus
sacris.*

nomina inscripserunt. Neque præterierim responsum Hammonis Atheniensibus datum, Ioui magis cordi esse vota Lacedæmoniorum tenuia, & modicas oblationes pias & castas, quàm immodica & opulenta Atheniensium atque opimis hostiis & victimis illorum fœdari aras. Id quod Pythagoras censuit, thure & libis magis gaudere & placatores esse deos, quàm hecatombis & multo sanguine affiduè aras cumulari.

*Consueuisse Romanos illorum bona quos maximis criminibus
damnarant, publicare: & que Porticus Romæ insignes
fuerint.*

CAPVT XXIII.

*Bona sup-
plicio affe-
ctorum pu-
blicata.*

Tarquini.

C. Cassius.

*M. Man-
lius Capito
linus.*

ADueri sæpe animum, consueuisse Romanos, quos pro criminibus oppido grauibus supplicio affecerant, illorum bona propter criminis detestandum facinus publicare: illaq; destinare publicis vîbus, vt domini supplicium bonorum publicatio sequeretur. Sic Tarquinio rege eiecto, ager qui Tarquiniorum quondam fuerat, Marti dicatur, capus Martius dicitur est: sic Caij Cassij domus, cui ob affectati regni crimê dies perduellionis dicta fuit, euersa & demolita, area ante Telluris ædem facta est. Domus præterea M. Manlij Capitolini, quæ quondam in arce fuerat, qui suspitione regni pœnas dedit, de saxo deiectus, ædes atque officina monetæ fuit: in qua æde lintei libri, in quibus erant fata Romanorum, seruabantur. Nam Sibyllinos & Martianos, ad quos decemviri quoties dij consulendi sunt, adire solent, in Capitolini Iouis & Apollinis templo in palatio seruari certum est. Inde senatus decreto, iussuque populi, ne quis arcem incolere, nève Manlijæ gentis homo? Marci prænomen ferret, cautum fuit: vt æterna memoria dedecoris generi & nomini suo iniusta foret. Et cum Macellus quidã nequam & criminosus, qui in ganeo & iustris vitam egerat, propter latrocinia, fordelsq; vitæ capitali supplicio pœnas dedisset, bonis publicatis, in ipsius domo ab Aemylio & Fulvio censoribus macellum, vbi obsonia venderentur, locum extractum ferunt: tamen forum olitorium Romæ antiquum macellum fuisse tradant. Sp. quoque Melij domus, quod turpiter regnum appetere conatus esset, postquam capitis

*Macellus.
Macellum
nomen.
antiquum.
Sp. Melius*

acceritus pœnas dedit, patrimonio publicato, Aequimelium dicta est. Meminimus quoque Vitruuij Vacci, cuius in palatio domus, ob illius facinoris pœnam, pu- blicata & euersa, Vacci præta loco nomê dedit. Nec minus M. Flacci turbulenti ciuis, qui cum C. Graccho se- ditionem molitus fuit, cuius domum Q. Catullus de ma- nubis Bimbricis porticæ fecit, quæ Catuli appellatur: vt tantorum criminum facinora nomen denotaret, sup- pliciique insignis memoria foret sempiterna. Quibus e- xemplis Sylla dictator, & mox C. Cæsar de bonis pro- scriptorum publicandis perniciosas leges tulere, quæ Iu- lia & Cornelia dictæ, vnde tot sectiones & omnis gene- ris sectores emerferunt. In quam porticum Ciceronis do- mus indigno facinore euersa, iussu Clodij mutata fer- tur. Sed meminisse oportet, præter hanc Quinti Catuli, plures Romæ porticus insigni nomine fuisse. Nã Pom- peij porticus ante ipsius curiam fuit: & altera Octauiaj iuxta ædem Iunonis, in qua signa militaria olim à Dal- matis Domitio adempta mox ab Augusto restituta, diu mansere: & Philippi porticus Hercules imagine & Helena Zeuxidis manu celebrata. Porticum quoque du- plicem ad circum Flaminiu, ab opere Corinthiam, à Cneo Octauio: qui de Perseo naualem triumphum egit magnificè instructam legimus, atque munitam: & Metelli iuxta ædem Statoris Iouis, per quas matronæ vecta- ri & spaciari solebant. Fuit præterea porticus Quirini, antiquo opere visenda, & Lucij & Caij: atque alia Liviaj & Octauiaj ab Augusto quondã, sed alienis nominibus constructæ: In qua ampla prætoria fuisse memorant: quibus ab Augusto demolitis, porticus sub nomine Liviaj non minoris cultus maiestatisque suffecta est. Et porticus Claudiaj, vbi ambulationes subdiales miro ingenio elaboratæ fuerunt. Celebratur quoque porticus Augusti in palatio cum bibliotheca Græca Latinæque; Numidico marmore per suam symmetriã extracta. In qua Belidũ imagines quinquaginta, quæ maritos necauerunt, sitæ erant: & Vipsiana & septorum marmore, & imaginibus, tum laureatis & magnificis operibus exculta. Athenis verò porticus Pæcile, & altaria varia, vbi Mercurius æneus erat, celebratissimæ picturæ varietate

*Aequime-
lium.*

*Vitruuius
Vaccus.*

*Vaccij præ-
ta.*

*M. Flac-
cus Por-
tici.*

*Lex de bo-
norum pu-
blicandis.*

*Porticus
complures
Romæ.*

*Pompeij.
Octauiaj.*

*Philippi.
Herculis.*

*Zeuxidis
Pompeij.
Pompeij.
Pompeij.
Pompeij.*

*Flami-
nij.*

*Lucij.
Quirini.*

*Liviaj.
Octauiaj.*

*Claudiaj.
Augusti.*

*Vipsiana.
porricus.*

*Athe. por-
ticus.*

Pæcili.

*Pyfiana-
etia.*

*paecile in
Elide.*

*Hepstapbo-
non.*

*Angipor^o
patricia.*

*Extra por-
tam trige-
minam.*

*Ad portam
Fontinalē.*

*Soveri por-
ticus.*

Lycium.

miris laudibus fertur, ubi pugna Marathonica depicta, & alia Pyfianastia, & Paecile in Elide, quam echum vocabant. Ferturque de Olympiæ porticu, quam heptapho non vocitant, diuersa structura facie, mirum: vt vox cōclamata per septem orbes ruptis spatiis, eandē multiplicato sono referat: sicut in Cyzico turres septem, acceptas voces numero periculis multiplicat. Inter quas angiportus Patricia non in postremis fuit, iuxta adē Dianæ, ad quam ingredi viros religio non finit. Extra quoque portam Trigeminā, vnam porticum, & alteram ad portā Fontinalem iuxta Martis aram, ab aedilibus curulibus ex multatitia pecunia cōstructas, & Seueri porticu postea additā fuisse, à multis prodita memoria est. Sed quia de Paecile porticu loquor, sciendum est in hac Stoicos philosophari, sicut Peripateticos in Lycio. Quare Zeno, quod in porticu docebat, quæ Græcè *σάα* dicitur, aut or Stoicæ sectæ perhibetur. Epicurus verò scholā & conuentus in hortis habuit, ubi philosophabatur.

Quam multiplex annus apud diuersas gentes fuerit, & qui annus Romanis, quodve principum anni sit.

C A P. X X I I I.

Persæ.

Græci.

Arcades.

Aegyptii.

Cares.

Acarmanes

DE multiplici anno apud plerasque gentes animaduertimus dispares differentias, & multiformes species fuisse: aliisque alia obseruatione annum metiri, ita vt suo quæque ingenio, & prout cuique cōmodum fuit, annum dimensos inueniamus. Persis non obscura nec incelebri ratione, trecentis sexagintaquinque diebus annus præfinitur. Ex Græcis plerique, singulis quatuor mensibus annum statuere: nonnulli ad Solis cursum terminarunt, quare lycabas dicebatur. Quidam ex barbaris, trium mensium effecerunt. Arcades interdum vno, nonnunquam tribus mensibus annum metiri sunt ita vt quadripartitis temporibus, diuiso solis cursu, per singula tempora annum efficerent. Alij æstate vnum, alterum hyeme commenti fuere: plures à tribus temporibus, æstate, hyeme & vere, quatuor mensium annum statuerent. Aegyptij non vna facie, sed multiplici forte variarunt, vt quandoque trium, sæpius quatuor mensium annum efficerent: plerunque mensis spatium ad cursum lunæ metiebantur. Fuere qui crederent, Cares & Acarnanes ali-

quando sex mensium, frequentius menstruum annum fecisse. Indos quoque diligenter dimensione plena annorum spatia seruasse, menses verò in quinosdenos dies, Aegyptios verum annum reperisse, atque obseruata ratione astrorum, ad solis cursum diuississe satis constat, duodecim mensibus anno assignatis, quos C C C. diuerū numero singulos terminarunt: quem propter motus conuertentes & vicissitudines ante inuentas literas ita effluxere, vt draco curuus in se flexus suam caudam morderet: quæ descriptio, quod volubili orbe circumagitur annum designauit. Dixeretque annum lunare dierum XXX. alij CCCLIII. effecere, annumque Ioui, menses verò Iunoni dicarunt. Ferunt Solon ita metitus fuisse annū, vt ad Lunæ cursum modò antecedentis solem, modò subsequētis, dimensio anni fieret: quod Indos facere inuenimus, vt ad lunæ meatus, quū se in cornua curuabat, tempora notarent. Solarem verò qui ex XII. mensibus constat, CCCLX. diem effecere. Thebani verò sacerdotes ex Solis cursu annum dimetiētes, duodecies tricenis diebus quinos adiecerunt, qui vertentē annum efficerent. Sunt qui tradant Thaletem Milesium in CCCLXV. dies annum diuississe, primūque veram dimensionem commentum fuisse. Omnibus autem fidei sensibus in suum recurrentibus orbem ita vt post omnium siderum contorsionem, ad eundem locum vnde digressa fuerunt, regressio fieret: quum multa annorum intercesserint millia, magnum annum tradiderunt: quem quidē post duodecim millium & nongentorum LIII. annorū spatia fieri, mathematici volunt: idque Arabes in primis opinati sunt. Nonnulli nisi post XV. annorū millia cōuersionē maioris anni fieri iudicarūt. Alij XX XVI. annorū millibus, plerique ex singulis tribus millibus multi, mille CCC. & LX. annorum circuitu terminari dixerunt, quū luna & sol, aliæque sidera, post multa secula Gallis, suis locis & originibus restituta forent, quem mundanum annum nuncupāt, Galli autem post trigessimū annū seculū fieri putant. In Italia apud Laninius tredecim mēsum spatium, hoc est, cccclxxiij. dieb⁹ annus claudēbatur. Romulus decē mensū curriculo definiuit

*Indi.
Aegyptij
verum an-
num inue-
nerunt.
Anni sym-
bolum.*

*Annus Lu-
naris.*

*Solonis an-
ni dimensio.*

*Annus so-
laris.*

*Thebani
sacerdotes.*

*Thales Mi-
lesius.*

*Annus ma-
gnus.*

Arabes.

*Anuus mō-
danus.*

Galli.

Laninius.

Romulus.

Vide Alcia annum Martiūque principium fecit, quintūmq; ab eo
in l. cū bis Quintilem, & reliquos deinceps nūcupauit. Numa ve-
sexus ff. rō Pompilius aliquāto morosius vestigās, primus ad so-
de ver. sig. lis cursum, post Aegyptios, in duodecim mēses annū di-
Numa Pō mensus fuit. Ianuario & Februario adiectis: Ianuariōq;
pilius. initium dedit, tunc verē anni principium esse arbitratus,
 quum post hybernū tropicū sol quō vterius progrē-
 diatur non habens, perfectō cursū zodiaci, per singulas
Intercala- tricenis diebus per singulos mēses luna non perficit, ita
zio. dispensauit intercalādos dies, vt vigesimo anno ad me-
 tam eandē solis, vnde orsi essent, plenis annorum spatii
Græcorum dies congruerent: quod erat apud Græcos aliter institu-
intercala- tum: dum ita intercalabant, vt tertio quoque anno mē-
tio. sem intercalarem adicerēt. Aegyptij verō tricenis die-
 bus quib⁹ annus claudebatur, quinos dies singulis annis
Augustus. pro intercalari adiecerē, sapientiusque in describēdo inter-
 calari variatum fuit, donec diuus Augustus intercalario
 mense sublato, ita annū designauit, vt quarto quoq; an-
 nō absoluto. non autē incipiente, vt Cæsar diiudicaret,
 vnus intercalaretur dies, vt ad solis cursum dimētio an-
 ni congrueret. Hebræi ab æquinoctio verno, Græci a sol-
Anni prin- stitio, Aegyptij ab autumno initium fecere anni: quibus
cipium. September erat principium, cui Hermeti dixere nomē:
 ex quibus, alij primū mensem totius anni Theit nuncu-
 pant: alij, vt Achæi & plerique, circa ortum Vergiliarū,
 velut anni principio, magistratus & honores in eūt. A E-
 toli post autumnale æquinoctiū comitia faciunt. Dru-
 ides a sexta quaque luna augurantur anni initium. Erāt
 que annus naturalis, qui duodecim spatio mentiū clau-
 debatur: & ciuilis variarum gentium opinione defini-
 tus. Nam & Trieteris duonum spatio annorum consta-
 bat, tertio incipiente: Olympias ex quatuor, quinto re-
 deunte. Eudoxi annus octo ex nostris continet, Is enim
 ad veram anni cognitionem proximē accessit: deinde
 Hipparchus postea Ptolemæus demum Cæsar. Chaldaic-
 us, duodecim: Methonic⁹, vnde viginti: Saturni, trigin-
 ta annorū fuit: Iouis, duodecim: Martis, duorū. Alij se-
 ptimū quēque obseruarunt annū, propterea quōd æta-
 tis hominis signum imprimeret. Nonnulli per ætates
 annos

annos distinxere, ita vt singulis ætatibus triginta anno-
 rum spatium daret. Itaque pro gentium arbitrio, proque
 voluntate, nonnunquam iudicio imperitæ multitudinis
 ciuilis annus terminabatur, quem magnū plerique di-
 cunt. Sed quāuis anni principium Ianuarius fecerit, ta-
 men sequentis temporibus, quoad comitia & ineundos
 magistratus, diuersa Romanis anni principia fuere. Na
 Publio Ebutio & Quinto Seruilio C O S S. calendis
 Sextilibus principium anni agebatur: in eisdēque cō-
 sules, prætores & reliqui Magistratus honores inibant.
 Quo autem tempore decemviri reipublicæ præfuere, nō
 Sextiles calendæ, sed Idus Maiæ solennes ineundis ma-
 gistratibus fuere: donec tribunis militum consulari po-
 testate creatis, cum Veientes diutino & graui bello, pre-
 tererent, ad Idus Decembres anni principium haberi
 cœptum fuit, in quibus magistratus inibant, & honores
 dabant. Mansit hæc descriptio anni ad secundum Pū-
 nicū bellum, quo Romani exitiali bello cōfictati sunt,
 ex quo tēpore Idus Martias anni principium fecere. Sa-
 piūque super anni principio Romani variarūt, vt mo-
 dō calendis Quintilibus, modō Octobribus calendis,
 prout res tempūque postulabant, anni principium fa-
 cerent: donec ad Augusti tempora ventū est, in quibus
 rursus calendis Ianuariis, suscipiendis honoribus anni
 principium fecere. Fuit tamē memorię proditū, Nerone
 imperante censuisse senatū, vt Decembri mense quo in
 lucē editus erat, anni principium fieret: sicut Augusto
 regnante, officioꝝ in eum vrbes, quo die ad se primū
 venisset, anni initium fecerunt. Est quoque illa obser-
 uatio solennis nimium diu seruata: quæ quāuis prin-
 cipio anni mensibus variato, tamen sicut initio seruari
 cœpta, ita ad postremum mansit, vt in aris Vestalibus
 nouum ignem calendis Martiis accenderēt, laureas vi-
 rides tam in consularibus fasces, quā ædibus regis
 sacrorum, Flaminum, Vestalium, atque curiæ veteribus
 mutarent, mercedem magistris soluerent, vestigalia lo-
 carent, matronæ seruis cœnas apponerent, & festum
 diem agerent: quare Matronalia dicta: munerāque viri
 mulieribus mitterēt, vt in Saturnalibus viris mulieres:
 comitia auspicarentur. Sed quod de Martio loquimur,
 Matronalia.
 Martii.

Anni per
 ætates, di-
 cti.

Diuersa
 anni prin-
 cipia Ro-
 manis &
 comitiis &
 ineundis ma-
 gistratibus.

Initio an-
 ni que sem
 per obser-
 uari solitas

Matrona-
 lia.
 Martii.

mensis ob- à primo vrbis ortu anni principium fecisse: animadu-
servatio. tendum, prioribus seculis apud varias gentes miræ ob-
 servationis fuisse. Siquidem Numa primus, mox Al-
 bani, Aricini & Thufculani, Martium totius anni tertium
Mensum fecerunt, Sabini & Peligni quartum, Laurentes & Pha-
diversorum lifici quintum, Hernici sextum, Equiculi decimum lo-
diversa no- cum anni constitutione Martium habuere voluerunt.
mina apud Atheniësis verò Martius Anaëstherion dicitur, ab aliis
diversos. Munychio. Aprilis, Chronicus & Anthessterion, ab Ægy-
 ptiis Pamenorhus. Maius Metageitron, qui apud Syra-
 cusanos Carnius, ab Oëcis Mëthus nuncupatur. Iunius
 Boedromion, Panemius Iulius, Augustus Thiatis, Gor-
 pias September, qui ab Ægyptiis Tot, ab eisdẽ Choe &
 Thybis, December Possideo & Mechiris, Ianuarius qui
 apud Iones Lenæos dicitur, quòd Bacchi tunc festa fie-
 rent, Tragelinus autem Februarius. Eratque vetus con-
 stitutum apud pontifices, vt sua numina mensibus præ-
Suum cui- ficerent, mensëque singulis numinibus dicarët. Quip-
que mensi pe Ianuarius Iunoni erat sacer, Neptuno Februarius,
numen. Martius Mineræ, Aprilis Veneri, Maius Apollini, Iu-
 nius Mercurio, Ioui Iulius. Augustus Cereri, Vulcano
 September, Marti October, Nouember Dianæ, & vestæ
 December. Ab Atheniësis verò, vt Ianuarius qui erat
 anni principium, vtque prima & vltima dies cuiusque
 mensis Demetrii nomine appellaretur, aliquando lege
 cautum fuit, quom Demetrius plus nimium indulgerët, &
 famularentur. Cuius exemplo nonnulli ex Cæsaribus,
 perpetua felicitate insolentes, mensibus sua nomina in-
 diderunt, fauore imperitæ multitudinis ducti. Nam Se-
 ptember & Iunius Germanici nomine appellati sunt,
 October Domitianus, Apililis Neronens, Maius Clau-
 dius: sicut Augusti & Iulij nomina velut sanctiora diuo
 Cæsari & Octauiò vulgi opinio & consensus consecra-
 uit. Tiberius verò Cæsar, ne Septëber suo nomine, nève
 October Linius vocaretur, apud populum intercessit: &
 peruenit. Còmodo autem Antonino pro Augusto Com-
 modum, pro Septembri Herculeum, pro Octobri Inui-
 ctum, pro Nouembri Exuperatorium, pro Decembri
 Amazonium, assentatores nomina indiderunt: à Tacito
 verò Cæsare, September Tacitus dictus est.

Qui topiarii apud iureconsultos dicti sint, & legato fundo in-
structo, an veniant topiarii, & quæ seruorum species apud
eosdem. CAP. XXV.

Cum æstate anni in Vaticano ego & Franciscus He-
 lius, & nonnulli studiis & honestis artibus dediti,
 sole iam occiduo deambularem, & de opere topiario
 mentio fieret: quidam doctrina & fama celebri, & tunc
 in numero parionorum allectus, homo maledicus &
 conuiciator, quæ fuit à me, credo exploradi causa, qui
 essent topiarii, quòdve topiarium opus foret. Cumque
 ego à iureconsultis quos profitebatur, de opere topiario
 & topiariis multimodam mentionem non ambiguo si-
 gnificatu fieri, respondissem vel potuisse ab illis didi-
 cisse: ipse verò id pernegabat, & paulò còmotior, haud
 vsquam de topiariis apud iureconsultos mentione fieri
 perulanti dicto asseribat. Sed quum libri tunc copia nõ
 esset, ne viderer tumultuosius agere, & contentionibus
 magis quàm iure cõtendere, in aliud tempus dilatis ser-
 monibus, quæ tunc mihi in mentem venerunt, dixi topi-
 arios inter prædiorum rusticorum operarios censeris
 dictosque à Græcis, qui arbuticulas virgultaque ducti-
 lia facili flexu in varias formas figurâsque modò humi,
 modò per raris spatia vario & solerti ingenio effinge-
 rent & concinnarent: fuisseque moris præsci, buxo, myr-
 to, aut alio virgulto varias hominum effigies nauitque
 formas, aut turrium, ædium, vel cubiculorù species
 in hortis per huiusmodi operis magistros, qui topiarii
 dicti sunt, effingi & concinnari, *ὡς τὸ τοίωον*, hoc est, à
 locis, quæ virgultis eiusmodi effinguntur. Quæ quidem
 ars in hortis colendis frequēs fuit, nec fastidienda sedu-
 litas: quo opere hortos nostrates myrto, rosis, hedera, a-
 liliisque virgultis per istiusmodi operarios excultos vi-
 demus. Quibus ille quum vix acquieuisset, haud multò
 post digressus est. Ego quoque quum me domum recepis-
 sem, leui defunctus opera, non modò ab Vlpiano, sed a-
 liis quoque iurecòsultis de topiariis & opere topiario,
 quod ille pernegabat, mentionem multimodam abude
 fieri animaduerti, atque respòdisse Vlpianum, inter ca-
 teros fundo instructo legato, non modò instrumenta

Topiarii.

Topiario-
 rum etiam
 meminit
 Africanus
 in l. cum
 quereret.
 §. fin. ff. de
 lega. 3. l.

GENIALIVM DIERV M

Instrumen- ra in si. ff. de fundo instr. lega. Atriaru. Focarii. Mediasti- ni. Arcarii. Hercite. Capsarii. Saccularii. Apolides. Insularii. Orcini. Origenarii Adscriptii. Fornacarii. Vicarius. Amanuen- ses. Dispensatores. Receptitius seruus est, vt Gellius lib. 17. c. 6. interpretatur, quæ mu- lier de dote excipit.

fundi, sed si viridaria sint, etiã topiario accedere legato. Verba ex Vlpiani respõsõs de instructo fundo hæc sunt: *Quibusdam regionibus accedunt, si villa cultior est, veluti atrien- ses scoparii: si etiam viridaria, topiarii: si fundus, saltus, pastio- nesque habeat, greges pecorum pastoresque saltuarii.* Sed quum de scopariis mentio fiat, non omittendũ feruorum spes- cies à iureconsultis ab opera & ministerio multiplices censerit: inter quos fuere atriarij, focarij, qui & mediasti- ni dicti sunt, arcarij & hercitar, qui versantur in agris. Capsarios enim Paulus notauit, qui vestimenta in bal- neis seruanda suscipiunt: Vlpianus verò qui libros de- ferunt, capsarios appellauit: saccularios autem, qui ve- titas exercent artes, qui que in sacculos ablata reponit: & apolides, qui nullo iure ciuitatis funguntur, in opus- que publicũ deportati, seu ad insulas relegati sunt, qui Origenarii & insularij appellati. Orcinos dici libertos arbitran- tur quidam, quos testator post obitum liberos iussit, ita vt hæres patronatus ius haberet, non dominus: præter quos numeratũ originarij & adscriptitij, qui adscri- pti fundo quem colunt, ita sunt, vt nisi cum fundo alie- nari queat: originarij verò qui ex adscriptitiis in ipso so- lo quod incolunt, nati educatq; sunt. Vicarius feruum satorum. Vlpianus censuit, qui ordinario subest, & illi parer: & fornacarium, qui fornaci chalcariæ seu ferrariæ seruit & inuigilat. Post quos fuere amanuenses & dispensatores: alteri: quorum opera velut scribarum dominus vtitur alteri, qui æra dispensant, impediãque & expensã rationibus notant, & inferunt. Receptitius verò dicitur, qui ob vitium redhibetur.

Trium summorum virorum somnia pares exitus habuisse: qui ve somnia qualia viderant, vera fuisse experti sunt.

CAP. XXVI.

D. Claudii somnium. Hippie somnium.

Quod olim diuo Cæsari, antequam in citeriorem Galliam mouisset, & infesta in urbem ferret arma in somnis oblatũ est, quum sibi per quietem visum fuit, matri stuprum intulisse: quo somnio ad spem amplissimam coniectores illum excitatã, dominium orbis sibi dari interpretati: idẽ somnium Hippie Pisistrati filio,

qui tyrãni successor, patriam crudelius occupauit, dum priuatus adhuc regium affectat fastigium, haud dispari euentu oblatũ fuisse memorant. Siquidem nocturna species matris, cũ qua coire videbatur, sibi per quietem oblata fertur: qua de re imperium latẽ sibi portẽdi, coniectores responderunt. Ipsẽque somnio monitus, & spei plenus, Athenarum dominio haud multo post potitus fuit. Hic enim ille Hippias, qui tyrãnidem non sine immani scelere aggressus, patre impotentior effrãnatiõrque quum exul solũ verisset, impia contra patriam arma amolitus fuit: denique cum Dario conspirans, in pugna Maratonia cæsus, pœnas patriæ & penatibus dedit. Alter verò eiusdem Pisistrati filius Hipparchus, qui multorum tyrannorum scuitiam antecessit, quum patriam & ciues impotenti dominatu opprimeret, coniuratione in caput tyranni facta, ab Harmodio & Aristogitone fortissimis iuuentibus non sine omniũ salute cæsus fuit: quorum nomina deuota libertati, nequando seruis indere liceret, Athenienses publica detestatione sanxerunt. Rursus quod Astyagi Assyriorũ regi in somniis oblata species tulit, qui ex naturalibus filix vitem enatã, cuius palmitẽ omnis Asia obumbraretur, vidiisse visus erat. Quare consulti arioli, nepotem futurum, qui toti Asia imperiraret, & regni sibi responderent portẽdi euerfionem: hoc nimirum Cyro Assyriorum regi relatũ Cyri in- somnium. Darius erat, duabus alis, altera Asiam, altera Europam obumbrante, per quietem sibi intimum familiarem vidiisse in somniũ ferunt: cuius rei imagine nulla fuit controuersia quin post eũ Darius regno potiretur: id quod verissimo euentu consequutum est. Quippe Cyro vita functo, Darius ex cõiuratis vnus, interfectis magis qui regiam occuparãt, solus Assyriorum regno potitus fertur: cui miro ingenio præfuit, tantũque virtute effecit, vt illud maius auctiusq; relinqueret. Cui in somnio compar est Xerxis visio, qui quum in Græciam duceret, Xerxis visio. olea cuius ramis omnis terra obumbraretur, coronari visus erat, mox illa cum somnio euanescente. Huc simile accepimus, quod mater Octauij vterumq; ferens, sua intestina per omnem terræ ambitum explicari imagi-

D. Iulii
visio.

Cambyfis
somnia
Herodotus.
Smer. tē vo
cat, Iusti-
nus verò
Magidē.

Iulii inso-
mnia.

Oracula
per inso-
mia.

nata fuit, verissimo praesagio, quo latē ipsius imperium protendi euentus docuit. Rursus quod idem diuo Iulio visio per quietē oblata portendit, quā supra nubem volitare, & caelum vertice cōtingere videbatur, parē exitum habuit cum somnio Cambyfis, quo Smerdis fiatis regio folio sedentis, & caelum vertice cōtingentis, ostēdere species visa est. Quod tamen utique exitium tulisse, necēque & cladē portendisse cōstat. Siquidē alter à Bruto & Cassio cedis autoribus oppressus fuit: alter verò quum in suspiciōne affectati regni venisset, occisus, nō cogitati forsā facinoris poenas dedit. Quod cōpar fuit cum insomnio Iulij Caesaris, qui pridē quam periret, se iuxta solij Iouis cōsistere, & ē caelo praecipitū somniauit. Sed animaduertendum, inter insomnia quae aliquando visa dormienti apparent, qualia in somniis animo praeviderant, talia in luce expertos fuisse nonnullos memorari, inter quos, ne nimium multa cōplectar, Petitijs navis gubernator memoriae proditus est exempli memorabilis inter pauca, qui quum in portu ad Larissam staret, Pompeium ad se squalidū mœrentēque, veste obsoleta & sordida venire visus erat, quod insomnium quū sequenti luce focis enarraret, haud multo post, ipsum pugna Pharsalica terribili strage profligatum, qualem in somnis praesagisset, ad se citato gradu properantē conspexit, ex maximo fastigio ad extrema deiectum. Spectator quoque ludorum qui stans in subfello, à mirmillone qualē adesse videbat, se confici in somnis contēplatus erat, haud minori memoria dignus est. Nā sicut confessōribus somniū vidisse enarravit, ita ab illo fuscina occisus, euentū miserabili verū insomniū periculo docuit. Illud utique non est ab re dixisse, antiqui moris fuisse oracula & futurorum praesentiā, quibusdam exhibitis sacris per insomnia dari. Qui mos talis erat, ut victimas caederent: mox sacrificio perfecto, sub pellibus caesarū omniū incubātes, somnia captarent, eaque lymphatica insomnia verissimos exitus sortiri. Possentque pleraque felicitatis miseriarūque exempla referri, illorū qui quales species in somnis viderant, tales postea exitus experti didicere: quae exequi nō oportunū reor. Hoc utique inter cōiectores somniorū rece-

ptum est, ut quae post vina & cibos, quāve repetito somno eueniant insomnia, quāve fiunt quum folia ex arboribus decidunt, ea plerumque vana existimari, quotiesque alicui mente confusa stupentique ex abrupto somnus aufugit, velut dirum, in magnam somniantis perniciem recisurum. Illud quoque haud abnuerim, apud cōiectores observatum fuisse, somnia & nocturnas visiones contrarios euentus sortiri: sterēque, vapulare & iugulari obuersatum in somnis, prosperos euentus facere: contra verò, ridere, dulcibus vesci, & re Venerea frui, damna & languores. Timere autem à somno, mali & futurae aegritudinis signum est.

Qui rex sacrificulū olim apud Romanos foret, quōdve illi nomen, & quae sacra obiret.

CAPVT XXVII.

CUM à principio vrbis multa & magna sacra reges obirent, ad quos de religione, de quae sacrificiis & caeremoniis deorum sacerdotes saepe consultum ibant: qui etiam rem diuinam facientibus aderant, ne bonis auspiciis cœptum confirmatumque regium nomen, post exterminatos reges aboleretur penitus, néve derelictis sacris regium nomen expeterent, longē antiquissimum rati, sacra quae penes reges erant, alicui demandare: regem sacrificulū crearent, qui sacrorum rex dictus, sine regio imperio, solo nomine rex, sacra quae penes reges erant, obiret, ac caeremoniis praesesset: quem creatum, aut in locum decedentis suffectum, sicut reliquos sacerdotes, inaugurari oportebat. Erātque non annuum, sed perpetuum sacerdotium, immune ab omni belli tumultu. Neque enim rex sacrorum militare, stipendiāve facere, aut castris & legionibus praesesset poterat, propter suspectū inuisumque regium nomen, neque magistratum gerere, aut concionem habere, vel cum populo agere. Namque eius potestas sola religione & templis tenebatur. Primus enim Manius Papyrius ex patriciis, Bruto consule rex creatus fuit: cui ius sacrificandi, & de sacris decernendi reliquerunt, eumque pontifici maximo subiecerunt: ideo in sacris epulis, post maximum pontificem, supra flaminē Dialem, Martialem, & Quirinalem accum-

Quae somnia vana.

Somnia contrarios euentus sortiri.

Rex sacrificulū & eius munus.

Manius Papyrius primus rex sacrorum.

bebat. Atque licet à principio à populo crearetur ex patriciis & multis honoribus functis, post aliquot ætates à minore parte populi, selectis calatisque comitiis (quibus fiunt sacerdotes) ex plebe creati cœpit, tunc quî Maximus Curio plebeius homo rex sacrorum fuit: cuius vxor regina sacrorum hoc habet proprium, vt quoties sacra facit, ex malo punice virgulam, quam in arcum dicunt, pro insula deferat, quæ omnibus cal. Iunoni sacrum facere, ei que porcum vel agnum mactare debet in regia. Ad quam Vestales virgines die constituta annis singulis ventitare, & ne sacra negligenter, quæ suæ fidei tutelæque credita erant, præmouere solebant. Erat ergo regis sacrorum munus quinto Id. Ian. Iano arietem immolare, diésque fastos prædicere & nefastos, sacra procurare, & quæ sacrificio vsui essent, ministrare. Ideo sacra facturi, lanam, farra & fruges, lauros & verbenas, quæque sacrificio opportuna sunt, regem petunt: ad eumque tam intra quam extra pomerium, populi ciuésque, quique in agris agunt, imperiti morum ciuilium, atque vnâ agricolæ, de sacris festisque diebus consultû vadunt, & sacra postulant. Ipsæque feriarum causas, & quid quoque mense faciendum, à quibusque cauendû esset, prædicebat, præmonebátque. Cui hoc proprium dicunt fuisse, vt sacrificium in comitio peragat: quo perfecto, nulla cunctatione vel mora se ex foro proripiat: quando verò diuinis rebus perfectis in comitio veniat, in fastis notabatur: vt que cal. Martii fores regis sacrorum, flaminis & pontificis maximi, noua exornentur lauro, sicut palatinæ ædes & Augustæ quercus virides, nunquam lauros habuere. Cuius filia ad sacerdotium Vestæ inuitæ eligi nequeunt: nam priuilegio honoris ab hoc onere immunes erant: volentes verò non vetantur. Quæ autem eiusmodi sacra fuerint, solis regibus credita, quòve piaculari sacro expiantur, licet prisca monumentis prescriptum fuerit: apud nostros tamen, quia nimis antiqua & obsoleta sunt, memoria obscurata, nec traditur certum, nec nobis interpretari facile est.

Thuscii vnde duxerint originem, quæ ve duodecim vrbes fuerint, quarum consilio bella gerebantur.

Thuscorum gens olim celebris fuisse traditur, præpotens armis virisque. Siquidem plurimum illi terra & mari nem ab Alpibus ad fretum Siculum fama nominis sui impleuerunt: tantum in re militari processere, vt Thuscorum armis & multitudine hominum, & quia finitimi vrbi erant, nulla apud Italos terribiliora fuerint. Illorum origo à Lydiis fluxisse dicitur, Nam quî Mæonia quondam agrorum sterilitate premeretur, neque alimentis sufficeret eaque victus caritas foret, vt patrias sedes relinquere cogentur: Lydorum rex, superante multitudine, dimidiam populi partem sedibus excitam ad nouas sedes quærèdas Tyrreno filio tradere coactus fuit: cui prodigium factum est, vt ab ineunte pueritia incanuisse tradatur. Qui nauibus mare ingressi, pulsâs Vmbri armata iuuentute loca tenuere, vbi nunc Tyrrenia dicta est. Eos etiam Thuscios, à Thusco rege, qui ex prognatis Herculis fuit, seu à cultu deorum, & ritu sacrificio, cuius cultores Thyoscios Græci vocant, dictos plerique autumant. Hi ergo profecti domo, & maria emensi, ad ea loca nauibus delati, & bonitate agrorum, & disciplina militari magna sobole aucti, mirum est quam facile coaluerint: quippe citra Apenninum duodecim magnis vrbus præidentes, mare inferum Tyrrenum vocitarunt: quantumque à Tyberi ad Macram tractus est, fines propagarunt. Trans Apenninum verò totidè coloniis deductis, ab Adria ipsorum colonia Adriaticû mare dixerunt: atque in principatus diuisi duodecim Lucumones vocabulo gentis dictos, id est, magistratus, qui duodecim potentissimis vrbus imperitare præfecere: indéque communi rege creato, singulas vrbes singulos lictores mittere seruatum est, sicut in conuentu Amphictyonum, à singulis vrbus Pylagoras mittebatur, autumni & yeris tẽpore. Vnde Romani fasces, lictores, trabem, prætextam, curulémque, sellam, togam pictâ, & palatam tunicam, tubas, & sacrorum ritus, atque alia imperij ornamenta sumpserunt. Cuius exemplo in Pamphilia & Lycia Lyciacus conuentus erat, ex tribus & viginti vrbus maximi nominis, quorum suffragiis Lyciæ præfectus magistratusque creabantur: quarum maxima, tria

Thuscorum origo.

Lucumones

Amphictyonum conuentus.

Pylagore.

Lycianus conuentus.

Achaicus conuentus. fert suffragia: media duo, reliquæ singula. Idque erat ratum, quod plurimum assensu niteretur. Er alter Achaicus ex decem. Hæ fuerunt, Patra, Dymæ, Phara, Tritæa, Lenoria, Egira, Pellena, Carania, & Carinia. Quorum suffragiis quæstor vnus, & dux vnus eligebatur. Cui similem accepimus conuentum Tetrapolim apud Rhodios Cabitæ, Bubonis, Balburæ, & Oenandri, quarum singulæ singulis suffragiis valent, Cabira verò duobus. Sed quæ istæ duodecim vrbes Thufcorum, quæ aliis præcellerant, quæque nomina fuerint, haud facillè compertum traderim. Quæntum verò coniectari, & ex autorum monumentis atque licuit, fuere in primis Matua, quæ principatum Hetruriæ & præfecturas habuit: deinde Tarquinij, à Tarconte præfecto vrbis: & Vetulonia, quæ consularia ornamenta vrbi dedit: Perusia, vbi Iuno Hetrufcorum numen colebatur eximie, oppidum armis virisque potens, & nulli inferius claritate: Corytus & Aretium, quæ ferme Hetruriæ fuerunt capita: Item Cære, quondam Agillina: Veij vrbs natura situque in primis nobilis: Fidene, & Vulsinium Hetrufcorum opulentissimum: quas validissimas olim Hetruriæ vrbes, & inclytæ fertilitatis fuisse, celebris fama est. Clusium, cui Carmasoli dixerunt nomen: Itè Volaterræ inter Hetruriæ vrbes longè maximæ. Hi ergo cõmuniter rege creato, hostili imminente tumultu, si qua arma suscipienda aut detrectanda forent, vnanimi cõspiracione & concordia consilio cõferebant: quod cõsiliium ad Voltunæ phanum Hetruscæ deæ in totius Hetruriæ medio habebatur. Fuit enim phanum Voltunæ, prope Vulsiniũ, vt vulgò iactitant, haud procul à Ciminiis iugis: quippe in agro Vulsiniensi, quò facilior esset aditus, conuentus toti Hetruriæ, si quid cõsulto opus foret, indicabatur. Quod quidem nono quaque die iudici solebat, & ob id crebra concilia, & nouas multiplices apud Hetrufcos inueniri tradunt. Lydi autem sunt, qui quondam Mæones dicti, inter Phrygiam & Cariã seu Lyciam iuxta Mæandrum. Hermus & Pactolus visendi fontes qui arenas emittunt aureas, ex Timoli rupe & monte Iro descentes, vberissima loca inundant frumeti & pecoris atque agrorum vbertate florentia, quibus in tota ferè Asia nec fortior nec magis strenua

Volume phanum.

Lydi.

gens vlla habita est: in qua vrbes insignes Lepra, Ephesus, Colophon, Clazomena, Phoca, & Sardis Lydorum caput: habitantque vicis pluribus. Is verò Hermus Mysia initium facit, & (vt ferunt) ex monte Dindymene lapsus, campos vberes perlabitur. In quibus Diana templum Golœne, vbi diebus solennibus fimiæ saltare dicuntur: inde cum Pactolo in Phocaicum labitur mare. Flumina autem auriferis arenis celebra traduntur, Pædus Italia, Pactolus Lydia, Tagus in Iberia, Ganges in India atque Hebrus in Thracia. Gemmas verò mittunt, Aosis, Mater, & Ganges.

Flu. aureis arenis.
Flu. gemis celebres.

LIBER III. GENIALIVM
dierum finis.

ALEXANDRI AB ALEXANDRO IVRISPEDITI
Neapolitani, Genialium dierum liber quartus.

Locus ex Martiale cum Ioanne Veneto discussus, dum caloris incommoda sub umbra fraxini propulsarent.

CAPVT I.

In suburbanum suum, prædiolo meo proximam, in agro Vaticano Ioannes Venetus, vir atate nostra multi nominis, & Græcarum literarum facundia clarus, nos & complusculos honestissimos viros, æstate anni quum omnes æstiuatum concederent, ad se aduocabat: in quò quidem rare præter mississimum cœlum, quo præcipue nitebat, & amœna di-

verticula, visu iucunda, frondosum nemus manu confutum, & umbrosa conuallis per quam aquila per varias herbulas leni murmure vagabatur, nō nihil amœnitatis decorisque addebat: parabatque nobis interdū ipse cœnulam ex olusculis, & à se lectis herbis, faceretque nos sæpe cōiuiuo excipiebat: nonnunquam ficus biferas, & poma Persica, cum acidis malis & immaturis, asperitimi gustus quibus mirifice oblectabatur, bellaria exhibebat. Interim dum cœna apparabatur, sub fraxino patulis ramis, vnde prospectus ad urbem erat, in latissimo gramine consedebamus: inibique remittentes animū, festiuissimis quæstiunculis, luculetisque & vario sermone, nonnunquam lectione autoris non inuenisti, caloris incōmoda & flagrantem æstus propulsabamus: velut fuit vna die, cum nos vna cum nonnullis eardem disciplinarum sectatoribus honestis adolescentibus ad umbrā, vt sit, in salubri aura vniuersi assideremus: iuuenis quispian Martialis epigrammata, quæ fortè secum detulerat, admodum venustè lectabat: cumque ipsius autoris satis festiua carmina pleraque non sine multo lepore percurrisset, tale inter cætera epigramma legebatur.

Quod nubes Proculina concubino,

Et mœchum modo, nunc facis maritum,

Ne lex Iulia te notare possit.

Non nubi Proculina, sed fateris.

Quo perlecto, cōuersus Ioannes ad Corelium virū doctum & sapiētem, qui vna aderat, & Neapoli Romā recens aduenerat: Quid tu, inquit, Coreli cēses hūc autorem sentire vōluisse, quum hanc mulierem, quæ veteris consuetudinis pertæsa, concubinum legitimum virum duxit, non nubere, sed fateri adulterium dixit? Neque enim satis perspicere queo, in quo se adulteram fateatur, quū legibus inhibitam consuetudinem reliquerit, & legitimo potius coniugio copulari voluerit. Quinimo vbi prius mœchado deliquisset, nūc venia digna foret, quæ explosa pessima vitæ cōsuetudine, ad legitimum matrimonium conuolauit. Cūque ille se reputare dixisset, quod ea mulier quæ in crimen suspicionemque venit cum aliquo mœchari, neque id exploratum satis aut palam factum est: si eiusmodi suspicione flagrans, con-

cubinum virū duxit, suspicione procul sublata rem palam aperta professione efficere, & reatum suum confiteri, quippe quæ ortam adulterii suspicione nuptiis cōfirmari: & hoc poëtam intelligere se arbitrari respondisset. Quid si, inquit Ioannes, mulier hæc non in suspensionem venit, neque concubinatum diffitetur? siquidem non dissimulante, sed perdito pudore palam mœchata est. Et nunc pertæsa veteris consuetudinis, quum concubino coniugali nexu legitime copulatur, quibus de causis ipsam profiteri reatum dicere possimus non equidem video. Propterea, inquit, aut autor hic loquitur peperam, aut inuenustè: qui hos versus ad vnicum duntaxat modum perstrinxerit. Neque ego poëtam hunc tam inconsideratè loquutum arbitror, vt lepidum hoc epigramma vnica tantum specie, abstruso & recondito significato concluserit, vt de ea solum loqui censetur, quæ adulterii suspicione flagrauit, non quæ palam adulterata fuit, quum præsertim autor hic habeat hoc proprium, vt nulla circumlocutione vsus, simplicissimis verbis iocos suos admodum venustè prosequatur. Et ad me conuersus, petiit, vt si quid aliter censerem, in medium afferrem. Tunc ego, memini, inquam, nisi fallor, lege Iulia de adulteriis cautum fuisse vt si qua mulier cum aliquo mœcharetur, cumque postea coniugali copula virum duxisset, siue veteris consuetudinis inhonestæ, siue criminis pertæsa: non propterea adulterii crimen, aut si quid esset offensum, dilui vel extingui, siue palam, siue clam mœchata fuisset, imò tanquam in confessam adulterii pœna lege exercetur: & hoc iure consulti censuerunt, legem Iuliam interpretati. Nam commissum antea adulterium, cum quo se mulier postea matrimonio deuinxit, velamento matrimonii non extingui dixerunt, idque poëtam nunc sentire me arbitrari respondit, vt si mulier hæc seueritatem legis Iuliæ verita, ne pœna daretur, concubinum virum duxisset, hoc modo adulterii crimen eludere posse arbitrata, non dilui pœnam poëta inquit, sed plus negotii habere: quippe quum crimen illam confiteri certum sit. Siquidem lex Iulia perinde ream afficit, & supplicio dignam cēset, ac si reatum suum & se adulteram fateretur: quod vel hoc ipso con-

*Martialis
aperius ac
minimè in-
uoluitus.
Lex Iulia
de adulteriiis.*

*l. miles pa-
ragra. licet
ff. ad leg.
Iul. de a-
dultie.*

*Martialis
locus.*

fiteri visa est, quā fraudem admittere, & pœnam legis eludere conata sit. Etenim multa fuisse capita legis Iuliae apertè liquet. Neque enim temeratores solum nuptiarum, capitis lex Iulia accessit, sed & eos qui neq; modo, neque iure legibus tradito ab vxore diuertunt, graui pœna prosequitur. Quinetiam qui dotale prædiū inuita vxore alienat, aut qui turpibus libidinibus, vel impudico vitio se immiscet, pœnam legis Iuliae nõ euadit. Fuere enim multiplices leges Iuliae, non vnus late temporibus, vt de maritalibus ordinibus, lex Iulia muneralis, qua modus impensarum conuiuuiis præfinitur: Iulia peculatus, Iulia ambitus, reperundarumque pecuniarum, quas à prouincialibus quispiam nequiter extorsit: quam L. Piso Frugi de pecuniis repetundis primus tulit in eos qui ararium, vel prouinciarū pecunias, aut dona depeculati sunt: de annonā, de residuis, de vi publica, de beneficiis: vt si quis noxio poculo, aut impuris medicaminibus aliquem fuerit infectatus: & maiestatis, quæ quidem lex in eos qui contra principem aut rempub. hostile quippiam moliti fuerint, graui ex animaduertit. Lege quoque Iulia, quid in prouinciam eūti magistratui, aut præfidi a focis tribui dariq; oporteat, præfinitur. Nam præter fœnum, tectum & ligna aliud gratis nihil deberi putauit. Eademque lege, cui ex consulis prius fasces sumendi potestas sit, haud perplexè definitur, præterque ista hominum vitæ proficiencia, eadem lege, multa acri & perpenso iudicio animaduersa fuere. Sed inter reliqua legis Iuliae constituta, nulla (vt verum eloquamur) seueriori animaduersione coercita sunt, quā adulterii crimina & maiestatis.

Maiestatis reus non tantum gladio ultore perit bonis fisco additis, iuxta l. quisquis. C. ad l. Iuliam maiest. verum etiam memoria ipsius post mortem damnatur. l. meminisse. & l. f. C. eo. §. publico autem iudicio. Infi. de public. iudic.

Criminibus His enim criminibus obnoxios ita lex punit & prosequitur, vt leui suspitione astrictos, tanquam reos deputet & conuincat. Quam quidem post Argium Hicetū, qui primus in adulteros legem sanxit, diuus Iulius mox Augustus, aliquanto enixius pertulere, grauiq; coerci-

tionē, & multiplici pœna adulteria coercere: & Tiberius pœnam grauiorem adulteris sanxit, quod amicitia fordus ab his corrumpi putaret, adeo vt etiam propinquas adultera vltra ducentiesimum lapidem exilium indixerit. Domitianus quoque, & post illum multi Cæsares, Iuliam legem nouis editionibus innouarunt: ita vt diuus Seuerus non solum pœna teneri illum, qui in nuptiam adulterium admisit, edicto cænerit, sed qui in spōsam: quia nec qualicumque speciem matrimonii violafas est. Sicut incestum admittere lex protauit illum, qui supra virginum matronarumque attentasset, etiam sine stupro. Apud indos verò, Æthiopes, Maflagetas, barbarasque nationes, impunita adulteria fuere. Iacedæmonii adulteria non nouerunt: ideo Lycurgi lege in adulteros nulla pœna fuit. Solon verò, vt ab adulteriis cohiberetur iuuentus, coemptas meretriculas Athenis protulit primus, obuiasq; in Venerem esse voluit, ne matronarum contagio polluerentur. Troglodytarum lex erat, vt qui tyranni vxorem conuiperet, oue mulctaretur. Nomades communes habent vxores & filios. Apud Seythas præter ensē & cythum, vxores & liberi in communi sunt. Thracibus in vsu est, nõ alleruare virgines, sed cum quibus libitum est, commisceri licet in nuptas verò siquid esset offensum, grauißimæ animaduersionis pœna constituta. In Tenedo lege erat sancitum, vt adulteri mas & femina capite mulctarentur. Apud Athenas mugile plectebatur, aut sedes expilabatur, cui supplicio paratillos nomen: in Iudæa lapidibus obruantur. In Attide qui alterius vitiasset vxorem, raphanis per obsecra afficitur, vt ea ignominia notat, a cōtagio alienæ vxoris abstineret. Cumæi in adulterio deprehensam omnibus exhibent subigendam. Apud Germanos adulteram excisis crinibus maritus expellit domo, & per omnem pagum nudam verberare afficit. Sicut Leprei, qui deprensos mœchari per triduum vincetos ducunt per compita. Gortyni deprensus adulter, lana coronatur, in reliquum vitæ ignominiosus. Apud Pistas insidens asino circumducitur. Apud Ægyptios naso plectitur. Illi verò qui liberam violasset, virilia excantur. Quod à Romanis quoque vsurpatum legimus.

In spōsam adulterii. Incestus. Supra. Que geres adulterii non puniebant. Solon meretrices remedium adulterii protulit. Troglodytae. Nomades. Scythae. Thracibus. Tenedii. Athenienses. In Iudæa. In Attide. Cumæi. Germani. Leprei. Gortyni. Pistas. Ægyptii. Romani.

Multa capita legis Iuliae.

Multiplices leges Iuliae nõ eodè tempore late.

Nam Bibienus Carbonem depresso, fœdum in modum castrasse dicitur. Et apud Græcos Dindymus tibicen testiculis suspensus, ex nomine mulctam tulit. Zeleucus Locrensis utroque oculo mulctauit adulterum, Et Sempronius Musca C. Gallum flagellis cecidit, & verberare affecit. Parthi nullum delictum adulterio grauius vindicant. Lege autem Solonis depresso mœchum interimere licebat, quod Platonis lege cauebatur. Inter cæteros Opilius Macrinus adulteros tam perniciali odio prosequutus fuit, vt depresso ignibus cremaret. Apud Arabes aliâsque nationes adulteris semper capitæ pœna fuit: quod plerique philosophi prodidere, qui adulterium perituro grauius crimen censuerunt, & ideo seueriori pœna vindicandum. Neque enim satis constans aut probabilis illorum mihi opinio visa est, qui in constituendo optimo reipub. statu communes statuere vxores, quæ Platonis, Zenonis, Chryssippi & Diogenis opinio fuit, cum inde intestina odia offensionisque gignatur. Tradunt verò magos nulla lege, sed nouo cõmentu adulteria vindicare, vt furculus per ranæ viscera ad os transfixus, in mensuris vxoris defigatur à marito. Tunc enim vxorem fastidire adulteria, & illorum tædio affici, pro certo opinati sunt. Cui haud abfimile est quod Aristoteles prodit, in Phasi flumine arbusculam nasci, cuius ramus exceptus à viro, & in vxoris thalamum immisus, efficit ne vxor alium virum appetat. Mirumque prodit apud Hebræos, vt aqua epota, in qua sacra verba diluta erant, adulterii conscia hydropis corripatur. Veteri tamen scito apud Romanos cauebatur, vt maritus vxorem in adulterio depresso, impunè necaret: illa tamen si vir adulteraret, iudicio agere non posset. Hac ergo de causa quantum mihi datur cernere, inquam, existimo poetam hanc ream criminis deputare voluisse, quæ vt pœnam legis euaderet, illum cum quo mœchabatur, in virum duxit, eamque veluti ream adulterii, sicut lege Iulia diffinitur, coerceri decere: neque velamento matrimonii crimen dilui vel extingui. His nos quæstiunculis & aliis festiuis sermonibus dum cœnulam nobis daret, cum Ioanne Veneto caloris incommoda & æstus iniuriam propulsabamus.

Parthi.
Lex Solonis.

Arabes.

Magi.

Arbuscula
in Phasi
aduersus
adulteriu.
Gorsius
lib. 1.

Quæ apud Romanos fuerint militaria signa, quæ apud externos, quòve pacto educi consueverint, & quid tessera, quid vexillum sit.

CAPVT II.

Signa militaria, quæ exercitum præire consueverant, quum acies educendæ, & manus cum hostibus conferendæ forent, à principio fœni manipulos fuisse accepimus, quos hastis alligatos signiferi deferre, & illis præeuntibus decernere solebant: vnde & manipulares dicti. Aucto mox imperio, prorogatisque finibus, quinque signa ærario depromi, & militum acies ac legiones præire assuerunt. Hæc fuerunt, aquilæ, lupi, minotauri, equi & apri simulacra: quibus præeuntibus, legiones educere, & ferro decernere mos erat: inter quæ apri effigiem quantum tenuisse locum accepimus. Sed tamen cum dimicandum foret, sola aquila quæ ordines præiret, è castris educeretur, & sub eo vexillo pugnabatur: reliqua verò in castris ante prætorium fixa locabantur. Hoc enim in signum Iouem aduersus Titanas vsum ferunt, inde ad Cretenses, à Cretensibus ad Troianos, demum in Latium ab Ænea translatum defluxisse: quo postea Romani velut præcipuo vexillo in bellis vsi sunt. Propius vero est, quòd Ioue dimicante contra Saturnum, aquilæ augurio tanquam fœlici & fortunato, regni victor euasit: quo exemplo Romani aquilam velut auspiciatissimū signum habuere, quam vnam habuisse non satis fuit: ideo plures educere institutum erat, ita vt singulas legiones aquilæ anteirent. Obseruatumque, vt Romanæ legiones nisi vbi aquilarum iugum foret in castris, nunquam ferè hybernarent. Seuerissimâque disciplina cohortes, quarum desidia signa amissa forent, plectebantur. C. deinde Marius bello Cimbrico, reliquis depositis militaribus signis, solam aquilam tenuisse fertur, eamque argenteam magis quàm auream habuisse, quòd fulgentior ex argento atque conspectior foret: quam tanta religione coluere, vt festis illam diebus, vnguentis haberent delibutam: mirâque obseruationis erat, vt Romana signa, quæ in castris ante prætorium figebantur, non ante euellerentur, quum acie dimicandum foret, quàm auspiciis captatis legiones in prælium prodirent. Præcepta enim maiores nostri nunquam gerebant nisi auspicialium.

Manipulares vnde. Signa quinque militaria, ex ærario.

Unde aquilæ signum apud Romanos.

fortè, si-
c. Marius
aquilæ si-
gno solium
vsus.
Aquila
religione
Auspiciis
captatis ante
prælium.

cato. Quæ, si quum foras educi deberent, facili ductu euellerentur, & leuia translato forent, prosperi augurii & indubitata erat victoriæ signum: contra verò, si in eximendo, magno impulsu opus foret, tunc cladè & excidium futurum haud dubiè præmonstrabant. Cùmque in confictu bellorum manus cõferebant, ipsa militaria signa in media locabantur acie, vt pro signis antesignani, post signa alia pugnaret acies: nonnunquam in prima fronte multiplici subsidio firmata præibat ordines, Persis quoque aurea aquila supra oblongã hastam patentibus alis militare signum fuit: nonnunquã Solis simulachrum, facerque & æternus ignis. Atheniensibus noctua, Thebanis sphingis effigies, Ætæa insulæ marina turtur, Cimbris æneus taurus, Eumeni Ceres & Alexander, Cratero & Neoptolemo Minerua, militiæ signum in bello notabatur. Cyrus aureum gallum affixum lanceæ, militi in acie pro vexillo dedit. Fertur Osiris canem gestasse pro insigni armorum. Et Porus Indorum rex Herculis simulachrum, quod seruasse, militare flagitiu habebatur. Indis autè regibus sæpius nulla imago aut effigies, sed tintinnabula & tympanum præcedunt. Ægyptii quoque animalia quæ colunt, effectis tabellis, pro bellico insigni habuere. Germani effigies lucis detractas præire iubent. Insubres, siquando præcipua bella sumpturi erant, aurea signa quæ immobilia vocant, è templo Mineruæ efferentes, præfuerunt phalangi. Conseruisse etiam singulas turmas, manipulos, & cohortes ac legiones, proprium vexillum & militare signum habere, vulgò proditum est: vt cuius esset legionis quisque miles, & sub quo duce militaret, faciliè dignosceret, ne sine signis, sine imperio inordinati & incõpositi ducerentur, sed cõspicua omnibus signa forent. In quibus nomen imperatoris, aut consulis, nonnunquã draconis effecti imago (quare draconarii dicti milites) quod vexillum purpureum erat, aliæque insignia perscripta erant. Nanque diuus Iulius vexillo quintæ legionis, quod contra Iubam elephatorum victrix fuerat, elephantum inscripsit. Alioq; insigni legionarii milites, alio prætoriani, dissimilique auxiliares utebatur. Postea vt imperatorum imagines per imaginiferos deferrentur in acie, pro signis vulgò seruatum

est. Nonnunquam labans quadratum hastæ appensum, quod Labarum dixere, pro vexillo fuit. Signa verò educendi exercitus, & certaminis cõferendi, in Romanis legionibus, concentus tubarum & cornuum: & siquando silentio educendæ forent, tesseræ fuisse accepimus. Eam verò tubam Tyrthenus Piseus inuenit primus ætæ, cùm antea ex cornu bubulo fieret. Tamen buccina in prætorii castris semel, in cõsularibus verò bis dabatur signum: qua tuba pedites, equites verò lituo ad pugnã aduocari sæpe notatum est. Eratque mos militaris, vt quoties mouenda erant signa castru, & ad reliqua belli munia, soli cornicines signum darent: excubias verò, somnicu & vigiliarum tempora, buccina designarent. Si autem legiones ducendæ in hostes, & acie decernendũ foret, aut receptui canendum, & cornua & tuba eodem concentu canerent: Si conciones aduocarent, aut silentium indicerent, per tibicinẽ indicebatur. Persis verò proficiscendi hora significatur cornu, Ægyptiis sistro. Alexander Macedo, quum tubæ sonitus tumultuante exercitu non exaudiretur: iussit perticam ex qua signum eminebat, quæ omnibus conspicua foret, supra tabernaculum figi: quo viso quisque miles paratus in hostem iret. Quæ quidem tubæ non in singulis modò legionibus, sed cohortibus & turmis, prælii signum dare, nec non diei noctisque horas vigiliasque diuidere solebant. Lacedæmonii & Phryges non cornuum tubarumque signis, sed tibiæ miti sono & modulo leni temperari consueuere. Lycurgus enim militibus tibiæ pro classico dedit. Ea enim tibiæ quæ Phrygia dicitur, à dextra vnum, à sinistra duo foramina habuit: cuius modulus nõ vnus accepimus: quippe pro modulo sonorum, ita animo mulcere aut accendere solebant, Siquidem Æolius modus simplex fuit, Asiæ varius, Lydius querulus, Phrygius religiosus, Doriæ bellicosus, Gygius autè hilaris & latus, Ioniciæ floridus. Græci autè in rebus seriis sæpe Doriæ adhibuerunt. Apud quos fuit in bello modulus ad tibiã Hormius & Orthius in comestationibus Parænius, Lacedæmonii Enyaterius, Atheniensibus Cyclius. Hunc Orbium tam rapidè audientium animos accendere ferunt, vt quum illũ Alexandro Thimotheus cõcinerent, velut furens &

Locus signorum in ipso confictu Persarum signa.

Atheniensium.

Thebanorum.

Ætæe insule.

Cimbrorum.

Eumenis.

Crateri.

Neoptolemi.

Cyri.

Osiris.

Pori.

Indorum.

Ægyptiorum.

Germanorum.

Insubrii.

Vexilla diuersa.

Draconarii milites.

Imperatorum imagines.

Signa alia etque alia per tubam, cornu, aut buccinam. Tessera.

Persæ. Ægyptii.

Lacedæmonii & Phryges. Tibia. Phrygiæ. Æolius. Modus. Asiæ. Lydius. Phrygius. Doriæ. Gygius. Ioniciæ. Hormius. Orbium. Parænius. Enyaterius. Cyclius.

Castorium melos. offeratus in rabiem, protinus ad arma exiliuerit. Præter quod Castoriū melos Laconicum, ad excitandos militū animos multū valuisse fertur. Quinetiā in prosequēdis hostibus effusē fugientibus, aut si receptū canendum esset, diuersi tradūt moduli, ad militū excitandos animos aut sedandos. Qui quidē Lacedæmonii præliū iniuri, pluribus cōcinentibus tibiis, acies ineūt, et his modulis capti, maturē incederēt, ferociāmq; & immodicos animos cohiberent, nēve, id quod in cōcursu magnorū præliorum vsu venit, hostem cupidē insequenti, seuē & atrociter contra victos insultarent, ita vt longius effusi, acies cōfunderent & perturbarent. Romanæ verò tibia quor foraminum. Tibiarum diuersa genera. Cretenses. Parthi. Lydi. Indæ. Galatæ. Busiritæ. Lycopolitæ. Cimbri. Pæni. Illyrii. Signa certaminis stri.

offeratus in rabiem, protinus ad arma exiliuerit. Præter quod Castoriū melos Laconicum, ad excitandos militū animos multū valuisse fertur. Quinetiā in prosequēdis hostibus effusē fugientibus, aut si receptū canendum esset, diuersi tradūt moduli, ad militū excitandos animos aut sedandos. Qui quidē Lacedæmonii præliū iniuri, pluribus cōcinentibus tibiis, acies ineūt, et his modulis capti, maturē incederēt, ferociāmq; & immodicos animos cohiberent, nēve, id quod in cōcursu magnorū præliorum vsu venit, hostem cupidē insequenti, seuē & atrociter contra victos insultarent, ita vt longius effusi, acies cōfunderent & perturbarent. Romanæ verò tibia quor foraminum. Tibiarum diuersa genera. Cretenses. Parthi. Lydi. Indæ. Galatæ. Busiritæ. Lycopolitæ. Cimbri. Pæni. Illyrii. Signa certaminis stri.

est: quo viso quisque miles præuideret præcauerētque, & se ad pugnam accingeret. Quod in Romanis castris obseruatum legimus, vt rubra veste tabernaculo ducis protenta, diē prælii præsignarent. Dario super tabernaculum imago Solis crystallo inclusa, signi loco fulgebant in castris. Apud Spartanos in vsu erat, vt quoties fortiter & magnis vtrinq; viribus decernendū foret, milites capita comerent, capillum, barbāque depecerent: quo argumēto periculū se animæ adire, & hostiles spiritus gerere signabant. Erant enim Spartani milites comati omnes, sicut Mylessi, Thurii, & Tarētini, ac ceteri quibus Laconica instituta placuerunt. Ideo quī Perfarū duces, milites Leonidæ comatos, & multo pectine comptos vidissent, ferunt illos despectui habuisse, velut desides & ignauos: quū verò animi vigorē & fortitudinem fuissent in acie experti, animorum præstantiam admirari obstupuisse. In nauali autem prælio vexillo ex prætoria naui in sublimi elato, pugnæ signū militi dabatur. Nonnuāquā concussu veli aut chlamydis, aduentus demonstrabatur: excussu verò, discessus: sicut in nocte lumen, & in die fumus, insidias aduentusq; hostiū, & occulta consilia plerunq; indicarunt. Apud Athenienses punico paludamēto è nauī prætoria cōtra Lacedæmoniorum classem pugnæ signū sæpe datum est. Lyfander æreo clypeo è nauī elato, irruptionis signū dedit. Bruti verò nauis prætoria, quò ab aliis dignosceretur, O signum habuisse fertur: tametsi singulæ naues deorū imagines ferret, sub quorū essent tutela. Nāque aliæ Neptunum, nonnullæ piltricis, centauri, equi, vel draconis insignia habuere. Græcis verò nauibus ex insularum nominibus plerunq; nomina fuere, quippe Gnidurgis, ex Gnido nauis dicta: Samena, quòd ex Samo rotūda figuræ. Parona, quod ex Paro: & Corcyron, ex Corcyra. Cercurianæ autē quasi caudatæ appellarunt, sicut Afractam Rhodiorū, contra tēpestates imbellem, Dyerotā Mitylenæorū. Legimus quoque in Lybia fuisse nauigia, quæ hisci & capri tulerē nomina. Barbarūmq; nauigium frequens habuisse arctis lateribus, quod camerā dixere, lata aluo in modum tecti oclusa, pari vtrinq; prora, quod sine noxa mutari, & volui ex omni latere possit.

Romani.

Darii.

Spartani.

Milites comati.

Signa in prælio nauali.

Athenienses.

Deorū imaginibus naues insignite. Nārum nomina.

Græcorum naues ex insulis nominate.

Barbarum nauigium.

Alexan-
drini.Lumen in
prætoria
navi.Tessera mi-
litaris.

Supparū verò, Alexandrinæ navis propriū inſigne fuit. Nam ſolis Alexandrinis ſuppara velorū licebat inten-
deri, ſicut corbes onerariis nauibus pro ſigno ſuſpēde-
bantur. Marcus verò Antonius ſucceſſu rerum inſolens,
purpureum velū prætorix nauis apud Actium pro inſigni
dedit: quo abiecto, victus fugientem vxorem fuit proſe-
quitus. Id quod Alcibiades feciſſe dicitur, vt prætoriam
nauim cum velo purpureo haberet. Alexander quoque
quum Indū nauigaret, verſicolori velo totius claſſis in-
ſignia variauit. Fuitque obſeruatum, lumen in prætoria
nauis quod cætera claſſis proſequitur, ſpectatiſſimū inſi-
gne noctu fuiſſe. Quare Scipio in Africā tranſmiſſurus,
velis in altū datis, ſingula roſtrata nauis, bina oneraria,
prætorix trina luminaria dedit. Et in nauali pugna de-
ponere ſignū aut velū, ad alterius præſcriptū ſe impera-
ta facere, & mandatis obſequi ſignificari. Abiectis verò
armis plauſum facere, aut nauim velatam infulis occur-
rere, ſupplicādi genus eſſe, probatū eſt. Sed quod modò
de teſſera dictū fuit, animaduertimus teſſeram ſymbolū
fuiſſe bellicū, & ſignum quo focii milites dignoſcebantur
ab hoſtibus, vt pro quibus, & contra quos arma ſu-
merent, facile dignoſcerēt. Eam fuiſſe in caſtris diui Cæ-
ſaris Venerem genitricē: in Pompeii Magni Herculem
inuictum: in Pōpei iuuenis, Pietatem: in Antonii exerci-
tū Lar deus fuit, in Syllæ autē Appollo. Neronē verò
optimam matrem militibus teſſeram dediſſe tradunt.
Ipſeque diuus Cæſar quandoque Fœlicitatem, nonnun-
quam Victoriā militibus teſſeram propoſuit. Brutus
in Philippiſ Appollinem. Cyri autē teſſera fuit, Iupiter
belli focius & dux. Diuus verò Antoninus Æquanimitatis
C. Caligula Priapum & Venerem Caſſio tanquam
mollis & effœminato, ſignum dedit: adeo Seuerus Septi-
mius, Laboremus: Petinax verò, Militemus. Claudius
Cæſar græcanico verſu definiuit teſſeram, in hæc verba:
Virum vlciſci decet, quando quiſpiam prior iniuriatur,
ſiue moleſtus eſt. Demetrius Iouem & victoriā militi-
bus edixit teſſeram. Fertur Antiochus cognomento Sō-
ter, aduerſus Galatas ducturus, ſignum propoſuiſſe, Be-
ne valere. Et Meccenas quoties in caſtris ducis fungebatur
officio, diſcincti teſſeram dediſſe, quam quidem

ſiue quem incolumen reuerti, ſiue caſtra metari, aut cor-
pora curare, & prædere milites, ſeu qua vigilia educi
legiones cōueniret, vel quid aliud ſilentio agi oporteret,
pro militari ſigno dare ſoliti ſunt. Qua data, ſatis cōſta-
bat, nō errore, ſed conſilio & imperio ducis, ea quæ iu-
bebantur, fieri. Fuitque probatū experimētis, teſſera ac-
cepta, milites ordines ſeruare frequentes: ea verò ſubla-
ta, aciem diſſipari. Alij teſſeram menſurā fuiſſe, qua fru-
mentū militibus metiebatur, non ineptè arbitrati ſunt.
Erat præterea vexillū cærulei ruſſique coloris, quo edu-
cto inque arce propoſito, ſatis cōſtabat, milites, ſi quid
ſubitum ingrueret, in re præcipiti nō iuſto delectū, ſed
tumultuaria manu arma expedire, & iuſtitio indicto,
nomina dare, etiā ſine vacationis priuilegio, ſaga ſumi,
& inter ſe cōiurare, legiones cōſcribi, delectū feſtinatè
haberi, arma apparari oportere: quæ quidē tumultuaria
manus, & ſubitaria legiones dicebantur: quū ad ſubitos
hoſtiū incurſus, in præcipiti celeritate, nō ſatis laxamē-
ti iuſto delectū ducibus dabatur. Iſti autē fuere dies tri-
ginta, intra quos expeditioni milites apparari neceſſe
erat. Illud autē ſatis cōſtat, cōcuſſu & crepitu armorum
victoriā ſignificari, exhortationes fieri. Apud Græcos
in præſentia: apud Aſporos, iniice, iniice, ſeditionis ſignū fui-
t. Pileūmque in haſta propoſitū, ad libertatē proclamari.
Manus expedire, atque altè illas efferre, cōſenſio mili-
taris erat. Manus verò imperatori protentare milites,
iniitiū armorū: & flagratè ſeditione, tumultū ſulcitari:
ad arma cōclamari, hoſtes ad eſſe ſignificari, Deſectio-
nis, Athenionē vocare. Is enim Athenio Sicul' fuit, qui
Drepanetis deficientibus, quū capita factionis aſſume-
ret, interempto domino & ex ergaſtulis coacta ſeniorū
manu, & comitibus volūtariis regnū ſibi aſciuit. Fuiſſe
enim factiones partiū in Sicilia, quemadmodū in Græ-
cia, ſatis cōſtat. In omni ferè Græcia fuerūt partes, Dor-
icæ & Ionicæ: inter Doros erāt Lacedæmonij, inter Iō-
nes Atheniēſes, Athenas quoque in factiones tres diui-
ſas legimus in Diachreos, Pedios, & Paralios: aliquādo
in duas, Thucydidis vnā, Periclis alterā: aut in plebeiorū,
cui Polyarchō: & optimatum, cui Caſſander præerat.
Nonnunquam in plures, ſcilicet Ephialitis, Myronidis,

Teſſera a-
lia ſignifi-
catio.Tumultua-
ria manus,
& ſubita-
ria legio-
nes.Tempus ap-
parade ex-
peditionis.Indicia
quædā mi-
litaria.

Athenio.

Factiones
Sicilia.

Athenien-

*Argorum
Milesiorū
Carthaginiensium.
Gallorum.*

*Spartanorum. In Peloponneso.
In Chio.*

*Romanorū
militū mos*

Asiatici.

Persæ.

*Cum duo
consules cō
tra eundem
hostem du
ceret legio
nes.*

Thomida, Cimonis, & Leocratis. Thessalia verò in Ege faretos, & Petreios. Et in Agro, Aristippi & Aristari. Et apud Milesios, vna Plutis, altera Cheromacha factio fuit: sicut apud Carthaginenses Barchima & Hannonis. Alibi simulas plebeiorum & paucorū. Quippe Pericles plebē, Cimon optimates fouebat. Gallia vero cum in factiones duas diuisa foret, alterius Hedui, alterius Sequani capita fuere. Lycurgus Spartā in duas factiones diuisit, quas phylas & obas nuncupauit. Etiā Peloponnesus variis nitebatur factionibus: namque Argiui, Elij, Mastinenses, alique finitimi Lacedæmonis, diuersarum factionū fuere. In Chio autē fuere factiones due: & quā alterius princeps Gnomadeus, victoria contra alteram potitus esset, alterius factionis viros ab vrbe minimè exigendos curauit, ne inimicorū metu vacuus (quod vsu plerunque venit) dissidiū cū amicis sereret. Constituisse quoque Romanos milites, itaque militari disciplina traditū ferunt, vt stipendij pecuniā, aut aliunde paratā, quæ vniciue superesset, pugna tēpore, apud signa in sarcinulis deponeret, eamque imperatores iuxta signa seruari mandarēt. Quod ideo constitutū ferunt, vt non modò patriæ & Larium, sed fortunarū suarū milites defensores paratiores, propterea que fortiores foret. Et licet dimidia pars stipendij apud signa sequestrari prius soleret, tamē Domitianus, ne vltra mille nūmos deponerētur à singulis, edicto prohibuit. Quod ab Asiaticis Romanos sumpsisse crediderim: quibus fuit in more, vt militiā sequuti quæ preciosa haberēt & magni census, secum in expeditionē ferrent: vt tuendi necessitate quæ illis erāt charissima, plurima & maxima prælia obirent, prōptiūque dimicarēt. Persæ verò non pecuniā & gazas, sed pellices velut charissima pignora, quæ stimulis agerent, apud signa deponebāt, vt pro his quæ erant exoptatissime, & quas maximè diligerent, velut coniugū & patriæ memores, forti & præsentī animo mortē optetere nō dubitaret. Illud quoque proditū memoria eū, quoties duo simul cōsules iisdē creati auspicijs, contra eisdē hostes ducerēt legiones, tā itineris quàm ineundi certaminis signū ab antiquiore, & consulari, aut pluribus honoribus functo, dari cōsueuisse: quodque si quan-

do patricios & senatum aduocare consules vellent, per præconem singulis nominatis, aut buccina plebeios verò tribunos plebis per ministros, nō singulos expressis nominibus, sed vniuersos cornu aduocabat.

Quæ fuerint Romanis comitia centuriata, quæ curiata, quæ tributa, & quæ calata. CAP. III.

Quod cēturiatis comitijs consules, tribuni militares, prætores, & reliqui magistratus, qui maiora auspicia habebāt, crearetur, nemini dubium fuit. Cum enim quatuor essent comitorū genera, ædilitia, prætorica, tribunitia & cōsularia, quibus postea addita cēloria & quaestoria: centuriata fuere, quæ nisi auspiciato fieri poterāt, vocatis cēturijs, partibus distributis centuriatim aut tributim, descriptis ordinibus, classibus, ætatibus, auditis autoribus, & re promulgata & cognita. Vocabatur enim cēturiæ in Martij cāpum, quod cōuenire facilius possent, vbi libera erat suffragadi potestas, ibiq; comitorū die ex censu & ætate illorū qui ex qualibet tribu in cēturias selecti erāt & in classes (nā populus in centū turmas diuidebatur) nō autē mixtim ex colluione omnium, per pontē suffragia ferebant. Quæ tamē comitia, si quādo populus coire noller, per patres clientēque patrum fieri poterant: positōque vexillo in arce, exercitus præsidij causa imperabatur. Idq; propterea cautum, q̄ intra urbē comitia habere, aut legere militē nō decebat: quippe armatis legionibus urbē ingredi fas nō erat, ne grassatoribus obnoxia foret. Candidatorum verò mos fuit, quom comitia fiunt, & in suffragium ciues vadunt, in candida veste sine toga in cāpum descendere, cū clientibus gentilibusque, singulasque tribus prehensare & circuire: hominēsq; etiā tenuissimos & ignotos, quorū suffragijs nituntur, rogare, atque illos per se & communes amicos appellare, obsecrare & obtestari (quorum nomina memoriter referenda erant: quod si qui facere nequirent, adhibito nomenclatore faciebāt: Nomenclatores candidatorum, tametsi cautum postea fuerit, ne candidatis nomenclatores adessent) suāque merita & facinora domi foris que commemorare, demissisque & humilibus verbis suppli-

*Cēturiata
comitia.*

*Pop. in cen
tū turmas.*

*Candida
torum mos.*

*Nomenclatores
candidatorum.*

care, nihil denique fraudis aut lenocinij omittente,prehendere amicos, ambire patronos, domos stationesque circuire, admonere beneficij, pellicere donis iuuenes, & ingentia polliceri, nihil reliqui facere, vt sibi in consequendis honoribus socij & adiutores sint, atque in petitione suffragentur. In qua re elaborandū erat, vt adolescentes nobiles, & summo loco natos, studiosos haberent, qui omni studio & comitate rogandi persuadendique erāt, vt se amicos, suffragatores, duces atque assertores exhiberent, cōpetitoribusque inuidiā, sibi que studia hominū, fauoremque cōciliarent. Nam multos potentia & multitudīne amicorū fultos, potestates & imperia peruicisse inuenimus. Quum enim populus tā Romuli quam Tulli legibus comitorum princeps foret, ita vt quos creare magistratus vellet, illi potestas esset: his artibus delinire mentes, singulorūque animos captare oportebat. Quod licet esset in vsu frequens, nonnulli tamen hoc supplicandi genus velut sordidum & parum libero homine dignum, deuitarūt. Siquidem L. Crassus nunquam adduci potuit, vt præsente Q. Scæuola, more candidatorum populo supplicaret. Phocioni quoque cum nunquā supplicare populo sustinuisse, & ideo comitiis interesse nollet, absenti & inuito honores delati sunt. Qui etiam candidati, vt plus autoritatis ferrent vtque iusta suffragatione digni haberentur, cognomēta saepe clarissimarū familiarū desumpserūt: eaque propria & peculiaris licentia candidatorum fuit, vt bonum nomen ferrent, & ex optimatibus iudicarentur. Nec minore studio his quos rogabāt, agere gratias: nam mirū & efficax studium in agendis gratiis habebatur. Singulos demique prehensare, obuiasque manus dare, salutare, & omnibus arridere debebant. Qui vt conspicui essent, vtique a populo spectaretur, nundinarum tempore & mercatu frequenti, quō opifices & agrestes ad urbem cōmeabant, quum nona quaque die fora constituerent in edito colle spectandos se præbebant, vt popularem gratiam fauoremque aucuparentur. Idque post aliquot secula, lapsis iam & defluxis moribus, fieri seruatū est. Antea enim sine ambitu suffragiorū, aut his lenocinijs præsente senatu summo silentio ipsi per se can-

Romuli & Tulli lege populus comitorum princeps.

didati in comitiis vitam suā belli domique, decora atque officia in temp. & quid singulis vniuersisque præsstitissent, tum maiorum fortiter facta, longa & accurata oratione explicabant: qua cura, qua diligentia, qua animi magnitudine honores gessissent, testesque & laudatores dabāt, qui omnes æquissimis animis audiebāt. Quæ rerum gestarū cōmemoratio nō ficta, longè plus poterat, quàm preces & ambita suffragia quæ postea vrbē inuaserē. Quibus quidem comitiis plerunque dictator, consul aut prætor, maioresque magistratus præerant. Ante cuius curulē sellā candidati suffragia excipiebant. Scita verò suffragiorū nō genti, qui ex ordine iudicū erāt selecti, custodiebant: ne quid fraudis dolive admitti possent, nè ve quis tesseras in loculis coniceret, sollicitē curabant: quippe singulis tribus comitorum die nō solum custodes, sed rogatores & distributores præerant. Describebātur nomina tribuū vel centuriarū, quæ intra cancellos, quibus Quilia nomen erat, vt quæque vocata fuerat, ex vna, vt sors ferebat introducta suffragabatur. Demum tribuum sortitione facta, in cistellā posita, quam situlam dixerē renunciabant præconis voce, quem quæque tribus candidatum elegerit. Fuitque præconis moris, vt Veturia cuius erat prærogatiua suffragiorū, pro suo candidato prius in suffragium iret. Namque ex centuriis militaribus factō iterū delectū tā ex iunioribus quàm veteranis, præstatiores in proprias seligebāt centurias: quarū erat prærogatiua suffragiorū per vires, quibus Veturiæ nomen datū. Nonnunquā alia seruata est suffragiorum ratio: siquidē Lucius Cassius longinus trib. pl. Caiō Mario & Flacco COSS. vt populus per tabellas punctis distinctas suffragia ferret, legē tabellariam, quæ diu sancta & incorrupta mansit. Ea enim lege, ne qua inuidia oriretur, & quō magis animo libero vota impartirent, cautum fuit, vt non voce, sed punctis suffragarentur. Puncto enim in tabula apposito, per singulas tribus, pro quo candidato suffragia conferrent, dignosci poterat. Quibus tabellis nihil aliquando melius visum, quum illis ambitus & concionum licentia palam adempta fuerit. Postea animaduertentes, quia autoritas optimatū, & illorum qui honoribus præ-

Comitiis eē iuriaris qui præerant. Scita suffragiorum qui custodiebantur.

Quilia. Suffragiorum ratio. Veturia tribus.

Suffragia per puncta. Lex tabellarium.

*Alia ratio
suffragio-
rum.*

stant, plus voce quàm puncto haud dubiè poterat, postpositis tabellis, ad aperta suffragia, & primum ordinè comitiorum rediere. Nonnunquam discoloribus ceris signa suffragiorum & sententiarum notabantur: quod in iudiciis quoque fieri animaduertimus. Per sepe verò vniuersus populus effuso studio & fauore accensus, aliquè insignè candidatù ob excellètem virtutè militarem, cuius summa dignitas, maximæque res geste fuere, cunctis suffragiis consulè aut prætorè, ædilem aut censorem declarauit, & comitiis renunciauit. Quibus in suffragium missis, consul qui præsidebat, eū qui ad honores promotus fuerat, primus voce renunciabat: mox præconis voce populo palam fiebat. In quo proditum memoriæ est, Domitianū morte accessisse Flauium Sabinū q̄ consularium comitiorum die, præco illum non consulem, sed per errorem ad populum imperatorè declarauit. Qui verò candidatus renunciatus designatusque fuerat, antequam inire magistratum, solenne carmen precatationis præfatus, sicut mos est, celebri oratione populo vniuerso agere gratias, eūmq̄ honorificentissimis verbis alloqui, & de se bonā spem polliceri debebat. Quod Paulus Æmilius cum aduersus Persem totis comitiis consul foret renunciatus, facere recusauit. Nam palam professus est nullas se gratias populo debitorum: quin si meliorè natū essent, liberā se eligendū potestatem populo daturum dixit. Inde è campo qui delinatus declaratusque fuerat, in Capitolium, mox ab vniuerso populo in domum suam deducebatur. Quod si primis suffragiis minus valere poterant, parūmq̄ virium in promouendo candidato fuisset: quippe cum bina denuò de eisdem cādidatis sæpe comitia fierent, quò facilius in comitiis cōcordia populi firmaretur: plerunque prolatis comitiis, fracto animo, squalore & lachrymis demissi & supplices candidati, singulos etiam de plebe homines, atque humillimum quemque prehērare, populòque vniuerso supplicare solebant: ita vt quod prius assequi non poterant, pietate motus populus traderet. Id enim in comitiis plerunque eueniebat, vt dies intermissus, rumorèsq̄ temerè dissipati, aut fabula ficta, vel minima offensūcula, paruāque rerum momenta, totam sæpe rationem comitiorum per-

*Cādidatus
ad magi-
stratum a-
liquem de-
signatus.*

*Vbi primis
suffragiis
non success-
isset cau-
didatus.*

turbarēt, & magnos motus excitarent. Fiebat enim sepe tum miseratione, tum splendore vitæ, nonnunquā gratia aut meritis antea exhibitis, vt magni casus intercederent, fierētque repentina mutatio: vt qui modò erant repudiati, honestissima suffragatione haberentur digni, præsertim à populo, qui velut mare sempiterna agitatione mouetur. Nonnunquā in conferendis honoribus populum bis censuisse, & suffragia dedisse compertum est: centuriatisque & decuriatis comitiis diuersa suffragia contulisse: quod ideo fit, vt cuique libera facultas foret postremis comitiis mutare suffragiū, si quem primè suffragationis pōniteret. Fertur tamen C. Cæsar Comitia ita cum populo partitus, vt pro parte dimidia candidatorum, quos populus vellent, exceptis consulatus petitoribus, pro altera dimidia, quos ipse dedisset, pronunciarer. Per se verò in comitiis consularibus, quia imperatores deligebantur, præter populum vniuersum, etiam militaris ordo & equites frequentissimo concilio aduocati intererant: quippe suffragatione militari summi plerunque duces electi sunt. Scipioni enim Africano iussus populus inire suffragiū, omnis militaris ordo, omnesque centuriæ & tribus ad vnum, imperium in Hispaniam detulere. Quoties dissimilia suffragia diuersis comitiis darentur, illa præualere certum est, quæ iustis comitiis fierēt. Prærogatiua enim suffragiorum, semper iustorum comitiorum fuit. Quod autem dempta toga candidatos in campum prodire obseruatum est, propterea constitutum ferunt, ne per occultos sinus pecunias absconditis, largitione & ambitu suffragia mercarentur: aut saltem vt cicatrices & vulnera, quæ pro patria proque ciuibus pugnando passi sunt, conspicua forent. Proditumque memoria est, Africani superioris filiū, cum præturæ candidatus in campum descenderet, candidam quam induerat togā, turpitudinis maculis obsolefactam ostendisse, magnòq̄ dedecore, totius populi suffragio repulsam tulisse. Quæ quidè centuriata comitia per cornicinem iudici, curiata verò per licitorem calari solebant. Fuere autem curiata comitia, in quibus non de magistratibus conferendis, sed de exercitu, de legibus, de legatis, de quibus ducibus deligendis, & legionibus inter consules partien-

Primis comitiis repudiari seculis sæpe admisi.

Militaris ordo in comitiis consularisque aduocatus.

Cū diuersa suffragia darentur.

Curia comitia.

dis de provinciis, de genere belli, de quæ his quæ ad rem pertinent militarẽ, & an contra hostes arma sumere expediret, decernebatur: vt si rogationem probaret populus, bellum fieret: si verò antiquaret, cessaretur ab armis in quibus suffragia nõ ex censu & ætate, sicut in centuriatis: sed ex generibus omnium ætatum & ordinũ promiscua multitudo ferri assuẽrant. Cũ enim viri tribules dabant suffragia, & vbi accedebat singulorũ totiusque vulgi opinio & consensus, ea comitia curiata: cũ verò per singulas cõturias vnus ferebatur calculus centuria dicta sunt. Ideo in curiatis omnis potestas suffragiorum, & comitorum euentus, penes populum stetit. Nam singulis popularibus, etiam despectissimo cuique viri suffragandi, proq; suo candidato decertandi potestas erat. In centuriatis verò cũ cum singuli conferent, sed per centurias suffragia ferrent, in quibus copix aliquorum plus poterant, pro eò quòd ex omni tribu præcipui opibus & dignitate, in centurias selecti, suffragabantur, diuitum suffragationem præualuisse certum est. Interdum verò curiatis comitiis, tribunos plebis, tribunosque militares, & alios magistratus extra ordinem creatos inuenimus: tũc maximè, quũ hi magistratus primum inuenti constitutiq; sunt. Erat enim consentaneũ in nouis magistratibus creandis, non aliquorum, sed totius populi suffragia postulari. Quod nisi comitiis curiatis fieri posse, nemo dubitauit. Fuit quoque animaduersum leges quæ ad populum pertinerent, quandoq; centuriatis comitiis latas. Siquidẽ L. Valerius Publicola comitiis centuriatis legem tulit, ne quis magistratus ciuẽ prouocantẽ verberaret, necarẽtve. Præter quæ fuisse Calata comitia, quæ curiata & centuriata continent. Hæc enim sunt pontificis maximi & sacerdotũ, in quibus non omnes, sed descripti selectiq; cõuenire & suffragia ferre poterant. Nam cũ vnuerfum populum sacerdotia mandare, vel quenquam sacris præficere, propter religionem non deceret. Cn. Domitio tribuno pleb. legem ferente cautum est, vt minor pars populi selectisque vocarentur, & ab ea parte qui dignus collegio foret, in sacerdotiũ assumptus cooptaretur. Ideo non plures quàm decem & septẽ tribus, in pontificis aut sacerdotum comi-

*Cenuriata
diuitum
suffragia.*

Calata.

tiis vnquam interfuisse compertum est. Quæ non comitia, sed populi concilium dicebatur: quippe qui non populum vnuerfum, sed tantum partem concilio aduocarent. Cũq; sacerdotiũ maximæ esset auctoritatis, propter religionem decuit sacerdotes comitia habere propria, in quibus ad sacerdotium assumerentur. His quoque comitiis calatis, quæ arbitris pontificibus fiunt, arrogant illorum, quũ cum sui iuris sint, in alterius transirent potestatem, fieri compertum est. Hæc enim comitia illa sunt calata, quæ pro collegio pontificum aut regis sacrorum augurivse aut flaminis inaugurandorum causa fiunt: siquidem vt hi crearentur, & in collegiũ admitterentur, sacris præficerentur & inaugurarentur, calatis comitiis decernebatur. Calatis quoque comitiis, & sacrorum detestationẽ, & testamenta fieri animaduersum est. Tria enim veteribus fuisse testamentorum genera: vnũ, quod calatis comitiis fiebat, alterum quod per æs & libram, libripende adhibito, & emptore familiæ, hanc iuris solẽnitatem Cicero in Topicis nexum appellare videtur, cuius meminit Iustinianus in L. unic. C. de vsuc. transfer. Tertium quod procinctum vocabatur, cũ milites ituri in prælium, nulla legum solẽnitatem, tribus aut quatuor adhibitis, raptim apud cõmilitones testabantur: qui mos talis erat, vt milites, cũ decernere parant, antequam togam circumcingerent, aut clypeos arripent, tribus aut quatuor audientibus hæredem sibi nuncuparent, si quid in acie secus eueniret. Postremò fuisse comitia tributa, quæ tunc fieri cognitum est, quũ non ex generibus hominum, neque ex censu & ætate, sed per regiones vrbis tributim vicatimque suffragabantur: in quibus intersese tribus & suffragari per regiones & cõpita assuerant. Post aliquot verò secula Publius Scipio Africanus & L. Mummius censes suffragia mutasse feruntur, vt regionatim suffragarentur, pro generibus hominum causisq; & quæstibus, tribus describendo. Quibus comitiis, vt tribuni plebis minorẽsq; magistratus fierent, à Volerone primũ, deinde à Lectorio tribuno plebis rogatione promulgata cauebatur, ne patricij quos vellẽt, tribunos per clientum suffragia crearent, non populus. Quibus etiã tributis comitiis tribuni militares sæpe creati

*Concilium
populi.
Sacerdotiũ
comitia
propria.*

*Instit. de
testament.
ordinan. in
prin.
Testamen-
torum tria
genera.*

*Tributa
comitia.*

Comitiati fuere, qui comitiati dicti: in quibus si deessent senatorij
ariboni. ordinis candidati, Augustus Octavius illos ex equestri
 ordine suffecit, ita vt finito honore, in vtro vellent ordi-
 ne permanerent. Et licet centuriata comitia decreto se-
 natus & auspiciato, ac sacrificio perfecto & litato fieri
 minimè solerent: tamen tributa comitia, quia minimorum
 magistratuum sunt, nec senatusconsulto nec augu-
 rato, nullisq; precedentibus sacrificiis facta, & eadè die
 absoluta, rata erant. Tameñ lege Elia & Fufia, ne quis per
 eos dies quibus cū populo agitur, nisi de cælo prius ser-
 uauisset, agere liceret, cautum fuerit. Erantq; mos auspican-
 dorum comitorum, vt cum prefatione deorum dearum-
 que bonis faustisque omnibus, ac diis bene iuuantibus,
 concilia inirent. Apud Argiuos verò indictis comitiis,
 cum prætor in prefationis carmine, Iouem, Apollinem,
 atque Herculem prefari soleret, vt successus darent pro-
 speros: postea Philippi nomen adiecerunt prefationi, as-
 sentationis genus. Illud tamen non præterierim, neque
 comitialibus diebus, more maiorum, senatū haberi: ne-
 que nundinarum tempore comitia fieri licere, ne à legi-
 bus accipiendis, quæ trinundino dabantur, plebem auo-
 cari contingeret, nève interpellarentur nundinatores,
 vtq; rusticis qui in urbem veniunt, componendi lites, &
 transigendi facultas foret. Quodq; die imbris aut tur-
 bine procelloso, aut si fœda tempestas cum grâdine, vel
 si tonitrua aut venti fierent, vel si in frequenti multitu-
 dine quispiam morbo cõcideret comitorum die, & nisi
 seruatum de cælo esset prius, quoad centuriata comitia,
 cum populo agi non licebat: habitaq; in his & promota,
 tanquam fœda tempestate facta, dirimi oportebat, augu-
 rum responso, qui quid vitij intercessisset, renunciabat,
 idque lege Elia & Fufia. In quo id fuit memoriæ proditum,
 cum Appius Pulcher ad populum causam diceret,
 quod nauali prælio victus, per contemptum religionis
 classem amisisset, omnesq; tribus in eius noxâ suffragia
 ferrent, beneficio tēpestatis adiutum, pœnam effugisse:
 nam subito imbri & turbine coorto, sublati comitiis iudicium
 euasit. Ante verò comitia habita, quid vitij in-
 tererant. videbatur. Quodque cum sceminis comitorum nulla
 fuit

fuit cõmunio: ideo mulieres nec comitiis interesse, nec
 suffragia ferre, neque foro aut cõcionibus immisceri, &
 propterea nec arrogari poterant: quod erat apud Athe-
 nienfes constitutum, vt nulla sceminarum conciliis pu-
 blicis aduocetur, vel ferre suffragium, aut concionibus
 virorū interesse valeat: fuitque moris apud eos, quò fre-
 quentius comitiis assuescerent, vt singuli suffragatores
 nummos acciperent: quod à Callistrate primū inuen-
 tum ferunt. Nam cum propter assiduas bellorum expedi-
 tiones, Athenienfes à rebus vrbanis distracti, vix foro
 assuescerent, & per infrequentiam comitia cogi nequirit:
 quippe cum ex omni populo in quouis arduo negotio,
 vltra quinque millia non cõuenirent, vt posthabitis ne-
 gociis ad Rempub. accederent, & de publicis consulta-
 rent, aliquo inuitamento cohortandi fuere. Neq; ab his
 quorum imminutum imperium fuit, apud Romanos comi-
 tia haberi, tanquam infausti prodigij & infandi omi-
 nis foret: neque illorū qui rei agerentur, nomina ad pe-
 tendos honores admitti, nisi crimine inducto & absolu-
 to: neque absentium rationem habendam, licet nonnulli
 legibus soluti, contra comitorum morem, absentes suf-
 fragia pertulerint. Quod à Locris Amphissæis, qui haud
 procul Delphis incolunt, factū meminimus: apud quos
 nullius absentis habetur ratio, sed cum concio aduoca-
 tur, non solum pylagoræ & sacrotores, sed omnis mul-
 tudo illorum qui sacra faciunt, conueniunt, & suffra-
 gia ferunt. Quotiesque non iustus comitorum rogator
 fuisse, comitia inde habita, minus legitima censerit: &
 licet eum qui comitia haberet, aut illis præesset, ad ho-
 nores assumi non deceret: plerunq; tamen qui comitiis
 præfuere, licet pessimo exēplo, aliorum ministerio & o-
 pera illos assequi meruere. Estque memoriæ datum, se-
 xagenariis maiores, & homines grandæuæ ætatis, quòd
 ciuilibus vacarēt muneribus, ad comitia suffragij causa
 descendere cogi nequire: quare deiecti de ponte, & de-
 pontani senes dicti sunt. Namq; iuuenes olim senes de Comitia
 ponte deturbasse dicuntur, quum illis non idē maneret
 quorū au-
 vigor, & animi sensus esset obrustus. Quodque comitia
 magistratuum non solum per dictatorem, consulem & indiceban-
 prætorem, sed per interregem, ædilem, quæstorem, tri-
 tur.

*Athenicu-
ses.**Nummi in
suffragato-
res distri-
buit.**Qui comi-
tia exclu-
debantur.**Absentium
nulla ratio.
Comitia
illegitima.**Series de-
pontani.**quorū au-
toritate*

bunum plebis, præfectum vrbs, tribunumq; scelerum, aut pontificem maximum, de senatus sententia plebifque scito, nonnunquam per populum indici cõpertum est: ipse tamen prætor consularibus comitiis auctor esse non potest, quòd maius versaretur imperium in consulis creandis, quam vt per prætorẽ explicaretur. Cùmque Cæsarum temporibus, arbitrio piincipis, nonnunquam tribuum suffragio comitia fierent, Tiberius Cæsar inter cætera constituta, è campo ad patres illa transferri voluit: quorum consilio & suffragio etiam sine populo candidati ad honores & imperia prouecti fuere. Ex duobus tamen consulis, ei qui minor natu foret, committiorum habendorum munus dari consuevit. Sine autem consulis, prætoris, vel tribuni, aut alterius magistratus decreto, populo & plebi conuenire, aut clandestinos cætus, coitiones vel conciliabula habere (ne quis malo exemplo populum seuocaret, vel secretas consultationes faceret) non licebat.

Clandestine coitiones vitate.

Quando primum ædilitas caperit, & quot fuerint ædiles, & qui curules, & qui plebeij.

CAPVT IIII.

Quo tempore exactis regibus, & consulis creatis, plebs contentione maxima cum patribus certauit, & tandem vt alter ex consulis plebeius foret, obtinuit: patres pro communicato plebi consulatu, ædilitatem simul & præturam vendicarunt. Igitur curuli ædilitate creata, illam Cneo Quintio Capitolino, & P. Cornelio Scipioni ex patribus dederunt: postea alternis annis, modò ex plebe, nunc ex patribus ædiles creati cœpti, munusque promiscuum fuit: donec curulis ædilitas ad libertini generis homines delata est: tunc cum Cneus Flauius Appij scriba, libertino patre natus, cum Quinto Anitio Prænestino, haud multò antè hoste populi Romani ædilis curulis, ius ciuile in penetralibus pontificum diuulgauit, diésque factos in albo proposuit, ac ædem Concordiæ cum non mediocri inuidia nobilium dedicauit, Demum dissidente plebe à patribus, vt duo essent plebis ædiles, sicut duo patricij antea fuerant, plebi est à patribus concessum. Lapsis inde temporibus, cum Iulius Cæsar rerum potiretur, tunc primum

Alter ex consulis plebeius.

Ædiles alternis annis modò ex plebe, modò ex patribus.

Duo plebis ædiles.

sex ædiles creati duo patricij, qui Cereales dicti, qui curam gererent annonæ forensis, copiarque cibariorum: reliqui ex plebe: quorum præcipuum munus erat, vrbs, ædium sacrarum priuatarumque curam agere: ad cõfque absentibus vel impeditis consulis, summa rerum & maiestas consularis imperij sæpe delata est. Hi præcipuè curabant, vt ædificia publica priuataque fierent, vtque templi, theatra, stadia, fora, porticus, curiæ, & basilicæ, atque mœnia, magnificis operibus reficerentur & ornarentur: quod lege veteri sancitum erat, in hæc verba: *Sunioque ædiles curatores vrbs annonæ, ludorumque solemnium oblique ad honore amplioris gradum prius accessus esto, & infra.* Quibus sacrarum rerum procuratio & totius vrbs tutela sæpe commissa est. Ad quos etiam senatusconsulto & scita plebis, vt in æde sacra conderentur, deferbantur. Præparando conuehendoque frumento & oleo, ne vrbs penuria annonæ, nève caritate laboraret, vtque commeatus, quæque bello vsui forent, in castra deferrentur, ædilium munus erat. Ideo Manius Martius & Trebii ædiles plebis, quòd in summa caritate frumentum populo in modios assibus dedere, commeatusque inuexere, statuas in Capitolio & palatio cum titulis honorum meruere. Et M. Seruilius T. filius ædilis curulis, quòd olei denas libras singulis assibus præstitit, celebri memoria dignus fuit. Etiam in eos qui plus quam lege definitum erat, agri possiderent, diem dicere, matronas probri accusare, fœneratores coercere popinas & ganeata obsonia inhibere, in facta dictaque inciuilia atque improba animaduertere, atque in exilium agere, ædilitiæ potestatis erat. Nero tamen dum munere ædilitiis fungitur, ne quid cõti in popinis veniret, præter legumina & olera, interdixit: sile fertur, Quinetiam nimiam ædiliam potestatem cohibuit: statuitque quantum curules, quantum plebeij pignoris caperent, quantumque pœnæ irrogarent. Circa religionem, ne qui nisi Romani dij patrio more colerentur, nève à vetustis carmoniis decederent, ædilibus præcipua cura fuit: quorum edictis cautum est, vt Iudæorum Ægyptiorumque sacra, ritus & cære nonniam ex vrbe pellerentur & exigere-

Sex ædiles Cereales.

Lex ædilibus plebeij.

Nero ædilis.

Ædilitiis potestas nimia cohibita.

Ædilitiis edictum in Iudæorum & Ægyptiorum sacra.

Exempla rentur. Senatusconsulta excipere, super emendis v̄eden-
edilitionis disque seruis aut iumentis, si ex fide bona venirent, de-
edilitorum que illorum vitio & morbo cognitionē animaduersione
vide in 21. nemque habere, thermometer curā agere, illasque ne es-
lib. P. an- sent immundā, nēve nimis astuantur curare, adilitia
dect. de a- cognitionis erat. De mensuris quoque & verendis viis,
dilit. edict. deque alea cognoscere, de superque edicta proponere,
 quæ adilitia edicta sunt, mulctāque non parenti iurare,
 aut nota turpitudinis afficere poterant. Horū exem-
 plo Ephori Lacedæmonis fuisse, & in Thesalia adiles,
 quibus virgas lixæ præferabant, quorum munus erat an-
 nonam & torū cupēdinis curare. Apud Græcos & Aeto-
 los agoranomi, quorum edictis vendentiū & ementium
 rabies coarcebat: qui hoc etiā sibi arrogarunt, de ven-
 ditarum emptarūque rerum vsu & commercio, deque
 conventionibus & pacis cognoscere. In tantūque ho-
 noris culmen adilitas proeecta fuit, vt vrbe peste labo-
 rante, maiestatem cōsularis imperij ad adiles decidisse,
 Titus Liuius autor sit, ac iam bonis temporibus ab opti-
 mis quibūsq; splendor adilitatis quasitus fuerit. Nam
 & duo Crassi, & Quintus Mutius, & Publius Lentulus,
 & Scavrus summis honoribus functi, adilitatē magni-
 ficentissimè gessere, illamque magni muneris loco exe-
 quuti fuere. Paulus quoque Æmylius quum duodecim
 magnis competitoribus in petitione adilitatis prælatu
 fuerit, pro summo honore duxit. Sunt tamen exempla
 illorum, qui repullam in petitione adilitatis perpe-
 ssi, mox consulatus, præturas, & summos honores meruere,
 inter quos C. Marius, qui in duabus adilitatis petiti-
 onibus, curulis scilicet & plebeæ, vna die bis repullam
 tulit, septies deinde consul fieri meruit. Scipio verò Æ-
 mylianus, cum candidatus adilitatis in campum descen-
 deret, ab vniuerso populo fructum vberimum cepit:
 nam pro adili, omnium suffragatione consul factus est.
 L. Lucullus cum ante adultam fratris ætatem, magistratus
 petere noller, tantum gratia & favore valuit, vt abs-
 sens vnā cum fratre adilis relatus fuerit. Vespasianus
 verò candidatus adilitatis, quinque repullam passus,
 demum ad imperium fuit euectus. Et quamuis adilitas
 per se proprium munus foret, sæpe tamen magistros

*Aedilita-
tis munus*

equitum & trib. pl. simul cum magisterio & tribunatu
 adilitatem gessisse comperimus. Cn. Flauium Appij ca-
 xci scribam, cum tribunatu plebis adilitatem, & T. Sem-
 pronium, magisterium equitum vnā cum adilitate ha-
 buisse constat: tamen si duos magistratus, præsertim cu-
 rules, simul gerere, antea interdictum fuerit. Munera
 etiam magnificentissima, & ludos apparatusissimos, ad cō-
 ciliandum populi fauorem, per adiles plebis aut curu-
 les, nunc Romanos, nunc plebeios, nunc plebeios, nonnunquam se-
 cnicos, publica vel priuata impensa, aut ex mulctatitia
 pecunia curari & instaurari, plerumque adnotauimus:
 in quibus venatione beluarum, quæque mira spectatu
 & insolita sunt, nonnunquam gladiatorum paria qui
 digladiarentur, spectaculis exhibere: quæ munera cum
 magnificentissimè per adiles edita fuissent, gradus ad
 amplissimos honores magistratusque fecere. Illud memo-
 riæ datum est, eos qui scriptum facerent, ad adilita-
 tē admitti nequisse. Propterea Flauius scriba, quia scrip-
 tum fecerat, nisi iurasset se scriptum non facturum, ad
 adilitatem admissus non fuisse. Quòdque adiles, sicut
 tribuni plebis, sacrosancti aliquando habiti sunt: quod
 licet veteri constet exemplo, lexque à Valerio consule
 post decemuiros lata, tam tribunos quam adiles, iudi-
 ces atque decemuiros inuiolatos sanxisset: tamen quia
 adiles curules neque prehensionem, nec vocationē ha-
 bere, nec licetore vti, eosque à priuato ad maius tribu-
 nal prehendi duci; à magistratibus nouimus, propterea
 adilem non esse sacrosanctum opinati sunt: quod
 Domitianus Cæsar factò declarauit, qui tribuno pleb.
 autor fuit, adilem repetundarum accusandi, iudicis que
 in eum à senatu petendi. Qui quidem adiles non Romæ
 tantum, sed in oppidis & vicis ignobilibus sæpe fuere
 magistratus, qui de mensuris & rebus minimis iura da-
 bant. Hoc quoque notatum est posse adiles exhausto
 atque inopi arario nouum vestigal constituere, quo
 Reipub. oneribus consularum. Quòdque sicut tribunos
 plebis ad tribunatum, ita adiles siue curules seu plebe-
 ios, qui patrem haberent superstitem, ad adilitatem mi-
 nimè admitti posse, exemplis maximè probatum est.

*ch' alio mu-
nere cōiun-
ctum.*

*Ludi per
adiles edi-
ti.*

*Scriba ad
adilitatem
nō admitti.
A Ediles
sacrosancti.*

*Vestigalia
per adiles
constituta.*

Iudicium ignavi iudicis super controuerso iure perperam iudicantis, haustum aquæ per fundum alienum non deberi.

CAPVT V.

Super controuerso iure in foro Romano, me presente apud ignauium iudicem qui præsidebat, dum quotidiana patrociniâ præstarem, aspera & vehemens quæstio agitari cœpta est. Petebatur enim à testatoris filio, cui haustus aquæ in fundo quem alteri legauerat testamento, exceptus fuerat, isq; fons immodicis caloribus postea exaruerat, deinde tribus post annis denuò emerferat, ex testatoris voluntate se ad illius haustum per fundum legatum admitti. Cui contrà stabat fundi dominus, & desita aqua, seruitutem se nullam debere aiebat. Quippe cum aqua, cuius haustus testamento exceptus fuerat, fonte arefacto esse desierit, cessare etiam seruitutem, quæ propterea debebatur, dicendû erat: & vbi haustus aquæ ex nouo fonte illi forsan deberetur, ius tamen eundi per fundum suum, se inuito, illi non esse: plurâque in hanc sententiam adduxerat, quibus non dissimulanter quæstioni respondere videbatur. Contrà verò testatoris filius, relicta à patre seruitute, & haustu aquæ sibi legato, etiam aditum ad aquam, qui nulli sibi nisi per fundum patere poterat, relictum dicebat: cum nullus aquæ usus foret, nisi haurire liceret, neque posse hauriri nisi per fundum aditus esset. Quod si fieret secus, profectò cum sibi aliunde haurire non daretur, ipse legato præter testatoris voluntatem frustratus foret: quod est pudendum dicere. Rursus tamen si aqua desita fuisset, seu æstu vehementi, seu quouis modo arefacta, ea postea renata, ius pristinum sibi deberi asserere: nam quandiu è fonte manaret, ius hauriendi sibi integram esse dicendum erat. Cùmque immodicis iurgiis desuper obstrepent, & turpibus vocibus inuicem conflictarentur, iudex qui assidebat seuerus & vehemens, amborum audito postulatu, pauca interfatus, quæsiuit an aqua ex fonte arefacto penitus fluere desisset, & quum triennio aquam ex fonte manare desisset (quippe quum tenuis, non perennis foret) illumque denuò scaturisse, tabulis & testibus planum fecissent, deque hoc nulla controuersia foret: hoc asseuerato, parumper subdubitare visus, paulò

post eò inclinauit sententiâ, vt eundi per fundum alienum, & aquâ desitam rursus hauriendi, testatoris filio ius non esse, sibi liquere iniquissimo decreto prononciaret. Quæ iniuria decreti cum vehementer ille offensus reclamasset & propterea me adiuisset, peteretque vt sibi in causa adessem, vtq; suas partes propugnationemq; mea cura patrociniòq; susciperem: quæsum ego à iudice, vt bona cû venia diceret mihi, quo iure, qua lege aut exemplo, isti cui seruitus testamento relicta fuerat, ius nõ esse hauriendi ex fonte renato declarasset. Siquidem si haustus aquæ testamento legatus erat, iter quoq; ad haustum ex aquo & bono relictum videri debet: cum nisi haurire liceret, nihil præstaret cõmodi legatus, nihil opis: idq; tam Paulû & Marcellû, quàm Neratium & Vlpianû de seruitutibus sentire asseueravi. Quinetiâ de sumptibus *l. item. S. i. nerum idem Vlpianus censuit: Si in fundo à me vendito ff. de ser. ru sepulchrum mihi excepero, iter quoq; ad sepulchrû ex- fti. præ. l. si ceptum videri, cum subsequens antedecens supponat. reditor. ff. Neq; repugnat, quod arefcente fonte, desita seruitus vi- de relig. & debeat, quia satis habet rationis explicata, & quod mox sum. fin. fonte renato ius idem mihi deberi quouis potest intelli- l. Atilici- gere. idque labolenum & Paulû de seruitutibus etiam nus. ff. de censuisse. Quinetiâ Atilicinus consultissimus vir super seruit. russ. hac cõtrouersia Casarè Statilio Seuerò in hanc senten- præd. tiam rescripsisse dicit, idque cum lege & iure affirmare contendere, peteremq; vt more institutòq; maiorum, si quid iudicâdo deliquisset, caueret ne magno saltem afficeretur incõmodo, is qui in meâ fidem clientelamq; venerat: Iudex ad me cõuersus, grauius credo ferens se frequenti auditorio interpellatû, stomachabundus & vultu ferè minaci, semel, inquit, desita aqua, postquam fons exaruit, ius illam hauriendi pariter desitum videri. Quippe cum aqua nulla sit, quæ debeat, seruitutem extinctam amplius non reuocari respondit: Cùmque ego contraderem, horum autoritatibus nixus, plurâque in meam sententiam adducerem, præsertim cum nemo tam indoctus ignarusque rerum foret, vel qui primis (vt aiunt) labris iura degustarit, qui restituta re in statum priorem, idè ius quod antea fuerat re integra incolume esse negaret: ipse autè egregius nebulo cum in eandem sententiâ*

iret, illamque nullo argumento, nec iudiciali disceptatione, ut modesti iudices solent, dilueret ut firmaret, si quid probandum aut refellendum esset, sed propè ad extremam insaniam vecors ex cadesceret: ego qui probe nona spiritum eius, ne infestatione & conuiciis agerem, dicendi pausam feci, satiatusque duxi clienti salutari consilio prodesse, quam rationibus non proficientibus cum homine illiberali & clamoroso nequicquam disceptare: clientique ut ad maius tribunal prouocaret, persuasi: profuitque prouocasse. Naque haud multo post, discussio negotio lege & iure, inducto iudicis decreto, probabili & recto iudicio pro testatoris filio lis data est. Verba verò Cæsaris ad Statilium Seuerum ex eius epistola hæc fuere: *Succurrendum his putauit: itaque quod ius habuerunt tunc, cum primum ea aqua peruenire ad eos non posuit, id eis restitui placet.*

Quanta seueritate à Romanis contra licentiam magistratum, & quomodo occursum sit. CAP. VI.

Qvanta disciplina cauerint Romani, ne qui magistratus gererent, nimia licentia abuterentur, illud documentum est, quod pluribus legibus, plebiscitis & senatusconsultis præscripti fines magistratum, & potestas coarctata fuit, præcipue cauendo, ne imperiosa illorum licentia extra gradum rationis excederet. P. Valerius, is qui cum L. Bruto post reges exactos cõsul factus est, ad terrorem incrementis audaciae legem promulgauit, qua cauebatur, ut à quocunq; magistratu ad populum prouocandi cuius potestas foret: scilicet existimãs maioris imperii aduocatione, nimiam magistratum licentiam coarctari. Tametsi regum temporibus, prouocatione à regibus fuisse ad populum, idque pontificalibus libris caueri, multi contentant: quã legem à Muræna cõsule, quo tempore Sola & Alba colonie deductæ sunt, iterum latam cõperio. Postea exacto decemuirorum imperio pop. Ro. ut licentiæ temeritati que obuiam iret, præter auxiliũ tribunitium, nouam fanciendo legem, cõstituit, ne quis ullum magistratum sublata intercessione crearet: qui creasset, eum ius fasque esse occidi. Quod mox Duillius consul alia cõstitutione innouauit, ut qui magistratum sublata prouocatione creasset, tergo & capite lueret. Lapsis inde temporibus cum

P. Valerii lex.

Duillii cõsilio.

opes plurimorum præualerent, humilioresque à ditioribus assidue premerentur, hisque superbe auarique imperitarent, iterum Valeria lex tanquam vnicum præsidium libertatis, ante primum Punicum bellum lata fuit: qua inter cætera eum qui prouocasset à quouis magistratu, virgis cædi, & securi percutei vetuit: poenam tamẽ si secus fecisset, non adiecit, nisi improbè factum videri. Cumque adhuc non satis innocentie consultum foret, & plebis libertas opprimeretur magis, sapiusque hoc malum increbesceret, inita tandem ratio est, qua salubriter tenuioribus consultum foret, Siquidem M. Valerius consul legem de prouocatione ad populum, ab eadem familia sæpius latam, tanquam patronam & vindicem libertatis, tertio promulgauit, grauissimisque poenis affecit eum qui spreto more patrio, ad maius tribunal prouocare inhiberet, in tantum, ut etiam de vi & maiestate damnatis, ius prouocandi ad populum dederit. Tametsi post decursa secula, Caligula, ne longo circuitu ducerentur lites, nimias prouocationes inhiberet. Sed quamuis tot legibus aduocatio maioris potestatis, quæ ab iniuria tenuiores vendicaret, permilla foret: nondum tamen satis petulantie & effrænatae licentiæ prouisum erat, nisi caueretur, ne sæpius eadem imperia gerendo, nimis aliquorum potentia insolesceret. Ideo Q. Martius censor legem tulit ad populum, ne quis eundem honorem bis ambiret. Et deinde F. Maximus aliam recitari iussit, quod etiam plebiscito cauebatur, ne intra annos decem eandem potestatem gerere liceret. L. deinde Sylla, alique prius prætorẽ quam quaestorem fieri, aut consulem quam prætorem, edita lege vetuit: eundemque nisi decurso decennii spatio, bis vni magistratui præesse, graui poena interdixit: arbitratus frequentes honorum vicissitudines, nimiam potestatis esse, & potentie non ferendæ. Quod haud multo post noua constitutione innouatum fuit: cautumque, ne cui intra vigesimum annum, muneris publici administratio daretur. Et cum licentia præsidium in edendis spectaculis, multo prouincialibus dano & incõmodo foret, quotidieque nouis collationibus exhaustetur: Nero vetuit, ne gladiatorum munus, aut ferarum spectaculum præfides in prouinciis ederent. Quo

Valeria lex.

M. Valerii lex de prouocatione ad populum.

Prouocationes inhibite.

Q. Martii lex. Fab. Max. lex. L. Sylla lex.

Actas muneris publici obediendi.

Neronis statutum.

*Mulctæ iniquæ pro-
vocationis.
Plebiscita
diversa.*

etiam tempore statutum est, vt qui perperam ad principem vel senatum prouocasset, pecuniâ pœnæ nomine in ararium ferre, & mulctâ exolvere cogeretur. Pluræque extant plebiscita, quibus ne duos magistratus, præsertim curules, vno anno habere, néve plebeium magistratum patricio gerere liceret, cauebatur. Quin etiam pro magistratu aliquid gerere inhibitum erat, nisi prius sacramento adactus fuisset: quod ideo cautū ferūt, ne spe & cupiditate improba, imperia & honores assumerent. Iurabāt enim apud cōsulē vel senatū solenne iusiurandum per deos: postea vt in acta principū iurarent, Cæsarium tēporibus seruātū est. Neq; enim plus quinq; dies, nisi qui iurasset in legē, imperium gerere licebat. Siqui tamē in magistratu auarē, superbē & insolenter se gessissent: ipsos ante tēpus finiti honoris desistere, & de gradu deiici iubebāt. Primūsq; cui abrogatū imperiū fuerit, Tarquinius Superbus proditus est, qui propter insolentiam regno pulsus fuit. Postea exactis regibus, Sergium & Virginum tribunos consulares, q̄ malē ad Veios pugnaissent, & Cn. Manlium, & Seruiliū Cepionē proconsules, q̄ ipsorum temeritate clades ingens accepta fuisset, & à Cimbris cæsi, & castris exuti essent: aliōsq; ignauix insimulatos, abrogato imperio, ante tempus finiti honoris, senatus magistratu abire & insignia imperii dimittere coëgit. Quod & C. Gracchus alio plebiscito confirmauit cauens, vt si cui ante tempus propter indignitatē imperiū esset abrogatum, is alterius adeundi honoris facultatem non haberet: néve maxima imperia diuturna essent, quod vnū officere libertati cognitū est. Magistratus & honores geri vltra annum ananaria lege prohibetur. Iulius verō Cæsar lege sanxit, ne prætorix prouincix vltra annum, néve cōsulares plus biennio obtinerentur. Tiberius collatos semel honores non faciliē ademit, cū saturos & opulentos præfides minus noxios prouincialibus duceret. Néve finito magistratu, is qui prouinciā præfuisset, impunē insultare gaudere, tringinta diebus lege Cornelia successore expectare & ex prouincia reuersus, rationem administrati muneris lege Iulia reddere cogebatur. Ideo plures consules prætorēsq; sanctos honoribus, quod mente im-

Magistratu & imperio deiecti.

C. Gracchi plebiscitū.

Ananaria lex.

Ratio administrati muneris.

proba, auarē & crudeliter in prouincia se gessissent, dānatos & ararios factos inuenimus. Apud Græcos verō lege cauebatur, vt qui gesti muneris rationem non redderet, alogii teneretur. Apud Athenienses quisquis ad rempub. accessisset, rationibus ita obnoxius erat, vt etiā sacerdotes obnoxios lex iuberet, apud quos computator publicē eligi consuevit, qui redditus ciuitatis per singulos magistratus populo resignaret: neminēque coronari licebat, qui rationibus reddēdis obnoxius foret. Carthaginensibus, ne insolescerent magistratus, toto imperii tempore vinum interdicebatur, ita abstemios moderatiores fore arbitrati. Thebanis lex data est, vt ad munera publica nemo accederet, nisi qui annis decem a mercimoniis destitisset. Bithynis, vt minor annis tringinta, ad honores admitti nequireret: quod tamen Augustus ita præfinit, vt ab annis duobus & vinginti admoueri iuuenes ad munera iuberet.

Verum hodie id temporis ad xxx. annum coarctatum esse constat. l. ad temp. ff. de mune. & hono. l. sexi undecimum §. de minoribus quoque ff. de vaca. & execu. mune & l. non tantum. §. neque enim. ff. de decurio.

Quod si fortē finito magistratu quisquā prouinciā successori tradere negaret, vel vltra iustum tēpus falces retineret, is velut maiestatis reus in principē & rempub. agebatur. Cui simile apud Thebanos accepimus: nā qui vltra præscriptum honores gesserat, conspirationis reus capite luebat. Fertur tamen Epaminundas Thebanus, dum patria cōsultum vult, prætura quam gerebat, vltra præfinitū tempus præfuisse, nec successori exercitū tradidisse, quo tempore Lacedæmonios graui bello & intestinis cladibus affecit: ne si honore decederet, Thebanis progrossu rerū frustrarentur. Cuius rei causa capitibus Carth. festina discipula. *Qui finito magistratu prouincia abire nollet. Thebani.* *Carth. festina discipula.* *Romani quoq; tam seuera vigit disciplina, vt si quis inperator duces multaret, licet fœlici euentu pugnaisset, fœclati obiedo supplicio in crucem elatus, morte pœnas dabat. Ro. exercitum mani verō duces, qui temeritate vel inscitia exercitus amississent, aut fuga & pavoris insimulati essent, pecunia & exilio sæpe mulctati sunt. Lege quoque à Valerio Publicola primum lata cautum fuit, vt qui imperium blicola lex.*

*Græci.
Alogii rei.
Athenienses*

Magistratu fungētes apud Carr. vino abstinebant.

Ætas finiendi magistratus apud Thebanos & Bithynas.

magistratumve à populo non accepisset, capite plecteretur: quod ab Atheniensibus servatum est, quibus nulli erant magistratus, nisi sortitione publica & suffragiis populi creati. Tanta videlicet cura tantaque solitudine maiores nostri contra insolentiam magistratum, præsidia legum inuenerunt.

Qui ordo in disponendis aciebus, & que norma militia apud Romanos olim servari solita fuerit, & que apud exteros. CAP. XXV.

Species militum. Præleus dux ex occasione oblata acies dirigunt.

Militum ordines in Romanis castris plures fuisse, & exque diversis formis instrui acies consuevit, & firmari subsidiis sæpe notatum est. Species verò militum à principio ita distinctæ fuere, ut aut inter hastatos, & levis armaturæ milites, aut in principibus, vel inter triarios essent. Et licet de instruendis disponendisque aciebus certa lex tradi nequiret, quia ex monte, flumine, vel locorum situ facili vel impedito, aut ex subiecta planitie, & natura regionis perlustrata oculis, providè diligèntque dux, exploratò & prævisò acies dirigere, & copias admovere debet: & nunc directa, nunc cuneata, vel trigona, aut hemicycla, modò latè fusa, & protenta acie, nunc quadrato agmine, quod frequè apud Perlas & Siculos fuit, in hostes vadere, aut hostium vim excipere: nunc frontem vel cuneum, nunc subsidia, orbem, globum forfices ferras, turres, atque alas facere: ita ut terrarum situi sese accommodet, & qualitati insinuet: tamen ubi locus tempusque patitur, hæc acierum forma & turmarum descriptio magnas sæpe acies fudit. Nam primi erant Hastati, qui hasta tantum gestaque, & Pilani, qui pilos primos congressus excipiebant. Fuit autem pilum ligneo hastili, & ferro quadrato, oblongo & præacuto. Hi ergo quindecim manipuli erant expediti & delecti pedites. Inter quos iaculatores, & levis armaturæ milites, qui in prima fronte siti, dato signo in hostes incurere, ac pilis missilibusque hostem ferire, deinde gladiis comminus congregi solebant: in quibus tyrones qui nuper militiæ adsciti erant, militabant, ab hisque primi erant congressus, & hostes lacesitri assuerant, Mos ergo Romanus erat, instructo paratòque exercitu, quò congregi acie parant, deos primùm consulere, mox auspicato

Acierum & turmarum forma. Pilum.

Tyronum congressus. Mos Rom. aggrediendi consuetus.

& litato, ne incertus auspiciis, & turbatis religionibus, acies committerent, Solem venerari, & in hostes ducere sicut in Syria mos erat: quòumque classico signo dato pugnam ineunt, primo occursum ad ardorem excitandum, ardentissimo clamore concurrere, & signa inferre: qui si consona voce editus, neque impar, varius vel dissonus foret, haud dubiè satis animorum ad certamen esse, & futuram victoriam spondebat: namque is erat index voluntatis & animi cuiusque. Si verò excitatio crebriorque ab hoste sublatus esset, quò euentus prælii casurus foret indicium haud dubium præbebant: in qua quidem re ad ardorem animi excitandum, non solum acies, sed ipsa quoque signa militaria inferebant. Neque enim parvi momenti tuit illa prima vis & congressio militaris, cum alacres & fiducia pleni, ardenti clamore simul in hostes ibant, & signa inferebant, intolerabili clamore, animorum vno impetu consentiente ac virtute: que res magnarum victoriarum plerumque causam dedit. Quare à Julio Casare Pompeius haud immeritò imperitiæ arguitur, quòd in pugna Pharsalica milites certaminis avidos, impetum excipere, nò inferre iussit. Quod quidè Cyri consilium fuit, ut si hostes tumultuosius irruerent, taciti milites impetum exciperent: si autem taciturni essent, clamore & strepitu acies inuaderent. Galli & Germani, quibus inconsulta ira & furor est, siquando cum hoste congregi parant, dissono & truci cantu, quem barbarum vocant, cum vlulatu & tripudiis scuta quatientes prælia inibant, ex quo futura pugna fortunam augurabantur: aut patrio more, nudis corporibus, horrendoque vocis sono: nonnunquã ut auspiciam pugnae sumerent captivum cum suo milite committerent, vnde belli omen augurati, in hostes ibant. Quibus Germanis hoc etiam in vsu erat, non antè acies committere, quàm per matres familias, quas plurimas educebant in castris (sicut Dionysius, qui armatas thyrif mulieres habuit) an decerneendum esset, sortibus & vaticinio prædictum foret. Ambrones nò cursu furioso, sed incessu tardo armam pulantes, rhythmis cum gressu & pulsù armorum consonantibus, suum nomen exprimentes, in hostes ducunt. Vbi & Treuirum virorum cantu, & scæminarum vlulatu

Clamor consonus.

Pompeius à Jul. Cas. imperitiæ accusatus. Cyri consilium. Galli & Germani Barrius.

Belli omen Germanorum mos.

Ambrones.

Vbi & Treuirum.

Aethio- terrorem faciunt, & voce obtundunt. Aethiopes, cum
pes. cecinit bellicum, clamoribus dissonis tumultuantur, &
Syri. sui moris trupidius exultant. Syri autem in primo con-
 gressu Solem venerati immodicis vocibus exultantes,
 cursu quam citatissimo acies subeunt, & in hostes irruunt,
 ita vano metu deturbari & ludificari hostem opinati. Athenien-
Athenien- ses & Lacedaemonij praena canentes & hymnos
ses & La- Ioui, congregi solent: quod frequens apud Graecos fuisse
cedemonij. notatum est. Fuitque Spartanorum mos, ut ante hostium
 congressum Amori sacra faciant, utque reges Laco-
 nici antequam signa inferant, Musis immolent, Clementiaeque & Amicitiae non Marti: satius ducentes, pa-
 ctione hostium animos & pace incruenta conciliare,
 quam praelij subire aeam, & multa hostium caede victoria
 potiri. Cyrus autem, ne hostium efferis clamoribus
 milites percussis trepidarent, hymnum Polluci & Casto-
 ri canere iussit, quo concentu effecit, ne impronisa for-
 midine captarentur. Post hastatos sequebantur princi-
Cyrus. pes, qui viribus & arate fortiores, in quindecim pariter
 distincti manipulos, scuto & insignibus armis, sub ipsis
 signis militabant: qui non continenter iuncti erant, sed
 modicis spatiis discreti, quasi in subsidiis positi: ut si ha-
 stati commisso praelio ab hostibus deturbati retro cede-
 rent, ad principes & grauioris militiae viros receptus
 tutus foret: hique cum ad hostium subitus conatus praesto
 essent, obnixi vrgentesque integris viribus fessos adori-
 rentur, & impressionem facerent. Post principes vero
 triarij pluribus vexillis ordines ducebant. Erant enim
 veterani milites, magnae & expertae virtutis, qui stabili
 genere pugnae assueti, scuta & hastas tenentes humi fixas,
 genu dextro innixi, praelij euentum, & imperatoris
 nutum expectabant ad inuadendum: qui modico etiam
 intervallo seiuncti a principibus, confidebant. Iisque
 ordinibus, cum procinctae acies starent, si a principibus
 haud feliciter pugnatum esset, nec ad arcendam vim sa-
 tis roboris aut virium foret, ut victi percussis, & conster-
 nati cederent, perditis propere rebus, & desperata salute,
 se ad triarios per intervalla ordinum sensim referebant.
 At tunc exurgentes triarij, in quibus omnis belli moles,
 quodque virium erat, esse putabatur, namque his vin-

tere aut mori decretum erat conferri pluribus ordini-
 bus, firmata acie, tanquam vallo muniti, structis mucro-
 nibus, ita ut vir viro, armis arma coniuncta forent, vias
 clauderent: ita magno praesidio firmati in hostes ibant,
 ut derumpi ea acies non posset. Neque enim longum cer-
 tamen, & crescens vis diutius durare posset. nisi secunda
 acies prima, & integri fescis succederent. Cyrus quoque
 haud absumili exemplo ita aciem instruxit, ut qui primi
 in praelio, quique primarum centuriarum milites es-
 sent, in secundis pugnant vltimi, deinde vltimi succederent
 ad primos, ita acie instructa, ut seruato ordine
 progredi ad pugnam, & cum opus foret, pedem retro
 ferre possent. Germani vero per familias & propinquitates
 cuneis acies instruebant. Sarmatae per turmas, quibus
 insuperabiles erant: pedestri vero pugna nihil ignavius.
 Scythae, Thraeces & Macedones cuneo, qui mediam
 vigeret aciem, frequenter vsi sunt. Persae & Siculi, qua-
 drato agmine. Celtiberi tantum cuneo valebant, ut qua-
 cunque parte decurrerent, irruptionem facerent. Galli
 bifronti acie pugnant, cuius vsus talis erat, ut nullam
 militibus terga dandi spem ostenderet. Lacedaemonij cum
 in cornu incidunt, turma in postremis sequitur, quae se
 ad frontem & in latus flectere queat, & cum opus foret
 verterent se singuli ordines, & depugnarent. Agesilaus
 quoque quadrato agmine exercitum saepe duxit, ita ut di-
 midium ante, dimidium vero post exertum haberet.
 Thessali rhombi figuram primi inuenere, quod facile cir-
 cumagitur, cuius ope adiuti, hostibus praualuere. Ferunt
 Tribalos populos omnem aciem in quatuor phalanges
 & quicquid est copiarum diuidere primam ex imbellibus
 secundam ex optimis, qui robore praestabant & viribus:
 tertiam ex equitibus, quartam ex mulieribus, quae in fuga
 conuersos conuiciis incesserent. Latini vero populi cum
 antea Phalanges similes Macedonicis facerent, postea di-
 sciplina Romana edocti manipulatim acies instruebant.
 Apud Spartanos in expeditionibus obeundis reges erant
 primi cum cohortibus suis, in recessu vero postremi. A-
 theniensibus lege cautum erat, ut polemarchus cum acies
 decernitur, dextrum semper latus teneat, indeque in ho-
 stes irruat. Thebani cum ad Leuctram sinistro cornu

*Cyri acie
instructio.*

*Germano-
rum acies.
Sarmatae.
Scythae.
Thraeces.
Macedones
Persae.
Siculi.
Celtiberi.
Galli.
Lacedaemo-
nij.
Agesilaus.
Thessali.
Rhombus.
Tribali.*

Latini.

*Spartani.
Athenien-
sum lex.*

Thebani.

Lacedæmoniorum & Athenienſium conuentum.

Lacedæmonios fugaffent, & victoria potiti eſſent, omni-
bus præliis obſeruarunt, vt in ſiniſtro cornu principatum
darét. Erátque inter Lacedæmonios & Athenienſes cõ-
uentum, vt ſi arma contra eõſdem hoſtes ferret, Athe-
nienſes ſiniſtrum Lacedæmonij dextrũ acie tenerent
locumtamenſi in pugna aduerſus Mardoniu Athenien-
ſes dextrum cornu contra Perſas, Lacedæmonij ſiniſtrũ
cõtra Bœotios & Theſſalos tenere. Cũque aduerſus
Mardonium & Medos Athenienſes & Tegeates ſuper in-
ſtruedis aciebus diſiderent, dextrũ cornu uſurpãtibz
Athenienſibus, Ariſtidis autoritate effectũ eſt, ne intem-
peſtiuè contenderet, quamcunq; partem in acie dedi-
ſent, ſe viriliter operam nauaturũ profeſſus. Cui non ab-
ſimile eſt, quod cũ Themistoles cum Eurybiade Lacedæ-
moniorũ duce contra Xerxem claſſem duceret, & de
ducatu orta contentio eſſet, facile ceſſit, aſſerens intem-
peſtiuam contentionem e ſua republica non eſſe, ſed eũ
videri principem, qui meliorem operam nauaſſet Apud
Lacedæmonios verò milites ex Scyro inſula, cũ ſini-
ſtrũ ſibi locũ delegiſſent in acie, ſemper obſeruarunt vt
deinceps ſiniſtrũ cornu teneret. Ferturq; Plammetichus
Ægypti rex cũ pugnaturus contra Aſſyrios, ignomi-
niæ loco Aegyptios in ſiniſtra, mercenarios verò & ex-
ternos in dextra phalangis locauiſſet, exercitus aliena-
tionẽ & diſſidiũ paſſus fuiſſe. More tamen Romano an-
tiquiori duci dextrum cornu dari conſuevit: ſiniſtrum
verò, quia minus curæ & ſolicitudinis habet iuniori, &
minus aſſucto: quãuis ſiniſtro nonnunquã ſummos du-
ces attributos inueniamus. Tullus enim Hoſtilius ad-
uerſus Fidenates pugnaturus, ſiniſtrũ ſibi deſumpſit cor-
nu, dextrum verò Metio dedit. Darius quoque ad Arbe-
lam cũ ſibi ſiniſtram tuendam ſumeret, Mazeo dextrũ
aſſignauit. Si tamen inter duces de loco non cõueniret,
plerunq; de ordine agminis quem tenerent, inuicem
fortiebãtur. Cũque ſigna militaria in media locaretur
acie, ita vt pro ſignis anteſignani, poſt ſigna alia pugna-
ret acies, quoties hoſtiũ impetu anteſignani victi cede-
rent, ne nudarentur pugnatoribus ſigna collato ſtatim
gradu ex ſecũda prima fiebat acies: ita vt à ſuo quiſque
manipulo vel cohorte pugnans non recederet: qui om-
nes

Princeps.

*Plammeti-
chus.*

Romani.

Darius.

*Sortitio de
loco.*

*Ubi anteſi-
gnani victi
cederent.*

res ita docti inſtructique erãt, vt ad nutũ monentis in-
tenti, ad illius imperiũ ſe in turmas colligere, rursus di-
uidere poſſent, obſiſtere, circuire, mutare pugna, modò
à frõte, nunc à cornibus occurrere ſequi ſigna, ordines
ſeruare, cõſiſtere, & locũ nõ deſerere, tã facile ſciant vt
ſigno dato expediti & diſto velocius mandatis parerẽt.
Erant enim ita inſtructæ acies, vt faciles partienti, fac-
iles iungenti forent: talisq; diſciplina, vt etiã in cõſi-
ctu belli, & dum præliatur, miles in ſua legione cohorte
vel manipulo maneret ab eãque pugnans nõ recederet. *Vbi terga
verterent
hoſtes.*
Hoc quoque proditum eſt, q̄ quoties grauis armaturẽ
hoſte fugaffet, ne turmæ equitũ curſu & fuga inſequen-
do diſparerũt, ſignãque & ordines relinquerẽt, leuem
armaturã, ſunditores, ſagittariõsque, qui hoſtes lógius
agerẽt, & trepidãtes opprimerẽt, emittebãt. Quod longè
ſecus apud Lacedæmonios fuiſſe tradunt. Quippe in
pugna accerimi exiſtunt, diũque & fortiter præliatur,
dum hoſte in fugã vertant, quibus fugatis, effuſos inſe-
qui neſciũt. Cũ enim hoſte dare terga cõegriſſent, cõ-
tinuò redibãt in ordines. Neque enim videbatur deco-
rum ſatis, in fugientẽ hoſte & agmen cõſternatum in-
ferre ſigna, & in terga dãtes, ius victoris exercere. Quo-
tiẽſque ad vltimum laboris & periculi ventum erat, vt
ſolutis ordinibus vagẽ diſſipati milites, forẽt in ſumma
deſperatione & diſſidentia, rem in aſperis præliis ſæpe
tentatã, felici euẽtu multi magno ſtudio exequuti ſunt,
vt diſſipati milites ad ſuos mox ordines redirent: dein-
de coactò agmine, omnes vno impetu imprefſionẽ face-
rent, & vitro in hoſtes irruerent, magnõque ardore ani-
morũ pugna repararent, id quod apud Germanos fre-
quens fuit, vt cedere loco, & rursus inſtare pro conſilio
haberẽt, vel vt equites dimiſſis equis ad proximos eua-
derent, immiſcentes ſe pedibus, dum fluctuantur acies,
hoſti obuiam irent: ideo vt ſpe fugæ erepta, æquato om-
nium periculo, pedeſtri prælio acrius inſiſterent: vel
in hoſtes acrius incurrerẽt, detractis franis, cũ effu-
ſum curſum tẽperare nequirent, equos concitatos age-
rent, & imprefſione facta, vi viam facerent, ſparſõsque
& incõpoſitos adorirentur. Nonnunquã vt vexillo ſi-
gniferis adempto, & in hoſtium agmen, aut intra vallũ

*Lacedæmo-
ni hoſtes
fugientes
non inſe-
quebãntur.*

*In extre-
mo pericu-
lo.*

Germani.

iniectio, quod acrius subirerit, instado, atque virgido, ne illo potiretur hostis maiori impressione dimicantes, ita irruerent, ut lapsam plerumque aciem repararet. Apud Cimbricos in more fuit, ne fuga signa & ordines dissiparent, turmas & robora legionum longis catenis inuicem conne-
re, & per balteos milites colligare, ut ita nexi firmius propugnarent. In quo traditur operam precium, quod cum Lacedaemonij contra Tegeates dimicarent, & de victoria confisi, vincula seculi ferrent, quibus illos victos ducerent: postea victi & fugati a Tegeatibus, eisdem vinculis nexi

Romanorum
cuneus &
phalanx.

Trasfuga.

Fugientes
ex praelio.

Petitio ut
defuncti
sepeliretur

Deditionis
signa apud
diversas
gentes.

& captiui ducti sunt. Romanis frequens usus erat, cuneum facere & phalangem, ut inuicem scutis annexis, & supra capita elatis densa latitudine succederent, vnaque conspiratione & consensu in orbem se colligerent, & impressionem facerent. Illud quoque salutare creditum est, transfugas detractis armis, ne quid insidiarum simulata transitione moliri possent, in postrema acie inducere: namque illis credere non facile licet. Profuit quoque salubre consilium, quod in magna consternatione, accisis rebus, & desperata salute, a Romanis saepe factitatum nouimus, ut dispositis equitum turmis ante munimenta, fugientes temere ex praelio ad castra, milites pauidos & consternatos pro hoste haberent: illorumque strictis gladiis inuaderent, ut non minus a tergo quam a fronte infestas acies viderent. Haec enim vltima desperatio nonnunquam militum animos incessit, ut inclinatas & turpi fuga profligatas acies plerumque repararint: tantoque ardore pugnam legamus restitutam, ut milites ancipiti coacti metu, victoriam ex hostium manibus saepe eriperint. Fuit hoc quoque notatum, dum acies praeliantur, & armis decernunt, petere ut defuncta corpora liceat sepelire, vel post praelium abire, coeclsum de victoria videri. Eos enim qui vicerunt, precari aliiquid ab hoste petere non decebat: sicut confessio cedentis, & detrectatis certamine, ubi hostes ad pugnam elici nequeunt, pro victoria fuit. Apud Gallos & Hispanos brachia & manus inermes tendere: apud Romanos capita scutis subdere, & arma tradere, deditionis signum erat: quare Pompeiani in pugna Pharsalica passis palmis salutem petiere. Armis quoque dimissis salutationem morte militari facere magno saepe praesidio extitit militi-

bus. Inuictis velatisque manibus supplicare, aut cum infulis & velamentis prodire, apud Graecos manus inermes dare, Indis cum pateris occurrere, & vina libare, aut ex Solis ara accensis facibus obuiam prodire, in fide venire & potestatem, signum fuit. Neque enim decebat illos qui passis palmis in deditionem venissent, morte afficere, aut in eos velut hostes insultare. Dextris autem exertis, & sublatis
Dedentes se inersice re nefas.
manibus incidere, apud Graecos & Persas pacis signum erat. sicut Assyrii & Massiliensibus cum infulis, Graecis Pacis signum olea ramis aut lauro accedere, & Barbaris florentes
gna.
capite corollas gestare Aegyptiorum mos traditur, ut veste sumpta, & praelatis omnibus sacris, pacem deprecantur. Gallorum, occurrere magistratus cum pueris & feminis: Apud Persas, terra & aqua offerre, deditionis signum erat. Quare Danij legati cum ab Atheniensibus magnificis verbis terram & aquam peterent, ab eisdem alij in barathrum, nonnulli in puteos precipites acti sunt. Apud Lacedaemonios scutis positus, manus excutere: in singulari pugna, vox. Herbam do, se victum fateri significat: sicut olim bello capti, cum salutem peterent, in discrimine extremo salutem dicere coeperunt. Athletarum mos erat, ut

quum in certamine victi, digitum aut manum exerendo, pacem peti ostenderent. Fuitque sententia Brasylae Peloponnesium ducis, cum acies decernere parant, instructo exercitu, lancearum frequentem motum & galearum, a qua parte futura sit fuga, demonstrare. Esse quoque Romanae militiae coeperimus, ut equites in praelio duplici utantur equo, ut vni fatigato, alter recens expeditusque succedat: quodque sicut miles pedestris militi, arma & vallum, & quoties opus foret, plerumque dimidiatis mensis cibaria: ita equites praeter arma & gladium, folliculis frumentum deferrebant. In nauali autem praelio constitutum est, ut milites non militari solum fungantur munere, sed velut classiarum remigum, & per tabulata nauarum ministeria exequantur, hostiumque tela excipiant, & scutis auertant. Hac disciplinam militarem Lycurgus non omnibus significandam censuit. Ideo lege cauit, ne contra eosdem sepe in mouerent arma, ne iterum repugnando, diutino bello assuefcere, & longa militia hostes disciplinis eruditi contingeret, ideoque bellicosiores & effrantes forent.

Athleta.

Brasylae sententia.

Equites duos equos habebant.

Pedites & equitesque ferrent seculum.

In nauali praelio.

Accusaturq; Agesilaus, q̄ cōtinuis bellis quibus Bœotia infestavit, Thebanos ociosos, bellorum rudes ita erudiuit disciplina & vsu armorū, vt sæpe ipse ab eisdem in extremū vitæ discrimē cū toto exercitu lapsus fuerit.

An sapienti vxor ducenda sit, & que ad propagandam sobolem indulta commoda à Romanis fuerint.

CAP. VIII.

Vetus quæstio fuit, & à prudētibus in utrāque partē agitata, adhuc in quæstione est, an sapienti vxorē ducere expediat. Cōpater amicus meus, homo perfactus, multaq; venustatis, & multi salis, cui in omni sermone mira fuit vrbānitas, semperq; venustē dicta, semperque opportunos iocos habebat: si quē in nostra Parthenope vxorem ducere audisset, eū grauibz cōiūciis, perinde ac si in aliquod crimen prolapsus foret, incesse re solebat, q̄ homo liber, & sui potens, in seruitutē mancipari, & sub imperio vxorio seruilem in modū excruciarī non curasset: habens semper illud in ore Thaletis Milesij, qui iuuenis cur vxorē nō duceret, interrogatus, quia intempestiuū erat, respondit: iterū senex cum ad cōiūgiū vrgeretur, rursus intempestiuū dixit: hac ambage verborū, sapienti nunquā vxorē ducendā fore demonstrans. Verūm qui hæc perpēsio iudicio explorare vult, profectō in cōiūgijs multa inueniet cōmoda vsui vitæ necessaria, sine quibus vix homini sapienti calibē vitam ducere expediret. Si quidē nō parua adiumenta ex hac societate homini vel inquieto & fatigato ad requiem forensiuū exercitationū, vel in secūda fortuna ad amplorem fructū lætitiæ, quū habeat cū qua congaudeat, parantur: præsertim siquis moratā, & non quotidiani damni, ac fœdis & pudendis vitijis nequissimam sœminam nactus fuerit. Nec minus quum studio & labore fortis bona quæsiverit, superesse domi qui ea diligentissimē tueatur, haud mediocre præsidium vitæ putauerūt. Illud quoq; nō parui refert, habere in miseris solatium, in periculis adiumentum, sociāq; vitæ etiā in calamitate, quæ te perinde ac se foueat & amplectatur. Adde mutua pignora tori genialis sobolisq; quā sibi quisque post feturā, & bonorum participē cernit: ingenitamque charitatē in fi-

Thalesis dilectum de ducenda vxore.

Coniugij cōmoda.

lios animosque consociatos: quæ ad ciuitatis & reipub. præsidium; nec minus ad propagationē nominis valent sempiternam. Quibus delinquentis adductus Socrates, nec Xantippe quamuis morosa & iurgiosa: nec Pythagoras, Crates & Aristoteles, aliique sapientissimi viri, coniugio carere voluerunt, Quod legibus Lycurgus mādasse fertur: nā si qui in orbitate & solitudine calibēs vixissent, ea afficiebantur ignominia, vt à ludis arcerētur, per hyemē verō forum nudi circuire cogerētur. Sparæ enim tam calibi quàm fero & malo marito legibus indicta pœna fuit: quæ iudicia cacogamia & ophigamia dicta. Cretenses verō felici instituto vsurparunt, vt è egregio iuuenem deligerēt forma cōspicuos, quos ad vxores ducendas propagandamque sobolē vi & lege cōpellerent. Thuriorum lex erat, vt iuuenes primo ætatis flore ad ducendas vxores muneribus honoribzque inuitaret: qui verō ea defuncta alteram superduxisset, is inuisus & execrabilis diis hominibzque, ab omni honoris aditu & magistratu arcebatur. Platonis verō legibus cauerur, vt qui ad quintū & trigessimū annum mansisset cælebs nullo dignus honore, & omnium postremum haberetur: cuius rei causa, Romanos magistratus ad coniugium & proli excitandā non solum pœnis coercere repugnantes, sed & præmijs inuitare iuuentutem sæpenumero videmus. Furius Camillus & Posthumius quum censuram agerent, his qui ad senectutē calibēs peruenissent, aut viduarum nuptias, quarū viri bello ceciderant, detrectaret, multctam pœnæ nomine in ararium ferre iusserunt. **Q** Metellus Numidicus sensor, & postea diuus Iulius, deinde Augustus, liberorum gignendorū & sobolis causa legē de maritandis ordinibus tulere, eos ad progenies propagandam præmijs & immunitatibus inuitantes: si quidē cui tres erant liberi, vacatio muneris: cui plures, libertas donabatur. Quod à Lacedæmoniis constitutū fuerat, vt trium liberorū parēs, à custodia & excubijs: quatuor verō ab omni onere immunis foret. Quinetiā prætoras, quæsturas & cōsulatus, honorēsq; & magistratus, Romani veteres, nisi parentibus plurium liberorum comitijs dedere. Quare exēplis palam factum nouimus, plures candidatos quum ad comitia & campū descende-

Lycurgi. lex in calibes

Sparia.

Cretenses.

Thurij.

Platonis leges.

Calibes multctati.

Lex de maritandis ordinibus.

rent, fidei adoptionibus liberos sibi pessimo more emittos fuisse. Quod postea senatusconsulto sublaturum fuit, ne simulata filiorum adoptione veris parentibus fraudi esset semperque mariti, & plurimum liberorum parentes, in omni negotio, pauciores liberos habentibus, aut sine uxore degentibus antelati fuere. Persarum more, qui ingentia munera his qui plures genuerant filios, proponere soliti sunt: quorum reges siquidam Persidem adiret, singulis mulieribus ad sobolis inuitamera singulos aureos dare consuevere, pragnantibus vero duplices. Quod rex Ochus, quum esset fordidae auaritia, ne quid elargiretur, adire recusauit. Mulieribusque, quarum trium liberorum matres foret, etiam uiuo patre testari, & sine curatore de bonis disponere, negotiaque alia gerere permittum erat. Viroque decedente sine liberis omnium bonorum haeres lege Romuli uxor erat: si uero cum liberis, aequalis bonorum partem cum liberis ferebat. Utque non seuera & tristis sed iata atque hilaris illorum pudicitia foret, uxoribus nec molere, nec coquere, aut alio seruili munere fungi permiscere, nuptiasque pecuniarum & fortunaru uiri, sacrorumque solas esse iussere. Illorumque qui in uxore aut liberos uolentas manus intulissent uelut sanctissima deorum templa uiolassent, inpios consceleratosque duxerunt. Veteres enim mulieres propter infirmitatem consilij, sub parentum tutela cognatorumque esse uolere, donec uiro desponsata, coniugali copula iungerentur: tunc enim a tutela liberę, in uirorum manu, non in seruitio erant. Ideo & mariti mores pro lege habere. atque his se accommodare conuenit. Contra decet uirum curare, ad cultum uictumque ei ne quid desit: namque uxori mala tractationis contra uirum actio datur. Cauendumque ne uxoris imperio maritus agatur: nam illum famosum despectumque paulo monumeto precipite ageret. Quare uerbum Catonis talia exprobrantis in Romanos saepe enauit: Illos omnibus gentibus armis imperitare, ipsis uero uxores. Fuitque ideo proditum in Assyriam, Lunae templum apud Carras fuisse in quo qui Lunae supplicaret, uxoris imperio subigi: qui uero Luno deo sacrum faceret, uxori dominari ferebatur. Quibus etiam mos a Semiramide traditus perditum mansit, ut uiris uxores dominentur. Sauromatas etiam ferunt hoc habere precipuum, ut

*Qui plures
haberent li-
beros, alius
prelati.
Perse.*

*Romuli
lex.*

*Uxores ser-
uilia mune-
ra obibat.
Quis uxo-
rem aut li-
beros uiol-
entas ma-
nus intulif-
sent.
Uxor erga
maritum,
contra.*

*Uiri sub u-
xoris impe-
rio apud
quos.
Semiramis
Sauroma-
tas.*

uiri sub imperio uxorio & famulatu sunt. Apud Aegyptios, ut uiro mulier praeficiatur, lege cauebatur, testatibus uxoribus inter solenia sponsaliorum, in primis uirum suo arbitrio parere oportere. Spartanarum mulieres minimè muliebris animi, uiris imperant, domesticisque negotiis solae praesunt, curaque omnis & procuratio ad ipsas pertinet. In quo fertur lepidè dictum Gorgonis uxoris Leonidae quae quum ab hospite argueretur, quod solae Spartanarum uiris imperaret, haud immitto, inquit: Nam solae uiros parturiunt. Saepè tamen bonum maritum agere, quam in Republica magnum uirum esse, pluris ueteres censuerunt. Ipsaeque ad coniugij & sobolis inuitamenta, inter muliebria iura, abundantia auro mundoque muliebri, aureisque legementis & purpura omnibusque delinimentis uti permiscere. Quare in maximis bellis saepe matronas auro collato inops ararium subleuasse, & magna Reipub, adiumenta dedisse, perspectum est. Legimus secundo Punico bello, inops ararium Respub. infestis hostibus afflitteretur, scirentque matronae ararium populi Rom. bello exhauriri, ipsas coeleuatum. Matrone inops ararium subleuatum. Matrone cur carpento uirorum, in funere solennis laudatio esset, senatusconsulto cautum fuit: primaque Popilia a Crasso filio laudata in funere fertur in funere. Postea Iulius Caesar defunctam primus solemniter laudauit uxorem, & Nero Poppeae formam, & alia fortunae munera pro nostris magnifice extulit. Aliique deinceps defunctorum laudes ad populum solenni oratione prosequuti sunt. Utque perpetuum hoc coniugale foedus, & sine dissidio foret, uxori uirum relinquere, & cum alio copulati nequaquam licebat: uiro autem, nisi uxor in adulterio aut ueneficio, seu clauium adulteratione deprehensa foret, aut si uinum biberet, leges a Romulo latae diuertere nulli sinebant: qui aliter dissidium fecisset, bona uiri ad uxorem deuolui uolere. Quare L. Antonius a censoribus notatus, & senatu motus fertur,

*Aegyptij.
Spartani.
Leonide
uxoris di-
ctum.
Matrona-
rum auro
inops ara-
rium sub-
leuatum.
Matrone
cur carpento
uixit, &
in funere
solemniter
laudata.
Diuortij
causa.*

*Repudium
ob leues
causas.*

quòd nullo, còsilio aut modo, quam in matrimoniù duxerat, repudiasset: & Tiberius Cæsar quæstorem gradu deiecit, quòd quam còiugem duxerat tertia pòst die dimisit. Tamen si ex leuibus causis repudium intercessisse plerunque inueniamus. Siquidem Q. Antistius vxorem, quòd cum libertina fabulari viderat, repudiavit: & C. Sulpitius, quòd inuelato capite foras prodississet: quippe veste à capite deducta matronas incedere, minimè fas erat. P. quoq; Sempronius quòd ludos se inscito spectasset, vxori repudium remisit. Taxatùq; Meccenas inconstantia, quòd cum ab vxore semel diuertisset, illamque reconciliata gratia paulò pòst rediisset, iterum ac tertio cum ea similitate exorta repudiù fecit, & mox in gratiam venit. Quare millies eù duxisse vxorem ferebatur cum vnam haberet. Paulus verò Æmylius quem argueretur quòd post longum tempus vxorem, Papyriam fecundã & formosam dimisisset, dixisse ferunt neminè scire in qua parte calceus licet speciosus foret, suos premeret digitos. Domitianus tamen Augustus equitè Romanum ob redactam vxorem, cum qua Martius ob adulterij crimen dissidiù fecerat, iudicium albo erasit, & nota affecit. & M. Lepidus quòd Apuleiæ vxoris desiderium post diuortii ferre nequiret, morbo extabuit: sicut Antistia repudiata à Pompeio, ipsius mater indignitatè ferre non valens, necè sibi manu consciiuit. Solon verò lege constituit, vt qui vxorem exturbasset, dotem illi restitueret, alioqui interfusurium sesquidrachmale ob morã soluere cogeretur. Primus enim P. Caruilius Ruga post annum quingentesimum trigésimù tertium, vel vnde vigésimum ab vrbe condita quem vxorem duxisset, ex qua vitio corporis liberos suscepit, nequisset, sterilitatis causa diuortium fecit: quod apud diuersas gètes fiebat conditionibus variis. Nam Thuriis hac lege permittitur, vt neutri cum iuniore sponsa aut viro coniugium postea inire liceret, ne libidine aut illecebra voluptatù magis, quam causa diuertisse videantur. Apud alios his verbis concipitur diuortium, vt pari voto vir & vxor inuicem dicerent: *Tuas res tibi habeto*. In sponsalibus verò dirimendis hac fuere verba: *Conditione tua non vtar*. Atheniensibus libello repudij porrecto à viro vel vxore, an con-

*Solonis lex.
Quis pri-
mus repu-
diaris vxo-
rem Romæ.
Thurij.
Verba di-
uortij con-
cipiendi &
sponsaliorù
dirimen-
dorum.
L. belus re-
pudij.*

cedi debeat, magistratus decernit. Apud Germanos se-
mel cum nupta transigitur, cù qua fenescendum erat ne
que à viro diuertere, neque post obitum alteri nubere
permittitur. Id tamen memoria proditum est, vxori cõcepto,
necdum edito partu, post diuortium alteri nubere
non licere. Damnatùrque Augustus Octavius, quod Li-
uiam, Drusillam ex altero viro abduxit grauidam, quam
probauit vnice. Neque in ius vocanti matronã, eius cor-
pus tãgere, aut à magistratibus summoueri permittitur,
vt à tactu alienæ manus inuiolata maneat. Sed matronæ
in semitis viros de via decedere iussum est: quod & sena-
tusconsulto cauebatur: neque dotale prædiù quòdve do-
tis causa exhibitum esset, viro inuita vxore alienare (q
lege Iulia vetatur) ne vxor indotata maneat. Expedit e-
nim Reipub. dotatas esse vxores, licet præcis seculis dos
apud Romanos æs graue fuerit: mox decem millia æris,
dotes non excessere: postea corruptis moribus, ad qua-
draginta millia supergressæ sunt, in tantum, vt Megulia,
quòd quingenta æris millia dotem dederat, Dotata no-
men tulit. Fuit tamè lege cautum, vt si mulier viro in
manù conueniret, omnia quæ mulieris fuissent, viro ac-
cederent dotis nomine. Proditumque est, populum Ro-
manum Caij Fabricij, & Cn. Scipionis, ac Manlij Curij
filias, quòd ob tenuem rem familiare pro natalibus nu-
bere non possent, de publico dotasse: sicut Athenienses
Aristidis filias ob modicas facultates, ære collato, cõnu-
bio locarunt. Solon verò & Lycurgus salubriter consu-
lentes, ne sponsæ magno còiugia inirent, viris dotes da-
re legibus vetuere. Germanorum fuit vetus constitutum
vt viri vxoribus dotes dare cogantur: qua non exhibita,
nihil confociatum aut fœderatum sponsalia habent.
Idem Cantabris, vt nisi à viro sponsæ dos fuisset soluta,
nullum esset matrimonij fœdus. Apud Indos pari boum
sponsas mercari permittitur, qui cum in plures diuidan-
tur ordines, vnus tribus viro, alterius sumere nõ licet.
Massiliensibus vltra aureos centù, dotem nulli dare per-
mittitur. Cretensibus dimidia pars bonorum quæ fratri
contingit, sorori dotis nomine accedit. Apud Gallos ses,
quantam pecuniam vir ab vxore accipit dotis nomine,
tantam de suo conferre tenetur: vt quod inde redunda-
Galli.

*Germani.
Dos vxo-
ria l. i. ff.
solutio ma-
tri.
Megulia
Dotata.*

*Solonis &
Lycurgi
lex.
Germano-
rum vetus
constitutù.
Cantabri.
Indi.
Massiliens-
ses,
Cretenses.
Galli.*

Aegyptij. ret, cum fructibus superstiti accederet. *Aegyptij* verò adedò dotes auersati sunt, vt qui viri dotes acciperent, velut mancipia vxori addicerentur. *Carthaginienses.* Carthaginienses nò dotibus, sed nuptiarum impensis, quas immodicas faciunt, modum statuere. Fuitque constitutum apud Spartanos, vt qui rei quaerendae causa locupletum affinitates quaerent, poena mulctarètur. Quare Lacedamonij qui Lyfandro superstiti illius filias se ducturos vxores promiserant, & eo morte sublato ducere recusarèt, optimo iure, Ephoris iudicibus, poenas dedere: quod spe premiorum locupletum affinitatè affectassent. Si quid verò ab vxores deliquisse delictum esset, aut si quae similitates offensionè forent, siquidem leuia & per ignorantiam admissa, clemèti animaduersione & mollissimis poenis emendabant, si quid verò grauius, de eo vir nò in iudicio & foro, sed remisso iudiciorum munere, ne litibus obstreperent, cum propinquis tanquam domesticis iudicijs, cognoscebant quicquid dissidij foret, in sacello deae Viriplace, illarumque contumaciam poenis feuerioribus aut mollioribus cohibebant. Quod etiam Tiberius Celsar statuit, vt propinqui & necessarii matronas prostratae pudicitiae, quibus accusator deesset, communi sententia coercerent. Nonnunquam vxoris offensa, mariti iudicio permisa fuit: nam Pomponia Graecina capitis & famae postulata, iudicio mariti infons renuñciata est. Athenis verò erat magistratus, qui dissidètes cum viris vxores, quae non syncera fide in gratiam rediissent, sine iurgio & sine offensa conciliaret: in quo Crates Diogenis sectator fuit, qui litium omnium & iurgiorum moderator & arbiter inter propinquos praecipue habitus est. Sicut apud Spartanos harmonosini erant magistratus, qui mulierum petulantiam immodestiamque cohibebant. Apud alios fuere conciliatrices, quae viris vxores, & vxoribus viros conciliarent. Ad hocque more maiorum muliebri pudori salubri temperamento consultum fuit, vt ne priuatam quidem re agere foeminas, nisi autore parente, fratre viroque permiserint. Illud certè non est ab re dixisse, quod quae vno viro contentae erant, quaeque matronale decus seruassent incolume, haud aliter quam pudicae corona donabantur: quae verò post viri obitum coniugium inisset, nisi post deci-

Vbi vxores deliquisse sent in matris.

Viriplace deae sacellum Magistratus Aethiopiae ad conciliandos dissidentes cum viris vxores.

Harmosini.

Post viri obitum ma-

num mensem nupsisset, leuis & impudica atque infamiae inuisa putabatur. Ideo praegnantem bouem, Numae legibus immolare, & ita facinus expiare cogebatur. Neque omittendum, quondam vxores viris, & matres filijs, tunicas togasque facere, easque acu & licio ac tellis intexere consueisse summosque imperatores & duces à necessarijs saepe vestes contextas induisse. Quare Alexander Macedo, & Augustus Octavius, domesticis tunicis ab vxore, matre & sorore, aut nepte confectis, vsi sunt quas veteri more in atrio domus cum clientibus Romani intexebant: Graeci verò in caeco & procaeco. Quippe apud matronas quondam lanificium magna laudi fuit, lanamque fecisse mulierem, pudicitiae & probitatis signum erat: quod à Phrygijs institutum ad Romanos fluxisse putarim, quibus Atralus rex primus aurum vestibus intexere instituit. Vnde Phrygiones dicti, qui pictas vestes intexebant. Quo enim tempore inter Romanos & Sabinos foedus ictum est, cum Romulo & Tatius conuenit, vt Sabinarum ab omni opere, praeterquam lanificio, immunes foret. Scribitque Varro, lanam cum colo & fuso Tanaquilis, & sandalia, in templo Ancii Maritij ad sua tempora durasse incolumem, factamque ab ea togam regiam virgulatam, qua Seruius Tullius vsus fuit. Erat tamen pagana lege sancitum, ne mulieres in torquerent fusos aut illos detectos ferrent: quoniam frugum prouentibus aduersari putabatur. Vtique lanificium veteribus cordi fuisse adnotarent, sponsum nuptiarum die colum comptam, & fufum cum stamine, ad virum deferre iussere: quem morem apud multos etiam nunc coli obseruarique videmus, praecipue Iberos, quibus quicquid texunt mulieres, in commune conferunt, & virorum iudicio quae plurimum texuit, honoribus cumulatur & precio. Phaeacenses quoque, Homero teste, sicut rei naualis viri, ita mulieres pensa trahendi & acu vestes intexendi peritae sunt. Non sic Aegyptijs: nam viris domi pensa curare, foeminis verò in foro vacare vsus erat. Apud Persas autem matronas lanam ad mouere manus aut calathum & pensa tractare, probro & turpitudini dabatur.

ritum in matris.

Lanificium matronatum.

Phrygiones.

Pagana lex.

Phaeaces.

Aegyptij.

Persae.

*Ingens miraculum rerum que in Germania & Britannia
tam ex viuis quam fluctu maris proueniunt.*

CAPVT IX.

Profectò rem mirificam, & ostento similem, & qua-
dici credique uix possit, amicus meus summus nu-
per enarrauit mihi, quam ego his commentatiunculis
meis adicere dubitasset (ita videtur esse rara dictu, &
super omnem impudentiam, prorsusq; ridiculæ vanita-
tis) nisi hoc pro comperto & explorato multorum testi-
monio comprobasset, qui se non audisse vel legisse, sed
oculis uidisse, & manibus atrectasse asserabant. In citi-
ori Germania intra Danubium loca esse, in quibus, ni-
si contra frigora & gelu, ac feram sæuamque hyemem,
vites maxima parte anni sub niuibus humo contactæ ia-
ceant, cum nulla his contra inmodica frigora tempe-
statèsq; firmitas sit, vt pote in tractu gelidissimo, pro-
fus algore intereant. Eas demum liquatis niuibus, æsta-
te anni ingruente, & calore cæli, mirificè germinare, &
frondes geniculas emittere, sed vini parum effunde-
re. Interque eas nonnullas, nescio qua cæli temperie
seu occulta & cæca origine, vites existere peculiari mi-
raculo, & admirationis præcipuæ: quæ clauiculos & ple-
runque candicantia folia ex puro auro germinent, & si-
mita coalescant, illòsque uidisse, & manibus atrectasse,
regibusque & summis ducibus vnà cum palmitè, vitis
rimoso cortice, dono datos, ingenti miraculo fuisse: ne-
que id vbiq; & passim, sed aliis atque aliis in locis, &
modò hîc, modò alibi fortuito euentu, & prout naturæ
libitum fuit, euenire: idque apud incolas pro ostento
minimè haberi: sed quia in locis pluribus id accidere so-
leat, quasi inter quotidiana & frequentia reputari. Cuius
rei causam quærentibus nobis, pleròsque eruditos
consulentibus physicæ non ignaros, qui naturalium
rerum momenta & causas didicere, nemo eorum, quic-
quam satis exploratam ferre sententiam, aut quæstio-
ni satisfacere visus fuit: adeo difficiles causas expli-
catùsq; habebat, nisi quod ex contagio terræ & gle-
bæ, vbi hæc prouenere, cum ibi aurifodinas esse
certum sit, subtus in radicibus coalescere aurum,
& vnà ingenitum & condensatum occulta vi &

*Vites in
Germania*

*Clauiculi
& folia
vitiū ex
auro.*

Causa.

origine, dum germina emittunt, mirabili naturæ consti-
tuto aut decreto stellarum, aurum simul erūpere, & ita
germina concipere, frondèsq; aureas emittere credi-
derunt: sicut in Scythia auctores tradunt in montibus vbi
minium effoditur, ex terræ contagione & cæli modera-
mine extare rubras niues. Iunius Dentatus Partheno-
peus ingenio ornatissimo vir apprime nobilis & erudi-
tus, quocum mihi à primo ætatis gradu vetus & magna
amicitia fuit referre solebat pleraque prodigiosa & ad-
mirabilia: inter quæ miraculū ingēs in penitissimis oris
Britaniæ & sinu intimo, vbi ætus effusi Oceani, secundi
& reciproci ad Lunæ augmēta & dāna, ac frequētes flu-
xus maris & refluxus, haud secus quàm tempestas statis
vicibus litora infestat, ab auctoribus memorati existunt,
sæpe malos & nauium carinas vetustate tabescentes, ad
litora expositos, & diutina aqua madefactos, quosdam
veluti fungos breui pediculo, iuxta aquas giguere, pau-
latimque adolescere inter fluctus, lapsisq; diebus etiam
moueri, sed tamen à trunco minimè diuelli: interiecto
deinde tempore, velut ad iustam magnitudinē peruene-
runt, mirū dictū tradit, quod omnē superat fidem, fungos
eiusmodi ita genitos, à trunco sponte euelli, mox alis
emissis, & pēniculis enatis euolare, & marinas aues exi-
stere, vesicūque pisciculis litoralibus, p̄que maria pas-
sim enatare, paritèrque apud incolas mirū non haberi:
sed quia passim id euenire soleat, quotidiano vsu mira-
culum esse desinere. Hæc inquā mirifica viderentur, nisi
mōstrifica esse vbiq; soleris prouidentisq; naturæ o-
pera experimēto videremus. Ita enim parēs natura
comparuit, & opus fabricata est, vt sub orbe diuersissimo,
pleraq; dictū admirabilia, excedētia fidem, inexplicabili
difficultate gignantur. Nā quis crederet quod Aristote-
les, Cicero & Plinius tradunt, in Ponto Euxino apud
Hyperim fluuium tenues membranas acinorum modò
innasce arboribus, ex quibus mox volucris quadripes,
quæ vltra diem vitalis non sit, erūpere cōspiciatur? Aut
quod idem scribit Aristoteles *περί θαυμασιών ἀνομοειτων*,
in Cypro genus quoddā gigni aris, auro non absimilis,
quod in frustra minutissima concisum agricolæ serant,
mox ad pluuiā exoriri & coalescere: & postquam adole-

*Niues ru-
bre in Scy-
thia.*

*Fungi in
cariosis na-
uibus nati,
qui deinde
viuant.*
*Vide He-
ctorē Boe-
tium in hist.
Scotorum,
fol 14.*

*AphidHy-
panim flu-
uium.*

*Aes semi-
narum in
Cypro.*

uerit ad instam maturitatē colligi & recondi? Vel quod idem cōpertum in Iberia dicit, pastores quandoque syluam incēdissē: mox tellure concilla, multum argētī deliquati effudissē, iudicatumq; esse, glebam refertā venulis orichalchū argentūmq; educere? Aliāque quæ ardua sunt explanationis, & difficultatis immensæ. Atque, vt reliqua omittantur, nōnne vsu quotidiano assiduōq; experimento didicimus, ex minimis paruīsq; seminibus leui calore fotis, animari vermiculos mirabili cōstituto, qui fronde contacti & educati, paulō post cūm adoleuerint, sericum, vnde nobis preciosarum vestium vsus est, ex se emittant, & demum quum adulti fuerint gignant ex se cucullos & follicula, in quibus reconditi immoriantur, indeq; nascuntur papilionēs candiduli, qui inuicē nexi pariunt semina, ex quibus denuo nasci queant? Ista quidem frequentī apud nos spectaculo quasi quotidiana viluere: quæ si aliis referantur, quibus hæc incomperita sunt, profusū incredibilia, & fide caritura, ac fictis sermonibus similia haud dubiē viderentur. In qua quidem remitari succurrit, quod Procopius Græcus autor literis & monumentis recentium historiarū prodidit, Iustiniani tēporibus commentū hoc serici, solerti ingenio questum, primū in Italiā allatum fuisse, cūm antea incōpertum foret & incognitū. Cuius dicto licet coniectari, Sericeas vestes ex vermiculis, quales hodie videntur, apud prius seculū & veteres Romanorū non fuisse, licet byssus & purpura ac vestes Sericæ, dissimili videlicet licio contextæ omnium sermonibus celebratæ sint, quod ex frondiū canicie depectūt Seres. Byssūque apud Indos frequentē gigni tradūt, ex arbore populo haud dissimili, foliis verō falici, quæ in Græcia etiā nasci Pausanias prodit: apud eosq; lanigeras arbores florem emittere cum nucleo, quo detractō, reliquum vt lana carminetur. Atque in Persicis insulis arbores instar cotonei mali cucurbitas emittere, quæ mox ruptæ, lanuginis pilos ostendant, ex quibus consciuntur vestes. Et in Atlante arbores nasci quarū comæ lanugine vestiūtur, quæ Sericis velleribus non cedāt. Quod nobis quoque satis probabile, nec à fide deuium videretur: nisi apud Indos & Ægyptios bombycem Coam intexere vermes, qui ara-

Vermiculi serici ex se emittentes.

Papilioes

Sericeæ vestes quæ toto primū emerserint.

Byssus.

Lanigera arbores in Persicis insulis. In Atlante.

nearū more fila deducāt, multiplici lectōne videremus. *Locus ex Iuuenale declaratur, & quotuplex apud veteres libertatis genus fuerit, qualiterque ciuitas amittebatur, vel dabatur.*

CAPVT X.

IN Iuuenalis satyra quinta, qua in eos inuehitur, qui potentiorum sectatores fiunt, hos versus postremos meminimus legisse:

- Omnia ferre

Si potes & debes, pulsandum vertice raso

Prebebis quandoque caput, nec dura timebis

Flagra pati, his epulis & tali dignus amico.

Quos plerique parum docti grammatici, verborū inuolucro interpretati, ita studiosos demorantur, vt non sit facile estimare, quæ tandē auctoris mēs, & qui verborum sensus existat, qui tamen si explorato iudicio exponantur, profectō manifesti apertiq; sient. Et licet aliud alij autument eruditiores, huic ego opinioni accederē, quæ magis ex cōtextu verborū redundat: Quod quum antea multis criminationibus illos qui mensas potentiorū sectantur, & aliena quadra student viuere, poëta fuerit insectatus: post multa quæ sub alieno imperio digna atq; indigna pati necesse est, vt tandem se in libertatem vident, & iugū quod imperiosi domini ferendo seruitiū sponte subierāt, demum è collo discutiant suadendo cōcludat, quōdq; pulsandum caput vertice raso propē arbitratur: scilicet modum quo liber quispiam à prætorē fit, designauit. Fuit enim antiqui moris, vt qui ex seruitute in libertatem vocabatur, raso capite ad prætorē itaret, apud quem bis tēque caput percussus, vel perlietorem percuti iussus, virgula quæ vindicta dicta est, aut festuca in eum iacta, quum eum vertisset dominus, prætoris iussu seruituti eximeretur: quiq; libertatem eo modo nactus fuerat, manumissus vindicta dicebatur. Quo genere manumissionis libertatem vnā & ciuitatem Romanam assequabatur: scilicet à vindicio Vitelliorū seu Aquiliorū seruo, cuius iudicio detecta cōiuratione de opprimēdis consulibus, autore T. Liviū, primus libertate & ciuitate donatus est. Cautumq; fuit, vt qui ita liberatē assequuti essent, vindicta manumissi dicerentur. Raso enim

Manumisso quibus ceremoniis feret. Logo & l. pater. ff. de man. vind.

*Feronia te-
plum.*

*Laceda-
monii.*

*Adscripti.
Apud Ro-
manos tri-
plices liber-
tatum spe-
cies l. i. c.
de iis qui
in ecclē-
siis man.*

*Postlimi-
nii ius.
S. si ab host.
Insti. quib.
mod. ius
pa. po. sol. l.
postlimi-
nium. ff. de
cap. c. v.
postlim. re.*

*Qui ab im-
peratore ci-
uitate do-
natus esset.*

capite, tam illi qui liberi fiebant, quasi tēpestatem effu-
gissent, quā qui bello capti seruitute exēpti fuerant,
incedere, & triūphantis curram p̄sequi consuevere.
Observatūmq; fuit, vt in tēplo Feroniæ libertorum dea,
tam serui quā addicti ex cōpedibus & ergastulo, liber-
torū munia acciperēt. Non ergo incitē, debere eos qui
potētoribus tam seruiliter famulantur, caput raso verti-
ce pratori pulsandum præbere, sēque in libertatē ven-
dicare, nec dura Vitronis flagra patiēda esse, poēta cen-
suit: scilicet alludens ad eos qui ex seruitute à pratore
manumissi, & libertate donati sunt. Apud Lacedæmo-
nios verò, qui serui mancipio eximūtur, frōde coronati
incedūt, & tēpla circumēūt: apud quos ii qui à tyrannis
liberati erant, adscripti vocabantur. Sed notandum apud
Romanos libertatum triplices fuisse species: nā pleriq;
manumissi, liberi simul & ciues Romani erant, quæ ma-
ior libertas, & ex vindicta appellatur: alij testamento,
vel in æde sacra, aut ante consulē, vt inquit Caius: non-
nulli cēsu fiebant liberi, quo genere manumissionis etiā
ciuitatem Romanā assequabantur. Quū enim soli ciues
censerentur, si quis seruus iubēte domino in censum re-
latus esset, & liber & ciuis erat: qui tamē census non ius
ciuitatis cōfirmabat, sed indicabat eum qui census fuis-
set, pro ciue se gessisse. Quū quidem ciuitatē & liberta-
tem nisi aut proscriptioe solū vertendo, aut si aqua &
igni interdictū foret, ex decreto senatus in sūlūque po-
puli, nemo inuitus amittebat. Neq; enim ciuem Roma-
num sine autoritate senatus ciuē esse desinere fas erat,
nisi capti ab hostibus fuissent: tunc enim quoad captiui
erant, ius ciuium & ciuitatem amittebant: qui si in vrbe
postea redirent, iura ciuitatis & libertatis post liminio
recipiunt: itaq; liberi & ciues Romani fiunt. Fuitq; me-
morix proditum, vt quem pater aut populus vēdidisset,
vel pater patratus hostibus dedisset si ab hostibus recep-
tus susceptūq; fuisset, cum eo nullum postliminium
foret. Quod si is quē pater patratus deuouerat, receptus
non sit, cū eo postliminiū esse, cōsentiant omnes: quum
nec deditio, nec donatio sine acceptione itelligi possit.
Ciuitatem Romanam amitti si Romanus ciuis vrbis al-
terius iura asciuerit, multi censuere, quū duarum ciuita-
tum

tum iure ciuili nemo censeatur ciuis. Animaduertūmq;
est, eū qui ab imperatore ciuitate donatus esset, nunquā
ob crimen, populi iudicio fuisse cōdemnatum: si qui ta-
men rei capitū agerentur, & ob id solum verterent, non
prius ciuitatē amisisse censebantur, quā essent recepti
in eam, quò vertendi soli causa venerant: idq; non ad-
ptione ciuitatis, sed aqua & ignis interdictione fieri.
Hanc verò ciuitatē à principio parcissimē populus Ro-
manus dabat: quippe Craffo & Scæuola C O S S. ne ius
ciuitatis in colluione, & quasi promiscuū foret, cautū
fuit, ne hi qui ciues Romani non essent, pro ciuibus fie-
rent. Quare Punico ardēte bello, Murina Syracusanus
ob plurima in remp. merita, & quòd in Sicilia cū equi-
tatu transferat ad nostros, ex autoritate senatus, & roga-
tione populi ciuitate donatus fuit, loco magnis mune-
ris. Mox lege Gellia & Cornelia, vt nisi quibus Cn. Pō-
peius ciuitatē dedisset, nemo ciuis fieret, decretum est:
quo tempore Theophanē Mitylenæū ciuitate donauit
pro concione. Antea verò lege Apuleia, quā Saturninus
C O S S. C. Mario tulisse dicitur, vt in singulas Latinas
colonias ternos ciues facere liceret, cautū erat. Deinde
lege Pōpeia, quā Pompeius Strabo tulit, veteribus incolis
Transpadanis idē iuris quod Latinis coloniis, tribu-
tum est, quos postea ciuitate donauit. C. quoque Grac-
chus Italos & Romanos eodē iure censuit, quo tempore
Grac-
Italicis populis pluribus ciuitas tributa fuit. Primūque
Fulius Flaccus consul Italos, vt in ciuitatē assumeren-
tur, excitasse dicitur: deinde Tyrhēni, Lucani & Sanni-
tes iure ciuitatis donati fuerunt. Demum Sylla illorū ser-
uos, qui ciuili bello ceciderant partiū suarū, in libertatē
vendicauit, & ciues esse voluit: qui tamen ius ciuitatis
haberēt, non tamē cum veteribus tribubus suffragia fe-
rebant, sed ex illis velut nouis incolis alias effecit trib⁹,
in quibus vltimi suffragabātur: ita fiebat, vt ad illos per-
raro suffragii ius veniret. Quæ omnia post ciuile bellū,
quum rerum Sylla potiretur & summa imperii teneret,
sublata & inducā, in melius emendauit. Nā magna sibi
cura fuit, non colluione omnium, neq; apud exteros
nomen Romanum passim vulgari. Ideo populi iussu co-
mittis cēturiatis, singulis municipiis ius ciuitatis, quod
C c

*Ciuitatem
parcissimē
iurio da-
bant Ro-
mani.*

*Pompeii
Strabonis
lex.
Grac-
chi lex.*

*Ciuitate
donati ra-
ro suffra-
gabantur.*

Licina & antea acceperant, ademit. Quod & Licinia lege & Mutia lex tria cauebatur. Quippe cum Italiae populi magna pars se pro ciuibus gereret, Licinius Crallus orator, & Mutius

Lex de re-Scauola pont. max. vt in suum quisque ius rediret, legē de regendis ciuitatibus tulerunt, quā summa cupiditate ciuitatis Romanae Italici populi teneretur: qua lege ita alienati animi sunt, vt principii belli Italici fuerit. Itaq; ius ciuitatis, quod cum infamis antea promiscuum erat,

apud paucos redundans, optabilis fuit. Diuus postea Caesar medicinam professus, & liberalium artium doctores, praecipui muneris loco ciuitate donauit: qui quā Nouocomensibus ius ciuitatis dedisset, Marcellus consul id irritum fecit, arreptumque decurionem Nouocomensem virginis in foro pulsauit, praefatus ea dedisse verbera, ne se Romanum ciuem aliquando censeret. Marius quoque legem tulit, vt nisi ex decreto populi nemini in Regione esse liceret. Mox Syllae exemplo, mille homines Camertes, propter nauatā insigniter operā in bello,

ciuitate donauit. Erātq; constitutum, vt qui in numero ciuium Romanorum adsciti, quique ciuitatem Romanā populi iussu assequuti fuerant, (ne quid discriminis cum veris ciuibus foret) pudendas artes, & homine Romano indignas, non pertractarent, ac mutatis explosiq; veteribus nominibus, P. Cornelii Metellorumque, & Claudiorum, aliorumq; nobilium Romanorum prisca nomina, tanquam veri ciues, & cultu Romano educati, vsurparent. Demum Augustus Caesar vindex maiestatis Romanae, ne vnquam tortus aut vincētus vllō libertatis genere ciuitatem nancisceretur, edita lege statuit: ipsamq; parcissimē & velut magnū operae precium largitus, fuit. Quod & Claudius Caesar prohibuit: nā peregrinā conditionis homines, gentilia Romanorū nomina assumere vetuit, ciuitatemq; Romanā vsurpātes, securi percussit.

Sed animaduertendū, non omnes qui in ciuitate adsciti erant, protinus suffragij ius in tribubus habuisse, vel ad magistratus & honores admissos esse: quia nisi ius suffragij a populo his impartiretur, atq; in tribus admissi descriptique fuissent, ad dandos honores, promovendosq; magistratus, ius suffragij non habebant. Siquidē multis dabatur ciuitas sine suffragio, plerisque ius Quiritium,

nonnullis libertas, aliquibus ius municipij & foederis, pluribus ius Latij, alij tanquā coloni, alij stipendiarij & vectigales habiti, nonnulli spōsione in amicitia recepti fuerē. Quam quidem suffragij lationem, sine consulto senatus solus populus vt beneficium tradebat. Ius verō Quiritium, primum Archagatho medico cum taberna in cōpito Acilio datum fuisse legimus: municipij verō illis qui ex alienis ciuitatibus adsciti, munerū Romanae ciuitatis participes erāt, nisi quōd ad suffragia ferenda, & magistratus admitti non poterāt: sicut Fundanis, Formianis, Cumanis, Acertanis, Lauiniis & Tusculanis, qui haud multō post in ciuitatem admissi fuere. His nāq; & Cāpanis equitibus ciuitas sine suffragio data fuit: quib; postea & Arpinatibus ius suffragij, quod antea negabatur, concessum ferunt. Anagninis quoq; ciuitas sine suffragij latione collata est, consiliaque & connubia adempta, magistratib;que interdictum, praeterquā in curandis sacris. Et quā Puteoli, Salernum & Buxentū, pro eo quod adscripti coloni nomina dedissent, se pro ciuibus gereret, senatus indicauit non esse ciues. Nonnunquā qui ex mancipiis suo iure & legibus vntes, muneris tantū cum populo Romano particeps erāt, nullis necessitatibus aut alia lege vel foedere adstricti, municipes dicti sunt: sicut M. Carō senex, T. Corūcanus, Caius Marius, M. Tullius, & alij. Tertiō, qui ad ciuitatem Romanam ita venerunt, vti municipia essent suae cuiusque ciuitatis & coloniae, vt Tiburtes, Praenestini, Pisani, Urbianates, Nolani, Bobutinenfes, Placentini, Napesini, Sutrinī, Lucenses. Fuitque obseruatum, vt ita recepti, peregrinorum loco non haberentur, sed ciuiū. Et tamen ius coloniae quā municipij semper maius & auctius fuerit, quōd coloni iura institutaque populi Romani, nihil sui arbitrij habent: municipes verō ius vtūt moribus & institutis sine imperio populi Romani: tamē in colonia semel auspicato deducta, illa incolūmi, noua colonia deduci nequit, licet illa existētē noui coloni deduci valeant. Differt tamē colonia à municipio, quia ex ciuitate colonia aliō traducitur, municipes verō aliunde in ciuitatem veniunt. In quo animaduertendū, plura fuisse coloniarum genera: namque aliae Latinae, aliae ciuium

Ius Quiritium cui primo datum. Municipii im.

Colonia à municipio in differētia. Coloniarū genera.

Romanorum dictæ sunt, aliæ ex vtriusq; nõnullæ ex pe-
ditibus vel equitibus, quum in agrũ bello captũ stirpis
augendæ causã mittebãtur: liquidem Bononia, colonia
Latina fuit: Mutina & Parma, ciuium Romanorum. Pla-
centia equites solos habuit Latinos, licet Cicero Placẽ-
tiam municipiũ, non coloniã dicat esse. Erãtq; constitu-
tum, vt singulæ coloniæ annuam pensionẽ populo Ro-
mano penderẽt: tamen si Liuius Drusus tri. pl. duodecim
colonias sine onere pensionis deduxisse legatur. Fertur
tamẽ populus Romanus Iliisibus ob generis vetustatẽ,
& quia autores Romanæ stirpis fuerãt, plenissimam im-
munitatẽ dedisse, vt tutelæ curaq; excusationẽ haberẽt:
Tyriis verò libertatẽ, sicut Atheniẽsibus, & Theflatonicis,
quibus etiã diuus Seuerus ob egregiã fidem Italiciũ
ius dedit. Cyzicenis verò, quum Mithridatico bello ob
insignẽ operã libertatẽ meruissent, postea Tiberius Cæsar,
quòd insolẽter in ciues Romanos se gessissent libertatẽ
ademit, & stipendiarios fecit. Nero quoque vniuersã
Achaia libertatẽ dedit, Graciãque liberam dimisit, &
nationes Alpum maritimas in ius Latii transtulit. Ex in-
sulis verò, Cephalenia, Zacynthus, Ægina, liberæ fuere.
In Aphrica, Carthago, Leptis, Adruma, Ruspinum, Tap-
sus: quæ etiam à diuo Seuero & Antonino iuris Italici
factæ sunt. Otho Lingonibus vniuersis ciuitatem dedit.
Ex finitimis, Ostia, Antiũ, Minturnæ, Tarracina, & aliæ
plures, militia aliorumq; munerum vacatione fungen-
bãtur. In Sicilia, quia prima omnium prouincia facta est,
Mamertina ciuitas & Taurominiana, fœderata: libera
verò & immunes, Ceturipinũ, Alexina, Segestana, Ale-
tensis, & Panormitana. Inter quas Centuripini & Seges-
tani Latinitatis iura obtinebãt. Erãtque vetus mos, vt
qui ius Latii haberẽt, alios sumere magistratus aut præ-
sides nõ tenerentur, nisi Romanos ciues. Nemauleses
enim quũ ius Latii obtinerent, ad ædilitatẽ & quæsturã
aliõsq; honores, nullos nisi Romanos ciues admiserẽ.
Postea liberalitate populi Romani, ex omni genere, om-
niqu; natione terrarũ, benemeritos de nomine Romano,
quorũ virtus enituit, in ciuitatẽ adsciscere, & fide ac so-
licitate iungere, vsus inualuit. Estq; inter exempla, non
stipendiarios modò, sed hostes populi Romani, quũ ad

nostros imperatores profugissent, aut magno vsui reip.
fuisset, quin etiã seruos bene de repub. meritos, ciuitate
donatos esse. Itaq; Tusculanos, Æquos, Volscos, Her-
nicos bello victos post victoriã ciuium numero Ro. ad
sciuerẽ, suãq; tutelã duxerẽ, & veluti patroni clientes,
in fidẽ acceperẽ, cognationeq; & hospitio iũxerẽ. Sic
Iulius Alba, Coruncanos Camerino, Porcios Tusculo
oriundos, in senatũ adsciuerunt. Lapsis deinde tẽporibus
latius hoc ius propagatũ fuit, ita vt in Hispania oppida
Ius ciuitatis Latii antiquitus donata, vnde triginta numerentur: li-
bertate, sex: fœdere, tres: stipendiaria, centum viginti. In propaga-
tiorum verò, oppida ciuium Romanorũ, tredecim: Latii
norum veterum, octodecim fuerunt: fœderatum, vnum:
stipendiaria centũ triginta quinque. Inter quas, Pacenses
& Emeracenses in Lusitania iuris Italici fuere. In Aphri-
ca ciuium Romanorũ quindecim. Denique repub. variis
casibus agitata, Vespasianus vniuersã Hispania ius La-
tii tribuit. Otho Lingonibus vniuersis ciuitatem dedit.
Claudius verò Cæsar, omnes Græcos, Gallos, Hispanos,
Britannos, Sauromatas, ciuitate donare, & togatos vide-
re statuit. Quinetiam non modò in iura ciuium, sed in
imperium sæpe externos Romani adsciuerẽ. Primus e-
nim Traianus externus, & deinceps alii ad imperium
promoti fuerunt. Solò verò Atheniensibus, præter eos
qui sacra & genus aut stirpem antiquissimam haberent, ses-
ius ciuitatis nulli peregrino dari mandauit, nisi ei qui
aut perpetuo exilio patria pulsus esset, aut alicuius artis
causã cum penatibus, & domo Athenas commigrasset.
Postea Pericles legẽ tulit, vt hi soli Athenienses fierent,
qui vtroque parente Atheniensi ciue nati forent: in tã-
tum, vt Euagoras vix propter multiplicia beneficia ci-
uitate donari meruerit. Qui etiã autor fuit, vt ex non le-
gitimo matrimonio editi, ciuium non censerentur nume-
ro: licet cõtra legẽ à se editam, illegitimũ filium sibi su-
perstitẽ, cuius loco haberi voluerit. Deinde inquilini &
aduertiti passim in ciuitatẽ adsciti fuere, coacti; tributi
nomine, drachmas duodecim quotãnis pẽtere: fœminarũ
verò, sex. Lacedæmonii verò Lycurgi legibus & Theba-
ni, novos incolas & peregrinã stirpẽ non admiserẽ: sed
ius ciuitatis & vrbs vsũ peregrinis interdixere, victorũ

Libertas.

Ius Latii.

Privilegiũ
eorum qui
ius Latii
habent.
Liberalius
deinde ci-
uitatẽ da-
bant Ro-
mani.
De iure
Latinitatis
vide ele-
gantem lo-
cum Alci.
lib. 2. dis-
puncti. cap.
21.

In imperiũ
adsciti.Athenien-
ses.Periclis
lex.Lacedæ-
monii.

Helotæ. que armis pro alienis arcuere. Finitimos tamē, quos Helotas nuncupāt, pari iure vixisse, & à Procli & Eurysthenis Heraclidibus descendentes, in ciuitatē adscitos fuisse cōperimus. Quinetiā peregrinis Spartā adire, omni tempore non licuit, q̄ illorū cōmercia vitarent: quare Dirinoxeni, quasi fallentes hospitem dicti sunt. Nec solum Spartæ peregrinos & conuenas non admiserunt: sed si quis cuius Spartā discedens, apud externos moraretur, capite luebat: quibus nec peregrinari licitū erat, ne versutias & dolos à peregrinis haurirent. Neque aliud Lacedæmoniis & Atheniensibus fuisse fertur exitio, (quantum multū armis valerent) nisi quod victos bello, osos haberent, nullōq; cōmerciij iure dignos ducerēt. Quare de Phocion Atheniensibus subiratus fuit, q̄ filiiū Spartam ad peregrina noscenda instituta dimississent. Tyræum tamē poētā Lacedæmonii ciuitate donarunt, contra instituta maiorum: quod ideo factum Pausanias ait, nequando illis obiici posset, quod peregrino duce vsi fuissent. Atheniensibus quādoque lege cautum fuit, ne quis Atheniensium Megarem pedem inferret, multa capitis indicta, quod odio eos prosequerentur, pernicipit: Pœnis, si quis vi tempestatis, aut hostium impetu ad eorum litora applicuisset, intra quintum diem abire cogebatur. Carthaginenses quoque ad eō peregrinos osos habebant, vt qui in Sardiniam aut Herculis columas ad nauigabant, mari demergerēt. Quod de Scythis quoque proditum est, qui adeo peregrinos infectati fuerūt, vt eos omni vitæ commercio prohiberent: Anacharsim, quod sacra Græco more faceret, occiderint. Idem de Scythotauris, qui pro hostiis aduenas immolabant, proditū est. Inter ceteros feruntur Gamphafantes in intimis Libiæ oris, ad eō hominū cōmercia fugere, vt nulli se peregrino misceri sinant: & Seres, qui cœtus & cōgressus fugiunt hominum, ita vt rerum præcia oculis æstimantes, sua tradant, aliena non emant, scilicet arbitrati, iura ciuium cum peregrinis communicari nō oportere. Apud Indos quoque nisi triduo, hospite diuertere nō licebat, ne ciues longo vsu dissimiles mores imbuerēt, & in alienas leges ritusque transfrent. In Ægypto quoque apud Busrum & Cynopolim, hospites non diuertebant neq;

admittebantur alieni: qui omnibus ferè barbaris mos exoletus erat, vt hospites finibus pellerent. Claudii quoque Cæsar peregrinos ferre gentilia Romanorum nomina vetuit edicto. Proditumque est de Epidauriis mirum, quod quum Illyricos mores osos haberent, nec illorum cōmercia vitare possent, vt se à contagione accolarum seruent immunes, ita cauisse, vt vnūm seligerent ætate grauem, qui solus ad illos penetraret, cū quo cōmercium haberent, quom̄ poletem dixerunt. Contrā verò Germanis ius hospitij sanctissimū erat, hospitijque ita enixè indulgebant, vt quenquā hospitū cū quo mensa fuisset cōmunis & sacrificia, arcere tecto, aut auersa nefas ducerent. Idem apud Lucanos, quibus lege cauebatur, vt si quis Sole occaso diuerentes hospites nos ignorōsque domo exigeret, *xenoferias* teneretur, multamque eo nomine pendere cogeretur. Calabri quoque hospites comi hospitio benignè inuitant, pyra illis affatim apponendo. Traditum tamen memoriæ est, quum inter Megarenses & Corinthios de imperio certaretur, captiuos in bello tam leniter habuisse, vt illos velut hospites inuicē tractarent, & sine precio dimissos, doryxenos appellaret. Illis enim Iupiter *ἔξενος* in præcipuo cultu erat, id est hospitalis. Quare milites cū hostibus extra aciem familiaria iura seruabant, in acie vero pugnant vehementissimè Græcis quoque dissimiles & *λόγῃ* dispares libertatis species fuere: siquidem non pari libertate fruuntur, aut vectigali & tributo premuntur omnes: quippe Tenedii & Hamij vectigales erant, Chij tributorum immunes & liberi, nauibus tantummodo præstantis obnoxij. Cythera Laconia insula, hoc tantum premebatur onere, vt è Sparta præfectum quotannis acciperet ad reddendū iura. Lacones præter amicorum ministeria, aliud nihil tributi nomine pendebant. Vici quoque circa Babyloniam ad præbenda cibaria canibus regū cogebantur, reliquis exempti oneribus. Aethiopes verò tertio quoque anno binos semodios auri rudis Dario regi pendere dicuntur, ducenos fascēs ebe- ni, quinos pueros, & elephantorum dentes vigenos. Sicut Colchi centenos pueros, & totidem virgines reliquorum tributorum immunes. Indi autem aquali

Claudii e-
dictum.
Epidaurii.

Poteles.
Ius hospitij
apud Ger-
manos.
Lucani.

ἡξνοφέρια.
Calabri.

Iupiter xe-
nius.

Apud Græ-
cos qui à
vectigali-
bis immu-
nes, & qui
non.

omnes premuntur onere: nam quartam fructuum partem regibus annis singulis pendere coguntur. Syri (vt inquit Vlpianus) à quartodecimo masculi, à duodecimo foeminae ad quantum & sexagesimum annu tributa conferunt. Leptis in Aphrica tantum vectigalibus valuit, vt singula in dies talenta Carthaginensibus vectigal pederet. Sicut ex effusione aratis in Macedonia, singula talenta in singulos dies Alexandro pendebantur. Et Babylon regi Persarū, singulis diebus singulas argento plenas artabas soluebat. Apud Romanos verò qui populi liberi erant tributis nihil conferebant, stipendiarij autē ad militum opus stipendia pendere cogebantur: licet ex Caesaribus plerique vectigalia noua & inaudita proposuerint, vt pro edulis quae tota vrbe venirent, pro litibus atque iudiciis quadragesimam summā: sicut Caligula exegit ex gerulis octauam, ex prostitutis quantum vnaquaeque vno concubitu mereret. Vespasianus quoque vectigalia reuocauit noua, & grauia prouinciis auxit. Alexander Seuerus brachariorum, linteonum, citrariarum, pellionum, plaustrariorum, aurificum & aliarum artium vectigal instituit: ex quo thermas quas fundauerat, pluribus vibus ornauit. Antiquis etiam Romanorum, ex agris & noualibus decima seminum dabatur vectigalis nomine: nanque aratores decimā frumenti populo Romano pendere cogebantur. Tiberius Caesar centesimam rerum venalium, in ducentesimam relaxasse dicitur. Et Nero in initio sui principatus, quod gratiam popularem aucuparetur, quintam & vigesimam venalium mancipiorum remisisse, & Traianus vectigal vigesimarum sustulisse. Proditumque memoriae est, quū in dubium veniret, qui liberi essent populi, quive stipendiarij, à M. Antonino publicos tebellarios institutos, vt si in prouincia quispiam causam liberalem diceret: per eorum testationes libertatis, & alia immunitatis documenta Romam ferrent. Minorem verò libertatem, seu mediam libertatem, ij assequi dicebantur, qui manu à pratore emissi, non Romani ciues, sed Latini nominis tantum ex lege Iunia Norbana fiebant: vel suprema voluntate domini testamento, si eum hoc expresso manumississet: aut si inter amicos dextra apprehensum, ad se conuertens, libe-

Romano-
riū vectigal
lia.

Minor seu
media li-
bertas.

rum esse iussisset. Hi enim his immunitatibus, quae Latinis populis societate & foedere iunctis indulta erant, fungebantur. Nam & in vrbe vt Latini censebantur, & in castris vt milites ex Latinis coloniis, non vt externi, aut leuium armorum auxiliarij, stipendia merebant. Fuitque obseruatum, vt qui ius ciuitatis haberet, si Latinas colonias incoleret, nō ideo solum vertisse, aut ius ciuitatis amisisse putaretur. Et quantum in Romanis castris, qui militabant, si quid deliquissent, si externi, flagellis & virgis: si verò Romani ciues forent, vitibus caederentur: tamen Liuius Drusus & C. Gracchus tribuni pl. ne liceret quempiam Latini nominis virgis afficere, sed vitibus, plebiscito sanxerunt, in hac re Latinos populos Romanos coaequant. Terriam denique libertatem, quam minimam dixerunt, assequuntur hi, qui manumissi, nec ciuitatem, nec ius Latij habentes, deditiorum numero censentur: qui nullis priuilegiis fulti, viuentes liberi erant, & velut ingenui munia publica priuataque obire, magistratūque & caetera dignitatis ornamenta, quae libero debentur, assequi poterant morientes autē, vitam vnā & libertatem amittebant: ideo decedentes neque testari poterant, neque post obitum de bonis disponere, praeter patroni voluntatem, adeo vt eorum bonis, quasi serui peculio, manumissores potirentur. Quod etiam cum Latinae libertatis hominibus multi commune dixerunt. Fuere autem deditij, qui victi armis, & in fidem recepti, tantum ne seruirent, neve sub mancipio, essent, immunes facti sunt: cuius etiam generis feruntur serui, qui post admissa crimina supplicij subditi, aut publicè pro criminibus cæsi, vel in quorum facie nota seruitutis impressa fuerant. Diūque haec discrimina libertatum & dissimiles species fuere: donec sequati principes, per aesi multiplices variāsque libertates dari, ve-

Externi
militēs vir-
gis, Roma-
ni vitibus
caedeban-
tur.
Minima
libertas.

Deditij.

1.7. de lati.
liber. toll.
& li. 7. C.
de dedit. li
ber. sol.
Manumiss
forum ple-
na libertas

Qui fuerit modus consulendi senatus, & ubi haberi, & quo pacto suffragia ferri solerent, & quid apud externos.

CAPVT XI.

Patres cen- **S**enatores à Romulo ceterum creatos fuisse, qui ob honorem patres, eorumque progenies patricij dicti sunt: quorum consilio respublica niteretur domi forisque, multi prodider. Deinde communicata vrbe cum Sabinis & Tatio, idem Romulus alios centum legit in patres, explens numerum ducentorum. Postea Tarquinius Priscus, in orbitate senatus legisse centum alios fertur, minorum gentium appellatos: tamen à Bruto familias minorum gentium inuentas nonnulli credant. Primus enim Valerius Publicola, post exactos reges, patrum numerum à superbo cædibus imminutum expleuit, & amplissimum ordinem auxit, quatuor & sexaginta supra centum ex equestri ordine in concilium cooptatis, ita vt trecentorum numerum faceret, qui adiecti dicti sunt. Quos enim post exterminatos reges, ætate graues, spectatæque probitatis videbant, senatui tanquam grauissimo sanctissimisque concilio adscribebant. Quos quidem, quum alij in locum decedentium suffecti, & in senatum literis adscripti essent, conscriptos vocarunt, modo plures, modo pauciores, ita vt frequens senatus, & quicquid erat patrum, ex ferè trecentis senatoribus constaret. Et quum Iulius Cæsar supra mille senatores, belli casibus imminuto ordini adiciuisset, Augustus Octavianus selectos & perpurgatos duabus lectionibus, remotis indignissimis, in pristinum decorem reuocauit. Hicque veluti præfides & reipub. custodes, tantæ autoritatis fuere, vt si populus regem aut magistratum quempiam iuississet, id sic ratum foret, si senatus autor heret. Leges quoque à populo latæ, haud aliter ratæ fuerunt, quàm si patrum consensu approbarentur. In reliquis verò ita præscripta senatus potestas erat, vt iudicium populi autoritate senatus rescindi non posset. Athenis verò senatus fuit quingentorum, qui vnà cum tribunis & quæstoribus, senesque cura iunioribus, de rebus singulis decernebant. Postea Areopagitarum sanctior senator à Solone delectus est: quorum

Patres du-
centi.
Patres tre-
centi.
Patres mi-
norum ge-
ntium.
Adiecti.
Patres con-
scripti.
Senatores
Ro. 1000.
Iul. Cæsar.
August.
Oct.
Senatus
autoritas.
Athenis
quingento-
rum.
Areopagi-
tarum.

consilio librata moderatione, ciuitatis iura seruabatur, bella indicabantur, lites explicabantur. Nonnunquam Eumolpidæ & Præcones publico cõcilio præfere. Maximum verò, à mille & quadringentis gerebatur, cui Arnophoron dixere nomen: in quo vnà & senatus & populus aderat, Lacedæmoniorum senatus ex duodetiginta senibus constabat, qui nisi sexagesimum impleissent animum, in senatum adscribi non poterat. Apud Epidaurios centum octoginta temp. administrabant, ex quibus nobilissimos populariū deligebant senatores, quos Artinos vocabant, & Conipodæ Carthagenensibus pro senatu præferebant seniores, nonnunquam iudicium ordo, qui perpetuus erat magistratus, & nunquam nisi cum vita desinebat. Cato apud Vticam trecentorum concilium legit: Massilienses sexcentos, quos Thymuchos appellauerunt: ex quibus quindecim principes, tres præfides erant, autoritate & opibus longè primi: nemòque Thymuchos fieri poterat, nisi qui iustos filios haberet. In Gnido sexaginta præfere ex optimatibus, Amnemonones appellati, ad quos de rebus maximis referrebat: qui verò sententiam rogabat, Aphester dictus est. Achari commune concilium, Arnarion vocarunt: qui de rebus publicis consulturi, in Iouis luco Aenario coibant, cui decem præfidebant, quos Demiurgos vocatos ferunt. Sicut Bithyni & Galatæ concilium trecentorum, in locum Dryminetum aduocabant. Apud Arginos octoginta viri. Idem apud Mantinenses. In Elide autem sexaginta senatus viceungebantur. Cretenses decem habuere præfectos, qui de rebus maximis decernebant. Apud Bithynios minore annis triginta in senatum adscribere non licet. A Etolorum concilium multiplex fuit, quod Apolectum nuncupant. Maximum verò Crotoniatarum concilium erat, nec facile explicatu, & turbulentæ confusionis, in quo si quid consulto statuendum erat, mille delectos consultebant viros, ubi præ tumultu minus decerni quicquam lege poterat. Sicut apud Seres maximus ordo ex quinque millibus consiliariis fiebat, qui in apparatu belli elephantem singuli præstare tenebantur. Q. Hortensius tribunus pleb. deinde Philo dictator legem tulere, vt plebiscita omnes Quiritis tene-

Eumolpi-
de & Præ-
cones.
Arnophoro
Lacedæmo-
rum sena-
tus 28.
Epidaurii.
Artini.
Conipodæ
Carthag.
Vticenses.
Massilien-
ses.
Thymuchi.
Gnidi.
Amnemo-
nes.
Aphester.
Arnarion
Demiur-
gi.
Bithyni.
Galatæ.
Argini.
Mantinē-
ses.
Elienses.
Cretenses.
Aetoli.
Apolecti.
Crotonia-
tarum.
Seres.
Q. Hortē-
si & Philo-
læus leg.

Senatus auctoritas. rent, utque leges a populo latae, ritè promulgatae non essent, nisi post initum populi suffragium patres auctores fierent. A primo verò virbis ortu, post exactos reges, de nulla re populus diiudicasse, aut suffragia tulisse traditur, nisi ex còsulto senatus. Prius enim iubebat populus, deinde còsfirmabat senatus, quod ævo subsequente fieri desitum est. Nam de his quæ plebs sciuit, nõ senatus, ut prius, diiudicabat: sed deprauato vsu, de his quæ senatus cognouerat, populus iudex erat: quod à Lacedæmoniis seruari meminimus, ut sententiã quam senatores regesque censuerant, populo decernendi corrigendiq; facultas foret iubente Lycurgo, qui cooprandi senatus, & legendi quos vellet magistratus, ius populo dedit. Contrà Athenienses, iubente Alcibiade: nam omne regimen & summam imperij à populo ad senatum trãstulere. Sylla quoque dum rerum potiretur, trecetos legit senatores: sanxitque ut nisi ex còsulto senatus, nihil ad populum ferretur. Erat igitur senatoris officiũ, tã de promouendis magistratibus, prouinciisque administrãdis, quã de belli triumphis, supplicationibusque decernendis, deque præsidibus in prouincias, & auxiliis summittendis, de lege, de fœdere & pactionibus, ac tota gerẽda Rep. liberè sentire, ac fortem constantemq; sententiam dicere. Neque enim in administranda Rep. gerendõque imperio, quicquã bello vel pace decerni poterat, nisi patrum auctoritate, & decreto senatus. Quippe senatui de rebus omnibus decernendi libera facultas erat, nisi in magistratibus creãdis. & legibus sancieendis, aut si in hostes arma mouenda, vel à bello recedendũ, pacẽsque & fœdera inuenda foret. Tunc enim sine populi iussu senatũ nihil sentire vel decernere posse liquet. Prouinciarum tamen decernendarũ, imperatorisq; deligendi iudicium, atque ærarij dispensandi munus, ad senatum sine populo semper spectasse, nemo dubitauit: tametsi pop. Rom. contra senatus decreta prouincias nonnunquã demandasse legamus. Pacta quoque sponsonẽsque in iussu populi facta, & si per senatũ postulata aut cõsules, populum non tenere, nulliusque roboris esse haud dubiũ est. Senatores quoque, vel à dictatore, legendi senatus causa, vel à censoribus, seu triumuiris, qui ius legendi senatus ha-

bebant, & eos ex gente patricia, Romanos primũ ci- *Qui & quo*
ues, summa dignitate & amplis honoribus functos, legi modo *ues*
& cooptrari solitos inuenimus: deinde, ex ordine eque- *tores elige-*
stri: postremò, plebeios & vltimã fortis, per gratiam & *bantur.*
libidinem, census habita ratione, non morum: nonnum- *Appius Cl.*
quam libertinorum filios. Appius enim Claudius cæcus *ordinem se-*
dum censuram ageret, filiis libertinorũ in senatum ad- *natorium*
scitis, ordinẽ inquinasse dicitur primus. Nec longo post *inquinauit*
interuallo, exteræ gentes & transalpinae nationes, sena- *Extæri in*
torum iura in vrbe adipisci, & in senatum admitti me- *senatũ ad-*
ruere. Primique Hedui, qui iura fraternitatis cum Ro- *missi.*
manis habebant deinde alij illorum exemplo admissi in *Senatorum*
senatum, & ius suffragij habuisse feruntur. Nero verò, *honos.*
quauis præceps & furibundus, libertinorum filios diu *honoris*
in curiam non adsciuit, admissoque gradu deiecit. Au- *honoris*
gustus Octauius tanti senatores fecit, ut singulos nomi- *honoris*
natim sedentes in curia salutaret: & discedens, nullo se *honoris*
mouente, vale diceret, Vespasianus quoque nõ oportere *honoris*
maledici senatori remaledici autem ius esse respõdit. *honoris*
Alexander Seuerus imperator nullum in senatum admi- *honoris*
sit, neque lati clauum ademit, aut pœna affici passus fuit *honoris*
nisi de consilio senatus. Quod diuus Nerua & Hadria- *honoris*
nus iurauerat, se nunquam senatorem nisi ex còsulto se- *honoris*
natus puniturum: qui quum libertũ suum inter duos se- *honoris*
natores mediũ ambulantem vidisset, misit qui illum co- *honoris*
lapho cæderet, indignum arbitratu, præripere illis ho- *honoris*
norem, quorum poterat esse seruus. Tantẽque dignatio- *honoris*
nis habitus sunt, ut Tiberius Cæsar illis quandoque assur- *honoris*
geret, & de via decederet. Claudius quoque tanti sena- *honoris*
tores fecit, ut de maiore negotio acturus in senatu, me- *honoris*
dius inter consulum fellas tribunitio subscilio sederet. *honoris*
Contrà Heliogabalus vniuersum senatũ adeò hoc cife- *Senatorum*
cit, ut senatores omnes vrbe expulerit, illõsq; seruos to- *contẽptus.*
gatos esse dixerit. Qui tamen non statim ut in senatum *Senatores*
lecti erant, ius suffragij habebant: siquidẽ qui in postre- *electi non*
mis scripti fuerant, neque suffragari, neque per se cen- *statim sus-*
sere aliquid poterant: sed in sententiam quam principes *fragaban-*
in senatu dixisset, ire oportebat. Si qui tamen præturam *tur, sed in*
censuramque, aut alios magistratus non senatores ges- *sententiam*
sissent, ius propterea suffragandi, aut in curiam eundi *ibant.*

L. Cassij lex.
Pedarii senatores.
Senator sexagenarius oncre reip. exemplus. Cato maior.
Nicias.
Senaculū.
Qui senatum conuocabant.
Vbi senatus habetur, & quando.

non habebant. Non enim quia prator aut quaestor fuerat, ideo in senatū admitti, aut publici concilij particeps fieri poterat: neque is senator, cui abrogatum imperium fuisset. Siquidē L. Cassius tribunus pl. C. Mario & L. Flacco C. O. S. S. legem tulit, vt quem populus damnasset, is de gradu deiectus, ius in senatum veniendi, aut suffragandi non haberet. Senatores quoque qui honoribus functi essent, quique curules gesserant magistratus, curuli sella in senatum & curiam vehi, & cum sceptri, si duces aut viri consulares fuissent: qui verō non gesserant, pedibus ire in curiam, & quod videbatur è Repub. censere: & ideo pedarios nuncupari perspectū est: qui tamen etiam in senatu deesse non solerent cū de triumphis aut supplicationibus agitur, tamen si cū senatus cogendus foret, ad consulis edictum non conuenirent, aut contumacius parerent, pignoribus & multa plectebantur. Si qui tamen senatores quintum & sexagesimum annum ætatis excessissent, eos cogi inuitos, aut cōtumaces pignore vel pecunia plecti non decebat. Senatori enim sexagenario ad eam ætatem in senatū non venisse, nulli fraudi fuit: semper tamen in senatum frequentem venisse, & fortem sententiam dixisse, boni senatoris est habitum. Fertur verō Cato maior, tamen si anni grauior esset, cū in eo vigeret vis ingenij consilijque nulla re, nullōque negotio adduci potuisse, vi in frequentem senatū venire moraretur: sicut de Nicia ferebatur, qui assidue semper in Atheniensem senatum erat. Tamen si senatores plerumque in senaculo stationem habere, & inde citato gradu, non expectato edicto, in curiam ire solitos legamus, Sed animaduertendū, non cuiuscumq; conuocandi senatus, vel consultum faciendi ius potestatisque fuisse, quia solis magistratibus, qui uocationem prehensionemque habebant, vt dictatori, consuli & pratori, aut trib. pleb. tribunoque militari, vel vrbis præfecto, aut interregi conuocandi senatus ius potestatisque fuit. Priuatis enim hominibus aduocandi senatum facultas non dabatur. Neque in loco prophano senatores conuenire ad consultandum, sed in loco augusto & sacro, & vbi deorum templa essent. Neq; ante lucem vel post occasum diei factū senatuscōsultum, valere aut ratum esse liquet. Deberetque

prius auspicari, & ab ingressu hostias immolari apud aram illius dei in cuius templo conuenirent: quorum exta tribunis aranis vānare mos erat: vel, sicut Augustus censuit, thure & mero supplicare, vt ritè senatusconsultum fiat, exemplo Atheniensium, qui omnibus publicis consiliis manētes sacerdotes, qui sacra facerent, adhibebant: & Lacedæmoniorum, qui senatui semper augurem adesse voluere. Senatūque consultum vel per singulorum sententias exquisitas, & per calculos cōiectos in urnas, quem de quoquo negotio quid quisque sentit consultitur, & suo loco rogatus sententiā dicit, aut quum verbo assentitur, fieri adnotatum est. Et in perrogadis sententiis, post relationem consulis debere à cōsulari gradu incipi, & principem in senatu aut consulem designatum, prius, deinde ordine reliquos rogari. Nonnunquam obseruatum est, vt ex cōsularibus æuo maximi rogarentur primi, deinde inferiores: iuuenes verō vix rogari, quasi pudor esset iuuenē sene sapientiore videri. Et si certaretur sententiis, nec satis liqueret, tūc vel differri cōsultationem, vel si duæ senatum distinerent sententiæ, cū aliud aliq; censeant, id quod senatus maximas pars decerneret, id ratum fieri: aut si non probaretur, sententiā diuidi: hoc erat, vt si plures causæ in disquisitionē veniret, vt de singulis referatur, postulare: & quod in parte placeret, id sequi: vel per discessionem, tunc cum vnus exquisito voto, ceteri qui in suffragium ituri erant, in illius sententiam pedibus irent, vel si manum porrigerēt, aut cū de scripto sententiam dicerent. In quod id fuit traditum, vt de diuinis rebus prius & de Rep. infinite, aut singulis rebus finite, ad senatum referatur, si quid publici priuatique negocij foret statuendum. Nonnunquam licuit senatori, priusquam ordine sententiæ rogarentur, postulare vt extra ordinem de Republica dicere liceret. Apud Athenienses verō in frequenti senatu pro cuiusque ætate sententiæ rogabantur, Regibus autem Lacedæmoniorum binos calculos ponendi, cū sententiam dicerent in senatu, facultas erat: tertium verō, si quid pro se decerni vellent. Græcis & plerisque gentibus fabis suffragia dabantur: Syracusanis nemo sententiam dicit rogatus, sed vt quisque ætate & honore anteit, ita

*Auspicato.**Athenienses.**Lacedæmonij.**Senatusconsultum.**Vbi sententiis certaretur.**Diuidere sententiam.**Per discessionem.**Athenienses.**Reges Lacedæmonij.**Calculis.**Fabis.**Mores rogandi sententiæ am apud diuersos.*

sua sponte quid sui consilij sit, in medium affert, non rogatus, aut si tacente, omnes sorte dicere coguntur: quibus in vsu erat, vt in concionem prodituri per literarum elementa sorte educerentur. Quare Dionysius proditurus, cum M. sortitus fuisset, futuram sibi monarchiam cauillatus est. Lycurgus vero cum essent adollescentes loquaciores, & in conciliis obstreperent, cauit edicto, vt nemo in foro, nec in publico consensu diceret, nisi rogatus. Apud Heduos fuit constitutum, vt qui in senatu sententiam dicit, ex eadem familia rogare neminem possit quid esset sententiae & opinionis suae. Proditumque memoriae est, Germanos concilio coacto, siquid quod minus placeat, propositum esset, murmure & fremitu dissentire, & sententiam aspernari: siquid vero concipiam fuisset, framaeas & tela cocutere, sonoque armorum & tripudiis approbare. Macedonum quoque fuit mos, vt in publica consultatione siquid improbarent, hastis scuta quatientes obstreperent, & auerfarentur. Lacedaemonij summis clamoribus agunt, nec calculis sententiam dicunt, nec admurmuratione suffragia ferunt: aut si cuius patris clamor contentior esset, vt non facile dignoscerent, in duas partes suffragatores transire iubent, vt quae pars maior esset, animaduertent. Apud quos vsu receptum erat, vt singuli in concionibus baculum ferrent. Belgae vero contra: nam si quid publico consilio statuendum erat, miro silentio decernunt: si quis autem fremeret aliquid concionante, parte vestis mulctabatur. Gallis & Germanis, vt in publicis consultationibus armati conueniant, & quid facto opus sit, decernant, in more fuit: & si tumultuarentur, silentium sacerdotes indicebant. Apud Tyrios secus, apud quos si quis cum telo concionis interesset, capite luebat. Id tamen Atheniensibus fato datum erat, vt abusi ingenio, si quid publico consilio decernendum foret in deteriorem partem plerumque statuunt, semperque quod in discrimen adducit consilium sequantur. Quare verbum Anacharsis fuit, sapientes in concionibus sententiam dicere apud Graecos, stultos vero diiudicare. Persarum vero mos fertur, inter epulas, postquam vino incaluerant, haud secus quam reliqui in concionibus, conciliu habere, & de rebus maximis decernere. Sed tamen non idem semper ordo rogandi

rogandi senatus fuit: siquidem modo primus rogabatur, qui princeps lectus erat in senatu a censoribus. Is autem legi debebat princeps senatus, qui ex censoriis viris, qui censuram antea gessissent, antiquior superuueret: nonnunquam consules designati, aut viri consulares a quo maximi, summis honoribus functi: saepe aliqui extra ordinem a consulis studio & necessitudine ductis, rogabantur primi. Obseruatumque fuit, ne quae circa consularem locum extra ordinem primum consul rogaret. Quae tamen ordinem rogandi sententias Calendis Ianuaris seruare coeperat, is toto anno perpetim seruabatur. Diuum tamen Augustum sententias de maiore negotio non ordine nec more, sed prout libuisset, rogasse ferunt. Germani vero pro arate & nobilitate in concionibus audiuntur primi, siqua consultatio foret. Rogabant ergo sententiam consules, qui que senatui praerant patres, qui consilio aderant: ipsosque dum de re quapiam consultant, dumque disserendo altercandoque sententiam dicunt, quicquid e fide sua ducerent, stantes esse oportere: post vero sententiam assidere. In quo fuit prohibitum, ne poplites alternis genibus imponent: quod eos esse ociosos, & non praeparatis animis designaret. Quod Athenis quoque seruatum meminimus, vt praecone pronunciante in theatro vel curia, stantes singuli decernant quid suae opinionis foret. Is tamen senatori erat, vt rogatus sententiam, perpetua oratione, & quam voluit diu dicendo diem absumeret: adeo vt nonnullos horis septem, plerisque dies totos concionem in senatu habuisse tradant. In foro autem lege cauebant, vt sex horae accusatoris, reo vero darentur nouem, ne paucioribus clepsydri tempore praescripto praecipitarent causas. Ex quibus nonnulli ne orationes praemeditatas memoriae mandarēt, nimiumque in eo tempus absumerēt, descriptas conciones e libello lectitarunt. Postea Cn. Pompeius quasi frenos eloquentiae dedit, ex quo tempore intra paucissimas, neque ultra tres horas perorare cogebantur. Nam duae horae accusatori, tres reo dabantur: vnaque die ab accusatore & reo perorari iustum: quia multi data opera in seruum rem trahebant, tempusque diffundebant, rebus non definitis. Si tamen aliquorum opinioni assentiri vellent, poterant

*di senatus
Princeps
senatus.*

Germani.

*Consules &
patres quo-
modo sen-
tentiam ro-
gabant.*

*Sex horae
accusatori,
reo autem
nouem con-
silia.*

*Conciones
e libello le-
gere.*

*Due horae
accusatori,
tres reo ca-
cessa.*

Sedentes a- etiam sedentes, illi opinioni cui visum erat, studio & vo-
liorum opi- luntate accedere. Ius tamen fuit senatori à sententia
nioni assen- quam semel dixerat, si probabile quid contra afferretur,
tiabantur. deduci: aut si ambigua foret, nec facilis explicatu, illam
Senatoris interpretari. Id tamen notatum est, parū fuisse in sena-
ius. tu, breuiter censere, & rectè sentire, nisi facundè sententiam
Novissimi tueretur, & argumentis firmaret. Post omnes verò
sententiam rogari, & nouissimum dicere sententiam ignominia loco
dicere. est habitum. In qua re succurrit annotare, quod literis
 proditum est, Marcum Perpennam, & Lucium Volu-
 sium Saturninum, omnibus quos in senatu sententiam
 rogauerant, superstites fuisse. Cùmque antea senatus-
 consulta pro voluntate consulum supprimerentur, vel
 enunciarentur, postea à Lucio Valerio & Marco Horatio
 cõsulibus statutum fuit, vt amplissimi ordinis decreta
 ad ædem Cæteris ab aedilibus deferrentur: demum, vt in
 ærarium deponerentur. Quod etiam Augustus cavit,
 ne senatus acta publicarentur, nève magistratus deposito
 honore statim in provincias mitteretur. Ex his tamen
 quedam fuere tacita senatus consulta, quæ palam enun-
 ciare non licebat, quæ in sanctiore senatu, & concilio ar-
 cano, tanquam in recessu semoto seruabatur: quibus de-
 cernendis neque scribæ, neque serui publici intererant,
 ne cõmunicatio consilij foret: cauebaturque, ne quis enun-
 ciaret. Apud Carthaginenses verò, triginta senatorum
 principes, sanctiori cõcilio & arcanis negociis præ-
 positi erant, quæ rãquam cæleste arcanum, dici non po-
 test, quàm alto silentio obtegeretur. Qui etiam sanctior
 senatus Athenis fuisse proditur, sine cuius consilio ali-
 quid grauius decerni, aut ferri ad populum. Solonis lege
 vetebatur. Syracusani autem sanctiorem senatum non
 habebant, sed siquid arduum & perdifficile imminebat,
 solius Timoleonis summi ducis velut sancto arcanoque
 cõcilio, iudicio decernebant. Ætolis Apolecti sanctissimi
 & arcanarum rerum fuere concilium: quorū consulti-
 onè, si quod instaret periculū, decerni oportebat.
 Cæsarum verò temporibus, decreta senatus, quæ ad prin-
 cipem pertinerent, non arcano senatui, sed libris elephan-
 tinis mandabantur: qui summa cura in Vlpia bibliotheca,
 vt essent perpetuo monumèto, seruabatur. Quæ qui-

dem arcana patrum consilia quanto silentio obtegerentur,
 illud argumèto est, quod Q. Fabius Maximus, cùm de
 tertio Punico bello, quod in arcano concilio decretū
 erat, Crasso in itinere obnunciasset, à senatu grauius in-
 crepitus & conuiciis affectus fuit. Alia verò consulta,
 quæ tacita non erant, postquam mature statuta fuerant,
 de concilij sententia in cõcione, quæ pro vestibulo curiæ
 ouerfabatur, recitari & publicè edi poterant. Erant
 igitur senatoris insignia, tunica & purpura & laticlauius
 spectandi in orchestra, & epulandi publicè, tam in e-
 pulo Iouis in Capitolio, quàm ludorum causa. Qui quidem
 laticlauius propria vestis senatoris erat, qua senatus
 dignitas & amplissimus ordo notabatur. Nonnunquam
 senatoribus vti penulis, quanquam tenuissimo cultu forent,
 indultum fuit: quippe Alexander Seuerus imperator, vt
 senatores ingruelcente ætate, frigoris causa penulis
 vti possent, priuilegio indulsit: sepiusque aliis insignibus
 vti licere datum est. Nãm Caius Duillio, qui naualem
 prælio Carthaginensium classem fudit, præter curulem
 sellam, vt quoties à cœna rediret, funale præferretur,
 & tibicem præcineret, concessum fuit. Et Marco Valerio
 Volesi filio quòd Sabinos fudit fugauitque, & castris
 exiit, locum in circo ad spectadum cum sella curulis
 sibi posterisque permissum nouimus. Lucio quoque
 Metello, qui oculis orbam senectutem egit, vt quoties
 in senatū iret, curru veheretur, fuit pro munere datum.
 Nonnunquam antiquior sententiæ dicendæ locus, toga
 prætexta, sella curulis, ius imaginis, in memoriam pos-
 teritatis, & in veste purpurea spectandi, pro magnis offi-
 ciis in Reipublicam senatoribus munera data sunt.
 Tantæque dignationis fuere sequutis temporibus, vt in
 oppidis per loca & conuentus vmbraculis vterentur,
 indultum sit. Mox sequuti Cæsares cum ordinem amplissi-
 mis honoribus honestarunt, præcipuè Alexander Seue-
 rus, vt dignitas conspiceret fieret, argentatis rhedis car-
 rucisque senatori vti permisit: vtq; sanctior reuerenti-
 que ordo putaretur, ex senatoribus illos, qui principali
 dignitate insignes forent in ordinem patriciatus, quæ
 maior ampliõrque dignitas haberetur, multos adsciuit &
 prouexit. Sed hoc post multas ætates nouissimo inuèto.

*Senatus-
 consulta non
 tacita.*

*Insignia
 senatoris
 & vestes.
 Laticlauius.*

Penula.

*Insignia
 alia atque
 alia concessis
 bene de re-
 pub. meritis.*

*Umbraculi
 in senatu.*

*Argentatis
 rhedis &
 carrucis.
 Ordo patriciatus.*

Mulieres Fuitque lege sancitū, ne mulieres cuiusvis negocij causa senatum aut curiam adirent, nisi quod Helio gabalus senaculū mulierū in colle Quirināli constituit primus: qui præter mores institutūque maiorum, vt in ordine senatorio mater admitteretur à senatu, perucit: sicut de senaculum mulierum. Mesa Varia eiusdem Helio gabali auiā, proditum est: cui Mesa sedis tributū ferunt, vt fœmina in senatu sederet, patres consuleret, & sententiā diceret, ceteraque senatoris munia obiret. Quod de Xerxe autores tradunt, qui in arcano cōcilio, cum delectos Persarū proceres cōsuleret, Artemisiam sæpe ad consultandum accersuit; cuius sententiam sequutus fuit. Antea verò Claudij & Neronis tempore, cum non pro dignitate videretur Agrippinam patrum cōsultationibus admitti, decreuere patres, vt à tergo abditis foribus staret, velo discretā; quod visum arce- ret, aditum admitteret. Lacedæmoniis verò mulieres adhibere publicis conciliis, illasque frequētī curia in exe- quendis negociis socias assumere, vsus erat: apud quos fœminarū arbitrio decernunt multa. Idem apud Ger- manos, vt vbi plurimū negocij sit, fœminarum consiliis regantur: quarū plerasque vt deas colunt. Neque omit- tendum quod de Troglodytis traditur quibus tanti exē- pli fuere mulieres, vt in cōflictu bellorum, matronarum interkursu infestas acies dirimant: adeo vt ipsi intercedentibus præliati ducerēt nefas. Quod etiam apud Ger- manos frequēs fuit, vt illarū fœminæ, quas plurimas in castris habebant, labentē sæpe aciem restituant, aut in- festissimos animos cōciliant. Celta verò & Galli non solum mulieres conciliis admittunt, sed quicquid est con- tentionis, fœminarū iudicio decernunt, ita vt intestina sæpe odia illarum interuētū sedasse ferantur. Proditum- que memoriæ est, in fœdere cū Hannibale & Gallis icto caueri, vt societas staret eo iure, quod si Carthaginensis aliquod admissum pateretur à Gallis, eius rei iudicium penes Gallicās mulieres foret: si verò Gallus à Cartha- ginensi, penes magistratum Carthaginensem cognitio esset. Vtque pueri prætextati cum parentibus senatori- bus, boni exempli causā in senatum ventitarent: quod post Papyrium Prætextatum, ne quis in senatu gesta enunciarēt, longo exinde tēpore fieri desitum est. Neque

illud prætereundum, memoriæ datum fuisse, legatis ex- terisque gentibus in senatu admissis, Romanos cōsules, nisi Latinè respōsa dare cōsueffe. Quibus admissis, mo- re tradito à patribus, potestare si quid vellent: senatus fa- ciebat. Græci verò cōcilio indicto per præcones, si quis quid peteret, enunciabant: sicut Atrebatēs & Bellouaci, tubarum cantu cōciliū aduocabant. Si quid verò pro- prio sermone loqui vellēt, his in senatu admissis, inter- pretes dabantur: per quos quæ opus erant proponebant, per eosdemque cōsulta: senatus & respōsa accipiebant. Et tamen si Molo rhetor in senatu Græcè declamasse di- catur primus, Tiberius tamen adeo Græcum sermonem osium habuit, vt in senatu nescio quid Græcè prolaturus, veniam petierit. Et Claudius Cæsar, Græcè prouinciæ principem, quod Latinè nesciret, alio iudicio erasit, & peregrinatum misit. Inualuitque mos, vt mense Februa- rio vique ad calendas Mart. per cōsules designatos, se- natus legatorum audiendis postularis, & sociorum que- rimoniis quotidie detur, ne tædio aut longa expectatio- ne & mora frustrarentur: quæ quidem decreta senatus, in prouinciis quasque suas cum singulis actis referebant. Illud quoque satis constat, census senatorium ad num- mos octingentorum millium olim fuisse, quem Cæsar Augustus & sequuti principes ad duodecies ceteris sef- tertium auerunt: & ne quis eorū inops aut egens foret, il- los largo viatico & magnis muneribus prosequuti sunt. Tiberius verò, præterquam quod cēsum senatorium iu- uuit, & honestam paupertatem innocentium subleuauit, prodigos tamen & egentissimos, vel senatu mouit, aut loco cedere coegit. Fertur tamen Claudius laudasse il- los, qui ob rei familiaris angustiam senatorio ordini sponte cessissent. Et Neto senatoribus qui tenui re fami- liari essent, annua salaria statuisse: & Marcus Antoninus Philosophus, vt senatores peregrini quartam bonorū & fortunarum saltem in Italia possiderent, lege sanxisset. Quotiesque ambo cōsules adessent, senatum vnus iussu cōuocari non licuisse: quòdque comitialibus diebus ex lege Pupia, aut tetris & nefastis, seu cum tonuisset, aut uentorum procellæ tempestatē se fuissent, senatum ha- beri non decebat. His tamen comitialibus qui Quirina-

Latinè da-
bantur le-
gatis.

Atrebatēs.
Bellouaci.

Græcus ser-
mo Roma-
nis inuisus.

Census se-
natorium.

Antonini
philosophi
lex.

Quido se-
natum non
habere de-
cebat lege
Pupia.

lia sequuntur, senatum non impediri nonnulli putant: id quod Athenis quoque & Syracusis præcipue obseruatum fuit. Nam terræ motu facto, aut tempestate ingruente, concilium differri oportebat. Fuitque adnotatum, post horam decimam, nouam cognitionem causæ in senatu haberi non licere, neque patrum decreta in ærarium ante lucem deferri posse: quod senatusconsulto, Tiberio postulante, vetabatur, quo tempore comitia è campo ad patres translata fuere, quum ad eam diem et si arbitrio principis niterentur, plura tamen suffragiis tribuum fierent. Augustus tamen Octavius, vt bis in mense legitimus senatus haberetur, calendis scilicet & Idibus, edicto curuit. Ac nisi exacto quarto & vigesimo ætatis anno, in senatum quempiam admitteri non licere, præter admodum paucos, quibus ob egregiam virtutis indolem hoc à senatu indultum fuit. Tame si Augustus, quò celerius liberi senatorum senatui assuescerent, iuuenibus post virilem togam protinus laticlavum dedisse, & curiæ admisisse feratur. Fuitque vetus constitutum, vt adolescententes senatorum filij, primò flore ætatis parentes & necessarios in vestibulo curiæ operiantur, illòsque senatu egressos domum reducant & comitentur. Senatoribusque ad plebem transire, & iura patrum amittere, & plebeia subire licuisse: quod præter Marcum Manlium, qui primus à patribus ad plebem defecit, aliis pluribus datum & permissum fuit.

Que origo fuerit sacrorum Lupercalium, & quomodo celebrari, quandoque coli solerent, & quam varie deorum effigies fuerint.

CAPVT XII.

DE origine Lupercaliù, diuersa ab autoribus prodita sunt: quippe à Romulo & Remo, postquam Numitore auo occiso, Amulio regnù restitutum est, ipsique condendæ vrbis locù in regionibus in quibus geniti educatiq; erant, nacti sunt, sacra eiusmodi instituta ferunt, quò capti epulis & vino, incincti pellibus hostiarum, per luxum & lasciuia curreret: que Innuum vocauerunt. Multi ab Arcadibus, qui cum Euiandro in hæc loca venerant, hoc solenne ludicrum in honorè Lycæi Panos allatum fuisse autumant. Sunt qui putent Romulum & Remum,

quum Fauno sacra facerent, clamore pastorum excito, quorum oues abactæ erant, in latrones præda onustos incurrisse nudos, prædamque detraxisse: qua postquam potiti sunt, sacra instituisse, vt nudi iuuenes, incincti pellibus, per ludum & lasciuia currerent: ex quibus alij Fauiani, nonnulli Quintiliani dicti. Quod sacrù expiationis causa inuentum, ad inferos pertinere, argumento est, qd mense Februarii, hoc est, xv. cal. Martias, quo populus purgatur, & inferorù placatur manes, hoc sacrum celebrari tradunt: quòdque Iunoni Pebruaræ tunc sacra fiant, cuius feriæ Lupercalia sunt: in quo licet antea adolecentes passim currerent, postea Augustus Octauium pudori consultum coluit, ne imberbes cursitarent, decreto sanciuit. In eo quoque capræ immolatur candidæ, que solennis victima in Lupercalibus habetur: quibus immolatis, viri honesto loco nati, quos Luperco dicunt, duo ibi siteret, quorù frontes & ora cultro sanguine hostiarù infuso, inuicè intigeret: mox lana lacte madida sanguine detegeret, quibus de more in risum effusis, dum cachinnant, tergora in lora inciderent, nudique & vncti, amicti caprina pelle in orbè discurrerent vultu hilari, vsque ad ineptias, obuiamque turbam eisdem loris impeterent: quare Crepi dicti. Obseruatumque vt à sicu Ruminali, vbi Romulus & Remus expositi fuerant, cursum inceptarent, concitòq; gradu per urbem vaderent: quibus mulieres occurrere, & palmas feriendas præbere assuerunt, forècunditate & partus facilitatem propterea sibi dari arbitrata. Quod sacrum in Palatino monte, vbi Panos templum fuit, colebatur, cuius simulacrum caprina facie, rubro colore, hirtis cornibus, pectore sidentibus radiante, infima sui parte hispida, & caprino pede fuit: altera manu fistulam tenens, altera pedum incuruum. In cuius etià sacris canem immolari tradunt: quippe Pan magnum & sanctissimum habebatur nomen. Ægyptiis enim ex octo diis habetur maximus: qui & Iouis simulacrum arietis facie effinxerunt. Mendesij Panæ summis percolunt honoribus, adeo vt hircum pro deo colant, mulieresq; cum hircis coire dicantur: capriarumq; maximo in honore sint. Apud Thebanos arietes tanti fuere, vt non mactar: tur, sed essent sacrosancti. Arcades

Edictum Augusti.

Senatores domum reduci per filios & cognatos.

Lupercalia.

Innuum.

Lupercalia ad inferos pertinent.

Ceremonie Lupercalium.

Crepi Luperci.

Panos simulacrum.

Panos nomen maximum. Iouis simulacrum.

Pani & Ioui Lycæo stata die humaua victima sacrificant: in cuius templo umbras non cadere, opinio fuit. Atheniensis annuus hostiis & ardentis cædelabro litat. In Parthenio mōte Panos delubri erat, vbi locus nomine Aulæ, omnibus animalibus velut asyllum, quem leones & lupi, dū feras insectantur, adire non audent, sed protinus subsistunt & feras relinquunt. Sicut in Dianæ Ætolicæ lucio in Venetis, fabulantur, canes dū feras insequuntur, vbi ad lucum cōfugerint, ab insectatione quiescere. Idē in montibus quos Græci Manalos vocant, Aristoteles prodit: ad quos vbi feræ a canibus impetuntur, tanquam in tutissimā arcem se recipiunt: ipsique vltra præscriptū progredi non audent. Quod de Bœotiiis perdicibus memoria proditum est, vt præscriptū finem & quasi metas habeant in aëre, vltra quas meare non possunt. Mirūmq; euenire in Pedasia regione Caricæ, vt quum Ioui Lycæo stata die sacrificetur, capræ à Pedaso sua sponte ad sacrificij locū venire, & se immolandā præbere dicant. Romanis verò præter alios deos fuit Veiovis simulacrum, quē dixerunt Appollinem, cuius caput ornatur cornibus, sagittasq; manu tenet, iuxta quem aries iacet: sicut in agro Appollinis Smynthei, premens murē effingitur. Atq; in Ægypto in templo Vulcani, eius simulacrū cum mure apprehenso conspicitur: propterea q̄ Arabes, quum regionem inuasissent. Vulcanus magnam vim murium effudisse, arcusq; & habenas corrodī fecisse, atque ita hostes fugasse dicitur. Fauno quoque capram immolari nouimus, quamuis semideo: cuius ædes vna ad forū olitorium, altera ad Tyberis ripam Iouis & Fauni. Veiovis templum inter duos lucos erat, Capitolium & Palatium. Præter quæ fuit sospita Iuno Lauini, cuius simulacrum caprina pelle veiatum annis singulis. Sed quia de imaginibus sermo est, non omitte dū id quod à Tyriis obseruatum legimus, vt deorum simulacris vincula annectant, ne euocarentur & abirent, quū eos hostili carne euocatos, abituros timerent. Romani quoque Saturni effigiem toto anno vincitā laneo vinculo habere, festis solū diebus Saturnaliorum vinculis exolueres. Ægyptij quum Osirim, quem Solem, & maximum deorum, nuncupant, effingere contendunt, sceptrum in

Aula animalium asyllum.
Dianæ ætolicæ lucus.
Manali.

Bœoticiæ perdicis.

Veiovis simulacrum.
Appollinis.

Veiovis templum.

Iuno sospita.

Simulacris deorum vincula annectant.

Saturni effigies.

Osiridis.

cuius summo oculi species inerat, effinxerunt: Serapidi verò modium apponūt supra caput. Persæ figurāt Solem leonis rictū, cū tiara vtraque manu cornua premere. Indi gryphos iungunt Solis quadrigæ. Phœnicibus Solis simulacrum lapis est niger, ab imo rotūdus tenuatur in cuneum. Apud Pæones discus breuis longo ligno appositus, pro Sole colebatur. In Attica Appollo verticostus exurgit in pyramidem. Isis verò apud Sæuos in modū liburnæ. Et Iupiter Labradæus cum securi, sicut Terræ simulacrū cū clauī. Paphia quoque Venus fuit non humana effigie, sed informi, latiore initio, metæ in modū fastigiata. Elei Venerem hirco infidentē, altero pede testudinem premente, effinxerunt. Et Pygalienses Cererem habitu mulieris in petra iacētis, capite & iuba equina, tunica verò demissa. Apud Celtas Hercules fuit cognomento *δρκατος*, imagine decrepiti senis, capite incompto, pelle rugosa, dextra clayam tenens, sinistra protentum arcum, multos mortales catenis victos ducens: quibus altissima quercus erat Iouis signum, sicut Palladis Atticæ, & Cereris Fauræ, in forme signū. In Cypro Venus barbata, virili specie, & habitu muliebri: apud Thussas in Ægypto, cum cornibus bubulis effingebatur. Fuitq; apud Afcalō Syriæ Derceta dea facie hominis, cuius postrema desinebant in piscē. Mercurij imago Græcis ferunt quadrato statu, capite solū effecto, tali specie pluribus figuratis, quos pro immortalī gloria, magnis sæpe ducibus dicabant. Eratq; opinio Pythagoræ, non ex omni ligno exculpi Mercurios decere. Hammonis verò effigies umbilico similis habetur. Et apud Arabes lapis teragonus pro deo. Olympij autem Iouis in Attica os ex ebore aurōq; constat: reliquum corpus ex luto & gypso, supra cuius caput Horæ & Parcæ visuntur. Sic Mineruæ Trenalis os erat ligneum, manus & pedes marmorea. Matris deū simulacrū, nec qua sit materia aut specie, nec à quo artifice, noscebatur. Boni euctus species erat pauperis habitū, dextra paterā, sinistra spicā tenens. Diuitiarū verò deus Spartæ, & cæci & icæntis facie colebatur. Iustitia apud Ægyptios fuit sine capite, Osiris verò canino. Dionysij forma vna barbati, altera cornuti, tertia adolescentis visibatur. Mirūmq; prodi de Mem-

Serapidis.
Solis.

Isidis.
Iouis Labradæi.
terre.
Paphiæ veneris.
Cereris.

Herculis apud Celtas.

Veneris in Cypro.

Derceta.
Mercurij.

Hammonis.

Dei apud Arabes.

Olympij Iouis.

Minerue Trenalis.

Matris deum.

Boni euentus.

Plurij.
Iustitiæ.
Osiridis.
Dionysij.

Memnonis nonis statua, vt quum matutino solis radio illustratur, æris tinnitum & speciem loquētis præbeat: sicut de *Serapidis*. *rapidis* simulacro in Ægypto, templo ita extracto, vt exoniis Sol os & labra illustraret. Nec prætereundum quod Æthiopicibus in vsum venit, vt deorum simulacra minio illinirent, illa pro maiestate numinum sanctiora & augustiora arbitrati: apud Ægyptios & Phœnices, vt singulis diis, singulas alas adderent: Saturno verò quatuor, duas potentas, duas verò remissas, & oculos quatuor, vt signarent ipsum dormientem vigilare, & vigiliam dormire consueisse. Quòdque Athenienses, si quem athletarum victorem designabant, statuam illi obnixò genu cū scuto, porrecta hasta impetum excipere effinxerunt: pro eo quod Chabrias milites Agesilai hoc statu impetum excipere docuit, & victor fuit: Fertur Lici-
Alabadei. nius in Alabandros faceti sime cauillatus, quod statuae quæ erant in balneis, essent habitu iura dantium & causas agentium: quæ verò in foro, omnes discos tenerent. Illud quoque non in postremis fuerit, Rhodi supra septingenta tria millia signorum, nec pauciora Athenis, Delphis, atque Olympiæ fuisse: Romæ verò tantum statuarum, vt alter populus lapideus videretur.

Que vitia ex loci natura, aut celi climate, quibusdam gentibus ita imbuta sunt, vt illa habeant propria & perpetua.

CAPVT XIII.

L. Paribenopeus. **L**vcius Patthenopæus, delitiæ, amor & decus nostrum ingenio fuit homo eleganti, sermonèque perquam docto & exculto, vultu hilaris & festiuus, præditus omni vrbanitate, & omni file: sed cultu corporis inuenusto, vestèque humili & inhonesta, adeoque omnium rerum hominumque contemptor, vt summè nobilitatis viros, ne congressu quidem suo dignaretur: & nisi literatos, quos toto pectore fouebat, reliquos flocci penderet & nihili duceret: denique nulli obnoxius, liber & suo arbitrato viuerebat. Is dum Neapoli essemus, doctis iuuenibus comitatus ad nos ventitabat: congressuque hominis eloquentissimi & mihi amicissimi fruebamur totos ferè dies. Dùmque, vt fit, diuersarum gentium mores

apud nos scitè subtilitèrque pensaret, memini ipsum dicere solere, quod sicut quædam regiones sunt quæ acuta ingenia & solertia gignunt, vt quibus est aer purus & tenuis, velut Athenis: alia, quæ reusa & hebetiora, vt quibus crassius & pinguis, sicut Thebis: ita ex cæli rigore vel clementia, nonnunquam ex siderum statu vel influxu, virtutes vitiaque gentibus innascat, quæ ingenita adeo loci incolæ afficiunt, itaque corporibus animisque indent, vt illa habeant propria & perpetua. Siquidem Campani superbi natura & bonitate agrorum ex mitissimo cælo & affluenti copia voluptatum terrestrium maritimarumque rerum, semper habiti sunt. Domicilium enim superbiam (vt Cicero inquit) penes Campanos fuit. Argiui & Brutij ex more in sito genti, latrones. Illorum namque ingenia atrocissimi lata sunt, & rapinis gaudet. *Rhegini*. Rhegini pauidi & formidolosi. Itali nobilitate præstant, & regali quadam magnificentia lauti & magni sunt. *Itali*. Galli super insitam genti vanitatem, mobiles & stolidi, contentionis auidi, consiliisque capiendis non ratione, sed impetu feruntur: tamen religioni deditos esse, haud dubium est. Hispani iactabundi, duri & parci, abactoresque accerrimi, ad incediam laboresque, atque ad mortem parati. Græci licet ingenio & facundia præstent, eos tamen nationis vitio (vnde Græca fides in proverbium venit) assentatores, leues atque infideles esse manifestum est. Cappadoces, Cilices & Creteneses, suo prope ingenio, fraudulentissimi & mendaces: quippe promissi fidem fallunt, & periurio se adstringunt: in quorum notam Græcum illud est, *Τεγία κάρπα κάρισα*. Aphri subdoli & mendaces: cum enim multum classe rebúsque maritimis valeant, vsu & commercio multarum gentium, ad fallendum prouisi & solertes sunt. Apud eos enim frequenter mercatores ventitant, & studio quæstus quæ vsui sunt, merces important. Numidæ verò leuissimæ fidei ingenia, Chij petulantissimi. Nam cum tribunal Ephorum scædassent, ob petulantiam qua naturæ vitio laborant, ab Ephoris impunè tulere. Galatæ minaces, Syri cupidi & auari, præter modum rerum appetentes, gens inquieta, auidaque in nouas res. Alexandrini deuifores & dicaces. Indi & Persæ ociosi: ne-

que enim ab re proditum est, ocium fratrem esse libertatis. Quod de Ætolis quoque traditur, qui nullius imperio patuerunt. Hi enim cum perpetuo liberi sint, in ocio degunt. Contra vero Lydos & Phryges, quum regibus seruiant, negotiis intentos esse, & laboriosos. Emporitani imbelles & barbari, Aetoli & Locrenses foedifragi. Druidæ religiosi & malefici, supra quam dici potest: nam dedita superstitionibus gens, in sacris hominem immolant, & cruore captiuorum adolent aras: viscumque & alia dictu nefanda pro numinibus colunt. Fuere enim Druidæ gens Gallica in Belgis apud Gallos præ omnibus sacri. Sicut enim apud Persas magi, in Græcia philosophi, in Babylonia Chaldei, apud Indos Brachmanes in Aethyopia gymnosophistæ, apud Scythas Agrippæi, Abij & Calui, in Aegypto Heliopolitani, apud Hyperboreos Arymphæi, atque in Hispania Tardetani, sacri habentur: sic apud Gallos Druidæ magno in precio sunt, & diuinis propè laudibus celebrati. Emporitani autem in ora minoris Syrtis, iuxta Aphros Numidæque degunt, agri vberis & fertilis soli. Germani vero & Cimbri, duri & laboriosi: latrocinis tamen & rapinis, quarum nullam infamiam putant, à pueritia dediti. Quare Cimbros Germani prædones vocant, quorum vires ad impetum, validæ sunt, sed momento temporis dilabuntur. Corsi duri & immanes, horridis ingenii: quippe qui ipsas bellas crudelitate vincant, truci ore ingentem immanitatem præferentes. Scythæ quoque rapidi & feroces, & dira feritate grassantes, suis tamen rebus contenti, nihil alienum appetentes, apud quos nihil est furto gravior. Asiatici, Iones, Abydemi, Medi, Arabes, Tarentini & Galatæ, molles & effæminati, eneruatis animis, ad inertiam nequitiamque parati, omnibus imbuti delinimentis, in gymnasiis & turpibus amoribus exerciti. Illecebre enim luxuriæ ad extinguendum vigorem animi apud eos sunt. Addebat etiam Siculus vasto & monstrifico ingenio, & Astos supra Byzantium, dolosus maximè: contra vero Cumanos in Aecolia, hebetes & insulsos: quippe qui pluuie tempore, nisi admoueantur voce præconis, porticus non subeant. Sicut Bœotios & Thebanos, qui plus habere vitium quam ingenij feruntur. Et Syracusanos variæ

multiplicisque naturæ: aut enim excellentissimos esse, & omni virtutum genere præditos aut improbilissimos, & omnibus vitiis deprauatos: quod de Atheniensibus quoque proditur. Atque Hæduos iracundos & temerarios turbulentis & concitati animi. Et Ligures duros, agrestes & fallaces suapte natura, & ex sterili agro & aspero quem incolunt, nihil ferendo nisi magno labore pacisci. Sed cum Ligurum quidam Firmates, nonnulli Apuani, plerique Montani, alij Hiluaces, alij Frusinate dicantur, hoc non cõuenire nisi transmontanis Siguribus assererebat. His enim cum longè ab hominum commercio & cultu distent, & in arido solo lucentur, facile euenire ut agrestes, duri & immanes fiant. Hoc modo Lucius noster apud nos sermocinatus, peracri iudicio locorum mores examinabat, vitiisque & virtutes rimabatur. Sed quia mentio locorum, & morum distinctio facta est, hoc dicere ausim longa obseruatione probatum, eas regiones quæ cæli clementia & affluentia copia gaudent, sensu hebetes & obrusa mente plerumque homines gignere: quæ vero difficiles & agrestes sunt, singulari ingenio viros educere. Ita enim parens natura, siue ille effector mundi Deus comparauit, ut ubi rerum vberitas & copia sit, ibi bonarum artium studia sæpe & ingenia desint. Sensit tamen Aristoteles, eos qui Scythiam versus loca deserta incolant, animo quidem abundare, ingenii non satis habere: qui vero mitiorem plagam, ingenio & arte præstare. Neque omiserim, quod Maximus Tyrus Græcum autor cum primis prodidit, Crotoniatas palaestra & gymnico certamine valere, Lacedæmonios pedestri, Athenienses nauali, venatu Cretenses, Sybarites luxu, Thebanos vero tibii, Iones autem choro & cantu. Qui etiam adnotauit vulgari adagio ferri, Medicam molliorem, sardanapali luxum, delicias Ionias, Siculas mensas, saltationes Sybariticas. Corinthias meretrices. Artium quoque disciplinas Menander dixit nativæ cõsuetudine distingui nationibus variis. Namque Mitelenæ cithara delectantur, Thebani tibia, Alexandrini geometria valent, Athenienses statuarum & pictura, Crotoniatæ medicina, Aeginetæ athletarum pugna. Quod proximè accedit ad id quod Eustathius memoriæ prodidit, forsitan mutuatus

Athenienses.
Hædii.
Ligures.

Regio fertilibus hebetiores, contra difficiles ingeniosiores producit.

Maximus Tyrus de diuersarum genium pericia peculiari.
Adagia à ciuitatum moribus sumpta.

Eustathius

ab illis, Bœotios circa palæstram reliquâsq; artes gymnicas valde probari, Athenienses in naualibus, Thessalos in equestri, (quippe cùm ex equo primum pugnare docuerint) Lacedæmonios legibus valere, Cyrenæos in ephectica scientia. Quod autem de Thessalo equitatu dictum est, qui conferto prælio insuperabiles erant, non prætereûdum, Philippum Macedonem, qui totius Græciæ communis hostis & prædo habitus est, vt Thessalos equites velut firmissimum robur, & longè optimos bello, suæ phalangi adiûgeret, Thessaliam propterea inuasisse, illamque incendiis & ruinis deformasse.

*Thessalus
equitatum.*

An sit idem deprecari quod recusare, contra quorundam grammaticorum opinionem.

CAP. XIII.

*Lau. Vallè
sis taxatus
lib. vi. ca.
iiii.* **Q**uid in mentem venerit nonnullis grammaticis, qui non temperantes maledictis, multa nec perpensio iudicio nec examinatio modo digesta, præcipere nõ videntur, non stris conicio. Nuper cùm in commentariolos obseruationum grammatici cuiuspiam, quos de latina dicendi norma vituens ediderat, forrè incidissem in quibus graui censura, antiquissimum quenque autorem taxat, ita ipsum loquutum offendimus, vt diceret A. Gelium malè sensisse, quòd deprecari, abominari vel detestari esse dixit: censuitque deprecari nihil esse aliud quàm dicto vel factò recusare: quasi multum discriminis foret inter abominari & recusare: idque Ouidij auctoritate probare nixus fuit, de Ponto:

*Sæpe precor mortem, mortem quoque deprecor idem,
Ne mea Sarmaticum contingat ossa solum.*

In quibus verbis deprecari pro recusare, intelligit: quod verbis pluribus affirmare contendit, quæ còsultò præterimus. Sed libet interrogare, num proprio significato Latine dixerim, Scipio fœdus cùm Hannibale inire deprecatur, quia pacifici cum Hannibale recusar: aut, Romani cum Pyrrho pacem deprecantur, quia pacem abnegant. Contrâque hanc verbi significationem secus ab autoribus dictum, & verbum deprecari in alio sensu accipi videmus. Titus Liuius sexto ab vrbe condita:

Non præcipiam, inquit, gratiam publici officii deprecandi. Cicero prima actione in Verrem: *Si liberè quæ sentio de re publica dixerò, primum deprecor ne irascatur.* Suetonius in Cæsare: *Senatum literis deprecatus est: & veterum auctoritatibus, pluribus, in quibus si deprecari recusare dixeris, profectò absurdè & barbarè loquëris: hic enim deprecari idem est quod valdè præcari.* De enim præpositio, adiecta verbo, plerunque auget, vt deminari, defraudare, deiecare. Rursus quod ille auctoritate Ouidij motus, volunt deprecari idem esse quod recusare, idem Liuius exploratius ostendit tertio de Macedonico bello: *At hercule non ius, sed iniuriam deprecantur.* Suetonius in Tibertio: *Claudius, inquit, ad eò violentum & contumacem, vt ne capius quidem rem deprecari sustineret.* Cicero in legem Agrariam: *Si quid deliquero, nulle sumi imagines quæ me à vobis deprecemur.* Quibus in locis non signatè nec propriè loq̄etur, qui deprecari recusare dixerit. Sed verus probabilitate sensus est, tam in Ouidio, quàm proximis autoribus, id esse deprecari, quod suppliciter petere, & precibus exposcere ne quid fias, quod tu vitare cupis, & contendis ne eueniat. Mortem ergo Ouidius deprecatur, non simpliciter recusans mortem, sed suppliciter exposcens ne mors contingat, inter tot truces immanesque homines. Et ille iniuriam vel supplicium deprecatur, videlicet rogat ne inferatur iniuria, nè conuicium fiat. Multum longèque distat deprecari à recusare: quippe deprecari est precibus rogare, & summissè obtestari ne quid fiat: recusare verò, iure & manu cõtenedere, & quadam mentis vecordia minaciter magis quàm precibus exposcere: Cæsar commentario quinto: *Hedus nec deprecandi, nec recusandi causa legatos ad Cæsarem mittere volebam.* Cicero Tullulanarum quæstionũ secundo: *De Anaxarcho, inquit, Democritoque cogitetur, qui cum in manus Cyri Nicocreonis incidisset, nullum genus supplicis deprecatus est, neque recusauit.* Pluribûsque patet exemplis, si cui illa persequi libeat: ex quibus sine cõtrouersia liquet, deprecari id esse quod precari, sed dupliciter: vno modo, vehemènti studio & enixè præcari vt quid fiat, & tunc de, præpositio auget, vt primis auctoritatibus, quas supra memorauimus, ostensum est: altero, precibus eniti & rogare

*De præpo-
sitis adie-
cta verbo.*

*Deprecari
à recusare
multum
distare.*

ne quid fiat seu eueniat tale, quod tu nolles euenire, & futurum detestaris, sicut & proxime dictum. Et tunc de præpositio, non augendi, sed vim potius minuendi habet. De enim adiecta verbo, duplicem significatum, licet diuersum, capit, vt plerunq; solet: plurimumque interest, in vtro accipias significatu. Quonam modo & vtro magis conueniat, sensu ex ipsa lectione & contextu verborum, prout obuia sunt, cuius vel mediocriter erudito facile est dignoscere.

*Triplex quaesitum super nonnullis verbis iurisconsultorū
suboscitur, quis sit illorum significatus, quæ re
pecunia olim fuerint.*

CAPVT. XV.

Vlpiani lo **C**VM Romæ Palatini fori iudicia operiremur, qui-
ca. l. nequic dam non ex plebe homo, pollēs eruditione & do-
quæ. §. nec. ctina, ad me adit, & percontatus est, quid sibi vellet Vl-
adeo. ff. de pianus de officio proconsulis, estimante eum qui provin-
off. procon. cia præfesset, dissimulare non debere si quos causarum
Concinnator concinnatores, aut litium redemptores deprehendisset.
litium Quis esset litium concinnator, & quis redemptor, quæ-
Cōcinnare rebatur. Et quia facilis explicatu quaestio erat, leui fun-
ctus opera, respondi, concinnatore litium eum dici, qui
nouas lites simulatis captionibus & cauillis improbis, in
longum ducere molitur, cum sibi iure agere non liceret.
Vitiligato Concinnare enim esse, rem effectis mendaciis, omnibus
tores. lenociniis perpolire, sicut is qui vnguentis delibutus,
Redēptor madenti, coma, & capillo composito conspicitur, quos
causarum. M. Cato vitiligatores nuncupat. Græcè autem *νεγτις*
Quadrup- *δις*, quasi fector litium. Redemptoremque causarum
piator. eum dici, qui lites quotidianas pecunia mercari, illasque
Interce- pactionibus muneribusque Pellicere conaretur, haud fe-
ptor alie- cus quàm qui domos ædificiumque faciendū vendūm-
ne litiis precio conducit: qui etiam quadruplator & interce-
Alphemi ptor alienæ litis dicitur esse, quos homines tanquam inci-
locus. l. si uiles, & malarum artium artifices, iureconsulti iure in-
Et plagis. cessere. Iterum quaesuit ex me, quid esset quod Alphe-
ff. ad. l. A- nus legem Aquiliam interpretatus, inquit: Quod si ta-
qui. bernarius prætereunte, flagello in quo dolor esset, fuis-

set cæsus, si illi repugnando oculus eruisset gladio, pro-
pter id admissum, Aquilia non teneri: quod diceretur flag-
gellum in quo dolor esset, quærebatur. Cùmque nonnulli
falsa opinione persuasi, flagellum quod dolore afferat,
ideo dolorē in eo esse assererent, dixi ego mendū in hac
dictione fuisse, ingenuè me arbitrari, neque iureconsultū
tam inscitè loquutū, vt in flagello dolorē esse dicat, pro
eo quod flagris infictis dolorē affert: cum iurecōsulti
non per metaphoras, nec circuitu longo, sed mæde ad-
modum & circuncisè loquantur: sed pro eo quod dolor
esset, scriptū fuit, dolor esset, dicendū fuisse: neque aliter
à iurecōsulto scriptum, veris patere argumētis. Dolonē
enim lignū vel fustē signare, in quo ferrū acuta cuspe
lateret, quod haud secus quàm gladius vulnera ingerat,
vt Varronis testimonio probatur. In eo enim laterens pug-
gio ita situs erat, vt foris minus appareret. Idque coar-
guitur facili argumento, quod non erat cōsentaneum,
vt si à prætereunte leui flagello tabernarius ictus foret,
illi repugnando ferro decernere, & oculū erueri liceret,
prout in quaestione est. Quippe inculpata tutela non es-
set, quum non pari, sed maiore impetu armorū iniuriā
propulsaret, quod est lege vetitum. Dicendum ergo fuit,
aliquid occulti teli in flagello latuisse, quo percussus ta-
bernarius, impunè prætereuntem gladio repercutere, &
illi oculū erueri valuit. Hoc dolone Tiberiū Gracchū,
ne opportunus iniuriæ foret, accinctū processisse in fo-
rum, autores tradunt, quo honestius & dissimulato re-
lo in curiā iret. Et Claudiū Cæsare à duobus equestris or-
dinis, cū dolone & venatorio cultu præstolantibus, penè
oppressum Suetonium refert. Tertiō cōsultit me, quod
esset iudicium eremodiciū, de quo apud Iustinianū sit
mentio frequēs, contra quod restitutionē dari leges vo-
luere. Cùmque aliquorū discreparet sententia, peruici
tandem, eremodiciū, dici iudicium, quum quid reo ab-
sente in disquisitionē venit, superque iure controuerso
mota lite, solus actor nullo se opponente exercuit, con-
traria reum, indicta causa, lis data fuit. *ad ins epian.*
hoc est, solitudinæ, eod quod solus actor nullibi reo com-
parante, nec signis collatis (vt aiunt) obtinuit: contra
quod rescissione plerunq; dari leges voluere. Demum

Dolon.

*l. propter an
dū. §. cum
autē eremo
diciū. C. de
iudi. Iudi-
cii eremo-
diciū apud
Iustinianū.
De eremo-
dicio vide*

Budaū in Annotat. & Alciatū lib. 4. de ver. signi. cum sermo incidisset, quid emptio, quid permutatio esset, quaesitū fuit, quid in loco Homerus meminit Achiuos nō pecunia, nec aere signato, sed rudi massa aëris vel ferri vinū mercari, & cū mancipiis permutare cōsuefle: cuius autoritate Vlpianus de cōtrahēda emptione, etiā sine pecunia fieri emptiōnem asseuerat. Dixi id de quo cōsulebamur, mihi in prōptu non succurrere: sed tamē meminisse me, tā apud exteros quā Romanos, aëris signati argēricę & pecuniarū longo tēpore nullū vsum fuisse, mercēsque non pecunię interuentu, nec signato aere, sed rebus cōmutare cōsuefle. Siquidē Armeni, Scythę, Seres & Sarmata, non intercessu pecunię res emere, sed rerum cōmercio permutare asseuerant. Deserta enim & vacua cultoribus loca, hominibūsq; infrequentia magis quā vrbes incolebāt. Indi quoque illi penitissimi, & Esseni idē factitarunt: nam fuso aere utebātur aut orichalco, (quippe cū veteres orichalcum preciosius auro ducerēt) percussu vero minimē. Lusitani graui sarcina aëris, vel frusto argenti sapius nūmi loco vfi fuerē. Lacedæmonij Lycurgi legibus omnē auri argēticę vsum amouētes, ferrum & rudē massam vasti ponderis, pro pecunia habuere, sicut Byzantię ferri massam pro nūmo appendebāt. Massyli verō in Africā populū, pecora & mapalia pecunię loco habuisse feruntur, cū quibus merces sæpe mercatores cōmutabant. In Britannia gens inhospita, iuxta Scyliram insulā, permutando dare necessaria & accipere consueuerant. Reliqui aere aut annulis ferreis ad certum pōdus delibratis. Quod apud Baleares fuit in more, vt omnē auri aut argenti materiā execrati nullius generis nūmos ad se afferri sine rent. Idem de Carmanis & Bamyceatīs, qui in Tigri sunt, memorię proditū est, vt omnia metalli genera cōmementes, illa in profunda terrarū, & abditas solitudines suffodiāt, ne pecunię cōmercio eneuaretur animi indoles, ingēniq; Quod de Indis & Aethiopiis traditum accepimus, qui auri materiā tam vili aestimārūt, vt catenas noxiorum tantū ex illo conflarent. Omnes denique gētes nationēsq; apud prius seculum mercibus res iniucē cōmutare, vel coriis boum nummorum loco, aut bobus pecudibūsq; ac ferreis virgīs vfos cō-

perimus. Homeri testimonio, qui res cēsu & aestimatiōne dignas, non pecunia, sed boum & pecudum numero taxauit, cum nihil tunc impenso precio vānret. Primi *Aurei & argentei nummi inueniores.* igitur Lydi aurum & argenteū nummū, cum tūc nullus foret inuenisse traditū: tamēti Aeginę argentum primo signatū nonnulli credant. Alij apud Eleos pondera & ex argento nūmos à Phædone inuentos putant. Apud Persas verō Darius ex auro monetā percussit primus. In Latio Saturnus aereum nummū reperisse traditur. Romanis quoque auri argēticę signati longo tēpore nullus vsum fuit. Pecudibus enim & iumentis bobūsq; res permutare, fontēsq; plectere solebāt: aestimabaturque bos centussibus, ouis verō decussibus. Coriis verō boum nūmos percussos à primis originibus iudicare licet, quōd Numa Poinpilius scorteos asses, congiarū populo dedisse fertur. Post quos Dionysius ex flamma cōflauit nummos. Interiecto deinde tēpore, aere graui Romanos vfos cōperimus, quo appēso, non numerato, debita exoluebant: quo tēpore Seruius Tullius *Pecunia vnde.* rex primus nota pecudum aë signasse proditur, vnde & pecunia dicta. Cuius rei causa in vetustissimis nūmis, bouis, pecudis, aut suis signum incussum apparet. Sed quāuis à Seruio Tullio pecunia percussa, nō propterea à graui aere precij nomine, quod interlicentē emētēmq; cōuenit, exoluēdo desitum: est quippe post decem viros. etiā aere graui Romanos vfos fuisse, debitęque exoluisse, autores tradit, quod a s graue, massa aëris fuit, non percussa aut signata: appendi nō numerari solita. Sequitis mox tēporibus, Seruio Cepione & Cneo Sempronio consulibus, post Attilium Regulum, argenteo *Nummorum apud Romanos insignia,* nummo primū figurato Romę, altera parte Ianus bifrons, altera nauis prora incussa fuit: tamēti quinque annis ante primū Punicum bellum argenteū nummum Romę signatū nonnulli credant: demum post annos duos & sexaginta, aurei apud Romanos eadē nota incussi fuerē. Deinde bigę, & quadrigę, ac victoria: quare victoriati, bigati, & quadrigati dicti. Fertur tamen Lilius Drusus in tribunatu tertię aëris partē argento miscuisse, & signo Victorię pariter nummum percussisse, cui Victoriano nomen. In triente autē & quadante Romani

Perfarum rates incussere. Perfa stateres Daricos numismata habere dicuntur. Græci & Athenienses Tetracinâ, & Cistophoros, ac Philippeos nummos, qui bouis imaginē longi tēpore habuere incussum, tūc primū à Theseo inuentos, vt ab armis ad agrorū cultū ciues auocaret: cuius formæ Eleis numisma fuit, in quo bouis imago designabatur. Præter quos fuere Oscēles & stateres Darici, Philippei & Alexandrei, qui ex auro cudebātur, in quibus mulæ cū curru videbātur effictæ. Postea noctua cum Mineræ facie Athenis incudi cœpta: vnde illud proditum est, Gilippi seruum ephoris detulisse, multas sub tectis cubare noctuas, quod Lysandri pecuniâ, quâ Gilippus fuerat depeculatus, sub tectis cōdiderat. Troæzēnij cū Neptunum præcipuum colāt, tridentē nummo effictū habuere. Persicus verò nūmus sagittariū incussum habuit, qui Daricus etiā dictus. Germani Serrâ, qui Serrati. Dardani duos insculpsere gallos, Rhegini leporem & currū, Cephales equū, Tassasij Perfen, Argiui murem, Mitylenæi Sapphus imaginē, Tarentini nūmi Taran Neptuni filiū, qui Delphino vectabatur: Aspendij palæstras, Locri autē & Ozolæ hesperum stellâ effinxerunt. Apud Chios anea moneta fuit, cui nomen Homerus, Peloponesiorū numisma testudinis figuram habuit, cui Cheloni dixere nomē: Cyziceni altera parte Cybelen, altera leonē: Tenedij securim, & facies duas eadem ceruice prominentes: Corinthiaci, qui Poli dicebantur, Pegasus: Gergithij autē qui in Phrygia minore sunt, Sibyllæ imaginē, quod inde esset oriūda, hoc sempiternæ laudi fore arbitrati. Postea verò nouitio iuuetō, vt imagines Cæsarū cum inscriptione & titulis, nūmis adscriberētur, obseruatū est. Quare Nero Cæsar in habitu citharædi se nūmo insculpsit: & Seuerus imperator habitu Alexandri nūmos figurauit. Galenus post occisos latrapas Persarū, monetam, qua Persas captos ducebat, percuti iussit. Augustus Octauius nota sideris capricorni, sub quo in lucē editus erat, argētēū nūminū percussissē dicitur. Deniq; cūm apud prius seculū nullus nūmorū vltus foret, iudicare licet, Homeri tēporib; nō pecunia, nec aere signato, sed mercibus inuicē Achiuos vinū, es & ferrū, armis & mancipiis emere cōsueffe. Cūm vetō

hac admonitione attētiō factus, εὐθηκ. τῆς ἰλιάδος ἀμύρου παρὰ δὲ ἄα versarar, eos versus haud multo negotio cōperi h̄ qui tales sunt:

ἔνθεν ἄρ' οἶνὶ ζοῖτο κερνημοῦσθαιτες ἀχαιοί.
 ἄλλοι μὲν χαλκῶ, ἄλλοι δ' ἀθάνατ' ἀθήρῳ,
 ἄλλοι δ' ἰριόϊς, ἄλλοι δ' αὐτοῖσι βίεσσιν,
 ἄλλοι δὲ ἀνδραπόδοισι, τῖθελο δὲ δεῖτα βαλῆαν. id est:
 Vnde reportabant erimii vina Pelasgi,
 Aeris quidam, alii fulgentis munere ferri,
 At scuis aliis, pars bobus mancipiisve
 Mutabant passim, & conuivia læta parabant.

In fin. lib.

vii. Iliad.

Quæ porte vrbis Romæ præcipuæ fuerint, & vnde nemina sumpsissent, & ex quibus causis cognomena.

CAP. XVI.

VRbis Romæ sicut sæpissime pomœrium prolatum fuit, ita multiplices portas pro murorum ambitu extructas fuisse, facile est coniectari. Nam cū à prima origine fundamenta vrbis in Palatino, monte fuerint cuius radicibus antiquissimum pomœrium terminabatur, tribus portis tunc vrbs contenta erat: hæ fuerunt, Carmentalis quæ Scelerata, Pandana quæ Libera dicta est, & Mugonia quam Trigoniam à tribus angulis vocatam ferunt. Id autem pomœrium quod Romulus posuit, à foro boario procedens ad magnam Herculis arā: inde per imma montis Palatini ad arā Cons. mox ad curias veteres, & demum ad sacellum Larium, protendebatur, & cūm esset tunc Roma quadrata, ad forum Romanum procedebat. Varro autem à Sylua quæ erat in aerea Apollinis in palatio, vsque ad supercilium scararum. Caci in Auentino, occidentem versus, & ad tugurium Faustuli, vbi casa Romuli fuit, prima vrbis fundamenta protendi asseuerat. Adiecto deinde Capitolinō colle à Tito Tatō, quem Arcades Saturnium vocarunt, satis cōstat portam illic excirari castelli, Saturniam nuncupasse: quæ Padana, eò quod semper pateret, dicta est. Cūmque infima Capitolini montis Carmentæ habitaculum fuerint, inde Carmentali portæ nomen datum, quæ & Scelerata, eò quod C C C. & septem Fabij inde

Tres porta
 Carmentalis
 Pandana.
 Mugonia.

Saturnia.
 Pandana
 unde.
 Carmentalis.
 Scelerata.

prodeuntes, in fausto prælio ad Cremeram omnes à Venientibus oppressi, & miserada nece cæsi fuere. Iuxta quã ardes Martis, Maturæ, & Bellonæ, & columna ex qua dabatur belli signum, siquando contra hostes prævalentes sumebantur arma. Ad hanc portã matronas Carmentæ nymphæ (quæ mater Euantri fuit) annuas hostias immolare & sacrum facere produnt. Sed cum Tarquinius Priscus quadrato saxo primus, & deinde seruius Tullius pomœriũ protulissent, duosque vrbi colles adiecissent, ita vt septẽ collum vrbs fieret, qui vltimus vrbs ambitum auxisse fertur, ac reliqui reges vrberum parua mœnibus validam, aggere & fossis muniuissent portarum quoque numerum augeri consentaneũ fuit, eoque magnitudinis vrbs processit, sequius aucto dilatõq; pomœrio, vt IIII. & XXX. portas per omnem ambitum Romæ fuisse legamus: ipsũ nque pomœrium Aurelianum Cæsarem tandem definitissẽ, vt ad millia passuum XXX. mœnia protederet: tamen Nero Ostiam tenus mœnia promouere, atque inde fossa mare veteri vrbi statuisset inducere. Exquilinã ergo, Viminalẽ, Quirinalẽ portas, & Cælimontanã, à collibus vrbs, vbi sitæ erant, vtufto nomine denominarunt: quanuis quodd Quirini sacello foret proxima, Quirinalẽ dictã nonnulli ferat, iuxta quam Venèris Erycinæ templum. Quæ quidẽ Viminalis aliquandõ Numentana dicta est: sicut Exquilinam Taurinam à capite Tauri insculpto, vocatã ferunt. Capenam verõ constat affluentiũ aquarũ multiplicẽ habuisse decursus. Illinc enim ad Martis ædem semita fuit, quadrato saxo, vbi & manalis lapis, qui in vrberẽ delatus, pluias excitare dicebatur: sicut aqua in Lyci Iouis fronte, siquando siccitate laboraretur, sacerdotis manu querno ramo agitata, cogeat nubes, largosque effundebat imbres. Et Athenis Terræ fuisse simulacrum, Pausanias prõdit, suppliciter à Ioue aquam expetentis vero euentũ, cuius ara in mõte Hymetto visibantur. quẽ *Iulian*, quasi pluuium Iouem dixere. Et apud Indos in arce quam magi incolant, dolium vidisse Apolloniũ tradit, quo aperto, in defectu aquarum nebulæ emittuntur, quæ totam Indiam imbribus humectant. Quod etiam documentũ Democriti fuit, vt ad imbres excitant-

dos, caput & collum chamæleontis, ligno roboris vri præceperit. Ad eandẽque Capenam aqua Mercurij erat *Aquam magis studiis celebrata: qua mercatores Idibus Maiis se inspargebant & sua, vberes quæstus propterea facere arbitrati.* Et Almon aquæ riuulus, cuius aqua sacerdotes furore vesano inter se digladiantes, Cybelis simulacrũ ex Pessinunte aduectum, quotannis abluebant. Iuxta quam M. Marcellus secundo Punico bello, ædem Virtutis interea voram, dedicauit. Mutationis verõ à Mutatione qui illi aliquandõ præfuit, & Minutia, quia Minutij sacello erat proxima, quem pro deo vetustas coluit. Et Salutaris ab æde Salutis. Et Rhautumena, ab auriga Rhautumeno, qui Veis cursu vicerat, quo è curru effuso, equi citatissimi eũ palma in Capitoliũ contederunt: portã dictã denominareque sunt. Catulariã verõ dixere, & iuxta eam ad placandũ Caniculã fidus frugibus inimicũ, immolarentur ruffæ canes. Et Piacularẽ, propter ostetã & piacula quæ illic fiebant assiducẽ, dici Pompeius memorat. *Agonensis.* Collina quoq; quæ Agonensis dicta est, propter anfractus Caput multiplices, quod partim edita, partim decliua essent *leuatissim* loca, nomen sortita dicitur, extra quam Veneris Erycinæ quo *Ve-* & Quietis tẽpla fuere, & iuxta campũ cui Scelerati nomen fuit: in quo incesti dånatas, viuas defodere Vestales defodiabantur. Romanulã verõ, & Collatinã: altẽrã, quod Romulã, ex Sabinis Romã patens via foret: alteram, quod illinc Gabisfa. Collatiam expeditum iter esset, denominarunt: sicut Ferentinã quod Ferentinũ ferret: & Gabisfam, quod Gabisfa seu Pinbios. Hanc verõ Collatinã aliquando Pincianã dictã *ciana.* nonnulli volunt, quod nomen adhuc manet, à proximo *Ferentiã.* palatio deductum, vnde demolita marmora Theodorici Romulã cuius rex Rauennam deportauit. Fuit quoque Romulã *sive Roma-* porta quam Sabini Romanulã vocauerunt, quod per *mula.* eam proximus Romam aditus esset, quæ gradus ad No- *Quercula-* ualia & Voluptiẽ sacellum habuit. Et Querculana, quod *na.* quercum proximã haberet. Et Randsalana, quod ære *Randsalu-* munita foret: siquidem à veteribus as randus dicebatur. *lana.* In qua caput æneum longo tempore sterile memorant, *Randus.* postquam Genutius Typus prætor oraculo monitus ne regnõ potiretur, illinc ingredi noluit, accessumque denegauit. Sicut Ianualis à Iani signo ibidem affixo *Ianualij.*

Vrbs septẽ
collum.

Portæ
xxxiiii,
vrbs Ro-
mæ.

Exquilina.
Viminalis.
Quirinalis.
Cælimon-
tana.
Numentana.
Taurina.
Capena.
Pluuiæ
excitantis
modus.

Iupiter
pluuius.

nomen vendicauit: quæ sub colle Viminali fuisse traditur, per quã vim aquarum ingentẽ magnis procellis contra Sabinos fluxisse, illõsque violētissimis tempestatibus oppressisse memorant. Quã Romulã, Ianuaem, & Mutationis non in pomœrio, sed intra vrbis ambitũ sitas nonnulli volunt. Nam de Trigemina & Lauernali satis constat alterã propter trigeminorũ pugnam, quã regnante Tullo, inter Romanos & Albanos à trigeminis pugna commissa fuit: alterã, quæ ad lacũ Lauernæ facilis inde via foret, nomina tulisse. Fuit enim Lauerna futum dea, in cuius luco, vt impunita essent furta, prædã fures sortiri, & rapacissimum quemque immolare tradiderunt. Est tamen literis proditum. Latinos populos annis singulis ad Trigeminã Euandro veluti deo sacrum facere: sicut matronæ apud Carmentalem, Carmentæ. Sanqualis proxima ædibus Anci regis, porta fuit nõ incelebris. Et altera Libitinenfis, per quã fato defuncti efferebãtur, & Mugonia, à bouũ mugitu, qui illic frequentes erant, denominata: iuxta quã Tarquinius Priscus habitasse fertur, quæ & Trigillia dicta est: præter ipsas fuere Neuia, Lauicana, Metia, & Flumentana, iuxta quam fluxisse Tyberim volunt. Ex hac enim ad Petellidũ lucum modica via erat. Et Triumphalis, per quã triumpho die, aurati currus, captiua prædã, & pompa triumpho procedebat Aurelia, Vaticana, & Portuensis, quæ Septimiana nouitia denominatione, ac Fontalinis trans Tyberim, quæ haud procul inde fontium sacra, fontibus & puteis coronatis, fierent, dicta nominatæque sunt. Sed per cæteris vnã legimus fuisse, cui Fenestræ dedere nomen, vel quod humilis & angusta foret: siue quæ Tarquinio Priscõ regnante, quum à pastoribus oppressus fuisset ex insidiis, Tanaquil inde populũ alloquuta, ipsius interitum tam diu dissimulauit, donec Seruiũ Tulliuũ regni successorem fecit. Et quoque illud animaduertere quod cum mœnia ciuitatum sancta sint, propterea que illa transgredi sine piaculo fas non sit, certis que præfinitis spatiis, pomœrio inaugurato, fuerint consecrata: ita vt quicquid circa ea soli esset, neque habitari, neque arari liceret: portas tamen sanctas haberi minimẽ decebat, quippe quũ ingredi & exire, & defuncta corpora illinc efferre, aliãque prophana facere cui-

Trigemina

Lauernalis
Lauerna.Sanqualis.
Libitinenfis.
Mugonia
seu Trigilla.Nevia.
Lauicana.
Metia
Flumentana.Triumphalis.
Aurelia.
Vaticana.
Portuensis.

Mœnia ciuitatum sancta l. j. c. l. ff. de rerum diuisi. s. sancta insti. ea. si.

uis permissum fuerit. Apud exteros verò portæ præcipua denominatione ista feruntur: Scæa apud Troiam, in cuius superliminio Laomedontis cadauer sepulchro conditum erat: sicut murus & amnis eiusdem nominis fuere. Alexandria Canopica, Athenis Pyraica, & Sacra, & Charonia, per quam damnati ferebantur ad supplicium: & Dipylus omnibus patentior, atque aliæ Nymphades nomine. Megaris fuit Triasia, quæ Diplon dicta. Corinthi Teneatica. Thebarum portæ Homoloidæ nuncupatæ sunt. Apud Sicyonios quoque Sacra fuit, vbi Epopei visebatur monumentum. In Argo Diampares apud Leontinos Iraceæ, in Cyzico Thracia, apud Tybur Arana: Capuæ Iouis, vbi platea Sephafia, in qua vnguentarij negociantur: Cremonæ Brixiana, Tarenti Temenitida, Syraculis Menitida, Trogillorum, & Agradianæ: extra quas frequentia sepulchra visebantur. Babyloniarum verò licet plures celebrentur, tamen præcipuè Semiramidis, Ninorum, Chaldæorum, Belides & Cissiarum.

Apud exteros portæ.

Quo ritu, quibusque ceremoniis hostia apud præcos diis immolabatur, & quo modo fiebant sacra, & quid apud exteros.

CAPVT XVII.

Quum mos sacrorum fuerit, quòque ritu, aut quibus exemplis hostia caderetur, & res diuina fieret, veteribus monumētis intercisit: per scriptum est. Et tamen si singulis ferè diis sua sacra instituta forent, quæ transgredi aut præterire ducerent nefas: neque deos omnes eisdem sacris semper, sed alios aliis ritibus ceremoniisque placari deceret: tamen in omni sacrificio statas ceremonias & solita solennia conuenit obseruari: quas si prætereant, haud dubiè piaculum fieri, & sacra pollui putabant. Siquidem in omnibus sacris, sacerdos quum diis immolat, & rem diuinam facit, prius corporis abluitione purgatur, & à Venere abstinet, vt lautus purusque accedat: quippe ieiunij & castimoniarum sacra adituris miram obseruationem fuisse, authores tradunt. Legimus Numã Pompiliũ, quum pro frugibus faceret, esu, carniũ & Venere abstinuisset. Et Iulianum Cæsarem oleribus leguminibusque contentum sæpe cœnasse ob re-

Singulis diis sua sacra.

Sacerdos prius corporis abluitione purgatur, & à Venere abstinet.

Ieiunium.

Aegyptij. ligionem: atque eos qui Isis: sacris initian di erant, dies decem parere carnibus & vino: & Aegyptios festis quibusdam diebus ieiunia seruare. Aquæ verò aspersione corporis labè tolli, & castimonîa præstari putabant: præterque Mylos & Ellenos, aliòsque qui ob religionē animantibus abstinent, cælibemque vitam agunt, qui Abij & Anymphi dicti sunt, constat sacerdotes matris deum Samia testa sibi virilia amputare: atque illos qui maxima sacra obibat, vt in casta religione manerent, & procul a mulierū contagio vitæ agerent: herbis quibusdam enasculari, & virilitatem amittere. Vtq; nulla nisi sacrorum maneret cura, nudique & vacui religioni intenderent cunctarum rerū dominio se abdicare. Quod iure pontificio cauebatur, cuius verba sunt, *Ad diuos aduenio caste, pietatem adhibento. Qui secus faxit, deus ipse vindex erit.* Quæ castimonîa apud exteros quoque seruari meminimus. Quippe in Thesmophoris matronæ Athenienses, vt Veneris ictus cohiberet, foliis vitiliū cubilia substernebāt: nōnulli garo ex piscibus, qui squamā non habent, q̄ incendia libidinum reprimeret, & irritos conatus faceret, in sacris vsi sunt: quod Aeghsilus putabat deos non minus religiosi operibus, quam sacrificiis castis delectari. Legimus quoque Hierophantas Atheniensiu, postquam in pontificatū euecti erant, vt castissimè sanctissimèque sacrum facerent, cicutæ forbitione castrari: & Aegyptios sacerdotes, negociis omnis, mulieribus nunquam indulgere, carnibusque & vino abstinere: atque gymnosophistas adeò abstinentiæ studiosos, vt pomis solum, oriza & farina alantur. In Creta quoque Euripides testatur, quos vocāt Iouis prophetas, nō modò carnibus, sed ne coctis quidem vesci. & Indorum magos, qui ad Solis sacerdotium euecti erant, carnibus abstinere, & nunquā sub tecto esse, sed lineis velari, & sub dio vitam agere. Quinetiam obseruatum inuenimus, vt qui rem diuinam facturus erat, ad suam leuandam culpam, se in primis reum dicere debeat, & noxæ poenitere ac fateri admittum, vultumque summittere, & ad omnem modestiam fingere: deinde ipse, aut publicus præco præcedens sacra, *Hoc age*, clamitet, vocèque excitet populum, ac virga turbam summoueat, quæ com-

mentaculum dicta est: silentiumque indicat, ne mala *Coumēta-* vox obstrepat, neve quid triste auribus accipiat, & saculū.
Taciturni- cris fauere, & intentos esse iubeat. Nanque in deorum *ritus* sacrificiis taciturnitate in primis, & intentis animis o- *rum* *sacris.* tium erat: quia si opus facientem sacerdos inter sacra vidisset, temerari & populi putabantur religione inexpabili. Ideo custos dabatur, qui sacra inspiceret, & alter qui linguis fauere iuberet, Græcis autem, ad sacrificium accessurus, hoc præfatur primū, *tis rñk?* hoc est, *Quis hic:* Qui verò interfuit sacris, referunt: *πμοι, κεραιοι,* *Quibus se* quod est dicere, Multi, & boni. Nam polluti homicri *adesse* *nō licebat.* dio, aut sanguine infecti humano, hominésque turpissimarum sordium, sacris arcebantur: neve aras contingerent, aut sacrificio interessent, lege vetabantur. Et quia à quibusdam sacris mulieres inuuptas, aut seruitio pressos, vel are coemptos, abesse oportebat: ideo in sacrorum apparatu licet præfatur, Hostis victus, mulier virgo exesto. In Charonea verò sacerdos locum tenens, pro ædibus Matutæ clamitat, non seruum ingredi, non seruum, non Aetolum, non Aetolam: cum his sacrificio adesse non liceret. Apud Magos, qui lentigines habent, tanquam inuisi diis immortalibus, ab aris procul fiunt: & hi qui elati reuixerunt, quibusque viuentibus exequiæ factæ sunt, velut prophani, a sacris arcebantur: sicut à sacerdotio bis nupti. Apud Germanos, qui seruum amississent in acie, sacris interesse non poterant. Et apud Aegyptios subulcis vniuersis *Germani,* *Aegyptij,* *Hebraei,* *Scythe.* *Mulieras* *in sacris,* *Et* *rem diuinā* *factur,* *ca-* *di,* *qui* *lyras* *septichordes* *tenderent,* *in* *deorum* *sacri-* *piti* *velato.* *ficiis* *cum* *cantu* *&* *longis* *tibiis* *præcinant,* & ne quid aliud agatur exaudiaturque, s̄ffoneant, illudque ius in æde vescendi habeant, prisca est religione seruatum:

*Tibiarum
variae spe-
cies.*

*Aegyptiis
pro tibis
cantus in
sacris adhi-
bitus.*

Iudei.

*Sue cuique
deorum ho-
stiae.*

*Qua hostia
a dii nō pla-
cabantur.*

*Sue cuique
arae.*

*Indorum
sacra.*

Odyf. 14.

Arabes.

Verberna

*f. uste in
sacris.*

*Arae frōdi-
bus diis fa-
cratis orna-
tae.*

*Laurus ad
aram maxi-
mam Her-
culis.*

quæ quidē tibiæ sacrorum, ex buxo: quæ verò ludis præcinebant, ex osse asininno aut argento fiebant: quod illa miti sono ad rem diuinam, isē stridenti & acuto ad prælium accēderent. Fuere enim tibiæ species plurimæ ad vsus varios: nam Libies plagialou vocant, quæ ex loto fit: elymos ex buxo & lauro. Celtæ ex calamis vtuntur fistula, Ægyptij ex stipula hordeacea: Scythæ & Arimæpi ex aquilarum & vulturum oslibus: ex quibus aliquæ erant Serranæ, quæ æquales habent cauernas: aut Phrygiæ, quæ impares & inæquales. Post aliquot verò tēpora ne tibiæ præcinerent in sacris, fuit lege cautum. Ægyptiis in vsu erat, nō tibiæ, sed cantus adhibere: in sacris, quibus septē vocales deos modulata voce, collaudare tibiæ & citharæ loco fuit. Iudæi in sacris nō modō tibiæ, sed tympanis cōcintunt. Vtq; suæ hostiæ diis dicata sint, & superis albæ, inferis verò nigra immolentur, neque duobus diis vnā hostiā mactari, quia vtri deo res diuina fieret, facile non dignoscerent, in omni sacrificio vulgo seruatum est. Namque aliena hostia, vel debilis & mæca, quæ que reluctatur, & se admoueri altaribus nō sinit, dii non placantur: fugiētēmq; hostiam, quæque altera detrectaret, vbi cūque nanciscerentur, mactari oportebat, ne piaculū fieret. Est sicut suæ hostiæ numinibus dicata sunt, ira & aræ fuerūt. Superis enim, à terra exaltatis aris: terrestrib; in terra: inferis verò, sub effossa terra sacra facere conuenit: q̄ apud Indos fuit diu seruati vt terrestribus diis in cauernis, Soli verò in sublimi sacrum faciant. Nonnunquam sine ara, in nudo solo & pavimento sacra peregrisse Græcos, cōpertum est. Eumæus apud Homerū super escharā, vctimā fecit. Arabes arulam super aram cōstituant in illaque Soli immolare, & thus adolere solent. Hęc enim ad normam quadratæ fuerūt: superque eis sacra facturi, cespitem ex gramine, seu verbernas apponunt: istæ enim fausta in omnibus sacris habitæ, quas ex sacro loco decerpere conuenit. Ipsæque aras suorum numinum fronde ornare, vt Ioui esculo, Apollini lauro, Mineræ olea, Veneri myrto, Herculi populo, Aaccho hedera, Pani verò pino, Diti autē cupressō. Quamquā ad arā maximam Herculi sacra facturi sola lauro, neq; alia coronetur fronde. Thraces & Iudæi pro

lege habēt, in omnibus sacris hedera coronati, Cappadoces ambrosia. Apud Ægyptios hedera vitibus præfertur. Druidæ nullum sacrum sine roboris fronde conficiunt. Prolomæus heliochryso coronauit deos. Thraces verò non solum coronati, sed scuta & gladios hedera ornati, in solēnibus libant. Isiaci, absinthij marini ramum virgultis cæteris præferunt. Ægyptij in Iouis pōpa, & Magi myrica, Hermionenses hyacintho coronantur in sacris. Parthi ex diuerso gramine coronata agna, odores incēdunt. Ferunt Ægyptios agrosti herba manibus decerpta, adorasse, & papyri flore coronasse deos. Vespasianus verò coronas ex cinnamomo in terrastrili auro sæpe tēplis dicitur. Apud alios autem fagi cortex religiosus fuit. Non sic Thebis & Athenis: namq; in Palladis tēplo haud facile quisquam hedera inuenit. Ea verò hedera quæ fert ramos labruscæ modo, quā simillacē nominat, & arbores quæ nec seruntur, nec fructum ferunt, infausta omnibus habentur sacris, & dānatæ religionis. Apud Persas non modō qui sacrificat, sed hostia, & qui sacris intersunt, festa ornatur frōde. Indis contra: namq; ex his coronatus sacrificat nemo. Persæ tamē nec deorum imagines habent, nec templa erigunt (erāt enim ædium sacrarum & simulacrorū euerfores) sed in loco mundo, & excelso, cum precatioe diis victimas immolant: quod à plerisq; vsurpatū inuenimus. Nam Garmeli Deus colabatur: cui nec templum erat, nec simulacrum, sed ara tantum, & diuinus cultus. Iudæi mente sola vnū numē colunt: ideo nulla apud eos simulacra, non modō templis, sed nec vrbibus insunt. Germani quoque nullam humani oris speciem diis, præ eorum magnitudine, dederunt, nec templa dicarūt, sed lucos & nemora deorum nominibus appellant, illa velut sacra tēpla venerari. Sacerdos autē, & qui victimam facit, pura in veste, & cādida (nam color albus deo gratus in primis) in textili tela, nec maioris operæ quam menstruæ, nonnunquam in purpura & auro. Triumphales viri, & qui amplex honores gesserāt, in triūphi ornati aut in prætexta, lotis manibus, & frōde coronati, sacri & venerabiles, nudis pedibus & tonsa coma ad rem diuinā accēdebant. Idque à Pythagorā traditum Lacedæmonij obseruarunt, qui nudis pedibus

Thraces.

Iudei.

Cappadoces.

Ægyptiis.

Druidæ.

Isiaci.

Hermionenses.

Parthi.

Thebanis et

Atheniens.

Herbe in-

fausta in

sacris.

Persæ.

Indi.

Iudei.

Germani.

Vestis sa-

cerdotis fa-

crificatur.

Triumphales

viris.

Lacedæ-

monij.

Pura & re adorandum sacrificandūque censuerunt. *Pura autē &* religioſa dicebatur veſtis, qua rem diuinam facturi, feſta vtuntur die. Ea quidem erat ſoluta omni vineulo, nullis maculis nec ſqualore obſita, nec funeſta aut fulgurata. *Quod ſi quis nece aliqua pollutus fuiſſet, bis ſeptem vicibus inundationibꝫ ſque veſtes abluebat aqua, his piaculū ab immūditia emaculari arbitratuſ, Aegyptij verò laneas veſtes non inferunt in deorum templa, nec cum his cadauera ſepeliunt. Hoſtia ſi maior erat, auratis cornibus: ſi minor, coronata illius dei fronde, cui ſacra ſiunt incedebat: inſulāque lanea & candida vitta circumdata, ante aras nullo vinculo ligata ſiſtebatur: neque enim in ſacris vincūm quid eſſe poterat. Contrā verò apud Senones: nam lucum ſacrum venerantur, quē niſi vinculo ligatus ingredi nemo poterat: qui fortē prolapſus cecidiſſet, attolli minimē licebat, ſed per humū reptare neceſſum erat. In Scythia quoq; Marti ſacrū ſit in quo vltima primis pedibus ligata ad aram ſiſtitur, cui laqueū in collo iniiciunt, ac baculo circumducto ſtragulant ſine precatione & votis. Quam quidem aqua de fonte Iuturna, qui circa Numicium labitur, quāq; in omnibus ſacris adhibetur, in primis inſpergebāt. Eam verò aquam ſuper terram poſuiſſe, piaculū & triſte omnē erat. Ideo vas lato ore, & fundo anguſto, in quo hauriretur, ne ſtare poſſet, in ſacris adhibebant, cui cadum, alij ſcyphum dixerē nomen: illudq; manibus tenere oportebat. Quod quidem flaminicæ virgines ſacrorū miniſtræ, aut Veſtaliū famulæ, nonnunquā pueri flaminium miniſtri, quos Camillos appellant, patrum & matrum omnes coronati tenebāt manibus. Ex hac aqua ægros curari, & bonæ valetudini reſtitui putabant. Apud Athenienſes verò aqua erat ex Calliroë fonte, magnæ religionis, in maximis ſacris & ſpōſalitiis cæremoniis, in quibus aliam adhibere neſas habebatur. Fertur in Delij Apollinis templo præcipua aqua fuiſſe ſacrificantiū vſui accōmoda, quam ad alios vſus hauſiſſe, magni criminis inſtar erat. Græci in ſacrificiis & expiationibꝫ, Eleutheri aquā frequētes adhibēt: Træzeni ex Hippocrene, Perſici reges ex Choaspidē, quā peregre profecturi ſecū ferunt. Arabum reges ex Eulco, qui ortꝫ a Medis, præcipuo nitore ſiunt. Præ cate-*

ris verò Aegyptij, tāti Nili aquā fecere, vt quum hydria ad templum humeris ſarebatur, omnes procumberēt, & ſublatis manibus diis gratias agerent. Feruntque Babylonios reges ex Nilo & Ifro aquas inter gazas cōdere aſſueviſſe, velut hoc argumentū ſuæ magnitudinis oſtenderent, quum per tot ſpatia terrarum, tōtque inuias regiones aduectæ fuerint. Ipſe verò ſacerdos lance inſula velatus, & fronde coronatus, arā manibus tenens, ad Orientem verſus (quippe matutinū tempus ſacrificiis idoneū aſſimarūt, quū deos tūc aſſidere templis, & matutinis ſalutationibus ad eſſe opinio foret: Magorum & Perſarum exemplo, quibꝫ in more ſuit, primo ſemper diluculo canere diis, hymnōſque & laudes dare, orientemq; Solem venerari (meditato & ſolēni precationis carmine verbis præficiſ ex annalium veuſtate erutis, numina & deos precari, vota effundebat: quam precationem plerūq; ter gemmabat. Indi verò & gymnoſophiſtæ in meridie, & vbi multū diei proceſſerat, immolare diis vſurparūt. Quōd Mercurius in Aſclepio exiſtimauit, vt adorantes medio die cōuertantur in Auſtrum occiduo in occaſum: ſi verò primū oriatur Sol, in ortū. Fuitque Apollonij Tyanæi opinio, ſummo diluculo cum diis verſari, procedente mox die, de diis loqui oportere. Moſes autē & Hebræi occidentē ſpectari cenſuerunt. Ea verò inſula ex lana alba & cocco fuit, inſtar ſarciæ, plerūq; lata, nonnunquam tortilis & rotunda, ex qua vitæ hinc inde deſtebant. Principiūque precationis à Iano & Veſta, quæ in omnibus ſacris præcipua numina ſunt, quāq; in votis nuncupandis præſationem perpetuam meruere, fieri oportebat, vt per eos ad reliquos deos aditus pateat quibus thus & metum offerebat in primis. In qua precatione obſeruatur, vt Iupiter pater Optimus Maximus Vulcanus, Apollo, Mercurius, omnes denique dij ſacro carmine patres aduocentur. Quōd in omni ſacro conſtitutum fuit, vt cuius deo ſacrificetur, neceſſe foret, poſt ipſum reliquos aduocari, vt hi volentes & propitiij votis & precationibus adſint. Antonius verò imperator deum Heliogabalum, quem magni numinis loco habuit, in præſatione ſacrorum reliquis diis præponi voluit: & Domitianus Pelladē velut genitricem, & ſe Pal-

Sacerd. ſacrificantis cæremonie Tempus ſacrificiis idoneum.

Magi & Perſæ Indi & gymnoſophiſtæ.

Hebræi. Inſula ſacerdotis.

Præcatio.

Conſtitutum in omni ſacro.

*Melissa
nympha.*

ladis filium per sacrificulos in primis iussit aduocari. In
Peloponeso autē Melissa nympha, quæ vsum mellis gē-
tibus dedit, in omni præfatione sacrorū, principiū præ-
cationis fecit. Quam quidem præcationem plerunq; ter
repetebant, sicut libationem. Diis deinde & votis ritē
nuncupatis, eundē Ianum in fine præcationis denuo ad-
uocare necessum erat, vt is deus præcationis caput, & fi-
nem faceret. Sine præcatione autē victimas cædere, aut
deos ritē consuli, fas non putarunt. Itaque sua carmina
sueq; præcationes singulis diis institutæ sunt, quas ple-
runque, ne quid præposterè dicatur, aliquis ex scripto
præire, & ad verbū referre solebat. Fertur tamē Pyrrhus
Epirota vbi immolabat, nullas effundere præcationes so-
litus, nisi quod sanitate & bene valere precabatur à diis.
Apuđ Indos hi qui Pedalij vocantur, inter vota præcē-
que solam iustitiam petere in vſu habēt, quasi hoc mo-
nere deū amplissimum esset mortalibus datū. Socrates
in Phædro, vt pulcher intus fiat, vtq; bona animi &
corporis bene habent, & vt dentur optima precari do-
cuit. Apollonius Tyaneus à diis poscebat, vt bonos co-
gnosceret, malos vitaret. Interdum pauca habere, & nul-
lius indigere, præcatio fuit: quā quidem præcationē nūc
sacra præcedere, nunc subsequi, plerunq; finē claudere,
nonnulli volūt. Manibūq; præcāntem aram tenere
oportebat: quia nisi teneretur ara, solas preces non li-
tare perspectū est. Pellex tamen, Numæ legibus arā tan-
gere vetabatur, quam si tetigisset, agnum solutis crini-
bus cædere cogebatur. Precibūq; peractis, & ritē de-
precatō numine, qui rem diuinā facit, se ad dexterā vo-
luere & circūvertere, manūq; priore digito in erectū
pollicem residente, ori adiuuere, deinde sedere veruſto
more debet, velut diis ratas preces habētibus. Galli ve-
rō se ad laeuam vertere religiosius putarunt. Græci post
effusas preces, manus osculātur. Id quod Romani facti-
tarunt, qui prætereuntes phanū aliquod manum labris
admovent, tanquam deos veneratētur & timerēt, ratā-
que preces significarēt. Frugēq; in caput victimæ, aut
molam ex farre molito & sale, deinde nouum vinū aut
costū, & mascula thura inter cornua fundebat, mactatā
esse hostiā voce significās: quod quidem ad victimarū
proba-

*Sua cuique
deorū car-
mina &
precatio-
nes.*

*Quid præ-
candū à
diis.*

*Precantes
aram tene-
bant.*

*Precibus
gracilis.*

probationē proficere credebāt, vt si non obstupissent,
sacrificio probarentur idoneæ. Græci autem non fruges,
sed hordeū sale conspersum, aris inspergebat. Ad Teri
sepulchrū Megaris, dum sacrum sit, calculis pro hordeo
vitur. Dianæ verō Propyleæ mulieres Eleusina nullam
nisi ex hordeo ibi nato molā cōficere possunt. Prodiū-
que memoria est, Iliacis tēporib⁹, veteres nō thure, nec
costo, sed cedri & citri fumo deos adoleuisse: atque Sa-
bæos quū omnia odorū genera diis accumulēt, de myr-
rha tamen nihil impartiri, quasi numinibus subiratos
solā myrthā ex omnibus odoribus apud se gigni non si-
uissent. Sine mola enim falsā nullum diis sacrificium ra-
tum fieri putabant, in ea efficaciorē vim placandis nu-
minibus & cōmouendæ diuinitatis esse opinati. Vinum
verō antequā funderet sacerdos, propinabat prius sim-
pulo & simpunio ligneo, vel fictili admodū paruo, quod
in sacrificali apparatu erat cyatho haud dissimile: illud
que secundū libationē astantibus circūferebat, vt pari-
ter libarēt. Tum setas inter cornua victimæ manu excer-
ptas, tanquam prima libamina, in ignē mittere, obli-
quūq; cultrum à fronte ad caudam victimæ ducere, &
se ad oriētē vertere debebat, quod in sacrificio habeba-
tur primum. Siquidem prima sacrificij pars erat, libare
diis: secunda, immolare: tertia, reddere: quarta, litare: fa-
cibūq; adhibitis ex tedæ ligno, vt in quocūq; sacro
fieri mos erat, quas nisi mares ferpe alius nemo poterat,
& igne accenso super aras (nequē enim sine igne vllum
sacrificiū fieri licebat, quum etiā sabbatis lucernas accē-
dere diis prisco more seruatum sit) accinctos ministros,
qui sacrificanti præstō aderant, victimam immolare iu-
bebat, qui victimarij seu cultrarij, à nonnullis popæ & a-
gonēs dicti sunt: qui illam supra verticē, plerūmq; in-
fra iugulum feriebant. Indi verō victimam nō iugulare,
sed præcluso spiritu necare assueant, ne quid dēperiret,
neve quid mancum deo offerretur Græcis autē moris
erat, si cælestibus diis victimā facerēt, sic hostiæ caput
statuere, vt cælū spectarēt: si verō inferis, vt terrā despi-
ceret. Quibus quidem ministris, nisi iussissent, mactare
non licebat. Ideo si cincti nutum imperiūque expē-
ctantes, Agon dicebant. Interim cæsa victima, alij vasa
Græci.

*Nullū sa-
crum abs-
que mola
falsa.
Propina-
tio in sa-
cris.*

*Ceremo-
nie in vi-
ctimis li-
tandis.
Sacrificij
partes qua-
tuor.*

*Nullum sa-
crum abs-
que igne.*

*Victimæ,
rii.*

*Cultrarij.
Popæ.
Agonēs.*

*Indi non
iugulabant
victimam
Græci.*

*Galatæ.
Culter sa-
crificii.*

*Delphi.
Persæ.
Cappado-
ces.*

*Romani.
Servatum
in omni sa-
crificio.
Ægyptiis.*

Græci.

*Ignis sacri-
ficiorum
ex quo stru-
ctus.*

*Capno-
manes.
Persæ.*

**Ecce.*

vt cruorē exciperent, cadenti hostiæ supponebant, alij decoriabant. Mox, aruspex, flamen, aut sacerdos cultro ferreo viscera & iecinora rimabatur, in illisq; deos consulebat, & an perlitatum foret, explorabat attente. Apud Galatas verò non aruspex, sed Philolophus aderat: sine quo sacrum diis nullum exhiberi poterat. Is autē culter ferreus erat & oblongus, manubrio eburno, clavis æneis, aere Cyprio, & capulo argenteo ornatus: namque manu viscera tangere non decebat, nequa offensa, pollutis sacris contraheretur. Apud Delphos fuit usurpatū, vt cultro quo diis immolabāt, de nocentibus suppliciiū fumerent, Persæ & Cappadoces non gladio, sed stipite mactando hostias. Romani etiā malleo: apud Homerū queruo trunco. Quibus inspectis, ex omni viscere & mēbro primitias, partēsq; defectas farina farris inuoluere & in calathis sacrificati offerre debebat. Tūc hostia perfecta dicebatur, quas sacerdos aris imponens, foculo accenso cōburebat. Hoc enim in omni sacrificio seruatuū est, vt de singulis oblatiis, aut deo immolatis, particulas tanquā libamina, vt holocaustū fiat, in ignē mitterent. Ægyptij sacerdotes, immolata victima caput abscindunt: illudque diris carminibus execrari, in flumen deiciunt, cum precatione solenni, vt si quid aduersi casurū foret, in caput illud redūderet. Apud Græcos ex cāsa victima, nonaunquā capite & vētre excepto, cætera dabatur diis, linguæ verò præconibus. nūc verò ignē ex olea, lauro, uel quercu crassiori: corticis, aut cuius caudex canus, fungosusq; foret, accendere, vel numinibus adolere nefas erat. Hæc enim ligna tanquā dira maliq; ominis, detestati sunt: quē ignē subdita face accēdebant, cumq; partim ex fumo, quas vertigines, faceret, quātūmq; se attolleret partim ex flamma, si lucidior aut obtusior, & qua specie foret, multi obseruauit, qui capnomates dicti. Si autē mortuo carbone sacrificetur, signū neglectæ religionis fore & perniciosum, nemo dubitauit. Persis ligna arida, depro cortice, sacrificio apponere, desuperque oleū fundere, & aruinā pingue, ignēmq; appositū non flatu, sed ventulo excitare in vsu fuit. Solique, velut deorum maximo, quum virgultorum fæces apponunt, & incēdium suscitant, his verbis proloqui, *Eae ignis do-

mine. Apud Siculos in colle Vulcanio, iuxta Petrensum stagnū, dum sacru fit, sarmentorum fæces super aras sua spē ignem concipere, & nullo flante halitu incendiū fieri fabulatur: Sicut de Seleuco traditur, qui cum Ioui in Pella victimā faceret, ligna aris imposita vltro arserunt. Et de Egnatia nympha in Appulis, in cuius ara lignis extructis ignē sua spē excitari opinio erat. Tradunt Magos apud Persas, dum sacrum fit, carnes super myrto & lauro appositas subtilibus virgibus adurere. Atq; Eretriēs mulieres in Cerealibus obseruare, vt cāsa victima, carnis non igne coctis, sed sole torridis vescāsetur. Et apud Scythas sacrum fieri Marti, vbi victimarum carnes ipsarū ossibus adarūtur. Lusitani verò ignitis lapidib' sacrificales carnes coquūt. Iosides, licet ex omni ligno incendat aras, spinas, tamen asparagi aut stramina in sacrificiis cremare, nefas habet. Mox farra visceribus spargens, probata libatāque exta lancibus imposita, arā superponebat: viscerāque, detractis extis, flāmis & foculo, mittebat desuper thus & costum. Ea quidem viscera licet nunquā abluta, elixa per se fiebant: vinūmq; aris postea fundebat, & tunc porrici hostia dicebatur. Persæ verò ex immolata victima nihil diis adolent, sola anima deos cōtentos esse rati. Lusitani quoq; ex hostia immolata nihil concidunt, sed exta perspicunt, & diuinant. Thisetæ in Asia, & Argini, ossa victimæ tantū in ignem mittunt, & de flagrat: ipsi autē vescuntur carnis. Apud Ægyptios inualuit mos, vt immolata victima, dum sacrificiū ardet, omnes se diuerberent, & flagris afficiant. Quare verbum Xenophanis Physici proditur non inuentū, qui cum Ægyptios sese cōuerberantes & lugentes in sacris vidisset, admonuit, vt si deos esse crederent, quibus sacra ministrabāt, ne lugerent: si verò homines, ne sacrificarent. Quod ferè à Lacedæmoniiis usurpatum fuit, vt in adolēscētes ephebos circa aras flagris desolent. Et reliquis verò hostiæ mēbris cenā apparabant, quibus qui sacris interfuerent, vesci licebat. Græci verò sacris habet femora hostiæ in duo frustra cōcisa igni subiecta, vt ex his holocaustū fieret, visceribusq; super prunas assis, pro iētaculo, mox carnis veru decoctis, discubentes vesci. Quibus ex legis præscripto potiunculā ad

Siculi.

Egnatia nympha.

Magi.

Eretriēs.

Scythæ.

Lusitani.

Iosides.

Porricere hostiam.

Persæ.

Lusitani.

Thisetæ & Argini.

Ægyptii.

Xenophanis dictū.

Adolēscētes in sacris.

Lacedæmoniorum flagellari.

Græci.

domesticos afferre, & amicis partes victimarū impartire licebat: extraneos autē ad sacra adhibere, fas nō erat. Apud Lacedæmonios autē in publica visceratione primi reges, erant, quibus duplū quam cæteris dabatur, privilegioque honoris præter libamina, immolatorū quoque animalū coria debebantur, hordeaccasque pultes, libasque & farra, ac fructuū primitias non auro vel argēto, sed fictili vna & catino, aut simpulo, vel ligneo scypho: qui ne carie absumeretur, pice oblit^o erat, aut gutto fagino, sicut Marius Curius, diis prolibare soliti sunt, vetustissimam religionem, qua in deorum sacrificiis fictilibus utebantur, designantes, qui pietate, religione & iustis precibus, nō censū, deos placari putabant. Quippe tūc maximē dii propitij esse crediti sunt, cūm fictiles erant. Hostiāque immolata, & mysteriis peractis, qui sacris intererat, vilco & farre apposito, cum rotundis paniceis, quas in honore deorū adhibebant, stantes vescebantur. Siquidē in ædibus deorū & epulari simul, & sacrum fieri servatum est: nam mensæ in sacris ædibus ararum vicem præbebant. Quibus quidem extis & carnibus sacrificabilibus, nisi ritē sacrificio perfecto, vesci non licebat. Delphis verō assuetum est, vt immolantes victimā, exclusis cæteris vescatur: ad quā extraneos admittere, nefas erat. Cōtrā in sacris Hecata, in quibus qui sacrū fecit, de sacrificio vesci nō permittitur. Quæ quidē exta veru assa apponebatur semper, cum heroicis temporibus non vescerentur elixis. Arictis tamē nō veru cocta, sed elixa in olla apponunt: alter ritu præpostero sacrū fieret. Intēque vescendū laudes diis canere assuerant his, quibus sacrū fieret: pedibusque circum aras psallere ad numerū, carminaque & hymnos canere, ac cymbala pulsantes, choros agitare. Fuitque obseruatū, vt sacrificantes aras circumcurrerēt, cursum auspiciatū à læua dextrorsum, quod religiosius putarunt, mox à dextra læuorsum. Cūmque hymnorum plures species foret, quibus psallebant diis, hi tamen fuerē in vsu frequentes: Hypingos Dianæ, Apollini pæan & Profodia, Dionysio dithyrambus, Ceteri Iulus, Veneri Eroticus, id est, amatorius: præter quos fuerē, profodion, hyporchema, & stasimon. Quod ideo inuentū est, nequa pars corporis religione vacaret

Lacedæmonii.

Mensa pro aris.

Delphi.

Hecata sacra.

Laudes deorum inter vescendum.

Hymnorum genera.

Vide L.

Grego. de poetica dia lo. 1. f. 100. & 101.

quasi penitus sacro numine afflatis, quodam furore capri forent. Memphisæ verō in Osiridis templo, dū sacrificatæ præter aliorū morē, nec canere tibias, nec psallere soliti sunt. Et Græcorum plerique cū nulla numinis afflacione sacrificia perficiūt, sed animo remisso absque tibia vel cātu. Cōtrā apud Indos, quibus nulla fuit numinis consalutatio, vel sacrificium, nisi adhibita saltatio foret. In Delo quoque absque saltatione vel musica, sacrū nullū fiebat. Fertur Antoninus Cæsar quū deo Heliogabalo sacrū faceret, mulieres Phœnissas, quæ in orbē cursitarent, cymbalāque & organa musica circū aras psallerent, adhibuisse: & Cybelis sacerdos cū tinnitu cymbalorum & sonitu tympanorum sacrū facere. Apud Curetas quoque nullum sit sacrum sine strepitu & fragore, tympanis vnā tubis que pulsantibus. Re igitur diuina & cæremoniis concelebratis, sacerdos tunc, I L I C E T, succlamabant: qua voce illos qui interfuerant, missos faciebat. Apud Græcos verō functus mysterio sacerdos sic renunciat, *καθὶς ἀθεῖς*, quasi populum missum faceret. Si qua tamen mysteria in sacris instauranda foret, initiati manebant, prophanos autem foras exigebant. Nanque hōc erat vsu frequens, vt omnia mysteria secreta sint, summaque in his silentij fides habeatur, sicut in Samothraciis & Eleusinis. Illud vtiq; in sacrificiis seruatu nequam præterierim, vt mola salsa & farre non modō frōs victimæ, sed foci cultri que aspergantur vnā: quōdque immolata victima, si non litasset, hostias denuō augeri iretum ac sæpius, & maioribus hostiis sacrum instaurari debebat, donec inuenta pace deum, & propitiato numine, ritē perlitatum æstimarent.

Quæ militibus operam in bello nauantibus militaria dona ab imperatoribus olim dari solita fuerint.

CAPVT XVIIII.

Priscis tēporibus militaria dona, quæ militibus sorte operam nauantibus in bello, à ducibus dabatur, hēminæ vel quartarij farris fuerē, (vnde adorea, laus bellica dicta) binaque iugera, aut tantum agri quantum vno die circumarassent, amplissima dona putauerē. Precia enim militiæ, hæc habita sunt maxima, vt post exhaustos labores, milites emeritis stipendiis, sanguine &

*Pernicio-
sus civis.*

sudore partis agris donaretur. Hos enim lætissimos fructus, velut opimā prædam, laborū periculorūque accipiebant: quippe perniciosum civem putabant, cui bina aut septē iugera non essent satis. Præter quæ, vt ad decora militiæ magis incenderent animos, quoque honoratior testatiorque eorum virtus foret, mercede propofita, obfidionalem, ciuicā, muralem, naualem, castrensem, & aureas coronas, amplissimæque alia honoris genera inuenere, quibus donabatur, qui vrbes, castra, aut exercitus obfidione liberaissent, ciuē mve seruaissent, vel primi obfessæ vrbis muros subiissent. Primus enim Au. Posthumus dictator ad lacum Regillum castris expugnatis, magni muneris loco, aureā coronā dedisse fertur. Mox sequenti duces militibus, vt essent re & fortuna auctiores, alias largiti fuere, quas quidē frequenti prætorio egregiis laudibus cumulatis, cum præfatione virtutū militibus tradebant. Apud Græcos, duces in vnum coeuntes, in concilio agitant, & sententiis decernunt, quæ primū, quem secundum, qui depulsas hostium copias longius egerit, & quo præmio aut honore dignus sit, diiudicant: idque apud deorū aras in Isthmo, inclyto Neptuni templo, sumpto ab ara suffragio, & vt erāt sententiæ, sic agro & vacatione donare, ac pro merito præmia largiri solebant. Apud Indos verò nullo militari dono aut hostili præda donabatur miles, nisi qui hostis caput retulisset in castra. Sed præ cæteris corona ciuica maximi fuit ornatu, cui cedunt aureæ, murales, castrenses, atque rostratæ: et atque propriū ius ciuicæ, vt illa donatus perpetuò eam gestare liceret, & ludos incunt, à populo & senatu vniuerso assurgeretur, ius spectandi inter senatores, munerū vacatio sibi, patriæque & auro paterno. Præcipua verò obfidionalis, tanquā virtutis præferēs spectatissimum insigne, æstimatione immensa, longè præcellere credita est. Hæc enim ex illo fiebat gramine, vbi ciues obfidione essent liberati: qua nulla nobiliori publica militari lege diffinitur. Quippe cæteras, imperatores aut duces singulis militibus tradunt: graminea verò, velut multò maximū decus præferens, nisi ab vniuerso exercitu, seruatori suo concedi minimè poterat. Ciuica ex querna fronde fit: muralis in pinnarum similitudinem, naualis

*Corona militibus dari solita.**A. Posthumus primus coronam dedit.**Greci.**Indi.**Ciuica corona cui datur.**Obfidionalis.**Ciuica ex quo. Muralis.*

instar nauium rostri: quæ verò castrensis, velut efficto vallo figurabatur. Hac obfidionali Q. Cincinnatus à Minutio & toto exercitu quæ illius opera obfidione liberati fuerant, primus donatus fertur. Et deinde M. Valerius cōsul cōtra Samnites, P. Deciū tribunum militum, quæ eius cōsilio & ministerio exercitus ex saltu angusto & arctissimis faucibus euaserat, præter gramineā, qua ab vniuerso exercitu & suo præsidio donatus fuit, etiā aurea corona & cētum bobus, eximioque vno albo optimo auratis cornibus, donauit. Eademque obfidionalis F. Maximo imperatori quæ cunctando temp. & ciues seruasset, à toto exercitu senatōque & populo, cōmuni cōspiratione & consensu tributa est. Et bello Cimbrico, Cn. Teio Atinati, quæ cunctantē primipilum interfecerat, ipseque arrepto vexillo per castra hostium eruperat, exercitūque incolumen eduxerat, præter gramineam, vt prætextatus ad tibicinē immolaret foculo accenso, concessum fuit. Contigitque idem honos semel L. Sicinio Dentato, & M. Calphurnio tribuno, quæ M. Atiliū Regulum primo Punico bello in Sicilia cum exercitu, hostiū excidio liberaisset. Deinde Scipio Æmylianus bello Africano, mox Sylla bello Marfico, demū Iulius Cæsar in expugnatione Mitylenarū & Augustus, obfidionali & ciuica donati fuere. Ea enim ciuica, singularis salutis signum erat: obfidionalis verò, vniuersorū. Rostratam verò accepit primus M. Varro bello piratico, donante Cn. Pompeio: & deinde Agrippa, bello Siculo ab Augusto, quod in conspectu naualis pugne, in naues hostium insiliissent primi. Corniculæque, & aureas coronas phaleræque argenteas, & aureos torques, tū armillas, adde vexilla cærulea, honoris causa ob nauatum insigniter in bello operam, & ob multa rei militaris facinora, militibus quæ æpissimè ab imperatoribus dari adnotatum est. Sed auxiliares & externi, aureis. Romani argenteis torquibus donabantur. Contra verò armillas nō externis, sed ciuibus tradebat. Augustus tamē Octauius facilius phaleras & torques & quicquid auro cōstaret, quæ à Caligula muralis, castrenses, aut ciuicas coronas, munera dedit. C. autem Caligula noui generis coronas Solis & Lunæ ac Siderum specie cōmentus fuit. Scipio verò Æmylia-

*Naualis. Castrensis. Obfidionalis. Quis primus adeptus.**Rostratam quis primus accepit.**Alia dona militaria.**Noui generis coronas à Caligula excogitata.*

Alia dona. nus tegū & sociorū munera oblata pro tribunali recipiens, in publicas tabulas per quāstorē referri iussa, post modū fortibus viris pro meritis tradebat. Præterque aereos torques, etiā duplex annonā, interdū militiæ vacationē, & immunitatē ob virtutis præmiū, nonnunquam duplex stipendiū imperatores largiti sunt: arāque multiplicia, sagāque tunicæ singulis militibus, qui rebus fortiter geltis interfuere, plerūque ius civitatis ex lege Calphurnia: vel senatoria fungi dignitate inter patres aut diebus solenniibus coronatū incidere, velut præmia victoriæ haud quaquā spernāda munera fuere. Neq; dubiū, illos quorum opera insignis in bello stetit, perditæque & affictæ res restitutæ essent, pluries donis muneribūque honestari. C. Sicius Dentatus, clarus vir ingenio factūque ob egregia facinora militaria, præter octo aureas coronas, obfidiōnali vna, muralibus tribus, civiis quatuor, torquib⁹ tribus & octoginta, hastis puris duodeuiginti, armillis plus centū sexaginta donatus fuit. Habeturque inter exēpla, hunc Siciū militariibus donis, omniū honores & virtutū præmia anteisse. Hæ quidē hastæ, q̄ nullo ferro munitæ forent, puræ dictæ sunt, quibus donabantur plerūque milites, qui tūc primū militare facinus in bello admisissent. Cui proximus fuit Manlius Capitolinus, qui vix decimo & septimo ætatis anno bina ex hostibus spolia tulit, primūque murali corona donatus, civiis sex, militaria dona sex & viginti meruit ob virtutem. Probus quoque, qui postea in imperio assumptus fuit, quū bello Sarmatico iā tribunus multa fortiter fecisset, hastis puris quatuor, coronis vallaribus duab⁹, corona cicaica vna, vexillis puris quatuor, armillis aureis duabus, torque vno, & patera sacrificali aurea quinque libris, vna pro cōcione donatus fuisse memoratur. Quinctia illud prospectum est in annonæ caritate, & rebus angustissimis, militē ob rei militaris singularē scientiā, collato frumento & pecore donari. Manipulūque hastatorū ob insignem operā corniculis armillisque argenteis, Sp. que Nautiū à Papyrio cōsule bello cōtra Samnites, etiā coronis aureis donatū. Præterque aureas pateras, sellasque curules eburneas, & scipionē eburneū, hastē quoque, tunicę palma-

re & pictæ, atq; in bello nauali vexilla cærulea, nonnunquam altioris dignitatis gradus, aut militaris ordinis prærogativa, militibus qui strenuā operā nauarunt, numera tributa fuere. Summis verò ducib⁹ triumphalis statua, aut cōsularia ornamenta. In quo animaduersum est, populū Atheniensē per raro virtutis præmiū aliquibus statuas dedisse, in quibus illorum nomina inscriberēt, vt populi hoc videretur beneficiū, nō illorum, qui id meruissent. Nemōque qui prælarū aliquod gesserat facinus, prout cuiusque meritū virtūque fuit, militariibus donis indonatus abiisse fertur: adeo vt Quintius prætor, deuictis Hispanis, equites nouo genere honoris, catellis & fistulis donarit. Proditum tamē est, Fuluiū Nobiliori à Catone abiectū, quò leuissimis de causis, vt pote q̄ puteū strenue effoderat, aut vallum curarit, coronis milites donasset. Cæsari quoque Augusto multiplicia hæc munera largienti, obiectū à militibus fuit, puerilia hæc deliramēta esse. Nanque exercitui pecunia & agris, non his honoribus opus erat. Legibus verò Solonis apud Atheniēses cauebatur, vt præter ea dona quæ militibus duces impartiti fuerant, illorum filij qui bello occubissent, publicè alerentur, & bonis disciplinis instruerentur. Quod Pisistratus cauisse dicitur, vt filij patrum, quorū virtus insignis in bello fuerat, dona acciperēt. Frequens tamen illis munus erat, corona ex auro nonnunquam tæniis & vittis caput ornare, aut publica sepultura in Ceramico. Naque intra mœnia sepelire nō licebat, nisi qui ob singularē excellentiā præcipuum hoc donū meruissent. Legimus Syracusanū Dionē, parta victoria, à militibus aurea, & Themistocle, quod Græciam liberasset à Lacedæmoniis corona oleagina, & curru eximio donatos, laudatōsque magnificē: ac Milciadem ob pugnā Marathoniā, in qua vitra cētum millia Persarum vna acie vicit, ab Atheniēsis cōsequutū, vt in Pæcile porticu sua imago in prætorū numero exculperetur inter primores Agamemnon verò, Homeri testimonio, Asia cum Hectore pugnasset, bouis immolati tergo-re & cornibus: Achilem verò, præter septem tripodes, & viginti lebetes decemque auri talenta, equorū duodecim, & septē Lesbidiū fœminarum munere donauit.

*Dona sum-
morum du-
cum.*

*Athenien-
ses.*

*Nemo be-
nemeritus
de re. in*

*Ro. exer-
citu in do-
natus.*

*Solonis lex
de filiis quo
dam parē-
tes in bello
perierant.*

Ceramicus.

Oleagina.

Pæcile.

Iliad. 7.

Iliad. 19.

Scythæ.
 Platzenſibus oð nauatâ inſigniter operâ in beilo Perſico, munus octoginta talenta largitus fuit. Scythis verò mos erat, his qui hoſtẽ ſuperâſſent, ſemel annis ſingulis craterẽ regio vinum bibere, quod victoribus circumferrebat qui verò pluribus caſis victor fuiſſet, duobus calicibus potare. Romanis verò traditur vſus, vt quorũ parẽtes reip. cauſa occubuiſſent, liberi præmia ferrent, quæ illis deberentur. Si tamen regibus fœderatis, aut ſociis mittenda dona forẽt, ſcipio eburneus, toga picta, & palmata tunica cum ſella curuli, frequentia fuere. Erat autẽ Ceramicus extra Athenas locus, in quo deorum hominũque excellentiũ ſimulacra & ſtatuas publico decreto erigere, atque eos qui pro patria occubuiſſent ſepelire, illiſque erectis tumulis inſcriptiones & elogia, decretaque ac titulos apponere aſſuerat: inter quas Chryſippi imago porrecta manu viſebantur, aliorũque philoſophorum diuerſo geſtu & modo. Singulis enim ſepulchris ſingulæ columnæ affigebatur, cũ inſcriptionibus & titulis, quos ob ògregia quiſque facinora meruiſſet, ibique veint monumẽtis & trophæis celebrata illorum memoria fuit. Alter verò Ceramicus intra vrbe locus

*Ceramicus
 alter in vrbe.*
 Caſaliũ.
 Ceſtoſta.
 Summenũ
 Sphincte.
 Caſaluades.
 Lecaſtriæ.
 Caſorides.
 Caſorite.
 Lupe.
 Alia dona
 militaria.

Ceramicus alter in vrbe. ſicut Græcis Ceſtoſta, & Romæ Sũmenium, vbi proſtabat meretriculæ, quæ pluribus notatæ nominibus fuerat: nã & Sphinctæ, Caſaluades, Lecaſtriæ, Caſorides, & Caſoritæ dictæ: apud Latinos lupæ. Poſtea ſequuntur Caſares, cõturiões legatõſque legionum pro magnis officiis in reip. cõſularibus ornãmẽtis, aut equo publico, nonnunquã triũphali ſtatua donauere. Quod à Macedonibus antea fuit vſurpatum. Nanque Alexãder Macedo centũ viginti equites, qui in cãpis Adraſtæis ceciderãt, propter multa belli decora, & equeſtribus ſtatuis donauit: illorũque filios partũ ſtipendia ferre iuſſit. Illud tamẽ haud indignũ eſt quod annotaretur, qd viri triũphales, qui triumphalia ornãmẽta meruiſſent, præcipuo honoris priuilegio, eadem ipſi dona aliis fortiter, dimicantibus lege militari impartiri poterant: quòdque vigente hoſte & niſi debellato, dona militaria duces largiri nõ ſolebant. Et licet milites in caſtris per exiguo ad veſcendum argẽto vterentur, militarique diſciplina horridus

miles, non calatus auro & argento, ſed ferro & animis deberet eſſe munitus: tamen eiufmodi dona, quibus virtutis gratia miles donabatur, vt lutu inuitamenta virtutum, per mulcẽdis militum animis tãti fuere, itaque animos ad res magnas acuebant, vt his honoribus aucti & confirmati, quiſque ſuum decus faceret, deſtinarẽtque animis vincere aut mori. mortẽque potius quàm ignominioſam ſeruitutem præ optarent, vitam denique & quacũque pericula nihili penderent.

*Deluſiones demonum à multis expertas fuiſſe,
 qui diuerſis imaginibus homines deluſere.*

CAP. XIX.

NON eſt profectò fabuloſum, quod apud ſanctos viros autores memorat, vt cũ terris ſpiriitibus, quos dæmones vocant cõgreſſum habuerint, illõſque diuerſis imaginibus, ac multiplici ſpecie propẽ deluſerint: ſiquidẽ noſtra quoque in memoria id eueniſſe compertum eſt. Nuper amicus meus ſummus, ingenio & fide ſingulari, re dictu admirabilem, hæc prodeſtibus nobis, ſibi eueniſſe enarravit: quod quũ credi vix poſſet, illam multorum teſtimonio cõprobauit: ſe quum apud coniunctiſſimũ & ſibi familiarem Neapoli deluſeretur, & noctis ſilentio clamantis de via, & opem implorantis vocẽ hominis audiſſet, quũ accenſo lumine accuriſſet, vt quid rei eſſet inquireret ibi dæmonem, & dirum quoddã numen terra & horribili ſpecie conſpexiſſe, qui iuuenem quempiam clamantẽ & reluctantem, in via infeſtis manibus inuadere quærebat: quo conſpecto, quũ miſer ille ad ipſum quẽ propẽ vdebat, accuriſſet, & ne apprehenderetur, quãto poterat nixu ipſius veſtem & manũ apprehendiſſet, ſe, diuino ſæpius aduocato numine, quum multũ diũque fruſtra fuiſſet reluctatus, vix tandem dæmonẽ abegriſſe: quo demũ abacto, quum iuuenem animo conſternatum in domum recepſiſſet nunquam quòd ſe dimitteret, aut pallium relaxaret, efficere quiſſe. Tantãque eum torpedo inuaſit, vt mente euicta, ſui compos non eſſet, quum ſibi prorfus re præſentari & ante oculos obuerſari illa ſpecies videretur. Tandẽ ad ſe redditus,

*Ornãmẽta
 virtutis mi
 litaris fere
 bant in ca
 ſtris.*

rem quo pacto se habuerat, enarrauit. Constabat enim, prauis illum moribus & inciuilibus cum Dei cōtemptu diu vixisse, in parentēsq; tunc iurgatū, contumelias & intoleranda probra dixisse, deuotionibus execrationibusque diris ab eis agitarum abiisse. Sed ne cui hæc vana vel ficta sermonibus videatur, autor est Thomas monachus homo minimè malus, cuius ego fidē probitatēmq; pluribus in rebus expertus didici, qui seriò mihi retulit, quod quū in monasterio & sacris ædibus quę in Lucanis mōribus sunt, cum pluribus iurgatus foret, & post immodica cōiicia & rixas, animo perturbato inde se proriperet: quū per nemora iter solus intēderet, speciē hominis vultu tetra, nigra barba, promissis tunicis, vultu aspectū que deformi & sæuo, obuiam habuisse: quem quum cōpellaret, quid illē solus per denia errabundus incederet, dixit equum quovectabatur amisisse, atque in proximos campos illum euasisse credere: cūque per sinus inuios equum vnā quęsitum pergeret, ad profluentem, in cuius alueo gurgites magni & formidabiles redūdabant, deuenisse. Et quum monachus, vt aquā traiceret, calceos sibi eximere appareret, illum magnopere coegisse, & tādē peruicisse, vt super spatulas suas ascenderet, potiūque à se qui corpore maior erat, vectaretur: qui acquiescens, quum super illius spatulas, vt succollaretur monachus, ascenderet, illēque iam aquam ingredi appareret, dū vada exquirir, illius pedes nō humana, sed terra & deformi specie cōspexit. Quo animaduerso, horribili terrore percitus, Deū vt sibi prestō adesset, acclamauit. Mox dæmonem & dirā illam speciem, diuino audito verbo, stridore querulo & vi maxima quanta dici potest, ita è cōspectu abiisse dicit, vt imminentem quercum ingenti impetu colliserit, ac perfractis ramis funditus euerterit, ipseque consternatus atque exanimis, diu iacuerit. Credebat enim, quod à vero non abhorret, nisi præuidisset, illum in rapidissimos vortices & voragines fluminis præaltas se fuisse necaturum. Sed præ omnibus, quæ audierim aut viderim, res est admiratione digna, quam recenti memoria euenisse comperimus Romæ. Quippe nota res est, quum apud Gabios quidam infimę sortis & obscuris natalibus, adolescens, vesanus & furiosus, cuius prauis mo-

res & vita facinorosa fuerat, in parentem grauibus iurgiis cōiiciatus foret, post iurgia immodica, quum furis agitatus, aduocato dæmone, cui se deuouerat homo ille improbus & impurus, furore cæcus & amens discessisset, & Romam petere cœpisset eo consilio, vt aliquod dirum facinus in patrem molliretur: dum iter faceret, dæmonē facie hominis truculēta, sordida barba & capillo, vestique obsoleta & squalida obuiam habuisse: quò quum simul pergeret, illum interrogasse iuuenem, quē animo anxio & sollicito videbat, quid tam tristis incidere. Atque ille, quū quid sibi iurgij cum patre fuisset, quòdque aliquid scelesti facinoris patrare cuperet, respōdisset: dæmonem illum se quoque simili casu percitū fuisse dicere: proinde pergerent, & suas iniurias vltū irent. Cūque nocte appetente, ad urbē applicuissent, in proximo hospitio diuertisse, atque in cubiculum quod à caupone vtrique exhibitum fuit, haud multò post cubitū iuisse: cūque vnā cubarēt, pestem illā immanem, cū illū somno oppressum videret, infestis manibus iugulū hominis apprehēdisse, vt elisis faucibus necaret: quē iam oppressisset, in expergefactus ille, Dei opem & auxiliū aduocasset: quo audito, furia illam teterrimā stridore & tumultu maximo, tantòque impetu cubiculum, vnde euasit, dicitur collisisse, vt tigna & tectum euerterit, regulasque penitus perfrerit. Quo strepitu cū magister hospitij excitatus surgeret, & quid ruinæ & strepitus esset, inclamaret, allato mox lumine, rem sicuti erat, adolescēs ille quem solum & seminecē inuenerat, enarrauit: tectūque collisum & perfractū, vnde dæmon è cōspectu abiit, demonstrauit. Quo malo perterritus, cū suæ turpitudinis, & antea vitæ non solum pigeret, sed puderet, diuino afflatus spiritu, perosos scelera, boni exempli & procul à populari tumultu, vitā egit, Multas quoque malorum dæmonum illusiones per se apud sanctos viros fuisse legimus, quas nostra non semel vidit ætas. Quibus salutaribus exemplis admonemur, vt prauitiam aduersus illorum insidias simus, qui nobis inimici infestique sunt, & tanquam in specula in insidiis stant nevé desides & ignaui concepta opinione populari illorum qui ista minimè credunt, in aliquod discrimen dilabamur.

Quando dies tam apud Romanos quam exterarum gentes incipiat & qui dies attri, qui uel fausti sunt.

C A P V T X X.

*Aegyptij
& Atheniensis.*

Persæ.

Babylonij.

Vmbri.

Hetruscis.

Romani.

Vulgi.

Galli.

Germani.

Solor.

Thebei.

Græci &

Siculi.

Dies fausti

& infau-

sti.

Dies attri.

Peruulgatum ferè est, Ægyptios & Athenienses diem à Solis occasu facere: & ad alterum occidentem terminare: ita ut quod spatij inter duplicem occasum fuit, integrum diem putarent. Persæ & Babylonij cõtra: nam diem ab ortu Solis incipere, & ad alterum terminari dixerunt. Vmbri & Hetrusci, à sexta hora ad alterius sextam Romani, à media nocte ad mediam sequentem, ita ut quod inter duas dimidiatas noctes tẽporis fuit, integrum diem facerẽt. Vulgi omne ab oriente luce ad tenebras. Galli & Germani ita sunt metiti diem, ut temporum spatia, non dierum numero, sed per noctium vicissitudines computarent, noctesque diebus antefererẽt. Ipsi enim noctes arte diẽ fuisse arbitrati sunt. Fertur Solon Atheniẽsibus suasisse, ut non ad solis, sed lunæ meatum dies & tempora dinumerarent. Thebæi verò cõtra: nam dies non ad lunæ, sed solus cursum metiti sunt. Fuitque tam Græcorum quam Siculorum mos, in primis curare, ut sui dies mensisque cum solis & lunæ ratione cõgruerent: & si quid discreparet, tunc vnum diem aut biduum ex singulo mense adiicere, vel adimere. Dierũ verò quidam fausti & agendis rebus fœlices, quidam attri, & tristi omine infames habiti: quibus aliquid moliri, aut nouæ rei inceptare, euentus exitialis erat. In his exercitum conscribere, legiones educere, manus cũ hoste conferre, sponsalia inire, peregrè proficisci, aut quicquam publicæ vel priuatæ rei moliri, inceptu fœdum & exitiale æstimarunt. Obseruatũq; fuit, ut qui hostes bello tentare, vel acies eo tempore committere curarent, rem in nõ mediocre periculum discrimenque adducerent, magno postea exitio consequuto. Fuisse autẽ atros duxere dies, post Idus Quintiles, ad quintumdecimum calend. Sextiles duplici clade insignes, quo ad Cremeram Fabij cæsi, & quo ad Alliam fœdè Romani à Gallis fusi fugatique fuere: quibus grauius afflicta, & in extremum discrimen adducta Romanã res fuit. Quare Vitellio pontificatum maximum adeptõ, quòd diem ad quintumdecimum calend. Sextiles cæremonij publicis sacram concilio edi-

xisset, dirum omen fuit: qua calamitate doctus populus Rom. illum diem nullius publicæ vel priuatæ rei insignem & notabilem fecit. Cuius exemplo etiã posttridie calendas, nonas, & idus mensis cuiusque, religiosos & ominales ac infaustos putauere: ppter ea quòd maximis cladibus & infandis cõtumeliis pop. Rom. tũc affectum fuisse liquet. Dies quoque manibus sacros, quum mundus patere dicitur, quibus occulta deorum manũ sacra apparent, plerique omnes veluti atros & ominosos obseruauerunt: illõsq; velut fœdi exitus & ancipitis fortunæ detestati sunt. Hi fuere dies posttridie Vulcanalium, & ante tertium nonas Octobris, & ante sextũ Idus Nouẽb. Etiam mense Maio, dies quibus Remuria celebratur, ut occisi Remi umbra placaretur: & Nonis Iulij, quæ Caprotinæ dictæ sunt, qua die Romulus apparere desit. Et dum Feralia seu Parentalia diis manibus fiunt, ac impuris diebus, quibus ancilia nondum condita in templo Martis erant, tam nuptiis quàm itineri ominosos, exitiales & euitabiles duxerunt. Et qua ante quartum Nonas Sextiles pop. Rom. ardente Punico bello ad Cannas insignem cladem passus fuit, etiam ante quartum Nonas calend. & Idus cuiusque mensis, veluti tristi euentu infelices, pari superstitione deuitarũt. Feriis quoque Latinis statis, vel cõtumibus, aut Saturnalibus, ac diebus festis & sacris, ludisque publicis, licet fausti felicisq; forent tamen prælium committi, vel rei militaris delectũ haberi, aut quoquam peregrè proficisci, tanquam piaculari die, ominosum erat, dirum atque pestiferum. Præter hos fuere dies profesti, fasti, intercisi, & præliares: quia

Dies manibus sacris.

Remuria.

Dies profesti, fasti, intercisi, & præliares. Quippe diuisa tẽpora voluptatis & laborum, remissio-num & curarũ, Romani veteres habuere. Profestis enim diebus, quasi procul à religione, Remp. & priuatam gerere licet, quia comitiales, cõmparendinos, & præliares continet. Comitiales fuere, quibus cum populo agi licebat, cõcilio coacto, nisi si quæ feriẽ conceptę essent, quibus non liceret. Cõperendini, quibus vadimonium dicere & vadere permillum: fuitq; animaduersum, in pfectis etiam factos cõtineri, quibus fari ius erat. Fasti verò dies diis dicati fuere, in quibus forensibus negociis omis-

Intercisi. sacrificia, ferias, ludos, epulâsq; solènes celebrare, ac inter vota & sacra, faustâque omnia versari, verbisq; prophanis abstinere conuenit. Intercisi autē dicti, in quibus deorum simul atque hominū res agere licet: nam mane & vespere fari inhibetur, medio tēpore inter cœsam hostiam & porrectâ fari permittitur. Fasti etiâ dies, in quibus ius satur, id est, dicitur: nefasti, in quibus non redditur ius, nec fari licet. Profestos etiâ dies, qui erāt ante factos, nōnulli dictos volunt. Idus quoque Mart. quod illis C. Cæsar coniuratorum manibus celsus occubuit, placuit parricidiū vocari, ideo inter atros & omninosos receptę. Quotiesque incurrēte anno dies cœpit, qui adiectus nūdimis foret, totum annum luctuosus casibus, & diro euentu infelicem incurrere opinati sunt. Proditū tamen memoriæ est, statos dies anni, infelices aut fortunatos apud varias gentes pro multiplici euentu, non vna ratione obseruari. Siquidē Chalcedonij cuiusque mēsis vigesimam primam diē funestam & portentosam habuere, quod illa Darij præfectus ipsorum pueros castrauit, & in Persidem misit. Parthi diem qua Arsaces Seleucum vicit, tāquam initium libertatis, faustū felicemque obseruarunt. Cyrus diem qua Scythas & Sacas clade afflixit, ad eō felicem habuit vt eam Sacā appellant: sicut Asiani festam diem Mutiam nuncuparūt, quod Q. Mutius Asiam singulariter rexerat: Athenienses quarta Hecatombæonis, qui mensis erat Soli sacer, duplici victoria insignem, vel vt fortunatam, obseruandam præceperunt, qua ad Leuctram & Gerestum feliciter pugnatum est. Iidem quartamdecimam Boëdromionis, aut secundum Bœtios, sextam & vigesimam Panemi mensis, quod Artabazum & Persas è Græcia fugarunt, felices habuere: qua die Liberatori Ioui victimas cædunt, & sacrum faciunt. Persæ verò tertiam & sextam mensis Boëdromionis, tāquam lugubres & defamatissimas deuitarunt, quibus diebus in pugna Marathonîa, & ad Platæas, & ad Mycalem, à Grecis confictati, & magnas clades perpeffi sunt. Qui etiam diem qua Magi qui regnum occuparant, interēpti sunt, tam solennem habuerunt, vt illam Magophoniam, hoc est, Magorum occisionem, appellarēt, qua die nulli Magorum extra limen prodire fas est. Mēsis quoque Thargelion

gelion plerisque manifestum infortunium fecit: in quo Alexander Macedo apud Granicum duces regis Thargelionis & Darium clade afflixit: & Carthaginenses à Timoleonte in Sicilia victi, fusi, fugatique fuere. Contrā verò sextus Thargelionis dies multis auspiciatissimus erat. In eo enim Socratis natalis dies proditur fuisse, & Alexandri Macedonis, qui qua die in lucem editus, eadem vita functus fertur: sicut de Magno Pōpeio, qui altera post natalem suum die, & Attalo, qui ipso datali die morte sublatus fuere, proditū est. Quam diem Philippus Macedo, vt letā & fortunatam mirificè obseruauit, quod triplici gaudio delibutus fuit: nam quadrigas suas ea die Olympiā vicisse accepit, & Parmenionem ducem hostes fudisse, natūque sibi Alexandrum filiū fuisse. Qua nocte deflagasse templum Dianæ Ephesiæ autores memorant, ab Heroftrato incensum, vt famā nominis sceleris propagaret. Qua etiam die iterum Persæ ad Platras ingenti clade superati traduntur: atq; ideo ex voto Milciadis capras trecentas Athenienses quotānis immolare. Ipsi quoque Carthaginenses nonam diem mēsis Metagititionis pluribus calamitatibus inuisum & detestabilem habuere, qua magnis infelicitatibus & infortuniis oppressi sunt. Contrā verò Syracusani, quartam supra vigesimam mensis Maij, quem illi Carnium vocant, quod Athenienses cum toto exercitu ad Asinariam flumē memorabili clade proffigarant, præcipuè felicē habuerunt. In qua re proditum memorię est, Timoleonem Syracusanorum ducem præcipuas victorias semper Syracusanis natali suo dedisse, ad eō vt ipsius natalis diem omnes Siculi velut multiplicis victoriæ autorem, festum agerent: sicut de Iulio Cæsare proditur, qui Idus Iulij natalem suum fortunatas semper habuit & felices. Xerxes verò diem qua rex dictus fuit, tāquam imperij natalem, singulis annis insignem celebravit, qua diademate ornatus, gaudio delibutus, cœnam proceribus dabat, cui Titan dixere nomen: fuitque adnotatum, diem qua Alciades Athenas ab exilio remeauit, certissimū illi præsignasse exitiū, quod funesta tunc colerentur sacra, qua templi ornāmēta deponere, pauimēta tegere, & iustitio iudicto à negociis quiescere mos erat. Sicut quintade-

Thargelion.

Sextus Thargelionis dies sanctus.

Carthaginenses.

metagititionis.

Syracusani.

Dies natalis Timoleonis.

Iulij.

Xerxis.

Quintade- Iulij mœstissima fuit, qua mulieres Athenis iciv-
cima Iulij. nium seruant, & cum sacra Adonia celebrant, & apud
 Romanos 6. calend. Apr. quo die cultores matris deum
 plangere & lamentari incipiunt. Augustus verò mirum
 in modum obseruauit ne postridie nundinarum quoquã
Postridie proficisceretur, aut Nonis quicquam rei serij inchoaret,
nundinarũ quòd illas infortunatas multis fuerat expertus exçplis.
aut Nonis.
Cretenses. Apud Cretenses obseruatum est, vt albis lapillis latos
Thraces. dies lugubres nigris calculis adnotarent, idẽ apud Thra-
Romani. ces. Romani quoq; quid quaque die lucri damniue fecis-
Epheme- sent, literis designabant, quæ ephemerides dictæ. Nã ve-
rides. tusti moris erat, vnumquemq; domesticã rationem toti-
 us vitæ suæ per dies singulos adnotare. Cæsar autem in
 consularu diurna acta senatus & populi publicari mãda-
 uit, restantia siue lætũ quid, siue triste cecidisset. fuitque
 ex dignitate pop. Rom. res illustres semper annalibus,
Annales. quotidiana verò diurnis actis mandare literis. Sed tam-
Acti diur- etũ à rebus arduis ominosa dies deterreat, nonnulli tamen
na. omnẽ hanc religionẽ ludificati sunt: prosperosque
Dierũ ob- euentu cõtra vulgi opinionẽ minimẽ obseruandam cen-
seruatio à suerunt. C. Cæsar cum admoneretur ne ante brumã co-
quibus con- picias in Aphricam transmitteret, nulla religionis cur
tempa. feliciter transmisit. L. etiam Lucullus quum contra Tigranem
C. Cæsar. duceret legiones, nulla fati religione motus, quini-
L. Lucull? prid. Non. Octobr. (quæ dies atra fortẽ inciderat) contra
 innumerabiles Parthorum copias prælio decerneret, as-
 ferens se ex atro & lugubri felicissimum illum diem fac-
 turum. Nec euentus defuit. Nam prælium ingressus,
 parua manu ingentes hostium copias incredibili felicitate
 superauit: militẽque imperium auspiciũque se-
 quuti suũ, memorabili victoria Tigranis regia & regno
 pariter potiti sunt. Dion quoque Syracusanus, quũ contra
 Dionysium moturus, luna eclipsim pateretur, & tota
 delitesceret, nullo prodigio aut ostento-moratus fuit,
 quin eieçto tyranno, crudeli dominatu Syracusas libe-
 raret. Quod de Pelopida dum contra Alexandrum Phe-
 ræum ducit, & aliis memoriæ proditũ est. Romulo quoq;
 licet felici auguriõ nato, in ortu tamen & obitu solem
 defecisse dicunt. Alexander verò Macedo cum ducturus
 contra Darium, luna eclipsim pateretur, & ob id milites

trepidaret, Ægyptios adsciuit vates, causãque defectio-
 nis expromere iussit: qui dum contra Persas dimicaturus,
 Iunio mense exercitum duceret, quod apud Macedones
 luctuosum erat, contempta religione feliciter dimicauit,
 affereus mensẽ Iunium secundum Maiũ appellari iussisse.
 Sunt tamen exempla Romanis, eandem diem luctuosam,
 & mox felicem intercedentibus annis euenisse. Na qua die
 Crassus magno dedecore profligatus à Parthis, cecus fuit,
 eadem licet aliquot decursis annis, Ventidius Pacorũ
 & Parthos singulari victoria magnis cladibus interfecit:
 & die qua à Cymbris profligato exercitu, Romani cæsi
 fuere ingenti clade, eadem postea Lucullus contra
 Tigranem & Armenios, quos magna cæde debellauit,
 & castris exit, gloriam tulit insignem. Augusto quoque
 Octauo, idem dies suscepti imperij primus, & vitæ
 supremus fuisse traditur. Quinto verò Fuluo contigit,
 vt qua die priore anno ex prætura triumpharat,
 eadem postea de Liguribus bello victis triumphans
 urbem iniret. Græci quoque qua die ad Plataas
 contra Mardonium feliciter dimicauerunt, eadem licet
 intercedentibus annis, ad Mycalen vicerunt. Sed sciendum,
 populum Romanum quouies hostium vim propulsa-
 rent, aut illatam iniuriam lacessiti depellerent, quom-
 minus arma sumerent, & hostibus obuiam irent nulla
 religione teneri, arrosque & euitabiles dies nullos cen-
 sere, illosque tantum obseruare, cum inferenda in hos-
 tes arma, non propullanda forent. Feriatũ enim diebus
 vim cuiquam inferre piaculare est, propulsare non
 vtique. Illud etiam succurrit, ad octauum calendas
 Aprilis, Romanos lætitiã diem colere, quem Hilaria
 nuncupant, quo tempore sol zodiaci peragrato spatio per
 omnes signorum stationes, ad nos reuertens, longiores
 noctibus efficit dies, quibus festa solennia, & ludos
 publicos, ac dies hilares concelebrant: quo mensẽ mulieres
 Veneri sacram facere, & myrto coronatas lauare tradunt.
 Athenis, Lunæ hebdomadibus festos agere dies,
 & iuuenes coniuuari solenne fuit. Apud Indos etiam patrius
 mos, vt quum dies primum augeri incipiunt, rex cum
 regio comitatu ad flumẽ lauaturus accedat, equosque
 & nigros tauros diis immolet, veluti foelices & for-

Qui eandẽ die luctuosam & post felicem habuerit,

Ro. quantũ aris diebus à re quapiã auspicianda à horrerẽt. & contra.

Hilaria.

Niger color albo tunatos. Ipsi enim nigrum albo prætulērunt, & sanctius dixerunt. Quòdque sextilibus calèdis ex veteribus domibus migrare, & nouas incolere Romani confueuerant, illasque veluti boni euentus & fortunatas obserauerunt. *Domibus quando migraret Romani.* Neque præterierim, diebus atris & infaustis, pontificum iussu, non modò à bellis gerendis, & Reip. cura, sed à rebus diuinis & sacrificiis deorum supersederi iussum. *Diebus in faustis etiã sistris abstinebatur.* Quippe diebus inauspicatis & ominosis nullum sacrificium ritè fieri pontifices putarunt, nisi hordæ, hoc est, prægnâtes immolarètur boues, qui Hordales dies nuncupati. Romanosque à primis originibus ad primū Punicum bellum, ortus tantum & occasus dierum: postea meridiè, accenso pronunciante, notare consueuissè. *Hordales dies.* Æuo postea subsequētè, diem in horas, noctemque in vigiliis diuissè, ita vt maximam diè in duodecim, minimam verò in decem horas partirentur. Noctem verò ita metiti sunt, vt modò in horas duodecim, nunc in quatuor vigilias etiã longissimas noctes facili diuisione distinguerent: Vesper, conticinium, aliàs intempestatem, gallicinium, & luciferum: sicut in ternas horas, singulas vigilias pensitarunt. Diem verò in luciferum, mane, ortum, meridiem, & occasum: tametsi diem simul & noctè nonnunquã in horas viginti quatuor dimensas, veteres, obseruasse legamus. Horarumque balnei, hyeme nonam, æstate verò octauam fuisse: ipsamque vmbri postea & clepsydris notare consueisse, ita vt: tribus clepsydris aut paulò plus, hora finiretur. Horarum quoque duo genera fuere: nanque ex his quedam æquinoctiales, & isomerinæ dictæ, quæ pro qualitate temporum, licet vniformes essent, diem à noctè dissimili numero variarunt: alia temporales seu vulgares, quæ à Græcis caricæ, quibus singuli dies æstu pariter atque hyeme, duodenis horis cõtinentur. Solaria enim antiqui eo libramento habuere distincta, vt sexta diei hora, meridies: noctis quoque sexta hora, media nox designaretur. Quum enim lege naturæ radij solares, alij hyberni, alij æstiu sint, ita vmbre alia æquinoctiales, alia æstiuæ, alia hybernæ fuere. Erant *Horologia.* enim horologia figurata, & ea finitione descripta, vt æquinoctialis, brumalis, & solstitialis dies, in partes duodecim assiduè diuisus foret, horasque pro qualitate tem-

porum & dierum, modò maiores, nunc minores, nonnunquam crescètes, aliquando breuiores ostenderent: quod cõmentū Anaximenes Milesius excogitasse dicitur primus, quas quidem enunciare Romanis puerorū munus erat. Sed quia de balneis mentio facta est, nõ omitteudū *Quando balnea apud maiores nocte, aut ante auroram nulli parua ingredi licebat.* Quado balnea apud maiores nocte, aut ante auroram nulli parua ingredi licebat. nebris ad aurorã sequentè clausa fuisse: siquidem noctu lauare veteribus interdictum erat. Hadrianus verò Cæsar ante octauã, nisi valetudine laboraret, publicis balneis neminè admisit. Tempusque lauandi à meridie ad *Quo tẽpore meretricibus proposita concessit balnea, oleo pro luminibus præbito.* Quo tẽpore meretricibus proposita concessit balnea, oleo pro luminibus præbito. Quæ cum antea promiscua essent viris aquè & mulieribus, ipse post Antoninū Philosophū lauacra mista summorum conuul, sæpèque cū populo in thermis vnã lauit: quod de T. *mulierum distincta.* Vespasiano legitur, vt plerūque in thermis admista plebe lauaret. Et licet à primis originibus, cū pauca essent *Nundinis toti solummodo lauabantur initio.* balnea, & nullius cultus, Romani rarè lauarent, brachiisque & crura labore fatigati tantum abluerēt, & toti nisi in nundinis lauarent: tamen post aliquot ætates balnea & thermæ publicis vsibus multimodæ fuerunt, magna mole & sumptu constructæ Alexandrino & Numidico marmore, latis specularibus, mira cælatura & arte. Nam præter Agrippinæ, Neronianæ, Vespasiani & Titi, cæsaribus lebrantur Domitianæ, Alexandrinæ, Gordianæ, Seuerianæ, Aurelianæ & Constantinianæ, solidissima structura & sumptu profuso. Cõstâtque Marcū Agrippam, vt populo placeret, centum septuaginta balnea seu lacus in provinciarum formã, Romæ gratuita præbuisse: in quibus etiam frigida stringerent, constitutum ferunt, nec prius vngi, nisi lauissent: cùmque pro singulis olim daretur quadrans, diuus Antoninus ob popularem gratiam balneum, sine mercede exhibuit. Cõmodus verò imperator tanto studio balnea prosequutus fuit, vt septies atque octies diebus singulis lauaret. Quod de Gordiano & Galeno proditū est, qui æstate quinquies, hyeme verò bis in die

Imperatores balneis dediti. lauare. Illud certè fatis constat, Carthaginensibus distincta fuisse balnea patriciorum & plebeiorum: morèmq; præualuisse, vt in quibus patricij lauabant, ad illa plebei non accederent. Græcis verò contrà: nulla enim distinctio ordinis fuit aut personarum: diuites nanq; cum pauperibus lauare, & patricios cum plebeiis nullo discrimine licebat. In quibus tanta plerunq; hominum cuiusque ordinis cõcurrebat turba, vt balneatores, si vulgi maior vis ingrueret, pertæsi frequentiam, aræ granum quod vertigines facit, carbonibus iniicerent, vt tædio odoris diffugerent. Germani verò non in balneis, sed fluminibus lauabant. Ideo nandi periti, & summi viri natores habiti. Siquâdo tamen lauarent balneis, calida abluabantur, lautique vescebantur. Dardanis & Illyris ter solû lauare permittitur, primò scilicet natali die, secundò in nuptiis, tertio in obitu cuiusque. Lustrans frigida tantum lauare licet, sicut Spartanis, quibus calida corpus abluere vetitû est: quos cum Apollonius Tyaneus molles & vngueto delibutos videret, aduocatis ephoris balnea interdixit, senectam hominum calida appellâs balnea. Cùmque Ephesij balneis præpositum lapidibus appeterent, quòd illa non calefesceret, summo opere restitit, cùm frigida lauare satius duceret. Æthiopes Macrobij fonte abluunt, in quo loti, perinde ac oleo vincti, membris agiles fiunt, & violam olent. Scythæ nullo fonte lauant, sed vxoribus aquam fundentibus corpora serabra lapide conterunt, cupresso, cedro, & thuris ligno confricantes. Assyrii licet lauare diebus singulis peculiare sit, tamen à coitu & in morte præcipuum. Apud Celtiberos verò obseruatum est, vt in balneis non aqua, sed lotio diu seruato lauent, dentèsque & ginginas punice: quod & Cantabri factitarunt, hanc optimam curationem, & exhaustis viribus mirè proficere arbitrati.

Locus Martialis in distichis elucidatur, in quo plerique interpretes grammatici lapsi sunt.

CAPVT XXI.

*Nicolaus Perottus Sipontinus præsul, homo fuit accu-
rato ingenio, & lectione multa exercitus. Eû Do-*

*Domitii Calderini hallurina-
rio.* mitius Calderinus, vir, vt in ea tẽpitate, doctus, & emulatione doctrinæ, & morum dissimilitudine osum habebat: iurgijque & conuiciis apud suos lectatores plerunq; incessebat, s. piusque apud studiosos in inuidiam illum crimensq; vocabat: & vt sunt ferè ingenia, in explicandis autoribus siquid in cõrouersiam veniret, vterq; potius quo pacto diuersus ab altero dissentiret, quam quid verè lectionis esset, rimabatur. Cùm autem in scholis Romæ eodem tempore Martialis apophoreta publicè lectitarent, cuius hoc distichon fuit:

*In precio scopas testatur palma fuisse,
Ocيا sed scopis nunc analecta dabunt.*

Ita istos versus vtrique interpretatus est, vt post multa Cornucopie verba, vix aliquem sensum illorum dictis pia secus elicere queas, cùm modò mendum in versu postremo fuisse alter asseueret, & pro ocia, precium poni oportere, modò asarota, non ab a priuatiua, sed intentiua dicta esse affirmet: alter ita pleraq; nugalia iurgis & maledictis plena effundat, vt equidem singula enarrare & referre pigeat. Qui versus si pensitati rectè fuerint, absque multo verborû volumine plani expeditique fient. Cùm enim analecta reliquias esse ciborû qui è mensa cadunt in pauimentum nemo dubitet, ipsaque purgamenta cœnæ, quæque euerti solent in pauimentis, velut ibi relicta essent, è paruulis minutisque testulis per calculos colore distinctos, opere l. thostroto ita effingi, vt vera videantur, Plinius autor sit: atque ideo asarota quasi inuerribilia dicta: quippe cum *σάρω*, græcè scopa dicatur: non ab re, ipsa nunc analecta seu purgamenta, ocia scopis dare autor affirmat: cum ea in pauimento è paruulis testulis efficta, talia forent, vt scopis euerti nullo modò valeant, & ideo ocia scopis dare necesse sit, cùm his euertendis nullus scoparum vsus foret. Ipsi verò pertinaci odio dissidentes, non quæ effingi solebant purgamenta cœnæ, cogitarunt: sed de verè analectis & reliquis cœnarum disceptantes, quæ cadunt è mensa, in assequendo autoris sensu multipliciter laborarunt. Depicta ergo purgamenta cœnæ, ita solo hæere dixit, vt ocia scopis dare necesse foret, quem sensum ita expositum, aperte liquere, neminem fallit.

Perottus

Cornucopia interpretatur, quam hic accusatur.

Analecta.

Asarota.

Exempla legis Iulie & Papie quibus que lege Iulia indulta erant, lege Papia fuerit prohibita.

CAPVT XXII.

Quod lege Iulia de maritandis ordinibus apud veteres cautum fuit, vt hi quibus vigor iuuenilis foret, primo flore ætatis ad vxores ducendas, liberòsque educandos, propagandamq; sobolem non solum præmiis inuitati, sed pœna deterriti cogentur, id lege Papia & Pompeia certo ætatis gradu interdictum erat quippe sexagenariis & supra eam ætatem ducere vxores, fuit hæc lege vetitum. Turpe enim visum est, & fœdissima res se nec tui, vt quibus ad eam ætatem fors liberos non dete-
dis ordinibus.

Sexagenariis & supra eam ætatem ducere vxores, fuit hæc lege vetitum. Turpe enim visum est, & fœdissima res se nec tui, vt quibus ad eam ætatem fors liberos non dete-
dis ordinibus.

disseret, aut cælibes vixissent, his quasi emeritis, ætate affecta, aliunde liberos querere libido foret. Hanc postea legem Claudius Cæsar abrogauit: nam sexagenarios & ultra, liberos gignere, & prolis causa ad coniugium admitti, decere arbitratus est. Rursus quod eadem lex Iulia cavit, Quod si libera quæ patrono nupsit, eo inuito, ab eo diuertisset, non modò post diuortium alij nubere, inuito patrono, prohiberet: sed patroni coniugium ita lex tutata est, & ratum habuit, vt eo etiam volente, alterius coniugij facultatem eriperit. Id etiam lege Papia inhibitum fuit: siquidem senatorem eiusque liberos libertinas ducere vxores, perpetua constitutione prohibuit, ita vt inter virum senatorium & libertam, aut libertini status mulierem, nullum matrimonium censuerit esse, senatorium videlicet sanguinè libertino admistum, quasi contagio pollui arbitrata. Eademque lege Papia, certa delatoribus præmia constituta sunt: nam quum facinorosi & perditii homines clandestina facinora admitterent, quæ ad aliorum perniciem & commune tendebant exitium, vitilique videretur: plures delatores esse, qui offensas specularentur in principem, ne quid impune perditissimi homines moliri possent, delatoribus certa præmia constituit: eaque quum dimidium illatæ multæ antea fuissent, Nero princeps delatorum licentiam volens comprimere, eadem præmia ad quartas reuocauit: quare quadruplatores dicti, quæ quartam partem de proscriptorum bonis, quos detulerant, consequerentur.

Delatoribus præmia lege Papia constituta.

Quadruplatores videlicet.

Tiberius verò Cæsar, causa præcipui quæstus, tantum

delatoribus tribuit, vt nemini fidè abrogaret, siue quid veri, siue vani referrent. Nam eboriorum sermo excipiebatur, simplicitas iocantiu, & quodcumque dictu capite & fortunis luebatur, adeò vt capitale esset, circa Augusti simulacrū seruum cecidisse, vestem mutasse, effigiemq; impressam nummo vel annulo, latrinæ aut lupanari intulisse, dictum factumque eius aliqua astimatione lesisse, ita vt primores senatus, & magna hominum vis infimas delationes exercerent. Cùmque senatus de præmiis accusatoru abrogandis aliquando agendū putaret, Tiberius dicitans iura subuerti, si custodes legu amouerentur, tantu licentiæ delatoribus dedit, vt plerique criminis postulati, ante iudicium supplicij præuenerint. Vitellius quoque delatos mathematicos, inauditos capite punit. Domitianus dum rapinis intendit animu, ita aures delatoribus patefecit, vt nihil cuiquã tutu esset, delatoruque delatoru timeret, & caudicij causarum actionibus posthabitis, ad delationes se cõferret. Quod de Constantino traditur, vt delatores omni tempore admitteret, eòque ingenti studio foueret. Non sic Vespasianus & Titus, qui adeo illos insectati fuerunt & odio prosequuti, velut publico exitio destinatos, vt flagellis cæcos per Amphitheatri arenã spectandos traducerent, vt pœnis coerciti, à noxiis deferendis abstinerent. Pius verò Antoninus delatores, si non probaret, capitali pœna affecti, si probarent, oblato præmio dimisit infames. Idem factu memoratur de Opilio Macrino imperatore, vt delatores minimè admitteret, sed vndique cõquisitos, pœnis & damno mulciet. Fuitq; veteri sanctione constitutum, vt neque mulieri, neque damnato criminis, neque militi, aut veteranis neq; viris clarissimis ob dignitatem criminolum deferre licitu esset. Fertur Dionysius tyrãnus cum in ciues nullo placatione animo esset, Sagogidas dispositos habuisse, qui singulorum dicta factaque referrent. Circa patroni quoq; ad bona liberti admissionem, & patronatus iura, eadem lex satis cõmodè prouidit: nam si libertus, cui centum millium sestertiorum census fuisset, duos vnũve liberos post obitu reliquisset ad virilem bonorum partem patronum admitteret: si verò tres aut ultra haberet filios superstites,

Imperatores qui delatoribus auscultauerunt.

Qui imperatores delatores auersari.

nihil ex bonis liberti hac lege patrono debebatur. Fuc-
 re quoque & alia legis Papie salubriter constituta, inter
 que vt viginti Vestales virgines, que sacri & æterni ignis
 perennem curam agerent, pontificis maximi scitu ad
 sacerdotium eligerentur, & cooptarentur. Vtque nemo
 ad honores magistratusve admitteretur, nisi cuius effici,
 aut ciuitate donari antea meruisset. Propterea Marco
 Cerpennæ probrum obiectum fuit, falsq; consul fuisse
 creditus est, quod contra legem Papiam, priusquam ad-
 mitteretur ad ciuitatem, consul factus fuit. Procedente
 mox tempore, cum ius ciuitatis passim & sine delectu,
 etiã in sumæ sortis hominibus daretur, idque fœdũ, neq;
 ex imperij maiestate visum foret, lege Papia cautũ est,
 vt peregrini vrbe Romana vti prohiberentur, ad eamq;
 alienigenæ non admitteretur. Sed quamuis lex Iulia li-
 bertinarum cõiugia priori constitutione admiserit, las-
 pis postea tẽporibus eadem lex libertinas, & ludicram
 aut scenam exercentes, senatorio viro admisceri graui
 pœna interdixit: videlicet, ne senatorius ordo contagio
 libertinarum pollueretur. Verba ex ea lege hæc sunt:
*Qui senator est, qui vè filius, nepos vè ex filio, pronepos vè ex filia
 natus, cuius eorũ est, erit vè ne quis eorum sponsam vxorẽ nesciẽs
 dolo malo habeto libertinam, aut eam quæ ipsa, cuius vè pater ma-
 tẽr vè artem ludicram facit, fecerit vè, sponsam nuptiã vè sciens dolo
 malo esto. Nẽve quis eorum dolo malo sciens, sponsam vxorem vè
 habeto.* Hactenus lex Iulia. Post aliquot verò atates Au-
 relianus Cæsar constitutiones legis Papie velut vanissi-
 mas induxit & abrogauit. Claudius verò Cæsar adeo li-
 berarum mulierum, que seruis nubunt, coniugium odio
 prosequutus fuit, vt præter legem ingenuitatis, præter-
 que instituta maiorum, filios inde editos, non ingenuæ
 conditionis, sed libertinos esse, iurãque libertorum
 nancisci, & ingenuitatis amittere, lege sancierit: ipsa-
 que si maritus ignorasset, serua esset: si verò conscius
 fuisset, liberta. Diuus verò Vespasianus statuit edicto, vt
 libera quæ se alieno seruo iunxisset, ancilla haberetur.
 Contrã verò alia constitutio cauit, vt si serua mulier
 hac lege veniret, ne prostitueretur, si contra legem vè-
 ditionis prostituta foret, vt esset libera: prostituensque
 ius patronatus non haberet. Ægyptiis autem nullus ex

Lex Papia
 ab Aurelia
 no abroga-
 ta.

Claud. lex
 in liberas
 seruis nu-
 bentes.

Vespasiani
 edictum.

Ægyptii.

serua genitus, habetur seruus, aut illegitimus: quia so-
 lum patrem ingenuitatem & genus præstare, matrem
 verò natalibus nihil conferre putabant. Pericles autem
 Athenis autor fuit, vt qui ex serua, aut non legitimo
 coniugio nati essent, vel turpi nota affecti forent, ciui-
 um non haberentur numero, sed externorum.

*Quod ius que vè potestas dictatoris Roma & exteris fuerit,
 & à quibus dici & quanto tempore debuerit.*

C A P V T X X I I I.

Q Vi de creando dictatore exploratum ius habuere,
 hoc quoque adnotarunt, dictatorem dici qui apud
 veteres magister populi vocabatur: idque libris augura-
 libus extare, magno argumento, quod ab eo magister e-
 quitum dicitur. In eo enim ius maiestatis & totius im-
 perij fuit, cuius ductu & auspicio sæpe respub. & impe-
 rium stetit, quem magistratum ex Albanis deductũ au-
 tumant, plerique à Græcis, quos illi *ἀρχων*, aut à La-
 cedæmoniis, quos *ἀρχοντας*, Thesiali archos dixere, qui
 parem regie dignitati potestatem habent. Hedui verò
 bretum, lummum magistratum, qui vitæ necisque impe-
 rium tenet. Iberi, Ibem vocant: Pæni susetum, Ægyptii
 diocetem, qui post regem totius regie curationem ha-
 bet: sicut apud Persas megistans & chiliarchus. Hi verò
 ælymetæ veluti tyrani quandoque imperitarunt, qua-
 lem Mitylenæ Pittacum elegerunt: & hipparchi apud eos-
 dem, & Trallianis asarchæ: apud Magnetes magnetar-
 ches: ab Achæis diorigius & demiurgus, à Thebanis ar-
 chinus, ab Oscis medix summi magistratus appellati: a-
 pud Carthagenenses dionysarchus, Capuæ mediaturi-
 cus, Neapoli demarchus, Taranti democrates, in Cappa-
 docia satrapes, in Paphlagonia dynastes, apud Longo-
 bardos exarchus, Cretensibus cosmi fuere, qui vice re-
 gum imperitarunt: quibus in vsu erat, vt nunquam ca-
 put rasarent, sed barbam capillumque summitterent:
 sicut Platænsium princeps, ferrum tangere, aut aliam
 vestem quam candidam induere, perpetua lege vetaba-
 tur. Persis vnus rex summæ potestatis perpetuò præ-
 rat, & nunquam nisi morte mutabatur. Argis licet vnus
 foret, tamen annis singulis amoueri seruatum est. Athe-
 quos seruos
 estimarunt.
 Pericles.
 Dictator
 quis.
 ἀρχων-
 ras.
 ἀρχοντας.
 Vergobre-
 tus.
 Ibis.
 Infes.
 Diocetes.
 Megistan.
 Chiliarchus.
 Hipparchi
 Asiarche.
 Magnetar-
 cha.
 Diorigius
 Demiurgus.
 Archinus.
 Medix.
 Mediaturus
 cui.
 Demarchus.
 Democrat.
 Satrapes.
 Dynastes.
 Exarchus.
 Cosmi.
 Platænsium
 princeps.
 Persarum
 rex per vi-
 tam regna-
 bat.
 Argi.

*Atheni-
sum demo-
cratia.
Lacedæmo-
nes.*
*Paphii.
Athenien-
ses.
Iones.
Milesii.
Marco-
manni.
Quædi.
Rhegini.
Persæ.
Siculi.
Corinthii.*
nientes quâ regali antea regerent imperio, postea re-
gio dominatu abrogato, libertatem tuentes, popularem
statum delegere. Apud Lacedæmonios verò, qui summū
gerebat imperium, aliquândo rex fuit, qui ex Heraclida-
rum genere eligebatur, ex quo nouissimi Sparta regna-
rūt imperio illibato, aut ex Euricionitidis & Agidis fa-
milia, sæpius duo ex stirpe Procli & Euristhenis prognatis
Herculis: ex quarum altera in alteram transire nō li-
cebat: qui tamen non vt reges summum ius habebant,
quia iuris omnis publici potestas penes senatū erat. Sic
in Papho ex Ciniatorum gēte, & Athenis ex Erichthei
stirpe magistratus ad sacra Ceretis fiebāt. In Ionia quo-
que nisi ex Cœdri progenie fieri rex nemo poterat: & apud
Milesios nisi ex deamandri Hæctoris filij, & Ascanij
Aenææ. Idem apud Marcomannos & Quados, ex Maro-
budni & Tudri genere, exemplo Reginorum, quibus
princeps ex Messeniorū stirpe fit. Persici quoque reges
ex Achemenidarum familia soli fiūt. Et apud Siculos ex
Teliine prognati, inferorum deorum lōgo tempore sac-
rificuli erāt, qui à duobus quæstoribus regi solebāt sum-
mæ potestatis, vno Lilybætano, altero Syracusano, Etiā
Corinthi Bacchiadū familia annis ducētis imperitauit,
quos Cypselus tyrannus postea exegit, cuius factionis
Demaratus & Tarquinius domo eiecti, regnum Romæ
tenuerunt. Nonnunquam seniores & nobilissimi popu-
larium, Lacæmonis amplissimū gessere magistratum.
*Parthi.
In Meræ.
Gordii.*
Parthi quandoque ex duobus collegiis, cognatorum sci
licet & magorū, binos reges crearunt. In Meroc nemo
summum gerebat imperiū, nisi qui præualido corpore
cæteris antestaret. Gordij regem quā obesum & præ-
pinguem esse voluere, quod ex corporis mole animi in-
dolem diiudicārēt, Apud Medos nisi qui viribus Eccel-
leret, præcipuōque corpore cæteris emineret, iure gēris
nemo rex eligitur: & in Lybia solūm qui citissimo cursu
valeret. pro rege imperitauit: sicut apud Cartheos Indi-
cam gētem, qui insigni corporis forma cæteris anteiret.
In quo traditur mirum, ex totmillibus armatorum, quos
Xerxes in Græciam duxit, neminē sibi corporis magni-
tudine aut specie præstitisse. Aethiopes quoque, siquado
Aethiopes. regis stirpis vir deesset, maximarū virium, quique opi-

bus & robore præcelleret regem eligebāt. Sidonij con-
trā: nam nisi regia stirpe ortus foret, neminem dominari
sinunt. Sabæis post constitutum regem, primus ex nobi-
lioribus iure gentis ad successionem adspirat regni, cui,
hoc proprium est, vt extra septa prodire nō audeat, quò
venerationis plus inesset: quod si extra regiā cōspicitur
lapidibus impetitur. Fuitque obseruatū in Taprobane,
vt qui liberos haberet, in regem assumi nō posset, ne re-
gnum hæreditario iure sibi vindicaret: & apud Germa-
nos, vt ex generis nobilitate rex fieret, dux verò ex vir-
tute. Apud Persas vero vt rex fiat nemo, nisi qui mago-
rum disciplinis imbutus esset, quibus nefas erat, illegiti-
mum tenere regnum, si legitimus superuiueret. Vtq; in
regē assumptus, in principio dominatus quodcūq; optaret
à populo, donū ferat. Proditumque memoria est, Si-
tonū gentibus iuxta Sucuos & Germanos, vetusto mo-
re, non virum, sed fœminam dominari. Regiūque no-
men tam Græcis quàm Romanis longo tēpore inuisum
fuisse, à nullisque in Græcia vsurpatum, nisi à Philippi
& Alexandri posteris. Atque ex Alexandri ducibus Eu-
mene viuente neminem regium nomen sibi vëdicasse:
sed præfectos appellari solitos: donec Eumene defuncto.
Athenienses Antigono & Demetrio immodicè obsequen-
tes, inter plurimos honores regium illis nomē velut al-
tius fastigium detulere. Licet Sicyonis primum Aegia-
leum regnum in Græcia tenuisse. multi alleuerēt. Roma-
ni quoque socium atque amicū, nisi benemeritos, & ma-
gnis officiis deuinctos nullos appellarūt. Et tametī de-
mocratiam, hoc est, populare potentia, aliqui præcipue
cōmendarint: & alij aristocratia, id est optimatum re-
gimē, tamē vnus imperium pietate & religione inclarū
sub quo nō grauis dominatus, sed iustum & legitimum
imperium esset, omnium consensu præfertur cæteris. Eū
ergo dictatorē primo, vel ab uno ex cōsulis autorita-
te patrū, etiam sine populo, vel ex senatus cōsulto, aut ex
scito plebis à populo, vel à consulis iussu populi, & si
inter cōsules nō cōuenit. sortiri eum qui dicat, vel à tri-
bunis militū consulari potestate, nonnunquā à prætorē
dici mos erat, Quotiesq; alteri ex consulis dicendi di-
ctatorem potestas fuit semper illi qui fasces haberet, &

*Sidonii.
Sabæi.
Tabroba-
ni.
Germani.
Persæ.
Sirones.
Regium
uomen diu
inuisum.
Socii.
Amici.
Imperium
vnus lau-
datum.
Dictatorē
qui diceret
Dictatorē
quis dice-
bat & quò
loco.*

nisi virū consularē, & in foro Romano, oriēte nocte, & silētio dicere licuit. Tamenſi conſularē ſue collegam dixiſſe, & prætores ante cōſulatū ſæpe dictos fuiſſe cōperit ſit. Poterātque ſecūdo, tertio, & deinceps idē dictator dici. Inde, quia dictus eſſet, nō creatus, nec comitiis electus, vt reliqui magiſtratus, dictatorē dici volunt: qui nō

Dictatorū ſumma apud diuerſas gentes poteſtis. apud Romanos tantū, ſed Carthaginēſes, Fidenates, Latiū, multe erat poteſtatis, & ſummi imperij. Is autē dictator ſimul atque dictō erat, magiſtrū equitū velut imperij ſociū nominabat, cui ſumma reipublicæ dabatur.

Magiſter equitū vnā cū dictatore dictus. Tamenſi dictatorē & magiſtrū equitū à ſenatu vel populo vnā plerunque dictos inueniamus. Titū Largiū bello Latino quū in incipiti terrore eſſet ſenatus, dictatorem & vnā cū illa Spuriū Caſiū magiſtrum equitū dixit, qui velut magiſter cōſiliorum dictatori aderat, atq; ad ipſius præſcriptū parere oportebat, ita vt ſiquādo abeſſe cōtingeret, eius vices gerere & munia obire poſſet. Et licet ante Q. F. Maximum, neminem niſi à ſenatu vel cōſule dictum inueniamus: tamen ſecundo Punico bello quum accerrimo prælio & maximo reſp. affictaretur, no uo exēplo populus ſine patribus (quod nunquā factum antea) eundē F. dictatorem, & Q. Minutium magiſtrum equitum dixit. Cūmq; à principio patricij tantū & conſulares dicerētur, haud longis poſt temporibus plebeios dictos comperimus. Cū enim omne nomen He truſcum, Tarquinienſibus & Falifcis ducibus, inſeſto exercitu in Romanos copias admouerent, aduerſus tantam belli molē, primus de plebe dictator dictus C. Martius Rutilius fuit, qui magiſtrum equitum C. Plautium de plebe hominē ſibi cooptauit: & exinde ius arbitriūm que dictatoris creandi, ſenatuī populōque tributum eſt, donec precedente tempore Cornelius Sylla, qui victam armis repub. in dominationem vertit, contra mores inſtitutāque maiorum, dictatorem ſeiſpſum dixit, illiūſ. que imperium in annos centum ſibi prorogauit. Quo exemplo C. Cæſar perpetuæ dictaturæ munus ſibi vendicauit. Erat igitur ſummum dictatoris imperium: nam imperiū et & capite multare, & conſulatu deicere, honorēſque aliis abrogare, aliis cōferre poterat. Qui tantæ poteſtatis

Cornelius Sylla dictatorem ſeiſpſum dixit. *Dictatoris ſummum imperiū et poteſtas.*

erat, vt liceret ei ſine ſenatus aut populi conſilio Romanos ciues in vincla cōiungere, atque indēnatos morte afficere. Nā ſalus ciuium vniuerſorū, ius de tergo vitāque leges, iudiciis libertas, aræ, foci, & dii penates, inſuper bona cōiugis, & liberorum pudor, pudicitia, eius tutela poteſtati, fideique credebatur, cognationes quoque, capita rerū habere, in exilium agere, bonis interdicere, capite multare, bellum, pacē, fœdera, ſocietateſque etiam in iuſſu populi facere & dirimere, ſui arbitrij & iuris erat. Nā ſi quid colluuiſſet, ſine delectum habere, ſiue ad hoſtes ducere, aut aliquos auxilio iurare, ipſius dicto parere oportebat, cuius erat arbitriū pro numine, nullique prouocare licebat. Neque enim vt in cōſulibus, qui pari ſunt poteſtate, & iſſidē auſpiciis creati, alterius auxilium ſperare licebat. Denique dictatore creato, omniū iurisdictione ceſſat & cōiunct: conſules, præditors, ædilēſque & magiſtratus ſub illius imperio conticeſcunt præter trib. pleb. Illique non duodecim falces, vt cōſuli, ſed quatuor & viginti lictores cū ſecuribus faſciūſque apparebāt: qui etiā tantæ maięſtatis erat, vt ſiquādo in cōſulis prouinciā iret, vt ſupremus ordo notaretur, ſine lictoribus, aut aliquo inſigni honorū, conſul veritus maięſtatē viri ſolus procedebat, priuatiſque vbi dictator erat, & ſine magiſtratu ceſebatur. Et quia maximi dictatoris imperiū, poteſtateſque imperioſa erat, pactiones vel fœdera in iuſſu ſuo initia, nullarū viriū fuiſſe liquet: illaque ſuo iuſſu abrogari poterāt & induci. Sed quauis eō excellentiæ creuerit dictator, vt ſummū teneret imperiū, præcipuāq; maięſtate polleret. ipſi tamē equo vehi minimē ius erat. Id enim veteri lege exceptū fuerat: ſcilicet, vt inſubstantia nimia poteſtate, tatus honor aliquo ſine præſcriptus, populi ſiſſragio indigeret. Ideo ſiquādo in expeditionē eques ire vellet, vt equū ſibi aſcendere licere, ad populum ferebat, exq; pmiſſu populi equo vehi poterat. Quod tamē Cato iniior, licet in ſūmo eſſet magiſtratu, minimē curauit: nā maxima itipera & lōgas vias pedibus ſper, nonūquā cātherio ſarcinis adopro, obiuit expedit, ſicut de Ageſilao proditur. Cūmq; ad ſex mēſes dictaturæ munus

Dictatoris equo vehi non licebat. *Dictature nō antea p̄ſinitū foret, multos debellatis & domitiis hoſtib, & munere abſoluto, citra mēſe dictatura exceſſiſſe ſcriptum.*

cōperimus: nonnullis etiam vltra annum, per denos vicenōsque dies, prorogata fuisse: alios oblatum dictaturam munus renunciaſſe, ſicut de Teretio Varrone, qui ad Cannas inſigni ſtrage proſtigatus fuit, proditū eſt. Alios cum dictatura ſimul conſulatum geſſiſſe, quod de Sylla & Cæſare legimus. Quotiesque ſe abdicare & munere abſolui volebat, prius magiſtrū equitū abire magiſtrātū neceſſum erat, ne dictatore deſito, equitum magiſter, qui proximum gerebat imperiū, in ſemmo ſolus honore aliquid moliretur. Neq; antè dictatura ſe abdicare illum ſinebant, quàm iuſſu patrum prius cōſulibus creatis, qui reip. præſſent, imperium dimitteret: quo dimiſſo, poſtquam honore abiit, pauca & modicè loquutus, à populo & primoribus patrum frequenti amicorū officio ſtipatus, cum gratulatione & gaudio domum deducebatur: quod ſerè omnibus magiſtratribus commune fuit, niſi quòd Cicero diſceſſurus conſulatu, de rebus à ſe geſtis, à Q. Marcello prohibitus eſt conſionari. Proditum tamen memoriæ eſt, quòſdam de poſita dictatura ſe conſules dixiſſe (quanuis peſſimo exemplo) & cum collega conſulatum geſſiſſe. Quod malum ne ſerperet latius, tã conſulto ſenatus, quàm tacito conſenſu ſublaturum fuit. Illud certè cōuenit inter omnes, dictatorem ſine magiſtro equitum creati non licere. Sicut enim à prima antiſuli aderat **Quæſtor prætori.** Magiſter equitū diſtatorii. **Præſectus prætorio.** Imperatori. **Octo & 20. ſeniores regi.** **La- cedæmonio** **ri. aderūt.** aut grauiori morbo labore contingeret, ipſorum vicem gererent, & munia obirent: ac quædam inter eos ſocietas & coniunctio imperij, virtutis & ignauiæ cuiuſque teſtes forent. Apud Lacedæmonios à Lycurgo inſtitutū ferunt, vt octo & viginti ſeniores regi adēſſent, ac duo propinquoſe, & contubernales, quos ipſe elegerat, qui phytij appellatur, vt ſi quid caſurum foret, animaduertent, ipſiſūque munia & officium obirent. Nonnunquam ephori in expeditionem proſecto regi cuſtudē & imperij ſocium dedere, tamen ſi augur perpetuus regū aſſeſſor foret. In Meroe rex quadraginta rectores accipit.

Cete

Geræ Cogeonum qui regi adēſſet, facere: qui tantæ dignationis erat, vt diuina mente præditus haberetur. Apud Abateos, qui intimus regi præſto aderat, frater dicebatur, qui prudentia anteibat cæteris. Sed quod eſt de præſecto prætorio dictum, animaduertendum, tēporis forſu procedēte, ex longo inſteruallo à Cæſaribus fuiſſe inſtitutum, vt qui ſenator eſſet, ad præſecturā prætorij euehi nō poſſet: qui cum per ſenatum antea eligeretur, **Præſectus Auguſtus Cæſar** habitu ſuffragiorū ſuſpecto ſtatuit vt præſectus prætorio, de numero prætorum ſorte eligeretur: cui dum aſſumitur, princeps gladium præcingit pro imperio & poteſtate. In quo fertur egregiū Traiani verbum, dum præſecto prætorio enſem cingeret, vt ſi iuſtè imperaret, pro ſe ſi in iuſtè, contra ſe illum ſumeret, admonentis. Cūque antea vnus foret, Cōmodus imperator, velut nimix potentix, duos eſſe voluit, eam poteſtatem velut in partes diuiſam, tutiorem arbitratuſ: quo etiam tempore tres præſecti prætorio fuere, donec Seuerus Alexander imperator, ne non ſenator de ſenatore iudicaret, præſectos prætorio ſenatores iuſſit eſſe. Ad eos enim ſenatorum cognitio & iudicium, iuſque & animaduerſio ſpectauit. Heliogabalus verò adedò præſecturam inquinauit vt ſaltatorem, & hiſtoricam profeſſum, præſectum prætorij faceret.

Quid mina, quid drachma, quid aſſis, denarius, ſeſtertium & talentum apud gentes diuerſas valuerit.

CAP. XXIIII.

EN **Terentii comici,** Chremes Meuedemo conſulium dans, vt amanti filio, quàm minimo diſpendio conſulat, ipſum hiſ verbis aſſatur:

—Et tibi perdere

Talentum hoc pacto ſatiuſ eſt, quam illo minam.

Putabant nōnulli ſtudioſi, minam modicæ ſummæ monetam fuiſſe, ita vt vix denarij pondus æquaret: quod ſerè ex ſenſu verborum conſtare videbatur: ſed cum in pleraque non ignobilium autorū lectione verſaremur, inuenimus minarum diuerſa genera, qualitātēſque multiplices, ita vt nūmorum inexplicabiles ſpecies per ſerutari, in magnis verſaremur anguſtiis, cum ſumma eſſet

Hh

dissenſio ; nihilque explorati animaduerti diffiniri que poſſet. Nam minarum quaſdã ex drachmis ſeptuagintaquinque cõſtare legimus quaſdã Atticas, quarũ ſexaginta paruum talentum efficiunt : aliquã ponderis maioris quã ex centũ ferẽ & viginti denariis fit : aliã apud Athenienſes ſeptuagintatĩũ drachmarum numero taxari: nõnullas Euboicas, quarum ſeptuaginta Babylonice efficiunt talentũ. Ex quo iudicare licet, nõ tam modici valoris minam apud Priſcos fuiſſe. Ea enim *miã* dicitur Græcè, quã tum nũmi, tum libræ nomen habet: apud quos ſiclis ſexaginta cõmuni æſtimatione appendebat, qui obolos mille ducentos pariunt. Nam viginti obolos ſiclum efficere haud dubium eſt. Drachmarum quoque multiplicia fuere genera: ex quibus aliquaẽ denos efficiunt aſſes, aliquarũ duã & dimidiata integrum ſeſtertium : conſtitũtque drachmã Atticã & argenteum denarium Romanorũ paris æſtimationis fuiſſe: nũmũque, drachmam & denarium idem valuiſſe; quanuis alij cõtrã, qui duas drachmas & dimidiã decẽ nummos noſtrates efficere cõtendunt. Dion verò drachmas pro aſſibus accipit: centũque drachmas, cõtum denariis argenteis æquari cenſuit, qui librã efficiunt, quod Plutarchus & alij teſtati ſunt. Comuni tamen æſtimatione drachma ſex obolis, aut æreis ſignatis appendebat, qui ſinguli quaternis quadrantibus valebant. Obolus verò ſex ſiliquas. Siliquãque & ſcrupulum idẽ eſſe opinati ſunt, drachmãque in ponderibus partẽ vnciã octauã feciſſe, cõtinerẽ enim ſcrupulos tres, ſiliquas verò octodecim: nam ſingulos ſcrupulos, ſex ſiliquas habere conſtitit. Drachma tamen Æginenſiũ maior Attica, decem obolis permutabatur. Denariorũ quoque diuerſa fuere genera: nam & denos aſſes ſingulos podo denarios efficere legimus, quod æs graue dicebatur, vnde ex decena æris denarius: duosque ciſtophoros, denarij pòdus pen- dere. Nõnulli denarium ex ſiliquis viginti quatuor con- fecere, alij ex octodecim, drachmãque & denariũ idẽ eſſe, ſexque millia denariorum integrum ſolidum effi- cere, & hoc eſſe talentum Achaicũ arbitrari ſunt. Primò tamen Punico bello populus Romanus, cum arariũ la- boraret, aſſes vnciales fecit placuitque æreum denariũ

ſedecim aſſibus permutari, quinarium octonis, ſeſtertium verò quaternis aſſibus valere, ita vt ſeſtertius nummus drachmas quaternas faceret. Notãque denariorũ, bigã & quadrigã fuere: quare bigari & quadrigati dicti. Poſt ea verò lege à Papyrio lata, aſſes ſemiunciales facti. In militari verò ſtipendio, denarius pro aſſibus decẽ mili- tibus dabatur. Antea verò librariis aſſis, & dipondius æ- que appèdebatur. Quo autem tempore decemviri legum ferendarum cauſa imperitarunt, Romani librariis aſſi- bus vſi fuere: tamen Quintus Fabius Maximus aſſes triunciales feciſſe dicatur. Cũq; ſecundo Punico bello librarij aſſes fierent, vt populus ære alieno non magno incommodo leuaretur, debitãque exoluerentur, ex ſingulis aſſibus librariis ſenos percuffere, ita vt ex libra- riis ſextarij fierent, qui demptis tribus vnciis, tantundẽ valerent. Plerumque tamen compertum eſt, denos aſſes aſſis mi- noris mone- rem eſſe monetam, & haud multo æſtimari, argumento eſt, quòd in multa à præture irroganda, bos centulibus æſtimabatur, ouis verò decuſſibus. Hos tamẽ aſſes Graeci obolos, alij ſtipes dixere, quos exigui valoris fuiſſe haud dubiẽ conſtat: nam ſinguli quaternis aſſibus vale- bant, & octo chalcis: tamen Plinius decem chalcis obo- lum æſtimari dixerit. Treis enim obolus frequens continet ſiliquas, nonnunquam ſex: ea enim quadrageſimã ſupra centeſimã partem vnciã facit. Erãtque ſemio- bolus, diobolus, triobolus, qui etiam quadrãtes, dichal- ca & trichalca dicti, Obolique nomen tulit, quòd vetus Atheniſium nummus obeliſcum incuſum habuit. Se- ſtertiorum verò quidam maiores, alij minores fuere, qui ex quaternis aſſibus conſtabant. Erat enim is ſeſter- tius quarta denarij pars, quo tempore decuſſis valebat: ex quibus apparet, ex ſedecim quoque aſſibus denariũ conſtare, duãque drachmas & dimidiã, ſeſtertium cõn- ſtare. Alij ex duobus aſſibus & tertio ſemiſſe ſeſtertium efficiunt, quem minimum appellant, quia non duos aſ- ſes tantũ, ſed ſemiſſem quoque tertij aſſis continebat. Fuit enim illius multiplex variãque natura. Eiuſmodi ſeſtertios fuiſſe opinamur quos Iulius Cæſar nouiſſimo teſtamento ſuo viritim trecentos populo legauit, cum ſeſtertius,

Aſſes ſe- miunciales.
Libralis aſſis.
Dipòdium.
Aſſes triun- ciales.

Aſſis mi- nor mone- ta.

Obolus.
Stipes.
Chalcum.

Semio- bolus.

Diobolus.
Triobolus.
Quadrã- tes.

Dichalca.
Trichalca.
Oboli m- de dicti.

Seſtertio- riũ genera.
Minor ſe- tertius.

Minimum ſeſtertius.

Vide Trā amplioris summæ neque erogari potuissent, & adhibendum singulis tantam pecuniam vix vllius sufficeret *favita Iulii*. Maior verò ex centum drachmis Achaicis seu denariis constabat. Romani verò ex argenti libra, aut paulo infra, tria efficiunt sestertia, ita vt centū sestertia libris triginta argenti appenderent. Alij sestertiū ex dipondio & semisse conficiunt, qui duas libras & dimidiā Talentum facit. Quare vigintiquatuor sestertia talentū Atticum efficere relatu est, quod teste Varrone sexaginta argēti libris taxabatur: quo fit, vt eiusmodi sestertius nūmus duas libras & dimidiā cōtineat. Sunt qui putāt ex auri li dispūct. libra quadraginta millia æriū signari, quod & Plinius 2. ca. 9. & arbitratus est. Mille quoque sestertiis vnum aureum cōtinē. Etia putari, nouissimis Cæsarum temporibus, à iure consultiis aureos. ff. legem Papiam interpretantibus, relatum accepimus: is de ver. sig. autem aureus, chrysius dicebatur: quorum septuaginta quinque in singulas expendebant libras. Præter quos fuere stateres aurei, qui mina permutabatur: alij argentei, quorū decem chrysius efficiunt. Talentum quoque veterib⁹ multiplex fuisse inuenimus, nec vnus generis, sed alium Atticū, sex millium denariorū: aliud Alexandrinum, duodecim, Neapolitanū sex, Syracusanū trium summū non excussit, Euboicum verò quatuor millium Romanæ monetæ, Achaicū etiam sex milliū fuisse assentunt: præter quod fuit Ptolemaicū, Syriū, & Antiochenum, & Babyloniu, quod duabus minis Articis taxabatur. Erantque talentorū species multimodæ, ita vt sicut libra & pōdo non æqua omnibus, ita dissimilia talenta fuerint. Est tamē proditum memorie, ex mille sestertiis talenta Artica paulò minus quadraginta effici, ex quadnumeratione fit, ex viginti quinque sestertiis talentū Atticum constari: cōmuni tamen assimatione, talentū decuplo maius mina taxabatur. Autor idem est Priscianus, talentum parū minarum sexaginta: magnū verò, octoginta trium, & vnciarū quatuor: Atticum verò magnum talentū, octoginta libras Romani ponderis pendere: parū verò, sexaginta minis Articis taxari. Proceparū & dente mox tempore, talentum Atticum vigintiquatuor magnū ex sestertiis Romanis fuit: ea summa est viginti quatuor Prisciano. nummorum millium: siquidē mille nummi, Romano-

rum quoque sestertium efficiunt. Quintiā Atticum talentum quandoque sexdecim sestertiis taxari Varro significat. Aegyptiū quoque octoginta poderibus pendere. In tributorū verò taxatione adhibitū Romanis talentum, haud minus pōdo octoginta Romanis poderibus pendebat, Cuius generis talenta quī leges pacis Antiocho datæ sunt, Romanis æquis pēsionibus exhibita fuere. Idēque in vectigalibus & portoriis seruari cōperimus. In qua quidē re fuit memoria proditum, Romanos victis gētribus nationib⁹que tributū nomine argētum, non aurum, indixisse. Sunt tamen exēpla, centum talenta nonnunquā duodecim pondo Romanis poderibus, effecisse. Pondo autē idem esse quod libra, omnes consentiunt. Quod quidem talentū plerunque non ex pecunia percussa, sed ex massa argēti auricæ, aut eboris, ferri quoque & aluminis, aut ebeni, quod tributū loco ab Aethiopicis & Persarū regibus appēdebatur, constare volunt. Legimus singula millia talentū thuris annua Arabes regibus Persarū pensitasse: ipsōsq; Aethiopes vicosos dentes elephantorum eisdē pendere consueisse: Romanosque à Coris centum millia pōdo ceræ, tributū nomine exchisse: Cappadoces, Persis quingētos equos, & mulorum duo millia annua dedisse. Plerunque ex pecunia percussa, quod frequens fuit: nam ex tribus aureis etiam talentum cōstare Pollux autor est, quod aureis tribus Atticis valebat Aureus autē duabus drachmis Atticis taxabatur. Argenteū verò minis Articis sexaginta. Babylonicum verò, sepe duo millia & septingentas minas Atticas effecisse volūt. Ipsum tamen Romanum talentū quāmp̄ssimè septuaginta librarū fuit. Apud alios verò minimæ summæ, & parui aestimabatur; Homero teste, qui in ludis funebribus Patrocli, cū primus victor bouem accepisset donū, vltimus duo talēta præmium tulit. Hoc quoque ex autoribus constat, quod à cōdita vrbe ad Pyrrhum regē populus Romanus argentū signato minimè vsus fuit: rudi enim ære appēso, non numerato, vtebatur, pōstque percussam monetā placuit denarium pro decē libris æreis, quinarium pro quinque, sestertium pro dipondio & semisse cōputari. Fuisseque in veteri nummo æreo altera parte Ianum bifrontem,

Sestertii
Romanū.

Pondo.
Talentū nō
ex pecunia
percussa.

Ex pecunia
percussa.

Aureus.
Argenteus.
Talentum.

Romanorum.

Illiad⁹ 23.

A condita
vrbe ad

Pyrrhum
nulle mone
te fuerit.

Notæ, &
imagines
nummorum

apud veteres
Romanos.

altera proram nauis exculptam, & in antiqua moneta, bouis ouisque imagines: quæ res, Romanos gregibus olim & pecudibus valuisse, argumento fuit, quare pecunia dicta est. Iani autem bifrontis nota, & nauis prora, ideo insculpta feruntur, vt præcos Latinos tunc æfferum genus, cum pastoritiam vitæ agerent, & fera agræstique vitæ, legibus & omni rerum affluentia, quæ illuc terra marique importabatur, à Iano, qui cultioris vitæ modum inuenit, excultos denotaret. Neque omittendum quod Plinius naturalis historię libro retulit. Seruiliorū familiam trientem sacrum coluisse, illique statis diebus noua religione sacrum fecisse: qui quæ varia specie & forma dissimili videretur modò accessione & fortunæ incrementa, nonnunquam damna familiæ præsignabat. Illud quoque admonitu non inutile dixerim, Lugduni Romanos imperatores argentum aurumque, & monetæ omne genus signare consueisse: siue quod prompta ibi ad eundem metalli copia foret, seu quod munitissimus locus, & accessu difficilis, ad confluentes, quod ibi Rhodano Arar commiscetur, esse censebatur,

Quæ theatra Romæ fuerint, & qui circi quorūmq; extent vestigia, & quæ penitus conciderim.

CAP. XXV.

IN conuentu eruditorum, præsentem me, sermo haberi conceptus est de theatris, quæ multa in vrbe fuere, cur paucorum vestigia extent, cum plurima legamus fuisse: Romanosque bellis confectis, adeo spectaculis deditos, vt illa apparitissimè exhibentes, quouis magistratu aut honore dignos ducerent. Cùmque ex his quidam, populum Romanum pedibus stantem sine scena diu spectasse assererent mox sub tabernaculis ligneis, aut arundine sultis, quod senatus cōsulto intra urbem, propiusve mille passus theatra habere aut ludos nisi stantem spectare non liceret: ideo rara fuisse; illorūque substructiones & diruta vestigia nunc extare: plures tamē fuere, qui plurimorum quæ sequitis temporibus extructa sunt, non species modò, sed ne ruinas quidem apparere dicant. Licet enim post secundum Punicum bellum.

P. Cor. Na. P. Cornelius Nasica, cum à censoribus locatum specta-

dis ludis theatrum extrueretur, velut publicis moribus nociturum demoliri fecerit, populūque stans aliquandiu spectauerit: & Augusti tempore tria theatra solum, & amphitheatrum Romæ fuerint: tamen subsequente æuo, quin theatra, circi & porticus ingentis operis, plura & celebria Romæ fuerint, nemo dubitauit, tunc maximè cum vrbs Roma eò excellentia & felicitatis creuit, vt ædificiorum magnitudine ad summum maiestatis fastigium deuenerit. Constat enim veterum monumentis, Marcelli theatrum operis sumptuosissimi, ad infimum Argiletum, iuxta templum Pietatis conditum fuisse, quod Augustus Marcelli nomine inscripsit. Octauia vero mater, Augusti soror, eius memoriæ ibi bibliothecam addidit præcipui sumptus. Hic est enim ille Marcellus, cui cum filiam Augustus desponsasset, haud multo post egregius adolescens acerbo funere sublatus fuit. Et theatrum Scauri, quod in ædilitate fecerat, triplici scena trecentarum sexaginta columnarum, signisque aeneis tribus millibus conspicuum, cuius cauea (vt autor Plinius est) supra hominum octoginta millium capax erat. Aut Curionis, qui post homines natos theatrum versatile & temporaneum mirabili cōmento construxit, operum longe maximum & conspicuum. Primus enim Lucius Mummius, exacto Achaico triumpho, theatrum temporaneum, & scenam lignea compage posuisse fertur. Cùmque apud Fidenas theatrum memorabili casu cum magna hominum pernicie & ingenti strage corruisset, senatus cōsulto cautum fuit, ne quis in posterum theatra nisi solidae firmitatis extrueret. Antea enim Pompeius Magnus perpetuo mansurum solida materia ædificauit primus, in cuius dedicatione ludos dedit in circo, & elephantorū pugnam: quod illi fuit vitio & crimini datum, cum antea ligneis gradibus scena fieret: quod à Pompeio magna ex parte cœpsum, Caligulam perfecisse, Neronemque in aduentu Tyridatis Armeniorum regis inaurasse legimus. Iuxta quod Iouis statua visenda magnitudine, cui arcus marmoreus à Claudio Cæsare Tiberius dicatus, proximus erat: cuius exemplo Iulius Cæsar molem amphitheatri ingentem in campo Martio substructionibus maximis erexit: quam postea

Marcelli theatrum. Bibliotheca Octauie. Scauri theatrum.

Curionis theatrum.

Theatra temporanea. Theatrum apud Fidenas lapsum. Pompeii theatrum.

Amphitheatrum à Iul. Cæsare extructum.

Cor. Balbi theatrum. Augustus maufoleum ædificaturus (teste Tranquillo) demolitus fuit. Et Cornelij Balbi theatrum, cui quatuor columnæ ex ophite lapide pro miraculo fuere, quorum nulla prorsus vestigia cernimus. Et Pompeij amphitheatrum ampla magnitudine & molle; quippe tam profusi sumptus fuit, vt hominum XL. millia commodè sedibus acciperet. Necnon amphitheatrū Tauri summa impensa extructū: nec minus castrense quod in Exquiliis fuit: & Neronis, cuius ne imago quidem extat. Cæsaris verò theatrū iuxta Capitoliū, cuius tantum semiruta vestigia videmus, tāti splendoris fuit, vt urbē atq; imperium honestaret. Quantæ autē admirationis fuisse amphitheatrum vrbemedia credimus, mirificum opus à Vespasiano fundatum, cum ipsius ferè demoliti nunc ruinas solidissima structura demiremur? In quo extruēdo omnes imperatores regēsq; magnificentia antecessit, quibus monumētis illud decus maiestatis & imperij, quo vrbis Romana floruit, facile est coniectari. Quid de theatro lapideo, iuxta quod ædem equestris Fortunæ fuisse memorant, cuius ne vestigiū quidē relictū est? Circū verò maximū celebratissimū trium stadorū longitudine, à Tarquinio Prisco locū spectaculis designatum, vbi Iunonis & Dianæ templa erexit, vt mox à Cæsare dictatore mirifico opere instauratum videmus, illiusque adhuc vestigia extare: vbi Veneris ædes, quā Fabius ex mulctatitia pecunia faciendā curauit, Libertij & Liberæ, iuuentutis & Cereris: quas Aul. Posthumius dictator vouerat, atque Herculis Phanū, Solisque & Mercurij, Bellonæ & Floræ ædes fuere: ibique Lupercal, & circum Flaminium vidimus aliquando, quorum vix semiruta vestigia licet inspicere. Atque hic circum Flaminij est, quondam prata Flaminia, iuxta quem Apollinis ædes inter ipsum & olitorium forum, in qua senatus haberi cōsue- rat, ac Iouis Statoris templum, licet alterum in Porticu Metelli, & tertium in radice Palatij fuisse legamus, quod à Rōmulo in pugna cum Tatio & Sabinis votum esse dicitant. Fuit quoque Neronis circus in Vaticano, & circus Floræ iuxta ipsius tēplum: & intimus, quem iuxta

Circus Ne-ronis:
Circus Flo-rens.
vrbis murum fuisse Varro significat: cuius licet inter-
mortua memoria sit, tamē sigulos ibi proximos, & myr-

retum, à quo sacellum Veneris Myrtæ, quæ Murta dicta est, illius aram sub Auētino antiquissimam legimus, Hoc quoque non in postremis fuerit, prioribus seculis non modò spectaculis & ludis publicis veteres theatra habuisse frequentia; sed quum conciones, aut populi concilium haberi, vel toti plebi aliquid exhiberi vel- lent, id in theatro, vbi concionantem exaudire, & quò conuenire frequentius possent, ex alto suggestu sedentibus cunctis, facere consuefle: idque Græcis præcipuo in more fuisse: licet Athenis theatrum locus legitime concionis non esset: quo malo vetus illa Græcia concidit, in quorum theatris concilio populi indicto, vbi rudes & ignaui promiscuè confederant, confusa populari & militari turba, variis & dissonis clamoribus insane concionis, bella suscipiebant, ciues proscribebant, prætores eligebant, præmiâque bene meritis ciuibus, interdum pœnas, circumductis vrulis, inferebat.

Venus
Murtia.
Theatra non modò ludis & spectaculis seruiabant.
Græcorum theatra.
Qui fuerit medius vnq; & infamis digitus, quibusque digi-
tibus quæ fuerint qualitates & nomina.
CAPVT. XXVI.

Persuasum habent plerique, in versu Iuuenalis deci-
mæ, dum inquit:
quum Fortune ipse minati.
Mandaret laqueum, mediūque ostenderet vnquem:
Per hæc verba id notari, quod vulgò omnes contumeliis conciti faciunt, vbi interiecto pollice inter medios proximos digitos, obfœcēnū in modum, probrum obiciunt: quo argumento illum fastidire & despiciere ostendunt. Quod tamē lōgè secus in veteri vsu fuisse apparet: quippe infamis digiti obiectu, qui medius est, ipsum in quem obicitur, infamē notari duxerunt. Fuit enim prisci moris, vt si quos flocci penderent, aut insigni cōtumelia vel deformi conuicio afficerent, id obiectu medij digiti pro- tenti, non autē compressi, denotarent: quod est à Græcis vsurpatum, vt contractis reliquis digitis, medium ignominia eausa protenderent, quod σμικαλισμῶν dixere. σμικαλισμῶν enim, prætentare est digito an gallinæ oua con- ceperint: sicut ἀδελφῶν, vbi quempiā floccifacere osten-
Iuuenalis locus Sa- ximos digitos, obfœcēnū in modum, probrum obiciunt: 177. 10.
Medius digitus in- famis.
σμικαλισμῶν
ἀδελφῶν.

xxviii-
xos.

Voces igno-
miniose a-
pud diuer-
sos.

dunt. Quare ab Atheniensibus medius catapygos, quasi cinædus & scortū, adnominatur q̄ in infamiā incuteret, & conuiciū faceret. Apud Græcos lycophanta aut hodidocos, quasi obfessor viarū & latro, vel propudiū, cōiucium cenfebatur maximū: sicut Persis, muliere virū ignauiorē appellare, nulla insignior contumelia fuit. Apud Ægyptios, asini nomen obiectare, magnum est ingerere probriū, quod Typhonis hostis Ostridis colorē ferret. Quare quum Perfarū regē Ochū summi dedecoris loco Ægyptiū asinū appellaret, tantum exarsit, vt diceret: *Faciām vt hic asinus vestrum bene depascatur*: qui haud multō pōst, ingenti coacta manu, occupata Ægypto, Apim immolauit. In quo annotare succurrit q̄ tradit Herodotus, quod quum Scytharū equitatus, quo præcipuē valent, in Ægyptios intrueret, rugitu asinorum & mulorum insolito (quippe cū apud Scythias nulli sint, Ægyptiis verō frequētes) ad eō equos Scytharū fuisse cōsternatos, vt proctinus fugā fecerint, Ægyptiisque insignem victoriā dederint. Id quoque à Martiale non incitē ostensum est:

Rideto multum, qui te Sextile cinædum.

Dixerit & digito porrigito medium.

- Velut eo argumēto virum improbiſſimæ nequitiaē designaret. Ex quinque enim digitis, quos sacros Mineræ religio sanxit, cuique suum nomen inditum fuit, & qualitas, neque ab re nominati sunt. Pollex enim primus, quia aliis maior & longē princeps est, quōdque reliquis antestat, & propē dominatur, dictus: quippe cuius adiuuēto reliqui reguntur: itaque non immeritō is apud Græcos ἀρτίχῆς, quasi altera dicebatur manus, cū in vnaquaq; re socius & adiutor sit. Hūc premere antiqui iubēt, qui alicui bene precātur & propitij sunt, bonū omen & efficacis preces futuras interpretati: vtrunque verō pollicem iungere, vehementius laudare est: vertere autē pollicem, malē precari. Cūque pollex monocondylus sit, reliqui fuere dicōdyli, id est, duplicis cōmissuræ: vbi verō in digito non erat flexus, phalanx dicebatur. In pedibus autē, pollicis scandenti proximum, à saliendo hallucū dixerē nomen. Reliqui in pedibus digiti, monocampi, hoc est, vni flexus fuere. In qua quidem re memoriā proditū est, Pyrrhi pollicem dextri pedis diuinam vim

Pollex.

ἀρτίχῆς.
Pollicem
premere.
Pollicem
vtrunque
iungere.
Pollicem
vertere.
Pedum di-
giti.
Hallucū.
Pyrrhi pol-
lex pedis.

habuisse, vt splene laborantibus præsentissimo remedio succurreret: qui etiā in pyra cum reliquo corpore absumi nequirit: sicut de Lamisco proditur, qui apud Lucanos regnauit, cui tertius digitus pedis lupinus erat. Et de Artaxerxe, qui manu altera lōgior, Macrochir nomē tulit. Proximus verō à pollice, indicis nomen habet, qui etiam salutaris vocabatur: quo ori admoto, silentiū indicimus: scilicet nil sanctius ad salutē, oris silentio estimātes. Ideo facellū Angeronæ, quæ dea præsul silentij, obſignato ore effingitur, ac inter antiquissimas religiones Romæ colebatur. Hoc digito salutari M. Septimū, qui ex fabro ferrario imperiū tenuit, tantum valuisse dicunt, vt cūrus ex aduerso nitētes repulerit, & fortissimū quēque colliserit. Tiberius quoque articulis ita firmis fuisse fertur, vt recens malum salutare digito terebaret. Quod de Claudio ij. Cæsare traditur, qui digitis ita validis fuit vt ictu digitorū aut pugno sæpē equi dentes excusserit. Contrā verō Augustus illo sæpē laborauit, ita vt vix cornei circuli supplemento, scripturæ admoueret. Hoc etiam indicamus, quare indicis nomen tulit exprobramus, & minas inferimus. Tertius, qui medius & reliquis maior est, famosus habetur, petulās & libidinosus, cuius obiectū (vt modō significauī) probriū obiectamus, alteriūq; famā lædimus & detestamur: & quia desces & ignauius in medio situs, nulli rei adiuuēto est, idcirco despectissimus habitus: Qui etiā verpus dicebatur: nanq; ludæis vsq; eō euiluit, vt interanea exulcerata, & putrescētia viscera, illo recondere & fouere. Fuitq; adnotatū apud veteres Græcorum, vt qui medio digito tanquā per indicem aliquē ostenderent, arguerētur insanæ. Quare verbū Diogenis proditur, multos per digitum insanire, quod medio digito se philosophantes peregrinis demonstrarēt. Cūque reliquos auro gemisq; insignirēt, hunc præfici Romani audū & honore destitutū reliquere, veluti infami cōtumelia notaretur. Galli verō & Britāni medio tantum annulos adiciunt, illū præcipuo honore excellentes. Proditūque est, annulū ē sinistra in longissimum dextræ transferri sæpē singultus & grauedines leuare. Græcis verō medius, non famosū nomen habet, sed medici. digitis enim apud illos hæc indita nomina fuere.

Lamisci
tertius di-
gitus pedis
lupinus.
Artaxer-
xes Ma-
crochir.
Index.
Angeronæ.
Qui digitis
valuerunt.

Digitus in-
famis seu
verpus.

Diogenis
dictum.

Medicus.

Αντιχειρ, δακτύλος, ιατρος, σταχθιαωτης, ωπητης, ac si dicas, pollex index, medicus, annularis, annicularis Apud pollicem hæc fuere nomina: Micros, hoc est, parvus, deinde paramefos qui sequitur, postea mefos, deinde lichanos, demum antichir aut megas. Romani verò proximū minimo annularē seu medicū nuncupant. Illo enim, quum veniā poscimus à diis, locum Nemeseos (quæ dea vltix malorum fuit, faulrix verò bonorum) post aurē dextrā obfignamus. Ipsa enim Rhamnusia dicta, ibi locū venerationis habet. Rhamnes enim à Marathone haud plus sexaginta stadiis abest, vbi Nemesis phanū memoratur præcipuū, ab Adraſco ædificatum, cuius simulacrum, altera manu, fraxineūranū, altera phialā gestat: quæ locum, qui eam venerantur, attingunt, quum in ipsa aure memoriæ locus foret. Eundemque minimo proximū in spōsalibus annulo exornamus, quia tenuissimā venā inde ad cordis ima penetrare arbitrantur. Hunc Aegyptii tanquam saciū multis odoribus delibutum habere assuerant: habuisseque hoc proprium ferunt, vt cōplicitus, senariū, qui perfectissimus est, numerū designaret. Minimum verò, quia omnibus minor, minus officij habet quodque eius ope minus indigemus, propterea dici autumant: cui etiam auriculari nomē est quod illius ope aurīū sordes quæque in his incōmoda sunt, adimimus & leuamus: tarditateque aurium, aut si quid in eis putridi fuerit vel putulenti, succurrimus. Fuitque liensis prodiitū, crebro scabere aurem dextrā minimo, furoris signum esse: eiusque tinnitum crebriorem, morbum corpori adactum præmonstrare. Si quem tamē dimicationi vel pugne veteres laceſſebant, minimo prouocāte inuitabant. Est quoque animaduertere q̄, qui minimo gestatur annulus, achates dicitur: quo verò index ornatur coriannos: Latini autem leuis materiæ annulū, qui minimo gestatur, æstiuum nuncupant. In auctiōibus & locationibus attollere digitum, se emptorem & conductorem, in certamine & pugna, deditiōem: manum verò protendere, pacem peti, significabāt: quibus in vsu erat, ritu prisco, vt qui forensia stipendia auspicabatur, brachium extra togam exerere non auderet.

Libri IIII. Genialium dierum Finis.

ALEXANDRI AB ALEXANDRO IVRIS PERITI
Neapolitani, Genialium dierum liber quintus.

Locus ex Martiale, apud Gabrielem Altiliū in conuinſi familiari inuicem discussus.

CAPVT I.

AD Gabrielem Altiliū, virum modestissimum doctissimumq; cum quo mihi à prima adolescentia intima familiaritas fuit, quod is tunc ad pontificatū euectus fuerat, nos & aliquot bonarum artium studiosi iuuenes summo loco nati, Neapoli congratulatum veneramus: ad quæ vt venimus, excepti ab eo comiter & benignè fuimus. Cumq; complexi hominem in primis ædibus, post mutuam salutationem, lætis præcationibus ei gratularemur, eumq; honorem sibi à diis fortunari: & quod nobis diu in optatis fuerat, id nūc magnæ voluptati esse, ac bene locatum in hominem morum honestate & omni doctrina conspicuo, sperareque illud sibi & vrbi nostræ ornamento celsurum, profiteremur: post mutuos inter nos mira suauitate editos sermones ad multam diem, cum iam aduesperasceret, & canōte tempus appeteret, indeque nos digredi volētes vniuersi assurgeremus, impensè rogauit, inuitauitque nos diu reculantes, atque excepti ipse admodum placidus & mitis, non grandi conuiuio, sed cœnula non iniudicunda, minimèque sumptuosa & petulanti, verum admodum elegantī & frugī: olerum scilicet ferculo, thysis viridibus minusculis, cauliculis teneres tunc in florem erum-

pentibus, leuiter igni admotis, & pisculis multo pipere & nuce conditis, cum præcoci vua & primis pomis ex Lucano suo quæ ad se delata, secundas nobis mensas ipse præparat. Cùmque miti castoque inter nos procedente sermone variato lusu ad finem cœnula ventum foret, quempiam qui sibi assistebat, raræ indolis puerum forma & specie liberali, literulis satis aspersum, ad se aduocauit, ac vnumquemque nostrum per vices dicere iussit, quod quisque vellet sibi ab illo cani epigramma. Cùmque nonnullis enunciatis versibus, quos miris modulis & concèntu admodum suauis, perquam festiuiter ad lyram ille decantarat, à quodam nostrate in eo cœtu seruata eius vice, hoc epigramma prolatum fuit,

Quòd non argennum, quòd non tibi misimus aurum,

Hoc facimus causa Stella diserte tua:

Quisquis magna dedit, voluit sibi magna remitti:

Ficilibus nostris exoneratus eris.

Quos versus quum admodum concinniter suauiterque ille fuisset modulatus. Quid est, Altilius inquit, quod hic autor dicit, quod qui multasopes liberaliter largitus est, experat ipse tantundem sibi reddi ab eo quem munere affecit, equidem ignoro: cum satis constet, quod is qui ingenuè liberalis est, non id appetit, vt beneficium pro beneficio fœneretur. Siquidem munificentia & liberalitas, quæ magni animi est, auaritiæ & appetitiæ quæ semper pusilli fuit dispar longè & diuersa existit. Qui ergo munificus & liberalis est, & sponte largitur, is profectò ita liberalis est, vt quod dedit beneficium nò mercetur: & quanto quisque magno & erecto animo est, vt ingentia largiatur, ita magni putat fuisse, multo plura & maiora si posset largiri, neque beneficij collati vnquã parnitere. Alioqui qui opis emolumentivè causa largitur, virtutis nomen amittit, ingentiaque eum animi bona fœdare necesse est. Neque enim (vt Cicero inquit) si ob tuam causam cuiquam commodos, beneficium id putandum est, sed fœneratio. Contrà verò auari & cupidi est, si quod fortè munus erogauit, tantundem aut multò plura postulare, & velut datæ mercis precium ferre, quæ si, vt videtis, repugnantia sunt, quo nunc modo in vnum cœant, & in codè subiecto sint, non sanè intelligo. Cùm

ergo autor hic dicat, quod qui magna dedit, quod officium magni & liberalis est, magna sibi postulet remitti, quod esse cupidi & auari satis constat, equidè eundè liberalis dantis, & auari reposcentis, animum in vnum ponere videtur: quod esse minimè potest, nec decet. Cùmque vir quispiam haud sanè ineruditus, qui sermoni aderat, se maximè putare diceret, postquam non ingenui & liberalis sed cupidi & turpis animi vim naturamque hoc epigrammate designasse, quod vsu còpertum esset, alieni appetentem, eius ingenij esse, vsu quid benigna manu dedit, præpostero more & turbato gentium iure, maiora sibi reddi postulet, & ideo contra officium facit qui ita beneficium dando fœneratur: istumque, quicumque est, qui tam stolidè largitur, auari potius quam liberalis officium ferre: Nunquã, inquit Altilius tam rustica musa Martialem fuisse certè scio, vt quum liberalem exprimere ostèdat, cupidum potius & appetentem designasse credatur, cum præsertim indefinito vtatur verbo: absonumque, & ab omni profus cãdore alienum videri poterat, turpis animi potius quam verè ingenui vim exprimere voluisse. Et ad me còuersus, quid cèserem in hac re, potissimè interrogauit. Tū ego me arbitrari dixi, quòd is qui munificus & liberalis est, licet ingenuè largiatur, & libèter officium faciat, tamè natura ita esse comparatum, vt qui beneficium accipit, eo consilio & animo sit, vt illi à quo accipit, ad tantundè sponte obligatus maneat, eumque pari obsequio deuinciat, vt similem, si occasio detur, gratiã referat, qui de se benemeritus fuit: idque sit, non animi appetentia, aut lucrispe suadente, sed quod ita homini natura præscripsit, vt ampla precia beneficii demus. Siquidem ad promerendum nulla efficacior vis quam officium manet. Atque ita hoc perspicuum est, fixum homini ingentiumque fuisse, vt sicut se à vi & iniuria tutari, & illatam contumeliam vlsceri, ac talionem reddere, iubente natura impellimur, ita collatum nobis officium alio officio pensare & conferre cogamur. Nec tantum eadem mèsura, sed multo maiore, si potest beneficium remunerari, & bene cumulatam gratiam referre decet, nec vocare ad calculos expensorum & acceptorum. Ideo nò immeritò gratias, vnam auersam, duasque non

Martialis locus enucleatus.

Liberalis hominis natura.

Auari natura.

Qui beneficium accipit.

Gratitudo naturaliter hominis insita.

*Gratiæ tres
Gratiarū
ades.*

aspiciētes, veteres affinxere, quia geminata gratia, & cumulator ad nos redire debet: quarū nomina Pasithea, Aglaia, & Euphrosyne. Apud Lacedæmonios traduntur duæ, ab Homero vna vxor Vulcani: illarūque edes in foro medio, veteres posuere, vt gratia meriti cuius in prōptu foret, atq; ad promerendū quisq; esset facilis & expeditus. Quod quidem ius naturæ est, nullo iure ciuili aut plebiscito. Itaque siquis eū qui de se benemeritus fuit, illiberali animo, alio officio non demeretur, neque illud gratè acceptum fert, quippe qui nihil adiuuenti, nihil opis confert: is profectò tāquam violator humani iuris, ita de officio decedit, vt omni humana ope indignus, in grati, criminosis & mali hominis suspiciōe non euadat, simūlque famæ iacturā facere certum sit. Quod apud Atheniēses & Macedones lege cauebatur, vt haud sec^o aduersus malè meritos ingrati actio detur ius iudiciūque dicatur ac si æræ alieno, aut graui crimine nexi forent: nā beneficij memoriam (autore Demosthene) qui recipit habere debet: qui verò dedit, statim obliuisci. Persæ quoq; illum qui accepto beneficio, gratiam, quā possit nō refert graui pœna prosequūtur, in eūque lege agere licet, tanquā magno esset scelere pollutus. Germani contrā nam collati beneficij merito nihil sibi debent putāt, neque acceptis obligantur. Quum ergo autor hic dicat eū qui magna dedit, magna sibi velle remitti non cupidi animum pensare voluisse putandum est, sed liberalis potius & ingenui: quòdque natura iubente cogimur, vt eum qui beneficia in nos contulit, alio officio deuinciamus, certa stabiliq; sentētia multo maiora, & quàm maxima largiri: quæ obligatio ad Aristotē dicta est. Beneficiū enim qui collatū est, ad promerendum naturæ lex obligat & deuincit. Est inquit Altilius, ita vt dicis, possētque veritas carminis & mens auctoris ex tuo sensu facilè iudicari, prōptāque & expedita defensio foret, nisi aliud ex cōcentu verborum liqueret. Sed in hoc ego anceps adhuc & dubius sum, quòd poëta istud non naturæ tribuit sicut tu asseueras, vt ea cogēte qui beneficiū accepit, alio officio obstrictus maneat: sed hoc tribuit volūtati dantis, illo scilicet qui spōte largitur, quisq; beneficiū cōtulit, id postulatē. Nanque his vtitur verbis:

*Lex Ashe.
ex Macedonum in
ingratos.
Demost. di-
ctum.
Persæ.
Germani.*

Si quis magna dedit, voluit sibi magna remitti.

Quod verbū cupidi & appetentis est, & propterea auari. Conuincimur ergo autorem potius benemerētis voluntatem, quàm vim naturæ pēssare voluisse. Et quum is qui largitur, eo animo sit, vt ob gratiā meriti tantundem repetat: profectò appetentē & turpem animū, non autem ingenuum & liberalem præferre videretur. Ergo auari potius, non autem prōptē liberalis animum poëta expendere voluit. Tum ego, Est, inquā, quod dubitetur: sed tamen si vera & salubri ratione rem pensare volumus qui mihi naturæ imperio ad dandū faciendū, ve deuinctus manet, eundem mihi velle obnoxium manere, qui à me officium accipit, profectò non negauerim, vt dare facerēq; teneatur quod natura imperat, quòdque iura diuina & humana volunt, ne subeat ingrati culpā, licet ego libenter dem, & ingenuè liberalis sim. Neque propterea animum videor deturpare, quòd in quem beneficium contuli, eundē obnoxium mihi esse volo. Igitur cum lege naturæ, qui beneficiū accipit, debitor maneat, proculdubio me velle, quod mihi naturæ imperio debetur, nō negauerim: neque propterea liberalis officium imminuo, aut deturpo. Nam gratiæ debitiō ita homini ingenuita est, vt diuelli nullo modo queat: quā dātem appetere velut pro meritū, non est contra officium: nisi sit fortasse quod tu secus arbitrēre. Tū Altilius mitti, vt erat, ingenio: Aut hoc, inquit, verum est, quod mōdò dixit, aut profectò sua tempora, in quibus qui multa dabant, multa repetere volebant festiuiter (vt solēt) poëta hic criminatu.

Quorū plebis tribuni à primordio vrbis fuerint, quæve potestas, & qui consolari potestate, & qui tribuni erant.

CAPVT II.

Tribuni plebis qui post secessionē ad sacrum montem, vt essent presidio aduersus potētā magistratuum, creati sunt, bini à principio fuere, C. scilicet Licinius & P. Albinus, è plebe homines, comitiis curiatis creati, qui tres collegas sibi desumpserunt, ita vt quinque essent qui plebis tribunatū gererent, singuli ex singulis classibus: cautūmq; fuit, ne cui patricio eum gerere honorem liceret. Cūque propter crebras patrū & plebis

*Tribuni
plebis bini,
cum tribus
collegit.*

contētiones, seditio glisceret magis in dies, tribunorūq; numerū augeri oporteret, qui munimētum essent liberatis, à L. Trebonio rogatione promulgata, trigesimo post exacto anno cautum fuit, vt decē numero potestas finiretur, binique ex singulis classibus fierēt, qui iterum ac tertio refici, & in sequētes annos à seipsis creari poterant. Tametsi, ne eosdē tribunos populus videret, néve collegā cooptare, i^o foret, præcipua lege, exceptū fuerit qua lege cauebatur, vt essent sacrosancti, in hæc verba:

Tribuni decem.

Tribunorū plebis potestas.

Plebs quos per se contra vim, auxilii ergo, decē creauerit, tribuni eius sumo: quōdque hi prohibuissent, quōdque hi plebē rogassent, ratum esto: sanctique sumo: néve plebem orbam tribuni relinquant, & infra. Qui etiā eō potestatis venēre, vt comitia cōsulum pratorūmve, & aliorū magistratuum habere, & ne quid fieret, inhibere, senatū dissoluere reliquis tribunis, & quibuscunq; magistratibus diem dicere, & rarii curā gerere, patricios cogere, multām irrogare, atque senatus decreta approbare & improbare poterāt: eōque quod tribuni plebis sanxissent, lege ab Hortensio lata cautum fuit, vt omnes tenerentur. Hinc quæ à tribunis plebis edita sunt, plebiscita dicuntur. Fuitq; præcipuo quodam iure excelsa & insolens tribunitia potestas, adeò vt M. Vectium in capitis dimicationē venisse, & vltimo affectum supplicio fuisse, quòd transeunti tribuno non decederet de via, scriptū inueniamus: donec Sylla rerum potens, cūm reip. imperitaret, tribunitiam potestatem ita fregit & comminuit vt legem ferret, ne cui qui tribunatū gessisset, ad alios honores parēret aditus, velut indignus honore publico semper futurus. Intercessionem tamen liberam tribuno nihilominus reliquit, quam postea Tiberius Gracchus in tribunatu legis abrogauit. Quæ quidem intercessio etiam pratoribus cōpetebat: quippe intercedere etiam prator pratori poterat. Qui licet tantæ potestatis foret, vt etiā cōsulem in carcere ducere, dictatorique cōminari, & multam irrogare possēt: siquid tamen scelesto cōsilio contra cōmoda plebis gessisset, aut exorta offensione apud collegas minus iustē intercessisset: poterat ei à reliquis tribunis dies ad populum dici, iussūque populi aut tribunorum in carcerem duci, eique tribunatus abrogari,

Plebiscita vnde dicta. Potestas tribunitia insolens. Hanc comminuit.

Intercessio tribunis relicta. Tribunus plebis puniebatur à reliquis tribus & populo.

in exilium agi, & senatu amoueri. Cn. enim Tremelio Cn. Tremelio tribuno pleb. in crimen adducto, quòd M. Æmylio Lepido pontifici maximo conuicium fecisset, cōtumeliāque & probris affecisset, à populo multa dicta fuit. Et L. Cottam tribunum plebis, quum æs alienum abnegaret, eò quòd in ius vocari, & magistratus imperio cogi non possiet, collega illum coëgere, comminatique fuit, nisi æs solueret alienū, se creditoribus illum dedituros, si postulauerit: aliique tribuni suffragio populi sæpe cōerciti fuere, penes quem cōercitio tribunorum fuit. Sed tametsi tribunatus, plebis foret magistratus, sequentis inde tēporibus, à plebe ad senatum translatus fertur: ita vt senatores & patricij tribunatum gerere amplissimum munus putarent. Quod post Syllæ tempora obseruatam inuenimus in tantum, vt extra urbem tribuno prouincias demandari, illisque cum imperio præfuisse, exercitus ductasse, factisque & lictores habuisse legamus. Primusque Cotta legē tulit, vt tribunus gerere honores & prouinciis præelle, ac magistratus extra urbem sortiri possiet. A principio enim extra urbem ultra mille passus tribuno nulla erat potestas aut imperium. Demum Cæsares tribunitiam potestatem tam cupididè appetuerūt, vt magui muneris loco, proque regali potestate illis delata sit: quippe Augustus, ne regis aut dictatoris nomen assumeret, tribunitiam potestatem, velut sublime fastigium, & summa potentia subnixus foret, per septem & tribunus triginta annos perpetuam gessit. Quam etiam Tiberius septem & in quinquennū accepit: ipsamque Druso conferri à populo pro summo decore habuit. Et deinceps Otho, & sequenti Cæsares amplissimi imperij loco appetuere, licet serò Vespasianus illam fuerit assequutus. Adeòque processit tribunitia potestas, vt actum aliquando fuerit in senatu, vt non à cōsulibus, sed ab his qui tribunitiam gererent potestatem, annos & tempora dinumerarent. Postea verò à Nerone illi ordini infenso, tribunorū facultas maximis edictis cōercita fuit, cautūque seuebus numerè, ne tribuni ius pratorium aut cōsulum præpererent, néve quempiam ex Italia euocarent, cum quo lege agi possiet, néve quid intra domum pro potestate agerent, néve illatam multām à tribunis questores ararij infra

Cn. Tremelius.

L. Cotta.

Tribunatus plebis magistratus translatus est ad senatores & patricios. Tribunorū potestas auclta. Lex C. Cotta.

Augustus & tribunus triginta annis.

Anni & tempora à tribunis, à cōsulibus.

Tribuni cōsulari potestate. mēses quatuor in publicas tabulas referret. Sed præter hos plebis tribunos, fuere alij cōsolari potestate, anno trecētesimo decimotertio ab vrbe cōdita, iidē auspiciis quibus cōsules creati, tam ex plebe quam patribus. Nā quum Canuleius legē ad populum ferre cōtenderet, vt ex plebe cōsules facere liceret, patrēsque ne cōsulatus cū plebe, promiscuum foret, vehementer obfisterent, eō res ducta est, vt tribuni militū cōsulati potestate fierēt, tam ex plebe quam patribus: idēque iuris quod cōsules, haberent, Nā & sella curuli, & cōsulari prætexa, licitoribus & fascibus cōsularibus insignes erāt, ac primò tres patriçij creati, mox cū defectiones populorū, & tot simul orientia bella trēs obire non valerēt, illorum numerus auctus fertur, vt modò quatuor, modò quinque, interdum sex, nonnunquā octo crearentur, tunc cum a Romanis Veij diutino & graui bello premebantur. Ad tantam enim belli molē, tribunorū auxerunt numerum quot nunquā antea facti, per quod tempus tribus annis sine cōsulibus Romana res fuit: sicut decemuiris legē ferēdarū causa creatis. biēnio defuere: donec desito tribunorum militū magistratu, & per ingentia certamina victo senatu, vt cōsules etiā de plebe fierent ægrē nobilitas passa est, In qua re admirari succurrit, quod Pōponius iure cōsultus de origine iuris literis prodidit, tribunos militares, cōsulari potestate ad vigesimū numerum auctos Romę fuisse: quod nūquā fando auditū, & apud autores tacitum & prætermisum est, quū tot tribunorū imperia ambiguis decretis certissimo exito reipub. suis sent. Præter hos fuere ararij tribuni, ex tertio iudicij genere, quorū cognitio in pecuniariis & minoribus causis plerūque fuit. Quippe quū soli antea senatores iudicarent, ob eāque rem inuisi plebi fierēt. C. Gracchus rogatione promulgata, trecētos ex equestri ordine adiecit iudices parē senatoribus numerū, vt metu cōmunicati imperij iudicia æqua læce pensitaret: iudicarentque a liquidandū iudicia integrē & incorruptē. Victor deinde Sylla, sublatis equestri ordinis iudicis, solos senatores iuris cognitionē habere, & iudicia ferre iussit: qui annis decē licenter iudicia exercuere per turpitudinē & fōdes, donec ab Aurelio prætorē, alia rogatione iterū cō-

municata iudicia fuere senatus, equitib⁹, & tribunis ærariis: quæ lex iudiciaria dicta est, quò tēpore Verres per cūlatus criminis causam dixit: Quibus veritū lege Gabinia fuit, ne ex syngrapha i⁹ dicere liceret. Quos postea diuus Iulius noua cōstitutione abrogauit: nam iudicia ad duo tantū genera redegit, equitris scilicet ordinis & senatorij. Tribunos verò ærarios, quod erat tertium, sustulit: quos deinde restituit, & iura sicut pri⁹ dixisse facile crediderim: siquidē Augustus Cæsar ad has iudicum decurias quartā adiecit, quæ ducentariorum dicta est, quæ de minimis iudicaret, M. deinde Plautius, nobilitate suffragate, tulisse ad populū dicitur, & peruicisse, vt singulæ tribus quindenos crearet iudices, qui numerus sexcentos viginti quinque expleuit: inter quos erant senatores & plebeij, tribuni ærarij dicti. Quod compar fuit cum eo quod Athenis statutū cōperimus, vt à mille quadringētis, furti aut ambitus & iniuriarū quadoque iudicatum sit. Post quos C. Caligula quintā adiecit decuriam, Galba sextā adiecit recusauit, quæ quidem diuersis erāt discretæ nominibus. Nāque alij tribuni æris, alij selecti, nonnulli iudices, plerique nōgenti nuncupatio: quorum sortitio fiebat quoties iura dicturi erant, ne quid doli, astūve admitteretur, ne ve iudicatis suspicio, iudicij fidem eleuaret. Illorum enim nomina insculpta tabellis, & in vrnā coniecta, sorte educebātur. Māsitque cōstitutum, ne quis ex nouis ciuibus collegio adnumeratus, inter decurias iudicaret: vtque in Porcia basilica, quā Carō crexit, non è tribunali ius dicerent, sicut prætores: sed è subfelliis: quod non summi honoris, sed minores essent manifestatus: quibus etiam hoc curæ fuit, vt publicam pecuniā signarent, illiusque curam agerent, fontiumque vincula seruarēt, Verba legis fuere: Tribuni sunt, domi pecuniam publicam custodiuero, vincula fontium seruant. Aes argēum, aurum publice signant. Hoc quoque meminisse non pigebit, quod tamen aduersus reliquos magistratus iure sacrosanctæ potestatis, tribunis plebis intercedere liceat, ita vt vno intercedente, nihil reliqui decernere valeant: tamen aduersus dictatoriam vim, aut Vestales virgines, quæ velut sacrosancta ab hominis tactu illæsa manent, nulli tribunorum inter-

cedere, vetare aut prohibere, facultas est.

Quoniam modo per faciales inirentur fœdera, aut bella indicerentur, & quid ab exteris seruatum est.

CAPVT III.

Faciales quos fœderibus sanciedis, & rebus repetedis ac bellis indicedis Romanos habuisse cõstã, à Tulo Hostilio, seu Anco Martio, vt verò alij, à Numa Pompilio creatos fuisse liquet, qui ab antiqua gête Equiculis iura & verba solennia, quibus res repetetur, & bella indicuntur, acceperunt. Horum collegium à principio viginti fuisse, quibus & patri patrato, vt nunquã lineo amictu vteretur, propriũ fuit. Qui tametsi fœderibus sanciedis, & bellis indicedis, aut rebus repetedis quæ præter ius præterque fas adempte sunt, adhiberetur: tamẽ si qui legati pop. Romani, qui iure gentiũ sancti sunt, à quouis populo aut natione violati forent, vt hi dederetur, qui iura gentium temerẽ violassent, per faciales cauebatur. Erat enim veteribus ius legatorum sanctum & inuiolabile, cum hominũ præsidio munitum tum diuino iure defensum: quod etiã inter bella & hostiũ tela incolumẽ seruabatur. Fuit ergo propriũ collegij facialium, rã de bellis iustisque fœderibus, pactionibusque & conditionibus populorũ, regum terrarum & nationũ, quã de illatis iniuriis, sociis, fœderatisque gentibus cognoscere, raptaque, & hostili modo deuastata, belli iure repetere: tum si hostes æqua postulæt, aut si præter legem fœderis se aliquid perpessos querantur, si sua spõte, aut læsi & laceffiti arma sumpserint, si infida pax seruãda, si induciã aut bella iuste indicã & pacta sint, si petita ex fœdere danda, si autores defectionis deposcendi, si cõtra fidem conventionis & ius gentium venire liceat, animaduertere: belli pacisque iura exequi & perpenso iudicio æstimare. Quæ verba iuris facialis sic habent: *Belli pacis, fœderum, induciarum, oratorũ, faciales indices sunt, & infra. Sed tamẽ ea fœdera pactionesque quæ cũ sociis inire decet, faciales sancire, aut pacta cõcipere, haud aliter poterant, quã si consulis aut prætoris autoritate intercedete senatuscõsulto iustique populi permissum foret. Iniussu enim populi aut citra senatus autoritatẽ, nihil sanciri posse quod populum teneat, haud dubium*

Faciales viginti. Facialium munera.

Legatorũ ius sanctũ.

Faciales nihil poterãt nisi auctoritate, aut senatuscõsulto inuocante.

est. Fiebat enim senatuscõsultum in hæc verba, vt prius fœderis uas verbenas priuorque lapides prætorẽ poscerent: qui perueniendi verbenam ex arce, & sagmina (herbã enim genus est) ac lapidem silicem ex templo Iouis Feretrii daret, facialesque ea secum ferrent: ac porca adhibita veterẽ præstatione præscis carminibus, ad præstitutam diem, in foro, seu vbi conuenerat, enunciati, facialis sceptrum manu tenens, pro Iouis simulacro, tanquam is fœderi adhiberetur, filo lana capite velatus, & verbenã coronatus, Iouem, Martem, ceterosque obtestari deos, & dira obsecratione precari debebat, vt si quis eorum fœdera violasset, aut illa sciens falleret, ita illum Iupiter feriret, quemadmodũ ipse porcã percuteret. Quibus obtestationibus quã sanctissimẽ prolatis, secundum rem diuinam præccationemque, lapide silice porcã percutiebat: mox aqua & igne in sacris adhibitis, illam immolabant: quæ casta, iura pacis & fœdera conuenta, ista esse ritẽ putauere, hanc fidem societalem & sanctissimũ fœdus esse arbitrati, quo nihil sanctius firmitusque fuit: Idque ante meridiem, & primo diluculo. Nam post meridiem eas præccationes facere, aut fœdus percutere non licebat. A principio tamen conditã vrbis, in fœderibus pacis pactionibusque pro verbenã myrtus sumebatur. Apud Græcos nisi præconibus adhibitis, legatos minimẽ hostium fines ingredi decebat, neque legationis munere fungiquenqua, ni prius infusa aqua, ab eisdem manus abluisent, Iouique coronatis poculis propinassent. Hi tamẽ legati, qui cum patris sacris Olympũ aut Pythiã missi erant, sacri: qui verò fœdera percutiebant, quasi pacis arbitri & interpretes, *αγορὰς ὄργη* dicti. Quæ fœdera pactionesque postquã cũ exteris & vltimis gentibus inita erant, Romani in tẽplo Capitolini Iouis, columna aut æneis tabulis insculpta, vt perpetua monumenta exarent, nonnunquã in fastos & annales referrebant, aut in æde Iouis Piscij in clypeo ligneo, corio bouis immolati inscripiti. Græci in Iouis Olympij tẽplo, & in arce Athenis, tanquam in abdito quodã: plerumque tabulis ex antiquo ære, vt essent testata monumentis, sancta & sacra habuere: nonnunquam in Isthmo aut ludis Pythiis, fœdera ista, & leges dictas, pactionesque erectis titulis

Tẽpus fœderis percutiendi:

Græcorum ceremonia in suscipiendis legatis hostium.

αγορὰς ὄργη. Post fœdera inita.

Græci, Atheniensis.

perpetuo tēpore duraturis publicabāt. Athenienses plerūque intra urbē, Lacedæmonij in Amycleo societati & fœderū tabulas fideli cultodia seruabāt, Erātque Romanis constitutū, vt nunquā cū hoste armato cōditionē fœderis acciperēt, neq; citra senatus aut populi iussum societates & fœdera inirēt, neque cū aliquibus pacato imperio vti, ni prius omnia diuina & humana tradidissent, & præsidiū accipissent, aut denique societate & fœdere adstricti essent. Feruntque Athenienses nunquam nisi in veste pulla, & malis victos, pacē & fœdera inisse. Quare significabāt, suorū clade admonitos, & vltima ductos necessitate, post innumeras cades viribus extenuatis pacē petere. Carthaginienses & Siculi fœdera & inducias nō per feciales, sed per tubicinē sæpe iniuerunt. Apud Græcos verō exterasque nationes fœderū percutiendorū multimodæ species erant: nam porco, ariete & tauro immolatis, pacis fœdus inire, & res repetere solebant, qui belli tēpore caduceatores dicti, in pace verō legati, Ex quibus feriebant plerūque fœdera, vel pāne præciso, & inuicē gustato, aut vini poculo epoto. Nonnulli agnū marem candidi vel leris, agnā verō pulchram adhibebant: atque ex vtriusque vertice pilis dissectis, & vicissim distributis, manibūque aqua infusa, & vino pateris, mox Soli & Telluri illis immolatis, leges pacis & fœdera inibant: quibus qui contraret, rursissimo facinore & inexplabili scelere tenebatur. Fertur Aristides, vt ictū fœdus cū omni Græcia firmaret, post diras execrationes, accēsos ferreos orbes in mare deiecis- se, adiurās vt ita extinguerentur cū omni stirpe & gēte, qui contra fœdus irent, velut ignitū illud ferrum aqua. Vel brachia circa humeros gladio feriendo, & per vices elicitū cruorē lingendo, quod Medis Lydisque sanctissimū fœderis vinculum, & iusurandum esse putabatur, quasi mutuo cruore sacratū. Id quod Carmani frequenter factitarunt, vt in epulis percussa faciei vena, profluentem cruorē vino miscerent, inuicēque propinarēt, summū fœdus amicitie, mutū sanguinem gustasse rati. Nasamonibus fidei dandæ hæc lex erat, vt porrectū vini poculū de manu alterius alter sumat, inuicēque hauriat: aut si poculum deesset, terræ cinerem ligerent. In-

*Lacedæmo-
ni.**Ro. confi-
rum.**Athe. quan-
do fœdera
inibant.**Carthag.
Siculi per
tubicinam.**Fœderis
percutiēdi
mos apud
exteros.**Caduceato-
res.**Legati.**Medi &
Lydi.
Carmani.**Nasamo-
nes.**Lydi.*

dis societas erat maxima de Tantalī aqua potare, de qua si vnā bibissent, ea obstestatione tenebatur, vt ciufdem fati & fortunæ fœdus inisse cēcerentur. Apud Arabes assuetum erat, vt acuta filice digitos manus expungerent: vestisque vtriusque laucos flocos sanguine qui inde fluxerat, delibutos, septem lapidibus delinirent, dirōque carmine in execrationē capitis illius qui contraret edito, paribus votis fœdera percuterēt. Scythis gradem calicē mero plenum mutui sanguinis fuso cruore miscere, & postquā gladium & sagittas eo perfuderant, illum inuicē epotare maximū erat concordie vinculum: quo epoto, diuini humanique iuris fœdus equis le- gibus ictū erat. Galli cū quibus fide & iure iurando iun- guntur omnes collatis militaribus signis adesse iubent. Britanni indictis catibus & sacrificiis conspirationem fidemque sanciebant, atque ita cōmuni consilio & vna mente, Pia & æterna pax inita censebatur. Neque omiserim Persas, apud quos inter vinū & epulas frequenti conuiuio, in quo vxores & filios, ceterosque quos charos habent, tanquā fidei pignora adhibebat, ibique inter sacra mensar, velut apud hospitales deos, fœdera & pacta inibant, eam fidem socialem rati, & mansuræ pacis pignus inuiolabile. Qui etiam mos Germanorum fuit, vt de pace & bello, deque fœderibus, societatibus, amicitiiis, sponsaliis & pactis, in conuiuio inter pocula decernant. Macroni, quæ gens Persica est, quā hastam more ipsorum barbaricā tradunt, aliāmque more gentis cū qua fœdere iunguntur, accipiunt, se maxima & firmissima pactione teneri, & pari vinculo astringi putabant. Ferunt nonnulli Clearchū Lacedæmoniorū ducem, cū barbaris quibusdā fœdus sanxisse, vt cæso Iouitauro, lupo, apro & ariete Greci gladios, barbari lanceas in sanguine victimarum intingerent. Traces quoque & Aegyptij è cornibus bonum vina libare, alterna vice, cōciliati amoris & mansuræ fidei certissima pignora censuere: quippe veteribus cornua bonum poculorū præstabant vicē. Apud Armenios & Iberos præualuit mos, vt pollices manus, in vicem coniurantes neckerent, mox arctissimo nodo perstrictis, collectum sanguinem leui ictu percuterent, manantēque inde cruorem lambe-

*Arabes.**Scythe.**Galli.**Britanni.**Persæ.**Germani.**Macroni.**Clearchus.**Traces.**Aegyptii.**Armenii.**Iberi.*

rent. In qua quidē re , proditur Rhadamistus regis Iberiæ filius , dū simulat cū Mithridate Armeniæ rege fœdus inire , & ob id colligādī pollices forēt , lorū ad terrā callido astu decidere simulasse , quo Mithridatis pedes vinculo inuasit , ipsūmq̄ cū vxore & liberis captiuos duxit , & nece effecit . Aetoli , quia feroces & immanes : Parthi , qui libertatē tuētēs , nemini seruire patiebātur , aut vinculo fidei astringi , nullā fœderis legē pacifici asuerāt . Si quid tamē vellent confœderatū , licet agrē & difficulter , apud altaria cōplexi dextras , tanquā diis testibus & arbitris , postquā sacra libassent , pacta polliceri solebāt , ita se æquissimo iure cōsociatos , & arcanū fœdus inire putātes . Idē ab Hyrcanis Medisque factitatū , vt dextras dextræ iungētes , cōuentiones & pacta sancirent . Fuitque literis proditum , vt si qui scelesti facinoris cōscij , magni criminis admittēdi coniurationē inirent , quō magis cōsociato facinori nexi forēt , post diras imprecationes execrationēsq̄ ij qui clandestino scelere ostringebatur , poculum humani s̄guinis admixto mero circumferret , omnēsq; ad facin^o adiurati , de poculo libaret : aut iugulato homine , post exhaustū sanguinem , diris imprecationibus & furiāli carmine extāgerent . Quod quidē maximū vinculū cōmuni scelere pollutis , & dira execratio habebatur . Manētque cōstitutum apud Scythas , vt qui opis egeret , insigni calamitate pressus , immolato boue , & carnisu decoctis , supra tergus victi mæ stratus humi expectet , donec quispiā opē latur^o adueniat , carne delibata , dextro pede tergoni apposito : quo prodeūte , eo adstringebatur fœdere , quo nihil faustius dici aut æstimari poterat . Quod si cui bellū indicendū foret , aut pia & iusta arma mouēda , mos Romanus erat prius res repeti , mox bellū denunciari : quippe quā nullū putaret iustū bellum , nisi quod rebus petitis geratur , aut antea denunciātū foret , & solōni more indictū . Fecialibus enim prohibentibus , aut nō probātibus , neque cōsuli , neq; senatui aut populo arma in hostes sumere licebat . Sed tamē quā res repetitur , obseruatū est , vt populi iussu ad fines illorū quatuor feciales , quos oratores nūcupāt , verbena coronati , res petitam irēt , ac deos fœderū vltiores testes facerēt . Ex quibus verbena-

Aetoli & Parthi.

Hyrcani & Medi. Confœderatio ad scelus aliquod parandū.

Calamitate pressis apud Scythas.

Belli indicendi mos apud Ro.

Verbena-rius Clari-gatio.

rius gramē cū terra euulsam ferebat ex arce , legatūque filo lanæ capite velato , res sibi dari clara voce posceret , quæ clarigatio dicta , his verbis : *Iouē ego testem facio , si ego impiē iniusteque illas res dederim pop. Rom. mihi que exposito , tum patriæ cōporem nunquā sinas esse* . Quæ si præstituta die nō daretur , post dies tres & triginta (tot enim solennes fuere) pater patratus , qui fecialiū princeps erat , pariter coronatus bellū indiceret . Nō enim cuiuscūque ex fecialibus , sed soli patri patrato indicēdi belli facultas erat : quæ fecialis verbena caput & frontē cingēs , indicēdi belli aut percutiendi fœderis principē faciebat . Ibat enim pater patratus ad hostiū fines , & verba solēnia præfatus , bellum à pop. Rom. cōtra præscriptos hostes , ob legitimas quas celsuerat causas , clara voce indicere . Post quā clarigationē mos erat , vt de senatus cōsilio , & populi iussu , fecialis hastā ferratā , aut sanguineā præcūstā , ad fines illorū iaceret : & non minus tribus puberibus præsentibus bellū indiceret , & ita denunciari & iudici iustū piūque bellū putauere . Post quæ quasi classico personato , sublati cōmerciis , militi arma capere , & copias cogere licebat , ad hostes ducere , excusionēs facere , prædas agere , fines populari , cōsque ferro ignique vastare , frumēta succidere , ædificia incēdere , atque omnia hostiliter agere . Apud Carthaginēses hastā mittere vel caducellū , belli pacisque signū fuit . Gallorum mos habuit , vt Druidis iubētibus , quū bellum indicendū foret , armatū cōciliū indicerēt , penes quos arbitriū bellorū & pacis erat : & qui nouissimus accederet , nouis exemplorū modis afficeretur . Tūc enim principium bellorū esse , & arma legitimē indicta putarūt . Græcis verō in vsu fuit , vt fecialis , post res repetitas , si ad cōstitutā diem nō darentur , arietē in hostiū agros statim imitteret , eo modo bellū indictū , & armis vti licere arbitrati . Corinthiis & plerisque gentibus per caduceatorē bellum indiciebatur , qui in pacis argumētum , caduceum circumdata effigie anguim inuicem connexorum deferebat quem tamē nō admisisse , aut finibus excedere iussisse , nulli fraudi fuit . Indis verō anchora erat pro caduceo , Carthaginensibus tessera . Apud Syros signum dextræ , quod apud Lingones erat hospitij symbolū . Persæ lactacem

Pater patratus.

Hastæ proiecilio.

Carthaginenses. Galli.

Græci.

Corinthiis.

Indi.

Syri. Lingones. Persæ.

*Athenienfes.
Lacedæmonij.
Græci vbi
congruedi-
dam cum
hofte.
Pyropho-
rus.*

herbam, velut caduceum & pacis fymbolum ferebāt Athenienfes Ereftionem cum indumēto, pro caduceo habebāt. A Lacedæmonijs per præcones fepe bellum inditum eft, apud quos mittere legatos cum lana, comminatio cenfebatur, nifi paritum fuiffet, fe mandata exequuturos. Præualuitque Græcorum mos, vt quoties porcintæ acies congrredi parant, ante prima figna ftaret vates laurcos ferens ramos & corollas, cui pyrophoro dixere nomen, quoniam lampada præferret quem violare, fumum habebatur nefas, quod legati munere fungeretur, vtque in fœdere percutiendo hiceteria, hoc eft oleæ ramum cum vitta lanea legati ferant: quo prætefo, ab omni fœuitia hoftili & violenta iucurfione tuti erant. De fagminibus verò etiam apud Martianum iureconfultum de diuifione rerū, teftatum inuenimus, cuius verba funt: *Sagmina funt herbe quas legati pop. Rom. ferre folēt, ne quis eos violaret, ficut legati Græcorum ferunt que vocantur hiceteria: tamen fi ceryciū dici oportere nonnulli putent: κηρυκειον enim legatorum ornatus erat: i uelēreū fupplicare dicitur. In qua quidem re fcitu dignum eft, olim Dario contra Scythas pugnaturo, ab illis caduceatorem miffum cum aue, mure & rana, ac fagittis quinque, tacitis ambagibus nullas opes contra Scythas præualere fignificantes. Illud quoque in iure fecialium quaefitum eft, vtrū regibus cōtra quos fumuntur arma an verò in regni finibus, aut aliquo eius præfidio bellum indici oporteret: & an fi contra focios fœderatōsq; arma fumenda eflent, amicitia prius renunciari neceffe foret. Et placuit, fiue coram fiue in præfidio, fiue fodalitati & fœderibus renunciatum fuiffet, fiue non, quodcunq; eorum factum efllet, ritè id factum videri. Eft tamen obferuatum, vt fi qua contētio inter amicos intercederet, fodalitati prius & hofpitiō renunciari: nam & Germanicus Pifoni prius amicitiam, & Crifpinus Badio hofpitiū remiffit. Amas quoque animo præfumens Polycratis ruinam ex fucceffu continuè felicitatis, vt minus doleret, miffit qui fodalitati & amicitia renunciaret. Erātque moris præci, quoties dirimerent amicitias aut fodalitates, etiam domo interdiceret, ifque finis gratia foret. Neq; omiferim Tybarenos adeo iuftos, vt non prius cum hofte congre-*

*l. f. sanctum.
ff. de re. di-
uifio.
Sagmine.
Mart. Lu-
ris conful.
Corycium.*

*Aliud ius
fecialium.*

*Sodalitati
& hofpitiō
renunciare.*

*Tybareno-
rum erga
hoftes in-
firitia.*

diantur, quàm diem, locum & decertandi horam ex fide per feciales hofti renunciarent. Quòdque nonnulli prodiderunt id quod mihi non probatur, & pro certo affirmare non aufim, legatum populi Romani, fi mandata minus vera attuliffet, aut parum integra fide fœdus percuffiffet, velut fi populus mandata dediffet, perinde teneri & fœdere coërceri.

*Pleraque veterum prænomina vnde deducta fuerint, & de-
nominata, & de Nonis Caproinis que tradantur.*

CAPVT IIII.

QVARI à pluribus audio, vnde veterum illa prænomina, Spurius, Sextus, Caius, Cneus, Titus, & pleraque à veteribus vlturpata, deducta fuerint: quæque vis prænominum foret. Et dum præficos ritus, veterumque exempla cura cogitationeque admitto, dùmque antiquitatis monumenta colligo, inuenimus Romanos antiquiffima prænomina velut notiffima, non integris diuifionibus, fed fuccifis & fimplicibus literis notare, vt T. pro Tito, L. pro Lucio, Q. pro Quinato: modò duplici, vt Cn. Sp. pro Cneo, Spurio: nonnunquam tripli, vt Sexto pro Sexto. Et Cneos quidem à generando, Titos à tuendo denominati: alteros, tanquam fobolis procreadæ auſpicia fortiti: alteros, quaſi tuendæ patrię omen allequuti forent. Vnde & Titulos, quòd patriam tuentur, vel quòd in fignia capitis ea ornamenta ferrent, quibus Titulos dixere nomen, dictos autumant: ficut Spurios, fine patre genitos denominari. Fuit enim præci moris, vt quòd fine patre certo aliquè notarent, illum non exarata diuifione, fed per fimplices diuififque literas, fcilicet per S. & P. fine patre fignificarēt. Lucios quoque & Manios ferunt, alteros quaſi oriente luce, alteros quaſi mane editos: & Poſthumos, quòd poſt patris obitu editi eflent, nuncupari. Sexti verò, Quinti & Decimi, tum Nonij, Oſtacij, Septimij & Oſtacij, à numero genituræ indita nomina fuere. Plerique à Tullo Hoſtilio Quintios, ficut Seruilius, Tullius, Geganij, Curiatios & Cloelios, ex Alabanis Romanis aduocatos ferūt. Erātque proprium Quintiorum familia, vt viri æquè ac fœminæ, nullo tempore vtantur auro. Mamercos (quòd nomen Oſcum eſt) à Marte genitos dicunt: ficut Martios, quòd Amyliorum

*Prænomi-
na nō inte-
gris literis.*

*Cnei.
Titi.
Tiuli.
Spurij.
Lucij.
Manij.
Poſthumij.
Sexti.
Quinti.
Decimi.
Nonij.
Septimij.
Oſtacij.
Seruiliij.
Tullij.
Geganij.
Curiatij.
Cloelij.
Mamerci.*

Martij. prænomen fuit proprium. Caius verò & Caia, æquè vi-
Caius. ris ac fœminis prænomen frequenter fuere, maxime in
Caia. solennibus nuptiarum usurpata, videlicet Caia Cæci-
 lia, quæ Tanaquil dicta est, felix faustumque coniugii
 fortunâsque augurati. Quod etiam frequens prænomen
 Tarentinis ferunt, quo brutum, terrenum & colonum
 hominem designabât: Siquidem hæc terra est, vnde hæc
 & hæc deducta volunt. Et tamen in veteribus monu-
 mentis C. litera Caium denotaret, ea tamen inuersa hac
 figura C. Caiam designauit. Illud tamen admonitu non
 inutile duxerim, neminem Romanorum sine prænomi-
 ne appellari: idque ex eo institutum, quod quum inter
 Romulum & Tatium societas & communicatio impe-
 rij inita esset, vt vna consensio, vnus populus, vnâ mens
 atque idem corpus sublato discrimine notaretur, vt Ro-
 mani Sabinorum, Sabini Romanorum nomina suis no-
 minibus præponerent, æquato regni iure, & consociato
 imperio, cautum fuit. Quare prænomen veterum fuisse
 ex Sabinis nominibus deducta, multorum opinio fuit.
 Quinetiam excellentes viros, & principali dignitate in-
 signes, solis prænominibus nominasse, magnificentius
 honestiusque duxere, tanquã ob illorum amplitudinem
 vulgò noti & conspicui forent. Cùmque mancipiis &
 seruis nullum cognomẽtum aut prænomen veteres im-
 partirent, solòque appellarent nomine: siquando tamen
 manu emissi, libertatem meruissent, vt inter seruilẽ per-
 sonam & liberam discrimen nominis foret, cum illis or-
 do, honos & locus accesserit, prænomen patronorum,
 ac si disciplina & cultu Romano essent educati, sæpissi-
 mè sibi arrogarunt: quare Marcipores, Lucipores, Publi-
 pores, à Marco, Lucio, & Publio, multi seruitute exem-
 pli, nuncupati sunt. Nec modò libertorum hoc fuit pro-
 prium, sed adoptiui filij & arrogati, adoptantium sæpe
 nomina & prænomen, atque cognomen desumpserunt.
 Inter quos erant Addicti, qui tamen nomen prænomen
 ac tribum in præfenti habeant: illos tamen seruisse, &
 sub alterius mancipio fuisse liquet. Fuere autem Addi-
 cti, qui quum non essent soluendo, creditoribus addice-
 bantur, mox precio persoluto, seu quavis causa, etiam
 citra domini voluntatem seruitute exempti, & libertate

donati sunt. Præter hos erant. Abscissi & leones equa fe-
 rè conditione ac serui: nullo cognomento aut ordine,
 infames. Nanque senatusconsulto prohibitum erat, ne
 abscissi, quibusque virilia exsecta forent, vt pote semiui-
 ri, aut lenones, quærendi iuris aut postulandi causa, tri-
 bunalia adirent. Ideo Vectilius leno in causa testamen-
 taria à Q. Metello deiectus fuit, & à subfello prohibi-
 tus, quia leno erat, quem pro libero propterea habendũ
 non censeret. Est tamen literis proditum, vt nisi inter in-
 genuos, aut ex ingenuis oriundos, nullum gentililitatis
 cognomen foret: nam seruorũ libertorũque nulla co-
 gnatio, nec gentilitas erat. Apud Athenienses verò con-
 stitutum est, vt nemo ex fœmina genitus, maternum sibi
 nomen addiceret: nam fœminis indere familię cogno-
 mena lege vetabatur. Id quod æquè à Romanis factita-
 tum cõperimus. Tum, ne quis illas Athenias vocaret, e-
 dicto cautum fuit. E diuerso apud Lycios: nam ex matri-
 bus, non patribus gentilitia fuere nomina, filiasque non
 filios suos habuere hæredes: plũsque honoris fœminis
 quàm viris tributum est. Neque omittendum, Nonis Iul. quibus
 è vita concessit Romulus, quas Caprotinas & vulgi su-
 gam appellant, Romanos vrbes excedentes, ad Capræ
 paludem sacra facere: dumque ad rem diuinã vadunt, ve-
 terum prænomen, vt C. L. Martium, aliãque præfca no-
 mina inclamare: sicut in Oschophoriis Athenienses ob
 Aegæi mortem, dolentium voces imitantur. Ancillãsque
 cultu decoras, in matronali habitu cum occurrentibus
 prælij imaginem effingere, quod olim cum Latinis Ro-
 mani gessere, vnde celebritatis causa & origo est, testã-
 que vmbra caprifici, epulas & alia lætitiã inuitamenta
 celebrare. In quibus sacris hoc seruari meminimus, vt
 inter solẽnia de caprifici lacte apponatur. Illud præterea
 notatum est, Romanas mulieres sine cognomento, solis
 prænominibus adiecto nomine denominari. Quòdque
 Marci pronomẽ, velut perniciosum & infame, plerique
 magnopere deuitarunt, postquam M. Manlio crimine
 affectati regi turpi iudicio conuicti, ne cui gentili no-
 men M. Manlio foret, senatusconsulto cautum fuit: quòd
 generi & nomini suo iniustam dedecoris notam attulis-
 set: sicut Claudia gens, propter gentiliũ flagitia, cùm

Abscissi.
Lenones.

Gentilitatis cognomẽ ingenuorũ. Fœmine nõ indẽbãt familia cognomena. Lyciis fœmine nã igno in ho- nore. Nonẽ Ca- gam protina. Oschopho- ria.

Ro. mulie- res solo præ nomine de- nomina- bantur. Marci præ nomen vi- tanum.

Lucij præ- Luciorum alter cædis, alter latrocinij damnatus foret,
nomen vi- ad diluendam memoriam dedecoris, Lucij prænomen
ratum à deuitavit. Quòque Domitia gens cæteris prætermisiss,
Clandia Cn. & Lucij prænome peculiare sibi desumpsit. Siqui-
gente. dem ex Ænobarbis (autore. Tranquillo) continua ferie
Cnei & tres, Lucij reliqui verò, Cnei prænomina eadem ferie
Lucij præ- vendicarunt.

nomina in *Quid sit apud iureconsulos heliocaminus, quid zeta, & unde*
honore a- *deductum nomen. & denominatum.*
pud Domi-

niã gẽtem.

CAPVT V.

IN circo flaminio, dum post immodicos calores sole
 occiduo deambularem, adit ad nos contubernalis
 meus quispiam proficiens in iure ciuili. Sed nimis ine-
 ptè gloriosus, & percontatus est, quid esset quod Vlpia-
 nus de seruitutibus vrbanoꝝ dixit: Quòd si arbor à
 te cõpacta, heliocamino meo solem adimeret, eò quòd
 vmbꝛam facit in loco heliocamini, id contra seruitutem
 tibi facere non licere. Quid esset heliocaminus, percon-
 tabatur. Cùmque de verbi significatu ambigeretur, dixi
 heliocaminũ vaporarium quoddam solare, & apricum
 locum dici, ad quem sol hybernus accedens, ipsum eua-
 porat, & calefacit, deductũ nomen δὲ τὸ ἡλιὸς καὶ αἰὼν,
 id est, solis vaporio seu æstuario. Fuisseque moris pris-
 ci, vt iuxta zetam heliocaminus construatur. Zeta enim
 locus erat vnus cubiculi capax: solem hybernum pros-
 pectans ita constructa, vt per heliocaminum vaporem
 acciperet. Erat enim cubiculum hybernum frigori ac-
 commodatum, quod nunc sole, nunc igne æstuaꝛet.
 Quare Helioꝛabalum Indicos odores ad vaporandas
 zetas accendere consueuisse, autores tradunt. Fuit ergo
 opinio Vlpiani, quod si heliocamino meo & vaporario
 eiusmodi, ad quem sol admitti debet, arbor per te com-
 pacta officia, ita quod ad eum admitti nequeat, id velut
 contra seruitutem factum, non ritè factum videri.

Quando primum interregnum cæptum fuerit,

& quibus de causis interreges

Romæ creari consueverint.

CAPVT VI.

Interreges
quãdo pri-
mũ creati.

Quo tempore Romulus ad Caprẽ paludem huma-
 nitatem exiisse fertur, satis constat patres con-
 scriptos

scriptos de regni successore sollicitos, decem decuriis fa-
 ctis, singulisque in singulas decurias creatis, vt decem
 imperitarent, vnũque cum insigniis imperij & licitori-
 bus esset, interreges creauisse, quod imperium per orbẽ
 ire, & quinque dieꝝ spatio terminari iusserunt. Alij per-
 ternos quaternosque dies, interregni spatium per singu-
 los iuisse, atque anno vno senatores, qui cẽtum numero
 erant imperium tenuisse ferunt. Plerique asserunt, cùm
 ducenti senatores essent, à patribus fuisse cõstitutum vt
 per quinos dies singuli qui fasces & imperij insignia ha-
 bebant, imperitaret: functũque imperio primus secun-
 do, & reliquis deinceps regni curam munũsq; traderet.
 Nonnulli putant, quòd cùm cẽtum & quinquaginta pa-
 tres essent, singuli cum fasibus prodeuntes, sex noctis
 horas, & sex diei Quirino imperitarunt, & sacrum fecer-
 unt: tantundem Tatio qui regni comfors erat, annuũ-
 que interuallũ fuisse: donec Numa Pompilio rege crea-
 to, Romulo regni successor datus est. Mansitque mos
 post exactos reges, vt si qua fortuna aut casu consules
 creari nequirent, vel vitio creati forent, aut si qua turbu-
 lenta cõfusio & necessitas premeret, donec de consularu
 decerneretur, aut dictator Reipub. daretur, interreges
 præssent, qui populo vice consulum iura darent. Quin-
 etiam si contentio inter patres & plebem foret de magi-
 stratibus creandis, aut absentibus cõsulibus comitia ha-
 beri non possent, vel vitio creatis magistratibus auspicia
 renouari oporteret: vel consulibus morte ablatis, de
 comitiis & creandis consulibus contentio esset, interre-
 ges creati cõpertum est, vt essent qui comitia haberent,
 magistratũque munia obirẽt. Qui quidem interreges
 sine populi suffragio, ad concilium plebe non admissa, à
 patribus tantũ auspicatò creabantur. Quorũque per
 interregem comitia fiebant, in patrum potestate euen-
 tum comitiorũ fuisse liquet: quippe nemo interrex qui
 autor comitiorum foret, nisi ex patribus erat. Dicebat
 verò consulem plerunque interrex ex patrum decreto,
 quem ipsi voluissent, quod officium prodendi interre-
 gem, oratoris fuisse autumant: poteratque non modò
 prætor, sed consul aut dictator interrex fieri. Et siquãdo
 proditus interrex, muuus pro quo dicebatur, exequi ne-
 cessitas

150 patres.

Interreges
 quando, &
 qua de cau-
 sa crea-
 rentur.

Patres in-
 sine populi
 suffragio, à
 terregem
 creabant.

*Quid in-
terrege cre-
abantur.*

quiret, exacto dierū quinque spatio, alius succedebat, qui vices susciperet, donec per singulos in orbem irent, vt modò tertius, nunc quintus, aut quartus, non nunquā quartusdecimus, plerūque vigesimus proditus interrex, consules magistratūve faceret, aut comitia haberet. Quos quidem interreges dum honori praeerant, consulū vicem gerere, idemque iuris & potestatis habere, haud dubium est, donec absoluto Reipub. munere, interregum potestas finiretur. In quo id plerunquē evenisse cōperimus, vt proditus interrex, comitiis quae ipse habuisset, cōsul crearetur: sicut de L. Posthumio Metello traditur, qui his comitiis quibus interrex praeerat, cū Iunio Bubulco cōsul factus est. Qui etiam tantā potestatis erant, vt legem ferre possent, senatum cōsulare, & consulis munia obire. Hoc quoque dicere haud piget, sine causa interregem dicere haud licere: sed quum turbulentā confusiones, aut tumultus comitia impedirent, & nisi ad quartum calend. Feb. creari non licuisset. Et si quando comitorum causa interrex proditus esset, quod plerunquē vsu veniebat, nunquā ab eo qui primus proderetur, sed qui secūdō aut tertio ac deinceps in orbem issent, vel comitia haberi, vel dictatorem dici, aut consulem vel tribunum creari. Fertur verò Sylla, cū summā esset potentia, consulibus morbo sublati, per senatum interregem creari mandasse: scilicet qui non consulum comitia exemplo veteri indiceret, sed vt se dictatorem ad imaginem antiquitatis, indictis comitiis crearet. Neque negauerim Cæsarum temporibus nullum interregnum fuisse, quum vnus imperio occupata Republ. senatus esset negligens & remissus, & vix vlla foret libertatis imago, nisi post Aureliani, quum de principe deligendo senatus opinione vaga duceretur, & cum militibus tumultuantibus non consentiret, per sex menses deligendo principi interregnum fuisse: donec Tacitus in imperio assumptus fuit, qui summi principis spem ostendit. Tameñ morte sublati Cæsariibus quoties de principe deligēdo ambigebatur, ad senatum Romanam rem pertinuisse, multiplici exemplo probatum sit: quod Traianus facere destinarat, vt si quid ei evenisset humanitus, principem Reipublicae senatus daret.

*Interregū
munus.*

*Interregū
potestas.*

*Interregē
semere di-
cere non li-
cebat.*

*Cæsarum
temporibus
nullum in-
terregnum
fuit.*

*Cæsa. mor-
te sublati
ad senatum
res Rom.
pertinebat.*

Sacrificium Latinarum quomodo in Albano fiebat, & quae erant feriae, quae populi ad sacrum conuenirent.

CAPVT VII.

Romanos consules comitiis creatos, sortitis prouinciis, aut extra sortem datis, Latinas ferias indicere consueuisse, planè perspicuum est: Iouisque Latiali in monte Albano sacrum facere, quod Latii dixerent, vbi carnem Latinis populis dare mos erat, quae visceratio dicta. Est enim mons Albanus inter Albam & urbem Romanam tractu ferè pari distinctus, vbi templum a Tarquinio Superbo Ioui Latiali constructum ferunt, sacrumque institutum, ad quod Latini populi numero septē & sexaginta, stato tempore, nonnunquam noctu ad lumina frequentes conuenirent, ibique nundinas haberent: vt quae alij agnos, alij caseos, nonnulli lac, plerique molam ad commune epulum afferrent, & vnā taurum immolarent, concordia suffragio statutum erat: tauroque immolato, & caesa victima, ritēque sacrificio perfecto, vt quisque populus qui ad sacrum accesserat, quaeque ciuitas carnem posceret, de tauroque partē acciperet, Prisci moris erat, Principatus verò sacri & publici concilij caput, haud dubiè penes Romanos fuit. Quas quidem ferias conceptiuas, nō statiuas esse multi putarunt. Cū enim feriarum quatuor essent genera, statiuar, conceptuar, imperatiuar, aut nundinar: Statiuar fuerunt, quae statis diebus ac mensibus seruantur, vt Saturnalia, Lupercalia, Agonalia: Conceptuar, quae in diem certam à pontifice vel magistratu concipiuntur, vt Latinae, Sementinae, Paganalia, vel Compitalia: Imperatiuar, quas consul praetorue, aut pontifex maximus pro arbitrio indixit: Nundinar verò semper paganorum habitae sunt feriae, quas Hortensius nefastas esse sanxit, vt rusticis qui nudinandi causa in urbem venerant, lites componere, & leges accipere facultas foret. Quod quidem sacrum velut anniuersarium sine piaculo nec praetermitti, nec supprimi poterat. Ideo si dilatum aut omissum foret, piaculum admitti putabatur: nanque illud iterari, aut intermitteri, vel non suo tempore celebrari, prodigium erat. Propterea Caio Flamini, quod secundo Punico bello consul Latinas non indixisset, neque sacrum in Albano fecisset, sed lix

*Visceratio
Albanus
mons.*

*Templum
Iouis La-
tialis.*

*Feriarum
quatuor
genera,
Statiuae,
Conceptiuae,
Imperatiuae,
Nundinae.*

modo sine more, sine auspiciis ad exercitum profectus esset, dirum fuit, & haud multò post publica clade expiatum: siquidem ad Trasimenum, quum inconspicua audacia in hostes iruisset, depulsis & dissipatis copiis, totòq; exercitu prostrato, & nefanda caede afflictò, prætermis-

Ceremonie Latinorum Calendaria sacra. si sacri pœnas dedit. Quod si in eo sacro nō omnes Latini carnem accepissent, sed aliquid dilatum præteritumve fuisset, aut neglecta cæremoniæ, intermissumve solenne esset, tanquam non ritè exhibitum foret, denuò instaurari oportebat. Ea verò qua non anniuersaria, sed calendaria dicuntur sacra, si quo casu aut fortuna dilata, vel suo tempore omissa forent, & differri, & nouari, & repeti posse sine piaculo veteres credidere. Has ergo Latinas Tarquinius à principio in vnam diem indixit: post reges verò exactos, altera populi iussu adiici cœpta fuit. Semum restituta plebe quæ ad sacrum mōtem secesserat, in tres aut quatuor dies indictas à cōsule vel præfecto Latinorum fuisse: interiecto deinde tempore, in decem dilatas seruatasque inuenimus. Ultra quos, duo etiã post Latinas religiosi dies habiti, quo tempore solenne ludicrum in Capitolio fieri, quadrigæque concito cursu decertare, victorque certaminis in palmam victoriæ absinthium bibere solebat: quibus diebus si cum Latinis & populo Romano bellum inter eos aut dimicatio foret, induciæ dabantur. Nanque indictis feriis Latinos populos intilicem arma sumere, aut acie decernere, vel agro hostili modo vastare, sine graui prodigio nō licebat: tunc enim odia offensionisque quiescebat. Cùmque post pugnam cum Veientibus ad Vesuuium, fœdus ictum fuerit cum Laurentibus, deinceps singulis annis post decimum Latinarum denuò innouari seruatum est. Sed sicut hoc sacrum in Albano, sic Veneris templum Lauini celebre Latinis populis erat, ad quod cōuenire, & annua sacra statò die facere assuerant, quorum Ardeates (qui antistites templi erant) præcipuam gessere curam. Mansitque in posterum, vt si quod nomini Latino impêderet bellum, vitandæ iniuriæ causâ, in Albano, aut ad lucum Ferentinæ, quid facto opus foret, communi consilio decernerent. Anagnini autem concilium Hernicis populis in circo quem maritimum vocant, indicebant. Græcis verò

Dies duo religiose post Latinas.

Veneris templum apud Latinos. Concilium Latinorum in Albano aut lucum Ferentino. Anagnini.

conuentum Amphictyonum ab Amphictyone Helæni filio inuentum, quod fuit sanctissimum Græciæ concilium; huius instar sacri tenuisse dicunt, ad quem duodecim florentes Græciæ vrbes initio veris & autumnii conuenire, & Cereris sacrum facere, deque maximis rebus cōmuni decreto decernere solebat: quod ad Thermopylas indicebatur, & Pylaicum vocant. Fuere autem populi qui exciti sedibus illuc conueiebant, Iones, Dorij, Perrhæbij, Bœotij, Magnetes, Achæi, Phthij, Melienses, Dolopes, Ætians, Delphi & Phocenses. Præter quos Homoloctos populos huius sacri imaginem prætulisse tradunt. Dissecto enim in minimas partes boue immolato, fœdus iungunt, & sacrum faciunt. Nec desunt qui Dianæ templum, quod est in Laconia finibus, huius figuram obtinere dicant. Illic enim Lacones & Messenij statuto sacrificio, quod in diē certam quotannis faciunt, crebra concilia indicunt, & aduersus maximos conatus de summa rerum consultant. Lugduni quoque vbi Arar Rhodano cōmiscetur, cōmunis ara finitimos cōciuit populos numero sexaginta: ad quod sacrum singuli euocati, ingenti coacta manu, aduentabant, deque rebus magnis indicto concilio decernebant. Conciliū quoque Ætolorum quod Panætolicum vocant, magni nominis fuit, in quo nisi in Panætolicò & Pyrrhiacò cōcilio de bello vel pace decerni nihil poterat. In Palladis Ionæ templo Pambœotia sacra, concurrenre Bœotia tota, & concilia populorum magno concursu ad omnes hostium motus frequentia fiunt. Et Panægyres Athenis quinto quoque anno, atque in Neptuni templo Heliconi ab vniuersis Ionibus cōuentus & sacrum fuit, quod vocant Panonia. Fuitque alter conuentus Amphictyonum in Troezena templo Neptuni in clyto, quod ex septem ciuitatibus populi ad commune sacrum pari vsu & commercio coibant. Hæc fuere, Athenæ, Præfium, Epidaurus, Ægina, Nauplia, Orchomenus, & Mynius. Apud Cares autem Chrysaotei Iouis templum omnibus Troezena. Caribus communis concilij locus erat. Et Sybaritis O-marij Iouis delubrum, in quo Sybaritæ, Caulonitæ & Crodematæ conueniunt. Et Dorij in Epitropio Apolline, ad quem conuenientes cum vxoribus & liberis sacrificant, ibique ex omnibus oppidis & vicis, si qua con-

Græci. Amphictyones.

Lugduni arar.

Ætolorum concilium.

Bœotorum.

Athenien sium.

Ionum conuenus.

Amphictyonum conuenus in Troezena.

Carum.

Sybaritarum.

Senonum.

*Conuentus
in Olympi-
pia.
Britanno-
rum.*

*Qui populi
in Albano
conueneret
ad sacra
Lytinaria.*

fultatio fieret, ciues & incolæ concilio adesse assuerant. Præ cæteris verò Senonum conuentus fertur immanissimus, quò omnes eiusdem sanguinis, statuto tempore in syluam religione sacram conueniunt: cæloque publicè homine, barbara feritate, victimam faciunt, & de bellis consultant. Præter quos fuit conuentus in Olympia Dianæ Alpheonia, iuxta Alpheum: sicut Elaphiæ & Daphniæ ac Laureæ, qui annis singulis, statò die celebrantur. Vni soli feruntur Britannii, qui quum variis factionibus laborant, ad propulsandum commune periculum, nullos aut paucissimos conuentus habent. Ita fit, vt cum vires consociatas non teneant, dum singuli oppugnantur, vniuersi succumbant. In Albano autem, qui populi conuenirent, & carnem poscerent, isti ferme traduntur, Albenses, Albani, Esolani, Acciensis, Abolani Nubetani, Bolantij, Coretij, Otençes, Latinicenses, Longani, Manates, Macrales, Munientes, Olliculani, Oculani, Pedani, Pelletaurini, Querculani, Sicani, Sifolenses, Tolerençes, Corniculani, Ficulei, Vetuscamerij, Amerioli, Turientes, Venatulani, Vicellenses. Præter hos fuerè Ardeates, Violonenses, Buberani, Corni, Vorientani, Gabini, Lauinientes, Lauiniatæ, Lanicani, Nomentani, Bouillani. Prænestini, Atriciani, Scaptemij, adde etiam Lautenses, cum quibus & Romanis post decimum Latinarum, singulis annis fœdus renouatur, vt percensuimus.

Qui ludj Olympici, qui Pythij, qui Isthmij, & qui Nemei, olim apud Græcos & qui Circenses Romæ fuerunt.

C A P V T V I I I .

*Olympici
ludi.*

*Olympicos
ludos quis
instituit.*

QUæ victoribus præmia in ludis Olympici fuerint, quibusque coronis donarentur, à nonnullis quaesitum est. Olympicos enim ludos propter Olympij Iouis delubrum, quod in Achaia fuit celebratissimū, dictos accepimus, qui iuxta Pisam & Elidem in cæpo cui Olympia nomen, magno cōuentu totius Græciæ, certamine gymnico & equestri celebrari consuevit: quod delubrum in agro Pisano ab Elide trecentis ferè stadiis aberat. Pisæ autè pars erat Olympia. Quos ab Hercule institutos in Pelopis honorem anno mundi quadringentesimo supra

quatuor millia, fama distulit: in quibus primus Corcebus, qui olympia vinceret, fuisse, traditur. Ipsumque Hercule stadiū illic metatū, quod maius quam reliqua fuisse memorat. Qui quidē Hercules nō is fuit, qui ex Ioue & Alcmena natus fertur: sed qui in Creta genitus, inter Ideos Dactylos adnominatus est, certantibus ibidem Hercule, Pœneo, Epimede, Iasio & Ida fratribus Ideis. Nonnulli ab Iphito eius filio, & Lycurgo olympicos inuentos primū autantur. Plerique Oenomaum ludos & equorum cursus apud Elidem edidisse volunt, quorū prefecturā Elei longo tēpore habuere, in quibus Agrigentini equi atque Enai semper præceleres habiti, & ex Epiro primas in olympiacis meruere, atque ex Venetia, in sacris certaminibus sæpe nobilitati sunt: præcipui verò Nysæi, quibus Perfarum reges utebantur, & apud Eleos educati, quibus nō segnis equorū cura fuit: quippe qui equas sinibus eductas iniuri faciant, & esset experimento cognitū, miræ felicitatis prolem inde prouenire: sicut apud Argiuos ad lucum Agenoris hircos pecudibus admittit, vt fœcundissimos habeant fœtus, vberes & questuosos. Laudaturque Atheas rex Scytharum, & tanto equorū studio flagrarit, vt equū ipse pecteret, & manibus suis ornaret: qui quum à legatis Philippi conspiceretur, an ipse idem faceret, interrogauit. Fertur iamea Alcibiades septē quadrigas miræ pernicitatis ad Olympia deduxisse, & victor fuisse, & Hecratites Thesalus equa prægnate olympia vicisse. Atque Archidami Spartanorū regis filia inter fœminas victricem palmam tulisse. Ab Homero autè celebratur Clytoneus Phæacū velocissimus, in palæstra Euryalus, in saltu, Anchialus, in pugilatu Laodamas, in disco Elatreus. Præ cæteris proditur Theogenes cursu, lucta & pugillatu ita celebris famæ, vt mille & ducentas coronas tulerit. Et Glaucus Demyli filius, qui cū ipsam arantem pugno excursū vomerem, aratro indidisse conspiceret, pater admirans illum, produxit in Olympia: & quum arte aduersarij eluderetur, pater clamauit, τῆ ἀπ' ἀγορῆς, id est, vulnus ab aratro, vt tam fortiter percuteret, sicut olim pugno vomerem aratro indiderat: quod ille audiens, & tunc vidit, & sæpe alias. Hòsque ludos qui varij & multipli-

*Agrigentini
& Aenai equi.*

Hirci pecudibus admitti apud Argiuos. Atheas equorū studium. Qui olim pia vicirint. Odyss. 8.

Ludi Olympici varij.

Greci annos per olympiades numerabūt Preficti decem olimpiorum.

Panathenaea.

Mulieres ad spectacula olympica nō admittēbantur Chersonesia.

Elei certamini olympico praesere.

Quis primus nudaverit corpus in olympiis. Instituta in olympicis.

Sorte educebantur athleta.

ces erant, (nā palæstra pugnis cursu & lucta certabatur) quinto quoque anno celebrari: quod tēpus olympiadē dixere, vnde Graeci annorū curricula & tēpora diuenerant. Atque in his decē praefectos forte ductos diuicare, celebris fama est, victorēsq; quorū virtus praecipua fuit, oleastro coronari vel calistephano, (olea enim genus erat) velut grande virtutis praemiū ferrent, & praeter coronā, victori statuaē olympicā dicari: tameritū olympiā victorem coronis aureis aut aeneis vulgo donati quandoque proditū. Antea enim in sacris certaminibus arboris ramus pro corona fuit. Sic Athenis panathenaea, quibus peplū Mineruæ ferebatur, singulis lustris sunt fieri solita, in quibus solenni carmine per tubicinem & praconem ludicrū indicabatur, nudōsq; ad certandū ingredi athletas, neque congressurū quempiā cū quo certaretur eligere, sed cū primo prodeūte congregiendum esse. Neque ad spectandū mulieres admitti, praeter vnā Pherenicem, quæ mater, filia & soror olympionicarum fuit, & Cereris sacerdos, mulieres neque barbaris pugnare licere, lege cauebatur. Sicut Milciadi certamen equestre & gymnici Chersonitæ fecerunt, in quo nulli Lapfaceno pugnare permittitur. Proditūque memoriae fuit à prima olympiade vsque vigesimā sextā, Eleos Olympiaco sēper certamini praefuisse: in quo licet prius athletæ subligacula ferrent, postea Lacedæmonij decertatiū corpora nudari, mox oleo perfundi edocuerē. Primus enim qui nudare corpora in olympiis aggressus fuerit, Hacætus Lacedæmonius fuisse traditur. Antea enim pudori duebāt, nudatis corporibus apparere in ludis. In his quoque institutū, vt qui largitione corruptis aduersariis, pugnarent, quique athletæ ad praescriptum tempus nō venirent, multa plecterētur: vtque nefario scelere cōiuncti, aut crimine damnati, nec in certamē venirent, neque ante cōmissionē spectaculi, ad immolandum accederent: quippe athletarū parentes, & omnem stirpem citrā labem esse voluerūt. Sorte quoque duci ad pugnandū paria athletarum, & de loco inter se pugiles decernere, exemplis saepe probatū est. Quæ sortitio fiebat, vt calculis in vrnā cōiectis, binæ compares literæ inscriberentur: quiq; educitis fortibus pares sortiti erāt,

Inuicem cōmitterentur: Horū imaginem ludorū Cato Romā transfulisse dicitur, cum in theatro spectacula edidisset, victoribusque nō ex auro ficut olim, sed ex oleastro, sicut in olympicis, coronas proposuisset. Cuius exemplo Augustus post pugnaē Actiacam, olympicorum imaginem & ludōs illis æmulos apud Actiū in sinu Ambracio Apollini consecrauit, illorūque curam multis propositis coronis Lacedæmonijs demandauit. Praeter quos in agro Leontino, olympios ludos. Herculi Palæstræ institutos Diodorus memorat, qui si intermitterentur sacerdotes muti fierent: & si sacra repeterent, liberarentur morbo. Ferturque Sylla olympiade quinta & septuagesima supra ceterūmā athletas & reliqua ex olympiis certamina Romā traduxisse, & solūm stadij cursūm illis reliquisse. Nero verò cōtra: nāque agona musicum olympiis adidit, & primus praeter alluetum celebrauit: in quibus aurigauit, & coronam meruit. Fuitque literis proditū (si libet credere) ab immolato tauro deo, quem Myiodem vocant, dū Olympiorū celebritas manet, muscas ad vnū cateruatim Pisas cōcedere: rursusque ludis absolutis, eodem reuertitur: sicut in Leucade apud Actium Apollinis. vbi Panegyri celebritas futura erat, muscas, boue immolato, illius distentas cruore protinus euolare. Alteri ludi, à Pythone interempto Pythii dicti, in Apollinis honorē celebres fuere, à Diomede primū instituti, magna religione sacri, in quibus victores lauro coronari triumpharunt: qui apud Delphos in Phocide, vbi templū Apollinis erat, magnopere culti cōcelebratique sunt, in quibus comœdiæ & tragœdiæ & alia fabularū argumēta spectatoribus exhiberi, atque ad spectandū tibia & cātu inuitari solebāt. Tertius Isthmij in Isthmo Achaia iuxta Corinthū in Megarensium sinu delubro Neptuni inclyto, inter Ioniū, & Aegæū, à cōuentu totius Achaiaē p̄tōsus sumptibus fiebat: qui in honorē Melicertæ seu Palæmonis, aut Portuni marini dei, mansere: quos quidem noctū à principio, mox die celebrari institutū est, Hos enim à Theseo emulatione Herculis, qui olympia instituit, primū inuentos memorāt, qui & Isthmiorū quinquennales erant, tanta religione sacri, vt. cum eos Cypselus tyrānus Corinthius intermisso more reliquis-

Imago olympiorum Romam à Catone trāta.

Olympici ludi in agro Leontino.

Sylla athletas ex olympiis Romam traxit. Nero in olympiis. Myiodes.

Pythii ludi. Premium victoriae.

Isthmii ludi.

Theseus inventor.

nabantur. Præter quæ fuerunt Promethea, vt currentes in palæstra, tedam ardentem gestarēt, eamque defatigatus proximo, isq; postea defessus, alteri, & deinceps alius, alij traderet, donec metam pertingerent. Ea quidem ara Promethei in Academia fuit, à qua ad urbem cum accessis eiusmodi facibus cursus erat. Estque animaduersum, olympicum stadium in Hereis ludis, sexta parte dēpta, mulieribus patere. Currebant enim collecta tunica, solutis comis, de xtro exerto humero: in quibus victrici, oleæ corona erat præmium & bovis portio Iunoni immolata. Ex his ergo ludis, cum Olympiaci & Isthmij quinquennales forent, & Nemei singula trieteride fierent, solennes reliqui annui mansere, quorum frequēs lusus erat, iaculatio, iactus disci, stadij cursus, palæstra & saltus, quem pētathlum Græci vocant, Latini quinquertiū, ipsōque athletas, quinquertiones. Cūque victoribus dabatur corona, vetus erat mos, vt non illos qui vincerent, sed illorum patriā per præconem coronari magna voce pronunciarent, mox ipsi præconi alter præco ante ludorum missionem coronam daret. Athenis verò lex iubebat, vt si quis coronaretur à senatu, in senatu præconium fieret: si à populo, in concione, Proditū quoque memorix est, apud Nasamonos à virginibus edi certamen quotannis ad Tritonidis paludem, quæ non cursus, sed pugnis & fustibus certabatur: ex quibus si qua ictu concidisset, falsa censebatur virgo: victrix verò, armata vebatur curru. Sed quod Græcis olympici fuisse, hoc mirū Romæ (quantū opinione auguror) Circēses fuisse crediderim: quippe agonici circenses apud Elidē in honorem Iouis olympici pariter inuenti institutique sunt. Inde Romam aduocatos putarim. In Elide enim iuxta fluminis ripā angusto tramite, altero latere virgente flumine, altero positus gladii, vt vtrinque præfens exitiū esset, bigarum cursu certabatur, dimicatione perniciosā adeo, vt intra præscriptum illas coercere necesse foret: vnde circēses dicti. Plerunque vnus equi curru, qui celes, aliquando simplici biga, quæ synoris dicta est, pugna comittebatur. Quibus postea accessere calpæ & apenæ. Calpæ currū trahebatur equa, apenæ mulas iugabat. Nero verò in olympiis nō bigis, sed decem iugi curru auri-

gasse & victor fuisse proditur. Milciades verò quadrigarum curriculo olympicam palmā reportauit. Traditūque memorix est, Romæ quadrigas ex asinis immenso constituisse, adeo vt vnę quadrigę quadringētis millibus vnirent. Ibi quoque formæ certamen haberi, victorūque armis donari, & ad tēpla vittatus deduci, myrtōque coronari solebat: sicut in Cereris Eleusinæ festo prope Alpheū, speciei certamen erat: in quo animaduersum, Thēnedias mulieres omnium quot sunt in Asia, venustatis palmam tulisse: tametsi Hypepas tanquā venustatis præcipuæ, alij celebrant, & Homerus formosissim⁹ in Helade asseueret. Romam deinde circenses trāslati, positis metis, nō autem gladiis, eximiē culti celebratique sunt, in quibus septem fuere curricula solennia (nam septeno circuitu currebāt aurigæ) & viginti quinque missus, quæ Domitianus ad quina spatia corripuit: missus verò, ad centenos propagauit, vterque singulos quinos missus, sæpe Romani principes venationem dedere, aut Troiæ decursionem, vltimus verò, quod ex collatione populi fiebat ararius dictus Equis enim mira velocitate: currentibus insidentes, leuissimos currus ingenui pueri cursu quàm citatissimo agitabāt, qui præcipua arte satis gnari doctique erant examissim seruare normā, ne ipsi aut quadrigæ agitata, aliquo tempore puncto metas cōtingerēt, vt que per singulos missus, idem currus per quina spatia sine offensione circuiret. Quæ quidem metæ cum antea lignæ fuissent, Claudius auratas instituit. Fuitque moris, vt ante cōmissionem Circēsum, ministri cum equis desultoriis missus exituros nunciarent. In his quoque quatuor factiones pro anni tēporibus, videlicet veneta quæ carulea, prassina quæ viridis dicta est, alba, & rosea, miro quærentium studio coli celebrarique solitæ sunt. Viridis enim color veri dicatus erat, ætati roseus, hyemi venetus, albus autumnus. Nonnulli verò per elementa colores diuisere: quippe hyacinthus aeri dabatur, coccus ætheri, byssus terræ, purpura mari. Pānōque versu colore per singulas factiones certabatur, in quibus spectatium fauor & aura populares, gratiæque & studiū ad victoriam multum loci dedit. Nam tāto fauentiū studio hinc inde certabatur, quū suos quisq; clamore & plausa-

Mulierum
in Hereis
ludis cur-
sus.

Pētathlon
Quinquer-
tium.
Quinquer-
tiones.

Virginit⁹
apud Na-
samones e-
debat cur-
tamen.
Ludi cir-
censes.

Circenses.
vnde dicti.
Calpæ.
Apenæ.

Formæ cer-
tamen.

Certamen
in festo Ce-
reris de ven-
ustatis.

Circenses
Romam.

trāslati.

Ritus cir-
cēsum In-
dorum.

Metæ in
circensibus
Factiones
quatuor
circensium

foueret, vt magis studio & colore panni, ac fauore quo affecti erant, quàm vera virtute niterentur: Isque popularis fauor & gratia non dubiam plerunque victoria dedit: adèd vt non populus modò, sed & principes ingenti studio & gratia factionum contenderent. Siquidem Vitellius venetæ factioni ita addictus erat, vt eos per aqua & iniqua amplo fauore prosequeretur, adèd vt quosdam qui clarè maledixerat, occidi iuberet. Sicut prasinæ deditus erat Caligula, & Nero Cæsar. Caligula enim festiuitium vicies agitatori Cythico contulit. Nero verò quum quereretur tractum prasinum agitatorè, & ob id iurgaretur à magistro, de Hectore se loqui mentitus est. Fertur autem Verus Antoninus à venetæ factionis hominibus, quam odio execrabili prosequeretur, intoleranda probra & contumelias tulisse, quòd contra eos prasinæ studeret, illòsque studio & commodis prosequeretur. Caracalla verò quum in aurigam, cui studebat, populus cauillatus esset, exercitum immisit, & pœnas exegit. Ad has quatuor factiones, alias aurati purpureique panni Domitianum addidisse Suetonius memorat. Erantque circensium duo genera: Patricij, qui per patres: plebeij, qui per plebem agebantur statò die, mense Nouembri, quos Claudius imperator sæpe commisit & celebrauit. In quibus præter spectacula etiam deorum simulacra, nonnunquam imperatorum & ducum imagines habitu triùphali, ob studiù fauorèque popularem erga principes, equestres aut pedestres, aliquando victorias cum palmis, ferculæque & tensa, curiùsque elephantorù produci, & prælata pœpa offerri solebant. Quare Germanici equestrem statuam ex ebore, circensium pompa prælatà comperimus. Et Antoninus defunctæ Faustinae imaginè cunctis circensibus præferri voluit. Quæ quidem imagines nonnunquam auree, vel argentæ, plerunque erant gypseæ, aut ex ebore. In quo illud adnotatum fuit, vt loca per quæ pompa & deorum simulacra vestabatur, ne recondita sacra & cœnalis despiceretur, oraculo moniti, yelis cooperirèt. Præualuitque mos, vt prætor aliùve magistratus, qui ludis præerat, mappà aurigis mitteret, & cursus signum daret, quod erat futurorù circensium initiũ: id quod à Nerone certo euentu cœptũ, (vt Cæ-

*Factionib⁹
quatuor
due addi-
tæ.
Circensium
duo genera
Imagines
in Circensi-
bus elatae.*

*Munera il-
lium qui Cir-
censibus præ-
erat.
Cereales.
Circenses.*

Sodorus ait) fluxit ad posteros. Post quos adnumerantur circenses Cereales & seculares, atque alij nauales, vbi in circo maximo immisso euripo: naues metis appositis, ne illas contingerent, cursu præcipiti concurrebant. Illud vtique non in postremis fuerit, quòd tam in circensibus quàm sacris certaminibus magna cura seruatum est, vt qui intempestiuè surgunt, aut qui ante alios exeunt, colaphis cœdantur: quòdque qui coronam meruisset, tanquam ad supremum fastigium ventum foret, nihil vltra de virium aut artis incremento speraret: vtque non minus bonos fortèsque viros, qui ad certamen prouocarèt, neque cum quo certaretur inuenirent, quum nemo luctari aut congrèdi audet, quàm eos qui fortiter pugnasent vicissent, merita palma, aut posito constitutoque præmio donarent. Neque enim minus coronari pugiles qui absque sudore in certaminibus, quam qui pugnan-do palmam assequuti sunt, cauebatur. Licet adnotatum quandoque exemplis legamus, vt si athleta eò fortitudinis processerit, vt non inueniret parèem, plures vni obiicerentur, cum quibus periculum faceret & decertaret. Nam vt victor quis declaratur, & victoria insignè ferat, æmulo opus esse dixerunt. Neque prætereundum, gymnica certamina Eleis præcipua fuisse, thymelica Corinthiis, scenica Atheniensibus.

*Cum quo
nullus in
certamen
prode vel
les.
Vnus duo-
bus com-
missus.*

*Mira exempla que in montibus & lapidibus hodie videntur,
vnde originem & causas duxerint. CAP. IX.*

Ingens cupidus animos stimulauit illorù, qui rerù naturæ originem & causas diligèti æstimatione scrutati sunt, quod orbis huius quæ incolimus immèsi & inexplicabilis, totiusque naturæ rerum, cuius æternà vertiginè & irrequietù ambitù videmus, principium & origo sit: quod equidem immèse quæstionis fuit. Thales ille Milesius inter septem præcipuè celebratus, cù quò sacerdotè Ægyptij, & vates Pindarus, ex humore omnia cõstare dixerùt, Anaximenes ex aère, Heraclitus Ephesi⁹, Stoici, & Parmenides ignè, Anaximader Milesius infinitatè, Pythagoras numeros, Empedocles Agrigètinus quatuor elemèta, Plato Deù & hylen, vnde elemèta deriuatè,

*Philoso-
phorum
opiniones
de rerum
principiis.*

Xenophanés aquam simul & terram, rerū originē principiumque duxerūt. Epicurus autem, Leucippus & Democritus Abderites, ex atomis, siue ex paruis minutisq; corporibus temere concurrentibus, in vnum cōfusis & condensatis, omnīū elementorum vim atque substantiā rerūque formas & figuras oriri dicunt. Indi & Brachmanes præter quatuor elemēta, quintam naturā, ex qua cælum & sidera constarent, effluxerant: hancque rerum machinā, & hunc terræ globum, quem incolimus, quandoque indigestum & confusum, nullo rerum discrimine aut ordine, olim vnū chaos extitisse: postea diuino consilio & delectu, siue ex paruis huiusmodi corporibus & sempiterna illa incursione atomorū, siue quia grauiora in profundū, leuia verō cælesti labefactata motu, & accipiti contentione distracta, natura violēte in altū euoluere, hanc rerum faciem, & hunc quem haurimus aërē, istāque quam incolimus terram, mutuo licet cōtrario sultam nexu, ex illa illuione & turbulenta confusione emeruisse: & prout plus minusve illius densatæ materiæ, vel humoris fuere participes, ita montes & edita, nunc cōualles & depressa, modō maria & flumina, fontēsque & lacus, cāpōlque ac diuersas rerum facies, & tanta naturæ miracula, summū illū artificem & rectorem Deū, omnium cōditorem, tantæque molis fabricatorem diuino magisterio examinato modo effecisse: humorēque in vndas, leuiāque in aëra & ignes quōdq; minus defæcā tum erat, in terras diuina sorte distincta recessisse: donec ad certam istam solidāque peruenit speciē, aëremque quo fruimur, quāque incolimus & haurimus. In hisque fortē euenisse, vt pleraque alterius speciēi & formæ, in tātē machinæ molitione cum terra simul coaluerint huiusque rei argumētum esse, quōd terram mobilem & solubilem, paulatim confusam, longissimo æuo in lapides durescere, diuersarūque rerum species intra lapidum viscera vnum corpus effici: illasque simul in omni æternitate condensari, ac diuersas facies quotidie artificem naturā moliri videmus. Quare diuersi coloris marmorā, in quibus misturas inexplicabiles in vno nunc corpore concretos inspicimus, quandoque distincta & separata, multipliciū corporum fuisse, faciliē crediderim, quæ

quæ quidem res illius primæ originis & coaceruationis indubia argumenta præbet: siue quod nonnulli tradunt, diuersis cardinibus inductis aquis vel mari sedibus suis exicito, seu nimbis effusis, diluuiū quondam inundasset mundus: postea cum fluctibus & mari omnia miscerentur, desitis intēpestatibus, & terræ situ defecato, post tot aquarū moles & agitationes fluctuū, solidas apparuisse terras: propterea in montibus, quauis longē à mari, ea que in litoralibus vadis cernūtur, nūc inueniri: & quauis mediterranea, specie tamē litorali appareret. In memoria mihi est, lapidem duri marmoris non vnus coloris vidisse in montibus Calabris, longo à mari recessu, in quo multiplices conchas maris cōgestas, & simul concretas cum ipso marmore, in vnum corpus coaluisse videres: quas quidem osses & non lapideas esse, & quales in litoralibus vadis inspicimus, facile erat cernere. Quod si marmor in frustra dissectū ressecasses, etiam multiplices conchas singulis frustis quasi natiuas confidere, & cum lapide vnā discindi videres. Quod profectō multū præstat argumenti, dissimilia corpora disiuncta prius, Postea colluione rerū mista, & longo æuo coaceruata coaluisse. Quod genus marmoris, in quo conchyliā videātur plurima, in Thessalia & Harmonia præcipue apparere autores memorant. Arque in Aegypto saludinē esudare Herodotus tradit, ita vt in collibus editionibus ea quæ mari incito expuñtur, facile cōspiciantur. Apud Megareses quoque & omnem Macedoniam, ex rupiū præruptissimis saxis lapides excuari nonnulli testati sunt: in quibus pleraque specie appareant litorali, multaque ædificia & magnas moles ex illis cōstrui. Iouianus Pontanus ad hoc æui vir haud dubiē clarus ingenio factisque, cum plerisque nobilibus, praesente me, sermocinabatur, se in promontorio Paulisylpi iuxta Neapolim, vi tēpeltatis ingenti lapsu proruto mōte, vidisse in medio abscessi collis trabē ligneā, vndique latere montis duro lapide cinctā, cum montis dorso concreuisse, & in vnum corpus coaluisse: & hanc rem mirificā, quæ nõ minore miraculo fuit, quā cōchyliā in mōtib; non vni tantum spectaculo fuisse. Sed ne quis hoc fictum commentum arbitretur, peruulgata res est, paucis ante

Quinta es
sentia.

Chaos.

Elemētōriū
commistio.

Lapidū di-
uerse spe-
cies vnde
producte.

Conchæ in
montibus.

Sal in mō-
tibus.

Trabs cum
lapide con-
creta.

*Adamas
calamus in
marmore
reperitur.*

nos seculis, dū Neapoli marmora ædificij causa discin-
derentur, adamantē mirē splendidum, non nativa vena,
aut rudi & informi, sed absoluta artificis manu confec-
tum & perpolitū, mira cælatura & arte, in medio mar-
moris concretū fabros inuenisse, eūque pro miraculo
regi dono datum, inter cubiculi arcana conspicuū fuisse,
hodiēque inter illustria adnumerari. Præter quæ, mi-
ra profectō sunt quæ à plerisque digna memoratu pro-
duntur. Palamedes amicus meus, calcarię fornacis præ-
cipuus artifex, ingenuo gnauo & industrio, autor alio-
qui grauis, sæpe mihi retulit, sedum marmora discin-
deret, in medio silicis, quæ nisi vi malleorum diripi haud
facilē poterat, oleum quasi in vase cōclusum inuenisse,
odoris immēsi & aspectu iucundo, cui medicæ vis fuisse
dicebatur: quo effuso, manus sibi diu miro odore fra-
grarunt. Quod ego quo pacto, stante semper solida illa
materia, illic coagulari aut occludi potuerit, non equi-
dem scio. Nos etiam apud autores legimus, si vera tra-
dunt, in Chiorum lapidicinis distisso saxo, caput effictū

*Caput pa-
nisci in sa-
xo diffisso
inuenitur.
Puluis Pu-
teolanus.
Syluam in
mari ru-
bro.
Virgulta,
aquis inte-
cta lapide-
scere.*

Panisci apparuisse: & ad Bætiam Hispaniæ, lapides na-
sci, quibus scissis, ex puro auro frustra & lapillos cōspi-
ciant: & ab Europo vsque Elim quicquid oræ maritimæ
mari abluitur, in saxa mutari: aut quod de puluere Pu-
teolano traditur, qui marinis aquis tactis, durefcit in sa-
xum: & in mari rubro syluas viuere, oleamque & laurū,
in quibus fungi enascantur, qui mox sole tacti conuer-
tantur in pumicem. Atque in Lucania, Cappadocia &
Hierapoli Mysiæ, nonnullas esse aquas, quibus virgulta
& ligna iniecta, breui post lapidescunt. Quod si aquis
hoc datum est, siue legem factorum, siue cōsilio Dei, qui
reliqua mundi opera æterna constitutione molitur, vt
arenas & glaream, aliāque hoc genus species consolidet
& indurefcant: quanto probabilius est, parentem re-
rum naturam, longissimo ævo ea quæ disuncta fuerant,
physica vi & ratione consolidare potuisse, cum præfer-
tum montes lapidesque adulescere in dies, exhaustāque
effossionibus loca, sua vi rursus repleri, aliāque attenuari
& imminui: ac maria quæ sempiterna agitatione mou-
entur, alia recedere: pleraque inundare, ac locorum fa-
cies mutari quotidie spectemus?

*Quam varium & multiplex iusiurandum apud diuersas gen-
tes fuerit, & per quos deos iurare consueuerint.*

CAPVT. X.

Quam varium & multiplex iusiurandum apud gen-
tes fuerit, à nonnullis proditum memoriæ est. Per
terram, per amnes, per fontes, per vndas fluentes imma-
nissimum sanctissimumque iusiurandum fuisse, Græco-
rum veteres credidere: apud eosdemque qui sanctam &
inviolabilem præstant fidem, in Theſmophoræ, hoc est, *Græci ve-
teres.*
legiferæ Cereris templum descendere, & quibuldam ex
hibitis sacris, deæ purpuram induere, & incensūque faci-
bus, velut præsentibus numinib⁹, per quicquid est deo-
rum deierare solebant: aut per regium sceptrum, in quo
iura dabant, teste Homero: quod præpotens iusiurandū
regibus visum, ita vt maxima obſtricti fide tenerentur.
Nonnunquam verre apprehensio, & stricto in iugulum
gladio, cælum, terras, solem, & vltices futias aduocare
& testes facere, mox verre immolato, & in mare deie-
cto, iusiurandum præbere: quo præbito, nihil præterea
quærendum homini erat. Atheniensibus ex solis Græcis
per Iidem iurare licuit. Nonnunquam deorum aras tan-
gere, sanctissimum iusiurandum putabatur. Apud The- *Athenien-
ses.*
bas per Osiridē, Scythis per folium regis, aut per ven- *Thebæi.*
tum & acinacem, solenne iuramentum fuit. Apud Epi- *Scythæ.*
daurios per Semelē, apud Thracas per Mercuriū, Mas- *Epidaurii.*
sagetis per Tanaim & Meotidē paludem. Cappadoci- *Thaces.*
per montem, quem pro deo colunt. Perfarum mos, *Massage-
rat per mithram, hoc est, solem iurare. A Egyptij alliuū, te.*
A Egyptij alliuū, te. *Cappado-
quæ fallere, aut illorum periurio adstringi, sine graui-
piaculo non licebat. Fertur Zeno per capparim, Iones Perse.
per crabem, Lampon per anserem, Socrates per canem Aegyptij.
& platanum, ne per deos iuraret, aliquando per quercū Zeno.
& hircum: Sophocles per Laperfas. hoc est, Castorem & Iones.
Pollucē, deierare cōsueuisse. A Ethiopes per defunctos, Lampon.
quos colebant in vitā, quorum corpora vitro seruabāt, Socrates.
deierarūt, Lacones per Spartanos & Argiuos deos. Ar- *Sophocles.*
menij iusiurandū de rebus magnis in templo Anaitidis *Aetiopes.*
deæ, quam maximi numini instar habebant, ab ipsisque *Lacones.*
te ligiose colebatur, præstare cōsueuerant. Apud nonnullos *Armenii.**

Alii. per obscœnos & fœtidos cibos : ab aliis per caput alterius aut per mensam & fruges : nonnunquam super defectis carnibus , aut militaribus armis . Apud Syracusanos , tactis cereis ignitis iurabatur . Græcorum plerique per Rhadamanthum , Pythagorei per quaternionē : siquidem hunc numerum ad animæ integritatē spectare dicunt : in his fuere , inens , scientia , opinio , & sensus . Aphri per viros insignes , qui virtutibus enituerent : Pœni per patrios deos , fidem iureiurando sacrarunt . Orpheus autē , si quis diuinam iustitiam attestari vellet , per numina octo iurare permisit , Ignem , Aquam , Terrā , Cœlum , Lunam , Solem , Phanem , & noctem . Philosophi per Socratem , & aquam numen sanctissimum , Indi per aquā Sandaracinam , quæ apud magos è fonte manabat , maximum iusurandum æstimant , ita vt deierantes gravinæ & certissimo exitio teneretur . Neque omiseim **Prienſes.** Priensium spectatissimum iuramentum , qui cum ad incercuicionem ad locum qui dicitur Quercus , cum Milesiis graui bello decertassent , in eoque liberos & chara pignora amisissēt , si quid sanctiore fœdere firmare velent , per tenebras quæ apud Quercum , deierabant . Sicut **Augili.** Augilis qui circa Cyrenæ sunt , & Nasamonibus , nisi per manes defunctorū , quos veluti deos colebant , iurare fas erat , illorum sepulchra contingentes : quod **Ægyptiis.** quoque in more fuit , vt per defunctos quos in scitibus circa templa cōsiderat , maximum putarent iusurandum , contra cuius religionem venire non licebat . Pœnorum mos traditur , vt aram & sacra tangentes , vel agnum laua , dextra silicem tenentes , deos hominēque contestentur , vt si illos sciens falleret , ita se Iupiter feriret , quemadmodum ipse agnum percuteret . Quin etiam vetus Romanis inoleuit mos , vt iuraturi per Iouē modò ad deorum aras sacrificio perfecto , ignem , arā atque exta tangerent : modò super cæsis hostiis iurarent : nonnunquam lapidem silicem tenentes , hæc ad verbum proferrent , Si sciens fallo , me Iupiter , salua vrbe arcetque , bonis eiiciat , vt ego lapidē hunc eiicio . Quibus enunciatis , lapidē manu emittebat : ideo per Iouem lapidem , solennissimum sanctissimūque iusurandum veteribus fuisse præditū est , illudque intentioni cura seruari oportebat .

Per Iouem lapidem.

Quod quidem in fœderibus publicis solennius præstabatur , vt fecialis , sumpto manibus lapide , tactis conuētis stare promitteret , in hæc verba : Si recte ac sine dolo malo hoc fœdus , atque hoc iusurandum facio , dii mihi cuncta felicia præstent : sin aliter aut facio , aut cogito , cæteris omnibus saluis solus ego peream , vt lapis hic è manibus meis decidet . Post quam precationē , manu lapidem eiiciebat : cui iuramento nullis opibus , nullōque negotio contraire fas erat . Præter quæ frequens Romanis fuit iusurandum per deos & deorum numina perque terrā mare & sidera : sicut per deum Filium , qui Sabinorum deus est , cuius ædes in Quirinalis fuit . Per parentas verò præstari iusurandum , illōsque iuramentis aduocare illiberalis sermo est habitus . Præ cæteris autem ex omni memoria sanctissimum iusurandum apud Romanos visum est , vt iurans , terram tenens , cæli deōsque contestans , conceptis verbis se & caput suum , ac stirpem & familiam , bona & fortunas , quibusdā additis precationibus deuoueret . Post aliquot verò tempestates , per salutem & genium principis deierare , longeprestantissimum iusuradum haberi cœptam , cui nulla vi , nullōque imperio contraire fas erat . Quod Tiberius Cæsar de se præstari vetuit . Nam ne in acta sua iuraret , nève nomen suum testarentur , aut genium , obstinatissimè restitit . Quod etiā de Nerone proditur , vt cum antea in acta principum iurarent magistratus , collegam suum Antistium in sua acta iurare inhiuierit . Caius Caligula maximum iuramentum , nec pro concione , nec ad milites , nisi per nomen Drusillæ præstitit , cui plus nimio addictus erat : Claudius verò per Augustum . Est quoque omnium sermone celebratum , & magnis enentis periculosisque expiatio , quod in ara Palicorum , lacu seu cratere religioso , breui & profundo , semperque lucido , apud Siculos iuramentum præstabatur : ad quem multiplici scaturigine ebullientem , iurantes sponcione facta religiosè accedebant : & qui castè & sine labe criminis iurasset , illæsus & validus abibat : qui verò contra religionem , iusurandi fidem abiurasset , reus criminis , in lacu demersus , lætæ conscientie , & peierati numinis , morte pœnas dabat : in quorum templo fama

Per deum Fidium.
Per parentes sanctissimum iusurandum apud Romanos.
Per salutē & genium principis.
C. Caligule iuramentum.
Claudii.
Apud Siculos in ara Palicorū.

fert: crateres quosdā in ceita & cæca origine igneos globos perpetim euomere, & feruentē aquam tetri odoris inde eſtuare. Quod Ariſtoteles de fonte Acadino memorix prodidit, qui iuxta Palicos in Sicilia manat, in quatabellâ inſcripto iuramēto, ſi rectē iuratū foret, ſuperſtare, neq; liquore perfundi aſſeuerat: ſi perperā, protinus in profundum rapi, neque apparere vltra. Idem in Sardinia quaſdā aquarum ſcaturigines facere: nam vbi periuuri erat, quicumque in eis immerſus: cæcitate admiſſum facinus luebat. qui integer ad iuſurandū accedebat, incolumi fama clarius cernebat. Iuxta Tyanam quoque fons Ioui ſacer, frigidus ebullire traditur, qui quā cæteris foret innoxius, periuſus ſolū puſtulas liuentes, & vomicas facit calamitoſas. Atq; in Bithynia iuxta Buieti templū fons cæremoniis ſacer, manare feruentis naturæ, vbi periuri velut vrente flāma necabātur, ita vt magno malo periurium lueretur. Tenet opinio, in Arcadia apud aquā Stygem (quæ è petra manabat præſentiſſimi veneni) ad Nonacrim, idem iuſurandū præſtari, ſub inſigni documento ſpretæ religionis: naque in fraude & perfidia deierantium, extremi discriminis erat. Sicut ſubterraneus ſpecus ad Corinthum, qui Palamoniſ dicitur, à nemine adiri fertur ſine periurij pœna memorabili, Fuſitq; in vſu apud Athenienſes, vt iuſurandum quod publicè in fœderibus præſtabatur, poſtquā per ſernatū exhibitū erat, quod ſanctius foret quaſtores: apud Argos verò, prætores cōfirmant: apud Mantineā, vates & belli duces: in Elide autē, opifices & legum periti, ne quid repētino motu imperitæ multitudinis mutari, aut ſecus fieri dicique poſſet. Præ cæteris verò maximū vinculi iuramenti apud Samnites vetuſta religione fuiſſe traditū eſt, vt ara in medio conſtituta, ac caſis victimis, omni aditu præſepto, iurans introducatur, & furiali carmine inter ſtragem victimarū dira execratione adſtringatur. Qui etiam Arcadibus mos erat, inter cædes victimarū ſolemnem fidem & iuſurandum dare. Græcis verò libantes diis in ædibus ſacris iurare, magnū vinculum iuramenti exiſtimatū eſt. Illud vtique profuerit ad nouiſſe, diu ſernatū apud Romanos, vt neq; viri per Caſtorū, neque mulieres per Herculeſ, iuſurandū darent.

Pollucem verò vtrique iurare non vetantur. Sapius tamē per Cæmen mæſculi per deos, mulieres per deas iurare iuſurpatores iurunt. licet Socrates apud Platonē per Iunonē iuſuſſe legatur. Quoddamque qui Herculeſ aut Dionyſum, vel Deum Cæremo, Phidium iuraturi ſunt, ſub diuo iurare cogantur: ſub temēto autē non decebat, quia cum obuiā cundo periculis, laboribus maximis fuerint exerciti, id vmbra & ſub tæto, tanquā ſub ignauo ocio illos appellare turpe erat. Fuit quoque literis proditū, pontifici maximo per deos Pontifex iurare licuiſſe, per libertos verò nō licuiſſe. Solus tamen Maxi. Flamen dialis iuramentum præſtare perpetua lege vetabatur: ideo ſiquando in magiſtratu aſſumptus, per leges dialis notē iurare tenebatur, alium qui vicē illius ageret, ſufficere & iurabat. ita in leges iurare cogebatur. Subit tamē reputatio, idem Phryges nō apud Phryges ſeruari, qui non modò nullo iuramento iurabant. adiguntur, ſed nec alios ad deierandū cogunt. Ferūt verò Gallis & Pænos nulla religione iuſurandi moueri, Pænis nulli aut vbi viſum fuerit, deſeuiant, nullo rapinis modo la religio aut ſæuitiæ præſentio. Sicut Aphrodiſiū iuramentum pro iuſurandi vano haberi veteres voluerunt: namq; veteri adagio amā. Venerum tibus verū ludificare permiſſum eſt. Fertur verò Diony. iuriſurandū. ſij tyranni verbum, ſicut pueros talis, ita iuramenti homines fruſtrari oportere. Illud quoque notatū eſt, Euripidem & Ariſtophanem taxaffe Spartanos velut inſidos perſidia damnoloſque, quibus nec ara, nec fides, nec iuſuradum taxati. foret. Idq; verò teſtimonio probari, quod corrupto muneribus rege Aristocrate, bello cōtra Meſſenios, læſa fide iuriſurandi, primi Martiā virtutem venalem fecere. Quod de Theſſalis quoque poëtæ tradūt, quibus ex Theſſala tuona pædet fides, cū bello Peloponeſiaco fœdera & deos fides. oblitū, in ipſa acie ab Athenienſibus ad Lacedæmonios Parthi. mutatis ordinibus transfugerint. Quare Theſſala fides Aphri. velut vana & fluxa, in proverbium venit. Parthiſ quoq; Syri. fides nulla, niſi quantum expedit, quibus vtilitas ſemper Arabes. eſt fide ſanctior. Idē Aphriſ Syriſque. Soli tamen Arabes Perſe. Perſæque fidem ſeruare didicere, Tanti enim fidē fecere, vt humanā ſocietatē cum fide tolli crederēt, contraq; vtilitatē fides illis ſemper antiquior fuit. Vno tamē exēplo proditur Amariſ Perſarū dux labefactaſſe fidem, qui cū Barcæis ſuper occultā foſſam fœdes feriret, id ratum.

Acadinus
fons.

In Sardi-
nia.

Fons iuxta

Tyanam.

Fons in Bi-

thynia.

Styx in Ar-

cadia.

In ſpecu

Palamoniſ

apud Co-

rinthios.

Iuramenta

per quaſto-

res, præto-

res, vates

& belli du-

ces, aliōſ-

que conſir-

mata.

Samnites.

Arcades.

Græci.

Viri per

Herculeſ,

ſamariſ ve

fore iurauit, quoad humus illa firma solidaque maneret, Mox resecta fouea foedus soluit, & iniurandum rupit. Præ cæteris traditur Zenocrati tanta fides habita, vt quum nullius iniratur testimonium admitteretur, soli Athenienses sine iuramenti religione assensere, eumque iniuratum, quod inueteratæ fidei esset, in fidem atque officium admisere.

Quid sit exedra, quid menianum, de quibus apud iurisconsultos mentio frequens, & quid embamma.

CAPVT XI.

l. si verò ff. vii. allega.

FVit in perpetua quæstione apud iurisperitos, qui inter patronos causarum longe præstantissimi habitus sunt quid exedra, & quid menianum esset: de quibus ab Vlpiano de his qui deiecerunt mentio fit. Et quum homo quispiam insigniter impudens, alliceret fenestragenus fuisse exedram, qualem in nostris edibus hodie conspicimus, idque improbissimè contenderet: alij aliter sententes, sedem esse putarunt, qua viri maturo ingenio, studio & bonis artibus dediti, vt solitariæ, idque Ciceronis autoritate significari, de natura deorum primo, vbi se in exedra sedentem differere assueuerat. Cumque hic verbi significatus longè ab Vlpiani mente disideret, animaduerti tandem, non sedem ab Vlpiano, sed cubiculum designari columnis fultum, & epistylis pluribus, excisis spatii, quibus prospectus in viam erat, aliquando sub dio, nonnunquam sub tecto: menianum verò dici, proiecum protentumque spatium vltra edes tignis protectis, nullo munimento fultum ab imo, ambulandi prospiciendive causa, à Caio Menio Crassi collega, vnde nomen mutuauit, inuentum. Cum enim C. Menius Cato & Flacco consulis domum venderet, vt ibi basilica extrueretur, vsus vnus columnæ supra, quam tectum proiiceret, & tigna immitteret, sibi excepit, quò superiora latius paterent, & posteri prospectarent: cuius generis ædificia, inde meniana dicta, hodieque id nomen obtinuit: idque à Labeone de priuatis ædificiis aptissimè notari, cuius verbera fuere: Proiecta sunt ea: quæ ita prouehantur, vt nunquã conquelescant. Eiusmodi sunt Meniana & subgrundia. Iterum quærebatur, quid esset embamma de quo ab Vlpiano de viño & oleo legato, an

Exedra.

Menianum.

*Embamma
l. si quis vi.
vi. d. si ace*

aceto deceat annumerari, eleganter quæritur. Cumque in verbi significatu solliciti essent, neque id assequi viderentur posse, nos embamma censuimus contritos saporibus dici, acido vino infusus, asperissimi gustus, ad acuum excitandumque stomachum, à verbo *ἐμβαμω*, quod est, intingo, seu (vt putant alij) acetum coagulatum, quod vino dilutum aut aqua, acetum saporem facit. Est igitur Vlpiani opinio, aceto legato, embamma perinde legato accedere, sicut acetum: quoniam eiusdem saporis & naturæ sunt. Verba verò Vlpiani de vino legato, hæc fuere: Si acetum quis legauerit, non continebitur legato acetum, quod vini numero fuit: embamma verò continebitur, quia acetum numero fuit.

Quor virgines Vestales, quæ ve illarum disciplina & institutio fuerit, quæve afficiatur pœna incesti damnata.

CAPVT XII.

QVI de Vestalibus virginibus memoriam reliques, illas à Numa Pompilio primum lectas fuisse autumant, quod sacerdotium cum Albæ oriundum esset, idem Numa inde transfato sacro, Romam aduocauit: vtque Vestæ antistes assidue forent, præcipua virginitate & aliis cæremoniis sanctas fecit. Cuius instar in Poliadis Minervæ templo multa religione in clyto, in Attica fuisse legimus, in quo virgines assidue degere, & lychnum inextincti luminis, ac Palladium existerent, multorum opinio fuit. Lychnum quoque in arce Athenis Mineruæ consecratum ferunt, quem semel oleo repletum, assidue lumini alimenta sufficere ad insequentis anni eundem diem, prodiderunt. Ignem quoque peruigilem apud Delphos custodiri à mulieribus quæ matrimonio solutæ erant, inuenimus: vbi si quando extinguebatur, ex Solis flamma peregrinum elici oportebat. Persæ quoque ignem habent peruigilem, sicut Chaldæi, Medi & Assyrii, vt deorum maximum, illique velut sacro numini hostias mactare, & sacra facere, atque ex illo euenta rerum interpretari assuerant: apud quos Dianæ Ecbatanæ templum fuit, quam Anatim vocant, cuius sacerdotes procul à virili contagio in perpetua virginitate degunt. In Britannia quoque Mineruæ numen colitur, in cuius templo perpetui ignes nun-

Vestales à Numa institutæ.

Virgines in Mineruæ templo.

Lychmus Athenis.

Ignis peruigil apud Delphos.

Persas, Chaldæos, Medos & Assyrios.

Ecbatana sacerdotes.

Britanni.

Vestales in templo Vestæ. quam canescere in fauillas, sed in saxeos globos verti ferebantur. Hæ autem virginis in templo Vestæ, quod forma circulari fuit inter Capitolium & Palatium morabantur assidue, ad quod ingredi interdium vetabatur ne: sub nocte verò adire, præ pudore masculino non licebat, fœminæ verò fas erat. In quo nulla Vestæ effigies aut simulachrum deæ cui immolarent visebatur, quia Vestam nihil aliud quàm animum & diuinum purarunt igne, quæ diuina mens animo concipitur, oculis non videtur. Sicut Corinthi ædes Parcarû, Cereris, & Proserpinæ, nulla habere simulachra dicuntur. Tametsi Vestam, virginis ore tympanû gestantis, quod ventos contineat, nonnulli effinxere: cuius aditum ex fonte Camœnarum Vestæ cõsecrato, ex Numæ legibus, vestales spargere assueiãt. Quod quidem minimè inauguratû fuit, ne quando in eo senatus cogeretur: ideo non esse templû aliqui existimarunt: licet in atrio Vestæ quod à tẽplo seiundû erat, quandoque haberi senatû videamus. Quibus virginibus, ne sacra intermitterent, stipendiû de publico statuit. Eas enim quatuor à principio fuisse tradunt, quarû nomina Gegamia & Beremia, deinde Gamilia & Tarpeia, primûm à Numa initiatæ, & post Numam à regibus ad sacerdotiû additæ. Lapsis inde tẽporibus, quum populus in sex partes diuisus foret, vt pro eo sua quisq; parte ministram haberet sacrorum, duas additas fuisse ferunt, donec aucto & propagato imperio, collegium Vestalium ad vigenarium numerum constitutum fuit: quibus quæ præsidebat, dicebatur maxima. Has ergo arbitrio decretoque pontificis max. in genuas, & libero patre genitas, etiam nolentes & ab inuitis ad sacerdotium cogi compertum est, eas præcipuè, quibus summa integritas, pudor & virtus foret, nisi flaminis, pontificis, auguris, aut quindecim viri sacris faciundis, tubicinisve sacrorum, vel septemviri epulorum, aut salij filia foret. Horû enim filias, inuitas & detrectantes ad sacerdotium cogi non posse, neque cuius pater tres aut suprà filios non haberet: neque illam, cuius soror vestalis fuisset capta, pontificum decreto cauebatur: neque illas, quarum mater cum viro dissidium fecisset, neque in eodem coniugio maneret. Quarû siqua mortem oppeteret, in

demortuæ locû aliam capi oportebat: sed nec minor sex neque decè annis maior capi poterat, quæve patrima & matrima non esset, neque ea quæ aliquo oris aut sensus vitio laboraret. Quæ dum capitur à pontifice max. non suo nomine, sed Amata appellatur, omè veteris denominationis sequuti. Siquidè quæ prima vestalis capta fuit, hoc nomine fertur nuncupata. Quibus quidè ad sacerdotium admisis, assidua in sidens cura inerat ignis sacri & æterni, qui in penetrabilibus Vestæ in fictilibus vasculis seruabatur, quasi cœlestis arcani custodiam & curam fidelem per vices agere, ignemque seruare: Quibus propter sanctitatem & cõtinuam virginitatè, tantus est honestatus habitus, vt veluti sacrosanctæ, ab omni viroꝝum contagio intactæ forent, aduersûsque eas, aut decreta iustis que earum, nulli magistratû, intercedendi facultas erat. Quibus hoc etiam tributû est, vt licet essent sub patris iure, postquã ad sacerdotium adscitæ sunt, sui iuris effectis, testandi manumittendique etiã sine curatore libera facultas foret. Ipsæ tamè intestatæ hereditatem adire, aut bonis succedere, vel ipsis intestatis hæredes aliqui esse nequibant, quod veteri scito apud Labeonè cauebatur. Cùmq; soli Theratiæ vestali, priuilegio honoris, ius testimonij dicendi à populo datum esset, hinc effici cogique potest, reliquis testimonij ferendi ius nõ habere: ferendi re-
Theratie vestalis ius ferendi re-
simonij. adesse oportebat. Tû siqua dissidia & similtates, vel aliq; exortè offensiones fuissent, aut seditio intestina cõorta inter ciues, vt vestalibus intercedètib; & deprecatricibus, & quasi internunciis, pacis fœdera inirentur, illarum curæ mandabatur: hisque mediis & procuratibus offensarû culparûmque venia impetrabatur. Testameta quoque, & quæ secretioris consilij erãt, quæve quis celastaliu mu-
Alia ve-
staliu mu-
nera. bat, apud illas deponèbatur, vt in fideli custodia essent. Triginta Quibus, postquã in sacerdotium adscitæ fuerûnt, triginta annorum castitas præscripta fuit. Primò enim decènio quæ castitas ve-
stalis præ-
stabilis præ-
scripta. ad cultum & arcanas cæremonias, ritûsque sacrorû spectarent, quæve vetustissimis carminibus & monumentis prodita erant, ediscebant: secundo verò, quæ didicere, opere cõplere & efficere: tertio autem decennio, sacra &

Amate nomen Vestalibus impositum. Manus Vestalium. Honos Vestalium.

Theratie vestalis ius ferendi re-simonij.

Alia vestalium munera.

Triginta annorum castitas vestalis præstabilis præscripta.

Aonos vestalibus exhibitus.

instituta, ritusque & cæremonias quas didicissent, alias edocere oportebat. Tunc demum exacto circulo annorum triginta, velut emeritis stipendiis, liberum erat vel sacerdotio solui, & aliam vitam nascisci, vel si volet, alij nubere, & filios educere, aut sacrorum curam gerere, & eodem cultu ornatumque esse non verabantur. Tantæque dignationis fuisse, ut si extra atrium Vestæ prodire vellent, nisi præcedentibus fascibus ob honorem sacerdotii, foras ex ire non liceret. Tum si vi morbi aut necessitate, templo excedebant, quod venerationis plus inesset, matronas & grandes natu matres, insignes morum verecundia & probitate, quæ eas comitarentur & custodirent, adhibebant: cui ad omnem occursum, etiam cõsules prætorisque; de via decedebant. Quod si dum foras vadunt, ad capitale quicquam supplicium traheretur, si obuiam fieret ipsum tunc mortem oppetere, aut nouissimo exemplo affici non debebat. Tantoque cultu & honore ob sanctitatem sacerdotij habitæ sunt, ut seruitia fugitiua nondum urbem egressa, in loco precationis retinerent, & seruitute eximerent. Ad se quoque fugientes, ab iniuria prohibere, atque a cuiusque magistratus imperio intercedere poterant: ab eisque quæ sacrosanctæ forent, aut decreto iussuque earum, nulli magistratui, nec trib. pl. qui pariter sacrosanctus est, prouocare permissum: tantumque illarum iussui virum & roboris fuit, ut Claudia vestalis patrem iniussu populi triumphantem, ne cui tribuno intercedere liceret, ascenso simul curru, in capitolium sequuta fuerit. Quod si quando vestæ ignis (cuius præcipuam ducebant curam) extinctus foret, id inter non minima prodigia habitum magna semper mercede expiatum fuit: quippe ex eo formido, & non mediocris terror religioque senatus populi, & incussa erat: illisque non procuratis, aut diis non propitiatis, à rebus agendis grauiusque negociis haud secus abstinere, quam si dira & terra prodigia, aut portenta calamitosa prædicta forent. Ea verò vestalis, cuius custodia fuerat ob secundiam: sicut ob alia crimina, à pontifice maximo, qui eas fidelis custodia seruabat, flagro plectebatur. In abdito enim conclauis & penitus abitrufo loco, eam obtento linteo flagris plectebat. Ignem verò extinctum ita suscitabat, ut vas æneum pellucidum

Vestæ ignis extinctus prodigij loco habitum.

Vestalis cuius incensio ignis extinctus flagris à pontifice.

trium angulorum, ad solis iubar obiceretur, ita ut vndique ignis deaccensus in orbem coiret: illudque vsque adeo diuerberaret, donec conceptum ignem arida materia clibano in ardem ferret. Quem quidem nouum accendere calendis Mart. quibus principium anni agebatur, quotannis solitæ sunt, fuitque is ignis perpetuus, in penetralibus sacris, & penus Vestæ, velut sanctiore recessu conditus: in quo Palladium & dii penates. Troia aduecti, fatale pignus imperij colebantur, ad quod nulli hominum, nisi vestalibus & pontificibus adire fas erat. Qui quidem dii fuisse duo iuuenes veteris artis & operæ paruis imagunculis sedentes, & militari more pila tenentes: tamen si Palladium ab Ænea aduectum, nonnulli Apollinem & Neptunum ferant: alij troianum Palladem Romæ & Lauini, Lucerie & Siritidæ demonstrari tradunt: qui ab Ænea in Italiam allati, Latini mansere primùm, mox ab Iulo in Albam à se conditam translatos, pristinam Lauini sedem sua ipote repetisse dicunt. Quod si quando vestales sacra diis libarent, aut Vestæ rem diuinam facerent, eo cultu ornatumque ornatus in erant, ut licet vittatæ incederent, alium tunc vestimentum, quod suffibulum vocant, oblongum prætextum quadrangulum in capite sumerent: illudque fibula subnecterent, castaque mola & sale tuso, ac in ollam fictile missis, & mox in aquam iniecto, sacra facerent, calicibusque fictilibus, qui culi dicti sunt, vestæ & diis libarent: Sirpeæ effigies triginta numero, quas Argeos vocant, ex virgulto statis diebus in Tiberim deicerent, arasque deorum numinibus accenso foculo, dicarent: quibus hoc proprium serunt, ut defectum capillum tamquam sacrosanctum, vulgo atteri non sinerent: sed in loto labore conspicuæ magnitudinis, quæ in Lucinæ ara colebatur, apponerent cui ob id capillatæ nomen. Tum si quando sacramento adigebatur, nisi per suam Vestam iurare licebat. Eratque Vestalium opus, annis singulis stata die regem sacrorum adire, utque vigilaret, ne diuina intermitteret, præmonere præcaueretque. Tantæque dignationis & pudoris habitæ sunt, ut his præteritis tanquam arbitrariis numinibus, non factis modo, sed & verbis obsecris & preteritatis abstinerent: easque velut augustas & sanctas res, atque vnicum castitatis exemplar, religiose obser-

Palladium & dii penates in vestalium custodia.

Vestalium ornatus in erant, ut licet vittatæ incederent, alium tunc vestimentum, quod suffibulum vocant, oblongum prætextum quadrangulum in capite sumerent: illudque fibula subnecterent, castaque mola & sale tuso, ac in ollam fictile missis, & mox in aquam iniecto, sacra facerent, calicibusque fictilibus, qui culi dicti sunt, vestæ & diis libarent: Sirpeæ effigies triginta numero, quas Argeos vocant, ex virgulto statis diebus in Tiberim deicerent, arasque deorum numinibus accenso foculo, dicarent: quibus hoc proprium serunt, ut defectum capillum tamquam sacrosanctum, vulgo atteri non sinerent: sed in loto labore conspicuæ magnitudinis, quæ in Lucinæ ara colebatur, apponerent cui ob id capillatæ nomen. Tum si quando sacramento adigebatur, nisi per suam Vestam iurare licebat. Eratque Vestalium opus, annis singulis stata die regem sacrorum adire, utque vigilaret, ne diuina intermitteret, præmonere præcaueretque. Tantæque dignationis & pudoris habitæ sunt, ut his præteritis tanquam arbitrariis numinibus, non factis modo, sed & verbis obsecris & preteritatis abstinerent: easque velut augustas & sanctas res, atque vnicum castitatis exemplar, religiose obser-

Locus capillatæ.

Vestalium insursum adit. Munus à iis linteum vestalium.

uarent. Et tamen si tanti exempli & disciplinae forent, illas tamen athletarum spectaculis & theatro interfuisse quae doque legimus, scilicet remissioni officij muncere, de concilio sententia. Si qua vero detestabilis scelere polluta, omnium sententiam pontificum incesti conuicta & damnata foret, in eam manus aut vim inferre nulli licuit: sed postquam familiam in potestate habere, & sacris abstinere iusta fuerat, statim die sub effossa humo ad portam Collinam, in loco cui Sceleratorum nomen, viam defodiebant: virginis vero stupratorem in comitio cadebant ad necem. In ea enim subterranea erat fouea, ad quam gradibus descensus, & in imo lectulus, lucerna ardens, panis simul & lac, inter aqua. & in gutto oleum, virginem vero damnatam, demptis vitris de vertice feretro impositam, cultu miserabili, maximo omnium horrore, eodem deducebant: quo ubi deducta fuerat, vinculis solutam pontifex maximus solenne praefatus carnem capite velato, ad hostium foueam constituebat: & postquam introgressa fuerat, illo auerso, & scilicet sublati, desuperque aggregata humo, defodiebant vitam: ita ut ab omni hominis tactu illa extingueretur. Quae die tanquam lugubri & ominosa consternata vixit, veluti repetitum in commodum accidisset, iustitiam indictio nihil publicae magnaeque rei agere licebat. Tanta videlicet cura, tantaque sollicitudine praefici cauebant, ne qua in sacerdotes & deo dicatas virginis vis fieret. Fuere autem vestales incesti damnatae inter alias, Popilla, Aemilia, Oppia, Fabia, Minutia, Sextilia, Opimia, & Fleronia, inter quas Caparonia suspensio supplicij praeventit: Fabia vero incesti causam dixit, cum eis Catilina obiiceretur, & quia soror Terentiae Ciceronis erat, inducto crimine absoluta fuit. Cornelia Maximilia absens & inaudita a domitiano incesti rea, quam esset absoluta, non admitti forsam criminis, prauo iudicio poenas dedit. Cumque Urbina falsi criminis virgis caesa & vincta defossa fuisset, religio urbem peruasit, immiterit poenam luisse, quod pestilenti contagio matronae mortuos edebat partus, ipsaque vna interibant, ob id admissum peccati, & merita noxa puniri. Posthumia vero ob mundiorum cultum, criminis insinulata, causam dixit: mox sine noxa & innocens contempta, de collegij sententia omnium vocis absoluta fuit.

*Spectaculis
admissa.*

*Vestalis in
cesti conui-
ctae panna.*

*Stuprato-
ris panna.*

*Vestalis in
cesti dam-
natae.*

*Quae abso-
luta.*

*Innocentes
condemnat.*

*Ex quibus veteres captare auspicia solerent, & auspicio-
rum que prospera, quaeve piacularia sint.*

CAPVT XIII.

Priscos Romanorum adeo auspiciis deditos fuisse constat, ut post urbem conditam falsa illa superstitione & praua religione ducti, nihil bello vel pace domi militiaeque agerent, nisi auspiciato. Sed inter auspicia de quibus antiquitas fabulata est, quae prospera, quaeve piacularia sint, saepe quaesitum est. In primis receptum est auspicio- rum quinque genera obseruari ab augurandi peritis: primum ex caelo, secundum ex avibus, tertium ex tripudiis, quartum ex quadrupedibus, vltimum ex diis. Ex his quaedam oblatiua sunt, quae non poscuntur: quaedam impetratiua, quae opta veniunt, Oblatiua, non semper auspiciam facere: siquidem in potestate videndis sunt, an illa ad se pertinere velint. In augurum enim disciplina hoc traditur primum, nulla auspicia, siue boni, siue mali praenuncia, ad eum, qui illa obseruare negauit, pertinere: nam temere iacta, & sine ratione vaga, diuinationem non recipiunt. Ex impetratiuis autem auspiciis vera sumi saepe notatum est. Quotiesque augures ex arce augurium petunt, lituum tenent sine nodo adu- cum, quo caeli regiones & certa spatia, quibus videnda ad se pertinere volebant, quae tripla dicta sunt: sedebat enim augur velato capite, & lituo caeli regiones notabat. Ex caelo fit augurium, ut si laeuum intonauisset, quod prosperi euentus putarunt esse: idem si fulgur a sinistra in dextram emicauisset. Hetrusca disciplina: quia quae nobis leua sunt, a diis dextra ex parte demitti putant. Ideo fulmen in rebus omnibus laeuum auspiciam facit, bonique euentus est, si sinistra ex parte venit. In auspiciis enim quae sinistra sunt, bene euentura putantur. Tamen si Graeci. Graeci dextra ex parte veniens augurium, auspiciatius putent. Ex his tamen dira habentur fulmina, quae per septentrionem in occasum vergunt: quae vero ex ortu ducunt originem, & in eandem partem caeli circumactum redeunt, summam portendunt felicitatem: quale ostentum Sylla dictatori oblatum memorant: aut quum fulmen ex caelo decidit, rursusque in sublimi crebris ignibus micat, quod fortunatum fuisse nemo dubitauit.

*Auspicio-
rum
quinque
genera.*

*Ceremonie
dum ex ar-
ce augurii
petebatur.
Templa.
Ex caelo.*

*Graeci.
fulmina
dira, &
contra.*

Fulmen co- Ipsum tamen fulmen quacunque ex parte venit, comi-
mitia im- tia impedit. Ioue enim tonat nihil cum populo agi posse
pediebat. liquet. Si tamen tonet in comitiis, vitium oblatum crean-
 dis magistratibus, atque ideo obnunciari oportere si ve-
 ro grandinet simul & fulminet, calamitatem præsignari
 volunt. Propterea cum omnes dii manubias albas nigras
 que habeant, solius Iouis rubras esse volunt. Et quavis
 Hetrusci vates nouem diis fulminum iactus potestatis
 que tribuat, quorum vndecim fuere genera, Romani ta-
 men diurna Ioui, nocturna Sumano (quem Plutonem di-
 cunt) tradiderunt. Fuitque memoriam proditum, ea fulmina
 que solus Iupiter excuti, lata esse: quæ verò cõcilio deo
 rum aduocato, auersa reputari. Ideo fulgetras adorare, &
 Popysmaribus obstreperè, concensum esse gentiis Pli-
 nius notauit. Est autem Popyma, sibilis tenuis ore e-
 missus. Græci verò, vt vim tonitrus & speciẽ fulminatis
 cæli auerteret, pateris vina effundebant. Thraces dũ ful-
 minat aut tonat, in cælum sagittas intendunt, rati tonã-
 tem hostem esse dei, quem ipsi colerent. Paulo tamẽ Æ-
 mylio apud Amphipolim sacrificante, fulmen è cælo e-
 missum, quum sacra cõbussisset, regni mutationem por-
 tedit, quod mox consequutum est. Fuitque opinio har-
 ruspicum, fulmina magnopere fieri in pollutis lucis, i-
 deo reliquias fulminis cum sacrificio sepelire, dispersos-
 que ignes in vnu cogere, & quadam tacita prece, terra
 cõdere solebant, quem locum bidental dixerunt. Non-
 nulli impares tonitrus boni ominis esse, & felicia portẽ-
 dere volũt: pares autem, diros euentus & calamitates: alij
 matutinos, ventum: imbrem verò, meridianos prædice-
 re. Serena tamen tempestate tonuisse, hominẽsque aut
 ædes sacras de cælo tactas esse, tristis euentus fuisse, &
 auspicij mali, sæpe notatũ est. Contrã verò Homerus, Io-
 uem sereno intonuisse post effusas preces, felix omẽ &
 ratũ auspiciũ fecit. M. Crasso castra, quæ trans Euphratẽ
 metatus fuerat, bis fulmine icta, triste prodigium & in-
 fandas cædes attulere, alij ex fulguribus quadam publi-
 ca adnotarunt, alia priuata: Publica, non vltra trigessimũ
 portendere annum, nisi in deditioe oppidi: priuata, nõ
 vltra decimum augurium facere, nisi in spõsalibus & na-
 tali die auspicata, ex quibus quadã postularia, alia pesti-
 fera,

fera, pleraque consiliaria dicta sunt, aut monitoria, vel consiliaria;
 auxiliana, hospitalia, vel regalia, nonnulla peremptalia, monitorias
 quæ superuenientium fulgurum significationem peri-
 munt. Ea enim tantã vim habent, vt quicquid alia por-
 tenderent illorũ interuentu tollatur. Quod verò inter-
 uentu fulminis portentũ est, alterius significatione tol-
 li nequit: pestifera mortem, postularia sacrificiorũ emẽ-
 dationem admonent. Pars multo maxima, tria fulminũ
 Triũ fulmĩ
 genera fecit cõsiliarium, quod post cogitatum negociũ num gene-
 superuenit: autoritatis, quum post rem perfectã bonum ra apud
 aut malum, quod futurum sit, prædicat: itatus, vbi nec o-
 plurimos.
 pinantibus nobis fulmen interuenit. Quæ verò fortuita Auguria:
 sunt, & in casu posita, nulla ratione subnixã; diuinationem
 non recipiunt. Ex auibis verò augures quasdam
 oscines, quasdam præpetes notarunt, oscines cantu; præ-
 petes volatu auguriũ facere, & futura prædicere. Sæper Aues osci-
 enim cantus oscinis quũ sinister est, secundissimus fuit. nes.
 Ex præpetibus autem, aquila, vulture & buteonẽ, san- Aues præ-
 quali & immusylo, lartantur, easque felicias euentus esse, petes.
 quum in gentibus alis patula & porrecta volant. Quas Aues fune-
 dam dixerẽ funebres, quæ omine auerso aliquid fieri ve-
 bres.
 tant: nonnullas superuaganeas, quæ ex summo acumine Superua-
 emittunt vocem: alia caduca auspicia, quum in templo ganeæ
 per augures metato aliquid excidit: pleraque cliuia, quæ Auspicia
 difficulter eueniũt. Aquila si dextra ex parte venit, felix caduca.
 omen facit, & magnarum rerum auspicia: quas quidem Clinia.
 volatu auguriũ facere, præcipuẽ si stridentibus alis euo- Auspicia
 lare videat, omen futuri maximi boni, ac lata & magna ex aquile
 portendere dixerunt. Vultures quoque Romulo in cõ- & vulturis
 denda vrbe. præsens auspiciũ fecere. Sed tamen vultures volauit.
 aquilarũ foetus implumes occidisse, nidõsque euertisse,
 ipsosque a pastu pedibus & rostro abegisse; Tarquinio
 Superbo exilium, & regni amissionẽ, quæ mox sequuta
 sunt, portenderunt. Aquilam tarquinio Prisco pileum
 detraxisse in sublimi, deinde capiti repositũ, regnum
 ominatã ferunt: sicut Aristander aquilã augurio victo-
 rem Alexandrũ præditinauit. Rursus correptum iacu-
 lum è manu satellitum abstulisse, & in profundum deie-
 cisse, velut prodigiosum ostentum, Dionysio exilium, &
 regnũ sibi abrogari, funestãque calamitates præmon-

stravit. Fuitque diu quæstionis, an sanqualis, & immu-
 sylus inter aquilas censendi forent: quorū volatus licet
 ævo priore incognitus, secundissimos habere euentus
 cēsebatur. Cūmq; ex auibus omina multi obseruarint,
 præcipui fuere Cates, quibus rex Caras ex auibus auspi-
 cium dedit primus. Postea Arabes, Phryges, Cilices, Pi-
 scides, Pamphylj & Galli, auium cantus & volatus reli-
 giosè obseruarūt: ex quibus vera auspicia ominati sunt:
 quibus obseruatis, haud secus quàm ex oraculis euenta
 rerum & negociorum præsumpsere. Sæpe tamen vultu-
 rem in ædem Iouis, aut deorū volasse, prodigij loco re-
 ceptum est: ideo velut portentū malique auspicii, pro-
 curatum fuit, si tamen vultures, corui & aquilæ in vnum
 coirent, eadē haud dubiā: & si grues volātes a recto fē-
 cterent cursu & retrocederent, infandā nautis tēpesta-
 tem, & mare procellosum, mox turbines & fluctus præ-
 nunciarunt. Ciconiam non vt grues prodigiū facere di-
 cunt, sed in auguriis non dubiā ferre concordiæ signifi-
 cationem. Proxima est accipitrū natura: præcipuum ve-
 rò genus, quod circū appellāt, altero pede claudū, quod
 fortunatū nuptiis & pecuariæ rei opinati sunt. Contrā
 miluus diri malique ominis, semp̄que infortunia præ-
 monstrare creditus. Triorchē verò, cui principatum de-
 dēre augures, & falconē felicis euentus, futuriq; maxi-
 mi boni spem habere, augurio expertissimū cōpertum
 est. Est autē triorches quem bureonem antiquitas dixit,
 quòdque tres testes habeat, triorches dictus. Falconis ve-
 rò augurium tam auspiciatissimū Thuscis fuit, vt visò
 augurio, Capuam in solo felicissimo cōdiderint. Dario
 accipitrū visio duo vulturum paria vellicantū, omen
 fuit, quòd è coniuratis sumpto supplicio, haud multo
 post Persarum regno potiretur. Picus verò martius &
 luscinia efficaci auspicio habētur, prosperaque semper
 & felicia decreuerūt. Inter quæ ardeolas, quas leucos vo-
 cant, quum ad austrum volant vel septentrionē, magna
 semper portēdere voluerūt: solui enim pericula, & metus
 exinaniri eorū aspectu, multorū opinio fuit. Luscinia
 quæ in ore Stefichori infantis cecinit, talem illū fu-
 turū designauit, quantus postea fuit. Contrā hirundines
 infausti ominis esse, & ancipitē afferre fortunam, multi

prodiderūt: nam Cyro regi, dum cōtra Scyrhas bellum
 parat, hirundinū visio infaustā fecit expeditionē. Eadē
 quoque Pyrhi tabernaculo, & nauī Antonij insidentes,
 suscepti belli infelicitatē, & funestas clades portende-
 runt. Picus quoq; martius in capite prætoris iura reddē-
 tis deprentus & occisus, futurū excidiū auguratus fuit:
 in vexillis verò Sabinorū insidens, felix auguriū fecit.
 Colūba si comitata est, prosperos successus auguratur.
 Carteris autem nullius auspicii credita est: sicut cygnus
 nautis, & his qui fæto agi volunt, prosperos cursus de-
 nunciat: reliquis verò inauspicatus. Circum tamē de ge-
 nere aquilarū columbā discernentē vnguibus, felix nū-
 cium attulisse Homerus voluit. Præposterus aut vesper-
 tinos gallorum cantus, optimi euentus multi notauerūt.
 Themistocli pridie quàm in Xerxē duceret, auditus gal-
 lorum cantus, victoriæ mox futuræ prænuntiū fecit: id-
 que ideo, quòd victus nequaquā canit: victor verò ob-
 strepit & murmurat. Cōtra verò gallinarū: nam diri ali-
 quid imminere, aut futurū incōmodum, illarum, cantus
 designauit. Inter reliquas verò inauspicatissima ferrū
 incendiaria & piacularis, propter quā vrbs sæpe lustrata
 fuit. Quæ autē hac fuerit, maximā quæstionis est. Cor-
 uus quoque inter aues inauspicatæ est garrulitatis: pesti-
 mam verò coruorum significationē, maximē quū glu-
 tiunt vocē velut strangulati, Plinius notauit: si verò ab
 ortu clara voce occinuerint, præsentē felicitatem: cōtra
 verò ob occasu, exitum apporāt. Coruos tamen pullos
 deuorasse, reliquiasque in nidū detulisse, dissidium inter
 Syllā & mariū, quo plurimo sanguine pugnātū est, desi-
 gnauit. Coruos quoque aurū corrosisse, velut dirū mali-
 que portētī, procuratū fuit. Eadē quoque aues inuolan-
 tes obstrepētēque, Alexandro Babylonā ingressuro, &
 Ciceroni imminēs periculū extremasque trūnas præ-
 monstrarūt. A dextra tamē coruus, & a sinistra cōrnix vel
 picus, sp̄e nō ambigūā & ratū auspiciū fecēre. Maximē
 verò abominatus est bubo, tristis & dira auis, voce fune-
 sta & gemitu, qui formidolosa, dirasq; necessitates & ma-
 gnas moles instare portēdit: ipsū tamen carū & stridore
 querulo, dirū facere auspiciū putant: tacens, nō sem-
 per malus fuit quippe bubonis aspectus, Agrippæ ca-

Ex pico
marrio.

Ex colūba.

Ex cygna.

Arist. circū
inter accipi-
trū genera
recenset.Ex gallo-
rum cantu.Ex gallina-
rum cantu,

Ex coruū.

Ex bu. bone

Ex noctua. ptiuo Iudæorum regnū portendisse fertur. Noctua quæ non semper infortunia facit: nanque volās, insignē de hoste victoriam quandoque apportauit. Apud Athenienses enim noctuæ volarū victoriæ semper fecit auspiciū. Si tamē sereno canit tempestatē: tempestate verō si occinuerit, serenū nunciare fertur. Eadem verō in hasta regis Pyrrhi infidens contra Argos euntis, fatū illam & discrimen extremū prædixit. Apes quoque suo examine dira ostēta sape & triste auspiciū fecere, sicut ante pugna Pharfalicā in ara infidetes, & in nauibus cōspectæ, dum per æquora ferrentur, Dioni & Pompeio Magno cladē perniciosā, & calamitosos casus prænotarunt. Et quum in castris Bruti examen conspiceretur, mutari castra aruspices iusserūt, ne quid diri portenderent. Nonnunquam felici euentu, sicut quum in castris Drusi vna dependente infedere, quo tēpore ab Arbalonem prosperrimē pugnatū fuit. Ipsas verō apicem arboris infedisse, oppugnationis futuræ, & teterimi belli afferre signa, multi adnotarunt. Quæ verō apes in ora infantis Platonis adularunt, haud dubiā spem eius magnitudinis attulerunt. Aliter vesparum examen: nā calamitosum auspiciū facere probatum est. Aues autem omnium generū circumuolasse, felicitatem magnæ fortunæ, diademāque regium mox futurū Gordio ostenderunt. Ferunt in Alexandria descriptione, cum ob gypsi inopiā mœnia farina fimumque designaretur, aues omnium generis illā depascentes, omen fecisse, horreum vicinis gentibus quandoque fururā. Ex tripudiis verō esse auguria, veteres fabulati sunt: vt si pulli non addixissent, vel si vitulus de sacrificiis manibus proripuisset, vel hostia profugisset, vel percussa mugitum dedisset, vel si inter sacrificandū aliquid triste oculis aut oribus occurrisset, seu in extis caput iocinetis defuisset, quæ omnia fœdi euentus esse, nemo dubitauit. Flaminio sacrificanti, vitulus qui multos cruore insperfit, omen magni terroris fecit. Vel quū pulli de cauea addicerent & pascerentur, ita quōd tripudium facerent solistimum, quæ secūdistima traduntur auspicia: nam pascentes aues videre, felicitatē portendere multi cōsuerunt. Lydi, Persæ, Iberi & Thraces non ex auibus, sed mæxima auguria ex vino

obseruarunt. Nam vinum effundere, aut vestes vino inquinare, felicitas haud dubiè fortunæ signa esse, augurati sunt: idque attestante Homero, qui Vlyssē discedēte, & bona verba precāte, Alcinoi vxorem humi facit vinum fundere, velut preces ratas diis habituris. Germani & hinnitu & fremitu equorū, munitus futurorum prædici putant, quos nullo opere cōtactos, candidi coloris plurimos educebant. In Cappadocia ex myrrhinis virgibus, in Scythia ex salignis humi cōstratis: alij ex vibrata salitione oculi, quōd augurium Palmicū: in Lycia ex piscibus, quos ichthyomantes vocant: atque Enaries Androgeni ex tilix fronde varicinantur. Nasamones verō ex somniis ad sepulchra defunctorū. Fuitque apud Byzantios receptus mos, vt scombrorum regē videre, qui inter cōchyli est morti aspectus, aut iunctum iumētum sterces emittere, fortunatissimos euetus faciat: quæ singula augurū disciplinis latius tradita & præcepta sunt. Ex quadrupedibus autem fuere quæ pedestria dicuntur auguria: vt quæ à lupo, serpente, equo, vulpe, cæterisque reptilibus sunt. Lupum, si adextrā commeari pleno ore, magnæ & prosperæ rei auguriū facere, & nullū præstantius esse opinantur, cōtra, lupos in Capitolio visos, prodigij loco est habitū, cuius causa iustratum Capitolium quandoque videmus. Lupū quoque castra introisse, & laceratis obuuiis intactum abiisse, exitum & cladem portendisse euentus docuit, toto postea exercitu ingenti clade affecto. Rursus, quum cerua à lupo fugata, inter duas acies euasisset illæse, insignē victoriam Romanis dedit. Lupos quoque in foro visos, incolumes euasisse, armis opprimi patriam, & magna rerum momenta designauit. Quum in Libyam colonia duceretur, lupos metas quibus ager designabatur, mordicus dissiptasse, velut diri euetus, effecit quo minus deduceretur. Non sic Sānitibus deducētibz coloniā, quo ducē auspiciatā deduxere, quare Hirpini dicti. Fuitque animaduersum, Iuuenta si annicula, aut mula si gemellos peperit, ostentum dirum pēstēque denunciat. Sicut leonis aspectus famosus fuit & inglorius: itinerāque infesta facere creditus: nāque hostiū pugna sepe portederunt: capræ verō

*Ex asino
leonem occi-
dente.*

*Ex serpen-
te, vulpe,
caue.*

*Ex muri-
bus.*

Ex lepore.

*Ex muste-
la.*

Ex ariete.

Dira.

salutaris. Hæ enim Caranò eximie felicitatis duces fue-
re. Asinum leonè occidisse, omen magni terroris fuisse,
necémque Alexandro portédisse, literis mādatum est. Ser-
pentem per impluuium decidisse, aut iter cōmeantium
interripisse illesum, vel fœtā vulpem obuiam habuisse,
aut canem alienas ædes introisse, formidolosos casus &
in signè calamitatem facere periti adnotarunt. Serpen-
tem quoque extis solēibus depastū, diri ominis & ex-
tremi exitij loco est habitum. Cōtrā Syllæ inter sacrifi-
candum serpens visus & elapsus, felicè victoriam dedit.
Suburbana verò colubris plena, equosque illis depas-
tos, Cræso Lydorum regi ab externis regnum subigi
portenderunt. Mures quum cādidi sunt, latum auspiciū
faciunt, licet illoꝝum occentu dirimi auspicia dicantur.
Namque occētus sorjicis auditus, Fabio Maximo dicta-
turam, & C. Flaminiō magisterium equitū deponēdi
causam dedit. Mures quoque in Argillæ fundamenti ap-
paruisse pugnantēs, ciues præferos & militares haud
dubio argumēto præsignauit: ea enim vrbs ad Strymonem
bonis auspiciis condita, à muribus dicta est: sicut
Coronæ ciuitas in Peloponēso ad Pamisi flumen quod
cornix ænea in fundamētis apparuit, felix nomen tulit.
Si quid tamen mures arrosierint, tristitia semper & dira
portenderunt. Carboni imperatori corrosis fasciis, qui-
bus in calceatu utebātur, exitiū prædixerūt: aurumque
& clypeos corrosisse, Marcicum portēdere bellū. Lepus
quoque occurrens in via, infortunatum iter præfagit &
ominosum, idē vulpes fœta, & canis prægnans. Multela
quoque, sicut picus, à sinistra veniēs, infausti ominis est.
Feruntque arietē insolito colore natum, miram felicitate
m prænotasse. Ex diris sunt offēnsiones pedum, voce
exaudita, res oblatæ oculis & alia id genus, ex quibus
certa captantur auspicia: limen offēdisse, laciniam ad-
hæsisse, vel prolapsū cecidisse, obscœnum ostentū esse
vulgo receptum est. C. Flaminiū quo tempore ad Tra-
simum oppressus interit, quum in equū insiluisset,
equo prolapsus, repente corruit, diro & fœdo euentu,
quo ad internecionem crudēlem in modum cæsus, oc-
cubuit. Neroni Cæsari Alexandriam profecturo, lacini-
a adhæsit. Diuus verò Augustus læuum sibi calceum

præposterè indutū animaduērit, qua die seditione mi-
litari propè afflictus est. Et Pōpeio Magno pullum ami-
culum, qua die ad Pharsaliam profigatus fuit, diras va-
stitates præmonstrauit. Voces quoque exceptæ, in vtrā-
que partē magnopere auguriū fecerunt: idcirco in re-
rum principiis, quod bonum, felix, faultūque foret,
præfabantur veteres. Quum maximas clades vrbs per-
pessa fuisset, & ancipiti contentione agerent patres, an-
nelicto patrio solo Veios migrarēt, vox centurionis au-
dita, H E I C manebimus optimè, vrbs sedē stabilisse
fertur. Aliter Crasso in bellū profecturo, qui Caucæas
ficus venales clamabat, illud omen fecit, quo spoliatus
fama & fortunis omnibus, memorabili clade profigatū
interiit. Neroni rursus paucis ante ipsius cædē diebus,
de Mausoleo vox exaudita fertur, nomine eum ciens.
Augusti quoque Cæsaris supremo digressu ab vrbe vox
temere emissa, auguriū fecit, non amplius Romæ eum
futurū: sicut Scipioni in Africā, profecturo, promon-
torij Pulchri incolumen spem ostendit: cōtrā Hanni-
bali, quū ex Italia Africā pareret, sepulchrū disruptū,
auspiciū ferale. Bruto etiā & Cassio prodituris in aciē
obuius Aethiops, calamitates præsignauit. Quare fœ-
dissimè & cruento bello, atque intestina clade ita cōsti-
cti sunt, vt ambo vno prælio occiderent. Fertur quoque
Hadrianus Cæsar ex Mauri occurſu futuram mortem
imaginatus. Nō sic Octauio Augusto: nāque asinus cui
Niconæ nomen, & asinarius cui Eutycho, obuiam fa-
cti, omen certæ victoriæ attulere. Ac ne nimius videar,
nēue diutius studiosos fatigemus, de his hæc tenus di-
xisse abundè fuerit. Illud quoque haud dubiū, siues com-
messæ fœtus, inter prodigia mimimè reputari: siquidem
id frequens, neque propterea ominosum fuisse, assiduis
exemplis probatum est.

*Ex Aethio
piscocursu.*

*Quid senserit Hieronymus Porcarius de iniquo iudice, qui-
busque modis liuigantes frustreretur & deludat.*

CAP. XIII.

Hieronymus Porcarius, diuini humaniq; iuris sciēs,
homo liberi animi & acris ingenij fuit; præterque
vberè faciendā, mira in eo eruditio, & in maledicendo
M m iij

libertas admisso sale. Erat enim acri iudicio, & ad irridendum contentiosus & audax; non infacetus, ita ut iocis vrbanis vnumquemque carperet, & ad viuum vsque lacefferet. Is in concessu nobilium, dum apud eum pro familiari consuetudine diuenterem, dicere solebat, quatuor modis iudicia eludi, veterum scitis traditum esse: odio, gratia, precio, aut timore: præter quæ nihil esse quod iudicum animos flectat à vero, literis mandatum dicebar. Sed tamen si quis improbu aut perniciosum iudicem nactus fuerit, qui iudicio & legibus abuti velit, innumeris ferè modis iudicia eludi & præuaricari solere, contra ius, falsque. Quibus verò modis id fieret, memoriter ipse & expedite diserebat. Neque enim solùm iniquus iudex, inquit, qui alteri parti prior est, longis interuallis differendo iudicium, clientè pro quo ius stare videt, frustratur & decipit, ita ut longa mora fatigatus, iudiciu relinquere cogatur, aut donec alius instructior fiat, expectet, vt alter interim dolo victus occumbat: sed etiam quem non ex fide bona acta poponit & refert, quum quæ vnus partis causam agunt, diligenter enunciat: quæ verò contrà, supprimit & tacet, bonum ius alterius partis eludi atque oterti dicebat. Quinetiã multos vidisse aserebat, qui illu cū quo lis est, cui plus nimio fauet, quo pacto aduersarij telis se opponat, instruere non venturum, quu quid in re quaque consilij capiendum sit, alteri parti enuncient, ita vt ille paratior factus, bonum alterius ius euertat, & conuincat: quu alterius neque voces animis, nec querelas auribus admittant: & quu miser ille timidus, imprudensque reru, iudicis fidem implorando, frustra ipsius aures fatigauerit, iudex interim seuerus & vehemens loquenti obstrepat, eumque vel difficilem admittat, aut impotenti ore obijuret: vel si admittit agere & perinuitus, dissimulato sermone vultuque, cum rædio admittere cogatur. Quorum quidem nequitia, & animi ad fallendum destinati, nulla maiora (inquit argumenta sunt, quã quum reconditis ille sensus, & abstrusus animus, quam labem misero illi afferat, non facile dignoscatur. Quinetiã persæpe euenire dicebat, vt malus iudex, vt illu improuidum ad iudicias ducat, & vana spe ludificetur, se dubitare in quo

Quatuor
modis iudi-
cia eludi.

nihil verendum sit, asseueret: si quod autè in causæ disceptatione anceps dubiu[m]ve fiat, illud dissimulanter omittat: vt quu maximè vicisse te credas, tunc tibi præcipuè subeundum periculum sit. Nonnunquam euenire, vt quum diutius litigantem frustrari nequeat, precibus seu querelis fatigatus, causam in iudicio se producturu[m] prædicat, alioru[m]que iudicu[m] exploret vota, non vt causam æquo iudicio terminet, sed vt quo pacto inuadat ius alterius, solerter inquirat: illoru[m]que votis in illius miseri perniciè exploratis, sine religione & fide ipsum perditum eat. Si verò non dubiam spem victoriae viderit, iudicioru[m] & litium mora ita rem producat, vt quum finire nutu omnem disceptatione valeat, neutro inclinatis sententiis, suspen[s]a omnia infestaque relinquat. Deu[m]que ille contestans & hominu[m] fidem, si quidem quem appellet, quem obtestetur, quem imploret, nullum habet, diuturna expectatione & ampliore sumptu vexatus, de suo iure tandem decedere cogatur: quo factidici dici æstimarique nihil potuit. Atque vtinam nõ his artibus factidissimè vexatos, nec quotidianis damnis tenore vno opprimi miseros videremus. Postremò more pessimo exemplo inualuisse dicebat, vt iudices non iure nec iudicio, sed per factionem & gratiã, aut libidinem, perque inuidiã iudiciorum vota conferant, illic præsertim vbi in orbem super iure controuerso sententiã explorantur. In qua quidem re, tanto certamine hinc inde exardescunt studia, vt maledictis inter se & coniciis, & plerunque manibus vix temperent, tantaque iudicioru[m] turpitrudo fiat, vt nec iudicio, nec disceptatione, sed libidine, perque omnes cupiditates suffragetur, studiu[m]que & gratiam aliquorum potius, quam vera iudicia inquirant. Ac mille modos referebat, quibus iniquus iudex, non iudicis, sed impuri latronis modo, velut officina nequitia, per auaritiã & sordes bonu[m] alterius ius inuadat, vanaque iudicia precio aut gratia nundinetur: qui quidem non legum petiti, sed euersores potius humani iuris dicendi sunt. Rectè igitur Isocrates nũquam effici existimauit posse, vt hi qui male instituti, aut moribus prauis & inciuilibus sunt, iusticiã assequantur. Denique nihil malo iudice peius, aduersus quẽ nec im-

Vbi sententia in orbem explorantur.

Isocrates dictum.

*Adagium
sceleratum
apud patro-
nos causa-
rum.*

peria magistratum, nec leges valent: neque facile esse inuenire hominem, quem nec dona: tranſuerſum agat. Inualuitque vetus adagium apud cauſarum patronos, omni dimicatione, contentione atque cura-enitendum, vt iudicem quem quis naſtus fuerit, partim gratia, partim precio aut pactione, dando & pollicendo, propenſiorem ſibi quoquo modo parēt, quo incolumi amico, nihil amplius querendum illi ſit. Ilto enim maximē effici modo, vt eum ad voluntatem ſuam ille mutūmque cōuertat: & qui gratia plus poſſunt, cauſa plus valuiſſe videantur, illique vel nunquam cauſa cadant, vel præter ius falſque iudicata ferant, & victores ſiant. Sed iam latius proceſſi & liberius, quia me morū piget tædētq;. Malē profectō humanis ingeniis noſtra vitia cōſulue-re, quum iudicia quæ fidei tutelæq; noſtræ credita ſunt, non ad ſalutem, ſed ad perniciem humani generis cæci cupiditate vertamus.

Quæ in ſermonibus quotidiana vulgata prouerbia apud Romanos in uſu fuerint, & quæ apud exteros frequentia.

CAPVT XV.

Vulgata aq̄d maiores prouerbia, quæ magis fuerint obuia, de quibus meminiffe potuimus, præ multis & ferē innumeris, hæc planē accepimus: eaque licet breuius cōcluſa ſententiis, in ſermone quotidiano uſurpata, aliud dicere videantur, vt aliud ſonēt verba, aliud ſentias, tamē ſub alieno intellectu obliquis orationibus quin magna plerunq; ſenſa & rerū documēta appareāt nulli dubium fuit. Horū exemplorū plena vetuſtas eſt: nam ſi quos mutuo ſtudio teneri, & conſociatos ſibi inuicem operas dare deſignabant, mutuum mulos ſcabere dicebant: q̄ ſcilicet ita opibus ſe iunaret, & alter alteri præſidio eſſet, quemadmodū muli inuicē ſe conſtricantes ſcabunt, Contra verō, quū aliquis nihil proficit, & fruſtra operando fatigatur, ingenti periculo, fruſtu nullo, oleum ſimul & operā perdere aiebant. Sicut Græcum adagium fuit, ὄρνιθες ἐπιλάς, hoc eſt, aſini vellera quæris, quaſi ad id operam daret, vbi laborando nihil proficeret: cui affine eſt, φάλακρον τιλλας, hoc eſt, caluū vellis. Et quum quis laceſſit ad pugnā, mox linquitur

*Mutuum
mulis ſca-
bunt.*

*Oleum &
operā per-
dere.*

*Aſini vel-
lera quere-
re. Caluum
vellere.*

animo, vt comminus congregi non audeat, catheria in *Catheris in foſſa.*
foſſa dixere. Sunt enim catherij, equi teſticulis defectis, & execti genitalibus: qui cum ſemine careāt, languidiores & degeneres ſunt: quare Scythiſ & Sarmatiſ peculiate eſt, equos præferoces eunuchos facere, quo militis animis mitiore ſiāt. Græco quoque prouerbio increbuit, vt quum aliqua ita eſſent diſſociata, vt non facile conuentura putarentur, nihil eſſe cum ſidibus gracculo, vel cū amaracino ſui, dicerēt. Fuille enim amaracinum fragratiffimi odoriſ vnguentū, ex amaraco dilatum, auroſ memoraūt. Ad hūc ſenſum. In lente vnguentū, cui proximē accedit, ὄρνιθες ἐπιλάς, hoc eſt, aſinus ad tibiā, maracino & Anos lyras. Et quū quis diuerſus agitur, & ita dæbuis animi fluctuat, vt nec abnuere, nec polliceri audeat, & in quāuis partē declinet, præſens dānū aut exitū videat ſe inter ſacrū & ſaxū poſitū, vulgo iactitant: deductum ab eo, qui in fœdere incūdo porcā ſaxo ferit: ſicut Græcū eſt adagiū, Diomedeia anagci, quod ſcilicet ita aſtrictus maneat, velut apud Diomedē hoſpites, quorū viſcerib⁹ equas depauiffe dicitur. In eū verō quē diuerſe trahūt curæ, & incertus nutat, vt nūc in vnā, nūc in alterā inclinet ſententiā. Enmetaboleros coternou. i. Diomedeia multabilior cothurno, ſermo peterebuit. Cothurnum enim calcemæti genus eſſe quatuor angulorū, fabrefactū ita vt, vtriq; pedi, & viris ac mulieribus aptetur commodē per ſpicuē cōſtat. Rurſus ſi quid certū & deſtinatū eſſet, nec uana expectatiōe ferretur, hoc re ad Sagrā geſta certius eſſe: cōtrā verō, quū irrata caderēt promiſſa, & vanā ſpe ducerentur, ſe auribus lupū tenere dicebāt. Huc pertinet quod quotidiano fertur adagio, inter os & offā multa incidere, quū aliquid diſcriminis in certa & ferē explorata futurū timem⁹. Sicut græco fuit adagio uſurpatū, Πολλὰ μετατῆν πῆλα καὶ λικος καὶ χυλῆος ἀχρη. i. Multa cadūt inter calicē, ſupremāq; labra. Quod autem eſt de Sagra dictum, inde fluxit adagium, quod quum decem Locrorum millia ad Sagram inſperata victoria potiti eſſent aduerſus Crotoniatarum cētum & triginta millia, idq; vix credibile videretur, poſtea certis autoribus re comperta, in prouerbiū ceſſit, vt quum quid certo certius ſignificarent, re ad Sagram geſta ni- *Nihil cum ſidibus gracculo, vel aſinos ad tibiā. Aſinus ad tibiā. Aſinus ad lyram. Diomedeia anagci. Diomedeia multabilior cothurno. Re ad Sagram geſta tertius. Auribus lupum tenere. Inter os & offam. Multa cadunt inter calicem. Locri ad Sogre viſtores.*

hil certius dicerent. Cúmque ingēti animi sollicitudine premitur quispiam, résq; ita in angusto sunt, vt trepidum diffidentémque animum gerat, omnisque moles negotiorum vno in loco inclinatura videatur, hic mihi aqua hæret, dicere solemus: tractum ab eo qui naufragium facit, qui aqua ori admota, penè submergitur. Et quum ex re quapiam totum pēdet negotium, vbique tota moles periculi imminet, hic mihi prora & puppis est, vulgatus sermo fuit. Contrà verò, quum exoneratum animum curis, discussa sollicitudine gerim⁹, vt bona spe impleamur securos in vtrāque aurē dormire pollicemur. Sicut rem saluam dicimus, saltantē senē, tractum ab eo, quod quū Circenses Romæ fierent, & turbatis ludis aduentu Hānibalis, in omē magni terroris receptum esset, postea reuersi, quum saltantem in circo senem inuenissent, ré saluam dixerunt, Clitellas quoque boui admotas, quū minus viro inertī collatum viderēt. Quique de rebus quarum nescius est, diiudicat, sutorē supra crepidas iudicare dicunt. Nouo quoque genere prouerbij in vsu venit, vt qui tam ad imperandum, quàm parendum iuxta paratus foret, quique nō segniter mādata exequitur, mulus Marianus diceretur. Nanque Marius quæcunq; militibus mādauit onera, ipse inter infimos obiuit in primis. Quāuis furculas quibus sarcinas viatores gerūt, quas Marius primus commentus fuit, mulos Marianos alij dictos vellent. Quotiēscūque victoria sine labore quaesita foret alicui, ἀνοτι vicisse: contra verò vbi multo negotio victoria potiretur quispiam, νοτι vicisse dicimus. Quū enim puluere aspersus athleta esset, νοτι vicisse dicebatur. Solere enim athletas, & multarū palmarum pugiles, ad vires refouēdas puluere luctatorio inspergi, quò fortius dimicent, serè peruulgatum est, quē ex Nilo præcipuum fuisse volunt. Pari exemplo quum parum cōmodi afferat victoria, & haud magno discrimine à victore victus abest, Cadmea victoria dicitur. Apud Græcos verò ἀδαρυς πάλαιος, hoc est, bellum sine lachrymis: Latinis autem, laureola in mustaceis. Bullam quoque dicebant, si quid haud multò post desitutum cernebant. Est enim in aquis spuma tumens, quæ ex crebra agitatione nascitur, punctòq; temporis dissoluitur. Quare sermo Diogenis

in eos qui ob coronas olympicas lasciuirent gaudio percrebuit, vt bullas accepisse diceret. Et calcaria spōte currenti addita, si quem sua sponte ad eundem agendum currenti que hortamur. Oleum vno in ore gestare dixerunt, cui loqui inhibitu est, cuique verbum facere nō licet. Contra vbi quis lingua immodicus infinitæ licentiæ & aude-
Calcaria
currenti
addere.
Oleum in
ore gestare.
Byzēna
temeritas.
Byzēna
temeritas.
Nodum in
pulum facit, vbi faciendus minimè foret, nodū in scirpo scirpo quaerere dicebāt.
Scirpo quaerere.
 Si quem verò probum virum designabant, qui nihil contra honestum moliretur, tutòque eius fidei crederentur omnia, dignū esse cum quo in tenebris micent, afferēbāt. Qui verò ingenio perspicaci, nulli occasione fraudis patet, *γέγον πιδυος ἢ χάλιαται*, hoc est, *bris micēti*. Senex simia non capitur; prouerbiū fecit. Contrà, si *Fœnum habere in cornu* dictus est. Erat enim prisci moris, bobus qui cornu peterent, fœni manipulos apponere, quò ad precauendū homines paratiores forent. Quare verbum Siciniū scurræ fuit in Crassum, ideo conuiciis parere, quod fœnū habere in cornu videret. Dicit quoque ius ad *Dicere ius* assem, quū etiā minima librato examine moderata fuisse, *ad assem.* voluere, & qui se victum fatebatur, herbam *Herbam* pro- *dare.* uerbio iactabatur: quippe supplices, & qui pacē petunt, olea ramos, velamenta supplicū, aut gramen cum terra euulsim, victori offerebāt, vel barbarico more fertis coronati occurrebant, quasi illos quibus porrigerent ducerent meliores. Mittere autē noctuas Athenas, *γλαυπας ἐς ἀθηνας*, vetus adagium fuit, quū ea quæ illi supersunt alicui damus. Quum enim Athenis noctua affatim exuberent, quū illuc noctuas mitteret, nimirum ad ea loca *Cretes: merces* ferret, vbi illæ redundarent. Et cū quis nescire *scire pelagum* simulat quæ percallet, Cretes nescire pelagus vulgò dicitur: ex illo traditum, quod nemo Cretēs nauiculariā, *Ne decime* & pelagi commercia nesciret. Quinetiam ex locis plura *quæ de Syfluxere* prouerbia. Nam si qui opibus clapsos & præpotentes flocci faciūt, illis ne decimam quidem Syracusarum pars. *Crotone* esse: & quum loca & salubrem aërem celebrent. *Crotone* scilicet quòd Syracusas dilubrium.

Aqua hæ-
rere.

Prora &
puppis.
In vtram-
que auram
dormire.
Saltans
senes.

Clitellas
boni.
Sutor su-
pra crepi-
das.

tissimas, sicut Orchomenon in Bœotia, & Crotonem, composita acris temperie saluberrimâ ferunt. Etiâ a personis plura adagia fluxerunt: nâ & Zenone continentior, & Catone cōstantior, & Aristide iustior, crebrò vsurpatum est. Eò pertinet, non esse hominis cuiusque Corinthum petere, quod præcept in luxuriam ciuitas, ibique illecebrâ libidinû forent, quâ magno parabantur. Tum si quem affectam, & negociis inutilem ducebant, in quo nihil adiuuanti, nihil consilij foret, eum de ponte deiici oportere monebant. Siquidè grandæuos ætate, ad suffragia quæ comitis dabantur, non admittebant. Quum vero vehemeter laboratur, fortunæq; in extremo sunt, ita vt nulla daretur spes melior, rem ad triarios venisse, in prouerbium venit. Quum enim triarij in vltimo essent præsidio, vltra quos nihil opis sperabatur, quum abscissa omni spe, ad vltimum ventum esset, rem ad triarios venisse dicebant. Siquid autem tardè cogitatum, aut salubre consilium serò expensum fuisset, serò Phryges sapere sermo fuit, quod à Græcis fluxisse autumant: nam quò decimo exacto anno, post magnas clades Troiani Heleniam, simul & iure belli quæstia, Græci restituenda censerent, serò Phryges sapere, prouerbium deductum est. Et qui in re quapiam parum sapere visus, damnnum patitur, qui sibi sapiens prodesse nequit, ne quicquam sapere dicitur: ad quam sententiam accidit Euripidis versus *αὐτὸ σοφὸς ὅς ἐκ αὐτῶ σοφός*; hoc est, odi sapientem, qui sibi sapiens non est. Et qui altu & dolis nimium valet. Corycæus auncupatur, ex eò deductû, quod ex Coryco latrones prædæ allucti, audacis ingenij & summæ solertix forent. In eos quoque qui præferunt lætitiâ, quum intus angantur curis, quique blanditiis velant odiû, risus Sardonius dicitur, quod in Sardinia apiastro similis herba nascatur, cuius elus diducto ore velut ridentes homines mortem oppetere cogit. Si quis verò obrutus malis, cum fortunâ fluctuatur, vt nihil sibi prosperè cedat, illum equum habere Scianum, aut aurû Tolosanû assueuerant: quod scilicet ita excidio & cōtinuis cladibus premitur, vt qui aurum Tolosanû haberet, aut Sciani equû, sicut de segmentis Helenæ, & Eriphyles aut Hermionæ monili autores tradunt, quorû participes, aruinarum cōt-

Zenone continentior.
Catone cōstantior.
Aristide iustior.
Nō est cuiusque adire Corinthum.
De pontē deiicere.
Ad triarios rem venisse.
Serò sapiens Phryges.
Ne quicquam sapere.
Corycæus.
Risus Sardonius.
Equus Scianus.
Aurum Tolosanû.

tinua mole oppressi, in extremum venere discrimen: sicut de Agaue, Iocasta, Semele, Argia & Eriphyle apparet. Quod & Græcis quoque vice prouerbij fuit, *κακὸν ἐφ' αὐτῶν* *ἢ τὸν κακίαν νέφος*, mala ad se trahens, vt *Caecias nubes*. nubes. Id etiam apud Eleos in prouerbium cessit, vt in *Græuora*. eum qui cōtinuis premitur malis, grauiora Sambico pati dicerent. Quum verò quispiam iniqua contentione victus, vltierus damno premitur, Opprobrium victis, a *Opprobriū dagium* erat: quod à Brenno, quum se Romani auro redimerent, sumptum memorant. Tritum quoque prouerbium fuit, Iucundi acti lobores, quum bene nauatam à *Iucundi a-* nobis operam, suauis memoria repetimus. Et quum inter *cti labores*, loquendum medio affatu is super tenet, de quo sermo fit *Lupu*: in lupum, in fabula, qui minimè nos loqui sinat, esse dixit *fabula*. runt. Nam ferè constat, quem prior lupus viderit, proloqui nequisse. Cùmque fraus animo agitata, à bono honestoque in prauum transit, atque in autoris redit perniciem, Malum consilium consultori pessimum, in ad *Malū con-* gium venit. Ac mille modis euulgata prouerbia fuere, *silium con-* quotidiano sermone vsurpata, quæ recensere superua *sultori pes-* cuxâ disputationis foret. Quare ne exequar singula, quâ *simum*. non sit animus ea confectari quæ ab aliis vberius explicata sunt & latius, de his hæcenus dixisse satis habeami. Illud vtique antiqui moris erat, quod quum alicui præcabatur bene, vt quicquid fuisset capitum, eueniret, ne quid diri aut infausti successum læderet, pollicem *Pollicem* mere iubebant. Quotiesque in propinqua spe futuri *premerè*. ni, veniam à diis petimus in sinum despuere solemus, *In sinum* velut ratas preces diis habituris. Cùmque in sermone *despuere*. quotidiano quispiam malè audisset, aut verbo vocè *bi quis* offensus foret, dicto veniam poscere: in aduersis verò *male au:* *f-* enunciatis, meliora ominari, atque inuidiam verbo ab *ser, aut* esse iubebant. In mentione defunctorum, illorum me *bo offensus* moriam non sollicitari: in sordidis & obscenis dictis, *hō-* *suisset*. norem auribus seruare, & præfari honestatem, veteres consueuisse, memoriæ & literis proditum est.

Qui primus legem thesauralem Roma tulerit, & quos leges plebem ab optimatibus postea distinxerint.

*Tarquiniij
Prisci in e-
dendis spe-
ctaculis stu-
dium.*

*Circus ma-
ximus.*

*Loca in spe-
ctaculis
prius con-
fusa, discre-
ta Senato-
rum locus.*

*Impera-
toris.*

Optimati.

*Qui ludis
presidebāt.
Scena lu-
dorum.*

*Tragica
scena.
Comica.
Satyrica.
Histrionū
locus.*

Inter eos qui à prima origine spectacula Romæ edi-
derūt, Tarquinius Priscus opuletius instructiūsq; quā
aliquis regū ludos fecisse dicitur. Is enim in ludorū ap-
paratu, cultu & magnificentia omnes antecessit. Ab ipso
enim Circus maximus spectaculis designatus locus fuit,
qui postea ædificiorum magnitudine, & aulico apparatu
præcipuus semper exhibendis ludis est habitus, in quo
munera ingenti apparatu mox exhibitæ fuere, diuisis lo-
cis plebi per singulas curias. Cùmq; intercedētibus annis
patribus equitibūsq; ac plebi Romanæ cōfusa loca fuissēt
vbi spectarent. Corn. Scipione & T. Sepronio con-
sulibus, ludis Romanis per ædiles curiales discreta loca
senatoria à populo fuere: vtque suos cuiq; honos serua-
retur, lege cautū fuit, vt optimatibus subsellia proxima
darētur. Quo tēpore præcipua loca in orchestra senato-
ribus data sunt, vbi in scena saltabatur, & chorus indu-
cebatur: prodium imperatori & consulibus, proscenia &
pulpita optimatibus, nonnunquā principi. Siquidē Nero
ē proscenio sæpe spectauit, aliquando ē puluinari, &
in prima fronte theatri, spectaculorum locus erat, Fer-
tur tamen Augustus Cæsar, legatos sociarum fœderata-
rumque gentium, in orchestra confidere vetuisse, quum
quosdam libertini generis illic spectare deprehendisset.
Post aliquot verò atates, vt imperator vnā cum sacerdo-
tibus in sella imperatoria ludis præsideret, consuetudo
inualuit. Quæ quidē scena in fronte theatri ab vno cor-
nu ad alterum porrigebatur versatilis, plerūmque ducti-
lis, multis columnis & epistylis fulta: quæ primo parie-
tē non habuit, sed frondibus obumbrabarur: postea ta-
bulis pictis in parietis morem componi cœpta, quæ spe-
ctaculorum sedes præcipuæ inde habitæ. Ea enim tripli-
cis generis erat: nanque tragica colūnis & deorum signis
exornabatur, quibus & talibus pictis, partim ab amicis,
partim ē Græcia cominodatis, vt ebantur: comica, ædifi-
ciorum figuram præfert: satyrica verò, montibus inum-
bratur & syluis. In ea enim histrionum sedes erant, qui
ad edendas in scena operas locabantur. In orchestra au-
tem chori: reliqua verò loca popularia fuere, in quibus
omnis sexus & ætas, atque infimus ordo sine discrimine
spectabat: qui verò à sedib⁹ exclusi fuerāt, ex excumeati

diſta

dicti. Græci verò præter hæc plebeticum construere in
theatro, vbi seniores: sicut eulepticum, vbi iuuenes spe-
ctarent. Ante hanc vero legē, per annos quingētos sexa-
ginta à condita vrbe, populus vnā cum patribus promi-
scua iniquitate spectauit. Postea verò P. Aphricanus su-
perior quum consul esset cum T. longo, ludis Romanis
plurima senatorum subsellia à populari cōfessu separari
iussit. Et quū eo discrimine aliorū studium, aliorū indi-
gnatio esset, præbuisse eius rei nouitas non mediocrem
plebi sermonē dicitur, adeo vt ipsum Aphricanum, quod
eius rei autor fuisset, poenituisse ferat: gratiāq; ingentem
apud ordinē senatoriū ædiles pepererunt, qui sanxerunt,
vt gradus dignitatūsq; cuiusque & fortunæ discrimen for-
ret. Mansitque aliquandiu lex seruata, vsūque didicere,
multo præstabilius esse, seruato gradu cuiusque, quā in
colluione omnium spectaculis interesse. Proditū tamen
memoriæ est, tēpore quo promiscuus spectaculorū vsus
erat, nunquā plebeiū præ modestiā & verecundiā, ante
virum senatorium aut consularem spectare sustinuisse.
Cūmq; post aliquot tēpora, plebs cum patribus confusis
ordinibus nihilominus spectaret. Sex, Ælius Pætus & L.
Cornelius Cethegus censores, ne turba patribus misce-
retur, quum tantū hominum cōsueret in theatrum, alio
edicto statuerē: quod nō sine indignatione plebis factū
memorat, quæ se despectui haberi, & contēptam esse ar-
bitrata est: tamen Ælium Pætū in censura collegā prioris
Scipionis fuisse nonnulli tradāt. Rursus quū haud lon-
go post intervallo cōstitutione abrogata, senatus & po-
pulus solutissimo more spectarent, Attilius Serranus &
L. Scribonius Libo ædiles curules, scenicis ludis & Ro-
manis, vt diuisa loca plebeiorū à patribus essent, popu-
lūsq; discretus à senatoribus spectaret, quarta promul-
gata lege statuere. Spectauerēque aliquandiu, donec le-
ge Iulia theatriali & Roscia, vt in quatuordecim ordini-
bus & subsellis proximioribus senatores atque equites
spectarēt semota plebe, optimatibus data facultas fuit.
Quorum numerū à diuo Iulio adeo excretū fuisse con-
stat, vt quatuordecim ordines, & proxima subsellia; so-
lis senatoribus non sufficerent: adeo vt Laberius Mimus
inter equites sedere iussus, præ angustia recipi vix po-

N n

*Chori.
Populi.
Excumeati.
Græci.
Seniorum,
Iuuenum,
Senatorum
subsellia à
popularib⁹
seuincta.
Ædiliū de
dignitatis
cuiusque
& gradus
discrimine.*

*Ælij Pætū
& L. Cor-
nelij edi-
tum.*

*Attilij
Serrani &
L. Scribo-
nij lex.
Senatorib⁹
& equitib⁹
14. subfel-
lia in spe-
ctaculis.*

Othonis
lex.

tuerit. Quod & Syllæ temporibus iterum cõsum fuisse crediderim. Nam gladiatorum munus dedit, viris æquè & mulieribus, locis promiscuis & indistinctis, in magna licentia spectandi, & sine vllò discrimine honorù. Cautum deinde lege Othonis fuit, quam tribunus tulit, vt magis fortunarum & pecuniæ quàm generis aut honorum ratio haberetur: & nõ modò patriciis, aut equestris ordinis, & senatoriis viris, sed summis honorib⁹ functis, quibus quadriagentorum festertiorum ipsi, patri, auoque cõsulis nõ fuisset, spectandi in quatuordecim subsellijus non esset, eaque loca honoris causa diuitibus solù constituta fuere. Quippe tenues & fordida inopiæ viros, quãuis claros illustresque, quibus quinquaginta festertiorum non esset census, mixtim cum ditioribus in quatuordecim sedere, minimè decere arbitratus est. Tantaque diuitiarù ratio fuit, vt duo primi ordines tribunitiis & plebeiis ditioribus, exclusis patriciis vacarent: idque non sine graui offensione nobilitatis. Quæ quidem subsellia ita compta habuere, vt crocum & vinum per singulos cuneos spargerent, illisq; præcipuis odoribus diluerent, ac picturis exornarent, nonnunquam minio & chrysolocola arenâ circi sternerent, ita vt Hadrianus balsama & crocum per gradus theatri strauisse feratur. Primusq; Claudius Pulcher fabulis traditur, qui scenam variis picturis signisque & tasis ornauit: Trebonius auro, alij argento, pleriq; ebore Q. Catulus velis carbassis theatrù textit, Lentulus Spinther byssino velo. Nero Cæsar auri rameta pro arena strauit, & vela stellata colore cæli posuit, totumque Pompeij theatrum in vnum diem auro operuit. C. verò Antonius & Muræna scenam fecere argenteâ. Caius etiã princeps pegma ex argento duxit. Nonnunquã qui ludos dabant, ne populo sol officeret, aulae suspendebant, plerumque supparo vsi sunt, quod posterior ætas pro aulae accepit, quæ nõ modò in theatro, sed in cubiculis ferè singulis habuere, vt siquid pulueris caderet, exciperetur. Proditurq; memoriæ est, Cn. Põpeium, ne populo æstus officeret, etiam aquæ decursum per subsellia duxisse: mox diuum Cæsarem in ædilitate omni scenæ apparatu argenteo vsum esse: qui etiam in munere gladiatorio, forum Romanum & viam

Subselliorù
ornatus.

Sacrâ in cliuum vsq; Capitolinum linteis cõtextit. Apud Lacedæmonios verò in omni cõmissione ludorù, regum erant loca præcipua quibus vt inter spectandum cuique liceret inniti, priuilegiũ datũ est. Athenis si peregrinus publicis ludis in theatro saltaret, mille drachmarum pecunia multabatur. Qui etiam Othonis lege decoctoribus, qui fortunæ naufragio, non suo vitio decoxisse, certus in theatro locus constitutus erat, sicut viatoribus tribunitiis, vt eorum quoque verâ & salubris ratio haberetur. His quoq; qui artè ludicrâ exercuissent, ne in quatuordecim sederent, eadẽ lege cauebatur. Qui verò questum sui corporis fecissent, quique vilitate & gula aut luxuria se autorassent, vel arte obligassent, à theatro arcebantur penitus. Quod Athenis quoq; statutum ferit, vt qui multis flagitiis dedecoratus, aut nota turpitudinis neuarix insignis foret, à suggestis & ludis arceretur: idque ad eò procaciter seruatum est, vt præfecti subselliorum percuneos dispositi, è subsellis, in quibus immeriti sedebat, quibus equester nõ fuisset census, vt spectatores deicerent. C. tamen Gracchũ accepimus, cum animaduertisset cõtra instituta maiorum, passim patriciis & plebeiis loca spectaculorù mercede locari nullo delectu, accitis operariis & fabris illa fuisse demolitũ. Solitòque Romanos principes, ob multa in Remp. merita, Massiliensibus, exterarũque gentium legatis ab vltimis oris, locũ inter senatores spectandi, pro insigni munere largiri. In quo proditor memoriæ de Germanis lapidẽ factum, qui cum alios de Romanis benemeritos in senatorum subsellis spectassent, ne inferiores officio viderentur, ipsos non admissos, sua spõte subsellia adisse, & vnã cõsedit. Cõtra verò L. Flaminium Q. fratrem, cum senatu motus, in cõmissione ludorù humilis & despectus extrema in parte sederet, populus vniuersus ob fratris egregia facinora reuocauit, & inter cõsultatia subsellia admisit: Idem Massilienses tam seueræ disciplinæ fuere, vt nullũ aditum iuuenturi in scenã vel theatrum darent, quod esset admiserent. Idem motu corruptela, ne per obscenos motus iuuenes impudicitia lasciuirent. Augustus verò Cæsar milites atque equites ita discreuit à populo, vt eos qui bellis ciuilibus attrito patrimonio, equestrẽ censurã non haberet,

Peregrinũ
Athenis
saltare in
theatro nõ
licebat.

A theatri
eiecti.

Rõ. exterior
locum in
spectaculũ
dabant.

Massilienses
iuuenes in
scenã vel
theatrũ nõ
admiserent.
Augusti
statuta in
spectaculũ.

Quid apud Scæolam iuriconsultum sit hierosiarthus,
& quid sit calix diarretus.

CAPVT. XVI.

Hesterno die inter duos iurisperitos vesanos an-
riosos vero magis nomine censendos, nescio, cla-
mosa disceptatio: & animosa contentio fuit, quid sibi
veller Scævola de legatis annuis, qui censuit, quod si re-
stator ex redditu cœnaculi & horrei hierosiarcho & li-
bertis qui in templo illo erunt, decem annua reliquis-
set, non ipsis modò, sed & successoribus legatum videri.
Quid esset hierosiarthus, ab altero exquirebatur. Cùm-
que nugator ille vultu & voce immodesta facellum esse
diceret, vel locum diuino cultui destinatum, & plerâ-
que nugalia ex autoritate interpretis effunderet: alter
qui non minus insipiens & delirus erat, quonam modo
successor facello dari posset, edoceri postulabar, cùm iu-
reconsultus hominem signare videatur, non locum. Ille
autem cùm insolentius & audacius eòdem se volueret,
& iam non disceptatione, sed petulantissimis verbis vociferarentur tanto tumultu, vt vix manibus tempera-
rent, tandem cùm multum fuissent inuicem debaccha-
ti, sedato clamore, & contentione deposita, me qui ad
hos tumultus fortè incideram, velut communem arbitrum
appellarunt. Dixi ego falsa illos duci opinione,
qui hierosiarthum locum diceerēt, aut facellum: sed eum
dici conuenire, qui præpositus rebus sacris fuisset, quasi
princeps sacrorum, Apo tou ierou, quod est sacrum, Gai-
archou quod princeps, quasi sacrarū rerum & sacerdoti,
caput, quod pontificis maximi proprium esse conuenit,
ereys enim sacerdos vocatur, cuius diuinarum rerum
cura & procuratio est. Eum Græci Archierea dicunt,
quod idem planè significat. Quippe qui sacris præfunt
cæremoniis, prædictionibusque deorum, multiplici no-
mine censentur: nanque hierophátas aliquos, alios hie-
rodidascalos, nonnullos hieronomos, pleròsque hie-
rophyllaces, aut nomophylaces, qui frequètes erant, appel-
larunt, aut stephephoros qui flaminum, vel oronopolos,
qui augurum loco fuere. Etiam quæsiuere ex me, quis
esset calix diarretus, vt explicarem, de quo Vlpianū le-
gem Aquiliam interpretatū, mentionem facere aiebant

l. annua. S. annilia.

Hierosiarthum.

l. si seruus seruum. S. si calicē diarretum. Calix diarretus.

fi tamen ipsis aut parentibus antea fuissent, in quatuor-
decim spectare permetteret, edicto legis non obstante:
qui etiam cuncū suum prætextatis & pedagogis assigna-
uit: fœminas quoq; quæ promissæ antea assuerant, nisi
ex superiore loco spectare iussit, ad eò vt summa theatri
deinceps solis matronis paterent: licet ab athletarū spe-
ctaculis noua constitutione omnem muliebrem sexum
postea abdicaret. Virginibus verò Vestalibus cōtra præ-
toris tribunal locū dedit. Vtq; senatoribus quoties quid
spectādum publicè ederetur, primus subselliorum ordo
vacaret, cauit edicto. Mox Tiberius spectantium immo-
destiam exilio multauit: & quum confusis nihilominus
ordinibus, & sine discrimine personarū spectaret, Clau-
dius Cæsar senatoribus loca restituit. Nero verò equitū
subsella sedibus plebeiorum, & inconditè turbæ præpo-
suit, ne equester ordo à plebe vulgari & turbidis homi-
nibus indistinctus foret. Quod & Domitianus sequutis
tēporibus renouata lege theatriali, penè oblitterata, ite-
rum fecisse dicitur. Alexander autem Macedo militibus
qui secum militiam meruissent, post emerita stipendia,
prioris sedes in theatro, vtq; coronati spectarent, pro
munere largitus fuit. Eratque cōstitutum Cæsarum tem-
poribus, vt statio cohortis ludis assideret, vt theatralem
licentiā cohiberent: & si quid turbatum aut maioris tu-
multus ingrueret, præsto forent. Quā Nero Cæsar dimo-
uit, quò maior species libertatis foret, & plebs modestiæ
experimentum sua sponte daret. Illud sine controuersa
conuenit, ad eò post temporū curricula degenerasse Ro-
manos, & cœsus æstimatione ferri solitos, vt non solum
ad implendas equitatis facultates, non minus millibus
quadringentis opus esse ducerent, sed ad decurionatum
nullos, nisi quibus centū millium nummum cœsus fuisset,
promouendos curarent. Qui quidem decurionatus,
& domi & foris magistratus præcipuus fuit. Nanq; erat
decurio cubiculariorum, & municipalis: tum ille qui de-
cem equitum turmis præfectus militabat, decurio dictus
est. Fuitq; Pomponij opinio, eos etiam qui in senatum
& concilium publicum adsciti fuerant, cum coloniæ de-
ducebantur, quasi principes coloniæ, quæ pars decima
colonorum erat, decurionum numero censeri.

Matrone ab athleta- rum spe- ctaculis reiectæ. Vestales.

Nero.

Domitia- nus. Alexandr.

Cæsarum cōstitutū.

Romani degene- rarum.

Decurio.

dixi ego quantum comminisci potui, diaretum calicem dici (vt Suidas interpretatur) vas torno politum & detornatum cuius generis frequentia apud veteres fuisse: tamen diarectum nonnulli dici putent, quod (autore Festo) per antiphrasim malum diem significat. Qui sensus haud dubie absonus foret atque impertinens. Censuit verò Vlpianus, quod si calicem diaretum, hoc est, torno expositum, artificii rescindendum aut aptandum dederim, si imperitia effractus foret, damni iniuria teneri qui susceperit: si verò quòd rimas habebat vitiosas, fuerit excusatus artificem non teneri Aquilia, nisi periculo suo se facturum conuenisset: tunc enim ex locato agi oportere (Aquilia agi non posse.

In quo discretus ordo plebeius à patricio fuerit, & in quo patricius à senatorio, quòdve discrimen in vestibus apud diuersas gentes.

CAPVT XVIII.

Rom. in duos ordines diuisi.

Romulum vrbis autorem in duos ordines populum diuisisse, plebeium scilicet & senatorium, illorumque progeniem patricos seu optimates, exemplo Atheniensium, quos Eupatridas vocant: humiliores verò & inopem vulgum, plebeios nuncupasse: hisque ingenuas artes reliquisse, videlicet patriciis militiam & magistratus gerere, sacra facere, ius dicere, publica & vrbana negotia administrare: plebeis autem militiam, & agrorum curam pecorisque depascendi, reliquasque ingenuas artes demandasse, satis constat: mercaturam, sordidas pudendasque artes, vt popinariam, & quæ manuales sunt, ad vsum mortalitatis, aduenis, & his qui recens aduenerant, delegasse: Romanos verò seruire ministerium & laboriosa negotia exercere noluisse, quibus omnem quæstum sordidum interdixit: nam quæstus omnis patribus indecorus visus. Quod Theseum in Athenarum institutione, & Hippodamum Milesum in constituendo optimo Reipub. statu aliosque vrbium conditores fecisse, vt secreti ciuim ordines, & ingenua officia à seruilibus distincta forent, plerique litens adnotarunt. Hi enim Rempub. in triplicis status, qualitatisve homines diuisere. Ion verò Athenas in quatuor

*Patriciorum artes.
Plebeiorum. Aduena vum.*

*Quæstus Romanis contemptus.
Hippodamum.*

distinxit ordines: nã ex ciuibus quosdã agricolas, alios opifices designauit, nonnullos sacris, reliquos vrbis precepit. Thespienfes autè in duo diuisi sunt genera, opifices, & nobilitate: qui adeo sordidas artes, & omnè quæstum auerfati fuisse, vt ministeriũ aliquod didicisse, vel aruo studuisse, polluere nobilitatem crederent: itaque illorum paupertas maximè insignis fuit. Deniq; Egyptij Græci, Scythæ, Persæ & Lydi, omnes qui artificio incumberent, pro ignobilibus dicebat: qui verò militia, generosos Scythis quoq; & Thracibus, qui in otio degunt, honestissimi habètur, qui prudètia & autoritate anteibant cæteris. Arabes autem illorum politiam trifariã diuisere, ex quibus sacerdotes primi sunt, his addit artifices, secundum agricolæ, tertium milites tenent locum. Quã institutionem ab Egyptiis oriundam, multi in formandis vrbibus & moribus instituendis sectati fuisse. Quib; verò rebus patricij à plebe secernebantur, pluribus exemplis perspèctum est: siquidem patricij, & qui nobilitate præstant, quique honestè geniti & liberaliter educati erant, bullam in pectore, lunulas in pedibus habebant: erant enim sibus eburnæ corniculantes instar lunæ. Quod à Numa institutum ferunt, vt senatores, eorumque posterij nigris calceis lunas annexerent. Ab Arcadibus deductum, vt se profelenos designarent, velut amplissimum testimonium nobilitatis ferrent: quippe in calceis senatorum lunam adscripsisse, centenum numerum designauit, quo tunc senatores cõtinebantur. Ea enim bulla, aurea fuisse traditur figurã cordis habès, qua etiam obfignasse dicuntur veteres: cum plebeij & libertini scorteo loro munirentur: quã quidè pueri ingenui, & illorum qui equo meruissent, filij ad pubertatè vsque vnã cum prætexta induebant: illamque exacta pueritia, in solenni festo Laribus suspendebant: sicut Romanæ puellæ, puellare rudimentũ, puppas Veneri Argiuæ: & matris viro, cõpositum capillum Palladi: Troezenè verò feriebant. puellæ Hippolyto crinem consecrabant. In Sicyonia gines crines refecarè, & capillos dicare solebant. Athenienses quum ex ephèbis excessissent, primitias crinium Delphos deferebant: & cum antiquiores comam circa

*Athenienses.
Thespieses.
Nobiles qui Scythæ.
Arabes.*

*Patriciorum à plebeis distinctio.
Lunula.*

Arcades profeleni.

*Bulla, Bullam Laribus suspendebant.
Puella puppas Veneri & crinem Palladi offeriebant.
Sanitatis simulacrum Athenienses quum ex ephèbis excessissent, primitias crinium adiofcerent.*

tēpora, aut posteriorē crinē Apollini & fluminibus ton-
derent, a quo succedente Theseus anteriorē capillū Del-
phis dedicauit, vnde Theseus tonsura prodita est: cuius
exemplo iuuenes cum primū ex ephebis excessissent,
anteriorē comā Phœbo & Æsculapio aut Libero obtu-
lere primitias: postea Romani adolēcentes magnæ in-
dolis, primæ lanuginis barbā diis cōsecrare vsurparunt.
Et cū primò Romani ciues sine tunicis solatoga amicti
forēt, postea substrictas breuēsq̄e tunicas citra hume-
rū desinentes habuerunt. Talares verò & manicatas (quas
Græci chirodotas vocāt) aut discinctas induere, pro fla-
gitio fuit, q̄ erat barbaris propriū, talares ferre & mani-
catas tunicas. Ideo Æmylianus Pauli filius, P. Sulpitio
Gallo, quod tunicis manus totas operietibus vteretur:
& Cicero Verri, q̄ cū talari tunica & pallio purpureo in-
cederet, vt probum obiecit. Quæ quidē tunica toga
tegebatur, sæpius prætexta. Cato verò senior cū tunica
sine manicis per hyemē incessit & iuniar, nudis pedibus,
veste fusca & sine tunica, sola toga accinctus, ius in fo-
ro dixit. Idque ex vetere instituto vsurparūt, quod Ro-
muli statux & Camilli in Capitolio & rostris togare sine
tunicis erāt. Aurelianus tamē Cæsar manicatas & al-
bas tunicas ex provinciis diuersis, congiarium populo
dedisse fertur. Fuitque is corporis habitus nō munditius
cultus, sed virilis, in quo personæ decor, & multa maie-
stas inerat. Intra tunicā verò interula, quæ subuculā di-
xere, carni proxima æquē à viris & mulieribus nullo dif-
crimine sumebatur. Nā postquā binas tunicas Romani
habere cœperūt. Varro ait interiorem instituisse vocare
subuculā, & indusiā. Prætextā verò supra tunicā quisque
honoratus & nobilis habebat quā quidē pueri patricij
aliquādo purpureā induebant. Inde enim prima comē-
datio incuntes ætatis, & specimē virtutis haberi cœprū
Libertinis autem & peregrinis, cum quibus nulla esset
necessitudo, aut cōiunctio sanguinis, prætexta vti olim
nō licebat: post aliquot verò tēpora, vt libertinorū filij
illa vterētur, vsus obtinuit. Quā quidē purpurā magno
honori patricijs fuisse accepimus. Erat enim pro maie-
state in puericia maximæque patricium ordinē à plebe
diuidebat: namque patricijs Tyriæ muricis purpura da-

batur, cum equester ordo & plebeius purpurā nō induerent,
cuius vsus antiquissimū Plinius notauit. Sequitur inde
tēporibus, ad tātū fastigiū deuenit, vt Catoni Vti-
censī ludos: n veste purpurea spectandi facultas à Senatu
pro summo honoris gradu tributa sit. Tribuno enim
plebis, vel plebeio homini purpuram induere, nulli erat
fas. Hi enim penulis breui villo, præcipuē pluuio tēpo-
re, aut lucerna vtebatur: quippe vestis tribuni pleb. ple-
beiorūmq; penula plerunq̄e fuit, sicut sagi, endromis,
& cuculi. Erant enim frigoribus apti, quibus imperato-
res vti nō decebat: tamen legimus Caligulam depi-
ctas penulas sæpe induisse. Et plebeiam purpurā distin-
ctā a patricia in vsu fuisse: erat enim fusca & obsoleta
non murice & cocco, sed herbarum succis infecta. Ea-
dē verò penula senatores plerunq̄e vfos foris inueni-
mus: intra urbē verò nō licuit, donec Alexāder impera-
tor dū ætati consultū voluit, vt senatores ingrauelcenti
ætate intra urbē penulis vterētur, legē promulgasse di-
citur, quas supra tunicā induebat, quod essent villi gros-
sioris: sicut endromis lōgiori villo, pinguis & crassa, in
frigoribus à diuitibus vsurpata. Quā quidē prætextam
ad virilē ætatē pueros deferre licuit: post pubertatē ve-
rò, in septimo & decimo ætatis anno, dimissa prætexta,
togā induebant, aliquādo puram niuei candoris, quæ vi-
rilis dicta est. Eam tamē in quarto & vigesimo à multis
sumptā cōperimus, sæpius in decimo quinto, & sexto ac
decimo. Quippe Augustus Octauius annorū sedecim,
& Caius Cæsar in vndeuigesimo. Nero autem vix pube-
scens, togā virilē sumpsit antē tempus, quod maturus im-
perio videretur. Diuus quoq; Antoninus philosophus,
& ex Cæsaribus cōplures, in quintodecimo virilem de-
sumpsere togā, tunc cum præceps & lubrica iuuenū æ-
tas videbatur. Quā supra prætextā nonnunquā patricij
sumebant, cum plebeij sine prætexta simplici toga ami-
cirentur: quippe toga erat plebeiorum, & infimi ordinis
prætexta honestorum & nobilium. Quod etiā circa mu-
lieres seruabatur nā toga prisca seculis in vsu promi-
sissis promissis virorū quā mulierum, nocturnūmq; ac diurnum
indumentum fuit, sicut palliolum & penula: postea ve-
rò illam distinxere, quā festa solēniq̄e die, amplissimo

Barba pri-
ma diis o-
blata.

Vestis bar-
bararum.

Romuli &
Camilli sta-
tūe toga-
ra.

Interula.
Subucula.
Indusiā.

Prætexta.

Purpura.

Tribunariū
& plebeio-
riū vestes.

Purpura
plebeia.

Endromis.
Toga qua
ætate sume-
batur.

Toga ve-
litis promi-
ssis promi-
ssis cui ad
v-
trumque
sexum.

Bacchanalibus toga virilis sumebatur. cultu & apparatu magnifico probi adolescentes sumere solebant, præcipuè Bacchanalibus festis mense Martio, quibus diebus sumere virilem togam in religione fuit, qua signabatur liberioris vitæ pueris facultate dari. Portentiores, & insignes nobilitate & honoribus, etiâ purpuream cum frequenti comitatu apud delubra deorum inducebant, indeque in forum excepti, solenni officio deducebantur. Tenuiores etiam arctam inducere togam pro opibus veteres magnas & paruas habuerunt. Claudius tamen Cæsar toga virili, die, sine apparatu aut solenni officio, in Capitolium deduci voluit. Supra tunicam verò vela pro togis induisse, animi fuit imbellis & enervati. Ea quidem toga cui purpura prætexebatur, illis tantum dari assuevit, quorum patres magistratus curules & insignes gesserant honores. Nanque hic primus iuuentæ & bonæ indolis habitus est honos, oménque futuræ virtutis & magni nominis æstimabatur. Germani verò in primis experimentis frameæ & scuto adolescentes exornabant: illinc enim cõmendationè in euntibus adolescentiæ auspicabantur. Crætesibus militaris stola, his patera. Bithynis & Ponticis, focci & palliũ. Argiuis pueris deferre clypeum insigne munus, & primum decus adolescentiæ censebatur. Eam verò togam extremã induebant Romani sæpius rasam, nonnunquam pexam & villosam: namque erat Romana gravitate digna, quam propriam habuere, sicut Græci pallium. Ideo qui Romani ciues esse desiderant aut civitatis iura amiserant, quiq; relegati, quibusque aqua & igni interdictum foret, togam induere non poterant. Hi enim toga dimissa, palliũ sumebant, quod Græcum fuisse satis constat. Toga verò rasam Phrygianam primũ Augusti temporibus usurpatam Plinius assuevit: supra quam multi lacernas inducere, sæpe ludis festis in theatro, quæ amphitheatrales dictæ & militares erant: aliæ coccinæ, Bæoticæ verò albæ. Quam togam plerique laxiorem, breuiorem nonnulli usurparunt. Legimus Catonem seniore præcæta toga & candida vsum, & nunquam centum drachmis maiore sumptu: Cæsarem laticlauro sumbriato, laxiore cinctura: Augustum quaternis tunicis, togisque nec restrictis, nec fufis, cum thorace lanceo.

femoralibusque & tibialibus incessisse: Mæcænatè molliori veste distinctũ, quare Malacinus dictus: Marcũ Antonium, tunica ad coxam cincta, & villosa chlamyde: & Sex Pompeium Magni filium, post nauale victoriã, caruleam semper desumpsisse: Hortensium, cultiõre habitu & claborato: Neronemque nullam vestem bis induisse, sæpiusque in ornatu tragico cũ cothurnis prodiisse: & Caligulam cum deorum insigniis, aurea barba & fulmine, aut cum fuscina & caduceo, plerunque Veneris habitu, aut gèmatum, manuleatum & cycladatum, semperque triumphalia ornamenta gestasse: Vespasianũque, veste & habitu neglecto, & vix à gregario milite differente: sicut de Alexandro Macedone proditum est, cultu habitũque paulum à priuato abhorrente fuisse: & Hierone Syracusano, qui regi vix decoro habitu incessit. Sic diuus Seuerus vili amiculo & exigua veste adopertus, & à plebe vulgari nihil excellens. Et Tacitus simili cultu cũ æqualibus. Nã in toga qua priuatus utebatur, in imperio sæpe visus fuit. Cõtra, Helilogabalus nimis sumptuosa & magni census: insignis enim primus holoserica vestem induit. Galenus quoque cũ chlamyde purpurea gemmatis fibulis, sæpius tunica aurata prodiit. Fertur tamen Octa. Cæsar liberis senatorũ, in quibus esset virtutis specimẽ, quod frequentius senatui assuesceret, sumpta virili toga laticlaui protinus dedisse. Toga verò prætexatã, ædiles, quæstores, & qui magistratus & honores gerunt, veluti honoris ornãmẽtum insigne induere soliti sunt, quæ ex purpura fuisse traditur, nonnunquam bis tincta, quod acris coloratur, dibapha dicta, quam Lentulus Spinter in ædilirate primus induisse fertur, cuius valor denariis mille in libras taxabatur. Sed quod discriminis inter patricios & plebeios purpura faciebat, vt distinctum vtrũque ordinem notaret, hoc nimirum inter patricios & senatores laticlaui & tunica latiore purpura efficiebat. Is enim laticlaui & latiore tunica, insignia ordinis senatorij fuisse, quæ ordinem senatorium a patricio discernabant, quibus amplissimus ordo notabatur: cùm reliquis patriciis, qui ad senatum admissi non erant, illis vti non liceret. Quamvis post aliquot ætates, etiã equestri ordini laticlauium distinctum a senatorio tri-

Mæcenas Malacinus appellatus.

Holoserica vestis.

Prætexa qui induebantur. Dibapha.

Distinctio vestis inter patricios & senatores.

bitum inueniamus, cuius vsus postea à Cæsaribus pro insigni decoro impetrari cõsuevit. In eo enī aureus clauus affigebatur, quē, quia frequens & promiscuus erat, Tacitus Cæsar interdixit, aurōque clauatis vestibus vt prohibuit. Erat præterea toga prætexta, cõsulatis & prætoris, quam hi qui cõsulatū præturamve gerebāt, ferre solitauerunt: quæ etiā in coloniis & municipiis cuiuscunq; magistratui deferre ius erat. Ipsa enim & laticlau^s inter antiquissima cõsentur vrbis ornamenta: quippe à T. Hostilio, nōnulli à Balearibus inuentas primum autumāt, quæ in omne æuū postea māsere sicut vestē papaueratā antiquissimam habere originem volunt. Etiā tunica palmata, & palmata toga triūphalis, & toga picta, quas cõsules & hi qui deuictis hostibus triūpharunt, veluti augustas, atq; illustri & excelso honori debitas, accipiūt præcipui cultus ornatūque fuere: in quib⁹ decus totius imperij, ingētisq; virtutis specimen noscebatur. Etenim palmata vestis in pace, cõsulis: victoria verò parta, triūphantis indumentum erat: quæ quidem purpureæ, auro intextæ erāt: & nisi triūphalis viris, atque ex Capitolio & Palatio haud aliter dari solitæ, eo quod essent Iouis tunicæ perquam similes: tamen si scutulatā, Phrygiatam, surculatam quoque, vndulatam & clauatam, inter triumphales aliqui annotarint. Quam scutulatam Galli primum intexuerunt, sicut Phrygiatam Phryges. Fertur tamen Gordianus tunicam & togam pictam primum ex Cæsaribus, dū priuatus ageret, propriā induisse: neque ex Capitolio (vt moris erat) publicā desumpsisse. Abolla autem externorum regū fertur, sicut Romanorū trabea: magni tamen spēs, loris, qua rarerent Romanos vfos inuenimus: nam soli reges aut cõsules trabeati incesse tamen si militare, nōnulli senatoriū amictum abollam fuisse dicāt. Quā plētrique philosophi desumpserunt, licet Græcos milites & philosophos palliatos, nonnunquam chlamidatos legamus. Primus enim Romulus trabea vplis generis fuit, quæ triplicis generis erat: Nanque vnū consecratum, sola purpura intexebatur: aliud regiū ex purpura, immixto albo, quam Reges Cõsulesve induebāt: tertia auguralis fuit, quæ ex purpura fiebat & cocco: quo genere augures vtī assuerant, dum auguria capter.

Toga prætexta, cõsulatis, & prætoris.

Vestis papauerata. Palmata vestis.

Vestes triūmphales.

Abolla. Trabea.

Philosophorum vestis. Trabea triplicis generis.

Sapius tamē sub regimine puniceo, alterno textu purpura distinguebatur. Neque sum ignarus, Mauroū Numidarūque regū amictū esse purpureum sagum. Quare Iuba rex sagulo vsus purpureo dicitur. Altyriorū tunica partim purpurea fuit, partim alba. Medis autem, Persis & Armenis regibus ac Lydis, amictus purpureus quadrangulari figura, & Cidaris, quanuis Persici reges triplici anaxyride, & cultu duodecim millium talentorum quandoq; vsi sint Phœnicibus verò, Syris, & Cilicibus regibus chlamys cū crepidibus: Romanis quoque lana, quæ χαλάρια dicta, regales cultus ornatūsq; fuere. Taprobanae rex syrinate vestitur, Cyrus stola Medica, Nabathæorum reges sola purpura. Cleomenes sapius breui tunica amictus apparuit. Antigonus & Aristippus agrefti & regi vix decoro habitu. Contra Demetrius non modò diademate, sed veste ex auro & purpura cõspicius erat. Sexticula verò non regia, sed imperatoria vestis fuisse traditur. Athenienses autem reges sæpe Creticum induebant: apud quos ex prouinciis vestes nomine sumpserunt: nam præter Tarentinidam fuit Sardonica, Sicula, Thracia, Phrygia & Cafiaca militibus propria, ad Dentoriga dipthera, pastoritia & bysacena, ac aliæ multiplicis generis. Sed quod discriminis inter viros senatorios & cõsules ac triūphales, purpura & palmata vestis faciebat, vt ceteris præstarent: idē discriminis cultus vestitūque in mulieribus fuit. Etenim matronæ & spectatæ pudicitia mulieres, nisi nigro capillo, & longè latèque fusa toga ad talos demissa, stolaque & flammeo, ac vitis & reticulo, quo capita velarent, utebantur: cū meretrices flammæ capillum haberēt, & togam subductionem absque flammeo & vitæ: quam togam virilem, quæ adulterij crimine dānatæ erāt, dimissa stola, sumere cogebantur. Namque meretrices prostabāt cū toga & stolis pullis, quibus etiā ianthino & cocco vtī inhibitu est. Fuitque aliquādo mulieribus vetitū, versicolori veste vterētur, lege Oppia: quod etiā à Nerone factū memorant, quī mulieribus amethystini & Tyrii vsū interdixit. Quæ quidem stola plebeiis, quāuis honestis, non dabatur: siquidē patricia & grandes natu matres, illā honoris causa deferebant. Erat enim ad imos pedes fluxa, quā inflata cõtexta

Sagum.

Asyrii.

Medi.

Persæ.

Armeni.

Lydi.

Phœnicibus.

Syri.

Cilices.

Romani.

Taprobana.

Nabathæi.

Sexticula.

Vestes ex prouinciis nominata.

Discrimen vestitus in mulieribus.

Matrone.

Meretrices.

Stola.

Nona nuptia. ambibat. Rectam verò tunicam & puram togam nona nupta induerat: quam etiam tyronibus, dum militiæ ad scribuntur, tributam inuenimus. *Cyclos.* *Palla.* ricinus cum crocoto honestarum vestes fuisse virginum. *Ricinum.* licet eithærædis quadoque palla in usu fuit, quæ sÿrma dicta est: erat enim tragædorû, *Cycleas* verò rotunda, quam Alexâder Romanus imperator matronis regiis dedit, quæ plus sex unciis auri non haberet cum reticulo: & pallium auro aspersum cum inauribus, & monili baccato. *Crotocon* quoque rotunda & fimbriata, sed tantum locupletibus cœcisa. *Vittasque & supparum,* ac togam prætextam, solæ virgines deferebant, quæ nuptiis non dabatur. Erant enim insignia pudoris & verecundiæ, quibus mos erat, capillos aut humeris defluentes, aut reticulo collectos ferre: licet vittarum duo genera inueniamus, virginalem vñ, alteram nuptialem, quæ nubentes velabantur. *Strophium* verò pectoralem fasciam, vel capitis ornatum, nonnulli cingulum fuisse autumant & soleas purpureas puellarum calceos. Sed tamen strophium, mitras & purpureas fasciolas, ancillarum fuisse amictus, multi testati sunt: idque a Cicerone Clodio obiectum, quod in strophio, mitra & purpurea fasciolo, se ancillam mentitus, sacra Bonæ deæ polluisset. *Fasciolo* verò crurules, crurum pedumque velamenta, æque viris ac mulieribus communes aliqui volunt, quæ sæpe purpureæ, nonnunquam conchylitæ erant. *Fasciæ* verò pectorales dabantur pueris, quæ virides fuere. *Sicyonia* & *focci,* calcei mulietes delicatioris cultus & amatorij, Erant enim veteribus calcei speciei varia: nam & gallicæ & solæ & cothurni: tum mullei albi, hederacei, cerei & linteï, calceorum species sunt: qui cum antea communes viris æque ac mulieribus forent, sequuti Cæsares inter quos Aurelianus, illos viris ademerunt, & foeminarum calceis addidere, quas etiam ferunt compedes habuisse ex argento, cum ex auro vetarentur. Qui mullei, sicut veteribus monumentis extat, olim fuisse calcei Albanorum regum, deinde patriciorum facti, demum patriciis adempti, & mulieribus traditi: sicut crepidas antea senatores, mox equites, demum milites habuere proprias. *Soleas* autem calcementa, dixere, quibus platarum calceos

In sine teguntur, habentis iuncta, cæteris propè nudis. Apud Aclæos autem calcei foeminarum fuere albi & tenei. Atheniensibus elaborata artis, iphiceratides dicit: Græcis nymphides & arpides, multiplices futura, sicut Scythicæ, Laconicæ, Persicæ, Amyclaidæ & Alcibiadæ. Persæ enim calceo vtuntur alto & duplo, vt magni appareant: Assyrii paruo, Aegyptij papyraceo, Babylonij, soleis Thebbanis simillimo, Cretenses militarij, Nabathæi sandalio. Indi ex arborum corticibus nonnunquam soleas pedibus addebant. Phocion verò nudo pede incescit, & Cato Uticensis mira paciëntia ita vt vix cruda hyme calcearetur: quod de Socrate & Aristodemo legitur. *Lycurgus* quoque pueris Sparta pro calcamento, pedum nuditatem dedit, quò facilius accliuia ascenderet, & decliuia peragrarent. *Empedocles* ferreo calceo incedebat. Hispani è parto, Ligures Cantabrico, Galli agrestes perone. *Demetrius* verò Antigoni eò vanitatis processit, vt aureo calceo calcearet. *Augustus* altiulculo vsus fuit, vt procerior videretur. *Caligula* socco muliebri, *Diocletianus* & *Helioabalus* gemmato, *Carinus* gemmatissimis fibulis. Apud Aegyptios autem innuptas puellas calceis vti non licet, vt euagandi licentia cohiberetur, quum nudo pede extra septa prodire nefas foret. *Cupezia* verò, uon muliebres, sed tibicinum calcei erant. *Palla* verò picta cum amiculo purpureo. Apud Persas stola Medica cum armillis & torque. *Aegyptiis,* sacra *Isidis* vestis, reginarum amictus ornatusque fuisse, quibus insigniis velut verissimis notis, à vulgo secernebatur. *Quam* quidem pallam pueris, puellisque quadoque traditam legitur. Apud Græcos verò. *Arabes,* *Lydos,* *Phryges* & *viros* ornari, traditum est: virorum apud eosdem, frequens vestis, stola quadrata fuit. *Thessalis* demissa *chlamys* erat: omni tempore accommodatio: *calantica* autem, *Romanis* capitis fuit ornatus, non vestis, *Lycurgus* iuuenibus vna tantum veste, eaque obsoleta & nullo discrimine à cæteris vt toto anno permisit. *Zeno* quoque nullum discrimen vestis esse inter ciues, sed eosdem amictus viros ac mulieres ferre præcipiebat. *Solon* plus tribus vestibus quenquam vt, lege prohibuit. Apud reliquas verò

Iphiceratides.

Nymphides.

Arpides.

Nabathæi.

Indi.

Nudo pede qui incescunt.

Hispani.

Ligures.

Antigonus.

Galli.

Imperatorum.

Puella innupta apud Aegyptios.

Cupezia.

Persæ.

Reginarum amictus apud Aegyptios.

Mitra.

Mitella.

Thessalis.

Calantica.

Vna tantum veste qui vtebantur.

Galli nobiliores. gentes vestitus habitusque dissimiles fuere: nā Gallis nobilioribus tinctas gestare vestes, aut saga hirsuta virgata: hyeme crassiora, ætate subtiliora lōgis villis, & brachas longis femoralibus auro pictas, intōsas, & varij coloris, quas anaxyrides Græci vocāt: tum collo torques & monilia, frequēs mos fuisse traditur. Quas quidē brachas non apud Gallos modō, sed Medos & Scythas aliōsque barbaros in vſu cōperimus. Tum endromides & cuculli frigoris apti, Gallorū propria commenta sunt. Apud Vēctones & Cantabros, mulieres monilia ferrea collo circūdare, & à fronte protensum vmbra culum, quod atrahant, quum velint, & retrahāt. Alias protentas comas in altum erigere, illāsq; baculo obuoluere: nōnullas sinu ciput expilare, magni decoris putabatur. Gnidanoꝝ viroribus, qui iuxta Lotophagos sunt, multi aestimabatur simbrias pelliceas ferre plurimas, quas munera adulterij fumebant, illaque præcipuē dignationis erat, quæ pluribus simbriis muniretur. Sicut Curetibus, qui Ætoliā incolunt, longas stolas puellares induere. Et Andrimachides, Arabibus Nabathasque, tunicas cum subligaculis ferre. Indorum fuit ornatus in veste cādida, & carbasis miræ tenuitatis auro purpurāq; distinctis: Medorum, oculis pictis incedere, colorato capillo, coma protensa, circa collum monili, & armillis circa manus, capite velato, veste pellucidā & fluida. Contra verō Persarū: nam crassiore utebantur, laxa & fluxa cinctura, nōnunquam stola Semiramidis. Quare Alexander Macedo vtrorumque inspecto habitu, Persicam induit vestē, Medorum admittēte recusauit. Sic Gratianus Cæsar, deuictis Germanis, Romanum neglexit cultum, amictu Alano atque equo pariter vſus. Assyriorum mos erat duplici amiculo vestiri, altero lineo ad pedes demisso, altero laneo quod superinduebant, Maurusis crassā vestem, aut lacerā quam induebāt pro tempore variare vetabatur. Persæ amictū habent ætate purpureum, hyeme varium, Troglodyræ serpentū & piscium coria. Massagetæ ex arborū corticibus amictus intexebāt, Scythicis ferē similes. Mardorū gēti proprium fuit, crassioꝝ vestem & nō vltra genua induere, proque capitis ornatu fundā

fronti

fronti annectere. Indi quoque dissimiles habitus corporis mira specie variarūt. Nāque alij nudi agunt, nōnulli pisciū, ferarum aut auū pellibus amicti sunt, plerique lino, multi lana vestiuntur: alij in cultu corporis ita accurati, vt faciē coloribus pingāt, candidā vestē induat, aurū gestent, lapillis ornentur. Mauri leonū, pardo, & visorū tergioribus, alij serpentū & piscium coris velantur. Scythiā magna pars tergore vulpiū & muriū operi incedunt, sicut Geloni hostium cutibus. Britani reliqua nudi, ventrē & ceruicem ferro cingunt. Hispani primum breue sagulum, mox stolas & togas Romano more accipere, quare stolati dicti & togati. Gymnesiarū incolæ iunco ornātur amictu, Belgæ hirsuto sagulo, Germani sago cum fibula: aut si desit fibula spina conferta: locupletes verō, stricta veste singulos artus exprimēte. Quin etiam apud veteres sapientiæ professores, diuersi cultus corporis ornatusque fuere. Nanque Diogenes corpore seminudo fuit, veste humiliter & fordida: qui quum Rhodios veste cōspicuos cerperet illos dixit nimitiū insolentes: rursus quū Lacedæmonis in veste fordida & inhonesta occurrisset, etiā hos insolētes nuncupauit. Pythagoras alba amictus veste, neq; ex mortuo animali quippiam fereus, aureā coronam gestabat, nonnunquā purpuratus. Crates manticā & fœdidum palliolum, Aristipus Socraticus Milesia chlamydem, aliquādo amictum viliorē induebat, cætera nudus. Aristoteles verō decorū habitu, & nitido vestitu fuit, tōsa come, digitis redimitis auro. Hippas cultu visendus suis manibus elaborato, sicut Apollonius Tyaneus linteis & Gorgias purpura cōspicui erāt. Heracides molliori veste, Zeno tenui pallio, Empedocles Agrigintinus præter purpuram, etiā calcementis areis incedebat. Demosthenes molli tunica & nimis accurata, Aristides trita lacerna, Socrates vilissima stola Xenophō cū thorace & clypeo. Fuitque Homeri opinio, antiquissimos Græcorū, pēsses leonū, pardorūque, ouiu & caprarum ac liporū à principio induisse. Postea impotentia muliebri eō vesanij processum fuit, vt maximos induta cultus, purpurāque & auro, ac gemmis redimitæ procederēt: armillas annulōsq; in digitis aureos, collōque monilia, & catēnas cir-

Indi.

Mauri.

Geloni.

Britanni.

Hispani.

Gymnesiæ.

Belgæ.

Germani.

Philosophorum

vestes.

Corona aurea

Pythagore.

Antiquorum

vestitus ex

animaliū

pellibus.

Cultus Romanorum.

Leſtica.
mulierum.

Viri vxoris nomine priui legiū.

Athenienſes.

Syracuſani.

Ephēſiū.

Hermodorū.

Paludamentum.

Chlamys.
Saga.
Lucerna.
Lena.
Sernorū hab ingenuū diſtinctio
Nota frōis inuſte ſeruis & captiuū.
Literati ſerui.

ca latera margaritis inſerta, in auribus verò vniones & cylindros ad oſtentationē luxus, Romanæ mulieres ferrent: ipſaq; auro fulgentes iuncto vehiculo & carpētis, feſtis profeſtiſque diebus per vrbe p̄t̄que oppida vehi proditum ſit. Quòd nō modò Romanis, ſed & ſociorum Latinis uominis vxoribus decoris cauſa tributū ferunt: quibus quidē vehiculo niſi caſta & ſpectata probitatis fuiſſent, aliās vt nō decebat: à quibus viri vna ſecētes, deſcēdere minimè cogi poterāt, quaſi in tuto eſſent praſidio, priuilegio vxoris. Quare Domitianus Caſar nouo ſtatuit edicto, vt probroſis fœminis leſtica vſus adimeretur. Fuitq; apud Atheniēſes ſeruatiū, vt Attica fœmina Doridam veſtē, quam prius induebant, ſimillimā Corinthiā, ne fibulis necerētur, in lineam cōmutarent: & à Syracuſanis lege ſancitū, ne viri aut mulieres maiori ſumptu ornarentur. ni prius ſe cōſtupratas, & omni nequitia impudicas decorēt, Quod propè cum Ephēſiis cōpar fuit, qui cum vitiiſ inquinatiſſimi eſſent, neminè frugi viuere paſſi ſunt: Hermodorūque, quòd vir probatiſſimus eſſet vrbe exegere: qui Romæ poſtea leges decemvirales interpretatus, ſtatua in comitio à populo donatus fuit. Hoc quoque inter cætera notatū eſt, conſules paludatos, nonnunquā trabeatos, paludatis liſtoribus ad bella ducere ſolitos. Nāque erat paludamentū veſtis imperatorū, qua ſummi duces perſape vtebātur ornatus temen militaris, quā chlamydem appellarunt. Militēſque ſagatos militiā domique inſedere cōſueſſe. Saga enim, chlamys & lacerna, militū veſtes fuere: adde etiam lænā, quam ſupremā induebant, licet ſubſequentis temporibus Antoninus Philoſophus Auguſtus, milites, ſub ſe ſtipediarios, togatos eſſe iuſſerit, nec vnquā ſagatos incedere paſſus ſit, Maſitque diu Romæ cōſtitutum, vt ſerui ingenuorū veſte non vterentur quippe qui nec colobia nec calceos habebāt, quæ liberis dabātur. Crepidis quoq; aut mulleis vt ſeruus aut plebeius, erat lege vetitū. Syracuſani verò, vt diſcrimen ingenuū & ſeruilis perſonæ notaretur, ſeruis qui characterem inuſſerunt: ſamij quoq; captiuos Atheniēſes, nocturnæ figura: Athenienſes verò Samios bello captos, Samææ nauis ſigno deformarunt. Nonnunquā ſeruis literas inuſſerūt,

qui literati dicti. Apud Lacedæmonios quoque ingenui aiebant comā: nanque omnes comati erant, cum ſeruos crines habere non deceret. Idē in omni fere Græcia, vbi ſeruis nutrire comā nefas erat: qui etiā ab ingenuis diſtinguebātur tunica: nanque amphimaſchalos liberis, hætero maſchalos ſeruitiis dabatur. Apud Romanos verò ab vrbe cōdita ad annum CCCC LIII. iuuenes pariter ac ſenes intōſos fuiſſe liquet. Sed poſtquam Publius Ticinius è Sicilia tōſores adduxit Romā, inde vt iuuenes raſtarent barbā, capillūq; tōderent, ad annū quadrageſimum inſtitutū manſit: poſt eum verò non licebat. Primus enim qui barbā quotidie raſtaret. Aphricanus traditur: deinde Auguſtus: quod ſeruis vilioribus erat in prohibitum, qui intōſa barbā & capillo hirtio fuere. Fuitque animaduerſum, ante Hadrianum Caſarē imperatores barbam ſape raſtauiſſe. Ipſe enim ex Caſaribus primus promiſſa barbā inceſſit & capillo. Cōmodus imperator cum nulli tōſori crederet, ſicut Alexāder Pheareus & Dionyſius, ſibi ipſe cādente carbone iuglandium putaminibus barbā adurebat, qui etiā fucato capillo cū ramētis aureis inceſſit. Quod de Lucio Vero & Galeno imperatoribus traditū eſt, qui auri ſcobē crinibus aſperſere. Arabes, Abātes & Myſij, ne in cōſictu belli hoſtib⁹ præda forent, anteriorē capillum raſtarunt: qui etiam puellarem capillum in rotundū tondebant, tēpora ſubradentes. Ferūt Curetas & Aetolos pariter, quū à fronte eſſent capillati, & crinibus ab hoſtibus raperentur, frontem abraſiſſe, & ab occipite caſariam nutriſſe, Quod de Alexādro Macedōne proditum eſt, qui barbā militibus radi iuſſit, ne hoſtili prædæ anſam darent. Ferunt quoque Machyles natia cōſuetudine occupit crinitum geſtare: ſicut Auſes anteriorē capitis partem. Contra Lycurgus Spartanos milites promiſſo capillo & comatos eſſe voluit, licet more Laconico barbā ad cutē raſtarent: illos propterea aut venuſtiores aut viſu terribiliores eſſe arbitratuſ: apud eos enim populares à caſarie noſcitabantur. Quod Mauris & Britannis in more fuit, vt cincinnis ornati eſſent rutulis comis, & tam compoſito capillo, vt in inceſſu vix ſe contingi paterentur, omni corporis parte abraſa, præter caput & labrum. Lycij

Comā quib⁹ nutriebāt.
Amphimaſchalos.
Heteromaſchalos.

Radende barbā conſuetudo. quando inſroduc̄ta.

Ramētia aurea in capillis.

Qui caput tondebant.

Comē cōſuetudo apud quos.

comā tantū fecerūt, ut ne crines tōderent, ara pœnæ nō-
 mine Mausolo regi Caria soluere nō dubitaret, Argiui
 cūm antea criniri essent, vicī à Lacedæmoniis, amissis
 Tiriis, deplorādæ calamitatis causa capillos tonderunt,
 vouētes se nō resumpturos nisi Tyrias recepissent: sicut
 Sibari à Crotoniatis direpta, vniuersi Milesij capita de-
 raserunt, & ingentē luctū ediderunt. Maxies verō dex-
 tram capitis partē comatā gerunt, sinistrā radunt. Lusitani
 autem comas tōdere nefas ducunt, itaque illas dis-
 fundunt vt feminæ. Idem & Galli comati, quibus pluri-
 mus capillus erat, æquē marib⁹ & fœminis, inde nomi-
 ne imposito. Indi capillū pectunt sæpius quā tōdent,
 barba semper intōsā Agathyrsi cavulo fucatur capillo.
 Arabes quoque intōsī fuere, barba solūm abrafa. Auto-
 res habeo, Scythas & Parthos, quō maiore terrorē in-
 cutiant, quōque subita & improuisa formidines hostes
 magis afficiāt, hirsutis crinibus fuisse. Idē apud Germa-
 nos Cattōsque, quibus ruffus erat crinis coactus in no-
 dum: qui etiā duxere nefas barbā capillūmque tōdere,
 aut alio cultu esse, nisi hostis caput ex acie retulissent.
 Quāuis tradatur Parthorū esse, capillū effundere, Ger-
 manorū iungere, Scytharū spargere. Aegyptiis verō
 flaua coma despectui erat, & lege cautum ne quis eam
 ferret, quōd ea Typhonus fuisse dicebatur, sicut Agri-
 gentini caruleum colorē interdixerūt, quōd eo Phala-
 ridis satellites vsi sunt. Apud Sueuos vsurpatū est, hor-
 rentem capillū ligare in summo, vt hostibus terrori sint,
 vel retro flectere. Dacæ cūm caput tradat totū, in sum-
 mo vertice cirrū crescere sinunt. Cōtā Riphæi: nā mu-
 lieres pariter & viri detōso sunt vertice, & capillo de-
 raso, adeō vt glabri videātur: sicut Myconij omnes calu-
 tio laborāt, æquē vt in Cauuo omnes lienofi. Non sic in
 Aegyptō, vbi raro caluitiū fuit. Prodent autores Athe-
 nienium vetustissimos capillis colligendis cicadas au-
 reas annēctere, vt eo argūmento autochthones hoc est,
 primos & sine originē se probarēt. Caius vero Cæsar cō-
 matos tāto despectui habuit, vt quoties occurrerēt, oc-
 cipitio rasō deturparet. Capillū vero aut barbam inficere
 coloribus, imbellis fuisse & eneruati, exēpla sunt. In
 primis Philippi Macedonis, qui quū ex amicis Antipa-

tri arbitrum delegisset, quē aduertisse barbā & capillū
 inficere, protinus gradu deiecit, & iudicare vetuit, ve-
 lut mendacē. Quod cōpar fuit cum eo qui Spartæ con-
 cionabatur, quē quum Archidamus rex fucato capillo
 vidisset, profari vetuit, & in medio affatu exigi iussit.
 Cui non incōuenit, quod de Gorgia Leōtino proditum
 est, qui cūm in Olympiis de cōmuni Græcorū cōcordia
 insigniter peroraret, Melanthus eam ludibrio habuit,
 quōd de totius Græciæ cōcordia agitaret, qui se, vxorē,
 & ancillam cōcordes habere nesciret: quæ ob zelotypiā
 irata quotidie dissidiū peteret. In quo fuit experimentis
 cognitū, quōd his qui ē Sybari biberēt, fucaretur capi-
 li nigri: qui verō ē Crari, flauī & fluxi, sicut de Clitūno
 proditum in Meuania. Legimus tamē Hānibalem ducē-
 tem in Italiā, crinibus sæpe mutatis, se à Gallorū perfid-
 dia vindicasse: & Pyrrhum coma coloribus fucata inces-
 sisse, Romanāque matronas iutilare capillos cōfuisse.
 Māsitque Romæ obseruatū, in saturnalibus synthesi-
 bus vt, quibus diebus dimissa toga synthesium sumebāt
 quāuis Nero Cæsar citra dies saturnalitios synthesium
 induit discinctus & discalceatus. Diebus autem natali-
 tiis, quibus natalē quisque suum annum celebrabat, &
 calendis Ianuariis, nonnunquam ludis Romanis abas
 lacernæ prætextasque indutos incedere, & ludos specta-
 re: nam in veste pulla ludis interesset Augustus inhibuit,
 neve quis pullatorū media cauea sederet, edicto cauit.
 In ludis verō funebribus penulati spectatores erāt. Pe-
 nulas enim tūc populus sumebat, cum in cæteris togati
 cōuenirēt, nisi in gladiatorio munere, ad quod frequen-
 tes penulati conuenere, quod Cōmodus imperator ser-
 uari iussit. Ferūt primos Lacedæmonios, ne populus in
 ludis algeret, penulas sumpsisse. Antoninus verō Bassia-
 nus nouo vestis genere populū donauit, quare Caracal-
 læ nomen tulit. Augusti verō tēpore, toga rasa & Phry-
 giana dari cœptæ illud etiā admodū existimo, quo-
 ties insigni calamitate vel clade, aut aliis belli casibus
 populus affectus esset, in magna cōsternatione iustitiū
 indici, claudi ærariū & tabernas, ac indicia-tolli solere.
 Et quod per magnas calamitates fiebat in mœstitia pu-
 blica, Romanos dimissis togis, positisque laticlavis &

Capillorū
lucens.

Synthesis.

Lacerna
albe quan-
do sume-
batur.
In veste
pulla ludis
inter esse
non lice-
bat.

In calami-
tate publi-
ca luctus
inditia.

flaua co-
ma apud
Aegyptios
contempta.
Riphæi.
Myconiti.
Athenien-
sū cicade
in comis.
Barbā aut
capillū im-
ficere im-
bello.

aureis annulis, saga somere, velut in luctu & summa solitudine se esse denotarēt. Si tamē cōsulares viri foret; licet ob calamitatē populis in sagis esset, ipsi tamē in togis erāt, ne de formi tetrōque habitu tantā dignitatem feedarēt. Sed nec saga, donec lætiore fortuna, aut illustri victoria clades emendata foret. dimittebāt. **Qua** victoria potiti, vel quū fufis fugatisque hostibus, fœdissimū bellū finitū foret, exuto iustitio, in cōmunis signū latitiae, populus vniuersis prætextas, reliqui verō magistratus insignia & ornamēta sua ac pristinum ornatum cultūque sumebant. Illud quoque discrimē ordinū personarūque est notatu dignū, quod apud Tapyras, Basteranos & Iberos, incultāque nationes circa Hyrcaniam seruari meminimus, vt viri atras vestes induāt, Crinēsque longiores gerāt: fœminæ verō albis tunicis, ac breuius idōis que comis incedere cogāt, Apud Parthos autem Persāsque equo vehi, vel pedes ire nobilitatē à vulgo distinguebat: nullus enim honeste genitus, pedibus incedebat: quod cōpar ferē cū Romanis fuit, quibus plebeiae pedibus incedunt, matronę nobiles lecticis vectabātur: eisdemque Parthis qui principē locū habent anaxyridē triplā induunt; & manicatā tunicam: plebs verō erat in tunicis sine manicis. Apud Indos byssum induere, nisi nobilis, nemo poterat. Tracibus punctos esse in facie, nobiliores demonstraui, nō punctos, ignobiles & obscuros. Ide Britānis, Gelonis & Agathyrīs, apud quos qui caruleo pingūt, honoribus præstāt: minus autem pingui, humilitatis signū erat. Indiis quoque, Atheniensibus & Persis, in auribus ferre anrū, nobilitatem designauit. Ex Germanis viri clari illustrēsque, stricta nec fluit ante vtuntur veste: ceteri, sagis cum fibula. Apud Suedos in genui obliquant crinē, & nodo substringunt, quū serui fluxa coma & crinibus incedāt. In Libya primores sagis velantur, vulgus verō bestiarū pellibus amicti sunt. In Aegypto viri binis vtūtur vestibus fœminæ singulis: vniuersis nisi lineas ferre vestes nō licebat. Neque referre alienū fuerit, quod circūpadanis populis vsuuenisse tradunt, vt lugubres vestes lōgo tēpore induerent, in tēstino mōre affecti propter Phaerōtis casum, quod de celo præcipitatus; fulmine ictus, & in Eridanum deie-

Apud Ta
pyras, Ba-
steranos et
Iberos dis-
crimen or-
dinum.
Parthi.
Persæ.

Indi.
Traces.
Britanni.
Gelon.
Agathyrīs.
Aurum in
auribus
Germano-
rum vestes
Suedorum.
Libyci.
Aegyptii.
Circūpa-
da norum
ictus ob
Phærois
uisu.

ctus foret. Sicut in Daunia Aristoteles refert mares & fœminas lugubria vestire, quos post Troiæ euersionem, quam illuc delati sedes occupassent, vt orbatos se patriæ & fortunis indicarent, in posterum candidis abstinuisse, & pullas vestes desumpsisse.

Qui numerus augurum quæue potestas aut ius quondam fuerit, & quomodo auguria capiuntur.

CAPVT XIX.

Questioni diu res fuit, qui numerus augurum olim apud Romanos fuerit, quod sacerdotium magnæ religionis fuisse constat. Et tamen à principio, vt in tribus centuriis, Ramnensi, Titieni & Luceri, singuli essent augures, constitutum foret, quorum numerum imparē esse decere arbitrari sunt: tamen sequutis temporibus, quin ad quatuor, mox quinque numerū aucti fuerint, nulla controuersia est: donec, vt non vltra nouē collegium excederet, senatusconsulto cautum fuit. Idque ante primum Punicū bellum, quo tempore Sora & Alba colonie fuere. Demum à Sylla dictatore collegium propagatum ferunt, vt vltra nouem, quindecim crearentur, ita vt quatuor & viginti essent. Hi ergo velut interpretes internunciique deorum, tantæ dignationis habitusunt, vt eum qui aruspicianam fecerat, in senatum adscribi, & inter patres legi, fas esse duceretur. Regibus quoque sicut iura dare & sapere, ita diuinare, regium munus erat. Itaque à primo ortu vrbis, iidem reges & augures erant, qui futura prædicere, & iura darent. Denique Romulus hoc sacerdotio præditus, optimus augur fuisse traditur. Proditumque est Romæ optimatum filios sex, Hetruriae populis, vt augurandi artem ediscerent, ex decreto senatus in disciplinam tradi solitos, vt Romæ augurandi scientia & ars innotesceret. Quæ quidem incredibilis & penæ diuina Fœnalis pollebat, vbi domicilium augurum esse ferebatur, quod & veteri lege sancitum erat, in hæc verba: Prodigia & portenta ad Hetruscos aruspices, si senatus iussent, deferunt, Hetruriaeque principes disciplinam discunt: quibus diuis decreuerint, procurant: iisdem fulgura & ostenta pianto, auspicia seruant, auguri parento:

Augurum
numerus
impar.
Augures
quatuor.
Quinque.
Nouem.
Viginti
quatuor.
Augurum
dignitas.
Reges &
augures
iam.
Romulus
augur.
Ro. sex op-
timatum filij
Hetruscis
traditi.
Augurum
domicilij.
Fœnalis.

*Singulis
tribubus
singuli au-
gures præ-
fecti.*

*Augurum
creatio.*

Et infra. Singulis quoq; tribubus olim singuli augures præficiébatur, qui sacris cæremoniis prædictionibusque deorum præsent: publica priuatæque auspicia curaret, sicut à Romulo constitutum fuit. Postea verò comitiis curiatis, quæ pontificis maximi dicuntur, nõ à populo vniuerso, sed à minore parte, & selectis, quibus sacerdotia mandare curæ erat, de cõcilij sententiã eligebatur: nanq; ipsi nominabãt, quos dignissimos iudicarunt. Nonnunquã si quis augur deceßisset, à duobus vnus nominari, & à toto deinde collegio experi & cooptari poterat. Qui postquã ad sacerdotium admissi fuerãt, mox inaugurati, vt mos erat, captatib; auguriis in collegium admittebatur. Et tamen si presentes admitteretur soli, sapius tamen absentium habitam ratione comperimus, quod lege Iulia cauebatur. Cùmq; sacerdotia semel collata, ob plurimas causas adimi soleret, solus auguratus perpetuus fuit: ideo semel collatus, quoad vita suppetit, etiam magnis intercedẽtib; causis viuenti non adimitur. Quare Fabius Maximus proditur duobus & sexaginta annis summa cum laude auguratũ gessisse ad vltimam senectã. Si quis tamẽ augur hulus pateretur, licet in sacerdotio foret, augurandi tamen ius non habebat. Ex hulusceratis quoque auibus auguria captari nõ licere (siquidem morbosa aues auspicia nulla faciunt) sepe relatum est. In augurum enim collegio illud præcipue seruatur, vt fuit quisq; ætate præcedit, ita maximẽ primatũ teneat: quippe inter augures maiores natu, etiã his qui cũ imperio sunt, præferri solẽt. Horum ergo propriũ fuit, ex auibus vaticinia obseruare, signaq; rerũ futurarum, & à diis monita cõtemplari: si opportunẽ euolassent, aut sedes idoneas accepissent, obnũciare. de prodigiis, somniis auguriis atque oraculis, portentis extisq; responsã dare. Tum obseruationes auspiciozum, procurationes expiationesque, vatũ libros, portentorum explanationes, & monita deorum edicere, si quid ingruẽte fato casurũ foret, & q; saluis auspiciis fieret. Quodvẽ auguriũ lætum, quodvẽ piacularẽ esset, quod minas cœlestes ingruẽtesque calamitates, aut fatale exitium afferret, præmonere & vaticinari, quæ lege augurali latius decreta & perscripta sunt, cuius verba adscripsi: Interpretes Iouis optimi ma-

*Auguratus
minus non
adimebat-
ur.*

*Augur qui
hulus ha-
beret.*

*Aues ex-
huluscerate.*

*Ætatis
ratio in
augurum
collegio.*

*Augurum
vntus.*

*Lex augu-
ralis.*

ximi publici augures, signis & auspiciis postea vidento, disciplinã tenento, sacerdotẽsque vineta, virgetaq; & facta publica augurando, quib; agent rem duelli, quique populare auspiciũ præmonẽto, ollique obtemperato, diuorũque iras prouidẽto, hisq; parento, cœliq; fulgura regionibus ratis denotanto, vrbẽmque & templa & agros, liberata & effata habẽto: quæque augures iniusta, nefasta, vitiosa, dira dixerint, irrita infectaque sunt: quique non potuerit, capitale esto, & infra. Ipsiq; auguris auspiciisq; captandis interesse debent, eaq; notare, ac inspicere & referre, & an egregie esset litatũ, declarare, quib;que hostiis, & quibus sacris ac supplicationibus, & quæ ad puluinaria, terra prodigia procurarentur aut expiaretur, enunciare. Sed tamen soli auguri sine *Nõ augur* collegio auspicia interpretari nõ licuit: totum enim col- *vnus, sed* legiũ censere, & sententiã ferre decebat, si quid exquisi- *totum colle-* tius interpretari vellent, si durior fortẽ casus ambigux *gium auspi* foret interpretationis, qui in dubiũ controuersiamq; ve- *cia inter-* niret: ad quos etiã de singulis prodigiis & portentiis, quæ præaba- *corũ prædictio* foret, & an fœdo vel felici exitu euentu- *sur.* ra essent, omnes tanquã ad adytũ aliquẽ consultũ ibant. Tum si qui magistratus vitio creati forent, eorũ respõso vel admitteretur, vel magistratu abire cogebantur. Itaq; dictatores, consules, prætores, & reliqui magistratus vitio creati, ne quid diuini obstaret, ex respõso aruspicum, magistratu abire saepe coacti sunt. Poterãntque augures *Auguriũ* propter terrẽ prodigia, aut si quid officeret, comitia cre- *cũ ex arce* andis magistratibus vel impedire, vel vitare. Quotiesq; *peteretur.* ex arce auguriũ petebãt, lituũ sine nodo, hoc est, bacu- *Lituus au-* lum à summo inflexũ, in parte qua robustior est, quod *guri.* infigne augurale fuit, tenebãt: quo cœli regiones & cer- *Templa.* ta spatia, quibus videnda ad se pertinere volebant, quæ tẽpla dicta sunt, præfinireat, & certa finitione signarent vt quod dextrũ, quodvẽ sinistrum esset, oculis & animo metiri possent: nam manu cœli spatia notare, saluis auspiciis, non licebat. Quo quidẽ lituus augur prospectu in vrbẽ atq; agros captato, regiones ab oriente ad occasum terminabat, limite decumano, & cardine ex transuerso, *Lituus ve-* signo metato, quod oculi ferret quãm longissimẽ. Qui qui- *gidũ insi-* dem lituus etiã regiũ fuit infigne, in quo potestas diri- *gus.*

*Regiones
in caelo ab
auguribus
notatae.
Vestibus
auguris &
ceremonie
in auguris
capitandis,
vide item
ca. xiiij.
Græci.*

*Macedo-
nes.*

*Loca in qui-
bus augu-
ria obser-
uabantur.
Magistri
augurum
munus.
Notandum.*

mendarum litium esse noscebatur. Proditumque memo-
ria est. Romuli litium ambas cuspides ab imo & a sum-
mo inflexas habuisse, præter formam litui auguralis. Et
notatis verò regionibus, prima antica, posterior postica,
tum dextra & sinistra dicta. Quavis Hetruscis vates coe-
lestium prodigiorum periti, cœlum in duodecim partes
diuiserint, anticamq; ad occidentum, quoniam omnis il-
luc inclinat motus, & posticam ad orientem dextras ad
septentrionē, sinistras verò ad meridiem proclinare vo-
luerunt. Sedit enim augur velato capite, & duplici to-
ga augurali, quæ lena dicta est, vel trabea amictus ex pur-
pura & cocco, cū captabat auspicia, & lituo cœli regio-
nes notabat. Ipseque cæsa victima obseruatis notatiq;ue
signis, longū carmen præfatus, preces effundebat: quas
si forte non ritè didicisset, ne quid præpostere diceretur,
aliquo præeunte emittebat. Græcis verò augur non tra-
bea amictus, sed toga candida velatus, poscit auguria.
Macedonibus quoque vates in amictu candido auream
gerens coronā, captat auguria, & vaticinatur. Post effu-
sas verò preces, oculis in cœlū fixis, sedere cōuenit, mo-
mentis omnibus paratū intentumq; toto animo affixū,
facto vbiq; silentio, ne quid videretur audireturve, quod
auspicium dirimeret, quoad de cœlo seruasset, captataque
auguria & signa missa forent: quibus missis, ex aibus
que officines, que præpetes vel inferę, & an tacite vel stre-
pentes aduolarent, & si dextra vel sinistra, queve admis-
sura essent, & que arcuæ, queve cliuiæ, aut inebra, que
vetarent. Tum si motus pronus vel obliquus, supinus an
rectus, aut in latera referebat: conueniebaturque extem-
plo augurem adire, & augurium firmari: nanque vnum vi-
disse auspicium, non erat satis. Adnotatumque exēplis est,
nō vbiq; & passim auguri captare auspicia licere, quia
nisi in præscriptis destinatisq; locis, quibus Tesqua no-
men, aut in arce, vel ad veteres curias, augures: pontifi-
ces verò, nisi in postmurio, auspicia captare fas erat. Sed
sciendum, non omnibus auguribus, sed solo magistro
augurum de cœlo auspicari licuisse: qui huic muneri
præfatus, magister à collegio eligebatur. Obseruatumque
est, vt si extra urbem, aut in pomœrio, vel domo cōdu-
cta, seu quouis tabernaculo, quod ceperat, augur au-

spicetur, & inter augurandum nondū firmis signis, urbem
aut pomœrium inauspicato transgressus foret vt ritè ca-
ptentur auspicia, primū omitti tabernaculum, & alterum
sumi necesse fore: denuoque auspicari oportere, ex quo
nouus auspicioŕum instauratur aspectus. Et cū certa dies
auspicis dicata esset, post mediā noctē ad mediā futurā
diem auspicari licere. Septima autē aut sexta diei hora,
non decebat: nāque incipiēte aut crescēte die, nō autem
desinente, iusta auspicia fuere. Post Sextilē quoq; men-
sem, quo tempore aues aut imbecillæ aut morbosæ sunt,
vel pulli earum imperfecti, auspicari non licuit: eo enim
tempore à pontifice maximo de cœlo seruare vetabatur.
In quo id fuit constitutū, vt nō modò morbosis aibus,
sed cuiusque funeri augur adiuuere manus, & feralia
attractare vetaretur. Si autem post augurium susceptū ad
aquam venire contingeret, ne eius interuentu augurium
frustraretur, quod aquæ intercellū interrūpi certum est,
satis precibus aquam haurire, & vota promittere oport-
bat. Poteratque idē & pōtifex & augur esse, duobusque
simul sacerdotiis præponi, cui etiam licet præibat, sicut
pōtifex maximo. Et tamen post susceptos honores, au-
guratus conferri solet, tamē F. Maximus admodū ado-
lescens, priusquā vllū gereret magistratum, auguratum
gestisse dicitur. Quotiesque pro diuersis captarentur, il-
lius præualere auspicia, qui in summo esset magistratu,
certum est, ideo consulis auspicia, si cum prætoris con-
fundantur, præponi haud dubium esse. Fuitque exemplis
cognitū, apud augures optimis auspiciis ea geri, quæ p-
reip. salute susciperentur: quæ contra, inauspicata esse &
monstrifica. Illud quoque dixisse non ab re fuerit, occē-
tu foricis dirimi auspicia, sicut aquæ interuentu irrita fi-
unt: vtq; luminaria domus auguralis semper aperta sint,
nullōq; operculo claudatur. Quodq; quum auspicia ca-
ptant, cœlo nō turbido, nec procelloso aut pluuiō, sed
aura silenti & placida, vbi omnia pura & tranquilla sunt,
a' spicetur, ne venti status aut tēpestas auiū gressus à suo
cursu diuertat. Estq; obseruatum, vt minoria auspicia sem-
per maioribus cedat, licet priora sint. Siquidem cornicis
aut colūbarum auspicia, aquila superueniente irrita fiunt:
aquilarū verò augurium, fulmine adueniente nullū est,

*Auspicij
tempora.*

*Augur fe-
ralia non
attracta-
bat.*

*Post augu-
rium ob-
seruata.*

*Pontifex
& augur
simul.*

*Maioris
magistra-
tus augu-
rium mino-
ri præfere-
batur.*

*Auspicia
pro Rep.
optima.*

*Soricis oc-
cenu auspi-
cia rempia.*

*Domus au-
guris aper-
ta.*

*Aura silen-
ti & placida
auguria ca-
pianda.*

*Minora
auspicia
maioribus
cedebant.*

Qui essent equi funales in Tranquillo, contra nonnullorum interpretationem probabilis opinio.

CAPVT XX.

ANceps questio fuit apud gramaticos, ambiguo sensu in utraq; parte agitata, qui essent equi funales, qui in solenni triumphu apparatus iuxta triumphantis currum incedebat, Nuper in cœtu patriciorum, in controuersiam certamenque venit, quomodo accipi cõueniat, quod est in Tranquillo dictum, Tyberium Actiaco triumpho Augusti currum fuisse comitatum sinisterrimo funali equo, cum Germanicus dexteriori ueheretur: qui essent funales equi quærebatur. Cumque varia & ferè populari opinione ferrentur, nobisque quum minimè probarentur, visum tandem est, funales dici equos qui funibus alligati currum triumphantis traherent: quibus præstantibus, summi imperatores uectabatur triumphu die, in quibus ingenui pueri sedere veteri more solebant. Prætextatos enim filios in equis triumphantium vehi, & Cicero meminit, & multi prodidere. Quare Paulus Æmilius, deuicta Macedonia, filios duos impuberes: & Germanicus currum quinque liberis onustum, in triumpho duxit. M. quoque Antoninus Philosophus, & Verus triumphu die mille puellas virgines in equis triumphalibus uexere. Vel quod in his insiderent, qui funalia præferebant & faces, propterea funales dictos veterum autoritate probari: nam peruulgarum ferè est, faces & lumina tam in apparatu triumphu, quam iuxta triumphantem deferri solere. Diuus enim Cæsar ad lumina quadringenta in Capitolium triumphans ascendit, elephantis lychnos dextra sinistraque gestantibus. Quod eo constitutum ferunt, tum ut spectator triumphu apparatus, & conspectior foret, tum ut lumina, si fortè tenebris obortis populo triumphali non sufficeret dies, ad arcendas tenebras præsto forent: ipsaque triumphans, luminibus circa adhibitis, conspectior fieret. Propterea haud ab re visum, sicut in Cæsaris triumpho elephantos lychnos gestasse legimus, compari modo funalia & faces equos iuxta triumphantem ferre, dici probabiliter posse. Vnde funales equos à funalibus, quæ in equis triumphalibus præferebant, probè dici argumentamur. Ex quibus li-

Funales equi apud Suetonium.

Prætextati filij in equis triumphantium.

Vnde funales dicti.

cuit nobis æstimare, vel quod funibus currum traherent, vel quod fasces iuxta triumphantem deferrent, sicut veteri exemplo probatum est, funales equos dici & æstimari.

Qui fuerit apud veteres cœnandi usus, quæ hora prædij & cœnæ, quòique singulis lectis cœnitabant, & quid apud exteros.

CAPVT XXI.

ANtiquis torum ex palustris uia, & ex strameto, vel Torus & ex cespite fuisse, & longo tempore ex pulte, non pane *cibus primi seculi.* Romanos uictitasse, perspicuum exemplis & probatum est: postea quum annis intercedentibus ex illo agresti cultu desitum esset, mensas in quibus epularentur, ex acere aut fraxino quadratas, deinde orbiculatas fecisse, in quibus pranderent & cœnarent, satis constat. Quem morem à Laconibus Romanos sumpsisse crediderim, quibus nullæ fuere mensæ nisi ex robore. Romanis enim antea lecti erant Archaici & Bœotici, humiles & breues. Labeti deinde moribus, tantæ luxuriæ facta sunt, ut ætati primum lecti, abaci, triclinia, & monopodia, quæ Cn. Mælius Asia deuicta primum uexit in triumpho deinde citrea mensa, quæ elephantinis pedibus sustinebantur, orbiculata, magno sumptu fierent, quarum precium auro appendebant aut ex ebore vel testitudine, sectis putaminibus in laminas, quod Carbilius Pollio instituit primus: adeo ut non modò mensas, sed lectos & repositoria testudinum putamine uestirent. In cœnaculis enim domorum aut tricliniis stratis tribus lectis, prisci illi sedentes cœnitabant, in quibus tres fuisse mensas Varro significat, ex quibus una uiuaria orbiculata, cylibatum dicta, à populis, quas *κύλας* Græci uocant: altera lapidea, ebriosa columella suffulta, cui cartibulum: tertia, quadrata, quæ uasa detinebat cui uinariu dixere nomen. Perfæ uero, quum antea in uimineis toris discumberent, postea lectos auro fulgentes & gemmis magnificè construxerunt in quibus uasa non minoris celsus adæquarunt, quos tanto censu ex cultos, ac regium apparatus in castris; Pausanias eum deuicto Mardonio ad Platæas uidisset, illo neglecto, modica mensa Laconicâ cœnam fecisse dicitur. Græci in symposio Græciensi frequenter cœnitauerunt.

Tres lecti in cœnaculis & tricliniis.

Perfæ.

Pausanias, frugalitas.

Græci. Apud Romanos verò Heliogabalus argentæas primus mensas habuisse dicitur: quibus in solenni epulo dux tantum mensam adhibebantur, una carniùm, altera pomorū, nanque veteribus cibis muudus erat & simplex, neque operosis cōdituris aut appetentia exquisitus, sed sine apparatu & sine impensa. Prædium enim & cœna in propatulo fiebat, quia palam cœnare dedecus nō erat: secreto verò cœnitasse, probro & ignominia fuit. Id quod Lacedæmonii Lycurgi lege cauebatur: quod ideo constitutum ferunt, ne quis splendidius altero vesceretur. Hyemēque ad focū, æstiuo anni tēpore in aprico cœnitabant. Ouum verò & mel, initium cœnæ fecere: in secundis mensis poma & mel, sicut ad principia cōiuij, & multiformes nuces dari affluere. Apud maiores autē, semen candidi papaueris cum melle & lactuca plerumque mensas secundas fecit: deinde, ut vna, ficus, pyrum, & alia pomorum genera darentur bellaria, in vna fuit, Iberius autem ut in symposiis glādem in secundis mensis tribuant, magni putabatur. Græcis ova cum turdis & leporinis carnis, ac mellitis placentis, secundæ mensæ frequentius data sunt: quibus erat iste mos, ut in fine cœnæ linguas igne torridas, post sermones digussādas darent. Præcipua tamen bellaria tradūtur fuisse Attica, laura atque eximia. Platonis verò bellaria fuere ficus, cicer, faba, myrtil, bacca, & ex fago glans prunis costata. Fertur Heliogabalus pro luxu affluentia parasitos in secundis mensis nouo genere edulij saginasse: nā cereas dapes, aut lignea edulia vel eburnea, sæpe scitilia aut marmorea exhibuit, quū per singulos missus tātum biberent, velut vescerētur, & manus abluerent. Panē verò paniceāque mēsam non argenteis vasculis, sed vimineis canistris romanis inferebāt: Græci verò per promas. Quos ex multiplici genere variarūt: nā & plebeius erat, & siligineus, qui candore præstabat: & tritico, præcipue Cāpano, quod (autores Varrone) cæteris præstaret, sicut in Falerio vinū, in Casinati oleum, in Tusculano, sicū, in Tarētino mel præferebatur cæteris. Erat & secundarius panis, & ostrearius, artolagamus speustitius, subcinericius, & arropseus: inter quæ ptisanā velut saluberrimā magnopere commendarūt, quæ à Græcis sumpta

origine, ad Romanos fluxit. Postquam Alicam Romani inuenere, cuius Græci in expertes sunt. Græcis quoque multiplicia panum genera comperimus: nam & zymitas, hoc est, fermentatos, & obelias, & cribanitas & canchrydias & apiritas, pytinias & pyrinos, panes legimus. Placentarum quoque genera varia, taientianas, crassianas, scufulas, clustras, plicias, guttatas, montianas, mustaceas, & spiras, quæ fiunt ex casco. Proditumque memoria est, antiquissimos Romanorū, cœnæ tantum panem adhibuisse, prandio verò carnis vesci, non elixis, sed assis & veru decoctis, aut frictis, quibus Parthi abstinabant: & nisi venatu quæstis, nulli vesci permissum. Et tribus paucissimi conuiuæ erant, non minores erant: quum plurimi, non ultra nouē in eadem mensa eisdemque lectis cœnitabant: tamen vetus feratur adagium, Septem conuiuium nouem nouicium facere, quod scilicet ostrepente multitudine tumultuantur potius quā in sobrio conuictu sint. Græcis quatuor aut quinq; cōmictiores vnius mensis adhibere, satis erat. Carmanis verò separatæ singulis conuiujs sedes sunt, & sua cuique in accubitu mensa. Fertur tamen L. Verus imperator præter exempla maiorum, cum duodecim solenni conuiuium primus accubuisse. Homerus vsque ad decē probauit. In symposio autem Platonis octo conueniunt & viginti. In quibus mensis Romani liberos cum pueris puellisque adhibebant, qui ad fulcra lectorum, serui ad pedes. In ipsis autem lectis cum viris cubantibus feminae sedentes cœnitabant: a principio enim maiores nostri sedentes epulabantur. Laconum more, adhibitis etiā principum liberis apud summos viros, cum cæteris id ætatis pueris nobilibus, qui propria & parciore mensa, in conspectu affinium vescebantur.

Mulier que contra viri voluntatem, vel eo ignorante extraneorum conuiuia petierit, repudiari poterit, iuxta l. consensu C. de repud. conuiuia enim, Veneris praludia sumi. Accurs. in li. quod ait lex. ff. ad l. Iul. de adul.

Apud Græcos verò feminas in virili cōiuiuo accūbere nisi propinquorū, nō licebat: quibus cōsuetudo māsit, ut in primis epulis breuioribus poculis trāsigerēt, in fine verò laxiora adhiberēt: quare Græco more bibere, est capaci-

Placentarum generum, cœnæ veterū Romanorum.

Cōmictorios. Adagium.

Græci. Carmanis.

L. Verus numerus conuiuiarū auxit.

Femina apud Græcos non accumbebat cum viris. Græcorum libidinis mos.

Scythiffare bus poculis haurire quibus lex data, vt in sympositis aut biberēt, aut abirēt Sicut apud Scythas scythiallaie, erat imperatius bibere. Nonnulli Græco more bibere dicunt esse, quoties deos aut amicos inter pocula appellarent singulos nominatim, toties haurire, & largè merum bibere vsque quum magistratus & honores dabāt, vina pateris circumferrēt: cūque aliqui propinassent, nominatim designare cui poculum darent: & primo deos, deinde amicos appellare: totiesque haurire affatim, & bona à diis precari. Et tamen vino vim sapiētiae adhiberi putarent, si quādo tamen vinū aqua admiscerēt, illud tepafactis niuibus diluebant, nonnunquam marinā vino adherent, quo incorruptius foret. Romanis etiam corollas poculis accipere, *sestus*que diebus coronatos & *Corone in fertis redimiro epulari mos* erat cum lemniscis: erant enim fasciæ coronatæ, quæ coronis addebantur, cautiusque fuit vt Hetruscis corollis lemnisci tantū aurei darentur, sumpta ab Ionibus consuetudine, qui in lautioribus culinis primi corollas inuenere: quod ab Indis vsurpatum, vt ad familiare conuiuū coronari accedat. *Quinetiam in cœnis solemibus afferēdura.* vetusti moris erat, sercula exquisita & lautiora a ministris coronatis cū cātu & ticine in cœnis solēnibus afferri, poculisque coronatis bibere, summamque cœnarū lautitiā triparina distinguere, vna murænarū, altera luporum, tertia myxtonis piscis: & ne interpercerēt, cum obsoniis focos quoque trāsferri institutū. Singulisque poculis singulos deos aut heroas, nonnunquā amicos aduocare aditæ catorū turba, ac toto seruitio & famulatu: quorū alter reliquias colligit quæ, è mensa cadunt, alter murmur cōpescit, alius spūta è pauimēto: & si quid immundi est verit, eoque processere delicia, declinatis corruptisque moribus, vt totos apros vna mēsa apponerent, quæ primus, Romanorū Seruilius Rullus apposuisse fertur. Deinde mutat venationem, & condimentorū varietatem apponi vsurpatum. *Quinetiam versatilia cœnationum laquearia, cœnationū.* laquearia Nero commentus fuit, vt quū sercula admittebātur, alia facie cubiculi desineret, alia succederet. *Aegyptij.* Aegyptiorum mos traditur, vt in familiaribus cœnis brassicam præsumant in primis, eo edulij genere ebrietatem discuti arbitrati, quam Caro oleribus præpo-

fuit cunctis, ita vt manē illā esse oporteret ieiunū. Nonnulli nuces, Lupinos, Citrū & Apiū, quod venenis prodesse, velut antidorū, præcepere. Græci vino madētes, oleo perungunt & sale, qui etiā antè reliquias dapes, sal velut amicitiae symbolū hospitiibus apponant: sicut Romani lactucas, quod ebrietatē discuterent. *Quinetiam Aegyptiorū vsus erat, vt in solēni epulo propinquorum & affiniū, qui decessere, aromatibus referta corpora iisdem lineamentis & specie recentissima, ac si viui essent introducant, hisque præsentibus. & quasi cōiuiuis adhibitis, epulētur: & si quando regū cōiuiuis aduocaretur, vasa haberent, in quibus ventre leuarent aut vomerent, itaque stantes epulabantur: cōtra Lusitani: nā sedentes cœnabant: quod Alexander Macedo fecit, qui sedens vescabatur. Græci quoque in totis ex boum tergoribus assidentes, ordine ludunt & vescūtur. Galli dum cœnāt, in stramentis assident: Galatæ in pellibus luporū aut canum. Cato iunior post ciuile bellum, non accumbēs vt prius, sed sedens, cibo parciore vsus fuit. Contrā de Terētio Varrone & Hānibale legitur, vt post afflictas res, stantes cœnaret. Apud Indos solus rex in lecto ex stramentis facto accubat, cæteri sedētes epulātur. Spartanis cōmunia erant cōiuiua, pauperes cum ditioribus eosdē vasculum obsonio: festisque diebus, quos Phiditia nūcupant, nigrū ius & panē igni duratū apponunt: vtque regi duplum obsoniorū quam cæteris datur, lege fancitum erat, nō societatis gratia, sed vt posset obsonio quæ vellet honorare. Qui etiā assuerant excellentium viro- rum laudes, ignauorum fœda scelera in epulis canere adlyram, quæ dicunt scoliam. Idē apud Athenienses: nam in celebri epulo quod syllitiam vocant, tenuiores cum ditioribus vnā cōueniunt, & æqualem obsoniorū partem ferunt. Cretēses eiusmodi cōmestationes, andria dicit. Perse tithenidia, Græci *τελια*, Syri grammatis. Fuere quoque Spartanis cœnæ cōpides: in quib' capra immolabatur, & alia æclon. Apud Indos ara mensæ in modum cōstituta, pluribus accubātibus circum, in eaque carni- bus appositis, quilibet cōiuiua è sua sede an meusam vadit, & quā vult partē capit, atque in sedē reuersus, car-*

*Alij.**Græci.**Sal.**Romani.**Aegyptij.**Cretenses
Lusitani.**Græci.**Galli.**Galatæ.**Indi.**Spartani.**Phiditia.**Scolia**Eucomia**adlyram.**Syllitia.**Andria.**Tithenidia**Æclon.**Gramma-**ti.**Cōpides.**Indi.*

nibus & pane vescitur, qui etiã comestiones in propa-
tulo, Laconico more faciebant. Neque alienum fuerit,
Gymnoso- quod apud Gymnosophistas traditur, vt paratis, insti-
phistarum tũque mēsis, antequã dapes apponantur, adolescentes
mos inter- singuli qui ad epulum cõueniunt, quid generi humano
rogã di a lo lucri fecerint? quõdve sapienter dictũ factũve fuerit
lescẽtes an- illa luce? coram senioribus exprimere cogantur. Et qui
te pravã deses aut remissus, nihil frugi in mediũ affert imprãsus
vel cœnã. manet, & foras extruditur: quibus disciplinis illos ad vir-
Consulta- tutem acuebãt. Persarũ mos erat, inter pocula de rebus
tiones inter seriis consultare: & post comestiones, si quid sanctiore
pocula. scẽdere concludi vellent cõcubinas aduocare, & circum-
Persæ. ferre, tanquam ea adhiberet scẽderi, quæ apud eos san-
Bactriani. cta & chara sunt. Idẽ Bactrianis, vt inter pocula de bel-
lis cõsultent, & si quid cõplacitum est, merũ largius in-
Græci. fundant: & Græcis, quibus vetustissimo iure vsurpatur,
vt postquam magnificẽ epulati fuerãt, quasi refoto ani-
mo, de bellis decernãt largioribus poculis: quæ si quando
Thracæ. circumferebãt, à dextris incipiebãt. Thracæ post in-
tẽperatissimas perpotationes, primò in vno & alea ver-
sari, mox ad illicitos concubitus accedere solebãt. Si qui
verò ea vecordia fuere, vt post epulas nudas mulieres
introducãt, Dionysij prioris exẽplo, aut alia quã cibi
obsonia conuiuus ministrãt, fuit pro flagitio habitũ, ve-
Libatio e- lut scelus & nequitia singularis. Intẽque epulas & po-
pularũ & cula primũ libare diis dapes, & benẽ precari cõuiuus,
poculorum. & secundum precationem dapibus cum modestia vesci,
prius moris erat, haud aliter quã si sacrum epulum es-
set, siquidẽ apud maiores, inter res sacras mēsa habebatur:
nam Pisidæ cœnantem, parentum manibus primitias reddunt.
Romani & Græci in cõuictu familiari, ciborũ
particulis & vino in ignẽ cõiectis, libamina diis dabãt,
& primitias cœnarum Laribus, quibus sal cũ pane & cas-
seo pro pulmẽtario cessit. Vtq; primus calix Ioui olympio
miscetur, secũdus heroibus, tertius seruatori Ioui.
Et quum vinum purũ dabatur, obseruatũ est, vt Iouem
Sospitẽ aduocarent, ne temulentos faceret. Quum verò
aqua dilutũ, Iouem appellare Seruatorẽ. Persarũ reges
Persarum ante cibũ de modestia disputant, antẽ sacrificiũ de iusti-
reges. tia, antẽ bellũ de fortitudine. Et post trinã potationem,

cum modestia epulari, bona à diis precabãtur. Nõnulli
inter bellaria honores diis, ac magnis heroibus dabant.
Quum verò apparatu magnifico exquisitissimæ epulæ
dabatur, trinis ferculis, sequutis mox rēporibus etiam
senis, Romani cœnã exhibuere idque luxuria erat: quo
modo Augustus conuiuia inisse fertur, quibus non am-
plius trinis ferculis, aut quũ abundatissimẽ, senis cõui-
uabantur. Iulius verò Cæsar in Ægypto cõuiuia multi-
plici ferculo protraxit cum Cleopatra ad primam lucẽ.
Nero quoque effusus in luxũ & epulas, à medio die ad
medias noctes, inter vina & scorta accubasse fertur, Do-
mitianus non vltra Solis occasum, et Heliogabalus tam
perditæ nequitie & luxuriæ fuisse, vt viginti duo fercula
ingẽtium obsoniorum vna cœna aduiserit, nunquam
lotis linteaminibus vsus, sed nouis & recẽtibus semper,
sicut Galenus, qui aureis linteaminibus strauit. Caligula
vna die cœnes sestertio cœnauit, qui etiã ex auro pa-
nes & obsonia appoluit. Vitellius quoque inter appara-
tissimas epulas largissimo sumptu discubuit, qui vnã
cœna à fratre exceptus fuit, in qua duo millia lectissi-
morum piscium & septẽ auium, apposita traditur. Titus
conuiuia instituit iocũda magis quã profusa. Geta ma-
xima prædia per singulas literas iubebat, vt pullum, per-
dicem, pauonẽ, porcellũ, piscem, & pernam vnis epulis
apponeret, & sic per singula elementa apparatus diuide-
ret. Heliogabalus æstiuã cõuiuia coloribus distinguit, si-
cut Lucullus per deos. Autor est Spartianus, Eliũ Ver-
um imperatorẽ, omnium primũ excogitasse pẽtaphar-
macum præcipui saporis, ex sumine, phasiano, crustulo,
aprugna siue perna & pauone, instar Vitellianæ patinæ,
quæ immenso cõstitit, quã clypeũ Mineruæ appella-
uit: Cui proxima fuit Ælopi patina CCCCCC. sestert-
tiis taxata, in qua aues vocales & canoras appoluit num-
mis sex singulas cõeptas. Pertinax verò imperator con-
trã, qui dimidiarum lactucas & carduos in priuata cœna
apposuisse fertur. Diuus quoq; Cæsar, & Octauius Au-
gustus in quotidianis coenis cibi minimi fuere & vulga-
ris. Tiberius diebus solẽnibus pridiana sæpe obsonia &
semesa appoluit. Theodosius medico & castrensi cibo
cõtentus fuit. Traianus etiam in vescẽdo frugalissimis

Quor fer-
cula in ap-
paratu ma-
gnifico.
August.
conuiuia
Iulij.
Neronis.

Domitiani.
Heliogaba-
li.
Galenus.
Caligula.
Vitellij.

Titi.
Geta.
Æstiuã cõ-
uiuia.
Helioga-
balus.
Lucullus.
Ælij pẽta-
pharmacũ.

Æsopi pa-
rina.
Pertinacis
Cæsaris.
Oclauij.
Tiberij.
Theodosij.
Traiani,

Iuliani. fertur. Laudaturque Iulianus imperator, quod statarius prandiū caperet, castrensi cibo & ministro obuio cōtētus, qui per tridū porcellum & leporē diuifit Regibus **Regū Aegyptiorum.** verò Aegypti in cœnarum magnificentia & regali luxu, nihil præter vitulū & anserē apponere licuit. Regibus **Regū Persarum.** Perfarū, nisi pane, pulte, cardamo & sale vesci. Antigonus etiam parco & vulgari cibo cōtētus fuit. Aristip- **Aristippi.** pus, licet tyrannidē occupasset cibo tamen vili refotus, & exclusis stipatoribus, cœnauit: sicut Agathocles nunquam sine scitilibus, memor paternæ obscuritatis, quod figulo patre genitus foret, adeo quod inter vasa aurea figulina temper admisit. Inter ceteros autē helluones **Annari.** Annarus Babilonia rex, tāti luxus fuisse proditur, & tā **Babyl. regu.** profunda gula, vt stola muliebri amictus, mero & vnguento madēs, centum & quinquaginta psalteriis simul **Potus in conuiuio.** accubātibus, velut officina nequitia, magnis effusionibus cœnaret. Vinum verò Græcū semel tātum etiā in **Vinum** lautissimis cōuiuuiis apponere solebāt, namque veterib⁹ **Grecorum.** fuere cōuiuia iucūda magis quān presufa. Primūque **D. Casar.** diuus Casar triūphalibus cœnis, quatuor vini genera, propter instituta maiorū, dicitur apposuisse, Falernum, Chium, Lesbium & Mamertiū. Antiquissimi (vt Varro ait) primo vtres, deinde tinas, demum vini amphoras & **Vasa qui- bus vina in cœniis in- ferebantur** Syll. cupas apposuerunt. Quod (iceste Homero) heroicis tēporibus fuit vsurpatum, vt vina vtribus inferret. Sylla præter omnis generis cōdimenta, vinū supra quadragenarium epulo publicē præbito, populo dedit. Arabes quum **Arabes.** lōgiore potu indulgerēt, nemini supra duodena pocula **Germani.** bibere fas erat. Germanis si indulsēris ebrietatē, quantū **Augustus.** cōcupiscunt, licet. Augustus Octauius senos sextantes **Hannibal.** non excessit. Hannibal nunquā plus festario vini indullit. **Casar.** Casar quoque vini parcissimus fuit, & benē diluti. **Alexāder.** Alexāder Macedo ad vnūquenque calicē, multo colloquio **Cato Vri- censis.** sermonē protrahēbat, qui tamen aliquandō triduo inca- **Plato.** luit. Fertur Vticēsis quandoque ad aurorā cum amicis **Democri- tus.** perpotando vigilasse, nō vt mergeret, sed vt reprimeret **Anacharsi- dis dictum.** curas: quod Platonē non improbauit, quum largiori vino aliquanto refici animos putaret. Democritus verò qua- ternos cyathos festarios minimē cēsuit excedere oportere: siquidē, iuxta Anacharsim, primum craterem ad si-

tim pertinere dixit, secundū ad hilaritatē, tertiu ad vo- **Ebuli di- ctum.** lupratē, quartū ad insaniam. Vel, vt Ebulus poeta Cy- prius, qui benē sentientibus tria tantū propinari pocula putauit: Sanitati primū, Amori alterū, tertium doonno, quartū nō vtique nostrū, sed iniuria: vltimū verò **Persa.** appellari voluit: nā postremo Græci Mercurio libant, velut somni largitori, & bono dæmoni, cui gratias age- bāt **Tiberius.** **Traianus.** **Bonofus.** **Cōmodus.** **Zenocrates** **Dionysius** **Emilius.** **Nabathæi** **Dionysius** **iuuor.** **Socrates.** **Mithrida- tes.** **Leonides.** **Phigalei.** **Promachus.** **Novellius** **Tricoginus.** **Praçii** **Cœna** **repus** **Odys. 14.** factis, à diis immortalibus bona precati conuiuū dissol- uebant. Tiberius verò biduū & duas noctes potu conti- nuasse fertur, & Traianus capacionibus scyphis, sed citra ebrietatē bibisse. Bonofus autē bibit quantum nemo ali- us: Proditūmque memoria est, Cōmodum Cæsarem in æstuationibus ingēs vini poculū haurire cunctis accla- mantibus, Viue Casar. Inter ceteros proditur Zenocra- tes philosophus, inuitante Dionysio, vino Choā habuisse, & præmiū tulisse: atque Ennius nimio haulto mero, articulare morbum cōtraxisse, quo extinētus fuit. Apud Nabathæos verò plura duodenis exicasse pocula, erat ignominiosum. Ipse verò Dionysius iunior vsque adeo vino marcidus fuit, vt ad nonaginta dies mero incaluerit. Socrates tamen fertur nunquā vino hilarior fuisse, sed eodē statu semper. Accusatūque Mithridates tantā bibacitatis, vt præmia plus haurientibus proponeret. Neque subticendū, quod Leonides aduersus Byxantios vinolētissimos fecisse dicitur, qui cum obsidione preme retur, neque ciues pro mœnibus continere posset, quod passim ad cauponas cursitarent, vt illos in officio haberet, ad mœnia cauponas, & vinarias officinas disposuit: id quod apud Phigaleos bibacissimos pariter fecit. Inter omnes autē vinolētissimos Promachus macedo memo- ratur, quatuor ingurgitās cantharos, & ob id ab Alexā- dro corona donatus, qui triduo superuixit postea. Et Nouellius Tricoginus rarā gloria inter bibacissimos. Præ- dia vero prisca antelucana habere, meridianū cibū cœ- nam dicere solebāt. Quod & Græcis vetustissimo in vsu fuit: Nanque Eumæū scribit Homerus matutina hora prandiū fecisse: Postea illo more desito, seruatum est, vt prandia in vsu nō essent, sed qua hora cœna apparaba- tur, ea prandiū fieret: quod nōna esse cōsuevit, sa- P p iij

pe octava: antè mediã verò diem præsum fuisse, vel antelucanã cœnã fecisse, crimini dabatur. Idque erat dissoluti & helluonis: siquidè post forësa negocia transacta, apud priscos fiebat prandiu: cœnas verò, quòd nocte plerunq; fieret, vespèrnas dixere. Sed tamen prandium leue & modicũ, cœna autè fuit copiosior: tamen Aristoteles largè prandendũ, & parcè cœnandũ putari. Et licet Romanorũ antiquissimos noctu cœnasse nonnulli opinati fuerint, constat tamen post multas ætates vsum inualuisse, vt post meridianis horis vescerentur.

Vesperna. Persis quoque in meridie semel tantũ vesci consuetudo fuit: qui erat Æthiopiũ mos, vt vnico cibo cõtentis esset diebus singulis, vt alerèt corpus, non saginarèt: tamen abusus postea Persis inualuerit, vt à mane ad vesperam quicquid est tẽporis, vnico prandio cõcluderent. Fertur Alexander Macedo appetere nocte cœnasse, & primo die luculo prandio accubuisse, plerunq; ad multã noctem cœnam protraxisse. Galba antè lucẽ vescebat: Cicero antè occasum solis perrarò discubuit. Præ cæteris verò Tarëti ni vsurparunt, matutinis se poculis ingurgitare, aded vt temulenti in forum cõueniãt. Indi horã prandij aut cœnæ non nouerunt, sed vt cuique libitũ, comestebantur: qui etiam Persarum & Numidarũ mos, vt quacunq; hora vescerentur. Diogenes quoque nullam tẽporis horã prandio definiuit. Senioribũque velut ætate venerabilibus, aut his qui prudẽtia & autoritate anteciren: primi discubitus, & honoratior locus dari, ipsiq; sublata mensa primi assurgere consueverunt. Erat autem Romanis locus honoratior, qui summus in mensa fuit: nonnulli in medio discubuisse, honoratius putarunt. In imo verò cõuiuij dominus cœnabat. Apud Græcos non modo loci dignitate viros fama præcellentes in cõcilio vel mensa, sed poculis maioribus, & carne opimiore honestabant: Indis, vt cuique in mentè venit, in quacũq; parte lecti discubere licet: non enim honorũ personę ratio in mensa habetur. Apud Persas magna ratio mensæ, præsertim regiæ fuit, in qua præter matrem & regis coniugem, nemini interesse permittitur, tametsi matronas quandoq; adhibitas legamus. Ægyptiis autem si quis ad cœnam regis non vocatus accederet, ca-

Persæ.
Numidæ.
Diogenes.
Loci ratio in cõuiuiis.
Græci.
Indi.
Persæ.
Ægyptiis.

pitis luit pœnam. Post epulas verò, eruditas confabulationes, deinde fides & tibias, ac symphonias & cantus, illorum qui maiorum laudes carmine decãbant, adhibere antiqui moris erat. Abydeni in hospitali mensa & festis epulis postquam opiparè epulati fuerãt, infantes admittunt garrulos & festiuos, vt his obstrepẽtib; garrigentibũque, conuiuæ alacriores fiant. Romani etiam moriones, vt oris deformitate & stultitia oblectarent: nonnunquam petulantes & improbos scurras, qui lasciu licentia, & impudentissimis locis, derisui essent. Neq; omittendum, quod de Sybaritis proditũ est, apud quos omnium libidinum illecebrã fuere, vt ad festum conuiuium, & solenne epulum non psaltrias modò & histriones, sed equos composito saltatu ad symphonix cantum psallentes introducant. Apud Galatas & Celtas ad mensam, postquam vino incaluerant, ex prouocatione dimittitur ad vulnera: sicut apud Samnites inter epulas erat mox digladiari: quod mox Campani odio in Samnites detractis armis vendicarunt, vt pro cœnarum magnificentia, paria pugnatorum destinarent. Idem factũ memoratur ab Indis, qui quum post epulas aureos create res circumtulissent, strenuitatis & fortium factorum periculum facerent. Octauius verò postquã fuerat discubitum, picturas inuertas cõuiui venditabat, vt aut ex-nus. pleret desiderium, aut frustraretur, nonnunquã histriones, aut aretalogos admittebat, Vespasianus dicacitati Nero super cœnam & iocis scurrilibus vsq; ad ineptias vacabat. Tiberius ex lectrone quotidiana quæstiones frequẽtati conuiuio proponebat. Nero Cæsar citharædos aduocabat primi nominis. Cato Vticensis à cœna deambulabat, Pomponius Atticus libellos lectitabat. Quod Alexander Seuerus fecit, vt in mensa familiari sæpe librum legeret: solitus vel legentes audire, vel aliis legentibus vesci. Hadrianus comœdias, lectores & poetas admittebat. Heliogabalus sortes cõuiuales post cœnam proponebat, vt alius haberet decem camelos, alius muscas vel auri libras, aut decem oua, visos, gires & lactucas decem. Sylla quauis ferox & impotens, in comessationibus comis erat, & facilis. Fertur quoque idem Seuerus Alexander, post epulas catulos cum porcellis & per-

Post epulas
Abydeni.
Moriones.
Romani.
Sybarite.
Galatæ.
Celtæ.
Samnites.
Indi.
Octauius.
Vespasianus.
Tiberius.
Nero.
Cato Vticensis.
Atticus.
Alexander.
Seuerus.
Hadrianus.
Heliogabalus.
Sylla.
Seuerus.
Alexander.

Cleomenes dices ad pugnam saepe committere: & Cleomenes, sub-
Græci. latis mēsis, vinum createris circumferre . A Græcis verò
 ænigma & griphos post coniuualia lusus proponeba-
 tur, cuius captiones soluenti præmium carnis portio, nõ
 soluenti pœna erat vt falsum hauriret poculum . Parthis
Parthi. admittete concubinas post epulas non improbat: vi-
 xores autem domi abditas in viſorum conspectum nõ
 adducunt . Babylonis autem in conuiuio à principio,
Babylonii fœminarum modestus est habitus. paulatim deinde pu-
 dore prophanato, summa velamenta exuunt: & post ep-
 ulas vltimis amiculis reuelatis, pudibunda ostendunt,
 in omnemque licentiam iocorum & lasciuiarum, pud-
 rem abiiciunt. Fuitque veteri more seruatum, quòd bi-
 bente aliquo ex conuiuis, mensam tolli non sinerent:
Aspiciat nanque aspicij mali & detestabilis putabatur. Quòd si
& omina inter cœnadam ferculum à mensa reuocatum foret, nisi
in conuiuis. cœna continuaretur, nisi que appositis epulis vesceren-
 tur, inter dira fuisse. Quin etiam per mensas desolare, aut
 prolapsum cibum è manu non reddi, ominosum erat:
 tamen si quorundam opinio fuerit, quæ è mensa decidit
 in communem conuictum, nec tollere, nec gustare, illa he-
 roum esse opinati. Quòdque apud honoratos & doctos
 viros, nunquam ferè sine lectione cœna fuit. Et quò con-
 uictus frequens in cœnam & prandium diuisus foret,
lectio in perique tanto temperamento & tenui conuictu fuere,
cœna. vt sola cœna contenti, nunquam ante Solis occasum, &
Temperantii nisi post decimam accomberent: inter quos memoratur
exempla. Asinius Pollio, qui quum esset tota die negotiosus, ita
 post decimam animum relaxauit, vt nec legendis mini-
 mis literulis vacaret. Quidam noctu, alij media die, ne-
 gociis paulam fecere. Nonnulli autem tanta ingluuie,
Ingluuiæ. & ventre tam voraci fuere, vt, velut impuri helluones
 effusas perputationes, & exquisita obsonia quadri fariã
 diuiderent, in ientacula, prandia, cœnas, & comestatio-
 nes, semper instructis paratisque mēsis tanto apparatu,
 donec vino madidi & crapula distenti fierēt. Quod quid-
 em obscuris sequentibus, moribus à nõnullis pessimo
 exemplo factitatum est. Antea verò non licuit, ne inge-
 tia animi bona ingluuie corporis fœderet. Apud Siculo-
 rum autem vsus erat bis in die epulis saginari, & saturu

fieri, quibus tẽplum Saturitati dicatum erat: quare Sici-
 cula mensa, & Syracusanæ delicia tanquam lautissima
 in prouerbium uenere, sicut apud Græcos Pharsali &
 Bœotij voracissimi habiti. Quare ab Atheniensibus sa-
 tur, rudes & pingues dicti sunt, propter ἀσφαλας: quip-
 pe quum à conuiuis crudi discederent, distenti rursus
 se ingurgitabant. Quòd & Plato improbauit, & Roma-
 ni duxere nefas, vt bis in die saturum fieri, vecordis esse
 ducerent. Hoc quoque apud conuiuas seruatum legi-
 mus, vt in familiari conuiuio, aut epulis lautioribus ali-
 quem attractum aut pulla in veste discumbere, ducerēt
 nefas: nam depulso languore animi, non in tristitia con-
 uio interesse decet, propterea Vatino, quòd in epulo
 Q. Arijatra in veste accubuerat, à Cicerone obiectum,
 & criminari datum est: quippe bellos conuiuas, & con-
 uictores faciles, in candida, non pulla veste accubere de-
 cet, tamen si cœnatoria & triclinaria conuiuis dari, anti-
 qui moris fuerit. Ferturque Hadrianus Cæsar semper
 aut toga summissa, aut pallio tectus, accubuisse. Et Sa-
 loninus imperator, milites epulari cū sagis iussisse, hye-
 me grauibus, æstate tenuibus, Quo tempore seruatum
 est, vt milites cum imperatore cincti discumberent. Tū
 frequens hæc fuit obseruatio, quòd si quis ad cœnam be-
 nignè inuitatus iret, alios pari affectu aut sanguine con-
 uictos eisdem aduocare epulis non verabatur, veluti
 comites secum & vmbas duceret. Sua autè sponte con-
 uiuio alis parato, se intromittere non decebat, Si qui
 verò non accersiti & ἀντίκτασι irēt, in imam lecti spon-
 dam deduci iubebāt. Tum si forsan minus tempestiuè,
 neque ad horam constitutam, conuiuia accederet, illum
 nisi triclinio circuito, admitti non sinebant: & tunc apu-
 larium discumbebat. Reges tamen Spartanorum se-
 rò prodeuntes, cœnæ parte mulctantur: quippe ad cœ-
 nam non euntibus bine cœnices farina, & vini singu-
 lar cotylæ mittuntur, dopla verò præsentibus. Ideo epho-
 ri Agidi regi Lacedæmoniorum, quum ad Phiditia non
 accederet, cœnæ partem petenti abnegarunt. Tum si
 quando inter epulas incendium quisquam nominaret
 ne quid ea res diri portenderet, aquam sub mensam in-
 iſpergebant: à quibus obseruatum est, vt aliquo ex con-

*Saturita-
is templi.
Sicula mē-
sa.*

*Syracusa-
ne delicie
Pharsali.
Bœotii.*

*Pulla veste
conuiuis
interesseno
decebat.*

*Cœnatoria
& tricli-
naria con-
uiuis data
Hadria-
nus Saloni-
nus.*

*Vmbasad
ducere ad
conuiuio.
Leges ali-
quot conui-
uales.*

uiuarum numero è triclinio prodeunte, verri solù nullo modo sinerent, hoc infandum omen, & perniciosum portentum augurati. Si tamen ad lumina cõnarent, aut illa in triclinio essent, veteris instituti fuit, vt lumen in lychno non extinguerent, sed illud sua sponte emori sinerent. Quòdque mensam prisci nunquam vacuã tolli iubebant, superque prandij partes superesse voluere: siue antiqui victus parsimoniam, siue morem, quo aliquid reliquiarum in mensa superesse, felix omen erat, veteri instituto adnotantes. Legimus tamen, cœna peracta, reliquias & semefa obsonia ministris astatibus diuidi & circumferri, antiqui moris & exempli fuisse.

Quæ ipse dictu admirabilia de umbrarum figuris noctibus serè singulis Romæ experius fui.

CAP. XXIII.

NOta & vulga res est, ædes quasdam Romæ, quas ego incolu, euentissimis ostentis ita infames, vt nemo illas incolere ausus fuerit, quin assiduïs umbrarum illusionibus, & tetris imaginibus, noctibus serè singulis inquietetur: in quibus præter nocturnos tumultus quos medio serè noctis silentio audiebamus, & horrendos fremitus cū eiulatu stridulòque vocis sono, quibus lachrymari & tremere videbatur, speciè hominis squalida facie, vultu minaci, nigro corpore, & aspectu formidabili, nomen suum exprimentem, & opem implorantem, cernebamus. Sed ne quis hoc fabulosum aut cõmentitium putet, autor est Nicolaus Tuba, vir multæ & expertæ fidei, qui quum rei explorandæ gratia, cū nonnullis doctis iuuenibus prima facie ad nos aduētassent, cupido incesse animo, hæc quæ à me promebantur, vero testimonio experiri, & an vera essent intueri. Et ne quid inexpertum reliquerent, noctem peruigilem ege re mecum, vt rem notam exploratamque haberent, neque eos opinio fefellit: nam quum accensis luminibus peruigiles starent, haud procul species hæc dira terribilique facie, & vultu tetro representata est, quam ipsi tumultuari, & diris nos vocibus agitare videbãt: cùmque omnia clamore & tumultu streperent, post multa ocu-

lorum ludibria, tantum formidinis pauorisueintulit, vt territi & trepidi vix mente incolumi factis cõstarent. Et cùm totæ ædes gemitu funesto miscerentur, singulisque cubiculis pestis illa importuna obuersaretur, dum proprius accederemus, illam retro cedere, & querula voce lumen effugere cernebamus. Demum cùm multum diùque tumultuata fuisset, haud multo post vbi multum noctis processit, visio omnis illa dilapsa est. Sed præceteris quæ ibi expertus sum, non omittam miraculum ingens, quod mihi planè vigilanti maiore aliquanto trepidatione haud multo post obuēnit: nam cùm tenebris obortis, cubiculi fores obserassem firma sera, iaceremque in lectulo, nulla adhuc quiete composita, lumine accenso, horribilem illam speciem foris iam tumultuari, & cubiculi forem manibus pulsare sentiebam, Nec multo post, simulacrū illud, opertis aditissique foribus (vix credibile dictu) per commissuras & rimas in cubiculum se intromisit: quod sub lectulo meo iacens, cùm Marcus alumnus & cliens meus, vt pote qui è conspectu cubabat, tetra & dira facie aspiceret, pauore subito consternatus, luctu & gemitu omnia opplebat, ipsamque intromissam non sine formidine clamabat. Idque cùm mihi qui clausum cubiculi ostium aspicerem, vix credibile videretur, interim dirum illud simulacrum quod sub lectulo iacebat meo, manum & brachium protendere, lumenque quod iuxta aderat, extinguere vidimus: quo extincto, libellos meos, & quicquid rerū erat, querula voce miscere, ac omnia euertere non destitit. Mox cùm ad tumultum exciti socij eò se cõtulissent, lumenque intromissuri obuersarētur vestibulo, interim ipsam opertum cubiculi ostium manu aperire, & foras effugere vidimus. Erat enim ipsius species, vt plane perspeximus, simulacro hominis nigerrimo non absimilis, Illud vtique mirum fuerit, dignumque memoratu, figuram illam, dum, nobiscum si luctaretur, quum fores cubiculi reserasset, ab his qui lumen intromisere, minimè conspectam: sed quum primum cubiculi foras exiuit, elapsam ex oculis, illico discessisse, & in auras euasisse.

Qui cultus domorum quondam fuerit, & quare maiorum imagines in postibus & arina in atriis & vestibulis haberent, & quid de exteris. CAPVT XXIII.

Vestibula domorum.

Quibus pristini decoris memoria relicta fuit, hoc etiam literis adnotasse accepimus, amplas domos in primis gressibus vestibula habuisse, quæ spacia licet pars ædium forent, tamen illa pro ædibus fuisse nemo ignorauit. Erat enim locus vacuus, per quem de via ad fores patebant aditus, in quo prætolari qui salutatum venerant, aut si conuento opus foret, tempus operiri solebant, quod quidem prima aut altera diei hora esse cōsuevit. Fuit enim apud maiores nō modica laus illis qui ex claris familiis erant, quàm plurimos clientes, nō modò cateruas togatorum, sed & tenuiores amicos habere, à quibus obseruarentur quotidie & colerentur, cūmq; his ad forum deducerentur frequenti comitatu: nūque maximi decoris erat, amplios viros illustrēsque etiam ab infima plebe quotidie saluari, apperi, deduci, reduci & consuli, eisq; decedi & assurgī. Fiebat enim salutatio more prisco dextram iungendo dextræ: quippe cūm referat Varro, omnem antiquorum honorem, dextrarum constituisse virtute, nonnunquam osculo, plerunq; assurgendo, capūtque denudando, quod apud nostrates frequenti in vsu est: mansitq; obseruatum, vt salutantes imperatorem, antequam admitterentur, interiores aulici scrutarentur, sinūque prætentarēt, ne quis cum telo esset. Nonnunquam vt valētissimi serui catenis ligati, pro ostio aditum custodirent ne non vocati admitterentur. Laudaturque Vespasianus. M. Antoninus & Alexander Seuerus imperatores, quod salutarētur patente cubiculo, ministris admissionalibus remotis. Apud Parthos verò regem adire vel salutare sine munere, nulli licitum erat. Quibus clientibus ab his quos sectabantur, frequens sportula dabatur, quæ prius centum quadrantes fuit: deinde rectam dari institutum: quare vocatores principis dicti, qui ad cœnam conuiuias admitterent: quorum nonnulli mercede accepta, aliquos subditios principum sæpe cœnie aduocarunt. Quam Nero ad sportulas reuocauit, qui etiam plebi cōgiarium quadragenos nummos viritim dedit. Siquidem imperatoris

Salutandi mos apud veteres.

Imperatorum salutarij Ostiarij serui. Sportula clientibus salutariis data. Vocatores.

munus, quod populo dabatur, congiarium dictum est quod verò militibus, donatiuū. Mox Domitianus sportulas ad cœnas reduxit: in qua frequens obsonium, panis, oleū & porcina caro dari solita, absq; vino. Diuus verò Iulius ad conciliandum populi fauorem, frumentum viritim dedit ternos modios, & totidem olei libras, trecenos quoque nummos singulis, & ceteros pro mora. Augustus Octauius frumentum plebi gratuitum & menstruum, Nero quadragenos nummos viritim congiarium largitus fuit. C. verò Cæsar trecenos sestertios & forensia viris & pueris ac sceminis fascēs purpuræ & conchylīj, nonnunquam pro sportulis panatia cum obsonio. Domitianus etiam congiarium nummorū CCC. senatui, & equestri ordini panaria, plebi verò sportellas cum obsonio. Cato iunior nouo more tribuit sportulas: Græcis ex tritico, raphano, blito & apio: Romanis autem vini amphoras, carnes porcinas, ficus, & lignorum fascēs. Quauis apud antiquissimos sextarij lactis darentur, vini nunquā, nisi quod à Cornelio Cethego in consulatu mustum rutatum populo datum est. Ancus verò Marius rex, salis modia vi millia congiarium populo erogasse fertur, ex quo tantum quisque ferebat quātum in singulorum capita descriptum erat, ab undecimo ætatis anno. Augustus etiam tricenos & quadragenos, nonnunquā singulis quinquagenos & ducētenos nummos largitus fuit ac ne minores quidē pueros præterit, sicut Traianus infantes quoque ad sportulas admisit. Tiberius trecentenos viritim dedit, & prandium mille mensis. Galba dedit populo congiarium & epulum senatui & equestri ordini, ac præter epulas forensia viris, sceminis ac pueris fascias purpuræ & conchylīj, quibus veteres pro caligis utebantur. Et mox Nero, Domitianus, Hadrianus & reliqui Cæsares munera populo sæpe largiti sunt. Sed Hadrianus nouo more aromata, balsama & crocum: nonnunquam duplex congiarium, ternis per singulos aureis diuisis. Commodus singulis denarios septingenos vicenos qui nos. Aurelianus verò ad Parthicum, proditurus bellum quum bilibres coronas singulis promississet, & aureas populus expectaret, siligineas dedit nouo genere panis, quo deinceps vsi fuere:

Congiariū. Donatiuū. Congiaria diuersa à diuersis imperatoribus populo data.

Duplex cōgiarium.

qui tamen populo vniuerso panem, oleum & suillā carnem postea diuisit, vinūque dare statuerat, nisi morte præuentus fuisset. Fuitque obseruatum, vt principes assumpto imperio, ad conciliandū fauorem, congiarium darent populo, quod annum plerumque homines clarissimi, & summis honoribus functi, pro officio & clientela velut stipendiū capiebant. Erant ergo hi quos isti sequebantur, illorum patroni & defensores: suique officij ducebant, in fidem illos & clientelam habere, tutelęque suę ducere, & ope iuuare. Quinetiam non foris tantum, sed intra domesticos Lares, liberos seruósque salutatores comperimus, qui bis in die frequentes aderāt: vt mane saluere, vesperi valere, domino aut patrono dicerent. Nec non populis & nationibus, ac bonis & fidelibus sociis, patronos publicē fuisse Romę homines honestissimos summo loco natos, qui fortunarum propugnatores erant, & ciuitatum defensores non poenitendi, quorum studio & fide singula negocia in senatu facerent, & promouerent: siquidem Syracusani in clientela Marcellorum fuere, Lacedæmonij in Claudiorum, Puteolani Brutorum, Neapolitani Liciniorum, Bononienses Antoniorum Allobroges patrono Fabio Sanga vsi sunt. Marius Herēnis, Cæsar quoque Græcorum patrociniū plerumque affuit. Plebs denique ipsa sub patriciorum equitūque Romanorum tutela per clientelas diuisa erat. Quod à Romulo à primis originibus institutum ferunt, vt plebeij singulos patronos ex patribus legerent, quorū consilio & autoritate niterētur. Præterque vestibula fuere caua ædiū, & peristylia, ad quę quisque suo iure non vocatus admittebatur. In foribus verò & atrijs domorū, ara, focus & Lar familiaris erant. Nanque focus erat ara deorum penatium, quę instar numinis habebant in quibus non deorum modò simulacra, quos singulis ædibus in larario colebant, sed imagines ac expressos vultus illorum qui familię decus fuere & ornamentum, ac principium & patronorum quos quisque colebat, habere assuerant. Quare L. Vitellius, Vitellij pater, Narcisci & Caracimagine in atrijs domorum singulis disponebantur armariis, quas ita celebrabāt colebantque, ac nisi illi quo-

rum vultus exprimebantur, viuerent. Quas festis diebus & in summa gratulatione & latitia, laureis sertis & floribus ornare, illorūque natales dies festa luce celebrare solebant. In luctu verò & gemitu familię tanquā consocij doloris essent, & tacita mœstitia funestaretur, deformare tantòque honore dignos putabant, vt illas cū singulis imaginum titulis, illorum præcipuē quorū dignitas maximāque res gestę fuere, in exequali pōpa & apparatu funeris extra aedem producerent, & longa seriē velut familię decora repræsentarent, illarūque defunctorum exequias, & vnā funus comitarētur. Ita tradito more, vt domino aut aliquo ex familia vita functo, illius imago tam circa limina domus, quàm pro foribus locaretur, vt defuncti desiderij repræsentata illa species leniret, posterorūque ad præclara facinora domi forisque obeūda inuitaret. In eisdem quoque atrijs & foribus, ac circa domorum limina, hostium spolia, quos quisque vicisset, quorūque victor extitisset, etiam enses & clypei, galeaque & currus, ac deuictarum nauium rostra veluti auctæ glorię & forium factorum ornamenta affigi assuevere: quę quāto vetustiora erant, tanto plus decoris & maiestatis habebant. Ideo nec vetustate consumpta reficiebantur, nec effracta resarciebantur. Hęc enim omniū ad se verteabant oculos, quò intuentiū animos cogitatio subiret, vt pari ipsi exemplo ad magna facinora, magnasque res inuitarentur. Nec solūm priuatas domos, sed porticus & deorum templa hostilibus spoliis tanquam trophæis exornare, vetusti moris erat: tantique exempli fuere, vt illa posteris nō mediocri stimulo fuerit, ne degeneres ipsi, nēve ignaui tam claros triumphos turpibus factis dictisque fœderent. Adeòque hęc propria familię ornamenta sunt habita, vt quauis alienatis ædibus, nouo domino spolia & imagines refigere non liceret. Hęcque statuas, quibus splendor & vetustas familię notabatur, amouere, est habitum nefas. Belgarum verò fuit mos barbaricus, cæsarum hostium capita postibus tanquam spolia affigere: qui etiam Galatarum, qui vltra Rhenum incolunt, vsus traditur, vt spolia hostium sanguine perfusa & trunca capita foribus affigant. Gelonorum hostium cures, vt ex omnibus spectaculo sint, ac sortiuū factorum

Imagines familia in functi desiderij repræsentata illa species leniret, posterorūque ad præclara facinora domi forisque obeūda inuitaret. In eisdem quoque atrijs & foribus, ac circa domorum limina, hostium spolia, quos quisque vicisset, quorūque victor extitisset, etiam enses & clypei, galeaque & currus, ac deuictarum nauium rostra veluti auctæ glorię & forium factorum ornamenta affigi assuevere: quę quāto vetustiora erant, tanto plus decoris & maiestatis habebant. Ideo nec vetustate consumpta reficiebantur, nec effracta resarciebantur. Hęc enim omniū ad se verteabant oculos, quò intuentiū animos cogitatio subiret, vt pari ipsi exemplo ad magna facinora, magnasque res inuitarentur. Nec solūm priuatas domos, sed porticus & deorum templa hostilibus spoliis tanquam trophæis exornare, vetusti moris erat: tantique exempli fuere, vt illa posteris nō mediocri stimulo fuerit, ne degeneres ipsi, nēve ignaui tam claros triumphos turpibus factis dictisque fœderent.

Deorum templa spoliis ornata.

Belgarum mos.

Galatarū.

Gelonorū.

Congiarium sumpto imperio.

Patroni Clientes. Domesticorum sapinationes.

Populorū & nationū patroni.

Plebs per clientelas diuisa.

Cauę ædiū & peristylia. In foribus & atrijs.

Carecimagine in armariis.

Aegyptiorum.
Pardalis
immunitatis signum.
Pindari domui ab Alexandro parciunt.
Pinacotheca.
Atræ inaugurata.
Senatus in atris cogebatur.

insigne documentum, & hostibus pertimescendum foret. In Ægypto autem in vestibulis domorum alas vulturum proponere, indicium nobilitatis & vetustatis familiaris celebratur. Apud Phryges pardalis pro foribus affixa (Homero teste) signum immunitatis erat, ne hostium incursum pateret. Alexâder verò captis Thebis, ut Pindari domui parceret, illâ inscribi iussit. In eisdem quoque atris pinacotheca non mediocri paratu disposita erant: in quibus tabulæ pictæ, cælatum argentum, stragula vestis, signa & ornamenta reponebantur. Sicut Græcis fuere cheli & cistæ, phascali & thiscus, in quibus egregia suppellex & muliebris mundus servabantur. Quare atria plerumque inaugurata fuere: nâque haud aliter in illis senatus cogi poterat, quam si inaugurata tēpla fuissent. Non tamen omnes, sed solas palatinas aedes inaugurari servatum est, ut habita in his senatus decreta, rata forent. Eas quidem aedes veluti augustissimas, vestibula regalia habere, cognitum est: atriaque potentiora, peristylia amplissima, & conclavia insigni pavimēto: tricliniaque & ampla prætoria, ac cœnationes mira cælatura & arte. Nonnunquam xylista, colles, nemora, hortos, piscinas, curipos, amnes, & aquarum ductus, porticusque pavimētatas, cultu & laxitate cōspicuas, sylvasque & ambulationes. Siquidem in his publica concilia & iudicia, arbitriaque & cōventus frequentes fieri consueverunt: inque earundem palatinarum aedium vestibulo, & pro foribus regiarum, laurus semper & ciuica ex quercu, præcipuum insigne clementiæ Cæsaris, affixæ visebantur. Quæ quidem atria in primo aditu domus & proxima ianuis extruebantur, in quibus matresfamilias degere, & lanæ operâ dare assueverunt: quod aliter à Græcis servatum meminimus, quibus andronitis in primis aedibus erat, gynæceum verò ubi mulieres operabantur, in conclavi & recessu intimo, præ pudore & modestia locabantur. Ideo non extra, sed intus fores pulfabantur, ne imparatos offenderent: quod etiâ à Parthis usurpatur, ut gynæconiti in secreto domus à viris semotam haberent: quippe quum non modò vxorum, sed pellicum pudicitiam ita suspectam habeant, ut nisi capite aperto, & velato vehiculo, illas in publicum prodire sinant, neminiq; propius accedere liceat. Apud quos reges quoque

Matres familias in atris.
Græci.
Andronitis.
Gynæceum.
Parthorum.
Zelotypia.

quoque in penetralibus regiarum occlusi, sub specie maiestatis delitescunt. Sed tamen triumphales domos hoc amplius habuisse ferunt, ut fores de via aperiantur, non intus, sicut Parthos, de Publicolæ familia proditum est. Præterquam, potentiorum domos basilicas habere ante vestibulum, magno ornamento duxere, in quibus esset tribunal, tanquam plus auctoritatis, quod iudicia publica ante aedes darentur, nonnunquam scholastica exercitationes & declamationes in his fierent, quippe quum frequens ibi esset auditorij locus: licet basilicas foro cōiunctas plerumque legerentur, in quibus convenirent negotiatores, & merces exponerent. Cōmunis tamē thalami descriptio sic erat, declamatio primo poneretur loco septum, ubi ianua, mox aula, introitus de porticus perestylis soli exposita, postea prodromus, thalami ultimo domus, & in posticis aedium hortus. Cœnaculum verò supra aedes erat, scalis feretibus in publicum, nonnunquam in aedes vestis. A principio verò urbis tam simplex vitæ cultus fuit, ut rudi cimento constructas domos, & scandulis robusteis aut stramentois contentâ urbem per annos CCCC. vsque ad Pyrrhi bellum legamus, qui modicus cultus Hispanis, Aquitanis & Lusitanis, atque Ægyptiis fuit, quibus in modicis diuerforiis degere, sepulchra verò magnificentissima extruere patij moris erat. Non sic Agrigentini & Megareses: nam iuxta Platonis verbum, ædificabatur ut semper victuri, epulabantur ut morturi. Indi quoque in cultu corporis accuratissimi erant: in sepulchris verò extruendis, parci & modici. Gallis domicia pluteis & cratibus intexere mos erat: Britanis & Britannis. Suenis, in tuguriis vna cum armentis stabulari: Liguriis montanis, speluncas & vastissimos specus incolere, aut cubilia modica & subobscura. Germani non coherentibus edificiis habitant, sed suam quisque domum spatio circumdat. Medi diuerforia habent magnis recessibus circumdata, & nemoribus manu cōstitis. Alij lateritijs fecerunt domos, quas Euryalus & Hyperpius inuenere. primi, Scythæ & Nomades, quia fusi per agros sunt, carris quocunque fors tulit, pro tecto & lare vitantur. Hyperboreis nemora, vel lucis, ac sparsa tuguria domus sunt: nam præ altis sylvas & rupes inuias incolunt. Dardani foueas sublimo, & fordidas aedes habent. Phryges olim & Troglodytes.

Reges classi apud Parthos.
Basilica ante potentiorum domos.
Scholastica exercitatio.
Thalami descriptio.
Cultus simplex a principio urbis.

Platonis dictum.
Indi.
Galli.
Britanni.
Sueni.
Ligures.
Germani.
Medi.
Lateritia domus.
Nomades.
Hyperborei.
Dardani.
Phryges.

Troglody-
tæ. dytæ sub effolis tumulis: Baleares in faxis cæuis, cui
culis ad corporis magnitudinē dimensis. Alij ex vlti-
ma palustri latibula intexerunt. Mardorum gens specus info-
diunt mōribus, in quos se, cōiuges, & liberos receperant.
Baleares.
Alij.
Mardi. Æthiopes & Indorum magna pars subterraneas domos
habent: Massilienses ex paleis: in Meroë ex palma: Cath-
romotitæ ex ligno. Indi quoque, Ægyptij & Britanni
ex arudinibus. Ichthyophagi ex ostreis marinis, aut ex
Aethiopes.
Indi.
Massilien-
ses. piscium ossibus tecta contignant. Chelonophagi partim
ex alga, partim ex testitudinū testis, gens circa Nasamones
In Meroë.
Cathromoti-
tæ. nes & Troglodytas, & Chaldæi profugi ex sale. Spitamæi
ex ouorū putaminibus & pēnis. Cōtra verò Arabes & Sa-
bæi: nam limina, postes, cellas, fulcimēta, parietes & do-
morū tecta habēt augustissima, ex ebore, auro & argen-
to, atque sumptuoso lapide & smaragdo, luxu ingenti,
Chelono-
phagi. laquearia verò citro & ebore extracta, qualem Alcinoi
domum Homerus tradit, auro, argēto, electro atq; ebore
Chaldæi.
Spitamæi. fulgentem. Persæ quoque magnas gazas, & quicquid est
auri, in domibus ponūt. Regum Indorū regia argenteis
Arabes.
Sabæi. imaginibus tota distinguitur, eāq; ex auro vites percur-
runt fultæ aureis columnis. Fuitque institutum Lycurgi
Odyss. 7.
Persæ. apud Spartanos, vt domorum culmina securi, ianuas ve-
rò ferra discindant, ne quis insignius altero ædificaret.
Indorum
regia. Quare Agesilai domus ab inopi & priuata haud dissim-
ilis fuit, sicut Pōpeij domus vsque ad tertiū triumphum.
Lycurgi
construitiū. Athenienses quū antea specus & abditos saltus incoler-
ent, primi lateritias ædes calce & cæmentis cōstruxere.
Athenien-
ses. Postea verò in tantum magnitudinis vrbs ædificia pro-
cessere, vt tota ædificiis exurgens, in quatuor aut quin-
que contignationes, & multa tabulata tecta excitarent,
maximāque domos maximis domibus imponent, vt
orator Aristides professus fuit, ita vt Augusto Cæsari, ne
vrbs ruinis laboraret magna mole ædificiorū ne quis su-
pra septuaginta pedes sublimius ædificaret inhibere ne-
cesse fuerit, licet ipse modicas ædes incoletet, & toto
modicè instrato cubaret. Quod & Nero Cæsar post incē-
sam vrbs, dimēsis vicorum ordinibus & viarū spatiis,
staruit, ne vltra præscriptum ædificia tollerentur. Quare
Amylius Porcina à L. Cassio accusatus, & pœna mul-
ctatus fuit, quod villam nimis sublimen ædificasset. Pro-

dūntq; Tyrios aded æditas maximis contignationibus
domos aliquando struxisse, vt parum abfuerit quin tota
terrà motu corruerit. Sed quæ sint instrumenta domus
Instrumenta
quæ relicta domo instructa ad nouum dominum trans-
ta domus:
eant, sæpe quæsitum est: & præter imagines, & affixa spo-
Vlpianus
lia, ista etiā Paulus iureconsultus de instructo fundo ad-
in l. quasi-
notauit: Specularia, pegmata, canales, harpagones, ha-
sum. S. ace-
mos, centones, siphones, scaldas, perticas, spongiatq; qui-
sum. ff.
bus instrumentis domus cōtra vim ignis ad incertos cas-
sus defenditur, squalor abluunt, & immunditiæ purgan-
tur. Dixere autē centones, ex villis grossioribus sagula
Centones.
intexta vilioribus pannis, quibus domorū tecta, tabula-
ra, aut lignæ machinæ militares, aduersus incendia. si
Siphones.
ignis maior vis ingruat, muniuntur. Siphones verò situ-
las follibus iunctas, seu machinas hydraulicas, quibus
agitatis, ad superiora ædiū exhauriunt aquam, qui etiam
organa pneumatica didi. Harpagones ferreas manus, Harpa-
seu afferes ferro vnco præfixos, quod igni furenti obuiam
gones.
irēt, quos ab Anacharsē Scythia inuētos nonnulli volunt.
Pegmata.
Pegmata verò cōpactam machinā ex ære, marmore vel
ligno, tum ornatus, tum cōmodi causa, instar illorū quæ
in pōpæ apparatu producuntur, quibus etiam intra ædes
vti assuerant. Addit Paulus horologium arcum domi nō
affixum, & prothyrum, relicta domo instructa ad dominū
transire. Est autē prothyrum instar vestibuli, plerunq;
operturn, quod ante ædes & ostium sit: quod nō esse ve-
stibulum meritò nonnulli putant: sed lignæ structuram
Prothyrum.
in isto vestibulo ante fores: qua obstante quasi repagulo,
Hypothyra.
apertis ianuis, quæ intus fiunt, nō apparēt. Sumpsiq;
nomen à ὄρος, quod ante significat, ὄρος autē ianuā. Vnde
hypothyra valuarū illa hians cauitas dicta. Censuitque
Pomponius iureconsultus ex autoritate Labeonis, pro-
thyra eiusmodi si pro ædibus sint affixa, ædium partē esse,
tameñ si facillè demi possint & reponi: sicut lignæ stru-
cturam, quæ æstate tolli, hyeme reponi solet, ædium esse
Labeo putauit, quoniā perpetua causa parata forent: ita-
que alienata domo, prothyra eiusmodi vnā cum domo
ad emptorem trāsire voluit. Verba verò Pomponij iure-
consulti de verborum significatione, hæc sunt: Idem La-
beo ait, Prothyrum quod in ædibus fieri solet, ædium est

In extis inspiciendis quæ prospera quæve dira sint, & quæ boni, quæve mali præiuncta.

CAPVT. XXV.

Qui augurum disciplinam obseruarunt, quique illorum præcæta perferutati sunt in simbris extis que inspiciendis, inter ea quæ dira aut secunda essent, multum interfuisse voluit: licet alij alio modo illa interpretari, & eorum euenta prædicere soleant. Et tamen extis in extis contineri cor, cerebrum, pulmonem, stomachum, lienem, hepar, seu iecur, communi opinione receptum fuit, quas Græci *σπενδς* dicunt, incredibili fabrica coniuncta, quorum ex habitu & colore, salubritatis & pestilentia signa ostenduntur: tamen nullum discrimen vehementius fuit, quam si caput iocinoris, vel ipsum iecur in extis defuisset, quod caput extorum dicitur, tunc omen exitij malorumque fuisse, funestumque & magni terroris, nisi in sollicitudine & metu, quia curas tunc perimere putarunt. Cùmque hepar ex nõ puro sanguine sit, quia sanguis purus cogitur circa cortamen in hepate sedem varicinij esse, & præfagium futurorum, periti haruspices opinati sunt. Quo mense Claudius Cæsar veneno interceptus fuit, sacrificanti iocinoris caput defuisse constat, quod & Cæio principi euenisse memorant: quæ exta pestifera dicta fuere. Si verò in iecore extremum, quod fibra dicitur, ita cæretur, vt ab ima fibra, iocinera intrinsecus replicata essent, aut si geminum iecur foret, per hæc læta & magna portendi argumentaque felicitatis esse, nemo dubitauit. Auctum iecoris caput, aut duplicatũ, nimis lætum auspiciũ facere, sicut exta duplicata magnas facere accessiones, prolationemque finium & triumphũ portendi voluerunt. Et tamen si circa Briletum & Thernem in Thracia, & in Chersoneso iuxta Propontidem tradat Plinius, bina iocinora leporebus inesse, & si aliò transferantur, alterum interpretari: tamen id non esse prodigiũ, omnium opinione receptum est. Syllæ immolanti iecur extrema sui parte speciem lauræ coronæ præ se tulit, mirabili ostento felicitatis futuræ. Si verò liuidum esset, aut vitiosum, vel si in coquendo distabuit, aut sanies purulenta efflueret caputæ fibrarum pustulas haberet, piacularare esse, & magna sa-

Capite iocinoris non inuenio in exta.

Sedes varicinij in hepate.

Extæ pestifera.

Omen felicitatis ex inspecto iocinore.

Infelicitati.

cere infortunia, constans opinio fuit. Idcirco denuo augerentur victimæ, donec iterũ casis hostiis litatum foret. Ex corde quoque, vnde sanguinis origo manat, licet à principio auspicia sumere minimè solerent, posteaquã in extis corda rimari cœperunt, quo tẽpore Pyrrhus post multos clades Italia pulsus fuit, hoc obseruatur haruspices, vt si cor silens iaceret, neque palpigaret, aut in extis defuisset, calamitates portendi, & magnas fortunæ minas crederent. Diuo Cæsari, dum rerum potiretur, immolanti cor defuisse dicitur, tristissimo euentu. Nanque haud multò post cõspiratione coniunctissimorum cæsus occubuit. Quod de Pertinace proditum est, vt quã die morte sublatus fuit, sacrificanti non modò cor victimæ, sed hepar deesset. Si autè in summo corde pinguedo foret, aut solito maius, raptũve ab aquila aut auibus fuisset, nimium propitios deos ostenderunt. Dum Hermocrates diis sacra faceret, raptum cor victimæ, & à coruo elatum in sublime, felix auspiciũ fecit, quo Cardiam urbem ad Corinthum auspiciatissimè condidit. Sicut auo Galbæ, fulgur procuranti, cùm aquila exta rapuisse, & in sublimen quercum detulisset, imperium portendit. Fuitque animaduersum, cor quibus prægrande esset, pavidos facere: quibus exiguum, aspectu formidabile, & audaces: quare Hermogenis summi rhetoris, & qui præcoccissimi ingenij fuit, mortui dissecto corpore, hispidum cor inuentum est. Tamen tradatur apud eruditos, eos qui hebeti essent sensu, eorde duro & spisso: qui verò ingenio valerēt, molli fuisse: id quod Plinius de Aristomene Messenio, & alij de Lysandro, cuius defuncti cor pilosum inuentum esset meminere. Fel quoque in extis augurium facere proditũ est, quod sub hepate augusto ore, & fundo ampliore apparet, vt purum illud clarumque reddat. Si tamè geminũ reperitur, licet prodigiũ sit, tamen magnæ spei fortunã portendit. Quo enim tempore Augustus apud Actiũ profligato Antonio victor fuit, eo ipso victoriæ die, geminum fel in extis inuenisse traditur. Arato quoque sacrificanti, cùm geminum fel haruspex infexisset, quæ capitali odio dissiderent, mox syncera fide conciliari, societatẽque & fœdera iungi prædixit, quod verissimo euentu postea consequutum est. Fuitque disci-

Ex corde.

Cordis præ grandis vel exigui indicium.

Hermogenis & Aristomenis corda hispida.

Ex felle.

Fel Neptuno dicantur. plina augurali traditū, vt Fel Neptuno perpetuū dicatum sit, velut humoris auri. Quod si in exitis prægrande fel inueniretur, prodigij loco est habitum. Sed quauis prodigiosum, magna semper & felicia portendit: fert tamen Aristoteles in Naxo prægrande fel pecoribus innasci: circa Chalcidem Eubœæ, & in Ponto, pecori nullū esse: æquo quoque & Damæ, equo, mulo & asino, camelo atque apro, vsque defuisse. Sicut perdes in Paphlagonia bina corda habere, & in Bisaltia lepores bina iecora. Et in agro Cretēsi pecora circa Gnoson splenē habere tradunt, circa Cottynam nō habere. Vel quod idem tradit in Seripho insula, & in Acatho Macedonia, & apud Cyrenem ranas non coaxare. Et in Emathia Macedonia fues vnumgulos nasci: atque in Cappadocia mulas fetus parere, & in Eleo agro mulos non educi, neque propterea omninosum aut prodigium videri. Pulmo verò sub corde est, spirandi officina: is incisus & geminus, tēset dirimere, & diē differre traditur. Si verò simplex esset & solidus, continuare tēporum curricula, nullasque cunctationes & moras afferre opinati sunt. Si verò pulmonis fibra lateret, aut cum corde & iecore coniunctus foret, vel si paruo distinguitur interuallo, miserios casus portendere voluentur: Lien aduersus iecur, sinistra in parte est: si quidem ventriculo annectitur in intestino, vt iecur purum reddat. Quod si in dextrā vergeret, feralem auspiciū, & prædicere quæ magno malo luuntur, haud dubium esse: qui tamen abundans, homines decolores facit. Quare in terra Caria Caunios, quod sub graui cælo degunt, mirum in modum lienosos dicunt esse. Vnde verbum Stratonici citharœdi, illic ambulare mortuos, quod omnes mirificè pallerent facie tabifica. In fordiciis sacris, quibus hostias quæ vterum ferunt, immolare præcipitur, si fetus biceps aut mancus in vtero esset, vel interaneis exulceratis appareret, exta eiusmodi imminentium malorū nuncia esse, creditum est. Dracones in extis apparuisse, lætum fecere auspiciū, contra Graccho sacrificanti ad exta irrepsisse a deo iocinere, necem futuram & imminens fatum portenderunt, quæ mox subsequuta sunt. Extā quoque de sacrificantis manu ab aquila fuisse rapta tam efficaci auspicio fuisse, vt nullum

præsentius aut felicius fuerit. Si tamen è manu decidissent, vel viscera cruore infecta essent aut liuida, nigrisque distincta maculis, vel si omentū & mēbrana viscera cōtinens, hiās foret, aut sanguine suffusa, indubiā necem & fatale exitiū portenderūt: quale Crasso euenit, cum contra Parthos ducturus lustraret exercitū, documēto futuræ magnæ calamitatis. Præcisā verò hostiarū capita suū sanguinē aut exta labere, Pyrrho sacrificati obitum luctuosum & scēdos euentus designarūt. Idē Cimoni formicarū cateruas sanguinē victimæ corripuisse annotarunt. Ferūt tamē diuinādi periti, sanguinē victimæ crassiorē & calidiorē, efficaciorē vim portendere: qui verò tenuior esset: & frigidior, maiorem habere intelligitiā. Estque inter exēpla præcisum caput victimæ fluctu maris absorptū, atque extra nō cōparuisse, Callicratidi Lacedæmonio interitum vitæ attulisse. Subit tamē illa reputati, veteribus tradi monumētis gallinaceorū fibras maximē diis gratas videri, sicut talparū magi verissima dicunt, illisque haud secus quàm solenni victimā pulcherrimē litari. Hæc enim sunt exta argutissima, in quibus diuina mens in esse creditur. Fuisseque Cypriorum inuentū ex suillis extis fieri diuinationē, quodque nisi ex sana victimā, neque litari, nec futura prænosci poterant. Ea verò exta quæ nihil habent diuinationis, quæque expianti nō litant, tanquā sine nutu, nullōque afflatu diuino, muta dicuntur, quibus non esse litatū notabatur. Quæ autē multū felicitatis & fortunæ pollicentur, regalia dicta sunt. Apud magos verò, talparum exta & ranarū euetus fortunatos, nonnunquā magnos casus prædicere crediderūt. Cūque cætera viscera, detractis extis, postquā litatū erat, aræ imposita, igni darentur, ipsa tamē exta nunquā elixa, sed veru decocta apponebantur: sola tamē arietis exta aqua elixa sacris epulis apponuntur. Neptuno verò & Actibus quum sacra faciunt, mare ingressuri, aliquando ipsam hostiā, nonnunquam cruda exta in mare proiciūt, & vina infundūt. Illud vtiq; non ab re fuerit meminisse, quod periti rerum literis adnotarunt, singulis visceribus hominū suam vim & affectus innatos fuisse: idcirco homines splene ridere se. Ite irasci, iecore a mare, corde sapere & timere.

Capita hostiarū præcisā suum sanguinem lambentia. Crassi aut tenuis sanguinis in vitulis indiciā.

Ex Gallinaceorum fibris. Extalparū Ex suillis extis.

Sanam vitæ timam esse oportebat.

Extamuita Regalia.

Extaque apponerentur in victimis.

Neptuno & suilibus sacrificandi ratio. Sua quibusque visceribus vis.

Consualia, equitia, & ludi Apollinares, quando à Romanis fierent, quòve modo Diti sacra fiant, & quo tempore.

CAPVT XXVI.

Romulū vrbis conditorē, pace cum finitimis patta, Neptuno equestri solennes fecisse ludos, Consualiaque appellasse, in quibus Sabinas rapuit, autores memorant. Fuit enim Consus consilij deus, cuius ara in circo maximo, vndique aggesta humo, abdita erat, quæ arcanū esse cōsiliū putarunt, quàm arā cum ludos celebrāt, omnibus adire fas est, reliquo anni tēpore nō est licitū: in qua Romani sacrificiis igneis aliisque solennibus festos agere dies affuerāt: quæ feriæ publicæ dictæ sunt, in quibus sacris victima erat mulus, quoniā id genus quadrupedū primū vehiculū iunctū fuisse credūt, eo quod Lunæ vehiculū traheret, equisque & asinos coronis seris que exornare, & feriari, neque illos labori admittere mos erat, quod instituta navigatione, quū omnium generum merces nauibus aduehatur, ocium quodammo do iumētis & remissio data sit: vel quod equos primum Neptunus domuerat, & equitadi artē inuenerat, quare Hippus dicebatur. Huic sextili mense die octauo post decimā, equestres ludos Romulum instituisse ferunt, quarta ab vrbe cōdita anno, qua die raptas Sabinas volunt: tamen si mēse Martio primū Cōsualia instituta, eoque tēpore raptas Sabinas nonnulli testari sint. Plerique diis Laribus, dum Romani ludos celebrāt, Romulū Sabinas rapuisse dicunt. Erat ergo is ludus, vt equi & muli iuncti & soluti in circo maximo, magno spectātium studio cur reiēt. Qui verò fuerit raptarum numerus inter autores discrepat: quidā nō vltra triginta fuisse tradūt, quæ curiis nomina dedere: nonnulli quingentas, plerique septē & viginti, vt Valerius Antias: alij sexcentas & tres supra octuaginta. Præterque ludos Consuales, Marti quoque in Martio cāpo idem Romulus ludos instituit, quos ab eorum cursu. Equitia nuncupauit qui, si quādo alluione Tiberis inundasset cāpum, in Caelio monte, vbi martialis cāpus erat, colebantur: sicut vi fluminis inundato circo maximo, extra portā Collinā ad adē Veneris Erycinæ Apollinares celebrarūt. Erant enim ludi Apollinares ex prædicto Martianorum carminū, quibus Cā-

Cōsualia. Consus, atque eius templum.

Victima in Consualibus.

Neptunus equorum dominos. Consualia quando celebrata. Ludi forma in Consualibus. Sabinarum raptarum numerus.

Equitia.

Apollinares ludi.

nensis clades scripta fuit, bello Punico secundo victoriæ causā instituti. Alij à Cornelio Sylla prætorē vrbis ex responso Martianorū fratrum, à quibus fata Romanorum præscripta erant, inuentos dicunt fuisse, in quibus decemuiri Apollini boue aurata & duabus capris auratis, Latonæque boue aurata, sacra Græco ritu facere affuerant, quos prætorē præfidente, populum laurearum spectasse, Apollini pro cuiusque copijs stipe data, Titus Liuuius autor est. Cūque antea incerto die fierēt, Publius Licinius Varus prætor vrbis legem tulit, vt dies antè tertium Nonas Quintiles his ludis status foret: isque in perpetuum sacer haberi cœptus est. In quorum celebritate, matronas spectatæ pudicitia in præputulo epulari, omnique caremoniarum genere festum diem agere produunt, puerosque manibus amplexos pfallere, & hymnos Apollini canere, sicut Dianæ virgines. Quæ quidem Equitia singulis annis duodecimo cal. Maias in circo maximo celebrarūt qui dies Cerealibus incurrebat, in quibus post equos, vulpes stipulis alligatæ, accensa flamma, cursabant. Præterque aram Consi, quæ in circo fuit, ab accessu hominum semota, etiam ara Ditis & Proserpinae in loco abdito in Martio campo ad Tarentum colebatur, locum denominatum, quod ibi Tiberis ripas tereret, qui Rumon propterea dictus & Serra, ad quam rarus erat accessus hominum. Diis enim inferis arā nō à terra sublimen, sed sub effossa humo statui decere putabant: ad quā ex præcepto Sibyllini carminis, altero & quinquagesimo anno ab vrbe condita, sacra & ludos institutos memorant, ad eamque ter annis singulis accessum placandis manibus patere: videlicet postridie Vulcanalia, & antè sextum Idus Nouembrius, & antè tertium Nonas Octobris. Apud Eleos verò Plutonij templum semel tantum patet, & quauis patens, nulli introire licitum est. Sicyonij quoque semel annis singulis Eumenidum prope Alopom diem agunt, & sacrum faciunt. Cūque humanis capitibus prius Ditem placarent, postea ab Hercule admoniti, hominum simulacra victimas dederunt. Obseruatūque fuit, vt sterilibus peudibus & iuuenis, ac vino, melle, lacte & sanguine Diti sacra fiant: Quamquam Numi legibus inferis diis

Suplib. 3. c. 12.

Apollinares quo die celebrari.

Equitia quando celebrabatur Ara Ditis & Proserpina.

Deorum inferorū are sub terra.

Sacra & ludi ad arē Ditis & Proserpinae.

Plutonij templum.

Eumenidū templum.

Quibus victimis Ditis sacrificabatur, & quæ carere moriæ.

vina libare vetaretur, his verbis: Vino rogam ne respergito. Eas quidem aras, quæ plerunque geminæ fuerunt & pares, dum sacra faciunt, sicut reliquas inferorum nigris vittis aut ceruleis ornant, & cupresso. Cùmque pecudes immolant, spirantem cruorem in effossam terram mitunt: vinumque, lac, & mel unâ infundunt, visceraque cæsa victimæ ter circum cras ducunt igne accenso, hoc piaculari sacro inferos euocari arbitrari. Inualuitque mos, vt infernis diis facturi, sacra, pares victimas eaque sinistra immolent: & quum manes expiandi sunt, pocula libent, rogamque vino aut sepulchrum cõuersa manu inspergant, in quibus litasse piaculû erat: nigraque hostias immolent, vinæque effundant vasæque in ignem mittant, visceraque igni apposita oleo inspergât, quippe Diti sacra exhibentes, cui omnia perdere proprium est: lignaque sterilia è sepulchris eruta, atro igni apponant: neque oriente luce, vt superis, sed noctu, vel meridie, aut decretescente die, hostiâ immolare cõuenit, capite ita cõstituto, vt terram, non caelum spectet. Cùmque in deorum sacris qui rem diuinâ facit, corporis prius ablutione purgetur: inferis qui funebria exhibiturus est, omiâ ablutione, leui tantum spargitur ramo. Est tamen Fabij Seruiliani pontificis maximi disciplina traditum, vt atro die manibus parentare non liceret, ne infestis manes fierent: quia quum in his sacris Ianum & Iouem præfari necesse sit, quæ atro die aduocare piacularare est, eo die solenni præcatione uti, & inferis sacrum facere vetabatur. Hi tamè ludi ad Tarentum seculares dicti, qui nõ stato die, sed à prima origine, singulis centum annis, ex præcepto Sibyllinorum carminû fiebant, quorum autor Valerius Publicola fuit, qui primus cæsis atris bobus, Diti manibus, Proserpinæ fæminis, trinoctio ludos ad Tarentum fecit. Proditur tamè decretum inter pontifices, vt si defuncto cadaueri iusta quispiâ exhibere vult, & an humanum esset, in dubiû veniret, satis haberent, si quibusdâ sacris præcationibusque exhibitis, glebam absenti cadaueri, aut terram iniicerent, terque iniecto pulnere, à labere erroris cadauer, manesque expiatos ducerent: atque si oportet humo cadauere, os exceptum fuisset, donec purgetur, inhumatum videri. Est quoque notatum, in adè

*Manes.**Manibus atro die parentare nefas.**Ludi seculares.**Cadaueribus inhumatis iusta exhibitis.*

Libitinæ ea quæ humanis corporibus vsui sunt. Romanos veditare, qui nisi mense exacto & vesperi, ac Februario mense, mortuos dare inferias solebât. Delphi verò apud aram Epithymbiæ Veneris manes euocabant, & de sanctis parentabât: Græci autem paucis à morte diebus feralia litabant defunctis obsequia: obseruati que vt reliquo corpore combusto, plerumque digitum membrumve aut crines seponerēt, quibus tanquã cadaueri iusta persoluerent & parentarent. Exteris verò gentibus diuersa parentatio fuit. Nanque apud Plataenses manibus pereptorum ciuium dabatur inferia, vt præcedente tibicine vehicula multa lauro & myrto fusca, cû coronis sequatur, mixta lactis, vini, & olei libationes succedat: dein de purpurâ indutus princeps, cuius ductu res geruntur, exclusis seruis, mactato ante pyram tauro, vbi Iouem & Mercuriû adorasset, manes illorû qui pro patria ceciderât ad cœnam aduocet: postea craterem merum libans, se defunctorû manibus propinare assueueret: hoc modo illos velut claro præconio excitos, expiari opinati, Achilles verò manes in Sigæo nisi nudos & vnguentis delibutos circa sepulchrum decurrentes, nudos expiare cõperitum est. Apud Albanos, manibus defunctorum parentare, aut iusta persoluere, nulli permittitur, quod defunctos humana ope putabant non egere. Etesdones purgatum defuncti caput inaurant, illique quorannis hostias mactât, & iusta persolunt. Augilæ, qui vltra Cyrenê sunt, nullos deos, præter defunctorum manes putabât: ab illis vbi tum vllis incubuere, per somnia responsa accipere opinati Ægyptij dum manibus defunctorû parentant, post preces oppleti lachrymis, tumulum amplexantur & coronant: in quibus mos erat, in insula quæ Abatos dicitur, vt si quo mersum in flumine cadauer non appareret, centum annis illi funus facerent, & ita manes expiarēt. Delphi cum Pyrrhi tumulum nullo honore antea cõsulissent, postea eum didicissent illum contra Gallos pro Delphis adfuisse, Pyrrhi manibus in posterum parentarunt. Delij verò pueri, & puellæ, Hyperboreis virginibus vita functis, tonsis crinibus parentasse dicuntur, quos fufis inuolutos, supra illarum monumentum puellæ deponunt, pueri verò in sepulchris. Getarum lex

*Romani.**Delphi.**Græci.**Exteri.**Albani.**Etesdones.**Augilæ.**Ægyptij.**Delphi.**Delij.**Getæ.*

Parentatio ad Therei sepulchrii Romani.

erat, manes viri defuncti nō aliter nisi morte vxoris exiari, Ad Therei sepulchrum si qui parentāt, aut immolant, hordei loco calculus vtuntur. Romani verō florib' ornare sepulchrum, & sacrificio atque epulo defunctis parentare solent, nonnunquam thure & mero supplicare sine tibicine, quibus in acie cæsis, fuit tam ara quam annua parentatio constituta. Et tamen mense Februarii mortuis dare inferias consueverunt, Decius tamen & Brutus, contra maiorum instituta, Decembri mense parentabant. Proditurque memoriæ Traianus imperator, in ea domo qua Alexander Macedo morte sublatus fuit eius manibus parentasse, & sacram fecisse. Maxima verō manium euocatio (Homeri testimonio) apud Auernum traditur fuisse, in quo cæsis victimis, & camine effuso, manes defunctorū ab inferis per diras execrationes eliciunt: mox tenuissima effigie, & hominis simulacro sub noctem apparente, responso excepto super quo consulturi venerant, è conspectu imago in auras puncto temporis dilabitur. Notatūque & illud, in deorum manū

Inferia mēse Decembri.

Manium euocatio apud Auernum.

Apium in manū sacræ & feraribus cænis.

sacris & feraribus cænis, præter leutes & offas, apium apponi, quibus qui sacris intererant, vescerantur. Neque solum spectacula & ludos, sed deorum sacrificia & marialibus cæniis parentationes, si quando minus riē exhibita, aut si non omnia iusta & solennia seruata essent, ex leuibus omiſſis causis, aut plus iusto seruatis, secundō & tertio ac sæpius, veteres instaurare & reficere consueſſe.

Quæ sacræ expiationis causa à Romanis seruabatur, & quibus ex causis fierent, quæ uerè apud exteros.

CAPVT XXVII.

Sacræ solennia & stata. Expiatio ubi lapidibus plus set.

INter plurima sacræ que uetus religio habuit, quedam solennia & stata fuerunt, quæ eodē stylo modoque iudici semper & seruari solita sunt, quorum ritus & cæremonias transgredi aut omittere, nulli fas erat: siquidem si lapidibus plus set, Nouemdiā semper sacro expiatum fuit: hoc enim sacrum nouem dies colebatur, quod uel prætor urbanus, uel pōtiffex maximus ex senatus decreto indicebat: idque uel cælesti uoce in Albano missa, uel haruspiciū monitu, Si uerō cælestes minæ terrorēſue,

aut terra renūciarentur prodigia, formidinēſque, uel si Ubi ex cælesti speciei, aut quid nouum & inopinatum oblatum esset, ut cum duo uisi soles, facēſue de cælo colluxissent, aut crinata sidera insigni nouitate, uel igneus turbo, atque insolita mundi facies fulſiſſet: strepituſue armorum de cælo auditus, & ingentibus procellis effusus imber foret, uel misto sanguine Tiberis fluxiſſet, rectaq; publica adēſue deorum de cælo tacta essent, aut alia terribilia monſtra & prodigia cælestia ostentaria minas apparerent, his auertendis terroribus, piacularibus sacrificiis factis ad placandas iras, uel feriæ indicebantur aut lectiſternia tribus stratis lectis, Ioui, Vulcano & Minervæ, (siquidem hi iactus fulminum poſſidebant) nonnunquam ludorum celebritate, decreto pōtifficum procurabantur. Fiebant enim supplicationes cum solenni precatōe urbe tota, circa omnia delubra phanæque & puluinaria, in quibus honos diis dabatur: senatorēſque & patricij cum cōiugibus & liberis, plerunque coronati, nonnunquam omnes tribus & ordines, præcunte pōtiffice maximo aliquando duumuiſis, præcedentibus pueris ingenuis & libertinis, ac uirginibus patrimis & matrimis coronatis, uel lauream tenentibus manu, uoce modulato pronunciatibus carmen, prælata pompa, frequentes supplicare, & pacem deum exposcere solebant.

Græci uerō siquando terribi malis supplicabant, uerſutu carmen inter uota præcēſque cani iubebant, hoc tenore: Beatorum antiquiſſima ſanitas, in omni tempore tecum ſum. Quæ quidem puluinaria, apparatus lecticæ diuorū erant, in quibus numina pro maiestate iuxta aras sublimia extabant, quibus fasciculi ex uerbenis (struppi uocati) pro capitibus locabantur. Hæ quoque supplicationes, si quod iustum bellum in exteris nationes indicū, aut si pro aris focisq; deorum templis, ac solo patrio pugnandum foret, ut ea res populo Romano focisq; ac nomini Latino bene & feliciter eueniret, utque bonis auspiciis ac diis bene iuuantibus arma ſumerēt. Ac uictoribus bello uiris, ob res feliciter ductu eorum gestas, in quibus grates diis agebant, mulierēſque eximios cultus, uiri prætextas atque ampliffima ornāmēta ſumebant, à senatu maximi muneris loco sæpe tributæ sunt,

Supplicationes quibus cæremoniis fierēt.

Græci.

Puluinaria in lectiſterniis.

Alia supplicationis causa.

modò plurium dierum, modò paucòrum, prout magnificè gesta, & prosperi successus postulabant. Diuo Iulio in expeditione Gallica, contra quos multiplici clade dimicatum est, ob claras pugnas quindecim dierum supplicatio decreta fuit. Et D. Brutus ob profigatam Antonium bello mutinensi (quod antea contigit nulli) quinquaginta dierum supplicationes meruit. Cicero quoque in senatu C. Octavio ob res feliciter gestas, per omnia templa phanàque pariter quinquaginta dierum supplicationes decrevit. In quibus gràdes natu matres manibus amplexa, & viri semotim coronati procedere, & cum bonis precationibus & faustis ominibus ad templa convenire, & diis gratias agere solebant. In his quoque præcipuè ciues lætari, quod vitalari dixerè, delubra patere, aras sacrificiis fumare, honorèque ac donis cumulari, nonnunquam vinum & thus publicè dari legimus. Fuitque supplicatio aliquando prærogatiua triumphis: nam quibus ob res bene gestas supplicationes decretae sunt, haud multo post feliciter confectis bellis, à senatu speciosos triumphos datos comperimus. Observatùmque, vt quoties obsecrationes, supplicationesque aut lætisternia indicebantur, à iurgiis & litibus temperarent, vinctisque vincula demerent: & tametsi ob rei militaris facinora aut partam victoriam supplicatio decerni soletur duci absentis, vni tamen Ciceroni rogato & presenti, quòd rep. è coniuratorum manibus eripuerat, & ciues conseruarat, supplicatio decreta fuit. Estque animaduersum, plerumque à matronis quibus viri essent, Iunoni supplicatum primum in Capitolio, deinde in mari proximo, vnde hausta aqua templum & simulachrum inspergebāt. Post aliquot vero atates, defluxis moribus, & collapsa disciplina militari, ob leuissimas sæpe causas & quæ ad rem. vix pertinerent, supplicationes decretas inuenimus, quippe Neroni ob recitationem carminum in theatro vel ob fugas ciuium infandas, & ob publicas clades, quòd sequitum esset in noxiorum bona, & leuibs de causis sæpe decreuit supplicationem senatus: nam quoties fugas aut cædes iussisset Nero, toties diis gratias habitas auctores referunt. Fuitque ista vaga & popularis supplicatio. Græcis autem ob prosperos successus,

Supplicatio D. Iulio decreta.
D. Bruto.
C. Octavio.
Vitalari.
Supplicatio triumphis prærogatiua.
Ciceroni.
Iunoni.
Supplicationes ob leuissimas causas.
Neroni.
Græci.

& partam de hostibus victoriam, rarenter supplicatio, sapius epulum per singulas tribus publicè dari, & ludicri solent. Si cui tamen supplicatio pro insignibus factis dabatur, apud Athenienses seruatum est, vt vasa aurea & argentea in pompis efferrent, & sacra de ceresessent. Si verò seminares, aut insoliti animalium partus, & alia monstra informia edita essent, iussu factu exportari, & in mare vel flumen deici, à ter nouènis virginibus carmè per urbem canebatur, donum deinde Iunoni ferebatur. Quòd si bubo vel lupus cellam Iouis, aut Capitolium intrasset, propter id prodigium, tædæ aut victimæ, nonnunquam suspensus & aquæ lustratione urbem aut Capitolium exiissent, & lustrantur, quæ victimæ Amburbialis dicta. Licet singulo perfecto quinquenio per ceteros urbem lustrari sic, oue, & tauro, aut vere, tauro, & ariete, qui circumducebantur, quæ Solitaurilia vocantur inueniamur. In quo fuit constitutum, vt mense Februario, quo tempore urbs lustratur. Februo (qui lustrationi præcrist) in primis litarent, & sacrum facerent: mox censor in magna ordinum frequentia deos imperij præfides solenni precatione aduocaret, vt rem Romanam, urbes, templa, fines, aquas perpetuò seruarent incolumes, & prosperos successus darent, dubiisque conatibus adessent: maloque auerterent, votaque insequentè lustrum promitteret: circumque urbis pomerium sereno caelo, pontifices flamines, & omnes, augures, sacrificuli & vates, Vestales virgines, galli sacerdotes, septemuir epulum quindecimuir sacrorum, & salij sequentibus patribus & omniplebe, Cabino ritu cum solenni precatione procederent. Cùmque in precationis carmine, quum lustrum conderet, antea rogaretur, vt dii immortales rem Romanam volentes propitiique propagaret, & ampliore facerent: postea aucto propagatoque latè imperio ad summum culmen, Scipio Æmylianus censor, in condendo lustrum, non vt ampliore facerent, sed tantum rem Romanam seruarent incolumem rogari iussit, tanquam ad vltimū amplitudinis prouecta esset. Mansitque diu mos, vt in omni precatione quum pro populo facerent, pro senatu quoque & quiritibus precarentur: neque fas

Athenienses.
Vbi monstra edita essent.
Ob bubonem aut lupum cellam Iouis aut Capitolium.
Amburbialis victimæ Solitaurilia & eorum remonie.
Quid in lustris cõdendis precantur à diis.

*Athenien-
ses.*

effect, in solenni prece sine altero alterū nominare: sicut Athenienses (vt refert Theopompus) quum vota diis e-
funderunt, Chiis & sibi prospera precabantur: & in Pa-
nagyris, quæ singulis quinquenniis fiebant, per præco-
nem sibi & Plataensibus bona precari vsurparūt, Dein-
de Philippo subirati, propter continuas clades & belli
mala decreto sanxerunt, vt quoties sacerdotes prospera
Atheniensi populo, sociisque & exercitui precabantur,
toties Philippum liberos, terrestres naualesque copias,
atque omnem Macedoniã, exitiali carmine & diris im-
precationibus detestarentur. Nero tamen dum Isthmi
opus auspiciatur, in præfationis carmine sibi tantum &
populo Romano bona precatus fuit. dissimulata senatus
mètionè. Vtque cum lustrum fieret, publicus lustrus po-
pulo minueretur, quia in publica latitia illunio & lustru
fædari non decebat. Sulfur quoq; lustrationibus adhi-
beri perique volunt: fuit enim religiosum, maximè que
valuit procurandis religionibus, ad expiandas offitū do-
mū, quæ lustratio in rebus plurib⁹ fiebat ob incolumi-
tate: nam vitula præcedente, aut agna coronata, messis,
ager, fundus, terra, grex vel pecus, ter circumlustrabatur,
prosequente agrestiu turba cum fistula solenni que psal-
tatu & clamoribus, deum deãque cui sacra sūt, inuo-
cante, vti morbos, vestitudinē, calamitates & intēperies
prohiberēt, frumentaque gradire & bene venire sinerēt,
pastores pecorāque seruaret. Quod quidem ambaruale
sacrum etiã tutandis imperij finibus fiebat. Primus enim
imperij finis, festi locus, ad qui nuntium sextumve lapidem
ab vrbe notabatur: mox Lanini, vbi diis patriis Romani
reges pro salute vrbis sacrū facere assuerāt. Postea An-
co regnare, vsque ad mare imperiū prolatum, Ostiãque
in ora Tiberis cõdita. Tẽpore deinde procedente, longè
dilato auctoque imperio, post magnos progressus aliis
in locis, vbi fines Romani imperij erāt, pontifices vno si-
mul tempore velut in patrio solo sacrū concelebrarunt,
& ambarualem victimã fecerūt: donec Romani imperij
terminus à Gadibus ad mare rubrum & oceanum, & ab
oriente ad Euphratem, quò Lucullus processit, & Ocu-
ros, quò ductu Põpeij Magni Romana signa illata sunt,
imperij terminus propagatus fuit: à meridiano. vero ad
tractum

Nero.

*In lustrro
publicus lu-
ctus minu-
tus.*

*Sulfur lu-
strationib⁹
adhibitiõ.*

*Ambaru-
le sacrū ad
zurandum
imperium.
Ostia quã-
do condita.*

tractum Lybiæ, & à Septentrione ad Rhenum & Istrum,
qui quidè latius processerunt, quàm Cyri imperiū fuis-
se traditur, cuius regnū terminos habuit ab oriente mare
rubrū, à septentrione Pontum Euxinum, ab occidente
Cyprum & Aegyptum, à meridie verò Aethiopiã. Si ta-
men ager lustrandus foret, ita lustrabatur, vt Iunoni &
Iano vino libarent prius mox Martem patrem, vt scies
volensque propitijs adesset sibi & familia, aduocarent,
agrūque perfecto sacrificio lustrarent. Apud Græcos
vrbs ex èplo Epimenidis lustrabatur, vt binas oues nigri
& cãdidi vellere ex vrbe pagove, quò ire vellēt, liberas
dimitterent, subsequētis custodibus, qui illas vbiq; que
accubissent, beneficienti deo immolarēt. Gallis verò
lustrandi vrberum vsus erat, vt hominem purioribus cibus
anno saginarent ac festo die vrbe tota circumductū, ex-
tra pomeriū educerent, cūque mox lapidibus obrue-
rent. Si autem oues lustrarentur, obseruatum est, vt pa-
stor summo diluculo aquas illas inspargeret & sulphu-
re, herbãque Sapina & lauro igne succensis circum ou-
lia suffumigaret: cūque sacro carmine, milio & libo
cum lacte & sapa Pali sacra faceret: quo suffitū, pecora
expiari, & morbos depelli, ac diras tabes & xterminari
putarunt. Quòd si exercitus lustrandus esset is, instru-
ctus, præcedēte sue aut hirco, oue & tauro, in cãpo Mar-
tio lustrabatur, armatosque milites, pedites, equitesque
lauro coronatos rem diuinã & lustrale sacrificiū facere
oportebat sub diuo, vt fuit à Seruio institutum, qui hoc
lustrationis genus inuenit primus: quem diem Armilu-
strum nuncupāt: in quo id magnopere seruatur, vt qui
hostias ducunt, eligantur bonis nominibus, inde certa
omnia & felices successus toto exercitui captãtes. Man-
sistūque cõstitutam, vt quū exercitus & castra lustraban-
tur, triticū militibus pro cuiusque cõtubernio daretur,
& singulis drachmæ, munerãque & donatiuū, votãque
in proximum lustrū exoluenda. Duces promitterēt. Ma-
cedonibus verò inter diuisam hostiam, priorè ad dex-
teram, posteriorè ad læuã viæ, aut discissã canis visce-
ra, armatas copias & exercitum traducere, instructo pa-
ratōque milite præcedere, & simulacrum pugnæ edere.
Cūmq; cohorte regia, & omni belli apparatu, arma ab

*Agri lu-
strandis ra-
tio.*

Græci.

Galli.

*Omniū lu-
strandorū
ratio.*

Exercitus.

*Armi-
strum.*

*Macedo-
nes.*

*Xerxes.**Classium ac navalium copiarum lustrandi mos.**Rogi lustrandi.**Curiarum ac populi lustratio.**Tubulustria. Somniorum curarum et fascinationum. Athenieses. Peristiarum. Sulfurinis sacris. Verbena. Laurum.*

ultima origine regum proferre, & sacrum piaculare facere, lustrandi mos fuit Xerxes autem milite detrectate militiam, in duas partes dissecto, exercitum traduxit, & hac victima execrabili milites lustravit, & crimina expiavit. Si verò classes navalésq; copia lustrarentur, disposita classe in litore, aram quæ mari abluébatur, construere conuenit: in qua sacerdotes victimas cæderent, mox circumstante exercitu, causam victimam, atque exta per classẽ in litore dispositã nauiculis circumferrent; cum solẽni carminẽ & precatione. Ducibus vnã infidelibus in scaphis: diuisãque hostiã partẽ in mare. cũ visceribus proicerent, partem verò flammis adolebẽt, eo modo classẽ lustrari, & calamitates depelli opinari. Rogus quoque militari more lustrabatur, vt instructa armacũque acies ter circum incensam pyrã, vbi defunctos in acie cremebãt, arma quatientes cum luctu & lamentabili carmine, nũc frena & balteos, nunc galeas & cristas, sæpius enses & arma spoliãque in ignẽ mitteret, & cum tripudiis decurreret: hostiũque ad rogũ immo latis, inferias occisorũ manibus darent: flãmãque extincta, occisorum cineres multo arena aggere cumularẽt, quum tot vnã singulis non sufficerent. Curias quoque & populũ purgari accepimus, vt excerptũ vitulum ex fordã bouis immolatã vtero (sicut in Fordicidiis mos est) per vestalẽ natu grandiore igni cõburent, exq; illius cinere, & qui sanguine, adustisq; fabarũ stipulis suffimen fieret, q uo populũ & curiã Palilibus purgantur: quod quidẽ in templo Vestæ præcipua cura ad dubios casus & incerta fortunã seruabatur: hoc modo ab infortunis populũ vniuersum expiari putãtes. Præter quã, Tubulustria veteres celebrãrũt, diebus quibus Martio mense tubã sacrorũ in atrio Saturio lustrabatur. Somnia quoque meticulosa & curas, fluminis ablu-tione purgari, & fascinationes salua ieiunia repelli, veteri superstitione creditum est. Apud Athenienses & Lydos sacrum piaculare fit, vt cõciones, theatra & populũ minutis porcellis lustrant per peristiarchos, & ita calamitates auerteret & aueruncarẽt. Sed quod est de sulfure dictum, idem de lauro & verbena cõpertum est: siquidem verbena & laurus suffitionibus frequens fuit,

propter religionem animo incussã, quod qui aliquo essent piaculo polluti, sæpius sulfure, nonnũquã aqua, ouo, igni, verbena & lauro expiãtur. Tres enim istã species veteribus fuere vsu frequẽtes: aut enim teda & sulfure purgari, vel aqua ablui, vel aere ventilari solebãt, quod Homeri testimonio à Græcis seruatum legitur: apud quem Vlysses eadem porcorum igne & sulfure expiari iussit: & Orestes aqua, quã septẽ fluminibus confundebatur, ablutus, dimisit furorem: quam marinã esse cõuenit, quum propter uim igneam magnopere purificationibus cõsentanea putetur: nanque mari sæpe expiatur quã violata sunt. Træzeni quoque vt à materna cæde Orestem expiarent, ex Hippocrene aquam adhibuerunt. Inter reliquas verò expiationes proditur rarũ expiandi genus, vt qui Deos sibi iratos, & nunquam propitios cerneret, linteatus lucernã & laurum manu tenens, genibus obrepere debeat, & vocibus acclamare, numinãque sibi irata palam profiteri. Ipsam verò laurũ, quum suffitionibus & magicã adhibetur, accẽdere & igni ad-mouere cõuenit: quã si admota sonantibus crepat, haud dubiẽ propitia numina designauit: si verò nullo murmure tacet, infelicitatem. Alter in prophanis vsibus oleam aut laurum comburere, in sancti auspicii erat: præterque laurum etiam myrtum suffitionibus addiderunt. Oleũque & bitumen marina inspersum aqua, admisto sulfure, atque æs, in lustrationibus expiationibusque adhiberi cõpertum est. Maximãque dabatur opera, ne quibus diebus vrbs populũve excidium aut calamitatem insignem passi fuissent, lustrũ quoquo fieret quia stædo exitu & graui strage omnia casura putabatur. Quod si bouem aliũve animal loquutum, aut hoc genus portẽta nunciata forent, veteris instituti erat, sub diuo senatus & patrum concilium haberi, quod expiationis genus putarunt. Fiebat enim senatus non in Rostris, neque in curia, vbi habetur frequens: sed in loco aprico & patenti cælo; ab auguribus tamen inaugurato ne irritum senatusconsultum fieret. Si verò terra ingenti concussa motu, aut vrbs agrũve contremiscent, quod raro euenire, & magna portendere dixerunt, sæpius supplicatione, n in triduum decreuere. duũ viris præcunt-

*Tres purgandi species.**Odyss. 21. circa finẽ.**Expurgandi genus, diis perpetuò alicui iratis.**Myrtum. Oleũ, bitumen & æs cũ sulfure lustrationibus adhiberi solitum. Portentorum expiatio.**In terrã motu.*

*Nomē dei
subriceba-
tur in ter-
re motus
expiatio-
ne.*

bus: nōnunquam vt ex vna familia omnes coronati sup-
plicarent, vel ferias Pretor vrbanus agris leuandis men-
tibus indiceret, vel cōcōione aduocata. Nomē verò Dei cui
sacrum fieret, supprimebat, vt que iurgijs & litibus tem-
perarent, admonebat. Fuirque adnimaduersum, nunquā
vrbem Romā tremuisse, quin alicuius futuri mali præ-
nuncium esset: vtque semel motu terræ enunciatō pro
quo feriæ indicatæ, cōceptæ erant, alium terræ motum
eadē die nemo enūciaret, quōd fœdum & magni discrimi-
nis foret. Cur autē Dei nomen, cui sacrum fieret, sup-
primebant, illud causæ traditur, quōd cū telluris mo-
torem certum Deum, qui eam vim haberet, veteres nō
dignoscere, illum qui huic rei præset, nuncupare pō-
tifficales veterunt libri: & ne ancipiti æstimatione ferretur,
aliūque pro alio Deū colerent, aut non offensum
numen placarent, satius duxere, dei nomen cui sacra fie-
rent, suppressere, quam illum frustra aut perperā nomi-
nare. Illud verò non est ab re dixisse, quōd apud Athe-
nienſes seruatum legimus, vt si qua enunciatetur mon-
stra, quæ expiatione egerent, Agyis, id est, vestibularijs
diis, in semitis viarum sacra exhiberent: quare Agyleus
Apollo colebatur eximie, vt si id bene & feliciter casurū
cisset, prosperos successus darent, & promissa firmarent
atque admirerent: si verò moles aliqua instaret mali,
aditu inhibito & obſepto auerterent & auerruncarent.

*Athenien-
sum expi-
tio in mon-
stris enun-
ciatis.*

*Quæ affinitas cum Sexto Tarquinio Superbi filio, & quæ Col-
latino cum Bruto, & Lucretiæ cum viroque fuerint.*

CAPVT. XXVIII.

Super Ouidij Nasonis versu de Fastis secūdo, vbi Lu-
cretia Sextum Tarquinium Superbi filium singulari
scelere & audacia, domi exceptit, hostē pro hospite quē
illius stuprandæ mala enim libido cepisset, dum inquit:

Comiter excipitur, sanguine iunctus eras.

Quo iure cognationis Lucretia Sexto Tarquinio iun-
geretur, & quid Iunio Bruto, qui Tarquinium regno eie-
cit, affinitatis cū Lucretia fuerit, apud studiosos, animo
rūc ocioso & remisso inter circulares iocos quarebatur,
superuacua tunc forſan diſputatione. Cūque nōnulli
ob incertā cognationē Tarquinij, Collatini & Egerij,

ancipiti æstimatione ferrentur: nos in re obſcura ob-
vultatem, dum cognationis gradū per omnia exempla
colligimus, inuenimus Iunium Brutum Tarquinia so-
rore Superbi regis natum, vt pote ex forore genitū, Su-
perbo nepotē fuisse. Collatinus verò, cui Lucretia nu-
pra fuit, quum Egerij filius foret, siue (vt nonnulli tra-
dunt) nepos: ipſeque Egerius cum Tarquinij Prisci fra-
ter fuerit, nihil ambigitur, quod si Tarquinius Priscus
Superbo auus extitit quin Collatinus nepos Egerij, fra-
ter patruelis Superbo, & Sexto auunculus fiat. Quod si
Egerium Collatino patrem dicamus fuisse, prout fre-
quens opinio est, haud dubie Collatinus Superbo non
frater, sed velut ex fratre auī natus, maior auunculus fo-
ret, inuicēque Sextus Tarquinius Collatino prone-
pos fieret: Lucretia verò eo gradu quo Sextus Tarqui-
nius Collatino sanguine iunctus erat, eodem affinita
tis iure Sextū attingeret. Quod si Collatinus & Brutus
ex duobus Tarquinij fororibus aditi sunt, prout alij cē-
sent, nulla controuersia est, quin Collatinus & Brutus
arctissimo gradu cōiuncti fiant, ipſeque Sextus Lucre-
tiæ nepos sit. Si autem Tarquinius Priscus Superbo nō
auus, sed pater fuit, vt multi exequuti sunt, Collatinus
Egerij filius, & Superb², velut ex duob⁹ germanis pro-
gnati, fratres patruales erunt, Lucretiæque Collatini v-
xor, nulla dubitatio foret, quin Sexto auuncula cenſea-
tur: intēque Sextum & Lucretiam iura summæ necessi-
tudinis forent. Hic est enim ille Brutus omnium sermo-
ne celebratus, qui legum & libertatis summus autor &
vindex, cum furere se simulasset, latentem animum ni-
mium diu reconditum, suo tempore detexit: magnificā
que oratione, non vecordis & demētis, auunculo impe-
rium abrogauit: populūque Romanus auspiciū impe-
riūque ſequuti suū, ex graui seruitio & dominatu re-
gio fe in libertatē vëdicauit. Sed quod de Iunio Bruto, Iunius Bru-
qui Tarquinium regno eiecit, idē de Decio Bruto, qui
cōſpirans cum Caſſio, necem Caio Cæſari intulere, du-
cēſque & aſſertores Romanæ maiestatis fuisse, factum
comperimus. Siquidem hic propiore affinitate Cæſari, Iunius Bru-
tius, in
quàm Iunius Brutus Tarquinio iunctus fuit: non enim
nepos, vt ille, sed filius esse creditus est: nā quū Seruilia
R r iij

*Iunio Bru-
tus Tarqui-
nii Superbi
nepos.*

*Collatini
cū Superbo
cognatio.*

*Collatini
& Bruti
cognatio.*

*Iunius Bru-
tius, Decius
Brutus, in
Bruti
foror.*

foror Vicensis, matérque Bruti fuerit, cum qua adoles-
cens Cæsar consuetudinem nõ sine probro habuisse fer-
tur, cumque eo tempore Brutus ex Seruilia natus foret,
haud dubiè Cæsaris filius vulgò habitus est. Quod ipsū
Cæsarem die cædis suæ, quum vndique in festis mucro-
nibus appeteretur, dixisse ferunt. Iunia verò tertia soror
Bruti, Cassio nupta fuit. Porcia autè Catonis filia, mi-
lier non muliebris spiritus, quum Bruto nupsisset, cum
miris modis, & super omnium amorum ardores amasse
fertur, ex qua Bibulum tulit. Quæ cum post afflictas for-
tunas Bruti necem audisset, quum mori animo destinal-
set, idque fixum statutumque haberet, & ne vim sibi as-
ferret, vetita arma fuissent: ea præsentia animi fuit, vt
clauso cubiculi ostio, ne cuius interuentus facinus mo-
raretur, incenso carbone, & sibi in fauces indito, memor
generis & Romani nominis, necem sibi ipsa consciiuit:

Porcia Ca-
sonis filia.

Mortē sibi
consciscere
apud quos
contra pro
bro daba-
tur.

tantus vigor animi ingeniique fuit, tãtisque spiritus mu-
lier admonitu patris, qui pariter manus sibi mortifero
vulnere intulerat, fuisse credita est. In qua quidè re sub-
bit recordatio, veteribus literis & annaliū monumentis
extare, quod tametsi apud varias gētes vim sibi asserre,
& necem sua sponte consciscere, dignū laude & magni
fuerit habitum: apud Thebanos tamen qui mortem sibi
conscinit, nulla fuit laude dignus: quin potius id crimi-
ni dabatur & probro, et coque facinore pudendam insci-
tiam, & imperitiã coarguebat suam, velut sui carnifex,
immanisque naturæ foret. Athenienses verò cum mor-
tem quisquã sibi manu consciiuissent, defuncto cadaueri
manū tanquam facinorosam abscedunt: illamque diui-
sam à corpore, inhumatam relinquunt: reliquum verò
cadauer humo tegunt. Quod Platonis documentū fuit,
qui censuit, optimum quenque infracto animo vim for-
tunæ, & incurfus calamitatum potius ferre, & nisi cum
dies promissus aduenerit, neminem in iussu Dei mortē
sibi consciscere, aut ante tempus fato fungi oportere:
idque magnificentius præclarisq; videri.

Platonis
sentētia de
morte sibi
non consci-
scenda.

LIBRI V. GENIALIVM
dierum finis.

ALEXANDRI AB ALE- XANDRO IVRIS PERITI Neapolitani, Genialium die- rum liber sextus.

Locus ex tertio Ciceronis de Officiis, quid venditor emptori præ-
stare teneatur, cum Sigismundo in suburbano discussus.

C A P V T I.

V M Sigismundo Fulginare, viro docto, & Sigismun-
dus Ful-
mihi à prima adolescentia consuetudo fuit. ginas.

Is quanquam multis rerum actionibus, plu-
ribusque muneribus apud pontifices mag-
no vsui foret, siquando tamen negociis pausa fieret
(quod vix illi contingere poterat, vt in târa mole rerum
ab immodico labore conquiesceret) id quod ocij daban-
tur, lectioni clarorum virorum, aut suorum temporum
scribendis annalibus, rebûsque vel pace vel bello gestis,
perlibenter exhibebat. Nonnunquam in suo pradiolo
in monte Ianiculo, miro prospectu & collibus ameno,
vbi ædiculas habebat, cum amicis se recipiebat, ibique
lepidis iucundisque sermonibus, id quod erat laxamen-
ti, vnã familiaritatem conferebat. Præstabat nonnunquam
nobis ipse cœnulam, vt non nimis insolentem, sic pro-
fectò sobriam & modestam, ac te.aporibus consenta-
neam: & vt erat ipse comis, facilisque natura, ita facilem
nobis victum, non exquisitis valde obsoniis apparabat,
siquidem asparagos altilis acido vino & pipere condi-
tos cum iusculo tepidulo, ac ferculum cucurbitæ, cum
immatura via ibidem expressa, & decocta largo succo,
quibus perlibenter vescēbatur, obsonia nobis exhi-
bebat: addebat etiam pirum pomumque persicum mi-

ro odore fragrantia. Post cœnulâ verò, si quando ocium erarâ negotiis, vt animo vacaret, illius sermonibus & congressu spectatâ virtutis ac pacis, artibus & ingenio clari viri diutius perfruebar. Forte autē quum æstiuo anni tēpore postmeridianis horis, eius rogatu accersitūque ad eum ventitaremus, eundem ad aquulam perspicuo liquore & frigore manētem per rosata, arbusculâsq; vndique topiario opere dispositas, p̄erque hortensia ablata, & lætissima vireta nacti sumus: aderant ibi complures honesti adolescentes, latinæ græcæq; eloquentia professores, cum quibus de literarum studiis, perquâ libenter fermocinabatur, quos ipse minutis quæstionculis variæ eruditionis diuersimodè exercebat. Inter quos adolescens quispiâ indolis bonæ, libellum Ciceronis de officiis tertium lectitabat, præterque multa ad edictum ædiliū pertinentia, quæ ex fide bona emptorem venditori præstare oportere censuit, hæc legebantur: Si pestilentes ædes qui vendat, quæ salubres habeantur, aut in quibus serpentes fini, teneri venditorē ex edicto ædiliū, in quod dolo vendiderat, recipere, emptorūque precium reddere. Idem: Si in annonæ caritate frumentum aliquod aduexerim, solusque ego sciâ multos illuc frumenta aduecturos, ita vt illorū aduentu inopiam paulò post leuaturi sint, illa me etiâ nota facere, neque subtrahendum, vt taciturnitate mea capiantur, pluriusque quàm æquum sit, frumentum ego vendam: omnia denique quæ venditor sciat, ne emptor ignoret, in distrahendis rebus ex bona fide præstari oportere, & pleraque hoc genus periucundè lectitabat. Cūmq; hæc & multa & in hac sententiam ille legisset: Quoniam, inquit Sigismundus, istud accidit modo, vt venditor ea quæ diuersa & longè aliena sunt, in distrahēdis mercibus præstare teneatur, equidem ignoro, nā vt in re quâ distrahere quispiam vult, quid morbi vitiique sit, emptori venditor palâ facere debeat, puto ad edictum ædiliū pertinere, vt si seruus fur errōne sit aut equus calce, vel bos coruū petere soleat, aut quod nunc Cicero dixit, ædes pestilentes sint, habeanturque salubres, vel quid occulti vitij latentisque morbi sit, illud enunciarî debere, facile, inquit assenserim: quæ verò extrinsecus manent in casu posita, illa per venditorē præ-

Ciceronis
locus.

dici, ad eaque edictū ædiliū, legēve vllas extendi, nequaquam, inquit, mihi quispiâ persuadet. Ideo se mirari Ciceronem, qui rāquam aliquid morbi vitiiq; inesse in re vendita, perinde id quod postea euenturum, & in casu & fortuna sitū esset, per venditorē prænunciari voluerit. Cūmq; ex his qui assistebant, quidâ ætate grauis, & in literis satis proficiens, se arbitrari respondisset, quòd sicut quædâ ad morbum vitiiq; rei vendita vix pertinent, sed tamen quouis modo profutura sunt, nolle ædiles, ne emptores capiantur, à venditoribus enunciarî & palam fieri mandauerūt, ita hoc quoq; iussisse: Sicut (inquit) vetus edictū ædiliū fuit, ne veteranus seruus pronouitio veneat, etiam si nullo morbo vitiiq; affectus sit: vtque si mulus castratus sit, tamen si æquè bonus, emptorem non latere voluerūt: ita si sciam aliquos in summa frumenti inopia, paulò post annonæ caritatem leuaturus, illa à me prænosci debere, ne fraudis occasio detur, pariter censuerunt, atque ex æquo & bono iusserunt, vt quod proscribenti liquet, etiam si fortè euenturum sit, enunciarî debeat, ne quod venditor sciat, emptor ignoret. Nunquam (inquit Sigismundus) id mihi in mentem venire posset, neq; quisquam mihi argumentis defendet vt edictū ædiliū hoc cōprehendere sentiam, vt euenta negociorū, quæ temerè & fortuito futura sunt, per venditorē prædici debeât, quæ si reticeantur, redhibitioni propterea locus sit, quum istud asserere, summæ mihi videatur improbitatis & inscitie. Cūmq; ex me quid mihi probaretur, exquireret, respondi magni referre, in re de qua agitur, qui morbi vitiiq; esset enunciarî, an quæ casu futura sint, prædicere & diuinare. Quæ enim insunt in re quæ distrahitur, & ad ipsius pertinent notionem, quam venditor autē præsentit, vt si quo morbo vitiiq; labore, vel labe afficiatur, ex edicto ædiliū nota facere iubemur emptori: quæ verò pendent à casu & fortuna, & diuersa sunt, nullis nos legibus aut edictis cogi enunciarî. Quid enim interest mea, si nauis ex Asia veniens, huc merces allatura, & paulò post arctissimam annonam leuatura sit, dummodo in re de qua agitur, nihil dolo malo factum sit? Alioqui dicendum foret, an frumenti, olei, & vini, quod distrahere quispiam volet, an-

Edictum
vetus ædi-
lium.

Alexandri
enarratio
loci Cice-
ronis.

nona vel caritas eo anno futura sit, vel si cancri sidere, aut vastitate, seu alia frugum peste, aut ira deum, sata interitura, vel hostium strage, vel chasmate, ea res deperitura sit: quod (vt videtis) non est in re de qua agitur, sed in casu positum: & illa prædicere, profectò ridiculum foret. Nam quod edictò ædilium cautum est, vt præstetur à venditore, ne quid in re proscrip̃ta vitij lateat, nève quid veri reitaceat, aut sicū quid accersitumve aliquid sit aliunde, & q̃ sterus pacti & cōuenti formulæ, satis esse lege prospectum, ne quid vitij latentis sup̃primatur, quod ipse sciat, emptori ignoret. Alioqui ipsum redhibitorio iudicio teneri certum est, idque nõ aded̃ seuerè & restrictè iure civili traditū esse, sed parcè & molliter: quippe si quid venditor dixit commendandæ suæ mercis causa, illud præstari ædiles non cõg̃ere, vt si seruū frug̃i, dicto audientem esse venditor dixerit. Quæ enim cõmendandæ mercis causa in venditionibus dicuntur, venditorem nõ obligant. Neque enim constituta auctione ita quis proscribit, fundum sterilem aut domum pestilentem vendo. Ac si dicat seruum literatum, artificem, nomenclatorem, arithmeticum, fabrum aut textorem, quò pluris veneat, id præstare proculdubio cogitur. Præterea in re modica decipi emptorè posse, etiam iureconsulti voluere, nõ enim redhibitorio iudicio teneri dixerunt eum, qui plurius aliquanto rē distraxit, quàm quanti æstimata sit: siquidem res bona fide vendita, propter nimiam rem inempta fieri non debet. Sed vbi ita immenso mercatur quispiam, vt magnam pati iacturam necesse habeat, tunc redhibitionis locū fore, edictò ædilium cautum fuisse. Quod si ita est, huic sententiæ cõuenit, hocque argumento conuincimur, vt neque eum qui nauem huc frumentum aduecturam, cuius aduentus annonæ caritatem & arctos commeatu leuaturus sit: neque eum qui frumenta diripi, agros vastari vel annum aduersum frugibus, longè ante præferat: & minimè enunciant, redhibitorio iudicio teneri arbitror: cum hæc non insint in re quæ proscribitur, sed in euentu fortunæ. Et quod nũc Cicero inquit, eum qui rem distrahit, debere etiam quæ aliunde futura sunt, enũciare, vt si nauem huc frumentum aduecturam sciat, quo vilitas annonæ con-

*Emptorem
iure modica
decipi
posse.*

sequutura, aut venditæ merces viliores futura sint, emptori prædicere, profectò eò pertinere crediderim, vt præcipi intelligamus, ab eo qui ex intimo artificio virū bonum instituit, & ita instituit, vt ne minima quidem in re quouis prætextu contra iura legesque, contraque humani generis societatem aliquid admissurus sit: nõ cum qui de civilibus actionibus, quantumque moribus legibusque permissum sit, inquirat. Quætionem diu res fuit quid virum bonum, quid civilem & politicum deceat. Viro enim bono hoc datur, vt vbique sanctus, vbique castus, honesti cultor, pius & integer sit, cuius ne erratum quidem minimum fuerit, ne dicam vitium: qui nullo malo perterritus, nulla calamitate victus fortunæ cedat, nihil expectat, nihil dicat, nihil faciat in vita, nisi summa cum laude & dignitate, in nulla re delinquat, nullius rei pœniteat, seruētque fœdera humani generis ita inuiolata in magnis minimisque rebus, vt ne minima quidem conscientiæ labe detineatur. Civilem verò dixere hominem qui legum iudiciorumque mecens, quantum moribus legibusque tributū est, id tanto temperamento agit, vt quoad fieri possit, nihil perperam aut inconsultè admissurus sit, qui sua prouidentia, religione, fide, quantumque ratione prouideri potuit, Reipub. & ciuium saluti consulat, legibus pareat, patriam tueatur, proximos amet, refrænet libidines, & indomitas cupiditates, verecundiam seruet, neque etiam si in aliquo delinquit, id tamen agit, vt civilia officia, humanique generis fœdera, quàm minimum lædat: quippe quum nos optimum dicimus, cui pauciora desunt. Quæ cum ita sint, non fuit ab re, vt sanctus iste homo tam defæcato animo & tã integer, quem nos magis fingimus quàm inuenimus, non modò si quid esset in re vitij, sed & si quid aliunde futurum putaret, vt nullam officij partem deserat, quanuis minimum prædicere teneatur. Hęc nos cura Sigismundo Fulginate, ingenij magni & spectatæ virtutis viro, flagrante diei estu incredibili suauitate díferebamus.

Vir bonus

Civilem.

*Quæ maxima fuerint oracula quæve templa celebra apud
plerasque gentes in magna religione & cultu.*

Delphicū oraculum.
Delphos.

INter oracula quæ apud Græcos Aphrōsque præcipuo cultu fuerūt, ad quæ homines veniabant, Delphicū in terris clarissimū fuisse cultu, & religione longè excellens vno omnium testimonio traditū est: fuit enim Delphos totius orbis vmbiculus, cōmuni humani generis oraculū, in monte Parnasso excelso & prærupte alto sita ciuitas, nullis mœnibus, sed tantum abruptis rupibus saxisque munita, arduo & difficili ascensu, in quo Nysa ciuitas Libero cōsecrata, Cyrha verò ad montis radices iuxta mare. Erat autē Parnasus Phocidis mons in Bœotia in duos diuisus colles, Thitorea & Hyampeū quorū alter Libero, Apollini alter dicari fuere, Helicon verò

Cythaeron Mufis.
Sparticorum nymphae.
anferre stadiis atrollebatur.
Qui eiusdem nominis mons & in Macedonia, & in Thesalia, Myfia, Cilicia, Elide, & Templi Arcadia excelsus quidē atrolitur.
Templū verò intra vrbis ambitū fuit, quod pariter non manu extracta, sed naturæ præcipitia munivere aditu difficili, & angusto: quip te quem ex quinque lapidibus tantum, velut mole obiecta, obstruētū ferant: in medio autem exigua planities & in ea hiatus, ex quo ventus & acer spiritus manans mentes vatū in vecordiam vertit. Eoque spiritu ex infimo specu edito, quasi diuino afflatu Phæbas in tripode stans, mente furibunda, stas diebus, quibus sari licet, consulentibus responsa canit: licet ferāt Apollinem sex mensibus apud Lycios, sex apud Delum vaticinari, reliqua verò oracula aliquādo Idibus, nonnunquam calendis, nūc die oriētē, nunc desinente, responsa dabant: quæ a mulieribus tantum, quæ erāt templi vates, vaticinans in modū ferebantur. In quo id præcipuū fuit, vt qui oraculū consulit, breui admodū oratione quid velit exposcat vtque nullū Latinæ edatur oraculū, neque edi priusquā ab imo, dum sacrificat, tota victima contremiscat: nec capitis commotionem satis esse, sed omnibus illam partibus quati oportere. In quo proditur memoria cum infasto die Pythiam reluctantem & inuitam Alexander cogeret, illam vi coactam, quod esset inuictus, respondisse: quod pro omine acceptum veridico prælagio, fu-

Cæremonia & ritus.
Delphici oraculi cōsulendi.

Alexander Pythiam coegit vaticinari.

turæ magnitudinis prænuucium fecit. In eo quidē templo Apollinis simulacrum fuit humana effigie, in Delo, Draconis: in Lycia verò lupi: Quam vrbem Python, ob interfectum pythonem, dictam comperimus: nam & Pythia festi, & Pythia festa, & ludi Pythij, & ipsa vates. Pythia dicta, & Pythium oraculi locus. Sparta quoque Pythios nuncupant, qui Delphos ad consulendū oraculum mittebantur, qui publicè cū regibus cibaria habēt, & vescuntur vnā. Huc ex omni orbe praua religione cussa, quia se hominum vanitas cōfundebat, viri principali dignitate insignes frequentes consultū ibant, eaque ex omnibus vera & longè clarissima oracula habita sunt. Quare regum populorumque amplissimis donis, muneribusque & multarum vrbium thesauris refertum templū fuit: inter quos Agillinorum & Spinenis non in postremis gazæ fuere. Quod quidē cuncta oracula antiquitate excellebat. Proximum hic fertur Dodonæi Iouis oraculum. Dodona enim ampla in Epiro ciuitas, & satis florens habita. Epirus autem Molossorum regnum erat. Templum verò iuxta nemus Ioui sacrum, in quo arbores responsa dare dicebatur, omnibus circa populis sanctum, à Pelasgis cōstruētum, & paludibus circumfusum, quercus que vocales illic fuisse fama vulgavit, ad quas vt in dubiis casibus responsa acciperēt, capti superstitione homines religiosè accedebant. Fuitque proditum memoria, quereci Dodonææ famulantes, diuinandi facultatem accipere: solisque Bœotias siquando consulto opus foret, viros responsa dare, primamque sagum & columbā Dodonæ vaticinatem: quotiesque oraculum edebatur, lebetes æneos ad numerum, siue casu, siue consulto tinnitus edere canoros. In quo Deucalion & Pyrrha desinentibus aquis, post diluuiū confedisse, & nomen consuluisse perhibentur. Subinde Alexander Epiri rex eodem oraculo monitus, vt vrbem Pandosiam & amnem Acherusium, tanquam fatalia loca vitaret, in responsis habuit, oraculi forē de his quæ in Thesprotis essent, intelligere arbitratas: qui cum infestissimas gentes inbrutiis armis petit, & belli iure vastat, apud eiusdem nominis loca, infanda strage victus, oraculi fidem veram impleuit. Quod quidē replum Philippus Macedo velut immanis.

Oracula Apollinis ambigua.

prædo) sicut pleræque omni rapinarum genere vastavit & incendit: vasæque, & quæ præciosa erant, immisso exercitu diripuit. In eo quoque fons sacer visebatur, qui quæ Delphici à falces accensas extingueret, admotas procul accendit. Tertiū verò dindymæi Apollinis oraculum antiquissimū, & multi nominis habetur, quod Brachidarum nuncupant. Branchus enim Thessalus fuit Apollini dilectus & filius habitus, quæ interfectū dolens, tēplo & diuinitate sacravit. Is autem Apollo Milesius dicitur. Est autem Milesus totius Ioniæ caput. Templum verò ad decem & Dindymæi octo stadia ab vrbe, à litore autē viginti aberat, maxima mole & profusis sumptibus extructum auctūmq; amplissimis donis: quod Xerxes deorū hominūmq; contēptor, dum innumerabilibus copiis Græciæ bellum parat nulla religione aut deūm verecundia, sicut multa, incendiis & ruinis deformauit, tēplūmq; & aras euertit. Annis deinde intercedentibus, Milesij oraculo moniti, & priori impēssa illud omnium maximum, & dignū tāto nomine restaurarūt, ita vt ob magnitudinē fastigio extructo nullæ cōtignationes successerint. Quartū in vrbe Bruti Latonæ oraculum inelytū diuitiis memorāt. Vrbs autem Bruti in Ægypto contra Nili ostium, quod Sebeniticum dicitur. Tēplū verò media in vrbe situm, omnibus circā populis sanctū, & ceremoniis sacrum erat, porticum habēs decem passibus altā, in quo oraculum Cambysii redditum est, in Ecbatanis illū decessurū, ambiguo nomine decepto, cum altera apud Syros, altera in Medis essent. Delij quoque sortes & oracula, in dubia sper habita sunt. Fuit autē Delos vnā ex Cycladibus, cui nomen Ortygia: ædes verò mari imminēbat, à qua proximus in Eubœā traiectus erat: quinque enim passū milibus ab Tanacra aberat. Tanacra autē in Eubœa vetus traditur ciuitas. In quo quidem templo ipsū Apollinē natum & alirum fabulantur, tantæ religionis, vt ne Persæ quidē cum innumerabilibus copiis bellum parant & omnia belli iure vastāt, violētas aut sacrilegas admouere manus ausi fuerint: in cui⁹ ara nullū immolari animal proditū est: quare morbo & pestilenti cōtagione coacti. Delij id decreto sanxerūt, ne homines defunctos ibi cremarēt, ne se sepelirēt, neq; in Delo canes alerēt, scilicet

Templum Apollinis Delphici à Philip. va. statum. Fons in tēplo. Oraculum Apollinis. Dindymæi. Branchus.

Oraculum Latona. Bruti vrbs.

Delij sortes.

Tanacra.

Templi Apollinis in Delo honos.

vt ab omni cede insula immunis foret. Cūque oraculo moniti Athenienses Delum expiant, hoc expiationis genus inueniēt, vt cadauera sepulchris cōdita inde eruerentur: atque edixere ne quis in Delo moreretur, neque quis homo nasceretur: sed morituri & paritura mulieres, in Rhēnā insulā Delo proximā transmigrarent. Cuius aræ hoc proditur mirū & mōstrificū, vt ex dextris carnibus animalū mira arte compactis erecta fuerit: sicut Thebis arā Apollinis Spodij ex sacrificiorū cineribus constructā ferunt, vnde cognomen tulit, quam nonnulli in ter orbis miracula adnumerant: ad quam cū accessisset Pythagoras, ipsum ob religionem adorasse fertur: & ne aram sanguine scedaret, hostiā immolare noluit, sed frumēto, hordeo & placēta sine igno sacrum fecit. Quæ in insula tantæ sanctitudinis habita est, vt ad eā quotannis Athenienses tacti religione, variis mercibus onustā nauim mitterēt, quo tēpore quenquā vincui, aut supplicio affici, religioni fuit, donec rediret nauis. Cūq; cætera responsa Apollinis sub nubilo verborū & sensu ambiguo redderentur, sola Delij oracula nullo regmēto exposita atq; aperta fuēre. Etiā in Attica ara Iouis suppremi exēplo haud dissimili traditur, ad quam nihil conuenit animatū immolari: sed variis libamentis & bellariis absque vino sacrificatur. In Paphiæ quoque veneris ara, licet ex cæcis hostiis capteatur auspicia, illic tamen sanguinem effundere non decebat. Igne enim puro & precibus tantū altaria adolētur, in cuius sacris certissima hædorū fibris fides habita semper. In Patara quoque Lyciæ, oraculū Apollinis & delubrū magnæ felicitatis fertur, in quo sex anni mēsisbus responsa datur, quæ Lyciæ sortes dicte. Eō enim excellētia creuit, vt opibus ac fide Delphico haud absimile fuerit. Præter quæ, Amphirai & Trophonijs oracula, Græcis in elytræ religionis fuēre: ea enim vultate & fide præcipua habita sunt. Fuit enim Amphirai diuinus vates, cui Orprij diuinis honores decreuerunt, adq; illi candido marmore dedere: quæ tanto cultu studiōq; Græcia honorauit, vt inter deos illū reciperet: in eōq; solo ac sede vbi humat⁹ sepultusq; est, certissima ielspōla daret, quæ quidē in sōnis edebātur. Nā post purgationē & sacrificia diis quorū nomina in ara insculpta

In Delo ne mo vel nasceretur.

Ara Apollinis Spodij.

Rhena insule sancti iudo.

Delij oracula aperta.

Ara Iouis in Attica.

Ara Paphiæ Veneris.

In Patara Lyciæ sortes Amphirai & Trophonijs oracula.

Fos in Amphiarai templo.

Ara Arda li.

Trophonij & Amphiarai templum. Thebae diuersae.

Trophonij Iouis oraculum.

erant, maciatio arietis, pellem substernebat, in qua incubantes, somnia captabant, illorum significatus & uerba mox interpretati. Eratque publica constitutio sancti, ut in Amphiarai templo nullus Thebanus obdormisceret, aut Vaticinaretur. Fons quoque in eo viscebatur, ad quem qui accepto oraculo morbo leuabantur, argentum & aurum signatum mittere tenebantur. Apud Canopum quoque in templo Serapis, & in Phano Paphiae, & in Pergamo Aesculapij, atque in Nabaca apud Hyrcanos oracula pariter ex somniis edebantur, & apud Troezenos Ardali ara, in qua Somno & Musis immolabatur: quippe responsa accipiunt, integrum diem a cibo, a vino autem triduum abstinere conuenit, a quibus edita fors olim Mardonio fuit, qua contra Spartanum in acie pugnans occubuit.

Quibus quidem oraculis populi omnes caeca opinione ducti, tantum fidei dedere, ut eorum responsis moniti, fruientes tempestates & praelia vitasse credantur. Quod quidem Amphiarai templum in Attica: Trophonij uero, apud Thebas Boeotiae fuit, a Cadmo (ut dicitur) conditas Bacchi & Herculis patriam, quas Alexander Macedo diruit, ciuitibus sub corona uenudatis, quae *εσθαβλαι* dictae sunt, quae ciuitas iuxta Magnesium & Thessaliam haud longe a mari sita est: ubi Trophonij oraculum multi nominis, qui quum a Boeotiis de Thebano bello consuleretur, ibique res diuina fieret, gallos gallinaceos perpetim occinisse ferunt, quo concentu Thebanis insignis victoria praedicta fuit. Alia uero Thebae in Aegypto fuerunt in regione Thebaida *εκατόμυλαι*, quas nonnulli Heliopolim, plerique Thebas dixere, quae ciuitas a Busini condita stadiorum centum quadraginta ambitu ferebatur. Alia in Thessalia iuxta Amphifum amnem, quae Phthioticae dictae. Et in Lycia alia Theba, patria Andromedes. Aliae iuxta Miletum: in Ionia quoque, in Syria, in Attica, Caetonia, & in Italia apud Lucanos Thebae fuisse traduntur. Praeter quod fuit Trophonij Iouis oraculum in Lebadia Boeotiae, in hiatu subterraneo, terro & horrido, imo & angusto recessu, ad quem scalis descensus erat: quod consules magnis difficultatibus descendere nudos, aut in veste alba, & lineo vel purpureo amiculo, placentalisque lemurius offerre oportebat, ne quo periculo forent aut

noxae

noxae, haustuque oraculo, per alium terrae hiatus ad superiora niti. In quo illud proditur mirum, eum qui post consultum oraculum inde digressus foret, animo semper afflicto & iacento, nunquam ridere solitum esse: iuxta quod duo fontes viscebantur, alter Lethae, cuius aquam descensuri si hauriret, omnium daretur obliuio: alter Memoria, ex cuius haustu, omnium quae unquam uisisset, recordatio subiret. Sicut Tharfis duo uini genera nasci produntur, alterum quod somnum conciliaret, alterum quod fugaret. Ipsius uero statua non in templo, sed in tumulo nimis edito viscebatur, quae farreis obeliscis obsepta erat. Fuit quoque ultra Cyrenem in extremo sinu apud Garamantes Iouis Ammonis augustissimum & antiquissimum oraculum, in vastis solitudinibus & caepis torridis siccitate sterili: ac nudo solo: ad quod sole exurente, aestu flagrantissimo, per immensas arenarum moles, vastamque planitie calore & siti infesta uix iter cuiquam tolerabile fuit, si quidem uentus eas sicut fluctus nunc huc, nunc illuc agitare, & campos uelut maria infestare solet: nubes enim pulueres uelut, & foeda tempestate vexat. Post quae, nemus frequenti sylua oleaeque & proceris arboribus fontibusque passim manantibus amoenum, in medijs arenis & situ arido haud plus quadraginta stadiorum oraculi septa claudebat, ultra uero late deserta regio, uestigio humano inaccessa. Circa uero Ammonij passim loca incolunt. Ipse uero Ammon hircino capite & pelle amictus, multis caremoniis colebatur. Hunc sacerdotibus, quum responsa petunt aurato nauigio uectare, & patrium carmen canere, eoque propitiato, petentibus responsa dare solebat, quae non uerbis, sed autu signisque subobscuris ab Ammone edebantur. Quod quidem ad tantam maiestatis fastigium uenit, ut illuc post Cambysum, Alexandrum Macedonem, per ingentes aestus, omni tractu sitientem, penetrasse, pro miraculo fuerit, in Aegypto quoque Apis oraculum omnium sermone celebratur: erat enim bos, qui & Serapis dictus, corpore niger, candida fronte, in tergore alba nota insignis, duplicibus pilis in cauda & forma. lingua catharo notatus, quem certo uirum annos excedere non licebat. Hunc in lacum demersum Aegyptij iudicio iustitio, veste abscissa, & laceratis crinibus defunctam

Ex Trophonij antro reuersi semper tristes. Lethae fons. Memoriae fons. Tharfis uini. Trophonij statua. Iouis Ammonij oraculum.

Ceremoniae Iouis Ammonio exhibitae, atque eius imago.

Apis oraculum acque eius forma.

Respon- plangebant inuento verò, mirificè lætabantur. *Respon-*
Apis. sa autem dare non vt reliqua oracula solitus: sed si manu
 oblatum pabulum sumpſisset à consulentibus, secundos
 euentus, atque omnia prospera decernebat: si verò ab-
 nueret, indubio malo, & memoradis cladibus casura di-
 uinabat. Ideo quò à Germanico pabulum oblatum te-
 nuisset, funestum omnem & indubiam necè, quæ paulo
 post sequuta est, prænunciavit. A Tenediis verò serua-
 tum est, prægnatè vaccæ enutriti, cui veluti puerperæ
 fabulatur. Apud Æthiopes gens est (Nubas vocant) & in
Aethiopes. Africa Proembari, quibus regis vice, canis dominatur,
Proembari. quam mirificè obseruauit, ex illius motu & nutu impe-
 ria, & quæ sint placita augurates. Persis quoque (vt autor
 est Aristophanes) aliquando gallus regis vice præfuit &
Persæ. imperitauit. Sed præter hæc oracula, & quæ augustissima
 & sancta habita sunt templa quoque diuinitis & sancti-
 tate inclyta præcipua celebrantur: in Græcia, Olympij:
Templadi in Arabia, Triphili: in Cydonia, dictæ: in Alexandria,
uiris & Iouis Sinopitæ: in Lybia & Andro, Dionysij: in Epi-
sanctitate dauro, Æsculapii: in Istphmo & Tanaro, Sumio Eu-
inclyta. bœæ, atque Attica & Calabria, Neptuni: in Acarnania,
 Apollinis Actii: in Claro, Actio & Leucade, Lycia &
 Selenuntia, Apollinis: in Cappadocia, Bellonæ in eadè
 que, & Ionia atque Epheso, Dianæ: in Halicarnasso, Mi-
 neruæ: in Papho, Veneris: in Bosphoro, Apaturic: in Cy-
 pro, Accræ Veneris in Locris, Propinæ: in Achaia & Ca-
 tina: Cereris: in Samo, Argis Metaponto, & in Lucania,
 COLUMA in Iunonis. Sed quòd est de Olympio dictum, hoc templū
 in agro Pisano fuit, haud procul ab Elide, ante quod lu-
 cus agrestis olea constitus, & stadium omnium maximū,
 in Thriphili. *Templum* iuxta quod Alpheus præterfluens ex Arcadia, mare in-
 greditur: In phano autem Iouis Thriphili, columna ex
Acrae Ve- solido aureo multo auro verusta, cum titulis rerum ge-
neris & starum sacrata visebatur, quam ipsum Iouem statuisse fe-
Eunoſti runt. Acræ verò Veneris templū mulieribus nec videre
mulieribus nec adire fas est. Sicut Eunoſti phanū in Tanagra ad eò
adire nefas mulieribus interdictū fuit, vt si quo infortunio aut veri-
resficæ. tate Tanagræi opprimerentur, diligenter inquirent,
Diana nequa mulier consulto aut casu templo appropinquasset.
phanum. Castabilis Persicæ Dianæ phanum tantæ fuit religionis,

vt illic dicatæ virginēs (quod vix credi potest) super pru-
 nas nudis pedibus ambulent innoxie, sicut in templo Fe-
 ronix super ignè afflato numine incedeant: & ad mon-
 tem Soractis, familiæ quas Hyrpias vocat, super incen-
 sam struè insultabat impune, quibus perpetuo senatus-
 consulto vacatio munerum data est. In Achaia autè Ce-
 reris templo fons manat caremoniis sacer, in quem gra-
 uiore morbo impliciti introsipientes, speculo in fon-
 tem demisso, euenta valetudinis internoscant: sicut Tral-
 libus in antro Charonio, & apud Ægyptios in Isis, &
 in Melopidæ semidæ templo in Bubasto, ab ægrotis va-
 letudinis remedia in somniis præsciuntur. Fuitque mos,
 vt hi qui morbis leuari meruissent, remedia, & qua cu-
 ratione leuaretur, in æde Æsculapij velut in albo pro-
 ponerent, vt essent sempiterno monumento, & ceteros
 ex cælo iuarent. Contrariæ verò religionis Catinensis
 Cereris, quam Achaia, sacrariū fuit: ad istud enim viris
 accedere nō licet, sacra verò per mulieres ministrari, &
 virgines perfici solebat: cuius simulacrū non modò tan-
 gere, sed ne videre quidem homini fas est. Samiæ autem
 Iunonis dignum sua amplitudine templum, inter septē
 orbis miracula adnumeratur, quod ab vrbe haud plus vi-
 ginti stadiis aberat. In Lacinia Iunonis ara miracula
 affingūt, vt cineres in ara persistibus ventis immobiles
 maneat, sicut ara Veneris Paphiæ sub palustri cælo nul-
 lus pluuuis humectatur. Metapontinæ Iunonis templum
 hoc pro miraculo habuit, vt vitigineis columnis fulci-
 retur. In Lybia Liberi patris templum & oppidum ab
 vno eodèque bis inueniri negant. Ephesæ autè Dia-
 næ supra omnium sæculorum memoriam celebratissima
 & augustissima ædes fuit, magnis effusionibus & profu-
 sissima impensa à tota Asia constructa, septem stadiis ab
 vrbe, nudo & palustri solo: in cui⁹ festo annuo iuuenēs,
 primo flore ætatis & virginēs cultu excellēti procedere
 ad templum prælata pompa, & festum diem agere, spon-
 saliæque inuicem inire cōsuerant. Delubrum verò Nep-
 tuni in Achaia, Erechtheum cognominatum, hoc me-
 morabile habuit, vt aqua in puteo flante austro fluctua-
 ret, ceteris verò persstantibus ventis iaceret immota: cui
 cōpar Aristoteles tradit de Pythopoli vrbe ad Ascianiam
 Pythopoli.

*Fons in A-
 chaia Ce-
 reris tēplo.*

*Catinensis
 Cereris sa-
 crum.*

*Samiæ Iu-
 nonis tem-
 plum.*

*Lacinia Iu-
 nonis ara.
 Paphiæ
 Veneris
 ara.*

*Metapontinae Iu-
 nonis tēplum.
 Liberi pa-
 tris.*

*Ephesæ e.
 Dianæ.*

Neptuni.

*vrbei apud
 Pythopoli.*

paludem, cuius putei hyeme exsiccantur, æstate verò ad superficiem redundant: & apud Gades in Herculis templo, puteum inundatæ Oceano exsiccati. Quod verò de Clario dicimus, est animaduertendum, in Clario Iouem, Neptunum & Plutonem, mundum fuisse sortitos, qui mox nugis innumeris orbem implerent. Et Colophone in Apollinis delubro vates multa aqua epota, ex subiecta lacuna spiritu diuino tactos resposâ dare sicut apud Ligiræos in Thracia, ex intimo adyto Libero cõsecrato, plurimo mero exhausto, veluti numine afflatus vaticinari. Fuitque animaduersum, in Clario Apollinis, non feminam, vt Delphis, sed certis è familiis sacerdotes, aut ex Milesios accitos, plerunque literarum ignaros, hausta fontis aqua, vaticinia referre. Et in Andro, in templo Liberi patris manare fontem, qui Nonis Ianuarij vini saporem habeat: quod si è conspectu templi auferatur, rursus in aquam transeat. Nec desuere qui crederent apud Heleos in Bacchi festo, quod *ἄβυζα* vocat, tres lebetes in templo sua sponte repleti vino. Et in Bisaltia templum Dionysij esse, in quo cum sacra persoluuntur, si grata deo sunt, mira lux effunditur: cõtra verò, miræ tenebræ. Atque in Ægyra, nisi sanguine tauri epoto, sacerdotem non vaticinari. Cui cõpar miraculum fertur Hierapolis antrum esse, quod quum mortiferum exhalet, in eo intereunt omnia, nisi execta & quæ virilitatem amiserit. Et apud Potias Bæotia manare fontem: ex quo equæ indigenæ haurientes, cõcitrentur in rabie. Mirum quoque quod circa Halicarnassum antistiti Mineræ euenire traditur, vt quoties Amphictiensibus, qui ea loca incolunt, aliquid aduersi casurum foret, gradis illis nascatur barba, quasi eo portento futuras illis calamitates responderet: sicut in terra Caria, mulieribus templo dicatis, pilos in genis aut mento innasce, futuræ diuinationis signum erat.

Qui fuerint legati consulum vel prætorum, quæue iurisdictionis aut illorum potestas sit.

CAPVT III.

Singuli cõsules legatum sibi adificiebant.

Consules designatos cum primò prouincias sortiti essent, legatos sibi nominare, velut comites expeditionis, & adiutores negotiorum, quorum ope consilioque niterentur, quique ipsorum vices gererent quoties abesse

cõtingeret, vulgo notatū est: qui, sicut duo erant, COSS. ipsi duo pariter fuere, quos vel præfentes legebat senatus, magna prudẽtia viros, summis honoribus functos, vel absentes nominabat: quibus post COS. totius prouincia legionumque atque exercitus curatio madata est. Tametsi nonnullos à cõsulibus nominatos, vt pari voto & vna mente rēpub. administrarent, ex decreto senatus sæpissimè legationis munere functos legamus. Vnusquisque ergo COSS. suum legatum habebat, quo præcipuo cõsultore ac ministro cõsiliorum, in rebus gerendis delectuque habẽdo, totaque administranda prouincia vtebantur, quorum cõsilio & autoritate vel prælia suscipiebant, vel bello abstinebant: qui etiã decreta cõsulum, & arcana cõsilia sæpissimè exequabantur cum fide & cura. Cõsulibusque functis cõsulatu, & finito magistratu, legatos velut legationis munere functos, honore abire oportebat: qui quidem plerunque ex plebe aut patribus, nõnunquam prætorij aut cõsularum fuere. Etiam prætores lum eligebantur, quique antea cõsularum gessissent, & magnos belliculo viros, functos honoribus & triumphis, homines fidos acceptosque legationis munere fungi comperimus: illorumque procuracione & cura prouincias ab hostili incurfu defensas, & sæpe in officio retẽtas fuisse: quorum etiã autoritas tam in administranda prouincia, quam dudendo exercitu, acieque instruenda, & quãdo essent ad moturi copias, tãti fuit, vt absentibus vel impeditis consulis, summam imperij tenerent: Cõsiliorum & fortium factorum, ac merita virtutis & ignauia cuiusque, qua cura, qua fide & diligẽtia, quaque disciplina militari, duces exercitui & castris præfuisent, siquid fictum vanumque aut parum integra veritate afferrent, locupletissimi testes erant: soli denique gesta cõsulum diligenti estimatione perpẽdere & penitare debebant, Tum consulis laborantibus, aut morbo implicitis, vel fato perfunctis, ipsi supereffe, & munia obire poterant: nanque ipsorum erat officium, fiduciarum reip. operam dare, post COSS. prætorumve non tamen idem iuris & potestatis habere, ne imperatorias sibi partes vèdicarent: siquidem legatum munus est: omnia ad præscriptum imperiumque consulis agere: imperatoris verò summæ rei cõsulere & libe-

Legati consulum à consulis cõsiliis.

Quales legati consularum eliguntur.

Legatorum consulum officia & auctoritas.

Legati imperatoris munus.

rum tenere imperiū, eo cōsultore & ministro. M. Claudi legatus cōtra literas L. Cornelij C O S. de pugna aduersus Boios ad senatū magnificē scriptas, priuatim de cōsulis negligentia pluribus per literas significauit, quæ illi mox exitio criminique fuerunt: namque illum criminando effecit quo minus L. Cornelius de Boiis triūpharet: ipsiusque denegati triūphi, testimonium legati, præcipua causa fuit. Quanquā Cn. Maenius, contradicentibus decē legatis, in crimen adductus, acta perle causa in senatu, crimine absolutus, de Gallogræcis magnificē triumpharit. Quinetiā si quid per legatos in prouincia absentibus C O S S. & dum eorum vicem gerunt, fortiter ac dignū laude & triumpho geltū foret, poterat sine consule solus legatus suo iure & merito triūphare. De Parthis & Pacoro Ventidius, M. Antonij legatus, sine Antonio, licet nouo exēplo, triumphauit. Caius etiā Marius legatus Metelli cōsulis, ipsum criminando effecit, vt posthabito Metello, de Iugurtha triumpharit: antē cuius currū cum duobus filiis ductus est in triūpho. Quinetiam patrē filio legatum fuisse, & fratrem fratri, sæpissimè compertum est. Q. Fabium Maximum, Qu. filio consuli legatum aduersus. Samnites ad Suesulam obuiam produisse: & cum experiri vellet an sciret consulem agere, iussum ab eo obsequiū præstitisse, & equo descendisse, autores memorant P. quæ Scipionē cui Africano fuit cognomen, Scipioni fratri aduersus Antiochum consuli destinato, legatum venisse: tantūque autoritate effecisse, vt victo Antiocho, & pace Eumeni concessa, frater cuius legatus venerat, de Antiocho & omni Asia triumpharit, ob Asiamque à se victam, Asiatici cognomen reportarit. Illud quoque, notatū est, quoties consuli prorogatum fuisset imperium, etiam legati munus ad id tempus diffundi sæpe & prorogari, Animaduersumque & illud, à primis originibus legatum proconsulis sine equo ingredi consueisse: postea, verò à Seuerio institutum, vt in vehiculis federent, & sine morte obita, suo casu legatus in prouincia esse desisset, legationis munus solum consulem, sine senatu dedisse: ipsumque consulem aut senatum vnum pluresve legatos imperatori impedito, qui vicem suam gererent, &

Legatorū
triumphus.

Legati munus
prorogatum.
Legati pro
consulis.

Legati in
prætoriam

rebus gerēdis sufficerēt, sapius creauisse, comitesque expeditionis dedisse. C. Cæsari imperatori, cuius in re militari præcipua virtus fuit, dū cōtra efferas gentes bellū parat, decē legatos cōsiliij socios decreuit senatus, quibus adiutoribus & ministris magnas res gessisse fertur. Pompeius quoque bello piratico. cōtra tot prædones & cōmunes hostes omni genere rapinarū grassantes, quū solus superesse nequiret, quinque & viginti legatos accepit, tamen aliquando solus ipse legati munus obiret. Q. etiā Fuluius cōsuli graui vulnere affecto, quū exercitui & castris præesse nequiret aduersus Hannibalem, ex patrum decreto tres legati additi fuere. Quinetiam in expeditionem iturum cōsulem, plures & vltra sex legatos comites duxisse cōpertum est: quibus lectores cum fascibus pro muneris dignitate publicè dabantur, qui illis velut publico magistratui præcedebant. Subsequentis postea tēporibus, in tantum legatorū munus processit, & ad id fastigij deuenit, vt quoties laborantibus prouinciis subsidia mittenda forent, aut si quid publici priuatique negotij manerent, vbi plurimū laboris & periculi impederet, ea frequens senatus, per legatos decerneret, illisque prouinciæ administrandæ munus curaque delegaret, quæ libera dicta legatio est: nā soli sine consule aut prætore, legati munere fungebantur. Quæ etiam libera legatio. Legati legionū vbi crearentur. Legati in ordinem re cacti. Quæstor legato prelati.

rebus gerēdis sufficerēt, sapius creauisse, comitesque expeditionis dedisse. C. Cæsari imperatori, cuius in re militari præcipua virtus fuit, dū cōtra efferas gentes bellū parat, decē legatos cōsiliij socios decreuit senatus, quibus adiutoribus & ministris magnas res gessisse fertur. Pompeius quoque bello piratico. cōtra tot prædones & cōmunes hostes omni genere rapinarū grassantes, quū solus superesse nequiret, quinque & viginti legatos accepit, tamen aliquando solus ipse legati munus obiret. Q. etiā Fuluius cōsuli graui vulnere affecto, quū exercitui & castris præesse nequiret aduersus Hannibalem, ex patrum decreto tres legati additi fuere. Quinetiam in expeditionem iturum cōsulem, plures & vltra sex legatos comites duxisse cōpertum est: quibus lectores cum fascibus pro muneris dignitate publicè dabantur, qui illis velut publico magistratui præcedebant. Subsequentis postea tēporibus, in tantum legatorū munus processit, & ad id fastigij deuenit, vt quoties laborantibus prouinciis subsidia mittenda forent, aut si quid publici priuatique negotij manerent, vbi plurimū laboris & periculi impederet, ea frequens senatus, per legatos decerneret, illisque prouinciæ administrandæ munus curaque delegaret, quæ libera dicta legatio est: nā soli sine consule aut prætore, legati munere fungebantur. Quæ etiam libera legatio. Legati legionū vbi crearentur. Legati in ordinem re cacti. Quæstor legato prelati.

Legatorū
lectores.

Libera legatio.

Legati legionū
vbi crearentur.

Legati in
ordinem re
cacti.

Quæstor
legato prelati.

*Legatus in
Aphricam
missus.*

*Agessilaus
legatus.*
qui in Aphricam accederet, si quid operæ precii, aut dignum laude in provincia admisset, haud multo post, inculpatæ vitæ testimonio illam proconsulem administrasse. Tum siquando in acie vel castris, vrgentibus hostibus, consulto opus foret, per legatum qui summæ rerum præerat, & primas tenebat post COS rem ad concilium deferri, vbi legati legionum, primores centurionum, quæstors, tribunique & præfecti castrorum cõsultantes, capita conferebant: & quicquid opus erat factò, communi animæ consilioque decernebant: & demum vt erant sententiæ, legati iudicio imperioque fanciebant. Ab exteris verò Agessilaus proditur tãti legati munus fecisse, vt quauis imperator maximus, legatorum tamen officia obire non dubitaret.

Qui magni dii, qui communes aut indigetes dicti, quæve deorum cognomena, & Iunonis Romæ templa fuerint.

CAPVT IIII.

*Magni dii
Dii duodecim
maiorum
genium
Dii Penates.*

*Magni
inde.
Penates
qui.*

*Dii commu-
nes.*
Deorum quos prisca coluere, nomina potestatisque multiplices olim veteres statuisse, haud ambiguū est: nam quidam ex his Magni, quos Græci θεοὶ μεγάλοι vocant, plerique Communes dicti sunt, inferioris notæ. Magni fuere, Iupiter, Minerua, Mercurius, quos è Samothracia in Italiam Aeneas attulit. Alij maiorum gentiū deos, duodecim statueret: hi fuere Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus: vitorum autē, Iupiter, Mars, Mercurius, Neptunus, Vulcanus, Apollo: qui etiam dii penates ab Aenea appellati Magnique dicti, vel quod reliquos genere famaque præcellerent, vel quod infinitæ potestatis forent. M. Varro Cælum & Terram principes deorum, Aegyptij Serapim & Isim, in Latio Saturnum & Opim: plerique deos penates Magnos opinati sunt. Dixere autem penates, per quos spiramus, & corporis & animi vires possidemus. Hos dicunt esse Iouem in medio æthere, Iunonem in imo, in summo verò Mineruam, alij Apollinem & Neptunum. Martem verò, Bellonam & Victoriā, communes & vnitiores deos nuncupari, ea (vt dicunt) causa, quod omnibus præsto sunt, & modo ab vno, nunc ab alio beneficia conferri, & passim ho-

mines iuari putant. Nonnulli matrē deum, Solem, Lunam, Plutonem & Martem, cõmunes dixere deos, q̄ hi ferme ab omnibus frequenti cultu, curaque obseruantur: nam Persæ Ignem deum colunt: Scythæ præcipuū deorum matrē, cui equos immolant. Massagetæ & Pœni, Solem & Lunam, alij Plutonem, velut præcipua numina venerant: licet Solem Persarum, Lunam Græcorum præsidem nonnulli credant. Varro autem, qui magna hæc inquisitione collegit, ex omni deorum turba, quos supra triginta millia fuisse autumat, quosdam seclufit, quos selectos nūcupauit: hi fuere, Ianus, Iupiter Saturnus, Mercurius, Mars, Apollo, Genius, Vulcanus, Sol, Neptunus, Liber, Orcus, Iuno, Tellus, Ceres, Luna, Diana, Venus & Vesta: illòsque selectos velut vnitatoria numina appellauit. Geniales verò deos multi putant, Aquam, Terram, Ignem & Aërem: his addunt Solem & Lunam, ex quibus feminibus gignuntur omnia, quibus natali die quisque sacrum facit, q̄ gignendarum rerum vim haberent, qui Genius deorū filius, & parens hominum habetur. Tametsi binos Genios ab ipso natali die cuique mortali deorū munere datos, bonū scilicet & malum, Empedocles reputarit, Menander vnum. Alij Iunonem & Genium suum singulis dederunt: quasi præfides & oppugnatores. Lares quoque inter deos receptos fuisse, multorū estimonio probatur, quos antiqui inferiores dixere deos, qui priuarū ædium, triuitorum, viarumque, atque vrbs curam agunt: ideo Præfites nuncupati Hos Aegyptij quatuor fuisse putant: quos simul atque in lucē editus fuisset homo, illius peruigilē curā agere opinantur quorū nomina Dymon, Tychis, Heros & Anachis. Fuitque Platonis opinio, homines qui summa inregritate vixissent, post fata effici Lares: si verò improbi detestabilisq̄ fuissent. Lemures. Ipse enim trias fecit deorū species, ex quibus vnus est summus, primus: & solus deus alteri medijs, quos cæcicolos vocat: tertij, qui diis sunt minores, cæcicolis maiores. Dæmones verò ministros deorum, custodes autem hominū putauit. Dij nempe ruris & agricolarū, quos vitæ agrestis homines & rustici coluerūt, hi fuerunt: Iupiter, Tellus, Sol & Luna, Ceres & Liber, Rubigus & Flora, Minerua &

*Persæ.
Scythæ.
Massagetæ.
Pœni.
Alii.
Græci.
Dii selecti.*

*Dii geniales.
Genius.*

*Genii duo.
Sua cuique
Iuno &
Genius.
Lares.
Lares quatuor.*

Platonis opinio.

*Dæmones,
dii agricolarum.*

*Dii indi-
getes.* Venus, Lympha & bonus euentus, qui morbos, vastitudinē, calamitatē, intemperiesque depellunt. Præter hos fuere dii indigetes, qui ex hominibus in deorū numerū asciti, propter eximias belli pacisque artes, q̄ de genere humano bene meriti essent, post mortem numinibus equati, celebrē posteris memoriā reliquerūt, vt Hercules & Æneas, quē vocāt indigetē, Castor & Pollux, Æculapius & Romulus: atque alij, qui dū vixere, functi laboribus, ob fortia facinora generi humano exhibita, tanto honore habiti cultique sunt, vt ex hominibus in deorū cœtū asciti, pro diis celebrarentur & colerētur, quos velut ascriptitios & novos incolas post fata in cælū receptos putauere. Fuit enim hæc consentiens obseruatio, præcipuē apud Lacones, vt eximios præclarosq; viros, qui obuiā eūdo periculis, rempub. auxissent, ob egregia facinora ciuibus & patrię exhibita, vt gratiā meriti redderent, in deorū sedes receptos consecrarent & in cælum tollerent, illisque diuinos honores & humano fastigio ampliora decernerent: templaque, flamines, puluinar & aras ac sedes immortalitatis exhiberēt. Græci verò propter beneficia viuentes etiam cælo consecrare, & immortalitate donare cōsueuerūt, quam apotheosin dixerunt: sicut de Platone & Agesiāo legimus, atq; aliis, qui in cœtū cælestiū recepti, in vita diuinos honores meruerunt: illisque certamina, ludos & sacra anniuersaria dicarunt, tanquā numinibus aut heroibus: illis præsertim, qui tyrannos exegerūt, aut vindices libertatis fuerunt. Hi tanquā mortale fastigiū egredi, omniū consensu in concilium cælestiū asciti, pro diis haberi & coli cœpti sunt. Hinc etiā Romani Cæsares, quorū opera & virtute res Romana creuit, & imperij, fines latē propagati sunt, post funera immortalis memoria consecrarūt & in deos receperunt, qui ob æternā gloriā dii indigetes dicti, nomini bus plerunq̄ mutatis, & nouis cooptatis: siquidē Romulus, Quirinus: Iuno, Maruta: Leucothea, Albunea: Melicerta, Palæmon & Protumnus: Leda, Nemesif: Circe, Marica: Nersilia, Hora: Rhea, deorum mater: Idæa, Dindymeda: Philena, Pessinuntia: & Cybeles Berecynthia, dictæ sunt. Indi verò Iouē pluuiālē, & Gangem flumē, velut indigetes deos, carmine incōdito venerantur:

Meroitæ Hercule, Pana, & Ifim: Germani Tuistonā deū *Meroitavū*
terra editum, & Mannum filium Astymphalissi, Achil- *Germano-*
lem: Persę, Amanū & Anandatū Veneti Diomedē instar *rum.*
numinis habent, cui etiā candidū immolabant equum, *Persarum.*
Sicut Ægyptij Isidem, Mauri Iubā, Pœni Vranum, Mace- *Venetorū.*
dones Gabyrum, Latini Faunū, Siculi Adranū, Libyci- *Ægyptio-*
Psaphonem, ne omnes perceussē deos. Is enim Psaphō *rum.*
quum despectissimus esset, & vltimā notæ, vocales aues *Maurorū.*
edocuit hæc verba eloqui, Magnus deus Psaphon: qui- *Pœnorum.*
bus dimissis in lucos, audita voce, apud rudes populos *Macedonū*
est pro deo habitus. Thraces Zamolxie, Syri Astartem, *Latinorū*
Adad & Agartin: Arabes Dyafarē, Horici Tibileneum, *Sicilorum.*
& Aphri Cælestū. Aegiolenſes, Maceranas deas: & gēs *Libycorū.*
iuxta Naucratiū Ægypti. Theatum, velut præsentissi- *Psaphon.*
ma numina coluerunt, qui omnes ex hominibus post fu- *Ceremo-*
nera diuinitate donati, diique indigetes post consecra- *nię referē-*
tionē habiti sunt. Quē quidem sic fieri nouimus, vt im- *di aliquem*
peratore qui referendus in deos & consecrādus erat, vi- *inter deos.*
tauncto, pyrā in tabernaculi formā construerent, quod *inter deos.*
auro & ebore, signisque & tabulis pictis exornatū miri-
ficē, alio desuper breuiori, vsque ad tertiam contigna-
tionem erigebant, aquila cum omnium odorū aggestu
in summo culmine locata: lectōque cōstrato purpura &
auro, in quo defuncti effigies iacebat, senatus, equeſter
ordo, ac viri triūphales, quiq; amplissimos honores ges-
serant, procedentes lectū deferebant in pyram, cum car-
mine & hymnis, omnibusque humanis diuinisque agge-
stis honoribus, Demū incensa pyrā, quum vapore & fu-
mo aquila agitata, è summo culmine tabernaculi aëra
petiisset, religio incussa fuit, ipsius animā per inane cælum
petiisse, ipsūque defæcato quod mortale erat & ca-
ducum, in numero cælestium & concilio deorum recipi
& haberi. Quam consecrationē apotheosin Græci nun-
cuparunt, qui deinceps inter diuos relatus pro deo cole-
batur. Fuitque senatusconsulto cautum, ne quis ex Cæ-
saribus, nisi ex decreto patrū, inter deos referretur. Mirum
tamen de Diocleriano proditur, qui sponte deposito
imperio, nonum post annum, primus sine imperio, po-
puli insu, patribus autoribus, cælestes honores & apo-
theosin meruit. Et de Constantino Maximo, qui diucr-

farum religionū assensu, ab ethnicis inter diuos relatus fuit, & à Christianis inter sanctos. Feruntque magnū illum Agefilau, cum à Thafis apothefosi honoratus, & inter diuos relatus fuisset viuens, illos interrogasse, vt si deos faciendi potestatem haberent, prius seipfos consecrarent, postea se deificarent. Contra Empedocles: nam tanto studio captus fuit vt pro numine coleretur, vt ia medium Ætnæ incendiū viuens se deiceret. Inter ceteros proditur Eutimus poeta Locris oriūds, oraculi iussu viuēs consecratus, & inter diuos relatus. Patrios verò dixere deos, qui singulis vrbibus præsent, illarūque præfides & propugnatores sunt, vt Apollo & Minerua Athenis, Iliensibus & Gnois, qui inde illā oriundam ferunt, licet Alalcomeni suam dicant: Thebis Bœotii Liber & Hercules, Iuno Carthagini, quā humano cruore placabant, eadēque Samo, Sparta & Mycenis, atq; Argis, vbi nata fertur: Venus Cypro & Papho, Apollo Rhodiis, Leno Vulcanus, Naxos Libero: idēque Apollo Delphis, Tænarus Neptuno, Cyzicenis Pallas, quod ea vrbs pro dote illi fuerat: Tenediis, Tenes deus: Alabandenſibus Alabandus, Cretensibus Diana, quam Britomartem vocant: Theſpiensibus & Parianis Cupido, Romanis verò Mars qui præcipuo honore insignes à suis ciuibus colebantur eximie: quanuis numē quod vrbi præſſet, palam facere nefas putarent, ne euocationes quæ ad auertenda numina quæ vrbibus præſunt, fieri ab hostibus solēt, ipsis aliquando innotescerent. Erat enim vetus mos, vt in vrbium obsidione, vbi ad vltimā dimicationē ventum esset, tutelares deos, sub quorum præsidio vrbs foret, certo carmine & verbis cōceptis in nouas sedes euocarent, tēplaque ampliora & solennes aras illis promitterent, nefas opinati, deos vrbū præfides, vrbe hostiliter direpta, velut mācipia captiuos habere. Persis verò & Ægyptiis nullos patrios habere deos in vsu fuit, quod euocationibus illos migrare & oppidis, & sine tutela deserere timerēt. Alij vincla & catenas annexebant diis. Nonnulli sponses à diis petebāt ne euocarentur & abirēt. Tyrj enim obsidione pressi, Herculis simulacrū, quod magna religione colūt, ne vrbem desereret, aurea catena deuinxere. Neque solū insignes vrbes conspicuæ magnitudinis,

Agefilai dictum.

Empedoclis ambitio.

Eutimus.

Dij patrij.

Dei nomen occultum in cuius tutela erat vrbs.

Vrbem expugnaturū diis tutela vrbes alia loca promittebant.

Persæ.

Ægyptij.

sed oppida penè deformata, & modici vici, ne hostili vastaretur in cursu patrios deos coluisse feruntur. siquidem Crustumeni Deluentinū peculiarem habuere. Narnienses Viridianum, Aufculani, Ancariam, Volsinices Nurtiam Otriculari Valētiam, Sutrini quoque Norciā. Sed tametsi peculiaris Iuno Carthagini fuerit, & præcipuum numen, Romę tamen non minoris obseruatę cultusque habita est: quippe quæ cordi Romanis, & quàm regali magnificentia culta celebratęque sit, illud argumēto fuerit quod post initium consularum C O S S. Iunoni Sospitæ sacrum faciunt, quodque singulorum mensum Calend. præcipuē Mart. suo numini dicarunt, & sanctas habuerunt: qua re matronalia dicta, quod matronæ illas celebrant pro coniugiis, & sacrum faciunt, quodque ea die Iunonis aedes coli cœpta fuit: sicut Aprilii mense Veneri matronæ myrto coronatæ lauant. Eius variæ potestates & nomina fuere: nam & Curetis, Lucina, Matrona, Regina, & Opigena, quod parturientibus opem fert, Hera, Iterduca, Cinxia, Hippia: à Thuscis Cipra, à Laurētibus Calendariis, à Corinthiis Anetistos dicta est, quæ & matrem deūm nuncupant, alij Pelasgite: sicut Venus, Cyprus, Adonis, Verticordia, Aphrodite: ab Assyriis Melitra, ab Arabibus Alitra, à Græcis Pitho, ab Eleis Vrania, à Scythis Arginipasa, à Cypris Barbata, etiam Calua, Armata. Pandemus, Apostropha, & Callipygos: à Thebanis Præpotens, à Persis quoque Mitra appellata est. Nec minus Apollinem nominibus variis vocatum ferunt: quippe apud Athamanas Titan, apud Ægyptios Ofiris: à Persis, vbi in antro colitur, Mitra nuncupatur, à Lydiis Lymios, ab aliis Eleus. In Taurominoi Archigetes, à Syracusanis Themites, à Græcis Tyreos, cui sacrum ante fores faciūt: apud Pachyni incolas Libysinus, à Scythis Oetofcyros, à Lesbiis Myricæus, quod myrices, hoc est, virgas teneret: apud Spartanos Carnius dictus est, ab Atheniensibus Patrous & Alexicacos, à Mileſiis & Deliis Vlios & Pëonicus, in Arcadia Epicurus, apud Eleos Obſophagus: ab aliis Lycius, Phæbus, Phaneus, Iſmenus, & Orius dicebatur. Obseruatūque apud Thracas; La-cedæmonios & Bœotios fuit, Apollinem & Liberum Liber eisde patrem eadem sacra habere, iisdēque honoribus colli. *sacris culi.*

Patrij dij. & tutelares.

Matronalia. Iunonis varia potestates.

Veneris diuersa nomina apud Persas. Apollinis.

Apollo & Liber eisde patrem eadem sacra habere, iisdēque honoribus colli.

Bacchi cognomina diversa. Baccho verò Siculi Morichum dixere nomen: Arabes, Oracal & Adoneum: alij Lyqum, Erebinthiū, Sabazium: Lacedæmonij, Scythitem & Milichium vocitarunt, cuius faciem musto intingere, & fucus ornare votus mos erat. Tradunt quoque Mineruas diuersis cognominati nominibus: nam & Trigemina, Glaucopis & Sais ab Ægyptiis appellatur, à Milesiis Afisia, apud quos mirificū fuit templū: à Græcis Artemis, à Cretensibus Diçtynna, Phœbe & Diana: à Siculis Lya, quia parturientium soluit dolores. Prima enim fertur Iouis filia: secunda, Nilo orta, quam Ægyptij Saleten dixerunt: tertia, quam Arcades Chorion nominant: quarta Pallantis, quæ patrem interemit ipsam vitare conantem, cui pinnarum talaria affinxerunt. Mercurium quoque multiplici ferunt vocatum nomine: nam Galli Theutatem, Ægyptij Thei appellantur, quos quinque numerari plerique autunt, sicut Vulcanos plures. Cybelem quoque alij Rheam dixere, alij Berecynthiam plerique bonam deam. Isidem verò Phryges Pessinuntiam matrem deū vocāt: Attici Cecropiam Mineruam, Cyprij Paphiam Venerem, Cretes Diçtinnam Dianam, Siculi Stygiam Proserpinam. Eleusini vetustam Cererem, alij Iunonem, nonnulli belonē plerique Hecaten, Prima verò Iunonis ædes à Camillo dicata est in Auētino, quæ cæteris lōgè multūq; præstitit, ad quam simulacrum Iunonis Veientanæ allatum memorant, quā Reginam nominatā volunt. Altera in Capitolio, iuxta quam sacri anseres pascebātur, quæ & Regina dicta est. Tertia in arce, cognomento Monetæ, in area in qua M. Manlij Capitolini domus fuit, quā à L. Furio dictatore votam nonnulli memorant. Nā quum nouo motu tota vrbs contremisceret, & quibus piamentis, cuiue deo sacrum fieret, non dinoscerent, ex arce vocem auditam ferunt, monentem, vt sua plena sacra Iunoni & procuratio fierent: inde Monetæ nomen datum. Nouimus quoque in vico Iugario aram Iunonis Iugæ conspici, quæ coniugijs præesse dicebatur, sicut Cinxia & Gamelia Iuno, à nubentibus sanctē colebatur: cui sacrificantes obseruāt, vt bilem à visceribus hostiæ dimoueant, illamque iuxta aram defodiant loco abdito & aperto, vt signarent sine bili matrimonia esse oportere. In

Mercurij varia nomina.
Cybelis nomina.

Iunonis ædes & arce diuersæ.
Roma.

Exquiliis quoque Lacinia Iunonis templum fuit, & in foro olitorio ara Iunonis Matutæ. Ædem in Palatio etiam Iunonis Sospitæ summo honore cultā inuenimus, iuxta templum Cybelis, cuius aram Numæ legibus pellex tangere vetabatur. Nam in colle Viminali, & in porticu Octauia, Iunonis templum & aram fuisse vulgò *Sacra Iunonis diuersa.* proditum memoriæ est. Neque omittendum, noua religione & barbara cæremonia apud diuersas gentes Iunoni sacrum fieri: nam Lauini templum Iunonis erat, & iuxta specus, vnde prædiēs draco, virginis manu pascebatur. In Syria in phano antiquissimo sacerdotes dum Iunoni sacrificant, inuicem digladiantur, sicut Corybætes in sacris magnæ deæ, & in templo Dianæ apud Ariciam: apud Crotonem sacerdos breui scuto superstans sacrum facit, & victimam Iunoni cædit. In Samo nisi habitu nubentis & nuptiarum solennibus seruatis, Iunoni sacrum facere non licet. In Stymphalo Arcadia Iunoni triplex sacrum ex tribus cognominibus fit: vnum, velut puellæ, alterum, vt Ioui nuptæ: tertium, velut viduæ Sami quoque, vt dicata Iunoni templa, *Lysandria* vocentur, *Lysandria.* Ienatus consulto cautū fuit: & Argis in ara Iunonis nulli externo aut peregrino sacrum facere permittitur.

Ex quibus oppidis, quibusque regionibus, aut terram oris ingenio clari & præcipua doctrina viri plures enasere.

CAPVT. V.

EX multis magnis animis, amplissimisq; ingenijs, quæ vnquam vidimus aut legimus, illorum qui studio disciplinarū exteras nationes conquisiuerunt, in primis Homerus fuit, Orpheus, Eudox⁹, Democritus, Pythagoras, Archita & Plato, clari sapiētia: qui ad Gymnosophistas, spectandōsque siderum, motus, disciplinaeque ediscēdas, tanquam ad mercaturā bonarum artium profecti sunt. Is verò Eudoxus summus perhibetur, astrologus, qua tēpe- *Eudoxus.* state Galli Senones vrbe peruastarunt. Pythagoras Tar- *Pythago-* quinij Superbi tēpore viguit. Platonē verò post quadringentisimū vrbs annuum ad Dionysiu venisse fama vul- *Plato.* gavit. Archita autem dum discēdi studio flagrat, multas *Archita.* per oras peregrinatus, captus à piratis, & venūdatus est.

Thales. Sic Thales ille Milesius, cuius sunt multa & miranda inuenta, deinde Solon & Lycurgus, vt legum sanctionumque quas tulere, causas rationesque curiosius pensitaret, aliisque illustres viri, nullum vitæ cultum aut paratum requirentes, partim Ægyptios & Æthiopes, partim Syros, Arabas, Persas, Parthos, Hyrcanos & Indos, omnes denique terrarum fibras, ac diuersi orbis vltimas oras rimando, nihil inexpertum reliquere, dum studia bonarum artium, & veri cognitionem vadique emendicaret, ita vt ex omnibus sapientissimis viris, quos vlla vnquam tulit ætas, in patrio solo paucissimos funeratos inuenias. Quibus excellenti doctrinis, tantum processere, vt multa ingeniorum doctrinarumque monumenta posteris reliquerint: suaque non vbes modò & oppida, sed regiones & gentes magnis nominibus nobilitarint. Præcipue verò Milesus Ioniæ, multiplici doctrina præditis viris excelluisse fertur: nam & Thaletis astrologi, qui inter sapientes adnominatur, Anaximenis philosophi mathematicorum nobilissimi, qui horologium ostendit primus: Timothei musici, & Anaximandri physici, Hecatei historici, atque Aschis oratoris, qui magno in precio fuere, aliisque scientissimis viris floruisse fertur. Ingenia quoque Asiatica sua laude fraudanda non sunt. Ex hac enim poëta Anacreon, Mynermus, & Antimachus, claro præconio celebrati, deinde Hipponax, & Sapho, atque Alcæus poëtæ, qui lyricos inuenit. Præter hos, Xanthus, Hecatenus, Herodotus, Ephorus & Theopompus historici, aliisque præcipua doctrina viri, illa sempiternæ laudi memoriæque commendarunt. Fuit præterea Cartheia seu Iulis, parua circa Delon insula, clara ingenii virisque: ex ea enim Simonides poëta, qui scripsit multa præclarè & Bacchylides, deinde Erastrius medendi arte clarus, cuius plura documenta sunt: atque Aristo Bionis æmulus ex peripatetica disciplina, duxere originem. Nec Minus ex Bithynia & Cyrenis, non dispari laude censendi. Ex illa enim Zenocrates philosophus, & Dionysius dialecticus, Hipparchus & Theodorus. Item Theophanes orator, in causis forensibus versatus egregiè, & Asclepiades medicus. Ex Cyrenis verò Callimachus, qui elegos scripsit primus, quo tempore Liuius poëta Romæ fabulâ dedit: & Aristippus Socraticus

Sacroticus floruisse dicitur, cuius filia Areta tantum ingenio valuit, vt post Aristippum scholas cum laude rexerit, & disciplinas docuerit. Præter quas vbes, Tharsus, Alabanda, Tyrus Gnidus, Rhodus, variis eruditionibus & doctrinis excellere, præcipuosque & summo ingenio viros eduxere. Sed quod est de Simonide dictum, magni exempli illius casus fuere, bis monitu diuum, partim ruinâ, partim naufragio erepti. Asclepiades verò publico fertur præconio, quod phreneticos & mente imminuta laborantes, concentu sonorum, mirabili experimento ad sanitatem reuocarit. De Anacreonte inter mira exempla fatum memoratur, & memorabilis illa mors, acino vuæ passâ strangulati: quæ res infirmitatis humanæ nos commonefacit, fortunaæque varietatis, atque imminentium calamitatum, vitæque variis casibus expositæ, magna nobis documenta dari.

Quo apparatu, & qua pompa quantumque, omnium studio olim Romani triumphos agerent: quis ordo seruari, & quæ in triumpho ferri consueverant.

CAPVT VI.

Quæ triumphantium pompa & quis ordo fuerit, quantumque omnium studio & apparatu ducibus exercituum, post res feliciter gestas triumphus deferri consueffet, intercisè veterum monumentis traditum est. In primis fuit obseruatum, vt qui imperatores rebus bene gestis, post multa facinora militaria, domitis hostibus triumphum poscerent, pacatam prouinciâ successori in primis traderent, exercitumque victorem, & opimum præda, testemque virtutis & ignauitiæ cuiusque, prius facerent, & immeriti, Romam reducerent. Inque eadem Bellonæ extra urbem senatu euocato (neque enim triumphum petenti, urbem ire fas erat) de rebus à se gestis magnificè, quæ oppida, quaque prouincias bello vicissent, aut quibus cum hostibus signis collatis conflixissent, quæque egregia ipsi fecissent, quòque hostium milia cecidissent, omnia denique belli decora, ordine diserebant: vbi legatos, tribunos militum, centuriones, milites denique exercitus, quò notior restatorumque eorum virtus foret, adesse oportebat, vt merita illius virtutis, cui tantus honor debebatur, si quid veri va-

Alia vbes doctis viris clarae. Simonides. Asclepiades.

Anacreontis iuuentus.

Triumphanti quæ prius facerent, & obseruanda erant.

nique referretur, testes forent. Augustus verò Octavius in templo Martis Vltoris, quod in foro suo deposuit, senatum de bellis, deque triumphis cōsuli, vtque prouincias cum imperio petitur inde deducerentur, in eoque reuerſi ex prouincia triumphorum insignia deponerent decreto sanciuir: tamen in Martio campo, & in pratis Flaminiis, non semel de triumpho actum inueniamus.

Argini.

Apud Argiuos ex militia reuerſi duces, cum militū agmine totoque exercitu, in Charadro extra urbem concilium aduocabant: ubique de militaribus donis, quæ cuique deberentur, optimatū consensu decernebāt. Sapius tamē absenti duci, quā de rebus gestis egregiè maximè cognitū esset, à senatu decretus triūphus fuit.

Absentibus decretus triumphus. Triumphus à populo decreti sine senatus auctoritate.

Cūque res bello gesta, triumpho dignæ viderentur, prout erant sententiæ, populi iussu, patribus autoribus, triūphū decernebant: aut si senatus aduersaretur, per tribunos ad populū ferri posse, populūque citra senatus auctoritatem triūphos sæpe decreuisse cōpertum est. Valerio & Horatio C O S S. victis Sabinis & Volscis, quū triūphus negaretur, L. Icilius trib. ple. de illorū triūpho ad populū tulit, qui primi ex scito plebis, nullo decernente senatu, triūpharunt. Et M. Rutilio dictatori de plebe homini, deditis & victis hostibus, sine patrū auctoritate, solo iussu populi triūphare licuit. Tamen plures, quum Romæ aduersante senatu honos negaretur, in Albano honestos triūphos egisse legamus. Primūſque M. Papyrius Masſo, quum Romæ negaretur, in Albano & alij Iulij exemplo triūpharunt. M. verò Antonio magnæ inuidiæ fuit, quòd quum deberet Romæ Alexandria de Parthis triūphauit. Et Domitio Ænobarbo, quòd deuictis Aruernis, nullo decernente senatu, elephanto vectus, velut triūphans totam Italiam peruagarit. Mansitque diu mos Romæ de domitis nationibus & hostibus bello

Probus vltimus Cæsar victis triūphandi, ad Probum vsque imperatorem. Is enim vltimus Cæsarum triūphasse traditur: post quem *ſarū trium obliterata* virtute militari, quum vigor ille animi defuisse *phauit.* set, & imperium deflexisset, nulli Cæsarum triūphasse *Bellisarius.* leguntur: quanuis alij Bellisarium, qui sub Iustiniano meruit coronam, postremum omnium triūphasse cōtendant. Fuisseque maximè cognitum, à condita urbe ad

Vespasianum & Titum, deuictis debellatisque nationibus ab vltimo orbe, Romanos per tot secula viginti supra trecentos triūphos egisse: exque Samnitibus solum, hostibus præualētibus, multiplici tandem clade affectis & debellatis, quatuor supra triginta triūphos inisse, pluriſque de Gallis quàm de reliquo orbe terrarū, duces Romanos triūphasse. Et tamen Romanis tantum ciuibus olim triūphus decerneretur, vni tamē Cornelio Balbo externo & Gaditano, ob deuictos Garamantes, tributum legimus. Mirūmque prodi de Ventidio Ballo, qui ductus in triūpho, & multo, eò processit, vt Romanorum primus felicitate mira de Parthis triūpharit. Fuluius postea Thufculanus, cū & ciuis & C O S. Thufculi fuisset, & ad Romanos transfuisset, tam feliciter egit, vt Thufculum extra fortem velut prouinciam assequutus, triūphum Romæ de sua patria egerit, eo ipso anno ciuitate donatus, & C O S. factus. M. quoque Perpenna Græcus homo, postea consul, de Aristonico iustissimum Romæ duxit triūphum. Proditus tamen est Fuluius Flaccus tantæ moderationis fuisse, vt decretum sibi triūphi honorem ob modestiā recusarit. Et M. Fabius, quia fratrem bello amiserat, triūpho cessisse. Tiberius quoque Cæsar de Illyriis parta victoria, triūphare noluit, consternata tunc ciuitate propter Variam cladem: sicut Marius deuictis Theutonibus triūphū distulit, conspicatus patriam aduentantibus Cimbris laborare, Septimius quoque Seuerus, deuictis Parthis, quum pedum valetudine laboraret, triūphum recusauit. Igitur decreto triūpho, Romani magistratus & omnes tribus obuæ, flaminèſque purpura, & sacerdotēs ac pontifices apiculis velati, laudantes gratantèſque, atque viri triūphales consularèſque, cunctaque nobilitas & senatus in prætexa & laticlauiſ, tum omnis sexus & ætas frequentes cum cōiugibus & liberis in læritia publica, omnibus denique ordinibus effusis, cum gaudio ad excipiendum visendamque prodibant, Apud Athenienses verò siquando summi duces rebus feliciter gestis urbem inirent, non modò à magistratibus & omnibus ordinibus frequenter obuam itum est, sed eorum quoque imagines producere obuam, & diem Victoriæ consecrare mos erat.

Rom. de Gallis sæpe triūpharunt.

Qui triūphare recusarunt.

Triūphi ceremonie Romani.

Athenienses.

*Que ante
triumphum
sem ferre-
bantur.*

Ingredienti deinde, longo ordine, montium, fluminum, oppidorum & urbium species, quas bello peruicerat, & vi expugnarat, præcedebat. Vires enim motes & flumina, regionesque, quas Imperatores bello domuissent, in triumpho duci vetusti moris erat. Quare T. Quintius dictator, Præneste in dedicationem accepta, signum Præneste duxit triumphans, & M. Marcellus Syracusanus, & Scipio Asiaticus centum triginta oppidorum simulacra vno triumpho detulit, & C. Cæsar Massiliam, Nilum, Rhenum, Rhodanumque ex auro, & fatum ex ebore. Sæpe etiam præ multitudine oppidorum effictas turres pro expugnatis urbibus captarum ciuitatum simulacra ferentes, in triumpho detulere. Fertur Sylla quum omnes Asiae & Græciæ vrbes bello domitas in triumpho deduxisset, nulla Romanorum oppida, aut ciuium imagines ducere voluisse. Nō, sic Cæsar nam imagines Scipionis, Petreij & Catonis, inter præpæ ferula representauit. Inter quæ tabellas grandioribus literis inscriptas, cum titulis, in quibus naues captæ, vrbes tributo affectæ, seruæ, aut vctigales, in fidem acceptæ, oppidaque expugnata, gentes perdomitæ, & reges bello victi continebantur. Tum pegmata in tertium quartumque nidum, velut exertis ramis, iurgætiæ, & simulacra bellorum artificii manu elaborata præferabant: vbi captarum urbium prælorumque effictæ species erant, vbi acies victas & fugatas, percussos cõternatosque hostes, castellorum excidia, exercituumque intra fusos, vrbes populari, fero ignique vastari, ædificia incendi, mœnia disturbati, claustra reuelli, totasque imagines prælorum effictas, facillè erat carnere. His succedebat spolia hostium, & captiua arma, tum currus spoliis onasti, militariæque signa ex domitis gentibus non erecta, sed inuersa. Post hæc catapultæ, ballistæ, & tormentorum omne genus vi expugnatum, ac belli apparatus, machinæque ad urbium excidia, rostraque nauium vi captarum, nauisque rostrate bello victæ, proferebantur, quare Lucullus longas & rostratas decem ultra centum in triumpho duxit. Præterea falcari currus, clypeique, insignes & scuta, quibus L. Papyrius dictator de Samnitibus triumphans forum ornauit, tum lecticæ aureæ, aeneæque vel argentea signa ex deuictis gentibus quorum supra ducenta octoginta, & marmorea

*Tabellæ in
triumpho
prælatæ.*

ferè totidem, M. Fuluius in triumpho quem de Ætolis & Cephaleniâ habuit, carpentis vexit. Currusque aurei vel argentei, vasæque aurea & argentea omnis generis, spoliisque ciuitatum vi captarum: tum coronæ aureæ, & urbium dona, & populorum, quibus à sociis & fœdere iunctis provirture Dux donatus fuerat, suo ordine sequebantur, quarum nonnullos supra octingentas & duo millia detulisse cõperimus. Quodque auri vel argenti facti signarique ex manubiis & urbium spoliis, partim rudibus massis quaesitum foret, id omne deferri in triumpho, & perferri in tabulis, in ararium est condi solitum. Legimus Scipionem, cui Africano fuit cognomen, bello Carthagenensi, ex præda argenti cælati pondo nume. CCC. & vasorum aureorum pondo ducenta millia: Paulumque Æmylium, deuicta Macedonia, vasorum aureorum, aurique & argenti signati tantum detulisse, vt ex illo populi Rom. tributum pendere desierit. Quinctiam Herculis signum ante triumphantem non raro in pompa vehi solere, tum si quid visendum & memorabile, atque æuo priore incognitum, in deuicta prouincia fuisset, velut rem spectatissimam nouo inuento vnâ afferri cõpertum est. Vespasianus Iudæa captâ, balsamum nunquam alias visum arborem, & Pompeium victo Mithridate ebumum, primi ostenderunt. Eundemque Pompeium tertio triumpho quem de Asia & Ponto habuit, inter soleniâ, alueum cum telluris lusorium è gemmis duabus magnitudinis mixtum, nulla gemmarum ad eam accedente, detulisse: & Aurelium Cæsarum, præter alia spectatissima, tigrides, alces, & camelopardales in triumpho pompa ostendisse, auctores memorant. Præter quæ, elephantos aut equos in bello captos, simul & obfides qui à fœderatis gentibus & sociis dati erant, tanquam pacis pignora deduci notatum est. Qui mox Syracusanis frequens erat, vt captiuos equos totis crinibus, victores autem lauro coronatos ducerent in triumpho. Elephantos autem Curius Dentatus post Italia victum fugatumque Pyrrhum, quatuor captiuos detulit primus. L. quoque Cæcilius Metellus, rebus aduersus Pœnos feliciter gestis, primo Punico bello centum & viginti: & P. Cornelius Nasica triumpho Gallico, præter multa memoranda, equorum gregem bello

*Herculis
signum ante
triumphantem
prælatum.*

Syracusani.

captorum: & Scipio Asiaticus, deuictō Antiocho, ultra mille & ducentos eburneos dentes: & Cneus Milius deuicta Asia, monopodia & abacos, ac triclinia arata, vestemque stragulam detulere. Post hos tubicines multiplici sono classicum canentes incedebant, quos longo ordine candidi bones, tauriq; auratis cornibus, infulsisque & vittis ornati & auro, mox immolandi sequebantur. Hos comitabatur succincti adolescentes, aureas argentalsque patinas tenentes. Quibus succedebat tribuni militum, centuriones, praefecti, equitesque insignes ac pedites victoris exercitus, qui ob egregia facinora & nauatam in bello operam, dona militaria meruissent. Necnon milites, quorum spectatissima virtus in bello fuit, qui que ab imperatore, ciuicis, muralibus, castrensibusve coronis, torquibusque aureis, phaleris aut armillis donati erant, insignes militaribus donis, spoliis armisque fulgentes praebant, sequentibus mox legatis & tribunis legionū in equis. Tum reges & captiui nobiles, & si qui bello capti insignes forent, praecipue hostiū duces, contra quos indictum fuisset bellum, ex tanto fastigio deiecti, in vehiculis aut ferulis, ceteri vero castrenatim victi catenis in seruitij notam, praecedebant. Quare Pompeius Magnus regum filios & obsides numero quatuor & triginta supra trecentos praetulisse fertur, inter quos Tigranem, Aristobulum, & Mithridatis filios quinque: filias vero duas. Caius quoque Caesar Africano triumpho, Iubæ regis filium infantē, qui mox clarus ingenio euasit, ante currum duxit. Et quum Catonis, Scipionis & Petreij, aliorumque imagines variis casibus affectas detulisset, Pompeij simulachrum deferri passus non fuit. Quod si morte obita minimè duci ualuisse illorum imagines & simulachra per sepe delata sunt. Cum enim Scipio, deuicta Carthagine, Hasdrubalem & Paulus Aemilius Perseum & filios, Mariusque Jugurtham regno deturbatos, contra decus regum duxissent captiuos in triumpho, Augustus post bellum Aetiacum Alexandrino triumpho, quum Cleopatram ducere nequireret, ipsius imaginem quæ manu sibi mortem conficiuerat, exanguem detulit. In quo omnes gazas Ptolemaeorum congestas tantumque auri & pecuniarum inuexit, ut precia

Captiui in triumphum aucti.

Imagines ducum hostium mortuorum in triumphum ductæ.

possessionū venalium exinde duplicia statueretur. Proditumque memoria est, Lucullum triumpho Mitridatico aureum Mithridatis simulacrum sex pedum, & clypeum ex preciosis gemmis præter alia insignia detulisse, & Pompeium Magnum Pharnacis statuam argenteam, suam vero ex margaritis, & signa aurea tria, & alia myrrhina, coronasque ex gemmis & margaritis tres & triginta adduxisse: captiuosque belli iure victos duci noluisse, sed patrio more succinctos ire iussit: quos exacta pompa, regali munificentia liberos donatosque remisit. Scipio vero Aemilianus expugnata Numantia, nec spolia, nec prædam, nec captiuos tulit: quippe quum quicquid esset auri vel argenti, & spoliis ac preciosissimarum rerum, & demum se ipsos Numantini caede & incendio absumpserint, nullaque nisi victoria ipse potius fuerit. Id tamen in triumphali pompa seruarum meminimus, ut quum de foro in Capitolium flecteret triumphans, hostium captiuos insignes, qui semina discordiarū & belli auctores fuissent, in custodiam detrudi iuberet, ut exacta pompa neci darentur: quare quū Adiatorix Tetrarcha Galatarum, quod in triumpho Aetiacō ductus, seruato more iugulatus fuisset cum filio, insciente Augusto, nimium indoluisse Augustus, & lachrymas effudisse fertur. Hadrianus quoque triumphū qui Traiano debebatur, quum morte obita triumphare nequisset, illi defuncto exhibuit: quippe triumphī apparatu præcedente, & omni præda, Traiani imaginem tantam victoris insignis victoriae, cuius ipse dux & autor fuit, in triumphali curru vexit. Et quia Romulus patrum memoria captis Veis, Veiontium ducem senio affectum in triumpho captiuū duxit, inde ut inter solennia decrepitis senex, exoletus & excors, qui æmula facie illum mentiretur, puerili bulla ornatus, ante currum duceretur, aliquandiu mansit, præcone Sardonium senem proclamante: nam Veios Sardoniorum fuisse coloniam veteres tradidere. Imperatorique triumphanti oleagincia fertis ornati aureas coronas præferabant ministri, quæ his qui triumphum meritum procurassent, dari assuerant; ueruo mox senatu in albis prætextis iuxta currum longè maximum triumphī spectaculū exhibente. Tum citharedorum & tibicinū solertissimi artifices, quos Lydicos

Hostium captiuorum insigniores in custodia traiebantur.

Traianus mortuus triumphauit Veiontium ducis imago representata per senem decrepitis inter solennia.

Coronæ triumphantisbus prælatæ.

Citharedi & tibicines.

Delirus.

vocant canentes pfallentēſque ibant coronati. In quorum medio quiſpiā penē delirus, qui incōditis iocis ineptire videbatur, in talari veſte, ſimbriis aureis & armillis ornatus, laſciua geſticulatione vſque ad ineptias, riſus commouebat. Inter quos Ciceria effigiem argutam & Manduci Magnis malis, orē hianti cum crepitu dentiū, aut Petreia quæ ebriam anū eſtingebat, nonnunquam adhibere. Tantāque erat apparatus magnificentia, vt cū dies exponendis rebus ſuffectura non videretur, plerunque triduū nonnunquā dies integros & noctes totas in apparatu pōpæ tributos legamus. Siquidē Æmylius

Cicerie & Manduci effigies. Apparatus magnificentiā.

Triumphus ornatus

Paulus de rege Perſa, & Q. Flaminius de Macedonia tri duo triumpharunt, Iulius Cæſar quater eodem meſe, & diuus Auguſtus tres egit triumphos continuo triduo. Ipſe verō triūphans, cui tantus honos dabatur, curru aurato ſublimis, atq; ornatu humano auguſtior, quatuor in ſignibus equis, cæteris altior & magnificentior vehabatur, præcedentibus liſtoribus, coronatus in purpura, cū in ſignis imperiū & magiſtratus quē gerebat, qui vt cōſpectior videretur, minio illini ſolebat, exēplo Aſſyriorū & Medorū apud quos inungi oculos, & faciē pingi, ex Cyri inſtituto aſſuetū eſt. Perſarū reges heliate cū adipe leonino, & Æthiopū proceres minio colorantur, quō faciē non inueniunt, ſed pro imperiū maieltate, forma cōſpicui ſiant. Scire tamen licet, Romulum cum de Veientibus triumphauit, ſine curru egiſſe triumphum. Primumque Tarquiniū Priſcum, vt verō plures certiorēſque tradunt, Valeriū Publicolā, q̄ Thuſcos bello vicerat, quadriugo curru triumphaſſe: Geſtamēque tiūphantium apud prius ſeculum bullā fuiſſe, remediis inditis in ea, quæ contra inuidiam proficerent. Poſt ea Camillum, quod antea licuit nulli, in triumpho albertibus equis urbē inſiſſe tradunt. Procedente mox tēpore, pōpeius magnus triūpho Aphricano, & diuus Cæſar Gallico, elephantis, & Marcus Antonius leonibus ad currum præter aliorū inſtituta, triumpharunt. Nero autem Cæſar monſtrifico inuento hermaphroditas equas portenti loco ad currum duxit: Heliogabalus maiore inſania, qua ternis canibus, mox tigribus veſtatus fuit. Aurelianus etiam ceruis ad currum triumphauit. Inter cæteros

Romulus ſine curru triumphauit. Quis primum in curru triūphauit.

proditur Seſoſtris Ægypti rex, regno impotenti inſolens, eō ferociaꝝ proceſſiſſe, vt forte ductos reges, annis ſingulis ad currum iungeret, vt ea pompa per omnium ora veſtaretur triumphans. Quod nō abſimile à Tigranis inſolentia videtur, cui tanta fuit ſecordia, vt reges & dynaſtæ ſeruilia præberent. Alexander tamen Seuerus imperator quum de Perſis triumphare: non curru triumphali, ſed pedibus, ſequēte curru quatuor elephantorū, palatiū aſcendit. Tarquinius verō Priſcus aurea tunica proceſſit ornatus, Pompeius chlamyde Magni Alexandri. Ipſos verō triumphantes myrto prius (autore Maſurio) mox lauro plexa, & ex laureto, quod à Liuia Auguſta pactū erat, poſtquam Cæſares imperitarunt, deinde aurea coronari inſtitutū ſerunt. Ex lauro autē ideo, vel quod ſpectatiſſima in monte Parnaſſo, vel quod fulmine affari nunquā cōmpertum ſit. Quam quidem coronā non ipſos triumphantes geſtare, ſed ſeruū in curru eodem, qui ſupra illius verticem ipſam teneret, poſt ſe habere tradunt. Suſpicari licet, vel quod onere ferendo triumphantem fatigari minimē volebant, vel vt humanæ fragilitatis memor, foret, quū iuxta aſſidere ſeruum in eodē videret curru, ne per inſolentiā nimis ſibi placeret & triumphatu ſuperbiret. Quā quidem exacto triumpho in gremio Capitolini Iouis locare, vel templis dicere ſolebant, quod beneficio deorum immortalū de hoſtibus triumphare contigiſſet. Sunt tamen auctores, in altera triūphantis manu laurū, in altera tenari ſceptrum, dum triumphali vehitur curru. In equis verō triūphantium, ingenui pueri, aut virgines nondum adultæ, proxima cognitione iūctæ, ad habenas cognati & affines in veſte candida, iuxta latera ſcribæ & miniſtri, qui ducem ſequuti comites expeditionis fueſt, comitabantur. Interim per vias eſſaſi omnis ſexus & ætas in cōmuni gaudio flores iacere: & paſſim diis libare, aliꝝ victimas cære, vndique thuris & odorum copia exhalante. Poſt curru verō captiui, ſeruitute exēpti, & libertate donati, ſequēbatur, omnes capitibus raris & pileati, quaſi effugiſſe ſeruitij tempeſtatem viderentur. Quare Titij Flaminii curru, qui de Macedonia & Nabide triūphauit, Romanoſque ſupra duo millia captiuorum, qui bello capti ab

*Seſoſtris in ſolentia.**Tigranis inſolentia.**Ex quibus coronariū phales cinnabantur.**Seruus in curru triūphali.**Corone poſt triumphum Ioui Capi, vel templis dicere.**Equis triūphantium inſidentes. Florū ſparſio. Qui curru ſequēbantur.*

Hannibale diuenditi fuerant, quos per vniuersam Græciâ conquisitos redemeratj, liberi post liminio capitibus raris sequuti sunt. Et Cneo Cornelio, qui de Insucribus & Cenomanis triumphauit, turba Chremonensium Placentinorumque colonorum, ab eo obsidione & seruitute exempti, pileati post curram incessere. Proditum tamē memoria est, Lucio Furio qui in prætura de Gallijs triumphauit, nec captiuos præcessisse, nec spolia prælata, nec milites sequutos. M quæ Acilium de Antiocho & Atolis sine militibus triumphasse, M sine exercitu. Fuere tamen qui traderent, tribunos præfectosque legionū, centuriones & legatos, equis aut carpēto infidentes, interdum pedibus, in pompa triumphali curram profectos nam Tiberium triumphatē legati legionū cum triumphalibus ornamentis sequuti fuere. Et Messalina post Claudij Cæsaris curiū carpēto vecta fuit. Et Aurelianus Cæsar Zenobiam vincitā auris catenis carpento duxit. Post hæc victrices legiones, militēsque victoris exercitus armati, ac diuisi in turmas, pleni fortunarum gloriae cū iocorum lasciuia, & carmine triumphali, ludibundi, & spoliis ornati verba & inconditos versus in triumphantem militari modo iactantes, sequebantur. Quare Camillus, Romulus & parens patriæ, ac conditor vrbis: sicut Marius Cimbrico triūpho, tertius conditor appellatus est, & Cæsar inter milites iocos à Nicomede subactus, & mæchus Gallus. Lapsana quoque se vixisse apud Dyrrachium, milites in Cæsarem inter iocos cauillati fuere. M. verò Manliū in triumpho quem de Gallogræcis habuit, milites inter iocos velut nimis indulgentem & ambitiosum taxauere. Dūmque per urbem pōpa & tantus ordo procedit, per vias p̄rque omnes aditus & deorum templa patentia passim triclinijs stratis, omnium generum, ætatum & ordinum effusa multitudo inter vota præcēsque ad aras diis libabant, hostias mactabant, gratias diis agebāt, conceptaque lætitiā, cantu & carmine, ac lætis acclamationibus significabant: donec cum omni apparatū, cūmque his & militaribus iocis per mediam urbem & Velabrum, p̄rque Sacram viam lati & onantes in Capitolium ascenderent, vbi tauros in pompa ductos in Iouis optimi maximi templo immolabant, quos

Ioci liberi
et acclamationes
in triumphan-
tem.

Sacrificia
in Capito-
lio.

priusquā de nece hostiū ducis certissimis cōstaret argumētis, triūphantē minimē immolare debere, multi arbitrati sunt, Epulū post hæc magnificētissimū, & lautū omni apparatus genere, vberimū amplissimisque obsoniis ac sumptu magnifico publicè dabatur, in quo turbos & murenas inter obsonia apparari, & vina præcipua, atque vnguenta minio delibuta exhiberi consueverant. Quare diuus Cæsar merito celebratur: qui Aphricano triūpho, præter obsonia apparatusissima, vno die in duobus & viginti millibus tricliniis instructis, paratisque mensis epulum regi magnificentiā, ac vini phaleri amphoras cētum, & Chij cados centum populo dedisse fertur, vbi sex murænarum millia vna cœna exhibuit. Tiberius quoque mille mensis prandiū parauit. Ad illud etiā consules inuitari, mox ne veniret rogari solebant, scilicet ne quis maior triūphante honoreni qui illi debebatur, præriperet: vique locus honestissimus triumphanti, cui tantos honores habitus est, daretur, vt illū à cœna omnis ordo & ætas ofscij causa domum sine offensione reduceret, quæ præsentibus consulibus alteri tribui non decebat. Interdum ve-

Epulū triū-
phale.

D. Cæsaris
epulum.

Tiberij.

Epula le-
rō notatū est, epulas, extructasque mēsas antē domos in
gionibus vī
promiscuo vsū rerū omnium victricibus legionib⁹, quo
etricibus an-
agmine triūphantē sequebatur, exhibitas fuisse. Et post
te fores ex-
triumphū, vt gratia esset cumuatiō, aurū coronarium ex
hibita.

victis bello gentibus, ob cōcessam vitā, imperatori dari: Coronariū
quod quidē nisi triumpho recepto præitari non decebat, aurū impe-
pro eo quod pro corona triūphi a sociis & bello victis ratori datū
gētibus quasi vectigal dabatur, quod Hadrianus primò post triūm-
Italia remisit, & in prouincijs minuit. Deinde verò Ale-
phum.

xader Seuerus vnā cum negociatoria, populo illud dono
dedit. Togas quoque & sagula, arāque & dona multipli-
ta militib⁹.
cia, singulis militibus pro meritis ab imperatore largiri. Notandū.

In quo id seruatum est, vt quod pediti, duplex centurio-
ni, triplex equiti daretur, vnā cum stipendio militari &
frumēto duplici: tribus verò multo magis Animadu-
sumque & illud est imperatorē, cui belli summa cōmissa
fuit, decreto iam triumpho, antequam urbem iniret, sepe
tribunos, præfectos, equites, centurionesque ob sorte
facinora militaribus donis in primis ornasse, & bene-
meritis præmia largitum esse: ipsosque cum donis,

*Dona triū
phanti à se
natu & po
pulo data.*

& insigniis militaribus in pompa triumphi præcedere triumphantem, nonnunquam sequi consuevit. Præterque affuctos honores, vel locum in Circo ad spectandū cum laurea & sella caruli inter viros triūphales consularē que sibi & posteris, vel vt in veste triūphali ludos spectaret, arcumque marmoreum, nonnunquā statuam in foro pedestrem aut equestre, ampliore sumptu cum decretis & titulis honorum, in Comitio, in Rostris, in Foro, in Palatio in Capitolio, aut in cella Iouis (qui rarissimus honor contigit) senatum & populum triumphanti, aliāque insignia virtutum dona honores dedisse,

Responsum Raphaeli Volaterrano, quare legum & causarum studio intermisso, in his mitioribus studiis oblectaremur.

CAPVT. VII.

Quærebatur aliquando ex me, dum Comæ agerē, Raphael Volaterranus, vir insignis doctrinæ & virtutis, cui ad mores emendatissimos grauitas libero homine digna, non modicam accessionem faciebat, quid causæ foret, quod quum causarum patrociniis & foro vix causæ à pueritia essem addictus, & quasi forensibus negotiis prætermisissis, in his studiis mitioribus ita me oblectarem, vt causarum patrociniis bellum indixisse videret. Cui hoc causæ referebam, quod leges quæ ad communem vtilitatem editæ, studio & labore maximo quæsitæ & meditata nobis forent, neque ab his qui iura darent, coli, neque perinde vt oporteret, præcipi viderem, doleremque iuri dicundo illos plerunque præsidere, qui eas vel turpiter ignorarent, vel per gratiam & sordes facile corrumpi sinerent: & quibus seruandarum legum præcipua immineret cura, hi maxime legum scita contemnerent: quibus rebus effici, vt tot scita & decreta veterū monumētis nobis tradita, maximisque ingeniis elaborata, & tam pensiculate expensa, vnus homūculus nequissimus audacissimisque, ignarus legum, iudiciorū & fori, qui magistratui præset, non salubri temperamento, nec disceptatione ac iudicio, sed ausu temerario, & omni iure neglecto, ad suam libidinem per scelus & nequitiam euerteret. Horum non minima exempla di-

cebam fore ea quæ dudum experti vidimus. Nuper quæ Romæ custodias cognoscerem, opere precium fuit videre, quæ rerum mireculis monstris & portentis similia, ac dictū fastidienda, quæve turpitudines ad aliquorum libidinem admitterentur contra ius fasque: siquidem sacerdotem quempiam in his nacti sumus, grauem & sanctum virum, vita & moribus ornatissimū, hominē profecto honestæ & magnæ laudis, diu tenebris & carcere maceratum, indignissimam fortunam subire coactum, pro eo quod pecuniam sibi traditam ab eo qui illam furto subtraxerat, vt vero domino restitueretur, illius iussu mandatōque restituerat, suppresso autore: ipsumque quæstionibus subdi vidimus, & tormentis vexari, vt illi qui conscientia culpæ, & spe veniæ adductus, abstulisse confessus fuerat, palam faceret, delinquentisque delicta, quæ ille pœnitens culpæ dixerat, enunciaret: quo discrimine adactus pauper senior, confitentis peccatum & delinquentem enunciare coactus fuit: quod quidem scripto iure vetitum, sanctionibusque & decretis interdictum esse constat. Rursus alium immani scelere coopertum, hominem impurissimum turpissimūque, qui maximo criminum reus, testibus, tabulis, testimoniis, & certissimis documentis conuictus fuerat, quæ nec ipse gloriabundus diffitebatur, quique legum iudiciorūque pœnis seuissimè coercendus erat, ab eisdem ergastulis, sola præsentis temeritate, nullo negotio dimitti & liberari aliāque audacias & turpitudines, ne dicam scelera indigna auditu profatūque, quæ vix credenti non modò enunciata sed visa & comperta fuere. Iason Matassalanus, & Ludouicus Matha, quum sacerdotalibus quibus fungebantur muneribus cedere nolent, qua sitis occasionibus ad inimicorum libidinem, tetro carcere vsque eò tanti fuere, donec illorum arbitrio singulis ornamētis, fama, & fortunis omnibus exturbati, quoad illis liberet, excruciatī sunt, non verò iudicio, sed præsentis sola temeritate & libidine: ne prosequar viros vitæ inculpatissimæ, summa integritate & fide, falsis criminibus circumuentos ab impotentibus inimicis miseros & laborantes, in quos grauitate crudeliterque consulum vidimus, vel vt afflictas fortunas inuaderent, ipsosque de

possessione & antiquissimis sedibus deturbarent, vel vt inuidorum libidini obtemperarent: aliâque in miseris edita exempla, nulla pietate in supplices & calamitosos eosque innoxios turpibus iudiciis conficiari, & vsque premi ab his, qui gratia & opibus plus possunt pollentque: alios vero auctores manifesti facinoris, ne appellari quidem. Quæ quum viderem, patronisque contra vim potentiorum aut gratiam nihil præsidij esset, nihil opis frustra nos in legum controuersis, & ediscendis tot casuum varietatibus tam penscultate editis, tantum laboris & vigiliarum suscipere, tantoque nos studio fatigari dicebam, quum ad ignauissimi impurissimique cuiusque temeritatem, qui iuri dicundo præsideret, quem leges virum bonum esse volunt, non æquo iure, sed ad gratiam & libidinem iudicia ferri, decretaque legum tanto consilio edita, conuelli & labefactari viderem.

Quæ sit Bona dea, & quæ à veteribus illi sacra fierent, quibus Rubigalia, Floralia & Vmalia forent.

CAP. VIII.

INter eos quibus ista indagare curæ fuit, sæpe quaesitum est, quæ sit Bona dea, cuius numen tantopere coli à Romanis legimus: quo sacrum à principio originum inchoatum, dum imperium stetit, incredibili cæremonia colebatur. Multi putauerunt Floram, Bonam deam esse, quæ Flauij seu Fauni quondam vxor, vino madens, myrteis flagris à viro caesa, postea cum fasti pœniteret, & ipsius desiderio tabesceret, diuinis honoribus coli cœpta fuit: in cuius adem licet florum omne genus importent, myrtum tamen inferre non decebat, in memoriam veteris mulctæ, sicut in Tenedo tibicinem adire Tenis templum, aut Achillis mentionem facere, ob veteris ignominie memoriâ vetebatur. Et apud Rhodios præconem accedere ad Occidionis templum interdictum erat. Quidam Græcorum ex Liberi matribus illam effinxere: alij Medeam, plerique Semelem, multi Proserpinam putant: Romani Dryada Fauni vxorem, cuius nomen quidem viros intelligere fas erat. Qui verò Bonam deam dicunt Fauni vxorem, illam tam illibatæ ca-

Varia sententia que esset Bona dea.

stitatis fuisse opinati sunt, vt extra Gynæceum nunquã egressa, nec virum viderit vnquam nec à viro conspecta, noménque fando nullibi auditum sit. Quæ quidem sacra quum Maio mense pro salute populi fierent, quicquid esset masculinum, domo exigebatur, ita vt non modò extra conspectum summouerentur viri, sed mascula quoque picturæ tegerentur: quod compar Myliæ Cereis sacrum obtinere dicunt, in quo quum septem operentur dies, tertia à templo exactis viris, pulsis etiam canibus maribus, mulieres celebrabant. Cùmque in sacris Bonæ deæ vino liberetur, illud non suo nomine nuncupant, sed lac dicunt esse, vini tamen amphoram in sacris obuolutam apponunt, quam dixere Mellariam, ad quod sacrum nisi castas, quæque à viris abstinuisser, nullas accedere licebat, templumque deæ neque virum ingredi, nec interesse permittitur: cuius limina purpureis vitis velabantur: quæ non vbique & passim, sed in maximi pontificis domo, in recessu intimo, nocte, non autem die fiebant. Et licet nocturna sacra præco ritu mulieribus interdicta fuerint, in hoc tamen sacro quum pro populo facerent, mulieres noctu interesse non verentur, quod quidem tantæ religionis est habitum, vt illud vestales virgines obirent, & per illas sacrum fieret. Cuius aedes alteræ in Auentino, alteræ iuxta Ididis templum fuere, ad nouam viam. Alij dixere Bonam deam, quam Græci * Gynæceam nuncupant, cuius festis diebus palmitum tabernacula mulieres intextunt, interque solennia draconem apponunt. Quod sacrum non in pontificis domo, sed in adibus quisque suis celebrare assuebat, aut illis quæ essent in imperio consulari, vel prætoriana dignitate. Dùmque sacrum sit, cunctos mares domo exigunt, ne polluerentur, & piaculum fieret, quum ritu sacrorum neque deam conspici, neque sacerdotes palam fieri liceat. Vxor enim exornata, domo maribus exactis, nouem continuas noctes operata furiali incessu, cum aris crepitu & phanatico digressu sacra peragit: aliis simili tumulencia ad id sacrum accitis mulieribus: vnde occasio frequens mœchandij, & facultas adulteris data est. In cuius sacrificiis canes immolantur: quique huic supplicant, maledictis & probis deam

Cæremonie in sacris. Bona dea.

Mellaria. Sacra Bona deæ quo in loco fiebant.

Religio. Aedes Bene deæ. Gynæcea. Cæremonie.

Genesis vide Plutar. in Cesi.

Mœchandi occasio in sacris Bene deæ.

Damium. incessunt, neminẽque optant bonũ inuenire, qui domi nascatur: quippe eam dixere Bonã deam, quæ ex corruptis generationes faciat, quare illam Gynæceiam quasi rerum genitricem, vocant. Quod sacrum Damii à more præpostero, ipsaq̃ue Damia, sacerdosque Damiatrix dicta. Cuius instar apud Siculos dicũt fuisse, apud quos

*Ceris fa-
cris.* sacrum Cereri decem diebus, verbis turpibus & obscœnis celebrari produnt, magna verborum licẽtia, scilicet arbitrata, ex obscœnitæ verborum, & iocorum lasciuia, Cereris luctum maiorẽque leuari, quem ex raptu filia conceperat. Nonnulli Opem dixere Bonam deam, quæ & Maia dicta est, quam nominibus variis, Faunam, & Fatuam, & matrem deum, & Idæam, Pessinuntiam, Cybelem, Rheam, & Phrigiam nuncupant, quia hominib⁹ fauet, & opem liberis præstat: Fatuamque dictã, quod infantes in lucem editos, fandi modos & verba edoccat: cui qui vota concipiunt, manu terram tangentes, velut parenti & genitrici supplicat. Cũque in omnibus facis, qui rem diuinam facit, velare caput soleat, huic aperto capite & inuelato sacrificat. Quam deam Aegyptiis celebre numen fuisse asseuerat: cuius simulacrum sinistra scyphum tenet, dextera sinistrũ: hoc est aneũ crepitaculum, quod non spiritu, sed motu concessum personat: ab illisque Isis dicta, cui periuigilia excubiæque nocturne à puellis peraguntur. Cuius sacerdotes linea amici stola, per urbem lugẽtes vagabantur, mox læti sacra perficiũt: in cuius festo qui ex collegio sunt sacerdotes, diuersas facies induunt ornatu vario: nam alius incinctus balteo militem agit, alius venabulo venator incedit, alius longa stola feminam mentitur, nonnulli cum fascibus procedunt velut magistratus. Post quæ mulieres cãdidis amiculis ferta ferẽtes, cũ speculis & pectine ante simulacrũ deæ famulantur, ipsãque comẽtes cum lucernis & lampade sequuntur. Et quia Saturni & Vulcani vxor dicitur, ideo flamen Vulcanalis caland. Maii illi rem diuinam facit, & prænantem suam mactat Maiæ & Mercurio, cuius ferias Saturnalibus incurrere notatum est, festisq; illi dies Opalia fuisse, quæ tertio die post Saturnalia aguntur: sicut Robigalia, Floralia, Vinalia, Agonalia, Carmentalia, Ageronalia & Vertunalia, Præter quæ fuerunt

runt sacra popularia, non certis familiis tributa, vt Fornacalia, Palilia, Laralia. Fuit autem ædes Opis in Capitolio vna, altera in vico lugario Opis & Saturni. Notatũque, his qui Ope indigeret, ad asylum Cereris panẽ dari, quibus nunquam templũ claudẽbatur, sicut ædem Hortæ reclusam esse voluerũt, quũ sit hortari ad res magnas adducere. Isis verò ædes vna patricia, altera verò Antenodora dicta est, cuius tẽplum in regione Martij capi fuit, proximũ Tiberi, iuxta Scepta & Ouile. Sed quia de Agonalibus loquor, sciẽdum Agonalia stantias ferias fuisse, quibus Iano. V. Idus Ianuarias mactatur aries dictique Agonales dies, quod à principe ciuitatis princeps gregis immolabatur: quippe antiqui ægein mactare dixerunt, quod verbum in solẽnibus frequens vsurpatur: quorũ autorem. Numã Pompilium ferunt. Carmentalia verò à matribus familias annis singulis fiunt decimo octauo Calendas Februarias, in quibus aliquid scortũ aut sua morte peremptum attulisse, magnũ crimen erat. Robigalia à Numa quoque instituta sunt, ne rubigo segetes, nẽve uredo aut grando inuaderet. Ideo sexto Calendas Maij agebantur, quo die Robigo deo sacrum fieri docuit. Floralia à Flora sumpsere nomen, cui vt arbores affatim effloresceret, ad iustamque magnitudinẽ fructus accederet, quarto Calendas Maij, oraculo moniti sacra cõstituerunt: nanque hæc tẽpora frugibus metuenda sunt. In cuius festis diebus feminas quæ vulgato corpore quæstũ faciunt, denudari, & pudendis obscœnisque inuelatis, per luxũ & lasciuia currere, & impudicos iocos agere seruatum est: quibus etiam ædiles cicer, fabas & missilia plebi spargere asseuerat. leporisq; & capreas, aliãq; mitia animalia ludis admittere, quos in vico patricio, aut proximo celebrabãt, noctũque accensis facibus, cum multa obscœnitate verborũ per urbem vadere, & ad tubæ sonitũ cõuenire. Fuit enim Flora nobile scortũ, huius autor argumẽti, quæ quum præpotens esset, & diuitiis assueret, populũ Romanum morte obita hæredẽ fecit, pecuniãque annuam ludis exhiberi voluit: quorũ instar ludorũ Antisteria apud Atheniẽses simili licẽtia fuere. Vertunalia verò, dies festos Vertumno dicatos habuere Octobri mensẽ, cuius facel-

Sacrapopu-
laria.

Opis ades.

Aedes Hor-
te semper
reclusa.

Isidis ades.

Agonalia.

Agonales
dies.
Ægein.Carmen-
talia.

Robigalia-

Floralia.

Cereonia
in florali-
bus.

Flora.

Antisteria
Versum-
nalia.

Vinalia.

lum in vico Taurario erat vertētibz se ad dexterā sub-
 basilicæ angulo: qui deus mercaturæ & vendendarū rerū
 habitus Vinalia autē erant duplicia: altera vinis degu-
 standis duodecimo Calendæ Martias, quum vina pura
 sunt, quo die Ioui nouū vinum libare mos est quod ex
 dolio haustum calpare eximebat. Altera, quibus flumen
 dialis vindemiā auspiciatus maturis visis, vinum lege-
 re, & vindemiā fieri iubet: quibus diebus agnā Ioui im-
 molant, interque cæsa & porrecta vinum legit, quo tem-
 pore ex phano Veneris vinū affatim effundebāt. Fuitque
 veteri lege sancitum, vt flamen Martialis diceret diem
 veteri vino libādo, medicaminis causa. Inde vsurpatum
 verbū: NOVVM VETVS VINVM BIBO, NOVO
 VETERI VINO MORBO MEDEOR. Vnde
 Meditrinæ nomē deæ, cuius sacra Meditrinalia, & dies Me-
 ditrinalis. Sicut ad primitiis pomorum noua esse dice-
 bāt vetera, & alia exoptabāt noua, omnis causa. Præter
 quæ fuerunt rustica vinalia, quod Veneri ædes tunc di-
 cata foret, eiūsq; tutelæ olitores addicerentur, quibus
 diebus erāt feriati, quæ dies tēpestatibus leniendis sole-
 nis habebatur, qua nouū vinum in vrbe ferre, & in cel-
 lis vinariis coadere assuerant. Apud Tusculanos lege
 cautum erat, ne quis nouum vinū, antequā Vinalia cæ-
 lentur, in vrbe inueheret: Laurentibus, ne quis pomum
 ex alieno legeret inarimum, quod humeris vendatetur
 Græcis, ante vernum æquinoctium, ne quis vitē incide-
 ret, neque vnam ante æquinoctiū autumnale gustaret:
 Romanis vino & nouis frugibus, antequā sacerdos pri-
 mitias libasset, vesci nō licuit. Græcis quoq; in vsu erat,
 in festo cui Pithægia nomen, quo dolia relinūtur, vinū
 affatim haurire, ad cuius potum non seruos modò, sed
 mercenarios, clientes & rusticam turbam aduocabant.

*Meditri-
na sacra.**Rustica
vinalia.**Lex apud
Tusculana-
nos.**Laurentiū
lex.**Græcorum
Romani.**Pithægia.*

*Tantum & quantum comparatio nonnunquam coniungit,
 a demque pro domo sepe auctores inueniri.*

C A P. IX.

CVm à tumultu vniuersi negotiis ingenij vegetadi cau-
 sa animū ad mansuetiores musas quādoque diuer-
 terem, incidimus forte ad id tēporis quū hæc cōmenta-
 remur, in libellum Elegantiarum (quæ sic inscripserat)

grammatici cuiuspiam docti hominis & cōsidentis, qui
 pleraque exquisitè & non indifertè ex autoribus adno-
 tasse videbatur. In quibus ita scriptū legimus: Tantum
 & quantum, verbo & positiuo: tantò & quantò, cōparati-
 uo iungi oportere, vt quātò es doctior, tātò es melior:
 quātum potes, tantum elabora. Arguitque Lactantium
 velut parum difertè loquutum: Quātò frequētè impel-
 litur, tanto firmiter roboratur. Sed quum nos longè
 secus à probatissimis hæc obseruata legissimus, profec-
 tō id nō vsquequaque verum putamus: ipsūque qui
 inter grāmaticos principè locum facile tenuit, quod citra
 calumniā dictum sit, incuriosè processisse. Esto enim
 quòd sic fuerit ab autoribus sæpe vsurpatū, quia secus
 dici scribique possit citra reprehensionē, non negauerim:
 siquidē & tantum cum quātò, & cum positiuo aut
 cōparatiuo iungi nō indifertè, plerūque videmus. Fuit-
 que hæc oratio nō erudita solum, sed suis numeris om-
 nib⁹ absoluta. Titus Lilius tertio ab vrbe cōdita: Quā-
 tum iuniores patrū plebi se magis insinuabāt, eo acrius
 cōtrā tribuni tendebāt. Lucius Florus epitomarum se-
 cundo: Numātia, inquit, quantum Carthaginis, Capuz,
 Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine & honore
 pari omnibus. Idē de Cassiano bello: sed quātò est effi-
 caciior fortuna quā virtus, tantum esse virtutē. Plinius
 Nepos epistolarum vltimo: Quātū ab huiusmodi cupi-
 ditatibus remotior eius animus esset, tantò impēsius
 &c. Tacitus historiarū quarto: Tiberius, inquit, quātò
 intētus olim publicas ad curas, tātò occultior in luxus.
 Plinius quoq; historiæ naturalis decimoseptimo, multū
 superlatiuo iunxit: Domus, inquit, multum pulcherri-
 ma cōsensu omnium ætate ea in colle Viminali, C. Aquilij
 fuit. Quin etiam dixit grammaticus noster, proxime
 accedere ad vim cōparatiuorum ante & post, vt tanto
 ego ante veni non tantum. Contra quod autoritas Plinij
 & aliorum obuia est. Naturalis historiæ xvij. Quan-
 tum igitur vniuersas terras ager Campanus antecedit,
 tātum ipsum pars eius quæ Laboriæ dicitur. Cæsar com-
 mentario vj. Omni, inquit, nobilitate Heduorū interfe-
 cta, tantum potētia antecesserunt: & aliis passim autori-
 bus probatissimis, in quibus liquet, tātum cum quātò, &

*Taxasus
Laurēsius
Valla Ele-
gantiarum
lib. i. c. 18.*

Cap 18.

In eundem
lib. 3. ca. 7.

cōparatiuo & positiuo, non absque cultu Latini sermo-
nis iungi liceret. In eodē quoque libello scriptum fuit,
Aedem singulari pro templo, plurali numero pro domo
accipi oportere, nisi sacras adieceris: quod tamen secus
dictum definitumque plerunque est. Q. Curtius libro
quinto: Stabant, inquit, ad fores aedis eius in qua rex ve-
scebantur: alibi: Excudabant seruatis noctū vicibus,
proximi foribus aedis. Cicero pro Cluentio: Atque illo
tempore, inquit, in aede T. Annij hominis honestissimi.
Scalenus accersitus ab Oppianico venit. Rufus aedes
plurali pro templo T. Liuii non semel ponit: Duum-
uiri, inquit, creati fuere aedibus dedicandis. Suetonius
in Claudio: Spectacula, inquit, edidit, quā prius ad su-
periores aedes supplicasset. Neque abruerim, quin fre-
quens habeat vsus, vt aedes plurali numero pro do-
mo, pro tēplo verō singulari dici conueniat. Sed tamen
quin altero etiā modo Latine dici possit, isque sermo ci-
tra reprehensionem probabilis sit, licet parcius circum-
spectusque, antiqua dicta & veterum autoritas facit.

Quo lege duodecim tabularum vtiliter & commodē, que ve-
parum consule, & nimis seuerē scripta videbantur.

CAPVT X.

Populus
Romanus
trecentos
annos sine
legibus vi-
xit.

Decemviri
quando pri-
mi creati.

Leges xii.
tabularum
Athenis.
Romā tra-
ducte.

A Condita vrbe ad annum ferē trecentesimo, popu-
lum Romanū ancipiti bello distractū, sine legibus
certis, suis tātum moribus vixisse, neque externas leges
cōquisisse satis constat: trecentesimo demū exacto anno
post finitimos superatos bello, quietis rebus, quā respu-
blica legibus formāda videretur, decemuiros legum fe-
rendarum causa crearunt: qui Athenas profecti ad iura
statuēda, vt peregrina instituta, scita, morēsq; noscerent
Quaerquā contextus hic dicat decēuiros Athenas profectos, vt
leges à Grecis ciuitatibus peterent, tamen hoc non ita simpliciter
accipiendū est: nam historie veritas habet, tres tantum legatos ad
Greciam pro legibus petēdis atque afferēdis missos, allati autem
legibus decēuiros constitutos esse, qui eisdē Romanas leges confi-
cerēt & publicarēt, Vide Zesū in Cōmētariis ad d. l. 2 § exactū
diuino consilio leges duodecim tabulis in æs incisās in
foro proposuere, exceptas à Solonis legibus, quæ axibus
lignis cōtinebantur, quibus boni æquique iusta, prauī

delictorūque depulsio, tum iudiciorū ordo, & bene vi-
uēdi norma, pœnæq; ac præmia cōstituta sunt: à quibus
postea omnis diuini humanique nostri iuris sanctio ma-
nauit. Quæ quidem leges quō longi, tēporis abusu anti-
quata essent, & vetustate cōfenuissent, nouis postea edi-
tis, quæ eadē illa cōtinerent, licet mutatis verbis, eadem
tamen scita & cōstituta mansere. Primi enim qui leges
scriptas proposuere, æquanda liberratis causa, Zephyri
fuere Locri in Brutijs, à Zephyrio promotorio dicti, A-
iacijs Oilei socij: licet alij in Bœotia Locri Opūtij pro-
dantur, Patrocli patria: alij Epicnemēdij in eadē Bœo-
tia: alij Ozolæ à malo odore nūcupati. in Libya His er-
go Zephyrijs Zeleucus, Spartanorū & Cretenū placita
imitatus, qui à Minoc vetustas leges acceperūt, acer-
biores leges cōscripsit, pœnāsq; iure debitas, iuris at-
que iniuræ regulas scripto præhniuit, vt metu iudicio-
rum & pœnarū à criminibus abstinerēt. Antea enim om-
nis animaduersio criminis, non scripto iure, sed iudicis
arbitrio edebatur. Postea Athenienses à Dracone & So-
lone scriptas leges in Prytanæ ab eo fixas & propositas,
iurāque & iudicia acceperūt. Demū Romani moderan-
do iura, summis infimisque æquādo, illorū exēplo scri-
ptas promulgarunt. Et sicut Cretesibus Minos, sic Thro-
aces Bacchanis & Persis leges dedit, Charonda Car-
thaginēsis, Zamolxis Scythijs, Plato Magnēsis & Si-
culis, Aegyptijs verō minas, Trismegistus, & Bocorus,
Thebanis Philolaus, Andronodotus Chalcidēsis qui
in Thracia sunt. Protagoras autē Thurijs, quibus post-
ea abrogatis & inductis, Metellus deuicta Creta, illas
cum Romanis cōmutauit: Lacedæmonij verō non iure
scripto, sed moribus tantum vsū annorum cōprobatas,
p lege vsi sunt. Ideo Lycurgus leges scriptas Spartanis
nullas dedit, sed omnium cōsensu mores, tanquā si lex edi-
ta fuisset, experiēdo obseruarūt. Indi quoque literas nō
nouere, sed equissimos mores, leges vice habuerunt: hique
adēdē tenaces fuere, vt omni scripto iuri anteirent. Sed
quæ priscis institutis per cōditores Romani iuris eisdē
ad verbū scripta fuerint, parum comperta sunt, præ parum
quā ad manū nō sint, nullique annales extēt, nullaque
monumenta vetustatis: nisi quōd pauca quæ ad morū di-

Leges scri-
ptæ à qui-
bus primi
propositæ.

Zeleucus.

Legum lx-
tores diuer-
sarum gen-
tium.

Lacedæmo-
nij iure scri-
ptæ nō re-
bantur.

Quæ vlti-
mū xii ta-
bulis scri-
pta parum
cōperta sunt.

Hermodoro.

sciplinā & iudicia spectant, intercise autores produnt. Extatque (vt multi asserunt) Hermodori Ephesij legū decemuiraliū primi interpretis scripta relata, cuius statua ob id fuit in comitis erecta. Ex quibus pleraque exploratē & satis vtiliter quædā duriter & inhumane, nonnulla remisse & leniter videntur constituta, quorum aliqua probanda, multa velut immitia & agrestia refellenda sunt, nisi forte multo auro intercisos & reconditis alius sensus nō tenemus. Ex his non alienum fuerit aliqua, licet nimis pernetusta & obsoleta, annotasse: nā faciem carpere, & genas radere vnguibus, mulieres percomodē vetabat: neq; magicis artibus segetē ex alieno traducere, neque defunctorū corpora in vrbe vri aut sepeliri vtiliter sancierūt, eiulatūque & flebiles questus quotidianāque lachrimas, & cantus lugubres in funebus inhibuere: sicut a Solone constitutū fuerat. Verba ex ea lege hæc sunt: Faciē ne carpito, nēve alienā segetē pellexeris mulieres genas ne erradūto, nēve lessum funeris ergo habento, in vrbe ne vrito nēve sepelito. Tum si quis in suo arborē panxit, a vicini fundo quinque salte pedes abesse voluit, in hæc verba, Si quid in agro plantaueris, quinque pedes a vicino abesto: Si ficū aut oleā, pedes nouē abesto. Quod autē alienā segetem pellicere beneficiis lex veniit, ideo cautū est, quod carmine euocari fruges, & alio trāsferri veteres credere: quod ne liceret ad alterius iniuriā condere, etiā lege sanxerunt. Insuper filios sub patris iure esse, illōsque victus necessitate causa patrio iure vendere, & praciū quæstui esse, vsque ad tertiā auctiōnē, nēve id fraudi ignominiaue esset, neque filijs quicquā in bonis esse, patribus viuentibus, voluere nisi patrio iure emancipatione solutus foret, aut se iubente sponsam filius duxisset, quod antea a Numa Pōpilio cautū fuerat, quā etiā pater occidere poterat. Sed quā a prisca illa seueritate postea desuissent sequuti interpretes ius naturæ, cauerunt, vt liberi parentes alant aut vinciatū. Quam emāpationem, seu cuius rei alienationē, secundū formulas antiqū iuris ita fieri iubebat, vt nō minus quinque testibus Romanis ciuibus, & libripendē, qui librā aeneā tenebat, is qui mancipium accipit, æs tenens, ita dicat: Nunc ego hominē

Quedā ex xiii. tabu'is relata.

Carmino euocabantur fruges. Sanctio de patribus uera filios, et contra.

Modus vendendi pueros aut mācipia.

ex iure quiritū, meū esse aio: post quæ verba, ære percussit librā, atque illi æs dat, a quo mancipium accipit, quasi per imaginariā venditiōnē precij loco, in ius suum & ditionem vendicaret de alterius manu. Quæcumque igitur alienatio duodecim tabulis haud aliter nisi hac solemnitate fieri iure poterat, aut cessione, quæ fieret apud magistratū pop. Ro. vt cui res iure ceditur, rem tenens, ita vendicet: H V N C ego hominē ex iure Quiritum meū esse aio: mox prætor interroget eum qui cedit, an cōtra vendicet. Quo negate aut tacete, ei qui vendicarat, rem addicit, Idque legis actio dicitur, quia traditione pura cessione rei macipi non explicabatur. Quare vsurpatur, vt in emptione rerū quæ macipi sunt, libra interponeretur & libripens. Si tamē filius ē muliere quæ vulgato corpore quæstum fecit, & non iustis nuptiis editus, aut a patre nullis foret artibus instructus, lege Solonis patrē alere minimē cogi poterat. Glandem quoque suā in alienum fundum procidentem, vt liceat tollere in alieno, quique iniuria alterius arbores cecidisset, in singulas ficlos æris vngintiquingue pōnā soluere cogebat. Tum inter iura stillicidiorū & parietū, ne quis ædibus tignum iniunctū eximere cogatur, sed duplum pro eo prætari, nēve quadrupes pauperiem alteri faxit, sed dari animal pro noxa, aut eius offerri æstimationem lege cauebatur. Quod a Solone statutum erat, vt si canis morsu affecisset quippiam, quatuor pedum capistro nexu dederetur, quod de omni quoque pecore sancitū est. Hisdēque legibus quoties de alicuius statu causā agitur, vt liber an seruus sit, in dubiū veniat, dari vindicias secundum libertatem aut seruitutem cauebatur. Vtque ad agrum meum per tuum eunti via mihi pateat, quæ in porrecto octo, in a fractu sedecim pedū foret. Dari autē vindicias secundum libertatem tunc dicebatur, quū prætor super assertiones liberi capitis, aut seruilis personæ, quem assertor seruum aut liberum dicit, de quo ambigitur, datis iudiciis de cernit edicto, ne interim asserto vis inferri valeat per assertorē, sed in libertate qua fungitur, maneat. Cū verò prætor assertum in seruitute pro seruo teneri apud assertorem interim iubet, vindiciæ secundum seruitutem dicuntur dari. Furta quoque eadē lex usque aded auerfata est,

Legisactio.

Filium matris tricus aut artibus non instructum patrē alere non cogebatur. De stillicidiū & parietibus.

Vindicia secundum libertatem. De vindiciis vide l. 2. §. in iud. ff. de orig. iur. Vindicia secundum seruitutem.

& tam seuera correctione pleçit, vt furem manifestū in seruitutem tradat illi cui furto quid subtractū foret. Furibus l. si pi rem verò nocte depresso, quoquo modo: die verò, si telo se defenderet, & demū cum clamore occidi permiserit, in hæc verba: Si nox furtum factum sit, si in aliquis occisit, iure cefus esto. Furta quoq; per lancem & licium concepta, velut manifesta, seueriori pœna puniuit. E diuerso Lycurgus Spartanus furto impunito esse voluit, quò magis acuerent ingenia, animòque essent vegeto & solerti, exèplo Germanorum & Ægyptiorū, qui furta legibus inulta reliquere. Si tamen facie doti exhibita fuissent, furi ablata rei pars lucro accedebat. Apud Perlas fuere Cardaces, quibus nullus erat rapinis modus. Nam per occasionem & licentiã raptò viuere permittitur. Fertur tamen Dionysius senior, qui famuleris cõuictos grauius puniret, illos qui vestes furabantur, impune abire iussisse. Cõtrà verò apud Scythas, quibus nihil erat furto grauius. Seuerissima enim pleçtebatur pœna, qui turbato gentium iure, de possessione dominos euerteret. Indi quoque à rapinis velut cõtra hominū societate, contraq; diuinum humanūque ius magnopere abstinuere, adeò vt si quis vectigal furatus esset, capite lucret: tamen si Herodotus autor sit, Tauroscythas furandi licentia sibi videtum quaritare. Id quod Solon apud Athenas sanctionibus magnopere veruit, cauens vt si quis quod non posuisset, tolleret, tanquam improbus pœnas daret. Præceteris Draco legumlator, vt ab alieno omnes malū abstinere, furta tā morosissimè pensitauit, vt eū qui sterco-randi causa, sterco bubulū abstulisset, aut olera, capitis supplicio afficeret: censuitque furto teneri etiam qui iumentū aliorum, quam à quo vtendū acceperat, deduce-ret. In Lycia ferunt constitutū, vt si liber homo quippi furatur, libertate amissa, seruus cogatur esse & mancipi-um. Alexander quoque Seuerus adeò vindex furtorum fuit, vt præter seuerissimas pœnas, nullū raptorē aut fu-rem salutationi admiserit, illòsq; velut nequissimo è cõ- spectu summouerit: Dixere autem furta per lancem & li- cium, quod fures qui in alienas penetrabant aedes, ple- runque (vt est sagax furum solertia) licium ferebant quo furta alligarent, & lancem præ oculis, ne innotescerent.

Eadem quoque lex cœtus nocturnos & coitiones in vr- be nocte fieri vetuit: quod lapsu mox temporis oblitera- tum, postea Gabinia lege innovatum fuit. Noctemq; ita lex definiuit, vt post solis occasum nocte esse decerne- retur. Verba legis hæc sunt: Ante meridiem causam con- iicito, quū perorant ambo præsentēs post meridiem præ- senti litem addicito, si ambo præsentēs. Sol occasus su- prema tempestas esto. Venditæq; rei & traditæ, nisi per- soluto precio vel satisfacto, haud aliter rem ad emptorē transferri voluit. Furtiæq; rei vsucapionē & dominiū inhibuit. Quo etiam iure cauebatur, in rebus vendendis ea præstari oportere, quæ essent nuncupata, ita vt pacti & conuenti stetur formulæ: quæ qui inficiatus foret, dupli- cem subiret pœnam. Quod mox à iure cõsultis, qui for- mulas de dolo malo inuenerūt, cautius statutū est. Nam in re vendita siquid esset viti, quod emptor ignoret, vè- ditor sciat, reticentiã quoq; multari iusserunt. Erat ta- men lege constitutū, vt si quis peteret quod inficiaretur, quingentos apud pontificē deponeret, quod iuramentū dicebatur: & demum re disculla, victor pro quo iu- dicium staret, nummos reciperet. victi verò, ad ararium ferebatur. Et tamen si lege duodecim tabularum, vsuca- patione bienniali fundi dominium transiret ademptorem, nihilque de vrbanis caueretur prædiis, iure cõsulti post- ea legē interpretari, idem placitum iuris æquitate ad vr- bana transfulere. Qua etiã lege cautū fuit, vt vestibulum sepulchri, sicut sepulchrū, vsucapere non liceret. Frugem quoque alterius aratro quatitā nocte pauisse vel infame carmen proposuisse, puberi duodecim tabulis capi- tale fuit: impuberi verò, prætoris arbitrato fustis pœna. Eumque qui hostem concitasset, aut opē tulisset, capite puniuit. Furti quoque noxalis actio, lege duodecim ta- bularū constituta erat, vt si seruus quadrupesve furtum damnumve admiserit, vel fraude aut perfidia quid patra- uit, dededo seruum aut quadrupedē liberetur dominus. Quod si seruus equusve meus in stadio coronā meruis- set, domo deberi cauebatur, his verbis: Qui coronam parit ipse, pecuniãve, eius virtutis ergo arguitur, quam seruus equive meruissent. Et hæc omnia sapientia pro-

Noctis de-
finio secū-
dum legem.

De rerum
venditio-
nibus.

Reticenti-
a in vendi-
tione mul-
tandā.

Iuramentū
per pecuniã
depositam.

Furti a-
ctio.

Leges xij. tabularum circa ultimas voluntates. pe singulari eisdem tabulis sancita & sacrata fuere. Nec tantum circa corrigendos plectédóque mores, sed circa ultimas voluntates, & bonorū successiones testamento debitas, & ad parentū bona admissionē, eisdem tabulis iura perscripta sunt. Nam masculos æquē ac foeminas ad bona parentū pariter vocavit, eosque sine testamento valido, siue nullo: nec solum natos, sed posthumos, inuitos & necessarios hæredes esse iussit, proque hereditariis portionibus legata distribui voluit. Quod olim Ephialtes Ephorus Lacedæmonii lege prohibuit: nam rogationē tulit nimis insolentē, vt liceret patri, filiis omisus, extraneos scribere successores, hoc agens, vt filiū quem odio prosequeretur, exhæredaret. Solon verò, nisi extarent filij, quos testator voluit, scribi hæredes iussit pro voluntate. Apud Arabes lege cauetur, vt fratres gentiliū hereditatū successores antecedant filios, quia natu grãdiores sunt. Lycij populi filias, non filios, hæredes nuncupant, & à matribus cognomenta ferunt: qui etiã apud Cantabros vetus erat mos, vt maribus omisus filias exasse instituunt. Germanis verò de bonis testari non licebat: sed si liberi extarent, ad intestati patris hereditatem admittebantur: si minus, proximiores propinqui. Apud Æthiopes ad regni successione, non regis, sed fratru filij vocabantur. Proditum tamē memoriæ est, Metelli filios Romæ à patre hereditate exclusos, testamentum tamen irritum non fecisse, satius arbitrati, bonorū extorres fieri, quam qualemcunque patris voluntatem non tueri. Non sic Hortensius orator, & Fulvius Flaccus. Nam sceleratissimos filios, & parricidij conuictos, quanuis bonis se abdicaturos iurassent, hæredes tamen bonorum reliquere. Attilia verò Variola cum à patre octogenario hereditate exclusã esset, centumuirali tamē iudicio ad patris bona admissa fuit, pro eo quòd vndecimo post die nouercam ei superduxerat, velut decrepitis pater ætate desperet. Libertorum quoque hereditatem, & tutelam filiorū, si intestati decessissent, ad patronum pertinere. Quibusque tutor datus nõ esset, proximos agnatos, velut fide & constantia singulari. ad tutelam & curã aduocauit. Fuitque apud Thuriõs lege cautū, vt bonorum & fortunarum pupilli, agnati proximi curam agerent: ip-

sius verò educatio, & morum institutio, maternis affinitibus daretur, Solonis tamen lege cautum fuit, ne is tutor esset, ad quē post obitum, pupilli bona redundarent, nequa fraus, neu quis dolus cõpositus pupillo exitio foret: quæ tutela fiduciaria dicta. Quippe fiduciam is habere dicitur, cui res aliqua mēcipatur & creditur, vt haud multò illam mancipanti reddat. Eos Lacedæmonij *εγοδίκους* nuncupant, qui alterius tutelam curãque suscipiunt. Apud Indos lege cauetur, vt patre defuncto, filiis tutores duo, qui illorū curam agerent, peregrini, non ciues dentur. Atq; si nemo suus hæres patri existeret decedēti proximis agnatis hæredes iussit esse, his verbis: Agnatus proximus familiam habeo. Si tamē capite minuti essent illos ad bona decedētis lex non admittebat. Patronūque ad bona liberti tunc demum peculiumque admisit, si nemo suus hæres foret. Suspectūque tutorem à pupilli tutela amoueri, furiososque & prodigos, quique patrimoniū profuis sumptibus debacchantur, in agnatorū tutela & cura esse voluit: quibus etiam bonorum administratio lege interdicta fuit. Viro quoque ab vxore diuertere, aut res suas sibi habere, nisi causa legitime cognita, eisdem tabulis vetabatur: quo diuortio nulla vxoris culpa subsequente, dos integra repetebatur. Si verò culpa inesset, vsque ad dimidiū dotis in singulos liberos sexta à marito retinebatur. Interdū si diuortium fieret, q̄ melius æquius esset, apud virum manet: quod verò non esset melius æquius, id vxor post diuortium vindicare iubebatur. Quod si in confessum aut iudicatum lis data foret, triginta dies exoluendo debito præfixi fuere. Verba legis sunt: Aeris confessi, rebusque iudicatis, triginta dies iusti sunt, post deinde manus iniectio esto. Quod si clientem, aut eum qui in fidem patrociniumque venit, quisquã nequam & improbus fraude aut dolo frustraretur, eum lex haud secus puniuit, ac si capitali iudicio esset affectus, in hæc verba: Patronus si clienti fraudem fecerit, sacer esto. Neque enim leui animaduersione dignum censuit eum, qui fidem labefactisset, quise frustraretur illum, qui in suam fidem & clientelã venit, seque illi commisit & credidit. Nam clientem qui tutelã patroni se cõmisit, chariorem haberi quam propinquos

*Solonis lex**Tutela fiduciaria.**εγοδίκους.**Tutores duo filiorū**apud Indos**Capite mi**nisi ad hæ**reditatē nõ**admissi.**Diuortium.**Solutio de bis.**De patronis erga clientem.*

Perfarum affinesq; veteres voluere: id quod Persis & Indis magni
 & *Indorū* criminis instar erat, quorum lege cauetur, vt qui clientem
lex Mendacij decepisset, quiq; ter mēdacio abusus fuisset, illi per
dacij detestatio omnem vitā silentium indiceretur: nullōq; magistratu
contra. aut honore dignus haberetur, Artaxerxes quodque mi-
Mendacia rifice mendacium auertatus fuit, adeo vt mēdacis homi-
in iure se- nis linguā triplici clauo affigi iusserit. Fertur Epaminon-
cūdam va- das tam seuerus veritatis cultor fuisse, vt ne ioco quidē
arias species tiendi modus summāq; mentiendi impunitas erat. Ea-
dis puni- demque lex, vt ex duabus pluribūsvē sententiis decretis-
untur. ve quoties ancipiti res cōtentione distrahitur, semper vt
Novū anti antiquo abroget nouū, vtq; postremum quod populis
quo abro- iussisset, id ratum foret, sancitū voluit, & plerāq; notatu
gat. & scitu digna: quę omnia perpēso iudicio & librato moderamine, a
Quedam priscis legū cōditoribus commodē cōstituta
inciviliter sunt: quorū argumēto cōiicimus, quā examinato mo-
& incurio- do prisci iuris interpretēs scita legū promulgarūt. Con-
se, decreta. trā verō multa inprofēs & subrusticę, partim insolenter
 & inhumanē, nō probabili, nec recto iudicio eadem lege
 decreta videntur & constituta, quę forsan aut segni-
 ter peruisa, aut negligenter animaduēsa fuere: nam de
 qua re iudicio disceptabatur, in re præsenti & apud prætō-
 rē exhibita, ex lege duodecim tabularū correptio ma-
 nus fiebat, quod ex iure manu consertum dicitur: atque
 de ea nisi coram exhibita, minime decerni, aut iure agi
 lege poterat. Quōdque si homo in iudicium citatur, &
 morbo aut senio affectus, ad ingrediendū inualidus foret,
 iumentū aut plaustrū lex dari iubebat, quo æger ille
 forte spiritū exhalans, supremis annis susteretur: videlicet
 nondū per patronos & assertores aut sponsores agē-
 di forma constituta: cuius verba adscripti: Si in ius vocat,
 si morbus cuiāsvē vitium extitit, qui in ius vocabit,
 iumentū dato: si nolent, arcerē ne sternito. Id quod lege
 Elia postea fuit sublatum, cautūque vt locuples in iudicio
 clienti adestet, in hæc verba: Assiduo vindex assiduus esto.
 Dixere autem assiduum, qui pluribus assibus & fortunis
 locuples foret. Nec minus seuerē quā duriter: quōd si quis
 consulto aut casu, alterius membrum rupit aut secuit, ē
 pacto talio pœna erat. Tum quod simile

*Ex iure ma-
nu confer-
tum.*

Assiduum.

mōstri est, & omnem exuperat secordiam: Si ob æs alienum
 creditori debitor additus foret, post distractum patrimonium
 re familiari destitutus, postq; vincula & catenas, membra eius
 breuissimo lanxiato ad creditorum libidinem diuidi iubebat,
 iniquissimo decreto sæuæ atrocitatis immanitatisque.
 Verba legis sunt: In ius ducito, ni iudicatum faxit, aut se vi
 & iure vendicat, statim ducito, vincito, aut neruo & compedi-
 bus quindecim pondo, nec minore: si volet, maiore
 vincito: si volet, suo viuito: ni suo viuit, qui eum vincitū
 habet, libras farris indies: si volet, plus dato. Tertiis
 nudinis parteis secanto, si plus minusve secuerint, sine
 fraude esto, & infra. Hanc verō legem Athenis Solon
 antea abrogarat: nam corpus pro re addicit, aut super eo
 fœnerari sanctionibus vetuit, quæ lex Seisachtheia dicta,
 quasi oneris leuamen, qua antea cauit, vt præter bona
 debitoris, in tergum & corpus nulla venditio esset: sicut
 post xxx. tyrānos, parta libertate, Atheniēsēs Amnestiam,
 hoc est, malorum obliuionē, legem edidit, qua veterū
 admisorū impunitas dabatur. Idē ab Egyptiis cautum
 affirmat, vt vltra res & bona debitoris nulla in corpus
 animaduēso foret: nā pecunia creditæ bona, non corpus
 dixere obnoxium, quibus in vsu erat, vt defunctorum
 corpora vnguentis delibuta, ac si viui essent, creditori
 oppignoraret, & super his fœneraretur, magno dedecore
 illorū qui cōstituta die non reuissent. Post aliquot verō
 tempora ab Atheniensibus cautū fuit vt si licet pater non
 persoluisset, filius exolueret, & vinculis publicis interim
 detineri cogeretur, sicut de Cimone & aliis traditur. Apud
 Bœorios quæ æs alienum non dissoluit, in foro sedere
 cogitur, & circumstante plebe, in os & ora corbē accipere:
 qua nulla fuit ignominia maior. Indis verō qui creditū
 moratur, à creditore re agitur: mox præfixa die, si non
 soluit, manu trunca, & oculo effosso, morte afficitur.
 Apud Pisidas quoq; de abiurato deposito maximū erat
 iudicij, vt abiurans fascinus morte lueret, Nec minus
 seuerē, quod falsum testimoniū dixisset cōiunctū, de
 saxo lex deiici iubebat, quod ab Egyptiis ductū
 facillē crediderim, quib' omne piqritū & veri iudicatio,
 diis abiuratis, morte luebatur, quod deos vna atq;
 homines offendisset. Mox subsequentijs legibus, mi-

*Lex crude-
lis in debi-
tores.*

*Seisach-
theia.*

*Amnestias
lex.
Ægyptii.*

*Defunctorū
corpora op-
pignorata.
Atheniēsēs*

Bœotii.

*Indi.
Depositum
abiuratis.
Falsi testi-
monij con-
uictus.
Perinriū
conuicti.*

tior pœna periurio data est, quarum verba sunt: Periurij pœna diuina exitiū: humana, dedecus violati iusiurandi esto. Apud Indos verò de periurio conuictus, manū pedūq; digitis & extremis membris decurtabatur. Iudicem quoque aut arbitrium iure datū, cōuictum ob rem iudicandam pecuniam accipere, aut qui turpe iudicium nundinatur, non minore seueritate capite punitur: cuius rei causa post aliquot secula M. Cincius legem tulit ad populū, qua caudicis munera ob patrocinia largiri vetuit, sēpiusque lege repetita postea Claudius iussit, vt sine patrono quisque vitæ rationem redderet. Contra verò in eū qui insigni contumelia quempiā affecisset, tam leuā multā dixit, vt illi qui summa turpitudine scœdatus erat, vltra viginti quinque aris multā conuicias non deberet, vt tantulo impendio summa iniuria luere- tur. Verba legis sunt: Si quis alteri iniuriam faxit, viginti quinque aris pœna sunt: Si quis tamen occultauisset, aut carmen cōdidisset, quod infamiā faceret flagitiūque alteri, capitale sit. Solon verò seueriori disciplina coertuit iniurias: nam pro conuicio popularem voluit actionē dari, ita vt cuius agendi facultas foret. Cūmque masculorum progeni ad parētum bona sine discrimine lex vocaret: illos qui per scœminini sexus necessitudinē pariter sunt coniuncti, ita ofos habuit, vt nec inter matrem & filiam ius succedendi daret. Et quum propter membrū ruptū factūm talionem constituerit, his verbis: Si quis membrū rupit, in eum talio esto: illi qui alteri os fregit, quū ea corporis pars sanctior in homine sit, ob id admissum nimium tenuiter pœnā, dixit, cūm propter oris dignitatem seueriori pœna vindicādum foret. Decedentium quoque voluntates ita lex fouit, vt omne patrimonium, & quicquid in bonis esset, testator legare permiserit, nihil apud hæredem qui onus additionis habet ex defuncti substantia remanente. Verba legis sunt: Vti legasset suæ rei quisque, ita ius esto. Et pleraque hoc genus quæ acerbissima, dura nimis & aggressiua visa sunt. Quod autem lex, si eliens morbo fontico impeditur quod minus filii valeat, iubet diem iudicij esse diffusum, ex bono & equo factum crediderim, si quidem sequenti iurisconsulti legem XII. tabularum interpretati,

*Iudicij cor-
rupij pœna
Cincij lex
Causidicis
munera no-
danda.
Contra eos
qui contum-
elia ali-
quem affe-
cissent.
Carmen in
fame edi-
disse.
Solon.*

*inser ma-
trern & fi-
liā ius suc-
cedendi ne-
gatum.
Talio.*

*De volun-
tate dece-
dentium.*

morbo impedito, iudiciorum tēpora dilabi voluere. Sed cūm omnis illa decemuiralis seueritas, ac tristis & inhuma- na ratio tam lege Ebutia quā aliis edictis, penitus in- ducta, fuerint, postea sequuti iuris interpretes, miti & tractabili ratione easdem leges indefesso studio inter- pretati, abrogatis his quæ duriora, quæ verò æquiora vi- debantur, sequuti propositas controversias vberius ex- plicauerunt: itaque effecerunt, vt graui pœpena iudicio, æquissima nobis iura sanctissimæque, hodie tradantur.

Sacrum septimontium in quibus locis vrbi fieret, quive septem colles vrbi sint, quæve in illis præcipue dignationis loca forent.

CAPVT XI.

Septimontium festum agere Romanos, quod septimus vrbi collis additus foret, apud autores legimus: quo tempore in septem locis sacrum fieri Varro significat, Palatio, Suburra, Velia, Fagurali, Caelio, Oppio & Cestio: quo die per vrbem vehiculis ferri crinosum erat qui Paganalia dictus, quod non populi, sed montanorū & agrestium dies festus erat. Quod enim in palatio sacrum fiebat, Palatium, sicut in Viminali, Fagural dictum est. Sicut inter vrbi colles Capitolinum fuisse præcipuum nemo dubitat, qui Saturnius ab Arcadibus, qui ea loca incolebant, primo nuncupatus, portamque illic excitati castelli Saturniam habuit, phanūque Saturni in Capitolij faucibus, quod ærarium populi Romani fuit: qui etiam Tarpeius a Vestali oppressa armis, postea Capitolinus ex hominis capite inuento dum templi fundamēta effodiunt, denominatus est: in quo præter Iouis optimi max. templum, Iunonis Reginæ & Mineræ pedes fuere. Triā enim facella paruo distincta spatio visēbatur, medium Iouis tonantis, ad dextram Mineræ ad sinistram Iunonis. Quod quidem Iouis templum semper Sabinis paruisse traditum est ex scœdere quod inter Romulum & Tatium ictum fuit. Iuxta quod sacri anseres, qui peruigiles excubitores erant, affluenti cibo pascebantur. In eoque scœdera cum Carthaginensibus ista & innouata, & cum Attalo Pergami rege, æneis tabulis, pactionesque & priuilegia, senatusconsulta plebiscita, & immunitates vsque ab exordio vrbi cū exteris gentibus

*Septimontium festum
Sacrum in
septem locis
fiēbat.
Paganalia
Palatium.
Fagural.
Capitolinum
primo Sa-
turnius &
Tarpeius
dictus.*

*Templa in
Capitolio
& iuxta.
Anseres in
Capitolio
iuxta Iouis
tonantis
templum.*

Quae in Capitolio servabatur inita servabatur: quæ non modo in tabulis, sed in clypeis quoque quandoque scripta fuere. Siquidem fœdus Gabiorum cum Romanis, in corio bouis rotundo instar clypei descriptum visebatur. Fidei quoque & Terminum templa iuxta erant: Martis verò & Iunonis Monetæ in arce, cuius solum, domus M. Manlij Capitolini perniciosi civis fuisse traditur: qui novarum rerum cupiens, regnum appetere aggressus est, in quem fuit iusta animadversio vindictarum. Quæ quidem arx Capitolio adhæsit excubiis vallòque circumdata, in qua situm erat Iovis simulacrum ab ortu urbis è cupressu. Mētis quoque & Veneris Ericynæ, atque Opis & Inuentutis ædiculæ inibi fuere: atque omnia deorum simulacra, in Capitolio fuisse produntur, inter quæ ara Iovis, Pistoris, & Veneris Caluæ, quam sub tecto nominare religio non sinebat, ibique atrium publicum & curiā Calabrā, quæ casa Romuli proxima fuit, vbi minor pontifex festos enunciabat dies, Ædemque tonantis Iovis ab Augusto, novamque aliam custodi Ioui conditā à Domitiano, autores memorant. Quæ curia & Romuli casa in memoriā veritatis è culmo fuit & stramētis, quo mos veterum & humilis ille cultus notaretur: sicut Areopagus Athenis ad antiquitatis exemplar luto & palea tegebatur. Hunc montem auspiciatò cõditum post incensum à Gallis urbem, quasi propugnaculum imperij, saxo quadrato cinctum fuisse memorat, quæ Horatius Pulvillus vnâ cum templo dedicavit. Interiecto deinde quadringentorum & quindecim annorum spatio, incendio absumptum Sylla restituit. Mox magnificis operibus & imaginibus magni sumptus exornatus mons fuit, præcipue Iovis & Apollinis statua cubitorum triginta à Lucullo ex Apollonia Ponti vrbe translata, quem deinde restitutum Quintus Catulus dedicavit, quod vnum suæ felicitati defuisse Sylla testatus fuit. Sed quum rursus in Vitellij seditione, dissidentibus prætorianis a plebe, civili rabie esset reuersus, Vespasianus illud denuò restituere egressus, non perfectis, morte præventus: decum Domitianus in imperio restitutum consecravit. Sed præter hoc fuit aliud capitolium Capuæ, arx munitissima, aliud Beneventuri: sicut apud Carthaginenses Byrsa opus inuictum latè prospectant, Æsculapio (vr ferunt) dicatum,

dicatum, quod erat Carthagini instar Capitolij. Et apud Argos arces duæ, ex quibus Larissa egregie munita. Et Corinthi Acrocorinthus munitissimus vertex qui vrbi imminerat: atque Athenis Munychia & Cecropia, cui *ωδός* nomē, locus natura magis quam opere septus: nam Pelagiscum (quæ Athenarum pars editior erat) incolere oraculum moniti verabatur. Suis autē Mnemonium, in Samo Cyathis & Amastris, iuxta Paphlagoniū Semamis pro arce fuit & munimēto, apud Heduos Bibracte Brutorum Triuertes, Syracusis Acradina, Messenæ autē Ithome. Quæ Acrocorinthus Philippus si haberet, utroque cornu bouē tenere Demetrius dicebat: sicut Græciæ cõpedes Corinthum, Chalcidæ & Demetriadē, idē Philippus appellavit. Ars verò Thebana, Cadmea dicebatur: Ægypti regum Memphis, Babylonis Pters, Hierosolymis Mesade, Massiliensibus Ephesum. Palatinus verò mons Capitolio proximus, quin Arcades habeat autores, nemo dubitat, quæ à Palatiâ vrbe Arcadiæ dictū autumat, ipsūque Aborigenes, & Reate profectos tenuisse: aut à balatu pecorum, seu Pale pastorum dea, vel à Palatia Latini vxore, siue ad Hyperborea Palantis filia, vel quod ibi Pallas defunctus sit, nomen sortitū volunt. Cõstârque prima fundamenta vrbis ibi iacta, Romamque quadratâ Romulum fundasse. Palatinūque, ne opportunus iniuriæ foret, munivisse. Postea ædē Victoris, & templum Apollinis & Musarum, quod magna mole cõstruxit, cum bibliotheca Græca Latinaque Augustum addidisse: ibique sacellū deæ Virioplacæ, ad quod vir & vxor dissidentes cõuenire, & in gratiâ æquissimis animis redire assuerat, ac Febris phantū, ad æmque matris magnæ, quæ Berecynthia dicta est, ac tēplum Lunæ nocti lucæ delubrūque Iunonis sospiræ, haud longè post extracta fuisse. Etiā lacus Vestæ à Palatij radice, ad novam vsque viâ deuexus fuit: & Lupercal, vbi Romulus & Remus aliti feruntur & educati. Regionemque Palatij ad capita bubula multos inibi nominasse, vbi postea sacrariū fuit. Huicque regioni Germalia, ac Sacriportū, & domū Scauri spectare, quæ Clodius mercatus fuerat, & ad Sacram vsque viam portendi Varro significat. Ibi quoque præclara domus Cn. Octavii, qui ex ea familia

Larissa.
Acrocorin
thus.
Munychia
Cecropia.
Pelagiscū.
Cyathis.
Amastris.
Bibracte.
Acraadina.
Ithome.

Cadmea.
Memphis.
Pters.
Mesade.
Ephesum.
Palatinus
mons vnde
dictus.

Victoria
ædes.
Apollinis.
Musarum
Virioplacæ.
Febris.
Marris ma
gnæ, Iuno
nis sospiræ.
Vestæ lu
cus.
Lupercal.

*Domus in
Palatino.
Iouis strato
vis templum.*

** Semoni
Iano.*

*Auentinus
mons unde
appellatus.
Templa &
are in A-
uentino.*

*Scala ge-
mouiae.*

*Latini A-
uentinum
primi inco-
luerunt.
Auentinus
dius extra
urbem.
Caelius col-
lis unde di-
ctus.
* Vibeno.*

COS fuit primus: Crassique oratoris, Q. Catuli, atque C. Aquilij & Lepidi. Templum quoque Iouis statoris in Palatij radice constructum à Romulo, quo tēpore inter Romanos & Sabinos pugnatū est, multi asseuerat. Ibiq; Ciceronis domus, quæ iussu Clodij demolita, in porticum Libertatis translata fuit, fuisse fertur: cui postea & Valerio Maximo ædes imp'isa publica ædificatas ferūt. Ac Vitrubii Vacci, qui autor defectionis fuerat: quas dirutas vnā cum bonis * Semoni sango cōsecratas. T. Liuius autor est. De Auentino autē, quod ibi rex Albanorum seu Aboriginū Auētinus, prælio fufus & sepultus, monti nomen dederit: vel ab aduentu, quodd' commune omnium Latinorū Dianæ templum ibi erat, ad quod finitimi frequētes ventitabāt: siue ab aduectu, quod olim paludibus disclusus mons erat: ratib'usq; aduecti illuc cōmeabant: an ab Auente amne Sabinorum, qui loca tenuere (vt Varro significat) dictus sit, incerta opinio est. Qui quidē collis modicē altus, duodecim ferē stadiorū ambitu esse ferebatur. In quo præter Dianæ templum, vbi boum cornua suspendebant, Lauretum, atque Iunonis reginæ, & Mineruæ tēpla fuere. Ibiq; ædes Bonæ deæ, & Libertatis, quā ex mulctatitia pecunia Gracchus faciendā locauit. Forumque pistorium, & scala Gemonæ, ex quibus dānati dabantur præcipites: araque Ioui Flicio, ad eliciendos fulgurū monitus, à Tullo Hostilio dicata: ac ædes Lunæ, Remoniūmque, quē locū Remus ad inaugurandum templū cepit, & Armiulstrū, vbi Tatius Romulo cōsors regni sepultus erat: atque ara Veneris Myricæ, quam Murtiam vocant, fuisse tradūtur. Illud planē constat, primos Latinos, capia vibe Politorio ab Anco Martio, Auentinū incoluisse. Procedente mox tempore, cautū fuisse, vt in saturnalibus ad illum frequentes Romani commearent. Quodque ex septem vrbis collib', quū ceteri intra pomœriū sint, sol' ab vrbe disclusus, intra mœnia longo tempore admissus non fuit: siue q' plebs eō secessisset, siue quod Remo auspicante, illic aues non addixissent, velut ominosū, extra pomœriū fuisse. Cæli' verō à Cælio * Iubenko Hetrusco, qui cū non parua manu Romulo contra Latinos ducenti suppetias tulit, quod ibi locū & sedē habere,

dictus cognominatūsq; est, cui quōdam. Querculano nomen, quodd' multiplici quercu septus muniretur. Quū verō Tullus Hostilius, Alba diruta, Albanos Romā traduxisset. Cælium vrbis addidit, quodd'que frequētius incoleretur, ibi sumpsit, regiam, ex quo ad plana vrbis lenicliuo, & propē æquus descensus erat. In eo enim templū diui Claudij à Nerone demolitū, postea à Vespasiano instauratum, magna mole constructum erat: ibique Mutræ domus, & Tetricorū ædes, Fauni, Veneris & Cupidini templa fuere, & Carnæ deæ sacellum, quæ vitælia fouere dicebatur. Ampusque Martialis, in quo siquando Tiberis superf. sus campum Martium inundaret, Equitia fiebāt. In eo quoque duo aquæ ductus, alter Claudij in Palatium, Caracallæ alter in Capitolium hodie visuntur. Cōstat enim Romæ aquarum multiplices ductus fuisse temporibus variis: nam præter Appiā, Ceruleam & Curtiam, fuit Anio vetus; Martia, Tepula, Iulia, Virgo, Alsetina quæ Augusta, Claudia, & Anio nouus, quæ in urbem influūt: inter quas Martia præcipuo nitore fuit, ex Fucino lacu defluens; quā P. & Quintius Martij Romam primi deduxere. Carulea verō & Curtia, à C. Cæsare & Claudio magno impendio, & substructionibus maximis, à quadragesimo lapide ad urbē ductæ fuere. Inter quas Claudia ex Cælio monte in Auentinum perenni manabat fonte: cuius aquæ ductus duos Calicula innouauit, qui ex fontibus Caruleo & Curtio deducti, pro eo quod illos Claudius nouo lapideo opere absoluisset, Claudiæ dictæ sunt aquæ. Alter verō Anio nouus, in plurimos & vberes lacus diuisus fuit. Reliquæ à conditoribus, aut à locis dominantur, quarum hodie ductus sumptuosissimi opere: is licet inspicere, partim extantes, partim collapsos & deformatos. Hūc montem (autore Tranquillo) quum multæ insularum in eo flagrassent, Tiberius Cæsar precio exhibito restituit, quē propterea Augustum ex suo nomine nuncupauit. Exquillas autē Seruius Tullius auxit: & vt loco dignitas foret, regij ibi sumpsit: quas quod exculta ab eo potissimè fuerint, Exquillas nuncupauit: tamen ab excubiis regis dictas nonnulli credant: antea enim quodd' sexticeps erat, Celsius nomen tulit. Hic ex vrbis

*Quercula
mus.*

Tēpla, domus, & sacella in Cælio.

Aqua eductus Romæ diuersi.

Claudiæ aquæ.

Exquillæ.

Exquilium duo aggeres.

collibus solus duplici iugo & aggere munitur, quibus singulis cōtenti sunt: ex quibus alter Cespium nuncupatur alter Oppius: qui & lacum Fagulatein, hortos Meccenatis, & Larium, & Querculanū, facellamque & lucum Martis vnā cōplexus est. Malæ quoque Fortunæ & Iunonis Lucinæ tēpla, cuius festa dies Calendis Martiis colebatur à matronis, quod parturientibus opē ferret, & lucem daret. Extra verò Exquilias locus fuit, cui Puticolæ nomē, vbi puteos in quos defunctorū publicè cadauera in subiectā foueam mittebantur, fuisse proditum est, exēplo Themistoclis, qui Melitæ tēplum iuxta domū constituit, in quo dānatorum corpora cum vestibus & laqueis cōdebantur. Quirinalis quoque & Viminalis, quin inter septē numeratur, nulla cōtrouersia est: sed Quirinalis a Quirini phano qui ibi colebatur, siue quod à Curibus profecti loca tenuerunt, nuncupatur, qui Agonius, & porta quæ illuc ferebant, Agonēlis quæ etiā Collina dicta. Cūque in Quirinali diuersi aggeres foret, singuli sua nomina sortiti fuere: namq; ex his vni Triceps ad ædē Quirini, cōtrā quam sacellum Semonis * Sangi viscebatur: alteri Salutari, ob Salutis ædē tertio Mutiali, ad ædē dei Diffidij, nomen erat, vt Varro inquit. In eo quoque Numa Pōpilius domū habuit, quæ ad Augusti tēpora māsit incolumis, vbi & Primogeniæ Fortunæ tēplum, quæ Publica dicta est, ac Fidij Sabini dei, Salutis & floræ, templa fuere. Habuitque circū multa memoria dignum, & vallem Quirinalem, vbi Pōponij Attici domus, cui Tamphiliæ nomen, aliāque domos clarissimas. Viminalis verò, vel ab ara Iouis Viminæi, vel quod ibi viminum sylua esset, denominatus fertur: vbi campus Viminalis, lucus Putelinus, & templum Iunonis Lucinæ. Qui quidē colles à Seruio Tullio post censum perfectum vrbī additi sunt. Hic enim, adiecto Exquilino & Viminali, quod intermedij spatij est, stadiorum sex è Collina porta ad Exquilinā, turribus muniuit, & muro septit, nequādo excursionis illinc fierēt, & hostium præsidij foret: in cuius medio porta Viminalis nomen habet. Habuitque hortos Salustianos, qui præter amēnitatē, profusissimi sumptus erant. Post aliquot verò tēpora ædibus pulcherrimis magnæ molis or-

Quirinalis collis vnde dicitur.

*Quirinalis aggeres, & nomina. * Lani.*

Viminalis collis vnde.

Porta viminalis. S. Iustiani barii.

natus mons fuit. Inter quas cōspicitur magnitudinis M. Crassi domus, nec minore sumptu C. Aquilij equitis iuris scientissimi, qui primus dolo malo inuenit formulas, cuius pleraque extant egregiè cōstituta: necnon Q. Caruli instructas, aliāque Romanorum ciuium ædes conspicuas, in eodem colle annotauere annales.

Qui flamines primi Romæ fuerint, quodve flaminis officium, quibusve essent ceremoniis addicti.

CAPVT XII.

NVma Pompilius summus religionum cultor, inter cætera inuētā & cōstituta, flaminē Iouis asiduum sacerdotem legisse fertur, qui re & æstimatione magna fuit, eūque insigni veste, toga prætexta, & curuli sella, ac lictore adornalle, duōsq; illi flamines adsciuisse, vnū Marti, Quirino alterum, genere, famāque lōgè principes quibus sacra faciedi & victimas immolandi datum munus erat. Post aliquot verò tēpestatas, aucta ciuitate quum augeri sacerdotia videret, quindecim flamines constituti fuere, qui omnes a diis quibus sacra faciebant, cognomenta sortiti sunt, quorum primus Dialis, vltimus Pomonalis. Pomona enim pomorum dea est. Martialis verò, Viminalis, Quirinalis, Vulcanalis, Carminalis, Falacer & Palatualis, ac Pecini flamē, Martiani sodalis, & reliqui deinceps post Dialem fuere. Dialis enim, quod Iouis sacerdos foret. Furinalis à Furina, cuius etiā feriæ. Furinales. Falacer à Falacie pomorū deo. Palatualis verò, quia illi deæ in cuius tutela Palatium erat, sacra faciebat, nomina cepere: tunc nonnulli sex Cæsariibus in deos relatis, post funera flamines tributi ex Cæsariū nominibus, quorum sacris præerāt denominantur: vt Martianus, Helianus, Antonianus, & reliqui. Erantque curiales flamines, maiores: plebis verò, minores: nam præter præscriptos, quum in sua quisque curia publica sacra facerēt, singulique curiis sui ministri esset, à quibus sacra populo dabantur, hi nimirū curiales flamines, eò quod curiis præessent, dicti sunt: singulis enim curiis bini præpositi erāt sacerdotes, honesti ordinis, moribus & virtute præstantes, quorum nemo citra quinquagesimum annum inferior ætate fuit: qui nisi à

Flamen Iouis.

Flamines & eorū nomina. Dialis. Furinalis. Falacer. Palatualis.

Fla. curiales. Fla. plebi. Singulis curiis bini præpositi sacerdotes.

collegio nominaretur, ad flaminium admitti non poterant. Quippe sacerdotes, nisi quos dignissimos putabant, ad collegium nullos admiserit, admittique inaugurabatur: quo die auguribus, pontificibus, regi sacrorum, & vestalibus virginibus, cœnas opiparas magnificè apparabant, quæ adiciales seu adipales dictæ. Nonnunquam verò pontificè maximum flaminè creuisse exëplis relatù est: siquidem Cneus Valerius Flaccus à Publio Licinio pontifice maximo Dialis flamen creatus, sacerdotium gessit magnificè, qui quum fuisset vita & moribus inquitatissimus, & parum secunda fama, postea summa religione & continentia Flaminio præfuit, magnòque honore & pudore spectatissimus euasit. Sæpe tamen à dictatore flaminè proditum, plerumque à populo vel principe, cõperimus. Qui tamen si proditus esset, non tamen sacerdotiũ gerebat, quin à pontificibus prius esset in collegium cooptatus. Qui quidem, quòd pileum gestaret, in quo virgula oleaginea modicũ lanæ habens in summo instar fungi inerat, flamines quasi salamines dicti sunt: quem quum per æstum ferre non possent, dempto pileo, caput ligabatur filo, quòd nudo capite incidere fas nõ erat. Solus tamè inter reliquos flamines Dialis albo galero insignis est, quem nisi ex ouis albæ tergore Ioui immolata fieri nõ decebat, vt eo insigni à reliquis conspicuus foret. Festo tamen die flamen & si æstu laboraret, filo dempto, pileum sumebat: tunc enim filo ligassè caput, non satis erat. Quippe celebri die flaminem sine pileo esse non cõuenit. Est tamen obseruatum inter flamines, Dialem assidue pileum lanamque gestare, quem reliquis flaminibus tunc quum sacrum faciunt, & festa ac religiosa die cum pileo esse deceat. Si tamen mortem oppetere Dialè forte contingeret, tunc quum agit animam, cum pileo esse minimè cõuenit, deposito enim pileo decumbere, & animũ efflare oportebat. Aliter apud Ægyptios: nam sacrarum literarum scriptores, qui loco flaminis sunt, puniceum filum pro insigni capitis, non pileum deferunt. Horum ergo in sacrificiis deorũ non minimum ius potestatisque fuit, nam quæ sacra diis darentur, & quæ victimæ caderentur, & quando extra offerrentur, & an perfecto sacrificio litatum foret, enun-

Adiciales
& adipales
cœnæ.
Fla. à quibus
creantur.

Flamines
unde dicti.

Fla. dialis
albo galero
insignis.

Sacrarum
literarum
scriptores
loco flami-
num apud
Ægyptios
flaminium
iungunt.

ciare debebat: tũ sacrorũ cura & cæremoniarum ad eos spectauit & pertinuit. Quod sacerdotium non, sicut auguris, perpetuũ erat: siquidè si sacra non rite fecisset, aut neglectæ religionis flamen argui posset, seu aliquid aduersus constitutum faceret, flaminio abire oportebat. Sulpitius enim flamen, & inter sacrificadum apex prolapsus fuisset, sacerdotio deiectus fuit. Caius etiã Claudius, & Cornelius Cethegus, quòd extra victimæ perperam dederat, abire flaminio necessum habuit. Cũque flamen sacra diis dare, & hostiam immolare vult, flamineum puerum aut puellã iuxta habebat, qui parati intentique ministerio, & sacrificanti præstò forent, quæque exequenda, quæ patrij moris & ritus erant, sacris ministraret: quos non nisi ingenuos, patrimos & matrimos esse decebat. Cui ad sacra eunti, præco præcimitator dictus, præire & præmonere solebat populo, vt dum sacra fiunt, ab opere cessarent: qui si contumacius parerët, pignoribus & multa plestebantur: neque enim flaminè aut regem sacrorũ religiosis diebus aut feriatis opus facientem videre fas erat. Quin etiam dum operabatur sacris, eo corporis ornatu erat, vt sibilis æneis accinctus, victimas caderet, & diis libaretur. Ipsiusque vxorem, cui flaminicæ nomen, quoties tonitrua audisset, ferari necessum erat. Cui hoc est muneris loco datũ, vt à viro diu uertere nõ liceret: nãque ipse vnus vir vxoris, & flaminica viri vnus vxor eligebatur: sicut Ægyptiij ad Tauri sacra semel maritũ allumpfere. Cũque ob sacerdotij dignitatẽ, in senatũ venire, & sententiã dicere, antea flaminis licuerit, idque post temporũ curricula eorũ desidia obliteratũ esset, L. Flaccus flamen rẽ longe intermissam reuocauit, eique & reliquis flaminibus, vt veteri iure vsurpato, in senatũ ingredi, & publico cõcilio interesse, togæque prætextæ, & amplissimĩ ordinis ornamenta habere liceret, senatuscõsulto datum est, tametsi carbasus flaminis indumentum propriũ fuisse dicat; Ex eo enim quoties frequens senatus haberetur, flaminis haud secus quam senatori in curiam veniendi, consultandi, suffragandi, censendique potestas data fuit, Et tametsi flamines sacerdotio addicti essent, non tamen à belli muneribus erant immunes, sæpiusque res à patribus tentata, & in

Fla. quibus
de causis sa-
cerdotio eis
cerentur.

Flaminei
pueri aut
puelle mi-
nisterio v-
rebatnr.
Flamen in
sacris.

Ornatu
flaminis.
Flaminicæ
vxor flami-
nis.

Flamini vni
eum dunta-
xat vxorẽ
ducebat.

Carbasus
fla. indu-
mentum.

Fla. à belli
muneribus
non im-
munes.

vt ranque partē sermonibus agitata fuit, defuperq; lex lata fuiffet, vt tā flamines quam reliqui sacerdotes militia munere vacarent, niſi Gallorū imminente tumultu, quum reſpub. milite egeret, à militia minimè auocados decreuiſſent. Sæpe tamē flamines, ne ad bellū irent, religione inhibitos ferunt: quippe Cæcilius Metellus pontifex max. vul Poſthumius conſulem, quoniā flame Martialis erat, ne ad bellū proficiſceretur, nè ve ſtipendia faceret, inhibuit, aliòſque vetitos fuiſſe cōſtat, ne cura belli, & rei militaris procuratio, illos à facris euocaret, Nō nunquam verò Dialem flaminem extra Italiam fortitū prouinciam inuenimus, aſſerentem, nullas religiones Diali, Martiali & Quirinali prouincias fortiri vetuiſſe. Auguſtus tamen Octauius annum abſentiā, & prouinciarum adminiſtrationē Diali concedi vetuit, ne à cura ſacrorū nimium diu abeſſet. Qui quidem ſicut inter flamines honore præcipuus, ſic maximis cæremoniis aſtrictus erat: quippe ſoli flamine in primis iurare non licebat, neſas aſſumantem, cui deorū facta & cæremoniæ cre dita ſunt, ipſi verbo aſſerenti, fidē nō habere: cui hoc munus impendebat, vt ſingulis Idibus, quas feriatas habebat, bouē Ioui immolaret: vtq; ad flaminium aſſumptus, è patrio iure immunis cōſeſtim ſui potens ſiat. Eideſque ſub diuo vngi, vel ſine interula eſſe, aut equo vehi, noctēme vnam ab vrbe abeſſe non licebat. Si tamen aduerſa ualetudo Dialem inceſſiſſet, pontificis maximi arbitrio vltra binoxiū abeſſe poterat, dum ne diebus publici ſacrificij, nec ſapius quam bis eodem anno procul ſiat. Dialēſque, coniuge defuncta, flaminio abire oportebat, quia ſiue coniuge eſſe, aut iterum coniugio copulari non decebat: nanque bis nupti, ſacerdotio pelluntur. Quod ab Aegyptiis æque ſeruatum eſt, vt ſemel tantum ſacerdoti nubere fas ſit, quum reliqui pro voluntate & facultatibus plures capiant. Frumentum quoque, ſariſſam, & carnem erudam, çanem, capram vel equum tangere vetabatur. Hederam Dialis ſi attigiffet, vel annulum cum gēma, aut nodū habuiſſet, piaculum admitti putabatur: fabā tangere aut nominare, vel funes bres tibias audire, Diali flamine non licet: neque enim ſeraliā attrēctare fas erat. Capillū ſi tonderet, niſi æneis

*Fla. prouin
ciū aliquo
ties præ-
runt.*

*Ceremo-
niæ quibus
flamen dia
lis aſtrictus
erat.*

*Fla. dialis
vxore de-
ſuncta, ſa-
cerdotio ce-
dere cogebatur.
Sacerdoti-
bus ſemel
tantum nu-
bere fas.*

cultris, velut turpiſſimo facinore tenebatur. Quod à Sabinis ſumptum crediderim, quibus aneo cultro ſacerdotes capillū tondere præcipitur. Ignem ex Diali flaminis domo efferri, niſi ſacrorū cauſa, aut prociſcā claſſem videre, paratūſque ad bellum copias, piaculare eſt. Mortuòque ſacerdotis corio flamine calceos fieri, nefandum: cuius pecudis ab vbe tribus abeſſe noctibus non licet: aliſſque cæremoniis Diali aſtrictus erat, quibus à vilioribus ſacerdotibus reliquiſque flaminibus cultu & ornatu longe ſanctior erat atque conſpectior. Aegyptiis Aegyptio-
verò diu ſeruiatus inoleuit mos, vt ſacerdoti nec ſabam rum ſacer-
dotum cæ-
ferere aut comelle neq; aſpicere liceret: quibus erat con-
ſtitutum, lege apud Memphim lata, vt ſiſdis ſacerdotes remoniæ.
ſemper deaſo ſint capite: vtq; tertia quaque die corpus eradant, & frigidā abluant, ter die, noctu bis: piſciū quoque etiam tactū abſtineant, nedum eſu: veſtēſque lineā calceos papyraceos gerat, ocellis, nec ſuillis carnis abſtineant: ſalcibus nō adhibeant: vino abſtineat, aut ſi bibere libet perparco vtantur: mare deteſtentur & notas: quibus inſtitutum eſt, Apidi potum dare ex peculiari pateo, nō ex Nili aqua. Apud Græcos verò flaminibus ſtephanophori nomen fuit, quibus ferre coronam & comam promiſſam, proprium erat: qui etiam arma ſumere, aut Phoceniūm agros inuadere lege vetabantur. Poliadiſ quoque Mineræ flamine hoc dabatur præcipiū, vt caſcum recentē tangere perpetua lege vetaretur. Phæbi verò, aureū ſceptū coronis & vitis redimitū ferre. Flamine autem Ephēſiæ Dianæ, qui ennuclus erat, Megabyzo nomen fuit, Cereris verò Eumolpidi. Apud Hebræos Eſſai ſummi ſacerdotes loco flaminis erant, qui vino, coniugio & carnis abſtinent, & du riori cubili degunt. Sed præter Diali præſcriptas cæremonias, aliæ fuerūt vxori flaminis præſtitutæ, quas perpetua lege ſeruari tenebatur, quum ex Romulo conſtituto ſacerdotum vxores cum viris cōlecrantur, præſcri-
ptiſque cæremoniis teneantur: nanque flaminica quum
dialis cere-
ad Argos vadit, neque comere caput, neque capillum pe-
monie.
tere debet: quoriēſque tonitrua audiſſet, feriatæ erat: Vide Cæ-
cui menſe Iunio, niſi poſt Idus, nec vngues ſecare, nec
lium lib.
capillum comere, neque vitum tangere permiſſum cu- 15. c. 3.

*Græcorum
Stephano-
phori.*

*Hebræorū
ſacerdotes.*

ius vnguim & capilli præsegmina subtus arborem *
silicam terra operiri necessum erat. Illi quoque fabis ve
sci, aut gradus supra tres ascendere, minime licet: Solâq;
Dialis vxor sacrorû causa sub viri potestate & iure est.

Flaminicæ amictus. Fuitque amictus flaminicæ purpureus quadratus sim-
briatus, cui nomē ricæ, quo velut palliolo utebatur. Ple-
rique flammeû vestem flaminicæ proprium duxere, cui
cælum fulmineum color, & Tutulum capitis ornatus,
cui inerat vitta purpurea, quæ crinibus annectitur. Hoc
quoque non in postremis fuerit, quòd si quis nocens ad
flaminem accederet, illo die ab omni pœna criminis tu-
tus erat: qui si vinculis nexus foret, eisdem solutus lexa-
batur. Ac licet sacerdoti, vt rebus diuinis impensius va-
caret, néve à sacris cultûque & religione deorû, aliarû
rerum cura seiungeretur, magistratus gerere nō liceret:
tamē & flaminem honores gessisse, & consulatum vnâ &
flaminium administrasse. Et tam rebus diuinis quam hu-
manis præfuisse, atque vtriusque honoris ornamenta
gestasse, apud multos tradita memoria est.

*In quot cohortes, manipulos, centurias decuriasque phalanx
diuidatur, & quæ illius descriptio fuerit.*

C A P. XIII.

Phalanx. **Q**uod legio quondâ apud Romanos fuit, id phalan-
gê Græcis, Macedonibus & Dardanis, exterisq;
nationibus valuisse, monumentis proditum est. Ea enim
in libero campo, & si quando expiatiari licuit, magno
vsui fuit. Cùm verò arctis faucibus & præruptis saxis,
aut inter viarum angusta premitur, non est ea vis pote-
stasque: quippe Macedonica phalanx immobilis, sem-
per ex stabili peditum agmine, nec partiri, nec diuidi fa-
cilis erat, quod in Romana legione lōge fecus: quoties-
que coniunctos seruat ordines, & suis turmis ita fertur
instructa, vt continentis agmine vir viro, armis arma con-
iuncta forent, magno præsidio munita, ad victoriâ ma-
xima momenta fecit: sicut Orthia phalanx, quæ in cor-
nua procedit, & in profunditatē ita instruebatur, vt nec
à tergo assiliri, nec à fronte occurfari, neque à lateribus
præ magnitudine circunueniri posset: quod etiâ Mace-

*Orthiapha-
lax.*

donicæ phalangi erat proprium, prælongas hastas ante
clypeos obiiicere, ita vt nisi in libero campo eius nullus
vsus foret. Si verò laxatis ordinibus semel esset dissolu-
ta, robore simul atq; ordine dissipato, omnis vis virtusq;
eius puncto temporis dissoluuntur. Hanc, qui de instru-
endis aciebus memoriâ reliquere, quique in ea descri-
benda multum studij & operæ contriuerit, ex nouem ar-
matum millibus: alij ex viginti quinque millibus, vt
Syri: Persæ ex quadraginta millibus definiere. Cuius
exemplo Perseus aduersus Æmylium Paulum ex qua-
draginta millibus phalangem instruxit, Alexander Ro-
manis imperator ex triginta millibus, Macedones verò
ex sedecim millibus, trecentis octoginta quatuor militi-
bus, constare dixerunt, quos phalangitas vocant: sicut à
Philippo primû, mox ab Alexandro descripta fuit, qua
quidem externi duces velut firmissimo robore vsi fuere:
nam tanti momenti fuit, vt incredibile dictu sit, quam
parua manu quâtas copias fuderit, Sequitur inde repe-
statibus, Græcorum duces diuersas turmas legionēque
describere, inter quas Macedonum robur. Sarisopho-
rus magni æstimatur, quo velut firmissimo munimento
in posterum vsi sunt. Lacedæmonij ratas instruxere pha-
langes, Germani densatis agminibus, scutis capita con-
tecti, obiectis parmis, phalangem ita composuerunt, vt
ad irrupendum magna momenta faceret. Ea verò pha-
lanx ita descripta erat, vt in minimas partes diuidi, rur-
sus momento temporis in vnum colligi posset: quôque
distinctior esset, singulæ ipsius partes propria sortita
sunt nomina: Siquidem hac phalanx quadruplaris, in
singulas duplares diuiditur quibus cornua nomen indi-
dere: quarum singulæ octo millia centum nonaginta
duos milites habent, decurias verò quingentas duode-
cim. Hanc postea duplarē in duas simplices iterû parti-
ti fuere, quarû singulas ex hominibus quatuor millibus
octoginta sex effecerunt, Item simpularis ista in duas rur-
sus diuiditur partes, quibus nomen Meros, quæ homi-
num duorum millium quadragintatium describitur,
quarum quælibet ex centum viginti octo decuriis
constat. Rursus Meros cohortem milliariam facit:
ea autem est hominum mille viginti quatuor, hoc est,

*Phalanx ex
quot consti-
bat apud
diuersas
gentes.*

*Phalangia-
se.*

*Sarisopho-
rus.*

*Singularis
partiu phala-
ngis no-
mina.*

*Quadru-
plaris.
Duplaris.
Cornua.
Simplaris.*

Meros.

*Cohors mil-
liaria.*

Tribunus maior. centuriarū sexagintaquatuor, cuius præfectus maior tribunus appellatur. Ista deinde milliaria in duas quingentarias, quarum singulæ homines quingentos duodecim, centurias triginta duas habent, cuiusque ductor tribunus minor: eandemque quingentariam in duos manipulos partiti sunt. Singuli verò manipuli homines recipiunt duccetos quinquagintafex, decurias verò sedecim, cui ductor manipularius præerat, quam * & synagiam vocant. Rursus manipulum duas centurias facere volunt, quarū quælibet milites centū viginti octo, hoc est, octo decurias capit. Nam duplicata centuriā manipulū facit, cuius præfectus ceterū ordinarius vocatur. Simplex verò centuria duas quadruplares decurias facit, quarum singulæ hominum sexagintaquatuor: quæ quadruplaris in duas duplares diuiditur, quarum ex trigintaduobus militibus fiunt singulæ, duplariſque decuria in simplarem, quæ ex sedecim militibus scribi dicique consuevit. Hæc enim totius phalægis Macedonicæ, quam ex sedecim millibus trecentis octogintaquatuor militibus veteres effecerunt, præcomoda descriptio fuit. In qua duo sunt cornua, duplariſque phalanges duæ simplares quatuor, partes octo cohortes milliariæ sedecim, quingentariæ trigintaduæ, manipuli sexagintaquatuor, centuriæ centū vigintiocto, decuriæ quadruplares ducentæ quinquagintafex, duplares sexentæ duodecim, simplares mille viginti quatuor. Ex his ergo effici cogique potest, quid phalanx, quid cohors, manipulus centuriæve sit, quantumque militū in disponendis aciebus externa descriptione vnaquæque cape-
Rom. phalange vsi. re affluerit. Qua quidē phalange Romanos duces contra exteras gentes aliquandovos comperimus, illamque non vno militum numero descripsisse: nam cōtra Mithridatem & Archelaum Sylla & Romani plerique duces contra exteros phalange vsi sunt. Postea verò manipularim struere aciem cœpere, illamque in plures ordines, turmas, decurias centuriisque, atque ordines diuidere. Galli verò & Celtiberi, atque extera nationes pleræque, non phalangem, sed cateruas habuere, hominum denū, aliquando senum millū. Sed quod est de cohorte milliaria dictum vel quingentaria, licet animaduertere, illam dissimili modo Græcos variasse, qui pro tempore & locis, &

prout quisque commodum putauit, cohortes non vna generarie facie describere: si quidem Polybius ex nonaginta cohortibus vna horis variatio apud Græcos. Ephorus ex quingentis, Gorgias ex quadringentis lectis viris, quam sacram nuncupauit. Samnites quadragenariā fecere cohortem, quæ lintata dicta. Cameites sexceterum hominum cohortem Romanis aliquando misere ex fœdere, Nestor verò apud Homerū, per singulas tribus cohortes disposuit, vt in conflictu præriorū alter alteri opem ferret, & inuicem se iuarent. Fuitque miræ obseruationis apud Græcos, vt prima cohors tanquā firmissimum robur ex quadringentis militibus fiat, à Romanis verò præter milliariam & quingentariam, etiam ex ducentis militibus primū Syllæ temporibus cohortem descriptam fuisse, apud multos nota memoria est.

Res sacre, religioſe & sanctæ, quæ conferentur apud veteres, quibusque sacrum aut sanctum facere licuit.

CAPVT XIII.

Res sacras, religioſas & sanctas, in nullius semper boni *Sacrum* nis fuisse, veteri lege seruatum est: erant enim sacra quid i. s. diuino cultui mæcipata. Ait enim Trebatius: Quicquid *ra. ff. de* deorum cultui habetur, sacrum est, siue ædes, siue ara, vel rerum *disignum,* locus aut pecunia, siue quicquid aliud more *in. i. ff. de s.* stitutumque ciuitatis ritè diis consecratum foret. Ea verò *sacra. Inst.* consecratio, vel à consule aut imperatore accenso *cod.* lo fit, cum tibicine, verbis præcis & solennibus, præcun- *Consecra-* te verò pontifice maximo præstante carmen capite *tionis cere-* & concione aduocata, ac iussu populī. Iniusu enim *monie.* populī, iuxta diuinas traditiones, consecrari adem *ter. Iniusu po-* ram, agrum, sanciri nihil poterat. Postea latum ad popu- *puli nihil* lum fuit, plebsque sciuit, vt in templi consecratione *are. consecra-* ve, etiā in iussu senatus, tribunorumque plebis maior *part. ban.* interesset: in quod illud seruatum est, ne vna cella duo- *Papyria* papyrus bis dicitur. Demum lege Papyria nō modò *templa lex.* & aras, sed ne priuatus quidē ædes sine iussu populī *consecrare,* aut sempiterna religione obligare licuit: nam *consecrare,* quod priuatus religionis ergò sacravit, sacrum non esse *Platonis* consentiunt omnes. Fuitque Platonis sententia, vt deo- *sententia.*

Alie obseruationes. rum delubra nemo priuatus constituat, fati arbitratu ad immolandum publica templa patere. Funestamq; familiam, aut hominem funere pollutū, templum aramve dedicare, aut a lugentibus, sacrificari, vel aliquid conterari, vetabatur: nanq; in luctu diis supplicare, non sacrificare licebat, quum sine gemitu aut morsu animi sacris interesse deceat. Propterea in sacrificiis anniuersariis, & ædis dedicatione, publicum luctum minui perpetua lege cauebatur. Tum si quando exitiali bello & terribili strage dimicatum foret, ne propter luctus acerbiter & intestinum vrbis malum sacra Cereris intermitterentur, lugendi tempus ad certam fuit diem præfinitum: quod etiam Græcis in vsu erat, vt in annua Cereris celebritate, funestos interesse aut vota exoluere, vetaretur. Templi verò consecratio fiebat, vt qui templum ad æmve dedicaturus erat, postē tenens, accenso foculo, & aduocato numine cui templū adesse sacrantur, se ex prophano vsu & humano iure templum, cellā, mensas, arulas, queq; eò pertinent, eximere, eaque conceptis verbis ipsi numini (nominat nomen) diuina humanaque omnia consecrare dicarēque affirmet. Sabina herba ad sacrum adhibita, sine qua templum ad æmve, phana aut sacella, minimè dicari putarunt posse. Fuitque constitum, vt in dedicanda ara vel simulachro, postē teneri non oporteret, in æde verò necessum foret, in quo est animaduertsum, si parum rectè tabernaculum captum esset, crimen spretæ religionis admitti. Atheniensibus verò in ara cōsecranda, vel statua dedicanda, mulieres in veste versicolori ollas leguminibus circumferunt, illasque, gratias agentes, erectoribus diuidunt. Notatūque & illud, cōsecrationis verba ritè concipi oportere, ne syllaba vel verbo cadant, quare Metellum pontificem ædem dedicaturum, quum balbus esset, multum laborasse ferunt, vt verbum opiferæ ritè exprimere, & sine offensione possed: sicut Demosthenes linguæ impedimento offensus, ad eò blasus erat, vt in exprimendo e literam, multum laborasse dicant, pro qua a proferebat. Vtque in consecratione ædis, si quando luctu publico populus teneretur, dimissis sagis, candidas vestes induant. Cūque omnia sacra tanquam diis debita, violari nefas foret hominem

Lucius ramissus.

tamen sacrum & deo deuotum morte afficere, nefas non nutarunt, tanquam illius anima diis deuota, amplius humani commercij non sit. Religiosum verò locum eum facere dicunt, qui defunctum cadauer aut cineres in locum suum defert, quive mortuum in prædio locōve suo humo tegit, Locus tamen vbi crematur corpus, priusquā iniecta gleba sit, non ideo religiosus manet, sed prophanus. Sed quum à prima origine intra suas quisque ædes defossa cadauera haberent, vnde Lares in singulis ædibus colendi religio peruasit, in Larario, in quo præter deorum penatium, etiam insignium virorum, quas venerarentur, effictas imagines habebant: quare Seuerus imperator & religione tactus, Christum, Abraham, Orpheum & Apollonium, velut deos, intra ædes veneratus est: postea lege duodecim tabularum, ne intra urbem sepelire liceret, probè cautum fuit. Itaque in agris quisque suis sepulchra & loculos, in quibus cineres, suorum conderent, habuerant, Cineres tamen illorum qui triumphassent, aut imperatorum, summorumque ducum, qui Rempub. auxiliissent, virginūque vestalium, in urbem ferri & in foro condi licebat. Primūque Traianum Augustum sepulchrū in foro meruisse accepimus, quod & posteris deinceps datum est. A qua institutio postea desitum esse crediderim: nanque Hadrianus, & mox Antoninus Pius Augustus, ius antiquū renouans, ne cui intra urbem sepelire liceret, edictis decretisque sanciuere. Quæ Platonis etiam institutio fuit, vt in agro insecūdo & ætærii sepulchra constituerentur, ne viuentibus offi-
Sepulchra familie.
Sepulchra pro dignitate & opib.
 ciatur. Cūque tota familia sepulchri patrisfamilias particeps foret (quippe extra sacra & legem inferri cadauer non licebat) procedente mox tempore, ne in genus & posteros sepulchra descenderent, alia fuit lege sancitum, donec nouo postea edicto ad genus & familiam pertinere. Quæ quidem pro dignitate & opibus fiebant maiora, si imperatores aut summos duces amplis honoribus functos, sepelire contingeret: minora verò, si mediocris fortunæ viros sepulchro condi curarent. In quibus literis adnotabant, quot pedes à fronte, quot in latitudinem sacer locus procederet. Sed quum profusissimæ simpene, & magnæ moles sepulchrorum quo-

Homb sa- cer. In loco consecrado.
Sepeliendi locus apud priuos Romanos.
Imagines in larario.

Quorū cineres in vrbe sepelire licebat.

Sepulchra familie.
Sepulchra pro dignitate & opib.

Lex de sepulchris struendis Epitaphium & epitaphium. tidie fierent, sequitis inde temporibus, nec ampliori opere excitat sepulchrum, quam quod quinque diebus abfolueretur, nec maior lapide, quam qui laudes sepulti & titulos honorū acciperet, lege cautum fuit: quod Græci epitaphium siue epitaphium dixerunt, id quod Plato legibus cauit, & Græci sanciuere, ne quis maioris operæ sepulchrum excitaret, quam quod decē homines triduo perficerent: nève Hermas in Ceramicis apponere, aut longè petito procœmio epigramma inscribere fas foret. Mox Demetrius rex nouis sepulchris modū statuit, sanxitque super defuncti cineres erigi columellā, quæ ultra cubitos tres non extaret. Quod Sylla lege promulgata cōstituit, qua funebres impensæ & ambitioſe exequiæ, atq; adrogum munera, necnon conuiuiorum impedia, præſcripto ſine taxabantur: qui tamen in Metellæ coniugis funere legē ſuā trāſgreſſus, profuſione maxima ex equis dedit. Lycurgus verò defuncti nomen tumulo aſcribi vetuit, niſi illis qui fortiter pro patria occubiſſet, & operam in bello Reipub. nauaſſet. Solon verò pœna cōcœrit, illos qui ſepulchra deleſcēt, aut in gentilia alienū inferēt. Ægyptiis tria fuere ſepulchrorum genera: vnū præcipuum & maximi ſumptus, quod argēti talento taxabatur: mediū, minarum viginti: humile verò, ex leui materia minimæ impenſæ. Clariora fuere Æthiopiſbus: nam ditiorū monumenta ex auro ſunt, tenuiorum ex argēto, inopes autem cōduntur ſiſtilibus. Indi & Germani operoſa ſepulchra, vt gratia defunctis, aſpernati ſunt, itaque humili condebantur tumulo. Cyrus verò apud Xenophontē, non auro, nec argento condi, ſed terræ corpus reddi voluit, velut matri, Singulōſque ſingulis ſepulchris condi apud Romanos diu permanſit, quod ab Athenienſibus uſurpatum eſt. Megarēſes contra, nam tres aut quatuor defuncta corpora ſingulis cōdebant tumulis prona. Cōtrā Diogenes Cynicus: nā corpus in faciem ſepeliri cenſuit, inferiora aliquando conuertenda arbitratuſ. In publico tamen non fuiſſe ius ſepulchuræ, ab decreto pontificum cauebatur. Sed quum vis morbi Romæ paſſim per ignota capita vagaretur, Antoninus Philoſophus Auguſtus, vt paſſim in vrbe liceret humari, cauit ediſto, loco non definito. Si qui tamen tyranni malè de Republi-

blica meriti, ſupplicio affecti eſſent, aut ſi qui laqueo & morte inhoneſta, aut malo lato occubiſſent, vel cœleſti eſſent afflati numine, illos condi ſepulchro, aut humari non decebat, itaque inſepulti abiiciebantur. Vnius tamē Phocionis publicio iudicio damnati, quum inſepultum cadauer iaceret, ſeruilis manus ſepeliſſe fertur. Si autem de cœlo ſepulchrum tactum, aut fulmine iſctum eſſet, locum à deo expeti, & propterea cōſecrari putarunt, quod Lycurgus & Euripidi poëtæ contigiſſe ſerūt, quorum ſepulchra de cœlo tacta ſunt. Erātq; Græcis lege cautum, vt qui patrimonium prodegerat, ſepulchro patrio non humaretur, ſed externo: Nève quis ob proditiōnē reus, Athenis tumaretur, tanquam ob crimen famoſus foret. Ideo Phocionis, aliorumque qui proditiōniſimulati pœnas dederant, cadauera extra ſines Atticos exegerunt. Cimon verò Milciadis filius, vt pater qui obie- rat in carcere, humaretur, captiuum ſe præſtitit, & ſeruituti mācipauit. Apud Ægyptios ſi quem prauis moribus vixiſſe contingeret, eiectum cadauer in vaſtis ſolitudini- bus exponunt. Perſæ damnatorum corpora feris & canibus abiiciunt. In quo illud traditur mirū, quod cum Clearchi cadauer ob crimen inſimulati canibus expoſitum foret, magna vis venti exoriens, illud puluere texit, tanquam diis ſignificantibus immeriti pœnas dediſſe. Hoſtiū ſtū tamen ſepulchra nobis religioſa non ſunt: ideo vobilitari ſine piaculo poſſunt, lapideſq; inde ſublatoſ in quolibet uſum cōuertere, non eſt vetitū. Atq; licet Athenis magna fuerit ſepulchrorum cura, non minor tamen Romanis, qui publica monumenta etiā pauperibus & ſeruis vbi cōderentur adificarunt. Apud Græcos quoque deſtabili crimine obnoxius erat, & capitis pœna dignus, qui inſepultum cadauer reliquiſſet, adeo vt equos & canes parentis affectu Cimonem & Xantippum luxiſſe, & tumulo indidiſſe legamus. Auſer quoque Lacydi philoſopho ita adhaſiſſe fertur, vt nec domi, neq; foris ab eo diſcederet: quē elatum funere, effuſis lachrymis ſepeliuit. Alexander quoque Bucephalo duxit exequias, ſicut Agrigētini equis ſepulchra & pyramides erexere. Inter quos Auguſtus Octauius, & poſtea Hadrianus Cæſar equo, tumulū feciſſe traduntur maximi ſumptus, & car-

ſciuerant, non ſepulchris

Græcorum lex in prodigos. Proditores.

Ægyptij.

Perſe. Clearchi cadauer.

Hoſtiū ſepulchra.

Pecudum ſepulchra & exequia.

men inſcripſiſſe. Commodus quoq; Praſino equo mortuo ſepulchrum in Vaticano fecit. Et Romani coruo dedere exequias præcedente tibicine duorum Æthiopum humeris elato. Ægyptij verò quū feles aut aliquod animal moritur, cuius ſuperſtitioni addicti ſunt, ſindone conrectum, & fale atque aromatibus deliburum animal ſepeliunt. Quare circa Myridis paludem cornicis atque ibidis ſepulchra ſumptuoſè lapide viſebantur. Tantaque apud Græcos cura ſepultura fuit, vt decē prætores, quòd bello nauali apud Arginufas vi tempeſtatis acti, defunctos in acie nò ſepeliſſent, ab Athenienſibus capitis accerſiti, & vltimo ſupplicio affecti ſint. Et Lacedæmonij dum cõtra Meſſenios ducunt, ne milites qui bello ceciderant, inſepulti manerēt, teſſeras in brachijs inſculptis nominibus habuere. Inoleuitque mos Athenis, vt ſingulæ tribus ſingulas arcas, in quibus cadauera & diſperſas reliquias illorū qui bello ceciderāt, ſuæ cuiuſque tribus inquiſita colligerēt, in expeditione vehiculis ferant. Vnus autē torus cõſtratus inanis ducebatur, illorū qui conquiſiti non apparerēt: & poſtquam in publicis ſepulchris illa cõdidiffent, ne eſſent in honorati, in ſigni teſtimonio pietatis in defunctos, ſolenni oratione de ipſorū laudibus, quòd pro patria mortē pugnando paſſi fuerāt, illos magnificis verbis atque honoribus extulerūt, tametſi ea procuratio funeris, inter pudendas & minimè ingenuas artes haberetur. Si cuius tamen oſſa cinerèſque in alienum ſepulchrū deferrentur, illa erere loci dominus, & ſinè pontificū decreto aliò transferre nò poterat. Eſt tamen lege cautū, vt locus fulmine icſus, illico religioſus, & in nullius bonis fiat, quòd eū deus conſecraſſe videbatur: vtque iuxta ſepulchrum nouum, propiòſve ſexaginta pedes, inuito domino ædes admouere non liceat. Ideo inuiolabilia habita, quæ nec præſcribi poterant, nec vſucapi, ſicut nec publica. Et tam Romana lege quam Solonis, ne quis alienū buſtum violaret aut deiceret grauiſſima fuit pœna interdictum: quare ſepulchri violati actio cõſtituta eſt. Notatumq; & illud, ſepulchra & loca religioſa ipſa antiquitate ſanctiora fieri, eoque diruto, nihilo minus religioſum locū eſſe: quippe ſepulchrorū ſanctitas in ipſo ſolo manet. Sancta verò dicun-

tur loca, quæ ſacrata legibus, plebicitivè ſancita, pœnis, adiectis, inuiolata manet: ſiquidè ſanctiones aut obteſtatione, aut cõſecratione, vel pœnis cõſecrantur. Itaque muri & mœnia ciuitatū, quòd illa transgredi non licet, & tam intrā quàm extra pomœriū omnes ab his arcentur, nec cuiquā ædificia illius admouere fas eſt, anguſta & ſancta dicta ſunt: ideo illibata iuris ſanctione defendūtur. Capitale enim fuit, & ſeueriori pœna cõercitur, etiā lege Romuli, illi, qui mœnia transgreſſus attingiſſet. Neque mœnia ſolum, ſed ipſum pomœriū, quantumque circa mœnia loci eſt, quod nec coli, neque arari fas erat, ſanctum eſſe liquet. Tametſi ſacræ & religioſa, quandoque ſancta dicta ſint. Leges quoque quarū iuſſa pœnis & ſupplicii ac religionibus in æternū cõercuntur, eò quia non debent pœnæ ſanctione corrūpi, ſanctæ dicuntur: quas breues eſſe cõuenit, velut monita oraculorū diuinitus miſſa, vt paucis iubeant, non pluribus diſputent: ſuadeantq; magis quàm cõmimentur: quas quidem Plato inſiſt eſſe quàm pauciſſimas: nã ſi ſuo iure ſunguntur magiſtrate, nihil opus eſſe multiplici lege putauit: vbi verò horū improbitate aliò detorquentur, ex legum multitudine perniciem afferri dicebat. Fuitque opinio Cleonis apud Thucydidem, ſatius eſſe malis legibus aſſuetam ciuitatē nò facile mutari, quàm bonis incõſtanti vti. Sed tamē leges à populo late, aliter ratæ non habentur, quàm ſi patres auctores ſiāt, poſtquā fuit de cælo ſeruatu, niſi que ad populū prius late, ſcriba ſuggerente, conſenſu populi, nò per vim, iuſſuq; ſenatus trimundino promulgatæ, & per præconem prolata, iuratæ & receptæ, in foro propoſitæ, ac ſi in ararium conditæ fuiſſent. Nam ſacroſanctū quid fieri minimè poterat, niſi per populum plebèmq; ſacratum eſſet. Ideo C O S S. legē Curiatam ferentibus, quia à populo non recepta, ſed à trib. pl. ſape interceſſum fuerat, pro lege habita nò eſt. Proditumque memoriæ fuit, malos mores optimis ferēdis legibus ſape cauſam dedidiſſe: quia vbi perperam viuūt multiplices edundis legibus magna datur occaſio. Inde apud Æginetas cautū eſt, vt qui nouæ cõdendæ legis cauſam daret, inuiſus omnibus & execrabilis fieret. Sic apud ludæos, ſi quis aliquid perniciōſi inueniſſet, niſi protinus

*Mania
ſancta.*

*Pomœriū
ſanctum.
Sacra &
religioſa
ſancta.
Leges ſan-
ctæ.*

*Leges bre-
ues eſſe cõ-
uenit.*

*Platonis
ſententiæ de
legum pau-
citate.*

*Cleonis o-
pinio.*

*Quas leges
ritas habe-
bant Ro-
mani.*

*Sacroſan-
ctum.*

*Nouæ legis
a uor exe-
crabilis a-
pud Ægia-
netas.*

Legum ab-rogatio. remedio succurreret, morte plecebatur. Quæ quidem leges licet in æternũ editæ, quum aut vsus coarguit, aut rerum status facit inutiles, pro tẽpore mutari & induci, ac facillè abrogari possunt. Portæ verò ciuitatis non, vt mœnia, sanctæ sunt: quia quũ per illas defuncta ferantur corpora, sacrosanctas minimè putarũt: quòd enim funestum est, id sacrum aut sanctũ fieri minimè potest. Tametsi alia feratur causã. Cũ enim vrbium cõditores mœnia signarẽt, incincti ritu Gabino, id est, toga reieãta circa humeros, taurum ad dexteram interiorius, vaccam aneo aratro iungebant, stiuãmque tenentes incuruam, ita vt omnes glebæ in interiorẽ ruerent partẽ, perfecto sacrificio mœnia signabãt: vbi verò portæ futuræ erant, id loci minimè sulcabant, sed aratum suspendentes, portarum spatia reliquere intacta. Ideo quũ mœnia signata solemnĩ sacrificio, sancta sint: portæ, quia signati illas vel sulcari minimè decebat, sanctæ minimè fuẽre. In quod seruatũ meminimus, vt fruges in subiectam foueam demittant, & ex vicina terra exaggerent, bouesque sulcatis mœnibus immolent. Macedones verò vbi primum vrbis mœnia futura erant, polentam inter solennia adhibere.

Non cuius Casarũ ius proferendi pomæria.

Tẽpli ambitus consecratio.

Quod quidem aratrum non ædificandis modò vrbibus, sed illis funditus euertendis inducebatur, quasi segetes ibi mox futuras denotarent. Fuitq; constitutũ, vt nemo Casarũ, nisi qui imperij fines propagasset, non provinciali, sed Italico agro quæsitũ, nationesque signis collatis & iusto prælio perdomuisset, ius proferendi pomærij haberet. In qua re est animaduersum, Syllam vltimum Romanorũ, pomæriũ protulisse: & post Syllã, Claudium Cæsare terminos vrbis propagasse. Si verò non pomærium, sed tẽpli ambitus & area consecranda forent, eam consecrationem fieri accepimus, vt serena luce omnem areã & spatium vitis coronisq; euincerent. Mox milites & vestales virgines cum pueris puellisq; patrimis & matrimis, ex quatuor fontibus aquã spargerent, bouesque & tauro areã lustrarent. Prætorq; præfides deos precatus, & magistratus vnã, sacerdotẽsque & senatus, cũ equitibus & populo, saxum ingens fundamētis iniicerent, passimque auri & argenti stipes, & metallorum primitias nullis fornacibus cuictas aggerarent. In quo præcipuè ca-

uendum, ne saxum, aurũmve in aliud opus destinatum, Mæci, mutapponant. Notatũmque & illud, vt non solũ funesti à consecratione & sacris arceantur, sed manci quique insanes, & insignes debilitate corporis, aut mēbro nõ satis vtilis sunt, nesti à convelut indigni qui sacra tractarent. Propterea M. Sergius sepratione ob prauitate imminutionẽque corporis à sacris vt manresiecti. cus amotus fuit, quòd sacra tractare nequisset. Quod Per sis quoque in vsu fuisse traditum est, quibus morbo affectum, oculo aut mēbro deficientẽ, dominari, vel sacris præesse inhibitor. Quòdque res & loca deorum immortaliũ diuino cultui mancipata, iussu populi per pontifices mutari & transferri, ac prophana fieri posse, verbis conceptis, amota religione, sæpe compertum est.

Locus Ciceronis ex Catone maiore de lege Voconia que esset, & que Furia, & Falcidia explanatur.

C A P V T. X V.

CUM Palatini fori iudicia opperiremur, & tædio interdum ac mora offenderemur, in bibliothecã pontificum, quæ ibi fuit proxima, sæpe diuertebamus: ibique in quoscuq; incideramus libellos, varia lectione cum amicis contrebamus. Cũque Ciceronis Catonẽ maiorem inibi forte nacti essemus, hæc verba quæ ex persona Catonis Cicero memorat, in eo tunc pẽstabamus. Cũ ego quinque & sexaginta annos natus, legem Voconiam magna voce & bonis lateribus suasissem: Quid Voconia lege, quam tunc Cato suavit, cautum fuisset apud nonnullos qui aderant, querebatur. Et quum ex nostratibus homo quispiam fori & iudiciorum non ignarus, idẽ quod Furia & Falcidia, Voconia lege caueri respondisset, ne scilicet testatori ex bonis suis vltra dodrãtem legare liceret: vtq; quarta hæreditatis pars scripto hæredi saltem maneret incolumis: sæpiũsque hæc legem abrogatam noua constitutione excitatam esse, & plerãque induceret: dixi ego indubio errore labi illos, qui idẽ Voconia, quod Furia aut Falcidia, statutum fuisse contenderent: quippe Furia aut Falcidia, cõtra legis xij. tabularum antiquissima decreta à principio latæ fuere. Quum enim duodecim tabulis quomodo voler, & cui, statui.

Ciceronis locus in Catone.

Non idẽ Voconia lege quod Furia & Falcidia statui.

quantumque volent, de bonis disponendi, illaque siue institutionis, siue legati iure relinquendi, data facultas foret: postea lege Falcidia & Furia, ut nisi ad dodrantem legare liceret, statutum fuit. Interiectis inde temporibus, Q. Volumnius Saxa trib. pl. tulit ad populū, nequis hæredem mulierem faceret, coercitaq; eo plebescito mulierum hæreditates sunt. Mox lege Voconia, quā C. Voconius Aricinus trib. pl. tulit, sancitū fuit, ut non scēminas modō, sed ne quis census hæredē etiam vnicā relinqueret filiā. Quam legem Caro persuasit: quo quidē plebescito, ne liceret legare mulieribus vltra quadrantem, sub graui documento vetabatur: nam quum solidæ hæreditates, & magna patrimonia mulieribus assiduē legarentur, prorsus vt admirabile videatur, quantum mulierum opes hæreditatibus accreuisent: quū obuiam eundem putarent, ne tam immodicę largitiones mulieribus fierent, quibus temerē abutebantur, cautum fuit lege Voconia, vt non vltra quadrantem, hoc est, quartam hæreditatis partē, mulieribus ex quouis peculio obuenire posset. Lege autem Falcidia non quadrantem, sicut in Voconia, sed ne vltra dodrantem in legatis cuius absumere potestas foret, cauebatur, vt saltē quarta pars hæreditatis & bonorum, hæredi scripto, qui in bona & nomen adscitus erat, maneret incolumis. Quod enim Voconia lex mulieribus tantū interdixit, ne vltra quadrantem legaretur, lex Falcidia ad omnium hæreditatem extendit, cauens ne vltra dodrantem, hoc est, nouem vncias testatori in legatis absumere facultas foret. Post aliquot verō ætates, quum multi adulteri præteritis liberis integrum essem mœchis testamento relinquerent. Domitianus Cæsar salubri cōstitutione, probrosis scēminis quæ mœcharentur, ius capiendi hæreditates legatæque ademitt, neve lecticis vectarentur, inhiuit. Quod autem verbis legis cauebatur, ne quis census hæredem etiam vnicam relinqueret filiā, census is dicebatur, qui multam pecuniam & vltra centum millia nummum in possessione haberet: nam cui multæ essent pecuniæ, multi census æstimabatur. Verba verō legis duodecim tabularum, quibus libera facultas disponendi testatori datur, hæc fuere, Vti legassit suæ rei quisque, ita ius esto.

Lex Voconia.

Falcidia lex.

Domitiani statutum in mœchas.

Census.

Quid responderim Hieronymo Massaino, cur in eodem forem statu semper, quum ad honores admittēremur alij.

CAPVT XVI.

DEmirabatur aliquādo Hieronymus Massainus, vir *Hieronymus Massainus.* multæ eruditionis, & in studiis bonarum artium nō minus atque in rerū actionibus versatus abudē cur, quū plurimos futiles & ignauos ad honores & sacerdotia promotos, magnōque & opulētos quotidie videat, me tamē ipse in eadē fortuna eodēque semper tenore aspiceret, cui mercedē laborū studiorūque deberi putaret. Quotiesque in eos sermones venit, obiurgabūdus & cōmoto similis meam segnitētem accusabat, increpitæque ignauia, tantis tu (inquit) laboribus tam diu nihil sapere didicisti? Cūque me nō nimis laborare, & mea sorte & parabili fortuna contentū respōdissem, is vt me erigeret, languentēque spem excitaret, cōsiliū dedit vt facerē, quod quēpiam hominem, astu & insigni arte longē clarissimum fecisse cōperit, qui quū nullis bonis artibus ad pontificatū obrepere posset, dolia vini præcipui pleraque mercatus, ea pontifici dono dedit, suspicatus fore id quod euenit: quō maximē munere effecit, vt proximo senatu multo ampliora tulerit: nanque & honoribus & pōtificio donatus postea. Aliōsque referebat homines de spectatissimos turpissimōsq; qui præde & rapinis allecti, pecunias siue iure, siue iniuria calamitosi erogatas, aut vi extortas, ad fiscū cōferēbāt: quibus artibus effecere, vt clari perpotētēque euaderent. Aliōsque ignobiles & obscuros sortis infimæ, atque è cœno emerfos, vt aiunt, qui quum permodica re familiari essent, & gratia poilerēt, tantū valuissent, vt ad sacerdotia & pontificatus, quū multi clari & disertī viri cōcurrerent, omnium suffragatione cæteris prælati sint. Innumerosque referebat alios moribus perditissimis, qui sceleris magnitudine ex infima fortuna ad honores obrescere. Memoria teneo, quū pueris nobis quidam magna doctrina & in primis honestus vir, non minus græcē quam latinē doctus, nihil præsidij, nihil sibi opis ad degendam vitam parare potuisset, vitæque admodum tenuē & anxīa duceret, cum inuidos mores cerneret, ac probitati præclū-

ſam viam, & quid ſibi faciendū eſſet, animo volueret, vt aliquid in poſterum vitæ ſubſidium parare poſſet, eò veſaniæ proceſſit, vt coactus inopia, obſcœnis & libero homine indignis artibus vacaret: (quibus verò artibus, non liber dicere: ita ſœdæ & pudendæ ſunt) conſectaque fuit ſibi res ex ſententiã: nãque haud multo poſt & ſacerdotio & opibus auctus affluens & beatus tranquiliſſimè vitã egit. Ad eò deſpecta fortuna, vbi nullus honos virtuti eſt, extrema experiri aliquando cogit. Quibus ego exemplis admonitus, vehementer animo conſternatus ſum, nequando vt eiufmodi honores appeterem, ſubi eſſe ſceleſti conſilij & conſcientiæ notã. Longè igitur multumque præſtat, ſatiũſque fuit, vt ingenio meo, vacuũque his moleſtiis, modico ciuilique cultu contentum eſſe, neque in ambitionem non neceſſariam incurrere, quam bona animi, ſi qua ſibi homo ſtudio & labore parauit, ea turpi quæſtu peſſimo exemplo ſœdare.

Quibus ex cauſis ouare ducibus licebat, & in quibus ouatio dif- fert à triumpho. C A P. XVII.

Romani duces, qui in hoſtes victricia tulere arma, ſi minus ea quæ geſſerant, triũpho digna forent, vt tantum ferrent honoris, perſepe quum domum reuertiffent, minoribus triũphis & ouatione honeſtati ſunt, quam Græci *euas* nuncupant. Cauſæ verò ouandi, nec triumphandi, hæc fermè traduntur: Si non debellati hoſtes penitus, ſed ſolum pericula depulſa ſunt, ſuſſique & fugati, perculſi & conſternati, aut à populationibus exercitiũ, non autem multis & magnis cladibus affecti forēt. Si ignominia tantum acceptæ cladis eleuata, vel paululum laboris admiſſum, aut non in ſua & ſibi conſtituta, ſed in aliena prouincia res geſſiffent. Qui enim alieno auſpicio res geſſerunt, de prouincia triũphos agere non poterant. Si nouum pacata prouincia, reliquiæ bello- rum ſuperſeſſent. Si bella non ritè indicta, vel cum hoſte non legitimo, ſed pop. Ro. indigno, vt cum ſeruis, piratis & fugitiuis bellum fuiſſet. Vel ſi deditioe facta, me diocri certamine, & incruento prælio pugnatum eſſet, Aut ſi ex prouincia exercitus non deportatus, nec ſuc-

Ouandi cauſe.

ceſſori traditus foret. His omnibus ouare, nec triumphare legitimo triumpho permiſſum eſt. Primus enim Poſtumi Tubertus traditur, qui bello Sabino victor, quod haud multo negotio hoſtem fuderat, urbem ouas inii: inde inſtitutum, vt ob præmiſſas cauſas ouatio detur, non triũphus. Põmpa verò & apparatus idem ferè ouantis qui & triumphantis, ſed tamen minor perhibetur: nã & vniuerſo ſenatu, & omnibus ordinibus obuiam effuſis, paratu magno urbem inibat. Et oppida bello captu, ſignaue militaria, ſpoliãque & captiua arma, munerãque quibus donatus fuerat, præ ſe gerebat. Tum duces bello capti, & obſides dati, bellorum machinã, & currus, vaſaque aurea & argentea, ea quicquid pecuniarum ex manubiis & præda exactum foret, etiam corona oppidorum, quibus à ſociis honeſtatus fuerat. Tum ſi qui milites donis militariis torquibusque & armillis donati eſſent, pulcherrimo comitatu præcedebant. Ipſe verò dux qui ouandi honos datur, myrtea inſignis corona, ſceprum manu tenens, non triumphali picta vel aurata veſte, nec curru quadriiugo, vt triumphantes, ſed purpura decorus, inſidens equo. Neque ſenatu ſub prætextis iuxta currum, triumphantis more, ſed eo ſubſe- quente, ſola plebe & equeſtri ordine, aut equitibus præ- euntibus incedebat. Sed notandum, eos quibus ouandi dabatur ius, priſcis ſeculis ſine exercitu aut legionibus urbem pedibus inuiſſe: lapſis poſtea tẽporibus, vt equo veherentur, morem præualuiſſe: exque duobus imperatoribus rebus benè geſtis, alteri triumphum, alteri vt ouans urbem iniret, datum eſſe. Cum Lucretio Tricipitino Veturius COS. de Volſcis & Æquis triumphauit: ſed alteri, vt curru quadriiugo triumphantem legiones ſe- querentur: Veturio verò, vt ſine legionibus ouans equo veheretur à ſenatu datum fuit. Bello etiam Punico ſecundo, Marcus Liuius & Claudius Nero de Haſdrubale & pœnis triumpharunt: ſed liuius curru triumphans cum legionibus, Nero autem ſine exercitu equo urbem iniiſſe proditur. Interdum verò ouantes lauro, non myr- to coronatos inuenimus: ſiquidem Marcus Craſſus de fugitiuis & ſpartaco, quos collatis ſignis vicerat, ex cõ- ſulto ſenatus, lauro coronatus ouaſſe traditur. Et Tibe-

Poſthumus Tubertus primus ouans urbẽ ingreſſus. Põmpa & apparatus ouantis.

Myrtea corona ouantis Ouantes ini- tioſine exer- citu & le- gionibus pe- ditẽs urbẽ ingrediebantur.

Laurea corona ouan- tium.

*Equitū or-
natus in o-
natioe.*

*Ouantium
sacra.*

*Ouatio vi-
de dicta.*

*Tibie in
ouatione.*

*Obuiā pro-
cedentium
qui equo
vehereūt
& contrā*

rius Cæsar quum de Vindelicis in cæsa ciuitate propter
repentinū incōmodum triumphare nollet, non equo,
sed curru cum triūphalibus ornamentis lauro ornatus:
ouans ingressus est. Turmas quoque equitum non lau-
ro, sed olea ornatas, cū militatibus iocis & versibus in-
conditis ouanti præcedere, non subsequi, vt in triūphis
solet: neque ouantes candidos tauros aut boues macta-
re, vt erat triumphanti mos, sed coronatas oues ante se
agere, illasque exacta pompa immolare compertum est
quare ouationē dixere. Neque clangētibus tubis, vt ille
Martius triumphus solet, sed modulantibus tibiis de-
duci. Illud quoque notatū perhibent, tam in maioribus
quā minoribus triumphis, nisi quibus præcipui hono-
ris aut priuilegij prerogatiua indultum fuisset, vt equo
veharentur, omnes qui ouanti aut triumphanti prodi-
rent obuiam: quique erat comites pedibus & non equo
incessisse: quod longo post tempore obseruatum man-
sisse in triumphali pompa, multa documenta sunt.

*Qui erant tribuni militum in Romanis castris, quæve potestas
& officium foret, aut iurisdicção.*

C A P V T X V I I I .

Tribunos militū qui castris & legionibus præerāt
imperii in milites habere, exercitūque & summę
litū nouem. rerū præesse, serē peruulgatam est. Qui tamen à primis
Singulariū originibus terni ex singulis tribubus, Ramnēsī, Titiēsī,
legionū se & luceri crearentur: tamē militari lege, vt singulis qua-
mi tribuni. tuor legionibus seni ac deni tribuni præessent, sancitū
tribuniper erat. Qui licet à COSS. & summis ducibus antea elige-
quos elige- rentur, post aliquot ætates vt militari suffragio & præ-
rentur. rogatio crearetur, militibus munus datum fuit. Lapsis
Tribu. Ru- mox temporibus, vt populi suffragio & tribuni rogatio
fuli & Ru ne fierent, lege cautum fuit: ex quibus qui à COSS. crea-
zuli. bantur, Rufuli, mox Rutuli, nuncupati, eo quod Rut-
Tribuni lius Rufus C O S. de illorum imperio primus tulisset.
suffecti. Aliorum verò tribunorum militarium duo fuere gene-
Tribuni co- ra: aut enim suffecti erant, aut comitiati: Suffecti mili-
militari. tari suffragio in castris: Comitiati verò, populi iussu co-
mitiis creabantur. Demum sequuti Cæsares, tribunos

ipsi delegere, homines insigni testimonio, in quib⁹ esset *Tribuni à
specimen magnæ & expertæ virtutis. Quare Hadrianus Cæsaribus
Cæsar viros ætatis exactæ & summa prudentiæ, doctos creati.*

ætate & vsu, ad tribunatū euexit: vetuitq; edicto, ne im-
berbis adolescensve, tribunus fieret. Fuitque prisca mo-
ris, vt quum princeps ad tribunatum quempiam euehe-
ret, gladiū illi in manum traderet: quo signabatur, in mi-
lites iure militari habere imperium. Cuius edicti verba
sic habent: Milites quibus iussi erant patēto, eorūque
tribuni sunt & infra. Huic Lacones & præsidij præfecto *Harmostes
harmosten dixere nomē, qui magistratus semestris erat. Tribuni
Illorūque præcipuunt munus, castrorum & exercitus officia.*

curam agere, ne sine munimento, sine custodiis sint per-
vigiles excubias iubere, ne quid occulto speculatu hos-
tes moliri possint: in primisq; milites ad solēne iusurā-
dum adigere: neque enim militi arma capere fas erat, ni-
prius apud tribunal legitimum præstitisset iusurandū:
qui etiam in castris iura dabant, quōque in promptu es-
sent, & nihil moraretur imperium, illorum statio in cas-
strorum principiis erat, vbi tribunal habere, & iura dare
alluerant, quibus non virgas, vt consuli aut prætori, sed
ad terrorem audaciæ, vites lictores præferabant, contu-
macēsque milites Romani vel Latini nominis, iussa mi-
nus exequētes, nō virgis, sed vitibus per cēturiones: ex-
ternos verò sustibus plectebant. Alexander tamen Seue-
rus tribunis non lictores aut apparitores, sed milites, an *Tribuni li-
teire iussit, quatuor tribuno, sex duci, decē verò legato. Etores.*

Eratque militari lege cautum, vt si miles dum cæditur
ob crimen, vitem frangeret, ani centurionis vel. tribuni
manū teneret, de gradu deiectus, militia amoueretur: si *Lex mili-
autem violentas manus in ferret, capite lueret. Cūmque tariis.*

reliqui milites passim ferreos haberēt annulos, tribunis
tamen, centurionibus & legatis, aut his quibus ordo &
imperium erat, aurei dabantur: à quibus siue in hostes du-
cere, siue castra metari, siue in prima acie & fronte loca-
ri, aut in subsidiis poni, vel in stationes & vigilias ire con-
ueniret, tesseram milites, petebant. Ipsi verò ab impera-
tore, quod dari oportebat, signum assumebant, copiasque
equitū & peditū, quoties dimicandū erat, ornari & in-
strui, atque in aciem educi iuebant. Milites quoque in

cōflictu præliorum, singulos & vniuersos hortari & monere, atque in cessantes, animaduertere, tribuni propriū munus erat. Missionem quoque militibus perfunctis militiā, si causam probarent, ex auctoritate & iussu consulum dabant, Quod Fulcius cohortem legionis in qua tribunus erat, sine iussu consulum missam fecerat, Quintus Fuluius Flaccus cenfor illum ærarium fecit, & senatu amouit. Si qui tamen post missionem studio pugnæ militare cuperent, nisi secundo sacramento adscripti essent, arma sumere, & merere, aut in hostes tendere nequibāt.

Tribuni militum officium ex Marcello.

Marcellus notauit tribunorum militum officium esse, milites in castris habere dicto audietes, & intedere imperio, ad exercitationes deducere, in stationes mittere, clauis portarum suscipere, ne occultis colloquia serāt, ne ues autor noui consilij cū hostibus moliri quid possit, stationes, vigiliās, munitionesq; ne infestequētes sint, nonnunquam interdiu, sæpius noctu circuire, milites singulis momentis instructos paratosque habere, siue pabulatum, siue frumētatum vadant, præsertim si in prociuctu hostes sint, exploratōque in hostes ducere. Cūmq; frumentum militibus admetitur, ne quid minus æquo im, partiant, interesse, neve perniciofa fame, aut inopia afficiantur, vtque præparati comæatus abunde sufficiant alimētis, ne arma, viri, equi aut pecunia defint, cum imperatore multo ante præuidere (nā Romani duces ratio nem commerciorum præcipuā habuere semper) castris locum capere, valetudinarios inspiciere fauciorū curam agere, nomina militum memoria tenere. Quippe imperatorem aut tribunum ignorare milites, pudenda inficitia est. Neque aliud Othonē ad imperium euexit, quàm quòd quenque militum, in agmine, in stationibus, in itinere nomine compellabat suo, ex hoc gratiam & studia hominum assequutus. Querelas quoque militū audire, illorūque delicta militari lege plectere, infidū dānosūque militem militiæ gradu deiicere, tribunorū potestatis est. Fertur tamen Aurelianus Cæsar tam seueræ disciplinæ fuisse, vt tribuno per epistolam mandarit, vt militum maus contineret, ne quis pullum aut ouē raperet, aut vnam ex vineis, aut ex segete spicas: vt arma terfa, calcementa fortia, vestis noua, equus defricatus,

Aureliani disciplina in militare rapacitatem.

& mulas centurionatus foret. Fuitque antiqui moris, vt miles in castris ad centurionem, centurio ad tribunum, mane salutatum vadat, & ad edictum præsed sit. Ac licet tribunis militum centuriones subsint & decuriones, ipsi tamen legati imperio parent. Erātque militari lege cautum, ne quis vbi tribunus militū fuisset, postea ordinum ductos esset: nanque centurio, decurio, & ordinis ductor tribuno inferiores sunt. Alexander verò Macedo tantū tribunos & decuriones fecit, vt neminem nisi sexagenarium ordines ducere sicerit. Hoc quoque notatum est, cum qui præconium faceret, inter decuriones admitti non licere, & multo magis inter tribunos. Si tamen antea præconium fecisset, & postea artem desuisset, ad decurionatum admitti poterat, ad tribunatū non vtique. Insuper obseruatum, vt si quando in aliquos iusta mouenda forent arma, senatum per tribunalum militum de bello indicendo ad populum sæpe tulisse. Quòdque veteri instituto ad tribunalum admitti nemo poterat, nisi prius alā duxisset: neque alam ducere, nisi cohorti præfuisset: siquidem cohorti erat ala inferior: tribunatus verò legionum, post alam conferri darique consuevit.

Qui ad tribunatum admitt.

Qui ludis scenici, qui Megalenses, qui Taurii, Compitaliui, Iuuenales, & Honorarij fuerint.

CAPVT XIX.

Inter spectatissimos ludos, qui plurimi Romæ fuerūt, Romani ludī à regibus instituti primū, qui & magni, & circenses dicti, præcipui semper habiti sunt, Ioui, Iunoni, & Mineræ celebres: nam singulis diis singuli erant dicati ludī: quippe venationes & munera Saturno, scenici Libero, circenses Neptuno: alique aliis numinibus dabantur, quos ad placanda numina vnā cum sacrificiis, cūque cantu & tibia celebrabant, prætoris edicto id decernente in hæc verba: Ludis publicis, quod sine curriculo & sine corporis certatione fiat, popularem lætitiā cantu, fidibus & tibiis moderanto, eaque cum diuino honore iungunto: & infra. Quos etiam vtgentem bellorum tumultu prætermittere duxerent nefas. Quum enim secundo Punico bello externis hostibus

Unicuique deorū ludī.

Prætoris edictum de ludis.

Ludi ma-
gni.

ſanno 394
ſcenici lu-
di quando
primum ſu-
ſti.

Comœdia-
rum ſex ge-
nera.

Decorio ob-
ſervatio in
reſtibus.

Italia afflictaetur, & cuncta bello arderent, eodem magnificè apparatusque factos & in plures dies inſtauratos oleique congios in vicos datos fuiſſe comperimus. Poſtea confectis bellis & rebus contra Samnites geſtis, magnificè Romanos facièdos caſaſſe, illòſque coronatum populum ſpectaſſe, victoribusque palmas è Græcia tranſlato more, atque epulum ludorum cauſa ædificis dediſſe, Titus Liuius autor eſt. Fuere quoque ludi magni, quos poſt pugnam ad Traſimenū votos inuenimus, æris trecentis trigintatribus millibus, bobus albis quadringentis, multiſque hoſtiis & aliis diuitiis clari, quos à Marco Acilo conſule in apparatu belli contra Antiochum iterum votos, & magno ſumptu exolutos, ac dies decem continuos celebrantes tradunt: in quorum celebritate, præcipua per ſingula puluinaria mittebantur munera.

Anno inde ab vrbe * ferè quadringenteſimo, quum vis morbi ingens vrbeſm peruaiſſet, & graui cælo vulgaretur morbi, tantaque tabes & vis mali ingrueret, vt nullum peſtis ſuffugium foret, quum ope diuina luem minime leuari crederet, victis ſuperſtitionè animis, ſcenici primū ludi apparatu magnifico facti ſunt, quos ludiones ex Hetruria, motibus nō indecoris, verſibus ridiculis cum cantu & tibicine adhibitis hiſtrionibus, ſaltantes celebrarunt, Eòſque ab ædilibus curulibus ſecundo Punico bello per quadriduum inſtauratos, ac noctu luminibus accèſis celebrari, miſſiliſque varij generis ſpargi, autores memorant: in quibus inter ludicra ſcenæ, comœdiæ repræſentari ſolebant, multis fabularum argumentis, & apparatu vario quarum ſex fuere genera: nãque ex his alia ſtataria, alia motoria, alia togata, nōnullæ palliata, pleraque prætextata, aut Atellanæ. Erantque conſtitutum, vt comœdi cum ſoccis proſcœnia inirer, actores tragœdiarum cū corhurnis: planipedes ex calceati: ſcenici certatores nudi, circa pudenda tantum velati. Vtque ad oſtentationem ſcenæ, in argumentum fabulæ pro perſonis quas gerebant, varios amictus induerent: quippe Agamemnon ſceptrum ferèbat, pellem bubulicam, Achilles arma, Telephus penulam & peram, ita vt pro fabulæ argumento congruens apparatus fieret per artifices ſcenicos qui imitarentur affectus. Vtque in ſcena

quinque tantum ſeruarentur actus: nam ſcenico ludioni quinquies prodeunt, vltra prodire non licuit: quod in tragœdia quoque ſeruatum eſt, vt non plures quàm quinque perſonarum actus fierent, vtque finito argumento, & ſcena perſonis vacua, chorus & tibicen introducatur.

In veteri verò comœdia ſeruatur, vt primarum partium cōmunes actiones ſint, aut geſta militiæ domiq: poſtremarum verò, conuiuia, cantus, potiones, & luſus. Poſtea ſeu ob morum prauitatem. ſeu quia mali exempli ludi erant, perniciemque ciuibus afferbant, ita ſcenicos inſectati ſunt, vt Scipio Naſica in cenſura ſcenicos ludionem tribu mouiſſe, & ærarios feciſſe dicatur, licet inſtitutum foret, vt actores Atellanarum tribu non moueretur, ſed ſtipendia facerent & mereret: fuiſſeque vetus mos diu ſeruatus, vt primitiæ ſpectatorū à ludicris ſcenicorū choreis inciperent. Cūque Idæam deorum matrem ex Peſſinunte Romani aduocaeſſent, præter munera & apparatus magnificentiam, ludos in honorem deæ inſtituerunt, qui præcipui inde habitati ſunt, quos Marcus Iunius Brutus cū templo in Palatio dedicauiſſet, qui etiã ſcenici dicti: illòſque Magalèſes appellarent, illorumque curã *Ludi Ma-* ædiles gerere, ac veris initio prælata diuitiarum pompa *galenſis.* celebrare: permiſſaque ludèdi licentia, perſonatos inuenes, magiſtratuū priuatorumque munia & perſonas, & facta dictaque imitari, & ante deæ ſimulacrū ludere, matronaſque ſpectatæ pudicitia in his ſpallere, memoriæ datum eſt. Quibus diebus Romanæ cōſuetudinis erat, conuiuia & ſodalitates inuicè agere, & comeſtari, victu tamen frugali & modoſto, nec die tantum, ſed noctu epulari: nãque hi ludi præcipuè caſti, magno furore ſpectantium cōſpici erant, ad quos ſeruos adire non licebat: Illòſque prætores & magiſtratus purpura: ati, in toga & prætexta, atque in ornatu maximo celebrarunt: quare purpura *Purpura* Megarèſis in vulgi prouerbiū venit. Quibus diebus ſtipè cogere. Ideo matri familiaris propriū fuit, quod edicto cauebatur his verbis: Præter Ideæ matris familias, eòſque iuſtis diebus, ne quis ſtipè cogito: & infra. In quibus fuit cōſtitutum, vt patricij Megarèſibus moritarer, plebs verò *Megarèſis* Cerealibus. Præter hos fuere Taurij diis inferis cōſecrati, quorū origo fertur antiquiſſima: quum enim regnante

Comœdia
antiquæ ob
ſervatio-
nes.

Ludi Ma-
galenſis.

Purpura
Megarèſis

Superbo, vis morbi & insanabilis pernicies per omnes
 verbis regiones & compita peruagata esset, assiduūque
 funcribus exhausta ciuitas foret, atq; ob esum carniū
 taurorū pestifer annus grauidas mulieres ita effecisset,
 vt silii pestilentia nequiret, in deorum inferorum placamēta
 hos ludos concelebrarunt, qui Taurij dicti, quōd
 ob taurinæ carnis morbum, inuenti primum cōcelebra-
 tique sunt in quibus metas circumcurrere, velut in Cir-
 censibus seruatiū est, Compitalitios verō Laribus, quos
 bis in anno vernis æstiuisque floribus ornabant, dicatos
 plerique autumant, quorum origo ab vltima antiquitāte
 fuisse proditur. Cū enim Priūco Tarquinio regnan-
 te, in foro genitale repente apparuisset, quo in sinu ad-
 moto, mater Seruiliij Tullij Ocrestes, stupens miraculo,
 haud multo post Seruū Tullii enixa peperit, qui mox
 regno successit, & quōd puero caput arserit, Laris filius
 esse creditus est: inde Compitalitij ludi primum institu-
 ti inuentique fuere, quos per vicorum magistrōs fieri, &
 in compitis celebrari, ac per multum temporis desitos,
 quum solēnia ludorum intermittere nefas esset, post L.
 Lufellum & C. Mariū consules à L. Pifone reuocatos,
 & magno apparatu instauratos memorāt, qui postea nō
 per vicorum magistrōs, sed præfectos vicorum celebrari
 cœpti, & demum sublatis collegiis, haud multo post dis-
 cussi fuere. Tamen ab Atheniensibus primum instituti
 Compitalitios nonnulli credant, in quibus præmium
 victori hircus donabatur: post quos, iuuenales, funebres
 & seculares, vario & solerti ingenio inde recepti parati-
 que sunt: in iuuenalibus enim, licet iuuenum causa insti-
 tuti forent, in hisque adglefcētes per lusus & lasciuiam
 admitterentur, plerunq; tamen anus, & grandæuas na-
 tu matres, senēscque ingrauescenti ætate, ludis admissos
 comperimus. Lusus erat quem laudabant turmæ puero-
 rum primo ætatis flore, & iuuenes generosi spiritus, vt
 equis instratis, hinc inde dispositis turmis, tāquam acie
 instructa, cōposito agmine, in iustæ modum pugne cur-
 sitarēt, speciēmq; prælij, modō in occursum eūdo, nūc
 à tergo & in gyrū occurfando præberent, & campestrē
 incursionem facerent, specimēq; magnæ indolis, & cō-
 mendationem ineuntis adolescētis præ se ferrent, ita vt
 qualis

Ludi Com-
 pitalitii.

Ludi inne-
 nales.

qualis quisque futurus esset, cuiusque spei, facile eni-
 teret, In his quoque pyrrichiam saltari accepimus, quæ
 integris vrbis moribus, magno fauentiū studio fiebat. *Pyrrichia*
 quæ primum inuēta fertur in Creta, nonnulli à Laconi-
 bus ad res bellicas facile obēdas, ut armati leui flexu
 & saltu, nunc se cōtrahendo, nunc in altum exilendo,
 nunc declinādo, tela & plagas vitarent, disciplināmq;
 ediscerēt: quæ enopalia saltatio dicta est, quā Trāquillus *Enoplia*
 Troiā nuncupauit: idque à Romulo institutū ferūt, vt *salutis*.
 cum armis saltarēt milites saltatione, quā belli crepam
 dixit. Sicut in Panathenæis armatos pueros saltare vo- *Saltatio in*
 luerunt, in quibus pueri puellæque forma cōspicui, ma- *panathe-*
 nibus amplexi, nunc in orbē, nunc in obliquū per diuers *neis*.
 sos flexus pyrrichiam in theatro saltabant. Postea verō
 Gaditani modi, & mollissimæ saltationes, quum essent *Saltatio-*
 minus notæ, inuentæ fuere, in plures diuisæ species, in *nes molles*
 chironomiā quæ manū gestu: palma, quæ pedū: lactif-
 ma quæ calcibus ad humeros iactis saltabātur: quorum
 inuētores Iones fuisse dicunt, vnde gestus quoque pan-
 tonimi fluxere: in quo id fuit constitutū, vt in chirono-
 mia alij gestus subiti, alij miserabiles alij longi nomina
 ferret. Funebres verō ludos etiā inter ludicra scenæ ex- *Ludi fune-*
 hiberi accepimus, & post ludos epulū datum quibus qui *bres*.
 præerāt, designatores dicti, in quibus gladiatorū paria, *Designa-*
 qui venalē habēt sanguinē, modō plura, nūc pauciora, *tores*.
 nonnunquam familiarū lanistarum ad gladiaturam compa-
 ratæ, digladiari, vulneraque & cædes accipere solebant:
 quos in defunctorum illultrium memoriam eade causa
 institutos ferūt, quōd quum hostes bello victi, seruique
 ad sepulcra summorū ducum olim læue iugularētur,
 & sanguinē effunderent, idque posteris seuum & inhu-
 manum videretur scelus, cautum fuit, vt seu illa desita
 cōsuetudine, serui libertique, & damnati capite, ac gla-
 diatores bustuarij qui venalē habent sanguinē, vsu ar-
 morum & actu eruditi, conducti precio per lanistas di-
 gladiarentur: in quibus in amulationem certamenque
 virtutis, licet dimicatione perniciosa, vulnera acciperēt
 darētque, & ferro decernerent: in qua si quis forte suc-
 cūberet, mercedē lanista perditū gladiatoris accipiebat. *Athenien-*
 Atheniensēs verō fures & sicarios pecunia cōparatos, *fer.*

armis instruebant, quos, vt in scena dimicaret, inuicem committebant: apud quos vsus obtinuit, vt imperatore ita functo, duodecim captiui ad sepulchrum iugulati, tumulētur vnā. Quæ munera licet summa immanitatis forent, duces in bellū profecturi, Romæ plerumque populo exhibuere: scilicet vt vulnera cernere assuecerēt, cadēque & prælia non formidaret: quibus certa lex data, vt multo grauioribus armis pugnare discant, vtque diutius in pugna simulachris armati assuescat, vt in patientia laborum edacati, in conflictu pugnae minus laborarent, neque vt tyrones corporibus animisque deficerent. Vtque lanistæ cum hastis & sudibus primo introducantur, mox gladiis decernant, ad præliumque incendant tunicati. Vtque ante congressum multa fiant, quæ non ad vulnus, sed ad speciem gesticulationis, & motus agilitatem videantur: procedente mox pugna, vt nudi digladietur, neque in vulnere ingemiscant, neue iniussi decubant, neue postquā decubissent, ferrum accipere iussi segnes & cunctabundi accipiant, aut retractent. Ad quod certamē insignes nobilitate & opibus, neque obscuro generis homines plerumque prodire: nā & Nero-Cæsar CCCC. senatores, & DC. equites ad ferrum exhibuit. Et Domitiani tēporibus nobiles ad specimen virtutis ostendendum, in arenam prodire non dubitarunt, qui non virorum modō pugnas, sed fœminarum noctu cōmisit: donec cautum fuit, ne equites Romani ludo & arena polluerentur. Primus enim qui gladiatorū edidit munus, Iunius Brutus, in honorē defuncti patris fuisse traditur. Alij Appium Claudium & Fuluium COSS. in foro boario gladiatores cōmisisse primos asseuerant. In quo præter apparatus magnificentiam, immanissimas feras, hominēque qui cum his concurreret, ad pugna exhibuit. Ad quos matronas admitti erat lege vetitum, ne immanitati aut feritati assuescerēt: sicut ab athletarum spectaculis muliebrem sexum Augustus auocauit & dimouit. Non sic Cretensibus, qui præcipuas & magno natu mulieres ad gladiatorii munus admittebant: & Sparta nulla est tam nobilis mulier, quæ præcio conducta non ad scenā prodeat. Cūque antea gladiatorij ludi imperatorum munus forent, Claudius princeps, vt

Quis primus gladiatorum munus dedertit.

Ad atronis ludis imesse vetitū. Cretenses.

Spartani.

pecuniā quæstorum fierent, cauit edicto: quos propter cædes & immanitatem, quodque mali exempli essent, postea edi prohibuit. Et quia nonnulli inopes & modicis facultatibus, fordida mercede cōductos gladiatores ad ferrum exhibebant, Tiberio imperante, senatuscōsulto cautum fuit, ne quis gladiatorium munus daret, cui minus quadringētis millibus census esset. Post aliquot verō atates Theodoricus Gothorum rex ita gladiatores odio profecturus fuit, vt optantibus Romanis, nō modō illos denegari, sed nunquam postea edi permiserit. Fuitque in vsu, vt in funebribus essent spectatores penulati, quum in cæteris togati conuenient. Seculares verō ludos, quod singulis ceterum decem annis, vel quod semel tantum hominis atate fierent, dictos accepimus. Nam seculum veteres hac finitione terminarunt. Alij nisi decurso trium atatum spatio, seculari fieri negauerunt qui supra Tiberim, sæpius in Capitolio, magna frequentia & fauore sunt edi soliti: ad quos licet præcō inuitaret ad ludos, quos nec vidisset quisquam, nec visurus esset, illos tamen citra hunc annorum numerum persæpe celebratos cōperimus: nam & diuus Augustus seculares fecit, & haud multo post Claudius celebravit, quo intervallo sexagintatres haud amplius interfuere anni. Mox Domitianus illos instauravit, habita temporis ratione, ex quo ab Augusto editi fuerant, quos Romæ per omnia theatra fieri seruatum est, in quibus trinoctio terra celigine bobus atis ad Tarentum sacrum Plutoni & Proserpinæ, lectisternium, priuilegia & supplicationes instar Cereris initiorum fieri solebant, carmine & hymnis in Capitolio à pueris puellisque patrimis & matrimis in Apollinis & Dianæ laudē modulato, cum quibus sæpe Circæses dabantur vnā. Quorum institutio fertur antiquissima. Cū enim Valerius Publicola, qui reges eiecit, tres filios morbo laborantes ex voto recepisset incolumes, voti reus, hos instituit primus, & celebravit: quos antea præteritos vel intermissos diuus Augustus magnifico apparatu celebravit, quāuis nō vera ratione dimēsa. In quibus iuuenes sine aliquo maiore natu, ppinquorū nocturno spectaculo inter esse vetuit. Postremo Domitianus septimos exhibuit ad sua tēpora

Quibus gladiatorii munus dare permisit.

Ludi seculares.

Seculariū ludorum origo.

ab ortu vr̄bis obseruatos. Et demū post curricula temporum, Philippus imperator, millesimo vr̄bis anno ex omni seculorum memoria, apparatusissimos seculares fecit in quibus præter elephantos triginta, leones, tigres alces atque hiazus & bebos etiā gladiatorū paria mille, hippopotamū, & rinocerotē, ferāque immanissimas venationi dedit. Præter quos fuere ludi theatrales & honorarij: qui æquē ac funebres statim nō sunt: sed vt quisque ad honores, vt adilitatē, præturam vel consulatum euectus erat, ad conciliandum populi fauorem maxima hos lætia coluit & celebravit: in quibus elephantorū & leonum pugnas, aliarūque beluarū venationes frequenter exhibitas inuenimus. Primus enim Scaxuola in curuli edilitatē leonum pugnas dedisse fertur, mox Pōpeius iubatos trecētos quindecim, Cæsar quadringentos: donec senatus consulto cautum fuit, ne Aphricanas in vr̄bem inueherent. Contrā Cneus Aufidius tribunus plebis: nam Circensium causa importari iussit. Postea Augustus tigrim, & Domitius Ænobarbus centū vr̄fos Numidicos in adilitate, & totidē venatores Aethiopes dedit. Hæc enim expectatio munerū, quantum stadij & fauoris ad consiliandum popularium animos attulerit, quū magnifico sumptu exhibitā fuissent, enarratu difficile est: in quibus qui illa amplē & largiter dedissent, aut qui munificentia reliquos anteissent, facilimos additus ad honores, consulatus & præturas, reliquosque magistratus, proximis comitiis habuere: quorū cura & procuratio præcipua adilitum erat. Et qui illos ob secordiā prætermisisset, populare odium & offensam haud dubie incurrit, & velut sordidus & parum ciuilis est pro despectissimo habitus. Mamercus enim homini ditissimo, quod adilitatem, ne sumptus in exhibendis ludis faceret, assequi non curasset, in consulatu repulsam tulit. In his enim res commentitias, fabellas & scenas representare, tum mōstra & visu incognita, venationesque & pugnas populō dare assuerant: ad quas mulieres descendisse, & cum immanissimis feris sæpe depugnasse comperimus, tanto omnium studio, vt iriginta & amplius dies, sepositis negociis Romanis ludis impenderent: quos postea Augustus coarctauit, ne ludorum celebritas nimium diu

Ludi theatrales & honorarij.

Munera huiusmodi scenæ ad honores viam parabant.

actus forēses & negocia moraretur. Theatrales quoque ludos in Liberi patris honorem inuentos fuisse, omnes ferē consentiunt, quos ab Atheniensibus originem duxisse ferunt, qui primi Nouembri mense Bacchanalia & ludos gymnicos ac Liberales celebrarunt, tanta licentia, vt nympharum & heroum habitu bacchantes prodirent in forum, & ad sonum tibiarū cum lasciuia gestulatione cōpositis modis psallerent; vinūque cum belariis, libāque ex melle, magna bibendi licentia circumferrent: quos plerunque populū coronatus spectauit. Quæ sacra præterquam quod per anum deliram & temulentam indicerentur, eō insolētiā processere, vt mulieres virūque ornatū hedera, crine fluxo, lymphatis animis debacchatae, cum thyrsis velut insanientes & furore afflatae obuios ferirent: ministri quoque phanatici non minore vesania ferulas gestarent, tanta temulentia & verborum licentia, vt Marcus Varro, nisi ab amicis fieri potuisset negaret: quare ministræ Mænales dictæ, inter quos Sileni, Satyri, Bacchæ, Lenæ & Chiræ, Mirmallones, Neiaides, Nymphæ & Tityri sacris operabantur. In his quoque comellationes, thyrsi, tibiarū & cantus frequentes erant. Et quoniam ad animæ purgationem pertinere dicerent, etiam vannum quo triticum purgatur, & ouum sphericali figura adhibebant. Quæ sacra procedente tempore, quum ex diurnis nocturna fierent (vnde Nyctileia appellata sunt) promiscuis ingenuorum & fœminarum stupris, cum strepitu & vlulatu in omne facinus & libidinem, perpetuo senatus consulto, non in vice modō, sed per omnem Italiam coercita fuerunt: maximisque pœnis inhibuitur, ne Bacchanalia Romana, ne in Italia fierent, quum in contubernio sordidissimorum patrerentur, cicerentque maximorum scelerum causa & seminarium. Apud Thraces Orgia Bacchi ab Orpheo instituta, nisi à menstruosis fiebant. Euianes Bacchi festa celebrant, in quibus ludiones primō, mox sectatores multo vino epoto, ad arma concurrunt. A Babylonis quoque festus dies Baccho plurimo mero exhausto colebatur, in quo noctem perennem lasciuia gestulationibus & largiori potu indulgebant. Apud Helos Baccæ Dionysio psallentes modulata voce, Helei.

Theatralium origo. Bacchanalia licentia.

Bacchanalia per annum indicabantur.

Vannus.

Nyctileia

Bacchanalia inhihi-
ta.

Orgia in Thracia.

Euianes.

Babylonii.

Helei.

precantur vt bouino pede ad se accedat. Lauini integer mēsis Libero dicabatur, quibus diebus obscēnis verbis & spurcissimis vti permiffimum quod Heliogabalus instituisse fertur, vt in vindemiarum festo multa impudica & obscēna iactarēt in dominos: id quod nostrates feruare etiam nū solenne habent: donec per forū virile mēbitum plaustrō transfueherēt, cui matrona spectata pudicitia velut sancto numini coronā imponebat. Quod etiā Varro fieri cōsueffe in reliqua Italia scribit, tanta turpitudine, vt per dies festos. Liberi membrum per agros plostellis mox in urbē cum cantu & vlulatu ferrent. Ab

Aegyptii. Aegyptiis tanto abusu Bacchanalia fiebat, vt temeto ingurgitati, statuas cubitales per pagos circumferant, protenta mentula, magnitudine visenda, praeunte tibia & choro, cū Mercurij statua vetero porrecto: quas fœminæ & magno natu matres velut pompā triūphalē prae se agebant, tam fœdo spectaculo, vt nihil improbius aut nequius foret. Eadē quoque licētia Athenis vulgo vsurpatur Nouēbri mēse, quo Bacchanalia celebrabant, vt phanatica mēditio Baccharū habitu per urbē procederet. Fuit praeterea quinquēnale ludicū, in quo tā versu quā prosa oratione græcē latinēque, tū musica per citharædes & citharistas, tū gymniciis ludis certabatur: quos Nero Cæsar primus ad morē Græci certaminis ē Græcia Romam deduxisse, Iouique Capitolino dicasse, atque singulis quinquēniis magno certamine animorū celebrasse fertur, iam intermissos ducētis annis à Lucij Mūmij triūpho, qui primus hoc spectaculi genus in urbe praestitit. In quibus quantū quitque faciūdiæ experimēto, aut candore ingenij eniteret, facile apparet. C. verō Caligula, horū inlitar miscellos Lugduni fecit, græcæ latinæque faciūdiæ experimēto. In quo certamine lege sancitū erat, vt victoribus hoc praemij darēt, vt ipsorū laudes tanquā obnoxij scriberēt, & carmine celebrarent. Postea à Domitiano triplex institutū ferūt. Capitolino Ioui, Musicū, Equestre & gymniciū, aliquanto pluriū coronatorū, in quibus Papinius Statius victus fertur, victor autē & ter coronatus in certamine Albano, q̄ Domitianus pariter instituit. In quo poētæ certatim Minerva p̄ allebāt hymnos. In eo verō Publius Mimogra-

*Lulicrum
quinquen-
nale.*

*Triplex lu-
dicū quin-
quennale.*

phus palmam tulisse dicitur. Athenis quoque id Thefei sepulchrū celebres hi ludi mālere, in quibus tragædorū certamen magno conuentu totius Græciæ fuisse tradūt. Eō enim viri eloquētissimi ex omni Græcia exciti cōflu-
*Tragædo-
rum certa-
men.*

Inter quos Æschylus primus tragædiam dedit, in ea victor Sophocles, victus Æschylus, haud multo post morte victus occubuit. Quibus etiā ludis decem iudices ex singulis curiis praefuere. Fuitque in more vt hircus praemium tragædo foret. Vtque lyrici iuuenam immo-
*Hircustra-
gædi pre-
mium.*

larent, tragædi hircum, poētæ taurū. Proditur tamen cogædi praemius Menæder, quum centū & octo scripsisset fabulas, in certamine comædorū, licet esse superior, tamē ambitu & factione a Philomene victus renunciatus. In Eli-
*Poëtarum
de quoq; poëtæ accepto themate, carminibus certabāt, certamē in
victorq; coronā ferebat donum: sicut Archelaus Mausoleide.*

lo agona proposuit & ludos, in quibus doctissimi saepe decertarunt, inter quos Theopopus Iococratis discipulus omniū consensu, propter singularem vim ingenij, victoriam tulit. Vna tamē proditur Corinna, musca lyrica dicta, tanta eruditione claruisse, vt Thebis cū Pindaro carminibus certaret, & quinquies victrix foret. Et Aristophanes quū certamini poëtarū iudex praesideret, poëtæ illaudato victoriam dedisse, q̄ sua, non aliena recitasset. Eutimus quoque Locris oriundus tā disertā scripsit carmina, vt olympicis ludis semper victor fuerit, semel tantum vni posthabitus. Quinetiam Neapoli quinquēnale certamen fuisse tradunt musicū & gymniciū, illis amulū, quæ in Græcia summa laude celebrantur. Quod etiam noctibus magna luce igniū singulis quinquēniis Romæ fiebat, magnis oratorum & vatū certaminibus. Neque omiserim a quibusdam traditū memoriæ, Hesiodum carminibus cum Homero in certamine poëtarum contendisse, victorēque Hesiodum epigramma cum tripode in Helicone posuisse. Erant praeter hos plebeij ludi spectatissimi, qui exactis regibus pro plebis libertate primum dati sunt: quos nonnulli post secessionem ad sacrum montem institutos ferunt, ob consociatos patrum plebisque animos, quos postea Lucius Sylla, perdomitis hostibus, magna plebis expectatione restituit: quorum ædiles plebis arbitri & moderatores erant, in

*Quinquē-
nale certa-
men apud
Neapolim.*

*Ludi ple-
beij.*

quorū celebritate seruatu meminimus, vt quoties instaurarentur, ab eis ludorū causa epulum daretur, quos ex variis causis nō semel instauratos cōperimus. Cereales verō quin in Ceretis honorē magnificētissimē fierēt, nulla cōtrouersia est, quos circēses dictos nōnulli volunt: nam & deorū imagines in his lōgo ordine produci, & circum metas cursu contendere solebāt, ouūmq; in cerealis pōpæ apparatu numerabatur primum, in quibus peruigilię noctū fiebāt, sicut in sacris Iiidis excubię: in his quoque ædiles plebis pro equorū cursu plerunq; gladiatorum certamē exhibuere. Cereri enim ad quintum cal. April. annis singulis Romani rem diuinā more patrio facere assuerant: quæ sacra, q̄ & Græcia translata essent, & per Græcos curata, Græca dicta sunt. Fuisse enim in Græcia sacra Eleusine Cereris spectatissima, autores memorant, quæ obscura luce fiebant, sacerdotēsq; facibus discurrētes cursu phanatico sacra peragebant, à quibus velut sanctissimis & impollutis, impij cōseleratūque amuebantur voce præconis, ita vt templū velut omni religione sanctū, alicuius criminis aut noxæ conscio adire non liceat. Quod si quis aduisset non mitiatus, capite leuaret: ad quod Nero conscientia sceleris agitatus, ingredi veritus fuit. Non sic Antoninus Philosophus Augustus: nam fretus innocentia & vitæ integritate sine discrimine adiuuit. Cuius mysteria magno silentio incluta, velut arcanū quid sanctūque in vulgus efferre non licebat. Quod sacrum à solis matronis fiebat annis singulis. Romanique in toga candida spectare ludos, mulierēsq; in veste alba pariter sacrum facere solebant: in quo id fuit obseruatum, vt tunc diis gratum esse censerent, si à latis nec funere pollutis celebraretur. Vtq; in sacris Cereris ante noctem epuletur nemo, atque à vino in primis & Venere abstineat. Vtq; quinto quoque anno ex Sibyllinis carminibus prodigiorū causa ieiuniū fiat inter quæ præcipuum fuit, vt sacris initiatos, calida abluerent primum, quod castitati prodesse ducerent. Apud Athenas in sacris Cereris, quæ dicuntur Adonia, mulieres simulachra defunctorum efferre, multaque funesta & calamitosa iusto cūploratu & gemitu effingere traduntur: in cuius sacrificio Atticæ virgines inter solennia, repo-

Ludi Cereales seu Cereenses. Sacra Græca.

Cereris mysteria.

Sacra Cereales apud Athenas.

sita cistis sacra capitibus quam occultē deferunt, quum Cereri sacrum quam occultissimis cęremoniis fieret: quippe prophano homini Cereris mundū videre nefas erat. Apud Siculos verō Cereri & Proserpinæ diuerso anni tempore sacrum fit: Proserpinæ enim maturis mensibus decem festos agunt dies: Cereri verō, quum semē in terram mittitur. Græcis autem in tribus ludis, præterquam in Cerealibus, accensas faces gestare vetus mos habuit, in Prometheis, in Vulcaniis, in Panathenæicis. Præter hos fuere, ludi martiales Marti dicati, & alij piscatorij, ex quæstū piscantium. Alij castrenses, qui in castris prætorianis plerunq; cū venatione dabatur: nonnulli miscellanei, ex ludorū multiplici genere: alij Palatini, in Palatio triduo celebrari soliti in diui Iulij honorem, qui victam armis Rempub. in dominationē vertit. Alij Capitolini, quod Iupiter optimus maximus sua sedem seruasset. Qui aliis solenniibus additi, collegiūque nouum (autore senatu) institutum fuit. Præcipui Augustales, quos Tiberij tempore trib. pl. in Augusti honorē facere instituerunt. Athenis verō & in omni Græcia multiplices fuere ludi, in quibus ad aucupadā popularem gratiam, Theophrastus fractū diuitiarum putauit maximum: nam Panathenæa, Dionysia, Scirophoria, Haloa, & Apaturia celebria fuere. Apud Lacedæmonios Gymnopodia, Hyacinthia & Chori, Patavij. Cestici ab Antenore inuenti, quos inter reliquos annumerasse non ab re fuit. Illud vtrique verum est, quod quauis ludorum multiplices species forent, tamē adilitia largitione quatuor curari impensus assuerant, Megalenses, Funebres, Circēses & Apollinates, magno semper apparatu & habitu, s̄n quibus non tuba aut fistula, vt in aliis, sed sola tibia caneant. Quodq; vetusto more quoties festi ludi edebantur illos omnis ætas, sexus & ordo plerunq; coronati spectabāt: quare Lucius Crassus cognomento Diues, quod corollas ex auro & argento imitatione foliorum in ludis populo dedisset, celebri memoria habetur. Fuitque prisca moris, vt populus in theatro vel circo saepe ludicrum à principe postularer, cuius præcipuo studio teneretur: quotiesq; princeps aut imperator, qui perdomitis hostibus triumphasset, vel popularis homo

Siculi.

Græci.

Martiales.

Piscatorij.

Castrenses.

Miscellanei.

Palatini.

Augustales.

Ludi multiplices in Græcia.

Lacedæmonij.

Ludi quatuor impensius curati.

Spectatores coronati.

Honor principij.

Theatrum ingrediendi exhibitus. plebi percharus, ad ludos & theatrū iret, quum primum in conspectu prodiret, cōmuni omnium plausu, & favore concionis, faustique acclamationibus totis theatris exciperetur: nonnunquam vniuersus populus aduenientī principi assurgere, & lacernas deponere solebant, vt togati apparerent. Qui honor summis tantum ducibus, aut viris summa integritate & fide ob merita in populū dabatur. Contrā verō deformatus ignominia, aut insensus infestusque populo, clamoribus explodebatur & sibilis. *Cum ludi minus bene celebrarentur.* Tum si quando ludi remitte & leniter, aut non legitime celebrarentur, vel si quo infortunio aut casu repente constitissent, aut si tibicen conticuisset, vel inter solēnia ludorum commissio spectaculo, ex subita lætitia ad repentinum motum translati essent, aut si in enunciandis ludis versu ædilis errasset aut verbo, vel ante commisionem ludorum, siue dum eduntur, tumultus repēs, aut aliquid triste auribus oculisve occurrisset, & ex variis causis, tanquam si nefario scelere polluti essent, eiusmodi admīssa, ludorum instauratione procurabantur & expiabantur. Cum enim pompa duceretur, quod obuius seruus lotis medio circo vapularet, in fausto augurio ludos pollutos pontifices putarunt. Et quum in cæremōniarum apparatu thesa procederet, quod equo consternato auriga habenas sinistra corripuisset, currūque perperam egisset & circumflexisset, velut ominosum, ludorum instauratione opus esse iudicauerunt.

Qui esset vr̄bis prefectus, quōd ve officium, quarūmq; rerum cognitionem animaduersionēque haberet.

CAPVT XX.

Prefectus vr̄bis ad quid creatus. Solitos Romanos fuisse, quū reges & postea consules prætorēsque Reip. causa abessent, ne quis repens tumultus fieret, neve vr̄bis sine imperio esset, aut hostium incurfibus pateret, prefectum creare, qui vr̄bi mōnibusque præsideret, ius redderet, & subiris mederetur, sæpe notatū est: qui si quid in vr̄be turbatū esset, quū res postulare, iuuentutē armare, & per loca opportuna disponere: arma telāq; in propugnaculis ingerere, castella cōmunire, muros turrēsq; præsidio firmare, atque omnia

custodiis vigilisq; instructa habere, portas claudere, p̄ portis stationes dispositōsq; stationarios milites ad tuendam populi quietem tenere deberet. Et ne quid falleret, aut nudatū præsidii esset, animaduerrere & oculis plustrare, nihil deniq; curæ aut laboris omittere. Qui tametsi vr̄bi prefectus foret, in suburbiiis æquē cognitionem animaduersionēq; habebat, illiq; exercitus demandatos, & gerēdi belli sæpe negociū datum esse liquet. Quā præfecturam à prima antiquitate Romæ fuisse, multiplici exēplo apparet. Siquidem à Romulo primus Romūlius, a T. Hostilio Mumatius, & Sp. Lucretius pater Lucretiæ, regnate Superbo, vr̄bis præfecturā meruere deinde consulis eam curationē demādarunt. Post aliquot verō arates, tanquam non ciuile munus, à multis aspernatum est, ita vt eam curationē velut ignobilē repudiātibz plurimis, Q. Seruilius vt alterationes dirimeret, filiū substituerit, eūque extra sortem vr̄bi præfecerit.

Quam sæpe intermissam fuisse crediderim: quippe Augustus vr̄bis præfecturam, tanquā nouum munus & officium, creauit. Demum in tantum processit, vt Nero cognitionibus præfecturæ vr̄bis, honoris initia auspicaretur: & Piso viginti annos præfecturam vr̄bis velut instar magni muneris, gerere non dubitavit. Extatque diui Seueri epist. ad Fabiū Cuileonem, qua cognitio criminum per totam Italiam ad præfectum vr̄bis delegatur. Relegandi quoq; ad insulas, vel deportandi quos delicti enormitas postulat, querelāsque seruorū libertorūque audiendi, si de patronis dominisve querantur, ius illi potestatisque fuit: carniūque & fori boarij, piscarij, & luarij cura cognitioque ad eundem spectauit & pertinuit. Etia senatum per vr̄bis præfectum vocari & consuli posse, atque absentibus vel impeditis consulis senatusconsultum fieri, nulla controversia est. Denique diligenter curare, neque pars vr̄bis labaret, neve per occasionem & licentiam aliquid plebs moliri posset: neve quid circa vr̄bis custodiā aut munus vigiliarum segniter exequeretur, quod ab homine impigro ante perspicere potuisset, præuidere præcauerēq; debebat: tantique exempli fuit, vt quum scēdissimo bello Respublicæ afflictaretur, sæpe vr̄bi saluti fuisse & imperio, magnāq; attulisse præsidia

Origo præfecturæ.

Prefectura intermissa sæpe & reuocata.

Munera alia.

Prefecti.

Praefecti qui deligebantur. cōpertū sit. Sed norandū hunc praefectum, aut patriciae gentis virū, aut senatorē, deligi cōsueſſe: idque exemplo Marci Mellalae oratoris, qui Augusti tēpore vrbis praefectus fuit, facile dignoſci, licet ſexto poſt die magiſtratu ſe abdicarit, nō ingenuā & parū ciuilem poteſtatē eſſe ratus. Et tamen Luciu Pifonem & Coſſum praefectos

Lucii Piſonis & Coſſi praefectorum vniuſerſalis
Praefecturae honoſis & paulo poſt vilitas.

vrbis vino induliſſe, & multū noctis cōiuuiis exegiſſe legamus, adeo vt biduū & duas noctes cū Tiberio largiore potu indulſerint, illos tamē ſatis grauiter & inoſeſcē vrbis tutelā adminiſtrariſe, cōtrouerſia non eſt. Procedente mox tēpore, in tantū praefectura vrbis proceſſit vt Sabino Veſpaſiani fratri ad praefecturam proceſſiſſe, magni muneris loco fuerit: & pertinax imperator ex praefectura vrbis ad imperiū prouectus ſit. Ruſus poſt aliq. interuallū, tam inimicū ſortis habita eſt, vt Helio-gabalus omnes lenones ad praefecturā vrbis prouehere deſtinari. Qui verō praefectus Latinarū erat, etiā nō ſenator fieri poterat: quippe quū citra aetate ſenatoriam

Praefectus Latinorum. ſepe annis iunior crearetur ex nobilioribus: idcirco praefecto Latinarū, ſenatū habere nō licuiſſe notatū eſt: inter quos Marcus Antoninus Philoſophus, qui poſtea in peritauit annis iunior praefecturā vrbis geſſiſſe, proditur. A Brienenſibus quoque in Neptuni Heliconij ſacro, quod cū Ionibus cōmune fuit, iuuenis aetate vix adulta praefectus creabatur, & rex. Ab Indis in ſex quinquaginta vrbis praefectura diuiditur: nanque alij peregrinos recipiunt, alij vitam & mores notant, nonnulli deſunctorum bona morteſque inquirunt, alij vendendis mercibus praefunt multi venditarum rerum exigunt de cimā, ita vt omne ciuitatis regimen illi moderentur.

Brienenſes. Praefectus in ſacro Neptuni Heliconij. Iudii.

Græcis verō vrbis praefectus *ἐπιτάκτο* dicebatur ipſaque praefectura *ἐπιτάκτικα*. Præter quē fuit praetoriarū cohortium praefectus, annonæque & vigilium, qui in numero magiſtratum pop. Ro. non ſunt, ſed extra ordinem utilitatis cauſa creati. Ad praefectum enim vigilum de incendiariis, de furibus, de effraCTORIBUS, de receptoribus, cognitio pertinuit. Auguſtus verō Octauius quum plura orientur incendia Romæ, ſeptem cohortes oportunitis locis conſtituit, vt vnaquæque binas vrbis regiones tueretur, quas praefecto vigilium ſubiecit

Græci. ἐπιτάκτο.

Praefectus vigilium.

Praefectus verō annonæ ad leuandum frumenti inopiam, Praefectus conuectis comitatibus, plerunque vrbis praefuit & imperio. Præter quos fuit praefectus morū, quem cenſor Praefectus nuncupant, vt haud multo poſt praefectus caſtrorum & legionū, ac praefectus palatii. temporibus Caſarum non uiliſſimis additi, quæ dignitas proxima Caſarum magnitudini fuit: cui praefectura Cleander à Commodo praepoſitus memoratur, qui propter inorum inſolentiā, cum filiis vna crudeli ſupplicio excarnificatus, poenā dedit. Et ſimilis ſub Hadriano, qui depoſita palatii praefectura ad oculū tradidit, moriēſque inſcripſit tumulo, quod quum multos exegiſſet annos, ſeptem tantum vixit, quibus ocio ſe dederat. Celebratur quoque Opilius Macrinus, qui ex humili fortuna per Caracallam palatio praefectus, mox ad imperiū conſcendit. Illud quoque à veteribus ſacratū nouimus, vt quatuordecim curatores vrbis vna cū praefecto tā vrbis quam vrbis negotiis praefint. *14. vrbis.* Sed & illud notatum, ad vrbis praefectum appellationes omnium poteſtarum, & illorū, qui in honore erant, pertinuiſſe ipſarūque cognitionē animaduerſionēque habuiſſe: quod quidem noua conſtitutione à poſteris ſeruatū eſt. Antea enim ex conſtituto Neronis appellationes à iudicibus ad ſenatū ſiebāt: cautumque fuit, vt qui à priuatis iudicibus ad ſenatum prouocaſſent, tantum pecuniæ poenæ nomine exoluere cogentur, quantum qui imperatorē appellafſent. A ſenatu verō ad principē appellare non licere, oratione diui Hadriani cauebatur: nec à perfecto praetorio, qui principis locum tenuit, appellare licuit. C. tamen Caligula nimias appellationes inhibuiſſe fertur, liberamque iuriſdictionē magiſtratus deſiſſe, ita vt ſine appellatione iudicatū exqueretur, & placita ſeruentur. Quinetiam illud queſitum eſt, an tutorū curatorūque, qui nequiter & in officioſe in tutela curaque de officio decedētes, verſati fuiſſent, aut filiorum, qui parentes, quos venerari decet, cōrumeliis probriſque aſſeſſent, in eorūque turpiſſimum facinus an mittentes, impias manus intuliſſent, cognitionē animaduerſionēque praefectus haberet. Et placuit ab vrbis praefecto in tutores curatorūque, qui in euidenti calumnia tutelam curamque geſiſſent: aut in filios, qui

Appellatio nes omnium poteſtarum ad vrbis praefectū curatores. D. Hadriani edictū. Appellatio nes nimia inhibita.

parentū dicto contumaces, & minus audiētes forent, annuaduerti cognoscique posse: quod quidem tam legibus & senatusconsultis, quam decretis edictisque principū aliis super alia editis & promulgatis sancitum est.

Miraculum de homine, qui extrusus ē carcere, rursusque in eum intrusus, inferna se loca adiuisse enarrauit.

CAPVT XXI.

INter fabulosa miracula, & puerilibus fabellis similia multas magnasque res, quæ vix credi dicique possunt, nullum tam impudens mendaciū creditū est, quā quod ad hosce annos in Pelignis euenisse dicūt, quod quū no uum cōmentum putaretur, & temere vulgatum id verū postea fuisse, tam fama celebrique vbique peruasit & vulgata est, quā multorum testimonio, qui rem gestā di dicere: non fictis sermonibus, sed certissimis experimētis cōpertū est. Quo autem pacto se res haberit, hoc traditur modo: In Pelignis oppidum vetustū est, cuius nomen prætereo libens, licet obscura origine, haud tamen ignobile. In eo dominus qui vrbī præerat, superbe auarēque ciuibus imperitabat, ac trucibus dictis factisque in subditos ferulem in modū animaduertere solebat, eoque licet imperata facerent, neque segniter mādata exquerentur ob leues plerunque causas, pœnis & damno mulctabat. Forte autē quū homo quispiam alioqui bonus, sed tenui re familiari, inops atque despectus, ipsius domini venaticū canem, cuius miro studio tenebatur, ita verbere, affecisset, vt ob id periisse putaretur: quum id dominus rescisset, vehementer offensus, eum truci & minaci vultu grauiter increpitū in pessimū cōiecit carcerem, ibique quum vincus graui custodia teneretur, post aliquot dies, hi quibus diligens ipsius cura mādāta erat clauso iam carcere, & tā foribus quā omnia aditu persep̄to ne elabi posset, quum ad illum accederēt, vt solebāt, in eodem intus carcere nusquam inuenere: quidū conquisitus, quum non appareret, nullūmque effugij vestigium extaret, rem ad dominum detulere: quod quum credi vix posset, ipsēque mirum in modum obstupescerēt, post tres fermē dies, iisdem foribus pessulo firmatis, idem ipse qui modo carcere addictus fuerat, imprudentibus omnibus, & nemine conscio, rursus in eo-

dem intus carcere intrusus apparuit: custodēsque, vt cibū afferrent, aduocauit: qui quum propere accessissent, omnesque miraculo obstupescerent, eum vultu terro, & horribili facie, luxatis vstisque membris, aliter longe atque quæ pridem fuerat, conspexere: quem quum interrogasset, vnde elapsus, & rursus in eodē intrusus carcere foret, quibusque in locis fuisset, & vnde tam sædo & terro cultu emerisset: ipse velut elinguis, quum nullum proferret verbum, sed attonito stupentique similis foret, vt ad dominum quantocyus admitteretur, postulauit: habere quod illi propere nunciaret, magnum, nec differendum. Cūmque ad eum protinus admissus esset, rem mirificā & admirabilē, ac dictū auditūque formidolosa, & vix crededa miracula dicere orsus fuit. Nam se ab inferis (si libet credere) remissum enarrauit: siquidem quum diutius carceris squalorē ferre nequit, seu desperatione victus, seu iudicium reformidans, inops consilij, malum dæmonē vt sibi prælo esset, seque ex tā terro carcere relaxaret, aduocasse dixit. Nec multo post dæmonē sædo aspectu & terribili facie in eodē intus carcere aspectū, & secū pactū fuisse, ab eodēque & ferreis claustris, nō sine graui pressura extrusum, in loca deinde inferna, & profundas vastitates, ac fundum telluris intemē acūm esse precipitem, singulaque iustrasse: impiorūque supplicia, & sedes consceleratas, æternasque tenebras & æternas vidisse, ac loca sæda & formidolosa, regēsque & summos duces in abrupto hiatu & profundo voraginis dētas mersos caligine afflictiari, & furiarū ardētibus facibus agitari: gemitūque & ciulatus, iac dies noctesque ploratū mulierū & virorū audisse: pōtificēsque vidisse infulis & trabeis purpura & auro distinctis, ac gemis ornatos, aliaque miserabiles facies, omnia genera hominū, ætatum & ordinum, in cultu vario afflictas, & iacētes inter præaltas voragines, alios immenso limo haustos æternis suppliciis & nocte cruciari, ipsorumque damnata scelera sempiterno dolore puniri: inter quos plures quos nouerat in vita adnotauit. & præcipuē intimū familiarem, quē dū in vita ageret, æqualē sodalēque habuerat, alloquutū dixit: ab eo probe agnitus, & miti satis sermone requisitus fuit, quid rerum ageretur, & quid reliqui spei

sibi foret. Ipseque quum prægravi seruitio & crudeli dominatione usque præmi respondisset, illū mandasset, ut domino enunciat, caueret nequid tale ageret in posterū ne ve graui tributis & iniquo vestigali subditos opprimeret, nanque illi vacuam sedā, quā propè cernebat, præstituram esse prædixit. Et ut haud dubius promissi foret, fidemque ut dicti haberet, meminisse (inquit) illum debere secreti concilij & mutæ pactionis, quam dum vnā militarent, & in castris agerent, clam iniuissent quorū nemo particeps aut conficius vnquam fuit: quod consiliū quum memoriter ille enunciaisset, & non solū dicta cōuentaque, sed & singula verba sponsionisque quibus vterque astrictus erat recē fuisset, ipsum dominum ordine hæc audientē, animo serio & attentiore factū, mirum in modū obstupuisse ingēnsque animo formido incussa fuit consideranti quoniam modo, quæ soli sibi credita, & nulli vnquā enunciata fuere, homo ille hebes & tardus ingenio quasi numine afflatus, explorata haberet eaque vultu interito enūciaret. Adiciūt miraculo, eundē interrogasse illum cum quo tunc sermo erat apud inferos qui nitido cultu vestitūque apparato videbatur, nūquid aliquo cruciatu affligerentur qui insigni, veste & auro conspicui forent: illumque respondisse perenni incendio interque maximos cruciatu, & sempiterno dolore usque premi & afflictari, idque totū quod auro & purpura fulgeret, ignem atque incendium esse. Et quum ipse id experiri volens, propius manum purpuræ admouisset, admonitum ab eo fuisse, ne tangeret, & tamen efficere nequid, ut non ex caloris afflatu palmam sibi manus, quā tunc ostendebat, incendio & ipsi purpuræ admotam deflagraret. Erat enim pustulis linentibus, & tetrīs vlcibus veluti tabe & igne sacro, malōque quod latius ferpere videbatur, fere consumpta. Referunt præterea qui illū adiuere, eū postquam ab inferis emerit, quasi mēte cōsternata, hebetique aurū oculorumque sensu affectū, foret, semper cogitandum in rarū produisse sermonē vixque sapius interrogatum colloquenti respondisse. Vultu verō tam tetra, & aspectu tam deformi reuertisse, ut qui dudum à cōiuge & liberis probe agnitu foret, is postquam remcauit ab inferis, tam diro vultu, totius-

que

que facie corporis dissimilis effectus est, ut vix eundē illum esse crederet: sepiusque obortis lachrymis, ob faciei diritate, & speciem hominis foedissimē mutatam, notos affinesque ipsum alloquutos fuisse ægrèque ut antè obitum, qui mox consequutus est, res suas dispenseret, ac libris & posteritati consuleret, vitæ spatium habuisse.

Quot militum ordines, cuiusve generis milites in Romana militia olim militare consueverunt, & qui apud exteros.

C A P. XXII.

Militum ordines, quos Romani duces habuere, quibus res magnas gessere, hi fermè tradūtur, nomine diuersi: nanque *Rorarij* dicti, cum quibus primi erāt congressus, qui leuibus muniti armis, parmā & gladium gerentes, sicut ros antè pluuiā, sic priusquam procurrent, aut acies admouerent, hostē incessabant, & primos cōcursus excipiebant. Præmittebatur enim leuis armatura, quæ eliceret, & hostē gradu moueret, mox equitātū libero cursu & roborā legionum immittebant, quæ longius pelletet & fugarent. Qui etiā *antesignani*, eo quod primi agminis erant, dicti: sicut apud Persas homotimi milites in principiis erant, qui magnopere apud reges nobilitati sunt, inter quos *peltati* & *cestrati*, qui peltas *cestrasque* (scutorū enim genera sunt) deferebant, haud multo discrimine diuersas: pelta enim certā haud dissimilis est: nanque erat certa scutum ex loro, quo *Aphri*, *Hispani*, *Galli* & *Persæ* plerunque vsi sunt, in thombi figuram: pelta verò, breue scutū instar: *parma*: figuræ latioris & circularis. *Lusitanis* verò scuta fuere duorum pedū latitudinis, quæ nec fibula, nec ansa, nec loro nec tēbātur. *Numidica* ex coriis sicut *Græcis*. *Oretanis* & *Gallis* quandoque pro munimento fuit pelta, queis erāt enses obtusa cuspide, scuta verò debilia *Hiphica* res quoque pro *parma* militibus peltā dedit, *hastæque* modū duplicauit, & *gladios* longiores fecit, quare *pelta-stæ* appellati. *Thracibus* & *Belgis* dabatur pelta quam *meridiē* dixerē. *Liguribus* *ænea* *parma*. *Sardis* pugio cū pelta. *Celtibris* leue scutum & rotundum. *Caius* verò *Marius* *parmulas* militibus inhiuit, illas minus habiles & superuacuas arbitratus. Romani autem clypeos

A A a

Clypei.
Scuta.

peditibus, scuta equitibus dedere: quas quidē milites à prima origine clypeis vfos cōperimus, postquam verò stipendiarij facti sunt, mutato armorum genere, scuta maius tegmentum pro clypeis acceperunt, sicut Latini populi (quare scutatae & certatae cohortes dictae) quae ex cratribus plerunque intexebant. Antea enim Romulus

Scutum Ar
golicum.

Argolico scuto utebatur. Post verò ictū cum Tatio frater, Romani, dimisso Argolico, Sabinorum acceperunt scuta suaque Romulus cum Sabinis arma cōmutavit, quibus postea Romani vsi sunt. Samnitibus lata, ad summum aequali fastigio fuere, in imo verò cuneata. Maris amplissima, quae decumana dicta sunt. Lucani quoque scuta ex vimine cōfecta, coriis tegebant. Graeci frequenter rullaris, Carthaginenses albis, nonnunquam clypeis diuersa in signa feretibus utebatur. Corinthij rubris. Alba verò ferre scuta Romanis erat ignominiae loco: nam fortes utebantur piceis. Praenestini ex auro sculptis imaginibus Germani scuta lectissimis coloribus distinguerent. Graeci quoque diuersa in signa, & nomina addidere: quippe Graecorum clypeis Neptunus inerat, Troianorum Minerva, Vlysses Delphinis insigne in scuto praetulit, Agamemnon formidine capite leonino cum epigramata.

Principis
ac Ducum
Genium.

Niciae scutum auro fulgebant & purpura. Lacedaemonij Messenij literas descripsere. Alcibiades Cupidine cum sagittis, Neocorus Aliarcus draconem, Demosthenes in scuto aureis literis Bonam Fortunam inscripsit: Lego ad Gordubem Pompeii nomen. Persis verò cratis erat in manu leua, gladius vel securis in dextris. Fertur Alexander Macedo argyro aspidas ab argenteis clypeis, sicut Alexander Severus imperator chrysoaspidas ab aureis nuncupasse: id quod à Samnitibus fuit vsurpatum, ut argenteis aureisque scutis ornarentur. Galatae animalium formas enee scuto effinxerunt, sicut Lacedaemonij quispam in ingenti scuto muscam effictam habuit: & Hanno Carthaginensis argenteo clypeo cum imagine Barchini Hasdrubalis conspicuus erat: Cleomenes verò docuit Lacedaemonios clypeum non ex annulo suspensum, sed brachio incertum habere, quod se firmius protegerent. Philoenaes Achaëis cum antea scutis leuioribus, & ad protegenda corpora minus habilibus uteren-

Hanno.

Lacedaemo
nii.

Achaëi.

tur, pro scuto clypeum, pro hastili sarissam dedit: qui tamen securati pedites ferreas ocreas in dextro crure inducunt ne crure effracto, neci expositi forent. Sarmatis verò nulla scuta fuere: namque in cōfictu praëtorum defendi scuto inhihentur: itaque ad vulnera expositi toto corpore patebant. Deinde pilani, qui pilis depugnabant, dicti. Fuit enim pilum hastile, habens & ferrum pedale, & trigonum stylo peracuto, quod stupa colligatum emittebant, interdum hastam habens trium pedum, nec minoris praeminentiae ferrea veruta: quo emissio, velut ad id dato signo, citato gradu in hostes ibant: mox strictis gladiis collato pede, cominus rem gerebant: quae ab hostibus missa. Romani saepe densatis scutis excipiebant: tamen nonnunquam tanto ardore animorum ad arma cōcursum, in hostes itum est, ut memora in pilis emittendis fieret, illa abiicerent, & strictis gladiis, cominus rem gererent: quae quidē pila Romanis propria, & sua fuere arma, telum haud dubie quam hasta vehementius: sicut Gessae Gallorum, sarissae Macedonum, lancea Hispanorum, gladius Lacedaemoniorum, acinaxis Medorum, sarissae Saguntinorum, sagaris Persarum, thomphaea Thracum, framea Germanorum, & sperus rusticorum: Theuronicorum verò, cateia. Erat enim hasta angusto & breui ferro, thomphaea autem ingentis longitudinis. Tamen Sagaris Hispanum gladium admodum breue, & sarissam praerogantem longam hastam ferro affixo legamus. Etiam sic Romanis frequens & peculiaris fuit: quippe Romani milites utroque latere ferebant sicas, dextra breuiorem, sinistra longiorem. Proditumque memoriae est, C. Marium non primum forma iacula fecisse: nam quam duplici telum antea munirentur, ipse alterum admisit, alterum insulit, & loco illius clauum panxit, quo firmius impingerent. Marcellus ad Nolam longiora pila militibus distribuit, quo ferirent vehementius quam Carthaginenses breuioribus, & minus habilibus uterentur. Cleomenes verò docuit. Lacedaemonios pro lancea sarillis uti, quas utraque manu torquere assuefecit. Galatae praesensibus spathas gestabant oblongas, quas à dextro latere catenis subnectebant. Post quos hastati, qui hastam gestaque ferebant, qui etiam in prima fronte positi,

Sarissa.

Sarmatis.

Pilani.

Pilani.

Gessa.

Sarissa.

Lancea.

Gladius.

Acinaxis.

Fulcrum.

Sagaris.

Rhopaea.

Framea.

Sperus.

Cateia.

Sica.

C. Marij.

Iacula.

Lacedaemo.

nij.

Galathe.

Spatha.

Tyrones. hastis præualidis ferro munitis militabant, erant enim ferè tyrones, tunc primū militiæ adscripti. Deinde principes ordines ducebāt, milites robustiores ætate, & vsu doctiores, ab hastatis per intervalla diuisi. Tertij vexillitriarij fuere, qui si qua maior vis ingrueret, aut durior casus princeps repelleret, cōpressis ordinibus, vno continente agmine totam acie clauderēt, laxatos languentēque ordines magnis viribus repararent. Tantique roboris erant, vt rebus abscissis & deploratis, sæpe debilitatam virtutē, & fractos restituerent animos. Præter hos velites, quod vestiti & nullis armis muniti, quō expeditiores forent, inter leuis armaturæ milites locabantur, quibus parma: tripedales, breuiores quā equestres & iacula quaterna longos pedes, ferro præfixo, data sunt, ex celeri cursu quasi volantes dicti, præpti ad excursions, qui ad prosequēdum inclinatum semel aciem, vagos effusōsque prædætorum excipiendum, infestāsque populationes & vastitatem inhibendum, tum ad subita belli & repentinas incurfiones mirum dictū est quāto præsidio fuerint. Hi enim secundo Punico ardente bello, dū Romani ad Capuam sederent, vt contra equites, quibus hostis præualebat, repugnarēt, à Fulvio Flacco proconsule primū inuenti instituti que sunt. Quibus additi sequentibus bellis plerunque sagittarij, & cohors Peligna velitaribus armis, quorum tela ad remittendum imperitis inhabilia traduntur. Rursus inter militum ordines alij descripti sunt, quibus prætorianis nomen, qui iuxta ducis prætorium excubātes, honores atque ordine præstābāt. Hi enim præcipuo robore & virtute illustres equites, magna & firma præsidia fuere, quippe qui circa principis tabernaculū, & imperatoris latera militabāt, quū nobilitate & honoribus anteirent. Hos antea Celeres à Romulo dictos ferunt: siquidē Romulus trecentos circa se pacis bellique tēporibus habuit expeditos, quos Celeres nuncupauit: qui postea Flexumines, demū Trossulij, quōd oppidum Thufcorum Trossulum sine pedum opera vi cepissent, vicij sunt, quos Numa dissoluit, & antiquata militia missos fecit. Primus enim Tarquinius Superbus custodiā ferocissimorū circa se habuit, vt noctu penes regiā excubarent, die autem illius cætera cin-

gerent. Obseruatumque fuit, vt his summā militiæ gereret, & imperatoris vice fungeretur, qui prætoria castra & prætorianos haberet: nanque omnis cura & procuratio rei militaris, desito imperio veteri, penes prætorianos fuit, qui quandoque quū Romæ iuxta pomeriū castrametantur, magnarū dissensionū causam præbere: nam per celebra virbis loca super assumēdo principe inextricabiles sæpe pugnas conferebant. Ideo Tiberius Cæsar, ne per hospitia dispersi, populares tumultus fererent, extra frequentia virbis prætorianis loca dedit. Denique in rātum viribus processere, vt quæ vellent ad spē imperij impellerent, in principem affluerent, assumptūque mox deturbarent, essentque arbitri totius imperij & moderatores, qui etiā speculatorum ordinē habebant, promptissimorum, qui circa ducis latera excubant: vnde magni sæpe duces adiumenta sumpserunt: quippe Africanus primus fortissimū quēque delegit, qui ab eo non discederent, & cætero belli munere vacarēt. Sequenti deinde cōsules, & demō Cæsares, cohortes circa latera, veluti firma & valida præsidia habuerunt. In urbe quoque ex præfectura Rheatina electi milites ad latera cōsulum excubātes, sæpe reip. operā nauarunt. Manius quoque equitū Romanorum armata, præsidij causa senatui plerunque affuit. Cato quoque præptos circa se Firmianos habuisse fertur. Fuitque moris populi Romani, sociali fide & fœdere iunctis, quos reges appellauisset, turmā equitum Romanorum honoris causa, & militarem custodiā velut præsidijū impartiri. Reges quoque Asia, militū cohortes & robora virorum habuere, quos Argyraspidas à genere armorū nuncuparunt. Lacedæmoniorū reges generosissimos iuvenes trecentos habere custodes. Athenienses sacrā cohortē, quæ ex se inuicē amantibus cōstabat: quæ etiā apud Thebanos fuit Alexander Macedo clypeatos, & Persarū mille satellites excubatores adsciuit. Macedonum quoque reges obseruarunt nobiliū liberos habere, qui noctu seruatis vicibus, pro forib⁹ vbi rex quiescebat, excubarēt. Alexander Epiri ducētos Lucanorū exules habuit expeditos. Aratus vero ad corporis custodiā delectos milites accepisse fertur. Pyssistratus Corynephoros. Marius satellites, quos

*Cohortis
circa latera
consulū
& Cæsariū.*

*Fœdere
Romani.*

Reges Asia.

Argyraspides.

Lacedæmonii reges.

Athenienses.

Thebani.

Macedonenses.

Corynephoroi.

Præcipientes.

vocavit Præcipientes. Et Sulpitius tribunus, Marij tempore, manū equitū iuniorū cultodes aduocavit. Cūque symbola in caltris ab Antigono de nece Eumenis darentur. Macedones mille milites expeditos ad ipsius custodia dederunt. Dionysius præualidis seruis latera munit, & offeris barbaris comisit custodia, quos quū dimittit Plato suassisset, penè in discrimē vitæ & disidiū venit. Petreius beneficiariis & certatis stipatus fuit. Apud Petras turmæ immortalium, quæ ex decē millibus cōstabant, ad extremos seruabantur casus, qui aureos torques, & manicatas tunicas habuere distinctas auro, ex quibus mille selectis, Melophoris dixere nomen: donec Theodosio imperatē, ab Ardaburio & nomē, & genus immortalium desiere: quorū instar ordo equitū apud Gallos fuit, quem Thymochresia, Græci somatophylacas vocat. Cyrus custodes corporis eunuchos habuit, quod magis in officio essent, eos præter illecebras voluptatū firmissimi præsidium ratus. Indi verò reges, peruigiles mulieres habuere excubantes. Masinissa parum hominibus credēs, salutem suam canibus vallauit. Iulius autem Cæsar, omissis excubiis, custodes corporis nullos admisit, satius arbitratus, semel morti succūbere, quàm metu assiduō detineri. Augustus Calagurinatorū & Germanorū manum aduocavit: sicut Tiberius Germanos, & Galba euocatōs. Caius autē Caligula Batauos. Antoninus etiam Germanos equites acciuit. Traianus quoque sine stipatoribus aut militari custodia perditū vixit. Fuitque literis proditū, excubias militares & corporis custodes, non Cæsariibus modo, sed Augustis maioribus vt patri & coniugi imperatoris, olim apparuisse. Secundi ordinis cohortium vrbānarum milites ex Romanis frequenter adscripti sunt, ex quibus vexillares cohortes delegere. Tertij legionarii, qui legionibus adscripti militabant, qui tā ex ciuibus quàm Latini nominis, & fœdere iunctis ciuitatibus sacramento adsciti erant: quōque facilius dinoscerentur, diuersa habuere insignia: nanque alius prætoriani, alius legionarii, atque vrbānarum cohortium milites vtebatur insigniis. Præter quos fuere cataphrati: loricati equites, ferro muniti, & fulti grauioribus armis, qui stabili gradu congrēdi, & viuo excipere

solēbāt: quibus arma erant galea, clypeus, ocreæ, lorica, omnia ex ære, hasta & gladius: castides verò & thoraces pedibus similes. Hæc enim præ reliquis fortis & inuicta acies, tāto robore munimeatōque fuisse traditur, vt trepidā diffidentēque acie pterunque repararit. Erat enim manus hæc validissima, præque cæteris terrori hostibus & formidini, ab hisque getes sæpius subacta fuerunt & domita: quibus & equis operimēta fuere lintea, quæ ferreis laminis inlar plumæ necēbantur, profectō inunimentū contra omne telum insuperabile: quæ tantū fuere, vt eas Hiphicrates cum æneis cōmutarit, illaque Atheniensibus dedit. Priscis verò seculis perpauca linteis thoracibus (Homero teste) depugnari. Maximus verò firmitatis celebratur thorax ille linteus Amasis /Egyptij regis, cuius singula fila trecentis sexaginta aliis constabant, in quo ex auro & lana versi colore, diuersis animalium figuris inscriptæ eius venationes erant. Nonnunquam equites galeis & clypeis ferro coruscantibus, in equis insidentes pariter ferro atque munitis, in acies prodierunt: qui licet multimodis munirentur armis, suras tamē & femora nuda armis habebāt, quod expeditiores pedibus foret, quos statarios vocatos ferunt quippe graue agmē, qui nisi firma manū & lento gressu prodibant in acie. Galli crupellarios vocarunt, quibus continuū tegmen erat icibus impenetrabile. Persæ clibanarios: quod erat proprium Sarmatarū, ferreis laminis, aut præduro corio cōserto muniti: qui quum turmis instructi vadunt, mirum dictū quanti roboris quantaque formidinis sint. Illorum verò pedestri pugna nihil ignauius. Græcis quoque dissimiles equitū fuere species: nam quidam hippotoxaræ dicti, alij scenophori, plerique Iphicratenfes summae laudis, sicut apud Romanos Fabiani: alij Dimacha grauioribus armis, qui quū opus est, pedestres fiunt acies: nonnulli hippagogi: multi amphippi, qui equis duobus merebant. Vltra quos in Romanis caltris Accessi stipendia fecere, qui in demortuorum locum suffecti, coopertive fuerāt, quasi ad censum adiecti, qui & adscripti, quod suppletes numerum militum, legionibus adscribebantur. Fuitque nomen ordinis militaris, sicut principes, commentarienses.

Thorax Amasis regis.

Statarii. Crupellarii. Clibanarii.

Equitum. Gracorum species. Hippotoxaræ.

Scenophori. Iphicratenfes.

Fabiani. Dimacha. Hippagogi.

Amphippi. Accessi seu adscripti. Principes. Commentarienses.

Beneficarij.

Cetrati.

Turmæ immortalium.

Melophori.

Thymochresia.

Somatophylacas.

Cyrus.

Indi Reges.

Masinissa.

Iulius.

Augustus.

Tiberius.

Galba.

Caligula.

Antoninus.

Traianus.

Vexillares cohortes.

Legionarii.

Cataphrati.

Cornicularii. vel cornicularij. Inter leuis verò armaturæ milites, ferentarij nõ in postremis erāt, funditores dicti, ex Balearibus frequētes, qui saxis & sudibus, velut nimbo grandinis, & omni genere telorū quæ feruntur, nõ autē geruntur, procul hostē missilibus arcēt, & in sagam agunt: nonnunquā ense congregiuntur cõminus, qui etiam in cornibus & hostē petere eminus solebāt, quibus singulis tres fundæ è neruo vel iunco, aut setis simplici habena fuere: interdū triplici scutali fundis, sicut ab Aegio, Patris & Dymis funditores vsi sunt, cum scuto & iaculo præuisto, qui vnā cum sagittariis & iaculatoribus incedebant: qui vsus apud Indos præcipuus erat, vt misso la pide, extremos pueri capillos attingāt impune. Hj inferioris ordinis quàm pedites, despectissimique inter milites habiti sunt: quare huic inconditæ turbæ, ad populandum vastandumque agros magis quàm iustæ pugnæ idoneæ, Cyrus seruos præfecit, quasi illos non militare, sed prædæ & rapinis assuetos, seruilia exercere duceret. Tamen sagittariorū & funditorum plerunque delecta manus nõ temere cõgressi, magna ad victoriã momēta fecere. Qui quidē sagittarij cū thorace, tibialibus & pharetra, ense accincti, nonnunquā sine pharetra cū hasta & scuto præliabantur. Græcis verò, licet ex diuersis prouinciis funditores & sagittarij stipēdia fecerint, tamen Cirtei & Elymæi præcipui habiti sunt, Fertur Scipio Aphyricanus aduersus Numātinis dimicaturis, omnibus centuriis delectos sagittarios funditorēque miscuisse: qua descriptione effecit, vt de Numātinis insignē victoriã tulerit. Metellus quoque ducēs in Idgurrhã, funditores & sagittarios inter manipulos diuisit, ita vt parū abfuerit quin ingenti victoria potiretur. Calones verò lixæque, licet militiae sacramēto adigi nõ solerēt, siquidē seruilia ministrabāt militibus, illos tamē in aciem prodiiisse, bonã fidelēque operã reip. sæpe nauasse cõperimus, tunc quū accis rebus, & re exterminata, militumque fracta virtute, militiã militare coacti sunt: qui q̄ si gneas calas vel vallū gestarent, dicti calones fuere. Calas enim antiqui dixerūt fustes, quos serui portabant in comitatu dominorū, dū in expeditionē vadunt, seu καλαί. Lixæ quoq; qui exercitū sequuti quæstus cau-

sa, aquã militibus curabant: Sicut Brutianij, quorū opera veluti seruorū magistratus vtebātur, sæpe militarūt, & munera fecerūt. Quū enim secūdo Punico bello post Cannensem cladē Brutij ad Hannibalem primi defecissent, postea deuictō Hannibale, eos Romani, neq; milites scripsere, neque pro sociis habuere, sed magistratib; præstare iusserunt seruorū munia militiæ domique: sicut Picentes, ob initã cū Hannibale societate, pro militari officio, viatorū & tabellariorum operas præbuere. Super eos quos dixi adnumeratorum caligati, quibus caligis militariibus vti permissum: tamen pro caligatis omne militū genus à militari caliga multi accipi cõtendant: quæ quidē ferreis clauis multiplicibus munitæ erant. Præter quos legitimi euocati, & tumultuarij milites fuere: legitimi, quod militiã sacramēto iusto delectu adscripti militabāt: euocati, qui ex prouinciis sociisque ciuitatibus æquo iure & fœdere iunctis, nõ Latini nominis, militiae munere fungebantur: qui non milites, sed pro militibus habiti sunt. Milites enim nominis Latini, proxime morem Romanū instructi erāt, lingua moribus, armorum genere cõgruentes, disciplina denique & cultu Romano, qui plerunque Gabino ritu toga circuncincta, ita vt lacinia reuocata, hominē cingeret, militarunt. Tumultuarij verò dicti, qui repētino aduētū hostiū, quū in discrimine extremo res foret, per trepidationē & metū raptim militiae adscribebantur. Etia proletarios, & capite censo quodōque munera fecisse, & reip. operã nauasse cõperimus: Erant enim hi tenuissimi, & modicarū facultatū, qui nõ vltra mille quingenta ætis in celsum referebāt, domi ad prole excitanda destinati, dimissa militia, & sacramento soluti, qui tēporibus reip. difficilimis, quū vndiq; imperiū fluctuaret, rebus abscessis, milites quandoque scripti sunt. Sicut quū post Cannensem pugnam, seruitia, obaratos & mercenarios ac capitalia aulos, militiae sacramēto adigere populus coactus fuit, numero octo milliū, qui in exēplo iusti militis militarunt, quos volones dixere, q̄ sponte militiae adsciti, libertatis studio militiae meruissent. Fuitq; animaduersum, in Romanis castris, nisi ingenuos & libertinos seruitute exēptos, militiae meruisse neminem, præterquam secundo

*Brutianij.**Picentes.**Caligati.**Legitimi.
Euocati.**Milites no
minis lati-
ni.**Tumultua-
rii.**Proletarii.
Capitecen-
si.**Volones.*

Punico bello, quo Hannibal Pœnus Italiam omni clade belli peruastabat, quo pop. Rom. extremo discrimine adactus, rem desuetam vsurpauit, primùmque seruitia sacramento adegit. Postea sociali bello ex libertinis duodecim cohortes bonam fidelemque operam reip. nauarunt. Mox Iulius Cæsar ex magna parte perdomitis hostibus, quum ob bellorum clades in locum decedendum nullos sufficere valerent, seruos commodatos militiæ adscripsit, Augustus quoque Octauius bello Illyrico & Germanico cohortes libertorum legit, quos voluntarios appellauit, illòsque cum ingenuis commiseri, aut eodem uti armorum genere vetuit. Hos quoque Romæ incendiorum causa, & si grauior tumultus oriretur, instructos paratòsque habuit. Ipse enim seruos, qui ciuilibus bellis, stipendia fecerant, consecis bellis dominis restituit. Lapsis inde temporibus, Antoninus Cæsar voluntarios, quos obsequentes latrones vocauit, & gladiatores contra hostes præponentes militiæ armavit. Cleome nes quoque dux Lacedæmoniorum, seruitia ad nouem millia libertate donasse, militiæ adscripsisse fertur, quum bellis aruiti milite indigerent. Sed tamen capite census propter inopiam & modicam rem familiarem, diu sacramento adscribere non licuit: donec C. Marius capite census militiæ muneribus fungi, & militare coëgit, qui in exemplum iusti militis militarunt. Postremo caularii dicti, quibus causa ne mererent, legitima suppetebant. sicut beneficiarij, qui perfuncti militiæ, & data missione, post nauatam insigniter operam, muneris vacatione donati, & militiæ missi fuere: tamen si beneficiarios, quòd beneficio tribunorum ad militiam euidi erant, nonnulli dictos credant. Tria enim fuere missionum genera, quibus milites exautorabantur: Honesti, quum emeritis stipendiis, & functis commodis missionum, vacationis munere donantur, quo tempore scuta, gladios & arma dicabatur Laribus, sicut gladiatores Herculi, quòd diis iuuantibus perfuncti militiæ, redem accepissent: quod missionis tempus, militi quinquagenario erat definitum. Alij, nisi decennio stipendia meruissent, missionem petere neminem putarunt posse. More tamen Romano, militare sacramentum in vndecimum

diffundebatur annum: quo exacto, militiæ perfunctis missio dabatur. Deinde vt decimum sextus annus stipendii finem faceret, Tiberio imperante cautum fuit, qui etiã militiæ tempus ad vigesimum annum propagauit, cauitque vt nisi post vigesimum annum, missio militi non daretur: prætorianæ verò cohortes, nisi annis sedecim militassent, ad penates & domesticos Lares non remittebatur. Apud Assyrios autem Ninus Semiramis filius, annos singulis copias sacramento solutas domum remisit, Rursus nouos milites, militiæ sacramento, nullo præstituto tempore, adegit: quos tamen vltra annu militiæ nunquam abscripsit. Causaria verò missio dicitur, quum senecta aut res inuifere suas, vel viribus parum validi, minus idonei muneribus essent. Ignominiosa, domos vellent aut res inuifere suas, vel viribus parum quæ & probrosa dicitur, quum militi ob delictum & grauiora crimina, quibus reus agitur, vt quia transfuga, deserter, aut fugitiuus arguitur, vel timide & diffideter cum hoste cõgreditur, ignominia notatus, & militiæ exautoratus fuit: in qua re licet animaduertere, quòd si tribunos militem exautorauit, hoc est, insignia militaria illi ademit, infamia quoque affecisse videbatur. Post aliquot temporestates, noui milites nominibus variis à Cænaribus, penes quos fuit ius arbitriumque rerum omnium, militiæ adigi cõpere: nam præter gregarios, qui vilissimi inter milites sunt, fuere legionarij, alarij & manipulares, qui in legionibus, alis, vel manipulis militabant: Manu ex quibus Nero Augustianos, & diuus Claudius Dacianos milites legit. Probus verò Decimanos, Alexander Senèrus Offensionales, Tiberius Vigessimanos, & alij Primanos, Secundanos, Quartanos, Quartadecimanos, Vnde vigessimanos, Duodevigessimanos à legionum numero, magnæ & expertæ virtutis. Apud partanos Neodomadæ omnium habentur fortissimi, quos Persæ gardates dicunt. Antoninus Cæsar lectos milites, Pitamirem & Laconiencam crutiam appellauit. Aegyptij & Aethiopes, calasiries & hermothybies: Antiochus alam mille equitum, Gencam: Dion verò Dionianos. Illud tamen ad memoriam insignis est, milites Romani nominis à condita vrbe ad tribunos

*Voluntarii.**Causarii.**Beneficarij.**Tria missionum genera.**Causaria missio.**Ignominiosa.**Militia exautorati. Militum varia nomina.**Gregarij. Legionarij. Alarij.**Manipularij.**Neodomader. Gardates lecti milites.**Calasiries. Hermothybies.**Gencam. Dioniani.*

militares, & captam à Gallis urbem, per annos ferè trecentos quinquaginta suo sumptu & impensa meruisse, ac stipèdia fecisse. Parte enim anni sub pellibus militabāt: parte verò, liberis, vxori & penaribus, sibiq; ac familia, agrū colendo, & rei rusticę nauando operā necessaria parabant. Quo autē tempore Veti diutina obsidione & intestino malo obsessi fuere, quū hyemare oporteret in castris, Romani & vtili & necessario exerplo docti, militibus stipendiū de publico statuere. Tunc primū collata stipe, æra militibus constituta sunt. Et deinceps reliqua militiā, sumptu & ære publico meruere. Nōnulli Anxure capto sub tribunis militaribus, patres stipendium annum militibus decreuisse memorāt: quod quidē denis assibus in dies singulos taxabatur. Postea Tiberio regnante, singulij denarij diurni dati, pratorianis verò binni. Scipio Aphricanus instituit, vt pratorianis sesquiplez stipendiū daretur, hoc est, integrum & dimidiatū. Domitianus, quartū stipendiū aureos ternos, militi tradidisse fertur. Apud Germanos epulæ & largi conuictus militi pro stipendio fuere. Cyrus ternos obolos singulis nauitis stipendium dedit, quibus Lyfander vnum adicij procurauit. Ægyptij calasitius & hermothybijs, quos præcipuos habebant milites, præter prædia dabant panis tosti pōdera definita, & carnis pabulæ minas singulis: vini verò sextarios quateros. Mercenario milite pop. Ro. per raro adiutus fuit: solū enim Punico bello, Q. Fabio Maximo, & T. Sèpronio Graccho COSS. ope externa adutus bella gessit, & in Hispania Celtiberi stipendiarij militis auxilio fultus, legiones duxit, quos latrones, q; mercede militarent, quasi feruientes, nuncupauit antiquitas, qui plerunq; circa imperatoris latera excubabāt. Galli gessatas vocant milites mercenarios. Inter ceteros Cares mercede militasse, & auxilia conduxisse traduntur, ideo viliores habitij. Fertur tamen Prusias conductis in Thracia mercenariis militibus, ita Byzantios obsedis se, vt extra mœnia progredi nequirent. Parthi nec mercenarios, nec ordinarios habent exercitus, quibus nec certa imperia, nec duces erant. Sed postquam iussu regis ad bellum educi fuerant, confectis bellis, ad propria dispersi, nullam mercedē stipendorum perferunt, nisi præ-

Ro. initio nullis stipendijs militabant.

Calasitius.
Hermothybi.
Militis mercenarij
Lin lib. 4.
Deca. 3.

Galli.
Gessate.
Cares.
Prusias.
Parthi.

dam. Britanni non ære signato militant, sed aurum argentum, & alia metalla precium victoriæ ferūt. Scythijs, nisi capite hostis oblato, miles prædæ particeps fieri nequit. Chij autē quum seruis mercenariis pro milite vrentur, bello subacti, seruis propriis victi traditi, & in exilium acti sunt, sicut Syracusis aliquando possessores à cliētibus exacti fuere. Fertur verò Cato senior cum Celtiberorum manum ducentis talentis & nimis magno stipendio conduxisset, & ob id increpitus ab amicis foret, quod summam nunquam exolueret valeret, respondisse: si vicerimus, ex hostili prædā illis satiesiet: si victi forsan erimus, non habebunt vnde petāt. Fuit præterea memoriæ literis proditū, apud tot dissonas gentes, linguis moribusque differentes, varia etiam armorum specie & dissimili ornatu milites in aciem prodire, & cum hostibus congressi consueisse, quē sibi quisque proprium & peculiarem fecit. Etenim Vascones tecto capite aut cum galea pugnare nefas habent. Ætoli & Pelagi dextro pede nudo dimicant, & sinistro crure vestito armis. Albani & Iberi ferarum tergore caput amicti. Sacæ Scythica gens, cristatis galeis in acutum desinentibus. Lacones pileati. Paphlagones hasta, Spartani breui pugione præliantur. Salentini exerto humero. Gallogræci nullo vestitu calceatūq; amicti, quippe qui nunquam nisi in pugna nudētur. Bactres discincti. Cares funda. Persæ, Parthi, Cydones, & Persæ Macæ sagittis. Thraces peltati cum iaculis & romphæa, Parthi. Lacones gladio breuiori: Carthagenenses breuibus spiculis. Oretani iacula, funda, & gladio. Numidæ & Massilyj effrenatis equis, & sine ephippijs, mirabili velocitate, ita vt modò citato agmine fugiant, modò insequantur, miræ ad cauendū solertia: nonnunquā binos trahentes desultorios equos, ita vt inter pugnandū ex fello inrecentem armati confestim transcendat. Quod compar fuit cum Sueuis & Dardanais, qui pariter confestim pugnant & cedunt. Samnites vibrare hastas antequā dimicent, assuerant: quibus in prælio non vtantur. Euboici & Aphri hastis congregiuntur quas, vocāt phalangas. Cretenses Cydonio arcu & saltu. Andabatæ nisi obicu-

Britanni.
Scythæ.
Chij.

Syracus.
Armorum
militarium
atque ornatum a
pud varias
gentes di
uersitas.

Vascones.
Ætoli.
Pelagij.
Albani.
Iberi.

Sacæ.
Lacones.
Persæ.
Lusitani.
Paphla
genes.

Spartani.
Salentini.
Gallogræci
Cares.

Persæ.
Parthi,
Cydones.
Macæ.
Thraces.

Carthagen
enses.
Oretani.
Numidæ.
Massilij.
Samnites.
Euboici.
Cretenses.
Andabatæ.

Arij. ro cælo, nouo & inusitato genere, clausis & coniuuentibus oculis aut in calligine & tenebris pugnant. Idè apud Arios, qui iuxta Sucuos incolunt, vt nisi atra nocte præliari liceat, nigro scuto, corpore colore fucato, & oculis vinctis. Aucyles quoque libyici populi, noctu pugnare discunt: die habent inducias. At non Parthi, quibus pugnare in tenebris est lege vetitum. Lacones verò, vt in tenebris pugnare discerent, nunquam noctu præuio lumine incedebant. Contrà Athenienses: nam è cubiculo egredi noctu, nisi prælato lumine, Solonis lege vetabantur. Galli prælongis gladiis, & sine mucronibus, & vastis scutis supra umbiculum, nudi dimicabant. Hispani breuioribus & acuminatis, leues agilitate corporum, & armorum habitu: nã linteis prætextis: cum purpura & candidissimis tunicis præliantur. Egyptij scutis oblongis, ita vt vix hostè conspiciant, & magnis hastis. Achæi breuioribus, neque ad protegèda corpora habilibus, & hastilibus minoribus, quibus Philopæmenes pro scuto clypeu, pro hastili farissam dedit. Macedones graui armatura, breui gladiolo, & leuibus peltis. Medi & Thessali equitatu valent. Massagetæ equis & pedibus. Assyrij, Syri. Arabes atq; Asiatici ferè omnes frequentius de curru præliantur sicut Britanni, qui ingentibus gladiis sine mucrone, & breuibus cetris icelus excipiunt. Ipsi etiam Arabes velocibus camelis cõminus oblongo gladio, eminus, arcu & sagitta, Bathriani bipennibus & leuibus scutis. Indi arcu iribucitali vel hasta, pelta, & lato gladio. Mauri leonũ & elephantum pellibus vsforũmq; amicti, bella gerunt. Circa Mæotim Laxamathæ viri pedibus, fœminæ equestri prælio, nõ ense, sed laqueo depugnãt: Sicut Nomades, qui Persicæ viuũt, hostem illaqueatum conficiunt. Ex Germanis Roxani scuto, thorace & galea ex crudo bouis corio, reliqui immesso scuto armantur & hasta enormi. Æthiopes arcubus longis non minus quatuor cubitis, & sagittis longissimis. Parthi missilibus relis, aut sagittis alluescunt, citis cohortibus nũc occurrantes, nunc terga dâtes, simulata fuga: quod apud Scythas & Germanos fortissimum pugnæ genus consuebat vt cedere loco, & rursus instare, pro consilio haberent: quibus vsus erat cum fœminis equabus præliari, quòd

vesicas cursus leuarent: mare venelò in aciem non producere: sicut Bathriani fœminas camelos, ad bella præparant maribus in expeditione non vtuntur. Sed tametsi Persæ, Medi & assirij, effuso cursu procurfando, eminus iaculis & sagittis hostem incesferent, haud longis inde temporibus Persæ optimates, thorace pectus, scuto sinistram, dextram gladio vel securi munierunt. Lydi quoque & plerique barbari, longis braccis & longis cristis, sed breui arcu & spiculo armantur. Quod autem de Cydoniis loquor, non omittendum, nullos Græcorum præter Cretenses sagittis vtĩ, institutum patrium esse: nec solum Cydones, Persas, Parthos carentes sagittariorum valere, quos hippotoxotas vocãt, sed Æthiopes, Arabes, Indos Scythas, Bathras, Sarmatas, adde Ægyptios, & orientis populos, contra ingentes hostium copias, calamorum & sagittarum iactu præcipuè valuisse, quibus plerunq; solem obumbrant, ideo serenos exoptant dies. Præ ceteris Magnesijs artem sagittandi habuisse traduntur præcipuam, vbi oppidum Mothona, in quo Philippus sagittæ iactu amisit oculum. Scythis autem adèd sagittarum studium fuit, vt dextra ac sinistra pariter iaculari, & vice alterna in hostes mittere, sublato discrimine, callerent.

*Lydi.
Cretenses
sagittandi
periti.
Hippotoxote.*

Magnesijs.

Quid sit lex quid plebiscitum, senatusve consultum, quid prætorum edicta, vel responsa prudentum.

C A P V T X X I I I.

Verum est quod proditur ab autoribus, à principio originem nullas apud Romanos ex scripto populi iudicio leges latas fuisse sed quod reges iudicium statuebant, id pro lege seruabatur. Arbitria enim principum pro legibus erant: quippe condendarum legum ius arbitriumque tunc penes reges erat, quum delictorum pœnas præmiãque constituunt & querelas ciuũ criminationesque admittunt, Hinc à Romulo leges curiatæ, & reliquis regibus præcipuè à Seruio Tullio, absque populi concilio, sed tantum consulto senatu, leges sacratæ fuere, quibus etiam reges tenebantur: quas sine ordine latas Papyrius in vnum collegit & aceruauit, vnde ius Papyrianum dictum. Quũ verò exterminatis regibus, consules & annuũ magistratus præfcerent, ius

Nulle leges iniio Ro. ex scripto populi iudicio.

Leges curiatæ.

Leges sacratæ.

Papyrianum ius.

potestāsque omnis legis condēdē cōsulibus collata fuit: qui quoties ex vſu erat, ex cōſulto ſenatus leges ad populū tulere, quę firmæ illibateque manſere. Neque cōſules modo, ſed dictatores, prætores, ædiles, cenſoresque ad populū iura dare, & legem ferre poterant, eaque promulgata & demum lata populū inſu, patribus autoribus, in ſummos ac inſimos aſtringebat, vt obediēter imperata facere oporteret. Quod ſi in lege ferenda populū aduerſaretur, aut ſenatus illam non acciperet, quippe qui eam ferri aut promulgari nō ſineret, nullius exēpli, nullarūque virium eſſe cēſebatur. Ferebat enim præco legem ad populū ex autoritate & inſu dictatoris, cōſulis, prætorisve, ſubiiciente verba & præunte ſcriba: qui quum illam promulgaffet, id demū firmum erat, ſi in eo quod lege cauebatur, populū autor fieret. Ipſaque lata & promulgata, atque in æs incifa, & in ærarium condita, ita eius ſcitis omnes aſtringebat, vt eius firma maneret autoritas: aduerſusque eam ſi quid factū foret, poſſet non iure factū videri. Multa quoque per legem lata aduerſus eum qui ſecus feciſſet, impune arrogari quibat. Si quid tamen ea promulgata, addendum legi foret, detrahendūve, antequam in foro propoſita, & in æs incifa fuiſſet, facile licebat poſtea verēbatur. Si tamē non trinundino lex promulgaretur, aut Ioue tonante, vel per vim & minas ſeu per fulgura & tēpeſtates, vel die omninoſo & piaculari edita: ſi cōtra plebis tribunorumve interceſſiones, aut denique cōtra auſpicia feratur: ſi neque iurata per cōſules tribunorūve eſſet, poterat: haud dubiē abrogari, & pro infecta haberi. Quare quum M. Iubilius Drufus trib. pl. leges pro optimatibus tuliſſet, Philippus cōſul qui ei inſenſus aderat, obtinuit à ſenatu, vt leges eius vno ſenatuscōſulto tollerētur, quia contra auſpicia lata erant, propterea illis populū non teneri. Neque enim ſas erat pro lege recipi, quod vitio, & nō iuſto imperio editum fuiſſet aut promulgatum idque lege veteri cauebatur, his verbis: Legū iuſta imperia ſunto, hiſque: ciues modeſtē & ſine recuſatione parēto, & infra, Dictum eſt autem trinundino leges ferri, quod tribus nundinis proponi leges, demum promulgari deberent. Siquid tamen alicui ob gratiam, quod dignum aliquod operę precium

Que demum
leges rate
erant Ro-
manis.

Que lex
abrogari
poterat, &
pro infecta
haberi.

Trinundino
eges ferri.

ciūm feciſſet, contra ius publicum aut legem ſcriptā in-
dulgendū foret, nonnunquam ſenatu poſtulante, populū gatio ad
iuſtu lex abrogabatur, vt ille legibus ſolueretur, exēplo gratiam
Lacedæmoniorum, & ius interim cōniebat, eadēque prinati cu-
poſt annū ferebatur denuo. Alexander verō Seuerus im-
perator nullā ſacrāſſe dicitur legē ſiue XX. iuris perito-
rum, & quinquaginta diſertiſſimorū cōſilio. Quod qui-
dem ius, in legem morē, & æquitatē veteres diuiferunt: Iuris di-
iuſque ad res humanas, ſas ad religionem pertinere vo-
luerunt. Sed notandū, non ſolum leges editas cōſenſu
populū ſacratas, ſed & ſcita plebis, ſenatuscōſulta, edi-
cta magiſtratuū, ac iuris peritorū autoritates & reſponſa,
demum placita principū, & res iudicatas, vim legis ha-
buiſſet: in quibus ciuile omne ius conſiſtit. Animaduer-
ſionis enim metu, magiſtratus dum audaciæ & facinori-
bus obuiam eunt, his veluti legibus omnes alligarunt.
Erant enim plebiſcita, quæ rogatione tribunitia legis
condendæ cauſa plebs ſtatuebat: quæ licet à plebe ſcita
eſſent, illa tamen vim legis habere haud dubium eſt.
Quintus enim Hortēſius quū plebs in Ianiculū ſeceſſi-
ſſet, in Eſculetō legē tulit, vt ea quę plebs iuſſiſſet, omnes
Quirites tenerent: quā L. Valerius, & M. Horatius antea
tulerāt cēturiatis comitiis. Magni tamē inter plebiſcita
legēſque intererat, quod plebiſcita, tribuno rogāte, de his
quę ad plebē pertinent, leges verō cōſule vel prætorē,
aut alio magiſtratu cōſulente, rogabatur. Qui tamē po-
pulus diſſert à plebe, quod in populo patricij, ſenatores,
cunctaque nobilitas inſunt: in plebe verō patricij non
inſunt. Non tamen quicquid populus iuſſit, ratur eſſe
decerat: quia quod ius nō eſſet, populus iubere non pote-
rat. Senatus quoque cōſulta, tamen ſi ad populū non fe-
rantur, ſi tamē ea tribuni probaſſent, & rata eſſe vellent,
legis vim obtinere. Erat enim ſenatuscōſultum, quod
ſenatu iubente decernebatur ſine lege. Hæc enim illa
ſunt decreta & cōſulta patrū, quæ iuris ſtatuedi cauſa,
non ob priuatā vtilitatē decreto ampliſſimi ordinis ſta-
tuuntur: quæ tunc rata erāt, ſi trib. pl. ea cenſuiſſent, ali-
ter poterat ſenatuscōſultū per interceſſiones tribuni-
tias impediri. Fuitque diu obſeruatū, in omnibus ſena-
tuscōſultis, in quibus aliquem ſolui placebat, adicere,

*Prætorum
edicta.*

vt de ea re ad populum feratur, Quod postea adici desitum est. Præter quæ prætorum edicta quæ iuris statuti causa in albo proponuntur, legum vicem habuere, vt quum doli metusve causa, aut vi quod factum sit vel clâ, se ratum non habiturum promittit: quæ quidæ edicta, vel civili iuris declarandi, vel interpretandi, adiuvandi, supplendive causa, à prætore proponebantur: quod ius honorarium dictum est. Et quum prætores olim ob gratiam plerumque variè ius dicerent, Cornelius legem tulit, vt nisi ex edictis suis perpetuis & scripto iure prætores iura dare non possent. Fuitque constitutum, vt non prætores modò, sed ædiles, cæsorique; de his quæ cuiusque magistratus iurisdictionis sunt, quoties varia & commutabilis ratio aliquid noui decernendi causam daret, edicta proponerent, eaque circumspèctè edita velut iura legesque promulgatas seruari mandarent, ita vt si quid contra factum esset, poterat in eum haud secus lege agi, quàm si decreta legum labefacta esset, aut præterisset. In quibus etiã seruatam cõperimus, tunc quum proponitur aut eduntur, in primis nomen Cæsaris cum honore præfari. Et tamen annuã dici legem edicta prætorum quidam censuerunt, constat tamen, illorum constituta haud secus quam iuris perpetua lex esset, sepe valuisse. Estque memorie proditum, vt instar edictorum, prætoris interdicta valeant. Nam si quid bono publico ne fieret interdixit, haud secus in eos animaduertit, qui admiserat aliquid contra vetitum, quam si quid fieri iussisset, & ob nequitiam paritum non fuisset. Responsa denique prudentum pro legibus sæpe habita & recepta sunt. Quum enim interpretandi iuris, & sententiæ ferendæ de his quæ in cõtrouersia veniunt, potestas his tributa esset, illorum responsa, libere a moderatione edita, nimirum causa vim obtinere, ac si leges sacratè fuissent: quæ quidem tantæ autoritatis fuere, vt suppressa ratione, illorum placita instar legis haberent. Ante verò Augusti tempora ius respondendi de iure cõtrouerso nulli datum fuit: sed qui studiosorum suorum fiduciã habebant, cõsulentibus responsa dabat. Primus enim Augustus iurecõsultis, velut legum ministris, de iure respondendi super his quæ in dubio disceptationemque venirent, munus dedisse fertur: & ex illo traditum, vt respondendi interpretandique iura, pro beneficio à principe peteretur facultas. Quare à Tiberio Cæ-

*Responsa
prudentum.*

*Respondendi
iuris quomodo
datum.*

far, Sabino iurecõsulto interpretandi iuris, magni numeris, loco, ius tributum fuit: & post cum reliqui Cæsares id muneris sui esse voluere adeo vt quum ab Hadriano viii prætorij vt de iure respondere liceret, pro beneficio peterent, respondisse dicatur, hoc non peti à principe, sed præfari solere: & ideo si quis sui fiduciã haberet efficeret iuris sciens, respondendi se facultatè non negaturum, Quare illorum responsis leges nonnunquam editæ, sæpius interpretatæ sunt. Feruntque Mazacenos iuxta Cappadoces, quum Charonda legibus vteretur, ne sine interprete legum scita seruarèt, si quod dubium ius emergeret, aliquem peritum iuris elegisse, cuius responsis & dictis parerent. Eiusmodi fuere tam Papiniani, Seruij Sulpitij, Pauli & Scæuolæ, quam Vlpiani, Trebatij, Tiberonis, Cassij, & Saluij Iuliani, aliorumque; iuriscõsultorum magno studio curaque elaboratæ sententiæ: quibus læ leges quæ plebiscita, prætorumque; edicta, & senatuscõsulta interpretandi facultas erat, proque illorum responsis in iudicio & foro ius sæpe dictum est. Hic enim Cassius nepos fuit Tiberonis ex filia, quæ neptis erat Seruij Sulpitij, iuris sciētissimus & cõsultissimus. Papinianus verò Scæuolæ discipulus, & vt in plurimum est monumētis, sub Seuero principe in summã cõmendationem venit. Vlpianus autem, Paulus, Põponius, Triphonus, Metianus, Celsus, Proculus, Modestinus, Alphenus, Aphricanus, Florētius, Martianus, Callistratus, Hermogenes & Venuleius, sub Alexandro Seuero florere, in eius societatem & iura familiaritatis selecti, Papiniani omnes discipuli. Vlpianum verò ipse Alexander præ cæteris ob motum probitatè, & singularè iuris scientiã, amplissimis honoribus honestauit, & re familiari auxit: qui tamè ab Heliogabalo, quod bonus vir esset, officio motus fuit. Alphenus verò ab adolescētia tonstrinam exercuit, mox sub Sulpitio iuris sciētissimus euasit, ita vt cõsul effici, & decedens, publico funere efferri meruerit. Trebatius, licet sub disciplina Ciceronis iuris peritissimus, aliquot libros de iure civili cõposuisset, & de religionibus nouè, tamen & versu herico plurimum valuit, & inter poetas adnumeratus est. Saluius autem Iulianus, proauus fuit Didio Iuliano; qui post pertinacè imperiũ tenuit. Papinianum verò Caracalla iussit interfici, quod fratris

*Verba sunt
Pomponij
in l. 2. non
legè à fine.
ff. de orig.
iur.*

*Iurisperis
peculiaris
ad danda
responsa a-
pud Ma-
zacenos.*

*Iuriscõ-
sulti qui-
bus inter-
pretandi
iuris
datum.*

*Caracalla
iussit
interfici.*

necem quæ interfecerat, apud senatū excusare nollet, afferentē non tā facilē parricidiū excusari posse quā fieri. Fertur verò Caligula, qui hostis humani generis dictus est, omnia iuriscōsultorum placita inducere, & præter se nullū de iure respondere voluisse. Postremò principum placita, quæ cōstitutiones appellātur, pro legibus etiam recepta fuere: nā quū diuus Cæsar, & sequuti principes summā imperij haberēt, & soli iura darēt, omnis condendæ legis ius potestatisq; lege Hortensia à populo ad principem trāsata fuit, ita vt quod principū decretis cōmunis iuris decernendi causa statutū esset, etiā sine populi concilio pro lege haberetur. Non tamen omnis Cæsaris voluntas lex putāda est, quia si quid princeps nō publico decreto, vt inter exēpla referatur: sed priuati iuris causa statuisset, id nō esse legē cōuenit: quippe priuata decreta principis in exēplum nō deducuntur. Diuus autē Trianus vir omni laude dignus, cum priuilegijs ab se editis, aut ob merita inductis, multos inniti, atque in exemplum trahi videret, veritus ne cōtra leges morēsque maiorum, ad alias causas perferrentur, illāque in iudicijs & foro pro lege acciperēt, diplomatibus libellisq; nunquam ex scripto respōdebat, ne perniciosum inde exemplū, & quasi seminariū mali ouiretur: sed tantum verbo, quibus visum est, assensisse fertur, aut priuilegia induxisse. Tāetsi verus mos esset, principē scripto adire, & cōsulentibus per libellos responderē. Quod & Nero fecit, qui in iure dicundo, nisi scripto, & sequenti die postulatoribus respōdit. Proditur tertius Antiochus tāi decreta legum fecisse, vt datis diplomatibus edixerit, vt si quid suo iussu contra leges & iura decretum foret, ne sibi parerent, impunēque aduersarentur: cuius exēplo Agesilaus, non aliter promissa prestare voluit, quā si iusta essent. Marcus quoque Antonius orator ē tot millibus orationū, nullam ex scripto edidit concionem: vt si quid parum laude dignum, & contra legum decreta in his compertum esset, posset à se dictum inficiari. Quod parum prospiciens L. Crassus orator, quum à M. Bruto increpatus esset apud iudices, quod ex duabus orationibus capita inter se cōtraria edisset, respōdit, orationes esse causarum & temporum, non autem hominum & patronorum.

Principum placita.

Priuata decreta principum.

Responsio principum per libellos. Egregium Antiochi edictum.

Qui primi de plebe ad dictaturam, consularum, & præturam, aliosque magistratus euecti fuerint, & de ephoris que irudantur.

CAPVT XXIIII.

Quo tempore in monte sacro magistratus sibi plebs creauit, quos sacrosanctos fecit, id cautum est, ne cui patricio illos capere liceret. Quod nō ab re sancitum fuit: Na quū aduersus potētiam patriciorū, tribunū propugnatorem fauorēque sibi plebs creasset, vt querelas criminationēsque in patres acciperet, per iniquū videbatur, vt in quo defensores sibi plebs adsciuerat, ad id fastidium honoris, illos qui sibi inensu infestique erāt, aduocaret: quorum instar ephori apud Lacedæmonios habuere: qui sicut trib. pl. Romæ consularē potestatem, ita regū Spartanorū insolentiā reprimerent, ne imperio abuterentur, nimixque ferocia & audaciæ alluescerent. Qui à principio quinque ex amicorum numero fuere, vt ministri regū auxilio allecti, scilicet quū reges foris bella gererent, ipsi domi iura darent, primū à Theopompo Spartanorum rege instituti necessitatis causa, licet Spartanæ lege cautū fuerit, vtrique regis cum exercitu foras prodire nō licere. Paulatim eō licentiā processere, vt regi non assurgerent, & seorsum tribunal haberent, & non insolentia. modò magistratus comprimerent, & in disquisitionē vocarent, ac de vendendis emendisq; rebus cognoscerēt, sed regi, quid factū opus erat, præscriberent, quibusque annis copix educendæ forent, quōque tempore equitates, aut grauis armatura, & peditū acies promouendæ, enuntiarent. Adeoque omnium rerum gerendarum censes erant, vt Archidamū Lacedæmoniorū regē graui affecerint mulcta, quod cū vxore exigui corporis nuptias contraxisset, quod liberos tantū non reges se geniturum cogitasset, ipsūque in disquisitionē vocare, & in carcerem trudere, atque morte afficere possent, sicut de Paulania, Agide, & alijs factitatum accepimus. Eoque insolentiā processere, vt quū inissent magistratum, seruis primum bellum indicerent, quod olim cum Mecenē conspirassent, magnisque calamitatibus & multiplici incōmodo Spartā affecissent: mox, vt singuli barbaram rastarent per præconem edicerent, vt si qui minus dicto audictes fo-

Ephori.

Lex Spartanæ.

Ephororū insolentia.

Sacellum
Timoris.

rent, internoſcerent. Vtq; maiori formidini eſſent, iuxta tricliniū vbi tribunal habebat. Timoris ſacellum exere- re. Vtq; occaſionē regis criminādi ſerutarentur, ſingulis nouenniis cælū & ſidera ſilenti nocte obſeruarunt, vt ſi ſtellā ex cœli regione in aliam declinātē aut radiantem vidiffent, reges cōtra deos aliquid molitos criminarentur: itaq; eſſiciebant, vt tegmini cedere, & magiſtratu abire cogerētur. Erat tamē ius regi, vt ſi ab ephoris vocatus, primæ & alteri iuſſioni non pareret, contumacia fraudi non eſſet: tertiæ niſi paruiſſet, imperio cogi poterat. Qui quidē ephori vnā cum regibus ſingulis mēſibus mutuo iurabāt, pro legibus Lycurgi imperatū ire & regnum inconcuſſum tenere. Hos poſtea Cleomenes, quū crudelē in modū dominarentur, ſuſtulit, & reſtituta regi poteſtate, illos de gradu derexit, & dominiū abrogauit. Si tamen reges diſſentirēt, variatis ſententiis, illi qui videretur melior, ſtandum erat: quod ſi in vnā ſententiam conuenirent, nulli ephororū cōtraire fas erat. Ergo plebeios magiſtratus nulli patricio ſumere licebat: idque Volero trib. pl. rogatione promulgata ſtatuit, plēbīque ſciuit, vt plebeij magiſtratus ſine patribus, ſed tantū admiſſa plebe, tribunitiis comitiis fierent. Cūmq; patricij magiſtratus auſpicatō fierēt, ſolos plebeios inauſpicatos eſſe, & minoribus regi auſpicis, peruulgatum eſt. Et tamenſi ad dictaturam, conſularum, præturam & cenſuram nulli niſi patricij antea admitterentur, tamē ſequitis tēporibus patricij magiſtratus cum plebe cōmunicati fue- re: Siquidem Sextius primus de plebe conſul factus eſt, quod deinde fuit Licinia lege cautum, quā C. Licinius & L. Sextius trib. pl. promulgarūt, vt conſularum cum plebe communis foret. Quintus quoq; Publius Philo præturā, & Caius Licinius Stolo, de plebe homines, magiſterium equitum cum patribus geſſere. Quinetiam dictaturā, in qua ſummus ſplendor & amplitudo erat, cenſurāque cum plebe communicatam inuenimus: nam & Caius Martius Rutilius primus dictator & cenſor, deinde Q. Pompeius, & Q. Metellus vterque ex plebe cenſores facti ſunt quam legem Philo dictator tuliffē fertur. Omnes denique patricij magiſtratus, etiam pontificatus, & ſacerdotia cum plebe comunicata fue- re. Nec modō ex

Ephori
gradu de-
ſecti.

Plebeij ma-
giſtratus.
Patricij
magiſtra-
tus cū ple-
be commu-
nitate.

plebe ciues, ſed Latini nominis, & demū exterarū gētū *Extrema gē* populi, ad magiſtratus & honores Romæ prouecti fue- *tes ad ma-* rūt. Tribunatū verō plebis lēgo tēpore nihil cū patribus *giſtratus* conſociatū habuiſſe cōperimus, niſi cū finito decēuirali *Ro. proue-* imperio, nouos trib. pl. cooptari oporteret, Sp. Tarpeiu *ſta.* & Aul. Æterniu patricios & cōſulares, in collegiū tribu- *Tribunat°* ni adſciuerūt. Et mox Minutius magiſter equitū, qui de *plebis à pa-* Sp. Melio ſumpſit pœnas, & poſtea Appius Pulcher, vt *triciis cap-* Ptolemæo bellum indiceret, & deinde P. Claudius, vt *ius.* trib. pl. fieret, à patribus ad plebē trāſſuere: donec poſt *Tribunat°* Syllæ tēpora tribunat° plebis paſſim à patriciis & ſum- *plebis à pa-* mis honoribus functis, appeti cœpit: qui prouincias ſor- *triciis cap-* tiri, & imperiū gerere, atq; cum ſalcibus & licitorib⁹ etiā *ius.* extra urbē incidere cōperūt. Tantūq; poſtea honoris ha- *Honos tri-* bitus eſt, vt pop. Rom. Octauio Auguſto, & deinceps *bunitiæ po-* ſaribus, tribunatum plebis dediſſe, pro magno fuerit mu- *reſtatis.* nere exiſtimatum. Illud eſt tamē minimē prætereundū *Trib. pl. po-* quod quum à trib. ple. dies dici conſuli pratoriq; poſſit, *reſtate ab-* ipſe tamē iure ſacroſanctæ poteſtatis ab omni potentia, *rens.* magiſtratus immunus erat. Si tamē poteſtate tradita ab *Legis ver-* uteretur, aut ſi iura plebis minueret, vel vbi intercedē *ba de tribu-* dū minimē fuiſſe intercederet, ſeu ſi cōtra cōmoda ple- *nis ſacro-* bis aliquid molitus eſſet, poterat et dies dici, & à cōſule *ſanctis.* vel tribunis reus agi, cunctūque ſuffragatibus tribubus *de gradu dei-* de gradu deiici, & pœnis cōrreceri. Tunc enim ſacroſan- *ctus eſſe deſinebat,* & prophanus erat. Quod nouē trib. *pl. cū Sp. Caſſio* ne magiſtratus more maiorum ſubroga- *rentur, contra* rentur, contra libertatē pop. Ro. cōiurārāt, Publius Mu- *nius trib. pl. eis nō ſolū* nius trib. pl. eis nō ſolū tribunatum abrogauit, ſed & pœ- *nas debitas iure & lege* nas debitas iure & lege inferri puicit. Et Tiberius Grac- *chus in tribunatu* chus in tribunatu Octauium collegam contra commo- *da plebis intercedentem,* da plebis intercedentem, tribuum maiori parte ſuffra- *gante poteſtate priuauit.* gante poteſtate priuauit. Verba verō legis, quibus tribu- *nus plebis ſacroſanctus ſit:* nus plebis ſacroſanctus ſit: aſcripſi: Tribunalum inui- *tum, tanquam vnū eſt* tum, tanquam vnū eſt multus, nemo cogito agere, ne- *que verberato, neque* que verberato, neque alteri vt verberet imperato, neque *occidito, neque occidi* occidito, neque occidi iubero. Si quis autem prohibito- *rum horum quid fecerit,* rum horum quid fecerit, impius execrabiſſique eſto, bonāque eius publicato ad ſacra Cereris, & qui aliquē hæc *agentium occiderit,* agentium occiderit, cædis expiatus eſto.

Quas acies quosve exercitū qui duces parua manu profligavit, quæve flumina Xerxi exercitus epotavit. CAP. XXX.

Tres exercitus parua manu profligati.

Tomyriad uersus Assyrios.

Locrenses aduersus Crotoniatis. Proverbiū.

Spartani aduersus Xerxem.

A Cies profligatas & exercitus parua manu cæfos ad interitum, ita vt vix pauci superuerint, tres præcipuos ab autoribus memoratos fuerūt, licet ex omni antiquitate si quis reputare uolet, innumeras inueniet. Quū enim Assyriorū rex Cyrus cōtra Scyrhas cū valido exercitu occæpisset bellū facere, postquā eos ingēti cla de afflixit, cæso etiam vnico regis filio, Tomyris regina Scyrtharū dissimulās ægritudine animi, inter angustissimos tramites Assyrios nacta, ita illos cecidit, vt parua manu hostiū ingētes copias fuderit, ducentaque millia perfarū vna acie trucidarit, tāta cæde, vt ne nūcius quidē luctuose cladis superuerit. Alterā, quū inter Locrenses Epizephyrios & Crotoniatis sæuicūtibz odiis certaretur, tanto furore animorū, & quasi vecordia ad pugnā fuisse procursum ferūt, vt quindecim Locrorum millia aduersus Crotoniatarū centū viginti millia, sæue & atrociter pugnā inire nō dubitarint, Locrensesque tā parua manu tot millia Crotoniatarum felicitate mira vno prælio attriuerint, ita profusus, vt ex ea strage pauci vix fuga elapsi superfuisse dicantur, eaq; ad Sagrā Metapōti fluuiū cōmissa pugna, ac posteros celebrē memoriā nominis dederit, vulgo iactato proverbio, *ἄνθρωποι τῶν ἰσθίων Σάγρας*. Tertiā cū duce Milciade in cāpis Marathoniis contra Artaphernē & Datym Darij præfectos, ab Atheniēsis vno prælio feliciter pugnatū & debellatum est, in qua decē Atheniēsiū militia, Perfarū plus cētū decē millia crudelē in modū afflixerūt, toto cæso exercitu. Fuit autē Marathō Atticę ciuitas, ab Athenis haud plus decē millibus passuū distās. Iterū quē annis intercedētibz, cōtra Xerxē arma Græcicę inferētē, qui bellū diis hominibzque indixerat memorabilis Spartanorum ad Thermopylas, & claustra illa tā natura quā munimēto inexpugnabilia pugna cōmissa fuit, trophæis & monumentis celebrata: quorū tam insolens victoria proditur, vt decē hominū millia, duce Leonida, contra innumerabiles Perfarum copias claustra tenere, & sexcenti Spartani, quingentorū milliū castra inuadere nō dubitarent: vbi tāta strage ad satietatē sæuicūm est, vt diffici-

le dictū sit. Spartanorū Atheniensiumque, vel singulorū præcipuā virtutē, vel vniuersorū laudes dinumerare: ad id verō cladis processum, vt quid funerū absumptū sit, illud argumētō fuerit, quod cadauera passim strata prælio vel tēpestare, corporūque morbo & vastitate enectā, aliōsque alia peste absumptos, mare & terra vix ceperit: quique modō terrestres naualesque copias vltra decies centena peditū equitū verō octoginta millia armororū, in expeditione duxerat, cuique sexcenta millia frumentū modia diurna cibo, & tot flumina exhausta potui non suffecerint: is cū multa cæde & fuga à paucissimis cæsus & profligatus, incōsulti certaminis, & temerarię expeditionis insignes pœnas dederit: ipsęque tanti exercitus imperator magnificus, tāta clade oppressus, inermi nauē per stragē corporū armorūque vix effugerit. In quā quidē re non mirori miraculo proditur tātas copias ab vno Pythio Bithyno epulo exceptas magnificē, frumētōque, veste ac viatico adiutas. Fuit illa quoque memorabilis exēpli clades celebrata sermonibus, cū ad Granicū amnē, aut Arbelā, vel quum ad Amanicas Pylas in faucibus augustis ab Alexādro signis collatis cū Dario pugnatū est, in qua propē ad internecionē dimicatum fuit: vbi vltra centū millia Perfarū peditū feruntur cæsa equitū verō decē millia: ex Macedonibus verō non vltra triginta duo pedites, equites autē centū quinquaginta occidisse. Ad Granicū verō barbarorū viginti millia, equitū verō duo millia scēdum in modū occubere, quū ex Alexādrī exercitu trigintaquatuor fuisse desideratos, quidā monumentis testati sint. Romani autē licet incredibili felicitate sæpe hostium copias ad extremū exitum profligarint, tamē præcipuis cladibus, & infanda strage maximē hostē affecere, vel quum M. Liuius & Claudius Nero Hasdrubalem suppetias Hannibali ferentē, ad Metaurum ingenti strage debellarunt, vbi par Cannēsi cladi exitiū additū fuisse memorāt. Vel quum Fabius Æmylanus vix triginta millibus militū ad Rhodanum plus ducenta Gallorū millia ingenti strage deieuit. Vel quum cōtra Antiochum haud minūscelicer pugnatū est, plus quinquaginta millibus hostium cæsis, vigintiquatuor equitibus, & trecentis pedibus Roma-

Pugna Alexandri aduersus Dariū apud Granicum.

Romanorum parua manu victoria.

desideratis. Aut quum C. Marius Cimbro & Theuton-
 nos ad aquas Sextias parua manu cecidit. Vel quū Syl-
 la contra Mithridatem ad Orhomenū & Cheroniam
 ducēs, illius copias fudit, & in intimas solitudines egit.
 Aut quum contra Archelaum nō longe à Piræo cōmis-
 so prælio ita eum deformauit, vt ex viginti hostium mil-
 libus vix decē superferunt: ex Syllæ verò exercitu vix
 quatuordecim desiderati sint. Aut quū Pompeius eundē
 Mithridatem strage atrocissima percussit, quadraginta
 millibus hostium cæsis, non pluribus viginti ex suis in-
 terfectis. Vel quum Lucullus contra Tigranem bellum
 magnis cognatibus aggressus, multiplici eum clade af-
 fecit in quo Romanorum vix pars vigesima copias ho-
 stium accedere visa est: cuius pugnae tanta Romanorū
 felicitas fuisse traditur, vt vltra centum millia hostium
 promiscua cæde occisa, Romanorū verò non vltra cen-
 tum vulnerati, occisi autē quinque dicantur. Tam par-
 uo impendio tam insolens victoria stetit. Ælij quoque
 Galli in expeditione Arabica memorabilis victoria in-
 ter illustria adnumeratur vt post excidia & vastationes
 agrorū, pluribus oppidis expugnantis, plus triginta ho-
 minum millibus fædè cæsis & profligatis, non amplius
 septē ex suis interfectis, illustris victoria potius fuerit.
 Mitto Caij Cæsaris felicitatem, cuius longè latèque dif-
 fusa virtus fuit, quoties belli casibus agitarus contra A-
 quitanos, Helueticos, Aruernos reliquosque Gallos &
 Germanos, aliàsque exterarū & incultis moribus gentes,
 parua manu innumeras hostium copias fudit. Quoties
 aduersus maximos conatus inops ipse & imparatus pre-
 sentissimo animo restitit: quoties admotas hostiliter le-
 gentes fudit, quod prælia confecit, quàm firmissima ho-
 stium præsidia sepe conuulsit & labefactauit, quas vr-
 bes & gentes vi & obsidione domuit, aut deditas in de-
 ditionem fidemque recepit, ita vt an virtute animi & mè-
 tris magnitudine, an felicitate & fortuna plus valuerit,
 difficile sit diiudicare. Sed post tot successus & felicitates
 vna Romanorū clades, inter exēpla memoratur insignis,
 quum Lucius Bebius in Hispaniam ducens, agmine
 inexplorato per abditos saltus & inuis regiones in
 insidias præcipitatus, circumuentus à Liguribus & op-

pressus est, oportueritque Massilienses tam luctuosam
 cladē per nuncios Romanis significare. Altera post Cæ-
 nensem cladē cum duce Caio Manilio & Quinto Ce-
 pione, & Cimbris & Theutonibus, legionibus suis plus o-
 ctoginta Romanorum & sociorum millia ad Rhodanū
 fœdè cæsa & debellata fuere, vbi tantum cladis acceptū
 vt vix decem superfuisse dicantur, qua clade pop. Ro. in
 tanto pauore & luctu fuit, vt velut vltima publicorum
 malorum passus, iustitio indicto, sicut in magna cōstern-
 atione allolet prætextas & laticlauios dimiserit, & saga-
 sumperit. Sed super omnem indignitatē fœdi exempli,
 & memoriæ est, quod de Valeriano Cæsare recentiore
 memoria proditū est qui quum optimus fuerit, infelix
 apparuit tam postquam vis illa vigorque & virtute bel-
 lica, atque antiquum belli decus exoleuit, qui in expedi-
 tione in Persas, cum fœdissimo euentu pugnasset, à Sa-
 pore Persarum rege, occiso exercitu, captus, vsq; eo de-
 formatus fuit, tantisque contumeliis obnoxius, vt post
 afflictas fortunas, nulla verecundia pristina maiestatis,
 contra decus imperij, regi Persarum equum ascensuro,
 humi prostratus dorso gradū faceret: adeò Romani in-
 dignissimam fortunā, & grauissimos casus, ac sortis hu-
 manæ varietatem, velut magna documenta mortalita-
 tis, nonnunquam experti fuere. In qua quidem re prodi-
 tur verbum Galeni filij vecordis & deliri, qui quē die de
 captiuitate patris rescieuit, parum curans, verbum Caronis
 vsurpauit: Sciebam, inquit, me genuisse mortalem.
 Quæ autem flumina à tot milibus Persarum epota, Xerxes
 xi non suffecerint, hæc præcipuè traduntur: Scamander
 & Onochonus in Thessalia: Simois in Phrygia qui ex
 Ida sub Ilio decurrens quandoque torrentior, ad Sigeū
 mare ingreditur: Chydorus in Bœotia, Lysus in Samo-
 thracia, qui per Thasios fluit: Mænalis iuxta Hellespō-
 rum in Lyssimachia. Addit Herodotus lacum in sinu eo-
 dem triginta stadiorum quem sola iumenta Persarum,
 quum aqua subalsum saporem habeat, & potui in salu-
 bris homini sit, paucis diebus exsiccauere.

*Quid varie gentes de diis senserint, & quàm impia &
 detestanda sacra apud exterarū gentes fuerint.*

*Flumina
 à Xerxis
 exercitu e-
 pota.*

Quam impia & falsa inter gētes olim de diis opinio fuerit, quamque multiformes deorum vanitates, & quam infandis sacris prisci deos coluerint, dictu referre difficile est: siquidē primi mortales nulla doctrinæ schola, ratione aut lege, sed suo quisque ingenio, & prout impetus animi tulit, deos geniosque adoptando, numina coluerunt. Primos enim qui antiquissimi fuerunt, hastas colore cœpisse, aut ligna delibrata corticib⁹ p̄ diis veneratō accepimus: inde à Romanis religio fluxit, vt singulis deorū simulacris hastas darent: tamen antiquissimos Romanorū, cētum septuaginta annos sine deorū imaginib⁹ vixisse nōnulli testati sunt. Indi quicquid colere cœperunt, præcipuē maximas arbores deos putauerūt, illas que pro numinibus venerati sunt, quas ferro violasse capitale fuit: ex quibus nōnulli draconem quinque ingerū velut Liberi patris simulacrū, coluerunt: Perſæ & Massæ getæ Cælum, Iouem: Solē verò deum maximū dixerunt equosque illi sacrauerunt, quibus interdictum erat, ne quē præter Solem colerēt. Quicquid verò quernis arboribus nascebatur è Cælo missum putabant: iudem Soli, Lunæ, Telluri & Igni, Aquæ ac Ventis sacrū facere instituerunt: quos omnes deos, Ignem verò præcipuū dixerunt, quæ etiam margarum opinio fuit cui Thales ad stipulatur, qui Ignē tam religioſe coluerunt, vt cremare corpora ducerent nefas, ne contagio cadaueris, deorum maximum violarent. Multos cōperi persuasum habere, Martem peruigilem deū esse, & præsentissimum numen: quare Neuri qui iuxta Borysthenē sunt, enses pro Martis simulacro adorabant. Sunt qui arbitrentur, visco, q̄ in querna arbore nascebatur, nullū præsentem numē æstimari. Hi fuerūt Druidæ, quorū vana superstitio inter mortales præcipua fuisse traditur. Alij mari porrectum collē velut præsentem deū coluerunt, quod eo occlusa vallis æstu Oceani non inundaret. Cappadocibus quoq; Mons deus habetur. Et Phryges Mæandro & Marſyæ sacrificant. Scythæ illi in hospitales, qui in intimas solitudines acti sunt, super sarmetorum fascibus vestissimo collato acinaci. Velut Martis simulacro, annuis hostiis litabāt. Pœni Soli & Lunæ vniuersi sacrificant. Syri occæcatis animis Pisces & Columbam deos sibi consecra-

rūt. Trogloditæ Testudines, Heliopolitani Bouē, Memphitæ Vaccā, Leuropolitani Leonem, Caprā & Hircum Mendesi, Thebani, Aquilam, Lycopolitani Lupū, Babylonij verò Cepum, ab his velut propitio numine petita accipere arbitrantes. Cyrenaici Acorem, magnum deū muscarū æstimarūt. Arabes ad Memnoniū, Cercopithecum cælo dicarunt, illius opem in rebus afflictis implorantes. Mitto Aegyptiorum superstitionem, & falsarum opinionum ineptias, qui Apim præcipuo honore venerati, solum responsa dare, & prosperos euentus, aut futuras calamitates præmonstrare fabulati sunt, modò Isim & Ostridem, modò Serapim, & quod dicere piget, crocodilos, à quibus hominē deuorari, tanquā à deo expetitū magni muneris habebatur loco, modò Ichneumones, Ibes & scæda animalia, aliæque ludibria religionem, velut deorum numina colentes, ita vt gentes aliquas quæ Selem aurēā, & alios qui Scarabæos pro diis haberēt circa Scyonem fuisse legamus. Germani Solē, Vulcanum & Lunam, solos deos quos cernebant, opinati sunt: quæ Anaximadri opinio fuit, vt cœlestia sidera deos esse crederet. Quineriam Aegyptij Solis simulacrū diplomatis cōsignatis adorant, quem Horum nuncupant, illudque precibus & votis frequentat assidue, Arabes Iouem & Bacchum. Aethiopes ex diis vnū mortale, alterum immortalem putant: nōnulli Pœnam & Beneficium, Assyrii & Perſæ vnum bonorum largitorem, alterum malorū. Fuere qui crederēt nullos deos esse, cæci & excordes, omniāque agi fato: animasque cum corporibus interire vnā. Ex his præter Diagotā & Theodorum Cyrenæum, Euiemetū Pegeatē, Callimachum, ac Prodicum Cæum, aliōsque plures, qui æthei dicti fuere. Callaici gēs moribus effera, cultu inhumano & fero, neque more, neq; in re viuētes. Numida Ammonē in desertis arenis magnis honoribus frequentant. Celsiberi cuiuspiā deo, cuius etiā nomen ignorabant, plena Luna nocturnū sacram facere, & ante cuiusque fores saltibus indecoris per noctare didicerūt. Quod si illorū sacrificia scrutari, ac barbaros externosq; ritus eruere conamur: quàm impios cultus, & quàm infanda sacra, apud tot efferas nationes vario gētū ritu inueniemus? Scythotauri pro hostiis Dianæ ad-

Haste.
Ligna deli
brata.

Indorum.
Arbores.
Draco.
Cælum.
Iupiter.
Sol.
Luna.
Aqua.
Tellus.
Ignis.
Aqua.
Veni.
Mars.
Ensis.
Viscus.
Collis ma
rimus.
Mons.
Meander.
Marſyas.
Acinacis.
Sol.
Luna.
Pisces.
Columba.
Testudines
Bos.
Vacca.
Leo.

Capra.
Hircus.
Aquila.
Lupus.
Cepus.
Acor.
Cercopi
thicus.
Apis.
Iſis.
Osiris.
Serapis
Crocodili.
Ichne
mones.
Ibes.
Feles.
Scarabæi.
Sol.
Vulcanus.
Luna.
Sidera.
Horus.
Iupiter.
Bacchus.
Hæna.
Beneficiū.
æthei.
Ammon.
Deus igno
tus.
Sacrificia.
Athenæ
immolati.
Virgo.
Puer.
Homines
et ossa hu
mana.

uenas immolabant, Laodicae Palladi virginem, Arcades Ioui Licæo puerum. Plerique iuxta Boristhenem vecordi animo homines victimas dare, & in sacrificiis deorum humanis ossibus adolere solebāt. Blemmia, Cimbri, Galli, Druidæ & Germani, stans diebus, humanis litant hostiis, & cruore captiuorum adolent aras, tunc propitiari deum maxime arbitrati quum per cruciatum homines excarnificarent, ex penis hominum diuinationem & auguria captantes. Fuitque apud Phœnices & Carthaginenses nimum diu seruatū, vt infantes principali honore insignes forte ductos in regio ornata Saturno immolarent hostias: & quæ fors morti destinaret, morti subtrahere non licebat quare multorum ciuium largis actibus deplorata funera fuere: à quibus sacris quum desinuissent, postea victi ab Agatocle, deos propterea subiratos arbitrante, vt numere placarent ducetos nobilium filios mactarunt ad aras: adeo cæca mortalitas sub nomine religionis ad infandas cædes agebatur præceps. Id quod à Rhodiis & Cretenisibus factitatum comperimus, vt hominem epulis grauatum, ac pueros impuberes festis diebus Saturno mactarent. In Chio & Salamine mos multa secula viguit, vt Diomedes & Dionysio homines discerptos iugularēt. Eiusdemque Dionysij templum in Arcadia fuit, in quo puellæ in aram flagellabatur ad necem: sicut Spartæ in ara Mercurij, & Orthiæ Dianæ pueri. Quinetiam alij ingenti simulacro viminibus intexto & vinctis hominibus oppleto, ac igne successe, hominibusque foedum in modum exanimatis, maximam holocaustum diis offerre putauerunt Bous & Celtis purgato captiuus hostis capite caluariam auro calare, & eo poculo in solenibus libare, religiosissimum erat. Proditur Aristomenes Messenius, Ioui, quæ Ithometem appellat treccetos simul homines, in quibus Theopompus fuit, vno sacrificio mactasse: & Lacedæmonios eodem vesania processisse, vt Marti humana victima litarent. Galatæ & Massægetæ non aliter deos rite consuli arbitrati sunt quam iugulato homine apud aras deorum ex cuius casu, tum ex membrorum laniatu & fluxu sanguinis futura diuinabatur. Cimbri noxios homines seruatos sudibus affixos, diis pro hostiis dabat. Galli præter Hæsum & Theutatem Mercurium, quos humano cruore placabant, grauioribus morbis

*Humane
hostia.*

*Infantes
immolati.*

*Homines
discerpti.
Puella ad
necem fla-
gellate.
Pueri fla-
gellati.
Vini homi-
nes exusti.
Boui &
Cæta.
Trecetio ho-
mines vno
sacrificio.
Homines
& iugula-
ti & im-
molati.
Homines
affixi su-
dibus.*

aut periculis affecti, ad placandas deorum aras aut homines immolabant, aut se immolatuos vouebant: ad cuius aram etiã grandæuos ætate pro victimis profecabant. Lusitanis vetus mos erat, ex intestinis hominum exta prospicere, atque inde omina & diuinationes captare, abscissamque captiuorum dextra pro munere diis offerre. Thraces Zamolxim, quem maximum deum putant, non aliter fieri propitium æstimarunt, quam si ad aram facili lancearum ictu homo concideret, eam optimam & diis gratissimam victimam opinati. Germani quoque ritu barbarico, Mercurio humano cruore litare religiosissimum putant. Idem facere Senones, qui casu publice homine, infanda sacra stans diebus anni celebrabat, his portetis delicta expiari opinati. Persis quoque ad habendas diis gratias, viuetes eoque spirantes sub terra defodere assuetum fuit, quæ morem Græcis inoleuisse accepimus, vt in anniuersaria celeberrime Baccho viuos homines sacrificent: quique ita fuisset immolatus, maximam inter suos probitatis laudem ferat. Longum est exequi, qui Taurorum mores fuerint, vt apud aram hominem sisterent, & post solenes preces, hominis caput claua ferient, illudque cruci affigerent, truncumque corpus ex ingenti rupe in præceps daret, quod cum Leucadiis commune fuisse traditur, vt in Apollonis sacro, auertenda deorum iræ, hominem de montis specula deiiceret & in mare precipitem agerent. Fuitque apud Albanos vsurpatum vt hominem sacris initiatum, qui sanctitate polleret, diu seruatum, & opipare saginatum, apud aras sisterent, eumque feriale carmine excantatum, quibusdam ad ditis præcationibus, cum aliis hostiis immolaret, tantumque amorum insipientia fuit, & tantum præceps libido imperiti vulgi, vt omnes ferè mortales in templis coire & nefandis libidinibus immisceri, ac pudendis genitalibus sacrum facere, quod procreationis seminarium forent nefas non putarent, ita vt Britanni longo tempore mos inoleuerit, cingens & nurus nudas, & succo herbarum delibutas, ad templa ducere, & ita supplicare, ac captiuorum sanguine diis litare. Et Corinthi supra mille prostitutas in templo Veneris assidue degere, & inflamata libidine, quæstui meretricio operam dare, & velut sacrorum ministras deæ famulari, figet referre Romanos tunc rerum

*Dextra
diis obla-
ta.*

*Homo lan-
cea iclus.*

*Humanus
crnor.*

*Homo cæ-
sus publice*

*Vinctus in
uenes defes-*

*si Vini ho-
mines sacri-*

ficati.

Tauri.

Leucadii.

*Homo im-
molatus.*

*Coitus in
sacro.*

*Britanni li-
tati sanguis
ne captiuo-
rum.*

*Meretrices
in templo
Veneris
habitan-
tes
Romani.*

dominos, quibꝰ foedera, leges & sacra exteris dare nationibus imperium fuit, quanto in errore, & quàm tetra caligine versatus fuit victor ille gentiũ populus, & totius dominator orbis, omni superstitioni obnoxius, Iunones & Genios quotidie sibi asciscendo, & noua numina adoptando: qui etiam extraordinaria sacra ex fatalibus libris facere coacti, Græcum & Græcam, totidẽmque Gallos, in foro boatio ad placandas deorũ iras, sub terras viuos defodere veriti non fuerunt. Licuitque diu in sacris hominem interimere, & diis immolare, adeò vt Saturnũ & Latialem Iouem humana placarent hostia, cuius simulacrum, dum sacrificant, humano sanguine proluebant: donec Cneo Cornelio Lentulo, & Publio Licinio Crasso consulibus, senatusconsulto cautum fuit, ne nouam inducere religionẽ, nève hominem immolare, aut humano sanguine litare liceret. Ac præter notissimos deos homini vix initiato, & nõdum in lucem edito, turbas deorũ tanquam pedissequos & pedagogos, & tot vanitates præfecere: Prosam, Postuertam, Egeriam, Fluoniam, Lucinam, Pilymnum, Picumnum, Edusam, Potinam, Maiam, quæ Farua dicta est, quos sibi deos finxit antiquitas, etiam Stabilinũ, & Statanũ, ac Fabulinum, aliõsque Magnos, alios Genialios alios indigeres, nonnullos Patrios deos venerati. Adeò ignara superstitio hominum mentes deprauat, & nonnunquam sapientũ animos transuersos agit. Quantum debemus CHRISTO Domino, regi & doctõri nostro, quem verum Deum veneramus & scimus, quo præmõstrante explosa ferarum gẽtium doctrina, ritũque immani & barbaro, veram religionem edocti, humanitatem & verum Deum colimus, euictis que erroribus, & infandis ineptiis, quas prisci coluere, quid quenque deceat, & quibus sacris, quãque mente Deum colere oporteat, noscitur?

*Homines
vini defofsi.*

*Homines
immolare
apud Romanos quãdo vetisũ.*

ANIMADVERSIONES IN ALEXANDRI AB ALEXANDRO Iurifconsulti Neapolitani Geniales dies.

Per Nicolaum Mercerium Rothomagensẽ.

CCc

LIBRI SEXTI GENIALIVM
DIERVVM FINIS.

*τὸ θεῶν γενεῶν καὶ ἀποδείξεως τοῦ θεοῦ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων
καὶ ἀποδείξεως, Ἀμὴν.*

NIC. MERCERIVS GVLIEL.

Linocerio. S.

EST profecto (mi Linoceri) verum quod
 uunt. Fuit Alexander vir eruditus, &
 multa lectionis. Multa ad utilitatem pu-
 blicam scripsit eleganter. Multa tamen ut
 hominum est infirmitas, minus acurate, vel memoria
 vitio, vel imprudentia lapsus. Quae lectoribus indicari
 magni interfuit. Fit enim saepe ut Alexandrum ducē
 habere velint, qui Romanos scriptores enarrando susci-
 piunt. Is vero si deflexerit a recta via, multos errare sub-
 inde necesse est. Illud autem indicium quod à te esse vo-
 luisti more tuo fecisti, quo nullum neque finem, neque
 modum faceres, de studiosis omnibus bene merēdi. Quod
 vero me etiam venire voluisti in eius societatem gratia,
 quam à studiosis omnibus inibi, probasti quidem quan-
 tum mei studiosus esses. Sed vereor ne non è republica
 fuerit istud consilium tuum. Ego enim mihi mea tenui-
 tatis conscius metuo, ne non possim expectationi tuae res-
 pondere. Quamquam ut responderem conatus sum
 quantum in me fuit. Ego certe quem à me saepe petieras,
 quam potui diligenter in Alexandro tuo recensum egi,
 in eum multos duces sic incubui, ut à ceteris rebus meis
 cessarem non absque meorum quantocumque detrimen-
 to. In eo vero grauiter à te peccatum est. Quia non prius
 mihi mandari ut cogitarem de recensu isto agendo,
 quam magnam partem auctor ille foret excussus. Quia
 dum temporis tam breuis angustia oppressum me iri-
 summe timeo, etsi nunquam me ab Alexandro sum-
 passus interpellari. Tantum eras in um in ea re studium

tamen multa habui pratermittenda necessario vel attingenda leuius quam par eſſet, quæ ſi diſcuſſa eſſent acuratus lectori magnum adiumentum attuliſſent. Ob quam rem etſi etiam iuſta mihi dolendi ratio eſt, qui cogar emittere factum priuſquam cum acurato iudicio nonnullorum, ſub quorum cenſuram me ſubiectum eſſe fateor & gaudeo tum nonnulla mea diligentia perfectus eſſet, hoc me tamen conſolatur quod me multa ut in eo officio eſſem adhortatione impuleris. Nam ſi forte multis mea parum probetur audacia tu mecum culpa partem ſuſtinebis. Sin ſuperet fortuna ſpes meas, habueris ut poſthac alia tua gratia moliamur. Tum vero ſi contigerit has pauculas animaduerſiones placere, editione proxima multo pleniorẽ recenſum agemus. Aſcribemus etiam auctorum loca è quibus Alexander hunc centonem ſuum concinnauit. Vale.

ANIMADVERSIONES
IN LIBRUM PRIMVM GENIALIUM dierum Alexandri ab Alexandro.

Ad CAP. II. LIB. I.

I **P**AG. 3. b. linea 5. *Quem mox ſequuti Caſares, &c.* Quasi vero Iulianus id primus uſurparit: Imo ante eum Pertinax, ignem, & cætera principatus inſignia dicitur contempſiſſe. Et ante pertinacem, Commodus Lucilla ſorori ſuæ natu maximæ reliquit principatus ornamenta, ut federet in theatris in ſella imperatoria, & ignis eam præcederet. Ea ergo ornamenta habuerat iam ab eo tempore, quo nupta erat L. Vero, aſſumpto in partem principatus, & Imperij Romani. Quæ omnia tradit Herodianus. Qui ſolus inter ſcriptores rerum Romanarum, videtur huſius mores meminiffe. Hic ignis, in Lampade præferabatur.

Ad CAP. 7. eiufdem lib.

Pag. 10. b. lin. 25. *filio qui ſub patris iure eſt.* Videtur tamen huic rei tempus aliquod præſinitum, ita ut malè quidem crederetur, filij familias ante vicesimum quintum annum ætatis, poſt illum verò, non item. Colligi videtur poſſe ex Plauti Pſeud. A. Perii, *an non tum lex ne perdit quimanicenaria? B. Eadem mihi lex, meo credere.*

Ad CAP. 12.

Pag. 18. lin. 14. *Quod Auguſtule dicitur.* Id ſumpſit A. lex. ex Quintiliani cap. 2. lib. 8. Ego tamen non cuiſlibet ducis, aut imperatoris tabernaculum, ſed ſolijs

Augusti, Augustale dictum puto: vel si hæc appellatio ad omnia tabernacula quorumcumq; ducum pertinuerit, non proprie illi tabernaculo, in quo dux esse, dormire, cibari, & alia familiaria agere solebat tributam: sed ei duntaxat, in quo signa, Imagines, & cætera sacra militiæ reponerentur. Quo sensu, non inepta erit Lectio Vertranij in Annali 2. Cornelij Taciti. *Nocte capta egressus Augustali &c.*

Ad CAP. 14.

2 Pag. 22. b. lin. 6. *Qui tamen ter ianum clausisse.* De hoc multi nostris temporibus inter se digladiati sunt. Omnium optime rem illam totam explicauit Iustus Lipsius cap. 20. Elect. & cap. 8. lib. 2. Antiq. lect.

Pag. 23. a. lin. 9. *modo decem nunc triginta.* Huic repugnat Apuleius Apol. 2. Si triginta annos pro decem dixisses, posses videri pro computationis gestu errasse, quos circulare debueris digitos, aperuisse. Quare circuli digiti ut decem: aperti ut triginta significarentur.

Ad CAP. 15.

Pag. 24. a. lin. 18. *Cognatos affinesque.* Certe patruj, amitæ, vitrici nouerca, soceri, socrus, profoceri, profocrus, abfoceri, abfocrus, parentum: & deorsum versum fratris filij, priuigui, nurus, pronurus, generi, progeneri liberorum nomine honestantur, apud nonnullos auctores ut probat Cuius. cap. 18. lib. 9. Obseruat.

Ad CAP. 21.

3 Pag. 38. b. lin. 36. *Cimon Elpenicem duxit.* Muret. cap. 7. lib. 1. Variar. ex Andocide vetustissimo oratore, contendit id ipsum apud Athenienses non licuisse per leges, & mores, cum Cimon propterea dicatur actus fuisse in exilium. Sed & Arist. talia matrimonia videtur improbare, cap. 2. lib. 2. Polit. Plutarchus, Ammianus & alij manifeste tradunt Cimonem insimulatum fuisse incesti. Quare hoc loco Alexander sibi cauet cum tradit ex Cimone licuisse cum sororibus copulari: quasi ante Cimonem ea connubia non licuissent. Quæ tamen licuisse tradunt Demosthenes, Philo, Seneca, Æmilij Probus. Et præterea annotat Aemil. Prob. Cimoni turpè non fuisse, sororem germanam in connubiò habere.

Græcia vero parum verecunde de diis suis sensisset, si in more hominum non fuissent ea cõnubia, quæ ipsa inter Deos agnouisset Nam *aturus opem iunctam sibi sanguine duxit, Oceanus Thetyn. Iunonem rector Olympi.*

Pag. 39. lin. 21. *Passim id licere &c.* Verum est id quidè vsque ad Neruam. Qui (ut est apud Dion) vetuit, ne fororum filij ducerentur. Quæ Dionis locum et si grauis simi, ac doctissimi viri de nubibus sororum solum interpretentur, Mihi videtur intelligendus etiam de fratrum filiabus. Etenim quid fuerit opus lege vetare, quod nec vlla lege licebat, nec videtur a populi consuetudine admissum? Suetonius, & Cornelius Tacitus tẽporibus Neruæ vixerunt. Vterque verò disertim scripsit. Populũ Romanum ita horruisse Claudij nuptias cum fratris filio, ut non sint reperti præter Primpilarem vnũ, & libertinũ alterum, qui Claudij exemplum sequeretur. Multo ergo magis horruerit nuptias cum filia sororis, quæ permixtæ nunquam fuerant. Post Neruæ vero principatum populi vitia legem Claudij renouarunt: saltem tales nuptias vitatas fecerunt. Quare Diocletianus, & Maximianus iterum represserunt: & post eos Constantius & Constans, addita etiam pœna capitis. Quod postremum Sozomenus tribuit Constantino eorum patri. Reuocauit postea Basiliscus arrepta tyrannide: Inhibuitque postremò Zeno Imp. recuperato Imperio, & rescissis actis Basilisci.

4 Pag. eadem lin. 32. *Sobrini tamen filiam.* Imo verò & sobrinam ipsam ducere leges permiserunt. Sic M. Marcellus Iuliam Augusti filiam sibi sobrinam duxit: Nec M. Cic. vitio vertit Antonio, quod patruj filiam in Matrimonio haberet. Hæc nuptiæ permixtæ sunt, florent, Imo verò adolescente repub. ob eum casum quem narrat Plutarchus, quærit. Rom. Quamquam ut loquitur D. August. tales nuptiæ propter vicinitatem horrebantur illiciti, & ut loquitur Cornel. Tacit. Annali 12. longo tempore Romæ fuerunt ignoratæ. Permissæ tamen vsque ad principatum Theodosij. Qui vt scribit Aurel. victor, *Tantum pudori tribuit & continentia. vt sobrinarum nuptias veteris, tanquam sororum.* Permiserunt tamen etiam postea Arcadius, & Honorius Imp.

Pag. eadem lin. 36. Ante hunc Imperatorem certe tales nuptiæ permiffæ non leguntur. Sed revera tamen vfitatæ fuerunt, circa tempora Valeriani, Diocletiani, & Maximiani. Hi enim neceffe habuerunt vetare lege lata, ne quis plures vxores duceret. Quod vfratrum factum effer, nifi Pop. magna obftinatione in id vitium incidiffet. Videtur porro irrepiffie in rempub. Romanâ a Iudæis. Qui fibi Moyfi lege permiffum aiebat plures vxores ducere.

Pag. ead. lin. vltima. Liberos querendorum. Etfi hoc vltra Cenfuram noftram efl, velim tamen notes, hanc legitimam fuiife formulam vxoris habendæ. Quod nifi nimis longum foret, pluribus teftimoniis confirmarem. Hoc folum dicam, Apud Valerium, Auguftum iniuftum pronunciaffe fenile quoddam coniugium. quia non effer initium liberorum querendorum cauffa. Et apud Plut. Antonium dici contra leges patrias Cleopatrem duxiffe, quia eam libidinis tantum cauffa duxerat, non liberum querendorum.

5. *Ibid. Quor vellet, &c.* Habet hæc Alex. ex Suet. Incidit verò in codices Suet. malè fanos. Cæfar enim eam legem ad fe folum pertinere voluit. Quare emendandus locus ille Suet. eo modo quo Lipfius emendavit & Torrentius. Primus ergo Romanorum Antonius, duas vxores eodem tẽpore habuerat. Quod tradit Plut. in Comparat. Antonij cum Demetrio. Porro autem quod hic traditur de multitudine vxorum, de legitimis vxoribus intellige. Nam Concubinam vxori legitimæ superducere, fortaffe Romæ licuit. Quod pluribus probat Hotomanus, contra multorum opinionem. Sed & Cicero id videtur docere, 1. de Orat. Vbi Cræffus de eo loquens, qui duas vxores eodem tẽpore habebat, Romæ vnam, in Hispania alteram: pofteriorem dicit faltem in Concubinæ locum habendam fuiife, fi iudicaretur diuortium cum priore factum non effer nouis nuptiis, fed faciendum fuiife verbis folemnibus, & certa formula.

Pag. 40. a lin. 10 In fine Futui. Læge Mutuni, vel Tutuni, vel Tutini Certè Mutunus hic Deus vocatur apud Arnob. lib. 4. aduerfus Gent. & Apud D. Auguft.

cap. 9. lib. 6. de Ciuitate Dei. Sic etiam reponendum cenfuit Ianus Guliel. apud Laëntium lib. 1. Inffitur. In quibus omnibus locis, hic mos deducendi nouam nuptam ad Mutunum, & ftatuendi illam in illius Dei finu defcribitur. Exiftimaui porro olim Virgines ad illius Dei templum deductas, pridie nuptiarum, quo veftem muliebrem primum induebant: tum quod eius Dei templum feftus extra urbem eo fpatio collochet, vt eo Virgines nuptiarum die commode deduci, & inde reduci non poffent: tum quod ficut mares Tyrocini die in Capitolium, Indeque in forum deducebantur, vt ibi gerendæ reip. facerent aufpicium, fic decere videbatur, vt virgines tyrocini die, qui pridie erat nuptiarum, deducerentur ad Mutunum, vt ibi prior Deus earum virginittatem delibaret, ipfæque propugandæ ciuitatis aufpicium facerent de qua mea coniectura aliorum fit iudicium.

Pag. 41. a lin. 26. alij dare vfurariam &c. Hoc de Romanis quidem fcribunt Suidas, Tertul. Zephyrus, S. Saluianus, & alij multi auctores fide digni. Sed tamen crediderim, debuiffe interuenire diuortium. Certè Cato apud Lucanum, & alios auctores Rom. notatur, quod poft obitum Q. Hortenfij, cui Martiam vxorem vrendam dederat, illam fine noua folemnitate nuptiarum receperit, ac fi nullum cum ea diuortium feciffet.

Ad CAP. 17.

6 *Pag. 44. b lin. 25. Libertis confecuit.* Id verum efl poft tempora Tiberij Gracchi. Qui apud Plutarchum nouo more dicitur è propriis libertis apparitores habuiffe, & eo nomine malè audiuiife. Quod verò Cic. nobili illa epiſt. ad Q. fratrem fcribit; a maioribus eos lectos effer ex libertis, vix fero an pertineat ad apparitores magiftratuum Vrbanorum.

Pag. 45. a, lin. 7. Quatuor & viginti lictores. Id quidem Confirmant Dio. Caffius, initio lib. 54. Appianus 1. Bel. Ciuil. vbi de Sylla loquitur: Plutar. in Fabio. His tamen non bene fcio an fidem habere debeas. Repugnat Epitome Litiiana, lib. 79. Tradit enim Syllam proceffiffe cum totidem licitoribus, & subiicit hæc verba quod nemo quidem vnquam fecerat. Appiano verò hac in

parte vix habenda fides. Falli enim potuit in dictatoribus, sicut & in regibus, quos præcessisse viginti quatuor lactores tradit, contra meliorum scriptorum auctoritatem. Quod Plutarchus scribit, Fabium processisse cum 24. dictoribus, quo dictatoris auctoritatem ostentaret, innuit id minime factum esse more maiorum. Dio tamen quomodo refelli possit non video, nisi dicas Pop. Romanum in eo Augusto adulari voluisse, & 24. lictores cum dictatura ibidem obtulisse, ne quid omitteret, quod ad huius magistratus amplitudinem pertinere videretur.

Ibid. Et securibus. Nondum bene scio, An dictatorum securae præcesserint, quando non crebatur optima lege.

Pag. 45. b. lin. 3. Ut dictatori Consuli &c. Omittit magistros equitum, quibus 6. lictores apparuerunt, vt scribit Dio lib. 42. Vbi agit de M. Antonio. Et legatos provinciarum: Quibus tamen lictores ademisse videtur Seuerus apud Spartianum. Et preter illos, Magistris virorum apparuerunt lictores, saltem ex Institutione Augusti, apud Dionem lib. 55.

7 Pag ead. lin. 21. sed & Vestalibus. Vt Vestalibus lictor appareret instituisse dicuntur Triumuii Octavius, Antonius, Lepidus, apud Dionem lib. 56. Plutarchus vero in Numa, id ad Numam refert. Vtri magis credas? An Institutio Numæ, longuo tempore delita?

Pag. eadem lin. 23. Et sacerdotibus. Saltem principibus, vt flaminibus, Pontifici maximo, Curioni maximo. Nam minoribus lictores datos vix est vt credam. Sic interpretor festum, cum meminit lictoris flaminij, & Curiati.

Pag eadem lin. 24. Cum Virgis laureatis. Dubito an virgæ illæ laureatæ, folis Imperatoribus prælatæ sint, an etiam ceteris magistratibus. Seneca cap. 1. lib. 1. de Tranquillitate placet honores, fascisque non purpura, vel laureis virgis adductum capescere, sed vt amicis, propinquisque, & omnibus ciuibus paratior, vt iliorque sim. Vbi fascies, & virgas laureas coniugi vides pro insigni magistratum. Laurus tamen, vel in signum honoris, vel in au-

spicium triumphi Cæsaribus quasi peculiaris tandem facta est. Vt vt sit caue putes virgas illas easdem fuisse cum fascibus. Lictores enim illas gestabant cum suis illis fascibus, vel ad summouendam turbam, vel ad percutiendas ianuas quas intraret magistratus, vel indicendo silentio. Vnde lictor veteribus glossis, est *σακιδεχος*: & summus ceu primus lictor, *ἀρχεσακιδεχος*. Cicero 11. epistol. ad At. virgas illas appellat bacillos: quo certe nomine fascies non vocaret.

Pag. 46. a. lin. 7. summittere faces consueuisse. Et deponere etiam securae, si talis occurfus extra urbem fieret, vt auctor est Dionys. lib. 8. Sed & in mari. Naues magistratum minorum, Imperij signa summittebant occurrente naue, in qua maior erat potestas. Lictores vero, stabant parati obtemperare iussis maioris magistratus. Appian. 5. bellor. Ciuil. Ne putes lictores abire iussos.

ANIMADVERSIONES IN
LIB. 2. GENIALIUM DIERVM
Alexandri ab Ale-
xandro.

Ad CAPVT I.

8 **P**AG. 51. b. linea 14. *Cum Thesproi regno & cet.* Hunc Propertij locum multo melius, & accommodatius explicauit Scaliger, suis in illum poetam Castigationibus. Hunc adire poteris.

Ad CAPVT 5.

PAG. 57. b. lin. 37. *Et auspicius duobus.* De Nupmero Auspicum in nuptiis nihil vnquam legi-

Arbitror auctorem hunc duos constituisse, ex eo quod apud Tacitum legeretur olim. *Missi auspices duo, & genialis thorus.* Pro quo, nunc viri docti monuerunt legendum esse. *Missi auspices duos & genialis thorus.* Adeo ut nunc, ex eo loco numerus auspici colligi non possit, neque etiam tuto credi Alexandro. Auspicum verò munera in nuptiis, quando hic agitur de solennitatibus nuptiarum breuiter perstringere lubet, & huic capiti pleniorē explicationem attexere rituum nuptialium. Non dicam de primo auspici munere, quod erat auspicari, & videre ut vxor auspiciato duceretur. Nam hoc viguit florente solum repub. Labente verò libertate, reomissa, nomen duntaxat auspices retinuerunt: ut Cice. 1. de diuinat. & Valer. cap. 1. lib. 2. tradunt. Opinione verò nonnullorum, auspices iidem conciliatores erant nuptiarum, & ob id Proxenetæ vocabantur, & præmia maxima accipiebant, vsque ad viceſimam partem dotis. Quæ summa, pro maxima illis præscripta fuit constitutionibus imperatoriis. Ipsi etiam dotem ferebant, & in diuortio à marito recipiebant, ut colligas ex Claudio Suetonij. Dicitur enim is imperator, dotem inter auspices consignasse, cum messalinam dimittere vellet. Certè etiam apud auctores, sæpe ferè mentio fit auspici, vbicumque dotis mentio fit. Mittebantur porrò auspices à sponsa ad maritum: sicut vicissim Pronubæ à marito ad sponsam. Ut verò hæ sponsam cubitum deducebant ad lectum suum genialis: ita & hi maritum eodem perducebant. D. August. cap. 9. lib. 6. de Ciuit. *Quid impletur cubiculum turba numinum, quando & paranympsi inde discedunt?* Imo, & in eo cubiculo parum honesto officio fungebatur fortassis. Colligas ex Lampridij Heliogab. *Nupsit, & coit, ut & pronubum haberet, & clamaret, Couide Magire.* Fortè lumen præministrabant coniugibus coniugalia secreta miscentibus. Quo munere functa dicitur in terris. Minerua, cælo ad tempus exulans apud Arnob. lib. 4. aduersus gentes, solebant præter ea auspices, nescio quod inconditum carmen immurmurare inter ipsas solennitates nuptiarum. Ideo Tacitus vbi Nuptias messalinæ cum Silio describit. *Audita, inquit, Auspicum verba.* Nec admodum placet quod nonnulli censuerunt, pronunciaſſe eos dicis causæ.

sa. *Aues addicere, vel quod populo Rom. familiaris erat, in omni re quam faustam, felicemque vellet. Feliciter.* Hæc enim vox, non peculiaris auspicum, sed totius populi communis erat.

9 *Ibide, Signatoribus.* His locus erat & in sponsalibus, & in nuptiis, in nuptiis quidem, ut interessent cum legentur tabulæ, nuptiales, statim post deductam virginem: ut fit apud Martianum Capellum in nuptiis Philologia. Sponsalibus verò, ut subſignarent. Et nuptias contractas, esse liberum quærendorum causa, & vt colligas ex Arnob. 11. Tacit. Et hunc dotis modum factum esse: (debebat enim dos solennimodo à parente, vel tutore sponsæ dici, & à marito accipi, quo plene dos esset, sicut annotat Donatus, in Andriam Terent.) Et tabulas iis verbis scriptas fuisse. Tum verò ut opinor debebant ipsi interesse, & subſignare relationi in acta. Solebāt enim Romani, simul ac sibi vxorem vel desponderant, vel duxerant, vel dimiserant, in acta referre, ut sic in numero essent maritorum, & eorum præmia ferrent: vel contra, ab eo numero eximerentur, & vxorium penderēt. Vt enim vxorium pendebant dimissa vxore, vel mortua: sic præmia maritorum ferebant, vxore sibi desponsa, ut auctor est Dio. Hi porro signatores, non quærebantur è plæbe. Alicuius erant dignationis, pro re in cuius testimonium appellabantur. Seneca, *In quid isti viri ornati adhibiti sunt? in quid imprimunt signa? Hos in corruptos viros, & iudices libertatis existimas?* Ita tabulæ conficiebantur. Quibus signatis, sine dubio à populo circumstante acclamabatur: *Feliciter.* Iuuenal. *Signatae tabulae dictum feliciter, & cæcæ.* Post quod tempus, tabulæ illæ tantæ erant auctoritatis, ut illis integris, integrum quoque matrimonium: Ruptis verò, disparatum crederetur. Iuuenal. *Tabulas quoque ruperat.* Tacit. Annali. 11. *Ne domum, seruitia, & caeteros fortunæ paratiū reposeret, frueretur imo is, & redderet vxorem, rumperetque tabulas nuptiales.*

10 *Pag. eadem lib. 39. esse Cornicæ.* Auspicia uti diximus, peti desierant tempore Ciceronis, quare, ne tunc forte Cornicum aduentus spectabatur. In Græcia porro, inter modulos nuptiales hicerat. *ἐκζοπέι κορη κορώνη.* De quo Ælianus 2. Animal. Pindarus Nithiis. Hic modulus,

an Romam translatus sit, nescio: sed tamen Cornicibus sacratum est locus trans Tiberim, apud festum. Et Coruicesin tutela Iunonis esse creditur, quæ nuptiarum præses erat.

Pag. 58. a. lin. 9. *Sponsalia dicta sunt.* Hæc notatio satis consentanea est. Tamen non minus rectè deducetur à sponsoribus, qui more prisco dabantur utrinque, ad maiorem confirmationem stipulationis illius nuptialis. Qui mos, etiam retentus est in latio, usque dum totum lege Iulia ciuitate donatum esset. Alioqui ratione illius nudæ stipulationis, sponsalia dicuntur mentio, & promissio futurarum nuptiarum, ut à florent. I. Cto. Verrius flaccus, aliam huius vocis ethymologiam tradidit, aliam Varro, qui spondeo deriuat à spero, & sponsam speratam interpretatur. Illas verò ex illorum auctorum libris repetite. Solum moneo nunc; Sponsalia non solum significare stipulationem illam, sed etiam cœnam, quæ illius stipulationis gratia, præberi solebat à sponsa. Cic. Epist. 1. lib. 2. ad Qu. Fratrem *Sponsalia Crassipedi præbui.* Et Seneca. *Surgam ad sponsalia quid promisi quamuis non eoncoxerim.*

Pag. 58. a. lin. 13. *Idque sacrificio perfecto,* de hac re non dubito: solum moneo, Verrium flaccum huius sacrificij habita ratione; sponsalia deduxisse à Græco *σπονδή.* Inter hæc verò sacrificia, solebant sponsi se mutuo osculari, & dextras iungere. Tertul. de Velandis virginibus. *Si autem ad desponsationem velantur, quia & corpore, & spiritu masculo mista sunt, per osculum, & dexteram, per que primum resignarunt pullorem.* Solebat præterea maritus, pronubo annulo sponsam oppignerare sibi. Certè Tertul. oblationem illam annuli, adhuc sponsaliorum solemnitate pertinere docet clarissimis verbis. Cum enim lib. de Idololatria inter priuatas, & communes soleunitates, munerasset togam puram, sponsalia, nuptialia: subiicit: *Quia neque vestitus virilis, neque annulus, aut coniunctio maritalis, &c.* Quæ tria, videtur tribus illis prioribus respondere. Scio nonnullos arbitrari, annulum post sponsalia mitti solitum à marito, ad sponsam. Qui si omnia discusserint diligenter,

facile mutabunt sententiam, & in illa sponsali celebritate datum putabunt. Quod verò paulo post Alexander tradet, annulum illum, more maiorum ferreum fuisse, intellige de prisca & moribus, & saculis Nam Tertul. in Apolog. aureum fuisse testatur: Imo etiam è modestia prisca Romana ait esse, quod è matronis Romanis *Nulla aurum norat, præter uno digito, quem sponsus oppignorasset pronubo annulo.*

11 Pag. ead. lin. 21. *Quippe cum tribus.* Hæc quidem est communis, & recepta opinio à Boetio, Arnobio, Seruio, & recentioribus. Mihi paulo aliter semper visum est: florente libertate, non fuisse illas tres modos vxoris habendæ: & coemptionem ac confarreationem vnum prorsus modum constituisse: licet oppressa libertate, distincta fuerint, eo solo nomine, quod in coemptione difficiliore multæ ceremoniæ negligenterentur, & consulto prætermittentur, quæ in confarreatione ob religionem seruabantur: & si tam arcta per coemptionem, quàm per confarreationem coniunctio fieret. Quæ singula nisi bonis argumentis confirmo, nec dius fidus prætereat. Priscis Romanis sola confarreatio cognita fuit, ex instituto Romulæ: ut auctor est Diony. Ha icarnas lib. 2. Postquam autem increbruit diuortiorum consuetudo, Romanorum singulos pigiat, & forè etiam puduit, toties nuptialem illam confarreationem repetere, quoties vxor ducenda erat. Itaque incuria vitorum, fæminarumque (ut loquitur Tacit. Annali 4.) Nuptiarum Cerimoniæ difficiliore consulto vitatæ, Retentæ sunt faciliores. Prisca verò nubendi ratio, confarreatio proprio nomine: noua illa, coemptio distinctionis gratia cognominata est Idque post oppressam libertatem. Nam ex Cic. in Topicis, duobus tantum modis haberi vxorem docet, Vsu & conuentione in manum, coemptionis verò apud auctores illos prisca nulla mentio, eius saltem quæ distinctum vxoris habendæ modum constituit. Sed & in coemptione videas plures ceremonias esse seruatas, quæ propriæ confarreationis dicantur. Serui fragmenta Confarreationi propriam faciunt,

quod sella duæ iugata tegerentur pelle eius ovis, quæ
 mactata erat, & ibi nubentes residerent. Mos inquit *suit*
flamini ac flaminie, ut per farreationem in nuptias conuenirent,
sellas duas iugatas ouili pelle superiniecta poni, eius ovis quæ ho-
stia fuisse, & ibi nubentes velatis capitibus Confarreatione fla-
men, ac flaminica residerent. Id ipsam in vulgata ducendæ
 vxoris ratione alij auctores agnoscunt festus. In pelle la-
 uata noua nuptia considerare solet, vel propter morem uetussum,
 uel ut testetur lauiticij operam se præstaturam viro. Idem Ser-
 uius confarreationi quasi proprium, & peculiare tribuit,
 quod coniuges per fruges, & molam fassam iungeretur,
 & quod in manuum conuenirent. Eius uerba infra scrip-
 ta habes. Id ipsum in coemptione seruabatur. Obseruat
 Plinius cap. 3. lib. 18. Nouas nuptas dantes ad maritum
 solitas præ ferre farreum festus uerò diffarreationem
 etiam appellari monet diuortium, quod adhibito farreo
 fieret. Diuortium aut inter flamines ac flaminicas nullū
 erat. Iunctas uerò sponforum dextras, multa docent. Se-
 neca Controuers. 6. lib. 7. Ita iste dextram sororis mee, nisi
 dum manumittitur non contingit. Apud Trebellum Pollionē,
 Gallienus Imp. dicitur in celebritate nuptiali filio fratrum
 suorum iungere, sponforumque manus tenere, & iun-
 gere. Hoc solum discriminis erat inter Confarreationē,
 & Coemptionum, in illa saltem coniunctione dextrarū,
 quod in Confarreatione per Pontificem Max. in Coep-
 tione per alium fieri deberet. Finis non erit, si singula
 uelim percerere, quæ coemptionem à Confarreatione
 suadeant non esse distinguendam nisi ea ratione qua
 diximus. Quod autem addit Alex. Confarreatione mu-
 lierem in manum uiri non conuenisse, minus ferendum
 puto. Seruius frag. Quid est aliud dextræ, quam in manum
 conuenire? Quæ conuenit, eo ritu perficitur, ut igni & aqua ad-
 hibitis duobus maximis elementis, natura coniuncta habeatur.
 Quæ res ad farreatas nuptias pertinet, quibus flaminem, ac fla-
 minicam necesse est iure pontificio conuenire. Qui locus, inter-
 rim probat quod nos supra diximus tam arctam in coep-
 tione, quam in Confarreatione coniunctionem fuisse:
 cum in utraque coniuges in manum conuenirent, ad-
 hibitis igne, & aqua.

12. Pag. ead. lin. 29. ignē & aquam in limine. Caute intellige
 dum

dum noua nupta raperetur, & ad uirum traheretur, uir
 qui eam domi suæ præstolabatur, ignem, & aquam in
 limine domus suæ constituabat: ut ex Plutarcho collig-
 gas. Ea forte vxor ingrediendo contingebat, quo dice-
 retur accepta igni, & aqua. Sunt qui docent, aquam so-
 lum paratam à viro in limine domus suæ, & faciem qua
 noua nupta præluxerat, demersam in aqualim, & eo ri-
 tu vxorem dici acceptam igni, & aqua. Quod non omni-
 nino est improbandum. Uterque tamen sponfus, non
 tamen ingressu illo, quam inter sacra nuptialia ignem
 & aquam uidetur contigisse. Et eo te ritu obligasse
 ad copulam nuptialem. Certè ignis, & aqua ad illud sa-
 crificium deferebantur. Valer. Flaccus. *Inde ubi sacrificium*
cum coninge uenit ad aras, ignem Pollux rudamque iugalem
Prætulit. Quo loco fortè uerius vxor dicitur igni & a-
 qua accepta. Seruij fragmentū supra scriptū id confirmat.
 Potuit tamen noua nupta pluries illum ignem, & aqua
 contingere: sicut & pluries lauabatur. Nam & antequam
 egrederetur domo paterna, aqua spargebatur. Et cum
 ad uirum peruenisset, eius pedes lauabant Pronuba.
 Auctor mihi Varro. *Mariti uxores accipiebant igni & aqua*
de puro fonte, per puerum sanctissimum, & puellam que inue-
rest nuptiis, de qua solebant non se nuptæ pedes lauari. Qui-
bus uerbis admonet Varro, ignem illum, & aquam pe-
tita è puro tum foco, tum fonte. Quod religiose certè
seruabatur. Admonet uerò Plutarchus, ignem illum
quo accendebantur faces nuptiales, petitem fuisse è
foco Adilium. Inde fortè etiam hic ignis petitus erit.
 Religio certè erat, in ea festiuitate uti igne, & aqua nõ
 puris. Colligas ex his Propertij. *Quæ mihi deducta saxo*
omen prætulit illa. Traxit ab euerfo lumina nigra rogo. Et rur-
 sum. *Et stygiosum sparsa lacu nec recta capillis, Vitta data est*
nupsi non comitante Deo.

13. Pag. 18. b. lin. 31. *Ut recta tunicam,* non omnino bene
 hic uel sentit, uel loquitur Alex. Virgo pridie nuptiarū
 illa uestimenta tum primum uestiebatur. Id tamen
 non ad nuptialem, sed ad aliam priuatam, & communē
 solennitatem pertinebat. Quam Tertul. Togæ diceret.
 Vnde ea uestimenta non sumebantur solenniter, ab iis
 quæ secundo nubebant, uel tertio. Sed, & id ipsum

mares seruabant Tyrocinij die, quo saepe fere vxorem non ducebant. Festus porro, ea vestimenta modo simpliciter recta: modo Regillae appellat. Recta dicta sunt a ratione texturae. Regillae vero, vel quia ut a recto regillum apud Plautum, & Apuleium deriuatur: sic a recta regilla: Vel quod tradunt Isidorus, & Nonius, quia ea vestimenta primum dari solebant regis liberis. Dicitur enim Tanaquil, ea primum texuisse, & Seruio Tullio, quem ipsa educabat dedisse. Plinio cap. 48. lib. 8. Virgines ergo (ut de hoc more loquamur, quem nobis proponit Alex.) pridie nuptiarum vestimenta recta induebat: & in iis cubitum ibant omnis gratia. Festus. *Regillis tunicis albis, & reticulis luteis, virisque textis sursum versum a stantibus pridie nuptiarum diem virgines induere cubitum ibant omnis causa, ut etiam in togis virilibus dandis obseruari solet.* Id faciebant domi ante deos familiares. Propert. *Mox ubi Bulla lani demissa est aurea collo, matris & ante deos libera sumpta toga est.* Ideo Tertul. Hanc solennitatem priuatam appellat, quia priuatim intra aedes: Et communem, quia ab omnibus seruabatur. Itaque Virgines illo die tum primum praetextam ponebant, & omnia puerilia vestimenta. Quae ideo dicuntur cedere facibus maritis apud Propert. lib. 4. *Mox ubi iam facibus cessit praetexta maritis. Vinxit & acceptas altera vitta comas.* Praetextam vero illam diis suis consecrabant, ut Fortunae Virginali Arnob. lib. 2. *Quum in matrimonia conueniis, virginum togulas fortunam deseris ad virginalem.* Bullas autem, strophiam, & caetera ornamenta puerilia dicabant Laribus, vel etiam Veneri. Varro. *Suspendis Laribus marinis molles pilas, retinacula sac strophiae.* Huic solennitati maritus intererat (vocari quippe solebant amici omnes, & propinqui) & ea nocte erat apud focerum. Ab sponsa tamen secubabat.

14 Pag. eadem lin. 31. *Corollam texat.* Ea coronabat sponsum inter sacra nuptialia. Vnde factum ut Coronari saepe dicatur pro nubere. Harmenoplus libr. 4. titu. 4. de nuptiis Claudest. *μηδεις μυσικας σιφυσισθω, αλλα εαρονται πλαυισθω.* id est nemo clam coronatur, sed praesentibus multis.

Pag. ead. lin. 38. *Quae celibaris dicta est.* Nonnulli volunt hanc discretionem a marito factam fuisse. Fortè tamen non fuerit tum maritus apud sponsam. Satis enim erat sollicitus, ut ipse pecceretur vngeretur, sacrificaret, & alia multa solennia praestaret. Tamen de eo nil pronuncio. Haec hasta incurua erat. Ouid. *Nec tibi quae cupide matura videre matris comat virgineas hasta recurua comas.* Aliis diebus, mulieres Romanae discernabant capillos acu, quae propterea discerniculum Lucilio, festo Cnaeon dicitur. Quod acus genus grandius erat. (Erat enim aliud minus quo utebantur retinendis, & colligandis strophis, orbibus crinium & cat.) quod Lasciuum Tertul. & Martialis cognominat, quia lasciuia erat talis coma discriminatio, & peculiaris matronarum.

Pag. 59. a. linea 4. *Pudoris causa.* Huius moris alia, & multo meliores causa afferuntur a Plutarcho, & aliis auctoribus Romanis. Quibus aliam addiderim: nempe ut fascinum arceretur, & ne noua nuptia mala lingua noceret. Tertul. de Veland. Virginit. *Virgo prudens confugit ad velamen capitis, ut ad galeam, qua se protegat aduersus fascinum.* Quod etsi dicatur de virgine Christiana, alludit tamen ad morem Romanae receptum. Hic porro mos, a Graecis ortus est. Apud Homerum, Helena donat Thelemaeum populo, quod det vxori nuptiarum tempore. Quod autem Alex. postea tradit, matronas spectatae pudicitiae flameo velatas prodiiisse, non temere recipiendum puto. Etenim flameo quid fuerit opus iis quae stola utebantur? Stola enim eo munereungebatur. Idem. *Stola matronale operimenium, quod cooperit capite, & scapula, a dextero latere in laeum mittitur.* Ita velatae sine flameo matronae prodierunt. Erat enim nefas integris moribus, matronam in publico vel sine stola, vel aperta facie conspici. Vnde Sulpitius Gallus apud Valer. Vxori repudium dixit, quod in publico aperta facie conspici esset.

15 *Pag. ead. lin. 13. Sequē cingulo cingebat.* Hoc faciebat pri die nuptiarum. Quod addit id factum vt virgo sc̄elix esset in fuscipiendis liberis, vulgaris opinio est. Fortassē etiam factum erit ad omen facilitatis in partu. Certē refert Suidas, parturientes eiusmodi cingulo p̄cingi solitas, vt omen illis esset, tam facilem esse futuram liberationē à partu, quā facilis erat solutio istius cinguli. Post nuptiarum diem, id cingulum Dianæ cōsecrari solitum tradit idem Suidas. Quod autem Herculano nodo cingulum illud ligaretur potest factum videri, vel ob eam causam tradit Festus, nempe vt tam sc̄elix esset maritus in fuscipiendis liberis, quam fuerat olim Hercules: vel quia is nodus vim quandam ad multa vtilem habere crederetur, & solennis esset zonis, & cingulis quibuslibet ligandis. vt est apud Plinium cap. 6. li. 28. naturalis historia.

Pag. ead. lin. 21. Mox nuptiali mundo, &c. Mundus nuptialis erat in cultu, & ornatu. Ornatus erat in auro, gemmis, & vestibus. Quibus munditer & nitide ornari solebat noua nupta. Propert. *Nec minus, Eois pectus variare lapillis. Quam formosa neno que parat ire viro.* Cultus verò, in cura capilli, vultus, & cutis. Comebatur verò virgo nubens diligenter, pectebatur, vngebatur: Crimes digerebantur in sex orbes, ceu annulos gradatim, hoc est itaut superior quisque annulus inferiore minor esset. Qualis ornatus tribuitur *Dialecticæ*, apud Martianum Capellam. Eratque proprius matronarum, vt ex Plauto, Tertul. & aliis docemus alibi. His orbibus reticulū imponebatur. Reticulo & famillum, & Coronā, quā Sidon. Apollinaris ex oliua facit, in Epithalamio Polēmii & Araneolæ. nescio an in hoc à more vulgi recesserit. Ornabatur verò noua nupta à matre, vel si ea deesset, à proxima necessitudine: vt colligas ex 4 Miles. Apuleij. Ad ornatum porrò nouæ nuptæ pertinet foccus luteus, cuius non meminit Alex. & fasciæ quibus timores superflui humerorum corrigenterentur, & alia multa, quæ non est animus hic perstringere.

16 *Pag ead. lin. 29. E. Gremio & sinu maris.* Elegāter hoc contra quā sententiā, nonnulli, & inter eos Nicolaus Hotomanus, qui docet virginē postquā ad maritū esset

perducta, in sinu matris, vel proximæ necessitudinis collocatam & inde dicis causā raptam. Inde autem factum est, vt Rapere pro nubere dicitur, & Rapina pro nuptiis: vt apud Propertium. *Nec mea de sterili facta rapina domo.* Ex quo versu, satis refellitur error Nicolai Hotomani, si acuratē consideretur. Quod verò hic Alex. dicit de vtrōque limine verum id certē est. De limine mariti nemo dubitat. de limine autem domus paternæ, possēt aliquis dubitare. Profero verò testimoniū Plaut. Cassin. *Sensim super atolle limen pedes noua nupta, sospes iter incipe hoc, vt viro tuo semper sis superstes.* Huius moris multas causas profert Plutarchus. His adde quod limen quodammodo sceleratum haberetur vt pote quod à nescio quo p̄cta scelerata sedes appelleretur: & in quo furia, & Helena (quæ Græciæ, atque Asiæ communis Erymis) sedeat, & in quo mortui collocentur: & quod denique sagæ saxe soleant incantare: in limine enim solebant eximias eorum defodere, quod perditos volebant. Adde etiam, quod limen opinione nonnullorum sit. amoris dicitur. Certē apud Petronium nescio quis! Amoris supplicaturus, in limine genu ponit.

Pag. ead. lin. 36. Tertius verò anteit. Quarto puero patri-mo & matrimo erat etiam locus, qui-cuemeram deferret, in qua vtenfilia nouæ nuptæ, hoc est ea instrumenta quibus ad faciendam lanam habitura erat opus, vel certē quibus in ornatu, & in balneis vsura erat, vt speculum, volsellæ, forcipes, strigiles, acus, pectines, calamiftra, ampullæ, & cæt. Quæ (vt tradit Varro) extrinsecus in cunera depicta erant. Quod verò attinet ad hunc tertium puerum, de quo hic Alex. sunt qui putant, illū cognominari lautum, apud Plautum. *Tute ipse tibi puer es lautus, lucas cereum,* sed nugantur. Vel enim ibi vitiū est in scriptura vt opinatur Scaliger. vel de pueris meritoris sermo est, qui dominis noctu euntibus ad amicas vel ad conuiuia hoc officium fungebantur. Magis placet quod alij admonent, ominosum fuisse facem præ-lucere nouæ nuptæ eunti ad maritum. Ita vt qui hoc præstaret postea improbus haberetur. Plaut.

Primum omnium, huic lucebis uoue nupte facem, Postilla ut semper improbus, nihilque sis. Porro sequenti linea uoluit Alex. admonere, facem illam ex spina alba fuisse, sed errauit typographus. Alexandro uero repugnabit Scaliger, qui facies illas ex pinu facit, sibi parum constans, sed ne crede hac in parte Scaligero Nam quod hæc fax aliquando dicitur pinus, id fit ob eam causam, ob quam etiam dicitur Tæda, nempe, quia & tæda, & pinus facili concipiunt ignem, facisque quibus vulgo utebantur, commodè fierent ex his lignis. Nec refert quod spina alba dicatur non potuisse ignem facili fovere. Facies enim quo facilius arderent illinebantur cera, sulphure, bitumine. Quid quod aliquando ex cornu fiebant, ut scribit Plin. Spina uero alba, præter quam quod subministravit facies raptoribus Sabinarum, ualere etiam dicitur ad auertenda mala. Ouid. *Sic fatuus, spinam qua tristes pellere posses, à foribus noxas, hæc erat alba, dedit.*

17 *Pag. ead. lin. 39. In nuptiali curru.* Hic mos uidetur tandem transiisse ad Latinos. Apul. Apolog. 2. & Optatus Mileuitanus 6. contra Donatistas. Sed & Martianus Capella, Lectica ait moris fuisse nubentes deas in caelestis thalami consortia peruenire. Quamquam, sunt qui hos auctores putant mores externos, his locis attigisse.

Pag. 9. b. lin. 21. Easque pueri iacium. Iacipueris à spōso, tradit Paulus abbreviator Festi. Cui fauerè uiderit hoc Virgilij. *Sparge marite nuces, tibi deseris Hesperus Ocean.* Sed & à more Græco uidebitur hic mos deriuatus. Apud Græcos enim sponsus nuptiarum die nuces iuglandes, amygdala, & similia iaciebat: quæ ipsi *κατάσπαρα* uocabant. Nolim tamen reprehendere hunc auctorem. Qui sciam uisum esse doctissimo viro, nuces in nuptiis spargi solitas à pueris meritorijs, quibus ante maritus indulserat Catullus, *ne nuces pu ru neget deseritum domini audiens concubinus amore.* Et rursus. *Da nuces pueris iners concubine.* Sed & uix ille censebat. *Ludere nucibus & spargere nuces aliquando prouerbialiter dici, & obscænum nescio quid significare.*

Adeo ut iocetur qui apud Virgil. nouum maritum iuuit ad spargendas nuces. Quamquam eam sententiam gratis probare non possum. Etsi enim concedo libentem, *Ludere nucibus*, apud Catul. obscænum officium significare, non puto tamè ad nuptiales ritus pertinuisse, quod Concubini illi cum à domino dimitterentur, nuces spargerent. Id enim fortasse faciebant, quicumque à dominis suis transferebantur, ab opera illa secretiore, ad alia ministeria. Eodè modo falsus est uir doctus, qui ad nuptiales ritus pertinere arbitrat est, quod noua uxor tonderet pueros meritorios mariti sui, ex hoc Martialis. *Tondebit pueros iam noua nuptia tuos.* Cum tamen nihil tale uelit Martialis: sed solum facturam nouam nuptam, ut maritus suus non amplius indulgeat amori puerorum, quos propterea tonderi patitur, & ablegari ad fordidam ministeria. Serui enim qui assumebantur in officium Domini sui, comam alebant: Cum uero amouerentur ab illo officio, tondebant: siue ante, siue post nuptias amouerentur. Quod uero addit Alex. intrante noua nupta iaci nuces solitas, auctores quidem multi confirmant: sed tamen aliqui tradunt iaci solitas nuces, cum uirgo primos conflictus exciperet in lecto geniali, ut nis colligendis fieret strepitus, qui impediret ne clamor uirginis ponentis uirginitatem exaudiretur.

18 *Pagina eadem linea uigesima tertia. Sicut Græci.* Non dubium est, quin illa cantio à Latinis etiam sit uisurpata. In Hymenæo autem, & cantu illo nuptiali multa alia canebantur. Laudebantur sponsi, & iocularia quædam in eos spargebantur, licentia fescennina, auertendi fascini caussa.

Fol. eodem, linea trigesima octaua. Multaque lauro. Non solum postes, sed tota domus interius exterius ita ornabatur. Apuleius 4. Miles. *Domus tota lauris obsitas rædis lucida, constrepebat Hymenæum.*

Sed & apud Catullū in nuptiis Pelei Chirō afferens rariarum arborum ramos, illos collocat circum sedes, & mensam cui dii assidebant.

Fol. 60. a. lin. 9. Primum tres ferebat assis. Ut sponsa vi.
Ddd iij

rum, sic vir sponsam demebat, liquet ex formula professionis nuptiarum, quam erutam è lapide Patavino, multi proposuerunt. COS. TIT. A. D. V. K A L. OCTOB. PVB. CLAVDIVS TVLLIAM VIRGINEM VOLENTEM AVSPICATO E PARENTIBVS COEMIT. Dubito tamen, an maritus vxorem coemerit inter sacra nuptialia, sicut sponsa maritum cum coeiebat.

Fol. eodem. lin. 16. *Vt porcum mactarent.* Vnde hoc Sumptus Alex. nondum scio, sed videor mihi colligere, ex 2. lib. Varronis de Rust. porcum mactatum in coniunctione nuptiali. *Nuptiarum initio* inquit, *Varro antiqui reges ac sublimites viri, in Hetruria, in coniunctione nuptiali noua nupta, & nouus maritus primum porcum immolabant.* Prisci quoque Latini in Italia idem factuasse videntur, &c.

Fol. eodem, lin. 18. in *Nuptiali cæna.* Vellem dixisset apud quem, maritum, an sponsam id seruatum sit. Duplex enim cæna nuptialis. Vna apud sponsam, ante deductionem, altera apud maritum, post deductionem & coniunctionem nuptialem. De priorè cæna loquitur Catullus his versibus. *Vesper adest Iuuenes &c. Surgere iam tempus, iam pingues linquere mensas. Iam veniet virgo, iam dicitur Hymeneus.* Et Plautinus Eucelio, dum in filia nuptiis obsonat, & coquos habet, & Chremes apud Terent. Andria. Et ab tali cæna fortasse Venus remeat vino madens, & balsama fragrans, sub noctis initium, apud Apul. 6. Miles. de Cæna illa intellige virum doctissimum, cum cænae tempus legitimum præuentum monet nuptiarum causa: ex Apul. 1. Apologia. De altera cæna loquitur Cic. ad Q. fratrem. *Eo die apud Pomponium in eius nuptiis eram cenaturus & Catul. Aspice vt accubans. Vir tu Tyrion in thoro totus imminet tibi.*

Vir enim vxori dicitur imminere, cum in eam quasi procumbit. Procumbebat autem, quia infra se vxorem habebat in suo gremio. Iuuenal. *Gremio iacuit noua nupta mariti.* Quod etiam seruatur in nuptiis Psyches apud Apul. De illa etiam Cæna, idem Catul. in Ariadna ubi de nuptiis Pelei agit fortasse in illa cæna maritus

vxori porrigebat poculum quale describit Ouid.

Ne pigeat misto tritum cum melle papauer sumere, & expressis mella liquata fauis. Cum primum cupido Venus est deducta marito. Hoc bibit, ex illo tempore nuptia fuit, nisi maioris sponsam id bibisse inter sacra nuptialia.

19. Fol. eodem lin. 25. *Repotia autem* In hoc variant auctores. Repotia alij interpretantur conuiuia, quæ fierent inter vicinos liberis alicui natis, & matre puerpura, quam partus grauius affligerat sanitati reddita, post præscriptos vel a natura, vel a religione dies. Nuntur verba. Aufonij, *Comuniisque dapes, & sacra repotia parum Audiui, &c.*

Vetus commentator Horatij, satyra 2. lib. 2. Repotia pro quibuslibet diebus festis interpretatur. Vnde Christophorus Landinus, apud Horat. eo loco Repotia à reportando legit. Itaque in veteribus Aufonij codicibus scriptum fuisse testatur Elias Vinetus, vir opinione, & fama sua maior, Suidæ Repotia sunt, *μετὰ ἀδελφῶν καὶ φίλων ἀλλήλοχαρτώερα* mutitatio, seu mutuuum conuiuium cum viro, & vxore. Alij repotia quasi repodia, seu repedia explicant.

Veteres Glossæ *Repotia. ἡτέριον τῶν γαμῶν ποδοῦρῳφια.* Festus verò id ipsum tradit, quod hic Alexander. In qua opinionum uarietate quid censeas? Arbitror tamen, per Repotia (nuptialia dico) intelligi non solum conuiuia, quæ posttridie, sed etiam quæ tertio, forte etiam septimo, & intermedii diebus inter amicos fiebant. Nam vt Annotat multi, posttridie nuptiarum grande conuiuium parabatur apud maritum. noua nupta matronalibus ornamentis omnino utebatur, & auspiciabatur dominium in a domo mariti. Tertio die, vt tradunt veteres glossæ, reficiebatur potatio. Septimo vero, vt Annotat Donatus Commentar. in Phormionem Terentij, remeabat virgo ad parentes, à quibus excipiebatur lautissimè, sicque claudebatur nuptialis festiuitas. Intermedii verò diebus, quies à conuiujs cessatum putet? licet facile crediderim non celebrata cum tanta frequentia amicorum.

Fol. eodem lin. 29. *Clauem sponse dari.* Arbitror factum, cum maritus vxorem dominam, illa virum dominum

saluraret. Nempe inter sacra nuptialia, vt annotat Seruius. Certe clauium traditio, ad plenum dominium spectare videtur. Debutq; clauium traditio solenni modo fieri in nuptiis, sicut clauium ademptio solenni etiam modo fiebat in diuortii: vt colligas ex eo Cicin Antoniū. *Miman exegit, clauis ademit, res suas habere iussit.*

10 *Fol. 60. b. lin. 10. Quod camillum &c.* Videtur falsus Alexander, & vasi tribuisse nomen, quod erat tribuendū puero vas illud ferenti in pompa nuptiali. Vas enim illud Cumerum dicitur Festo, & Varroni. Puer qui illud gestabat, Camillus. Quia verò hic de munere nuptiali agitur, non erit ab re monere, solitum fuisse maritum, in primo congressu nuptiali, vxori pro sua virginitate dare munus aliquod, quod proprie munus nuptiale nuncupatur. Apul. 6. Miles. *Venus iubet construi currum, quem ei Vulcanus studiose poliuerat, & ante thalami rudimentum nuptiale munus obtulerat:* Iuuenal. *Nec illud quod prima pro nocte datur &c.*

Fol. eod. lin. 12. Genialis preterea lectus &c. Quod hic de duabus Culcitis scribit, videtur Alex. traxisse ex quodam fragmento Varronis, apud Non. verbo Culcita: quod sic habet. *Qui primus vxorem ducebat, duabus culcitis, ac duobus thoris plagulis cum strasset.* Ex quo nil tale colligi potest. Vir enim ibi dicitur strauisse duas illas culcitas. Genialis autem lectus totus erat à virgine, mittebaturque in pompa nuptiali, cum dote. Vnde dicitur sterni a matre puellæ, apud Cic. Orat pro Cluent. dicitur etiam proprius matronarum, apud innumeros auctores. Hic porro lectus, vt de eo interim paulo plura moneamus, aq; d maritum sternebatur in aula. Horat. *Lectus genialis in aula est nil air esse prius melius nil calibe vita.* Catul. *Puluarum vero diuè geniale locatur Sedibus in mediis,* nec te turbet, quod in cubiculo dicatur stratus, apud Apul. & D. August. & alios auctores. Cubiculum enim aliquando id omne est, in quo cubatur, & dormitur. Hic autem lectus, ad vsum nocturnum coniugum sternebatur. Quamquam non ita videtur doctissimo Lipsio. Nam certe dictus Genialis à Genio, qui generationi liberorum præesse credebatur, quique

cum Innone dicitur pædagogus dari hominibus, apud Senec. Epistola 111. Sed & is Genius mariti, cui quodammodo sacer hic lectus, non ob aliam causam à Virgine discedente cubitum, atque à pronubis Virgini assistantibus inuocabatur coram eo lecto, quam vt virgo postridie grauida ex eo lecto exurgeret. Deinde adoptiones vulgo fiebāt coram lecto Geniali? (quod colligas ex Panegyri. Plinij ad Traianum) nisi quia qui adoptabatur, habendus erat eo loco in illa familia, ac si fuisset ortus & satus, in eo lecto geniali? Præterea. Geniales lecti dicuntur in quibus liberis datur opera. Arnobio, Apuleio, & aliis auctoribus satis bonis. Non nego tamen in illo lecto interdū federe solitas matronas, & lanam facere cum ancillis, & liberos etiam instituere.

Vnde Catul. de Ariadna. *Quam suaves exspirans castus odores Lectulus, in molli complexu matris aiebat.* Propterea que circumcingebatur imaginibus maiorum.

21 *Fol. eod. lin. 14. Quinque Facibus.* Formula professionis matrimonij, cuius partem supra scripsimus, quatuor tantū faces ad eam rem adhibet. Ea tota sic habet: COS. TIT. AD V. KAL. OCT. PVB. CLAVDIVS TVLLIAM VIRGINEM VOLENTEM AVSPICATO E PARENTIBVS COEMIT ET QVATVOR FACIBVS IN DOMVM DVXIT. Fortasse non habuerit rationem eius, quæ peculiaris nouæ nuptæ præfererebatur. Nam certe auctores omnes quinque faces agnoscunt. Faces verò illæ, parabantur ad deducendam virginem ad maritum, potius quàm ad deducendam illam ad lectum, nec fortasse tot fuit opus, vt illa cubitum deduceretur. Faces porrò illæ non solum ex spina alba, sicuti præmonuimus, fiebant sed etiam ex Carpino, ex Corylo, & aliis arboribus: vt Plinius obseruauit. Vt autē Pronuba Virginem, sic Auspices maritum, ad lectum deducebant. Vt iam ante ex D. August. & Lampridio monuimus. Hæc vero eo repeto, vt appareat error Plutarchi, *Qui maritum ad vxorem accessisse scribit, extinctus omnibus luminibus. Quem tamen satis refellit*

Catul. *Iuuerit te Venus; quoniam palam quod cupis capis, & bonum non abscondis amorem.* In illo porro primo congressu, noua nupta solenni illa formula utebatur. *Cede, concide.* Vel *Concide Magire.* Vt ex Lamprid. Heliog. & Cicerone Verrina. 3. colligere potes. Quibus verbis quid significetur explicare me non patitur pudor meus.

Fol. eod. lin. 26. *Quinque Deos precari.* Multi præter illos, Dij erant, quorum numen penetrabat vsque ad illud inlinum cubiculum: imo quibus in ipsomet cubiculo fiebat: vt Subigus, Prema, Pertunda, Perfica, Venus, Priapus. Quos cognosce ex D. August. cap. 9. lib. 6. de Ciuit. Arnob. & aliis.

22. Pag. 61. a lin. 13. *Vel Latini nominis muliere.* Hæc est Iuriconsultorum sententia. In ea tamen re distinguenda tempora. Antè bellum sociale, Latini vt suffragiorum, sic iura connubiorum vsurparunt lingua consuetudine, & vltro citroque cum Romanis sanguinem, & cognationem miscebant. Quare grauissimè tulerunt, se per legem Liciniam Mutiam vt externos, alienòque fastidiri. Vt est apud Paterculum. Vbi etiam dicuntur eiusdem gentis & sanguinis. Sed & ante ea tēpora, non videntur Romani affinitatem latinorum contempsisse. Apud Liuium Pacuuius Calauius nobilis Campanus Romæ filiam nuptam dedit M. Luiuio viro triumphali, & suscepit liberos ex Appij Claudi filia. Apud Festum, Fabius ille, qui ex 306. ad Cremeram interfectus supersuit, duxit filiam Numerij Oracilli Maleuentani. Apud Dionys. Bello Latino quod gestum est ad lacum Regillam, nullæ mulieres Romanæ apud Latinos, & vicissim multæ Latinæ apud Romanos fuerunt: & facta singulis potestate, vt ad suos reuerterentur, multæ Romanæ à Latinis, multæ Latinæ à Romanis defecerunt. Sed & apud Liuium Canuleius Trib. plæbis ius connubij communicat etiam cum externis, quales non erant Latini. *Atera inquit, Connubium petimus, quod finitimis externisque dari solet.* Idque ius mansit penes Latinos, per multa sæcula. Adeo vt qui ex Latino & Romana natus esset, cuius Romanus censeretur. Lex enim Mensia, cuius meminit. Vlpianus, cauuit vt qui ex peregrino & Romano parète natus esset, deterioris partem sequeretur. At post bellum sociale, fortè hoc ius

negatum fuit Latinis populis, vsque quo lege Iulia ciuitate donarentur. Scio contra superiora obici, quod apud Liuium Campani dicuntur anno post quem censi sunt inter ciues Romanos petiisse, vt sibi ciues Romanas ducere liceret. Verum oportuit illos donatos fuisse ciuitate, sine iure connubiorum: Quo modo multæ ciuitates Latij, donabantur ciuitate, sine iure suffragiorum. Adimi certè potuit illis hoc ius, in pœnam leuitatis sue, quia frequenter deficiebant à Romanis.

23. Fol. eod. lin. 14. *Et seruis* Temporibus Romæ nascentis, non videtur prohibitum, ne Romani seruas ducerent. Seneca Controuers. 6. lib. 1. *Multi duxere sine dotibus uxores. Quidam dictas non acceperunt dotes. Quidam autem emptis contenti fuere mancipiis, & quibus libertatem darent emere maluerunt, quam suam vendere.* Posterioribus temporibus, non solum vetitum erat ducere seruas: sed ne libertinas quidam uxores habere licebat. Nisi fortè patris concedas, vt libertinas suas ducere possent. Id factis declarat S. C. Quo Hispanæ Feceniæ concessum est, vt ab ingenio duci possent, neque id ei fraudi esset, à quo duceretur: vt loquitur Liuius. Postmodum leges Iuliæ concesserunt omnibus, præter senatores, & senatorum liberos, vt libertinas ducere possent. Quod etiam tandem neglectum fuisse videtur, cum priuilegio tamen principis.

Fol. eod. lin. 25. *Sine testibus.* Omnino clandestinæ nuptiæ legitimæ habitæ non sunt. Clandestinæ autem dicebantur, quæ vel sine consensu parentum, si sponsi adhuc in eorū forent potestate, vel sine testibus sepe fiebāt. Vel certe inibatū eo loco, quo commodè parentes venire non possent. His nominibus Venus culpata nuptias Cupidinis filij sui cum Psyche: & Aemilianus, Apuleij cum Pudentilla apud ipsummet Apuleium.

Fol. eod. lin. 37. *Pestera die à nonis.* Imo etiam ipsis nonis, Calendis idibus, vt ex Macrobio liquet. Adde duos dies post festas Latinas. Qui religiosi dicuntur nuptiis celebrandis, apud Cic. epist. quadam ad Q. fratrem. Adde dies aliquot circa Vestalia, ex festo. Dies item quibus mundus patebat, ex eodem auctore: Dies item Atiliensem, & Bissexilem. Sed & priuatiu multi dies non-

nullos religiosos habebant. Sic Augustus pridie nundinarum nil ferium agebat, vt obseruat Suet. Prouidebant verò diligenter Romani, vt die faelici nuptias celebrarent. Quare diligenter fiseitabantur à Vatibus, qui dies copulam nuptialem affirmarent. Et vates iis prædicendis magnum quæstum faciebant, vt videre poteris apud Apul.

Ad C A P. 7.

24. Fol. 62. b. lin. 8. Et cognouimus ex Pindenisso. Paulo aliter Manutius, & fortasse aptius, & melius. Eo sensu vt Cic. doleat, quod huius oppidi nomen sibi desit, hoc est, quod hoc oppidum Romæ incognitum, & nullius nominis. Hinc enim futurum erat, vt eius expugnatio tam gloriosa non foret, quam fuisset oppidi celeberris, & notissimi. Confirmat Manutius suam explanationem, ex epist. 10. lib. 5. ad Atticum.

Fol. 63. a. lin. 4. *Texi Apio hoc est funera.* Acute, & ineptè: Ibi enim recentiores optimè monent legendum *Apio*. Qui vir erat nobilissimus, & cui in administratione Ciliciæ, Cicero successerat. Quod verò de Apio herba scribit Alexander, parum consentanea alibi probamus esse.

Ad C A P. 8.

Fol. 64. b. lin. 31. *Ipseque Pontifex max & cer.* Egrege falsum hoc est, Nam ante hæc legem, Pontifices maximi ipsi fiebant à Populo tributis conitiis, vt plurimum. Testis ille ipse Cic. Orat in Rullum. *Ne hoc quidem vidit maiores nostros tam fuisse populares, vt quod per populum creari fas non erat propter religionem sacrorum, in eo tamen propter amplitudinem sacerdotii, voluerint populo supplicari.* Vnde apud Liuium tam frequenter fit mentio comitiorum, vbicumque habetur sermo de creatione Pontificis maximi. Quare de hac re sic sentio. Pontifices minores ante legem Domitiam à collegio solitos cooptari, in locum demortuorum. Ita vt cum pontifex siue Maximus, siue è minoribus aliquis mortuus esset, statim à collegio aliquis cooptaretur. Ex quorum numero, vnus postea maximus crearetur, qui toti collegio præesset. Nemo autem ad eum apicem dignitatis peruenire poterat, nisi qui electus esset populi suffragiis. Itaque pontifices minores à collegio cooptabatur.

Maximus autem à populo creabatur. Dico ante legem Domitiam. Ea enim lex effecit vt nemo in collegium pontificum optari posset, nisi ita populus cõsuisset. Domitius ergo potuit quidem primus pontifex fieri: sed tamen non pontifex Maximus. Quamquã fortasse iisdem comitiis, & Pontifex, & Maximus pontifex factus sit: quia tunc erat in Populi potestate declarare pontifices maximos, & minores.

Fol. 65. a. lin. 10. *Esti in locum viuemis &c.* Id fas non fuisse contendit Dio. lib. 49. Factum tamen est fortasse, vt hic scribit Alex. in L. Cæcilio Metello, Cui viuenti subrogatus fuerit L. Cassius, eo cõsilio vt damnaret incesti Martiam, & Liciniam Vestales, quæ à Metello fuerant absolutæ. Onuphrius plurimum laborat in eo modo explicando, nec proficit hilum.

25. Fol. 65. b. lin. 7. *Cadauer videre nefas fuit.* Id falsum contendit expressis verbis Dio. lib. 54. Vbi de funere Agrippæ loquitur. Cuius etiam moris causam nullam subesse videt. Certè, nec ego video quomodo libera repub. Pontificibus Maximis licuerit bella gerere, & præliis interesse: simul verò non fuerit fas videre cadauera. Nihilominus Seneca Consolat. ad Martiam confirmat hanc Alexandri nostri sententiam. Quin & ipse Dio, lib. vltimo auctor est Claudium transfulisse statuam Augusti, quæ in foro erat, ne aut semper spectaret cædes, aut semper velata esset. Quasi indignum fuisset statuam Augusti, qui Pontifex Maximus fuerat, cædes spectare, eo solo nomine quia Pontifex fuerat. Quid definitiam in hac re non habeo, cum hinc auctoritas Senecæ propendat: illinc verò Dionis etiam auctoritas, & nonnulla ratio. Quid? Quod ipsi Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius, vique adeo delectati sunt gladiatoribus? ex quibus multi semper in arena sternebantur, & spectante Populo cadauera fiebant? Claudius verò ipse meridianis, qui in mortem proniores erant, supra modum sit delectatus? Ipsi autem pontifices maximi erant, nec arguuntur spectasse cadauera, contra vetustissimas, & sanctissimas Pontificum ceremonias.

Ad C A P. V T I C.

26. Fol. 78. a. lin. 27. *Quatuor Prætores lege Bæbia.* Hu-

ius legis sensum non est assequutus Alexander, sicut nec Paulus Manutius, lib. de Legibus Rom. Iubebat verò hæc lex, alternis annis quaternos Prætores creari, cum antea quotannis seui crearentur. Idque probare possumus inductione. Apud Liuium certè, si euoluas Prætores singulorum annorum, comperies alternis annis seuos, alternis quaternos Prætores factos. Præterea, non videtur consentaneum quod scribit Alex. lege Bæbia cautum, vt Prætores crearentur à ternis ad quaternos. Vsitatum enim Romæ nunquam fuisse videtur, vt tres essent Prætores. Epitome Liuiang, lib. 20. tradit numerum Prætorum ampliatum fuisse, vt quatuor essent. Idque multò antè legem Bæbiam. Hic verò numerus, non videtur imminutus, ne post legem Bæbiam quidè.

Fol. eod. lin. 39. Itau: decem crearentur. Locus hic explicatu difficilis. Vniunque enim firmæ auctoritates, & rationes. Pro Alexandro stat Pomponius Ictus. Deinde vno & eodem anno. Nempe quo Cic. Prætor fuit, colligas decè Prætores fuisse, partim ex Orat. pro Cluentio: partim ex Ascon. Nempe ipsum M. Ciceronem, repetundarum: C. Aquilium Callû, ambitus: C. Orchnium, pecularis, Q. Nafonem, de falso: M. Pletorium, & C. Flaminium, inter sicarios: Qui omnino sunt sex. Quibus si addas ex Asconio P. Cassium, maiestatis: Et C. Antonium, ex eodem Ascon. in Orat. contra C. Antonium, & Catil. competit, erunt octo. Quibus denique si addas Vrbanum, & Peregrinum, manifesto sunt decem Prætores. **C O N T R A.** Alexandrum tamen, & Pomponium multa faciunt. Dio. lib. 42. scribit. C. Cæsarem quo pluribus gratificaretur, post oppressam iam libertatem decem Prætores creasse. Quod non obseruasset, si ante ea tempora receptum id fuisset. Deinde, eo anno quo, Cic. reuocatus est ab exilio, videntur tantum octo Prætores fuisse. Nam in Orat. pro Milone: scribit Septem: Prætores consensisse, vt lex ferretur de suo reditu: eosque nec plures numerat. Orat. Post reditum in Senatu. Oratione autem pro Sextio. & in Pisonem scribit, Omnes Prætores preter vnum legem de suo reditu promulgasse. Tertio, Cælius epist. 3. lib. 8. Famil. Octo tantum Prouincijs Prætorias cõstituit, etque tantum octo numerat

numerat Paulus Manutius, Comment. in illum locum: Quare non sine aliqua ratione vir doctissimus pronuaciat. Pomponium illum grauius errasse, & multos etiã inter quos hic Alex. est, in errorem induxisse: in eo saltè quod tradit de hoc numero Prætorum.

Fol. 78. b. lin. 5. Et mox alios qui ararij. Hæc etiam ex Pomponio, Alex. est mutuatus. Scriptores verò rerum Romanarum, Prætorum Aërrarij quod sciam non meminerunt. Dio. lib. 43. expressis verbis tradit Aedilibus, (non Prætoribus) attributam ararij curam. Nec in ea re quicquam videtur mutatum, vsque ad principatum Augusti. Qui eam curam Prætoris viris demandauit, nisi fortè eam curam dicas restitutam Quæstoribus, ex eo quod Suet. Aug. 36. scribit, Augustum auctorem fuisse vt Aërrarij cura, a quæstoribus ad Prætorios viros transferret. Quod tamen negat Dio. **Q U O D** addit Alex. Augustum sedecim Prætorum numerum expleuisse, verum id quidem est, sed nec Augustus id fecit primus; nec is numerus diuturnus fuit. Quod vt facilius intelligas, hæc habe de Prætorum numero, post euersam libertatem, à C. Cæsare. C. Iulius Cæsar primus 10. Prætores fecit, aut saltem vt decem Prætores ordinarij essent. Auctor Dio. lib. 42. Deinde idem Cæsar, anno vrbis 709. quatuordecim fecit. Auctor idem Dio. lib. 43. Tum anno sequenti, sedecim: vt idem Dio. tradit. Suetonius solum hoc tradit, Prætorum numerum à Cæsare ampliatum fuisse. Non addit quis numerus is fuerit. Post Cæsarem Augustus. Primum quidem decem tantum Prætores fecit, idque pluribus annis: vt auctor est Dio. lib. 53. Post eã Anno 764. Vt idem Dio. lib. 56. tradit sedecim Prætores fecit, quia tot Præturam petierant, quorum nullum offendere volebat. Posterioribus autem annis duodecim tantum fecit. Quare hic numerus dicitur à Cornelio Tacito Annali 1. ab Augusto traditus. Ex quibus etiam aliqui fortè curam Aërrarij gesserunt. Nam Aërrario præfectos Suet. vocat Prætorios, & Prætores. Aug. 36. Claud. 24. & Tacitus 4. hist. Post. Augustum etiã variè habitus est Prætorum numerus: nã Tiberius modo 12. modo 11. creauit, vt auctores sunt Dio. lib. 58. & Cornelius Tacitus. Claudius verò alias 14. alias 13. alias etiam medio

inter hōs numero. vt auctor est Dio. lib. 60.

Fol. 79. a. lin. 38. *Quæstorum ope miterentur.* Hic omnia perturbat. Hæc enim intelligenda sunt de Pratoribus prouincialibus, non iis qui in vrbe ius dicerent, vel quæstiones exercent.

Ad CAP. 19.

Fol. 85. a. lin. 35. *Id quod Octavianus Augustus.* Certè apud Ammianum Marcellinum lib. 15. Imperatores ante Cōstantium dicuntur salutari soliti, eo more quo iudices salutabantur. Constantius verò nouo more passus est, vt qui admitterentur ad Imperatorem, ante pedes eius statuerentur supplices, hoc est curuata ceruice humi propè affixi. Qui ritus videtur fuisse adorandæ purpuræ, apud eundem auctorem. Is autem expressus est à regibus externis qui eo modo salutabantur.

Fol. 86. b. lin. 38. *Tametsi Iulius Cæsar.* Falsus est hoc loco libarius. Scribere debuit *C. Cæsar pro Iulius Cæs. r.* Hæc enim de Caligula sunt intelligenda: qui apud Senecam vituperatur pluribus locis, eo quod hoc facto libertatem Romanam infra seruitutem deprimeret. Certè pedes osculari seruile fuit, multis etiam post Caligulam sæculis. S. Saluianus epist. 4. ad sororem. Osculare pedes parentum tuorum, quasi ancilla, manus quasi alumna, ora quasi filia.

Fol. 187. a. lin. 36. *à Senatorio.* Excidit hoc verbum Alexandro Imprudenti. Quippe senatores etiam annulum gestabant, Voluit ergo dicere à plebeio. Inuenio porro, & seruis suos fuisse annulos signatorios. Sed hi longè diuersi fuerunt ab annulis nobilium.

Ad CAP. 24.

Fol. 95. a. lin. ultima. *Apud quem leuiores causæ expendantur.* Tribuni Aërarij ante principatum Augusti de iisdem causis iudicabant, de quibus senatores, & equites. Iudicabant enim lege Aurelia, cum senatoribus, & equitibus. Horum verò ordinem auxerunt, immutarunt postea Imperatores. Nondum tamen bene scio an iudicia ita sint partiti, vt leuiores causæ ad Tribunos ararij reiectæ sint.

Ad CAP. 25.

28 Fol. 99. a. lin. 14. *Ac Statano. Lege Statano, vel Sta-*

tanæ, vel statinæ. His enim modis scriptum reperio nomen huius siue Dei, siue Deæ & refer hæc quæ scribit hic Alex. ad puerperium. Nam simul ac infans natus erat, statuebatur in terra, & Statano auspicabatur. Tertul. de anima. *Prima Constitutio infantis super terram, Statane Deæ sacrum est.* Varro hunc Deum Statanum nominat. D. August. cap. 21. lib. 4. de Ciuit. Statulinum. Eo porro ritu infans statuebatur in terra, vt quasi ipse sibi relinqueretur, quo per se stare diceretur: Cadens autem excipiebatur ab obstetrice, vel matre. Quem ritum notare potes apud Papinium Statium Syluarum. lib. 1. 2. & 3.

Fol. eod. lin. 29. *Qui dies Lustricus nomen habet.* Tertulliano dicitur Nominalia. Cui astipulantur etiam veteres Glossæ. Nominalia. *ἰνοματόρεστα.* Græcus ἀμφιδρόμια. Quamquam Amphidromiis illis Græcorum non sit impositum nomen, vt volunt illæ veteres Glossæ citatæ, sed die decima, vt hic tradit Alex. ex Suida.

Fol. eod. lin. 39 *Apud prefectos ararij profiteri.* Hoc ipsum traxit Alex. ex Capitolino in vita Antonini. Tamen in ea re non satis bene Capitolinus. Quare nec etiam Alex. Res sic habet. Antoninus Imp. circa eam rem nonnulla immutauit. Fortè vt die tertio nomen imponeretur, quod ante seruis fiebat. Professionem tamen non instituit. Huius origo est à Seruio Tullio. Qui prole nata iussit propinquos nummum inferre in ædem Iunonis Lucinæ. Illam verò desitam vitio temporum, dicitur Augustus reuocasse. Quo iure tamen nescio. Nam si par ratio fuit professionis quæ fiebat prole nata, & eius quæ fiebat vxore vel dicta, vel dimissa, vel mortua: prohtendi consuetudo non est sublata vitio temporum. Ante Augustum seruabatur, vt post diuortia fieret. Cælius ad Cic. Paula Valeria Triarij soror diuortium sine causa fecit. Nuptura est D. Bruto. Nondum retulerat. Neque verò est quod dicat Alex. M. Aurelium instituisse, vt hæc professio fieret apud prefectos Aërarij. Nam cura tabularum publicarum in quibus sine dubio hæc professio descripta, multo ante, erat penes prefectos. Id enim instituit Claudius, apud Tacit. Annal. 13. Hæc verò tabulæ, in arario tum asseruabantur. Hæcque cura fuerat & Quæstorum, & Prætorum vt iam diximus.

Hæ ergo tabulæ primum in Atriò libertatis, à Curato-
ribus, & seruiis publicis asseruata: deinde à Quæstori-
bus in Dætrario. Tum ab Aedilibus, Quibus Aëriarj cu-
ram commisit C. Iulius Cæsar. Tum a Prætoribus, ex
Instituto Augusti: postmodum ad Quæstores rediit
eâ cura sub Claudio, & post illius principarum ad Præ-
fectos, cum interim eâ tabulæ in Aëriario haberentur.

Ad C A P. 27.

29 *Fol. 103. a. lin. 11. P. enim Philo. &c.* Caue putes P.
Philonem primum proconsulem fuisse. Is fuit T. *Quin-*
ctius. Liuius lib. 3. *Ipsam Consulem (A. Posthumi) Roma*
manere ad conscribendos omnes, qui arma ferre possent optimum
uisum est. Proconsulem T. Quinctiu subsidio castris cum sociali
exercitu missi. Tamen à Philone quasi ordinarius cepit.
esse Proconsulatus. Certè frequentior ab eo cæpit esse.

Fol. 103. b. lin. 6. Proprætores auspicia non habebant. Non
satis bene hic Alex. Hæc res controuersa est inter Gru-
chium, qui omnes Proconsules, & Proprætores quibus
bella gerenda committerentur, auspicia habuisse con-
tendit: & Sigonium, Qui non omnino quidem Gruchio
repugnat, sed solum negat auspicia habuisse eos, qui ex
priuatis hoc est qui ante nec Prætores, nec Consules
fuerant, administrationem tamen alicuius prouinciæ,
vel belli, decretam sibi Tributis tantum comitiis acci-
piebant. Itaque Proprætorum genus quiddam consti-
tuit, eorû qui auspicia non haberent, hoc est qui extra
ordinem in prouinciã mitterentur Tributis comitiis.

Fol. eod. lin. 38. Proconsuli sex tantum Fastium &c.
Hoc ex Appiano descripsit Alex. ignarus fortasse parum
in eâ re credendum esse Appiano. Alij ex recentioribus
Proconsuli duodecim fasces, Proprætori tantum sex tri-
buunt. Habita saltem ratione temporum libertatis. Nam
Augustus id aliqua ex parte immutauit.

Fol. 104. a. lin. 19. Prætorumque Consul, &c. Quid hoc
loco sibi velit Alex. non satis assequor. nisi librarius er-
rauerit scripseritque Prætorum pro Quæstorem. Et tunc
verum id quidem erit: Quæstores aliquando præfuisse
prouinciis Consularibus, & Prætoriis. Poterât enim Pro-
consules, & Proprætores accepta prouinciã, in eam Quæ-
storem suum mittere, cuiusque cûræ totam prouinciã

committere. Idque permulti fecerunt. Quod verò addit,
habuisse insignia Prætoria, non dum scio an satis verum
sit. Et si scio habuisse imperium tantum, quantum ha-
buisset in ea prouinciã is, cuius vices gerebant.

Fol. eod. lin. 23. Quasdam prouincias, &c. Id intelligi de-
bet de temporibus quibus Romæ præfuerunt Imperato-
res. Certè Capitol. quasi nouum annotat in M. Aurelio,
quod Prouincias è Consularibus Proconsulares, è Pro-
consularibus Consulares, vel Prætorias, pro belli neces-
sitate fecerit. Alioquin temporibus libertatis, in senatus
erat arbitrio, Prouincias Consulares, vel Prætorias facere.
Cic. de Prouinciis Consular. *Faciã illas Prætorias, ut Pi-*
so, & Gabinio succedatur statim, &c. Id etiam liquet ex a-
liis auctoribus multis.

ANIMADVERSIONES IN LIB. 3. GENIALIUM DIERVM Alexandri ab Alexandro.

AD CAPVT 2.

30 *Fol. 114. b. lin. 5. Illud argumento est* Parum cautè hic
Alex. Dicitur enim Numa apud Plut. vetuisse, ne
corpus suum cremaretur: sed & leges 12. tabularû, morè
cremandorû corporû agnoscent. Et lex illa Posthumia
Numæ, de qua *lin. cap. 12. lib. 14. Vno rogatus, ne respergitio*
videtur ad hunc morè pertinuisse. Quare vterque mos &
cremandi, & sepeliendi corpora mortuorû, cognitus iã ab
initio nascentis reipub. Romane: contra quam velit hoc
loco Alexander. Quod verò mox dicitur ab Alex. Decre-
to sancitum vt corpora mortuorum cremarentur, parum
etiam rectum videtur. Si enim ita decretum, Quare non
ex æquo omnes familie corpora mortuorum suorum
cremauerunt? Lex enim æque ad omnes pertinet. At ex
familia Corneliorum, nemo ante Sylla dictatorem cre-
matum est, vel auctore Cicero. 1. de legib. Fuit ergo li-
berum cuique familie cremare, vel sepelire corpora
suorum mortuorum.

Fol. eod. lin. 14. dñ Antonini Cæsares. Nihil tale legi in to-
ta historia Romana. Legi certè Antoninos cõdidisse de-
ges nonnullas, circa rationem sepulchrorum: nõ tamen
E E e ij

eos vetuisse cremari corpora. Sed & is mos post Antoninorum tempora permansit integer apud eos saltem, qui deos colebat, & Idola: quod liquet ex serie historię Romanę. Narratque Pomponius Letus ex Zonara, historiã Eudoxiã, quã manifestò euincit morem cremandorum corporum, etiam tum vřitatum fuisse. Quod si is mos dicendus sit defuisse à temporibus Antoninorum, id intelligendum erit apud Christianos, qui maximè tum cœperant propagari. Christiani enim corpora suorum in terra condebant. Vnde Tertul. lib. de Resurrect. carnis, crudelitatis eos accusat, qui corpora mortuorum cremarent. Et lib. de Corõna militis, eum quidem morem in Romana militia agnoscit, reprehendit tamè in Christiano. *Et cremabitur ex disciplina castrę Christianus, cui cremare nõ licet: cui Christus merita ignis indulsit.* Alexander verò videtur in errore inductus, eò quod scribat Macrobius cap. 7 lib. 7. Saturnal, hunc morem cremandi sublatum fuisse, & minus vřitatum suo tempore. Debuisset Alex. animaduertere, Macrobius vixisse circa tempora Iuliani Apostata, Valentiniani, & Gratiani.

Fol. eod. lin. 18. Hoc ex Seruio sumpsit Alex. sed sine iudicio Historiã enim sacrã docent, morem sepeliendorum corporum diu ante Thaletus Milesij tempora vřitatum inter homines fuisse. Sed & Cic. lib. 2. de Legib. docere videtur hunc morem terra condendi cadauera antiquissimum fuisse, & à Cærope Athenis institutum.

Fol. 115. a. lin. 3. *Et Iberis vulturibus & cat* Repugnare videtur Procopius, 1. de bello Persico. Scribit enim Cabadem Regem Persarum, conatum fuisse facere, ne Iberi more suo corpora mortuorum terra conderent: sed potius more Persarum, vulturibus & canibus exponerent. Quæ sine dubio ostendunt, Iberos non probasse eam sepulturę rationem, quam eis tribuit Alex. Veruntamen vereor ne parum fide dignus sit Procopius. Videtur pro certo ponere Persas solitos vulgo corpora mortuorum feris exponere, Cum tamen hæc sepulturę ratio vulgò Persarum non fuerit familiaris. Licet magni fieret à magis: vt colligere poteris ex Cicerone, Tuscul. 1. & Strabonẽ, lib. 15. & Herodoto lib. 1.

Fol. eodẽ lin. 18. *Humi verò tradere.* Ninus apud Diodorum siculũ lib. 3. conditus est sepulcro alto nouen stadia, & longuo decem. Belus apud Ælianũ, lib. 13. conditus est vna vitrea plena oleo, quã postea explere studuit Xerxes, nec potuit. Post illos Sardanapal crematus est, opinione multorũ: vel certè conditus terra, vt est apud Athenæum, lib. 12. Iuxta Niniũem urbẽ. Ergo non fuit tantũ piaculum humi tradere, vel igne cremare corpora Regum Assyriorum.

AD CAP. III.

31 *Fol. 117. a. lin. 15.* *In quibus etiã absentes.* Ex Suet. & Plutarcho in Cæsare, liquet legẽ fuisse Romę, ne in comitiis absentiu ratio haberetur. Ergo si qui absentes magistratũ obtinuerunt, soluti sunt legibus: vt sic eorũ ratio haberetur in comitiis.

Fol. eod. lin. 29. *Qui nullos antea, &c.* Scribit Appianus 1. Bel. Ciu. Hoc caput fuisse inter leges Cornelias L. Sylla. Qui hanc legem non primus instituit, sed veterem reduxit. Nam apud Lium lib. 32. extat contentio tribunorum plæbis, impedientiũ ne T. Quinctius Flaminius Consul fieret, qui petebat consulatũ ex Quæstura, eò quod legitimis gradibus ad eum honorẽ non ascenderat. Et Cic. C. Iulij petitionem extraordinariã appellat, quia tantum Ædilis fuerat: vt ex Alcon. liquet.

Fol. 117. b. lin. 2. *Collegã sibi sepe nominabat.* Cautè hoc accipiendum. Id enim solum locum habuit, cum iisdẽ comitiis duo Consules creari non poterat, sed vno creato, alij qui petebant non expleuerant numerũ centuriarũ, quo opus erat vt quis Cos. designaretur. Eo modo apud Lium lib. 37. M. Faluius nobilior, Cn. Manliũ collegam dixit, cum ceteri centurias non expleissent. Neque id solum in Consulibus locum habuit, sed etiã in Tribunis plæbis, vt apud Lium lib. 4. videre est.

Fol. 118. a. lin. 12. *Qui maritus.* Adde. *Vel in numero maritorum.* Propter sponfos, qui re vera mariti non erant: in maritorũ tamen numero erant, vxorium non pendebant, & præmia ferebant maritorũ, vt liquet ex Dione, & Suet. Sed & Gellius ex quo hæc sumpsit Alex. hanc clausulã non omisit.

Pag. eadẽ lin. 16. *Duodecim fustes.* His insignib⁹ adde. *Sci-*
E E e iiii

eburneum, calceos auratos, sellam curullem aliquot gradibus altiore. Quæ fortasse addita ab imperatorib⁹. Cassiod. 6. Variar. in formula consular.

Pag. ead. lin. 20. Tamen fabius. Livius lib. 7. Hoc refert ad quoddam plebiscitum. Aliis inquit plebiscitis tantum ne quis magistratum eundem, intra decem annos caperet. Vide manut legib. Rom. & Sigon.

Pag. ead. lin. 26. Quod lege curiata cauebatur. Quid hoc loco velit Alex. non bene capio. Si enim velit lege curiata senatum decrevisse prouincias consulibus, falsum. Prouinciæ videntur fuisse in arbitrio senatus, vt in eas mitteret quos vellet, consules, vel Prætores. Lex curiata videtur eo solum fuisse necessaria, vt imperium, & auspicia haberent, in ea prouincia quæ sibi decreta esset. Sin autem velit lege curiata datum negotium senatui, vt mandaret prouincias consularibus, aut Prætoribus, cum primum commodum visum esset: nescio an id sit consentaneum. Certè nihil tale legi in tota historia Romana.

Pag. ead. lin. penult. Colliumque. Lege Calliumque. Calles, & Sylux prouincia fuit in Italia. Quæ prouincia cur defamatisima dicatur non video. Erat fortè minoris negotij. Ad quam tamen sæpe Quæstores mitterentur, potius quam consules, eo quod esset in Italia.

AD CAP. V.

31. Fol. 121. lin. 15. Sextricitium. Lege sestertium, & huc locum prudenter cape. Etsi enim Sestertium fuit locus, vbi dantur pœna afficiebantur. Non omnes tamen pœnam subibant in eo loco. Multi in Comitio. Sen. Cõtrouersia lib. 7. Trium viris opus est, Comitio, Carnifice. Multi in alia parte vrbs. Sestertium autem videtur distasse ab vrbe aliquot miliaribus, & ab ea distantia nomen habuisse. Tradit Plutarchus in Galba, eo loco occidi solitos, qui à Cæsaris damnati essent. Quod præbuit occasione viris doctis existimandi eum locum seruilibus pœnis sepositum: ibique cruces, ac patibula defixa, & cadauera abiecta fuisse. Quod verò aliqui ex Acrone tradunt, Puculas, & sestertium idem fuisse, nescio an verè dicant. Fuit quidem sestertium extra portam Esquilinam: Puculos verò Varro 4. de lingua Latina dicit etiam esse lo-

cum publicum vltra Esquilias, vbi putrescerent cadauera proiecta. Sed tamen Puculi non videntur tantum ab fuisse ab vrbe, quantum aberat Sestertium.

AD CAP. VII.

Fol. 127. b. lin. 35. Lege Mania. Legis huius hæc sunt verba, apud Nonium. Contra lex Mania, (quæ vel mania, vel mania, vel mania dicitur apud alios auctores), est in pietate, ne filij patribus luci claro suggilent oculos. Quæ lege non videtur veteri, ne filij præstent hoc supremum officium parētibus: sed ne id præstent luci claro, verum potius in tenebris, vel obscuro lumine, vel ianuis, & fenestris clausis. Quare non satis bene Alex. hic, & Pet. Crinitus, cap. 12. li. 18. de honesta discipl. & Gyal. de sepult. & alij.

Fol. 128. lin. 1. Propiores affines, & car. Hoc non videtur affinibus commissum munus, sed Pollinctoribus. Nonius verbo Pollinctores, multa in eius rei confirmationem citat. Vlpianus lege funeris: 37. D. de relig. & sumpt. fun.

Pag. ead. lin. 5. Græcis verò septemdecim. Fallitur Alex. inductus in errorem quod Homerus vltimo Odys. scripserit totidem diebus Græcos Achillem luxisse, antequam sepelirent. Illud verò Homerus notat, vt quid nouum, & more vulgari non receptum, in exaggerationem doloris totius Græciæ, ob mortem tanti herois. Cæterum, vltimo item Iliados, lucui illi præscribit ad summum nouem dies: ita vt decimo exequia fierent, & cadauer cremaretur, & sepulchrum clauderetur. Quod etiam obseruat in sepultura filiorum Niobes, eodem lib.

Pag. ead. lin. 27. Quod fuit in more Syracusanis. Hæc ex Plutarch. Timoleonte sumpta sunt, sed mala fide. Plutarchus enim vt Pompam funeris Timoleontis extraordinariam, & præter vulgatum morem doceret esse, eo amictu & ornatu scripsit Syracusanos processisse. Debuerat verò animum aduertere Alex. ad Plutarchi verba, quibus ait hanc Pompam fuisse quasi solennem, & festam quandam supplicationem. Quæ satis indicant habitum illum, & ornatum non fuisse funebrem. Sed & quod sequitur de Sicyoniis, detortum est etiam,

ex eiusdem auctoris Arato. Vbi Plutarch^o ait, Sicyonios luctum suum mutasse in publicam letitiam. Quam ob rem veste alba, & coronis vsi sunt, contra quam mos funebris pateretur. Vt in errore perstaret Alex. debebat quoque Annotatione, in funeribus eorum populorum Cantica, saltationes & similia adhibita fuisse. Horum enim etiam meminit Plutarchus, in descriptione Pompæ funebris, tum Timoleontis, tum Arati.

34 Fol. 129. a. lin. 7. *Pellibus quoque.* Nimiū audacter Alex. Festus qui solus huius moris viderur meminisse, hoc tantum scribit. Lugentes quoque diebus luctus in pellibus sunt. At in pellibus esse, non est, vestiri pellibus: sed vel in pellibus sedere, vt interpretabatur Blondus: vel aliquid tale.

Pag. ead. lin. 37. *Senatoribus vero.* Id seruatum est etiam in funeribus militum. Auctor Tertul. lib. de Corona milit. Certè Tuba nescio quid bellicum intonat, & videtur honoris ergo tributa bellicosus hominibus, in funere. Virgil. 11. Æneid. & in eum lib. Seruius. & Appia. 1. bel. Ciuil.

Fol. 129. b. lin. 5. *Itaque filii parentes.* Interdum Cadauera vehebatur in curru ab equis albis. Id velle viderur Cornelia, apud Propert. lib. 4. *Sim digna merendo, cuius honoris ossa vehantur equis.*

Fol. 130. a. lin. 8. *In veste pulla.* De colore vestium lugubrium vide auctorem lib. de funerib. & Lipsium Comment. in 2. Annal. Taciti. Nā in ea re variatū est Romę.

Fol. 130. b. lin. 19. *Ignem supposita.* Malim ignem suppositum Pyrię, non à Pollinctore, vt vult hic Alex. sed ab eo qui proximè sanguine contingebat defunctum. Auctores habeo Virgil. 6. Æn. *subiectum more parentum, auersi tenuere facem.* Et Seruium, ac donatum in eundem locum.

Fol. 132. b. lin. 4. *Fuit que institutum.* Hic viscerationem cum Epulo viderur confundere, & malè. Hęc enim duo, inter se differunt. Visceratio viderur fuisse largitio quædam partium carnis, facta plæbi infimæ & ieiunæ. De qua Ljuius lib. 8. & 39. in fine. Epulum autem erat solēnior quædā cæna, præberi solita ciuibus honestioribus.

Viscerationem præbere multo fuit frequentius, quam epulo populum excipere. Suet. in Julio viderur docere, Tulum Cæsarem primum inter Rom. in obitu filię epulum dedisse Populo. Cum si qui antè Cæsarem in funeribus epulo Populum exceperint, id fecisse dicatur, in funeribus parentū, vt Fauustus Sylla, apud Cic. & Dio. & Q. Tubero & alij.

Pag. ead. lin. 8. *Silicernium.* Multæ sunt huius vocabuli acceptiones, quas vide apud innumerum auctores.

AD CAP. X.

De Trulla nihil hic. Quia fusè eam describimus in Conuiuio Romano, quod propediem emitimus.

AD CAP. XI.

Fol. 137. a. lin. *Vltima.* *Bibebant enim.* De his, vt & de loco cœnandi de quo infra, vide etiam conuiuium illud nostrum Romanum.

AD CAP. XIII.

35 Fol. 144. a. lin. 11. *Tametsi seruium Tullium.* Re vera seruius Tullius Pop. Rom. Primus censuit, & post eum ceteri reges, & postea Consules, vt P. Valerius, & T. Lucretius: & post T. Lartius dictator. Sed & Dionys. censores institutos tradit, quia census erat necessarius ciuitati. Quem consules bellis gerendis occupati, non poterant agere Adeo vt 17. annis, nullus census factus sit, post consulatum L. Cornelij, & Q. Fabij.

Pag. ead. lin. penult. *Notas ascriberent.* Ljuius lib. 39. Patrum memoria institutum fertur, vt Censores motis senatu ascriberent notas. Id debuerat Alex. admonere, ne quis in ea re falleretur. Floruit enim T. Ljuius sub Augusto, & Tiberio.

Fol. 145. b. lin. 18. *Lutius quoque Caesar.* Non debuit numerari inter Censores, non enim egit censum, sed recensum populi: Qui longi diuersus est a censu. In hoc opes, facultates, liberi, familia cuiusque censetur, in illo, viderur quam iuste quisque Frumentum è publico capiat, vel alia præmia &c. Vide Lipsium cap. 27. Electorū.

AD CAP. XXI.

De latruncolorum, calcnolorum, Talorum, & Tesserarum ludis. Vide etiam conuiuium Romanum. Hi enim ludj vsitati erant inter conuiuias.

Fol. 162. a. lin. 36. Cum per Circulos. Hi circuli rotæ erant, in quas magno saltu se Petauristæ coniciebant, eo modo quo Gallinæ se vesperi coniciunt in perticam, vel tabulam parieti affixam, in qua sunt pernoctatura: *περὶ τῶν* enim, *κεν περὶ τῶν* Julio Polluci ea pertica est, vel tabula. Eam verò rotam traiciebant Petauristæ, nec contingebant: Mar. *Quam rota transmissis rotis intacta Petauris.* Manil. cuius verius infra scribemus. Alias tamen rotam illam non traiciebant, sed in ea hærebant duo, vel plures sibi mutuo aduersi: ita ut rotam versarent vicissim, modo in ea summa residentes, modo ex ima pendentes, collo ad terram deiecto. Manil. utrunque ludi genus sic explicat. *Etiā ille cetera cognata per artem corpora, quæ valido saluunt excussa. Petauris, Alterosque ceteros motus, alatus & ille nunc iacet, atque huius casu suspensitur ille.* Petauristæ etiam dicti funambuli, qui quia è fune peudebant capite modo in altum erecto, modo hinc, modo illinc subiecto, modo etiam terram versum deiecto, pro ut funem vel pedevno vel duobus, vel hac, vel illa manu tenebant, veteribus Latinis dicti videntur Cernui. Denique Petauristæ generali vocabulo dicti videntur, quicumque saltibus, vel scenis leuioribus mouerentur: a græco *περὶ* &c. Mirum verò mihi videtur, quod Alex. hic eum ludum numeret inter eos, qui familiares erant ciuibus Romanis. Ad eum enim, opus erat insigni audacia, & ut ait ille, decebat talem ludium dicere aut supremo diei vitæ suæ. Quare eo nomine parum decorus videri potuerit ciuibus ingenuis.

Fol. 162. b. lin. penult. Noces Ocellatæ. Hic ludit Alex. Quasi vero hic nuclorum ludus, non veniret intelligendus nomine nucum: aut quasi his nucleis pueri non forent vsi pro nucibus ut magni interfuerit nucum ocellatarum meminisse. Hoc vero traxit ex Suet. in quem mendosum Alex. inciderat. Melius ergo Torrent. hunc Suet. locum explicat. *Quem vide comment. ad eum locum.*

Ad Cap. 21.

36 *Fol. 165. b. lin. 1. Vt nisi tertio die.* Id quidem verum est de votis quæ publice simul a toto Populo, pro salute Imperij, & Imperatoris concipiebantur: & ea vota solemnia erant. Isque dies dictus est votorum dies. Vota

autem quæ sigillatim singuli nuncupabant, vel pro amicis, vel pro familia, quare non sint concepta alio die. Sed neque illa vota solemnia concipiebantur tertio die post Kal. sed 3. nonas, qui est secundus post cal. Auctores Plutarch. in Cicerone & Capitolinus in Pertinace. Hic vero dies Festus erat, & latus: nec solum in vrbe, sed & in principiis apud signa. Ibi enim etiam nuncupabantur vota. Huius ergo diei, & lætitiæ causa positus luctus, ut ex Spartiano annotat hic Alex. & epulatum vitatum, ut auctor est Tertul. Apologet.

Pag. eadem lin. 4. Iacere stipem. Arbitror ea causa non solum ad Lacum Curtij sed etiam in thesauros, & in ora, ac capita fontium iaci solitas stipes. Id enim familiare fuisse Romanis colligo ex Plinio Iunior, lib. 8. epist. & Seneca 7. Benefic. ac epist. 126. ac 4. naturalium Quaestionum.

Pag. ead. lin. 10. Non aliter nisi verbis conceptis. Hoc etiam seruatum puta in priuata votorum nuncupatione. Imo hoc videtur vnum fuisse ex præcipuis sacerdotum officijs. Senec. controuers. 2. lib. 1. *Pro libertate vota facienda sunt, captiue mandabitis? pro pudicitia vota facienda sunt, Prostituta mandabitis &c.* Pontifex ergo, in hac votorum nuncupatione quasi monitor erat eorum quæ dicenda, & agenda. Ideo Ter. Apologet. *Illos suspicientes Christianis manibus expansis quia innocens, capite nudo: quia non erubescimus: denique sine monitore, quia de pectore oramus:* Vbi modum orandi Christianorum opponit Romano: manus expansas, aram tenentibus: caput nudum, velato: absentiam monitoris, presentiam pontificis concipientis verba voti. Miror vero quod non monuerit Alex. vota nuncupata signari solita fuisse, & affigi statuis, vel valuis templorum eius dei cui vota facta erant. Quod Romani dicebant incereare genua, vel templa deorum.

Pag. ead. a. lin. 18. Ver sacrum. Hæc ex Lulio sunt lib. 13. & 34. Dionys. lib. 1. Seruio, Festo Nonio, & aliis. De vero vide cap. 6. lib. 1. aduersariorum Pithoei. De Vernis autem conuiuium nostrum Rom.

Fol. 165. a. lin. 35. Ipso die iniit magistr. Quasi vero aut semper eo ipso die ad bellum proficiscerentur, aut non quasi concionem haberent die iniit magistratus, nisi

ad bellum proficiscerentur. Dies initi magistratus auspicalis erat, & dicebatur. Eoque vere munia sui magistratus obibant, etsi tantum dicis causa. Vide quæ Lipsius ad 4. Annal. Tacit.

ANIMADVERSIONES IN LIBRUM QUARTUM GEN- NALIUM dierum Alexandri ab Alexandro.

Ad CAP. 2.

37 **F**ol. 177. a. lin. 33. *Eamque argenteam.* Olim non solum Aquilam, sed signa militaria argentea fuisse tradit Plinius. Postea luxus ea fecit aurea. Dio lib. 40. *Aquila quedam est exigua facelli effigies, inque ea Aquila aurea est collocata.* Vnde colligas Aquilam dici, non solum corpus aquile (quod tam exiguum erat ut in baltheo militari abscondi posset, apud Florum lib. 4.) sed etiam totus ille ornatus, qui Aquilæ circumponebatur. De quo Tacit. 15. Annalium. *Hinc agmina legionum stetero fulgentibus aquilis, signisque, & simulacris in modum templi.* Sic enim locum illum Dionis malim explicare, quam Aquilæ nomen communicare illi Aediculæ, quæ in principiis, & in qua Ara auguralis, & pecunia militaris, & signa reponebantur. Hæc porro Aquila pede fulmen tenebat, ut auctor est Dio lib. 43. & Nummi.

Pag. ead. lin. 36. Vnguentis haberent delibutam. Non solum id fiebat diebus Festis, sed iis omnibus, quos milites aliqua de causa lætos haberent, ut cum obviam irent Imperatori honoris ergo. Vnde apud Tacitum Annali 1. novum est, & ominosum, quod Druso propinquantiquasi per officium obviam quidem fuere legiones, sed non lætæ ut assolet, neque fulgentibus signis. nimis longum esset attexere ea, quæ in hanc rem scribunt Suet. in Claud. Orosius, Plinius lib. 12. cap. 4. Tacit. Annal. 15. & 4. hist. Contra, in luctu signa illa pulvere squailida erant, sicut & ipsi milites. Ommino vero signa tantæ erant auctori-

408
tatis in exercitu Rom. ut ea venerentur milites, per ea iurarent, ea diis omnibus ante ferrent ut loquitur Tertul. Apologet. & Liuius lib. 6.

Fol. 177. b. lin. 28. Vexillum. Vexillum inquit Dio, lib. 40. quoddam ex eorum numero est, quæ magna, & velorum familia sunt, inscriptum puniceis litteris, ad notitiam exercitus, imperatorisque faciendam. Erat vero pro signo manipulari cuiusque centuriæ. Item Veteranis, qui ex auctoritati quidem, sed non donati missione erant, quod frequenter contigit sub imperatoribus. Hinc intelliges, quid sit apud auctores historia Romanæ sub vexillo retineri: quid sint vexillationes: & qui vexillationum præfecti: & quid vexilla Veteranorum.

Pag. ead. lin. 31. Nomen imperatoris. Non solum nomen, sed etiam Imago. Colligas ex Suet. Calig. 14. Tacit. 1. & 3. hist. Et ob has Imagines, videntes sæpe tumultuati iudari, cum in templum suum inferrentur, ut videre poteris, apud Iosephum, Zonarâ, Suidam.

Fol. 178. a. lin. 2. Labarum. De hoc vocabulo vide Scalig. in Festum, Palmellium in Tertul. Apologet.

38. *Pag. eadem lin. 11. Conceius labarum.* Multa erant alia signa in his erectum vexillum. Ammianus lib. 27. *Signis illico fixis ex more, cum undique ad arma conclamaretur, Imperio principis & ductorum stetit egibilis miles, vexillum operiens extollendum, quod erat opportune subeunde indicium pugnae.* Et paulo post. *Signoq; erecto quod solet ad pugnam hortari.* Qui mos etiam inualuerat tunc temporis apud Persas. Idem Ammianus lib. 20. *Signo per flammam erecto vexillum circumaditur civitas.*

Pag. ead. lin. 8. In Consulibus vero bis. Inducet te in errorem Alexander, nisi tibi caueris amice lector. Sed & quod miror Instus Lipsius, suis in Tacit. Comment. Ibi enim probat hanc Alex. sententiã. Ea vero de re sic habe. In Castris consularibus classico bis signum dabatur, si ambo cõsules adessent: si alter abesset, semel tantum. Itaque in eo pares erant Prætores, & cõsules: Id vero colliges, & nihil amplius, ex loco Liuii quod singularis est ad eum more. Is ergo sic habet li. 27. *Illud veterem ducem, & assuetum Romanis hosti movit, quod semel in Prætoris castris, bis in Consulibus referebant cecidisse: duos profecto Cõsules esse, &c.*

Vbi ecce Afrubas affluet Romano hosti, colligit duos Consules in castris consularibus esse, ex eo quod bis classico datum signum. Quod si pari ratione contigisset, ut duo praetores in iisdem castris, cum suo quisque exercitu fuissent: bis quoque signum classico datum esset, sicuti & in consularibus. Et ratio est, quia Classicum Imperij signum est, ut ait Vegetius, & canitur Imperatore praesente. Ita que praesente unico Imperatore semel classico canitur, praesentibus duobus bis, & sic deinceps. Porro autem ex eo loco Liuii, facile est colligere id signum datum sub Vesperam, & Initium noctis. Adeo ut non omnino vana sit futura coniectura viri doctissimi, qui id signum censuit fuisse dimissi conuiuij. Quam tamen gratias non probo, sed de hoc plura in meo conuiuij.

Pag. eadem lin. 13. Buccina designare. Hanc designationem Vigiliarum per cantum Buccinae, nonnulli censent respondere ei horarum denunciationi, quae Romae fiebat per accensos quorundam magistratum. Alioqui certe Centurio solebat initia vigiliarum nunciare. Testes Cornelius Tacit. Annali 15. & hist. 2. & Polib. lib. 4.

39 *Fol. 179. a. lin. 3. Rubra veste.* Haec vestis Tunica erat. Plutarcho in Fabio dicitur *ἡρώδης κόκκινος*: Isidoro Tunica rufata, vel Coccinea, vel punicea proponebatur supra praetorium. Auctor Plut. in Bruto. Ne audias Isidorum, qui propositam ait ante principia: Hoc vero vexillum proponi solum quoties ineunda pugna. Eo ergo proposito conclamabatur ad arma & milites corpora curabat. Aduerte tamen, duplici differentia tale signum propositum. Vel ut nunciaret pugnam in die crastinum, ut apud Caesarem saepe: vel ut moneret pugnam oportune, hoc est eo ipso tempore esse ineundam, ut colligas ex locis Ammiani iam citatis. Tale signum si ab hoste proponeretur, & panderetur porrectius, signum erat cohortationis ad defensionem, & proditionem Imperatoris. Ammianus lib. 29. *Sago puniceo porrectius passio milites clamoribus magnis hortario ut dedant Theodosium oportune.*

Fol. 179. b. lin. 19. Tesseram fuisse symbolum. Tessera illa vigente repub. tabella erat e ligno breui inscripta: quae ab Imperatore Tribuno dari solebat. Postea signum fuit modo vocale, ut habet in exemplis Alex. modo mutum, ut cum

cum Causis, Chereae praebuisse dicitur osculandam manum gammatam, & formatam in oblongum modum, apud Suet. Calig.

58 *Fol. 180. a. lin. 2. Prandere milites.* Prandere verbum est militare. Ne putes dici semper apud auctores, pro cibum capere medio die. Prandus enim, bene paratus est: etiam apud Liuium non vno loco.

Pag. ead. lin. 8. Alii tesseram fuisse mensuram. Plane ridiculus hic Alex, qui putet Tesseram fuisse mensuram frumenti, cum fuerit duntaxat symbolum accipiendi frumenti, non solum in castris, sed etiam in Vrbe.

Pag. ead. lin. 16. Manus vero protentare. Ut complodere sic protentare manus potest quis pluribus modis. Alias in signum irae. Alias in signum humilitatis, & deditiois suae. Irae vero militaris indicium longe aliud erat solennius: nempe hastis clypeos ferire.

Pag. ead. 18. Defectionis &c. Defectionis aliud signum prodit Am. lib. 16. nempe scuta & vexilla peruersa gestare.

Ad C A P. 3.

40 *Fol. 181. a. lin. 23. Postoque vexillo.* Id vexillum in Ianiculo statuebatur, vna cum custodiis: ut narrat Dio lib. 37. Id autem usque adeo necessarium erat, ut eo remoto comitia dirimerentur. Eoque astu, idem Dio narrat Metellum Celerem decreuisse comitia quibus agebatur de capite Rabirij.

Fol. 182. lin. 29. Siquidem L. Cassium. Fallitur hic malis modis Alex. Primo quod arbitretur legem tabellariam Cassiam latam fuisse C. Mario, & L. Flacco Coss. Lata enim fuit Lepido, & Mancino Coss. ut liquet ex Cic. lib. de claris Orat. Erroris causa est, quod ille L. Cassius Loginus, qui Trib. plæb. fuit Mario, & Flacco Coss. multas leges tulerit. Itaque ad eum retulit Alex. quod referre debebat ad eius (ut opinor) patrem: qui item Trib. plæb. erat Lepido, & Mancino Coss. 38. annis ante Consularum illum Marij, & Flacci. Deinde ille Cassius tribuit quidam tabellam Populo, ad suffragia ferenda, non tam in magistratibus creandis sed tantum in Iudiciis. Neque primus tabellam dedit Populo, sed ante illum duobus annis A. quidam Gabinius ignotus homo, & sordidus: ut est apud Cicero lib. 3. de leg. & in Lelio & in Bruto. Itaque

quatuor leges tabellas Populo Romano dederunt: Gabi-
nia, in creandis magistratibus: Cassia, in iudiciis excepta
perduellione: Papyria in feriendis legibus: Cælia, etiam in
perduellione, quam Cassia exceperat. Denique in eo fal-
litur Alex. quod tabellas suffragij punctis distinguit. in
Tabellis enim illis, nomina Candidatarum scribeban-
tur, non integra quidem, sed semiperfecta. Vnde Orat.
pro domo sua. Cic. scribit quendam fraudem facere vo-
luisse, ita ut Prætor renunciaretur interuersa Aedilitate:
& id potuisse, si modo prima litera competitorem ha-
buisset aliquem: hoc est, si nomen alicuius qui Praturam
petiisset, initium haberet ab ea littera, à qua nomen
illius fraudulentum. Puncta vero pungebantur à custodi-
bus in tabellis, quas assumebant ad hoc munus. Indica-
bantque numerum suffragiorum, quæ quisque candida-
tus tulerat. QVOD vero addit Alex. Populum Roma-
nū tandem desisse uti tabellis in ferendis suffragiis, refe-
ro ad tempora imperatorum Quibus populi suffragia li-
bera non erant, & parui momenti.

41 Fol. 182. b. lin. 30. *Quippe cum bina.* Hoc vix factum le-
gas nisi cum primis comitiis nulli magistratus creati po-
tuerant.

Fol. 183. a. lin. 9. *Et decuriatis comitiis. Lege Curiatis,* sed et-
tiam de hoc nobilis est controversia inter Nicol. Gruchi-
um, & Car. Sigonium. Horum ut scripta evolue.

Pag. ead. lin. 12. *Fertur tamen C. Cæsar.* De statu Comitio-
rum sub C. Cæsare sub Augusto, Tiberio, & sequentibus
Cæsariibus, vide quæ Lyptius collegit, suis Cōmentariis
in 1. Annal Taciti: & Bud. Annotat. in Pandect. nobis per
tempus non licet eorum breuiarium hic subscribere.

Pag. ead. lin. 37. *Fuere autem Comititia Curiata.* Hic de Cu-
riatis comitiis loquitur, quæ habebantur florente repub.
Nam ante Seruii Tullii, certum est magistratus, leges,
& quæ Populus agebat, iussa fuisse Curiatis comitiis, ut
potest quæ sola essent. Postea vero, saltem post instituta
Tributa Comititia, aboleuerunt paulatim, & adumbrata
tandem tantū fuerunt. Retentaque solū regionis causa.
Cæterum hic multa tibi cautè legenda sunt. Bellū enim
à Populo iussum Centuriatis comitiis liquet ex Liui-
o, lib. 40. 49. & 51. Duces itidem belli gerendi iis comitiis

410
lectos satis constat. Hi enim erant Consules, & Præto-
res. Nā si qui crearentur Proconsules, & Proprætores ex-
tra ordinē. Tributis comitiis creabantur. Excipto P. Sci-
pionē, qui semel Proconsul factus est Cēturiatus. Solique
dictatores opus habuisse videntur lege Curiata, ad pleni-
tudinē imperij sui: si modo id admittatur quod controuer-
sum est inter Gruchiū, & Sigoniū. Prouinciæ itē si quæ
extra ordinē decernerentur, dabantur Comitibus tributis:
ut ex multis Liuij locis liquet. Nō nego tamen Prouin-
cias ornari solitas fuisse lege Curiata.

42 Fol. 183. b. lin. 27. *Quandoque Centuriatis* Non dubiū est
quin celebriores leges his semper comitiis late sint, ut
leges 12. tabularū, & alia. Quæ ob id Centuriatis nō un-
quā dictæ sunt, vel simpliciter leges ut apud Iustinianū
1. Inst. & Gelliū lib. 10. ca. 21. nempe ad distinctionē earū
legū, quæ ferebantur comitiis Tributis. Quæ plæbilita
dicta. Hæc enim etiam totum Populum tenebant, tamē nō
deciuit tantæ esse & auctoritatis, & dignationis, quantæ
erāt leges cēturiatæ. Hæc enim ab vniuerso populo, illa a
plæbe tantum iubebantur: & sepe ferentibus minoribus
magistratibus. Quamquam maiores etiam iis sepe comi-
tiis plæbē rogare solebant.

Fol. 184. li. 15. *Sacrorū desecrationē.* Intellige Cōsecrationes
& dedicationes omnes, quas publice in cōsuetudine populi
fieri oportebat: Quæ sine dubio initio factæ Calatis co-
mitiis, ut Gellius scribit. Post legē autē Papyriā fuit po-
testas plæbeiis magistratibus eas faciendi Tributis co-
mitiis. In quo satis erat denūciare pōtēsticibus, ut adessēt.
Quibus renuētibus, poterat magistratus plæbeius dedica-
tionem illam perficere. Si tamen videbatur, cogebant
Tribuni plæbis pōtēstices, ut huic dedicationi interesse-
nt: & id pro iure sui magistratus poterant, ut intelligitur
ex Orat. pro domo Cic. Hæc vero omnia, ut & testamen-
torum cōsecratio Comitibus illis, paulatim obsoleuerūt.

Fol. 185. a. lin. 41. *Prætorē interregē.* Quam bene hic An-
t. x. sentiat, alij viderint. Certē nō videtur prætores potuisse
habere comitia vllorū magistratū. Nā quorū magistra-
tū? An Consulū? Id nefas fuisse iusta probatur sumus.
An prætorū? Reclamat tota historia. negat Cicero lib. 9.
epist. ad Atticum, epist. cui initium est *Tres epistolas.*

Et epist. 11. ad Brut. An Censorum? non legas vltos cen-
sores a Prætoribus esse renunciatos. An denique minorum
magistratum? Vix legas. Certe non legi. D E I N T E R-
R E G E non dubito quin habere potuerit comitia ma-
iorum, & minorum magistratum. Annota tamen eum qui
primus interrex fuerat, Comitia non habuisse ad munus
fuit secundi interregis, vel etiam vltioris, vt ex histo-
ria Romana Asconius, & alij multi obseruarunt. Æ D I-
L E S comitia Aedilium habuisse, videtur docere Piso,
apud Gellium lib. 6. cap. 9. Locus tamen mendosus iu-
dicatur multis. Et certe tale aliquid non legas in tota
historia. Romana. Quid? quod Aediles ius non habue-
runt vocandi Populi: nisi forte mulctæ dicendæ causâ.
in quo etiam opus habuerit auctoritate potestatis ma-
ioris? Quid etiam? quod Pisoni repugnare videtur Li-
uius? Q V A E S T O R E M, habuisse comitia creandis
vllis magistratibus non legi. De Præfecto vrbis, res cla-
ra est ex Livio, extremo lib. 1. De Tribuno etiam cele-
rum, clare Dionis. lib. 4. fidem facit. Vbi ait lege Tribu-
nitia nempe Bruti, qui Tribunus erat celerum, eiecit
reges. Denique Pontifex maximus legitur habuisse
comitia, & maiorum, & minorum magistratum. Qui
licet Imperare exercitum non posset, qui necessa-
rius erat ad Comitia centuriata habenda, poterat ta-
men facere, vt Imperaretur ab alio magistratu, qui eam
potestatem haberet: quique fortasse centuriata comi-
tia creandis magistratibus habere non poterat.

Ad c a p. 4.

43 Fol. 185. b. lin. 26. Postea alternis annis. Hæc ex Livio
sumpsit. non videtur tamen assequutus sensum Livij.
Eius verba propono. in initio lib. 7. Verecundia inde imposi-
ta est senatui, ex patribus videndi Aediles Curules creari. Pri-
mo et alternis annis ex plebe fierent, conuenerat: postea pro-
missum fuit. Ex quo non potes colligere Aediles Cu-
rules vllò vnquam tempore alternis annis è patribus,
alternis etiam è plebe creatos fuisse.

Pag. ead. lin. 36. Sicut duo patricij antea fuerant. Vnde hoc
Alexander sumpsit nescio, sed errat locupletissime,
meo saltem iudicio. Nam Aediles plebeij multis an-

411
nis creati cœperunt, ante Curules: nempe eodem fere
tempore, quo creati cœperunt Tribuni plebis, vt ex Dio-
nyso, lib. 6. constat. Curules vero, circiter centum
viginti septem annis post plebeios cœperunt, L. Aemil-
io Mamercio & L. Sextio Coss.

Ad c a p. 6.

44 Fol. 189. b. lin. 2. Ad principem vel Senatum prouocasset.
Appellationes, ceu prouocationes introductæ in rem-
pub. videntur, à Valerio Publicola. Ab eo vero tempo-
re variè appellatum à magistratibus. Vel ad Trib. plebi.
& ad Populum: vel ad collegas eorum magistratum, à
quibus prouocabatur. Nec solum a Quiritibus, hoc est
ciuibus, qui in vrbe habitabant, sed etiam a Prouinciali-
bus, etsi aliter nonnullis videtur. Postea oppressa liber-
tate, frequētius multo est appellatū, & vt plurimū ad prin-
cipem. Adeo vt Augustum oportuit delegare certos
magistratus, qui de appellationibus cognoscerēt. Præto-
rē nempe, qui de vrbis: Cōsulares vero, qui de Prouin-
cialibus: & singulos cōsulares cuiusque prouinciæ nego-
tius praticere nec mirū. Vnde cunq; à quibusuis iudici-
bus appellabatur ad principem. Imo etiam ab ipso Sena-
tu, vt Tacit. auctor est Annal. 4. Adeo vt Nero quo se ma-
gno onere curarum leuaret, edixerit vt omnes appella-
tiones à iudicibus ad senatum fierent. Ex quo forte
iure colligas cognitionem illam Appellationum, ab Au-
gusto demandatam, Prætoribus, & Consularibus, non
fuisse diuturnam. Porro ante Neronem siue temere, & (vt
est in formula) furoris audacia, siue iure, à re iudicata
appellatū esset ad Senatū, impugnè id erat. Dixi ad Sena-
tū: nā si appellatū esset ad principem, irrogabatur multa,
si tamen iniuria appellatū esset. Vide an vtrumque colli-
gas ex Tacito. Apud quem, Nero statuit, vt qui a pri-
uatis iudicibus ad senatum prouocassent, eiusdem pecu-
niæ periculum facerent: cuius qui Imperatorem ap-
pellauere. Nam ante id tempus vacuum id, solumque
pœna fuit.

Folio 190. a. linea quatuordecima. Bithynis vt minor, &c.
Bene dixit Bithynis. Nam Romanis, libera quidem re-

pub. annus vicesimus septimus, sub Augusto vicesimus quartus, vel vicesimus quintus fuit capiendi Magistratus & sententiâ dicendi in senatu. vt multa Dionis, Taciti, Suetonij, Quinctiliani loca docent.

Ad CAP. 7.

Fol. 191. a. lin. 5. Ardenissimo clamore. Hic clamor initio exilis, pedetentim in maiorem pro tollebat. Ammianus lib. 31. *Romani quidem voce iudique. Martia concinentes, à minore solita ad maiorem protolli, quem gentilitate appellant Barrivum, vires validas erigebant.* Eumque non prius attolli iubet Vegetius, quam acies se iunxerint.

Fol. 194. a. lin. 7. *Dextris autem exercitis.* Nec solum Græcis, & Persis, sed etiam Romanis: vt ex multis Ammianis locis patet. Sed & apud Persas, longe solennius fuit signum pacis. Ammianus lib. 24. *Denique pre se bouem coronatum agentes, quod est apud eos susceptæ pacis indicium, descendere suppliciter &c.*

Ad CAP. 8.

45 Fol. 196. b. lin. 37. *Vt pari voto vir & vxor.* Nequaquã id necesse fuit. Satis erat si per libertum alter conxiui alteri repudium mitteret. Iuuenal. *Collige sarcinulas clamat libertus & exi.* Indèque ortæ videntur locutiones illæ, frequentes apud auctores. *Mittere libellum repudiij, & alia.*

Fol. 198. a. linea 10. *In Atrio domus.* Inde magna laus matronarum Romanarum erat domum seruare, lanam facere. Quod etiam sepulchris nonnullarum honoris ergo inscribatur. His noninibus laudatur Caia Cæcilia, quæ ad indicium eius rei, crepidas, & colû sacravit, in templo Dei Sangi, infra enim in Alexandro ita legendû est non in templo Anci Martii. Inde. Matronæ nonnunquã *Lanipendie* dictæ, quãuis Lanipendius propriè sit maritus, qui Lanam pendit vxori, & ancillis. Lana autè faciebãt & præsentibus & absentibus maritis: sed maxime absentibus. Tunc enim nõ satis erat decorum matronas videri in publico. Ideo apud Senecam Consolat. ad Albinã, laudatur nescio quæ, quod sedecim annis, quibus vir eius Aegyptum administrat, nunquam in publico visã erat. Et Arcthusa Propertiana gloriatur quod militatè viro rarè assuetâ calendis, vix aperit clausos vna puella lares.

Porro Matronæ faciebant lanam, in lecto Geniali: ibique liberos erudiebant suos. Qui lectus ob eam re magnificè stratus erat, & paratus, & circumseptus imaginibus maiorum. Lanam verò facere non erat matronarum Romanarum peculiare. Is mos penetrauit vique ad Gentes barbarissimas. Siquidem apud Ammianum Marcellinum lib. 31. Hunnorum vxores, dicuntur vestes viris suis facere solitas esse.

Ad CAP. 10.

46 Fol. 200. a. lin. 31. *Quum eum vertisset dominus melius dixisset circumerisset vel circumduxisset.* Cornutus in Persium. Quoties manumittebant eos alapa percussos circumagebant, & liberos pronubiabant. Claudianus de 4. Consularu Honorij. *Te fastos inuenite quater, solennia iudicij. Omnia libertas, deductum vindice morem lex celebrat, famulusque iugo laxatus herili ducitur, & grato rumeat securior ictu.* Quamquam non omnino inepte Alexander dixerit *Vertisset.* Nempe eo iure, quo alij circumductionem illam *Verriginem* appellant.

Fol. 204. b. lin. 36. *Qui manu à Pratore emissi.* Dubito an Prætoris auctoritas intercesserit in hac manumittendi specie potissimum in libertate, quæ data inter amicos. Nam quæ testamento dabatur iusta libertas nonnullis videtur contra quam hic Alexander senserit. Vetus est fragmentum, nescio cuius Iuriconsulti, à Puteano vulgatum. *Hi qui Domini voluntate in libertate erant, Manebant serui, & manumissores audebant in seruitutem eos denuo per vim ducere. Interueniebat Prætor, & non permittebat Manumissum seruire.* Vbi quod ait, *manebant serui,* pertinere videtur ad tempora præcedentia legem Iuniam Norbanam. Quibus serui inter amicos Manumissi, fortè raro liberi fiebant. Libertatem inter amicos paruifacit Messenio Plautinus, ac sibi dicit meliøre esse opus auspicio, vt liber maneat. Quasi rata non foret talis manumissio, nisi postea confirmaretur, ac idem in tali manumissione eueniret, quod in Donatione aurej annuli, à Vitellio facta cuidam liberto, inter cœnam. Hoc est quasi sequentibus diebus rogatores essent mittendi ad dominum, qui impetrarent confirmationem donatæ libertatis, sicut fecit ille libertus Vitellianus. Lex autem Iunia Nor-

hana, videtur fuisse seruis eo modo manumissis. Idem fragmentum eiusdem Iurificosulti. *Sed nunc habent propriam libertatem, qui inter amicos, hoc est per epistolam, vel in conuiuio, vel alio familiari congressu amicorum manumittuntur: & sunt Latini Iuniani.*

Fol. 205. a. lin. 18. *Velut ingenui & cet.* Quod erat Latinae libertatis proprium, dedititiae tribuit. Saluianus lib. 3. ad Eccles. Cathol. *Seruos suos non bene de se meritos, quia ciuitate Romana indignos iudicant, iugo Latinae libertatis addicunt, quos scilicet iubent quidem sub libertorum titulo agere viuentes, sed nolunt quicquam habere morientes.* Dedititij autem, longè peiore conditione erant. Ergo hoc discriminis dicitur esse inter dedititios & Latinos libertos: quos Latini, etsi ciues non sint, possunt tamen ciues fieri, & ingenui. Dedititij autem, neque sint, neque fieri possunt ciues. Latini viuunt ut liberi, moriuntur, ut serui: dedititij moriuntur ut serui, nec planè viuunt ut liberi, sed fruuntur umbra tantum libertatis. Ex quo duplici discrimine, apparet quam defecerit Alexandrum sua memoria, cum scripsit dedititios viuentes liberos fuisse, & velut ingenuos munia publica obire, & magistratus capere potuisse. Neque enim Latini ea praestare potuerunt, qui tamen multo meliore erant conditione. Etenim ciues non erant, & poterant in seruitutem retrahi. Ideo eiusmodi libertas, dicitur non iusta Senecae lib. de vita beata. Et Suet. August. 40.

Pag. ead. lin. 31. Nota seruitutis, & cet. Non seruitutis simpliciter, Nam haec nota non solebant inuri seruis quibuslibet, sed, fugitiuis, aut seruitutem detrectantibus solum. Petronius. *Notum fugitiuorum epigramma.* Quintilianus. *Si quis fugitiuo stigmata scripserit.* Solebant etiam fugitiuis pedes proscindi, vel amputari: ut qua parte peccauerant, eadem punirentur. Illae verò notae, & epigrammata fugitiuorum, in fronte describi solebant non solum, sed etiam in tota facie. Petronius. *Impleuit Enmolpus frontes utriusque ingentibus litteris, & notum fugitiuorum epigramma, per totam faciem liberali manu duxit.* Neque solis fugitiuis seruis, Haec notae inscriptae: sed etiam liberis hominibus, in poenam alicuius criminis. Seneca de Ira. *Varia genera poenarum, lacerationes membrorum, inscriptiones fron-*

tium, &c. Petronius. *ut Videamini stigmatibus esse puniti.* Et lege Remnia, calumniatores ea poena afficiuntur.

Pag. ead. lin. 33. donec sequatur principes. Nempe Iustinianus, Qui videtur omnino fultulisse conditionem libertinorum. Nouella 78. edixit ut manumissi omnes essent ingenui, maximè si manumissos ius patronatus remississet. Saltem si hic princeps non fecit omnes libertinos plene ingenuos, effecit saltem ut essent Ciues Romani.

Ad CAP. II.

47 Fol. 206. b. lin. 2. *Nisi post initium Populi suffragium* Etsi de hoc est controuersa inter Liuium, & Dionys. Maluissimè tamen hic scribere, *Nisi ante initium Populi suffragium patres auctores fierent.* Liuius lib. 1. *Primum Populus suffragium inerat, in incertum comitorum euentum, patres auctores sunt.* & lib. 8. *Lata lex est, ut legum quae centuriatis comitiis ferrentur, ante initium suffragium patres auctores fierent.* Quam legem dicitur L. Sylla Consul renouasse, apud Apium lib. 1. Idque seruatum esse passim historia Romana docet Liuius lib. 2. *Victi patres, ut de conubio ferretur concessere & alibi saepe.* Totus verò hic Alexandri ordo, est perturbatus nec bene elicio quid ipse vellet.

Fol. 207. a. lin. 7. *Filiis libertinorum.* Libertini aliquando dicuntur, qui ex seruitute manumittuntur: & in hac significatione, postremis temporibus haec vox usurpata, ut apud Suet. Claud. 24. & Cic. pro Cluent. *Populium quod erat Libertini filius in senatum non legit.* Alias Libertini erant, non qui manumittebantur, sed qui ex his nascebantur. Videas etiam Libertinos aliquando dictos, non qui ipsi, vel quorum parètes, sed quorum aui, vel abau, vel proau manumissi essent. Ut ergo ad rem veniamus. Eos libertinos, Appius legit in senatum, non qui ipsi, vel quorum parentes manumissi essent, sed quorum auus ad minimum esset manumissus. Horat. sat. 6. lib. 2. *Censorque moueret Appius ingenuo si non esset patre natus.* Infravero vbi Nero dicitur Libertinorum filios diu à senatu remouisse, Libertini sunt qui ipsi manumissi sunt.

Pag. ead. lin. vlt. Aut in curiam eundi. Caute intellige. Cum Praetor in vetere republica collega Consulibus foret, & patricius, & absentibus Consulibus. Consulare

munus obiret, vocaret etiam senatum, & consuleret, ius sententiam dicendi, aut in curiam eundi non haberit? Certum est præterea, qui Prætores, imò qui Ædiles curules erant, vel fuerant: & qui erant Quæstores, ius habuisse veniendi in senatum: & eorū causa in vocando senatu, locum fuisse huic formulæ.

Quibusque in senatu sententiam dicere liceret. vt apud Liu. libro trigésimo sexto P. Cornelius Cofedixit, *Qui senatores essent, quibusque in senatu sententiam dicere liceret, aut qui minores magistratus erant, ne quis eorum ab urbe abiret.* Quare hoc tantum concede Alexandro. non omnes qui Prætores, Ædiles, Quæstoresve fuerant, senatores fuisse: hoc est ascriptos in albo, & numero senatorum, & lectos in senatum. Siquidem apud Liuium, libro vigésimotertio. *Dictator recitato vetere senatu, inde primum in demortuorum locum legit, qui post L. Æmilium, & C. Fulminium Censores, curulem magistratum cæpisset, necdum in senatum lecti essent. Tum legit qui Ædiles, Tribuni, & Prætores fuerant.* Sed & hoc concede Alexandro per ea tantum tempora, quibus Prætura plæbi est communicata. Tunc enim, etsi (vt liquet) non necessario senatores forent, ius tamen veniendi in senatum habebant. Imò fortè & hoc priuilegium, vt à legente senatum præteriri sine causa non possent. Innuuit Liuius libro vigésimosecundo.

Octoginta Præterea senatores cæsi, aut qui eos magistratus cæpissent, vnde in senatum legi deberent. Soli Quæstores, post absolutum annum magistratus, non poterant iure Magistratus gesti venire in senatum: quod declarat historia Q. Fabij apud Valerium. Est tamen de Prætoribus quod animaduertas. videri eos priuatos iure veniendi in senatum, & dicendæ sententiæ in senatu, sub imperio Augusti. Apud Dionem libro quinquagesimo quinto. *Prætoribus cum indignè ferrent, se cum honore Tribunus plæbi anteirent, in senatu sententiam dicendi ius non habere, Augustus id concessit.* Quod tamen eisdem denuò abstulit. Et hoc fortasse fecellit Alexandrum.

48 Fol. 207. b. lin. 33. *Prætori.* Id ius erat Prætori, absentibus tamen Cōsulibus, & cū res noua, & quæ præsentibus

consilio egeret, euenerat. Alioqui negotia interrupta discessu Cōsulum, disceptanda & consulenda differantur, in eorum reditum. nisi aliud reipublicæ postularer necessitas.

Fol. 208. a. lin. 4. *Supplicare.* Hoc sacrificiolum non fiebat sine tibicine, vt colligas ex Suet. Tib. 7. Mos verò erat senatoribus intransitibus Curiam, ita sacrificare, etiam si non esset faciendum senatusconsultum. Auctor Suetonius. Vbi de Instituto Augusti super hoc loquitur.

Fol. 209. a. lin. 3. *Qui ex Censoris viris.* Is mos videtur seruatus Romæ, vsque ad Censuram M. Cornelij Cethegi, & P. Sempronij Tuditani. Id certè Liuius lib. vigésimo septimo docet. Apud quem Cethegus Censor, cum collega litigat, censetque legendum principem senatus, eum qui è Censoris antiquior viueret. Sempronius verò eo remittente, Q. Fabium Maximum principem in senatu legit. Indeque videtur manasse consuetudo. vt nō qui inter Censorios viros verustissimus esset, sed qui sapientiæ, & rerum gestarum gloria emineret, princeps in senatu legeretur.

Page. ead. lin. 8. *Circa Consularem locum.* Apud Cicero- nem §. Philip. Q. Fufius Calenus, qui nondum Consul fuerat, à Paula priuus rogatus sententiam dicitur: quia fortasse eius focer erat, vt constare potest ex Philip. 8. & 10.

Page. ead. lin. 10. *Quem tamen ordinem.* Id (sate or) tradit expressis verbis Suet. Sed si id verum, quomodo potuit fieri, vt Qui consul designatus esset, priuus rogaretur sententiam? Id tamen sæpe factum etiam agnoscit Alex. Consules autem non designabantur ante mensē Sextilem.

Fol. eod. b. lin. 18. *senatus acta.* Hæc à senatusconsultis diuersa. Instituta dicuntur à Iulio Cæsare. Vide quæ de his collegit Iustus Lipsius Comment. in §. Annal. Taciti.

Fol. 210. a. lin. 11. *Qui quidem Laticlauii.* Xiphilinus in Traiano, Senatorem auget veste purpurea, (Nescio an intelligat togam prætextam, an Laticlauium) & corona. Quare hæc etiam numeranda in insignibus senatoriis.

eo videtur alludere Sémec. *Vulgus autem tam coronator, quam Chlamydator voco.* Et Cassiod. *Optamus. P. C. coronam vestram diversarum fascium flore depingi.*

Fol. 211. a. lin. 17. *Per Consules desig.* Id certe fieri non potuit, postquam inuectus est nos ineundi consulatum Kal. Ianuariis. Tum enim nulli designari consules erant antè mensem Sextilem.

AD CAP. XII.

Fol. 212. a. lin. 6. *Fabiani nonnulli Quintilian.* Fortè *Fabiani* legendum est. His autem duabus sodalitatè tertiam *Iulianorum*, in honorem C. Iulij Cæsaris additam, scribit Dio. lib. 44. Confirmat Suet. in Iulio. 76. Vide Turneb. cap. 3. lib. 7. *Aduersar.*

AD CAP. XVII.

49 Fol. 221. a. lin. 32. *Corporis ablutione.* In sacris deorū superorum, totum corpus abluebatur, vt annotat Seruius in illud Virgil. *Donc me flumine vino abluerè.* In sacris autem deorum inferorum, satis erat sola aspersio. Auctor idem Seruius.

Fol. eod. b. lin. 1. *Isidis sacris initiandi,* non solum initiandi, sed etiam qui ei deæ sacrificare volebant. Meretrices sepe eo astu utebantur, in tractandis iis quos pellexerant in amorem sui. Testis Propert. *Isid.* nempe dicebant adesse Isidis dies, qui puri esse debebant: vel se Isidi sacrificare velle mentiebantur.

Pag. ead. lin. penult. Hoc age. Hac voce monebat vel Popam, vel astantes vt intenderent animū ad ea quæ fierent. Sic Consul cum iubere volebat senatores attendere ad ea quæ vocarētur in deliberationem, utebatur hac formula. *Hoc agamus, P. C.*

Fol. 222. a. lin. 17. *Hofis vinctus.* Hoc tantum cauebatur in sacris resolutoriis, hoc est ad quæ nisi solutis nodis fas non erat accedere. Qualia erant sacra Iunonis Lucinæ, & alia nonnulla quæ fiebat ab Auspiciibus. Certè Festus. Verbo *Exesto* hanc cautionem agnoscit, tantum in quibusdam sacris.

Pag. eadem lin. 34. *Dexteram ad osculum ferre.* In hoc velim plures ritus adorandi agnoscas, & addas etiam alias ceremonias in adoratione Gentilium. Alias enim caput velabant, circumuertebant se, tum procumbebant. Quo

415
gestu Vitellius dicitur adorasse caligulam, apud Suet. Vitel. 2. Et de hoc adorandi modo, Lilius lib. 5. Plutarc. in Numa: in Camillo: & in Marcello. Alias tantum manum ad osculum referebant, eo gestu, vt prior digitus (qui alias est index, resideret in pollicem Apul. 4. Milesi. Et admonentes oribus suis dextram, priore digito in erectam pollicem residente, vt ipsam prorsus deam Venerem religiosis adorationibus venerabantur. Minutius scælix. *Caecilius simulachro Serapidis viso, vt vulgus superstitiosus solet, manum ori admoens, osculum labiis pressit.* Aliqui cum hac relatione manus ad os, solebant capita summittere. D. Hierony. Apol. 1. ad Ruffinum. *Qui adorant, solent deosculari manum, & capita submittere.* Aliquando tamen solum capita submittebant. Lamprid. in Alex. *Salmabatur hoc nomine, aut Alexander. Si quis caput flexisset, aut blandius aliquid fecisset, vel abiiciebatur, vel ridebatur.* &c. In hoc eum, Lamprid. In sinuat quod paulo post scribit, Alexādrum veruisse se adorari. Alias genua flectebant, preces suas fundentes coram Idolis suis, & aram tenebant. Quorum rituum multos si quis velit coniunctos in adoratione aliqua solemniori, non repugnabo: Sunt verò præter ea, quæ moneam. Primum, in solemnibus adorationibus Romanos si penulati forent, deposuisse penulas. Auctor mihi Tertul. lib. de Orat. *Vt est quorundam depositis penulis orationem facere. Sic enim adveniunt ad idola nationes.* Secundum ad Orientem solitos se conuertere, Quod tamen omnibus familiare non erat. Tertul. Apologet. *Sed & plerique vestrum, affectatione aliquando & caelestia adorandi, ad solis ortum labia vibratis.* Vt colligere possis id imitatione Christianorum Gentes fecisse: & prioribus illis sæculis receptum non fuisse. Posterioribus tamen sæculis, omnibus communis fuit is ritus. Drepanius Panegy. ad Theodof. *Nā vt diuini, rebus operantes, in eam caeli plagam ora conuertimus, à qua lucis exordium est, &c.* Tertium est. Quod Alex. paulo superius monuit. Romanos capita velare solitos inter adorandum, vt intentus sacris esset animus, non ita visū esse Tert. qui Apologet. insinuat capita Romanos velasse, pudoris celādi causa. Nam vbi comparat modum orandi Christianorum, cum modo Gentilium. *Christiani inquit oramus capite nudo, quia non erubescimus, &c.* Postre-

mum est. Cum Romani inter adorandum circumverte-
bant se, id faciebant ad dexteram. Vnde nescio quis a-
pud Plautum Curcul. alteri dicenti. *Quo me vertam nescio,*
respondet. *Si deos salutas, dextrorsum sum censeo.* Quod Galli
religiosius censebant fieri Levorsum, apud Plin. c. 20. li.
20. Ad adorationis verò ritus, fortasse pertinet & is, quo
ad genua aduoluebantur eorum, quos adorarent, eo-
rumque manus oscularentur. Sed de hoc alio loco di-
cturi sumus.

Fol. 224. b. lin. 31. Deinde sedere. Prius quam federent ad
signabant orationem, hoc est in tabulis descriptam si-
gnabant annulo suo, & affigebant vel genibus, vel fe-
mori Itoli, quod adorauerant. Tertul. de Orat. *Item quod*
assignata oratione assidendi mos est quibusdam. Et paulo post.
Porro cum perinde, faciant nationes, adoratis sigillaribus suis re-
sidendo, &c.

Fol. 226. a. lin. 20. Elixa per se fiebant. Quid sit hoc non sa-
tis intelligo. Hoc vnum scio. Prisco more carnes adole-
ri diis non solitas, nisi elixas. Qui tamen mos mutatus
sub rege Tullo hostilio. Arnob. lib. 2. *Cum Romulo, Pom-*
pilioque regnantibus percocta plane, ac madida. oucremarerunt,
diis exta, nonne rege sub Tullo semicruda coepistis, &
leuiter animata porricere, prisca obseruatione contempta?

Pag. ead. lin. 22. Nihil diis adolent Nihil quidem carnis a-
dolebant Persæ, sed tatum omenti partem aliquam per-
exiguam Auctor Strabo. Ideo Catul. *Gnatus ut accepto*
veneretur carmine diuos, Omentum in flamma pingue lique-
faciens.

AD CAP. XVIII.

De Coronis fufe egerunt Polyb. li. 6. hist. Plinius lib.
16. cap. 4. & lib. 18. ca. 2. & lib. 21. ca. 2. & lib. 31. ca. 1. & lib.
22. cap. 3. 4. 5. & 6. & Gellius lib. 5. cap. 6. Zonaras tomo 1.
Annal. Petrus Valerius in suis hieroglyphicis. Petrus
messius. Polid. Virgil. lib. 2. de Inuentorib cap. 17
Et alij. Quorum vestigia sublegere non est ocium mihi.

Fol. 229. a. lin. 5. Aut consularia ornamenta. Inuentum hoc
est Cæsarem, vt quos vellent honoratos, sine periculo
suo, donarent vel Prætoris, vel Consularibus, vel trium-
phalibus ornamentis: & plerumque statuis laureatis que

pro triumpho dari solebant, vt loquitur Tacit. in vita
Agricolæ: etiam si Prætores, Consulesve, non essent: nec
etiam triumpharet. Nam triumphare aliquem vix passi
sunt, saltem postquam Agrippa triumphum recusauit,
ob eam causam quam Dio. Narrat.

AD CAP. XX.

51 Fol. 233. b. lin. 17. Diurnis Actis. Hæc ex Tacito, Annali.
14. Diurna acta, non alia quam populi Acta sunt, Doctif-
simo. Lipsio in 5. Annal. Tacit. vbi multa habet de Actis,
& senatus, & populi. Horum vsus dicitur Iulius Cæsar
apud Suet. 20. Instituisse. *Initio* (inquit). *Honore, primus om-*
nium instituit, vt tam senatus, quam populi diurna acta conficerē
tur, & publicarentur. Nec abnuic eo loco Tacit. Quod si
verum est, habes quomodo hunc Alexandri locum de-
beas intelligere. Antè Cæsarem verò, Annales magna
cura perscribebantur, Ea cura pertinebat ad Pontificem
maximum. Et hi Annales identur tum fuisse eo loco,
quo postea fuerunt acta illa diurna & populi, & senatus.
Nisi quod Annalibus minutissima multa non inferebā-
tur, quæ in acta postea referre mos erat. Prioribus verò
illis sæculis, singuli magistratus singula sibi Acta, &
diurna vt opinor conficiebant, in quæ referebant minu-
tatim omnia, quæcūq; gesserat reipub nomine. Illa verò
religiosè tū ipsi, tū etiam posteri seruabant, vna cū Ma-
iorum imaginibus, Videor mihi id meo iure colligere,
ex hoc Plinij cap. 2. lib. 3. *Tabliua codicibus implebantur, &*
monumentis rerum in magistratu gestarum. Fitque mihi ve-
rissimile, singulas familias, in illa acta rettulissent tandem
quæcumque in familia digna memoria contingerant. Suf-
pæcatus sum, olim, Iuliu Cæsarem hunc morem abole-
uisse, & voluisse vt pro priuatis illis, quæ priuatim affer-
uabantur fierent publica totius populi, quæ etiã publi-
carentur. Nondum tamen nactus sum vllam confirma-
tionem coniecturæ meæ.

Fol 34. b. lin. 2. Quodque sexsilibus Kal. Id non arbitror fa-
ctum, ob vllam religionem, sed quia olim Iulius pri-
mus anni mensis fuerat. A quo tempore retentus fuerit
mos mutandi Domicilij eo mense.

AD CAP. XXII.

Fol. 236. b. lin. 8. Cogereurur. Vellem aperuisset quæ annū

nuptiis præscripserint tum Iuliam tum Pappiam leges. Pubertatem certe in scæminis anno duodecimo: in maribus decimo quarto declarauerunt, sed iis annis non obligauerunt ciues Romanos, vel ad Vxorij pensionem, vel ad conciliandas nuptias. Et in eo anno prescribendo, indulgentiores etiam dicuntur fuisse leges Iuliam, quam Pappia. Tertul. Apolog. *Nomine rarissimas leges Pappias, que ante liberos suscipi cogunt, quam Iuliam matrimonium contrahi & cæt.*

AD CAP. XXIII.

52 Fol. 139. a. lin. 38. *Nomnunquam à prætoribus. Negare id videtur Cic. 9. Epist. ad Attic. Epist. cuius initium est. Cum dedisti. Voles eum Credo Senatufconsultum facere. Voles Augustum decretum. Rapiemur, aut absentes vexabimur: vel ut Consules veget prætor, vel dictatorem dicat. Quorum neutrum ius est. At si Sylla potuit efficere, ut ab interrege diceretur, & cæt. Quod si mos maiorum tulisset, ut Prætor dictatorem diceret. Quare Pop. Romanus non iussit aliquem è Prætoribus dicere Dictatorem, eo anno quo Q. Fuluius à Populo dictator est creatus? Tum enim populus obstinate Dictatorem volebat dici: Consules dicere nolebant. Aut cur non dictator, sed Prædictator appellatus est, Q. Fabius, qui hunc honorem à Populo accepit? Aut cur apud Liuium lib. 4. Populo Rom. Religio videtur obstare, ne Dictator non possit nisi à Consule dici? non item à Tribunis militariibus consulari potestate? Eorum certe maior erat potestas, quam Prætorum. Fortè id induxit in errorem Alex. quod Iulius Cæsar à M. Lepido prætoribus, sit renunciatus Dictator. At hic modus dicendi Dictatorem, extraordinarius erat, & contra leges Romanas. Sed nec propriè Lepidus dixit Cæsarem Dictatorem. Habuit enim solum comitia, quibus Cæsar à populo Dictator est creatus. Quid verò addit Alex. Prætores antè consulatum dictos dictatores, nescio an sit probandum. Certè lex de Dictatore creando iubet consulare dici. Liuius lib. 2. *Consulares legere. Ita lex iubeat de creando Dictatore lata.* Quod verò nonnulli, ut est apud Liuium lib. 2. contendunt primum Dictatorem fuisse, M. Valerium, M. Filium, qui nondum Consul fuerat, non placet ipsi Liuius. Sed & prætor non fuerat.*

Alios

Alios antè consulatum dictatores fuisse non legi. Fortasse potuit Alex. in eos auctores incidisse, in quos ego nondum incidere.

Fol. 139. b. li. 10. *Simulatque dictus erat.* Obseruat Onuphrius semel, secundo bello runico Dictatorem fuisse, sine magistro, equitum.

Fol. 139. b. lin. 35. *Dictatorem seipsum dixit.* Ab interrege dictum esse putauit. Cic. loco supra citato. Idem Confirmat Appianus.

Fol. 140. a. lin. 12. *Nullique prouocare.* Alexandro repugnat Festus, verbo. *Optima lege.* Postquam inquit prouocatio ab eo magistratu ad Populum data est, que antea non erat, desitum est dici, ut optima lege, ut pote immunito iure priorum magistratum. Et certè in hoc, Festo fidem habendam esse censeo. Etsi quod prius dixerat, Manium Valerium primum Dictatorem fuisse, Liuius non probet.

Tag. eadem lin. 33. *Ad populum ferebat.* Id ius primo concessum est Q. Fabio, quem pop. prodictatorem creauit, ut annotat Plutarch. Concessum tamen à populo, non à senatu auctor est Plut.

Fol. 140. b. lin. 36. *Legatus Consuli.* Ne arbitreris legatum Consuli semper datum. Id factum est tantum, quando foris bellum Consul gereret.

AD CAP. XXV.

Fol. 244. b. lin. 4. *Et Pompeij Amphitheatri.* Hoc sumptum est ex Plinij lib. 36. cap. 18. Historiam tamen nullibi mentionem faciunt huius Amphitheatri. Vide ergo an probanda Correctio Lipsij sit legentis eo loco apud Plin. *Et Pompeiani theatri.* Quomodo cum Plinio erit emendandus Alex.

Tag. ead. lin. 9. *Et Neronis.* Neronem crediderim non unum, sed plura theatra, temporanea tamen extruxisse. Siquidem tradit Xiphil. Neronem in honorè matris Ludos dedisse, modo quinque, modo sex theatris simul, idque per plures dies. Eo autem tempore, tria tantum erant Theatra firma, & mensura in vrbe. Nempè Theatra Pompeij, Marcelli, & Balbi.

ANIMADVERSIONES IN
LIB. 5. GENIALIVM DIERV
Alexandri ab Alexandro.

AD CAPVT 2.

53 **F**ol. 149. b. lin. 32. *Intercessio Prætoribus competeat.*
Non solum Prætoribus, sed cuiilibet maiori potestati. Prætozem Consul vetare poterat habere comitia, populum vocare, concionem habere, & alia multa iure sui Magistratus agere. Vnde Cic. in Leg. Par. maiore potestas plus valet. Id confirmant omnes historiæ. Vetare autem nil aliud est, quam intercedere. Nam & ipsi Tribuni plæbis, quorum quasi peculiaris erat intercessio, cum intercederent, nullo alio verbo utebantur quam verbo. Veto. Testis Liuius lib. 6. *Agitædum, comitia indicite Patres, Tribunus militum creandis. Faxo ne inuet vox ista Veto, qua nunc concionentes collegas nostros tam leti auditis.*

Fol. 250. a. lin. 13. *Et Patriiis.* Certè colligas ex Historia Romana duo valde inter se pugnancia. Prius: Patriiis interdicitum tribunatum plæbis. Posterior: Licuisse plæbi quos vellet Tribunos creare. Imo, de facto hunc honorè aliquando detulisse patriiciis, vt Legas apud Liuium lib. 3. Tribunos plæbis sibi cooptasse duos patriitios, & consulares: Sp. Tarpeium, & A. Aterium. Cætera, vix legas vllum patriicum gessisse hunc Magistratum. Nec vidèo quomodo hæc duo possint conciliari, nisi dicas interdicitam quidem Patriiis petitionem Tribunatum: non autem eum Magistratum. Nec obtituisse quin eum Magistratum caperent, si modo vel à plæbe, vel ab ipsis Tribunis plæbis eueherentur ad eum honoris gradum. Nō est verò dubium, quin post legem Atiniam, Senatores potuerint petere tribunatum, si modo plæbeix gentis essent. Adeo vt postea mos inualuerit, ne quis eum Magistratum peteret, nisi iam senator foret. Colligas ex Suet. Qui tradit Augustum Tribunos ex Fquibus Romanis creasse, si candidati, senatores decissent. Itaque,

418
qui tunc tantum plæbeius erat, vix poterat ad eum Magistratum aspirare, qui proprius erat plæbis.

Pag. eadem lin. 25. Qu. ppe Augustus. Ne putes ex hoc loco Augustum primum vsurpasse Tribunitiam potestatem. Antè Augustum eam ceperat Iulius Cæsar, & eius instituto extiterat. Dioni. lib. 42. *Cæsar hoc accepit, vt quinque continuis annis consulatum gereret, vt dictator non in seuestre tantum spatium, sed in integrum annum diceretur.* Adhæc Tribunitiam potestatem per omnem suam vitam haberet. Augustus tamen vt loquitur Cornel. Tacit. Annali 3. *id summi fastigii vocabulum repperit.* Quomodo ergo verum dixerat Dio? Quod aliqui dicunt, Cæsarem publice non pretulisse nomen Tribuni, cofutare videtur Dio, qui tradit Cæsarem assidere solium inter Tribunos plæbis, & omnia eorum munia obire. Quid ergo dices? An falsus Tacitus? Absit. An Dio. Non dico. fortè tamen id vocabulum non fuit summi fastigij, sub Cæsare, sicut postea fuit Augusto. Hoc tamen non satisfacit. Forrè etiam Iulius Cæsar. Tribunatum plæbis re vera gerere voluit.

Cum interea cæteri Cæsares, vt auctor est Dio. lib. 53. Nefas ducerent gerere tribunatum plæbis, & solam potestatem tribunorum assumpserint, cum interea alios Tribunos crearent.

AD CAP. III.

54 Fol. 253. a. lin. 9. *Calicem mero plenum.* Tale aliquid ipsis Romanis cognitum. Sallust. *Fuere qui dicerent, Catilinam humani corporis sanguinem vino permixtum in patris circumtulisse.* Inde cum post execrationem omnes degustassent, sicuti in solemnibus sacris fieri consuevit, aperuisse consilium suum. Vbi nota illa verba. *Sicuti sacris solemnibus fieri consuevit.* Ibi enim fortasse talis vsitata potio quam Festus vocet *Affyratum.*

Fol. 254. a. lin. 16. *Aut sanguineam præestam.* Is mos etiam apud Persas inualuit. Ammianus lib. 19. *Vixque ibi Grumbates hastam infectam sanguine ritu patrio, nostrique more coniecerat socialis, armis exercitus contrepans inuolat in muros, &c.*

*fol. 254. b. lin. 32. Sodalitati prius. Non priuatum solum re-
nunciatum amicitia, sed etiam publice. Liiuius 43. Missi
legati amicitiam Perso renunciarunt. Idem lib. 36. Consulti
fœciales à Manio. Acilio Cos. num prius Aerolis renuncianda
amicitia esset, quam bellum inferendum. Amicitia renuncian-
da modus, fuit interdircere domo. Tacit. Annal. 6. *Cæsar
missis ad senatum literis, differuit morem fuisse maioribus, quo-
zitis dirimerent amicitias interdircere domo, eumque finem gra-
tis ponere.* Renunciandi sodalitatem formula videtur fuis-
se. *Tuas res tibi habeto. Tuas res tibi agito.* Ea certè formu-
la, apud Petronium Eucolpius renunciat sodalitatem
Ascyto.*

AD CAP. IIII.

*fol. 255. b. lin. II. Neminem Romanorum. Tanta Prænomi-
num dignitas fuit, vt ab illis certissimum nobilitatis &
generis argumentum peterent. Ammianus li. 28. Præ-
nominum claritudine conspicui quidam, vt putant, in immensum
sefe extollunt. Ideo apud Petronium Trimalcio, se luculē-
ter Chæum Prænominat.*

*Pag. cad. lin. 16. Romanis Sabinorum. Id quidem tradunt
Priscianus, Eutropius, & aliqui alij. Si tamen id verum,
quomodo fit, vt non legas vel vnum prænomen, quod
quidem à Romanis vsurpatum sit, fuisse nomen Sabinum
vel contra? Ob hanc causam, non nemo ita in-
terpretatur hunc Alexandri locum, vt dicat fuisse quæ-
dam Prænomina, Romanis quasi propria: & vicissim, sua
Sabinis fuisse peculiaria: Quæ promiscua facta sint, am-
bobus illis populis, in vnum coniunctis. Verum tamen
quam benè hoc quadret ipsi viderint.*

AD CAP. VII.

*Fol. 258. a. lin. 16. Taurum immolare. Hic Taurus olim
niueus esse debebat, postea ex Senatus decreto potuit
esse Ruffus. Arnob. lib. 2. In Albano antiquius monte, nul-
los alios licebat quam niuei tauros immolare candoris. Nonne
istum morem religionemq; mutasti? Atque vt ruffulos liceret
dari, senatus constitutum sanctione.*

AD CAP. X.

*Fol. 266. a. In miscellanea nostra olim multa retulera-
mus, de iurandi religione, & ritu. Eorum aliqua non spe-
ciatim singula, sed Generatim omnia tibi proponim?.*

Iusurandum Ennius interpretatus est quasi Iouis Iu-
randum. Apud Cic. Fides inquit *alma, apta penus, iurandum.
Iouis*, pro iusurandum. Ita Nænius. *Ius sacratum iouis in-
randum sanguine.* Vnde Apul. lib. de Deo Socratis *iusurand-
di honor* inquit *proprius est summi Dei.* Et Romani quidem
initio videntur iurasse per solum Iouem, Vnde mos erat
iurare Iouem lapidem. Quamuis tandem in huius ho-
noris partem venerint Mars, & Quirinus: vt auctor est
Polybius. Horatius tamen aliam huius vocabuli nota-
tionem, & ethymologiam viderit inuisuare. Ode 8. lib.
2. *Vlla si iuris tibi peierati Pæna, Barine nocuisset vniquâ,* &c.
Vtrâque verò probari potest.

Iuramenti verò multa genera erant. Aliud enim so-
lenne, & quasi publicum: hoc est, quod in re graui, corâ
omnibus quasi publicè dabatur. Aliud priuatum, & vul-
gare: hoc est, quod priuatum inter paucos & in familiari
sermone interponebatur. Vtriusque vt opinor eedem er-
ant formulæ. Nisi fortè publicum, sollemnioribus ver-
bis fieret. Vtrumque verò, sæpe conceptis verbis daba-
tur. Quæ conceptio, vt id interim admeam, pluri-
mum valebat ad iuramenti religionem augendam. Col-
ligas ex hoc plaut. *seud. B. f. steor. C. Nempè conceptis ver-
bis. B. Etiam consultis quoque.* Et aliis multis locis. Rursum
Iuramentum aliud fictum erat, & simulatum, aliud seriū.
Fictum, & simulatum appello, quo aliud verbis concepi-
ebatur, quam mens, & ratio dicebat. Talia erant iu-
ramenta præstita prædonibus. Cic., off. *Si prædonibus præ-
stetum pro capite precium non attuleris, nulla fraus est, ne si iura-
tus quidem, id non feceris.* Talia etiam erant iuramenta a-
mantium: Quæ iocosa vocat Seneca, Controuers. 3. lib. 2.
Amantibus enim familiare est mentiri, & Amantium
iuramenta irrita dii habent. Senec. *Quid ad patres pertinet,
quod amantes iurent? Mihi crede, nec ad deos pertinet.* Propert.
Tibul. & poetæ amatorij multa in hanc rem suppeditare
tibi poterūt. Quæquâ fortè iuramenta Amantiū duorum
fuerint generū. Nèpe vulgaria, quæ item iocosa, & nulli
momenti, & sollemnia, vt quæ apud Plutarchum dicun-
tur iurare super Hercules sepulchrum. Et hæc violare
fortassis nefas fuerit. Eorumq; fortè habita ratione. Se-
neca dixerit. Amantibus, non nisi iurantibus credi.

Non crederetur certè, nisi eorum quædam Iuramenta religiosè forent, & sanctè seruanda. Quare vt cognosceretur quando quis simularet, & quando serio iuraret, interpositam puto hanc clausulam, in formula Iuramenti. *Ex animi mei sententia, vt apud Liuium lib 22. Ex animi mei sententia iuro, vt ego rempub. non deseram, neque alium ciuem deserere patriar. Cuius clausulæ vis, intelligi potest ex his Ciceronis. Acad. quæst. Quam rationè etiã Maiorũ comprobatur diligentia, qui primũ iurare ex animi sui sententia quemque voluerunt: deinde ita teneri, si sciens falleret. Rursum Quod ex animi tui sententia iuraris, sicuti verbis concipitur, more nostro, & cæt. Vbi ex animi sententia est ex sincera fide, & sicut interius sapit, & sentit. Quo sensio in rescripto quodam Adriani dicitur *Aestimare res ex animi sui sententia.**

Ex seriis iuramentis, alia erant Corporalia, in constitutionibus Imperatorum, alia minimè. Quæ tamen sint illa corporalia, non benè scio: nisi dicantur, quæ non sola voce, sed exteriori aliquo gestu, & habitu corporis religioso firmabantur. Quo modo Corporalia erunt Iuramenta, quæ Ethnicis faciebant cum aliquo externo adorandi ritu, vt cum aras tenebant: Christiani verò, libro Euangeliorum manum imponebant. Qui iurandi modus Religiosissimus fuit Ethnicis, & Christianis, & olim Romanis, Græcis Pœnis, & multis aliis gentibus. Corporalia ergo fuerint, & quæ apud aras, ac Itatuas Imperatorum fiebant, & quæ in dextera, de quibus capere hæc Taciti. *Amici Germanici dextram morientis contingentes iurant, spiritum se prius amissuros, quam vltionem:* & hæc Plauti Capteuius. *Hæc per dexteram tuam dextra reinens manu obsecro, infidelior mihi ne furas, quam ego sum tibi. Qui mos iurandi viguit apud Græcos, vt apud Perlas Agnoscitur certè à Xenophôte in Cyro moriète. Corporalia itè fuerint quæ facta in templis, & quæ in militia apud signa.*

Rursum iuramenta alia clara, alia obscura. Clara vòco, quæ propriis, & apertis: Obscura verò, quæ ambiguis verbis conciperentur. Ad quorum distinctionem adiecta videtur particula illa, *Liquido.* vt *Liquido iurare, apud Vlpianum l. Alias. De Iureiur. sit clare, & apertis verbis iurare. Quod Græci videntur dixisse σαφώς apud Demosthenem Orat. in Aphobum.*

In iuramentis vero solennibus, aliquem opinor præuissè verba: vt iurifurandi religio maior esset. Et hoc est, quod auctores dicunt iurare in verba alicuius: sicuti Annotat Aero, in 15. epod. Horat. Addebant vero illa verba, *Si sciens fallo* propter incitiam quæ est in vita. Ita vt nemo teneretur religione iurifurandi, qui sefellisset imprudens, vel, inciens. Vti monet alicubi Cicero. Eam ob rem nec pupilli nec pueri, nec amentes, forte etiam nec amantes, (quum dicantur insani, & insane amare) tenentur violati iuramenti. Non videntur enim posse peierare, quia scientes, & prudentes fallere non possent. l. Qui iurasse d. de iureiurando apud Vlpianum.

Qui vero iurabant, solebant in pœnam violati sacramenti, sibi grande aliquod malum precari, si scientes fallerent. Prop. *Si fallo pœna sororum Infelix humeros vrgeat vrna meos* vel contra optare, vt sibi bona & prospera contingerent, sicuti fidem seruare decreuerant. Quo modo dicitur Traianus iurasse, *Sic sub iugum mittam Perlas: Sic quassatum orbem recreem: Sic pontibus istrum & Euphratem superem.* Et ad hoc genus refer iuramenta per oculos, & amores: Qui enim iurabat oculos, volebat eos integros sibi in capite restare, si fidem seruaret: excidere vero, si falleret. Prop. *Quamve mihi viles isti videamur ocelli. Per quos sepe mihi credita perfidia est. Hos tu iurabas si tu mentia fuisses, vt tibi suppositis exciderent manibus.*

Qui deos iurabat, eos iratos si falleret: latos vero, & propitios optabant si fidem seruaret. Ita precabantur qui iurabant Iouem lapidem. Quod iuramenti genus, vt id obiter admoneam, a Græcis ortum videri possit. Qui Mydrũ tenentes manu, & in mare proiicientes, tandiu pollicebantur se fidẽ seruaturus, quandiu Mydrus latuisset. Qui itè iurabant per parentes, eos iratos, vel fauentes si viuerent: aut graues, & dānosos, vel leues, & viles precabantur, si mortui essent. Seneca Cōtro. 3. li. 2. *Quæris quod iurandũ fuerit. Ita patri placeam, ibid. Illa sibi iratũ patre inuocauit, ego sacerũ.* Propert. *Offa tibi iuro per patris, perque parentis, si fallo, cinis heu sit mihi vierquo grauis.* Ad id genus refero iurameta, quæ facta per caput, per vitã, p fortunã, per salutẽ, cum suã, tũ parentũ, vel principũ, per liberos,

& eos quos charos haberent, per pulchritudinem amicarum, ut nescio quis apud Petronium, per iuuentutem, per senectutem, per magistratus, & honores: per quos nescio quis apud Carullum iurat sanctissimè. Quæ omnia iuramenta, diuersa formula concipiebantur, quam quæ fiebant per deos. Ne enim credas, vllum honorem diuinum illatum magistratibus, liberis, amicis, &c. per quos sæpe iurabant Romani, quemadmodum & deferebatur diis, cum per eos iurabatur. In quo certe Romani modestiores, & religiosiores fuere, multis gentibus. Quæ ita per animalia, & alia etiam inanima iurabant, ut iis Diuinitatis honorem impartirentur: Plinius cap. 7. lib. 2. naturalis hist. *Genes quedam animalia, & aliqua obscæna pro diis habent, ac multa dictu magis pudenda: per sctidos cibos, & alia multa iurantes.* Itaque fortasse impius Zeno, qui per Capparinum, impij alij, qui per *πελάγεον* apud Telectidem, Epicharium, & Eupolum iurauerunt. Obseruant porro aliqui, & inter eos Acro, in epod. Horat. 1. mares, iurasse per mares: fæminas vero per fæminas, siue per deos, siue per parètes viuos, aut mortuos iuraret. Quæ sinere autem ex me nonnulli, quia formula iurarint, qui per salutem imperatorum, & Genios iurarint. Res vero ista in plano est. Qui enim vel per Genios, vel per nomen imperatorum iurabant, quia eis diuinum honorem deferebant, (Hæc enim causa fuit, cur Christiani ita iurare noluerint) ea formula iurabant qua per deos. Eademque ratio est, cum sicut per Genium dominorum iurauerunt, sicuti facit apud Senecam epist. 12. nescio quis. Qui vero per salutem imperatorum iurabant, ita eum saluum precabantur, ut fidem erant seruaturi. Quod iuramentum, etiam Christiani vsurparunt. Tertul. *Sed & Iuramus sicut non per Genios Cæsarum, ita per salutem eorum, quæ est angustior omnibus Genis. Ideoque & saluum volumus esse, quod Deus voluit: & pro magno id iuramento habemus.* Quæ Iurandi formula maioribus nostris Francis olim vsitata fuit. Vetita tamen est legibus Clodouei, Childeberti, Clotarii Regum Franciæ. Nullus presumas per salutem regis, & filiorum eius iurare. Ita iurabant, qui per salutem principum iurabant. Qui vero in eorundem salutem iurabant, sub magnis execrationibus pol-

licebantur, se pre rebus omnibus, pre liberis, & coniuge, imo pre se charum habituros principem. Quale iuramentum præstandum soli deo monet Arrianus lib. 1. queriturque Tertul. quod ita Christiani nonnulli iurarent: quos non decebat eierare patrem, & matrem, & omnem alium proximum. Tale vero Iuramentum, præstari solebat imperatoribus a senatu. Cuius fortasse formula est, apud Suet. Calig. 15. Neque me, liberorumque meos chariores habebō, quam Caium, & sorores eius. Et à militibus. Qui ut est apud Ammianum, lib. 21. *gladiis cervicibus suis admotis, sub execrationibus diuinis, verbis iurabam conceptis, omnes pro eo casus, quoad vitam profundissent, si ad necessitas exigeret, perlaturos.*

AD CAP. 12.

57 Fol. b. 269. *Ingenius.* Id certe locum habuit, vsque ad Augustum. Qui ut est apud Dionem, lib. 55. permisit virginibus Libertinis, ut capi possent in Vestales. Id autem Augustus tulisse dicitur, anno 7. &.

Fol. 270. b. lin. 7. *Nisi præcedentibus fascibus.* In plurali loquitur, quasi multi lictores apparerent Vestalibus. Vnus tamen duntaxat apparebat. Apud Dionem lib. 47. Triumviri Octavius, Antonius, Lepidus Vestalibus dederunt, ut singulis licitoribus vterentur, eo quod quedam ex his a cæna reuertens domum, eum quæ esset ignoraretur, vim passa erat. Seneca vnius licitoris meminit. in Controuers. *Procedente hac licitor summouere iubebitur.* Quod autem Dio ut præmonuimus licitorem datum ait Vestalibus edicto Triumvirorum, discussione eget. Plutarchus enim in Numa, docet hoc olim a Numa esse institutum. Præterea, quod Alex. fascis tribuit licitoribus vestalium non æquum facit, ut opinor. ad quid enim fasces prælati fuerint vestalibus? quæ prælatæ magistratibus, ad iudicium potestatis: Summouendæ vero turbe data virgula licitoribus. Quare quoque satis fuerit lictores Vestalium armare virga, quandoquidem dati ad sum mouendam turbam!

Fol. 271. a. lin. 1. *Vsque adeo diuerberaret.* Alii non tradunt diuerberatum illud vas aheneum, sed tritum in eo lignum, quousque ignis fuisset excitatus. Festus diceret id

terebratum, & præterea annotaret, id lignum ex arbore
 fœlicis esse debuisse. *Ignis Vestæ si quando foret interstinctus,
 virgines verberibus afficiebantur a Pontifice. quibus mos erat,
 clabulam fœlicis materie raudiu tenebrare, quousque conceptum
 ignem cribro aneo Virgo in edem ferret.* Non erat autem pe-
 culiare Vestalibus, ignem terendo duo ligna excitare.
 Id vulgo fiebat. Plinius. Teritur lignum ligno, ignemque
 concipit attritu, excipiente materia aridi fomitis. Quia
 ita in syluis excitatum ignem, vi ventorum scribit Lu-
 cretius lib. 1. & 7. Hic vero modus excitandi ignis, inuen-
 tus dicitur a Mercurio.

Ad c a p. 16.

58. Fol 280. b. In hoc cap. Alex. sicut & post illum Manu-
 tius, ac Sigonius, præsupponit eandem sedendi rationem,
 & legem in Circo, & Theatro fuisse. Quod principium
 quia falsum est, consequitur, vt multa absurda hoc toto
 capite scribat. Singula perstringere mihi non licet per
 breuitatem temporis. Ne falleris tamen legendis his
 libris, hæc libenter apposui de ratione sedendi in Circo,
 & Theatro.

In Theatro ergo primum quidem, stans Populus Rom.
 ludos spectauit. Tacit. Annali 14. *Si vetustiora repetas stan-
 tem Populum spectauisse, si confedisset theatro dies totos ignavia
 continuaret.* Ex quo interim discis, quam obrem iussus Pop-
 ulus stans ludos spectare. Valerius addit vetitum sena-
 tus consulto, ne quis sederet. Cap. 4. lib. 2. *Senatus consulto
 cautum, ne quis in Urbe, propiusue passus mille, subsellia posuis-
 se, sedensue ludos spectare vellet.* Dixi in Theatro. Nam in Cir-
 co alia forte ratio. Liuius lib. 1. vbi de Tarquinio, Prisco.
*Tum primum Circo, qui nunc maximus dicitur designatus locus
 est: loca diuisa patribus, equibusque tibi spectacula sibi quisque
 faceret, fori appellauit.* Arbitror enim spectacula facere, eo
 loco esse subsellia ponere, ad spectandum. Quod si aliter
 interpretatus fueris, leuiter repugnabo. Tandem tamen
 in Theatro sessum est, & primum quidem subitarij gradus,
 & scena in rebus structa vt loquitur Cornel. Tacit. Et vt
 alicubi me legisse memini, primi, hoc est, primo. & hono-
 ratiore loco semper sederunt senatores, vel concedente
 plæbe, vel iubentibus censoribus, aut legibus. Tum, Ro-
 scijs Otho Trib. plæb. equitibus secundum senatores

honestatissimum locum in theatro attribuit, nisi vel suo,
 vel fortunæ vitio decoxissent. Ac ne erres, de solo Thea-
 tro egit Lex Roscia. Ad circum non pertinuit.

In Circo ergo, si Liuius credimus, instituto Tarquinij
 tantum senatoribus & equitibus diuisa loca. Si vero Dioni-
 siū sequi malimus, toti populo Curiam. Sed siue hoc, siue
 illud probes, hic spectandi modus vna cum tēpore, &
 præcis moribus obsoleuit: Omnesque ordines promiscue
 tandem spectarunt, vsque ad Augusti principatum.
 Qui primus, vt est apud Dionem lib. 1. v. edixit, vt ladi cir-
 censes seorsim a patricijs, & equestribus spectarentur.
 Id ipsum confirmat Suet. August. 44. *Decreuit fecit, vt in spe-
 ctaculis primus ordo subselliorum senatoribus vacaret.* Ita tamē
 secreuit Augustus loca senatorū a plæbeia in Circo, vt
 nihilominus Populus totus dicatur post ea tempora pro-
 miscue spectasse. Nam Augustus certum locum senatori-
 bus non ascripsit, vt expressis verbis scribit Dio lib. 60.
*Spectauerant inquit iam ante seorsim singuli ordines patriciorū,
 equitum & plebeiorum: ex eo tēpore quo lex de co lata fuit. Non
 tamen certi loci singulis erant attributi: sed tunc Claudius ea sub-
 sellia patricijs destinauit, quæ nunc quoque sum: cōcesso etiā alibi
 spectare veste plæbeia.* Quare Claudius Imperator, primus
 assignauit in Circo certa loca singulis ordinibus. Et id be-
 ne vult. Suet. Nam Claud. 21. *Propria senatoribus constituit
 loca promiscue spectare solitis.* Adco vt priorum illum lo-
 cū Suet. ex Augusto, debeas explicare ex Dione. Ne sibi
 Suet. repugnet. Eadēque ratio est equitū. Eorū loca secre-
 uit Augustus, vt ex Dione iam liquet. Certū nihilominus
 locū iis nō attribuit. Id fecit Nero. Tacit. An. 15. *Equitū Ro-
 manorū locus sedilibus plæbis ante posuit apud Circū.* Suet. Ne.
 11. *Circēsis locus equitū secreta attribuit.* Que loca vbi fuerint
 docet Pli. ca. 7. li. 8. *Cæsar dictator Euripis Arenā circū dedit
 quos Nero princeps sustulit. Equitū loca addens.* Per que tēpora,
 ne erres, Licuit senatorib, & equitib, nō spectare in suo
 loco: sed vna cum plæbe. verū tunc oportuit mutatā vestē.
 Id docet ille locus, quē ē Dionis li. 60. modo protulimus.

Fol 281. b. lin. 19. Per singulos cuneos. De his sparsionibus
 per Cuneos, nec cōsulito Alexandrū, sed Lypsiū potius,
 Amphitheatri ca. 16. *Sparsiones vero nō per cuneos fiebāt, sed
 per gradus, vel ē stans, vel ex quibusdam fistulis lateribus.*

99. Fol. 284. a. lin. 21. Quod hic de fibulis eburneis, & nigris calceis scribit Alex. multi non probat. Eam controuersiam alias nos fauente Deo pro nostro modulo conabimur explicare. nunc certè non vacat.

Fol. 284. b. lin. 6. *Adolescentes magna Indolis.* Quibuslibet hoc videtur familiare fuisse. Videturq; is mos inter priuatas, & communes solemnitates referendus. Dies enim barbæ rasæ festus erat vnicuique, & solemnis. Vide Lipsium in 14. Annal. Tacit. Consecrabant autem diis suis vel barbam, vel capillum. Idque vel cum primum tonderent, vt fortasse Nero, qui apud Sueton. Barbam primam posuit, conditamque in auream pyxidem, & preciosissimis margaritis adornatam, Capitolino (vt e-mendauit Lipsius) vel in Capitolio (vt alij) consecrauit. Et Trimalcio Petronianus in porticu armarium habuit in angulo, in cuius ædicula Lares positi, & Veneris signum marmoreum, & pyxis aurea non pusilla, in qua barbam ipsius conditam esse dicebant. Diis nimirum illis sacratam. Vel multo ante aliqua de causa barbâ, aut capillum alicui Deo sacrabant, deinde tondebant, cum rei voti facti essent, aut cum tondendi legitimum tempus aduenisset. Tertul. de anima. *Qui non exinde aut totum filij caput reatui vouet, aut aliquem excipit crimem, aut tota nouocula profecat, aut sacrificio obligat, aut sacro obsignat, pro priuata, aut publica, deuotione?*

Pag. ead. lin. 11. *Quod erat Barbaris proprium.* Romæ hæc tunicæ pueris meritoriis, & cinædis peculiare erant. Ideo qui iis utebantur, parum pudici habebantur, & Veneri dicati. Plaut. Pœnulo. *Quis hic homo est cum tunicis lœgis, quasi puer Cauponius?* Et paulo post. *Sane hoc genus mulierosum est, tunicis demissis.* Et apud eundem menechmus ex eo se cinædum vocari arguit, quia diceretur induisse Pallam, quæ erat talaris.

Fol. 285. a. lin. 1. *Purpuram non induerent.* Verùm hoc est, si hoc intelligatur de toga prætextâ, vel penula, vel alia veste exteriori. Alioqui Equites solebant gestare angustum clauum, vt senatores latum. Hi verò clauï sine dubio purpurei erant. Et horum clauorum vsus non abstulit Augustus, etsi primus apud Dionem lib. 49. vetuit

purpurâ gestare, nisi essent senatores, qui in Magistratu erant. Quin potius liberos senatorum quo celerius reipub. assuescerent, protinus virili togæ latum clauum inducere permisit. Cuiusmodi clauorum formam vulgus non satis assequitur. Acro in Saty. s. lib. 1. Horat. *Latus clauum inquit colobion Græcè dicebatur vestis, quæ ad pectus magistratum extendebatur, in formam lati clauï.* Vnde Horat. eadem Satyra *Latum diuisit pectore clauum.* Huius formæ dubito an fuerit illa mappa laticlauia, quam Trimalcio Petronianus circa oneratas veste ceruices immisit, fimbriis hinc, atque illinc pendentibus. Formam illam Laticlaui agnoscebant maiores nostri in solemnioribus vestibus equitum, & nobiliorum. Agnoscas etiam licet in illa veste, quam pellibus candidis ornatam, Rectores Academiae Parisiensis immittunt tunicæ, vel si maius Cappæ suæ Rectoriæ. Agnoscas etiã in vestibus regis, in episcop. Abbat. & quibuslibet monachis. Nisi quod in his attexitur cucullus, quem Romana colobia nesciebant. 60 Pag. ead. lin. 9. *Penula plerumque fuit.* Hoc intellige post corruptos mores, & euerfam libertatem. Nam ante, toga commune Romanorum erat indumentum. Certè etiam Spartianus in Adriano, *Penulis inquit Tribuni plebis pluuie tempore vti solebant, Imperatores autem nunquam.* Inde hic locus exscriptus est.

Fol. 287. b. lin. 2. *Tyrannibus dum militiae ascribuntur.* Rectius esse puto, pridie quam sumerent togam virilem, vt iam præmonuimus.

Pag. ead. lin. 15. *Aut reticulo collectos.* Duo hic sunt animaduertenda. Prius est de ornatu comæ Virginalis, quem hic attigit, non expressit Alex. Is talis erat. Virgines vt plurimum in tecta coma erant. Tertul. lib. de Veland. Virginit. *Virginiari volunt sola capitis nuditate.* Comam non solebant diuidere. Hoc enim proprium erat earum, quæ iam nuperat. Tertul. *Crimibus à fronte diuisis apertam professe mulieritatem.* Capillos verò alias colligabant in vertice capitis, Idem Tertul. *Virginæ come habitus ipse proprie sic est, vt concumulata in verticem, ipsam capitis arcem ambitu crinium conuegat.* Quod iisdem penè verbis tradit etiam Isidorus. Hic ornatus videtur etiam familiaris fuisse ancillis. Fortis enim apud Apul. Crines habet leuiter

demissos, & ceruice dependulos, ac deinde per colla dispositos, sensimque sinuato patagio residētes: quos tantisper ad finem conglobatos, in summum verticem nodus astringit. Et meretricibus. Horat. *Dic & argua prope- ret Neera Myrrheum nodo cohēre crinem.* & Alibi Lyden *e- burna dic age cum Lyra maturaet incomptum Lacena more comam religata nodum.* Et sexcenta eiusmodi. Atque hic ornatus in puellis Corymbos, in Mariibus Scorpium dicebatur. Vnde factum, vt quod in metam & conum fastigiatum esset, Corymbos, & ab auctoribus de Limitand. agris acruus lapidum in metam desinens, Scorpium dicitur. Inde etiam factum, vt apud Petronium, Capillamentum muliebre, Corymbion dictū sit. Virgines porro ita ornatas Cirratas dicebant. Sic Germani, qui eo modo in nodum torquebant comam, vt auctor est Cornelius Tacitus, tam sæpe apud auctores dicuntur Cirrati. Alias verò Capillos puellæ demittebant deorsum, versus in humeros, & pone tergum: & tunc esse in Cincinis dicebantur. Hi capilli, aliqua ratione intorti erant. Quod agnosce in illo ornatu Lunæ, apud Apul. 11. Miles. *Iam primum crines uberrimi, proluxique, & sensim in orti, per diuina colla sensim dispersi, molliter destuebant.* Nisi mauius intortos cincinos dici annulatos. Quales illi de quibus Seneca de breuit. vitæ. *Quomodo incandescent si quid ex iuba sua decisum est, si quid extra ordinem iacuit nisi vt omnia sua in annulos reciderunt.* Nam falluntur longè, qui Cincinos eosdem faciunt, cum Cirris, & crinibus in orbem, seu annulos flexis, vt alibi dicitur. Hi enim Proprij matronarum, illi virginum. P O S T E R I V S quod hic animaduerto, est quod Alex. duo facit vitarum genera, vnum quo virgines, alterum quo nubentes velarentur: voluit dicere vt erentur. Nam velari vitta mulierem nemo dicit. Res verò sic habet. Quia virginum capilli indiscriminatim ornabantur vnica vitta, in vertice religabantur, vt diximus. Quia verò Matronarum coma diuidebatur acu, quæ ob id discerniculum appellabatur, duabus virtutibus etiam religabatur. Quo modo non erunt faciēda duo vittarum genera, sed dicendum tantum virgines vnica, matronas duabus vittis vsas esse. Quod verum esse colligas, ex multis auctorum locis Propert.

424
Mox vbi iam facibus cecit prætexta Marii, Vinxit & acceptas altera vitta comas. Plaut Mostel. *Huic morem gerundum cenfeo, & capiundas crines.* Idem Cassina. *Vtque eam ornata adducas Matronarum modo, Capite compto, crines, vittaſque habeat.* Ibi enim crines sunt orbis crinium. Ex quibus magis ac magis confirmatur, quod supra diximus, Virgineam comam non ita colligatam fuisse, vt erat coma Matronalis. Duplex autem illa vitta videtur cōcessa Matronis à Senatu, post reconciliatum Coriolanum. Apud Valer.

61. *Pag. ead. lib. 20. Mitras Ancilarum.* Tam consentaneum est hoc, quam quod Scaliger Annotauit in Propert. Mitras ornamenta fuisse vetularum. Vtrumque certè minus verum apparebit ex sequent. Mitra ergo alias cingulum dicitur. Vnde Homerus distinctos vocat amirochitonas: & Euripides *μίτρας ἀδαιτος ἐν μίτρας πλάγους* id est mitris reuinctis disponere capillum. Et opinione nonnullorum, Corollæ concinnatæ ex fasciis, & oratiis mitræ dicuntur, quod caput vinciant. Tunc Mitra, fortè deriuabitur à *μίτρος* qui est filum, vel eam significationem habuerit, ex eo quod vt est apud Isidorum cap. 4. lib. 19. mitra funis est, quo naui media vinciri solet: Alias Mitra dicitur veli genus, quo mulieres Romanæ caput amiciebant. Vtæque autem Mitræ vsus, & tegendo, & ligando capiti Romanis videtur cognitus. Certè Mitris mulieres debebant caput velare. Tamen quo ornatiores appaterent, ita Mitras suas complicabant, vt penè cingula quedam essent, quibus caput vinciebant. Tertul. de veland. Virgin. *Mitris, & lani non caput velant, sed conligant: à fronte quidem proteſte, qua proprie autem caput est, Nuda.* Et ad eum vsus fortasse semimitræ tandem sunt inuentæ. Quas Vlpianus non inter vestimenta, sed inter ornamenta refert. Viri Romæ mitris non videtur vsi, nisi forte sacerdotes Isis qui apud Apul. Mitellis ornantur. Et qui Bacchi Comites videri vel lent. Ex his liquet mitrarum vsum legitimum fuisse velando capiti. Ideo Seruius admonet Mitras eo loco fuisse fœminis, quo pilea viris. Admonet præterea, Mitras aliquando dictas Calanticas. Quod non est omnino respiciendum. Cicero enim ipse videtur id confirmare. Clo-

dium enim muliebriter vestitum, modo mitratum facit, modo pro mitra Calanticam ei tribuit. Id verò si verum est, habebimus fortasse Mitram non solum caput velasse, sed etiam infra humeros demitti solitam esse. Calanticam enim, ceu Calauticam ceu Calaticam (his enim modis scriptum hoc vocabulum legitur) Latini dixisse videntur quod Græci κρηνημιον. Κρηνημιον autem Græcorum Eustathio in 14. Iliados dicitur demitti solitum à capite vsque ad humeros. Quamquam non ignoro Hyginum docuisse κρηνημιον esse cingulum. Sed eo etiam nomine magis Calanticæ & mitræ latinorum respondebit. Præterea mitras quidem certè alicuius magnitudinis oportuit esse, vt pote quæ ne elaberentur è capite, retinaculis vincirétur. Nam *Et tunica manicas, & habent redimicula mitræ.* Ex his verò omnibus & præsertim ex Tertul. locis citatis, habemus Mitras non fuisse Ancillarum solum, sed etiam honestiorum matronarum. Neque enim Tertul. perstringit eis locis luxuriam Ancillarem, sed Matronalem potius. Et id etiam euincit quod scribit Sernius, Mitras eo loco fœminis esse, quo pilea viris. Nunc tollédus est alius error eorum, qui mitras peculiare faciunt vetulis. Catullus certè inter vestimenta Ariadnes, quæ puella, & pene virgo erat mitram munerat. *Non stano retinens sibiilem vertice mirram.* Apul. 2. Miles. Adolefcenti, cui Depiles erant genæ, & leui pueritia splendebant, sequiorem sexum mentito, Mitellam in capite tribuit. Et Cynthia Propertiana cui senectus plus satis grauis, cuique rugæ seniles inuisæ prorsus erant, vitur mitra. *Quæ cum Sidonia nocturna ligamina Mitræ soluerit, atque oculos moueris illas graues, &c.* Quæ loca satis euincunt, non vetularum magis, quàm Ancillarum peculiare mitras fuisse. De Mitra alia parabam, sed relinquenda fuerunt quia plus satis molesta nobis operæ hoc loco fuerunt.

62. *Pag. ead. lin. 27. Fasciæ Pectorales dabantur pueris.* Voluit dicere puellis, quibus humeri erant altiores, vel quæ minus erant graciles. Terent. *Demissis humeris, vincto pectore, vt graciles fient: Si qua est paulo habitior, pugile esse aiunt.* Ouid. *Conueniunt humeris tennes Omalerides altis.*

Eas Varro Capitia, Nonius vocat Custulas. Earum vsum Matronis

Matronis ne neges. et si sero Romæ apud illas receptus est. Varro 3. de vita Populi Rom. Neq; id ab orbita matrum familias instituti, quod eè pectore, ac lacertis erant apertis, nec capita habebant. Quod verò Alexander addit eas virides fuisse, in disquisitionem voco.

Pag. ead. lin. 28. Et focci delicatioris cultus. Socci mulieribus valdè familiaris, & integris moribus Romanis, & corruptis. Diuerso tamen modo. Integris moribus in vsu fuerunt, quia potissima laus matronarum erat domum seruare, ibique lanam facere, & liberos erudire. Hi enim calcei tam accommodati erant vsui domestico Fœminarum, quam soleæ virorum, à quibus fortasse forma nò differebant. Ob id certè Caia Cæcilia Crepidas, ceu foccos suos dicitur dedicasse Sango, vt essent testimonium suæ assiduitatis in seruanda domo. Denique ob eam rem arbitror foccum factum esse solemnem nuptiis, vt adneceret nouas nuptas sui officij, hoc est qua cura seruare domum deberent. Corruptis verò moribus ad luxuriam mulieres vsæ sunt succis, eo modo quo viri soleis. Propterea foccos variè solebant ornare gemmis, vnionibus, margaritis, quo ad ostentationem essent compositiones. Itaque tam molle fuit in foccis, quam discinctas prodire. Romani enim negotiosiores, domi nec cingebantur, nec calceos suos calciabant sibi: sed tum ea agebant cum domo essent egressuri. Varro. *Domo exeo, intro, pedes corrigis compedio.* Quo scilicet expeditius perficerent negotia sua. Quamquam non nego inter indicia exercitiæ patientiæ iuuenilis, & austerioris vitæ fuisse, quod quis calceos haberet sine corrigis, & equum duceret sine ephipio. Quod sibi iuueni Cato scribit contigisse. Socci verò forma quæ fuerit, non est facile dicere. Isidorus Succum dictum purat, quasi succum haberet, in quem pars anterior pedis mitteretur. Quod non omnino reiciio, & arbitror tale calcei generis idem esse, cum eò quòd Tertullianus multiformè cognominat, & stipatum ait diligenter, ne follicaret, & strictum arctius obstragulo. Alij foccos, soleas, & crepidas eiusdem generis, & formæ faciunt. Nec obstinatius repugno. mouentur hac ratione, quid vnum pro alio promiscuè dici vident. Apud Ciceronem

Orat. pro Rabinio Posthumo Pub. Rutilius vt euitaret crudelitatem Mithridatis in togatos, dicitur vestitum mutasse, & foccos sumpsisse hoc est quod aiunt à toga ad pallium transiisse, a Romano habitu ad Græcanicum. Suet. autem cum idem à Tiberio factum dicere vellet, dixit eum redegisse se à patrio habitu ad pallium, & crepidas. Quare Suetonius vocat crepidas, quos Cicero illa Orat. foccos vocauit. Crepidæ verò, & soleæ eiusdem formæ fuisse videtur. Vtræque enim intertæ erant. Hi porò focci, diuersi coloris fuerunt saltem post tempora Casarum. Apud Vopiscum Aurelianus Calceos muleos, cereos, galbos, & ederatos viris omnibus tulit, mulieribus reliquit. Quo loco non enumerantur varia calceorum genera, sed varij tantum colores: quod Alexandrum videtur sefellisse.

Fol. 290. a. lin. 7. *Iuuenes pariter, & cet.* Contra Alexandrum morem radendæ barbæ, & tondendi Capilli Liuius agnoscit circa annum 369. Vbi de Mantio Capitolino agit. *Satis constat inquit, magnam partem plebis vestem mutasse, multos mortales capillum, ac barbam promississe.* Sed tamen Alexand. Varonem, & Plinium, & alios auctores habet, quos verius hac in re sensisse satis probabile est.

Fol. 291. a. lin. 18. *Synthesibus vii.* Vsum Synthesis non videtur agnouisse Alexand. Quis verò fuerit, & quæ Synthesis forma, discere ex Saturnalib. Lipsij.

Pag. ead. lin. 23. *Albas lacernas.* Non ego credulus Alexandro, hac saltem in parte. Qui Lacernarum albarum mentionem ab vilo auctore factam non video. Quamquam ea de re nil pronuncio, vsque ad sequentem editionem. Alias scio album colorem familiaris fuisse Romanis, in vestitu tum festo, tum profesto.

Ad CAP. 19.

63. Fol. 292. a. lin. 5. *ad Quatuor mox quinque.* Id vnde hauserit Alexander, non bene scio: sed in re minus certa, affirmatiuè nimium loquitur. Scio vulgum tradere Seruium Tullium cum Tribubus Ramuleis vnam ad-

didisset, vel potius noua diuisione urbem in quatuor tribus diuisisset, Tribus etiam Auguribus Romuli, vnum addidisse: vt singuli essent ex singulis tribubus. Id verò probare non possum, cum videam non placuisse grauissimo auctori Liuii. Cuius sunt verba lib. 10. *Quemadmodum ad quatuor Augurum numerum nisi morte duorum id redigi collegium poterit, non inuenio: cum inter Augures cõset impari numerum debere esse, vt res antique tribus Rhamnenses, Tirienses, Luceres, suum queque Augurem habeant: aut si pluribus sit epus, pari inter se numero sacerdotes multiplicent, sicut multiplicati sunt, cum ad quattuor quinque adiecti, nouem numerum, vt termini in singulas essent expleuerunt.* Ex quibus verbis multa colligas. Primum in allegendis Auguribus non fuisse habendam rationem tribuum, quas Seruius instituerat. Deinde non esse tutum docere quatuor Augures Romæ constitutos fuisse. Lege vel functione aliqua publica. Quum Liuius velle videatur, sex fuisse potius, quam quatuor: Nempe binos ex singulis tribubus. Tertio quod scribit Alexander, more maiorum Augurum numerum impari esse debuisse, & si videatur auctoritate Liuij niti, non niti tamen. Ita enim Liuius dicit impari Augurum numerum esse debuisse, non vt velit impari numerum in ea re quodammodo religiosum fuisse: Alioqui certè Romani vix nunquam patres Augures, hoc est quaternos, vel senos creassent: Et Liuius, cum insinuat se existimare eo anno Augurum numerum ad quatuor redactum esse morte duorum, potius, quam quod quatuor tantum secundum leges creati debuerint, suam ipsius sententiam confutaret. Neque enim potuissent esse seni, quod videtur existimare Liuius. Itaque impari Augurum numerum tantum esse voluerit Liuius, quia singuli ex singulis veteribus tribubus creati deberent, ex prisca institutione. Nil verò obstitit, quominus plures ex quaque tribu crearentur. Modo tot ex vna, quot ex alia fierent. Quarto ex illis Liuij verbis etiam colligas, nunquam, saltem opinione Liuij quinque Augures esse creatos: quod tamen hic affirmat Alexander, sed parum (vt dixi) prudenter. Sed & hic est refellendus alius error Alexandri. Docet enim Syllam Dictatorem Augures creasse vsque ad viginti

quatuor. Eum verò refellit Epitome Liuiana lib. 89. His verb's. *Pontificum, Auguramque numerum ampliavit, vt essent quindecim.* Eorum verò numerum etiam postea creuit Augustus: Qui, vt est apud Dionem lib. 49. Valerium Messalam quem antè inter proscriptos Antonius morti destinaret, inter Augures, numerum etiam eorum augens, ascripsit.

Fol. 292. b. lin. 4. *Postea verò comitiis curiatis.* Hic omnia sunt perturbata. Apparet autem voluisse Alexandrum tradere, modum creandorum Augurum. In quo tamen mās est, & falsus. Falsus, quia post legem Domitij putet creatos Comitiis Curiatis: qui creati sunt Tributis. Mās autem, quia tradere debuit primum à regibus esse creatos Comitiis Curiatis, vel certè à Collegis cooptatos. Post exactos verò reges, creatine fuerunt à Populo, an à Collegio non audeo definire. Liuius in hac re varius est. Lib. 39. Videtur docere comitiis à Populo creatos esse. *Extremo inquit prioris anni comitia Auguris creandi habita erant.* Contra lib. 40. videtur docere cooptari solitos à Collegis. *Augur inquit (Sp. Posthumius Albinus) decessit. In locum eius P. Scipionem filium Africani, Augures cooptarunt, & 45. Augur eo anno mortuus est C. Claudius.* In eius locum Augures legerunt T. Quinctium Flaminius. Tamen vix est, vt Liuius alio loco quam citato meminerit Comitiis in creatione Augurum. Sed & Cic. Orat. in Rulum scribit sacerdotia, de quibus tulit Domitius, à Populo per religionem mandari non potuisse. De eo tuum esto iudicium.

64. Fol. 293. b. lin. 30. *Namque vnum vidisse Auspicium.* Ita est, vel teste Virgilio. *Da deinde auxilium pater atque hæc omnia firma.* Et apud Cic. Auguriū Mario ostentum non prius fidè inuenit, quam missis tonitru à Ioue firmaretur. Quare sic versus ea de re claudit. *Sic Aquile clarum firmavit. Iuppiter omen.*

Ad C A P. 21.

Quæ in hoc capite nostra egent animaduersione, discutiantur in conuiuio nostro Romano.

Ad c A P. 24.

Fol. 302. b. lin. 20. *Dextram iungendo dextre.* Vulgarior salutandi ratio inter familiares fuit, manum aduenientis

osculari. Plaut Amphit. *Equidem te certo heri hic aduenientem illico & salutavi, & valuisseque vsque exquisivi mi vir, & manum preheudi, & osculum tui tibi.* Qui mos vulgatus fuit euerfa repub. Salutatores autem quotidiani caput vt opinor aperientes, suo quisque ordine mane quidem Aue: vesperi autem Vale, dicebant. Senec cap. 34. lib. 6. *Benefic. Huic peruenire vsque ad distringendam libertatem licet, cuius vulgare, & publicum verbum, & promiscuum ignotus Aue, non nisi suo ordine emittitur.* Non omittatur nomen eius, qui salutabatur, quod pluribus si liceret probarem.

Page. ead. lin. 35. *Quare vocatores.* De vocatoribus vide nostrum conuiuium. Hi enim ad cœnam conuiuas ex munere vocabant.

Fol. 305. lin. 3. *De via aperiantur.* Quid sit id cognosce ex cap. 27. lib. 13. Observationum Cuiacij.

Nonnulla in sextum librum parabam sed cum viderem tot menda inter imprimendum committi, apud me ea latere malui quam foras ita corrupta prodire.

F I N I S.

Summa Privilegij.

Regia majestatis privilegio cautum est, ne quis hos Alexandri ab Alexandro Geniales dies, recognitos & auctos animadversionibus *Per Nicolaũ Merceriũ Rothomagensẽ*, citra Gulielmi Linocerij Bibliopolæ voluntatem imprimat ante decēniũ, aut alibi impressos importer, venalesue habeat. Qui secus faxit, preter librorum confiscationem indictam, iis pœnis mulctabitur, quæ regio diplomate exprimuntur: abrogatis etiam literis aliis, huic privilegio contrariis. Dato Lutetiæ. III. Id. Mart. MD. LXXCVI. subscripto chirographo ad hoc exemplum.

DESBALDIT.

